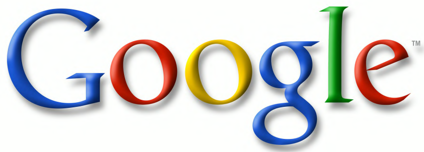

THESAVRVS
IVRIS ECCLESIASTICI
POTISSIMVM GERMANICI
SIVE
DISSERTATIONES
SELECTAE
IN IVS ECCLESIASTICVM
QVAS
IVXTA SERIEM INSTITVTIONVM EIVSDEM IVRIS
A SE EDITARVM
IN ORDINEM DIGESSIT,
ILLVSTRAVIT ANIMADVERSIONIBVS NOVIS,
ADAVXIT LVCVBRATIONIBVS PROPRIIS

ANTONIVS SCHMIDT

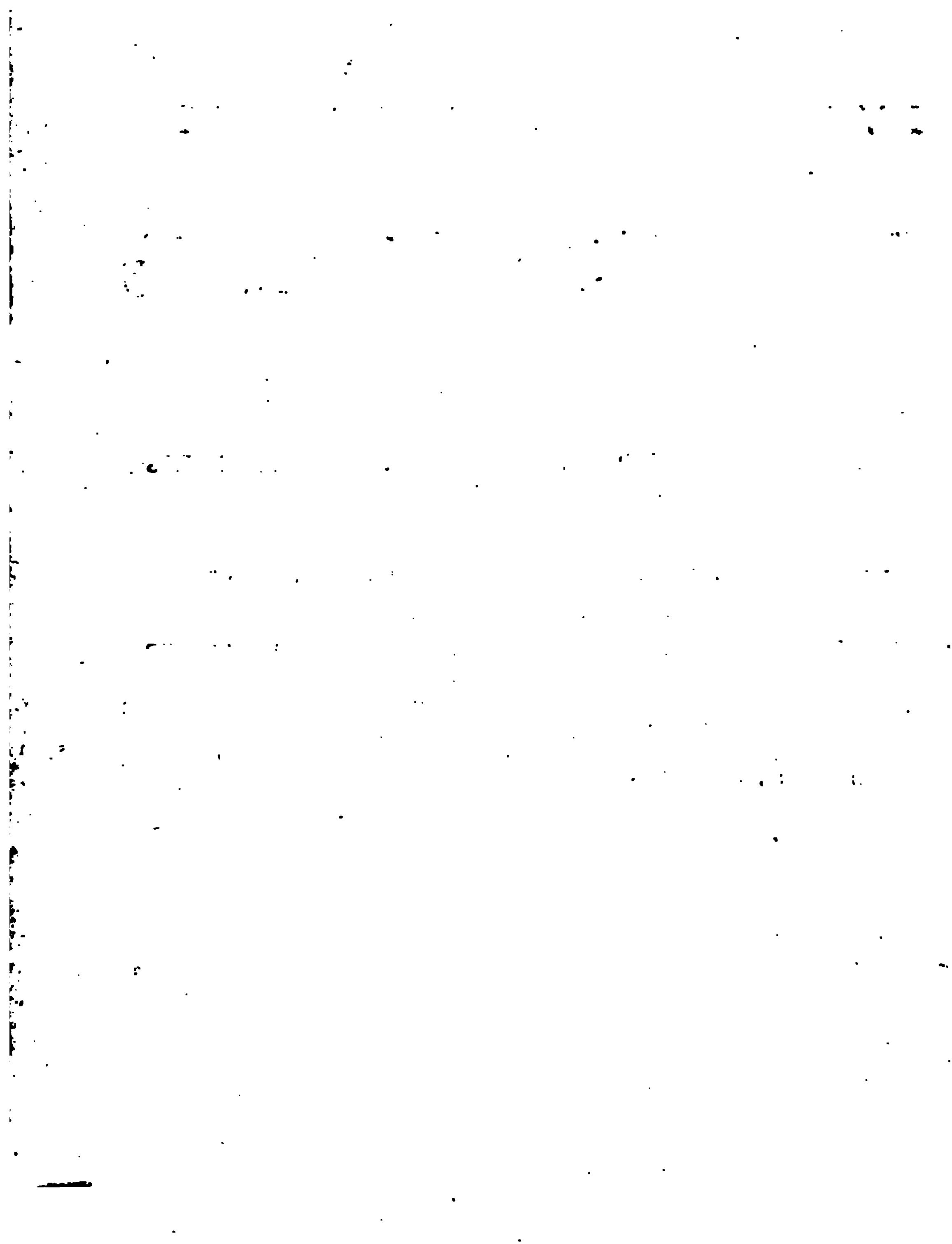
. J. D. SERENISSIMI ELECTORIS PALATINI ET CELSISSIMI PRINCIPIS PISCOPI SPIRENSIS CONSILIARIVS RESPECTIVE INTIMVS ET ECCLESIASTIVS ACTVALIS, NEC NON EIVSDEM CELSISSIMI PRINCIPIS REFERENDARIVS INTIMVS IN ECCLESIASTICIS, INSIGNIS ECCLESIAE COLLEGIATAE AD SS. TRINITATEM, ET OMNES SANCTOS SPIRAE CANONICVS.

TOMVS VII
ET VLTIMVS.
AD PARTEM SECVNDAM INSTITVTIONVM SVARVM.

CVM INDICE IN OMNES SEPTEM TOMOS TVM RERVM ET VERBORVM TVM AVCTORVM DISSERTATIONVM.

SVMPTIBVS TOBIAE GOEBHARDT.
PROSTAT
HEIDELBERGAE, BAMBERGAE ET WIRCEBVRGI.
MDCCLXXIX.

Praefatio Bibliopolae.

Prodit demum inter plurimas officii, quod clariſſimus Author nunc gerit, curas negotiaque Tomus Theſauri VII. adjecto ad finem rerum magis memorandarum indice, adjectisque per me deſideratis qui-

busdam diſſertationibus. Deſideratas fuiſſe ab aliquibus alias adhuc quasdam diſſertationes, ſcit clariſſimus Author, eas ſi amicorum opera, uti ſperat, nactus fuerit, aut ſiquidem ad manus fuere, et easdem theſauro huic inſerendas putaverint ii, quorum judicio magis quam ſuo fidere cogitat, ubi primum tempus permittet, ſupplementi gratia Tomus adhuc octavus accedet.

CON-

CONSPECTUS

Diſſertationum Tomo hoc contentarum, quibus animadverſiones novae ſubnexae ſunt.

I. DÜRR *Diſſ. de Parocho a perceptione Decimarum novalium in Germania excluſo. Mog. 1764.*

II. NELLER *repetitio diſcurſiva ad Cap. I. de juramento calumniae, Pars prior. Treviris 1758.*

III. EJUSDEM *de eodem argumento Pars posterior. ibid. 1762.*

IV. RIEGGER *Diss. de poenitentiis et poenis ecclesiasticis. Viennae 1772.*

V. ANONYMI *Diss. qua demonstratur, a Religioso Professo ad Protestantes transeunte jus hæreditarium non recuperari. 1774.*

VI. NELLER *Diss. de Precariis. Treviris 1750.*

VII. EJUSDEM *instructio canonico-monetaria de Grosso Turonensi et Trevirensi. Trev. 1760.*

VIII. EJUSDEM *instructio brevis canonico-monetaria de Turonensi parvo seu nigro ad Reg. Cancell. XXV. Trev. 1762.*

IX. EN-

IX. ENDRES *Diss. insinuationis primariarum precum Caesarearum necessitatem et effectum sistens. Wirceburgi 1778.*

X. EJUSD. *Diss. de Decimatore nobili favoris ecclesiar. Parochial. quoad praescriptionem extinctivam participe. ibid. 1775.*

XI. KOCH *Diss. de Votis duplo majoribus ad Cap. 40. X. de elect. Giessae 1776.*

XII. BEHLEN *Diss. de Defraudationibus Decimarum.*

XIII. WILL *Diss. de differentia Decimarum ecclesiast. et saecular. praecipue quoad onus reparandi ecclesias.*

XIV. STRAUS *Diss. de Decimis.*

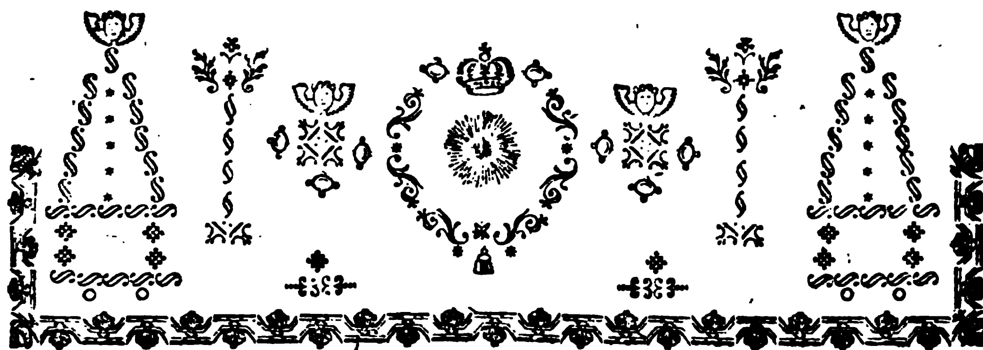
XV. HEINRICHEN DE GRASMANNSDORFF *Diss. de Decimis per longissimum tempus in aestimatione praestitis.*

XVI. KONENBERG *meditatt. de Desertore catholico ordinis religiosi.*

XVII.

I. FRAN-

I.

FRANCISCI ANTONII DÜRR U. J. D. &c.

DISSERTATIO

DE

PAROCHO A PERCEPTIONE DECIMARUM NOVALIUM IN GERMANIA EXCLUSO.

Mogunt. 1764.

§. I.

Occasio deductionis praesentis Argumenti a Scriptoribus secundum genuina principia haud pertractati.

Constat inter omnes rerum Ecclesiasticarum Germanicarum peritos, & alibi jam satis monuimus, Decisiones Causarum Eccles. Germ. non simpliciter ex principiis Juris Canon. Communis, quod ob particulares germaniae consuetudines ac observantias, libertates, privilegia, statuta & concordata in plurimis Capitibus nullam habet applicationem, sed ex Juris prudentia germanica Eccles. & moribus patriis desumendas esse: novum hujus veritatis specimen proponimus in praesenti dissertatione, qua non usum Canonum circa decimas novales Parochis faventium & in Corpore Juris existentium clarissime sumus demonstraturi: Occasionem huic argumento dedit controversia inter vasal-

lum Episcopalem de decimis investitum & Parochum circa decimas novales, quas Parochus actor contra suum Patronum & Decimatorem universalem principiis Juris Canonici Communis & ejus pro parochis præsumptioni innixus sibi vindicare voluit, enata; non autem dubitamus, quin nostros circa hanc materiam labores eo benignius suscepturus sit orbis eruditus, cum partim thema propositum vere sit pragmaticum, & tota die Patroni & Possessores decimarum tricas Parochorum ratione decimarum novalium experiantur, & in Foris Eccle-siast. desuper litigare cogantur, partim autem, quod non satis mirari possumus, in tanta copia scriptorum germanorum *a*), qui tam de decimis in genere *b*), quam in specie de novalibus *c*) sua edidere scripta, nullus adhuc materiam hanc ex genuinis Jurisprudentiæ Eccles. germanicæ principiis *d*) deduxerit, sed a ple-

a) Scriptores enim exteri Hispani, Itali & Galli veluti REBUFFUS *de decimis*: JOAN. PETRUS & ALEXANDER MONETAE *de decimis*, quorum priorem LAURENTIUS VIGILIUS DE NICOLLIS, posteriorem vero JACOBUS OTTO notis illustrarunt, ANTON. ALTÆSERRA in 2. differt. *de censibus decimis & oblationibus*, & in aliis licet expertissimus VAN ESPEN *in Jure Eccles. Univ.* & in tr. *de Jure Parochorum ad decimas & oblationes & de competentia Pastorali.* Aliique, in nullam hic veniunt considerationem, de hisce enim mirandum haud est, quod doctrinam decimarum unice ex principiis Juris Can. communis proposuerint.

b) Plurimi in hac materia strinxere ex germanis calamos, nihil enim memorando hoc loco de Doctoribus, qui ad *Decretales* GREGORII IX, commentati sunt, & sic simul occasione tituli XXX. L. III. Decret. materiam decimarum exposuerunt, ex professo *de decimis* edidere scripta ex Catholicis JOAN. WERNDLE vom Zehend-Recht, cel. JOAN. CASP. BARTHEL in differt. *de decimis*, P. MELCHIOR FRIDERICII *in quaest. Canonicis de decimis*, ex protestantibus autem sub larva SYRINGII delitescens SCHWESERUS *in aurea praxi decimandi.* JACOBUS BLUME vom Zehend-Recht. SCHRAG *de decimis Eccles.* CROLOVIUS *de decimis.* THOMASIUS *in observat.* Hall. earumque additam. Ad TOM. X. obser. XI. p. 221. seq. GEORG. LUD. BÖHMER in diss. *de origine & ratione decimarum in germania.* JUST. HÖNING. BÖHMERUS in diss. *de praescriptione circa decimas Ecclesiastic & sæculares.* JOH. JEREMIAS SCHWENCK *de Privilegiis decimarum.* CASP. HENR. HORN in differt. *de Clerico Clericum non decimante.* CHRIST. FRIDER. HARPRECHT in diss. *de Jure decimatoris universalis ex mente Jur. Canon. & protestantium Ecclesiastici.* 1754. Tubingæ edita & denique SCHÖPF in diss. *de decimis* an. 1755. Tubingæ edita.

c) P. ANT. SÖLL *de decimis novalium* & UNGER in diss. a 1759. Würceburgi edita *de Jure novalium parocho loci cum exclusiva decimatoris universalis competente.* Ex protest. JOH. ERNESTUS WOLFARD *de decimis novalium.* RHETIUS in diss. *de novalibus* & GUIL. HYER. BRÜCKNER in diss. *de emendata occasione reformationis Lutheri doctrina de decimis praecipue novalium.*

d) Unicus DAV. GEORG. STRUBEN in denen Neben-Stunden P. V. p. 190. Vom

a plerisque Canones in Corpore Juris Can. obvii de decimis agentes ob non attentam historiam temporum ac particulares rationes, ob quas illi lati fuerunt, uti & ex inscitia fatorum circa decimas germaniæ in medio ævo, dum haud distinguuntur tempora, præpostere plerumque applicentur; de cætero ex præsenti deductione denuo confirmatur altera jam toties inculcata veritas, quod scilicet studium historicum non solum ad ornamentum conducat Juris consulto, sed in omnibus Juris prudentiæ partibus suppeditet utilitatem vere pragmaticam & ad applicandas rite leges tam Ecclesiasticas quam profanas indispensabiliter sit necessarium.

§. II.

Recensentur Variæ Doctorum Sententiæ circa decimas novales.

Si prædicti & alii, qui de decimis novalibus egerunt, scriptores pervolvantur, in varias maximeque ab invicem diversas circa hoc argumentum *a*) illi abeunt sententias, & quidem 1) plurimi illorum, quorum Sententia aulis germaniæ & potissimum protestanticis arridet, novales decimas domino territor. adscribunt. *b*), quam autem sententiam alii impugnant *c*). 2) Alii absente ordinatione provinciali vel consuetudine particulari decimas novales nemini adscribunt, sed novales fundos a decimis solvendis vi libertatis naturalis immunes declarant *d*). Alii decimas novales in dubio adscribunt illi, qui habet Jurisdi-

 ctionem

Vom Ursprung des Zehenden in Teutschland pauca quædam ex genuinis principiis de hoc argumento attulit.

a) Quæstio modo nulla est de novalibus improprie talibus, harum enim decimas ad priorem talium fundorum decimatorem pertinere communis fere est sententia, mutatio enim culturæ aliorumque fructuum surrogatio præjudicare nequeunt decimatori intuitu talium fundorum Jus quæsitum habenti. conf. D. D. ad Cap. 4. & C. 30. X. *de decimis*.

b) Veluti REINKING L. 3. de Reg. sæc. & Eccles. Cl. 1. C. 8. n. 11. seqq. MYLERUS *de stat. Imp.* L. 2. c. 70. HARPRECHT Vol. 1. *Consil. Tubing.* Cons. 14. n. 78. STRYCK *ad Jus Eccles.* BRUNNEMANNI L. 2. C. 6. §. 9. KREBS *de Ligno & Lapide* P. 1. clas. 4. S. 16. §. 10. p. 209. seq. & BRUCKNER in illa toties Laudata a protestantibus dissertatione *de emendata occasione reformationis Lutheri doctrina de decimis præsertim novalium* sect. III. §. 5. seq.

c) Conf. BARTHEL in differt. *de decimis* sect. VI. §. 1. aff. 3. & passim Canonistæ & Curialistæ & ex protestantibus. J. H. BÖHMER *in Jure Eccles. protest.* ad tit. de decimis §. 62. JCTI MARBURG. *in Responso*, quod extat in FABRI Staats-Canzley T. 64. p. 39. seq.

d) Veluti cit. BÖHMER *in Jure Eccles. protest.* L. 3. T. 30. §. 64. quem sequitur ESTOR in der Rechts-Gelehrtheit der Teutschen P. 1. §. 483.

ctionem patrimonialem *e*) 3) Alii decimatori universali novales etiam decimas assignant, præsertim si decimator sit parochus habitualis vel decimæ sint mere Laicales. 4) Alii decimas novales parochis etiam hodiedum vindicant contra Dominos territ. ac decimatores universales ipsumque etiam Episcopum decimatorem. *f*) 5) Alii parochis etiam titularis contra parochos habituales decimas Novales vindicare allaborant. *g*) 6) Alii denique distinguunt: an quæstio de novalibus concernat solos catholicos, an solos protestantes, an catholicos & protestantes simul & pro diversitate casuum alia afferunt decidendi principia. *h*) In tanta dissentientium varietate plerique cordati scriptores universalem exoptant Legislatorum decisionem, particulares enim territoriorum circa decimas ordinationes in sufficienti extant numero. *i*)

§. III.

De Origine Decimarum remissive.

In deducendis originibus decimarum ab aliis jam satis deductis *a*) nole esse longior, ut rem paucissimis complectar: constat inter omnes eruditos decimas in veteri testamento Levitis per leges Mosaicas assignatas *b*) inter Christiano

e) Veluti Georg. Lud. Böhmer in diss. *de origine & ratione decimarum i germania* §. 32.

f) Veluti van Espen in Tr. cit. *de Jure parochorum ad decimas & oblation & de competentia paroch.* P. Söll *de decimis noval.* Unger in cit. diss. Würceb. *de jure novalium parocho Loci cum exclusiva decimatoris universal competente.*

g) Conf. Nicolai Richardi & Thomæ scripta sub titulo: *Jus pastoru titularium & Ecclesiarum parochialium ad oblationes decimas & maxim novales* contra diss. Z. B. van Espen Leodii & Bruxellis 1716. 2. T. 12.

h) Veluti Christian. Ferd. Harpprecht in diss. 1754. Tübing. edita *a Jure decimatoris universalis ex mente Juris Can. & protestantici Eccle:* p. 43. seq.

i) Sic prostant Moguntina ordinatio decim. a variis Electoribus renovata Würceburgensis, Bambergensis, Austriaca, Bavarica, Lüneburg., Bremensis, Brandeburgica, Hasso-Casselana, Baruthana, aliæque plures.

a) Egerunt de hoc Humphred. Prideaux *de origine & Jure decimarun* Anonymus C. B. dans *le traité touchant l'origine des dimes & de l'obligatio de les payer* paris. 1687. 4. cujus libelli prolixa recensio extat *in supplementis* actorum erudit. Lips. T. 1. p. 79. seq. ut Anglos Seldenum, Miltonum & Binghamum, qui de origine decimarum concertarunt, de quibus Joan. Albert. Fabricius *in Bibliographia antiquaria* C. 16. §. : conferri potest, silentio praeteream.

b) Conf. Just. Scaliger *de decimis in Lege Dei.* Joh. Conr. Hottinger *decim*

nos autem primis tribus sæculis incognitas, c) a Patribus sæculo IV. commendatas, d) successive consuetudine voluntaria licet non universali introductas e) Sæculo VI. & sequentibus partim Canonibus provinc. f) Partim Regum francorum

decimis Judæorum. alios enumerat JOAN. LUND in denen alten Jüdischen Heiligthümer L. IV. C. 32.

c) Nullum vestigium de hisce temporibus produci poterit, sed fideles ad pedes apostolorum facultates suas deposuerunt Act. Apost. C. 2. conf. FLEURY *in hist. pop. Dei.* Cap. 19.

d) Sæculo IV. deprehenduntur prima vestigia liberæ decimarum oblationis ex AUGUSTINO & HYERONIMO. conf. BINGHAM antiquit. Eccles. Tom. II. L. V. c. V. p. 268. inter patres potissimum ORIGENES obligationes solvendi decimas & primitias admodum ursit. conf. FLEURY dans *L' histoire Eccles.* Tom. 2. p. 161. THOMASINUS *de vet. & nova Ecclesiæ disc.* P. III. L. I. C. 3. §. 9. de cætero frustra invehitur J. H. BÖHMERUS *in Jure Eccles. protest.* L. III. tit. 30. §. 9. contra Patres, *quod improvide egerint in reducendis ex veteri testamento decimis:* Cum enim cessantibus persecutionibus tempore Constantini M. publicum religionis christ. exercitium in Imperio R. introductum fuerit, & Religio Christiana in immensum augeretur, & sic necesse esset noviter conversis populis præficere Episcopos & alios Clericos, qui animarum saluti, docendo, prædicando, & Sacramenta administrando unice incumberent, hi Episcopi & Clerici autem non potuerint vivere vento, cumque secundum Jura tam naturalia quam divina operarius dignus esset mercede, sic omni rationi conforme fuerat, ut quivis populus suum sustentaret Episcopum vel animarum pastorem, jam autem pro sustentanda numerosa hac pro Ecclesiæ tamen salute necessaria multitudine immensis opus fuisset fundationibus pro illorum temporum Conditione nullatenus exspectandis, Elemosinæ ac oblationes partim erant incertæ, partim pro paupertate ævi exiguæ, Constantini etiam & reliquorum Imperatorum Christ. liberalitas erga Ecclesiam licet maxima non tamen sufficerat tot viris Ecclesiasticis per universum Imperium, ne dicam per orbem sustentandis, adeoque secundum nostrum concipiendi modum, si omnia œconomica politicorum excutiamus principia, nullus expeditior modus sustentationis hujus inveniri potuit, quam ut fideles, qui ad sustentationem sui pastoris Jure perfecto obstricti erant, exemplo & modo ex veteri testamento desumpto decimam fructuum persolverent, vel proferat nobis BÖHMERUS inventionum alias fertilis commodiorem pro illis circumstantiis modum sustentandi clerum, ut videamus, an patribus illius ævi fuerit prudentior, & si fuit, dolendum revera, quod ipsius consilia cum detrimento Ecclesiæ Patribus fuerint incognita.

e) In Conciliis sæculi IV. nulla de decimis fit mentio, illa enim, quæ de decimis in Concilio Romano sub Damaso A. 382. statutis producuntur, dubiæ sunt fidei.

f) Sæculo VI. in unico Concilio Matisconensi II. de a. 583. c. 5. in HARDUINI *Collect. Conc.* Tom. III. p. 461. occurrit præceptum de solvendis decimis, ex eodem

corum edictis, g) & denique per Pontificum Romanorum Epistolas decretales univer-

eodem autem simul patet, pene omnes Christianos tum temporis a solvendis decimis (ad quarum præstationem a patribus a tempore sæculi IV. tantum commoniti fuerant fideles, de se autem liberi erat arbitrii) abstinuisse, & vix ulla occurrunt vestigia decimarum sæculo VII., refert saltem HARDUINUS T. III. *Concil.* p. 1772. circa a. 688. Theodori Cantuariensis Capitula ubi C. 24. hæc habentur: *presbyter decimas dare non cogetur.* Et c. 30. *tributum Ecclesiæ sit, sicut consuetudo est provinciæ, tamen ne pauperes in decimis vim patiantur.* Can. 25. CONCILII FRANCOFURT. de an. 794. legitur: *omnis homo ex sua proprietate legitima decimam ad Ecclesiam conferat, experimento enim didicimus in anno, quo illa valida fames irrepsit, ebullire vacuas annonas a dæmonibus devoratas & voces exprobrationis auditas.* In GEORGISCH *Corp. Jur. Germ.* p. 592. & in CONCILIO MOG. de an. 847. *Can.* X. dicitur: *admonendum tamen est, ut decima Deo omnino dari non negligatur, quam Deus ipse Dari sibi constituit; quia timendum est, siquis Deo suum debitum abstrahit, ne forte Deus per peccatum suum auferat ei necessaria sua.* Eadem repetuntur in CONCILIO MOG. de a. 888. C. 17. ubi additur: *qui vero decimas post crebras admonitiones & prædicationes sacerdotum dare neglexerint, excommunicentur.* Conf. *Can.* 22. *in* HARTZHEMII *Coll. Conc. Germ.* T. II. p. 347. addatur CONCIL. METENSE de eodem a. C. 2. l. c. p. 381. & CONCILIUM TRIBUR. de an. 895. Cap. 13. l. c. p. 395. multis argumentis obligationem solvendarum decimarum inculcat. In SYNODO INGELHEIM: de a. 958. *Can.* 9. l. c. p. 612. statuitur, *ut decimæ, quas Dominus præcipit in horreum suum deferri, si Ecclesiis Dei non fuerint redditæ, sed necessaria cupiditate, quæ sævior ætnæ ignibus ardet, a sæcularibus fuerint retentæ, sæcularia super hoc non exerceantur judicia, nec in forensibus discutiantur causis, sed in S. Synodo ab ipsis Sacerdotibus, quorum deputatæ sunt usibus, quid eximie debeat actitari certis diffiniatur promulgationibus.*

g) Inter Reges francorum primus de decimis aliquid disposuit CLOTARIUS I., qui a. 561. obiit, testante constitutione ejus C. II. in SIRMONDI T. I. *conf. gall.* p. 318. & STEPH. BALUZII T. I. *Capit.* p. 8. dum legitur: *agraria, pascuaria, vel decimas porcorum Ecclesiæ pro fidei nostræ devotione concedimus, ita ut actor aut decimator in rebus Ecclesiæ nullus accedat.* Recte autem animadvertit G. L. BÖHMERUS per hæc exemtionem saltem decimarum Clericis concessam, non decimas assignatas fuisse clericis, hoc enim clare patet ex ultimis verbis: *ita ut actor* (h. e. exactor) *aut decimator in rebus Ecclesiæ nullus accedat,* per hæc enim remissio & non propria concessio indigitatur. CAROLUS M. autem plura dedit de solvendis Ecclesiæ decimis præcepta, sic in *Capitulari* de a. 779. in GEORGISCH l. c. p. 543. disponitur VII. de decimis, *ut unusquisque suam decimam donet, atque per Jussionem Pontificis dispensentur.* In *Capitul.* de a. 801. apud BALUZIUM T. I. *Capit.* p. 359. & in GEORGISCH l. c. p. 623. c. 6. sacerdotibus injungitur, *ut unusquisque cunctos sibi pertinentes erudiat, ut sciant, qualiter decimas totius facultatis Ecclesiis divinis debite offerant.* Et in L. 5. c. 191. apud BALUZIUM l. c. p. 841. modus cogendi plebem ad decimas solvendas expri-

universaliter præceptas. h) Partim populo jam Christiano impositas, i) partim cum ipsa fide conversis noviter ad sacra Christiana gentibus k) licet non sine multis sæpe impedimentis ac turbis l) imperatas fuisse.

§. IV.

exprimitur hac ratione: *de decimis, quas populus dare non vult; nisi quolibet modo ab eo redimantur, ab Episcopo prohibendum est, ne fiat, & siquis contemptor inventus fuerit, & nec Episcopum nec comitem audire voluerit, si noster homo fuerit, ad præsentiam nostram venire compellatur, cæteri vero distringantur, ut inviti Ecclesiæ restituant, quod voluntarie dare neglexerunt* in *Capit.* CAROLI M. de an. 805. apud GEORGISCH l. c. p. 702. c. 23. disponitur, *ut decimæ populi dividantur in 4. partes, una pars Episcopo, alia Clericis, tertia pauperibus, quarta Ecclesiæ in fabricis applicetur, sicut in decreto Gelasii continetur.* in *Capitulari* primo de an. 813. c. 7. iterum fit mentio de decimis; in *Capitulari* quarto de an. 819. l. c. p. 852. c. 5. dicitur: *consideratum est, ut de frugibus terræ & animalium nutrimine nonæ et decimæ persolvantur.* Et in *Cap* 5. de d. a. l. c. p. 857. c. 6. dicitur de nonis & decimis, *ut secundum jussionem nostram dentur.* LUDOV. PIUS I. in Comitiis Wormat. decimas an. 829. confirmavit. Conf. BALUZIUS T. I. *Capit.* p. 267. GEORGISCH l. c. p. 899.

h) Conf. *Capitula* de decimis agentia in DECRETO GRATIANI & *decretalibus* &c.

i) Veluti in gallia & aliis provinciis olim ad Imperium R. spectantibus vel a primis Christi sæculis vel saltem post tempora Constantini M. conversis.

k) Prout constat de Saxonibus & Slavicis populis partim in Germania, partim in Polonia, Livonia, Prussia &c. Habitantibus, nec non de Scotis, Danis, Suecis &c. Hoc tributum enim mox passim noviter conversis imponebatur, nec injuste, alius enim non adfuit modus sustentandi Episcopos & clericos neoconversis necessario præficiendos, adeoque male hujus oneris impositionem adscripsit BÖHMERUS avaritiæ Cleri penitus tum temporis jam corrupti, qui magis bonis laicorum quam animabus inhiasset: perlegantur enim vitæ Episcoporum medii ævi, qui populis infidelibus sæculo octavo, nono & sequentibus prædicaverunt Evangelium, & patebit, quantum illi ab avaritia martyrium plerumque pro mercede ferentes fuerint alieni, impositionem autem hujus tributi efflagitavit necessitas, si unus vel alter Clericus indiscretus excessit, ex illo abusu non tollendus erat legitimus usus, & vitium uni vel alteri proprium universo adscribi haud potest Clericorum ordini.

l) Negari non potest, quod multi populi neoconversi oneri solvendarum decimarum ab initio noluerint se submittere; sic Poloni libentius volebant redire ad paganismum, quam solvere decimas, prout refert DLUGOS. ad a. 1022., motus a Danis & Normannis excitatos refert ADAMUS BREM. in *Hist. Eccles. Brem.* C. 203. & 238. Canutus IV. Daniæ Rex an. 1087. occisus fuit a plebe ob decimas imperatas; de motibus in Scotia excitatis egit GRÆGIUS *in Jure feud.* L. I. tit. 15. §. 6. de Holsatia HELMOLDUS *in Chron. Slavorum* L. I. c. 91. seq. de Thuringia AUCTOR *vitæ Wiperti Comi-*

§. IV.

Exponitur introductio decimarum Ecclesiasticarum in Germania.

Quod autem in specie germaniam concernit, sic germania cisrhenana ad Galliam olim spectans jam a primis sæculis Christiana disciplinam sequebatur Ecclesiæ

Comitis Groicens. C. XI. §. 30. relatus T. I. *rerum Lusat.* p. 27. Wenedi ex causa decimarum contra Christianismum tantum odium conceperant, ut morte gravius existimarent huic tributo subjici, prout narrat CRANTZIUS L. 4. *Wandal.* c. 6. 26. & 40. & in *metropoli* c. 31. 39. & 43.

Verum secundum Ecclesiæ mentem in ejusmodi circumstantiis nunquam cum rigore urgendæ erant decimæ, sed œconomica adhibenda erat benignitas, & si forsan hinc inde excessus quidam commissi erant, adscribi illi haud poterant Ecclesiæ, unde JOANNES Pontifex testante RAYNALDO in *Annal. Eccles.* ad a. 1328. n. 83. ad Clerum Hungaricum rescripsit: *mandamus, quatenus in exigendo decimas ab hujusmodi de novo conversis vos sic benigne & curialiter, quousque conversi ipsi in fide prædicta perfecti, & in ea plenarie roborati fuerint, geratis, quod conversi ipsi se gravatos non reputent, quinimo benignius pertractati alios infideles ad prædictam fidem Catholicam assumendam abducant, & ipsi in fide Catholica devotius perseverent.* In Epistola, quam alii adscribunt Alcuino, alii Carolo M., pariter monentur Episcopi, ne in exigenda decima nimis acerbe cum Neophytis procederent, dum ibi legitur. „ Vestra sanctissima pietas sapienti consilio provideat, si „melius sit rudibus populis in principio fidei jugum imponere decimarum, ut „plena fiat per singulas domus exactio illarum: an Apostoli quoque ab ipso „Deo Christo edocti & ad prædicandum mundo missi exactiones decimarum ex„egissent, vel alicubi demandassent dari, considerandum est. Scimus, quia „decimatio substantiæ nostræ valde bona est, sed melius est illam ammittere, „quam fidem perdere; nos vero in fide Catholica nati, nutriti & edocti vix „consentimus, substantiam nostram pleniter decimari, quanto magis tenera fi„des & infantilis animus & avara mens illarum largitati non consentit? ro„borata vero fide & confirmata consuetudine Christianitatis tunc quasi viris „perfectis fortiora danda sunt præcepta, quæ solida mens religione Christiana non abhorreat. „ De cætero nulla fuit iniquitas, dum subsequentibus temporibus ab ejusmodi populis in fide roboratis secundum leges Ecclesiast. & regias decimæ pro sustentatione Episcoporum & Cleri majori cum rigore urgebantur: Unde ajebat SIFRIDUS Archi-Episc. Mog. in controversia ratione decimarum Thuring. referente LAMBERTO SCHAFFNABURG. ad a. 1073. - in PISTORII *collect. script. rer. germ.* T. I. p. 353. - *Prædecessores suos sua ætate pro suo arbitratu Ecclesiæ Dei moderatos fuisse, eosque rudibus in fide Auditoribus & pene adhuc neophytis lac potum dedisse, non escam, & sapienti dispensatione multa indulsisse, quæ processu temporis, dum in fide convaluissent, successorum suorum industria resecari vellent, se autem jam adulta vel potius senescente Ecclesia spiritualia comparare spiritualibus, nec jam parvulis lac sed solidum cibum ministrare, atque a filiis Ecclesiæ Leges Eccles.*

Ecclesiæ Gallicanæ, adeoque prout in reliqua Gallia francica decimæ Ecclesiasticæ in usu erant, negligebantur vel ex post vi præceptorum regiorum solvebantur, sic & in illa; in germania autem magna sæculo VIII. demum ad fidem Christianam conversa partim mox cum ipso Christianismo, partim successive introductæ quoque sunt decimæ Ecclesiasticæ, quod in specie constat de Saxonia, cui a Carolo M. decimæ imperatæ sunt, a) de Thuringia, b) terrisque Slavo-

Eccles. exigere. Et in SYNODO BAMBERG. an. 1058. a Gunthario celebrata in HARTZHEMII T. III. *conc. germ.* p. 126. de Bambergensibus dicitur: *erat enim plebs hujus Episcopi, utpote ex maxima parte Slavonica ritibus gentilium dedita, abhorrens a Religione Christiana tam in cognatorum connubiis, quam in decimarum contradictione decretis patrum omnino contraria, quapropter commmuni omnium judicio confirmatum est, ut qui sponte Canonicis Decretis nollent obedire, compellerentur intrare, & qui Canonice banno constrictus non decimaret, bonis suis a Domino suo abdicaretur, donec resipiscere compelleretur.* & THEODERICUS Episcopus Halberstad. in diplomate de a. 1189. in LENZENII *historiæ diplomat. Halberstad.* appendice ait: *insuper sive Magdeburg. Archi-Episcopus & jam dictus Cuno & alii quamplures .... Slavico jure possident bona & homines, qui antiquo Juri suo innitentes decimam dari nondum consentiunt, ita & eodem jure & eadem consuetudine, in qua hactenus manserint, volumus homines Caldebornenses liberos a decima permanere, donec generali consensu homines Magdeburg. Archiepiscopi & Ducis aliorumque principum & ministerialium ad similia impellantur, & donec Dni Apostolici generali de omnibus dato decreto legi Christianæ & Jure synodali stare cohærescant.*

a) Conf. BALUZIUS Tom. I. Capit. p. 246. ubi occurrit Caroli M. *præceptum* de institutione Episcop. per Saxoniam de a. 789. quod alias etiam Privilegium Bremense de a. 788. vocatur, & extat quoque in SCHATENII *Historia Westphaliæ* p. 514. seq. & ejus *Capitulatio* de partibus Saxoniæ l. c. p. 250. & apud GEORGISCH p. 581. ubi postquam C. 16. disposuerat Carolus, ut decima detur Ecclesiis de omni re, quæ ad fiscum pervenerit, C. 17. *Secundum Dei Mandatum præcipit, ut omnes decimam partem substantiæ & Laboris sui Ecclesiis & Sacerdotibus donent, tam nobiles quam ingenui similiter & Liti, juxta quod Deus unicuique dederit Christiano, partem Deo reddat. conf.* WOLTERI *Chron.* in MEIBOMII RER. GERM. T. II. p. 23. & Poëta Saxo. ad annum 803. in LEIBNIZII T. I. *script. rer. Brunswic.* p. 153. canit:

At vero certum francorum regibus ullum
Solvere nec penitus deberent, atque tributum
Cunctorum pariter statuit sententia concors
Sed tantum decimas divina lege statutas
Offerrent ac præsulibus parere studerent.

Conf. HERMAN. ADOLPH. MEINDERS JCtus Bülefeld. *de origine & Jure decimarum in Westphalia.* Contra allegata hæc momenta varia quidem a nonnul-

Slavorum *c*) successive subjugatorum, quibus decimarum solutio injuncta fuit, dum in reliquis germaniæ provinciis populus in solvendis decimis legibus tam Eccles. quam Regiis morem gessit. *d*)

§. V.

Refertur Georg. Lud. Böhmeri Sententia de origine decimarum in Germania.

Putant quidam Decimas in Germania omnes ex originibus suis esse Ecclesiasticas & a Clero sensim ad Laicos pervenisse, ita ut vel Laici feudi Jure illas ab Ecclesiasticis acceperint vel Reges & Principes de decimis uti de aliis bonis reditibusque Ecclesiæ pro arbitrio & Lubitu disponentes militibus & Vasallis concesse-

nonullis objici haud ignoro, & quidem 1) allegatum *præceptum* Caroli M. tanquam fictitium rejecit Joh. Georg. Eccardus *in censura diplomatis Carolini de Scholis Osnabrug.* §. 5. & 84. & 2.) ideó pro falso a quibusdam habetur, quod *præceptum* hoc Caroli jam an. 789. datum feratur, cum tamen pax cum Saxonibus, de qua Poeta Saxo cecinit, demum an. 803. inita sit, 3) quod Poetæ Saxonis aliorumque, qui non fuere coævi, auctoritas nullius sit ponderis, verum objectiones hæ non magni sunt Momenti, authoritas enim eruditissimi alias sed non in omnibus infallibilis Eccardi, qui quandoque conjecturis nimium indulsit & sua abusus fuit crisi, tanta non est, ut omnia ab ipso rejecta pro partibus spuriis mox reputare teneamur, præsertim dum Baluzius, Alexander Nat.. aliique primæ Classis Critici de ejus authenta non dubitent; nec obstat 2) quod hoc præceptum datum fuerit ante pacem cum Saxonibus finaliter anno 803. initam. constat enim Saxones sæpius devictos fuisse a francis, novas autem suscitasse seditiones, adeoque *præceptum* quæst. bene latum fuisse potuit an. 789. ubi testante historia francorum Saxones partim pro jam devictis habebantur, partim & de illis adhuc plene subjugandis dubium nullum supererat Carolo, licet finalis submissio mediante pace an. 803. demum subsecuta fuerit; 3) Licet Poëta Saxo non fuerit coævus Carolo M.. ejus tamen asserta ex aliis monumentis fide dignis & a posteriori satis stabiliuntur.

b) Plebs enim etiam in Thuringia solvit Decimas, unde notæ satis erant Ecclesiæ Decimales per Thuringiam, verum Abbates & Nobiles de suis prædiis nolebant solvere Decimas Archi-Episcopo Mogunt. & illi permittere decimationes Ecclesiarum parochialium & exinde enata est controversia, de qua infra fusius.

c) De quibus fusius agetur infra.

d) Non enim scimus fide historica ullam ab aliis germaniæ populis circa solutionem decimarum motam fuisse controversiam, sed Suevi, Franci, Boji & Lotharingi solverunt Episcopis decimas, quod fide innumerorum diplomatum probari potest.

concesserint. *a*) Hos merito perstrinxit GEORG. LUD. BÖHMERUS *b*), indubitatum enim est plurimas Decimas originetenus esse mere laicales; *c*) verum ad aliud extremum declinavit cit. BÖHMERUS, dum in cit. diss. §. 5. & 27. defendere nititur, Thesin universalem, decimas in germania frequentissimas neutiquam ex *originibus suis pro Ecclesiasticis sed secularibus potius habendas esse, easque a secularibus primum ad Ecclesiasticos per dotationes, Donationes aut feudi concessiones pervenisse:*

Thesis hæc, si sua niteretur veritate, insignes produceret effectus, veluti 1) quod semper præsumptio sit, quod decima a Laico possessa pro laicali habenda. 2) Ex hoc fundamento tanquam accessorium semper ei cederent Decimæ novales. 3) Possessor Laicus nunquam ad onera decimis Ecclesiasticis annexa veluti ad sustentandum parochum, conservandamque Ecclesiam paroch. adstrictus esset &c. ad stabiliendam productam hanc noviter thesin germaniæ Episcopis & Clero maxime præjudiciosam (ad quam evertendam neminem ex Catholicis, quantum mihi constat, hactenus scripsisse admodum miror) citatus author multa produxit argumenta quoad formam admodum speciosa, unde generalem fere protestantium tulit applausum; *d*) verum, si accuratius illa examinentur, patet eorum debilitas, adeoque ad stabiliendum nostrum de decimis systema evertendum prius venit systema Böhmerianum, ac recensenda erunt refutandaque secundum ordinem omnia BÖHMERI argumenta, quæ eo potissimum redeunt:

1) Quod a) Romani agros suos vectigales præsertim incultos ea lege locarint, ut ex eorum proventu Decima pars reipublicæ tribueretur, adeoque Romanos Inventores fuisse Decimarum: sicut autem b) franci plurima Romanorum instituta adoptassent, sic etiam didicerint ac introduxerint Decimas in occupatis provinciis tributariis & Emphyteuticariis, imo c) par sit credere in Vetustis chartis Libertatis Vocabulo *tributum vel teloneum* decimas subinde comprehendi, unde in quodam diplomate occurrat *Zollcorn*, hinc esse d) quod apud

a) Inter sic sentientes retulit G. L. BÖHMER venerabilem parentem J. H. BÖHMERUM *Jur. Eccles. protest.* T. III. L. 3. tit. 30. §. 54. seq. & JOH. JACOB. REINHARD. Juristisch: und Historische kleine Ausführungen diss. 8. §. 7. & 8. MEINDERS *de origine decimarum in Westphal.* p. 449. &c.

b) In cit. diss. *de origine & ratione decimarum in germania.*

c) De quibus §pho seq. fusius.

d) BUDER in *Bibliotheca juris* scribit, *origines decimarum germaniæ: ex genuinis fontibus deduxit G. L. Böhmerus.* Et cit. C. F. Harpprecht. in Diss. de jure Decimatoris Universalis &c. de eo scribit, *quod Thema suum egregie absolverit.* Non tamen approbavit ejus principia, quin ipsum nominarit, DAVID GEORG. STRUBEN Neben-Stund. T. V. p. 190. seq.

pud eas gentes, inter quas arma victricia Romani & Franci haud circumtulere, Decimarum Dominicarum aut sæcularium tot exempla non deprehendamus, adeoque credibile esse e), francos ejusmodi agros Decimales seu vectigales in iis provinciis, ubi Romanorum arma penetrarunt, offendisse eosque retentos fisco suo vindicasse, nec minus f) ad fidem pronius esse, quod uti apud Romanos civitates, ac alii privati in constituendis Emphyteusibus exemplum populi in agris publicis in Emphyteusin dandis secuti sunt, ita id ipsum in germania quoque factum sit.

2). Quod ideo etiam tanta in germania terris incultis repleta decimarum copia exorta sit, cum enim erectis Ecclesiis plurimæ terræ incultæ assignatæ sint, deinde & nobiles ejusmodi terras allodiis suis conjunctas habuerint, aut a Regibus acceperint, sic verisimillimum esse Ecclesias, Principes, & Primarios nobiles in terris suis præsertim incultis Decimas loco Canonis introduxisse, quod pateret ex diplomate Archi-Episcopi Mog., qui terram quandam incultam concesserit, ut jure decimæ solverentur 40. carratæ vini.

3) Quod a) tempore Caroli M. præceptum de Decimis Ecclesiis solvendis datum non fuerit, & quæ eo ævo acta sunt, id modo prodant, quod decimas tantum personales omnium substantiarum tanquam oblationes tam ab ingenuis quam aliis præstandas introducere constitutum fuerit, id vero b) tantum ab plebem proprie sic dictam, sive paroecos, minime vero ad terras indominicatas & ad Principes & Dynastas, eorumque allodia & proprietates hominesque proprietarios spectarit, & quod c) ex Epistola Alcuini ad Carolum M de an. 797. pateat, ejusmodi præstationes non ex agris sed ex singulis Domibus exactas esse: vocari porro *Decimationem substantiæ nostræ*. Quod etiam CAROLUS M. in *Capitul.* de part. Saxon. c. 17. appellet *Decimam partem substantiæ Laboris sui* & d) in *Capitul. Episcop.* C. 6. *ut unusquisque Sacerdos cunctos sibi pertinentes erudiat, ut sciant, qualiter decimas totius facultatis Ecclesiis divinis debite offerant* -- quæ verba uti solummodo oblationis mentionem continent, ita admonitionis vim tantum habeant, & quod sic reliqua *capitularia* explicanda sint, & quidem eo magis, cum e) jus Decimas remediis Civilibus coactivis exigendi negatum fuerit, siquidem CAROLUS M. L. 2. Cap. 39. Episcopis diserte inhibeat, *ne ad eas solvendas per Wadios homines*, scilicet executive, & judicialiter cogerent, & quod f) Cap. 101. L. V. item cap. 100. & 101. *addit.* IV. de decimis ex agris Ecclesiæ solvendis intelligenda sint, idque ex ea potissimum ratione, quod in *addit.* IV. præcedens 99. & sequentia 102. & 103. Capitularia de fundis Ecclesiæ beneficiario jure possessis agant, si autem hæc capitularia atque Lex Ludovici Pii 34. de decimis realibus ex obligatione debitis essent accipienda, de plebe tantum ibidem illud disponatur, nobiles autem & Dynastas, eorumque

homines

homines atque bona Regia indominicata saltem, eo temporis tractu jam ad certas parochias Episcopales & plebanos relata fuisse, nullis indiciis compertum sit, constare potius g) non modo Reges sed etiam Principes & Dynastas tum in terris suæ proprietatis, tum extra illas complures novas Ecclesias & Capellas exstruxisse.

4) Quod dubium supersit veritatis quandam speciem præseferens, an Carolus M. Saxones Imperio suo subjectos, prout vulgo fertur, ut tributarios ad solvendas Ecclesiis Decimas obstrinxerit, quas ad fiscum trahere potuisset, potius ipsum Caroli M. praceptum de institutione Episcoporum per Saxon. de an. 789. ostendere, quod, quanquam Carolus M. Saxonibus tanquam genti *devictæ* tributum decimarum fiscali Jure imponere potuerit, eos tamen ab omni censu Regi debito liberaverit, eosque Christo subjecerit tributarios & subjugales, ut tanquam Christi tributarii Salvatori ejusque Sacerdotibus Decimas persolverent.

Verum hoc exemplum origines Decimarum in Germania Laicales non impugnare, sed potius confirmare, *tributarium* enim & *Decimale* unum idemque significasse & patere francos similiter atque Romanos devictis gentibus decimarum tributum imponere solitos fuisse.

5) Si etiam præceptum Caroli M. de institutione Episcoporum Saxon. & Privilegium Verdense pro genuinis habenda forent, pertinerent illa saltem ad horum Episcopatuum tractus, nec vim generalis præcepti fuissent sortita, & quod præceptum Caroli M. de Decimis non ubique invaluerit, exinde patere, cum 1) in ipsa Alcuini Epistola moneantur Episcopi, ne in exigendis decimis nimis contra Saxones sint rigorosi, 2) bellum cum Saxonibus gestum non a. 789. sed an. 803. demum confectum sit, neque de conditionibus pacis scriptores hujus ævi quid memorent. 3) Documenta plurima doceant in Saxonia seu veteri Westphalia Reges in ipsis Episcopatibus decimas in sua retinuisse potestate, licet probabiliter Episcopi quoque terras incultas sibi datas, prout moris fuerat inter francos, jure decimali locaverint. Quinimo 4) ipsæ Ecclesiæ subinde decimales fuerint, si autem ipsæ Ecclesiæ decimales fuerint, uti & in Thuringia, non potuerit jus decimandi Clericorum stabilitum fuisse.

6) Ex diplomatibus patere præsertim in Dominicatis mansis jus decimandi Clericis haud competiisse in Universum, itaque existimare liceat, decimas non tantum saltem in genere in iis locis, ubi Rex plenissima jura fisci tenuit, velut in urbibus, verum etiam in allodiis & proprietatibus Principum & Dynastarum, quibus cum eodem modo omnia fisci jura & sic dicta regalia lucrativa

 conjun-

conjuncta fuerunt, quæque regalem habuerunt immunitatem, neutiquam ad Ecclesiasticos sed ad Dominos tunc pertinuisse; & quod etiam extra Saxoniam decimæ ad sæculares proprie pertinuerint, eatenus varia allegantur diplomata, ubi Duces Loth. & alii monasteriis donarunt villas cum decimis, quas in banno villæ habuerunt, adeoque decimas ad bannum villarum & ad sæculares spectasse, & quod AIMOINUS *in vita Abbonis floriac. Abbatis* C. 9. memoret, *decimas a laicis ut plurimum occupatas*, id est possessas esse, quod scilicet Ecclesiastici pro occupatione habuissent.

7) Licet Episcopi plures habuerint decimas, in terris scilicet in feudum cum banno Regio & regalibus fisci ac jure decimarum concessis, tamen quod universaliter decimas habuerint, repugnare thes: illi Ecclesiæ Rom. *Decimas parochis jure debitas fuisse*, siquidem jam initio Sæculi IX. in Conciliis hæc sententia invaluerit *decimas personales*, *quo quis per anni spatium sacris assistet*, *solvendas esse*, ut pateret ex CONCILIO CABILON: IIdo de an. 813. Can. 9.

8) Quod tandem nimio Religionis Zelo atque Clericorum authoritate sub ignorantiæ præsidiis invalescente Clerici omnibus nervis atque astutia Laicos mira & vanissima superstitione fere oppressos ad credendum inducere contenderint, decimas ex jure divino unice Sacerdotibus præstandas esse, a laicis vero non posse sine peccato possideri, multos itaque, ut decimas suas Ecclesiis & Capitulis offerrent, jure feudi ab iisdem recipiendas, invitarint, ex quibus non minus ac ex decimis in feudum datis dictæ fuerint decimæ infeudatæ, & sic Clerici laborarint, ut decimas ad se pertraherent, cui autem se opposuissent Germani libertatis tenaces, prout pateret ex controversia Thuring.

9) Quod in quibusdam conciliis quidem decimæ laicis injunctæ fuerint, quin tamen in germania Decimæ universim Clero cesserint, quod pateret ex diplomatibus, vi quorum Principes & Laici libere de decimis disposuissent, nec negare Canonistas plurimas Laicos retinuisset decimas.

§. VI.

Refutantur Böhmeri Argumenta.

Verum nullo modo ad stabiliendam prædictam thesin sufficiunt hæc argumenta partim falsa, partim in meris fundata conjecturis, partim ad rem haud facientia.

Nam quoad 1um transeat a), quod Romani fundos pub. & hostibus ablatos ita qua domini locarint aliis, ut hi per modum census decimam partem fructuum

fructuum solverent *a*) adinstar aliorum colonorum partiariorum partem quotam fructuum pro locario Domino præstantium, census enim hic Domino fundi seu locatori præstitus cum nostris decimis, de quibus modo est quæstio, quæ non dominis fundi mercedis loco tanquam locatoribus sed aliis præstantur, in nullam duci potest comparationem, adeoque falsum est Romanos Decimarum in sensu proprio fuisse inventores: b) transeat, quod franci aliquot Romanorum instituta, plurima enim in Domesticis fundabantur principiis, imitati fuerint, falsum autem est & nullo monumento historico probari poterit, quod franci in occupatis noviter provinciis introduxerint decimas: GREGORIUS TURONENSIS, FREDEGARIUS SCHOLAST. AIMOINUS, & alii Annalium francorum scriptores hoc institutum notatu dignissimum, si introductum fuisset, referre haud neglexissent, si francis in usu fuisset; tributa autem, quæ a francis a variis populis exigebantur, non in fructibus, sed in certo pecorum numero consistebant, prout satis constat iis, qui historiam francorum vel a Limine salutarunt, & de quo infra uberius erit agendi occasio. c) Transeat, quod in uno vel altero diplomate Vocabula *tributum & teloneum* decimas denotarint, & dum teloneum solutum fuit in natura priscis temporibus, decima pars data fuerit frumenti, sicut plerumque data fuit decima libra piperis, & inde occurrat vocabulum Zollkorn, prout occurrit Zollpfeffer ꝛc. quid inde? transeat d) apud populos a Romanis & francis non devictos, quod tamen haud probatum fuit, tot decimarum dominicarum exempla non deprehendi, cuivis enim genti sui arrident mores & ab instituto unius gentis duci nequit argumentum ad alium. e) Transeat francos quosdam agros decimales in provinciis Romanis a se occupatis inventos fisco suo vindicasse, in Germania enim Cisrhenana & Norico, quorum incolis tanquam dedititiis suæ possessiones a Romanis relictæ fuerunt, multi ejusmodi agri fingi nequeunt, Germaniam autem magnam nunquam devicerant Romani, & sic in hac nulli supponi possunt agri vectigales. *b*) Transeat denique f) incolas Germaniæ in constitutis noviter Emphyteusibus, ratione cujus tamen adhuc varia opponi possent, Canonis loco decimam fructuum partem sibi stipulatos fuisse: ex omnibus hisce nihil aliud evincitur, quam in usu fuisse priscis temporibus decimam fructuum partem solvi a Colonis, & hodie adhuc tales superesse

a) De hoc enim censu Romanorum decimali frequens occurrit mentio, sic CICERO *in Verrem.* III. 7. facit mentionem decimæ partis vini & fructuum in sicilia solutæ. & TACITUS de M. G. c. 29. facit mentionem illorum, qui decumates agros exercent, unde frumentum Decumanum notum erat.

b) Decumates enim agri in Germania magna a Romanis ordinati, de quibus mentio fit in L. XI. *de Evict.* conf. MASCOV. Geschichten der Teutschen L. IV. §. 9. expulsis Romanis mox iterum cessarunt.

peresse posse, non autem exinde stabilitur Thesis omnes hodiernas decimas originetenus esse Laicales. Nec

2dum *Argumentum* aliquid ponderis addit, transeat enim in Germania terris incultis repleta a Dominis fundorum sterilium hinc inde terras incultas colonis reservata Canonis loco decima fructuum parte tributas esse, talis enim canon in recognitionem Dominis solvendus multum differt a decima proprie tali, nec bene huc quadrat exemplum Archi-Episcopi Mog., qui non solum fuit Dominus fundi, sed & qua Episcopus ad decimas novales, prout infra deducetur, jus quæsitum habuit.

Quoad 3tium quod a Carolo M. a) præceptum datum fuerit de solvendis Ecclesiis decimis, patet ex verbis supra relatis, dum ait CAROLUS: *Secundum Dei Mandatum præcipimus* (non ait consulimus, prout vult BÖHMERUS) *ut omnes decimam partem substantiæ & laboris sui Ecclesiis & Sacerdotibus donent.* Nulla ibi fit restrictio *ad decimas personales*, sed imperantur *decimæ substantiæ & Laboris*, quid autem per *decimas Laboris* denotatur, nisi *Decima fructuum* ex labore & agricultura provenientium? nec tanquam *oblatio voluntaria*, prout vult Böhmerus, persuasa fuit Saxonibus præstatio decimarum a Carolo, sed *præcepta* fuit exsolutio, adeoque frivola hæc est verborum cavillatio. b) Falso asserit BÖHMERUS, hoc decimarum præceptum tantum spectasse ad plebejos & parœcos non autem ad Dynastas: expresse enim ait Carolus: *donent tam nobiles quam ingenui similiter & Liti.* Constat autem ex historia Caroli M. & primis principiis juris germ. olim in Saxonia & reliqua francia triplicem fuisse civium classem, nobilium, ad quos spectarunt Principes, Dynastæ, & Comites, 2) ingenuos, seu militares ac Equestres, & denique servos seu Rusticos, qui olim *Liti*, *Leudi &c.* dicebantur, adeoque non tantum plebejis sive *Litis* sed sub nomine nobilium Dynastis & Principibus decimæ sunt injunctæ; transmittamus etiam ex supposito nobilium Saxoniæ possessiones, quæ tum temporis non ex integris, sicut hodie, consistebant territoriis, sed saltem ex prædiis & villis per amplissimam Saxoniam hinc inde dispersis, a decimis fuisse exemptas, quid inde fluit, nisi quod dentur variæ terræ a decimis Ecclesiast. ab antiquo immunes? non autem sequitur omnes Decimas a Laicis hodie in Westphalia possessas esse originetenus Laicales. c) transeat, quod in cit. Epistola Alcuini dicatur *Decimas per singulas domos exigendas esse*, inde autem non sequitur decimas fructuum agrorum non solutas esse, annon enim per singulas domos frumenti excussi portio Decima, prout tum temporis indubie obtinuit, & adhuc hodie cum Decima Saccaria vulgo Sackzehenden quandoque fieri solet, exigi potuit? quod autem ita obtinuerit, clarissime exinde patet, quia in Archi Episcopatu Trevir. Westphaliæ & antiquæ Saxo-

Saxoniæ vicino uſque ad ſeculi XIV. tempora decimæ eodem modo fuerunt ſolutæ. prout convincitur ex CONCILIO TREVIR. PROVINC. de a. 1310. in HARTZHEMII *conc. germ.* T. IV. p. 134. ubi *Can.* 24. hæc leguntur: *item Decimæ prædiales non in domibus, ſicut hactenus in pleriſque Locis fieri conſuevit, ſed in agris vineisque, pratis & in aliis locis, ex quibus proveniunt, ſub pœna excommunicationis integraliter perſolvantur nullis deductis expenſis, quæ factæ fuerint circa rem hujusmodi decimandam.* Ne dicam, prout aliqui volunt, per domos ibi familias denotatas fuiſſe: fruſtra etiam BÖHMERUS cavillatur verba *decimæ ſubſtantiæ*, quod enim per hæc verba decimæ fructuum & animalium intelligantur, patet partim ex additis verbis: *& Laboris*, partim ipſa res loquitur: in quo enim conſiſtebat tum temporis Saxonum ſubſtantia, niſi in fructibus & pecudibus? & hujus ſubſtantiæ ſolvebant Decimam; quod enim Decimam partem fundorum haud dederint ſingulis annis, per ſe patet, cum hac ratione ſucceſſive Eccleſiæ omnes accepiſſent terras incolarum Saxoniæ, partim denique patet a poſteriori, dum Epiſcopi Weſtphaliæ decimas fructuum & animalium poſt hæc tempora ſemper perceperunt, & adhuc magna ex parte percipiunt uſque ad hodiernum diem. Et dum d) ex deductis jam patet, quod exſolutio decimarum *præcepta* fuerit, fruſtra in allegato CAPITULARI taxatur vocabulum *offerant*, cum oblatio fuerit neceſſaria ac præcepta non autem ex monitione libertatis & arbitrii, & licet ad e) Carolus M. injungat Epiſcopis, ne contra neo-converſos in exigendis decimis mox tam rigoroſe procedant, hoc diſpoſuit ex prudentiæ regulis, ſæpius enim Lex non poteſt cum rigore dari executioni, ex quo autem non ſequitur legem haud fuiſſe datam, nam in eodem L. 2. Cap. 38. ait idem Carolus: *qui decimas poſt Crebras admonitiones & prædicationes Sacerdotum dare neglexerint, excommunicentur*, & ſic coërcitionem Eccleſiaſticam adhiberi voluit, & evoluto aliquo temporis ſpatio etiam executionem rigoroſam imperavit, & diſpoſuit idem Carolus L. V. *capit.* 101. ſupra allegato, ut ſcilicet *nolens ſolvere decimas, ſi vaſallus fuerit, ad præſentiam Regis venire compellatur, cæteri vero diſtringantur, ut inviti Eccleſiæ reſtituant, quod voluntarie dare neglexerunt.* & licet f) in allegatis Capitularibus de fundis Eccleſiarum beneficiario Jure poſſeſſis agatur, quod tamen ſimul etiam generaliter ſolutio decimarum omnibus & non ſolum plebejis præcipiatur, ex perlectione dictorum Capitulorum & locis ſupra allegatis eſt manifeſtum, neque obſtat, quod prædia & fiſci Regii indominicati vel a Rege vel ab aliis poſſeſſi a ſolvendis Epiſcopo Decimis fuerint immunes, hoc enim ſaltem denuo, quod variæ decimæ Laicales, quod haud negamus, obtinuerint, evincitur. Nec g) obſtat, Reges, Principes & Dynaſtas in ſuis fundis a Decimis Eccleſ liberis ſæpius fundaſſe Eccleſias & Capellas, de quo autem infra fuſius agetur.

4tum *Argumentum* plane eſt irrelevans, impingitque contra omnem fidem hiſtoricam, non enim ſequitur: 1) Carolus M. potuiſſet Decimas Saxonibus

impositas suo fisco vindicare, ergo non assignavit Ecclesiis? non enim quid fieri potuisset, sed quid actu factum fuerit, fide historica, in considerationem venit, neque 2do ex allegato Caroli M. præcepto eruitur, quod franci populis devictis decimarum tributum imponere soliti fuerint, & quod Decima fisco alias solvenda seu Laicalis tantum assignata fuerit Ecclesiis, nam franci nunquam secundum supra adducta populis devictis (quod in medio ævo in occidente non amplius fuit in usu *c*), sed cum Republica Romana eviluit) imposuerunt decimas, consequenter nec intendebant ratione Saxonum, nec Saxones licet francis antea tributarii loco tributi unquam solverunt Decimas, sed tantum certam equorum vel pecorum quantitatem tributi loco præstiterunt *d*); hoc tributum fuit Laicale, non autem translatum a Carolo M. in Ecclesias, sed hoc consuetum tributum Saxonibus plane fuit remissum, ut essent adinstar francorum liber populus: *e*) impositæ autem sunt Decimæ originetenus Ecclesiasticæ *ex jure divino* solvendæ *f*) quas & solvebant Ecclesiis franci, adeoque patet, quam inconcinne BÖHMERUS contra omnem fidem historicam velit Decimas Saxonibus impositas originetenus fuisse Laicales fisco Regio solvendas; patet exinde quam male confundat Decimas Ecclesiasticas Saxonibus impositas cum tributo ante conversionem soluto, & quam præpostere hic *Decimas* & *tributum* esse synonyma comminiscatur: nec stringit

5tum *Argumentum*, licet enim transmittatur præceptum Caroli M. ratione Saxoniæ datum non concernere terras extra Saxoniam, allegata tamen supra reliqua edicta Caroli M. circa Decimas intuitu universæ Monarchiæ franc lata fuerunt, neç 1) & 2) ex allegata Alcuini Epistola, quod prædictum præceptum ante conclusam cum Saxonibus pacem ferri non potuerit, nec ex silentio scriptorum Coævorum conditiones pacis non clare exprimentium (ad quæ argumenta

c) Sic populi Slavici, Dani Cismarini, Poloni, Hunnique Germanis fuere tributarii, imo ipsi Germani per tempus tributarii erant Hunnis, illa tributa autem non consistebant in decimis fructuum sed in pecunia partim, partim in pecoribus & equis.

d) Sic *quingentas Vaccas inferendales* annis singulis a Clothario Seniore censiti reddebant, prout refert FREDEGARIUS SCHOL. c. 74. ad an. 631. edit. Ruin. p. 647. conf. ANNALES *francorum incerti anthoris* in PITHOEI *script.* XI. p. 5. ad an. 758. GREG. TURON. L. IV. c. 14. ANNALES HILDESHEIM in LEIBNIZII T. I. *script. Brunswic.* p. 712. ubi legitur: *Pippinus Saxones bello superat, equos CCC. reddere in tributum promittunt &c.*

e) De quibus fusius egerunt CONRINGIUS *de Germ. Imp. civibus* §. 25. seq. alleg. MEINDERS in cit. tr. *de statu Religionis & Reipub. sub Carolo M. &c.* & *in vindiciis Libertatis antiquæ Saxoniæ &c.*

f) Dum dicit Carolus *Secundum Dei Mandatum præcipimus ... juxta quod Deus unicuique dederit Christiano, partem Deo reddat.*

menta ſupra jam reſponſum fuit) aliquid inferri poteſt. 3) Tranſeat, quod in Epiſcopatibus Weſtphaliæ Reges certas Decimas retinuerint, hæ enim fuere Laicales, nec negamus, fiſcos Regios ſicut in aliis provinciis, ſic & in Saxonia a Decimis Eccleſiaſticis fuiſſe Liberos, verum præter haſce Decimas Laicales plurimæ & potiſſimæ tamen erant Eccleſiaſticæ originetenus ad Epiſcopos ſpectantes. Dum autem 4) ait BÖHMERUS, quod ſubinde ipſæ Eccleſiæ fuerint decimales uti & in Thuringia, & ſic jus decimandi Epiſcoporum non potuerit eſſe ſtabilitum, prodit, quod nequidem ſciat, quid per Eccleſias decimales intelligatur, non enim prout putat, Eccleſia Decimalis eſt illa, quæ ſolvit decimas, ſed cui a Parochianis ſolvuntur Decimæ, tales autem Eccleſiæ cum decimis, prout infra deducetur, ſpectabant ad Epiſcopos.

Quoad 6tum conceditur Clericos non habuiſſe Decimas Eccleſ. in manſis Regiis & indominicatis, *g*) Sive tales ab ipſis Regibus fuerint poſſeſſi, ſive a Vaſallis Regem repræſentantibus, & ſic nec mirandum Principes & Dynaſtas tales villas cum Decimis ad talium villarum bannum ſpectantibus donaſſe ſæpius Eccleſiis & Monaſteriis, ex hoc autem non ſequitur, prout inferre vult BÖHMERUS, omnes Decimas indiſtincte ſpectaſſe ad bannum villarum & ſæculares fuiſſe, & quod AIMOINUS de laicis Decimas Eccleſiaſticas injuſte occupantibus loquatur, patet perlegenti adeoque ridicule exinde deducitur argumentum Decimas originetenus eſſe ſæculares.

7mo verum eſt, quod Epiſcopi multa bona fiſcalia a Regibus acceperint cum banno Regio & jure Decimandi, cujus plura exempla infra producentur, verum hæ Decimæ originetenus Laicales particulari titulo poſſeſſæ, paucæ numero erant habito reſpectu ad Decimas univerſales, quæ ipſis qua Epiſcopis competebant, nec obſtat univerſalitati huic decimarum Jus Can. parochis Decimas tribuens, cum circa hoc caput in germania nunquam fuerit receptum, de quo fuſius infra.

Quoad 8vum juſte Epiſcopi jus ſuum ad decimas Eccleſiaſticas tam per Canones quam præcepta Regia ſtabilitum urgebant, recte proponebant Laicis tales Decimas ſine titulo uſurpatas, de quo infra, ſine peccato poſſideri non poſſe, falſiſſimum autem eſt, quod per artes *h*) Decimas originetenus Laicales ad

g) Licet enim Carolus M. Secundum ſupra deducta præceperit etiam de bonis fiſcalinis ſolvendas eſſe Decimas, probabilius tamen ſequentibus temporibus non fuit obſervatum.

h) Non negamus ſicut in omnibus, ſic & in inducendis variis populis ad ſolvendas decimas quoad modum hinc inde fuiſſe exceſſus commiſſos a variis Clericis, qui adhibuerunt illud adagium: *quod vis non potuit, fraus pia fecit opus.* Adeoque tranſeat varias homilias Decimas ex jure divino præcipien-

ad ſe pertraxerit univerſaliter Clerus, & exinde ſolummodo decimæ infeudatæ enatæ ſint, hæ enim, prout infra fuſius deducetur, ex feudis originetenus Eccleſiaſticis maxima ex parte ſunt conſtitutæ.

Ad 9um denique verum eſt in variis conciliis extraditionem decimarum originetenus Eccleſiaſticarum a Laicis poſſeſſarum (nam de his unice quæſtio erat non de Decimis originetenus Laicis) injunctam eſſe, verum etiam eſt, quod tales diſpoſitiones in Germania ratione Laicorum, qui Decimas juſto titulo ab Epiſcopis obtinuerant, imo etiam ratione variorum uſurpatorum non habuiſſe effectum, conceditur, quod Laici partim de Decimis mere laicalibus, partim de Eccleſiaſticis juſte ad ſe translatis & poſſeſſis libere diſpoſuerint, & ſic laicos plurimas retinuiſſe Decimas, verum hæc omnia haud evincunt Theſin a BÖHMERO propoſitam: *Decimas in Germania originetenus eſſe Laicales & indiſtincte pro talibus habendas eſſe.*

§. VII.

In Germania bene diſtinguendæ ſunt Decimæ Laicales ab Eccleſiaſticis & de hujus diſtinctionis effectu.

Media igitur tenenda eſt ſententia, ſtabiliendumque principium occurrere in germania partim decimas originetenus Laicas partim decimas originetenus

cipientes afflictas fuiſſe Eccleſiæ primitivæ patribus; tranſeat, quod aliqui, ſi fabula vera, ſimplicioribus perſuaſerint, quod Ciconiæ tanquam aves boni ominis in nullo commorari ſoleant loco, cujus incolæ decimas non præſtent; tranſeat ſæculo VIII. Epiſtolam ab ipſo Deo prætenſe ſcriptam & in Oriente per Archangelum Michaëlem cœlo delatam, qua gravibus ſub pœnis decimarum præſtatio fidelis & exacta injungebatur humano generi, circumlatam fuiſſe, quam exhibet JOH. ALB. FABRICIUS in *codice apogrypho novi teſtam.* p. 309. ſeq. ex hoc enim non ſequitur Theſis indefinita: decimas a Clero per fraudes introductas fuiſſe; conſtat enim pariter circa reliquias, miracula &c. ſæpius a malevolis commiſſas fuiſſe fraudes, quia autem exinde inferat omnes reliquias & miracula &c. doloſe fuiſſe conficta? fraudes ejusmodi deteſtata ſemper fuit Eccleſia, & plurima conciliorum Decreta eatenus afferre poſſemus, & in actis ſynodi Romanæ ſub Zacharia Pontif. a. 745. habitæ, quibus prædicta Epiſtola inſerta eſt, Pontifex dixit: *pro certo fratres chariſſimi, iſte Adelbertus* (erat hic Epiſcopus Galliæ, qui dictam Epiſtolam jactitavit tanquam palladium de cœlo delapſum) *in inſaniam eſt converſus, & omnes qui utuntur ſcelerata hac Epiſtola more parvulorum absque memoria mentium ſunt, & muliebribus ſenſibus inſaniunt.* An. 1005. in ſynodo Conſtans. Pariter ſimilis Epiſtola fictitie de cœlo delapſa condemnata fuit. Conf. HARTZHEIM. Tom. III. *Conc. germ.* p. 27. Petrus Eremita & alii falſarii circumtulerunt ſimiles Epiſtolas: conf. J. ANDR. SCHMID. *Diſſ. de Epiſtolis cœlo & inferno delatis*, quis autem ſanæ mentis illas Eccleſiæ adſcribat?

nus Ecclesiasticas, cum autem quoad effectus illæ maxime ab invicem distent, sic enata super decimis controversia ante omnia a judice in decimarum, de quibus quæritur, origines inquirendum erit, quo decidendi principio neglecto plurimis ansa præberetur, erroribus; ad decimas autem originetenus Laicas potissimum referendæ sunt decimæ sic dictæ *Salicæ*, a) *Dominicales* seu *indominicatæ*, item *regales* ac *fiscalina*, quæ ex fundis Dominicis & fiscis Regiis ab omni decima Eccles. immunibus solvebantur regibus germaniæ, vel ex concessione Regum possidentibus, qui autem Reges vel possessores sæpius tales decimas originetenus mere Laicales expost contulerunt vel Episcopis vel Ecclesiis vel Monasteriis; & de hisce decimis Laic. frequens in diplomatibus fit mentio, & longe plura ac solidiora, quam BÖHMERUS adduxit, produci possunt: b) sic LUDOVICUS PIUS J. monasterio Corbejensi donavit cellam juris sui, quæ vocatur Meppia, *cum decimis & possessionibus undique ad eam pertinentibus*, & Ecclesiam Eresburg., quam Carolus M. *decimis dotavit circum quaque habitantium per duas saxonicas rastas.* Conf diploma in HARTZHEMII *Conc. Germ.* Tom. II. p. 167. & LUDOVICUS GERMAN. in diplomate de a. 855. in SCHATENII *Annal. Paderborn.* L. 2. p. 143. eidem Corbejensi Monasterio donavit: *cellulam quandam juris sui vocatam Fischböcki cum omnibus rebus, appendiciis, decimis, sylvis &c.* CAROLUS CRASSUS vi diplomatis de a. 886. in HONTHEMII *hist. dipl. Trev.* T. I. p. 225. Ecclesiæ Sancti Dagoberti de Stenaco Diœces. Trevir. concessit: *ut quidquid ex fisco Sathanacense & Mousense exit de agris, pratis, vineis atque sylvis, sive de Nutrimine seu de omni censu* decima pars *detur in usus*

a) Reverendis. HONTHEMIUS in *Hist. dipl. Trevir.* Tom. I. p. 231. recte notat, quod salicæ seu Dominicales decimæ dicantur illæ, quæ ex elocatis aut Clientibus in beneficium datis agris prædii Domino penditabantur; & L. c. p. 288. ait: *Salica Decimatio est decima illa frugum pars, quæ a vasallo penditur Domino ex prædiis salicis, quæ curtilia prædia vulgo* Hoff-Güther, *fuerunt in beneficium data.* Et p. 361. *sale autem aut sele veteribus Domum, villam aut curtem designat.* ECKARD *ad Leg. sal.* p. 26. & 107. *hinc & antiquus Glossator Prumiensis* CÆSARIUS *mansos indominicatos agros Curiæ appellat vulgariter selgunt dictos, salicæ igitur seu selicæ decimationes sunt, quæ ex prædiis, curtibus* Hoff-Güther *in beneficium datis aut alias in decimam elocatis penduntur Domino, hodie adhuc in superiori Diœcesi Trevir. frequentes supersunt decimæ dispersis per campos prædiis affixæ* Selzehend *dictæ.* Et hæc adhuc innumeris aliis monumentis confirmari possent conf. de PLOENIES in diff. *de Minister.* p. 6. & ESTOR in denen Anmerkungen über das Staats- und Kirchen-Recht p. 561. §. 381. inde etiam dicuntur die Saal-Güther, Saal-Gericht &c. & hic Moguntiæ floruit familia deren Selenhoven a curia seu palatio regio ita dictorum.

b) Quid tempore Regum francorum circa hanc decimam obtinuerit, exponunt HERTIUS vol. 2. Tom. I. opusc. p. 209. & Tom. II. p. 140. & de WESTPHALEN in præfatione ad Tom. IV. *monum. inedit.* p. 86.

usus fratrum ibidem Deo famulantium. Et L. c. p. 231. ARNUIPHUS Germ. Rex a. 893. monasterio Sancti Maximini prope Treviros concessit inter alia *omnes Abbatiæ S. Maximini salicas decimationes in usus hospitum peregrinorum & pauperum.* Idem ARNULPHUS a. 897. vi diplomatis in SCHANATI *hist. Wormat. cod. dipl.* p. 10. n. XI. Ecclesiæ cathedr. Wormat. *Decimationem totius salicæ terræ in Locis alceja & Scafhuson & Ulvenesheim & Rogkenhuson & in villis ad Rogkenhuson pertinentibus de Gunzenfurdi usque in mediam Liutram decimum denarium; & decimum porcum & decimum pullum & decimum maltrarium de sylva, & si quando extirpata fuerit, decimum manipulum & in pratis decimam Karratam fœni & cæterarum rerum, quæ merito decimari possunt, decimam potestativa manu donavit;* & OTTO M. J. in diplomate de a. 956. apud HONTHEIM l. c. p. 288. & apud GUDENUS *in Cod. dipl.* T. II. p. 2. seq. prædicto monasterio S. Maximini concesso cum tales Dominicales, *quas vulgo salicas vocant decimationes, quoniam essent regales & nulli unquam termino Episcopali vel Ecclesiæ subjacentes* memorato Monasterio S. Maximini successive iterum essent ablatæ & sic cessaret hospitalitas, illi iterum restituit *cunctas Abbatiæ S. Maximini Dominicales, quas vulgo salicas decimationes vocant, in quocunque Regni sui Episcopio, c)* parochia terminove sint sitæ. Idem OTTO M. a. 962. apud HONTHEIM l. c. p. 293. eidem Monasterio confirmavit omnes Sancti Maximini Ecclesias cum decimis & *salicis decimationibus & ut nullus Successorum Regum vel Imperatorum neque Abbas aliquam de prædictis curtem vel Ecclesiam cuiquam beneficiare d) præsumat.* Idem Imperator l. c. p. 302. sæpius memorato Monasterio S. Maximini a. 966. regalis fisci Theodonis villæ *omnem decimationem tam macelli & census, quam & frugum & pecorum* concessit. Et CONRADUS II. Imp. in diplomate de an. 1026. l. c. p. 361. confirmavit eidem Monasterio *curtes, villas ac Ecclesias omnes ubicunque in Sancti Maximini prædio jacentes cum cunctis salicis decimationibus.* HENRIC. III. Imp. a. 1039. Monasterio Gandersheim. Contulit pagum Empnegavvi, & in eo quoddam castrum hæreditatis suæ cum immunitate regali, *e) insuper decimas* una cum juribus cæteris regalibus. Vid. diploma in HARENBERGII *Hist. Gandersheim.* p. 672. ad Dynastam de Hohenfels pertinuit *decima vini totaliter in Nierstein* (quæ autem quondam fuit villa regalis) & *pars decimæ annonæ* teste diplomate de an. 1234. apud GUDENUS in *Cod. diplom.* T. I. p. 531. conf.

c) Hoc est *Episcopatu*, ex quo simul patet, quod ex bonis Salicis nullæ decimæ Eccles. tempore Ottonis M. fuerint solutæ, sed decimæ solutæ fuerint Regi vel ejus nomine possessoribus.

d) Ex quo clare eruitur Ecclesias parochiales seu jus patronatus cum decimis fuisse tum temporis in feudum collatas Laicis.

e) Quæ consistebat ex parte in immunitate a solvendis decimis Ecclesiasticis.

conf. SCHÖTGEN im Leben Marggraffens *Conraden* von Meisen, qui multis exemplis decimas Regias illustrat.

Sicut autem Reges immediate ejusmodi decimas salicas transtulerunt in Ecclesias & monasteria, sic & illi, qui ex beneficio Regum tales acceperant tam Ecclesiastici quam sæculares, illas sæpius iterum partim Ecclesiis partim monasteriis contulerunt, sic Arnulphus Episc. Wormat. a. 1110. Ecclesiæ Colleg. S. Pauli Wormat contulit *nonam partem ex frugibus & totius salicæ terræ tam cultis quam incultis, & nonam partem totius villæ decimationis.* In SCHANATI *Cod. probat. Hist. Wormat.* n. 69. & Adelbertus Archi-Episc. Mog. in diplomate de a. 1127 apud GUDENUS *in Cod. dipl.* T. I. p. 65. refert: *qualiter antecessor ejus felicis memoriæ D. Ruthardus Archi-Episcopus inter cætera contulerit fratribus in cœnobio B. Disboti etiam decimam omnium pertinentium ad Episcopalem Curiam, quæ sita est in monte B. Albani Mart.* fuerat autem curtis illa olim regia, cujus frequens in diplomatibus fit mentio, quæ donata fuit Archi-Episcopis Mog. & in diplomate Henrici Archi-Episcopi Mog. de an. 1143. in JOHAN. Tom. II. *Script. Mog.* p. 586. quo confirmavit decimas a Willigiso Archi-Episcopo & Successoribus ejus Ecclesiæ Colleg. Sancti Victoris collatas legitur: *Decimationes nostræ salicæ terræ sive in Agris sive in sylvis extirpatis seu extirpandis, cultis vel excolendis, antiquis & novalibus omnigenorum quoque pullorum & pecorum, nihil excipientes in omni Episcopatu nostro tam in orientali Germania, quam in Saxonia & in pagis Mogontiæ adjacentibus videlicet Wetreibe, Monegowe, Rinegowe, Nachgowe, per decursus etiam fluminum Rheni & Mogoni & ad dispensationes eorum pertinentes decimas in Cheterecho & Bischofesberg &c. confirmamus.* Conradus Marchio Thuring. an. 1119. contulit Monasterio Reinhartsborn. *Prædium unum, quod Torgaw nominatur, cum Ecclesia cumque omnibus suis pertinentiis hoc est terris, arbustis insuper & villam Bodsesse cum suis pertinentiis & decimas de dominicalibus nostris in villa Starize & in Tresgaw, aliasque decimas quorundam ad præfatum locum pertinentes cum modiis, qui singuli de singulis mansis redduntur, quibus felicis memoriæ pater meus Tinco Comes præfatam Ecclesiam primo dotavit, decimamque piscationis de stagno a piscatoribus in Kosne, ad hoc etiam Dominicale ad Locum mercatus in ipso loco Torgaw.* In SCHANATI *vindem. litter.* p. 114. n. 12. Adalbero Archi-Episcop. Trevir. an. 1186. occasione litis enatæ circa decimam in Hönningen inter Canonicos S. Simeonis Trevir. & S. Georgii Bamberg rem composuit, *& duas partes cum tota suæ dominicalis curtis decimatione Ecclesiæ Sancti Simeonis tradidit, tertiam autem portionem contingentem Ecclesiæ Sancti Georgii cum tota suæ dominicalis terræ decima integre & perenniter donavit.* Conf. HONTHEMII *Hist. diplom. Trevir.* Tom. I. n. 357. p. 532. & Conradus Marchio orient. a 1210. varias decimas suæ proprietatis contulit Monasterio Dobirlucensi in LUDWIGII *reliq. Manusc.* T. I. p. 26. Philippus de Falcken-

Falckenſtein cum conjuge donavit an. 1285. Eccleſiæ Moguntinæ decimas Hilleshelm., quæ erant Laicales. Conf. diploma apud GUDENUS *cod. dipl.* T. I. p. 817. an. 1284. Henricus Landgravius Haſſiæ decimam in Hauſſen Laicalem contulit Monaſterio in Schiffenberg. Conf. GUDENUS l. c. Tom. IV. p. 948. ſimiliter talis decima mere Laicalis cum conſenſu Domini directi donata domui Teuton. Marpurg. occurrit in diplomate de a. 1296. in GUDENUS l. c. Tom. IV. p. 923. decima fœni in Syboldesdorff, quam a Comite Zygenheim. In Feudum habuerat Hudenus de Rulnkirchen an. 1297. donata fuit fratribus domus Teuton. In Marburg conf. GUDENUS l. c. p. 987. Bertholdus Comes Henneberg. an. 1319. fundatæ a ſe Eccleſiæ Colleg. in Schmalkalden inter alia conceſſit *decimam majorem & minorem Marchia & villa Lengefeld.* vid. diploma in KUCHENBECKERI *Anal. Haſſ.* coll. I. p. 141. & an. 1328. Eberhardus de Lapide Capitulo metropolit. Mog. donavit decimas Laicales in tractu villæ Genzingen in JOHAN. Tom. II. *rer. Mog.* p. 328. alia diplomata adhuc extant in BARINGII *clavi dipl.* p. 534. 542.

Sicut autem decimæ terrarum ſalicarum a Decimis Eccleſiaſticis immunium ſpectarunt ad Reges germaniæ vel horum beneficiarios, ſic & Eccleſiæ in ejusmodi terris plerumque a Regibus vel poſſeſſoribus fundatæ, quæ ſæpius etiam Baptiſmales erant, cum decima parochiali ſpectarunt ad Regem vel talium terrarum poſſeſſores, quod plurimis denuo diplomatibus confirmari poteſt, ſic OTTO Imp. an. 990. donavit Eccleſiæ Cathed. Wormat. *quidquid beneficii habuit Reginoldus cum omnibus illuc rite pertinentibus rebus in mancipiis, Eccleſiis, ædificiis.* Conf. diploma in SCHANATI *cod. dipl. Hiſt. Wormat.* p. 29. & notatu dignum eſt diploma Henrici II. Imp. Cœnobio S. Michaëlis Bamberg. conceſſum in SCHANATI *Vindem. Litter.* p. 41. ubi duas curtes regias, quas poſſederat Abbas Fuld. commutavit cum aliis duabus curtibus Regiis, & priores duas curtes, *& villas earum, in quibus ſitæ ſunt cum omnibus pertinentiis ſuis, duabus videlicet baptiſmalibus Eccleſiis & hominibus prædictas villas inhabitantibus ac divina a ſacerdote, qui Deo ibidem ſervit, accipientibus, debitamque ei juſtitiam perſolventibus, cæteris quoque villis ad ipſas curtes pertinentibus cum decimis;* & prædictas curtes & curti Marchias contulit prædicto Monaſterio, Abbati autem Fuldenſi duas ſimiliter ſuæ proprietatis curtes *cum cunctis earum pertinentiis Eccleſiis quoque & earum juſtitiis per imperialem munificentiam donavit.* Et Richvvinus præpoſitus Eccleſiæ Collegiatæ Sancti Martini Wormat. an. 1110. cum conſenſu Regis Henrici Canonicis prædicti Clauſtri Sancti Martini varias donavit *decimas dominicales & quidem decimam in Sconnenberg cum omni utilitate, decimam quoque in villis ultra Rhenum contra Bopardam ſitis cum omni utilitate ſcilicet in villa Brato. &c.* Teſte diplomate iu SCHANATI *Cod. probat. Hiſt. Wormat.* p. 64. n. 70. & Adolphus Naſſov. Germaniæ Rex an. 1293. aſce-

asceterio Kirschgartensi donavit Ecclesiam in Hasseloch Wormat. Dioeces. *cujus collatio ad ipsum & Imperium pleno jure pertinere dignoscitur.* Conf. SCHANAT l. c. p. 149. n. 174. multa alia occurrunt diplomata, ubi nobiles monasteriis donarunt villas cum exstructis ibidem a suis familiis Ecclesiis vel Capellis. Conf. SCHANATI *vind. Litter.* p. 115. n. 14. & 15 p. 175. n. 4. vel Ecclesias decimales ad se spectantes & fundatas in terris dominicalibus vel decimas originetenus Laicales. Sic Ludovicus Comes Thuringiæ an. 1110. Monasterio Reinhartsborn. contulit Ecclesiam parochialem in Sangershusen cum omnibus suis appendiciis conf. SCHANAT in *vind. Litt.* p. 111. n. 8. & an. 1115. Theodericus Dux Lothar. Abbatiæ S. Mariæ de Buxeriis contulit *omnes decimas & jus patronatus Ecclesiæ Sancti Martini villæ de Buxeriis.* Apud CALMET dans les preuves *de L' histoire de Lorraine* Tom. IV. p. 263. & Henricus Episcopus Wormat. an. 1221. Enckenbacensi Parthenoni incorporavit parochiam in Egernheim, cujus jus patronatus cum decimis ab Henrico Duce Saxonico & Palat. Comite Rheni & Wernero de Bolandia & fratre ejus fuit adeptus. conf. SCHANAT *in cod. probat. Histor. Wormat.* p. 103. n. 111. Riquinus Episcopus Tull. an. 1122. confirmavit Monasterio Sancti Mansueti possessiones apud CALMET l. c. p. 268. ubi refertur; *quod Drogo de strena contulerit portionem, quam habebat in Ecclesia de Domna Basula & varias decimas.* Theodericus Marchio de Landesburg an. 1271. Monasterio Sangerhusano contulit *Jus patronatus forensis parochiæ infra muros ejusdem oppidi constitutæ, cum omni Jure, utilitate, gratia & proventu, ita ut fructus dictæ Parochiæ in sustentationem virginum deputetur, ut eadem temporalibus subsidiis sufficienter adjutæ liberius altissimo famulentur.* SCHANAT *in vind. Litt.* p. 123. n. 32 & Henricus Comes gemini pontis an. 1273. Monasterio B. M. V. in horto Cerasorum donavit Ecclesiam in Müntzheim. conf. SCHANAT in *cod. prob. Hist. Wormat.* p. 137. n. 158. Hermannus Miles de Saalheim, cum Sociis Jus patronatus in villa Dexheim, quod in feudum a Gerlaco Comite Nassov. loci Domino receperat, cum ejusdem consensu an. 1341. Ecclesiæ S. Joannis Mog. contulit, conf. JOANNIS T. 2. *rer. Mog* p. 702. Parochia Eyche cum appertinentiis decimis & Jure patronatus a Ducibus Geldriæ in feudum concessa erat nobilibus de Nackheim, qui illam cum consensu Domini directi donarunt Ecclesiæ S. Petri Mog. an. 1448. teste diplomate in JOHANN. Tom. 2. *rer. Mog.* p. 485. ad Decimas ejusmodi Laicales spectabant etiam variæ *Nonæ*, quæ præter decimas solvebantur ab inbeneficiatis vel Colonis bonorum Fiscalium & Dominicalium, Nona enim Canonis loco fundorum dominis solvenda apud francos definita fuerat, & cum Nona & Decima simul ex prædiis partim ad Ecclesias partim ad Reges spectantes solutæ fuerint, sic Nonæ hoc in casu erant certo modo secundæ decimæ, quæ per modum pensionis iis solummodo, qui bona ab Eccle-

 siis

ſiis *f*) vel agros dominicatos culturæ cauſa poſſederunt, ſolvebantur: quod autem etiam de agris Dominicatis decimæ & Nonæ *ſimul* Canonis loco Regibus vel hos Repræſentantibus ſolutæ fuerint, patet ex CAPIT. WORMAT. C. 10. *de illo, qui agros dominicatos propterea neglexit excolere, ut Nonas & Decimas exinde non perſolvat.*

Quod etiam Variæ Decimæ originetenus merum ſiſtant cenſum Laicalem, negari nequit, de cætero tamen ex hoc ſolo, quod quis a Laico de decimis inveſtitus fuerit, non mox ſequitur decimam eſſe originetenus Laicalem, licet in dubio pro eo forſan in hoc caſu ſit præſumptio, conſtat enim plurimos principes & nobiles Decimas, quas ab Eccleſiis in feudum acceperunt, contuliſſe ſæpius in ſubfeudum ſuis militibus & Vaſallis.

Inſignes autem ſunt decimarum talium mere Laicalium, ſi probentur, cum ſint facti, effectus, veluti 1.) quod, ſi integra decima ſit Laicalis in certo tractu, talis etiam ſit novalis, ſi enim integer tractus ab antiquo exemptus ſit a decimis Eccleſiaſticis, exemptus quoque erit quoad novalia, quorum decimæ quoque hoc in Caſu ſolventur illi, cui reliquæ præſtantur decimæ. Secundus effectus eſt, quod decimator non teneatur ad onera decimæ Eccleſiaſticæ alias annexa, veluti ad ſuſtentationem parochi, conſervationem Eccleſiæ Domusque parochialis vel Scholæ, ubi hoc ultimum receptum eſt.

De cætero ex hactenus deductis clariſſime jam patet, ſolam poſſeſſionem decimarum ad Laicum Spectantem non inferre mox decimam Laicalem, ſed cum Laici poſſideant partim decimas Eccleſiaſticas partim Laicales, originem decimæ, de qua controvertitur, ſecundum jam dicta eſſe inquirendam, in dubio autem cum 1) univerſa Germania ſubjecta fuerit decimæ Eccleſiaſticæ, quod ex infra deducendis erit apodicticum, decimæ autem Laicæ 2) adhæreant ſaltem fundis dominicis & certis prædiis per Germaniam diſperſis, nec non 3) deci-

f) Prædia enim Eccleſiaſtica locabantur Colonis, ut ſoluta decima fructuum parte deinde Nonam ſimul præſtarent, de quibus frequens in Capitularibus Regum francorum occurrit mentio, ſic in Capitul. Wormat. de an. 829. habetur: *quicunque hanc negligentiam iteravit beneficium, unde hæ nona & decima perſolvi debuit, ammiſſurum ſe ſciat.*, & Capit. L. I. c. 157. ſtatuitur: *qui Eccleſiarum beneficia habent, Nonam & Decimam ex eis Eccleſiæ, cujus res ſunt, donent, & qui tale beneficium habent, ut ad medietatem laborent, ut de eorum portione proprio præsbytero decimas donent.* Et in Legibus Caroli M. cap. 60. præcipitur, *ut quicunque de rebus Eccleſiaſticis beneficia habent, pleniter ſecundum morem Regionis Nonas & Decimas ad ipſas Eccleſias donent.* conf. GEORGISCH in *Corpore Juris Germ.* p. 899. n. 5. p. 902. n. 10. p. 1149. n. 60. & ALEXANDER NAT. *Hiſt. Eccles.* T. V. p. 712. n. 4. & ACHAT. LUD. SCHMID in Diſſ. *de Nonis* Jenæ 1753. edita.

3) decima Ecclesiastica, si acuratius Res examinetur, duplo vel triplo superet in Germania decimas Laicales, sic in dubio, quod decima potius sit Ecclesiastica quàm Laicalis, eo securius præsumendum erit, cum pro illo, quod frequentius est, secundum omnia Jura stet præsumtio. *g*)

Sicut autem possessores decimarum mere Laicalium immunes sunt a prædictis oneribus, sic vice versa possessores decimarum Ecclesiasticarum, *h*) licet sint Laici cum ejusmodi decimis investiti, *i*) ad onera decimis hisce originetenus Ecclesiasticis annexa veluti sustentationem parochi, reparationem Ecclesiæ, *k*) & Domus Parochialis sunt obligati, adeoque falsissima illorum sunt principia, qui Laicos de decimis Ecclesiasticis ab Episcopis vel Corporibus Eccles. investitos ab ejusmodi oneribus eximere nituntur, Onera enim illa, non solum de Jure Communi Canon, *l*) sed & universali Germaniæ consuetudine decimis Ecclesiasticis sunt annexa, retinent enim ejusmodi decimæ (sicut alia bona Ecclesiastica in feudum vel Emphytheusin concessa, quæ non plenarie ab Ecclesiis

 sed

g) Unde & Carolus IV. in Privilegio Ecclesiæ Trevir. a. 1346. concesso in Honthemii *Hist. dipl. Trevir.* T. II. p. 170. ait: *item cum decimæ Eccles. a Laicalibus personis detineri non valeant, nec non ipsis Laicis ab antiqua in feudum ab Ecclesiis & pro earum Defensione sint concessæ, volumus, seu potius declaramus, siquæ decimæ in terminis Diœcesis Trevir. à Laicis sint detentæ, cum præsumatur & merito præsumi debeat dictas decimas a præfato Archi-Episcopo & sua Trevir. Ecclesia dependere, si Laici tales decimas ab Archi-Episcopo, & jam dicta sua Ecclesia recipere teneantur, & ut ad hoc faciendum per præfatum Archi-Episcopum & ejus successores coarctari valeant & compelli, nec dicti Laici legitime docere possint, ut hujusmodi decimas ab aliis Dominis in feudum teneant, velut eas ab aliis Dominis legitime debeant obtinere.*

h) Sive sint Capitula Ecclesiarum sive Monasteria, sive alia Corpora pia, imo etiam parochi decimarum Possessores adhuc congruam habentes pro rata concurrere tenentur.

i) Et quidem perinde erit, sive Catholici fuerint sive protestantes, diversitas enim religionis circa obligationem antiquam in possessionibus fundatam nihil immutat, nec in considerationem venit, sive decimator habitet in Loco decimationis sive non, est enim onus reale ipsis decimis Ecclesiasticis annexum.

k) Dum Decimatores Ecclesiastici ex consuetudine plerumque Chorum Ecclesiæ parochialis ædificare & conservare tenentur.

l) De quo fusius egerunt Petrus Peckius *de reparandis Ecclesiis* C. 14. Johannes Werndle vom Zehend-Recht L. 2. c. 9. p. 192. Petrus Rebuffus *de decimis* q. 2. n. 4. Paulus Christinæus *dec. Belg* Vol. 2. Dec. 24. n. 2. Franc. Zypæus *consult. Can.* tit. de Ecclesiis ædif. vel repar. Consult. 1. n. 14. & passim Canonistæ ad tit. de ædif. & repar. Ecclesiis. conf. Trident. *sess.* 71. c. 7.

ſed ſalvo Dominio directo tantum ad tempus minus plene in Laicos translata ſunt) Originariam ſuam qualitatem Eccleſiaſticam, manent quoad Dominium directum in patrimonio Eccleſiæ, & poſſeſſores intuitu talium decimarum non ſunt proprietarii independentes, ſed repræſentant ipſum Epiſcopum Dominum Directum, ſeu Eccleſiam, a qua feudi Eccleſiaſtici inveſtituram obtinuerunt, redibunt quoque in caſu aperturæ tales decimæ ad Eccleſiam, unde provenerunt, ac Dominium utile ſolummodo alienatum cum Dominio Directo iterum conſolidabitur, adeoque juſtiſſime judicia Eccleſiaſtica Germaniæ *m*) tales poſſeſſores Laicos ad Collationem ad prædicta onera pro rata condemnant, & mediante executione arreſtatis decimis adſtringunt, non autem fert inſtituti mei ratio hiſce Longius immorari facileque foret omnia contrariæ ſententiæ argumenta refutare. *n*)

§. VIII.

Decimæ Eccleſiaſticæ Origînetenus in Germania aſſignatæ ſunt Epiſcopis & non Parochis.

In præſenti diſſertatione autem nihil nobis eſt negotii cum decimis Laicalibus, ſed de Decimis Eccleſ., quas vi Juris Canon. Communis ſolent prætendere parochi, unica eſt quæſtio & potiſſimum noſtri Conatus eo redeunt, ut demonſtremus nullum unquam parochis in Germania, quibus nonniſi congrua ſemper debebatur ſuſtentatio, circa tales Decimas jus competiiſſe, nec hodiedum competere, quod autem antiquitus ad parochos non ſpectarint Decimæ, exinde potiſſimum eruitur, quia decimæ Eccleſ. originetenus in Germania non parochis ſed Epiſcopis fuere aſſignatæ, & hæc Theſis inconcuſſis ad oculum probari poteſt documentis Hiſtor., ſic ſupra jam deductum fuit impoſitas a Carolo M. Saxonibus devictis decimas Epiſcopis Weſtphaliæ aſſignatas fuiſſe.

m) Prout factum eſt an. 1708. a Judicio Eccleſiaſtico Würceburg. in Caſu Dapiferorum de Wetzhauſen contra Joannem Philippum Epiſcopum Herbip. puncto Eccleſiæ Unteresfeld. & an. 1741. a Judicio Metrop. Mog. in Cauſa Nobilium de Larbach puncto. Eccleſiæ in Allendorff conf. ESTOR Anfangs-Gründe des G. und R. P. p. 944. & noviſſime in Cauſa quadam conſtans.

n) Varia in hac materia prodierunt ſcripta & quidem Occaſione allegatæ Cauſæ francon. Dapiferorum de Wetzenhauſen publicata ſcripta & Reſponſa Facult. Jurid. Tubing. & Hallens. junctim prodierunt ſub titulo: Abdruck verſchiedener rechtlicher Bedencken. 1729. 4. & per modum Appendicis adjuncta ſunt Diſſertationum SCHWEDERI Tom. II. & huc ſpectat CHRISTOPH. REDECKER in Diſſ. *de decimis Laicorum in terris proteſtantium.* ESTOR in der Rechts-Gelehrtheit der Teutſchen P. 2. p. 1126. von dem ſehr groſſen Unterſchied zwiſchen den geiſtlich- und weltlichen Zehenden.

fuisse. *a*) Et Ludovicus Pius an. 814. Ecclesiæ Cathedr. Halberstad. assignavit Decimas universæ Diœceseos teste diplomate inserto CHRONICO HALBERSTAD. in LEIBNIZII Tom. II. *script. rer. Brunswic.* p. 111. Ubi dicitur: *Insuper etiam præscriptorum incolas omnes pagorum præfatæ Ecclesiæ suas Decimas fideliter persolvere pro divino amore jubemus*, & in diplomate Ludovici Regis Germ. an 848. Moguntiæ Collato Episcopo Osnabrug. (quod ex autographo edidit P. LUD. HENSELER S. J. an. 1717. in appendice *diplomatis Carolini pro scholis Latinis & Græcis*. p. 107. seq. & HARTZHEMIUS inseruit Tom. 2. *conc. germ.* p. 164.) dicitur, quod in conventu procerum Francofurtensi Episcopus Osnabrug. Originale diploma fundationis protulerit, vi cujus Ecclesia Osnabrug. Decimis, quia alia ibi tunc temporis non erant donaria, dotata fuerit, ac deinde disponitur, *ut idem Episcopus suique successores Decimas infra terminum sui Episcopii, cæterasque res suæ Ecclesiæ, quas modo possidet .... quieto ordine obtineat, & gubernet. Exceptis Decimis dominicalium Monachis & Sanctimonialibus pertinentium, quod nos Forawerch vocamus, quas Pater noster Ludovicus de eodem Episcopatu per cambiatum acquisivit, & ad pauperum sustentationem & peregrinorum Receptionem jam dictis Monasteriis tradidit, servi autem ipsorum & Liberi & cujuscunque Conditionis Coloni decimas, ut cæterorum in Saxonia jus est Episcoporum, secundum Caroli institutionem Episcopo pleniter offerant.* ERDWINUS ERDMANNUS in *Chron. Osnabrug.* ad an. 874. in MEIBOMII Tom. II. *rer. Germ.* p. 204. scribit: *Eigelbertus est quintus præsul Osnabrug. de quo bonum per ejus successorem Egilmannum est testimonium, qui multum diligenter pro recuperatione decimarum Ablatarum Ecclesiæ suæ & Jurium Laboravit.* Et ad an. 884. *quod Gosbertus susceperit gratulabundus eundem Episcopatum Decimis, unde solummodo constitutus est, maxima ex parte Vacuatum. b*) Otto M. J. ad Exemplum fundatarum in Westphalia Ecclesiarum Cathedr. Episcopalibus a se fundatis pariter assignavit Decimas, sic Ecclesiæ Cathedr. Misnensi assignavit Decimas in diplomate de an. 948. in MADERI *antiquit. Brunswic.* p. 187. dum ait: *decimas, quas Deo cuncta gubernanti debent ad Misnensem Ecclesiam, primo Deo, Deinde S. Joanni Evangelistæ universa dubietate procul remota pleniter persolvant, referant & reddant.* Quod Decimæ per Noricum & Bavariam spectarint pariter ad Episcopos,

 pro-

a) In Longobardia quoque tanquam parte Monarchiæ franc. Decimæ spectarunt ad Episcopos, & Carolus M. Legum Long. 61. ait: *ut Vos Episcopi, qui in omnibus Nonas & Decimas accipitis, in vestra providentia sit, qualenus Ecclesiæ & Capellæ, quæ in vestra parochia* (Diœcesi) *sunt, emendentur.*

b) Ex hisce admodum verificantur illa, quæ scribit fide dignissimus KRANZIUS L. I. *Metrop.* C. 2. *ferunt indictas populo Decimas de more Christicolarum non pervenisse Pontifici primum* (Osnabrug. Episcopo) *sed Regiis præfectis, ut inde stipendia & sumptus facerent crebrarum in eam gentem expeditiònum.* Et hæc magis adhuc illustrabuntur ex diplomatibus infra producendis.

probat diploma de an. 976. in HARTZHEMII *Conc. Germ.* Tom. II. p. 658. cum enim quæſtio enata eſſet de Decimis Eccleſiæ Laureac. ſeu Patavienſi debitis inter aneſum fluvium & Comagenum montem, omnes in Synodo congregati *concordi reſponſione in unam hanc conivere ſententiam penitus videlicet ac continuatim omnem decimationem infra præſcriptos Limites aneſi fluvii ſcilicet & Comageni montis ante proximam Barbaricam ſuæ Diœceſis devaſtationem in ditione & poteſtate S. Pataviensis Eccleſiæ ſibique præſidentium Epiſcoporum & fuiſſe & adhuc jure eſſe debere, hac tantum excepta decimatione, quam ab aliis Eccleſiaſticis poſſeſſionibus ex Dominica pertinentia ad partem uſus ubique cenſuit dari, & eam tantum, quam ex antiqua regum munificentia conſtat eſſe traditam.* conf. l. c p. 668. & in diplomate de an. 1062. apud MEICHELBECK in *hiſt. Friſing.* Tom. I. p. 273. ſequentia occurrunt: *quo finito communi aſſenſu utrobique Laudatum eſt, & quidquid decimarum Archi-Epiſcopus, cujus parochia & Regimen Epiſcopale infra prædictarum Eccleſiarum terminationes a populo exigit, c) Vel impoſterum exigere potuit, d) Hoc in duas dividatur partes, quamuna Archi-Epiſcopo Juvavienſi* (Salisburgenſi) *alia Friſingenſi perſolvatur Pontifici, excepta Decimatione prædiorum, quæ tum temporis in Liburnia ſancta Friſingenſis poſſidet Eccleſia, quam Epiſcopus Friſingenſis ſine portione integram detinet, & ſi forte tres præſcriptæ Eccleſiæ a populo Longius remoto viarum Longitudine & itineris difficultate facile non poſſint viſitari, novæ ibi a Præſule Friſing. conſultu tamen & ordinatione Archi-Epiſcopi ædificentur &c.* pariter ſæculo XII. in Germania ſeptentrionali fundatæ Eccleſiæ Cathedr. pro dotatione retulerunt Decimas, prout in ſpecie de Raceburgenſi, Lubecenſi & Svverinenſi conſtat, conf. ERNESTI JOACHIMI DE WESTPHALEN *monument. inedit. rer. germ. præcipue Cimbricarum & Megapolenſium* T. II. p. 1998. ſeq. & SCHEIDII *Antiquitates Welſſicæ* in hiſtoria Henrici Leonis Bavariæ & Saxoniæ Ducis, qui prædictarum fundator fuit Eccleſiarum. Et in diplomate fundationis Epiſcopatus Razeburgenſis de an. 1158. apud WESTPHALEN l. c. p. 2032. ait fundator: *Omnis enim decima per totum Epiſcopatum ad Epiſcopum pertinet, nec nos vel aliquis quantumcunque potens inde valet aliquem inbeneficiare, niſi in quantum habet ab Epiſcopo.* Hiſce præviis in eodem diplomate parochis aſſignantur ex cenſibus de quovis unco terræ duo nummi & tertius modius Siliginis, conſequenter nihil de decimis; Deinde pergit: *poſtquam autem Slavis ejectis terra decimalis facta fuerit, decima tota vacabit Epiſcopo, qui cum Domino fundi de dotibus aget Eccleſiarum parochialium; .... damus eidem Razenburgenſi Epiſcopo ... omnes Eccleſias in terra Buttin ... & Eccleſias adhuc in ſylva fundandas per totam Sadelbandiam, & in gamma, & in ſylva necdum culta Eccleſias & ejuſdem Sadelbandiæ*

c) Non parochus exigebat.

d) Scilicet ex novalibus.

bandiæ & gammæ Decimas, quas de gratia & permissione Episcopi sine feudo tenemus, liberas esse Episcopo, cum sibi placuerit, recognoscimus. Conf. ejusdem Henrici Leonis diploma concessum Ecclesiæ Caminensi an. 1171. apud WESTPHALEN l. c. Tom. IV. p. 892. ubi decimæ assignantur Episcopo & futuræ ejus dispositioni reservantur in formalibus: *quia vero decimæ Slavorum tenues sunt de tot provinciis, canonicis interim ad stipendia sua deputatæ sunt, nam cum Deo donante Decimæ postmodum Lege Christianorum valuerint e) in dispositione & Consilio Ducis tunc Regnantis* (tanquam Patroni) *& Episcopi præsidentis ita ordinari oportebit, ut canonicorum numero, qui tunc erit, stipendia sufficiant, & de reliquo aliæ congregationes f) instituantur*, & de BEHR *rerum Meckleburg.* p. 521. scribit: *in Nostris ditionibus Meckleburg. stabilito semel Christianismo vi aut injuria Episcopo* (non Parochis) *decimæ negatæ, vel injuste detentæ sed ab ipsis Episcopis sponte ducum Meckleburg. majoribus pro dimidio collatæ in feudum, Episcopi enim consultum duxerunt, ut sæcularibus Principibus dimidiam decimarum largirentur, ejusque illis concederent investituram, ut sibi adversus Laicos decimas negantes adessent, & ad illas cogerent præstandas.* & KRANTZIUS L. I. *Metrop.* c. 2. scribit: *cum non satis fiderent Pontifices* (Episcopi) *sua jura a Laicis Principibus tueri, dedisse arbitror partem Decimarum Principibus in manum per speciem feudi & beneficii, malentes ammittere dimidium, quam totum, inde factum, ut a principibus transirent in ministeriales, qui nunc milites appellantur. In* CHRONICO *Episcoporum Sleswic.*, qui olim ad Germaniam quoque spectaverant, apud WESTPHALEN l. c. Tom. III. p. 222. narratur, quomodo Episcopus Sleswic. vindicarit sibi an. 1186. Decimas, his verbis: *in sequenti tempore Absolon, qui & in Dania ob denegationem decimarum accerrimam pugnam inivérat, tribuit petenti potestatem Waldemaro Episcopo Sleswic. secundum Canonum Sanctiones, ut efflagitet Decimarum solutionem per suam diœcesin:* deinde refertur ibidem dispositio Episcopi circa has Decimas facta, & quod Sleswicenses ab initio plane noluerint huic jugo se subjicere, & in FRAGMENTO *Hist. Sleswic.* l. c. p. 278. legitur: *anno 1186. Absolon Archi-Episcopus Lundensis potestatem dedit Waldemaro Episcopo Sleswic. Decimas per diœcesin suam colligendi, quasi in Dania ita decretum esset, idque diplomate promulgavit, annuncians scilicet pœnam excommunicationis non solventibus, solventibus autem pacem . . . Decimas de frumento & pecudibus exigendas, & hac ratione decimarum persolvendarum . . . consuetudinem invexit Absolon Archi-Episcopus in ducatum Sleswic., cum ante id tempus incolæ nunquam induci potuissent, ut Decimarum solutionem concedere, & isti quasi servituti se subjicere vellent;* idem de reliquis Germaniæ Ecclesiis, dum tantum earum scriptores & diplomata excutienda forent, facile deduci posset.

§. IX.

e) Ex hoc iterum patet hanc Decimam originetenus fuisse Ecclesiasticam & non Laicalem.

f) Non autem Decimæ reservantur parochis.

§. IX.

Ex titulo Baptismalium Ecclesiarum Decimæ quoque spectarunt ad Episcopos.

Dum Baptismalibus Ecclesiis per Canones *a*) Decimæ antiquitus assignatæ sunt, etiam ex hoc capite Decimæ ad Episcopos originetenus spectarunt, olim enim in quavis Diœcesi, præcipue si non adeo amplum habuerat ambitum, una tantum stabilita fuerat Ecclesia Baptismalis, quæ erat ipsa cathedralis vel Baptisterium Episcopale in vicinia Ecclesiæ Cathedr. exstructum fuerat, *b*) ubi solus Episcopus statutis per Canones temporibus *c*) contulit omnibus in sua Diœcesi bapti-

a) Conf. *Cap.* 44. & 45. Causa XVI. q. I. *in decreto Gratiani.*

b) Sic refert Mabillonius in suo itinere Italico se vidisse in pluribus civitatibus Baptisteria sejuncta ac præ cæteris Novariæ, Romæ, Florentiæ, Pisis, Parmæ, Patavii. Plurima autem etiam adhuc in Gallia & Germania occurrunt, & apposite ad præsens argumentum scribit Chardonius *de Baptisteriis* n. 5. *Baptisteria deinde, quæ juxta Cathedrales Ecclesias fere constituta erant, dicta sunt Ecclesiæ seu Parœciæ, hinc in pluribus Episcopalibus urbibus Ecclesias videmus S. Joannis rotundas, cujus nomen suam satis originem demonstrat S. Joannis Claustri in Tullensi urbe & S. Joannis Virduni in Lotharingia, quæ principalibus Ecclesiis ferme adhærent.* Et n. 8. ait: *Prioribus sæculis, quibus Baptismi administratio Episcopis unice incumbebat, unum tantummodo Baptisterium in tota Diœcesi constitutum erat iis nempe in Locis, in quibus residebat Episcopus & Principi Ecclesiæ proximum, in qua sedes erat Episcopalis.* Conf. Martene de antiquis Ecclesiæ ritibus. L. III. n. 15. & Paciaudius in *antiquit. Christian. de cultu S. Joannis B.* p. 53. scribit, quod in novo Altino extet adhuc Baptisterium Ecclesiæ cathedr. vicinum & addit: *hoc pro veteri more factum est, nam cum priscis temporibus Soli Episcopi Baptizarent, illorum dignitas atque Excellentia postulare videbatur, ut in propinquo essent ædes, in quibus homines Baptismate lustrarent, Christianisque Sacris initiarent.* Conf. Bened. XIV. in suis institut. Ecclesf. instit. I.

c) Secundum antiquam disciplinam tantum bis per annum in Sabbatho Sancto, & Vigilia ante festum Pentecostes conferebatur Baptismus ab Episcopo, ubi omnes Diœceseos infantes & catechumeni præsentandi erant, extra illos dies autem nulli, nisi vitæ periculum subesset (in quo necessitatis Casu præsbyteris etiam ruri Baptismi Collatio permissa erat) conferebatur Baptismus: circa ipsum tempus autem conferendi per annum Baptismi variavit mox Ecclesiarum particularium disciplina, imo magnæ desuper sæpius enatæ sunt contentiones per Decreta conciliorum plerumque determinatæ, ex professo autem de hoc argumento egerunt Launojus T. II. p. 2. operum p. 700. *de veteri more Baptizandi Judæos & infideles & de priscis solennioribus Baptismi temporibus.* Et Alexander Natalis diss. 9. ad Sæc. II. art. VI. *de Baptismi solennis tempore.* T. III. *hist. Ecclesf.* p. m. 417.

baptizandis Baptismum; extant hujus disciplinæ vestigia non solum in Italia in civitatibus Florentina, *d*) Parmensi, *e*) Pisana, *f*) &c. & in Gallia *g*), ac in Hispania, *h*) sed potissimum in Germania in civitatibus Moguntina, *i*) Wormatiensi

d) Dufresne in *Gloss.* Florentinum Baptisterium ita describit: *Florentiæ in Italia e regione maximi templi Ecclesia est rotunda S. Joanni Sacra, hanc Baptisterium appellant, tota hæc marmorea habens januas, quas æneæ valvæ operis egregii occludunt, in medio illius Ecclesiæ Baptisterium e marmore Lucidissimo positum visitur, in quo florentini omnes Baptismi Lavacrum accipiunt.* Fusius de illo egit Gorius Prof. Pisan. in diss. *de Mitrato JEsu Nazar. crucifixi Capite* C. I. *symbol. Litt.* Tom. III. & P. Richa *in Ecclesiis Florent.* Tom. V. mentionem faciunt Keysler Reiß=Beschreib. p. 379. Büsching. der neuesten Erd=Beschreibung P. II. p. 915.

e) Büsching. l. c. P. 2. p. 809. scribit: Neben der Thom=Kirch zu Parma stehet das Baptisterium, so sehr alt, worin alle Kinder, so in der Stadt, und 2. Meilen um dieselbe gebohren werden, die Tauff bekommen, auch am Sonnabend vor Ostern das Weywasser für die gantze Stadt zubereitet wird. add. Keysler l. c. p. 1002.

f) De Pisano Baptisterio ex professo egit Ciampinus *Vet. monum.* T. II. p. 22. Keysler l. c. p. 336.

g) Cit. Chardonius l. c. n. 8. pergit: *Clara vetustæ hujus disciplinæ vestigia etiamnum supersunt cum in Italia, tum in Gallia in quibusdam urbibus, ut Florentiæ, Pisis, Parmæ, Patavii, ubi infantes in uno Cathedralis Ecclesiæ Baptisterio Baptizantur, idem apud arvernos abservatur in Aniciensi Ecclesia & apud armoricos in Corisopitensi;* Rhemis idem mos quadringentis circiter ab hinc annis vigebat, discimus hoc ex antiquo ordinario seu rituali hujus Ecclesiæ, in quo, ubi agitur de ritibus Sabbathi S. legimus: *completa fontium benedictione ipse Pontifex* (Episcopus) *Baptizat unum, si paratus est, reliquos vero, si plures fuerint, presbyteri parochiales, & confirmat eos D. Pontifex;* & in vetusto Martyrologio Corbejensi in Martenii T. III. *annecdot.* ad diem 17. Calend. Maji legitur: *in Antissiodoro dedicatio Baptisterii, quod est juxta Basilicam S. Germani Episcopi & confessoris.*

h) In Civitate portus Gaditani, quæ licet sit vastissima ac numerus incolarum excedat quadraginta millia, unica tantum extat Ecclesia Baptismalis, cathedralis scilicet. Conf. Büsching der neuesten Erd=Beschreibung P. II. p. 189.

i) Antiquum civitatis Mogunt. Baptisterium Episcopale Magnifice Berthoaræ Theodeberti francorum Regis filiæ sumptu a Sidonio secundo Episcopo vel forsan potius Archi-Episcopo Moguntino exstructum paucis descripsit Coævus Scriptor pictaviensium Sæculo VI. Episcopus Venantius Fortunatus L. 2. *Poëmatum.* epigr. XII. *de Baptisterio Moguntiæ* ita canens:

matienſi *k*) Hildesheimenſi *l*) Auguſtana *m*) &c. de quibus fuſius conferri poſſunt

ardua ſacrati Baptiſmatis aula coruſcat,
quo delicta Adæ Chriſtus in amne lavat
hanc tamen Antiſtes Sidonius extulit arcem,
qui domini cultum templa novando fovet,
ſtruxit Berthoaræ voto complente ſacerdos
quæ decus Eccleſiæ cordis amore placet.

Dum autem hoc Baptiſterium cum Eccleſia Metrop. dubio procul a Nordmannis, qui Sæculo VII. & VIII. Moguntiæ graſſabantur, vel terræ motibus fuit deſtructum, ſic probabilius fons Baptiſm. Epiſcopalis ad tempus in Eccleſia S. Joannis B., quæ etiam per tempus pro Eccleſia Metropolitana inſervierat, fuit translatus, ubi autem nova exſtructa fuit Moguntiæ more antiquo Eccleſia Epiſcopalis in vicinia Eccleſiæ S. Joannis, & dubio procul in loco, ubi vetus ſteterat, a Willigiſo Archi-Epiſcopo Mog., ſic ſimul pro more ævi eodem tempore circa A. 988. diſtincta a Baſilica Metrop. condita fuit pro Baptiſterio Epiſcopali Eccleſia, ad cujus ædificationem eo juſtius concurrerunt ſenatus populuſque Mog. tanquam parœciani, cum hæc eſſet unica Baptiſmalis & parochialis totius civitatis Eccleſia, cujus plebanus ipſum præſentavit Epiſcopum; Willigiſus Archi-Ep. autem donavit ad ſacras haſce ædes æneas illas portas, quas adhuc hodie conſpicimus: licet autem Baptiſteria ex Eccleſiæ conſuetudine jure merito dicarentur S. Joanni B., prout pulchre deduxit cit. Paciaudius *in antiquitatibus Chriſt.* S. Joannis B. diſſ. 2. p. 46., cum autem extaret jam templum in Civitate huic Sancto Sacrum & ipſi Eccleſiæ Metropol. contiguum, ſic hoc Baptiſterium dedicatum fuit B. M. V. & quidem eo ſolidiore ex ratione, cum receptum ſimul eſſet illo ævo Eccleſiis Epiſcopal. Chriſto Salvatori primario Sacratis adjungere Eccleſias Matri ejus dicatas, de cujus conſuetudine mentionem facit Browerus L. XVI. *Annal. Trevir.* §. 7. & veſtigia hujus obſervantiæ Treviris, Coloniæ & in multis aliis Germaniæ civitatibus ſuperſunt. Eccleſiam hanc Baptiſmalem amplificavit, dotavit, Collegioque Canonicorum inſtruxit Sifridus Archi-Epiſcopus Mog. an. 1073., qui in controverſia cum Thuringis circa decimas inter alia argumenta protulit, quod ipſe curet ex agris Epiſcopalibus ſolvi decimas ad Eccleſiam parochialem civitatis Mog. B. M. V. adeoque tum temporis adhuc fuit unica hæc Eccleſia Baptiſmalis totius civitatis Mog.; licet autem ſubſequentibus temporibus ob creſcentem populum, ſicuti Wormatiæ & alibi contigit, melioris ordinis gratia plures per civitatem Mog. ordinarentur Eccleſiæ Baptiſmales ab Archi-Epiſcopis Mog., permanſit tamen usque ad hodiernum diem Eccleſia B. V. ad Gradus, Baptiſterium Epiſcopale, unde & in Sabbatho S. Aqua Baptiſmalis in eadem Eccleſia benedicitur a Prælato Metropolit. vel ejus ſubſtituto & omnes ad Parochiam Metropol. ſpectantes ibidem a plebano Metropolitano Baptizantur: fons etiam Baptiſmalis, qui ex metallo fuſus, & hanc ſiſtit Epigraphen multo labore erutam:

Diſce millenis, trecentenisque vicenis
Octonis annis, manus hoc vas docta Joannis

Fundit

ſunt ſcriptores, qui de Baptiſteriis veterum egerunt. *n*) Synodus Vernenſis

E 2 ſub

Fundit ad Imperium de ſummo Domino dictum
Hunc anathema ferit, vos hoc qui lædere quærit.

Quondam prout Eccleſiam Baptiſmalem decet, in medio Eccleſiæ pluribus Gradibus impoſitus & clauſura circumdatus fuerat, verum ob magnum populi concurſum ad prædictam Eccleſiam & *preſſuram Hominum*, prout dicitur in diplomate, jam an. 1329. Henricus Archi-Epiſcopus Mog. permiſerat Capitulo prædictæ Eccleſiæ, ut Baptiſterium e medio Eccleſiæ ſublatum ante altare B. Andreæ Apoſtoli poneretur. Conf. diploma in GUDENUS *Cod. Diplom.* Tom. III. p. 267. Verum Henrico Archi-Epiſcopo prædicto excommunicato & depoſito non venit ad effectum conceſſa hæc translatio, ſed reſervata fuit ad initium hujus ſæculi, ubi Eccleſia in Auguſtiorem formam redacta Baptiſterium translatum fuit in Sacellum S. Ægidii, prout adhuc multis ab illo tempore viventibus ſatis eſt notum, cum autem vi recentioris inſtituti hoc Baptiſterium non amplius ſpectet ad univerſam civitatem, ſed ſolummodo ad parochiam Metropolitanam, plebano autem Eccleſiæ B. V. hodiedum ſaltem, prout idem intuitu aliarum Eccleſiarum Colleg. viget, competat Jus paroch. intra immunitatem Eccleſiæ colleg., non autem in eadem Eccleſia duo poſſint eſſe Baptiſteria, ſi evenit, quod plebanus Eccleſiæ B. V. commune acceperit Baptiſterium in Eccleſia Sancti Mauritii, ubi adhuc hodie infantes Parochiæ B. V. Baptizantur, quæ autem antiquitates pauciſſimis notas hoc loco inſerere eo magis placuit, cum illæ & ipſum in Hiſtoria Patria alias verſatiſſimum laterent GUDENUM, prout ex nota ejus ad allegatum ſupra diploma patet.

k) In Civitate Wormat. adhuc hodie extat Eccleſia Baptiſmalis S. Joann. B. dicata prope Eccleſiam Cathedralem poſita octogonalis formæ condita cum Cathedrali ſæculo IX. a Burcardo Wormatienſium Epiſcopo. conf. SCHANAT *in Hiſtor. Wormat.* p. 62. quæ unica quondam fuit Eccleſia per Civitatem Baptiſmalis, hodie autem primaria, dum expoſt in 4. Parochias diviſa fuit civitas, prout diſcimus ex diplomate Adelberti Epiſcopi Wormat. de an. 1084. apud SCHANAT. *in cod. probat. hiſt. Wormat.* p. 60. n. 66.

l) Extabat olim Baptiſmalis Eccleſia in Auſtrali parte Cathedralis Hildeſheimenſis, prout refert nobis AUTHOR *vitæ S. Godehardi* n. 23. in BOLLANDI *actis Ss.* ad diem quartam Maji.

m) In *Vita S. Udalrici* Auguſtani Epiſcopi a WELSERO, MABILLONIO &c. edita legimus: *Eccleſiam in Cœmeterio in formam Crucis ædificare cœpit, & ædificatione peracta altaribus V. in ea compoſitis in honorem S. Johannis dedicavit, & dolium Baptizandi de petra exciſum in ea conſtitui fecit.*

n) De Baptiſteriis veterum multi ſcripſere veluti DURANDUS, VISCONTIUS, DUFRESNE, MARTENE, BINGHAM &c. Et noviſſime cit. PAUL. M. PACIAUDIUS *in antiquit. Chriſtianis de Cultu S. Joannis Bapt.* quæ an. 1755. Romæ

ſub Pipino Rege an. 755. celebrata in GEORGISCH *Corpore Juris Germ.* p. 514. poſtquam *Canone* I. ſtatuerat, ut unaquæque civitas ſuum habeat Epiſcopum, & *Can.* III. Epiſcopo omnem in ſua parochia conceſſerat poteſtatem Canon.; præcepit, *ut publicum Baptiſterium in nulla Parochia* (Diœceſi) *eſſe debeat, niſi ubi Epiſcopus conſtituerit, cujus Parochia eſt.* Et *Can.* VIII. ſtatuit, *ut omnes presbyteri, qui in Parochia ſunt, ſub poteſtate Epiſcopi eſſe debeant, & de eorum ordine nullus presbyter præſumat in illa Parochia Baptizare ſine juſſione Epiſcopi, in cujus Parochia eſt.* Ex hac etiam ratione Diœceſes antiquitus dictæ ſunt *Parochiæ*, quia ſcilicet Epiſcopus ſolus verus fuit Diœceſanorum Parochus, & ex hoc etiam Capite omnes Parochiæ ſeu Diœceſeos decimæ ad ipſum ſpectarunt. Conf. *Can.* I. CAUS. XIII. q. I. in *Decreto Grat.*

Si autem Diœceſis tantæ fuit amplitudinis, ut unum Baptiſterium Epiſcopale ſufficere haud potuerit, Epiſcopi adhuc quasdam ruri conſtituerunt Eccleſias Baptismales, *o*) quibus pro pleno ſuo in decimas jure aſſignarunt certi tractus

Romæ prodierunt, ac laudantur nella STORIA LETTERARIA D' ITALIA Vol. XII. an. 1755. p. 453. & dans LE JOURNAL DES SAVANS Octob. 1756. cujus eruditionem ſibi forſan non proficuam fruſtra carpit GODFRID. DAN. HOFFMANN Tubing. prof. in denen vermiſchten Beobachtungen aus denen teutſchen Staats-Geſchichten und Rechten P. II. p. 172. CHARDONIUS quoque ſuæ Hiſtoriæ de Sacramentis L. I. Sect. I. inſeruit Diſſertationem *de Baptiſteriis* ſupra laudatam, quam in Latinum translatam addidit eruditiſſ. P. ZACCARIA S. J. Ducis Mutinenſis Bibliothecarius in hoc munere digniſſimus Muratorii ſucceſſor, *Hiſtoriæ populi Dei* CLAUDII FLEURII Tom. 2. p. 48. P. DE RUBEIS in diſſ. *de ſacris forojulienſium ritibus* c. 27. ex Proteſt. de illis egerunt JOH. HENR. WEDDERKAMPIUS in tractatu *de Baptiſteriis veterum.* Helmſtad. 1703. edito. In Italia FRID. COMES AB ALTAN promiſit in *una Lettera contenente la ſpiegazione di un celebre Bateſimale geroglifico.* edita an. 1749., quod velit in ordinem redigere diſſertationem *circa Baptiſteria*: & Verſatiſſimi in antiquitatibus P. ANT. MARIÆ LUPI S. J. inceptum ſed ob fata haud perfectum opus de Baptiſteriis veterum edere cum reliquis viri doctiſſimi opuſculis ac ſupplementis nuper promiſit cit. P. ZACCARIA.

o) Scribit CHARDONIUS l. c. §. 10. *deinceps vero cum, qui in agris degebant, Chriſtianis Sacris imbuti ſunt, Baptiſteria quoque extra Epiſcopales urbes erecta ſunt, non tamen in omnibus iis locis habebantur, ubi Curæ, quas dicimus & parœciæ. quin & in ipſis parvis urbibus, quæ carebant Epiſcopo, multos tamen habebant curatos, Baptismus in Baptiſterio tantum unius ejusque præcipuæ Eccleſiæ adminiſtrabatur: hæc Baptiſteria conſtitui non poterant, niſi Epiſcoporum, in quorum Diœceſi hæ erant Eccleſiæ, authoritate, quod diſertis Verbis a Concilio Vernenſi ſub Pipino Rege Sancitum Can. VII. . . . . Eccleſiæ, ubi Baptismales fontes erant, tituli Baptismales vocabantur, atque hoc nomine diſtinguebantur a cæteris, quæ fontibus ſacris carebant*; & No. IX. pergit: *magno hæc numero non erant, neque in agris neque in urbibus pagisve ut ex* Can.

ctus Decimas, p) quæ autem Ecclesiæ Baptismales rurales cum ipsis Decimis pleno denuo jure spectarunt ad Episcopos q)

§. X.

De Controversiis circa Decimas cum Episcopis Germaniæ in medio ævo enatis.

Ex controversiis circa Decimas in medio ævo enatis probatur pariter Decimas spectasse ad Episcopos & non ad parochos, sic dum tempore Ludovici Imp. Cobbo Comes Episcopatus Osnabrug. bona & Decimas distraxerat, eo quod Goswinus Episcopus ad declinandas in Diœcesi sævientes turbas Fuldæ, ubi professus erat, moraretur, sicque Diœcesis conservationi haud intenderet, Episcopi autem Successores repetebant suas Decimas tanquam bona fundationis, magna desuper enata est controversia longo tempore agitata, & quidem jam an. 848. in Concilio Mogunt. de restitutione decimarum Ecclesiæ Osnabrug. facienda actum fuit conf. illa, quæ supra de hac Ecclesia adducta sunt, & HARTZHEMIUS Tom. I. *conc. germ.* p. 164. & 167. an. 888. ad Synodum Mogunt. denuo detulit Episcopus Osnabrug. quærelam de subtractis Ecclesiæ suæ Decimis, quas Cobbo ob debitum Gosvvini Episcopi averterat ad Corbejense & Herivordiense cœnobia, licet autem ejusdem Synodi Patres *can* 13. inhibuerint, ne Ecclesiæ antiquitus constitutæ Decimis aut aliis possessionibus priventur, novisque oratoriis attribuantur, ea tamen controversia multum licet in hac synodo agitata, decisa non fuit. Conf. HARTZHEMIUS l. c. p. 379. donec tandem Arnulphus an. 895. in Wormat. Comitiis abrupta Lite Episcopo Osnabrug. Decimas reddi juberet; conf. SCHATENIUS in *Annal.* *Pader-*

Can. 48. *Meldensis Concilii & Burcardo* (L. 3. c. 22. *ex quodam aquisgran. concilio) constat, ubi legimus diserte constitutum: plures Baptismales Ecclesiæ in una terminatione esse non possunt, sed una tantummodo cum subditis Capellis, hoc nomen erat, quo appellabantur Ecclesiæ, in quibus nulli Baptismales fontes, Capellæ autem Oratoria dicebantur, nec licebat in illis Baptisterium construere aut presbyterum Cardinalem seu tutelarem.*

p) *Hæc quoque illustrat cit.* CHARDONIUS No. XIV. *Baptismales Ecclesiæ cæteris longe præstabant, hinc Carolus M. Imp.* (Cap. I. an. 813. c. 19.) *Lege lata edixit, ut pagorum, in quibus novæ ædificarentur Ecclesiæ, Decimæ antiquis, in quarum territorio constructæ fuissent, pertinerent, idem a Leone IV. constitutum, indeque Gratianus colligit, Decimas nonnisi Baptismalibus Ecclesiis solvi debere, & Bartholomæus Brixiensis Decimas Baptismalibus Ecclesiis semper esse solvendas non Capellis.* Ex quibus simul patet paucissimas hodiernas Ecclesias rurales antiquitus fuisse Baptismales, & sic ad jura Ecclesiarum Baptismalium a parochis indistincte provocari non posse.

q) Prout in decursu clarissime probabitur.

Paderborn. ad d. a. & cit. MEINDERS in diff. *de orig. & jure decim. in Westphalia* p. 447. nec tunc litium fuit finis, nam sub Ottone I. an. 972. in Concilio Ingelheim. contra Corbejensem Abbatem & Herfordiensem Abbatissam *decimas Episcopo Canonica authoritate reddi debere omnes affirmabant, sicque Abbas & Abbatissa suique fautores Synodali Sententia convicti Decimas Episcopo reddiderunt & XXX. Libras auri pro injustitia illata.* conf. HARTZHEM. l. c. T. 2. p. 656. idem confirmatum fuit an. 1057. in Synodo Ratisbon. conf. cit. HARTZH. l. c. Tom. 3. p. 169. *a*)

Porro in famosa controversia Sæculi XI. sub Henrico IV. Imp. circa Decimas Thuringicas *b*) non disputarunt Abbates Fuld. & Hirschfeld. proceresque Thuringiæ cum parochis, sed cum Archi-Episcopo Mog., qui jure Episcopali prætenderat qua ordinarius omnes Decimas possessionum eorum, & Decimas integras Ecclesiarum Parochialium per Thuringiam suæ. Jurisdictioni subjectarum, sicut omnes aliæ decimationes in universa Diœcesi Moguntina ad ipsum qua Episcopum spectarant, & has Decimationes multo Labore cum assistentia Imperatoris ex parte evictas donavit Sigefridus I. Archi-Episcopus Mog. non parochis, sed Ecclesiæ Colleg. S. Petri Mogunt. an. 1059. & ait prædictus præsul in diplomate in JOHANNIDIS Tom. II. *rer. mog.* p. 462. notum facio: *quomodo decimationem illam super Thuringia, pro qua antecessores mei maximeque proximus prædecessor meus beatæ in Christo memoriæ Luidbaldus pene usque ad Sanguinem certando laboravit, plenius ac perfectius acquisivi, & Ecclesiis Dei eorumque servitoribus eandem canonica authoritate distribuendam esse decrevi.* Ex quibus patet, quod ad Episcopos jure Episcopali dispositio de Decimis seu omnium Ecclesiarum parochialium Decimatio & non ad parochos spectarit. Similem controversiam circa Decimationes Saxoniæ habuerat Abbas Herveldensis non cum Parochis sed cum Episcopo Halberstad. qui pariter authoritate Episcopali illas sibi debitas prætenderat, quam controversiam describit LAMBERTUS SCHAFFNABURG. ad 1059. in PISTORII *Collect. Script.*

a) Adeoque non ex collatione Regis Ludovici germ. Decimarum in Diœcesi Osnabrug. monasterio Corbejensi facta, prout communiter putant, enata est allegata controversia, adeoque errat DITMARUS MERSEBURG. dum in *Chron.* L. VII. in LEIBNIZII *Script. rer. Brunswic.* T. I. p. 403. scribit: *hujus vero* (scilicet Ludovici Pii Imp.) *filius contulit nobile donum* (novæ Corbejæ) *& Decimas in Episcopatu Osnabrug. cum decimalibus Ecclesiis.* Contrarium enim manifeste patet ex allegatis Conciliis, nisi forsan DITMARUS de Decimis dominicalibus a Ludovico germ. monasterio Corbejensi concessis loquatur.

b) Pertractationem hujus controversiæ Thuring., cujus paucissimi veram habent ideam, particulari reservat Præses dissertationi.

Script. rer. germ. T. I. p. 324. seq. in Holsatia quoque circa finem Sæculi XII. de decimis inter Episcopum Lubecensem & Holsatos controversiam diu ventilatam fuisse narrat, HELMOLDUS *in Chron. Slav.* L. II. C. 91. in LEIBNITZII Tom. II. *Script. rer. Brunsw.* p. 614. n. 13. ubi exposita Episcopi Lubec. ad Decimas solvendas exhortatione Seria pergit: „ His auditis tumultuosa „gens infremuit, dixeruntque se huic conditioni Servili nunquam colla submissuros, per quam omne pene Christicolarum genus Pontificum pressuræ „subjaceat. Præterea hoc adjecerunt, non multum aberrantes a veritate, „quod omnes pene Decimæ in Luxus sæcularium cesserint; quam ob rem Episcopus verbum hoc retulit ad Ducem; at ille præcepit sub obtentu gratiæ suæ „omnibus Holzatensibus de terra Wagirensi, ut solverent Episcopo Decimas „cum omni integritate, sicut faciunt in terra Polaborum & obotritorum, quæ „recentius incultæ sunt & ampliori pulsantur formidine Belli. Ad hoc præceptum Holzati obstinatis animis dixerunt nunquam se daturos Decimas, quas „Patres sui non dedissent, malle se potius Succensis ædibus propriis egredi terram, quam tantæ servitutis jugum subire, præterea Pontificem cum Comite & „omni advenarum genere, quod decimarum solvit legitima, interficere cogitabant, & terra inflammata transfugere in terram danorum, sed pravarum molimina rerum Ducis nostri regisque danorum præpedierunt innovata fœdera.„

§. XI.

Adduntur alia monumenta Historica.

Neque alia deficiunt monumenta Historica, quæ confirmant Thesin supra stabilitam, sic Ludovicus German. an. 853. diploma dedit Monasterio Corbejensi, ubi refert: *Hactenus observatum comperimus, ut Decimæ de Dominicatis ejusdem Monasterii mansis non darentur Episcopis* (non autem mentio fit de parochis) & deinde disponit: *Sciatur, ut de dominicatis mansis vel nunc habitis vel post acquirendis a reddendis Decimis plenam hoc Monasterium habeat immunitatem.* Et dum eidem Monasterio confirmata fuit immunitas a solvendis Decimis dispositum fuit, *ut a nullo Episcopo* (non dicitur parocho) *de Dominicalibus mansis Monasterii ejusdem Decimæ exigantur* teste diplomate Henrici Aucupis de an. 922. in SCHATENII *annal. Paderborn.* T. I. p. 265. & in alia charta Henrici aucupis de an. 931. apud SCHATENIUM l. c. dicitur: *Præterea, quod aliis quoque monachorum cœnobiis concessum constat, ut ubicunque Dominicatos mansos habuerint, in quocunque sint Episcopio (hoc est Diœcesi) vel præfectura seu etiam provincia vel regione siti in omni Regno a Deo nobis collato, Decimas*, quas alii Episcopis solvunt, *ad portam monasterii concedimus, & a nemine penitus eas alibi dare cogantur, quatenus inde pro nostra ac totius generis nostri perenni mercede supervenientibus peregrinis ac hospitibus serviatur.* Pariter Episcopi varios exemerunt a solvendi

Decimis

Decimis, quod non potuissent, nisi Decimæ in Episcopatu ad illos spectassent, sic Conradus Episcopus Wormat. an. 1168. monasterium Schönaugiense a solvendis Decimis exemit. conf. SCHANAT. in *cod. prob. Hist. Wormat.* p. 82. & plura exempla eatenus infra occurrent. In diplomate de an. 1268. in FALCKENSTEINII. *Cod. dipl. antiquit. Nordgav.* p. 56 dicitur, quod Ecclesiæ parochiales ad Episcopum & Ecclesiam Eichstett: immediate pertineant, & declarantur illæ immunes a jure advocatiæ. Episcopus Würceburg. authoritate Episcopali Decimas cujusdam Dominicalis in Ratolversdorff & aliarum 2. villularum Decimas Monasterio S. Michaëlis Bamberg. abstulerat, sed cognito legitimo ejus jure illas restituit in Synodo Würceburg an. 1169. in HARTZH. Tom. 3. *Conc. germ.* p. 40. ex quo denuo patet Episcopos Decimas suæ Diœceseos tanquam ad sua jura Episcopalia spectantia sibi vindicasse.

In Diplomate de an. 1187. in PEZII *Thes. nov. anecd.* Tom. III. P. III. refertur, quomodo Udalricus Nobilis cum consensu Archi-Episcopi Salisburg. fundarit Ecclesiam S. Walburgis parochialem, & eam Decimis ex omnibus prædiis suis collectis *tam Episcopalibus*, quam parochialibus Canonico Concambio celebrato ditarit.

Boëmundus Archi-Ep. Trevir. cum renunciasset Archi-Episcopatui Cuno Successor an. 1367. inter competentiæ reditus illi assignavit Decimam villarum Liedorff & Mannebach cum ejusdem decimæ Juribus & attinentiis universis conf. HONTHEIM *in hist. dipl. Trevir.* T. 2. p. 238.

§. XII.

Etiam Canones Medii ævi Jus circa Decimas Episcopis clare tribuunt.

Hinc etiam in capitularibus Regum Francorum & Canonibus Sæculi VIII. IX. & sequentium jus illud Episcopi circa decimas clare innuitur, & quidem in CAPITULARI Caroli M. de an. 779. in GEORGISCH *Corp. Jur. Germ.* p. 543. disponitur VII. *de decimis, unusquisque suam decimam donet, atque per Jussionem Pontificis* (hoc est Episcopi) *dispensentur*; & in CAPITULARI ejusdem Caroli M. ad Salz. a. 804. condito apud GEORGISCH l. c. p. 689. c. 2. statuitur: *de decimis, ubi antiquitus fuerunt Ecclesiæ Baptism. & devotio facta fuit, juxta quod Episcopus ipsius Parochiæ ordinaverit, omnimodis fiant donatæ.* Et in CAPITULARI Caroli M. & Ludovici Pii de incerto anno apud GEORGISCH l. c. p. 802. Cap. XI. hæc notatu digna occurrunt: *placuit, ut omnes Ecclesiæ cum dotibus rebus suis in Episcopi proprii potestate consistant, atque ad ordinationem vel dispositionem suam semper pertineant*; & in CONCILIO TURONENSI de an. 813. *Can.* 16. dispositum fuit, ut decimæ quæ singulis

dabuntur

dabuntur Ecclesiis *per consulta Episcoporum* a præsbyteris ad usum Ecclesiæ & pauperum Summa Diligentia dispensentur; in CONCILIO MOG. eodem an. sub Ricolpho Archi-Episcopo Mog. celebrato *Can.* 8. statuitur: *ut Episcopi potestatem habeant res Ecclesiasticas providere, regere & gubernare atque dispensare secundum Canonum authoritatem.* In CONCILIO MOG. sub Rabano an. 847. celebrato *Can.* X. in HARTZHEMII *Conc. Germ.* Tom. 2. p. 156. legitur: *Volumus, ut decimæ, quæ singulis dantur Ecclesiis, per consulta Episcoporum a presbyteris ad usus Ecclesiæ & pauperum Summa Diligentia dispensentur:* & *Can.* XI. *Ecclesiæ antiquitus constitutæ nec decimis nec aliis possessionibus pro novis oratoriis sine consensu & consilio Episcopali priventur.*

In *Canone* CONCILII TICINENSIS de a. 855. relato in *Cap.* 56. CAUSA XVI. q. 1. (addatur *Can.* 55. CAUSA XVI. q. 1. in *decreto grat.* & REGINO *discipl. Eccles.* L. 1. §. 44.) legitur: *in Sacris Canonibus præfixum est, ut decimæ juxta Episcopi dispositionem distribuantur.* In CONCILIO WORMAT. de an. 868. in HARTZHEMII *Concil. Germ.* Tom. II. p. 316. seq. *Can.* 45. disponitur: *omnium Negotiorum Ecclesiasticorum curam Episcopus habeat, ut ea velut Deo contemplante dispenset;* & *Can.* 46. *Episcopus Ecclesiasticarum Rerum habeat potestatem ad dispensandum erga omnes, qui indigent; Can.* 55. circa dotationem Ecclesiarum Parochialium: *omnia secundum Constitutionem ad Episcopi potestatem pertineant. Can.* 59. *ut decimæ in potestate Episcopi fiant, qualiter a præsbyteris dispensentur.* in CONCILIO TRIBURIENSI de an. 895. in HARTZHEM. l. c. p. 395. c. 14. disponitur: „siquis vero in qualibet sylva vel deserto loco ul„tra Milliaria quatuor aut quinque vel eo amplius aliquod dirutum collaborave„rit, & illic consentiente Episcopo Ecclesiam construxerit, & perpetratam con„servaverit, prospiciat præsbyterum ad servitium Dei idoneum & studiosum, „& tunc demum novam decimam novæ reddat Ecclesiæ,„ SALVA TAMEN POTESTATE EPISCOPI. Et denique in synodo Augustana de an. 1152. apud HARTZHEMIUM l. c. p. 623. *Can.* 5. statuitur: *ut omnis decimatio in potestate Episcopi sit, & si neglecta fuerit quidquid inde emendandum sit, coram Episcopo ejusve misso corrigatur.* Ex quibus denuo confirmatur, quod parochi tum temporis sive urbani sive rurales jus nullum ad decimas quascunque habuerint, sed sua sustentatione ab Episcopo subministrata contenti esse debuerint, & de hoc argumento varia etiam attulerunt MURATORIUS *in Antiquit Italiæ* Tom. III. P. 2. diss. 74. *de parochiis & plebibus.* Et FILESACUS *in diss. de origine* Parœciarum. Conf. GONZALEZ ad c. 7. §. 11. de pactis. BARBOSA in Jure Eccles. L. M. cap. 26. §. 3. n. 11. seq. VAN ESPEN. *Jur. Univ. Eccles.* P. 2. tit. 18. c. 1. n. 4.

§. XIII.

Patet etiam Jus Episcoporum ad decimas a posteriori.

Patet præterea jus Episcoporum circa decimas a posteriori, dum illi decimis tanquam de re propria disposuerunt sæculis VIII. IX. X. & sequentibı quin ullius parochi audita fuerit querela, & decimas pro lubitu Ecclesiis c thedralibus, Collegiatis & Monasteriis contulerunt vel mensæ Episcopali ill reservarunt, *a*) in necessitatibus oppignorarunt, *b*) permutarunt, vel in fe dum aliis contulerunt, quod innumeris diplomatibus omnium Germaniæ Ep copatuum confirmari potest, & eatenus adeundi saltem sunt Ecclesiarum Ge maniæ particularium Scriptores Historici, & Collectores diplomatum velı MIRÆUS, SCHANAT, HUNDIUS, MEICHELBECK, HONTHEI JOANNIS, GUDENUS, WESTPHALEN, SCHATENIUS &c. qui tal Documenta fere sine numero sistunt, non autem potuissent tam arbitraria disp nere Authoritate Episcopi de decimis suarum Diœcesium, nisi illæ ad eoru Jura & facultates spectassent.

Quomo

a) Sic Conradus Eychstett. Episcopus an. 1298. mensæ Episcopali incorp ravit Ecclesiam in Allersberg teste diplomate in FALCKENSTEINII co *dipl. antiq. Nordgav.* p. 107. ubi scribitur: *omnes proventus & decimas ta ad Ecclesiam parochialem in Allersberg nostræ diœcesis, cujus jus patronatus nos & Ecclesiam nostram spectare dignoscitur ab antiquo, quam ad Capellas si gulas eidem annexas quomodolibet pertinentes usibus mensæ nostræ Episcopa prædictæ ad relevandum aliqualiter ipsius in hac parte defectum incorporamı Volentes ut postquam vacare cœperit, Episcopus, qui pro tempore fuerit, pr ventus & decimas ejusdem parochiæ pro mensa sua Episcopali deinceps recipe debeat & pacifice possidere &c.*

b) Sic Richardus Wormat. Episcopus an. 1254. ob recuperationem castri & opp di Wimpin. obligavit cum consensu Capituli tres decimas, videlicet decima frumenti civitatis Wimpin., decimam frumenti in Biberach, decimam frı menti in Nuveru fratribus de Weinsberg pro CC. marcis sub formula, Ecclesiam Wormat. in decimis & censibus in districtu Wimpin. non impediai imo defendant. Conf. SCHANAT *in cod. prob. hist. Wormat.* p. 125. n. 14 aliud diploma de an. 1360. exhibet FALCKENSTEIN in cod *diplom. antiqu Nordgav.* p. 194. n. 247. ubi testatur Albertus de Wolffstein, daß ihm Be thold Bischoff zu Eychstädt eingesetzet und eingegeben den Zehenden geleg zu Essech, den Zehenden gelegen zu *Prembach* und den Zehenden gelegen *Hargbach* also mit der Bescheidenheit, das Er und seine Erben die Zehe den haben und niesen sollen, also lang bis daß Er und seine Nachkommı ihm oder seinen Erben 300. fl. Heller gibt zur rechten Losung-Zeit, E soll er ihme die vorgenannte Zehende ledig sagen.

Quomodo autem Epiſcopi decimas hujusmodi partim Eccleſiis, partim Monaſteriis & Laicis contulerint, ſaltem ſpeciminis loco quibusdam illuſtraturi ſumus exemplis, quibus innumera alia, ſi neceſſarium foret, limitesque Diſſertationis Academicæ permitterent, adjungi poſſent.

§. XIV.

Epiſcopi decimas partim contulerunt Eccleſiis Cathed.

Cum magna ſemper Epiſcoporum fuerit affectio erga proprias Eccleſias, quarum erant ſponſi, ſic plurima donaverunt Capitulis Eccleſiarum Cathedralium, ſeu ſuis fratribus ad augendas eorum præbendas, prout ex *innumeris* illud conſtat diplomatibus, præter fundos autem & curtes potiſſimum donarunt illis decimas tanquam præcipuas Epiſcoporum Facultates, ſic Sifridus Raceburg. Epiſcopus an. 1194. cum Capitulo Cathedrali fraterne diviſit bona Epiſcopalia & plurimas numero decimas illi aſſignavit. Conf. diploma apud WESTPHALEN. Tom. II. *monum. ined.* p. 2050. n. 20. & in ſpecie quoad partem decimarum aſſignatam, additæ quoque ſunt decimæ novales futuris temporibus ſperandæ, dum dicitur: „ordinatum fuit inſuper & in eo „conſenſum, quod tam in Provincia Buthin in villis expreſſis, quam in aliis „prædictarum Provinciarum villis, quæ fratribus ſive in tota parte, ſive immediate in tertia parte decimarum aſſignatæ ſunt, quidquid in terminis earum „ſuperexcreverit, pro ſua parte in decima fratribus accreſcat; „id quod per plura alia comprobatur diplomata conf. ibidem diplomata de an. 1235. p. 2066. n. 39. & 2084. n. 57. p. 2096. n. 65. ubi Udalricus Epiſcopus Raceburg. an. 1277. Capitulo Raceburg. varias ad varios fines concedit decimas. Conradus Epiſcopus Raceburg. an. 1284. Capitulo Cathedrali contulit Eccleſiam in Grevesmolen cum omni jure temporalium & ſpiritualium l. c. p. 2205. n. 73. conf. diploma de an. 1285. ibidem p. 1285. n. 77. & aliud de an. 1286. p. 2209. n. 79.

Eberhardus Epiſcopus Wormat. an. 1259. confirmavit Capitulo Cathedrali Wormat. Eccleſias in Colgenſtein, Suſenheim, Wenoldisheim & S. Michaëlis extra muros Wormat. vid. diploma in SCHANAT *cod. probat. hiſt. Wormat.* p. 128. n. 145. in diplomate de an. 1283. in FALCKENSTEINII *cod. diplom. antiquit. Nordgav.* p. 81. dicitur, quod in Capitulum Cathedrale Eychſtet.: „per Donationem Udalrici Epiſcopi Eychſtet. jus patronatus Ec„cleſiæ in MECKENLOHE translatum ſit, ita ut in ſubſidium præbendarum „ſingulis annis certa penſio de dicta parochia ſolveretur.„ Conf. præſidis Com. *de Moguntino S. Martini Monaſterio* p. 20. ſeq. ubi ab Archi-Epiſcopis Mog. variæ decimæ aſſignantur R. Capitulo Metr. Mog.

§. XV.

Partim Ecclesiis Collegiatis concessæ sunt ab Episcopis decimæ.

Nec minor in conferendis decimis fuit Episcoporum erga Ecclesias C leg., quarum plerumque fuerunt fundatores, vel dotatores, liberalitas, du plurimas illis decimas vel Ecclesias decimales contulerunt, quot Ecclesias d cimales an. 965. Everaccus Episcopus Leod. in conventu Ottonis M. J. Episcoporum deputaverit ad fundatam noviter Ecclesiam colleg. S. Marti Leod., docet diploma in MARTENII *veter. monum. collect. ampliss.* T. VI coll. 54. & Burcardus Wormat. Episcopus an. 1016. fundata Ecclesia colle S. Pauli Wormat. custodi dedit positionem Ecclesiæ de Adenesbach, omne decimationem ejusdem villæ, & 30. mancipia cum omnibus aliis pertinentib ad eandem Ecclesiam apud SCHANAT. in *cod. probat. hist. Wormat.* p. 41. 48. Burcardus II. Episcopus Wormat. in diplomate de an. 1139. apud SCH NAT l. c. p. 70..n. 76. Ecclesiæ S. Pauli Wormat. collato ait: „prædecess „rum nostrorum Episcoporum exemplo edocti præbendas fratrum de decim „vel instituere vel supplere investituram Ecclesiæ, quæ est in Echena, frat „bus eisdem concessimus, ut ipsi eidem Ecclesiæ pastorem præficiant, & cu „manso dotali & ex parte decimæ necessaria illi provideant, de reliquo ve „defectui præbendarum suarum subveniant.„

Idem Episcopus in diplomate Ecclesiæ coll. S. Andreæ Wormat. co cesso an. 1141. apud cit. SCHANAT l. c. p. 71. n. 78. recenset Eccles parochiales, quæ cum universa decimatione spectant ad prædictum collegiu ex Liberalitate Episcoporum Wormat. conf. ejusdem diploma l. c. p. 72. 79. Arnoldus Archi-Episcopus Mog. in diplomate de an. 1159. in JOHANI Tom II. *script. rer. mog.* p. 519. refert, *qualiter Wiligisus Archi-Episcopus Mo inter cætera, quæ contulit, Ecclesiam in Monsterliederbach cum omni integritate leg time contradiderit tali pactione & jure, ut duæ partes decimarum, aliorumque prove tuum ad cotidianæ necessitatis stipendia Canonicorum pertinerent, & Sacerdos, qui Ecclesia illa pastoris sollicitudinem gerendo divina celebraret, de tertia parte procur tionem haberet.* Conradus Episcopus Moguntinus an. 1189. ob cessam Eccles Metropol. Mogunt. a Capitulo Sancti Stephani Ecclesiam Alzeyanam *dedit i Ecclesiam de Brizzenheim cum universis decimis & aliis pertinentiis, similiter contu Ecclesiam de Münstere cum pertinentiis suis & præfata Ecclesia libere cum sua integ tate sit in manibus Dominorum S. Stephani, & hæc omnia accedant ad usus & ad pr bendas fratrum nomine Elemosinæ, præfata vero Ecclesia de Münstere infeudata fu rat Domino Conrado Palatino Comiti de Rheno, sed ad preces nostras ipse eam nob resignavit.* l. c. p. 522.

Et ibidem pag. 526. refertur in diplomate, quod Wernerus de Selehoven & filius ejus controversiam, quam habuerunt cum Canonicis Ecclesiæ B. Stephani in Moguncia super quibusdam Decimis in Brizzenheim, quas Jure feodali sibi usurpare contendebant, ... testabiliter remiserint, & juris, quod in parte jam dictarum Decimarum se habere asseruerunt, prorsus sub signo exfestucationis renunciarunt. idem Conradus in diplomate de an. 1190. p. 524. ait: capellam itaque in Brunnen cum dote, quæ in re fundi Ecclesiæ & fratribus S. Stephani pertinuit, ipsius autem villæ Decimæ fratribus & Ecclesiæ S. Victoris pertinuerunt, eidem Ecclesiæ videlicet S. Victoris & fratribus authoritate nostra nulla obviante contradictione in perpetuum contulimus, & vice versa Capellam in Zagelbach cum omnibus suis pertinentiis, cujus fundatio Ecclesiæ fratribus S. Victoris pertinuit, ipsius vero Decimæ Ecclesiæ & fratribus S. Stephani pertinebant, eidem Ecclesiæ scilicet S. Stephani & fratribus concurrente hinc inde pari consensu in restaurum tradidimus, & Ecclesia eadem S. Stephani recuperavit Decimas in Sodenle inique Detentas a Godeberto de Gelnhausen an. 1191. l. c. p. 591. & in *Chronico Rideselano* in KUCHENBECKERI *analectis Hassiac. Collect.* III. p. 5. ad an. 1233. refertur de Landgravio Hassiæ, quod ob devastationem Ecclesiæ Frizlar. Romæ pœnitentiam egerit, & illi inter alia injuncta fuerit reparatio damni, quibus additur: **Dieses thate er hernach alles und verschnte sich mit denen Leuten, gab seinen Zehenden aus denen Dörffern und Gerichten an die Kirchen und Stifften zu Fritzlar, die sie noch haben;** Canonici Ecclesiæ Colleg. S. Stephani Moguntiæ habebant Decimam in Wickera, vid. diploma in JOHAN. Tom. II. *Script. rer. Mog* p. 534. Ecclesia S. Cuniberti Coloniæ curtim suam in Dromersheim prope Moguntiam cum Vineis, Decimis & Jure patronatus vendidit Ecclesiæ S. Stephani anno 1239. l. c. p. 534. Wernerus Archi-Episcopus Mog. an. 1262. eidem Ecclesiæ contulit Ecclesiam paroch. Nackenheim. l. c. p. 538. idem Wernerus an. 1266. sæpe dictæ Ecclesiæ colleg. concessit Ecclesiam paroch. in Sarmsheim cum suis pertinentiis l. c. p. c. Gerhardus II. Archi Episcopus Mog. an. 1304. concessit Capitulo S. Joannis Mog., ut Decimam vini in tractu Hattenheim. genti Scharpensteinicorum olim in beneficium a sede Mog. collatam a Wilhelmo Scharpfensteinio milite sibi redimendi habeat facultatem. conf. JOANNIS l. c. p. 701. aliæ quoque Ecclesiæ colleg. ex eodem titulo tales Decimales Ecclesias possederunt conf. apud SCHANAT. in *cod. prob. hist. Wormat.* diplomata n. 103. 104. 105. 108. in *Chronico Episcoporum Sleswic.* apud WESTPHAL. *in monum. inedit.* Tom. III. p. 242. refertur: an. 1273. *Bundo Decimam Episcopalem in parochia Alver in servitium Ecclesiæ B. V. in Hadersleve elargitus est.* & ad an. 1318. l. c. p. 246. dicitur; *quanto amore ipsos canonicos complexus fuerit* (Episcopus) *innuit largitio Decimarum, quibus ipse in vita sua carere statuebat*,

& posteri ejus, ut sublevaret inopiam Canonicorum Residentium; Dat igitur eis cum consensu Capituli Decimas Ecclesiarum. Et in HONTHEMII *hist. dipl. Trevir.* Tom. I. p. 321. refertur, quod Ecclesiæ parochiales & Decimæ ab Archi-Episcopis Trevir. Ecclesiæ colleg. S. Paulini apud Treviros collatæ fuerint.

Sigifridus II. Archi-Episcopus Mog. Ecclesiæ Colleg. S. Crucis an. 1219. contulit parochias in Niedersaulheim & Oberhilbersheim apud JOH. Tom. 2. p. 687.

Gerhardus II. Archi-Episcopus Mog. Ecclesiæ Colleg. B. V. ad gradus an. 1295. in JOH. l. c. p. 662. contulit Ecclesiam Parochialem in Drechtingshausen.

Pariter Oratoriis sæpius & Capellis donabantur ab Episcopis Decimæ, sic Gerhardus Episcopus Tull. exstructæ a se Ecclesiæ S. Michaëlis in supercilio Barri montis donavit decimationem proximæ villæ Barri nomine, ex omnibus unde decima datur, & decimationem vinearum, quæ sunt plantatæ retro XXX. annis ac postmodum plantandæ ab ipsa radice utriusque montis Barri videlicet de Barrisni CALMET *Cod. probat. hist. Loth.* T. II. p. 383. seq. & Azecho Episcopus Wormat. an. 1033. Oratorio S. Martini contulit *decimationem Vinearum, quæ sitæ sunt inter munistere* (hoc est monasterium B. V.) *& civitatem Wormat. infra & Rivulum, qui vocatur Isana.* teste diplomate apud SCHANAT in *cod. dipl. hist. Wormat.* p. 50. n. 54.

Sicut autem Episcopi Ecclesiis colleg. contulerunt frequenter Ecclesias decimales, sic pariter præpositi talium Ecclesiarum qua Archidiaconi cum consensu Episcoporum tales Ecclesias & decimas ad eorum collationem spectantes illis contulerunt, quod Exemplis quibusdam ex historia patria desumptis saltem illustrandum erit, sic an. 1184. Hermannus præpositus S. Mauritii huic Ecclesiæ contulit parochiam Elsheim., quam incorporavit Conradus Archiepiscopus Mog. in JOH. T. 2. p. 706. ubi legitur: *contigit itaque Capellam in villa, quæ dicitur Egelesheim fundatam, in qua juris patronatus investitura prænominato Hermanno præposito ex antiqua institutione & Conditione præpositura suæ pertinuit, vacare.... & prætaxatam Capellam .... Ecclesiæ B. Mauritii & fratribus in ea constitutis in augmentum Elemosinarum conniventia & authoritate nostra* (Archiepiscopali) *contradidit & delegavit.* An. 1194. Rutgerus præpositus Ecclesiæ colleg. S. Joannis illi contulit Ecclesiam parochialem in Mummenheim in JOH. Tom. 2. p. 695. quod confirmavit Conradus Archiepiscopus Mog. & an. 1218. Theodericus præpositus Ecclesiæ colleg. B. V. ad gradus hujus Capitulo contulit parochiam in villa Nithe. conf. JOH. l. c. p. 655. & anno 1221. Arnoldus præpositus Decimas

Decimas Beckelheim. eidem competere agnovit in diplomate l. c. p. 657. an. 1236. Fridericus Comes Eberstein. præpositus S. Joannis huic Ecclesiæ contulit parochiam Aspisheim. cum consensu Archiepiscopi Mog. Sigifridi III. l. c. p. 699. & ejusdem Ecclesiæ præpositus Godefridus Comes de Eppstein an. 1304. illi contulit parochiam in Vellen. l. c. p. 707. an. 1254. Ludovicus Ecclesiæ S. Victoris præpositus Capitulo suæ Ecclesiæ contulit Ecclesiam in Oestrich accedente authoritate Gerhardi Archi-Episcopi Mog. l. c. p 600. & an. 1275. Henricus præpositus eidem contulit Ecclesiam parochialem Münsterensem l. c. p. 539. & denique Bartholinus de canali præpositus Ecclesiæ Metrop. Mog. an. 1342. eidem Ecclesiæ donavit decimas de Vino in tractu inferioris Olmenæ teste diplom. in JOHANNIDIS l. c. p. 276. similiter præpositi Ecclesiæ Colleg. S. Martini Wormat. decimam in Salchetz totalem, sicut ad eos ratione præposituræ S. Martini pertinebat, Capitulo S. Martini donarunt. conf. SCHANAT. in *Cod. prob. hist. Wormat.* l. c. p. 136. n. 157.

§. XVI.

Partim Monasteriis collatæ sunt decimæ.

Cum etiam plurima Monasteria ab Episcopis Germaniæ fundata & dotata fuerint, sic plurimæ decimæ hac ratione ab Episcopis ad Monasteria fuerunt translatæ, quod innumeris quoque illustrari potest Exemplis, & quidem *quot Ecclesias decimales & decimas substantiæ Episcopalis* ab Episcopis Tullens. acceperit Abbatia S. Mansueti, patet ex diplomate de an. 982. a Gerhardo Episcopo Tull. concesso in CALMETI *prob Hist. Loth.* Tom. 2. p. 389. seq. & idem Gerhardus an. 988. Ecclesiæ S. Michaëlis in monte Barro contulit *quandam Ecclesiam cum integritate Census & decimationis, sicut eam in manu sua tenebat, sitam in villa, quæ vocatur Ingolini curtis.* Apud CALMET l. c. T. IV. p. 393. addatur p. 387. seq. Meginhardus Episcopus Würceburg. an. 1022. *Ecclesiam Rodeheim consecravit eamque sui gratia beneficii decimatione videlicet ipsius loci Rodeheim & Wanbibuhuson legaliter dotavit, contulitque monasterio S. Michaëlis Bamberg.* Conf. SCHANAT. *in Vindem. Litt.* p. 42 n. 3. Adalbero Episcopus Würceburg. in diplomate de an. 1057. Cœnobio S. Stephani Herbip. confirmavit *possessiones & prædia cum terminis & Parochiis, reditibus & exitibus aliisque pertinentiis, vel quæ Episcopus Henricus primitus donaverat.* Conf SCHANAT. l. c. p. 147. n. 2. Everhardus Trevir. Archi-Episcopus an. 1065. Monasterio Prumiensi donavit *Ecclesias Parochiales in Melendorff, Romeresheim & Buedenesheim cum decimationibus suis.* Conf. diploma in HONTHEMII *Hist. diplom. Trevir.* p. 260. n. 405. Ruthardus Archi-Episcopus Mog. an. 1090. Monasterio S. Albani Mog. contulit Ecclesiam Parochialem in Höchst teste Diplomate in HELWICHII *Chron. S. Albani* in JOH. Tom. II. *rer. Mog.* p. 737.

737. *cum appendentibus sibi prædiolis & decimationibus, & cum omni jure, aqui pascuis, & exitibus & reditibus.* Everhardus Archi-Episcopus Trevir. a 1063. Monasterio Prum. 4. *Ecclesias de novo consecratas, dum singulis parochi decimationumque terminos tam in agris quam sylvis tam in Novalibus quam in an quitus cultis assignavit, confirmavit cum decimationibus.* Conf. HONTHEIM. *Hist. dipl. Trev.* Tom. I. p. 405. Stephanus Episcopus Metensis an. 112 Monasterio S. Martini Glanderiensi confirmavit plurimas decimas. Con CALMET l. c. p. 266. an. 1136. Adalbero Archi-Episcopus Hamburg. co tulit Wicelino ejusque fratribus Ecclesiam Wipentorp. seu novi Monasterii fine Holsatiæ cum decima. Conf. WESTPHALEN T. II. *monum. inedit.* 9. idem Adalbero an. 1139. eidem contulit „ decimas juxta Wilstram fluviu „a Locu, qui dicitur staden usque ad fluvium, qui vocatur Waldburgen, n „non & alias decimas in australi plaga fluminis sture, videlicet a fluvio Lu „son usque ad montem Brendenberg præterea de omnibus, quæ in sylvis si „paludibus per se vel per colonos suos usque quaque iidem fratres elaborav „rint tam in frugibus, quam in animalibus ipsi decimationes accipiant. Conf. cit. WESTPHALEN l. c. p. 13. n. 4. idem Adalbero auxit sua donationem an. 1141. eidemque Monasterio concessit *decimas* 14. *villarum alias decimas juxta fluvium Liestere in utroque Littore a villa Elmesborne usq ad Lacum Wicflet.* l. c. p. 14. n. 5. & an. 1142. addidit Ecclesiam Bishorst ripa fluminis Albiæ sitam cum banno simul & cum omnibus appendiciis ej acquisitis vel acquirendis l. c. p. 16. ac an. 1146. idem Adalbero contulit s pius memorato monasterio paludem Bishorst cum decimis l. c. p. 18. n. 9. quidem decimæ potissimum erant novales, prout patet ex tenore diplomati *paludem, quæ est versus Bishorst & jam non raro incolitur habitatore, distincte a scribi jussi & decimationes tam frugum quam animalium, quæ inde proveniunt, e rundem usibus fratrum deputavi.* Et descriptis terminis prædictæ paludis c citur. *Quæcunque itaque decimationes prænotatis terminis concluduntur, a sup memoratis fratribus suscipiantur.* an. 1146. Bernardus Episcopus Hildeshein Monasterio S. Gothardi noviter fundato varias contulit decimas conf. HART HEMII *conc. germ.* Tom. III. p. 786. & an. 1147. cœnobio S. Bartholom l. c. p. 787. & decimæ in 15. villis ab Episcopis Hildesheim. concessæ su Monasterio Lamspring., recensenturque in diplomate de an. 1149. dato Synodo Hildesh. l. c. p. 363.

Marcolfus Archiepiscopus Mog. Ecclesiæ Altenburg. an. 1160. mult contulit decimas, ac diploma exhibet PAULINI *in Annal. Isenac.* §. 42. p. 2 Hartvvinus Hamburg. Archiepiscopus an. 1164. memoratas supra antecess rum collationes monasterio novo factas confirmavit *plurimasque novas decima Ecclesias parochiales & novalia addidit.* Conf. cit. WESTPHALEN l. c. p. 25. Ot

Otto Episcopus Eychstet. an. 1186. Monasterio Rebdorff. varias decimas donavit teste diplomate in JOH. HENR. DE FALCKENSTEIN *cod. dipl. antiquit. Nordgav.* p. 39. eodem anno Theodericus Episcopus Halberstad. neo fundato monasterio præmonstrat. S. Thomæ Halberstad. contulit *de bonis, quæ Robertus ministerialis B. Stephani in beneficio habuit, duos mansos videlicet in Oschersleve cum decima & advocatia, & duas decimas in Emertsstibe & alteram in Ovelde.* vid. diploma in HARTZHEMII l. c. Tom. III. p. 435. ibidem p. 438. exstat confirmatio synodalis possessionum Steinfeld. cœnobii diœces. colon. de an. 1187., ubi recensentur multæ Ecclesiæ parochiales cum decimis prædicto Monasterio ab Archiepiscopis Colon. quondam concessæ. Otto II. Episcopus Frising. an. 1190. contulit Ecclesiam Alershausen neocellæ ordin. præmonstrat. l. c. p. 789. decimæ Monasterio Stederburg Diœces. Hildesheim. concessæ recensentur in diplomate de an. 1191. in *Chron. Stederburg.* in LEIBNITZII Tom. I. *rer. Brunswic.* p 865. an. 1195. Adelbertus Archiepiscopus Salisburg. præpositturæ Hallensi concessit capellam *cum juris integritate decimarum* conf. HARTZHEM. l. c. Tom. III. p. 464. & an. 1197. Adolphus Archiepiscopus Colon. Monasterio Eiffliæ duas Ecclesias parochiales concessit l. c. p. 465. Sigifridus II. Archiepiscopus Mog. an. 1213. Monasterio S. Albani Mog. contulit 6. Ecclesias Parochiales Strasheim, Steilfurt, Bodenheim, Ebersheim, Sarmsheim & Budesheim vid. diploma in JOHAN. Tom. II. *rer. Mog.* p. 757. Conradus Episcopus Camin. an. 1235. Monasterio Doberanensi contulit *decimas in Racowe.* Apud WESTPHALEN l. c. Tom. III. p. 1480. n. 11. Ludolphus Episcopus Raceburg. an. 1236. neo fundato Monasterio Rhenensi multas pariter contulit decimas l. c. p. 2068. add. Tom. IV. p. 931. seq.

Gerhardus I. Archiepiscopus Mog. an. 1250. Ecclesias parochiales in Budenheim & Udenheim Monasterio S. Albani incorporavit conf. JOH. l. c. p. 762. Gerhardus Archiepiscopus Brem. an. 1290. Monasterio Utersensi contulit decimam in Heest. apud WESTPHALEN l. c. Tom. IV. p. 3494. n. 17. decima in Klotzenhusen & Mechinhart spectavit ad Monasterium Vallis cœli vi diplomatis de an. 1291. in GUDENUS *cod. diplom.* Tom. IV. p. 968. in Instrumento Abbatis de Wisburg super incorporatione Ecclesiæ parochialis in Weisenburg in FALCKENSTEINII *cod. diplom. antiquit. Nordgav.* p. 96. dicitur: *licet ex concessione venerabilium in Christo Patrum & Dominorum Episcoporum Eychstet. decimas eidem Ecclesiæ pertinentes in usum prabendarum nostrarum possideamus ab antiquo, qui vero Reverendus in Christo Pater & Dominus noster Reiniboto nunc Ecclesiæ Eychstet. Episcopus volens nobis de proventibus ipsius parochiæ amplioris quodam Charitatis subsidio provideri, authoritate ordinaria concessit &c.* Philippus Eychstet: Episcopus an. 1319. Monasterio in Engelthal Ord. S August incorporavit parochiam in Ovenhausem vi diplomatis apud cit. FALCKENSTEIN

p. 168. ibidem p. 192. n. 243. extat diploma, vi cujus monasterium B. Pet in Castello Eychstet. Diœces., quia Episcopus Eychstet. ipsi incorporav Ecclesias parochiales in Olsvvang & Lauterhoven, in gratitudinem promi mensæ Episcopali solvere singulis annis 16. Libras Hallens. & Petrus Arch episcopus Mog. an. 1320. neo fundato Monasterio Carthusianorum pro suste tatione inter alia dedit *in villa Eschbach superiori tertiam partem Decimæ, de De ma in villa Weilbach centum maldera siliginis, duo maldera pisæ, 24. Saccos aven de parte decimæ villæ Wicker 23. maldera siliginis item de decima Vini ibidem 4. ca ratas Vini communis.* conf. JOH. *Tom. 2. rer. Mog. p. 832.* Gerhardus Arch Episcopus Bremens. an. 1344. Monasterio Utersensi contulit decimam in Tan stede a Comitibus Holsat. resignatam apud WESTPHALEN l. c. Tom. IV p. 3498. n. 22. quot decimas Monasteria Germaniæ exclusis parochis poss derint, patet præterea ex eo, dum partim monasteria frequentes de decim habuerunt controversias, partim decimas ab Episcopis obtentas aliis iterum feudum contulerunt, quæ plurimis iterum illustrari possunt exemplis: Henricus Comes an. 975. in feudum habuerat a Monasterio S. Maximini *E clesiam in Villa Ockisheim constitutam cum omni decimatione ... cum omni integrita & omnibus appenditiis suis Capellis, videlicet Barrwitre, Noyn, Aredorff.* conf. HON HEMII *hist. dipl. Trevir.* Tom. I. n. 194. p. 317. in diplomate de an. 126 apud GUDENUS *in cod. dipl.* Tom. I. p. 709. dicitur: *quod Domini de Spec feld a Monasterio Laurisham: in feudum habuerint duas partes Decimæ vini Hentschusheim.* Et Milites quidam a Monasterio Hersfeld. Decimas in feudu tenuerunt, ceu patet ex diplomate de an. 1273. in LUDEWIGII *reliq. ma nuscr.* Tom. I. p. 111. Decima in Hovegulle, quam a Monasterio Fuld. i feudum habuerunt Domini in Minceberg facta compensatione remisso nex feudali vendita fuit Monasterio Arensburgensi Mog. Diœces. anno 1304. con diploma in GUDENUS *cod. dipl.* Tom. I. p. 988 Conradus Abbas S. Alba Mog. an. 1270. partem Decimæ in terris villæ Udenheim, quæ feudi Jure a Monasterium divi Albani spectabat, cum omnibus juribus a Philippo de Ho henfels emit. l. c. p. 763. Monasterium Zvvetlense in austria infer. ord. ci sterc. an. 1308. per modum præcariæ concessit Decimas 2. villarum LUDE WIG *reliq. manusc.* Tom. IV. p. 77. & Decimæ ab Ecclesia Fuld. an. 1462. i feudum collatæ memorantur in SCHANATI *Client. Fuld. Cod. prob.* n. 12 Amicabilis Compositio inter Abbatem Wulzburg. & Weisenburgum Noric rum ratione Decimarum de an. 1455. extat apud FALCKENSTEIN l. c p. 269. n. 330.

§. XVII

§. XVII.

Partim Laicis contulerunt in feudum Decimas Episcopi.

Quanta præterea Episcoporum Germaniæ in conferendis Decimis Eccles. in feudum Laicis *a*) fuerit Largitas quasi infinitis denuo probari potest

G 2 Docu-

a) De origine feudorum Laicis ab Episcopis concessorum egit Westphalen *monum. ined.* Tom. II. p. 2004. in Nota. Reges francorum quidem jam infeudationem Ecclesiarum parochialium & decimarum inhibuerant, sic in Lege XXVI. Longob. ordinatum fuit *de Ecclesiis baptismalibus, ut nullatenus Laici homines eas tenere debeant*, Varii Episcopi etiam factas ab antecessoribus infeudationes decimarum de facto quandoque revocarunt, sic Sigebertus Levita S. Vincentii Metensis Biographus Theoderici I. Metensis Episcopi in Leibnitzii Tom. I. *Script. rer. Brunswic.* p. 302. ad an. 970. refert, *hic ergo Theodericus... Decimas Ecclesiarum suæ Diœcesis a prædecessoribus suis stipendii vel beneficii loco deputatas personis Laicalibus Synodali Auctoritate & Episcopali censura subtraxit illis quamvis invitis & reclamantibus & secundum quod scriptum est, qui altario serviunt, de altario vivant, Ecclesiarum res Ecclesiarum delegavit officialibus.* Et Gregor. VII. Pontifex, prout discimus ex *Hugonis Flaviniac. Chronico Virdunensi* in synodo 3. Kal. Decemb. an. 1078. Romæ celebrata *Can.* VI. Decimas in usum pietatis concessas possideri prohibuit a Laicis sive ab Episcopis sive a Regibus, vel quibuslibet aliis personis eas acceperint, & nisi eas Ecclesiæ restituant, Sacrilegii reos esse docuit, & idem Pontifex an. 1079. Hermannum Episcopum Metensem arguit, quod bona Ecclesiæ quibusdam militibus defensionis causa largitus sit, conf. Honthemii *hist. dipl. Trevir.* Tom. I. p. 428. Scripsitque Gregor. VII.: *præterea pervenit ad nos, quod propter instantem inimicorum tuorum infestationem tuæ bona Ecclesiæ largitus sis quibusdam militibus, & eo modo honoris tui dignitas, quod non optamus, minuatur, atque decrescat, proinde tuam volumus admonitam esse prudentiam, ne alicujus magnitudine tribulationis coactus Ecclesiasticas cuiquam hæreditates largiaris, unde multum te postea pœniteat, cum, quod modo turbatus egeris, nullo modo emendare potueris.* Verum non potuit prædictum, sicut alia circa investituram a Gregorio VII. lata Decreta, per rei naturam habere Effectum, & monuit Alex. Natal. Tom. VI. *Histor. Ecclesiast.* p. 242. *at circa hujus Canonis Executionem dissimulandum fuit perturbatis Ecclesiæ temporibus erga nobiles, qui ad præsbyteros fornicarios & Simoniacos coërcendos operam Ecclesiæ commodarunt, hos cum excommunicasset Hugo Diensis Episcopus, nisi Decimas Ecclesiæ dimitterent, nimiam severitatem Gregor. VII. Pontifex improbavit.* L. 9. Epist. 5. Verum non modo ob allegatam hanc rationem sed & alias majoris momenti, de quibus sequenti §vo. fusius agendum erit, translatio Decimarum Ecclesiast. in Laicos fuit quasi inevitabilis, & nullo modo dubitandum, quin antiquissima & rationalis etiam consuetudo nobiles Laicos in Germania talium possessionum reddiderit Capaces, sic ut pauca quædam tantum hoc loco addantur, ex monumentis antiquis refert Eckardt. *rer. franc.* L. 24. p. 668. *Quod alienare ab*

Documentis & ut Vulgaria ab aliis jam adducta missa faciam, sic Episcopus Hildesheim, qui omnes fere decimas sui Episcopatus perceperat Sæculo XI. illas magna ex parte Laicis in feudum concessit, prout discimus ex *Chronic Episcoporum Hildesheim*: in LEIBNITZII Tom. II. *script. rer. Brunsw.* p. 790 ubi legitur. *Idem Episcopus ad tutelam sui & defensionem Ecclesiæ Decimas, quæ omnes fere illi vacabant, coactus est militibus impertiri.* Eodem modo se Res habuit in Ecclesia Bremensi, prout refert ALBERTUS STAD. ad an. 1066. in BOECLERI *script. rer. germ.* P. 2. p. 239. *nam & curtes Episcopi & Decimæ Ecclesiarum omnes cesserunt in usum Laicorum.* Et Archi-Episcopus Brem. Hartvvicus in diplomate de an. 1144. in WESTPHALEN *monum. ined.* Tom. II p. 18. refert, quomodo a comite Adolpho de Scorvenburch Decima 6. Villarum, quam ex infeudatione Episcopali tenuerat, oppignorarit præposito monasterii novi: & eædem decimæ an. 1248. cum Consensu Archiepiscop Brem. tanquam Domini directi eidem monasterio plene sint venditæ l. c. p. 40 & in diplomate Baldevvini Archiepiscopi Brem. de an. 1174. l. c. p. 25. n. 14 dicitur, quod homo (seu *Vasallus*) quidam Hildevvardus omnem decimam quæ Lacui, quæ Damflied dicitur, in parte occidentali adjacet, tam in frugibus quam animalibus Episcopo resignarit: & de eadem decima infeudata mentio fit in diplomate Hartvvici Archiepiscopi Brem. de an. 1196. l. c. p. 26. n. 15. de Ecclesia Paderborn. refert SCHATENIUS *in Annal. Paderborn* ad 1187. *quod aut possessiones aut prædia aut decimæ ministerialibus in Obsequium Episcopi & defensionem Episcopatus donatæ fuerint.* Et advocatus Ecclesiæ Paderborn. varias decimas in feudum habuerat vi diplomatis de an. 1189. in SCHATENII *annal. cit.* Tom. I. L. 9. ad d. a. vi diplomatis de an. 1161. Conradus Comes Palatinus Rheni ab Archiepiscopo Trevir. in feudum habuerat Ecclesias decimales in Logenstein & Kaimpt. conf. HONTHEIM. *in hist. dipl. Trevir.* Tom. I. n. 407. p. 594. an. 1211. Conradus Episcopus Spir. Jus Patronatus & decimas in Medinheim, quas in feudum habuerat Marquardus de Villre, resignatas contulit Abbati Himmenrothensi conf. HARTZHEIM *conc. germ.* Tom. III. p. 794. Gerhardus I. Archiepiscopus Brem. in diplomate de an. 1215. apud WESTPHALEN l. c. Tom. 2. p. 27. *Decimam, quam fratres novi monasterii a quodam milite conquisiverunt, authoritate sua ipsis fratribus licentiavit.* An. 1230. ab Episcopo Hildesheim. dimidiam decimam

i

ab Ecclesiis necessitate urgente aut Commodo aliquo occurrente aut pro aliis rebus commutare & in Laicos transferre potuerint Decimas Episcopi rerum Ecclesiæ omnium dispensatores. Et in SYNODO QUEDLINBURGENSI alienationes Decimarum in Laicos ratæ habitæ sunt, dum ibi disponebatur: *Ne Laici Decimas sibi vindicent in proprietatem, nec etiam in beneficium, nisi concessione legitimorum possessorum.* teste BERTHOLDO CONSTANS. ad an. 1085.

in Brunnen dictus de Gaudesheim in feudum habuerat. HARTZHEIM. *conc. germ.* Tom. III. p. 536. Sifridus Archiepiscopus Mog. de decima in Rode in diplomate de an. 1245. jam supra allegato apud GUDENUS in *cod. dipl.* Tom. I. p. 588. ait: „Declaramus, quod receptam a Gerlaco milite de Aldendorff „Decimam in Rode, quam a nobis Jure tenuit feudali, pro petitione sua sup„plici donavimus Ecclesiæ de Aulesburg. cisterc. ord. Mog. Diœces. jure pro„prietatis in perpetuum possidendam Gerlaco dicto proprietatem suam tertiam „partem Villæ Gervvigeshagen nobis in restaurum præfatæ decimæ totaliter „assignante; quod eodem Jure, quo decimam habuerat, bona eadem possi„deret. „ Et an. 1257. fratres Henricus & Dietericus de Wiler renunciarunt Decimæ feudali in Hennenberg & Gozzesthal; conf. diploma apud GUDENUS l. c. Tom. I. p. 654.

Bertholdus Comes de Greisbach an. 1276. Episcopo Aychstet. resignavit omnes Decimas [illegible]ores & minores parochiæ in Attenstatt, quas ab Episcopo & Ecclesia Aychstet. in feudo tenuerat. in FALCKENSTEINII *cod. dipl. antiquit. Nordgav.* p. 65. & ibidem in diplomate de an. 1178. Frider. Burggravius de Nürnberg inter feuda Ecclesiæ Aychstet. recognoscit *Jura Patronatus Ecclesiarum in Hollenstein in Tallmessingen & in Waltingen cum eorum attinentiis.* Gerhardus II. Archiepiscopus Mog. an. 1290. consensit, *ut decimæ in villis Steinbach & Huntheim cum omnibus suis pertinentiis a Nexu feudali liberatæ transferterentur ad Ecclesiam Colleg. Aschaffenburg.* vid. diploma apud GUDENUS l. c. p. 838.

Comites Wertheimens an 1355. Jus Patronatus in Villa Eychel, quod in feudum habuerunt ab Episcopo Eychstet., contulerunt Monasterio Carthusianorum prope Wertheim & in compensationem in feudum obtulerunt Episcopo Eychstet. Vicum Dortingen teste diplomate apud FALCKENSTEIN l. c. p. 186. ubi habetur: Thun kund, daß der . . . Graf zu Wertheim . . . sein Sohn . . . haben geben den Kirchen-Satz Aychel mit allem dem, daß dazu gehöret den geistl. Göttlichen Leuthen dem Prior und Convent Cartheuser-Ordens zu der Neuen Zell bey Wertheim gelegen, und wan derselbe vorgenannte Kirchen-Satze von uns und von unserem Gotteshauß zu Eichstatt zu Lehen gehet, . . . und haben denselben Kirchen-Satz zu Eychel denen vorgeschriebenen geistl. Leuthen geeignet mit allem dem, daß dazu gehöret, mit der Bescheidenheit, daß die Ehegenannte Graffen - - uns und unserem Gotteshauß wiederlegt und aufgeben habent, Dortingen das Dorff . . . besucht und unbesucht mit allen den Rechten . . . also daß sie und alle ihre Erben dasselbe Dorff . . . von uns und unseren Gotteshaus zu Eichstätt fürbaß ewiglichen empfangen zu einem rechten Lehen. In diplomate de an. 1355. l. c.

l. c. p. 187. n. 235. Fatetur Eikingerus pincerna de Wartberg, daß d
hende und Burghut zu Wartberg von dem Bischoff zu Eichstätt und
Gotteshauß zu Lehen gehen. *b*)

§. XVIII.

Assignantur rationes, cur Episcopi tam frequenter Laicos de D cimis investiverint.

Rationes, cur Episcopi Laicis non solum tot bona Ecclesiastica, se specie tam frequenter Decimas in feudum contulerint, mox se exhibent, tus medii ævi fugitivo saltem oculo perlustretur, Episcopi enim Germania ratione Regalium & feudorum, quibus ab Imperatoribus & Regibus Ger investiti erant, fuerunt vasalli Regum, unde non solum sub pœna feloniæ propria militare debebant persona. *b*) Sed & cum certo militum & eq numero præstare servitia. *c*) IIdo. Ob frequentes in medio ævo diffidi propriæ defensionis causa necessaria erat Episcopis Germaniæ militia eq

b) Quod Decimæ ab Ecclesiis in Vasallum translatæ in dubio potius pro feu sculino quam fœminino habendæ sint, deduxit Tob. Jacob. Reinh. *selectis observ. ad Pauli Christinæi decis.* Vol. VII. obs. 9. p. 15.

a) Sic Otto Frisingensis *de rebus gestis Frid.* I. L. 2. c. XI. refert modo in lustratione exercitus in Campis Roncaliis Episcopi Brem. & berstad. tanquam rei feloniæ ob absentiam regalibus quoad pe fuerint privati.

b) Unde a scriptoribus coævis vix describitur prælium Germanorum qu morentur occisi Episcopi vel Abbates, Episcopi etiam sæpissime ta belli Duces præfuerunt exercitibus Imp. ac susceperunt expedition potissimum lectu digna sunt, quæ de Christiano Archiepiscopo Mog Albertus Stad. ad an. 1172. & 1173. non autem in Germania sed & in Gallia vel potius olim in universa Monarchia Franc. E militiam suppeditare & copias Ducere tenebantur, conf. Alex. Nat. VII. *hist. Eccles.* p. 247. P Daniel *de la Milice Francoise* L. I. c. 2 masinus *de vet. & nova Ecclesiæ disciplina* T. III. L. 1. c. 45. quid militia senserit Sæculo XI. Fulbertus Carnot. Episcopus, percipi ejus Epistola in *Thesauro nov. Anecdot.* Martenii Tom. I. p. 130. nes hujus militiæ ad statum Clericalem non bene quadrantis refert F *dans les discours sur l'Histoire Eccles.* III. Discours n. 8. ex protest de hoc argumento egerunt Zieglerus in diss. sub tit. *Episcopus e veteri Ecclesia invisus.* Ludewig in diss. *de Clerico exule successionis i & principatus S. R. J.* & Georg. Lud. Böhmer in diss. *de jur statu militari Germanorum pendentibus* C. I. §. 8. 17. & 18.

c) Conf. J. H. Böhmer in diss. *de feudis Eccles.* C. 1. §. 12.

casu necessitatis mox convocanda. *d*) III. Castra erant instruenda necessario præsidio, unde conducendi erant Castrenses & Burgmanni. *e*) IV. Ex universali Germaniæ consuetudine stabiliendi erant varii ministeriales & ad minimum aulæ Officiales veluti Mareschallus, Camerarius, dapifer & pincerna. *f*) Omnes

d) Ex perlectione solius Historiæ Patriæ jam patet, quot diffidationes Archiepiscopi Moguntini cum vicinis Principibus, Comitibus palat. Landgraviis Hassiæ, Ducibus Lüneburg. &c. eo tempore, ubi Jus manuarium adhuc vigebat, habuerint, ut continuum fere fuerit in Germania bellum omnium in omnes non sine Barbarie gestum.

e) Ex historia Patria saltem iterum exempla erunt alleganda, sic Gerlacus Archiepiscopus Mog. Godefridum Comitem Zigenheim. admisit in Castrensem castri Amœnoburg. In Hassia vid. diploma in KUCHENBECKERI *anal. Hass.* coll. 2. p. 233. & Petrus Archiepiscopus Mog. recepit Joannem Comitem Zigenheim. in talem Castrensem, conf. SERRARIUS *hist. Mog. cum Notis Joh.* p. 639. conf. diploma an. 1308. a Petro Archiepiscopo Mog. Nobilibus de Hanstein in Eichsfeldia concessum apud GUDEN. *in Cod. dipl.* Tom. III. p. 49. qui multa alia exhibet diplomata vi quorum Archiepiscopi Mog. tales milites Castrenses E. g. ratione Starckenburgi in strata montana, Amœnoburgi &c. constituerunt. Add. BARINGII *Clavis diplom.* p. 552. seq. alia exempla adhuc recenset GEORG. LUD. BÖHMER in cit. diss. *de juribus ex statu Milit. Germanorum pendentibus* c. I. §. 16. add. WALDSCMID in diss. *de feudo Castrensi.* & PHIL. CAR. L. B. DE KNIGGE *de Castri Germanici natura & indole.* Et novissima diss. Trevir., quam defendit JOH. WILH. MAINONE *de feudis castrensibus*, ubi de castris Trevirensibus potissimum agitur.

f) De origine 4. officiorum aulic. tam principibus sæc. quam Ecclesiast. propriorum egit Comes de WURMBRAND in diss. *de hæred. provinciarum Aust. Officialibus.* p. 460. BUDER in diatriba *de feudis officialium hæredit. procerum & provinciarum Regni Germaniæ* ESTOR in Tr. *de Ministerialibus.* p. 466. officiales tales principum Ecclesiast. recensent IMHOF *in notitia procerum* J. T. I. BILDERBECK in dem Staats-Recht, LÜNIG in dem Europäischen *Titular*-Buch p. 726. desumpti fuere hi officiales ex ordine equestri & passim familiæ ad hodierna usque tempora officii retinuere elogia. E. g. die Cämmerer von Dalberg, Schencken von Schmidburg, Marschall von Rabsenberg. &c. Imo res eo deducta fuit, ut non solum Ecclesiarum Metrop. & Cathedr. præpositi veluti hic Moguntiæ, sed & præpositi Ecclesiarum colleg. E. g. Aschaffenburgi & B. V. ad gradus Mogunt. suos quatuor habuerint officiales: de cætero de officialibus hæredit. principum Germaniæ Eccles. pauca hactenus prodierunt scripta, & unica, quantum scio, Prostat GÄRTNERI *de S. R. I. Electorum imprimis Saxoniæ feudis & officiariis Bamberg.* Dissertatio & STRUBENII Neben-Stunden P. III. p. 404. inserta est Tractatio von den Erb-Hof-Aembtern des Hoch-Stiffts Hildesheim, aliam *de S. Sedis Mog. officiis hæredit.* editurus forsan erit Præses.

Omnes tales milites & ministeriales ex ordine ingenuorum seu liberorum p more ævi Seligendi debito providendi fuissent stipendio, cum autem pecun esset rarissima, sic non aliud supererat remedium, quam ut illis conferrent partim apparatus milit. partim stipendii causa feuda. V. Advocatis *g*) pote tioribus & vicinis *h*) ad avertendas vexas & defensionis causa feuda ut conced rentur, exegit sæpissime necessitas: *i*) cum autem prædia ac villæ haud supp terent vel ægre alienarentur, sic Episcopi ex potissimis & paratissimis suis facu tatibus decimas in feudum Laicis contulerunt. VI. dum a Laicis Episcopis v læ, prædia &c. in feudum fuerunt oblata, Episcopi plerumque Neo-Vasa lis ex suis facultatibus aliquid addiderunt, concesseruntque plerumque de ma

g) De quo uberius egerunt Scriptores *de advocatia Ecclesiastica*. MAGERU RECHENBERG, GOEBEL &c. KAHL in diss. *de feudo advocati* MURATORI *antiquit. Ital.* T. III. P. II. Diss. 63. de advocatis Ecclesiarum Vicedominis.

h) Sufficiet hoc loco tanquam testem producere SCHANATUM, qui *in Histor Wormat.* p. 224. §. I. Scribit: *Wormatienses Episcopos eadem, qua reliq per Germaniam Principes Eccles. sorte olim jactitatos bona plurima a patr monio Sacro distrahere opus habuisse, ut ex circumvicinis optimatibus p tentiorem quemque sibi conciliarent, eorumque promptitudinem in adver experirentur opem ac operam extra dubium ponimus, cum vetustissimæ Con tum palat., Veldenziorum, Leiningensium, Louffensium, Spanheimensium al rumque possessiones Lege feudi irretitæ id satis ... innuant; quam profu autem, nedum prodiga eorum in his extiterit liberalitas, ita viribus pene totum exhaustis collabanti sensim Ecclesiæ sustentaculum aliquod quærere ta dem compulsi fuerint, testatur inter cætera Friderici I. regis decretum ill an.* 1153. *die vero XVIII. Kalend. Julii Wormatiæ in plenis Comitiis ip sius dictante prolatum in hæc verba:* nulli Episcoporum licitum sit, bo ad mensam pertinentia inbeneficiare vel invadiare, quod siquis fecerit su cessori suo nullam faciat beneficii præjudicium.

Et Henricus Rex Rom. filius Frid. II. an. 1234. *Episcopo Worm Landulfo decretum dedit*, quod redigere debeat cum omni integritate usus suos omnia feuda illa, quæ ex novo a prædecessoribus suis Luipol & Henrico sunt concessa & pro feodis licet indebite possidentur.

i) Quandoque etiam sine nexu feud. bona Ecclesiastica concessa sunt. Sic 1276. Capitulum Cathedr. Raceburg. Helmodo Comiti concessit *tertiam pa tem decimæ in Wenderestorp. sine feudo tamen tenendam, proprietate tan ejus penes Ecclesiam remanente.* vid. diploma apud WESTPHALEN Tom. p. 2095. n. 63. negari tamen non potest citra necessitatem Episcop & Abbates sæpius consanguineis bona Ecclesiæ & decimas feudum concessisse, contra quos abusos frequentes leguntur querelæ Canonum inhibitiones, unde & scribit alleg. supra HELMOLDUS *in Chr slavorum* L. 2. c. 91. de Holsatis nolentibus solvere decimas Episcopo I b

mas. *k*) VII. defacto Laici quandoque decimas Ecclesiasticas prætenderunt, & sub variis prætextibus invaserunt, quas vel electo minori malo, ne plane illas perderent Episcopi, vel per modum transactionis in feudum concesserunt. VIII. denique sæpius bona Ecclesiis in remotis provinciis oblata ac donata sunt cum decimis ob Distantiam non multum utilia vel ob nimiam bonorum acquisitorum multitudinem in feudum conferebantur. *l*)

§. XIX.

Consequenter decimæ Ordinariæ nunquam spectarunt ad Parochos.

Ex invictis hisce argumentis redditur apodicticum, quod decimæ ordinariæ nunquam spectarint in germania ad Parochos, cum partim parochiæ juxta modernam formam necdum fuerint in rerum natura, partim rariores parochi illo temporé, ubi decimæ Episcopis fuerunt assignatæ, evidens exinde simul redditur, quod si non omnes, innumeræ tamen in germania parochiæ existant, quibus nunquam jus ad decimas quascunque ab origine sua competiit, vel enim illæ demum natæ sunt eo tempore, ubi decimæ ab Episcopis ad alios usus jam fuerant destinatæ & applicatæ, vel si jam extiterant Parochi, antequam decimæ in alios fuerant translatæ, decimas tamen ipsi haud obtinuerunt, atque ex his omnibus sequitur quam juste in ipsis adhuc decretalibus Sæculo XII. & XIII. Episcopo adscribatur fundata intentio pro decimis & non parocho. conf. *Cap.* 13. X. & 31. *de decimis.*

§. XX.

hec. *præterea hoc adjecerunt* (Holsati) *non multum aberrantes a veritate, quod omnes pene decimæ in luxus Sæcularium cesserint.*

k) Exemplum exhibet Tobias Jac. Reinhard in *Selectis observationibus ad Pauli Christinæi decisiones* Vol. VII. *obs.* 9. p. 15. ubi castrum Episcopo oblatum fuerat, quo iterum investiti sunt vasalli additis insuper decimis ab Episcopo possessis *ad mutuum dilectionis affectum exprimendum*, prout habetur in Litteris investituræ, aliud Exemplum exhibet Ludewig *in reliq. manuscript.* Tom. IV. p. 211. seq. ubi in diplomate de an. 1198. refertur, quod quidam vir nobilis suum Castrum Wiltperch una cum omnibus attinentibus in feudum obtulerit Wolfkero Episcopo Pataviensi, quibus in feudum concessis addiderit Episcopus *omnes decimas ibidem attinentes tam præsentes quam futuras, hoc est novales.*

l) Comprobantur dicta, si fugitivo saltem oculo pervolvantur Miræi *Donationes piæ Belgicæ, traditiones Fuld:* a Schanato, *Frisingenses* a Meichelbeckio, *Corbejenses* a Falckio editæ, nec non Schanati *Clientela Fuldensis.*

§. XX.

Etiam decimæ Novales spectarunt ad solos Episcopos, qui illas non Parochis sed aliis contulerunt.

Sicut autem Episcopi ab origine decimarum universalium in Germania erant liberi arbitri, sic etiam decimarum novalium ad illos spectavit dispositio, illi autem novales decimas non concesserunt parochis congrua saltem provisis, sed aliis: partim Ecclesiis, partim Monasteriis, partim etiam Laicis; quod autem in specie decimæ Novales originetenus solis Germaniæ Episcopis competierint, tam ex antiquo germaniæ statu, quam ex scriptoribus coævis satis probari potest; & quidem quoad primum Germania respectu Galliæ transrhenana, dum conversa fuit ad religionem Christianam, non fuit multum culta, sed sylvis horrida ac paludibus fœda, prout describitur a Scriptoribus antiquis, adeoque si Episcopis noviter ordinatis, quibus secundum supra probata pro sustentatione assignatæ fuit Decimæ, hæ restrictæ fuissent ad terras tum temporis saltem cultas, easque paucissimas, & non simul novales concessæ fuissent, vix ullam habuissent ex reditibus illis modicissimis sustentationem Episcopi, nec Spem melioris sustentationis, quod autem partim nullo modo præsumendum, partim contra ipsam impingit fidem historicam; dum enim occasione religionis Christianæ per Germaniam propagatæ ipsa Germania fuit ad culturam redacta, ac occasione noviter ædificatarum ab Episcopis potissimum Ecclesiarum ac monasteriorum excisæ sunt sylvæ, imo conditæ cum innumeris successive pagis plurimæ Civitates, prout pulcherrime hæc describit MABILLONIUS in *actis sanctorum ord. S. Benedicti & quidem in præfatione ad Sæculum 3. Benedictinum*, sic decimæ tum temporis potissimum consistebant ex Novalibus, quæ Episcopis pro sustentatione fuere assignatæ. Pariter ex scriptoribus coævis satis constat, quomodo Germaniæ Episcopi decimas Novales originetenus cum exclusione parochorum ex parte adhuc incognitorum acquisitas aliis frequentissime variis ex titulis contulerint, conferre autem non potuissent, nisi ipsi habuissent.

Et quidem innumeris Thesis hæc comprobari potest argumentis: sic circa an. 955. Fridericus I. Archiepiscopus Mogunt. fundator Ecclesiæ Colleg. S. Petri Mog. contulit illi sex Ecclesias in Ringavia cum decimis novalibus vid. diploma in JOH. Tom. II. *rer. Mog.* p. 460. vi cujus prædictus præsul Ecclesiam, quæ vulgariter dicitur Elteville suæ jurisdictionis pertinentem cum sibi adjacentibus scilicet Waltaffe, Steinheim, Ketercho, Eversbach, Hattenheim, *decimis quoque illis attinentibus tam de locis jam tunc excultis quam adhuc excolendis infra terminos suos constitutis*, nec non de animalibus tam volatilibus quam quadrupedibus sine exceptione ad usus fratrum Ecclesiæ S. Petri libere contradidit. Et dum jam a. 1058. ratione decimarum novalium controversia

enata

enata fuit inter Episcopos Bamberg. & Würceburg, Synodali judicio decimatio Novalium Ecclesiæ Bamberg. (non parocho) adjudicata fuit. conf. HARTZHEIM. *Conc. Germ.* Tom. III p. 126. quæ Sententia confirmata fuit in Synodo an. 1058. l. c. p. 206. an. 1072. Sifridus Archiepiscopus Mog. Ecclesiæ Colleg. S. Victoris extra muros Moguntiæ partim contulit, partim stabilivit *veterem hospitalitatis & novam decimationem tam de diu cultis salicis terris, quam de sylvarum noviter cæsarum vel extirpandorum novalibus Vinearum & agrorum, decimationem quoque de usufructu sylvarum & pratorum & decimationem omnium locorum in Orientali germania dispositorum jus ejus respicientium.* Conf. JOANNIS l. c. Tom. I. p. 564. & Tom. II. p. 586. & an. 1074. idem Sifridus Archiepiscopus Mog. terram montosam & incultam prope Rüdesheim curavit redigi in statum vinearum reservata sibi decima hac novali, quæ haud assignata fuit parocho testante diplomate in GUDENUS *cod. dipl.* Tom. I. p. 383. ubi hæc leguntur: *noverint itaque universi tam futuri quam præsentes Christi nostrique fideles, quod pago nostro in Rüdesheim & in Ibingen quadam terra inculta jacebat, quæ per omnia nostræ Jurisdictioni attinebat, quam populus noster Dei in dictis villis nostris renovare & excolere ex nostra concessione quærebat, super hoc habita deliberatione cum fidelibus nostris Clericis & Laicis satisfecimus petitioni populi nostri, & terram illam montosam & incultam eis concessimus, ut eam excolerent, & in usum vinearum redigerent; hoc etiam in pactione posuimus, ut de manso annuatim VII. amæ Vini, & de singulis aliis mansis carrata Vini daretur, & hæc omnia singulis annis sub nomine & jure decimæ solverentur.* Conradus Archiepiscopus Mog. an. 1083. in diplomate, quo decidit controversiam enatam ratione parochiæ Altavillanæ inter præpositum Ecclesiæ S. Petri Mogunt. & Sanctimoniales Diffenthalienses in GUDENUS *cod. dipl.* Tom. IV. p. 468. ait: *fecimus apportari privilegia, quibus utraque pars se munitam dicebat, ex parte Canonicorum invenimus privilegium, quo continebatur Sigefridum corroborasse omnia facta a suo prædecessore Friderico, qui Ecclesiam Elteville titulo donationis pleno jure, & jus patronatus ejusdem & cum decimis quinque vicorum integris tam cultis quam de excolendis, tam de animalibus quam de aliis Ecclesiæ B. Petri contulit.* an. 1134. Adelbertus I. Archiepiscopus Mog. cœnobio Katlenburgensi non solum decimarum Wahnenmangerensium, Hildesiensium & Einbeccensium possessionem confirmavit, sed & donavit *decimas de omni fundo illius Ecclesiæ inculto ubicunque etiam sito.* LEUCKFELD. *in antiquit. Katlenburg.* C. III. §. IV. p. 25. & ait Adelbertus II. Archiepiscopus Mog. in diplomate de an. 1139. eidem Cœnobio concesso: Adelbertus I. *donavit addens præfatis fratribus pro remedio animæ suæ, ut inde perpetua ejus haberetur memoria; decimas de omni fundo illius Ecclesiæ inculto ubicunque sito, ad quoscunque usus illum perducere potuerint* LEUCKFELD l. c. an. 1136. Regemannus Episcopus Pataviensis Monasterio S. Crucis concessit *decimationem novalium* BERN. PETZIUS *in Thes. anecdot.* Tom. VI. P. I. p. 319. ex diplomate de an. 1139. in Johan. *rer. Mog.*

Mog. Tom. II. p. 584. constat, quod Adelbertus I. Archiepiscopus Mog. paulo ante allegatus *loca deserta & inculta in Dulcesneheim concesserit excolenda cultaque hæreditario jure hac conditione possidenda, ut possessores singulis annis de singulo jugero dimidiam ipsius terræ vini hamam persolverent, & residuum sine aliqua exactione in pace possiderent.* In diplomate Adalberonis Archiepiscopi Hamburg. de an. 1141. legitur: *præterea de omnibus, quæ in sylvis, sive paludibus per se vel per Colonos suos undequaque iidem fratres elaboraverint, tam de frugibus quam in animalibus ipsi decimationem accipiant.* conf. LINDENBROG. *in Privilegiis Archi-Ecclesiæ Hammaburg* p. 152. in diplomate fundationis Monasterii in Aulesbruch factæ a Comite Possone & Confirmatæ ab Henrico Archiepiscopo Mog. an. 1144. in KUCHENBECKERI *Annalectis Hass.* coll. III. p. 341. legitur: *quod Comes dimidiam partem Bernheid.* (Sylvæ) *qua ante fuerat beneficiatus* (scilicet ab Archiepiscopo Mog.) *cum decimis Novalium contulerit prædicto Monasterio cum consensu Domini directi.* quibus additur: *deinde Episcopus felicis memoriæ* (Adelbertus Archiepiscopus Mog.) *non tantum prædictorum sed & universorum decimas Novalium, quæ infra terminos suæ Diœcesis illi Domino* (Possoni Comiti) *servientes* (homines proprii) *elaborarent, & decimas pecorum & omnium nutrimentorum suorum dimidiamque sylvam addidit;* & has novales decimas Bertholdus Archiepiscopus Mog. eidem monasterio an. 1493. confirmavit, vid. diploma l. c. p. 352. ubi legitur: *Hadelogehusen cum Hagin & ejus decima, Hegene superior cum decima, verminne sinnefe superior cum decima, Cinnigishus cum decima, & decimam Holtzhusen; sylva Elingen cum decima, Hegene flauden cum decima, Sengilstat cum decima, Hunele cum decima, & universas Novalium decimas pecorumque & omnium Nutrimentorum, quæ infra terminos suæ diœcesis illi Domino servientes elaborabunt.*

Henricus I. Archiepiscopus Mog. in diplomate de an. 1147. in JOH. l. c. Tom. II. p. 586. ait: *Noverit ergo Christi fidelium posteritas, qualiter B. Victoris Canonici omnium in Episcopatu Decimationes Novalium tam in cultis quam colendis sylvarum extirpationibus ex antiquo possideant.* an 1160. Arnoldus Archiepiscopus Mog. Ecclesiæ colleg. ad gradus B. M V. Mogunt. contulit villulam Wreso cum omnibus pertinentiis suis tam in familia quam Ecclesia ibidem sita cum Decimis. Conf. diploma in JOH. l. c. Tom. II. p. 646. deinde pergit: „In sylva Hagenowe quam plurima jam facta sunt novalia, quorum Decimas, „quæ nostri juris fuerunt, & ad Episcopalem nostram Justitiam libere & sine „omni contradictione spectabant, fratribus concessimus . . . & prædictas De„cimas delegando tradidimus; fundum autem præfatæ sylvæ Hagenowe ad pro„prietatem & legitimam possessionem S. Mariæ & fratrum pertinere; quo cir„ca universis constet præfatam sylvam cum omnibus suis novalibus & decimis & „universis, quæ ibidem fieri poterunt, emolumentis ipsorum usibus fratrum

„integraliter deservire debere. „ Eodem Anno Eberhardus Archiepiscopus Salisburg. in Synodo Frisacensi confirmavit, *Chuonradi Archiepiscopi largitione in decimis duarum parochiarum . . . atque novalium Vicinorum partim cultorum partim excolendorum in usum cœnobii Richerspergensis concessionem* in HARTZHEMII Tom. III. *conc. germ.* p. 386 idem Eberhardus eodem anno 1160. Admontensi Monasterio contulit confirmavitque multas Ecclesias parochiales cum Decimis pergitque: „Et ab hinc ex utraque parte Anesi usque ad flumen Frodniz „cum omnibus decimis antiquis & novellis, quæ vel Sacerdotis vel Episcopi „Juris esse noscuntur, & cum Ecclesia S. Galli in sylva nova, quam nos dedi„cavimus, & Baptismale constituimus atriumque ejus poliandrum fecimus, & „Decimis cunctorum novalium in eadem sylva cultorum & excolendorum dota„vimus. „ Vid. diploma in BERN. PETZII *thesauro Noviss. anecd.* Tom III. P. III. p. 705. n. 27. & Adelbertus Archiepiscopus Salisburg. eidem monasterio duas alias Ecclesias parochiales contulit. PETZIUS. l. c. p. 227. an. 1164. Hartwicus Hamburg. Archiepiscopus novo Monasterio collatas ab antecessoribus Decimas confirmavit & adjecit Novalia: *quæcunque autem novalia & tempore hujus actionis in parochia prædicti novi Monasterii culta fuerint, ex nostra charitate concessimus* vid. diploma in WESTPHALEN *monum. inedit.* T. II. p. 26. Udalricus Halberstad. Episcopus in synodo an. 1187. celebrata in HARTZHEMII *conc. germ.* Tom. III. p. 418. Canoniæ Hammerslevensi contulit. „Decimam novalium præsentium & futurorum in omnibus locis, in quibus habet „decimas, præterea decimas super propria ejus novalia ubicunque in Episcopio „ejus vel necessaria sint vel postmodum fuerint, nominatim decimam Novalium „in sylva Beckendorp & Baddenleve &c. „ quibus adduntur variæ Ecclesiæ decimales. An. 1185. Wickmannus Archiepiscopus Magdeburg. donavit Ecclesiæ S. Petri Wetinensi Decimas duarum Vinearum, & novales Vini teste diplomate in JOH. CHRISTOPH. DE DREYHAUPT. Beschreibung des Saal-Creyses des Erzbistums Magdeburg Tom. II. p. 803. & Theodericus Episcopus Halberstad. an. 1189. Caldenbornensi Ecclesiæ præter varias decimas contulit: *Quæcunque eradicatis fructicetis in novalia fideles inibi redegerint more venerabilium antecessorum nostrorum... ab omni decimatione eis concedimus.* Vid. diploma in LEUZENII *Historia diplom. Halberstad.* appendice. Conradus Archiepiscopus Mog. an. 1191. Monasterio Conradsdorffiensi Ecclesiam & Decimam in Glauburg concessit. conf. GUDENUS Tom. I. *cod. dipl* p. 303. ac deinde pergit: „Sciendum quoque, quod decimas omnium illorum Novalium, quæ infra ter„minos jam dictæ Parochiæ fuerunt excolenda, eidem cœnobio contulimus, & „siqua Novalia fratres ibidem Domino servientes propriis manibus vel sumpti„bus laboraverint, nullas inde Decimas persolvent. „ Conradus Archiepiscopus Mog. an. 1193. Cœnobio Scheffeburg. contulit Decimas Novalium in Wismerbach conf. GUDENUS *cod. dipl.* Tom. I. p. 327. & in diplomate Gardolfi

Episcopi Halberstad. de an. 1197. legitur: *Quæcunque eradicatis fructetis Novalia fideles inibi redegerint, more venerabilium Antecessorum nostrorum libera ab omni decimatione eis concedimus.* Apud MENCKEN *script. rer. germ.* Tom. I. p. 773. Adolphus Archiepiscopus Colon. an. 1198. excommunicavit Conradum de Blanckenheim Dominum de Schleyda usurpatorem decimæ Novalium. Conf. HUGO STIVAGIENSIS Tom. II. *annal. præmonstr.* & HARTZHEMIUS „l. c. Tom. III. p. 466. & in synodo Colon. hæc leguntur: „ Notum facimus, „quod fratres de Blanckenheim Gerardus & Cunradus accedentes ad Domi„num Brunonem Archiepiscopum postulaverunt, ut ab eo acciperent in bene„ficium Decimam de Novalibus in sylva, quæ est juxta castrum Schleyda, quam „Ecclesia Steinfeld. ab antiquo possederat, proinde Archiepiscopus Bruno sub „hac cautela verborum postulata concessit, si posset hoc de jure facere, & ita „absolute vacaret sibi decima illa, ut posset eis præstare, hac occasione præ„dicti fratres aggravabant manum suam super Domum Steinfeld. auferentes ei „Decimam de Novalibus, quam prædicta Ecclesia libera donatione primi Fri„derici Archiepiscopi & plurimorum antecessorum & omnium successorum suo„rum usque ad Dominum Brunonem quieta possessione annis fere centum, sic„ut in privilegiis ipsius Ecclesiæ perpendi potest, possederat. „ Henricus Leo Saxon. Dux fundator Episcopatus Raceburg. contulit Episcopo Raceburg. dimidiam Decimam de novalibus in tribus Vastissimis provinciis, ut Episcopus inbeneficiaret, quem vellet, teste Documento apud WESTPHALEN Tom. II. *monum. inedit.* p. 2004. ubi recensentur longo ordine Decimæ ad Episcopum spectantes, & ab Episcopo aliis in feudum collatæ, & quænam pro congrua assignata fuerint parochis. Et in diplomate de an. 1222. l. c. p. 2060. dicitur: „ Medietatem Decimæ per totam terram Brezen Henricus Episcopus „(*Raceburg.*) nobis feudali jure concessit tam de cultis quam de incultis, me„dietatem vero sibi retinuit; . . . Ecclesias autem tam fundandas quam funda„tas per totam terram Brezen Episcopus dotabit. & libere possidebit, & „idem jus erit in Ecclesiis adhuc fundandis, recipimus insuper in beneficio „pro villa Mandrovve, quidquid decimarum habuit Episcopus in villis Becke„ruyz &c. totius terræ Darzovve medietatem Decimæ Filiæ meæ & Filio suo „in feudo concessit, medietatem sibi & Ecclesiæ suæ retinuit . . . concessit „insuper Episcopus Nicolao filio meo . . . sylvæ, quæ vocatur Klutze, post„quam culta fuerit, duas partes decimarum, tertiam partem sibi & Ecclesiæ „suæ retinuit, Ecclesias vero in sylva Klutze fundandas Domini terræ de suo „beneficio & Episcopus dotabunt, sed Episcopus & Jus Patronatus habebit, in „sylva autem Tarnevviz Ecclesias fundandas Episcopus dotabit, & qui volue„rit, præstabit. „

Bruno

Bruno Misnensis Episcopus an. 1228. Monasterio Dobirlucensi contulit *Decimas* omnes de villis Kemenitz, Windischmarcke, Valckenberg, cum *fructibus* & utilitatibus universis . . . de Novalibus etiam, quæ per illustrem *Principem* Theoder. Orientalem Marchionem proprium fundatorem locus idem noscitur assecutus, quæ vel fratres vel Coloni eorum de suis Expensis hactenus coluerunt, aut excolent in futurum, dedit Decimas provenientes aut in antea proventuras cum integritate & plenitudine juris omnis. Conf. LUDEWIGII *reliquiæ Manuscr.* Tom. I. p. 43.

An. 1235. Godeschalcus Episcopus Raceburg. vi diplomatis apud WESTPHALEN Tom. II. *monum. ined.* p. 2067. Capitulo Ecclesiæ Raceburg. contulit decimas *in agris modo cultis & in terris ipsius villæ colendis.* Gerhardus II. Archiepiscopus Brem. in diplomate novo Monasterio collato an. 1238. apud WESTPHALEN l. c. p. 36. ait: „ *Decimas Novalium parochiæ novi Monasterii & Capellarum inibi constructarum . . . quas divus gener noster Adolphus Comes Holsatiæ de manu nostra tenuit, ipso Comite jam dicto nobis resignante & id fieri postulante præfatæ Ecclesiæ novi Monasteriensi concessimus.* Deinde recensentur 23. Villæ, ubi extabant prædicta novalia; ibidem p. 37. extat diploma ejusdem anni, vi cujus prædictus Comes Holsatiæ decimas novales, quas hucusque in feudum habuerat ab Episcopo Brem., resignavit prædicto Monasterio. Sifridus Archiepiscopus Mog. an. 1245. Decimam in Rode (quæ erat novalis) a nexu feudali liberatam donavit cœnobio Aulesburg. teste diplomate in GUDENUS *cod. dipl.* Tom. I. p. 588. idem Archiepiscopus eodem anno in usum Parthenonis Retters concessit *Decimam provenientem de Novalibus Nemoris siti inter ipsum cœnobium Retters & aquam dictam Vischbach, quæ eadem ad usus suos excolunt & extirpant.* l. c. p. 592. in Capitulatione a Capitulo Cathedrali Eychstet. an. 1259. neo-Episcopo præscripta in FALCKENSTEINII *cod. dipl. antiquit. Nordgav.* p. 49. inter alia injungitur neo-Episcopo: *9no quod Decimas novales non conferat deinceps Laico alicui, & si post easdem collatas ab eisdem absolvat, & permittat, ut apud Ecclesias parochiales mansus excolatur, tunc duæ partes Episcopo cedant, & tertia parochiæ.* In diplomate de an. 1283. apud WESTPHALEN l. c. Tom. II. p. 50. ait Gerhardus Comes Holsatiæ. „Quod de „bona voluntate Decimam Novalium villæ Billevelde, quam cives dictæ villæ „Rarecht usque ad terminos Brochtorp excolunt, Ecclesiæ in novo Monasterio „recognoscat ab omni impetitione & infestatione prædictæ Decimæ desistendo.„ In synodo Pataviensi an. 1284. celebrata *Can.* 28. in HARTZHEMII *conc. germ.* Tom. III. p. 678. statuitur: „Item cum ad nos (*Episcopum*) omnium „Novalium Decimæ per nostram Diœcesin pertineant, & a nostris sint præde„cessoribus repetitæ, statuimus, & nihilominus districte præcipiendo manda„mus, ut omnes plebani, Vicarii & Ecclesiarum Rectores Decimas Novalium „per

„per ſuas parochias ortas vel tunc orituras, noſtro & Eccleſiæ noſtræ nomine „ſuis temporibus repetant, colligant & requirant, nobis eas fideliter & ſollicite conſervando, nec alicui præſcriptionem vel privilegium ſeu infeudationem „prætendenti deferant in hac parte, ſed rebelles & impedientes nobis, quam „cito potuerint vel ſuis Archidiaconis vel Decanis denuncient, ut adhuc de „Parte noſtra per cenſuram Eccleſiaſticam arceantur; quicunque autem in Executione hujusmodi Mandati noſtri ſe negligenter habuerint, vel easdem decimas novales ſuis propriis uſibus uſurpare præſumſerint, illorum negligentiam „ac temeritatem graviſſime puniemus „ Giſelbertus Archiepiſcopus Brem. in diplomate de an. 1285. apud WESTPHALEN l. c. Tom. II. p. 52. & in diplomate de an. 1286. l. c p. 54. ait: „Notum eſſe volumus, quod nos viſo Privilegio Eccleſiæ novi Monaſterii dato a prædeceſſore noſtro Domino „Hartwico Archiepiſcopo veraciter didicimus, quod fratres ejusdem Eccleſiæ „Decimam in Billevelde . . . cum omnibus ejus attinentiis & novalibus, ſicut „ibi ſita eſt, ab Eccleſia Bremenſi habuerant, & usque ad tempus noſtrum abs„que ulla Impetitione quiete & libere poſſederunt. „ In Synodo Leod. de an. 1287. Can. 22. in HARTZHEMII *conc. germ.* Tom. III. p. 712. laicis injungitur, ut decimas novales haud uſurpent, *ſed Epiſcopo vel Eccleſiaſticis perſonis ſeu Eccleſiis perſolvant*, & penitus ab occupatione attractione & uſurpatione earundem decimarum Novalium deſiſtant, & de Ablatis ſatisfaciant *tam Nobis* (Epiſcopo) *quam Eccleſiæ perſonis*, quibus ipſæ novales decimæ de jure competunt, ipſas decimas Eccleſiis, ad quas pertinent, de cætero pacifice poſſidendas relinquentes.

Ex eodem fundamento etiam illi, qui tales decimas novales ab Epiſcopis habuerunt, potiſſimum præpoſiti, qui ſimul erant Archidiaconi Epiſcopales, per Diœceſin Eccleſias parochiales & Decimas novales aliis quam parochis contulerunt, ſic Burcardus præpoſitus B. V. Wezlariæ Capitulo ejusdem Eccleſiæ contulit an. 1242. Decimam vini in Kaismunt, & Garbenheim in perpetuam Elemoſinam, *in vineis non ſolum jam cultis, ſed etiam impoſterum excolendis*, ut ex eo præfatis Canonicis cœnam Domini celebrantibus propinetur Teſte diplomate in GUDENUS *cod. dipl.* Tom. I. p. 571. Rutgerus Laicus an. 896. fundavit Capellam in Lindiche Trevir. Diœceſ., ad quam contulerant monachi S. Maximini *quasdam Decimas parochiæ ad Eccleſiam S. Michaelis pertinentis & in novalibus terris noviter extirpatis, ut ad eandem Capellam appendices fierent.* Conf. diploma in HONTHEMII *hiſt. diplom. Trevir.* Tom. I. n. 127. p 234. Similiter Otto præpoſitus Eccleſiæ B. V. ad gradus Mog. an. 1184. Capitulo contulit Eccleſiam Paroch. Flörsheimenſem cum novalibus vini. vid. diploma in JOH. Tom. II. *ſcript. Mog.* p. 650. Decanus cum Capitulo Eccleſiæ Wezlar. Ludovico Epiſcopo Monaſt. & ejus conſanguineis eorumque hæredibus conceſſit

Jure

Jure Emphyt. *totam villam in Birgelen cum omnibus ſuis attinentiis, Decimis novalibus ac aliis quibuscunque.* Teſte diplomate de an. 1334. in KUCHENBECKERI *anal. Haſſ.* coll. 2. p. 248.

Cum igitur (prout ex deductis cuivis, quantum confidimus, patebit) partim Epiſcopi Germaniæ ſolitarii ab origine decimarum Eccleſiaſticarum fuerint proprietarii ac diſpenſatores, partim vi Juris illis privative competentis decimæ non ſolum univerſales ſed & novales ab Epiſcopis donatæ, permutatæ, oppignoratæ, infeudatæ, aliisque titulis in Laicos potiſſimum translatæ fuerint, partim omnes Germaniæ Epiſcopi usque ad hodiernum diem ex antiquo jure plurimas Decimas tam ordinarias quam Novales, quas ab antiquo ſibi ſervarunt, poſſideant excluſis parochis, quibus ſua tantum aſſignata fuit congrua, prout potiſſimum de Epiſcopis Mogunt., Trevir. Wormat. Spir. Argentorat. imo de omnibus reliquis conſtat, ſic certiſſimum exinde fluit principium, quod in Germania parochi congrua proviſi ſemper a decimis a prima origine usque ad præſentia tempora, niſi forſan pars Decimæ congruæ loco illis aſſignata fuerit, ſint excluſi, ſed ſoli Epiſcopi vel Epiſcopos repræſentantes, ſeu jus ſuum ab illo habentes fundatam ratione decimarum novalium habeant intentionem.

§. XXI.

De decimationibus Eccleſiarum parochialium ad Epiſcopos ſpectantibus.

Hæc confirmantur ex eo, dum Epiſcopi præter decimas Eccleſiarum parochialium NB. *Decimationes* aliis contulerunt, prout ex plurimis patet diplomatibus Conf. JOH. Tom. II. *Script. Mog.* p 462. ubi Sifridus I. Archiepiſcopus Mog. diſponit, ut Canonici Eccleſiæ Sancti Petri Mog. *in Thuringia deinceps de omnibus habeant decimationem juſtam & integram, unde prius acceperunt ſolam, quod vocant vulgariter decimam.* Decimatio autem denotabat omnes decimas in integro tractu ad Eccleſiam quandam parochialem ſpectante tam de cultis terris quam de excolendis adhuc præſtandas ſuo tempore, adeoque in ſpecie comprehendebat decimas novales.

Decima Vulgariter dicta autem denotabat ſaltem certam decimarum partem, E. g. quartam ſeu decimas determinatas antiquas, quin ex novalibus habuerint incrementa, & tales decimationes a decimis reliquis diſtinctas poſſederant in Thuringia Abbates & Principes, quas ſibi cum decimis novalibus vindicavit Archiepiſcopus Mog. qua Ordinarius in Thuringia ſuæ Diœceſi ſubjecta, cum omnes Eccleſiæ parochiales & earum decimationes ſpectent ad Epiſcopum ordinarium, de quo fuſius ſupra: & controverſia illa Thuring. non concernebat, prout ſupra jam monitum fuit, plebejos & ruſticos, qui ab antiquo ſolvebant

bant decimas ad Ecclesias paroch. seu illarum possessoribus, sed ipsos Ecclesiasticarum decimationum possessores. a)

§. XXII.

Exponitur verus sensus Canonum, qui videntur obstare & favere Parochis.

Nec præsidium aliquod parochis accedit ex quibusdam capitulis Juris Canonici communis, quorum cortici plerumque sine ratione inhærent obstinatius, cum illa partim præjudicare haud possint Episcopis Germaniæ, partim ex alio fine lata fuerint, partim cessent eorum rationes, partim denique in Germania nunquam sint recepta, & quidem quod 1) Capitula prædicta præjudicare non potuerint Episcopis Germaniæ per se jam satis patet, dum enim soli Episcopi tanquam veri parochi ad regendum populum Christianum jure divino constituti in Legitima a temporibus fundatorum Episcopatuum, pro quibus ipsum jus decimandi tanquam pars fundationis secundum supra probata stabilitum fuit, erant possessione decimarum tam ordinariarum quam Novalium & parochis ruralibus suis tantum Vicariis & Adjutoribus, qui nec jus nec prætensionem ad decimas tum temporis somniarunt, aliunde congruam assignarunt, quomodo potuit jus legitime quæsitum Episcopis majore favore dignis, quam parochi rurales, per

a) Estor in denen Anmerckungen über das Staats- und Kirchen Recht p. 561. putat differentiam inter decimam & decimationem fuisse, quod *decima* fuerit Laicalis, *decimatio* Ecclesiasticis assignata decima, dum scribit: Es haben aber die Francken und Teutschen dafür gehalten, die Zehenden gehörten dem König, wiewohl die Geistliche glaubten sie stünden ihnen Vermög des alten *Testaments* zu, zu dem End wurde ein Unterschied zwischen *decima* und *decimatio* gemacht, diese *decimation* verstattete Kayser Henrich *IV.* dem Stuhl zu Mayntz. Verum quod illa decima distincta a decimatione non fuerit Laicalis & Regia, sed etiam Ecclesiastica, hoc clare patet ex allegato diplomate, nam illam decimam possederant & contulerant Episcopi Mog. jam Ecclesiæ S. Petri, sed non erat integra, integrata autem fuit per decimationem.

Idem Estor in der Rechts-Gelehrtheit der Teutschen P. 2. p. 1127. in fine scribit: damit inzwischen der Unterschied zwischen den Zehenden der Geistlichen und Weltlichen desto besser in die Augen leuchtete, sie die Geistliche ihre Zehenden decimas nennten, hergegen den Layen-Zehenden mit dem Nahmen decimatio belegten, lauth Urkund bey dem HANSELMANN von der alten Hohenlohischen Landes-Hoheit p. 201. und besag. W. Schöpfs *de decimis* Tubing. 1755. p. 16. n. 10. verum transeat, quod a quibusdam, dum verba valent sicut nummi, diversus hic significatus prædictis verbis fuerit annexus, ex hoc autem Regula Universalis deduci nullo modo potest, imo in plurimis diplomatibus verba *decimatio* & *decima* pro synonimis sumuntur.

per Capitula Juris Can. & rescripta Pontificum auferri & transferri in Ministros ab Episcopis arbitrarie constitutos, cum ex ipso Jure Canon. constet, quod rescripta in præjudicium tertii non auditi lata sint ipso jure nulla. 2) Nec hæc fuit intentio Pontificum, ut ex spoliis Episcoporum ditiores redderent Parochos rurales sustentatione ab Episcopis provisos, sed ex alio fine, si circumstantiæ illorum temporum juncta historia Ecclesiastica accuratius examinentur, latos fuisse hosce canones constat; Sæculis equidem XI. XII. & sequentibus decimæ Eccles. variis modis & ex parte injustis devolutæ fuerunt ad Laicos invitis Episcopis, dum partim sibi sub prætextu, quod in suis Castris Sacerdotem alerent, decimas vindicarunt, partim defacto vel aliis titulis non fundatis decimas sibi appropriarunt, dum Reges & Principes sæculares Laicos de decimis ad Ecclesias spectantibus infeudarunt, adeoque non mirandum, quod sæculis illis Pontifices injustas has Laicorum possessiones insectati fuerint, ac potissimum per Decretales Alexander III. Innocentius III. aliique Pontifices Decimas NB. Parochialibus Ecclesiis non præcise parochis adscripserint, præcipue autem Decimas novales parochis, quibus sua ex decimis plerumque assignata sustentatio hac ratione cessaverat, præservaverint contra Laicos, & Monasteria, quæ a Laicis decimas injuste detinentibus vel dono acceperant, vel ære comparaverant, a) adeoque non collimant hæc Pontificum decreta contra Ecclesias collegiatas, monasteria, & illos Laicos, qui Justis ex causis ac titulis ab ipsis Episcopis decimas tam ordinarias quam Novales acquisiverunt, & Episcopos Germaniæ tanquam originarios decimarum Dominos ac dispensatores qua donatarii vel Vasalli in effectu repræsentabant, Pontifices enim nec voluerunt nec potuerunt privare suis facultatibus Episcopos sibi haud invisos, nec directe nec indirecte in illis, qui Episcopos legitime repræsentarunt; sic in Concilio Lateran III. Sub Alexandro III. Pontifice an. 1179 celebrato *Can.* 14. relato in Cap. *prohibemus* X. *de Decimis.* Prohibetur quidem, ne Laici decimas cum animarum suarum periculo detinentes in alios Laicos possint aliquo modo transferre, siquis vero receperit, & Ecclesiæ non tradiderit, Christiana sepultura privetur; verum dispositio illa voluit saltem præcavere, ne fierent infeudationes Laicis militibus decimarum a Principibus sæcul., qui injuste decimas Ecclesiasticas sibi vindicarant, & cum periculo animarum illas sine justo titulo detinebant, non autem concernebat Laicos Episcoporum Vasallos de decimis Legitime investitos, qui sine omni periculo animarum decimas justo possederant titulo, unde recte monet ALEXANDER NAT. ad cit. Can. in *Hist. Eccles.* Tom. VI. p. 831. *infeudatas Decimas Canon iste non spectat, quas*

 nimirum

a) Unde tot sæculi potissimum XIII. extant diplomata, quibus Laici decimas a se possessas ad monasteria vel Ecclesias collegiatas transtulerunt, hi enim, cum nollent simpliciter illas restituere, fieri potius volebant Ecclesiarum fundatores & dotatores.

nimirum Laici de Ecclesia bene meriti ante Concilium Lateran. ejusdem Ecclesia concessione in feudum perpetuum possidendas acceperant; quacunque nunc possidentur a Laicis, infeudata censentur ante Concilii Lateran. tempora: Et quidem hoc exinde adhuc redditur evidentius, cum partim constet ex historia illorum temporum nullam tunc fuisse de Episcopis decimarum possessoribus vel hosce repræsentantibus quæstionem vel controversiam, sed de Laicis Principibus decimas Eccles. de facto possidentibus, & alios Laicos cum ipsis infeudantibus, partim plurimi Germaniæ Episcopi Decimarum possessores vel Domini directi ratione Decimarum in feudum concessarum prædicto Concilio Lateran. interfuerint, qui suis se suosque Vasallos facultatibus & bonis Ecclesiasticis exui nunquam permisissent; adeoque tam parum hodie parochis in Germania præsertim in petitorio ex textibus solis duobus vel tribus decretalium alium finem habentibus adjudicari possunt Decimæ novales, quam parum ipsæ decimæ Universales, quam parum decimæ personales, Molendinorum, & similes licet in iisdem decretalibus parochis assignatæ iis adjudicari possunt, & quam parum Episcopo 4ta decimarum licet pariter eidem jure decretalium asserta adjudicari posset; sed ut parochi Competentia sua pastorali assignata, si sufficiens sit, *b*) contenti sint, necesse est, consequenter quidquid in universo corpore Juris Canonici de Jure parochorum ad decimas tam universales quam Novales dicitur, in Germania applicari non potest, & quidem potissimum ideo, cum cessent rationes Juris Canon. nam 1) indubitatum est secundum probata parochis in Germania jus ad decimas universales nunquam competiisse, multo minus amplius vigere, sed illis congruæ loco reditus alios vel decimarum partem cessisse, adeo ut ineptum foret, si Parochus hodie Capituli 29. X. *de decim.* Regulam, *quod perceptio decimarum ad parochiales Ecclesias de Jure Communi pertineat.* Allegare, & Judex secundum hæc verba quantumcunque clara judicare vellet. 2) Quia Capitula Juris Canon., quæ parochis jus ad Novales Decimas asserunt, fundantur in eadem absoluta Regula, quod omnes decimæ ad parochos spectent, adeoque fundamento hoc corruente, etiam quoad novalia corruunt Decimæ. Sic *Canones* 31. & 32. CONCILII BURDIGALL. de an. 1255. *c*) (ad quos provocat ESPENIUS maximus parochorum fautor, & qui conditi fuerunt in Concilio Provinciali pro parte Galliæ nec in Corpus Juris Can. relati, consequenter nec Jus commune faciunt) præmittunt rationem decidendi: „*licet per canonica statuta* „*Decimæ ad parochiales Ecclesias pertinere noscantur.* Et *Capitula 29.* & 30. *de Decimis*, ideo parochis decimas novales assignant, *quia de Jure communi omnium perceptio*

b) Si enim non esset sufficiens, agere possunt semper parochi ad supplementum contra illos, qui ad sustentationem Parochi sunt obstricti, vel ab Episcopo desuper esset prospiciendum, non autem possunt præcise prætendere Decimas contra alios legitimos possessores.

c) De quo conf. ALEXANDER NATAL. in *Hist. Eccles.* Tom. VII. p. 167.

perceptio Decimarum ad parochiales Ecclesias pertinet; jam autem in Germania ad Parochos nunquam sed ad solos Episcopos vel ab his investitos, aut donatos veluti ad Ecclesias Cathedrales & Collegiatas nec non monasteria spectarunt Decimæ, consequenter & cessante ratione prædictorum Canonum, cessat etiam eorum dispositio, nec parochis assignari possunt decimæ novales, cum illis nunquam competierint Decimæ ordinariæ. 3) *Cap. 25.* X. *de Decimis* Innocentii III., quod non videtur favere Vasallo de Decimis investito, pariter non agit de Vasallo investito ab Episcopo sed *NB. ex Imperiali concessione* & manifeste invehitur contra Laicos decimas Ecclesiasticas tum temporis auferentes, & dein alios cum iisdem infeudantes satisque clare loquitur de Imperatore Ottone IV. *d)* Ac in hoc supposito ait Pontifex, *nec occasione decimationis antiquæ, licet in feudum Decimæ sint concessæ* (scilicet ab Imperatore vel a Laicis Usurpatoribus) *sunt decimæ novalium usurpandæ.* Similiter *Cap. 2. de Decimis* in 6. Alexandri IV. §. 3. non loquitur de investitis ab Episcopis; Pontifices etiam tum temporis nullam habuere controversiam cum Episcopis decimarum Possessoribus vel cum iis, qui Episcopos legitime repræsentabant, consequenter odium Pontificum in Laicos Decimarum possessores non dirigebatur contra Laicos ab Episcopis infeudatos, adeoque & illud hodie cessat, & potissimum cessare debet, si sint Decimæ ab Episcopis infeudatæ: negari quidem haud potest, quod cum Pontifices non potuerint conservare Decimas integras contra usurpatores Laicos, saltem voluerint præservare parochiis Decimas novales, uti Alexander III. in *Cap. 13. de Decimis*, licet ibi exclusum non sit arbitrium Episcopi etiam sibi retinendi Decimas novales, hinc etiam in *Cap. 2. de Decimis* in 6. §. I. Alexander IV. restringit privilegia Papalia data decimatoribus de percipiendis Decimis novalibus ad dimidietatem, dimidium vero decimarum novalium salvum vult parochiis; Verum nec hæ Pontificum dispositiones in usum fuerunt deductæ, nec potuerunt deduci in Germania, ubi partim nunquam audita sunt privilegia Pontificia percipiendi decimas novales, partim in nullo Germaniæ loco in usum deductum est, quod decimatores antiqui dimidium novalium & Parochiæ alterum dimidium novalium accipiant, partim aliis jus quæsitum auferri amplius non potuit.

d) Epistola Innocentii III., ex qua desumptum est allegatum Capitulum, data fuit an. 1210. ad Episcopum Vercellensem eodem illo tempore, ubi Otto IV. Imp. sua prætensa per Italiam Regalia vindicaturus multa & inter alia Decimas Episcopis Italiæ & Pontifici abstulit, qua ex causa enata sunt magna illa Ottonem IV. inter & Pontificem dissidia, ob quæ Imperator a Pontifice excommunicatus fuit, prout hæc testantur coævi scriptores, GODEFRIDUS COLON., CONRADUS URSPERG., ALBERICUS MONACHUS TRIUM FONTIUM ET ALBERTUS STADENSIS ad an. 1210. & sequentes.

§. XXIII.

Parochis nonnisi congrua debetur sustentatio.

Ulterior Canonum Pontificiorum Parochis ita faventium ratio fuit, quod in illis supponatur parochos congrua haud esse provisos, & sic eorum necessitati per assignationem decimarum & Novalium potissimum Pontifices prospicere voluerunt, consequenter si etiam hæc ratio cesset, & parochi vel ab Episcopis vel decimatoribus universalibus Episcopum repræsentantibus congrua sint sustentatione provisi, eo minori cum fundamento ad decreta Juris Canonici communis provocare possunt. *a*) Nihil enim ex mente Ecclesiæ, conciliorum & in specie TRIDENTINI *b*) parochis debetur, quam congrua sustentatio undecunque suppeditata, & hæc ab Episcopis Germaniæ decimarum dispensatoribus sollicite semper Parochis fuit assignata vel ex Decimis reservata, quod ex plurimis denuo comprobari potest diplomatibus, sic a Bertholdo præposito Ecclesiæ B. V. ad gradus Mog. in diplomate de an. 1171. in JOH. Tom. II. p. 647. collatio Ecclesiæ parochialis Beckelheim. Capitulo B. V. facta est ea pactione, *ut Sacerdos de dote Ecclesiæ & de oblationibus nec non de aliis præter Decimam* (hoc est excepta Decima) *Ecclesiæ illi per diversa tempora a diversis collatis seu adhuc conferendis sustentationem haberet, . . . Conventus autem Ecclesiæ B. M. decimam ad supplendum stipendiarium in communem usum suum redigeret, & cathedraticum auctoritate & ratione constitutum congruo tempore persolveret.* Et Otto præpositus eidem Capitulo B. V. contulit Ecclesiam Parochialem Flörsheimensem an. 1184. conf. JOANNIS l. c. p. 650. statuitque, ut Sacerdos Ecclesiæ accipiat, *dotem Ecclesiæ & oblationes, nec non Decimam animalium ad Ecclesiam pertinentem & Decimam vini id est dimidiam Carratam vel si minus ibi creverit, præterea 8. Maldera Siliginis & duo tritici in sustentationem recipiat, . . . fratres vero Decimam Ecclesiæ, & si forte vineæ augmentatæ, Decimam Vini ultra dimidiam carratam augmentaverint, ad stipendiorum suorum Supplementum accipiant.* Et in Conradi I. Archiepiscopi Mog. diplomate incorporationis Parochiæ Elsheim. factæ Ecclesiæ colleg. S. Mauritii Mog. de an. 1184. l. c. p. 706. injungitur Decano, *ut Sacerdoti necessaria Vitæ, prout facultas expetit, provideat, reliquum*

a) Reditus enim superflui ad noxiam tantum inservirent prodigalitatem vel restinguendam avaritiæ detestandæ sitim vel ansam darent vitio Canonibus in Clericis adeo inviso.

b) Talis autem debet esse parochorum sustentatio, *quæ pro Rectoris ac Parochiæ necessitate decenter sufficiat*, prout loquitur TRIDENTINUM *sess.* 24. C. 13. *de reform. ut* secundum ejusdem TRIDENTINI verba Sess. 7. C. 7. *de reform. Cura animarum laudabiliter exerceatur, ne dignitas parochialis vilescat coram parochianis, ex quorum alias Elemosinis ac rustica liberalitate vivere cogerentur & sic negligere Apostolicas Correctiones.*

reliquum autem usibus fratrum Ecclesiæ B. Mauritii accedat. Et Rotgerus præpositus S. Joannis Mog. an. 1194. Ecclesiæ S. Joan. contulit Ecclesiam parochialem S. Nazarii in Mummenheim (conf. JOANNIS Tom. II. p. 695.) injungitur autem, *ut Parocho necessaria competenter de ipsis proventibus administrentur, quidquid vero residuum fuerit ad sublevandam inopiam fratrum accedat.* Sigifridus II. Archiepiscopus Mog. an. 1213. Monasterio S. Albani contulit 6. Parochiales Ecclesias, conf. JOANNIS l. c. p. 757. *ita tamen, ut per legitimos Vicarios assignata eis sustentatione competente divina in illis faciant provideri.* Theodericus præpositus Ecclesiæ B. V. ad gradus Mog., dum suo Capitulo an. 1218. contulit parochiam in villa Nithen (conf. JOHANNIS l. c. p. 655.) *Sic ab ipso Capitulo est provisum, ut presbyter celebraturus in Ecclesia memorata de dote ipsius & oblationibus, de minutis in Gruzheim & Sozzenheim decimis de tertia parte Decimæ in Breidenloch & particularibus obventionibus se sustentet, responsurus alias Archiepiscopo suo & Archidiacono suo & Sedis Romanæ nunciis modis debitis & consuetis. Decima vero solius villæ Nithe totalis & sine omni diminutione proveniet canonicis ante dictis exinde cathedraticum soluturis.*

Wernerus Archiepiscopus Mog. in diplomate Collationis Ecclesiæ parochialis Nackenheim. Ecclesiæ Colleg. ad S. Stephanum Mogunt. facta an. 1262. in JOH. l. c. p. 583. dictam Ecclesiam ita concessit, *Ut cum primum eam vacare contigerit, relicta de fructibus ipsius Ecclesiæ perpetuo Vicario, qui curam populi gerat ibidem & Archiepiscopo ac Loci Archidiacono, qui tempore fuerint, de juribus suis respondeat, & alia ipsius Ecclesiæ onera subeat, congrua portione, quidquid de universis ejusdem Ecclesiæ reditibus superesse contingat, duorum cedat usibus Sacerdotum.* Et in simili diplomate de an. 1266. l. c. injungit, *ut congruam de ipsius Ecclesiæ proventibus proportionem relinquant parocho, in suarum præbendarum augmentum, quod residuum fuerit, licite conversuri.* In diplomate de an. 1286. in GUDENUS *cod. dipl.* Tom. IV. p. 957. Monasterio Diffenthaliensi Mog. Diœces. confirmatur Capella in Wisebaden sita cum omnibus reditibus ad eam pertinentibus . . . . *ita ut quidquid ultra Sacerdotem, quem pro officiando eandem Capellam remunerabunt, superest, in earundem utilitatem, sicut hactenus extitit observatum, totaliter convertatur.* Episcopi quoque parochis pensiones quandoque imponebant, si ultra congruam habuerunt reditus: sic in Instrumento Abbatis de Wilsburg in FALCKENSTEINII *cod. dipl. antiquit. Nordgav.* p. 96. dicitur: Quod Episcopus Eichstet. auctoritate ordinaria concesserit, *ut postquam eandem parochiam in Weisenburg ab honorabili Viro Ottone . . . nunc ibidem vacare contigerit, ad tunc Abbas, qui pro tempore fuerit, & conventus Monasterii nostri communiter personam idoneam Clericum videlicet secularem . . . pro vicario perpetuo præsentare ad ipsius Ecclesiæ regimen teneantur, qui de proventibus ipsius Ecclesiæ Decem & octo libras Hallensium annis singulis . . . pro subsidio præbenda-*

prabendarum exsolvat nomine pensionis. Ibidem p. 100. n. 114. occurrit diplo de an. 1295., quo ab Episcopo Herbipolensi confirmatur donatio Juris pat natus Ecclesiæ parochialis in Regelspach facta ab Eberhardo Ebnero cive N rimbergensi cœnobio monialium S. Claræ Norimbergæ, ubi dicitur: „Ut „vos in cœnobio vestro divina officia liberius & quietius valeant exerceri, pa „chialem Ecclesiam in Regelspach nostræ Diœcesis cum omnibus juribus, lib „tatibus & pertinentiis suis in præsentiarum vacantem, cujus Jus Patrona „ad discretum Virum Ebner civem Norimbergensem ab antiquo spectabat, „bis de concessu & voluntate expressa ejusdem civis, nec non de conniventia „consensu nostri Capituli pleno jure proprietatis & possessionis donamus „Concedimus, in vos eandem Ecclesiam ac in cœnobium vestrum cum juril „& pertinentiis suis cum pleno rerum Dominio transferentes, ut nunc redit „fructus, decimas & obventiones, quæ de eadem Ecclesia pervenerint, po „tis vestræ mensæ usibus applicare, quod quoque Abbatissa prædicta, & q „pro tempore fuerit, ad ipsam Ecclesiam ex nunc & in antea necessitatis te „pore vicarium videlicet sæcularem clericum præsentare teneatur, & eidem „præfatis fructibus talem præbendam assignare, de qua idem hospitalitatem „nere, & nobis, nostris successoribus & Loci Archidiacono de rationabilit „& consuetis juribus plenarie valeat respondere.„ Gerhardus II. Archiepis pus Mog., dum an. 1295. Ecclesiæ Colleg. B. V. ad gradus Mog. contulit rochiam in Drechtlingenhusen in JOANNIS l. c. p. 661. ait: *Ita quod e officiari faciatis per idoneum & perpetuum Sacerdotem, cui de ipsius Ecclesia provei bus assignetis congruam portionem residuum ad usus vestros licite & libere converten* Conradus Eychstet. Episcopus an. 1298. mensæ Episcopali incorporavit Ecc siam in Allersberg teste diplomate apud FALCKENSTEIN. l. c. p. 107. *servata tamen pro ipsius parochia perpetuo Vicario seu vicariis sufficienti ac congi portione, unde Episcopalis & Apostolicæ sedis Jura exsolvere valeant, ac comm sustentari.* Et Henricus III. Archiepiscopus Mogunt in diplomate incorpoi tionis Ecclesiæ parochialis in villa Dexheim an 1341. factæ Ecclesiæ colleg. Joannis Mog. in JOH. l. c. p. 702. ait: „Debita tamen & competenti porti „ne reservata Vicario seu plebano p. t.... assignanda, de qua in ipsa parochi „Ecclesia sustentari congruenter, nec non jura papalia, Episcopalia, synoda „nec non procurationes quaslibet de ipsa Ecclesia debitas persolvere, hospita „tatem tenere, & quælibet alia onera sibi incumbentia valeat commode su „portare.„

Ex quibus clarissime convincitur secundum antiquissimam Germaniæ dis plinam Ecclesiasticam ad hodiernam usque diem conservatam parochis nullu ad decimas nec ordinarias nec novales, sed ad congruam saltem sustentatione Jus competiisse, nec hodiedum competere, imo reditus superfluos, quod hoc

hodie quoque ab Episcopo adhuc fieri posset, mox ad alios pios usus fuisse assignatos, patet præterea ex recensitis diplomatibus, quam solliciti semper fuerint Episcopi Germaniæ & eorum Archidiaconi, ut congrua semper parochis suppeditaretur, determinatio etiam talis congruæ parochialis, cujus tantum generalis plerumque in diplomatibus sit mentio, per Archidiaconos in specie quondam fuit stabilita, prout discimus ex diplomate in JOHANNIDIS Tom. II. *rer. Mog.* p. 765. de cætero si congrua, cujus determinatio a judiciis Ecclesiasticis hodie dependet, ε) deficeret parocho, exinde nullum resultat jus ad Decimas novales, sed prout supra jam fuit monitum, a parochis ad supplementum congruæ contra illos, qui parochos sustentare tenentur, agi saltem potest.

§. XXVI.

Canones Parochis Decimas Novales assignantes nunquam fuerunt recepti in Germania.

Quod Canones parochis Decimas ordinarias vel novales assignantes non fuerint in Germania recepti in detrimentum Episcoporum, vel Vasallorum ab Episcopis de ejusmodi Decimis investitorum, patet ex historia Imperii, quæ nos docet, quantum se opposuerit cum Imperatore Germanica nobilitas, ne suis decimarum possessionibus exuatur, prout rem refert scriptor Coævus ARNOLDUS LUBEC. *in Chron. Slavorum* L. 3. C. 18. in LEIBNITZII *script. rer. Brunswic.* Tom. I. p. 668. an. 1186. *Imperator.* (Fridericus I.) *curiam generalem edixit in Geilenhausen, ubi convenit multitudo Episcoporum & Principum, & procedens in Concione sic omnibus locutus est: rogamus Vos summos Sacerdotes & Episcopos & Principes, quorum corda justitia possidet, ut animadvertatis, quæ dico: compertum forte habetis, quantis adversitatibus impetar a domino Papa ... injustum esse aliquam laicam personam Decimas possidere, quas manifeste Dominus his, qui altari deserviunt, deputaverit, scimus etiam Decimas & oblationes Sacerdotibus & Levitis primitus deputatas, sed cum tempore Christianitatis ab adversariis infestarentur Ecclesiæ, easdem Decimas præpotentes & nobiles Viri ab Ecclesiis in beneficio stabili acceperunt, ut ipsi defensores Ecclesiarum fierent, quæ per se obtinere non valerent;* agnoverunt etiam Jus Vasallorum de decimis Ecclesiasticis investitorum

ε) In Gallia summa 300. librarum seu 120. florenorum germ. pro congrua parochiali per constitutiones Regias reputatur, & ex modicis hisce reditibus sæpius tenentur solvere parochi 5tam 10mam vel 20mam partem, conf. scripta quæ an. 1750. occasione controversiæ circa solvendam 20mam partem bonorum Ecclesiasticorum prodierunt in Gallia collecta sub titulo: *Ecrits pour & contre les immunités pretendües par le Clergé de france.*

ſtitorum Epiſcopi Germaniæ contra indiſcretum Pontificis rigorem, unde conſilium dederat Archiepiſcopus Mogunt. a reliquis approbatum „ ut ſcribatur „Domino Papæ ex perſona Epiſcoporum, in quibus commoneatur, ut ea, quæ „ad pacem ſunt, cum Imperatore ſentiat, & Juſtitiam ipſi in his, quæ juſte „ab eo exiguntur, faciat. Et ad voluntatem Imperatoris ſcripta eſt Epiſtola *a*) „ſignata Bullis Epiſcoporum omnium & perlata ad Dominum Papam. Qui „cum legiſſet Epiſtolam, obſtupuit de immutatione Epiſcoporum, quia ipſe „cauſam pro eis videbatur ſumpſiſſe, ipſi vero de cauſa cecidiſſe . . . Nec „minus tamen in propoſito ſuo perſtitit & veniens Veronam Imperatorem legi„time citatum pro Capitulis ſupra ſcriptis excommunicare decrevit. . . . & „cum in proximo eum excommunicare vellet, morte præventus ſententiam di„ſtulit, ſicque Imperator maledictionis jaculum evaſit. „

Adeoque molimina Pontificum in hac cauſa non habuere effectum in Germania. nec potuere effectu gaudere. 2) Confirmatur ex eo, dum Epiſcopi Germaniæ Sæculo XII. & XIII. quo tempore tales Canones in favorem parochorum lati ſunt, & qui ipſi interfuerunt Concilio Lateran. III. Decimas tam ordinarias quam novales inter ſuas numerarunt facultates, & partim usque ad hodiernum diem excluſis parochis conſervarunt, partim iisdem temporibus, prout conſtat ex diplomatibus ſupra allegatis aliis Eccleſiis vel Monaſteriis in dotem vel laicis in feudum contulerunt excluſis parochis, quorum nullus tum temporis ſe opponere vel ad prædictos Canones provocare auſus fuit, bene enim gnari erant parochi tales diſpoſitiones Pontificias in Germania Epiſcopis legitimis decimarum poſſeſſoribus & omnibus reliquis Decimas ab Epiſcopis habentibus & Epiſcopos in effectu repræſentantibus præjudicare non poſſe, ex quibus ad Oculum patet, quod ceſſet in Germania jactitata illa tantum & alias tam fortis Juris Communis pro parocho aliunde ſuſtentationem non habente puncto decimarum novalium præſumptio, cum ſecundum ſupra deducta omnis Juris Communis circa hanc materiam diſpoſitio nullam unquam habuerit vel habere poſſit applicationem. *b*)

§. XXV.

a) Epiſtolam hanc ex Codice Manuſcripto Mog. a SCHANATO deſcriptam exhibet HARTZHEIM. Tom. III. *conc. germ.* p. 434. ibidem p. 433. extat Conradi Archiepiſcopi Mog. Epiſtola in hac Cauſa ad Cardinales ſcripta.

b) Inter alia etiam ſtatuitur in Cap. 2. *de reſtit. ſpoliat.* in 6. quod, licet vi ipſius Juris Canon. ſpoliatus ante omnia ſit reſtituendus, tamen hæc regula procedere haud debeat contra parochum ſpoliatorem, neque hic teneatur reſtituere ſpolia, ſi ſpoliavit extraneum Decimarum poſſeſſorem, verum etiam hæc Juris Canon. diſpoſitio, utut Clariſſima in favorem parochorum lata in Germania per notoriam praxin nullam habet applicationem, dum contra ſpoliatores parochos in Decimis ante omnia ſpoliati reſtituuntur.

§. XXV.

Imo etiam Canones illi addunt limitationem, si rationalis Causa producatur.

Denique quantumcunque faveant Canones Parochialibus Ecclesiis, diserte tamen *Cap.* 29. X *de Decimis* & C. 2. *de Decimis* in 6. addunt Decimas novales non pertinere ad parochiales Ecclesias, sed ad decimatores, si causa rationabilis subsit, *nisi ab his, qui alias percipiunt Decimas, rationabilis causa ostendatur, per quam appareat novalium ad eos Decimas pertinere*, adeoque secundum mentem ipsorum etiam pontificum ac unanimem Canonistarum sententiam infeudatione, *a*) præscriptione, *b*) privilegiis, consuetudine vel alio titulo rationali, *c*) si parochus congruam suam habeat sustentationem, jus decimarum Novalium ab aliis legitime acquiri & possideri posse, extra omne dubium est positum, & quidem omnium minime parochus contra Vasallum ab Episcopo de Decimis investitum aliquid evincere potest, Causa enim talis non est solius Vasalli, sed in effectu Episcopi tanquam Domini directi feudi ad ipsum in Casu extinctæ familiæ vasalli reversibilis, adeoque in tali Casu proprie versatur quæstio: an Episcopi an Parochi jus sit potius respectu novalium? jam autem partim ex supra deductis apodictice probatum fuit, quod in Germania ab origine introductæ religionis Christianæ, Episcopi soli semper fuerint decimarum tam ordinariarum quam Novalium Domini, Possessores ac dispensatores exclusis parochis, quibus ab Episcopis pro lubitu congrua saltem vel ex ipsis Decimis vel aliunde assignata fuit, ut sic in concursu Episcopi cum parocho congrua proviso puncto decimarum Novalium pro Episcopo semper stet præsumptio, imo Jus Germaniæ manifestum, partim etiam spectato Jure Communi Canon. eoque accuratius examinato nullo Canone vel ratione hactenus probatum fuit vel probari poterit, quod in prædicto concursu Episcopi cum parocho Parochus fundatam habeat intentionem contra suum Episcopum, sive quoad Decimas universales sive quoad Novales, Episcopus enim est decimator Universalis in lege privilegiatus, est quidem etiam Parochus de Jure Communi Canon. privilegiatus, sed non in Germania, si autem hoc etiam supponere vellemus, constat ex Commu-

 nibus

a) Scripsit quidem Jo. EBERH. LINKIUS *de Decimis feud.* XVI. differt., verum non multum ex opere ad hodiernum gustum haud scripto. disci potest.

b) De hoc Argumento agit JUST. H. BÖHMER in diss. *de præscriptione circa Decimas Ecclesiasticas & sæculares* Exercit. Tom. V. p. 455.

c) Eo etiam referunt Canonistæ, siquis ex loco inculto hactenus utilitatem aliquam semper perceperit, E. g. ex Lignis, Glandibus &c. GRENECK in *examine jur. Can.* L. 3. Tit. 30. q. 9. & 10.

nibus Juris principiis, quod, si concurrant duo privilegiati, præferatur ille, qui fortius habet privilegium & majori favore dignus est, talis autem dubio procul est Episcopus jure Divino constitutus ad regendam Ecclesiam Dei, & parochus Diœceseos primarius, cui ob onera Episcopalia & conditionem status multis opus est expensis; & non parochus ruralis congrua provisus in adjutorium solum assumptus pro exigua rusticorum parte, cui præter congruam nihil debetur, (& reditus superflui secundum dicta pro abusibus inservirent,) neque illud eruitur ex cit. *Cap. 29.* & 30. *de Decimis*, illa enim Capitula Parochis faventia non agunt de parocho contra Episcopum agente, sed de concursu parochi cum Monachis & fratribus Cisterc. *Cap. 2. de Decimis* in 6. pariter non agit de parocho contra Episcopum vindicante Decimas novales, sed de laicis, Monachis Carthusianis & Cistercienſibus & de indultis percipiendi novalia a Pontifice concessis, quæ Pontifex potuit interpretari pro lubitu, & cum alii textus pro parochis assignari nequeant, sic patet spectato etiam Jure Communi Canon. nullum parochis contra Episcopum vel ab hoc jus habentem puncto novalium adesse præsidium: cum præterea ex sola tali infeudatione Episcopali constet parocho non competiisse jus ullum ad decimas Universales & ordinarias, pariter nec illi competit in tali Casu ad Novales, sed Episcopus qua decimator universalis, cujus fuerant Decimæ, & qui illas transtulit ad Vasallos, Decimas novales vindicare deberet, si ad Vasallos haud spectarent: adeoque obstat in tali Casu parochis simul Exceptio actionis non competentis, de quibus enim decimis Dominus directus non infeudavit Vasallum, illæ mansissent penes Dominum Directum Episcopum adeoque non tangunt parochum.

§. XXVI.

Recensentur formulæ in Litteris investituræ occurrentes.

An in Litteris Investituræ Episcoporum Germaniæ, quibus conceduntur Decimæ, etiam novales concessæ fuerint, disputari sæpius solet, & novissime circa formalia ubi in feudum conceditur, der Kirchen-Satz mit dem Zehenden darzu gehörig Nichtzig ausgenommen, disputatum fuit, an etiam hoc ipso Decimæ novales concessæ sint, verum dubio procul affirmandum erit: nam verbis illis zum Kirchen-Satz gehörig in diplomatibus & Litteris investituræ designari omnes Decimas & in specie Novales ac revera quoad Effectus utiles & temporales intelligi incorporationem jurium parochiæ ipsius in Laicos transferibilium, nemo, qui rerum illarum gnarus est, negare potest, per innumera enim diplomata ab Episcopis in Laicos translatum est Jus Patronatus *cum annexis*, per annexa autem, prout omnes rerum Germ. experti conveniant, & consuetudo optima diplomatum interpres id confirmat, semper intelliguntur Ecclesiarum Parochialium Decimationes, decimatio enim fuit utili-

tas

tas potiſſima & principale objectum, quod tranſiit, ad Laicos, ſolum enim Jus Patronatus tanquam res ſpiritualis ex mente Juris Canon. non potuiſſet titulo profano transferri in Laicum, nec illud jus de ſe haud proficuum ſuffeciſſet Laicis pro præſtandis ſervitiis, ſed intentio Dominorum directorum Epiſcoporum erat, ut, ſicut Monaſteriis vel Eccleſiis collegiatis reſervata tantum congrua Vicario vel parocho concedebantur omnia emolumenta decimationis Eccleſiæ Parochialis quoad Decimas univerſales & Novales, ſic pariter Laici Vaſalli præſtita parocho ſuſtentatione percipiant omnia emolumenta Decimarum tractus ad Eccleſiam parochialem ſpectantis tam ordinariarum quam Novalium, adeoque quoad jura conveniunt tales Vaſalli cum Monaſteriis, quibus parochiæ decimarum percipiendarum Cauſa ab Epiſcopis ſunt incorporatæ, jam autem ſicut in hoc Caſu nequidem de Jure Canonico Communi novalia debentur vicariis perpetuis, ſed ſola congrua parochis a Monaſteriis tanquam patronis ſuppeditanda eſt, quin Novalia illis cedant, quæ ſpectant ad Monaſteria, ſic pariter Vaſalli ab Epiſcopo cum decimatione & Jure Patronatus Eccleſiæ Parochialis inveſtiti omnes Decimas tam ordinarias quam Novales percipiunt; nulla enim diverſitatis ratio apparet, cur Epiſcopus omnia emolumenta temporalia parochiæ ad ſe ſpectantis reſervata ſolum parocho congrua transferre poſſit cum Jure Patronatus in Monaſteria, non autem in nobilem Laicum? Et quod hic fuerit ſtylus diplomatum medii ævi, ubi non receptum erat, ſicut hodiernis fieri neceſſe eſt temporibus ad evitandas cavillatorum Lites, omnes ſpecies recenſere, ſed bona fide ſub nomine generali omnia comprehendere, deduxerunt ECKART *in introductione in rem diplom. præcipue Germanicam.* SIGEL *in diſſ. de Litt. Inveſt.* aliique: de cætero ſub Decimis generaliter conceſſis etiam comprehendi novales conſtat ex Cap. 27. X. de Decimis ubi habetur: *cum tibi, quod majus eſt, ſit conceſſum, ut videlicet Decimas de Laboribus terræ parochiarum tuarum cum integritate percipias, de novalibus eas exigere ſatis potes, quia ubi majus conceditur, minus conceſſum videtur.* Et quod omnes decimarum ſpecies ſub nomine generali contentæ, niſi expreſſe doceatur exceptio, cenſeantur etiam conceſſæ, pluribus defendunt ac probant MEVIUS P. IV. *decis.* 290. n. 11. CARPZOV. P. II. conſt. 40. def. 6. STRYCK. *de Jurisdictione circumſcepta* C. 3. n. 14. HORN *Juriſpr. feud.* C. 7. §. 12. Beyer ad tit. ff. *de Jurisdict.* poſ. 49. GLAFFEY *de Miniſt.* L. I c. 1. Sect. 2 p. 39. & 40. & Jus decimandi in univerſo territorio conceſſum etiam comprehendit Decimas novalium. KLOCK. Vol. I conſ. 41. n. 10. & *de contribut.* C. 1 n. 301. ſeq. RHET. in diſſ. *de novalibus* C. 4. §. 6. quos ſequuntur Canoniſtæ Veteres & recentiores PARISIUS Vol. IV. conſ. 73. TIBERIUS DECIANUS Vol. I. con. 22. n. 10 GUILIEREZ *quæſt. Canon.* L. 2. C. 21. n. 218. FAGNANUS in Cap. *cum contingat. de Decimis* n. 9. ibique plures allegati. ENGEL in *Coll. jur. Canon.* tit. *de Decimis* n. 10. & Conſtat, quod & alias generalia verba tan-

 tum

tum operentur, quantum singulorum expressio L. 51. in f. ff. *de adm. & per. tut.* L. 25. ff. de V. & P. S. TUSCH T. IV. Lit. G. concl. 27. RICCIUS *in decis. Neapol. for. Eccles.* 276. n. 2.

Clarius adhuc denotant Decimarum novalium sub nomine generali Decimarum concessionem verba litterarum investiturae nichts ausgenommen, hoc est nullis Decimis seu emolumentis ad Ecclesiam parochialem spectantibus exceptis, ex quibus clare patet, quod Emolumenta Ecclesiae cum omni integritate sua nullo jure excepto translata sint, indubitatum autem est, ad talia emolumenta spectare quoque Decimas novales, cum enim secundum deducta Episcopi Germaniae de talibus juribus & de decimationibus exclusis parochis congrua aliunde provisis disponere potuerint, ac revera usque ad hodiernum diem disponant, sic proin fluit consequentia per dictam Clausulam nichts ausgenommen, decimas quoque novales concedi; haec enim expressis aequipollere verbis eo minus dubitandum, cum 1) nullibi in Canonibus requiratur, ut specifice nominentur Decimae Novales, sed duntaxat, ut rationabilis Causa illas exigendi ostendatur C. 29. X. *de Decimis*, sufficitque si constet de vera mente concedentis. 2) Quia ejusmodi verba *cum omni integritate & nullis exceptis* in Litteris investiturae non possunt esse otiosa, DECIAN. Vol. I. resp. 22. n. 34. neque obstant C. 31. *de Privil.* & C. 25. 29 *de Decimis.* C. 15. de R. J. in 6. ex quibus videtur erui, quod licet Decimarum privilegium indefinite concessum fuerit, tamen non extendatur ad Decimas novales; P. SÖLL *de Decim. noval.* n. 94. nam 1) Supra satis deductum fuit nulla Capitula Juris Canonici in materia decimarum quadrare ad Germaniam contra Episcopos. 2) Capitula illa non loquuntur de casu, ubi concurrunt parochus & Episcopus ratione Decimarum novalium, sed loquuntur de Monasteriis Privilegiatis a Pontifice contra Parochos novalia praetendentes, adeoque huc plane non quadrant. 3) In Casu supposito privilegiatus seu infeudatus ab Episcopo repraesentat ipsum Episcopum, qui proprie est decimator Universalis, & ad quem spectant Decimae Universales, & Novales excluso parocho, contra hunc nullum jus habet parochus tanquam tertius, cujus non interest, & ad quem nihil spectat secundum supra deducta de Decimis, sed cui congrua saltem sufficit, consequenter urgere non potest Decimas novales, multo minus provocare ad Litteras investiturae seu privilegia Vasallo concessa.

§. XXVII.

Confirmantur dicta per consuetudinem Germaniae Universalem.

Accedit consuetudo Germaniae Universalis parochorum a Decimis novalibus exclusiva, si enim omnes percurramus Germaniae provincias, deprehendimus

mus Ecclesiasticas decimas tam ordinarias quam novales possideri partim ab ipsis Episcopis, partim ab illis, qui jus suum ab Episcopis obtinuerunt veluti Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis, Monasteriis, principibus vel nobilibus Laicis vel etiam Dominis territorialibus cum exclusione parochorum competere, & quidem quod Parochi a Decimis novalibus in terris austriacis & Bohemicis sint Exclusi, testantur scriptores Austriaci GRENECK *in Exam. Jur. Canon.* tit. de Dec. Q. XI. & abeo allegatus FÜNSTERWALD L. 3. obs. 138. sic pariter in Bavaria universa Decimæ novales spectant vel ad Episcopos vel ab his jus habentes vel ad Dominos territoriales, idem constat de Franconia & Suevia & universo tractu Rhenano & de Diœcesibus Mogunt., Trevir. Colon., Wormat., Spirens., Argentorat., Constans. ubi partim ipsi Episcopi Decimas novales possident, partim ab illis jus suum habentes, & in specie Laici ab Episcopis de Decimis investiti, partim Domini territ. ita ut constanter asseri & instituta accurata computatione manifeste comprobari possit, in universa Germania nequidem Decimam partem novalium NB. Competentiæ loco competere parochis, reliquas vero omnes ab aliis percipi possessoribus, ex quibus fortissimum ducitur Argumentum, quod si in omnibus vel saltem plurimis Germaniæ provinciis & quidem a temporibus introducti ibidem Christianismi Parochis Decimæ novales haud competant, & nonnisi in paucissimis locis & quidem tantum congruæ loco parochis assignatæ sint Decimæ novales, sic sequitur, quod illa in Jure Communi Canon. tantum fundata pro parocho præsumtio, ad quam tam animose provocant parochi, in Germania nullam habeat applicationem, sed in dubio contra parochum pro aliis legitimis Possessoribus potissimum ab Episcopis jus suum habentibus & hos repræsentantibus sit præsumtio, præsumtio enim semper est pro illo, quod plerumque & vix non ubique observatur, & recte in dubio a consuetudine totius Regni Universali argumentamur ad provinciam particularem. *a*)

§. XXVIII.

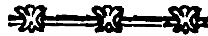
Accedit Praxis supremorum Imperii Tribunalium ac Judiciorum Ecclesiasticorum.

Denique nostra sententia, quod scilicet in Germania tam intuitu decimarum ordinariarum, quam novalium præsumtio sit pro Episcopo vel jus suum

a) Jam ante tempora Lutheri in Germania possessores Laici Decimas novalium tuiti fuerunt contra parochos prætextus ex Jure Canon. allegantes. Sic inter *centum Gravamina Norimbergensia* principum Germaniæ adversus sedem Pontificiam C. 45. & illud refertur Gravamen, *quod a Clericis & parochis petantur Decimæ, in quarum possessione hactenus non fuerunt, vel legitimo jure a sæcularibus possidentur.* In GEORGII *Gravam. nat. Germ.* p. 455.

ſuum ab Epiſcopo habente & nullatenus pro parocho, roboratur partim auctoritate virorum eruditorum partim praxi ſupremorum Imperii Tribunalium, conf. J. H. BÖHMER T. I. P. 1. reſp. 4. n. 65. GRUPEN *Origin. Hannov.* p. 282. STRUBEN Neben-Stunden, N. 35. receptum etiam eſt in ſupremis Imperii tribunalibus principium, quod ſi Epiſcopus vel Epiſcopum repræſentans Decimas ordinarias & univerſales poſſideat, illi quoque in dubio debeantur Decimæ ex novalibus, quin ſe intrudere poſſit parochus cum ſuo Jure Canon. aliunde ſuam habens ſuſtentationem. KLOCK. Vol. *Cam. Relat.* 69. p. 29. CHRISTINÆUS Vol. II. deciſ. 26. n. 6. LUDOLF *obſerv. forens.* obſ. T. I. p. 71. quibus accedit praxis etiam judiciorum Eccleſ. Germaniæ, ſic ut pauca tantum allegemus præjudicia, quorum plurima adduci poſſent, Anno 1762. in Cauſa Carthuſiæ Diſtelhuſanæ contra Capitulum Cathedrale Würceburg. puncto Decimarum novalium Vicariatus Herbipol. intervenienti Parocho ſilentium impoſuit, & Reverendiſſimus Vicariatus Moguntinus an. 1763. in Cauſa Argentorat. Henrici Dorſchel parochi in Niederſchopfen contra Illuſt. familiam Franckenſteinianam puncto Decimarum novalium partem ream ab intentata a Parocho actione abſolvit.

T A N T U M.

Animadverſiones Editoris.

Ad *§. XVIII. Not. b.* Quod hic inquit Auctor de Epiſcopis Abbatibusque in perſona olim bellum ſequentibus occaſione controverſiae in Domo Salmenſi noſtris diebus exortae, ubi primogenitus Clericus ſucceſſionem praetendit, uberius illuſtratum fuit adhuc; ſingulare plane eſt, quod animadvertit PÜTTER in den auserleſenen Rechtsfällen 2. Band. *Reſp. CCXII. p. 557.* nimirum quod in oculis Concilii Conſtantienſis anno 1415. 19. Januar. *Johannes Archi-Epiſcopus et Elector Moguntinus* introitum ſolennem celebraverit in urbem Conſtantienſem pro more illius aevi Equitum a capite ad calcem usque thorace munitus, non vero inſtar aliorum Epiſcoporum inveſtitu Epiſcopali, uti refert ULRICUS *a Reichenthal de Concilio Conſtant. f. 4.* Ex quo abunde ſatis propenſio ad vitam militarem Epiſcoporum Germaniae elucet.

Ad §. ejusdem not. k. Exeo, quod plura olim bona Eccleſiis in Feuda oblata fuerunt, notum eſt, complures aſſerere, pleraque ſaltem Feuda, quorum Dominium eſt penes Eccleſias, eſſe Feuda oblata, unde dein praeter alias conſecutiones id deducere volunt, ejusmodi Feuda in regula quoad ſucceſſionem eſſe impropria;

impropria; ſed ex eo, quod recte hic inquit Auctor, palam fit oblationem ejusmodi perſaepe nulla ratione fuiſſe gratuitam, ſed alia ratione, uti adjectione Decimarum compenſatam, atque ita ſequelas tales minime ex hac oblatione deduci poſſe. Haec compenſatio aliis quoque modis pluribus facta eſt, uti quod Vaſalli facultatem reciperent in fundo Eccleſiarum caſtra, aut ita dictas *Keminatas* aedificandi aut collapſa reſtaurandi; aut aes alienum ab ipſis contractum ab Eccleſia diſſolveretur; aut in bello diffidationeve capti oblatione ejusmodi libertatem redimerent; aut denique violentis iſtis temporibus protectionem ſibi ſtipularentur; atque exinde in tot reverſalibus ratione hujuscemodi oblationis datis leguntur haec aut ſimilia: Dadurch ich von ſyn Gnaden ein guten Gnogen han, und ſyn Gnaden des fleislichen Dancke. Dicta hactenus ex monumentis compluribus ſtabilita vide in Diſſ. ADAMI REIZER in Univ. Bamb. quondam Juris Can. Prof. *de Collaterali, qui a primo acquirente non deſcendit, aut inveſtitura ſimultanea non gaudet, in Feudo ſive dato ſive oblato haud ſuccedente*, vulgo von der nur auf gleiche Helm und Schild nicht gegründeten Lehensfolge, Bamb. 1753. *Cap. II. Sect. I. §. I. ſeqq.*

Ad §. XXI. Rem hanc de vera ſignificatione vocis: *Decimatio* nunc uberius illuſtrant, quae habet ADOLPHUS LUDOVICUS BOEHMER *de Feudo Decimarum, quoad pertineat ad novales* 1770. §. VIII. Sic *Gero Epiſcopus Halberſtad.* in Diplom. de anno 1163. apud ERATH *Cod. diplom. Quedlinb. p. 93.* ait: „Eccleſiae B. Wigberti in Quidelinburge confirmat omnem „*Decimationem* memorate ville, que de agricultura colligitur, et *decimationem* „arearum extra murum tam excultarum, quam excolendarum, cum *decimatione* arearum, quas prepoſitus et Abbatiſſa de monte in vineam redegerunt. „Concedit etiam eidem Eccleſie *decimationem* agri in declivo montis in antiqua „urbe, qui in vineam redactus eſt.„ *Otto* III. in Diplom. de anno 983. apud SCHOETTIGEN et KREYSSIG *in Spicil. diplom. Saxon. ſuper. P. IV. p. 187.* ſub nomine *decimationis omnem* Fiſco *ipſius e villa Setleboresdorf competentem cenſum frugum, pecudum, pecuniarum veſtimentorum, mellis, cruſinarum* (veſtium pelle geminatarum) *omniumque utilitatum, quibus mortales utuntur, nec non Warcophungam et Talungam familiarum ruſticarum jure donationis transfert in Eccleſiam Miſnenſem.* Vocem *Talungae et Warcophungae* explicat WESTPHALEN *in Praefat. ad T. IV. monum. ined.* et ex eo BOEHMER l. c. nimirum: *Warcophunga* eſt nummus arearum. *Wara* enim in chartis hujus aevi Saxonicis et Anglicis denotat terram arabilem, agrum novalem vel recens ſubactum: hinc ager *Warectus* h. e. proſciſſus, *Warectatio* agri proſciſſio. *Waraſchetum* villarum h. e. *Wurtſchatt cenſus* arearum in charta de anno 1248. apud MARTENE *T. 1. Anecdot. p. 1038. Wurtiuſſe* in charta *Ottonis* et *Wilhelmi* Ducum Brunswic. de anno 1348. apud GRUPEN *Antiq. Hanov. p. 125. Wurtphenning* in charta Archi-Epiſc.

Magdeb. de anno 1182. apud LUDEWIG *Tom. V. Reliq. p. 3.* *Talungam* v ro putant citati scriptores significare servitia vel praestationem colonorum, c veteri curiae idiomate pertinebant ad familiam domini. Vocatur ita a *Tall* exactione, quae in taleis seu tesseris fissis ligneis annotari mos erat, unde *t. bium et tallagium* vocantur exactiones decimarum apud MARTENE *T. 1.* C *p. 446.*

Ad §. XXVI. Plures formulas ex diplomatis erutas huc spectantes vi apud cit. BOEHMERUM a §. XVIII. Cap. II. seqq. uti: „de agris cultis „incultis, et adhuc colendis, decimae omnium novalium, quae in perpetuu „excoli poterunt: nichts ausgenommen, besucht und unbesucht, bebaut u „unbebaut, den Zehenden toden und lebendigen, nichts ausgenommen: Z „henden, lebendig und todte, grosse und kleine, besucht und unbesucht: v „sucht und unversucht, gereiniget und ungereiniget: gebaut und ungebau „gereuth und ungereuth: Decimae tam praesentes, quam futurae: Decim „cum omnibus pertinentiis et juribus etc.„ quibus formulis comprehendi n valia, praesertim si Feudum ab Episcopo concessum originetenus fuerit, c bium nullum esse videtur.

II. GEO

II.

GEORGII CHRISTOPHORI NELLER U. J. D. &c.

REPETITIO DISCURSIVA

AD CAP. I. DE JURAMENTO CALUMNIAE

PARS PRIOR

CONTINENS EXPOSITIONEM CRITICO-THETICAM.

Treviris. 1758.

§. I.

Ingressus, & distributio hujus repetitionis.

1. **D**octor. Difficile nuper *in examine rigoroso* forte tibi obtigit Capitulum, nempe 1. *de juram. Calumn.*, Domine Candidate laureæ: *Candidatus.* Prima facie non credidissem, sed expertus sum. D. respondisti ad dubia ultra exspectationem. C. Quoniam nunc plus otii fuit, quam tunc, cum illud pro specimine intra 24. horas, una cum lege ex codice, repetere, ac syllogistice defendere jubebar, studui hactenus per octiduum illi magis enucleando. D. Et ego, evolvendo desuper *veteres*, & *novos*, ut possim nunc de thesauro meo proferre nova, & vetera; quare, cum hodie *dies Justinianeus* sit, quo liber sum lectionibus, veni, concludamus nos *in bibliothecam S. Simeonis*, ne quis nos turbet: ibi præsto sunt codices manuscripti, & impressi, quibus utamur. Feci quoque expresse mihi afferri diversos libros *ex bibliotheca almæ Universitatis*, ut necessaria habeamus in promptu. Erit autem nostræ *repetitionis discursivæ ordo* sequens:

2. 1mo. Sistemus textum, ejusdemque veros conditores.

2do. More consueto repetentium, distribuemus eum in suas partes, sistendo in fine *casum longum*.

3tio. Explicabimus textum de versu ad versum.

 4to Po-

4to Ponemus *casum brevem*, sive *punctum*, & *thema principale* text super eo in forma disputabimus.

5to Recensebimus, quæ subsequenter acciderint contra observ hujus Capituli.

6to. Demum colligemus, exemplo glossæ, notanda bona grana textu.

Apparebit in decursu, quam sit dubiis fœcundum, minimeque ste doctam altercationem hoc capitulum, super cujus intellectu fundan interpretes mire torquebantur.

§. II.

Sistitur textus, ejusdemque veri conditores.

3. C. Inscribitur *Honorius* Papa, in multis codicibus *absque n* an sit I. II. III. vel IV.? in plerisque III. in aliquibus II.; cui ergo tribuetur hæc decretalis? D. Tribuit eam *Honorio* III. doctissimus medii XVII. Gallus, *Innocentius Cironius*, qui præter *paratitlam in V. libros d lium Gregorii IX.* commentatus est præclare *quintam compilationem de appr* quæ est *Honorii III.* Tribuit quoque P. *Guenois*, Bituricensis, pag. 475 indicis, quem corpori juris canonici subjunxerunt *Pithœi* fratres, ubi sentur illæ decretales *Honorii* III., quæ insertæ fuerunt *compilationi sextæ*, pe *Gregorii IX.* Econtra mox dicti *Pithœi* imprimi fecerunt: *Honorius* II. compilatione variarum decretalium, quam Bartholomæus *Laurens*, cog natus *Poin*, manuscriptam, compactamque eodem volumine invenit cum cilio Lateranensi III. sub *Alexandro III.*, & hac una ex ratione, quod que illæ decretales essent ejusdem Alexandri, *velut appendicem ejus Conci* perite typo eodem edidit, licet penitus non appertineat, sitque *Antonio stino* compilatio *Alani*, secunda de *non approbatis*, ordine confusissima rum; in hac, inquam, MSta compilatione *parte XXIII. Cap. 1.* rep hæc *Honoriana* decretalis, una cum *Cap.* 2. 3. 4. & 5. h. t. sub inscripi *Honorius II.* Vid. HARDUIN. Tom. VII. Concil. pag. 1796.

Et merito;

4. Nam *Honorius* III, qui cœpit sedere an. 1216., non potuit disse decretalem, quam suæ jam *compilationi*, quæ communiter appellat *ma*, inseruerat *Bernardus* CIRCA, Præpositus *Papiensis*, paulo ante a 1190. Hinc etiam est, quod hoc capitulum non reperiatur in *quinta co tione*. Tu igitur adscribe hunc textum *Honorio* II. Bononiensi, qui voca antea *Lambertus de Fagnano*, & factus est Papa anno 1124. *Otto Frising.*

cap. 16. Sedit usque ad an. 1130. Hoc suadet *ordo capitulorum* hujus tituli: sicut enim in Codice *Justinianæo* leges ponuntur *secundum tempora Imperatorum*; ita *in decretalibus Gregorii IX.* capitula *secundum seriem Paparum*: absonum fuisset, primo loco ponere hanc decretalem *Honorii* III., tertio *Eugenii* III., quinto *Lucii* III., sexto *Innocentii* III.; nam hi omnes antecesserunt *Honorium* III. Vid. GONZALEZ ad hoc Capit. verbo: *Honorius* PITHOEOS *ibid. in nota marginali*, restitutoria veræ inscriptionis.

5. C. Evolvamus, quæso, *tres codices* Decretalium Gregorii IX. *MSS.*, qui hic stant ante nos, ut videamus, *qualem Honorium* habeant? Ecce, Domine, *omnes uniformiter* habent *Honorium III.*! D. Ita profecto est, ut ais: habent eundem similiter omnia nostra *impressa* antiquiora; sed legas modo, velim, crisin marginalem *in uno illorum MSS. codicum*, quam manus Sæculi XV. minutis literis apposuit: nonne correxit: *Honorius II.*, addendo rationem bonam: *hæc decretalis longo tempore præcessit Honorium III.*? Audi quoque ex antiquis *Joannem Andreæ* hic: *superscriptio, quæ dicit:* Honorius III., *falsa est; quia longe ante tempora Honorii III., qui fecit quintam compilationem, fuit hæc constitutio, quæ fuit in prima compilatione.* Imo testatum facit notator post *Can. 22. XXII q. 5.*, quod hoc capitulum, una cum constitutione nova Henrici, jam haberetur in uno quodam vetusto exemplari MSto *Decreti Gratiani.* Et ipsæmet *Honorii III.* decretales aliæ, quas ei tribuit P. *Guenois*, te convincant, nostram decretalem non esse illius; cum reliquæ universæ existant *in suo ordine chronico*: cur enim hoc unicum capitulum staret *extra suum locum*, si esset decretalis *Honorii III.*? C. Sed nunquid *Honorius II.* etiam condidit capitulum *2dum* h. t.; quia inscribitur: *Idem*? D. Iterum hic erratum est tam *in MSS.*, quam in nonnullis *impressis* exemplaribus: dele, & scribe: *Eugenius III.*, sicut correxerunt *Pithoei*, & tenet *MStum primæ compilationis*: nam in tota compilatione sexta non est ultra aliqua decretalis *Honorii II.*, licet hic diversas scripserit epistolas, quarum unam inquire in *Tomo I. Bullar. magn. pag. 33.*, alias vero duas in *Tomo IX. pag. 15.* HARDUINUS *Tomo VII. Concil.* septem exhibet.

6. C. Ad quem ergo direxit hanc decretalem *Honorius II.*? D. In plerisque legitur simpliciter solum *Honorius*: in quibusdam: *Honorius Episcopus urbis Romæ omnibus Episcopis occidentalibus*: utraque lectura probat, hanc decretalem fuisse editam, non per modum *rescripti particularis*, sed *tanquam constitutionem generalem* pro toto Patriarchatu Occidentis: si qui codices cum *appendice prædicta (num. 3.) Concilii Lateranensis*, habeant *orientalibus*, manifeste peccaverunt amanuenses; cum enim *Henricus* Imperator nullam constitutionem dederit pro *Oriente*, quid opus fuerat *Orientalibus* Episcopis laudare eius decisionem, dare roborationem, & moderationem legis?

7. C. Scio nunc *Honorium*, quis vero *Henricus* Imperator laudatur in hac generali encyclica? D. disputat hic mundus, *quintus*, fueritne *secundus*. Tu tene pro certo, quod fuerit *Henricus* Imperator *secundus*: sic enim in legibus Longobardicis *lib. 1. tit. 47. cap. 11.* habetur: *Henricus divina pietate* secundus *Romanorum Imperator Augustus.* C. Erit ergo *Henricus*, cognomento *sanctus*, vel *claudus*, fundator Episcopatus Bambergensis; quia hic vulgo audit *Henricus II.*? D. Hoc putaveram te illaturum: falleris: lege adhuc semel inscriptionem, & attende ad omnia verba. C. *Imperator* secundus. D. Tetigisti; nam *sanctus* ille *Henricus* erat quidem Germaniæ *Rex secundus*, sed non Romanorum *Imperator* hujus nominis *secundus*: illis quippe temporibus nullus Rex Germanorum se scripsit *Imperatorem*, nisi qui Romæ per coronationem promotus esset ad hanc dignitatem. Quæ conditio defuit *Henrico* I. condicto *aucupi:* nam, dum anno regni sui 17. post multa virtutis suæ opera Romam tenderet *ad obtinendum Imperium*, morbo correptus obiit. OTTO *Frisingens. lib. 6. cap. 19. in fin.* Et ideo non leges diploma, in quo *Henricus auceps* se scribat *Imperatorem.* Vide hac de re fusius *Struvium in corpore histor. German. Period. V. Sect.* I. §. IV. Hinc *Henricus Sanctus* in classe *Imperatorum* est *Henricus primus*: Quæ res se magis pandit ex diplomatibus *Henricorum* IV., & V.: nam Henricus *in ordine Regum* quartus, nominatur *in ordine Imperatorum* tertius: & filius ejus, *in ordine Regum* quintus, est *in ordine Imperatorum*, quartus: vid. *Histor. diplom. Trevir. Tom.* I. *pag. 436. in data, & not.* 6. item *pag. 442. column. 2. pag. 475. column. 1. pag. 476. Column.* 1. *pag. 479. Column. 1. pag. 482. Column. 1.* Adde *pag. 485. & 487.* ubi *Henricus filius* anno 1107., quoniam nondum fuerat promotus in Imperatorem, sic ter se scribit: *Henricus divina favente clementia* quintus *Romanorum Rex:* Econtra autem pag. 498. 501. 502. 512. *Henricus divina favente clementia* quartus *Romanorum Imperator* Augustus; quia hæc diplomata data sunt *post annum* 1111., quo Romæ coronatus est. Adde *Goldastum constit. Imper. Tom. IV. pag. 319.* Igitur de *Henrico Sancto* non potest verificari inscriptio novæ constitutionis, quia non fuit *Imperator hujus nominis II.* Accedit alia difficultas hæc: quod constitutio *Henriciana* facta sit *Arimini* (italice *Rimini*) oppido Italiæ ad Sinum Adriaticum, *die 3. Mensis Aprilis*, ut habet *prima compilatio*, vel *3. Kal. April.*, ut habet *Goldast. loc. cit.*, & notator hujus cap. 1. *in corpore jur. sub lit. d.*, neque commode referri possit ad unam *ex tribus expeditionibus Italicis*, quas fecit *Henricus Sanctus*, primam anno 1004. pro coronatione *Longobardica*, secundam anno 1014. cum *Cunegunde* sua pro coronatione *Romana*, tertiam anno 1022. pro liberando statu ecclesiastico, & reliqua Italia ab irruptione *Græca*, & *Sarracenica*.

8. C. Parvus glossator, sive notator Capituli nostri *in nota b.* ait, se *Honorium II. reposuisse, tum ex ordine capitulorum hujus tituli*, sicut & tu supra argue-

arguebas, *tum ex Henrici Imperatoris mentione in hoc capitulo habita*: *vixit enim* EUGENIUS (voluit dicere *Honorius II.*) *& ſedit circa annum Chriſti 1126. Imperatore* HENRICO V. Sic quoque retinuerunt doctiſſimi *Pithœi*: ſed non aſſequor hanc rationem 2dam, nam 1.) anno 1126. *Henricus V.* jam obierat, videlicet 10. Kal. Jun. 1125. 2.) mentio *Henrici* præciſe non denotat potius *quintum*, quam *alium*: dicit enim decretalis: *filii noſtri Henrici* quondam *Imperatoris.* D. Neque ego capio iſtam notatoris conjecturam ex ſynchroniſmo, propter verbum - *quondam*, quod ſignificat Imperatorem *defunctum*: anno autem 1126. omnes quinque Henrici erant defuncti: unde *Joannes Andreæ* non eſt auſus aliquem ex illis determinare, ſed nude dixit: *fuerunt quinque Henrici.* Et valde hallucinati ſunt magni viri, *Innocentius*, & *Hoſtienſis*, ſcribendo: *hoc ſtatutum, quod fecit Honorius, Imperatori placuit.* C. GOLDASTUS *Tom. Conſt. Imper. pag. 319.* tres *Henrico V.* adſcribit conſtitutiones, primam *de illicitis nuptiis* ſecundam *de jure jurando clericorum*, de qua eſt noſtrum capitulum, tertiam *de ſpreta majeſtate.* In *duabus primis* legitur: *Henricus divina pietate IV. Romanorum Imperator Auguſtus:* in tertia: *Henricus divina pietate II. Romanorum Imperator Auguſtus:* Fatetur, vulgo ſcribi, *Henricus II.*, ſed ait, perperam, quia *Henricus V.* dictus ſit Italis *junior*, vel *ſecundus*, propter patrem. D. hæc *Goldaſti* correctio mala eſt: *junior* equidem vocatus eſt *Henricus V.* propter patrem, ſed non *ſecundus*, præſertim in *conſtitutionibus*, *& diplomatibus.* Bis fuit in Italia *Henricus V.*, nempe a.) anno 1111., quo coronabatur in octavis Paſchæ, quæ menſe Aprili cadebant, poſtquam jam in urbem ingreſſus eſſet I. idus Februarii. STRUV. *Corp. hiſtor. germ. period. VI. Sect. IV. §. V.* Tunc certe non potuit 3. *April.*, vel III. *Kal. April.*, *Arimini* imperiali ſub nomine condidiſſe hanc legem. b.) altera vice ab anno 1116. uſque ad an 1119. omnia turbata erant in Italia, tum propter hæreditatem *Mathildinam*, tum propter *Anti - papas*, *& excommunicationes* Henrici V., qui non in *terris Status Eccleſiaſtici* curiam ſuam habebat, ſed *in Tuſcia*, *& Liguria*, unde aliquoties Romam movit: hinc non eſt veriſimile, quod his annis *Arimini in Umbria* curiam tenens legem iſtam condiderit.

9. C. Adverto jam, quo tua tendat ſententia, Clariſſime Domine; *Henricum* III., qui cognominatur *niger*, ſentis conditorem hujus eſſe legis. D. Sic eſt: hic enim tam a Scriptoribus, quam in chartis vocatur *Henricus* II. *Imp.* ſic WIBERTUS *in vita Leonis* IX. *lib. 2. cap. 2.* habet: *Anno 1049. apud Wangionum urbem ante præſentiamglorioſi* Henrici ſecundi *Romanorum*, *Auguſti*, *ſit Pontificum*, *reliquorumque Procerum non modicus conventus.* Sic in *Hiſtor. diplom. Trevir. Tom.* I. *pag. 389. anno 1051.* legitur: *Henricus divina favente clementia Romanorum Imperator Auguſtus:* in fine vero pag 390. *Data XII. Kal. Febr. anno Dominicæ Incarnationis MLI. Anno autem Domini Heinrici* tertii *regis*, ſecun-

secundi *Imperatoris*, regni *XIII.*, *imperii vero* V. Idipsum cerne *pag. 392. Columm. 2.*, *pag. 394. Data Treviris anno Dominicæ Incarnationis MLII. indictione quinta*, *regnante Henrico Rege* tertio, *Imperatore* secundo, & pag. 395. *Actum Goslariæ anno MLIII. indict. VI. Anno autem domini Henrici III.* regis, imperatoris II., *regni XV. imperii VII.* Confer *pag.* 399. 401. 402. Cum itaque vulgata inscriptio nostræ constitutionis præseferat *Henricum Imperatorem secundum*, talis autem fuerit *Henricus Rex III.*, non hæsito isti eandem tribuere.

10. C. Ad explicandum hoc capitulum necesse erit, prius legere ipsam constitutionem *Henrici II. Imp.*, quam exhibet GONZALEZ *in commentar. hujus textus lit. g.* D. Adde *Frid.* LINDENBROGIUM *in codice legum antiquar. edit. Francofurt. 1613. pag. 509.*, ubi sunt tres libri *legum Longobardicarum*, in quorum primo tit. 47. l. 11. lex hæc imperialis extat: Item GOLDASTUM *Const. Imper. Tom. IV. pap. 319*, Sed optime faciemus, si eam ex aliquo MSto recitemus. En *Bernardi Circa Papiensis* compilationem primam *ad tit. de juram. Calumn.*, qui est ultimus libri I.: lege, si placet, ego conferam impressa.

11. C. *Constitutio nova Domini Henrici Imperatoris Augusti data III. die Mensis Aprilis Civitate Arminio.*

De Juramento Calumpniæ.

Quoniam legibus cautum est ut nemo clericus jurare præsumat. alibi vero reperitur scriptum ut omnes principales personæ in primo litis exordio subeant juramentum calumpniæ, nonnullis legis peritis res venit in dubium, utrum clerici jus jurandum præstare debeant. aut alii personæ hoc officium liceat delegare. quia illud constitutionis edictum ubi clerici jurare prohibentur a Marco Augusto Constantinopolitanis clericis promulgatum fuisse videtur. idcirco ad alios clericos pertinere non creditur. ut ergo ista dubietas ab omnibus penitus auferatur. nos illam divi MARCI *constitutionem ita interpretari decernimus ut ad omnium ecclesiarum clericos generaliter pertinere judicetur. Nam cum divus Justinianus jure decreverit, ut canones patrum vim legum habere oporteat, & in nonnullis patrum canonibus reperiatur ut clerici jurare non debeant dignum est ut totus clericalis ordo a præstando juramento immunis esse procul dubio censeatur. Quapropter nos utriusque videlicet & divinæ & humanæ legis intentione servata decernimus. Ut non Episcopus neque abbas. neque presbyter. neque cujuscunque ordinis clericus. non aliquis monachus vel sanctimonialis in quacunque controversia criminali sive civili jusjurandum compellatur quacunque ratione subire sed suis ydoneis advocatis hoc officium liceat delegare.*

12. D. Paulo aliter hanc legem hinc inde refert *Gonzalez* ex codice legum antiquarum: nam

a) Titulus præfigitur iste: *Henricus divina pietate secundus, Romanorum Imperator Augustus.*

b.) Post

b.) Post verba: *liceat delegare*, Imperiora, sic apud eum sonat: *Quia enim illius constitutionis edictum, ubi clerici jurare prohibentur, a Marco Augusto constitutum est, propterea quia de Constantinopolitanis clericis &c.*

c.) Post verbum: *decernimus*, addit: *& imperiali authoritate irretractabiliter definimus*, &

d.) Sic subjungit: *ut neque Episcopi, neque presbyteri, neque cujuscunque ordinis clericus, non abbas, non monachus &c.*

e.) Postremum colon sic reddit: *sed advocatis suis propriis, & idoneis debeant delegare.*

Adscriptionem *data*, & *loci* non refert *Gonzalez*; sed *Goldastus*, qui cœteroqui textum refert, sicut ille, habet; *Dat. Arimini III. Kal. April.*

Non est autem novum, varias ejusdem legis occurrere lecturas: nam & *amanuenses*, & *editores* fuerunt sæpe imperiti, sæpe mirabiles homines, qui pro genio suo mutarunt, auxerunt, mutilarunt textus. Confer præsens capitulum *inhærentes* cum eo, quod est in *appendice Concilii Lateranensis III.*, & similiter hinc inde reperies dissonantiam. Cœterum observata varietas nihil mutat *in substantia;* quia solorum *accidentalium* est, excepto, quod in ultimo puncto (e) τὸ *debeant* sit aliud, quam *liceat:* Tu tene *liceat*, quia clerici non *debent*, sed *possunt* delegare; nec ego reperi quemquam, cum *Gonzalez* legentem *debeant.*

13. C. Non recte legunt omnes: *Divus* Marcus *Augustus*, ideoque in novis impressis monetur, ut legamus *Marcianus* pro *Marco*, D. Mendose legitur *Marcus* gentilis, pro *Marciano* orthodoxo Imperatore: nam constitutio nova *Henrici* putat legem 25. §. 1. *vers.* quodsi lis C. *de Episc. & Cler.* Errorem tantum sic excusare nititur notator ad hoc capit. lit. c. *Error hinc processit, quod in scriptis codicibus, quales habeo, sic scriptum erat:* Imperator Marcus Marcianus: *illi autem scripserunt:* Marcus. Sed in vanum: nam error nimis est universalis, tam in MSStis, quam in antiquis impressis, quam, ut ex hoc fonte provenisset: & illi ipsi codices, qui habuerunt: *Marcus Marcianus*, erraverunt; cum *Marci* prænomen *Marciano* non fuerit, sed vel prænomen *Flavii*, vel agnomen *Flacci*, vel neutrum. Præstat nihil dicere, quam divinare *mendi adeo communis* originem. Poterit tamen dici, quod tunc usus vulgaris JCtorum tulerit, ut etiam *Marcianus* vocaretur *divus Marcus;* nam & *veteres Glossarum Statores* probe sciverunt, esse *Marcianum*, citantes legem ejus ex codice; & tamen retinuerunt hunc modum loquendi.

14. C. Antequam recitemus textum *Honorii*, quærere adhuc liceat mihi, cur *S. Raymundus*, qui hoc capitulum *inhærentes* sumpsit ex *prima compilatione*, omiserit prærecensitam novam constitutionem *Henrici?* Nonne convenisset eam præmitti, & subjungi capitulum, sicut ibi? D. Duplex potuit illum

moviſſe ratio: 1.) Quia noluit *conſtitutiones Imperatorum* referre inter *decretale R. R. Pontificum*, ſicut fecerat *Gratianus* in Decreto. 2.) Quia judicavit for ſuperfluum, eo quod verba conſtitutionis novæ fuerint incorporata capitul noſtro: interim experientia docet, pro explicando fundamentaliter textu pra ſenti noſſe nos oportere, *qualiter præciſe ſonuerit iſta conſtitutio ante Honorin edita.* Lege nunc capitulum ex corpore juris.

15.) C. HONORIUS II. *Inhærentes veſtigiis prædeceſſorum noſtri rum, dicentium, graviores quæſtiones per ſummum Pontificem terminari:* (1. E infra) *legibus itaque comperimus eſſe cautum, ut nullus clericus jurare præſuma Alibi vero reperitur ſcriptum, ut omnes principales perſonæ in primo litis exordio ſul eant juramentum calumniæ; propter quod plerisque venit in dubium, utrum Clerica jusjurandum præſtare debeat, aut alii hoc officium delegare: quia illud conſtitutioni edictum, ubi clerici jurare prohibentur, a Marco Auguſto de Conſtantinopolitani clericis promulgatum fuiſſe videtur, idcirco ad alios non creditur pertinere. Ut erg dubietas iſta auferatur, ſecundum etiam deciſionem filii noſtri H. quondam Imperato ris,* (2. Et infra.) *cujus ſunt verba hæc. Ejus itaque interpretationem corrobora mus, & divi Marci conſtitutionem ita interpretari debere decernimus, ut ad omnium eccleſiarum clericos generaliter pertinere judicetur. Nam, cum Imperator Juſtinianu decreverit, ut canones Patrum vim legum habere oporteat, & in nonnullis Patrum canonibus reperiatur, ut clerici omnino jurare non audeant, dignum eſt, ut totu clericalis ordo a juramento calumniæ præſtando ſit immunis. Præterea ſtatuti Prin cipis tenor talis eſſe dignoſcitur: Nos itaque (divinæ, & humanæ legis intention ſervata) decernimus, & imperiali auctoritate irretractabiliter definimus, ut no Epiſcopus, non presbyter, non cujuscunque ordinis clericus, non Abbas, non aliqui monachus, vel ſanctimonialis, in cauſa quacunque, ſive controverſia, ſeu criminali ſeu civili, jusjurandum compellatur qualibet ratione ſubire, ſed aliis idoneis defenſo ribus (ſi expedire Eccleſiæ ſuæ noverit) hujusmodi officium liceat delegare. Verun cum hac moderatione, ut Epiſcopus inconſulto Romano Pontifice, vel quisque Clericu inconſulto Prælato ſuo, minime jurare audeat. Omnibus autem Epiſcopis, & univerſ clero, ita cuſtodiri debere mandamus, ut ſiquis in illam commiſerit, veniam ſibi dein ceps noverit denegari.* 3. Et infra.

16. D. Reſecata de fonte ſunt ſequentia, quæ *S. Raymundus* indicar ſolet per verba: *Et infra.*

1. *Noſtrorum fratrum diligenter conſilio inquiſito, hujusmodi cauſæ ſpeciem irre fragabiliter Deo opitulante decidimus: quoniam:* Ita MSta compilatio prima appendix Conc. Lateran. III., & impreſſa recentiora paſſim; excepto, quo duæ primæ omittant verbum: *quoniam*, quod ex nova *Henrici* conſtitution huc transtulerunt impreſſa.

2. *Ut accepimus, Armenio factam IIItio nonas aprilis, aut, ſicut ibi continetur, die.* MSta compilatio prima, & *Gonzalez.* Sed dicta appendix aliter, & qui-

quidem sic: *anno suo imperii, ut accepimus, factam tertio.* Vides, quod varient lecturæ: Novella Henriciana alibi *pro data* habet *tertium diem mensis Aprilis*, sive, quod idem est, *tertium nonas Apriles*. Alibi *tertium Kalendas Aprilis*, hoc est, 30. Martii. Propterea Dominus Papa noluit præcise dicere. 3. *Aprilis*, sed addidit propter incertitudinem: *ut accepimus, aut, sicut ibi*, id est, in illa Henriciana, *continetur, die:* Annus *imperii tertius* HENRICO *Sancto* erat 1017. *Hist. diplom. Trev. Tom. I. pag.* 353. & 354. HENRICO V. *ann.* 1114. *ibid. pag.* 497. 499. *Henrico* autem *tertio* annus 1049. *ibid. pag.* 385. & 390. Perpende nunc, cujus de his tribus Henricis imperii *anno tertio* melius quadret commoratio *Ariminii?* Sane *solius Henrici III.*, si fortassis *nullius*, justa erit suspicio, quod ista *Henriciana* constitutio sit supposititia, id quod severioribus me criticis examinandum relinquo.

3. *Non sumentes exemplum, seu formam a nobis, quod in causa nostrorum fratrum, & Episcoporum Aretinæ, & Senensis Ecclesiæ nuper fecimus; quoniam eorum voluntati, & postulationi annuimus.* MSta Compil. 1., & appendix Conc. Lateranens., quæ tamen paulo clarius habet: *quod aliter in causa &c.* Hanc rem UGHELLUS *Tom. I. Italiæ sacræ pag.* 416. *in Vidone* refert his verbis: *diuturna lite cum Gualfrido* Senensi *Episcopo decertavit, armisque succinctus multa suæ ditionis recuperavit, quæ illi per vim, perque dolum dictus Episcopus videbatur ademisse. Reperitur etiam subscriptus cuidam Bullæ* Honorii II. *Pontificis, Ecclesiæ Pisanæ indultæ, anno* 1126. 17. *Kal. Aug.* Quod solum, si cœtera deessent omnia, probaret nostram sententiam *de Honorio II. hujus capituli conditore.*

17. C. Conferamus nunc textum impressum cum tribus codicibus MSStis S. Simeonis, an perfecte concordent? D. Legamus alium ex alio: ... concordant per omnia, excepto, quod loco *quisque clericus* sit ibi: *quisquis ...ricus*; & unus eorum habeat: *Ecclesiis suis* pro *Ecclesia sua*; quæ parvitas ...n inducit variationem.

18. C Videamus porro, utrum concordet cum textu *compilationis ...imæ.* D. adverti jam quasdam levioris notæ differentias: nam

a.) *Raymundina*, sive *Gregoriana*, in exordio sic habet: *propter quod plerisque venit in dubium*: aliter compilatio prima: *quamobrem nonnullis legis peritis, & aliis quam plurimis sapientibus, venit in dubium.* Appendix Conc. Lateran. sic: *nonnullis legis peritis, & aliis sapientibus venit in dubium.* Gonzalez sic: *nonnullis legis peritis, sed & aliis quam pluribus sapientibus, venit in dubium:*

b.) Post verba: *a Marco Augusto*, sequitur in compilatione 1. *Constantino Præfecto Prætorio*, quæ omisit *Raymundina*: habet vero quoque prædicta appendix. *Gonzalez* legit: *Constantinopolitano Præfecto Prætorio.* Sed retinenda est inscriptio. *l.* 25. *C. de Episc.*, in qua: *Constantino.*

c.) Compilatio prima habet: *a præstando juramento immunis procul dubio esse censeatur.* Consentit sæpe dicta appendix. *Raymundina* vero omisit verba: *procul dubio*, & apposuit verbum *calumniæ.*

d.) Compilatio prima: *præterea utriusque statuti Principis tenor* apud nos *talis* esse dignoscitur; appendix recte omisit ineptum verbum: *utriusque*, & ait *penes nos*. *Raymundina* utrumque omisit. Innuunt tamen hæc: *penes nos* quod Dominus Papa bene sciverit, discrepare exemplaria constitutionis Henricianæ.

e.) Compilatio prima post verba: *omnibus autem Episcopis*, ponit: *ac cunctis generaliter Sacerdotibus*; similiter *appendix*; quæ tacuit *Raymundina*.

C. Usus est ergo hic S. *Compilator* potestate *Triboniana*, resecandi, & apponendi: neque enim dubitandum est, quin habuerit ad manus pleniora exemplaria, ita, ut nullus codex, S. *Raymundo anterior*, præcise tulerit textum, qualis post eum in compilatione sexta evasit, & nunc passim conspicitur.

§. III.

Distribuitur textus in suas partes.

19. D. Hactenus discurristi mecum: nunc tacens ausculta; ne interloquendo rumpas filum *distributionis*, quæ spinosa est; ut secernantur verba, *Henrico*, & *Honorio* communia, ab his, quæ *alterutrius* sunt *propria*. Hoc capitulum *duas partes principales* habet: *prima* desinit immediate ante versum: *præterea*, a quo incipit *secunda pars*, & vadit usque ad finem Capituli.

20. *Prima pars principalis* subdividitur in *quatuor* alias partes: 1ma exorditur *a gravioritate* hujus quæstionis, quæ determinationem Summi Pontificis exigat: 2da narrat *speciem facti* cum occasione motæ inter doctores controversiæ, *an clerici teneantur personaliter præstare juramentum calumniæ*, ex collatis ad invicem *l. 25. §. 1. C. de Episcop. & l. 2. C. de jure jur. propter calumn.* junct. Auth. *principales personæ*, sive *Nov. 124. cap. 1.* subjungitur effugium cit. legis 25tæ. 3tia decidit, & imperialem decisionem corroborat. 4ta continet *rationem decidendi*.

21. *Secunda pars principalis* subdividitur in *tres* ulteriores partes: 1ma recenset reliquum tenorem novæ constitutionis, qui præcedentia magis explicate ponit: 2da moderationem Domini Papæ illi subjungit: 3tia universo clero observantiam hujus Capituli, sub interminatione denegandæ veniæ, inculcat. En paucis anatomiam, seu *analysin* totius capituli.

22. C. Capio. Sed, quoniam *Glossa*, & *Bernardus*, soliti sunt in quævis capitula formare *casum longum*, dic, an placeat tibi casus hujus capituli, prout datur in vulgatis, vel apud *Laymann in paraphras. h. c.?* D. Non multum: quoniam non tam *casus* est, quam *summarius extractus*. Igitur eum tibi sic plenius appono.

Causa

Causæ Species.

23. Sæculo XI. in Italia, ubi femper confervabatur jus *Codicis Justinianei*, oriebatur difputatio inter nonnullos Legiftas, *an Clerici inftar laicorum deberent in primo litis exordio præftare juramentum calumniæ generale*, quod primus introduxit *Justinianus*, tam ab *actore*, quam a *reo*, perfonaliter præftandum? Alii dixerunt, quod deberent; quia Juftinianus *indefinite*, *generaliter*, & *fine quavis distinctione*, omnibus principalibus perfonis, etiam *in dignitate* conftitutis (vid. *d. l.* 2. §. 1.) hoc genus juramenti injunxit: ergo & clericis. Alii negabant, fub ifta *generalitate indefinita verborum* comprehendi clericos, probantes hoc per regulas ecclefiafticas, & canonem Ss. Patrum, *lege Marciani* comprobatum, clericis prohibentem juramenta, fuftinebantque, indulgendum effe clericis, ut officium hujus jurisjurandi delegent fuis advocatis; nam Clerici mediam quandam viam offerebant, nempe ut vellent alium pro fe ad hoc officium delegare. Affirmantes autem ad argumentum ex lege *Marciani*, quærentes diffugium, refponderunt, *folos clericos Conftantinopolitanos* immunitatem a jurando confecutos effe, igitur *occidentales*, & *cæteros clericos* non habendos fore immunes. Controverfia hæc *juris in thefi* deferebatur ad *Henricum* II. Imp., tunc *Arimini* confiftentem; qui decidit *favore negantium*, declarando, legem Marciani *pertinere generaliter ad omnium ecclefiarum clericos*, dignumque effe, *ut totus clericalis ordo* (inclufis etiam *minimis de clero*, imo & *monialibus*) *a præftando juramento immunis fit*: vetuit proinde, ut neque clericus, neque monachus, neque monialis, in quacunque caufa, five *criminali*, five *civili*, jusjurandum *quacunque ratione* fubire cogatur, fed poffit hoc fuo advocato delegare. Poft mortem Henrici Imp., circa annum 1126., refufcitata fuit hæc controverfia, & in tantum excrevit, ut jam non amplius *nonnulli* legisperiti, fed *plerique* dubitarent: quare *Honorius II.* opus cenfuit, tam ipfius *Henrici* conftitutionem *contra judices fæculares* corroborare, quam etiam fecundum illam pro *judicibus ecclefiafticis*, quid debeant cuftodire in praxi, ordinare. Et *primam* quidem *partem* dictæ imperialis conftitutionis Honorius *fimpliciter* corroboravit, fecundam vero, ne clerici pro fuo arbitrio perfonaliter jurarent, cum hac *moderatione*, ut Epifcopus *inconfulto Summo Pontifice*, & Clericus *inconfulto fuo Prælato*, non auderet jurare; idque fub pœna non remittenda.

Habesne aliquid contra cafum longum fic pofitum?

24. C. Quod *Honorius* propter *legiftas*, & *judices laicos* corroboraverit decifionem *Henrici*, admitto; id quod etiam potuit Summus Pontifex; nam, fi *fæcularis* judex vellet a clericis aliquid *contra facros canones*, vel *privilegia clericalia* prætendere, Summi Pontificis, & Epifcoporum eft, ipfos *cenfuris* coërcere. *can.* 2. *&* 8. *XI. q.* 1. *cap.* 4. *&* 7. *de immun. cap.* 2. *de for. compet. x. & in* 6.; & hoc magis, fi non folum contraveniret legi *ecclefiafticæ*, fed etiam *imperiali*, ficut hic. Sed, quod etiam *propter judices ecclefiafticos* hæc decretalis emanaverit, non video. D. Videre autem potuiffes 1.) ex mandato, ad omnes occidentales Epifcopos *indiftinctim* dato, *hæc ita cuftodiendi*, proinde *etiam in fuis judiciis* obfervandi idipfum, quod Henricus præceperat cuftodiri *in judiciis*

fæcularibus: alias, si *Honorius* distinctionem facere voluisset inter casum, qu clericus litigaret coram *judice fæculari*, & inter alium casum, quo coram *judi e clesiastico*, specialius hoc expressisset. 2.) Ex periculo mali exempli, quod j dices fæculares ab Ecclesiasticis sumere potuissent, si isti clericos compulisse ad jurandum propter calumniam: & demum 3.) clarissime, *ex resecato* fin versu, de quo supra *num. 16. & infra 3.*, ubi hortatur *Honorius* Episcopus, sumant exemplum ab ipso, propterea, quod *coram eo* juraverint nuper d Episcopi de calumnia: non poterant enim Episcopi hoc imitari, vel allegar nisi faciendo clericos jurare *in suis judiciis*. C. Sed *resecata* non præstant arg mentum; cum decretales sumendæ sint, sicuti jacent. BENEDICTUS XI Tom I. sui Bullarii constit. 113. §. 9. & seqq. D. ad *evertendum* ea, quæ r manserunt C. ad illustranda N. nam *adjuvandæ interpretationis gratia* quotid allegamus decisam decretalem, inquit PANORMITANUS Tom. I. *pag.* 7. *columm. 2.* Confer. *Gonzalez in apparatu num. 53.*

25. C. Hoc ergo modo *Honorius*, per istam unam decretalem *dupi cem* fecit *providentiam*. 1.) Ne *fæculares* in scholis, & foro inducerent aliqui novi *contra ipsis Imperatorum leges*, & *decisiones*; propter quod provocavit e presse ad eas. 2.) Ne *Episcopi* in suis judiciis compellerent clericos ad jur mentum calumniæ, & sic malum exemplum darent *judicibus laicis*, prætenden pariter a clericis, si apud ipsos, *tanquam actores*, comparerent, hocce sacr mentum. D. Perfecte: hoc est nunc meum systema *de scopo* huius decretali quanquam nuper in hac sententia fuerim, quod *unice propter fæculares* eman verit hæc Honoriana: colligo enim ex *c. 2. 3. 4. 5. h. t.*, quæ sunt *Euge III.* & *Lucii III.*, quod jam temporibus *Honorii* in Gallia, & Anglia pr cticari inceperit juramenti calumniæ exactio a judicibus *etiam eccl siasticis*.

§. IV.

Explicatur textus de versu ad versum.

26. C. Exordium: *Inhærentes &c.* usque *terminari*, dicit: *gravio quæstiones debent per Summum Pontificem terminari*: ubi hoc dixerunt prædec sores *Honorii?* D. Citatur *Julius I.* anno 337. in can. *dudum* 9. III. q. 6. S *Harduino Tom. I. Concil. pag. 556.* est falsa decretalis. Nec melior *can. 5. di 17.* ex epist. 6. *Pelagii II.* apud eundem *Tom. III. pag. 440.* Itaque lege *ibi Tom. I.* Innoc. I. epist. 2. cap. 3. ibi: *Si autem majores causæ in medium fueri devolutæ, ad Sedem Apostol. sicut synodus statuit, post Episcopale judicium refera tur.* Adde *can. 6. dist. 17.* ex libello *Ennodii* pro *Symmacho* anno 501. *S. G gor. I.* can. 52. §. 2 XVI. q. 1. Evolve plures authoritates apud GONZALE

in cap. 1. de translat. lit. e., & *in cap. 3. de baptism. lit. b.*; quanquam nonnullas *suppositititias* immiscuerit vir doctus. Acriter sibi hoc reservatum apostolicum vindicavit post Honorium *Innoc. III.* Vid. *citt. Capit.* cum *cap. 59. in fin. de appellat.*, & omnino *cap. 13. Qui filii. in med.*, ubi hoc probat *ex Deuteron. XVII. v. 8. & seqq.* Confer S. *Thomam 2. 2. quaest. 1. art. 10. in* ☉.

27. C. Quaenam ergo reputantur *causae majores*, & *graviores?* D. 1.) Causae *religionis*, & *fidei*, can. 2. dist. 12. cit. can. 52. can. 12. XXIV. q. 1. cap. 3. de bapt. 2.) Pontificalis accusatio, & depositio. *cit. can. 2. dist. 12. can. 7. can. 9.* III. *q. 6.* 3.) Mutationes Sedium episcopalium. *can. 42.* VII. *q. 1. cap. 1. de translat.* 4.) Erectio, divisio, unio Episcopatuum. *cap. 4. de offic. legat.* 5.) Translationes Episcoporum. *can. 34. VII. q. 1. cit. cap. 1. & 2. de translat. cap. 3. de offic. legat.* 6.) Renunciationes Episcoporum. *cap. 10. de renunc.* 7.) Institutio novorum ordinum regularium. *cap. un. de relig. dom. in 6.* 8.) Cultus novus alicujus Sancti, aut expositio reliquiarum de novo inventarum. *cap. 1. & 2. de reliq. & ven. Sanct.* 9.) Quidquid graves motus, vel scandala in Ecclesia, Imperio, vel aliquo regno faceret, ut depositiones imperantium, generalia regnorum interdicta. 10.) Cum dubitatur *de intellectu alicujus juris*, intellige *divini*, aut *canonici.* cit. cap. 13. Qui filii. *Ut*, *unde jus prodiit*, *interpretatio quoque procedat.* Cap. 31. de Sent. excom. 11.) Cum aliquid detrahi vult *privilegiis cleri communibus*, quae nempe toti ordini clericali competunt. 12.) Cum *nova disciplina* contra *antiquam*, & inveteratam, vellet introduci, praesertim, si haec sacris canonibus, & legibus sit munita, ut hic: judices, quippe, Justinianaei juris nimium amantes, volebant compellendos esse clericos, ut jurarent coram se de calumnia, id quod erat magna novitas, contra laudabilem consuetudinem hactenus observatam, tangens *totum ordinem clericalem*, canis Patrum decretis detrahens, & privilegio *Marciani:* hinc clare videbis, cur *Honorius* II. praesentem quaestionem retulerit *inter difficiliores*, referendas ad Sedem D. Petri; ne forte, si *Concilia* Episcoporum *particularia* illam decidissent, discrepantia resultassent decreta, & regnum in se ipso divisum; aut ne tam facile oriretur conflictus divinae, & humanae jurisdictionis: ideo interpretes nostri generaliter docent, causam graviorem existere, *quoties circa jus commune emergit dubitatio*, *qua indecisa manente posset evenire difformitas in Ecclesia*, aliis hoc, aliis contrarium tenentibus, & practicantibus, secundum sensum proprium, quo solet quilibet abundare; quia *jus commune* debet esse, quantum fieri potest, *unum totius Ecclesiae*, quod servari non posset, nisi quaestio juris exorta determinetur *per eum*, *qui toti Ecclesiae praeest*, ut sic ejus decisio a tota ecclesia firmiter custodiatur. *Arg. can. 3. in fin. dist. 11.*

28. C. Non videtur tamen praesens quaestio tam difficilis fuisse, ut esset locus *recursui ad Principem* pro decisione: sola *magistralis*, sive *scholastica* inter-

interpretatio sufficisset: tunc enim duntaxat recurrendum est ad legislatorem; *cum dubium ita est arduum*, ut firmus *legis intellectus dari non possit*, sicut legi in *Panormitano hic notamine* 1. Ego certe pro mea tenui capacitate semper sustinuissem, *Justiniani* mentem non fuisse, venerabili, sanctissimoque *Clero etiam* imponere necessitatem hujus jurisjurandi; quia, dum quoque nominatim de clericis disponit, ut convenirentur *coram civili judice*, expresse addidit: *privilegiis omnibus custoditis*, *quæ reverendissimis Clericis sacra præstant constitutiones*. Nov. 83. in præfat. Deinde notum est illud NICOLAI I: *imperiali judicio non possunt ecclesiastica jura dissolvi: Imperatorum leges evangelicis, apostolicis, atque canonicis decretis, quibus postponenda sunt, nullum possunt inferre præjudicium.* can. 1. dist. 10. D. verum est, quod sana hermeneusis *levem hanc de se* controversiam ex solis regulis scholæ determinare potuisset: sed, an nescis, *disputantes esse capitales*, diffugere per solutiunculas, & distinctiunculas, ita, ut nec convicti se dedant veritati? Testatur Honorius, *plerisque venisse in dubium*, seu, ut fons habet, *nonnullis legis peritis, & aliis quam plurimis sapientibus:* & sic existebat casus faciendæ decisionis papalis, quo tandem cessaret *altercatio scholæ*; quamdiu, putas, durasset sustentio *damnatarum* modo *thesium*, nisi Pontifices finem authoritate sua fecissent? & quot tamna non sensissent Ecclesiæ, dum clericos, & monachos sacri canones deterruissent a jurando in judiciis; ipsis vero, quasi improbis litigatoribus, tristitia judicum cum summa interminatione occurrisset, a judicio eos quam longissime expellendo, eo quod recusarent jusjurandum propter calumniam?

29. C. *Legibus itaque* usque ad *præsumat*. Dic, quæso, mihi, in qua lege comperit *Honorius* cautum esse, *ut nullus clericus jurare præsumat?* An ergo leges *humanæ* potuissent *vetare clerico* juramentum, & jurantem *punire?* D. Acutum te esse adverto, & acrem *in crisi textus*, premis literam, an sit accurate delecta. Fateor; nullam tibi possum adducere legem, quæ his in terminis enunciet. Quod enim *Glossa*, & DD. communiter allegent constitutionem Marciani *in l.* 25. §. 1. *vers.* quodsi lis *C. de Episc. & Cleric.*, hoc non probat istam propositionem, sicut jacet: ibi namque duntaxat haec legitur: *Clericus lite pulsatus fidejussorem habeat usque ad 50. libras auri œconomum Ecclesiæ: si quantitas litis major fuerit, ipse talis Clericus pro residua quantitate det cautionem suam*, CUI NULLUM TAMEN INSERTUM ERIT JURAMENTUM; *quia ecclesiasticis regulis, & canone, a beatissimis Episcopis antiquitus instituto, clerici jurare prohibentur.* Ecce! non prohibet lex ista clericis, *ne jurare præsumant*; sed non vult *exigi ab eis cautionem juratam;* quia *per canones* non licet illis jurare; quamvis liceret eis *per leges*; eoquod, secundum has, jurare sit de *genere permissorum.* Et ideo *Honorius* non dixit absolute: *legibus cautum est*, sicut dixerat *Henricus*; sed per alium dicendi modum: *legibus* comperimus *esse cautum;* quasi diceret:

ceret: *relata nobis est disputatio, continens ex una parte, legibus esse cautum, ut nullus clericus jurare præsumat &c.*

30. C. *Alibi vero* usque ad *calumniæ.* Si comparem hæc *absoluta* verba cum præcedente versu, invenio te rectam observationem fecisse in præcedenti: hic enim *Honorius* non dicit, *comperimus;* sed positive, ac categorice: *reperitur scriptum.* D. Certe debuit aliquid movisse *Honorium*, quo minus in *præcedente* versu retineret ipsissima verba Henrici, sicut *in præsenti;* negari enim non potest, quin scriptum sit, *omnes principales personas* subire debere juramentum calumniæ in sæpe dicta *l. 2. C. h. t.* & auth. *principales.* C. Ignosce! τὸ *omnes* ibi non est scriptum. D. Est propositio *indefinita*, loquens *indistincte*, quæ in jure nostro æquivalet *universali:* sic enim perinde est, sive dicam: *omnis actor sequitur forum rei*, sive: *actor sequitur &c.* Textus habet: *principales personæ:* verba sunt *generalia:* ergo *generaliter* intelligenda. *l. 1. princ. junct. §. 1. ff. de legat. præstand.;* proindeque *Henricus*, *&* *Honorius* bene posuerunt: *omnes principales personæ*, licet tantum sit in authentica: *principales personæ.*

31. C. *Propter quod* usque ad *delegare.* Transeat, quod collatis ad invicem *his duabus legibus* jurisperiti *nonnulli* dubitaverint, *utrum Clericus jusjurandum præstare debeat?* Nihil enim frequentius est, quam *aliquos* dubitare de his etiam, super quibus minime dubitandum est: sed miror, quod propter hoc *plerisque*, aut *quam plurimis viris sapientibus* istud dubium venerit in mentem. D. Et ego miror: neque enim vir sapiens, & artis hermeneuticæ gnarus debuisset in hanc vanam dubitationem incidere, sive propter *contrarietatem legum*, sive propter *generalitatem* secundæ legis. *Non primum:* quia hæ propositiones: *nullus clericus jurabit: omnes personæ principales jurabunt*, non sunt *contrariæ* inter se, propter regulam, quod *opposita servare debeant idem subjectum utriusque propositionis.* Quamobrem non opponuntur inter se propositiones istæ: *Nullus Papa subditus est Regi: omnis anima subdita est Regi:* sed deberet poni vel *omnis Papa &c.* vel *nulla anima &c.*, ut fieret oppositio. Neque etiam *secundum:* nam sub hac generalitate: *omnes personæ principales*, continentur tantum illæ, *quibus per jura alias non inhibetur* juramentum; ut propositio illa sumenda sit *in sensu accommodo*, non autem in *sensu absoluto;* sicut non sequitur: *DEUS fecit omnia: ergo fecit etiam Verbum, sive Filium suum:* item: *dono tibi omnia mea: ergo liberos quoque, & uxorem.* Unde imprime tibi regulam, quam tradit MIDDELBURGUS *in loc. argum. legal. loco 5. num. 1.* Cum *medium*, sive *subjectum*, est *habile*, generalitas operatur *indistincte in qualibet specie sua*: secus, quando *medium*, seu *subjectum* est *inhabile*, sicut hic: quia enim clericos per canones jurare non posse *Justinianus* dignoverat, non est censendus comprehendisse clericos, dum constituit, *omnes personas principales in exordio litis debere*

jurare de calumnia: Item nota pro interpretatione, quod, si concurrant *duæ generalitates*, quarum una affirmet de *latiore genere*, altera *neget de genere minus lato*, generalitas negans præstet *exemptionem* a dispositione generalitatis *affirmantis;* tametsi alias *terminus subjectivus* generalitatis *negantis*, seorsim acceptus, contineretur ut species sub *termino subjectivo* generalitatis *affirmantis*: sive, ut *Antonius de Butrio hic num.* 7. tradit, *ubi concurrunt lex generalis, & lex specialis, disponens aliquid circa speciem in genere comprehensam, specialis derogat generali, ubi in spetiali dispositum repugnat dispositioni in generali.* Vel, ut *Petrus de Ancharano*, quem vides jacere a sinistra ejusdem pulpiti, hic num. 5., *quando duo jura videntur sibi contrariari, lex, quæ loquitur magis generaliter, limitatur, & restringitur per aliam specialem, quæ loquitur de certo genere personarum, in quibus specialis provisio derogat generali:* Arg. L. 119. ff. de V. O. & l. 41. ff. de pœn. Fundamentum est, *in omni jure speciem generi derogare.* R. J. 34. in 6. Consule per otium *Panormitanum hic not.* 5., ubi monet, hæc principia etiam servire ad illam disputationem, *utrum clericus actor reconveniri possit coram judice sæculari*: nam similiter occurrunt ibi duæ propositiones istæ: *omnis actor reconveniri potest; nullus clericus coram sæculari judice conveniri potest.* C. Jam capio tandem: in prædictis propositionibus hujus capituli *omnes personæ* est *genus generalius*; sub quo de se etiam continetur *clericus;* sed, quia in materia juramenti aliquid *specialiter* disponitur de *clerico*, quod stare non posset cum hac propositione: *omnes personæ jurabunt;* ideo ista generalitate non capitur simul clericus. D. Sic est: sentio nunc, quod rem teneas, perge.

32. C. *Quia illud* usque ad *pertinere.* Credo, hanc fuisse *solutionem* eorum legistarum, qui clericos volebant compellere, ut jurarent de calumnia, ad obmotam sibi a negantibus *l. 25. C. de Episc.* D. Ita: volebant eludere vim legis, prætexendo, illam esse *localem*, ut sentit *Dynus* ad codicem; & sic *non egredi locum*, pro quo lata est. Possemus hic disputare, *an dentur in utroque corpore juris leges, & capitula mere localia;* an vero *data pro certis locis eo ipso sint jus commune, quod relata fuerint in corpora juris communis?* Sed hæc disputatio pertinet ad prolegomena. Tu breviter sic tene: *omnis lex clausa in corpore juris est data pro universis, licet occasione certarum personarum data fuerit, nisi manifeste appareat, quod sit personalis, vel localis:* nisi enim hoc esset, quot leges, quot canones, privarentur honore *juris communis?* Et adverte: si legislator personis certæ urbis *nihil novi*, & ex *speciali motivo*, concedat, sed duntaxat ex eo, *quod omnium locorum personis antehac commune erat*, deducat conclusionem particularem, tunc ista *conclusio particularis* non est *jus novum*, nec *jus singulare*, nec restrictum ad *certum aliquem locum.* Ut ecce hic: *Marcianus* in l. cit. *duo* ordinavit: *primum*, ut œconomus Constantinopolitanæ ecclesiæ pro clericis ibidem caveret usque ad 50. auri-libras, si lite pulsarentur aliqua, etiamsi *in suis negotiis* litiga-

litigarent: *secundum*, ut, si quantitas litis excederet 50. libras, clerici *de proprio* caverent quoad excessum, *absque tamen juramento*: prima dispositio est *localis*; quia *nova*, & *de certo clero*, qui habebat peculiare systema cassæ clericalis: sed secunda *de non jurando* est *generalis*; quia *conclusio*, licet *particularis*, ex canone illo *generali*, omnes omnium ecclesiarum clericos tangente, derivata est: *nullus clericus juret*: hinc namque intulit Marcianus: *ergo in nullius clerici cautione interveniet juramentum.* Et sic elegans est *Glossa* hic verbo: *ad omnium ecclesiarum*, dum ita distinguit: *Quod uni* jure communi *conceditur*, *trahi potest ab aliis in exemplum*, & *nulli debet denegari.* l. 13. ff. de LL. Can. 64. XVI. q. 1. in princ. Can. 4. vers. *Si igitur* dist. 5. can. 15. dist. 50. *Quod vero* per privilegium *alicui conceditur*, *non extenditur ad alios*, *nec ad consequentiam trahi potest a cæteris.* §. 6. Inst. vers. *plane* de J. N. G. & C. l. 14. & 16. ff. de LL. Can. 39. XVI. q. 1. Can. 2. XXVI. q. 2. C. Persuadeor magis atque magis, quantus thesaurus principiorum & explicationum proveniat ex repetitione capitulorum. D. Qui hanc negligit, discet in jure modice, & nunquam callebit *legistice interpretari*, vel *disputare.*

33. C. *Ut ergo* usque ad *verba hæc:* Ex hoc colligunt interpretes, omnia, quæ hactenus post verbum *terminari* legimus, esse verba *Henrici* Imp.; estne hoc verum? D. suo modo: nam proprie *Honorius* hucusque semper locutus fuit; Quoniam vero usus est fere ipsissimis verbis *Henrici*, ut propriis, sicut dicit *Joannes Andreæ*, ideo subjunxit: *cujus sunt verba hæc*, id est, *præcedentia.* Ex verbis: *secundum etiam decisionem &c.* nota, non esse reprehensibile, si etiam *in adjutorium legum ecclesiasticarum* assumantur terreni Imperii leges. *Can. 7. dist. 10.* Confer *can. 16. in fin. XI. q. 1.*, & *cap. 1. de N. O. N.* in fin. *negotium ipsum*, secundum legum, & canonum statuta, *non differas terminare.*

34. C. *Ejus itaque* usque ad *judicetur.* Igitur opinio eorum, qui clericis juramentum calumniæ obtrudere nitebantur, *dupla decisione* succubuit, primum *Imperatoris*, deinde *Pontificis*, qui decisionem *Henrici* corroboravit, & *Marciani* constitutionem sic interpretatus est, ut non *localis* deberet censeri, sed *generalis*. D. Sic plerumque accidit ineptis opinionibus, & frivolis disputantium diffugiis: in byrrhis scholarum diu pertranseunt, præfracte sustinentur, distinctiunculis a laqueo oppugnantium extricantur, audiunt *probabiles*; quia defensores earum contentiosi esse contra Apostolum non desinunt: Sed bona, ac solida interpretatio semper vincit, cum res defertur *ad legislatores*. hujus farinæ opinionum adhuc in jure supersunt multæ centuriæ, quibus opus esset decisione authentica, *solummodo propter obstinatos*, suarum potius *adinventionum* idololatras, quam *justitiæ*, veræque *interpretationis*, adoratores. Vide in simili *Nov. 19. in præfat. & cap. 1.* Ad verbum: *corroboramus* nota, ad

 har-

harmoniam Sacerdotii, & Imperii pertinere, ut alter imperantium alterius leges corroboret. Exempla habes in *l. 4. & 8. C. de Summa Trinit.* Item *ad calcem corporis jur. Civil.*, ubi constitutiones *Friderici II.* corroboravit *Honorius III.*

35. C. *Nam, cum* usque ad *immunis.* Hic mihi videtur *Honorius* iniquior esse Imperatori *Justiniano*, quam *Marciano:* in priori quippe versu loquens de hoc dixit: *Divi Marci;* Justiniano autem nomen *Divi* non tribuit sicut tribuerat tamen *Henricus.* D. Vix non incipis nasum habere crisis nimiæ *non debemus captare verba:* l. 19. ff. ad exhib. Quæ enim res, si *Honorius* alterum vocet *divum*, alterum *Imperatorem?* An ideo *Marcianus* minus fuit *Imperator*, vel Justinianus minus post obitum *Divus?* C. Da veniam, Domine juveni, si per excessum criseos erraverit: arbores adolescentes virgulta longiora faciunt, quorum apices discrete succidere prudentis hortulani est. Indulge facile: oportet juvenem esse vivacem spiritu, nec crimen est, si cum docilitate aliquando exorbitet: ætas superveniens temperabit suo frigore calorem, ut talia sponte abeant: hoc per parenthesin. C. Ast, dum legi *Gonzalesium* ad verbum *divi*, cohorrui, quod *Honorius* alicui Imperatori, bono quidem, sed non sancto, epithetum hoc tribuerit: venit enim juxta eum a superstitione gentili, quæ credidit Regentes suos post mortem referri inter Deos: D. Verum est, quod ista nomenclatura displiceat huic magno viro velut adulatoria, præsertim si tribuatur Regentibus malis, qui nequidem christianis exequiis digni erant, sicut *Juliano apostata* in *l. 2. de actor. & procurat. l. 20. de curs. publ. C. Theodos.* Et ideo idem excusavit *Honorium*, quod *referat* duntaxat verba *Henrici*, non autem *approbet.* Sed hoc nihil est; nam non fuit *merus relator* verborum Henrici, loquebatur assumptis *Henrici* verbis, sic, ut eadem fecerit sua: ad hæc, sicut Honorius non posuit *Divus Justinianus*, quamvis sic posuerat *Henricus*; ita quoque titulum *divi* Marciano adimere, & Imperatoris nomen substituere potuisset; usque adeo enim non erat *Honorius* ad verba *Henrici*, si abusiva essent, alligatus. Denique ipsemet *Gonzalez* allegat *Joannis VIII.* epistolas 87. & 91., ubi is Regi & Imperatrici tribuit: *divæ memoriæ.* Tu ergo dic; quod, licet significatio ista *origine sua gentilis* existat, *usu* tamen *fidelium* nihil aliud, quam *mortuum*, ut pie speramus, *in Domino*, significet; hodienum dicimus: Höchst-seeligen Andenckens in nostra vernacula. Et vero ostendam tibi in hac bibliotheca MStum unum, alterumve, in quo *Gratianus monachus*, author Decreti, intituletur *Divus Gratianus.* Tales ergo minutias noli curare.

36. C. Pergit hic *Honorius* ratiocinari, & quidem retinendo verba *Henrici* formalia: verum, in quo stat vis, & intentio hujus argumenti? D. Confutatum it adversarios, dicendo, quod *Justinianus* non intenderit sub lege sua com-

comprehendere clericos: quia voluit generaliter *canones vim legum habere.* Nov. 5. cap. 2. Nov. 6. in præfat. & cap. 1. §. 8. ibi: *eo quod a præcedentibus nos Imperatoribus, & a nobis ipsis, recte dictum est, oportere sacras regulas pro legibus valere.* Nov. 42. in præfat. Nov. 83. cap. 1. ibi: *secundum sacras, & divinas regulas, quas etiam nostra sequi non dedignantur leges.* Nov. 131. cap. 1. Ergo & illos canones consistere voluit, qui clericis juramenta prohibent: cujusmodi vide apud *Gratianum can. 1. 2. 3. II. q. 5* GLOSSA quoque allegat *can. 4. II. q. 5. can. 3. XXII. q. 1. & can. ult. XXII. q. 5.* Add. ibid. *can. pen. & cap. 26. de jure jur.* Verum canon 3tius XXII. q. 1. S. *Augustini* est, non *regula Patrum,* insuperque nihil habet ad hanc rem: reliqui canones omnes sunt jura, *Marciano, & Justiniano posteriora:* unde non potuit *Marcianus* istos putasse, dum in *l. 25. cit.* ait: *ecclesiasticis regulis, & canone, a beatissimis Episcopis antiquitus instituto, clerici jurare prohibentur:* pro cujus sententiæ explicatione dicendum videtur, per *Ecclesiasticas regulas* Marcianum intellexisse *aliquid aliud,* quam *per canonem;* distinguit enim hunc ab illis, & *canonem* quidem *in numero singulari* vocat, *ecclesiasticas* vero *regulas* in *plurali*: unde putem, intelligi regulas *Christi,* & S. *Jacobi* Apostoli. *Matth.* V. vers 34. *Ego autem dico vobis, non jurare omnino. Sit autem sermo vester: est, est: non, non.* Confer. *Jacob. V. v. 12.* Per *canonem* autem, antiquam Patrum regulam, sive scriptam, sive traditam, qua singulariter cavebatur, ne clerici jurent: Sane, fuisse jam primis quatuor sæculis hanc institutionem, innuit responsio *Basilii* Seleuciæ Episcopi, quam dedit in Concilio Cpolitano sub Flaviano contra Eutychem *Macedonio,* spectabili Tribuno, & Notario proferenti sanctum Evangelium, & Episcopos sub sacramento dicere jubenti, si veræ sint legendorum monimentorum professiones, ab utraque parte illatæ: *hactenus juramentum Episcopis nescimus oblatum, sed est præceptum nobis a Domino Christo non jurandum.* HARDUIN. *Tom. II. Concil. pag. 178.* Sub idem imperantis *Marciani* tempus in Concilio *Chalcedonensi* act. 11. narravit *Cassianus* Presbyter, quid responderit *Stephano,* & *Meonio,* dantibus sibi Evangelium, & conjurantibus eum, ut juraret communionem: *hodie 25. annis communico: & Deus est, qui novit, quia nunquam juravi alicui, & nunc, dum presbyter sum, cogitis me jurare?* Ibid. pag. 555.

37. C. *Ante Marcianum* ergo non potuisti mihi de hoc inhibente præcepto ullum canonem allegare, quam *can. 1. 2. & 3. II. q. 5.?* D. Ita, non inveni alium scriptum: nisi forte ex *canonibus* Nicæni I. *arabicis* 14tum apud HARDUIN. *Tom. 1. Concil. pag. 514.*, qui Sacerdotem nec vult esse *juratorem, nec mendacem.* C. Allegas ergo *merces spurias pseudo-Isidori*: nam ipse dixisti in schola, quod illæ duæ *Cornelii* Papæ epistolæ, quæ reperiuntur in *Pseudo-Isidoro* (Vid. *Harduin. Tom. I. Concil. pag. 131. & seqq.*) non sint genuinæ: at citati a te canones omnes sunt *ex harum secunda,* quæ inscribitur: *Epistola Cor-*

 nelii

nelii Papæ, *Rufo orientali Episcopo directa*, *ne Sacerdotes Domini jurare præsumant*, *vel compellantur*. Hinc primum *Burckardus*, & *Ivo*, deinde *Gratianus*, prædicta capitula sumpserunt. D. En te Catum; non putassem; nec refragor tibi; itaque nec *Marcianus*, nec *Justinianus*, viderunt hunc canonem *Cornelii*, utpote modo Sæc. VIII. compositum; bene vero illi, qui *novellam Henrici* conceperunt. Interea tamen ex hac *Cornelii* decretali, utut falsa, perspicis, quod *Seculo VIII.*, quo falsæ decretales in orbem prodierunt, mos non fuerit clericis, jurare; qui duravit adhuc Sæculo XII., vindice ejusdem *Honorio* nostro contra plerosque dubitantes. Verisimiliter etiam verba illa: *ut nullus clericus jurare præsumat*, deflorata sunt ex *Burckardo lib. 2. cap. 188.*, quibusdam omissis.

38. C. Jam absolvimus *primam partem principalem* hujus capituli: nunc ad *secundam*. A versu: *præterea* usque ad *delegare*. Hic putem inseri reliquum tenorem *novæ Constitutionis*. D. Recte putas, & quidem a verbis, *nos itaque* usque ad verbum *delegare*. Reminiscere tamen eorum, quæ supra (*num. 12. lit. d. & e.*) monui, quibus hic addo, parenthesin hanc: *si expedire ecclesiæ suæ noverint*, adjectam fuisse ab *Honorio*: neque enim in *nova constitutione* invenitur.

39. C. Sed, nunquid non etiam adjecit τὸ *calumniæ* in illo versiculo: *ut totus clericalis ordo a juramento calumniæ præstando immunis esse censeatur*; quoniam novella *Henrici* hoc verbum non habet? D. Adjecit, *explicationis gratia*, tum, quia propter juramentum calumniæ, a clericis detrectatum, exorta fuit controversia; tum, quia regula interpretum, quam menti imprime, hæc est: *Clausula*, sive expressio, *generalis sequens restringitur ad rem*, *& causam prius specificatam*, vel ad idem sic: *species præcedens restringit genus sequens*. Textus notabiles *in l. 31. C. de transact. l. fin. §. 2. ff. de tritic. vin. leg. l. 47. §. 1. ff. de pact. l. 33. §. 1. ff. de legat. 2.* Quoniam itaque *Henrico* de juramento *Calumniæ* proposita fuerat quæstio, ejus quoque decisio pro immunitate venit intelligenda de juramento *calumniæ*, licet dixerit generaliter *de juramento*; minime tamen nocebit dicere, quod de *omni jure jurando clericorum* senserit perinde, ut de juramento *calumniæ*; quia est eadem legis expressa ratio; licet ultra hanc etiam quædam *specialior ratio* dari possit, cur magis prohibendum fuerit, ne a Clero exigatur *juramentum calumniæ*, nempe, quod injuriosum Clero esset, suspicari injustas lites, & cavillationes *indiscriminatim* de clericis.

40. Quid advertis in his verbis: *divinæ*, *& humanæ legis intentione servata?* C. Per *divinam* legem hic non hæsito intelligere legem *canonicam*, per *humanam* vero legem *imperialem*, sicut in *capit. 5. de testam.* & adhuc clarius in

cap. 2.

cap. 2. de priv. in 6. ubi: *vigeat studium juris divini, & humani, canonici videlicet, & civilis.* D. Magistraliter: in textu te video esse versatum: Adde ad probandam tuam interpretationem *Can. 1.* dist. 10. *Cap. 3. in fin. de testib. cog. cap. 18. de Simon.*, imo & *Nov. 137. in præfat.* Quid observas porro?

41. C. Monent ex prædictis verbis interpretes, *jura* apparenter *contraria* sic explicari debere, ut servetur *intentio* utriusque juris: *Cum expediat concordare jura juribus, & eorum correctiones, si sustineri valeant, evitari.* cap. 29. de elect. in 6. D. Et hoc fiet, si in lege *contraria* non tam servetur *rigor verborum*, quam *intentio* legislatoris: cum secundum B. *Gregorium* verba intentioni deserviant. *cap. 41. princ. de appellat.* Quod quidem Glossæ monitum huc quadrat, si divinam legem cum l. 2. C. h. t. comparemus; tunc enim *verba generalia* humanæ videbantur nonnullis obstare dispositioni legis divinæ; si vero legem 25. §. 2. C. de Episc. cum lege divina conferamus, non quadrat observatio: quoniam idipsum loquebatur utraque, ita, ut non fuerit opus laborare de concordantia, & dimissis alterius legis verbis servare intentionem utriusque.

42. C. Sed D. *Böhmerus Senior* in *Jur. eccles. Protestant. lib. 1. tit. 11. §. 21.* ait, Honorium hic agere infelicem interpretem legis *Marciani*; eo quod dicat 1) constitutionem illam a *Marco* Augusto *Cpolitano* Præfecto Prætorio promulgatam, & 2) ad clericos *Constantinopolitanos* restrictam fuisse, nec ad alios pertinere, quod utrumque falsum sit. D. *Böhmerus Senior* valde indiscretus erat in taxanda interpretatione RR. Pontificum: ubique conquirit, quod sugillet, quoque ipsos faciat in jure idiotas: cur propter *divum Marcum*, loco *Marciani*, nominatum, solus carpitur *Pontifex?* nonne prior in hoc lapsus est *Imperator*, cujus verba assumpsit Pontifex? Ad solos *Cpolitanos* clericos legem Marciani non restrinxit *Honorius*, imo declaravit juxta decisionem *Henrici*, eam *ad omnium ecclesiarum clericos* pertinere: sed hæc restrictio volebat fieri *per nonnullos legis peritos:* Sæpe capitula *in parte narrativa* ponunt aliquid *per modum objectionis*, non *per modum sententiæ propriæ* ipsius Papæ narrantis.

43. C. Sed! quo pacto servatur intentio *divinæ & humanæ* legis per hoc, quod clericus non *compellatur* jurare, nisi etiam *prohibeatur* jurare? D. *Intentio* utriusque legis hæc est, ut clericus *passim* jurare prohibeatur, licet *verba* innuere videantur, eum *nunquam* jurare debere. Secundum hanc intentionem *Henricus*, & *Honorius* recte cogitabant sic: *Qui passim jurare prohibentur, non debent generaliter, & indistinctim obligari ad juramentum calumniæ: Sed clerici passim jurare prohibentur: ergo non debent generaliter, & indistinctim obligari ad juramentum calumniæ.* C. Ergo saltem posset clericus, *si vellet*, jurare de calumnia; quia solum dicitur, eum non esse *compellendum*. D. Hoc non sequitur; quo-

quoniam *ideo* dicitur, eum non esse compellendum, *quia secundum ecclesiasticas regulas passim jurare non potest:* ergo utrumque dicitur, nec posse, nec cogi debere.

44. C. Estne ergo juramentum *res mala*, ut clericus non juret licite? Nonne est *actus religionis*, cujusmodi vel maxime decent clericos? Et, si *laicis* jurare liceat, quidni & *clericis?* cum doctrina Evangelii de simplici sermone per *est*, *est: non*, *non:* tam sit pro *laicis*, quam pro *clericis*. D. Absit dicere, quod juramentum sit *res mala*; nam Deus, & Dominus noster, & ejus Apostolus, juraverunt: hinc *Matth. 5.* non dicitur: *quod his abundantius est*, *malum est*, sed, *a malo est*. Cap. 26. de jure jur. *a malo*, inquam, non tam *culpæ*, quam *pœnæ*, nec *exhibentium*, sed *exigentium* juramenta: malum hoc est *infirmitas diffidentiæ*, & *incredulitatis*, cui medetur juramentum: id autem, quod non quæritur, *nisi ad subveniendum infirmitati*, *vel defectui*, non est *per se appetendum*, sicut constat in medicina. *S. Thomas 2. 2. quæst. 89. art. 5.* in ☉. Est quidem juramentum *actus religionis*, sed *propter periculum casus* non appetendus, parcissime exercendus. Hinc, quo religiosior est homo, eo magis vitat juramenta; cum itaque clerici vitam religiosiorem profiteantur, quam laici, illos decet *adhuc rarius* jurare, quam laicos. Equidem pro his quoque est doctrina Evangelii: *nolite jurare;* sed *perfectiori modo* observanda per clericos, tum, quia isti sunt *magistri*, & *duces laicorum* in via veritatis, ideoque decet ipsos haberi tam *veraces*, ut *simplici* eorum *assertioni*, ac *promissioni* credatur; tum quia secundum Concil. *Triburiense* in *can. 4.* II. *q. 5.* nos clerici *vicem discipulorum* gerimus in ecclesia, quibus Dominus dixit: *nolite jurare.* Et, quoniam *Episcopi* vicem gerunt *Apostolorum*, voluit Synodus *Regia Ticina* anno 850. can. 4, ut ordinarie sermo illorum esset juxta Evangelium: est, est: non, non: siquid *enixius affirmandum* duræ forsitan audientium mentes exigant, voluit, ut *more Apostolico* sua dicta confirment hac locutione: *Deus scit*, aut *coram Deo*. HARDUIN. *Tom. V. Concil. pag. 26.*

45. C. Ad verbum: *delegare* scrupus non mediocris pedem meum vexat: nam, sicut clerici prohibentur *personaliter jurare*, ita jubentur hoc officium aliis *delegare*. D. non *jubentur*, sed *permittuntur*, propter verbum: *liceat.* Arg. l. 40. ff. de judic. C. Non eximis per hoc scrupum: manet enim meum argumentum: *qui delegat alterum ad jurandum*, *ipse jurat; clericus non potest ipse jurare*: *ergo nec delegare.* Nonne enim, si juret defensor *ex delegatione clerici*, perinde est, ac si juraret ipse clericus? Nam qui facit per alium, est perinde, ac si faciat per seipsum. *R. J. 72. in 6.*, præsertim hic, ubi procurator jurat *in animam sui principalis*, & propter hoc *speciali mandato* indiget. Sane, si clericus non potest jurare *per se ipsum*, qua ratione *delegabit* hoc alteri? *Arg. R. J. 68.*

J. 68. in 6.? D. Quanquam Lex *Justinianea* non dederit *alternativam*, ut vel persona *principalis*, vel ejus *defensor*, juraret de calumnia; *l. 2. princ. & §. 3. C. h. t.*; mos tamen successu temporis invaluisse videtur, ut *clerici* suis defensoribus *sponte* committerent præstationem hujus juramenti, utentes privilegio Sacerdotum apud Romanos, de quibus prætor dixerat: *Sacerdotem Vestalem: & Flaminem Dialem in omni mea jurisdictione jurare non cogam.* A. GELL. *noct. atticar. lib. X. cap. 15. in fin.*, hocque propterea, *quia hi jurare non poterant.* LIV. *lib. 3.*, quem refert integrali passu *Gonzalez in cap. fin. h. t. num. 7.* attamen licebat eis *assignare alium*, qui pro ipsis juraret. Sic & nostri clerici; quanquam ad neutrum tenerentur, quia *immunes simpliciter*, non *secundum quid*, *& certa duntaxat ratione*, declarabantur. Hoc more supposito utique nunc est magna difficultas, qualiter juraverit ille *defensor*, a clerico in hoc officium *delegatus?* Repetentes communiter tenent sic: aut ille delegatus erat *œconomus*, vel *syndicus* alicujus *Collegii* clericalis, & jurabat *in animam propriam*. cap. 3. h. t., aut vero fuit *procurator alicujus clerici in particulari*, ejusque *causa privata*, non *ecclesiæ*; & jurabat *in animam clerici*, indigebatque ad hoc *speciali mandato*. Sed non sapiunt mihi ista: nam 1.) Hi ipsi non loquuntur conformiter suæ explicationi; dicunt quippe, clericum *in causa propria* litigantem compelli posse, ut *per se* juret: ergo non admitteretur procurator, ad jurandum *in animam sui principalis*. 2.) Clerici ita sunt ab hoc officio immunes, ut non compellantur *qualibet ratione* hoc jusjurandum subire, imo *minime* audeant jurare inconsulto Prælato suo; Sed, qui ita delegat, *ut alter juret in animam delegantis*, is certo *aliqua*, imo *multa*, & ferme *identica ratione* jurat, nec verificat de se, quod *minime* juret. Nam, ut ex *Cajetano 2. 2. quæst. 98. art. 2. ad 4.* docet venerab. SUAREZ *Tom. 2. de relig. lib. 2. de juram. cap. 31. num. 4.*, in tali casu interveniret intentio jurandi *ex parte principalis*, & iste modus jurandi non excluderet, quin juramentum sit *actio personalis*: quamvis enim per alium loquatur, *ipse tamen mandans est, qui loquitur*; quia alius non loquitur, nisi *nomine ejus*, *& parum ad vinculum juramenti refert*, quod instrumentum explicandi sit *propria* lingua, vel *aliena*. Nec ista *formalitas*, jurandi per ministerium alterius, sustulisset sufficienter scandalum per hoc, quod non ipsimet clerici hac via *tangerent Evangelia*, ut plerique ratiocinantur; quia in *tactu illo corporali* non posuerunt canones suam rationem motivam, sed in hoc, quod clerici verbum jam non amplius esset: *est*, *est*, *non*, *non*. Itaque sentio, verbum *delegare*, quo utitur textus, non significare hic, *dare mandatum speciale jurandi in animam clerici*; sed *puram assignationem* alterius personæ, *quæ causam omnino non nesciat*, ut loquitur *cap. 3. h. t.*, quæ post litis contestationem habeatur *pro domino litis*, juretque in *animam propriam* de calumnia: sicut dispsosuit postea *Bonifacius VIII.* de quibusvis procuratoribus, qui *post juramentum calumniæ*, á principalibus personis præstitum, deputantur. *Cap. 2. §. 1. h. t. in 6.* Ad idem quippe venit,

ſive pars principalis officium ſuum jam exſolverit, ſive immunis ſit ab eodem perſolvendo. Erit igitur talis defenſor ſimilis *curatori*, vice *ſui adulti* juranti *l. 2. ſ. 2. C. h. t.*; clericus delegans autem ſimilis *ei*, qui, cum neſciente domino, & ordinante, diaconus factus ſit, præſtat domino ſervum *vicarium* loco ſui: nam præſtans *vice ſui ſervientem* non denominabitur *ſerviens*; quemadmodum nec illi domini de choro, qui officium cantandi, ſibi incumbens, delegant vicariis, denominantur cantantes. Aliud ergo eſt, conſtituere *vicarium jurantem* loco ſui, & aliud conſtituere *jurantem in animam ſuam*. Ad *tuum perinde eſt*, reſpondeo ſub hac diſtinctione: *quantum ad hoc, ut clericus diceretur, vel haberetur jurans* N. *quantum ad hoc, ne repellatur ab inſtituta actione* C. Inventa eſt igitur hæc ratio, delegandi alium jurantem, ne clericus juret, *quaſi media*, ut ſatisfieret uni legi, & canoni *plene*, alteri vero *ſecundum quid*. C. Quid ergo, ſi forte judex in fine æſtimaſſet, *calumniam in lite fuiſſe*, in quem caderet perjurium? D. In *vice jurantem*, non in *delegantem*; quia non hic, ſed ille juravit; impoſſibile enim eſt, eum videri juraſſe, qui ideo delegavit alium jurantem, ne ipſe juraret. Nec in *delegationibus* id ſemper agere cenſetur *delegans*, quod facit *delegatus*, ut conſtat ex judicis *delegati* actionibus, quæ non imputantur judici *deleganti*. Verbo: ſicut *delegare* in materia *ſolutionis* eſt alium *reum ſolvendi* creditori dare *l. 11. ff. de novat.*; ita in præſenti materia *delegare* eſt judici, & parti alium *reum jurandi* dare.

46. D. Reſtat adhuc aliquid in hac parte textus noſtri, ſuper quo ſolent DD. hic diſceptare. C. Scio: propter verba: *ſeu criminali*, diſputant, an etiam *in cauſa criminali* veniat præſtandum juramentum calumniæ? Et ego, ſalvo meliori, non hæſito, iſtud aſſirmare *de puncto juris*; quidquid diſſuadeat *prudentia praxeos*, propter periculum perjurii. *Arg. cap. 3. de cohab. cler. & mulier.* D. Unde probas tuam reſolutionem? C. Ex *l. 2. C. h. t.*, ejusque verbis: *in omnibus litibus*, & ex *Cap.* præſenti, cujus verba: *in cauſa quacunque, ſeu criminali, ſeu civili*, ſupponunt, non exemptos *etiam in criminali* jurare debere. D diſtinguo: *criminaliter intentata* N. *civiliter intentata* C. C. Contra eſt, mi Doctor, quod hæc *diſtinctio reſtrictiva* fiat absque neceſſitate alicujus juris in contrarium urgentis; & *generalitas*, atque *proprietas* verborum ſervari debeat, quamdiu nihil eſt, quod cogat *reſtringere*, & *impropriare*. Arg. l. 8. ff. *de public. in rem act. can 13. XXXI. q. 1. cap. 2. de conjug. lepros. in fin. & l. 69. ff. de legat. 3.* Verba legum tantum valent, quantum valere poſſunt. *Arg. l. 1. ſ. 1. ff. de legat. præſtand.* Et vero, ſi in cauſis *civilibus* proditum hoc eſt remedium, ut coërceantur *calumniæ*; quanto magis propter momentum rei in *criminalibus*, ubi ſæpe dantur *calumniatores*? D Calumniatores in criminalibus ſatis coërcentur *per pœnam talionis*, in quam accuſatores ſeſe debent inſcribere. C. Hæc ipſa pœna, quam timent hi, niſi probaverint illatum crimen, anſam eis

præ-

præbet *calumniandi*, falsasque probationes pro veris inducendi; & sic regula tenebit: *ubi periculum majus intenditur, ibi procul dubio est plenius consulendum.* cap. 3. de elect. in 6.; ut sacramenti timore calumnia compescatur. D Sed obstat, quod in causa criminali *criminaliter intentata* non agatur *per procuratorem* cap. 15. de accus. Atqui *cap.* 1. *h. t.* dicit, delegari posse ad jurandum vice clerici procuratores: ergo non loquitur de causa criminaliter intentata. C. In causa criminali criminaliter intentata regulariter non admittitur procurator, qui *loco non-comparentis* agat, vel defendat: admittuntur tamen advocati, defensores, & procuratores *juxta principalem partem* in jure comparentem: & talibus poterit clericus officium jurandi delegare. Alii dicunt, de *foro canonico*, ubi non infligitur pœna sanguinis, procedere cap. 1.; non autem *de foro civili.* Sed refelluntur; quia non solus *Honorius* dixit: *in causa criminali*, sed etiam *Henricus* Imperator, qui tamen non tulit ordinationem pro *judiciis canonicis*, utpote ad eum nihil pertinentibus. D. Perquam bene solvis, & arguis. Sed adhuc unum: Quoad juramentum calumniæ actor, & reus non debent ad imparia judicari. *Arg. l. 2. C. h. t.* ibi: *neque actorem*, *neque fugientem*, id est reum. Sed *reus* in causa criminali non tenetur ad juramentum calumniæ: ergo neque *actor*, sive *accusator. C. Nego min.*, nam & in *accusato* periculum calumniæ est, puta e g., quod frivola objectione *majoris criminis* vellet repellere accusatorem; quod corrumperet judicem; quod litis tardandæ causa frustratorias dilationes peteret, vel exceptiones pœnæ dilatorias proponeret; quod pro innocentia sua subornaret falsos testes, & sic accusatori malam rem calumniose facesseret, procurando ei constitutam legibus talionem. D. Hæc satis justificant tuam negationem: putas igitur cum *Panormitano* hic §. *Quæro*, etiam *accusati* conscientiam timore hujus juramenti commovendam esse, ne simul perdat corpus, & animam; *quanto enim quis morti vicinior efficitur, tanto fieri timidior debet.* can. 24. dist. 86. Sed contra est. 1.) Quia periculosa est hæc, ut ipse insinuasti, ad jurandum compulsio ejus, qui est in angustiis. 2.) Accusato licet in capitalibus criminibus, quæ *pœnam mortis* continent, *qualiter qualiter* sanguinem suum redemptum velle. *l. 1. ff. de bon. eor. qui*, & ideo non tantum permissum est ei transigere *l. 18. de transact.*; sed etiam *adversarium corrumpere* l. 1. cit., & sicut ajunt veteres, *mentiri*: ergo & *calumniari.* C. Respondeo ad 1.) retorquendo: ergo nec in *causa civili ardua*, cum agitur de existimatione hominis, vel de majore parte bonorum ejus, cogetur quis jurare de calumnia; nam & homines pro talibus non amittendis pejerant: item, ergo neque deferetur alicui juramentum *expurgationis*, contra tot canones: item, ergo neque reus angariabitur juramento de *veritate dicenda*, contra *Cap. 18. de accusat.* Ad 2.) Nec *corrumpere adversarium* positive licet, nec *mentiri*, ad redimendum suum sanguinem; sed lex cit. dicit, *ignoscendum esse*, *non nocere*; intellige coram judicibus sæculi: ex istis tamen non sequitur, posse accusatum *calumniosis* modis

se defendere. D. Quam optime. C. Hactenus in *theoria* fui, nunc cuperem a te nosse quoad hoc *practicam*. D. Evolvamus J. *Clarum lib. 5. §. pract. crim. quaest. 18. num. 3.* Apud hunc ex antiquis testatur *Bartolus in l. 1. C. h. t. num. 6.*, quod suo aevo *secundum communem usum Italiae* accusator tenebatur jurare tempore, quo offertur libellus, quod accusatio est vera, & quod *non animo calumniandi* hoc faciat. *Suarez in libr. repetit.* fol. 845. num. 16. dicit, quod *stylus Hispaniae* in hoc concordat *cum stylo Italiae*. Hanc etiam dicit esse *communem practicam*, & consuetudinem *Curt. Sen. de jur. calumn. in princ. num. 2.* Sed praedictus J. *Clarus*, praxeos Italicae, & Hispanicae expertus, ait: *Certe hoc apud nos hodie non servatur in practica; prout etiam nunquam se vidisse illud observari, nisi petente adversario*, attestatur *Foller in pract. crim. canon. fol. 50. num. 51.* De *Gallia* testatur *Hericourt in Analysi Decretal. ad. h. t.*, quod in nullo tribunali Gallicano, sive ecclesiastico, sive regio, amplius practicetur hoc juramentum: quod bene fit; docet enim experientia, quam exiguam virtutem retinuerit ad percellendas hominum conscientias, qui de facili sibi formant dictamen practicum favorabile. De nostra *Germania* satis innuit *Specul. Saxon. lib. 3. art. 88.*, simile quid contra calumniam jurasse accusatorem: *facta autem positione alter prius jurare debet, eum facti reum esse, pro quo passus est proscriptionem.* Sed hodie *in criminalibus* eo juramento non utimur, ut ut frequentetur in *civilibus*, in utroque foro. Nam multis in locis proceditur contra malefactores *per viam inquisitionis*, in qua per se cessat hoc jus jurandum ex parte accusatoris. *Reo* autem solemus dissimulare juramentum tam *calumniae*, quam *de veritate dicenda*, quorum postremum ex antiqua praxi hodienum solent ab inquisitis exigere *sancta Sacrae Inquisitionis officia:* Quibus vero in locis contra malefactores proceditur *per viam accusationis*, haec fit *ex officio* per *procuratorem fisci*, qui *de praxi* non jurat propter calumniam; quamvis *de jure* non eximatur ullibi.

47. Demum ex hoc versu colligunt DD. cum *Panormitano*, nomine *clericorum* venire etiam *personas religiosas*, *utriusque sexus*, tametsi clericali tonsura careant: quoniam verbum *clerici*, quod solum est in lege *Marciani*, tam *Henricus*, quam *Honorius*, sic per enumerationem personarum exposuerunt: *non abbas*, *non monachus*, *vel sanctimonialis &c.* D. Hoc verum est, idque non solum in *materia favorabili* privilegiorum clericalium, sicut plerique ponunt regulam; sed etiam in *materia disciplinae clericalis*, quae magis, aut saltem non minus, decet quoscunque religiosos; nam hic non tam agebatur *principaliter* de puncto aliquo *favorabili* privilegii, & immunitatis a jurandi necessitate, velut ex praerogativa dignitatis, quam de *disciplinae christianae* perfectione, prohibente, ne passim, ac saepe jurent clerici; quod probat textus in cap. 26. de jure jur. ibi: *licet ergo debeatis esse viri perfecti, ut, quantum potestis, juramenti vinculum evitetis.* Sed perge nunc ad versum penultimum.

48. C. Ex hoc versu sequitur, quod *Honorius* censuerit, *aliquando* Episcopis, & clericis juramenta permitti posse. D. Profecto; nimirum, *cum necessitas exigit, pro re vera, licita, & honesta possunt secure jurare.* dict. cap. 26. Juramenta quippe sunt de numero eorum, *quæ prohibentur duntaxat ex causa*, non, quia per se mala sunt, sed, *quia, si fiant frequenter, & multum, ex his mala sequuntur*, ut ex vino. *cit. cap.* C. Tunc autem censeo clericis permitti posse, ut jurent, *si expedire ecclesiæ suæ noverint.* cap. 1. h. t. D. Non, sed hæc parenthesis, sive *conditio moderans* referri debet *ad prudentiam Rectorum*, ut judicent, atque dignoscant, an, *si causa ecclesiæ suæ vertatur*, consultum sit, eandem *per se* agere, *non jurando*, an vero *advocato*, seu *defensori ecclesiæ*, commendare, *delegando* ipsi officium jurandi: erat nempe *aliquid periculi* in hac substitutione *alterius personæ*, tum, si hæc minus diligenter, aut minus fideliter litem ecclesiæ curaret, aut, sicut ait *Durandus in Speculo*, si procurator ecclesiæ esset *truffator;* quo suspicionis casu præstaret agere Prælatum; tum, si defensor jurare nollet, prætexens, causam ecclesiæ sibi non videri justam: hinc opus deliberatione. Atque utinam gustarent illud ecclesiarum, ac monasteriorum Prælati, considerantes apud se, *an suis ecclesiis expediat, causas earum omnes, easque sæpe gravissimas, confidi solis suis advocatis?* An magis non præstet, providere, ut sint semper *docti in jure filii de monasterio*, qui, cum ejus exposcit utilitas, forensium suæ domus negotiorum, si non *pullati susceptores, & executores*, saltem *domestici consultores*, seduli *coadjutores*, & cumulativi *intendentes*, quid agant, & qualiter res gerant extranei syndici, *Abbate imperante*, existant; quorum utrumque permittit *can. 35. XVI. q. 1.* C. Audivi aliquoties de hoc discurri: sed quidam de conventibus non capiunt verbum hoc; ajunt enim, studiis juridicis spiritum religiosi nimis dissipari; educari inquietos, & litium domesticarum seminatores; periculum esse Abbatibus ipsis a monacho jurium perito; B. *Gregorii* studium fuisse, a litigiis forensibus monachos submovere, dicendo: *expedit pro parvo incommodo* (salarii, quod dandum est syndico extraneo) *a strepitu causarum servos Dei esse quietos.* cap. un. de Synd. D. Servatis servandis, & selectis ad hoc opus seligendis, nihil erit incommodi, si religiosi applicent se ad studium juris practicum: quot non erant viri pii, ac religiosi, qui juris arti vacabant? Nonne *Regino* Prumiensis, & *Gratianus*, optimæ conversationis monachi fuerunt? Nonne S. *Raymundus* religiosus? Nonne ipsemet S. *Gregorius* M., juris civilis doctissimus, fuit *Benedictinus?* Nonne *Molina*, *Lessius*, *Laymannus* pii, & quieti Jesuitæ? Agere *cellerarium*, *culinarium*, *exceptorem hospitum*, non dissipat spiritum religiosum; studere autem *juri* in solitudine cellæ dissipet? In strepitum causarum, *neglectis officiis regularibus*, se totos effundere, utique Servis Dei, & animabus virorum religiosorum, non expedit; sed istud non intenditur: sint juxta *cit. cap. un.* extranei *Fausti*, qui dicasteria pro monachis adeant; sed & sint monachi, qui sollicite *Faustis* advigilent.

lent. Verum hæc per parenthesin, quoniam textus dedit occasionem, hoc tangendi: perge.

49. C. Vult *Honorius*, Episcopum, per se juraturum, prius *pro consilio* debere accedere *Romanum Pontificem*: hoc *reservatum* est *de novis*: neque enim legas de eo quidquam *in anterioribus decretalibus*; est præterea impracticabile, nisi forte Episcopi *Romæ* sint *viciniores*, ut putat *Goffredus*. D. Erat novum reservatum; quia *mos* quoque *novus* fuisset, ut aliquis *Episcopus* de *calumnia* juraret *in persona propria*, & quidem stans humiliter *coram judice sæculari* sedente: facit ergo majorem difficultatem hic *conditio personæ*, ejusdemque *duplicis*, nempe *judicis laici*, cui juratur, & *Episcopi*, qui jurat. Ob primam conditionem statuit *Can. 22. XXII. q. 5.*, quem Gratianus Concilio *Rhemensi* tribuit, quanquam in nullo eorum sit repertus, ut nullus *ex ecclesiastico ordine* cuiquam laico quidquam *super sacro-sancta Evangelia jurare præsumat*, *sed simpliciter cum veritate*, *& puritate dicat: est*, *est: non*, *non*. Ob *secundam* vero *conditionem* rarissime hoc faciet *Episcopus*: nam aliqui impediuntur a juramento, quia sunt *majoris dignitatis*, quam, quod eos jurare deceat, inquit S. *Thom.* 2. 2. quæst. 89. art. 10. ad 3. & ibid. in ⊙. *Aliud autem est considerandum ex parte hominis*, *cujus dictum juramento confirmatur: non enim indiget dictum hominis confirmatione*, *nisi*, *quia de eo dubitatur: hoc autem derogat dignitati personæ*, *ut dubitetur de veritate eorum*, *quæ dicit: & ideo personis* magnæ dignitatis *non convenit jurare: propter quod dicitur II. q. 5. cap.* Siquis Presbyter, *quod Sacerdotes ex levi causa jurare non debent.* Quo autem rarius *certa quædam indecentes res* fierent, ideo introducta sunt *reservata Papalia*, ut patet in dispensatione super *publicis irregularitatibus*, & *impedimentis matrimonii*, item in *pluralitate beneficiorum* residentialium, & *translatione Episcoporum.* Certe, nisi hoc reservatum esset, breve post tempus Episcopi *passim* jurarent, etiam *coram laicis*, propter plurima, quæ apud ipsos Episcopis instant, negotia. Custodiri autem voluit *Honorius* istud non a solis Episcopis *curiæ vicinis*, sed *ab omnibus*, ad quos scripsit, nempe totius *Occidentis.* Num. 6. In *remotioribus* ipsa difficultas, Romam pro habenda licentia recurrendi, favebit intento Papæ, quod erat, *ut quam rarissime juret Episcopus*; sicut difficultas, quam fecit in simili *Extrav.* ambitiosæ *de reb. eccles. non alien.* int. com., prodest, ne res Ecclesiarum tam facile alienentur.

50. C. *Van-*Espen in *can. 22. XXII. q. 5.* scribit, clausulam Glossæ, *nisi hoc fiat authoritate Papæ*, sapere *falsas decretales*; estne hoc verum? D. Non video: nihil enim est de hoc reservato in *supposititia decretali Cornelii* Papæ: Sed Glossa, per *Gratianum* decepta, adjecit hanc clausulam, ut solveret difficilem canonem *7. II. q. 5.*, sicut probat eius allegatio. Iste Lovaniensis

. aiensis Doctor nimis fuit liberalis in derivando scita canonica ex falsis decretalibus.

51. C. Videtur autem erraſſe hæc *Gloſſa*, dum generaliter requisivit *autoritatem Papæ* ad hoc, ut *quilibet clericus* juret *laico*: nam *cap. 1. h. t.* requirit solummodo, ne hoc fieret *inconſulto Prælato* clerici: D. Hoc recte advertis: ſicut quoque non placet, quod Gloſſa *cit. canonem 22.* reſtringat ſolummodo ad juramentum *expurgationis*, putans, quod, *ſi clericus peteret aliquid coram laico, bene teneretur ibi præſtare juramentum calumniæ*; nam textus ait: *quidquam jurare:* ergo neque, *ſe non calumniari:* item, *ſi eſt aliquid, quod ſibi objiciatur, coram judice eccleſiaſtico expurgetur:* ergo etiam, ſi clerico actori coram ſæculari judice objiciatur *calumnia*, hæc ad ſummum coram *judice eccleſiaſtico* per juramentum calumniæ expurgaretur: Item: coram laico clericus non debet aliud dicere, quam *eſt, eſt, non, non:* quomodo ergo jurabit de calumnia?

52. C. Quis eſt iſte *Prælatus*, quem conſulere prius debet clericus, quam juret? D. Non præciſe *Epiſcopus*, alias, ubi *Honorius* poſuit: *Prælato ſuo*, poſuiſſet: *Epiſcopo ſuo* Arg. *cap. 12. de decim.* Ita plerique cum *Innocentio, Imola, & Butriv.* Igitur conſuletur *immediatus* juraturi clerici, vel monachi, *Superior*; quo nomine etiam venient *Plebani proprie tales*, Arg. *cap. ult. in fin. ne cler. vel monach.* junct. *cap. 1. in fin. eod. in 6.* Et ſic monachus conſulet Abbatem, Abbas, ſi *exemptus* fuerit, Papam; ſi *non exemptus*, Præſidem congregationis ſuæ; ſi non ſit de congregatione aliqua, ſuum Epiſcopum; Canonicus, vel Vicarius Collegiatæ Eccleſiæ ſuum Decanum, Decanus Epiſcopum: Parochus ſuum Archi-Diaconum, ſi hic de conſuetudine habeat illi imperare, ſecus Epiſcopum, ſive ejus Vicarium generalem; Altariſta beneficiatus ſuum plebanum: C. *Sanctimonialis* ergo conſulet ſuam *Abbatiſſam!* D. Poſſet hoc ſubtili ratione videri; quia ſicut in hoc cap. ſub nomine *clerici* venit *Sanctimonialis;* ita quoque ſub nomine *Prælati* veniet *Abbatiſſa:* nam ſub maſculino continetur etiam fœmininum. *l. 1. ff. de V. S. & l. 45. ff. de legat. 2.* Quoniam vero agitur hic *de re graviore, & quæ conſilium fœminæ tranſcendit*; ſic rem fore temperandam exiſtimo, ut Abbatiſſa ſibi adjungat virum gravem ordinis eccleſiaſtici, qui jurium ſit peritus, unaque cum iſto exploret monialis ſuæ conſcientiam, & cauſam; quatenus vel permittat eam jurare, vel inhibeat. C. An clericus conſulens tenetur etiam *ſequi conſilium* ſui Prælati, ſi diſſuaderet hic ipſi juramentum? Sæpe enim canones jubent *exquiri conſilium*, ſine obligatione *ſequendi:* cap. 7. *de arbitr.* Cap. 52. & ibi DD *de elect.* D. Tenetur; cum Prælatus, videns, periculum perjurii, vel ſcandali, aut opprobrii ſuæ eccleſiæ, eſſe ſubexstiturum, poſſit ſub *obedientia canonica, vel regulari*, inhibere juramentum: unde DD. communiter verba illa *inconſulto prælato* intelligunt de *poſitiva* neceſſi-

necessitate praevia licentiae; Et *Baldus* hic tradit bonam regulam: *ubi requiritur consilium* Superioris, *ibi ejus permissio desideratur.* Juramentum tamen, contra voluntatem prælati emissum, valeret; quia subditus peccaret duntaxat *quoad modum.* C. An hæc necessitas licentiæ intelligitur *de omni casu*, quo juratum it clericus, an vero tantum, cum jurare vult *coram judice sæculari?* D. Tanto major erit hæc necessitas, quando *coram judice sæculari*: propter *singularem indecentiam*, quæ comitatur exactionem juramenti a clerico per virum sæcularem, cum tali humiliatione. Multi equidem de antiquis credunt, *Honorium* præcipere consultationem proprii Prælati, tunc demum, quando clericus vult jurare *coram judice sæculari:* sed *menti Honorii* conformius est, eandem licentiam requiri, si vellet clericus *personaliter* jurare coram *judice ecclesiastico* (sive *suo*, sive *non suo*, nihil refert) quia generalis ratio decidendi erat, *ne tam frequenter jurarent clerici*; voluitque Honorius conservare *antiquos canones*, qui non tantum *coram laico*, sed etiam *simpliciter* nolebant, clericos de levi jurare. Nec eoipso, quod a prælato suo acceperit licentiam *litigandi*, clericus absque ulteriore consulto *jurare* poterit; cum sint diversa, *litigare*, & *jurare*, primumque sine secundo explicari queat; alias Ss. Canones dando clericis facultatem *litigandi*, dedissent eo ipso licentiam *jurandi*, quod absurdum esset dicere.

53. C. Quam vero regulam tenebo, *affirmativam*, vel *negativam?* Quidam dicunt, *clericum non posse sine sui prælati licentia jurare*, *nisi authoritatem*, *vel necessitatem jurandi expresse a jure canonico habeat*: alii vero cum *Panormitano* sustinent, *quod*, *justa caussa exigente*, *vel subexistente*, *possit clericus sine Superioris licentia omne juramentum præstare*, *nisi expresse a jure prohibeatur.* D. Noli sentire cum *Panormitano*; neque enim *clericis* juramentum est *de genere permissorum*, ut ipse dicit: sed regula ecclesiastica est, *clericum non debere jurare:* ab hac *exceptio* fit, *nisi*, *cum canon id expresse permittit*, e. g. ut clericus juret Imperatori fidelitatem. *Glossa in cap. 22. XXII. q. 5.* aut, cum canon plane adstringit clericum ad jurandum, e. g. ut se purget super diffamatione: *can. 5. & 16. II. q. 5.* ut Archi-Episcopus ante receptionem Pallii juret Summo Pontifici. *Cap. 4. de elect.* Quotiens igitur relaxandum est aliquid *de regula non jurandi*, hoc vel *canon* aliquis *expressus* faciet, aut *expressa licentia* Superioris ecclesiastici, sub cujus obedientia alias vivit clericus. Sic evitantur prolixæ involutiones, quas hic faciunt antiqui. C. Tenes ergo, quod non solum tunc requiratur licentia Prælati, cum *juramentum calumniæ generale* præstandum esset, sed etiam, *dum quævis alia juramenta*, quæ in jure non permittuntur, vel præcipiuntur *expresse.* D. Ita, hoc teneo, & dico cum *Hostiensi*, hanc constitutionem *large loqui* de quolibet juramento; quia, quod hic de juramento *calumniæ* disponitur, provenit ex *regula prohibitiva generali*, quam nemo, nisi *vel ipse canon*, vel *prælatus*, clerico relaxare potest. Igitur nec sine licentia poterit clericus per

se

se præstare *juramentum malitiæ*, quod vocatur *speciale calumniæ*, nec *suppletorium*, nec *purgatorium simplex*, sive *minus solemne*, nec *judiciale*, nec *voluntarium*.

54. C. Denique dicas mihi, an debeat clericus etiam habere licentiam sui Prælati, si *deleget* officium jurandi idoneo advocato? D. distingue, si deleget, ut supra (*Num. 45.*) eum posse delegare explicavi, nega; quia tunc clericus minime intelligitur jurare, sed alius vice ejus: si vero ita deleget, ut alter juret *in animam delegantis*, concede; quia ipse clericus tunc vere jurat, suamque animam obligat; sicut is, qui per procuratorem contrahit, vere contrahit. *Grannannieto ad h. t. num. 11. in fin.* A. *de Butrio hic num. 28.*, ubi tamen subjungit, hoc non servari; quia una causa, quare non compellitur clericus jurare, est, quia error quidam videtur, videre jurare clericum, quæ causa cesset, si delegetur alius jurans in animam clerici.

55. C. Tandem est versus ultimus: *omnibus autem.* D. Collige ex magnitudine pœnæ quantitatem excessus; siquis clericus *inconsulto prælato suo* juraret, compulsus, vel incompulsus, de calumnia, aut alias, *veniam sibi deinceps noverit denegari.* C. Puto, quod Dominus Papa studiose irremissibilitatem pœnæ apposuerit, ut cleribus haberet eo meliorem excusationem, si urgeretur a judicibus, maxime *sæcularibus*, ad jurandum, dicendo: *libenter vellem, sed punirer a Domino Papa, si jurarem, sine venia:* & sic non poterant judices eos efficere pœna nolentium jurare de calumnia: *cum enim non stat per eum, ad quem pertinet, quo minus conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si impleta fuisset.* R. J. 66. in 6. D. Potest esse: neque enim ego credo, quod ipsi clerici valde proclives fuerint ad jurandum de calumnia, ut *propter eos coërcendos* hæc clausula pœnalis debuerit adjici: ergo *propter judices* videtur adjecta esse; ne posthac compellerent illos, quibus, nequidem volentibus, licet jurare absque licentia. C. Sed quomodo punirentur transgressores? D. Pœna non exprimitur, neque hic, neque alibi in canonibus: itaque *arbitria Papæ* reservatur: Episcopus potuisset puniri interdicto ingressus in Ecclesiam: Abbas suspensione ab administratione: clericus suspensione ab ordine, aut ab officio, & beneficio, secundum ordinarias regulas de quantitate pœnarum.

III.

GEORGII CHRISTOPHORI NELLER U. J. D. &c.

REPETITIO DISCURSIVA

AD CAP. I. DE JURAMENTO CALUMNIAE

PARS POSTERIOR

CONTINENS DISPUTATIONEM.

Treviris. 1762.

P*roposui in almo hoc Auditorio ad diem 30. Aug. 1758. pro methodo nova, eaque facili, repetendi capitula*, discursum critico-theticum *in* cap. 1. *ii* de juram. cal., *appromittens tunc quoque* partem polemicam, *sive* objectionum *in forma scholastica* resolutionem, *sicut in* examine rigoroso *moris est apud nos: hac fide nunc me libero. Sunt autem illarum objectionum, aliæ* præter punctum capituli, *aliæ vero* de puncto: *illas primum, dein posteriores, movebo.*

§. I.

Disputatur extra punctum capituli de potestate Imperatoris legislativa in hac materia.

1. *Doctor.* Ars nostra juris disputando, ut cœteræ, perficitur: tentabo nunc, an firmiter possideas tua principia, antehac *thetice* explicata. *Oppono* igitur 1. *præliminariter*, & *præter punctum* nostri capituli sic. *Honorius* Papa hac sua decretali recognovit D. *Marciano* Imper. potestatem legislativam *quoad Clericos;* atqui hoc est contra *can. 1. dist. 96.*, & *cap. 10. de const.*; si enim *laicus*, quantumvis *religiosus*, id est, bene erga Sacra, & Sacerdotes affectus, aliquid *authoritative* disponat in *rebus ecclesiasticis*, istud eo ipso non tenet: unde potius *oblivione*, quam *memoria*, digna fuerat *Marciani* constitutio. *Candidatus.* Distinguo majorem: Papa recognovit Imperatori potestatem legislativam *quoad*

Cleri-

Clericos, id eſt, exercitam *circa* Clericos, tanquam *materiam* legis C. exercitum *in* Clericos, tanquam *ſubjectum* legis N. Imperator tulit hanc legem (nempe *l. 25. §. 1. C. de Epiſc. & Cler.*) non *Clericis*, ne audeant jurare, ſed *ſæcularibus judicibus*, ne Clericos, lite pulſatos, compellerent, ad præſtandam *ſub juramento* cautionem; in quo ſecutus eſt ſacros canones.

2. D. *Contra eſt*: in Clericos, tanquam *ſubjectum legis*, recognovit Honorius *Marciano* poteſtatem legislativam: *quod probo:* ait ipſe Honorius: *legibus comperimus eſſe cautum, ut nullus Clericus jurare præſumat :* hoc certe eſt *legibus prohibere Clericis juramenta.* Ergo Clerici erant, non tantum *objectum*, ſed etiam *ſubjectum*, legum prohibentium. *Confirmatur* ex ulterioribus verbis hujus textus: *Illud conſtitutionis edictum, ubi Clerici jurare prohibentur:* item: *& divi Marci conſtitutionem ita interpretari debere decernimus, ut ad omnium Eccleſiarum Clericos generaliter pertinere judicetur:* ergo voluit Honorius Imperiali conſtitutioni ſubeſſe omnes Clericos C. Explico τὸ *comperimus*, id eſt, relatum nobis eſt, hoc eſſe legibus cautum C. reipſa legibus cautum fuit N. nam l 25. §. 1. C. *De Epiſcop.* non dicit Clericis: *nullus veſtrum jurare præſumat*, ſed ſolum Præfecto prætorio: *cautioni Clericorum nullum inſertum ſit juramentum;* quoniam *Eccleſiaſticis regulis, & Canone ſuo Clerici jurare prohibentur:* non fecit ergo Marcianus in hoc legem Clericis, ſed *factam a Patribus* ſuppoſuit, eandemque a judicibus ſæcularibus in reverentia habere voluit. *Ad confirmationem* reſpondeo, hæc verba contineri *in parte narrativa* capituli, non in *diſpoſitiva*, quæ modo incipit a verbis: *ejus itaque*, & ſunt verba *Legisperitorum*, volentium, clericos ſub pœna rejiciendæ actionis compellendos eſſe ad juramentum calumniæ præſtandum, ſicut compelluntur laici. Ad poſtremum paſſum dico, hæc eſſe verba Honorii, quin tamen Papa agnoſcat, per conſtitutionem Marciani *Clericos* prohiberi jurare; ſed tantum *ſæculares judices*, ne ab ullo Clerico exigant juratam cautionem.

3. D. *Contra eſt* 2. Ita recognovit in parte narrativa Honorius, lege *Marciani* cautum eſſe, ut nullus Clericus jurare præſumat, ſicut recognovit, ſcriptum eſſe in lege *Juſtiniani*, ut omnes principales perſonæ ſubeant juramentum calumniæ; atqui *ſecundum* recognovit ut verum: ergo & *primum*. C. ant. N. nam *quoad primum* dixit: *cautum eſſe comperimus:* & *quoad ſecundum* dixit: *alibi vero reperitur ſcriptum.* Vid. *Diſcurſ. thet. num 30.* Et licet invenerim in aliquo codice MSto Sancti Maximini, qui eſt ſine gloſſis, *reperimus*, lapſum tamen calami cenſeo, quia ibidem duo alii codices MSti, cum noſtris *tribus*, & impreſſis omnibus, legunt: comperimus.

4. D. *Contra est.* 3. Marcianus revera cavit lege, ne Clericus juraret: sicut enim in l. cit. jubens ait: *Clericus lite pulsatus det executori cautionem suam;* ita quoque cum authoritate ordinavit: *cui nullum tamen insertum erit jusjurandum*, vetans, ne Clericus suæ cautioni inserat juramentum: ergo legibus cautum est, ne Clericus jurare præsumat. C. In priore lex loquitur *personaliter*, in posteriore *impersonaliter*, ut referri possit *ad executorem*, ne *compellat* clericum inserere suæ cautioni juramentum: Clericis enim hoc prohibere supervacaneum fuisset, cum absque eo per sacros Canones jam esset prohibitum, & ne laicus quidem præstet cautionem juratoriam, nisi coactus. Deinde *Honorius* vixit liberiora immunitatis clericalis tempora, quam quæ fuerant *imperante Marciano*: unde non recognovit legem illam, nisi *quoad passum Clero utilem*; cœtera, suo ævo *antiquata*, reliquit.

5. D. *Oppono 2.* Decisionem *Henrici II.* Imperatoris plane non debuisset corroborare Honorius: *Probo*: Imperatoris, jus in sacra, & sacerdotes absolute affectantis, decisiones in controversiis quoad Clericos motis non debet corroborare Papa; ne videatur hoc illi recognoscere. Sed Henricus II. absolute affectavit *jus in sacra, & sacerdotes:* ergo: *minorem probo*: nam iste Henricus tres Papas deposuit, & quatuor constituit, libertate electionis canonicæ sublata: vid. HAHN *in Henrico III. §. 10.* & STRUV. *in eodem §. 4. & 5.*, ubi copiosa testimonia: idem Henricus proposuit *edictum omni imperio suo*, ut nullus gradus clericorum, vel ministerium ecclesiasticum pretio aliquo conquireretur; ac, si quis dare, aut accipere præsumeret, omni honore destitutus, anathemate multaretur. *Glaber Rudolphus lib. 5. cap. 5.* C. Equidem ad hoc ex præparato respondere non possum; ex his tamen, quæ citati Protestantes historici proposuerunt, testimoniis, videre est, quod *Henricus* in dispositione Paparum, & edicto *contra Simoniacos* processerit *synodaliter*, ita, ut contra tales *canonica*, & *imperialis censura*, sicut loquitur *Sigebertus* ad an. 1046., se armaverit, gladiusque gladium adjuverit. Designationes Paparum fecit *de consensu Romanæ Ecclesiæ*, sicut habet *Otto Frisingensis lib. 6. cap. 32.* de CLEMENTE II. LEO IX., antea Episcopus Tullensis, noluit esse Papa, nisi *de communi consensu* totius Cleri & populi Romani, *Wibertus* in ejus vita lib. 2. cap. 2. ad an. 1049. *Leo Ostiensis lib. 2. cap. 81.* Dederunt autem Henrico propter miserrima illa tempora Romani cum Patriciatu *principatum* in electione Pontificis, jurantes, sine ejus consensu nunquam se Papam electuros. *Advocatus regius apud Petr. Damiani in disceptat. synod.* ALBERIC. ad an. 1046 Talia non important affectatum jus in sacra, & sacerdotes, sed *defensionem Ecclesiæ Romanæ* contra invasores ad desiderium Cleri, & populi, nec non executionem SS. Canonum in Simoniacos. In constitutione hac nova Henrici autem similiter nihil apparet, quam *custodia, & executio SS. Canonum*, volentium, ne Clerici compellantur jurare coram laico.

6. D.

6. D. *Contra est.* 1. In hac ipsa constitutione est affectatio potestatis legislativæ *in Clerum.* C. Nego, & dico, tam parum esse, quam in nova constitutione *Friderici*, qua vetuit clericos trahi ad judicia sæcularia contra constitutiones imperiales, & canonicas sanctiones. *Auth.* Statuimus *C. de Episc. D. probo* autem: *Henricus* dixit absolute: *Quoniam legibus cautum est, ut nullus Clericus jurare præsumat*: ergo affectavit, tanquam hoc possit legibus caveri. C. cum sit evidens omni legenti, hæc verba in nulla lege civili dispositive contineri, non potuit *Henricus* sensisse, quod vult objectio: dico itaque, Henricum uti nomine plurali *legum*, ut innuat *utramque legem, divinam, & humanam.* Arg. verborum aliorum infra: *utriusque legis, divinæ, & humanæ intentione servata.* Sacri Canones autem præcesserunt, *ut lex divina*, directe hoc prohibendo Clericis, secuta est *lex humana* Marciani, in conformitatem canonum nolendo, *ut cautioni Clericorum insertum esset juramentum*; & quia in hac lege fiebat expressa mentio Ecclesiasticarum Regularum, & Canonis beatissimorum Episcoporum, ideo, & propter hoc, quod *Canonis memoria* conservata fuerit per legem civilem, *suo modo* dicere potuit Henricus: *legibus cautum est*; quanquam proprie loquendo *sola lege divina*, id est, *ecclesiastica*, cautum esset. D. Omnibus, & subtilibus modis te vix extricare; sed

7. *Contra est* 2. Affectavit Henricus, quod est *summi Pontificis*, quod probo: *graviores quæstiones* terminare est summi Pontificis. Sed terminavit Imperator 77. annis ante summum Pontificem: Ergo affectavit, quod erat summi Pontificis. C. distinguo majorem: est summi Pontificis, semper *privative*, ut alius supremus Princeps excludatur N. aliquando cumulative. C Hæc quæstio erat aliquo modo *mixti fori, & interpretationis: Legistæ* enim poterant recurrere ad *Imperatorem* pro habenda decisione, si *a Clerico actore in judiciis civilibus* peteretur juramentum calumniæ, & Episcopi ad *Papam.* Et sic neutra potestas affectavit aliquid *extra suam sphæram*; Imo ipsi quoque Legistæ poterant, præterito Imperatore, immediate adire Dominum Papam; quoniam agebatur de *Clericis, & custodia SS. Canonum.* Contra hoc ultimum

8. D. *Est* 3. Agebatur de interpretatione *l. 2. C. h. t.*, quam condidit *Imperator*: Ergo Legistæ debuerunt pro ejus interpretatione adire Imperatorem: *Siquid* enim *in legibus imperialibus latum fortassis obscurius fuerit, oportet id* ab Imperatoria interpretatione *patefieri.* l. 9. C. de LL.; nam, si *leges condere* soli Imperatori concessum est, & *leges interpretari* solo dignum imperio esse oportet *l. fin. C. eod.*; ergo non potuit, *præterito* Imperatore, adiri Papa. C. *Dist. Ant.* Agebatur de interpretatione legis imperialis quoad *solam materiam, & objectum legis* N. magis quoad *subjectum legis*, an scilicet sub ea comprehenderentur etiam Clerici actores? C. hoc autem casu, cum in periculo esset tam

Clericorum immunitas, quam *SS. Canonum sanctio*, adiri potuit immediate Dominus Papa; quia Canones custodire, & immunitatem Cleri vindicare, ad nullam magis sedem pertinet, quam ad primam, *can. 1. xxv. q. 1.* & tendit ad reatum Papæ, si paternarum regulæ sanctionum, ipso consentiente, vel negligente, violentur. *Can. 2. xxv. q. 2.*

9. D. *Contra* eo ipso est 4.) ut redeamus ad priorem instantiam: agebatur *de subjugando Clero* in servitutem *legis 2. C. h. t.*, atqui hujus causæ decisio non pertinuit ad Imperatorem. *Arg. can. 3. 5. 6. dist. 10.* Ergo verum manet, quod dixi, *Henricum affectasse*, quod ad se non pertinebat. C. dist. min.: non pertinuit ad Imperatorem, ut decideret *affirmative*, clerum fore subjugandum C. ut decideret *negative*, non esse subjugandum. N. Potuit *Henricus* condere legem, sicut in alia quæstione *Marcianus* condidit, *clericos non debere jurare de calumnia:* ergo etiam potuit *decidere*, quod lex 2. *C. h. t.* non capiat Clerum. Quemadmodum vero non potuit *condere* legem, ut Clerici jurarent de calumnia; ita neque *in partem affirmantem* sua decisione inclinare.

10. D. *Contra est 5. & infero:* Ergo Henricus *tantum in negativam partem* potuit hanc quæstionem decidere! C. *Concedo.* D Ergo eo ipso non erat adeundus pro decisione: negabis; sed *probo:* ideo non potuit *affirmative* decidere; quia ipse non erat Potestas Clero superior: atqui eo ipso, quod non erat Potestas Clero superior, non erat adeundus in quæstione tangente Clerum: Ergo. C. *Dist. min.:* Non erat adeundus ab his, qui prætendebant *affirmativam* decisionem C. ab aliis, qui tenebant *negativam* N Videntur autem Episcopi, & alii de Clero Prælati, supplicasse Imperatori, ut pro immunitate Cleri constitutionem faceret, qua prohiberentur *sæculares judices* compellere Clericos ad jurandum de calumnia, & impetrasse sibi favorabilem.

11. D. *Contra est, & insto 6.* Non debuit adiri *a tenentibus negativam* ille Legislator, cui causæ decisionem submittere erat *periculosum Clero:* sed Imperatori hujus causæ decisionem submittere erat periculosum Clero: Ergo. *min. prob.:* quoniam *pars affirmativam urgens* potuisset persuadere Henrico, ut decideret *contra Clerum.* C. Non erat periculum *propter authoritatem Episcoporum*, qui erant in comitatu, & de consilio Henrici, atque de suo ordine habebant apud ipsum *Cancellarium*: procul enim dubio isti Ecclesiastici viri providebant, ne Imperator decideret contra Canones, lege suffultos, atque hoc modo committeretur cum Domino Papa in conflictum, &, si decidisset *contra Clerum* Imperator, nihil egisset; si *pro Clero*, utile fuerat: idcirco nihil in hac aditione suberat periculi; præsertim, cum fundamenta negantium tam essent fortia, ut in contradictorio non potuerint non pervincere.

12. D.

12. D. *Contra est 7.* Henrici decisio fuit *periculosa sacris canonibus:* Ergo lutio non tenet. *Probo A.* Henrici decisio fuit *moderanda* ab Honorio per *tas clausulas:* 1.) ut delegarent Clerici officium jurandi *tunc demum* advocatis; *Ecclesiis suis expedire noverint.* 2.) Ut nullus Episcopus, *inconsulto summo ntifice*, nullus Clericus *inconsulto Prælato suo*, juraret: & hoc propterea, iia, *Henricus* videbatur Clericis nimium reliquisse arbitrium, *an vellent per se rare, an alios delegare:* ex eo enim, quod dixit: *non compellatur, sed liceat de-gare*, infertur, *non teneri* eum delegare, sed *posse* personaliter jurare, id quod luit indifferens fore Honorius, proindeque moderatus est, sollicite restrin-ndo Clericorum arbitrium, ne contra sacros Canones facile, ac passim jura-nt ipsi, maxime *coram judice laico:* igitur, cum has moderationes restrictivas miserit Henricus, periculosa fuit ejus decisio sacris canonibus, utpote qui fre-ientatis Clericorum juramentis vulnerari potuissent valde. C. Henricus nihil ibebat decidendum, nisi *quæstionem juris*, nempe, quod judices sæculares non berent *cogere* Clericos ad jurandum; *quæstionem moris*, & disciplinæ Clericalis item reliquit *in terminis juris Canonici*, & *provisioni papali*, si qua porro opus set: ex eo tamen motivo decidit, non cogendos fore Clericos, *quod in non-llis Patrum Canonibus reperiatur, ut Clerici omnino jurare non audeant:* quare n sequitur: *noluit compelli: ergo dedit eis libertatem jurandi;* nam contraria it illatio Henrici hæc, inverso modo: *non habent libertatem jurandi: ergo non beat compelli:* hos Canones ergo cum scirent Clerici, male conclusissent, ut um argumentum supra: & sic decisio Henrici non erat periculosa sacris nonibus.

13. *Contra est 8.* Hic agebatur de interpretanda *lege Dei*; an, & quali-r nempe discipuli Christi *jurare possent*, aut *quando deberent;* sed hæc inter-retatio conveniebat *soli Christi Vicario*, neutiquam *Imperatori;* hic enim non t *supra legem Dei*, sed *subtus*. Can. 1. dist. 10. Nec est ille, quem Deus con-li voluit in dubio suæ legis. *Cap. 13. Qui filii.* Ergo Henricus affectavit ali-uid, ad se non pertinens. *Confirmatur:* vel enim Imperator *seorsim*, ac *sine pali decisione*, potuit huic quæstioni *completam*, atque *plenariam* diffinitionem ddere, vel non potuit? Non dices, potuisse; ergo nihil *divisim* decidere buerat, sed vel *conjunctim* cum Papa, interprete unico divinæ legis, vel cau-m ad eum *simpliciter* pro decisione promovendo. C. Ad hæc omnia breviter co, quod Henricus in hac materia, *in quantum illa genus moris concernebat*, que dederit, neque dare potuerit decisionem *finalem*, ac *plenariam* regulam, *ando, & qualiter Clerici possent jurare;* propter quod ejus decisioni imper-ctæ, utpote quæ in *sola compulsionis prohibitione* quievit, Honorius ple-ore determinatione subvenit.

14. D.

14. D. Contra eſt demum 9. Henricus affectavit aliquid ordinare de *ipſis judiciis eccleſiaſticis*: ait enim: in cauſa quacunque, ſive *criminali*, ſive *civili*: profecto Clerici non agunt *criminales* cauſas coram judicibus *ſæcularibus*, ſed coram *eccleſiaſticis*: ergo determinavit Imperator, quod *judices eccleſiaſtici* non præſumerent exigere juramentum a Clericis. Sed hoc erat abuſivum: ergo. C. Reſponderi poteſt 1.) Sæculo XI. omnimodum *fori clericalis* privilegium nondum fuiſſe in claris terminis, & obſervantia, donec tandem Clerus a *Friderico II.* Imp. obtinuerit pleniſſimum exemptionis jus in Auth. *Statuimus* C. de Epiſcop. Nam antea ſub *Marciano* poterat laicus actor convenire Clericum, præterita Epiſcopali audientia, coram Præfecto prætorio *l. 25. princ. C. eod.*; ſub *Juſtiniano* crimen Clerici *eccleſiaſticum*, e. g. Simonia, examinabatur coram Epiſcopo, *civile* autem, e. g. homicidium, præſide *civili*, id eſt, ſæculari *judice*: Auth. *Clericus*. C. eod. ſicut hodienum practicatur in Gallia: itaque ex prædictis verbis *Henrici* non ſequitur, quod aliquid *pro judiciis eccleſiaſticis* ordinaverit; quia Clerici in criminali cauſa eo tempore adhuc ſæpe trahebantur ad judices ſæculares, cui malo finem fecit *Fridericus II.*, ut dixi. ℞ 2.) Poterant tunc, poſſunt etiam nunc, Clerici laicos aliquando accuſare *criminaliter* coram judicibus ſæcularibus, ut puta his in caſibus, ubi non incurrerent *irregularitatem*, etiamſi *vindicta publica*, e. g. mulcta fiſcalis, confiſcatio bonorum, re- vel degradatio ab honoribus, infamia, recluſio in domum diſciplinarem, expoſitio ad nummellas, relegatio, damnatio ad opus publicum, vel triremes, carcer, fuſtigatio, accuſatis adveniret, dumne perveniatur ad *mortem naturalem*, vel *membri mutilationem*. ℞ 3.) In hac conſtitutione includuntur quicunque Monachi, ſive religioſi, etiamſi non ſint Clerici: e. g. Milites olim *Templarii*, hodie S. Joannis *Militenſes*, & *Hoſpitalarii* de inclyto ordine teutonico; quin & *mulieres religioſæ*: iſtæ perſonæ non habent curare, ſi interveniant accuſando, teſtificando, judicando, in cauſa ſanguinis.

15. D. *Inſtauro*: Henricus ordinavit pro caſibus, ubi *civiliter*, vel *criminaliter* convenirentur Clerici *ut rei*: ergo non ubi convenirent *ut Actores*. Antecedens ſic *probo*: ordinavit pro caſibus, ubi Clerici habeant *defenſores*; ſed *tantum rei* proprie dicuntur habere *defenſores*: ergo. C Hoc ſolvo ex nova conſtitutione, in qua Henricus utitur verbo: *Advocatis*, quos tam actor, quam reus, habet. Unde *gloſſa* hic ad verbum: *defenſoribus* intelligit *ſyndicos*, *actores*, & *procuratores*, licet diverſa ſint nomina.

16. D. *Oppono 3.* Honorius hic receſſit a favore, Clericis per leges quæſito: ergo hac ſua decretali male conſuluit Clero. *Antecedens probo*. Marcianus noluit *unquam* Clericos jurare, Honorius *aliquando*, videlicet, *ſi eis*, *conſulto Prælato ſuo*, *ita videbitur*: ergo. C. diſt. ant. Nunquam voluit *nolentes*

tes Clericos jurare. C. volentes *ex causa*, *a Superiore approbata N.* Debuit onorius aliquando cum hac cautela permittere juramentum Clericis; quia non prohibitum jurare unquam, & necessitas postulare hic aut nunc poterat, ut Clerici *personaliter* jurarent.

17. D. *Contra est 1.* Marcianus provocavit ad canonem: per hunc vero iquam licet Clerico jurare: huic enim antiquissimo canoni adhuc anno 895. te inhærens Concilium *Triburiense* voluit in casu, quo *laicus* jurabit, pres- erum *vice juramenti per sanctam consecrationem* (id est, sub honore suo pres- erali) *interrogari*, addens rationem, *manus enim*, *per quam corpus*, *& san- Christi conficitur*, *juramento polluetur?* Can. 4. II q. 5. C. *nego minor.* Ad bationem dico, quod *Triburiense* Concilium hoc non velit propter antece- tia: *Sacerdotes ex levi causa jurare non debent*: unde in ordinariis, & mino- momenti processibus jurabant *per sanctam consecrationem*: Quoad *pollutionem us* sacerdotalis per juramentum, distinguo, si juretur *ex levi causa* C. *si ex i* N. D. Hæc explicatio canonis Triburiensis *Joanni de Turrecremata* magis et, quam illa *Hugonis*, *Laurentii*, & *Archidiaconi*, dicentium, *quod opinio arium* esset, tactu juratorio Evangelii, aut sacrarum Reliquiarum, quasi ui manum sacerdotis; quanquam recte subjungat *Archidiaconus*, olim sacer- s tam fuisse sanctos, ut simplici eorum assertioni: *est*, *est*, *non*, *non*, cre- tur: & sic maculari illius sacerdotis fidem, ac sanctitatem apud homines, sine juramento credi non vult. Sed

18. *Contra est 2.* Vi privilegii, quod Clero dedit *Marcianus*, semper rant *coram sæcularibus judicibus* Clerici declinare juramentum: Canon eccle- icus autem vult, ac præcipit clericis, quod *semper* ibi declinare *debeant* su- sacro sancta Evangelia jurare; sed, siquidem jurandum sit, id fiat *coram copi*, in cujus territorio est: *Can. 22. XXII. q. 5.* Jam vero Honorius per- t, ut clericus, *consulto prælato suo*, juret etiam *coram judice laico*: de hoc i casu processit nova constitutio *Henrici*, quam corroboravit *Honorius* sub a moderatione: ergo Honorius remisit de clericali privilegio, & vulnera- canonem, qui in omni casu poterat custodiri. C. Respondet 1. *Glossa* pro- verbum: *expurgetur*, canonem cit. loqui de *juramento expurgationis* nun- n faciendo *coram laico*; quia hoc fit cum *solemnitate* compurgatorum multi- s manus de eodem ordine, quam non decet institui coram sæcularibus; vero de *juramento calumniæ*, quod unus clericus solus præstat; sed quoniam hæc solutio in priore discursu num. 58. non placuit, & ipsamet Glossa hic tenet firmum pedem, statim subjungendo: *vel dic*, *quod sine licentia Episco- Rum debet facere juramentum laico.* Hinc respondeo 2. Videtur quidem *Ho- s* eatenus cessisse tempori, quod semper in pejus labitur, ut possent *in casu*

 raro,

raro, si circumstantiæ rerum sic poscerent, clerici, *etiam coram laico*, se pro demonstranda illi plena fiducia causæ, bonaque in litigando conscientia, offerre *ad juramentum calumniæ*, sed contingentiam casus valde reddidit difficilem, ac raram, ordinando, ut Episcopus non aliter, quam de licentia summi Pontificis, *Clericus inferior Episcopo* non aliter, quam de licentia sui Prælati, hoc auderet.

19. D. *Contra est 3.* Marcianus *simpliciter* exemit Clericum a debito jurandi: *Honorius*, secutus decisionem Henrici, subjugavit Clerum *alternativæ* obligationi, *aut per seipsum*, *aut per substitutum* advocatum, jurandi de calumnia: ergo diminuit Clero suum privilegium exemptionis. *Instauratur:* Vel debebat Clerus satisfacere legi Justinianæ 2. *C. h. t.*, vel non debebat? Non dices primum: si vero secundum, modus ille adinventitius, satisfaciendi per substitutum, erat *superfluus;* cum neque sic legi satisfaceret, utpote quæ *per substitutum* jurari noluit. §. 3. & 5. C. Nec *Henricus*, nec *Honorius*, obligationem *alternativam* Clero imposuerunt; nam uterque simpliciter dicit, *totum clericalem Ordinem a juramento calumniæ præstando esse immunem:* qui vero *immunis* est, is non tenetur aliquem vice sui ad aliquod munus delegare, sicut per legem Marciani clericus cavens executori non debebat facere, ut juramentum *alterius a se delegati* inesset cautioni suæ. Itaque *utraque pars alternativa* stabat *in arbitrio Clerici*, sic, ut neutram præstare teneretur: hoc manifestatur *ex verbis dubii* comparatis cum *verbis decisionis;* dubium dixit: *utrum clericus juramentum præstare NB. debeat*, *aut alii hoc officium delegare*, sub uno verbo *debeat*: econtra decisio utitur duobus verbis, *non compellatur*, & *liceat*; utrumque vero tollit debitum, & contradicit verbo: *debeat*, quasi dixissent legislatores: *neutrum debet*, *delegare licet*, *si velit.* Ad instaurationem argumenti dico, non debuisse Clerum satisfacere *l. 2. C. h. t.*, nec *penitus* satisfecisse delegando, *aliquo* tamen *modo*, faciens, quantum ei per canones non erat prohibitum: qui modus quidem erat *supererogatorius*, minime tamen *superfluus:* quandoquidem satis tuta fuerit pars adversa, si *defensores* clericorum jurassent capitula juramenti calumniæ; ab his enim, tanquam viris laicis, major potuit esse metus calumniosæ actionis, quam a clericis, quos ob religionis professionem quam longissime ab injustis litigiis, & illicitis in judicio actibus, abesse, putandum erat, neque decebat in calumniæ suspicionem vocari.

§. II.

Disputatur super recta constitutione Casus brevis *hujus capit.*

20. D. Satisfecisti, domine Candidate, objectionibus, quæ moveri poterant *circa punctum capituli:* restat nunc disputare *super puncto capituli.* Constitue

ftitue mihi iftud, dicendo *cafum brevem.* C. Confiftit hic tribus propofitionibus iftis:

1.) Clericus *in caufa Ecclefiæ fuæ* juramentum calumniæ poteft alteri committere; &

2.) *Per fe* jurare non cogitur.

3.) Nec debet, *fine Superioris licentia.*

Ita *Summarium* in impreffis.

21. D. Tres propofitiones, uti jacent, non funt bonæ: *prima* propter verba reftringentia: *in caufa ecclefia fua:* hoc enim textus non dicit: *fecunda* propter omiffionem, quam mox fupplebo: *tertia* propter nimis generale verbum *Superioris:* nam Epifcopi Superior eft *Metropolitanus*, & tamen non fufficit licentia Metropolitani ad hoc, ut juret *Epifcopus.* C. Nimis mihi videris effe fcrupulofus. D. In ftatuendo *puncto alicujus capituli* oportet doctorem fere atque ad fcrupulos effe exactum: nam unicum verbum abundans, aut deficiens, facit, quominus thema capituli habeat fuam *acribiam*, five *præcifam conftitutionem.* Sic igitur ftatue *cafum brevem* accurate.

1.) Clericus, *ubicunque*, & in *quacunque* caufa, five *criminali*, five *civili*, litigans, non cogitur *per fe* jurare;

2.) Sed licet ei, hoc officium *fuo defenfori* delegare, dummodo, fi caufa vertatur fuæ Ecclefiæ, noverit, hoc ei expedire, ut defenforem conftituat.

3.) Non licet *Epifcopo* jurare absque licentia fummi Pontificis, nec *clerico* absque licentia fui Prælati.

22. Quid nunc habes contra hæc tria membra *cafus brevis*? C. Maneo *in meo cafu brevi*, quod hoc capitulum tantum liberet clericum *perfonali* præftatione juramenti calumniæ tunc, quando in lite eft *pro fua ecclefia*: nam fi *pro fuo particulari peculio*, five *patrimonio*, fit ei lis, tenebitur *per fe* jurare. D. Unde probas, quæfo, hanc tuam diftinctionem *reftrictivam*? C. Probo 1.) ex verbis textus: *fi Ecclefia fua expedire noverint.* 2.) Quia cœteroqui iftud capitulum combinari non poffet cum fequenti *Cap. 5. h. t.*; nam ibi, quia non vertebatur *caufa Ecclefiarum*, fed *privata* fidejuffionis, ambo litigantes Clerici juffi fuerunt jurare de calumnia. D. ad 1.) Verba illa non te folum, fed plerofque in deviam a mente hujus capituli femitam feduxerunt: fed lege Domnum Böckhn *ad hunc tit. num. 5.* nempe, non reftringitur *immunitas* a jure jurando *perfonali*, fed *facultas conftituendi advocatum*, & ipfius confcientiæ committendi æftimationem juftitiæ caufarum, quas habent Ecclefiæ: poffet enim ex mala conceptione dicere: *non audeo jurare*, & fic Ecclefiæ noceret: quapropter iftud

§. III.

Oppugnatur ipsum punctum Capituli.

25. Oppono itaque posito *casui brevi* hoc Thema contrarium:

Clericus, ubicunque, & in quacunque causa litigans, cogi debet, ut per se juret propter calumniam.

Hoc probo *Argum. 1.* Si Clericus litiget coram judice *seculari*, tunc *quoad formalia processus* subest legi ejusdem civili; quia *propter quasi-contractum litis contestatæ* censetur actor forensis aliquo modo esse *de illius loci foro*, & jurisdictione. Sed lex civilis *quoad formalia processus* exigit, ut personæ principales *per se* ipsas jurent propter calumniam: ergo & Clericus. C. *Distinguo majorem:* subest legi civili quoad formalia processus, in quantum hæc nihil continet, quod esset *contra conscientiam Clerici.* C. Siquid contineret contra conscientiam Clerici N. jurare autem judici *laico* est contra Clerici conscientiam; quia ei prohibitum est per sacros canones.

27. D. *Contra est* 1. Non est contra conscientiam Clerici, jurare judici laico: *probo.* Si esset, ergo vel ideo, *quia juraret*; vel ideo, *quia laico:* neutrum: ergo. Non, *quia juraret*; quia jurare non est res mala. Discurs. prior. *num.* 44. Non etiam, *quia laico*: nam & *S. Gregorius* M. præceperat, ut *Mennas* Episcopus coram *Brunichilda* Regina, junctis sibi duobus sacerdotibus, *pro arbitrio Reginæ*, expurgaret se juramento. *Can. 7. II. q. 5.* C. Dico, Clericum acturum esse contra suam conscientiam *duplici reatu*, tam, *quia juraret*, tam, *quia laico* juraret. *Ad probat. 1mæ partis* ℟. Juramentum non est res Clerico mala *intrinsece C. Extrinsece* N. Vid c t num. 44. Ad *probat. 2dæ part.* non possum me juvare aliter, quam recurrendo *ad plenitudinem potestatis* papalis. D. *Glossa* tibi mox reponeret: fuit tamen hic *nimium papaliter* dispensatum, *quod Episcopus, expurgatus coram Papa, cogitur adhuc* coram muliercula *se expurgare.* Sed juva te ex *subjuncta correctione Romana*, qua teste nunquam Romani Pontifices hujusmodi causam mulieribus leguntur commisisse; nec tale quid legitur *in fonte* apud S. Gregorium, qui est *libri II. Epist. 8.*, ut statim hic videre potes: C. Ita me Deus amet! non est *in fonte*, quod allegat *Gratianus:* erravit igitur errorem hic gravissimum; sed non capio, qui vir ille tam potuerit esse insolers? D. Nec ego capio: usus tamen est Gratianus *Ivone*, qui hunc passum, Brunichildæ male applicatum, citat ex epistola *Alexandri II.* ad *Raynaldum*, Cumanum Episcopum, ita, ut delendus sit prorsus ex *cit. Can. 7.*, & transponendus in posteriorem *Can. 11. II. q. 5.*, qui non de *Menna*, sed de *Guillan-*

llando presbytero est, cujus expurgationem canonicam arbitrio *Rajnaldi* misit B. *Gregorius*.

28. D. Contra est 2. Nolle *prorsus jurare* est *tenuis religio*; nolle coram ice *laico* jurare, *superbia*: ergo Clericus non poterit declinare his prætextis juramentum calumniæ: *Probatur* prima pars ex *cap.* 18. *de Simon.*, quod probat *leges humanas*, dicentes, quod quidam *tenui religione* sacramenta *necessaria*, & *legitima* exhibere contemnunt, *tenuem religionem* vocantes, *quæ in bus hæsitat*, *ubi non est aliquatenus hæsitandum.* Add. *l.* 21. *in fin. C. de fid. Ir.* ubi: quidam subtili reverentia tenti nec verum sacramentum præstare timuntur. *l.* 8. *princ. ff. de condit. instit.* ubi: *alii sunt adjurandum perquam timimenta divini Numinis usque ad superstitionem.* Jam vero juramentum calumniæ legis dispositione est sacramentum *necessarium*, & *legitimum*; ergo nolle illud præstare, cum quis vere credit, se juste litigare, est tenuis religio, seu perstitio. *Prob. etiam altera pars.* Nolle jurare *coram suo Superiore* est superbia; sed judex laicus est in ea causa, quam coram ipso deducit Clericus, Superior: ergo. *min. prob.* quia inferior superiorem judicare non potest. *Can.* 4. *l.* 21. nec par parem, defectu imperii *Cap* 20 *de elect.*, necesse est igitur, qui Clericum judicat, Clerico sit in ea causa superior. *Confirm.* Ipsi *summi ntifices* coram Imperatoribus, vel Legatis eorum, canonice se expurgarunt: *n.* 10. 11. *II. q.* 5. *Can.* 41. *II. q.* 7. ergo potuerunt etiam *minores Clerici* onem calumniæ suspicionem per juramentum coram sæculari judice purgare. Nego, aut *tenuem religionem* esse, aut *superbiam*, dum Clerici nolunt jurare ram judice laico: *Ad probat.* 1*mæ part.* ℟. Illorum quidem *tenuem*, id est *nis scrupulosam*, esse *religionem*, qui, cum maxime *in casu jurandi licito* sint, ituunt tamen, ne jurando Numen divinum offendant; ideoque *nunquam* di- oni possunt, ut jurent. Sed non *clericorum*, seu aliorum, qui *frequentiam* iidem jurandi sollicite evitant, adhibita vero cautela *interdum* jurant: ipsæ tem *leges sæculi* favent conscientiis, juramenta metu divini Numinis abhorrentibus: nam *l.* 25. *§.* 1. *ff. de pec. const.* delationem juramenti vocat *facilitatem*, relationem ejus *verecundiam*; quia nemo dubitat, *modestius facere*, *qui referat*, *quam*, *ut ipse juret*: ob eandem quorundam hominum a jurejurando foridinem prætor noluit, a quoquam aliquid relinqui *sub conditione jurisjurandi.* 8. ff. de condit. instit. l. 112. §. 4 ff. de legat 2, etiamsi miles sic relinqueret. *l* 29. *§.* 2. *ff. de Testam. milit.* imo *l.* 20 *ff. de condit & demonstr.* nditionem jurisjurandi annumerat turpibus. Et ipsa *l.* 21. *C. cit.* noluit nimis dure haberi illos, qui *subtili religione tenti* detrectant jurare: quanto magis ergo favendum est religiosæ cogitationi *Clericorum*, juramenta, quantum possibile, declinantium? *Ad prob. at. 2dæ part.* Non est *superbia* sustinere, quæ l *perfectionem status*, *gradusque sui dignitatem* pertinent: superbia enim S Aug. est

est *perversæ celsitudinis appetitus*, & nominatur ex hoc, *quod aliquis per voluntatem tendit supra id, quod est*. S. THOM. *2. 2. quæst. 162. art. 1. in* ☉ Nolle jurare coram *superiore suo* ex *contumacia voluntatis propriæ* est superbia. C. *ex religiosa observantia suæ regulæ*, ipso *imperiali privilegio* corroboratæ. N. Quodsi *consuetudo* valeat, quæ personas, integritate vitæ conspicuas, illustres, & nobiles, non cogit jurare, dum in testes producuntur, qualem in Bohemia, Austria, Bavaria, testatur vigere *Gail. lib. 1. observ. 100. num. 22. & observ. 101. num. 13*; nec superbi sint illi, qui se se hoc privilegio tuentur: multo minus ille superbus erit, qui *divina, & humana lege* a jurisjurandi necessitate eximitur. *Ad confirmat.* Ea, quæ SIXTUS III., LEO III., & quidam alii Papæ, ad tollendum scandalum *valde extra ordinem* fecerunt, non debet pro aliis *formali ordinaria*, & quotidiana desumi. *cit. Can. 10. II. q. 5. in fin.* Adde purgationem LEONIS in fin. apud *Harduin. Tom. IV. Conc. pag. 938.* Sequitur ad summum, quod Clerici ex causa gravi, de licentia suorum Prælatorum, *etiam coram judicibus sæcularibus*, jurare possint: dixi: *ad summum*; non enim Pontifices illi hoc fecerunt *coram tribunali* Imperatoris, vel Legatorum ejus, sed *in præsentia duntaxat eorum*, coram *synodo*, & apud Sedem Apostolicam, *ante confessionem S. Petri* Can. 43. II. q. 7.

29. D. *Contra est* 3. Nec honor, nec conscientia Clerici, vel Religiosi, læditur, si Clericus, vel Religiosus, juret Principi *sæculari*, aut *alteri laico*, *fidelitatem* pro consecutione alicujus *temporalis*. *Arg. Cap. 30. h. t.* Ergo neque, si juret *judici* propter calumniam, pro consecutione *justitiæ*. C. Antecedenti *Canon 8. Conc. Rotomagens.* de anno 1096. est contrarius: *nullus presbyter efficiatur* HOMO *laici: quia indignum est, ut manus Deo consecratæ, per sacram unctionem sanctificatæ, mittantur in manus non consecratas*: ipsum hoc juramentum *fidelitatis* adhuc sub *Friderico* I. Imp. contradictionem gravem ab *Hadriano* IV. tulit: legatur etiam epistola *Paschalis* II. ad *Anselmum* Cantuar. Episc. apud *Harduin. Tom. VI. Concil part. 2. pag. 1787.* Ex usibus *Francicis* videtur præstatio hujus juramenti translata fuisse in *Germaniam*, ex hac propagata in *Angliam*, *Italiam*: D. Dubium, an sæculo IX. fuerit *sacramentum*, an *simplex professio* fidelitatis. Vide *Harduin. Tom. V. Concil. pag. 1233.*, ubi formula *Hincmari* Laudunensis.

30. C. Quam graviter tulerint anno 858. Episcopi *Franciæ*, hoc genus sacramenti a se exigi, ostendit synodi Carisiacæ ad *Ludovicum* Regem Germaniæ Capitulum 15. in med. *Nos Episcopi, Domino consecrati, non sumus hujusmodi homines sæculares, ut in vasallitico debeamus nos cuilibet commendare, aut jurationis sacramentum, quod nos Evangelica, atque canonica auctoritas vetat, debeamus quoquo modo facere. Manus enim chrysmate sacro peruncta, quæ de pane, & vino aqua*

aqua mixto per orationem, & crucis signum conficit Corpus, & Christi sanguinis Sacramentum, abominabile est, quidquid ante ordinationem fecerit, ut post ordinationem Episcopatus sæculare tangat ullo modo sacramentum: & lingua Episcopi, quæ facta est per Dei gratiam clavis Cœli, nefarium est, ut, sicut sæcularis quilibet, supra sacra juret in nomine Domini, & Sanctorum invocatione; nisi forte, quod absit, contra eum scandalum acciderit Ecclesiæ suæ: & inde sic temperanter agat, sicut, Domino docente, constituerunt Rectores ecclesiæ synodali Concilio. Et, si aliquando sacramenta ab Episcopis exacta, aut acta fuerunt, contra Deum, & ecclesiasticas regulas, quæ Spiritu Sancto dictatæ, & Christi sunt sanguine confirmatæ, acta Sanctæ Scripturæ paginis declarantur, & exigentes, atque facientes, medicamento exinde salutaris pœnitentiæ indigent. HARDUIN. *Tom. V. Concil. pag. 475.* D. Nostro *Henrico* III. S. *Halinardus*, ex monacho factus Episcopus *Lugdunensis*, absolute noluit jurare *fidelitatem*, dicens: *melius est mihi nunquam accipere sacerdotium, quam transgredi Dei mandatum: Dominus enim dicit in Evangelio: non jurate omnino: & regula Patris Benedicti præcipit monacho non jurare.* MABILLON *sæc. VI. Benedictino part.* II. *pag. 38. §. VI.* C. Sed nunquid non accepit Episcopatum *Halinardus*, quia noluit Cæsari jurare? D. Quin imo accepit: nam Imperator videns eum firmum, noluit amplius inquietare illum, *solummodo verbo, & promissis ipsius fidem assentiens*, dedit ei, quod petebatur. Consuetudo tamen *approbata hactenus* fert, ut Episcopi, & Abbates S. R. Imperii jurent Imperatori, dum investiuntur ab eo regalibus, & cœteris temporalibus. C. Ast quanta disparitas jurare *Imperatori* secundum *consuetudinem feudi*, & jurare *cuivis judici* secundum *L. 2. C. h. t.*?

31. D. Sed est unus canon synodi *Bajocensis*, qui hactenus dictis valde obstat, nempe 43. *Nullus Clericus patronis faciat juramentum, antequam Episcopo sit præsentatus, & receptus. Episcopus autem receptum faciat jurare, quod ad patronos accedet, ut debitum faciat juramentum.* Ecce jurare debebant Clerici, *se patronis juraturos.* C. Abusus, abusus! nam cur juret Clericus *suo patrono*, cum nequidem Episcopus ausit compellere clericos suos, ut sibi jurent, excepto œconomo suæ ecclesiæ *Can. ult. XXII. q. 5.*? Quo anno habita est hæc synodus? D. Anno 1300. C. Jam plana res est: hoc sæculo jam sepultus erat sanctus ille canon, qui clericos laicis, aut etiam Clericis, jurare vetuerat: sic non mirum, quod patroni prætenderent a præsentatis ad parochias Clericis juramenta; sed nimia laxitas erat hujus synodi, quod sub juramento clericos angariaret jurare suis patronis. D. Hoc verum est, nec facile reperies ejusmodi statutum *diœcesanum.*

32. Interim mos erat etiam in Diœcesi *Trevirensi*, ut neo-parochi jurarent ecclesiis *Collegiatis*, a quibus præsentabantur; sicut fidem tibi ex Archivo.

S Simeonis facere possem de actibus, adhuc isto Sæculo, fieri solitis: imo audio, apud quasdam collegiatas usum adhuc hodieque retineri. Vis legere aliquas reversales juratas patrono laico Sæc. XVI.? C. Curiosus sum, ut videam *puncta juranda* patronis: D. En primum formulam jurandi patronis *ecclesiasticis*:

JURAMENTUM PLEBANORUM.

Ego N. assumptus plebanus, sive vice-pastor parochialis Ecclesiæ in N. juro, & spondeo, quod ex nunc, & deinceps vobis Dominis meis Collatoribus, *Decano, & Capitulo hujus Sancti Simeonis collegiatæ Ecclesiæ fidelis, & obediens ero,* vestrisque mandatis parebo, *partem, seu conspirationem contra vos, vestraque ecclesiæ bona, jura, & libertates non faciam, nec intererο consilio, ubi de eorum periculo, vel damno tractabitur, sed de iis, omnique damno, & periculo, mihi pro tempore præcognito, fideliter præmonebo. Parochialem Ecclesiam in N., a vobis mihi modo collatam, in spiritualibus, & temporalibus bene, & laudabiliter, Deo adjuvante, regam, onera ejus debita supportabo, & bona ejusdem non alienabo, oppignorabo, nec in longum tempus sine licentia vestra locabo, sed magis eadem in bona structura, & cultura pro posse, & nosse conservabo, deperdita recuperabo, & quantum in me erit, meliorabo, inque plebania ejusmodi personalem residentiam faciam. Sic me Deus adjuvet, & hæc sancta Dei Evangelia.*

33. D. Sed etiam vide juramentum aliquod, patrono cuidam *laico* præstitum in Diœcesi *Moguntina*: hic leges mirabilia: accipe chartam pergamenam, sigillo cereo illæso munitam, & recita.

C. Jch Heymannus Sartoris Clericus Meynßer Bystumß bekennen mich, daß der Vest Juncker Eberhard von Hüsestam myn lieber Juncker mir dir Pfar zu Grevenhusen (in territorio Darmstadiano) um GOttes wyllen myn Lebenlanck, und nyt lenger gelühen hait mit dyssem unterschеyt daß ich myn leben lanck do wonenn und blyben sal, und wyl die genant Pfar, und daß ir auch die armen Ludde (Subditos) do selbst gebrulichen versorgen, und versehen sal und wyl auch die Pfar Hof sampt den Guttern dar zu gehörig in wyßlichem gutem buwe halten besserenn und nit ergernn, und alle wochen dry Meß lesen darzu den Sondack myt sampt der Breddeick und waß sich off ja iglichen Sondack in der Pfar Kyrchenn geboret auch die Gedechtniss myner verscheyder Elderunn sollen thun. Es sollen auch die anniversaria zu Grevenhusen ader anderswo dyssen vorgeschriben Messen keyn verhintringe oder abebruch thun und ob ich dysse vorgeschriben Mess Kranckheyt oder ander grosser orsachen halbe nit thon konde Szo sal und wyl ich die wye obgeschriebenn ounnterlessick zu gescheen bestellen darzu alle hoch Fest und gebant heylge Tage sal und

wyl

wyl ich Meß lesen und enß begehen in der Kyrchenn wy daß sich zu ydderzit geboret und sunderlichen die fyer hochgsten Fest und alle unser lieben Frawen Dage die obent und die Dage Vesper und Salve syngenn wy sich zu idderzit geboret. Ich sal und wyl mich auch keyniger Gerechtigkeit gebrauchenn ader genyß der Helgenn und deß Bawes Rendt geselle ader Nutzunge unterzeygenn ader annemmen auch myr nicht geschehen lassen ader werde eß falle in die Kyrchenn ader usserhalbe der Kyrchenn Eß syn klein groß wenich ader fyl wie daß namenn habenn macht do myt nicht zu thun hawenn on sol und wyl sunder den jhenen den daß befollen ist leyssen handelen nach Irem befelle ab auch die buewemeyster ytzund oder noch folgen zu icklichen Zyten sin mogen bawent ader anderß den helgen und dem buewe zu gude off den Kyrch Hoff setzenn ader setzen mogenn ader zyhen laßen myt den allen und der glichen sal und wyl ich nicht zu thun haben Ich sal und wyl auch keyn syhe (porcos) off den Kyrchhoff treybenn dragen ader thun lassen sunder daß flyßlichen wernn und do wydder ryddenn uff der Kantzln Ich sal und wyl auch daß Pfar-Fulck heftiglichenn und flysenglichen daran wysen uff der Kantzlen und in der Bycht daß sy jrren Rechten zenden geben zu allem und icklichem darin sie zenden schuldig syn auch daß Pfar-Fulck den Sontack Meß und Predige hore und deglichs zu synner gelegenheyt Morgents und Abents in die Kyrche gehen Gottes nit vergessenn Ich sal und wyl auch dye Pfar in eyn ander Hant kommen laissen on mynß Junckernn und syner Erben gutten wyssen und wyllen auch myn Junckern alle jura præsentation proclamatio und investuer in synenn Handen onvertzochtlichenn gebenn dach ob ich der bedorft in Hanthabunge der Pfar und jrer Gutter so sal myn Juncker oder syn Erbenn myr die folgen laissen doch daß ich Jn angeferlichen unverzock wydder zu syn handen gebe, und abe ich eyns ader me Gottes lehen uberquem die mack ich annemen dach sal und wyl ich uff der Pfar zu Grevenhusenn blyben sytzenn und wonen und wan ich nit me of der Pfar woth ader wolt blybenn sjo sal und wyl ich mynem Jűnckeren ader syn Erben die Pfar wydder Jn syn oder Jrer Hant stellenn also daß er ader seyn Erben forter do mit thun und laissen noch Jren Wolgefallenn und ich ubergyb die yrnen ader nit sjo balde ich abzyhn ader die nit mit allem guden Worden und Wercken versehe, wye obgeschriben stehet, sjo sal sye myn Jűncker ader syn Erben heymfallenn syn die forter eym andernn, zu verleyhen und nach dem besten zu bestellen, on Jnrede myn und eyneß iglichen von mynentwegen, were es auch sach daß ich mit eynem oder mehr die myn Junckern auch myn Herrn her Martin synem Bruder oder Jren Erben verwant warnen oder zu versprechen zustűnden in Jrringen oder Zweyung kem wie daß were und off und dick daß geschehen macht sal und wyl ich solicher sachen vor mynem Herrn und Junckern ader Jren Erben in ußdrack kommen und Jren bescheyts halten und blyben on alle Wegerungen ußgescheydenn waß den Glauben und die helge Sacrament berorent ist hiemit sal und wyl ich Jnnen und Jrnn Erben gedren und holt sie vor Jrem Schaden warnen und besten werbenn auch jrer beyden Jrrer beyden Hußfrawen und Kinder und aller Jrer Elteren gegen Gott gedencken gedanlichenn und flyssentlichen

chen Gott vor sye bytten alle und igliche Artickel hie vorgeschrieben geredden und versprechenn ich Haymannus Sartoris stedt vest und unverbrüchlich zu halten han auch daß mynem Junckern mit hant gebuerden gelopt dem allen alse noch zukommen han daß auch alß balde off daß helge Evangelium geschworen Ich verzyhe mich auch in dyssem Brieff bie Hant gebuer und gethannen Eydt aller fryheyt die myr alß eynem Prister gegebben und zugeordnet sint und dysser Verschrybung zu abbruch oder enichen schaden kommen mocht alle gefyrde und arglyst herin uß geschneden. Zu bekentniß dysser Ding hain ich Heymannus Sartoris dyssen bryff mit myner eygen hant geschriben, und zu nach merer sicherheyt ich myn eygen Insigel an dyssem Bryff gehangenn. Datum anno Dni XV. VI. uff Fritag noch sent Vitz dack.

34. C. Mea vita non legi tam absurdum juramentum Clerici erga patronum: impegit contra *Cap. 12. de for. compet.*, & diversos canones: Clericus iste factus est *homo Laici* in optima forma: laicus sibi reservavit jurisdictionem in illum, exceptis *solis causis fidei, & Sacramentorum:* renunciavit omnibus privilegiis presbyteralibus, in quantum ista adversarentur huic juramento: patronus laicus sibi stipulabatur jus destituendi Clericum, suo officio non fungentem. D. Hæc et similia audebantur sub obtentu, *quod Ecclesia pertineret ad patronos, quod jus directum bonorum dotalium parochiæ consisteret penes ipsos, quod beneficiatus esset patronorum vasallus;* hinc non tantum *simplex præsentatio*, sed etiam *proclamatio*, & *investitura* sub juramento fidelitatis. Sane, si passim tunc ista practicaverint patroni laici, dixero, clara præludia fuisse *illius Chymeræ*, quæ paulo post, tempore *Lutheri*, erupit in publicum, videlicet *juris sacrorum laicalis*. Verum pergamus in argumentando.

35. D. *Contra est 4.* Compellendi sunt, *etiam sacerdotes*, ut jurent, si producantur coram quovis judice sæculari *in testes:* nam testi non creditur sine præstatione sacramenti. *l. 16. C. de test. Cap. 29. eod.*, etiam si *monachi* essent, *Cap. 29. eod.* aut *de ordine F. F. minorum*; nam nullius testimonio, *quantumcunque religiosus existat*, nisi juratus deposuerit, in alterius præjudicium credi debet. *Cap. 51. eod.* Hæc omnia ad normam legum sæculi: ergo etiam cogendi erunt ad normam *l. 2. C. h. t.*, ut jurent *propter calumniam;* imo a fortiori, quia in causa propria majus est periculum *calumniandi*, quam in aliena *falsum testimonium proferendi* C. Antecedens est contra Can. 9. XI. q. 1. *Testimonium* Clerici *adversus* laicum *nemo* (judicum sæcularium) *recipiat: nemo enim Clericum quemlibet in publico examinare præsumat, nisi in Ecclesia*, id est, judicio ecclesiæ. D. Non recte adducis textum; legetur enim: *testimonium laici adversus Clericum*, ut habet *epilogus Concilii Romani* sub *Sylvestro*, cujus est hic canon. *Hadrianus I. Capitul. 72. Concil. Triburiense* Can. 4., & ex eo *Burckardus*, & *Ivo*. C. Sic legitur, ut allegavi, in *synodo Romana* citata, sic in *Panormia*,

sic

ſic in duobus *MStis Decretis* bibliothecæ S. Simeonis, nec poſſe legi, ſicut tu legiſti, oſtendit tota periodus verborum. D. Canon ille eſt ſpurius *pſeudoſynodi.* C. Sit pſeudo-ſynodo aſſictus, eſt tamen *antiqua regula*, quam retinuit *ſynodus Romana* ſub *Eugenio II.* ibi: *in ſæcularibus* negotiis ſacerdotes pro teſtimonio non rogentur . . . *& ubi nulla idonea ſæcularium perſona inveniuntur*, in providentia *proprii Epiſcopi* ſit, ut, aut *coram ſe, & competentibus judicibus*, aut *aliter* honorifice, *veritatem attollant*. Can. 2. XIV. q. 2. D. Et ſic hodie *melioris diſciplinæ diœceſes* practicant cum *Trevirenſi*, ut nullus Clericus ad requiſitionem ſæcularis judicis pro teſtimonio ferendo dimittatur; ſed judex ſæcularis mittet eccleſiaſtico articulos cum interrogatoriis, qui examinabit Clericum, ac rotulum clauſum requirenti tranſmittet. Sed, o tempora, o mores! Quidam Superiores eccleſiaſtici dimittunt ſuos Clericos, ut *a quodam ſcriba judicii ſæcularis* examinentur: in Belgio, & Hannonia non eſt neceſſe, requirere Superiorem eccleſiaſticum ad hoc, ut Clericus fiat teſtis coram judice laico. *Van-Eſpen Jur. eccleſ. univ. part. 4. tit. 7. Cap. 4. num. 29. & Cap. 6. num. 9.* Alicubi ſub indignatione regia jubentur Clerici per ſic dictum *pareatis* teſtimonium ferre coram judicibus laicis, *etiam in cauſa criminali:* propter hoc docent, *non fieri talem Clericum irregularem*, etſi ad ejus teſtimonium ſequatur mors, aut mutilatio. *Hericourt legum eccleſ. Franc. part. 3. Cap. 4. art. 2. num. 55.* C. *Recentiora* tempora videntur reverti ad *antiquiora*, ſive *ad jus Codicis Theodoſiani:* nam hoc jure *Epiſcopi* quidem nec honore, nec legibus, ad teſtimonium dicendum flagitantur; imo non decet eos admitti; nam & perſona dehonoratur; & dignitas ſacerdotis exempta confunditur. *l. 8. C. Th. de fid. teſt. L. 7. C. Juſtin. de Epiſc.*, verum *reliqui Clerici*, etiam *presbyteri*, non erant immunes a teſtimonio dicendo coram judice ſæculari, uſque adeo, ut, ſolis *presbyteris* exceptis, *reliqui Clerici*, tanquam teſtes, *ſub tortura* examinari potuerint. *L. 10. C. Th. eod. l. 8. C. Juſtin. de Epiſc.* D. Hoc, tanquam *nimis vile* correxit ſubſequens ætas, nec divinavero, ſi canones propterea dicam non ſiviſſe, ut Clerici coram ſæcularibus dicerent teſtimonium, aut ſaltem *non aliter*, quam *honorifice*, id eſt, *citra quæſtionis injuriam*. Conf. can. 59. Conc. *Carthagin.* habiti anno 399., ubi ſtatuebant Patres, petendum eſſe, *ut nulla ad teſtimonium dicendum eccleſiaſtici cujuslibet perſona pulſetur.* Can. 38. in fin. II. q. 6.

36. C. Quod ſi vero teſtimonium olim dixerant Clerici, ſive *coram judice laico*, de licentia Prælati ſui, *ſive coram eccleſiaſtico*, nego, quod *antiquioribus* ſæculis *juraverint;* nam capitula, quæ mihi citaſti, ſunt *junioris ævi*, ſapiuntque *metamorphoſin veteris diſciplinæ*. De *Epiſcopo* poſſum hoc probare ex *Nov. 123. Cap. 7.* ſive Auth. *ſed judex* C. de Epiſc. Et notavit olim S. *Chryſoſtom. homil. 9. in Caput III. Actor. Apoſt.*, ſacerdotio illud tributum eſſe, ut & teſtes producti non jurarent. Item Author falſæ decretalis Cornelianæ:

chen Gott vor sye bytten alle und igliche Artickel hie vorgeschrieben geredden und versprechenn ich Haymannus Sartoris stedt vest und unverbrüchlich zu halten han auch dass mynem Junckern mit hant gebuerden gelopt dem allen also noch zukommen han dass auch alss balde off dass helge Evangelium geschworen Ich verzyhe mich auch in dyssem Brieff bie Hant gebuer und gethannen Eydt aller fryheyt die myr alss eynem Prister gegebben und zugeordnet sint und dysser Verschrybung zu abbruch oder enichen schaden kommen mocht alle gefyrde und arglyst herin uss geschyeden. Zu bekentniss dysser Ding hain ich Heymannus Sartoris dyssen bryff mit myner eygen hant geschriben, und zu nach merer sicherheyt ich myn eygen Insigel an dyssem Bryff gehangenn. Datum anno Dni XV. VI. uff Fritag noch sent Wiss dack.

34. C. Mea vita non legi tam absurdum juramentum Clerici erga patronum: impegit contra *Cap. 12. de for. compet.*, & diversos canones: Clericus iste factus est *homo Laici* in optima forma: laicus sibi reservavit jurisdictionem in illum, exceptis *solis causis fidei, & Sacramentorum:* renunciavit omnibus privilegiis presbyteralibus, in quantum ista adversarentur huic juramento: patronus laicus sibi stipulabatur jus destituendi Clericum, suo officio non fungentem. D. Hæc et similia audebantur sub obtentu, *quod Ecclesia pertineret ad patronos, quod jus directum bonorum dotalium parochiæ consisteret penes ipsos, quod beneficiatus esset patronorum vasallus;* hinc non tantum *simplex præsentatio*, sed etiam *proclamatio*, & *investitura* sub juramento fidelitatis. Sane, si passim tunc ista practicaverint patroni laici, dixero, clara præludia fuisse *illius Chymaræ*, quæ paulo post, tempore *Lutheri*, erupit in publicum, videlicet *juris sacrorum laicalis.* Verum pergamus in argumentando.

35. D. *Contra est 4.* Compellendi sunt, *etiam sacerdotes*, ut jurent, si producantur coram quovis judice sæculari *in testes:* nam testi non creditur sine præstatione sacramenti. *l. 16. C. de test. Cap. 29. eod.*, etiam si *monachi* essent, *Cap. 29. eod.* aut *de ordine F. F. minorum*; nam nullius testimonio, *quantumcunque religiosus existat*, nisi juratus deposuerit, in alterius præjudicium credi debet. *Cap. 51. eod.* Hæc omnia ad normam legum sæculi: ergo etiam cogendi erunt ad normam *l. 2. C. h. t.*, ut jurent *propter calumniam;* imo a fortiori, quia in causa propria majus est periculum *calumniandi*, quam in aliena *falsum testimonium proferendi.* C. Antecedens est contra Can. 9. XI. q. 1. *Testimonium* Clerici *adversus* laicum *nemo* (judicum sæcularium) *recipiat: nemo enim Clericum quemlibet in publico examinare præsumat, nisi in Ecclesia*, id est, judicio ecclesiæ. D. Non recte adducis textum; legetur enim: *testimonium laici adversus Clericum*, ut habet *epilogus Concilii Romani* sub *Sylvestro*, cujus est hic canon. *Hadrianus I. Capitul. 72. Concil. Triburiense* Can. 4., & ex eo *Burckardus*, & *Ivo.* C. Sic legitur, ut allegavi, in *synodo Romana* citata, sic in *Panormia*, sic

ı duobus *MStis Decretis* bibliothecæ S. Simeonis, nec posse legi, sicut tu
i, ostendit tota periodus verborum. D. Canon ille est spurius *pseudo-*
. C. Sit pseudo-synodo afflictus, est tamen *antiqua regula*, quam reti-
synodus Romana sub *Eugenio II.* ibi: *in sæcularibus* negotiis sacerdotes pro
ıonio non rogentur . . . & *ubi nulla idonea sæcularium persona inveniuntur*,
ovidentia *proprii Episcopi* sit, ut, aut *coram se*, & *competentibus judicibus*,
iter honorifice, *veritatem attollant*. Can. 2. XIV. q. 2. D. Et sic hodie
is disciplina diœceses practicant cum *Trevirensi*, ut nullus Clericus ad re-
ionem sæcularis judicis pro testimonio ferendo dimittatur; sed judex sæ-
is mittet ecclesiastico articulos cum interrogatoriis, qui examinabit Cleri-
ac rotulum clausum requirenti transmittet. Sed, o tempora, o mores!
um Superiores ecclesiastici dimittunt suos Clericos, ut *a quodam scriba ju-
sæcularis* examinentur: in Belgio, & Hannonia non est necesse, requirere
:iorem ecclesiasticum ad hoc, ut Clericus fiat testis coram judice laico.
Espen Jur. eccles. univ. part. 4. tit. 7. Cap. 4. num. 29. & Cap. 6. num.
ılicubi sub indignatione regia jubentur Clerici per sic dictum *pareatis* te-
nium ferre coram judicibus laicis, *etiam in causa criminali:* propter hoc
t, *non fieri talem Clericum irregularem*, etsi ad ejus testimonium sequatur
, aut mutilatio. *Hericourt legum eccles. Franç. part. 3. Cap. 4. art. 2. num.*
. *Recentiora* tempora videntur reverti ad *antiquiora*, sive *ad jus Codicis Theo-
i:* nam hoc jure *Episcopi* quidem nec honore, nec legibus, ad testimoni-
icendum flagitantur; imo non decet eos admitti; nam & persona deho-
ur; & dignitas sacerdotis exempta confunditur. *l. 8. C. Th. de fid. test.*
C. Justin. de Episc., verum *reliqui Clerici*, etiam *presbyteri*, non erant im-
s a testimonio dicendo coram judice sæculari, usque adeo, ut, solis *pres-*
exceptis, *reliqui Clerici*, tanquam testes, *sub tortura* examinari potuerint.
C. Th. eod. l. 8. C. Justin. de Episc. D. Hoc, tanquam *nimis vile* corre-
bsequens ætas, nec divinavero, si canones propterea dicam non sivisse,
:rici coram sæcularibus dicerent testimonium, aut saltem *non aliter*, quam
fice, id est, *citra quæstionis injuriam*. Conf. can. 59. Conc. *Carthagin.* ha-
nno 399., ubi statuebant Patres, petendum esse, *ut nulla ad testimonium
um ecclesiastici cujuslibet persona pulsetur.* Can. 38. in fin. II. q. 6.

36. C. Quod si vero testimonium olim dixerant Clerici, sive *coram ju-
tico*, de licentia Prælati sui, *sive coram ecclesiastico*, nego, quod *antiquio-*
sæculis *juraverint;* nam capitula, quæ mihi citasti, sunt *junioris ævi*, sa-
que *metamorphosin veteris disciplinæ*. De *Episcopo* possum hoc probare ex
123. Cap. 7. sive Auth. *sed judex* C. de Episc. Et notavit olim S. *Chry-
n. homil. 9. in Caput III. Actor. Apost.*, sacerdotio illud tributum esse, ut
les producti non jurarent. Item Author falsæ decretalis Cornelianæ:

Nos

Nos sacramentum Episcopis nescimus oblatum. Can. 3. II. q. 5. De *Presbytero* habemus Can. 4. caus. ead. *Presbyter vice juramenti per sanctam consecrationem interrogetur.* Generaliter *de Dei ministris* ait ille figulus Cornelianæ: *Sacramentum hactenus exigi, nisi pro fide recta, non cognovimus, nec sponte eos jurasse reperimus.* Can. 1. Caus. cit. & haec dixit sæculo VIII.

37. Sed etsi *tempore Honorii II.* Clerici *testes* debuissent jurare *de veritate dicenda*; non tamen sequebatur, clericos *actores*, vel *reos*, pariter cogendos fuisse ad jurandum *propter calumniam.* Specialitas rationis in eo esse potest, quod testis *solo suo elogio*, siquidem pertinens sit, alterutri parti noceat, vel prosit, atque ideo fides eius merito petatur *summo jurisjurandi modo* firmari: sed *temeritas* litigandi, & *improbabilitas* causæ, se solis, adversario non nocet, imo in fine litis plus temere litiganti, quam illi.

38. D. Antequam pergam in argumento, lege *Glossam* Bartholomæi *Brixiensis* post *Can. 9. XI. q. 1.*, ubi culpat *Gratianum* de falsitate, quoniam dixerat, *Episcopum*, si testis fuerit, *non debere jurare:* & vult probare contrarium ex *Can. 3. II. q. 4.* item ex *Can. 20. III. q. 9.* C. *Brixiensis* male correxit *Gratianum:* licet enim τὸ *jurejurando* non reperiatur explicite in *Nov. 123. Cap. 7.*, non dubitavit tamen *Irnerius* in Auth. *sed judex* apponere: *non tamen juret*: quia Novella *formam*, qua debeant Episcopi testimonium dicere, præscripsit hunc in modum: *judex mittat ad eos quosdam ex personis ministrantium sibi, ut propositis sanctis Evangeliis, secundum quod decet sacerdotes, dicant, quæ noverint*, tacendo, *quod jurent:* formæ autem in jure sunt *stricta*, & *præcisa*, ita, ut argumentum *ab omissis* in iisdem rectissime procedat: cujus rei ratio est ex definitione formæ: est enim *legis, vel hominis ordinata dispositio certos habens fines*, ut eam definit *Alderisius de symbol. Contract. tit. 1. cap. 1. num. 20.* Arg. *l. 4. C. de jure fisc.* in verbis: *certa forma*; & quia *forma ex consummatione contingit.* l. 80. §. 1. ff. ad leg. falcid., ideo *Gregor. Tholosan. syntagm. lib. 1. Cap. 11. num. 1.* formam dicit esse *consummationem, & perfectionem cujusque rei, prout quæque res habet definitam, & determinatam rationem, vel compositionem, certis rebus, vel partibus absolvendam.* Quod vero *certos fines*, atque *definitam rationem* habet, ei non debet *ulterius requisitum* addi, sed sufficit *impleri ea, quæ scripta sunt*; ne dicamus illum, qui formam scripsit, *imperfecte*, & *sine consummatione* scripsisse.

39. D. Optime ratiocinaris de forma: sed, quid si negarem tibi, quod *Justinianus in d. Nov. 123.* præscripserit *formam*, qua Episcopi attestentur? C. Hoc si probo: quando Princeps aliquid *certo modo* gerendum constituit, vel rescribit, tunc *forma* est: *arg. l. 24. ff. ad munic. Cap. 22. de rescript. Cap. 19. de restit. spoliat*; sed Justinianus *certo modo* constituit, qualiter testimonium dicat

piscopus: ergo *forma* est: Item *forma privilegiata* est, quotiens aliquid di-
tur *præter*, vel *contra formam communem:* hic aliquid disponitur præter,
ontra formam communem, ferendi testimonium: hæc enim vult *tactis*
geliis jurari: ergo est forma privilegiata. D. Bene: de hac materia docte
holosan. ibid. num 4. per *novem* regulas, inter quas tua postrema est *octava*
substantiam dicti. Sed redeamus a digressione ad semitam.

40. *Contra est 5.* Vel ergo *nunquam* jurabit Clericus coram judice laico,
n jurabit solummodo *propter calumniam?* C. Spiritus SS. Canonum est,
quam: D. Atqui aliquando debebit jurare, ne bonam quoque causam per-
. g. si *positiones* exhibeat, præstabit *juramentum dandorum*, si ad positiones
idere debeat, *juramentum respondendorum:* si spoliatus fuerit, & specifi-
erum desideretur, *jurabit in litem:* si adversarius super exceptione sua de-
i *juramentum judiciale*, aut jurabit, aut referet, quod ultimum ei *pericu-*
existit, primum *favorabile;* cum præstet, se judicem facere, quam ad-
um; si judex æstimaverit, actori Clerico super exceptione rei aliquate-
obata deferendum esse *juramentum purgatorium*, si eidem semiplene pro-
suppletorium: Item, si Clericus *quartam productionem testium* velit facere,
jurabit *de malitia?* Ergo impossibile est, ut Clericus coram judice *secula-*
et quodlibet juramentum. C. Maneo in mea responsione, quod Cleri-
omnibus istis casibus, ubi laici jurare solent, *de spiritu antiquiorum cano-*
m juret, sed *tantum per consecrationem suam* interrogetur: post nostrum
um autem jurare poterunt *de licentia sui Prelati*: vel observetur modus,
synodus Mechliniensis Sæc XVI. tit. 17. Cap. 5. præscripsit: *Clericus,*
udice laico testimonium dicturus, vel quodcunque juramentum præstiturus (quod
ine nostra, vel alterius ecclesiastici legitimi Superioris licentia ei non licet) in
persona ecclesiastica juramentum præstet.

41. D. *Contra est 6.* Clericis non prohibentur juramenta, quæ firment
contractus; ergo neque illa, quæ firmant *opinionem bonæ causæ.* prob C.
prohibetur Clericis juramentum *plane voluntarium*, multo minus prohi-
eis juramentum de jure *necessarium*, quale est calumniæ: quo magis
voluntate est juramentum, eo *minus laudabile*, & quo magis *ex necessitate,*
licitum, dicente *Paschali II.* in epist. ad Archiepp. Poloniæ: *juratione*
n utatur, nisi necessitate; cum videt, pigros esse homines ad credendum,
ile est eis credere, nisi juratione firmetur. HARDUIN. *Tom. VI. Con-*
t. 2. pag 1769. C. Antecedens DD. communiter supponunt tanquam
, & solum laborant *de disparitatis ratione* danda, quam *Panormitanus* post
que tradit his verbis: *si quaris, quare* in contractibus coram laico *jurare*
& non in judicio, *sine licentia Episcopi, respondet* Innocentius; *quia in*
judicio

judicio sæpe quis incitatur ab adversario, falsum jurare, & ideo fit cum majori deliberatione, & tarditate, & ne ad sæcularia judicia assuescant: sed in contractibus, *ubi sola libera voluntate quis ducitur, secus est secundum eum: fit etiam secundum* Hostiensem, ne impediatur utilitas ecclesiarum, *quibus expedit, ut contrahere possint.* Sed, verum ut fatear ingenue, non satisfit; quia nec Evangelium, nec canon loquuntur *restrictive* de juramentis *judicialibus*, passim permittendo *extrajudicialia*: homines ad ea, quæ sunt *propriæ electionis* plerumque sunt proniores, quam ad ea, quæ sibi imperantur ab aliis: unde plus periculi est in juramentis *voluntariis*: cupiditas habendi æque potest incitare hominem ad pejerandum, vel sine aliquo de juramenti comitibus jurandum, quam adversarius; etiam expedit ecclesiis, ut præstare possint *solita præstari in judiciis*, sicut *contrahere* eis expedit. Unde ego simpliciter nego antecedens; neque enim video disparitatem solidam, cur Clerici arbitrio relictum esset, potius *contractus* firmare juramento, quam *quasi contractum litis contestationis*, qui pariter est *voluntarius*; cum nemo cogatur invitus agere. D. Recte sentis: nam ratio prohibendi Clericis juramenta non fuit *major vel minor tentatio*, nec *major*, *vel minor præcipitantia*; sed, quia discipuli Christi debent esse *perfecti*, & dicere: *est*, *est*: *non*, *non*: nulla distinctione facta, an *contrahant*, an *litigent*: ratio vero, *specialiter* prohibendi eisdem, ne faciant juramenta *in manus laicas*, est *indecentia*, quæ non minus subest in *contractibus*, quam in *litibus*. Unde nec in contractu *investituræ feudalis* voluerunt Pontifices, & Concilia jurari laicis a Clericis, quamvis maxima ecclesiarum verteretur utilitas: imo notum est ex historia, quod Papæ, *Gregorius* VII., & *Paschalis* II. maluerint insignia feuda ab Episcopis Germaniæ dimitti, quam Cæsari hominium ab eis jurari. Ad confirmationem horum omnium sit constitutio synodalis Arnaldi, Episcopi Valentini, de anno 1262., ubi describit pericula *ex contractibus*, quos Clerici firmant juramento, & saltem ad annum vetuit, ne sic jurarent: *Quia pro certo invenimus, quod multi Clerici civitatis & diœcesis Valentinæ, ordinis honestate, & maturitate depositis, ita se faciles exhibent ad jurandum, quod, cum* quoscunque contractus obligationis cum quibuscunque personis *ineunt*, sub religione juramenti *frequenter se obligant, statutis temporibus soluturos, & postmodum suæ salutis immemores, aliquando ex indigentia, aliquando ex fonte avaritiæ, propositis terminis ipsa debita solvere non procurant: & sic labem perjurii incurrentes, juxta statuta canonica beneficiis reddunt ecclesiasticis se indignos: propter quod aliquando grave scandalum est exortum:* volentes hujusmodi vitium, & pravum usum *de nostra civitate, & diœcesi exstirpare, & eisdem Clericis* tollere materiam delinquendi, *provida deliberatione statuimus, ne usque ad annum continuum, & completum a die præsenti ipsorum Clericorum aliqui* in quocunque contractu *jurare præsumant*, sine nostra licentia speciali. HARDUIN. Tom. VIII. Concil. pag. 1989.

42. *Arg.*

42. *Arg. 2.* Duo ſunt, quæ reſtringunt legem *quoad ſubjectum*, nempe *poteſtas limitata*, & *poteſtas limitantis*, ut eleganter dicit *Baldus* in hoc capit.; ſed *lex 2. C. h. t.* non fuit reſtricta *quoad clericos* ſive ex *poteſtate limitata*, ſive ex *poteſtate limitantis:* ergo quoad Clericos non eſt reſtricta. *Probo minor.* Juſtiniani poteſtas quoad Clericos non fuit inprimis *limitata:* quia tempore Juſtiniani Clerici comprehendebantur adhuc *ſub legibus publicis*, ſicut hodienum in Gallia, etſi lex Clericos non nominaret *expreſſe*; ſed, ne comprehenderentur, debebant *expreſſe eximi.* Deinde nec Juſtinianus ipſe voluit legem ſuam 2dam quoad Clericos *limitare:* hoc enim cum Henrico, & Honorio ex eo probaſti; *quia Juſtinianus decrevit, ut canones Patrum vim legum habere oporteat;* ſed ex hoc non probatur limitatio legis *2dæ:* ergo. *Probo min.*: Hac declaratione ſua non obſtante, Juſtinianus legem tulit publicam, ut Clericus juraret in caſibus Authenticæ. *Hoc jus porrectum.* Cod. de SS. Eccleſ., ſeu *Nov. 120. Cap 6. §. 1. & 2. Cap. 7. §. 1.* ibi: *jubemus inſcribi inſtrumentum cum jurejurando: monumenta fieri, & cum jurejurando &c. jurantibus in ſacris ſcripturis:* C. Non hic controvertam, utrum *Juſtinianus* ſub illa lege publica, qua ordinavit juramentum calumniæ generale, *potuerit* comprehendere Clericos; ne ex una quæſtione longa trahamur in longiorem: tranſeat *pro nunc*, quod illo tempore Imperatores crediderint, poteſtatem ſuam legislativam non reſtringi ad ſolos cives Imperii *ſæculares;* ſicut hoc ſatis demonſtrare videntur tot leges codicis, & novellæ conſtitutiones, quæ de Epiſcopis, Clericis, Monachis, latæ ſunt; dico hic ſaltem, quod Juſtinianus *ex poteſtate limitantis* noluerit comprehendere Clericos; quia nullus legislator præſumitur *alicui certo hominum generi* præcipere id, quod ei per ſuas regulas, publice, & quidem a *ſemetipſo* quoque probatas, non licere novit: *Marciani*, & *Juſtiniani* fuit mens eadem de *Clerico non jurante:* poſtremus enim identice, ſicut *Marcianus* ante eum in *l. 25. §. 2. C. de Epiſcop.*, conſtituit in *Nov. 123. Cap. 21. §. 2.* ut Clericus, coram *civili* judice, ſi Epiſcopus judicare diſtulerit, convenibilis, *cautionem ſine jurejurando* exponat: cur hoc? niſi, quia ſcivit, Clerico per regulam Evangelicam, Apoſtolicam, & canonicam, non licere paſſim jurare, & ſic *captioſam* futuram fuiſſe conſtitutionem omnem, quæ in judiciis compelleret jurare Clericos; cum ex una parte jurare non poſſent, ex altera ſubjacerent damnis nolentium jurare. D. Bene notaſti; *Nov. 123. Cap. 21. §. 2.* idem quippe diſponit, quod diſpoſuerat *Marcianus*, & procul dubio ex eodem principio. Sed quid ad Nov. 120? C Sine me totam legere: verum eſt: Juſtinianus in caſu *intentæ alienationis* bonorum *immobilium eccleſiæ*, vel monaſterii, vel alterius loci pii, voluit *ordinatores*, & *œconomos* jurare, etiamſi Metropolitæ, Epiſcopi, Abbates forent, ut colligitur *ex cap. 6. §. 2.* verſu: *ſive Metropolitæ.* Sed fuerat *caſus graviſſimus*, quem voluit Imperator fore *rarum*, & ideo *tam difficilem* jurisjurandi prævii *conditionem* appoſuit; ne Rectores, & œconomi eccleſiarum, utpote ex inſtituto regu-

læ ſuæ fugere juramenta juſſi, tam facile pervenirent *ad prætextum neceſſitatis*, alienandi bona immobilia.

43. D. *Contra eſt 1.* Sicut cöercendi erant *antiſtites* religioſarum domuum *ab alienatione* bonorum immobilium; ita quoque Clerici *a temerariis litigiis:* ergo ſimiliter litigaturis erat injungendum *perſonale* juramentum *calumniæ*. C. Longa diſparitas eſt; nam *alienatio* nihil nocebat *antiſtiti* alienanti; ſed eccleſiæ, cujus erant bona: imo alienatio ſerviebat ſæpe cupiditati eorum, & reſpectibus mundanis: econtra *temerarium litigium* nocet in fine *temere litiganti:* propter quod major fuit proclivitas *ad alienandum cum lucro*, quam *ad litigandum cum damno*.

44. D. *Contra eſt 2.* Noluiſti, pro ratione illorum temporum, *pro nunc* diſputare *ſuper poteſtate limitata* Imperatoris. & conjeciſti cauſam in *poteſtatem* legislatoris *limitantis:* Atqui Imperator nihil limitavit ſua intentione: quia intellexit *omnes perſonas principales:* ergo & *Clericos:* nec anno 534., quo condidit *legem 2. C. h. t.*, declaraverat ulla lege, quod canones Patrum vellet ſervari pro legibus: poſterior autem voluntas non afficit anteriorem, ergo neque ſervit ad *reſtringendam* ejus intentionem. C. Reſp. cum *Baldo* hic: dictio *omnes* non includit *aliunde exemptos*, nec *ſpecialiter prohibitos*: talibus enim *nulla generalitas pragmatica* præjudicat. *Arg. l. 3.* C. *de ſilentiar.* D. Adde pro roborando hoc *Baldi* principio ex eomet *l. 10. C. ſam. erciſc. l. 3. & ibi notata C. Sine cenſu. l. 17. ff. ad* SC. *Turpill. l 104. princ. ff. de legat. 1. l. 33. §. 1. ff. de legat. 2.* C. Et hæc procedunt, ſive *legem conſtitutionis*, vel *ultimæ voluntatis*, aut *præceſſerit*, aut *concomitata*, aut *ſubſecuta* fuerit limitatio. Sic pariter hic nihil refert, an Juſtinianus *ante*, vel *poſt*, conditam ſuam *legem 2. C. h. t.*, aut *in ipſa*, Clericos a jugo jurisjurandi exemerit: nam pro indaganda legislatoris intentione *Paulus* ſuaſit, *priores leges ad poſteriores trahi*, & *vice verſa*. l. 26. & 28 ff. de LL. D. Non diſſimulo, quod potuiſſes obmotum meum *de non-exiſtente lege anteriore* pertinenter reprobare per *l. 45. C. de Epiſc.*; hæc enim condita eſt anno 530., & in eadem poſitive dicit Juſtinianus: *ſacros autem canones non minus, quam leges valere, etiam noſtræ volunt leges*, ſanciens ibidem, *obtinere, quæ ſacris viſa ſunt canonibus, perinde, ac ſi civilibus inſcripta eſſent legibus*. Ergo canon ille, *antiquitus*, ut ait *l. 25. C. eod.*, a beatiſſimis Epiſcopis *inſtitutus*, quo Clerici jurare prohibentur, ſacer fuit Juſtiniano, tametſi non fuiſſet civilibus inſcriptus legibus: quanto igitur potius ad eundem reflexiſſe cenſendus erit, ex quo per *Marcianum* inſcriptus erat jam jam anno 456.? Veruntamen

45. *Con-*

45. *Contra est* 3. Illa declaratio *Justiniani* de canonibus, vim legum habituris, est *generalior*, quam *lex 2da C. h. t.*; ergo, secundum principia nostra *discurs. prior. Num. 31.*, derogatur ei per legem 2dam: *antecedens* constat: nam hæc propositio: *canones vim legum habebunt*, latius patet, quam ista: *omnes personæ principales in exordio litis jurabunt de calumnia*, utpote quæ *specialem* provisionem continet. C. *Distinguo:* nisi conjungatur cum sua *subsumenda* propositione speciali C. Si conjungatur N. Fac istum syllogismum, sicut fecerunt Henricus, & Honorius: *omnes Patrum Canones vim legum habent: non jurare clericus est Canon Patrum: ergo hoc vim legum habet:* & mox videbis resultare *specialiorem* provisionem de non jurando contra tuam *generalem* de jurando propter calumniam.

46. D. *Argum.* 3. Vel vis eximere Clericos a juramento calumniæ per argumentum *a genere ad speciem:* vel per argumentum *a specie ad speciem?* neutrum subsistit: ergo. C. Per utrumque; nam 1) sicut Marcianus in sæpe dicta l. 25. sic intulit: *Clericus per canonem jurare prohibetur: ergo nec cavebit cum jurejurando:* ita licebit mihi inferre: *ergo nec jurabit propter calumniam:* quia *a quocunque removetur genus, removetur & qualibet ejus species.* Arg. l. 32. C. de transact. *juncta Gloss.* super verbo: *peremisti.* l. 3. versu: *cum enim* C. de usur. rei judic. l. 1. §. 3. ff. de aleator. 2) Sicut Clericus non jurat, dum *cavere* cogitur; ita neque, dum *litigat:* nam in jure nostro argumentum a pari notorie est unum de fortissimis propter *l. 12. & 13.* ff. de LL.; quia, ubi est eadem, vel major ratio, ibi debet esse idem jus, & eadem juris dispositio. *l. 32. ff. ad Leg. Aquil. l. 108. ff. de V. O.* Non tantum *eadem*, sed *major* ratio est, ne Clericus juret propter *calumniam*, quam, ne juret propter *securitatem:* quia, cum contra cavillationes sibi quis prospicere valeat, minus in omissione juramenti calumniæ præjudicium est; sed contra *insufficientiam cautionis* nemo sibi potest prospicere. D. Bene arguis: sed sumamus utrumque separatim.

47. *Contra 1mum est 1.* Istud genericum: *nolite jurare:* Canon dicit, *ut Clerici omnino jurare non audeant:* Regula S. Benedicti *in ordin. conversor. cap. 5.* statuit: *juramentum aliud nullus proferat, nisi: crede mihi;* hæc, inquam, in vanum opposuerunt tum *Archi-Episcopi*, tum *Cassinenses* monachi, summo Pontifici, juramentum devotionis, & unitatis prætendenti ab ipsis; nam nihilominus compulsi fuerunt jurare obedientiam, *Paschale II.* confutante Episcopos, *cap. 4. de elect.*, & apud Harduin. *Tom. VI. Concil. part. II.* pag. 1768., Innocentio III. vero frivolam excusationem *Cassinensium* rejiciente in epistola ad eos missa, quæ extat in *cap. 26. de jurejur.*, sicut respondet ad *Chron. Cassin. lib. 4. cap. 109.* GONZALEZ *ad decretal. Tom. I. pag. 223. num. 29. in fin.* Ergo neque juvabit Clericos, ad se subtrahendum juramento calumniæ. C. *Ad anteced.*

anteced. Quod affers de *Archi-Episcopis*, verum est: quia summi Pontifices tum temporis censuerunt, *se esse in casu*, ab illis amplius aliquid exigendi, quam, *est*, *est*, propter malum frequentis resilientiæ ab Ecclesiæ unitate, & a Sedis Apostolicæ obedientia, nec non proruptionis multorum contra canonum statuta, etiam post sacramentum præstitum præsumptæ. Quoad *Cassinenses* autem *monachos*, nego, quod excusatio eorum, tanquam frivola, fuerit rejecta; nam, teste eodem Chronico loc. cit., Successor *Honorii* II. non coëgit eos jurare: falsum ingerit *Gonzalez*, scribendo, quod *Innocentius* III. miserit ad eos epistolam, quæ est *Cap. 26. de jurejur.*, post quam cessaverit superstitio, & prætextus aversandi obedientiæ jugi; nam illa decretalis nihil continet de hac *Cassinensium* causa, nec fuit ad istos missa; sed ad monachos *Castellionis* in diœcesi *Virdunensi*, indulgendo eis, ut deficientibus aliis testibus, pro indemnitate sui monasterii jurare possint in qualitate testium. *Ad Consequens* distinguo: si *legislator canonicus* velit Clericos quoque de calumnia jurare C. Antequam velit N. libenter enim concedo, quod tanta vis non insit illi præcepto generali *de non jurando*, ut legislator nequeat *particulares* juramentorum *species* præscribere, si obviandum fuerit alicui malo; propter hoc enim inventa sunt, & permissa juramenta.

48. D. *Contra est. 2.* Clericis non sunt alia juramenta prohibita, quam 1.) *per creaturas*: can. 9. XXII. q. 1., & 2.) *incauta* sacramenta can. 2. II. q. 5. Quæ vero *tres comites* habent, veritatem, judicium, & justitiam, licent. *Can. 2. XXII. q. 2.* Et hoc non tantum probat *Gratianus* ex S. Augustino, relato in *can. 2. 3. 4. 5. 6.* & 14. XXII. q. 1., sed etiam *Innocentius III.* in *cap. 26 de jurejur*, ubi ait: *licet juramentum prohibuisse Dominus videatur; nusquam tamen* per Creatorem, *sed* per creaturam, *jurare prohibuit:* ergo non adest *generalis* juramentorum *prohibitio* quoad Clericos: consequenter per se cadit tuum argumentum *a genere ad speciem*; cum genus hoc sit non-ens. *Confirm.* Inspectis omnibus authoritatibus, tam sacræ Scripturæ, quam SS. Canonum, nihil aliud sequitur, quam Clericos *abstinere debere* a juramento *calumniæ*, consequenter etiam *a litigio*, tunc, *cum malam causam recognoscunt se fovere*, non alias: vel ergo *mala fide* litigatum eunt, & absterrendi sunt mediante juramento calumniæ; vel *bona fide*, & nec *præcepto Domini*, nec *regulis ecclesiasticis*, vetantur jurare. C. Nego, clericis non esse *alia juramenta* prohibita, quam quæ facerent *per creaturas:* quamvis enim *Innocentius* in cit. Cap. 26. hoc ita velit explicare, post S. *Hieronymum* relat. *in can. 7. & 8. XXII. q. 1*; tamen S. *Thomas 2. 2. quæst. 89. art. 2.* censet, istam responsionem non sufficere; quia *Jacobus* addidit: *neque aliud quodcunque juramentum.* Juramenta incauta quidem prohibentur, ast non, relinquitur *judicio privato* clerici *æstimare*, sitne suum, quod præstare cogitat, juramentum cautum, nec ne, sed debet adire

suum

suum Superiorem pro consilio salutari; ne forte *innitens prudentiæ suæ*, ac philautiæ, *incaute*, & *sine tribus comitibus*, juret, neve jurando ad *facilitatem jurandi* perveniat, & ex facilitate jurandi *ad consuetudinem*, & ex consuetudine *ad perjurium*, ut loquitur S. *Aug. lib. de mendac. cap. 15. circa med.* Quare *duo* hic subtiliter sunt distinguenda *præcepta*, alterum *Domini*, alterum *Ecclesiæ:* Domini præceptum *commune est Clericis*, & *laicis*, nec *absolute* prohibet jurare, sed *incaute*, ac *leviter*, absque *magna necessitate*, in ore habendo jurationem, tanquam *magnum*, *aut suave aliquid*, *cum cupiditate*, *aut delectatione jurandi:* quoniam vero commune hoc præceptum *singulari* religiositatis *ratione* ad Clericos, aliasque personas, perfectionem profitentes majorem, pertinebat, sic *canon Patrum antiquus* Clericis *ultra præceptum Christi* injungit *non jurare penitus:* cum autem istud præceptum ecclesiasticum *aliquando* venire poterat relaxandum, ut juraret Clericus; ne hoc nimis frequentaretur, *Honorius* adjecit cautelam *de consulendo desuper Superiore*, ipso etiam *summo Pontifice*, in casu, quo vellet jurare Episcopus. *Ad confirm.* Non solum Clerici *pejerare* non debent *cum conscientia malæ causæ*, sed etiam *non jurare cum opinione bonæ causæ*, ut sequantur summa perfectione præceptum Domini, licet hoc eis proprie non vetet jurare in ultimo isto casu; sed tantum *regula ecclesiastica*.

49. D. *Contra est* 3.) Ergo *amplius aliquid* vetabant ecclesiasticæ regulæ *Clerico*, quam ipse Dominus. C. Concedo, & hoc ideo, ut præceptum Domini *tanto exactius* servaretur a *primariis* ejus *discipulis:* ideo nolebant SS. Canones, & leges, ut vel tentaretur Clericus ad jurandum per compulsionem legalem. D. Atqui hoc non: *probo*: S. AUGUSTINUS de semetipso dicit in Can. 14. XXII. q. 1. *Quantum ad me pertinet*, *juro*, *sed quantum mihi videtur*, *magna necessitate compulsus*; *cum videro*, *non mihi credi*, *nisi faciam*; & *ei*, *qui mihi non credit*, *non expedire*, *quod non credit: hac perpensa ratione*, & *consideratione librata*, *cum magno timore dico:* coram Deo, *aut* testis est Deus, *aut* scit Christus, *sic esse in animo meo*; & *video*, *quia plus est*, *id est*, *quia amplius est*, *quam*, *est*, *est*, *non*, *non: sed*, *quod amplius est*, *a malo est non credentis:* idipsum quoque permisit Episcopis anno 850. *Synodus Regia Ticina can. 4.*: ergo Clericis non erat penitus prohibitum jurare: ergo *regula canonica* nihil aliud volebat, quam *regula Christi*. C. Episcopis tunc major relicta erat arbitrandi potestas, & librandi, *utrum existat casus licitæ jurationis*, quam cuique Clerico inferiori, pro cujus sanctitate, & prudentia non stabat tanta præsumptio: ideo *de talibus Clericis* non legi canonem, qui *ipsorum judicio* reliquisset jurationis *æstimandam necessitatem*; multo minus, qui permisisset, eos *per statutum generale* adigi ad jurandum, utpote quod ansam præberet infestis hominibus, diffamandi Ordinem clericalem de perjuriis: valde enim frequens est, ut dicant, partem sibi adversam pejerasse, propter quam maledicentiam viri graves veren-

 tur

tur etiam vera jurare. D. Nec ego legi *de quibuscunque Clericis*, sicut *de Episcopis*: debet ergo gravissima ratio movisse *Honorium* nostrum, ut ipsis etiam Episcopis adimeret arbitrium librandi necessitatem, sibi illud reservando soli, & consequenter his duriorem faciendo viam jurandi, quam sit inferioris ordinis Clericorum. Sed

50. *Contra est* 4. Clerici possunt *ab aliis* exigere juramentum calumniæ: *Arg. can.* 15. *XXII. q.* 1.: ergo etiam possunt alii a Clericis, propter illud: *quod quisque juris in alterum statuit, ipse debet uti eo*, & mox sequens principium sapientis: *patere legem, quam tu ipse tuleris.* Cap. 6. de const. *Confirmatur*, 1. Exigi potest ab his istud juramentum, qui *calvere*, & *vexare* possunt alterum in judicio; sed etiam Clerici calvere, & vexare possunt. *Confirmatur* 2. In *diffidente*, & *exigente* juramentum est malum, non in jurante. *Can.* 14. *XXII. q.* 1. ergo si in Clerico toleratur *malum diffidentiæ*, poterit eo magis ei imperari *bonum*, quod medeatur illi malo, nempe juramentum. *Confirmatur* 3. cogendus est Clericus ad id, quod exigit necessitas; sed necessitas exigit juramentum calumniæ, quoties pars adversa laborat malo diffidentiæ, ne vexetur a Clerico litigante: ergo. Et evolve *can.* 6. *XXII. q.* 5. ibi: *juratio necessaria est: infirmitate jurare cogeris.* C. ad argum. N. C. exactiones enim debent fieri *juxta statum*, & regulam cujusque: adductum principium non servit *non exempto* contra *exemptum*, aut *specialiter prohibitum*: ad hæc *Clericus* non statuit hocce jus, ut juretur propter calumniam, sed *ipsa lex*, cujus beneficio utitur, dum exigit: *Ad Confirm.* 1. N. Major. sed, *a quibus lex propter metum calumniæ id exigi permisit*: in Clericis autem non est metus calumniæ, propter quem eos lege constringi oportuisset; cum *jura constitui oporteat in his, quæ ut plurimum accidunt, non quæ ex inopinato* l. 3. ff. de LL.; *Ex his, quæ forte uno aliquo casu accidere possunt, jura non constituuntur; sed ad ea potius debet aptari jus, quæ & frequenter, & facile, quam, quæ perraro, eveniunt.* l 4. 5. 6. ff. eod. Possunt calvere Clerici, & esto, interdum unus alterve cavillet; propterea non erat *totus Ordo* clericalis trahendus in formulam jurisjurandi, calumniæ. D. Siccine omnis causa Clericorum præsumitur esse bona? C. Hoc non dico, sed dico, præsumi, omnem Clericum *fide bona litigare*, putando, causam suam esse bonam. *Ad Confirm.* 2 Diffidentia alia est *fundata*, alia non: hoc posteriore casu ipsa est *malum infirmitatis*; priore autem, ipsa non est malum, sed oritur *a malo moris*; Arg. *cap.* 4. *de elect.*; quia hominibus mundanis parum fidere debere Clericos, tanquam sibi infestis, oppido antiquitas docuit. *Cap.* 3. *de immunit. in* 6.: equidem malo diffidentiæ, quam concipiunt sæpe laici contra Clericos, interdum suadet, servatis servandis, mederi *charitas*, sed nimium foret, eidem deferre *per legem*: hoc enim confortaret eorum pravam de Clericis opinionem, quasi vero absque temeritate haberent Clericos

pro

pro vilitigatoribus: ex quo patet responsio *ad Confirm. 3.*, nempe, quod hæc necessitas *in quovis casu particulari* librari debeat, an sit ei subveniendum juramento, nec ne; quin propterea statuatur *aliquod generale*, & quidem *coactivum*. Magis necesse est, Clerum esse immunem onere juramentorum, quam infirmitatem proximi juvari per toties frequentanda juramenta: &, si *lex 2. C. h. t.* deberet servari a Clericis, jam non referret, an pars, Clerico adversa, sit infirma, nec ne; sed *pro omni casu* formularium istud juramentum præstari oporteret: non est autem credendum, ipsum legislatorem tanta infirmitate laborasse, ut ejus incredulitati subvenire debuerit Clerus jurando.

51. D. *Contra secundum est*; Argumentum tuum *a specie ad speciem*, videlicet a prohibita *exactione cautionis jurata* ad juramentum *calumniæ*, quoad *antecedens* annihilavit ipsummet Concilium *Chalcedonense*, sub *Marciano* celebratum; nam in hoc *act. 15. can. 30.* Episcopi Ægypti jubebantur super futura subscriptione Concilii, quam primum habitura esset Alexandrinæ civitatis tunc viduata Ecclesia novum Patriarcham, *aut fidejussores dare*, aut *jusjurandum præstare:* HARDUIN. Tom. II. Concil. pag. 614. Ergo Episcopi poterant in defectum fidejussorum adstringi ad *cautionem juratoriam*. C. Exceptio est a regula: subscriptio enim illa pertinuit *ad fidem rectam*, super qua Episcopi, & Clerici jurant, *Can. 1. II. q. 5. Can. 4. dist. 100.*

52. D. *Contra est 2.* Non licet argumentari *affirmative* a *quibusdam speciebus* juramentorum, ad quæ *compelluntur* Episcopi, Clerici, & monachi, ad *quascunque species* alias juramentorum: ergo neque *negative* ab aliqua specie, ad quam non sunt compellendi, e. g. *a cautione juratoria* ad juramentum *calumniæ.* C. N. C. Quia *affirmativa* argumentatio procederet *ab exceptione* contra *regulam:* econtra *negativa* ab *uno exemplo regulæ* ad *aliud exemplum regulæ.*

53. D. *Contra est 3.* Ipse *Honorius* II. ante conditam hanc decretalem a *volentibus*, & *postulantibus* Episcopis, *Aretino*, & *Senensi*, recepit juramentum calumniæ: *Discurs prior. Num. 16. & infra 3.*: ergo ipsummet tunc non movit exemplum legis 25. C. de Episcopis: *prohibitos* enim *jurare* Pontifex, nequidem *volentes*, & *postulantes*, debuisset admittere ad jurandum; nam S. *Jacobus*, dum ait: *ante omnia fratres mei nolite jurare*, non prohibet *simpliciter juramentum*, sed *voluntatem jurandi;* & ideo dixit, notanter: *nolite*; quoniam ad jurandum non debet quemquam *spontanea voluntas* inducere, sed *necessitas* trahere *importuna*, & *tunc* potest sine culpa jurare. *S. Raymundus in Summa lib. 1. tit. 9. § 1.* C. Ideo quoque dixit Honorius: *non sumentes exemplum*, *seu formam a nobis:* quod enim Princeps *sine exemplo*, aut *contra exemplum*, in aliquo casu *singulari* probat, illud in consequentiam non trahitur. *§. 6. Inst. de J. N. G. & C.*

C. D. Atqui sumi ex hoc *Honorii* facto potest exemplum, nempe, *ut qu* *Episcopus jurare possit de calumnia, approbante Domino Papa, si velit, & post* dumne compellatur! C. Hoc sensu admitto, sed, quoniam Episcopi, qu illa historia innotuit, putarent forte, quod *Aretinus*, & *Senensis* ab Ho jussi fuissent de calumnia jurare, hinc eis significavit, quod in hoc *annueri* *rum voluntati*, & *postulationi*. D. Nondum solvisti difficultatem, quam i ex eo, quod male *se obtulerint* juramento illi Episcopi, & quidem cum in tia postulationis; cum nemo eis imposuerit *necessitatem* jurandi! C. Erant dem *sine præcepto judicis*, aut legis necessitate, sed non *extra circumstantias*, dammodo *necessitantes*: alter enim Episcoporum istorum contra alterum non tum susceperat *diffidentiam magnam* de injustitiis, sed etiam *armatas diffi* *nes*: unde quilibet contendit, suam bonam fidem juramento firmare.

54. D. *Contra est 4.* Exemplum *Marciani* non retraxit legislatorem nonicum, quo minus plura alia sacramenta imponeret Clero: ergo nequ trahere debuisset ab imponenda necessitate præstandi juramenti calumniæ. *teced. probo.* Non obstante illo exemplo, ponit *Bartholomæus de S. Concor* *Summa Pisana* verbo: *jurare* num. 8. *septem casus*, in quibus *etiam sacerdos* p & debet jurare. 1.) Pro *fide* supra num. 51. 2.) Pro *reversione* a *schism* pro fidelitate, obedientia, & unitate. *Can. 9. I. q. 7. Cap. 4. de elect. Ca* *de jurejur. Cap. 10. de major. & obed.* 3) Pro *pace* can. 1. *XXII. q. 1.* 4. *indemnitate* ecclesiæ *cap. 26. in fin. de jurejur.* 5.) Pro *testimonio*. Can. 3. *IV. q. 3. cap. 39. de testib.* 6.) Pro *absolutione* ab excommunicatione, & censuris. *Cit. cap. 10. de major. & obed. cap. 52. & 58. de sent. excom.* 7.) ostendenda *innocentia* per purgationem canonicam. *Can. 5. 13. 16. II. q. 5.* 8.) Pro *extorsione veritatis* in judicio inquisitionis. *Cap. 17. de accusat.* Q ergo quoque 9.) Pro coërcenda calumnia *Cap. 5. h. t.*? Supradictos fere exprimit sancta regula S. P. *Francisci* pro Tertiariis Cap. 12. *a jura* *autem solemnibus omnes abstineant*, nisi, *necessitate cogente*, in casibus, per i gentiam Apostolicæ Sedis exceptis, *videlicet pro pace*, *fide*, calumnia, & *monio perhibendo*, *ac etiam in contractu emptionis venditionis*, & *donationis*, *videbitur expedire.* C. Ne admisceas jura *posteriora* nostro capitulo: enim, *post Honorium* crevisse quoad Clericos & Laicos juramentorum m dinem. Revoca in mentem dicta supra Num. 31. Addo, quod dicit *Clemen* in Cap. 15. de sent. excom. *Cautio juratoria*, *quam hodie*, *qui excommu* *sunt*, *præstant*, *potius ad cautelam* ex consuetudine Ecclesiæ, *quam* rigore num, *est inducta.* Ex toto autem argumento nihil aliud sequitur, quam mum Superiorem posse, lege lata, ab illo: *nolite jurare*, in certis causis dere, & *necessitatem jurandi generalem* imponere Clericis, qui tamen ju non transgrediuntur illud præceptum; quia pro illius observantia sufficit

amare juramenta, *vel appetere*. Cur autem non duxerit, recedendum esse a regula propter calumnias *Honorius*, causas jam dixi: singulorum disparitates dare, nimis longum accideret: illud certe docuit experientia hactenus, *minus omnibus aliis juramentis* utile, ac necessarium esse *juramentum calumniæ*; adeo, ut ejusdem exactio ipsis judicibus reddita fuerit odiosa. Vid. *Van - Espen jur. Eccles. Univ. part. 3. tit. 7. Cap. 4. Num. 4. 5. 6. 7.*

§. IV.

Disputatur super altero membro casus brevis.

55. D. Satis de *principali* membro *casus brevis:* pauca adhuc movebo de *secundo*, videlicet, *licere Clerico delegare hoc officium alteri:* sic autem dico: Nihil hic specialis prærogativæ cernitur *pro Clericis*; nam *quibuscunque* etiam *laicis*, permissum est præstare juramentum calumniæ per suum procuratorem. *Cap. 3. h. t. in 6.*, & generaliter *de jure civili* juramenta possunt præstari per alios. *l. 17. §. 3. ff. de jurejur. l. 13. §. 13. ff. de damn. infect.* C. Nego, quibuscunque licuisse *tempore Honorii* præstare juramentum calumniæ *per delegatum*; hoc enim expresse erat contra *l. 2. §. 3.* & 5. & *Auth.* Principales §. 2. 3. 4 *C. h. t.* Quare illud recentius est, quod decrevit postea *Bonifacius VIII.*, morem sui ævi secutus. Leges, quas ex ff. allegas, nullatenus probant, *ullum* juramentum præstari potuisse *per alium*, licet speciali mandato suffultum: nam *prior lex* solummodo dicit, quod procurator *generalis*, aut *qui speciale mandatum ostendit*, possit alicui *deferre* juramentum *conventionale*: nihil de hoc, quod procurator pro suo principali possit illud *præstare*. Similiter lex posterior non voluit, ut is, qui *alieno nomine* postulat caveri de damno infecto, juret *in animam alterius*; imo in *suam* jurabit, eum, cujus nomine cautum postulat, id non calumniæ causa id fuisse postulaturum. Deinde etiam post *cap. 3. h. t. in 6.* arbitrabitur ex circumstantiis judex, an non hic & nunc, rejecta delegatione, ipsa persona principalis, *si fuerit sæcularis*, cogenda sit, ut *personaliter*, & *corporaliter* juret, præsertim *ad instantiam partis:* quoniam sæpe contingit, hominum conscientias percelli *solemnitate*, & *præstatione personali* juramenti, non autem *delegatione*. Econtra Clericum, vel Monachum, judex nunquam ad hoc potest compellere.

56. D. *Contra est.* Etiam Clericus, *in sua privata causa* litigans, si nolit per se ipsum jurare, dabit procuratori suo *mandatum speciale*, videlicet *jurandi in animam suam.* Cap. fin. h. t. in 6., & sic in effectu ipse jurat, secundum *Panormitanum*; atque tantummodo ad vitandum errorem in plebe in hoc dispensatur, *ne propria manu tangat Evangelia*; quod ad puram ceremoniam redit, ne sit Clerici juramentum *corporale*, sed *mere verbale*. Si vero causa non tam *ipsius Clerici* sit, quam *beneficii*, seu *ecclesiæ*, tunc quidem *Clericus ipse*

non jurat, sed *Syndicus ecclesiæ;* hoc ipso jure utuntur quælibet *Corpora sæcularia:* ergo quoad immunitatem ab hoc jurejurando Clericus vel nihil, vel admodum parum, prærogativæ habet præ homine laico. C. Nego, quod *tempore Honorii* fuerit *alternativa obligatio*, aut *personaliter jurandi*, aut dandi *mandatum speciale*, jurandi in animam Clerici. Vide supra Num. 55. Quid *postea* constitutum fuerit, non est hujus loci, utpote in quo præcise disquirimus, *ad quid teneretur Clericus in vim hujus Capituli?* PANORMITANO sentienti, quod immunitas hæc clericalis, seu prærogativa præ laicis tantum in eo constitisset, *ne tangerent Evangelia*, accedere non possum, propter verba: *Clericus* omnino *jurare non audeat: a juramento calumniæ præstando sit immunis:* minime *jurare audeat*: neque enim dicit textus: *Clericus juret, sed non cogatur tangere Evangelia:* neque etiam: *Clericus non cogatur* determinate *personaliter jurare, sed vel personaliter, vel per mandatarium, qui de speciali mandato juret in animam ejus.* Quapropter omnes istæ explicationes debentur inutili veterum studio, *capitula* hujus tituli *posteriora* conciliandi cum præsenti: nos autem repetimus hoc Capitulum, *tanquam si posteriora Capitula non essent in mundo*, ut rectum sensum, qualis *tempore Honorii* intelligebatur, assequamur. Altera pars argumenti pariter non subsistit; nam de jure civili & canonico *ante conditum cap. 6. h. t.* non liberabatur universitas sæcularis a præstatione hujus juramenti per hoc, quod ipsa ageret per Syndicum. *l. 2. §. 5. C. & cap. 3. h. t.* Ecclesia vero liberabatur, quia gaudet jure Clericorum: nec ullo ex textu ostendi potest, quod *Syndicus* saltem *Ecclesiæ* teneretur propter calumniam jurare *tempore Honorii.*

§. V.

Recensetur, quæ subsequenter acciderint contra observantiam bujus Capituli.

57. D. Non admurmurare tantum tibi debeo, doctissime Domine Candidate, sed etiam applaudere responsionibus datis: cur autem noluisti excipere ullum argumentum *a posterioribus Capitulis* hujus tituli? C. Ideo, quia nolo conciliare, quæ concilianda non sunt: sed potius tecum gemere fata Cleri, non multo post, pertracti, dicam, an ruentis, in obligationem juramentorum? *Immunitas* illa, tot vigiliis Patrum vindicata hactenus *usque ad sæculum* XII., tandem succubuit *spiritui legum mundanarum*, in forum Canonicum gliscenti sub *Lucio III.* eodem adhuc sæculo, circa an. 1181. D. Mali Clerici dederunt *per spiritum mundi* ansam *spiritui mundanæ hujus legis:* ait enim *Lucius III.: novis morbis nova convenit antidota præparare.* Cap. 5. h. t. Rescripsit autem hoc *in Angliam* Episcopo Heliensi, & archidiacono Natuicensi: aliis verbis in alia causa rescripserat idem Pontifex Archi Episcopo Cantuariensi: *contra diversa experimenta morborum varia nos convenit medicamina invenire.* Appendix Concilii Lateran. III. *part. 23. Cap. 6.* Compilatio 1ma *Cap. fin. h. t.*, injunxitque

Cle-

:ricis, ut præstarent juramentum calumniæ cum clausulis: *appellatione remo-* &: *consuetudine, quæ legi contraria est, non obstante.*

58. C. Resuscitas nostram disputationem: ex his enim postremis verbis ırguo: Consuetudo, per quam Clerici Anglicani usque illue non solebant ıre de calumnia, dicitur hic esse *contraria legi;* certe non *Canonicæ:* ergo 'i, nempe *l. 2. C. h. t.:* ergo sub hac Clerici comprehendebantur: ergo ıra se defendebant *lege Marciani*, tanquam quæ *pro ipsis* sit: alias non fuis- onsuetudo legi contraria: ergo legum periti illi, qui *sub Henrico*, & *Hono-* rolebant Clericos trahere in necessitatem hujus *legis Justinianeæ* recte sense- : secundum *Lucium III.* D. Per *legem* intelligit Lucius *suum istud decretale datum*, quo legem Justiniani *extendit de novo* ad Clericos; non vero legem n *secundum se;* quia consuetudo non jurandi erat *juxta leges, & canones.*

59. C. Sed, nunquid jam *Eugenius III.* in *Cap. 2. h. t.* ante Lucium III. rinxerat clericalem immunitatem ad solas *causas* Clericorum, & laicorum *tuales:* ibi: *in his casibus, in quibus de ecclesiis, decimis, & rebus spirituali- tantum, agitur, Romana Ecclesia juramentum calumniæ nec dare, nec recipere uevit:* ergo jam tempore *Eugenii III.* Clerici erant sub jugo legis illius mun- e, quando *objectum litis* non erat *aliquid spirituale.* D. Non, mi chare; ı, si fontem legimus, tam ex *appendice Concilii Lateran. III., quam ex MSta pilatione ıma*, conspiciuntur hæc verba: *canones autem juramentum Calumniæ prorsus indicunt:* nota bene: *nulli prorsus:* ergo neque his, qui propter rem poralem litigant, Clericis: C. Verba in *Raymundina*, sive *sexta* compilatio- ıon sonant sic, sed restrictio conspicitur: *in hujusmodi causis.* D. S. Ray- ıdus hæc verba fonti apposuit, pro more suo, ne stylo sui temporis discor- :t: Colligis ergo, quod post *Lucium III.* distinctio facta fuerit inter causas *porales, & spirituales:* in illis præstabatur juramentum calumniæ, non autem is. C. Sed hæc ipsa, *ad solas causas spirituales* restricta immunitas non du- t propter *Cap. 1. § fin. h. t. in 6.* D. BONIFACIUS VIII., videns, *n in spiritualibus causis* frequenter calumniari, ut via præcluderetur calumniis, robavit praxin plerorumque, conjungentium *duo simul juramenta*, nimirum, *de veritate dicenda*, quam *de calumnia.*

60. C. Attamen *Eugenius III.* in *cap. 3. h. t.* profitetur de se ipso, quod at juramentum calumniæ in pertractandis causis, aut per principales per- s, aut per indultos eisdem œconomos, semper tamen *in animam ipsiusmet ntis*, id est, si juret *œconomus*, in hujus animam, si *principalis persona*, pa- r quoque in istius animam: loquitur autem in casu, quo Abbatissa litem :bat cum Abbate: ergo jam *Eugenius III.* recessit ab immunitate *Cap. ımi*

 h. t.

h. t. D. Iterum hic debemus recurrere ad fontem textus: dicit Eugenius: *in pertractandis causis sacramentum de calumnia non passim præcipimus exhiberi, sed*, cum fieri facimus (hæc verba omisit *Raymundus*, sunt tamen in *compilatione 1ma*, vel, ut accuratius in *Appendice* Concilii Lateranensis: *cum fieri sinimus*) *causa, & principalium personarum qualitate inspecta diligenter, quandoque per ipsas principales personas, quandoque per œconomos sibi indultos, illud præcipimus præstari.* Non loquitur hic Pontifex de *constitutione aliqua generali*, qua præceperit in judiciis suis exhiberi juramentum calumniæ a personis ecclesiasticis, etiam *sub obligatione tantum alternativa*, aut per se ipsas, aut per œconomos: sed de *suo decreto approbante:* quoties enim pars parti offert, aut defert in judicio juramentum, judex interponit suum *decretum sinens*, sive *approbans:* hinc dixit Eugenius: *cum fieri sinimus:* non sivit autem *passim*, per modum *necessariæ formalitatis*, sed prius diligenter inspecta *causæ* qualitate: deinde *non semper compulit* personas ecclesiasticas, ut *per semet ipsas* jurarent, verum indulsit eis *delegationem œconomorum*, ad normam *Capit. 1. h. t.* Sed nec sivit semper illas jurare, tametsi sponte voluissent: interdum noluit per œconomos jurari, verum per ipsasmet personas principales: quidquid autem mandaret *Eugenius*, hoc semper *cum diligenti discretione, & causa cognita*, mandavit; nec sustulit propter hoc immunitatem, ab *Henrico*, & *Honorio* concessam; sed tantum sua praxi ostendit, non prævalere sic illam immunitatem, quin prudens judex *aliquando* ab ipsamet principali persona exquirere possit juramentum calumniæ. Unde hoc *Cap. 3.* servire poterit pro Cap. 1. per modum exceptionis: nempe *nisi in aliquo casu speciali judex ecclesiasticus æstimaverit hæc duo, videlicet* 1.) *jurandum esse de calumnia.* 2) *jurandum esse per ipsammet personam principalem.*

61. C. Nonne vero idem *Eugenius III.* in *Cap. 4. h. t.* præcepit *monachis Cisterciensibus*, ut loco sui constituant œconomum, qui valeat juramentum de calumnia exhibere? D. Nonne expresse adhuc salvavit eorum immunitatem ponendo: *ad quod faciendum eos cogere non debemus?* Et quare? inspice fontem: quia *Imperatorum sæcularium leges, & ecclesiasticæ Patrum Constitutiones, viris religiosis nullam molestiam, vel turbationem, quæ sacro ordini contradicat, irrogari permittunt:* en apertam provocationem ad leges, & canones, in *Cap. 1. h. t.* laudatos, & ad regulam S. Benedicti. Quoniam vero *causidici Galliæ* a bonis istis religiosis absoluta importunitate exigebant juramentum calumniæ, sicut ab aliis laicis, timendumque fuit, ne, recusato eo, monasteria a causa sua deciderent, sic *Eugenius* ordinavit, ut œconomus constituatur, qui juret, & hunc ipsum noluit *semper* jurare, sed, *cum res postulaverit, cum necesse fuerit.* Cognoscis ergo, quod *Eugenius III.* absolute adhuc, quantum in ipso erat, erectum servare contenderit *Cap. 1. h. t.*, primusque fuerit *Lucius III.*, qui contra illud disposuit.

62. C

62. C. Sed nunquid *Innocentius III.* egregie promovit necessitatem juramenti calumniæ; fecit enim in *Cap. 6. h. t.*, ut videtur, *motu proprio*, per *formalitatem processus civilis*, lite coram se contestata præstari juramentum a procuratoribus, tum Ravennatensis Archi-Ep., tum Communis Faventini. D. Non *promovit*, sed *tractus est* in hanc formalitatem ex stylo sui temporis, quo judicibus etiam *ecclesiasticis* nimis placuerunt *leges Justinianeæ*, cum dispendio *simplicitatis canonicæ*, quæ antea negligebat *legum districtionem*. Cap. 2. h. t. Ostium, sicut dixi, aperuit *Lucius III. in Cap. 5. h. t.* quo semel patente, adhuc reputabatur magnum Cleri privilegium esse, quod liceret hanc formalitatem implere *per Syndicum*.

63. C. Quid autem fecit demum nepos Innocentii III., *Gregorius IX.*, dum in *Cap. fin. h. t.* plane quoad *Episcopos*, & consequenter a fortiori quoad *omnes, eo apice inferiores*, fecit hanc distinctionem: *si litiget per se, jurabit quoque de calumnia per se: si litiget per Syndicum, vel actorem, iste præstabit hoc juramentum.* D. Gregorius IX. usus est verbo: *videtur*, per quod innuit, se ratiocinari ex Cap. 1. h. t., ejusdemque verbis: *aliis idoneis defensoribus:* necesse enim videtur, ut is, qui delegatur ad præstandum calumniæ juramentum, sit delegantis *defensor;* sequitur, quod, si Episcopus defensore non utatur, sed per se ipsum agat, non liceat ei, hoc officium per delegationem a suo humero amoliri. Hæc expositio nobis quidem non arrisit supra Num. 56.; attamen retinenda est; quia ita scripta est. *Arg. l. 12. princ. ff. qui, & a quibus manumiss.* Unde resultavit regula: *Clericus, per semetipsum litigans, jurabit personaliter de calumnia, etiamsi foret Episcopus.* Imo vero, propter *Cap. 5. h. t.* adhuc supererat difficultas, an *Clericus Episcopo inferior* non teneatur *per se ipsum* jurare, etiamsi litigaret per mandatarium?

64. C. Sed, quorsum venit illa moderatio nostri Cap. 1. *inconsulto summo Pontifice, inconsulto Prælato suo?* D. GLOSSA in hæc verba dicit, post *Cap. ult. h. t.* obligans tunc Episcopum personaliter jurare, si litiget per se ipsum, necesse amplius non esse, requirere Papam: & recte sentit, quia tunc compellitur: de Clerico autem censet, quod teneatur primo requirere *Episcopum* suum, rectius dixisset *Prælatum* suum. *Vid. in disc. prior. Num. 51.*, quia facilius adiri potest. Verum, modo non est amplius quæstio de *facili*, vel *difficili*; postquam juris necessitas subjugavit Clerum adinstar laicorum, & Clericos jurare corporaliter nihil rari, & insoliti est, multo minus scandalum, vel horror plebis propter frequentiam, sicut olim erat *sub Honorio.* Hinc interpretes jam sæculo XIV. unanimiter scripserunt: *istud hodie non observatur.* Nullus tamen dubito, quin adhuc hodie *Regulares personæ* consulant suos Prælatos, antequam jurent. Qui timoratiores sunt *de Clericis*, prius consulunt, loco Prælati, Confessarium, more piorum laicorum.

65. C. Ergo antiquatum eſt, pridemque inutile, & exſufflatum iſtud noſtrum Capitulum, ſuper quo tantum ſudavimus! Factus eſt enim nunc *quoad hanc formalitatem*, ſacerdos, ſicut populus: ut quid igitur S. *Raymundus* illud retulit in compilationem 6tam; cum ſuo jam tempore variaſſet hæc diſciplina? D. Non eſt penitus antiquatum, & multum adhuc utile: 1.) Ut moneantur omnes Clerici, quanto ſtudio effugere debeant quævis juramenta, præſertim corporalia: *moralitas* enim alicujus *canonis*, ſive *idem ſpiritus*, ſemper manet, tametſi varietur *diſpoſitio*. Proindeque 2.) Clericus, quotiens poteſt ſyndicum habere ratione eccleſiæ, dignitatis, vel beneficii ſui, potius hoc delegato, qui juret *in animam propriam*, utatur; quam ut ipſe litiget, & per ſe juret. 3.) Litigans Clericus in *cauſa ſua privata*, & *patrimoniali*, conſtituat procuratorem *cum mandato ſpeciali* jurandi in animam ſuam, juxta facultatem *Cap. 3. h. t. in 6.*, per quod moderatum eſt *Cap. 5. h t.*; hoc enim magis decet, quam ut ipſe *perſonaliter* juret, licet *quoad conſcientiam* idem ſit: diſcurſ. prior. Num. 45. & 54. 4.) Recurrat ad ſuum Epiſcopum, ſi forte judex arbitraria interlocutione vellet eum, abſque manifeſta cauſa, privare beneficio *Cap. 3. h. t. in 6.* 5.) Nunquam, etiamſi lis ei foret, tanquam actori, in cauſa *patrimoniali*, coram judice *laico*, reſolvat ſe, ut ei *perſonaliter* juret; hanc enim poteſtatem arbitrandi *Cap. 3. h. t.* ſolis judicibus *eccleſiaſticis* dedit, ut poſſint *quandoque* ipſas perſonas principales adſtringere, rejectis procuratoribus: neque *Cap. 5. & ult. h. t.* derogarunt *Cap. 1. h. t.*, in quantum hoc repreſſit judices *ſæculares*. Et ſiquidem Clericorum aliquis vellet ſe ad hoc *ſponte* reſolvere, quod propter praxin communem *ipſorummet laicorum* facile poſſet evitare, credo, & teneo, peccaturum adhuc hodie *Epiſcopum*, niſi petat licentiam *a ſummo Pontifice*, & Clericum, niſi *a ſuo Prælato*; quia *ſine neceſſitate, per Superiores approbata*, violaret *antiquiſſimos Canones*, & renunciaret *legum imperialium privilegiis*, nuſpiam ſublatis. Ex quibus perſpicies, in quibus adhucdum ſtet erectum *Cap. 1. h. t.* dummodo Clerici ipſi nolint propria facilitate idipſum peſſumdare.

§. VI.

Colliguntur notanda bona grana ex hoc textu.

66. D. Meſſis collecta eſt: nunc, exemplo Gloſſæ, & Repetentium, ad *ſpicilegia*. Quænam ex hoc Capitulo notas? C. Legamus notata Gloſſæ poſt *caſum longum*.

1.) Quælibet Eccleſia ſuum habere debet defenſorem ad agendum, & defendendum, qui juret de calumnia.

2.) Gra-

2.) Graviores quæſtiones per Romanum Pontificem debent terminari. *Vid. Diſcurſ. prior. Num. 26.*

3.) Canones vim legum obtinent. Ibid. *Num. 36.*

D. *Hoc procedit de* antiquis canonibus, *qui paſſim in Eccleſia vigebant;* novi *enim* Canones *vim* legis Imperii, vel Regni *alicujus, ut habeant, requiritur, hoc regiſtris legum publicarum inferri; alias duntaxat vim* legis Eccleſiaſticæ *habebunt: imo* libertas Gallicana *nequidem taliter ſinit valere* novos *canones* diſciplinares (*aliud eſt de* pure dogmaticis) *niſi regiſtrentur.*

4.) Nullus Clericus *taliter*, id eſt, de calumnia, jurare debet, ſine licentia ſui Prælati. *Vid. diſc. prior. Num. 52.*

D. *Qualiter iſtud hodie obtineat, vid. hic Num.* 63. *&* 64.

67. *C.* Quid notant cœteri Doctores? D. Notant quædam de *juramentis Clericorum in genere*: quædam de *juramento calumniæ* in genere: quædam vero *parerga*, id eſt, *extra materiam* juramenti. *Quoad primum* notant

1.) Clerici, ſecundum nonnullos Patrum Canones, omnino jurare non audebant.

2.) Secundum *Honorium*, ſaltem non absque licentia ſummi pontificis, ſi *Epiſcopus* * jurare velit; nec ſine licentia *proprii Prælati*, ** ſi *Clericus*, vel *Monachus.*

* *Quidam veteres dixerunt, hoc intelligi de Epiſcopis* exemptis, *& Sedi Apoſtolicæ* immediate ſubjectis; *cæteris enim ſufficere licentiam* Archiepiſcopi. *Sed male; quia, ſi hoc voluiſſet* Honorius, *non opus ei fuiſſet, de Epiſcopo ſingulare reſervatum facere, ſed potuiſſet brevius ponere, ut quivis de clero juraturus ante omnia obtineat licentiam ſui immediati Prælati; tunc enim ipſe ordo hierarchicus direxiſſet Epiſcopum ad Metropolitanum.*

** *Nonnulli putaverunt, nomine* ſui Prælati *intelligi Superiorem* eccleſiaſticum *illum*, coram quo litigat Clericus: *ſed male; nam talis non eſt ſemper Clerico litiganti* Prælatus ſuus, *quamviſ ſit pro ea vice* judex ſuus. *Et proprii cujusque Prælati intereſt æſtimare*, an ſinat honor ſui cleri, & Eccleſiæ, *ut aliquis de ſubditis ſuis juret, necne; ſi enim pejerare videretur, non ipſi ſolum hoc probro foret, ſed etiam ſuæ eccleſiæ.*

3.) Et hoc vel maxime neceſſarium eſt, ſi Clericus, gaudens privilegio fori juratum eat coram *judice ſæculari.* LAYMANN *hic, dico 3.* Conſentiunt plerique DD., quia in hoc non ſunt Clerici *ſpecifice* licentiati, imo *propter ſpecialiorem* indecentiam ſpecialiter prohibiti *

* *Hanc*

* *Hanc regulam* in Episcopis Germaniæ *usu abrogatam esse, non ausim asseverare; cum horum principalis Celsitudo, sociata dignitati Ecclesiasticæ, nunquam se in tantum sit humiliatura. De Communi Clericorum dolendum; quod, si agant, coram judicibus laicis, jurent. Quid servetur, si producantur in testes, vid. supra num.* 35.

Limitatio extranea, *id est*, ex aliis capitulis petita: *In quibus juramenti speciebus Clericus habet authoritatem* ab ipso jure, *potest jurare, non exspectata alia licentia.* Ant. de Butrio hic num. 28.

4.) Universim Episcopi, & Presbyteri *facili de causa* jurare non debent; sed, si *major aliqua necessitas* postulet. *Idem ex S. Thoma 2. 2. quæst. 89. art. 10. Cap. 4. II. q. 5.*

5.) Speciale est in *personis ecclesiasticis*, quod jurent de calumnia per procuratorem, *etiam sine speciali mandato ad jurandum:* secus est in laicis. *Durandus in speculo de juram. calumn.* §. 3. Vid. *in discurs. prior. Num. 45.*

68. Quoad secundum notant

1.) Juramentum calumniæ præstandum est *in primo litis exordio*, id est, immediate post litem contestatam. *Abbas antiquus.* *

* *Hoc de* rigore antiquo; *nam praxis subsequens induxit &* tacitam omissionem. *Cap.* I. §. I. *h. t. in* 6., *&* dilationem *hujus juramenti* in quamlibet litis partem. *Ibid. princ.*

2.) Præstandum quoque est in causa criminali. Vid. *discurs. pr. Num. 46.*

3.) De rigore primævi juris ipsæ personæ principales, & non aliæ, illud præstabunt. Vid. ibid. Num. 45.

Et hoc remittitur *Cap.* 3. 6. *h. t. Cap.* 3. *eod. in* 6.

4.) Juramentum calumniæ non potest specialiter committi, nisi & causæ prosecutio committatur. *Durandus in speculo de jur. calumn. §. 3. Arg. h. Cap. in* verbo: *defensoribus.*

69. *Quoad tertium* notant

1.) Omnes DD., sicut notavit *Glossa*, supra notato 2. Addit *Ant. de Butrio* hic num. 3. *maxime, quando materia tangit Clericos.*

2.) *Gravis* dicitur *causa* propter intricationem opinionum. *Idem num. 3.*

3.) Lex civilis disponens *in materia canonica* recipit declarationem legis canonicæ. *Idem num. 8.*

4.) In

4.) In dubiis legum, si reperiatur interpretatio *Imperatoris* ad illam, *ex quo justa*, recurrendum est *in subsidium* ad Papam. *Idem num. 10.*

Addit ibidem Butrio: *Et sic, quod dicitur, ad Papam spectare determinationes surgentes* ex dubiis legum, *est verum*, nisi alia appareat determinatio legum, *ad quam* antea *est recurrendum. Tu retine distinctionem materiæ* indifferentis *a* canonica: *in hac lex civilis suscipit reformationem, & moderationem summi Pontificis: in illa, quatenus* de translatione ejus in forum canonicum *agitur, idem permittitur Domino Papæ; sed ejus reformatio, & moderatio tunc non operabitur* ultra fines jurisdictionis ecclesiasticæ.

5.) In constitutionibus plus ponderanda *intentio*, quam *verba*. Idem Butrio Num. 12. Exemplificavi discurs. prior. Num. 41., explicando verba canonis: *Clerici* omnino *jurare* non *audent*.

6.) Constitutio, quæ *quoad verba* dirigitur *ad locum certum*, & *de loco certo* loquitur, *si materia est communis*, non restringitur ad locum certum, imo *generalis* intelligitur. *Idem num. 9.*

7.) Duplex est lex, *divina*, & *humana*, & appellatione *divinæ* comprehenditur *canonica*. Interpretes hic passim. *Vid. disc. pr. num. 40.*

Hanc observationem hic plerique veteres faciunt, indigitantes Can. 1. *dist.* 1. *ubi:* omnes leges, aut divinæ sunt, aut humanæ: *quoniam vero statim sequitur:* divinæ natura, humanæ moribus, constant, *non potest ista Canonis* 1mi *divisio huc applicari, ut quilibet studiose meditans comprehendet.*

70. Denique observabo quoque

FALSA NOTATA

1.) *Glossæ* supra Num. 66. notat. 1., quod propterea communiter deseruerunt interpretes.

2.) Lex etiam civilis videtur posse prohibere *Clericis*, & fortius laicis, ne jurent. *Immola* hic.

Hoc vult probare ex l. 112. §. 4. ff. de legat. 1. l. 6. §. 4. ff. de jur. patron., *ubi Glossa eleganter dixerit, quod lex in materia juramenti videtur habere* vim Apostolici, *id est, Domini Papæ. Subjungit tamen*, Hostiensem in Cap. 25. de Jurejur. *videri dicere, hac verum esse*, quando lex est approbata per canonem. *Sed ex his adductis neutiquam probatur, quod lex civilis possit prohibere Clericis, ne jurent: cum solummodo sequatur, etiam per Clericos testamento, vel alias, exacta juramenta* contra vim legum, & authoritatem juris *non ligare eos, a quibus illa exigerent Clerici.*

3.) Appellatione Clericorum non comprehenduntur Monachi. *Ant. de Butrio Num. 13.*

Haec propositio reprobatur per Panormitanum, & Laymannum *hic ex ipso textu nostro. Vid. Discurs. prior. Num.* 47.

Et sic punctum sit, cum clausula *Joachimi* abbatis in *Cap. 2. in fin. de sum. Trin.*

Animadversiones Editoris.

Ad Partis posterioris §. III. n. 29. Videri etiam praecipue de difficultate ob juramentum istud nota a Pontificibus possunt *Gesta Friderici I. in Collectione Urstisiana. Hadriano IV.* respondit Imperator: „Antecessorem Hadriani Ca„lixtum II. jam declarasse, ut Ecclesiastici propter haec Feuda reddant Caesari, „quae sunt Caesaris: si nolint, posse eosdem Feuda sua dimittere, et Impera„tori iterum consignare: subjungit demum: humilitati, quae est custos virtu„tum, et mansuetudini vestrae non minimam notam inuritis, cum hujusmodi „Quaestiones parum Religioni conferentes secularibus personis proponitis. „Imperator hic comprehendit paucis omnia, quaecunque de hac re dici „possunt. „

Ad ejusdem §. n. 34. Juramenta isthaec exinde invaluisse videntur, quod Jus Patronatus omnino quid simile involvere Dominio directo censeretur, aut tota haec res ad analogiam Feudorum reduceretur: inde et Patronus invenitur dictus Lehenherr, aut foemina patrona Lehenfrau: Jus Patronatus geistlich Lehn ut *in Anal. Hass. Col. VI. p. 425. Johann. Comes de Zigenhain* ait in charta de anno 1424: „Unde hain jme unde sin Libs Lehins Erbin geluwen die Pfarre „Kirchen zu ..... also das Henrich egenant unde desin Libs Lehins Erbin „solche lihen mogen wann des noid ist als dann geistlicher Lehen recht ist: „ item *beneficium spirituale*, vocem autem beneficium idem ac Feudum denotasse passim notum est; ut in charta apud L. B. DE GUDENUS *Tom. I. p. 971.* de anno 1323. vendidimus .... „exceptis vasallis nostris et Beneficiis spi„ritualibus etc. „ Generatim mereretur materia de Jure patronatus, quae ex Jure Ecclesiastico Germanico plura singularia a Jure communi deflectentia habet, ex monumentis, diplomatis, aliisque fontibus Germanicis illustrari, quippe qualia frustra in scriptoribus utut diffusis requiras.

Ad

Ad §. VI. n. 67. not. 3. Episcopi Germaniae cum simul sint Status Imperii, si cum aliis Statibus litigant, juramentum calumniae non praestant, quippe quod in casu, ubi Status Imperii inter se actiones movent, insolitum est; idque eo magis cum et Consiliarii Statuum Imperii nomine Principalium litigantes id praestare non teneantur ex R. I. 1654. §. 43. in verbis: „davon jedoch der Churfürsten und Stände verpflichtete Räthe, soviel ihrer Herren „Rechtfertigungssache betrift, zu excipiren. Idem de Advocato Fisci ait GAIL *L. 1. Ob. 90.*

IV.

PAULI JOSEPHI A RIEGGER &c.

DISSERTATIO

DE

POENITENTIIS ET POENIS ECCLESIASTICIS.

Viennae 1772.

CAPUT I.

DE POENITENTIIS.

§. I.

roitus. Communis *ecclesiae christianae finis* in felicitate aeterna & exacta traditae a Christo sapientissimo hujus ecclesiae autore religionis custodia consistit. In eo obtinendo *commune ecclesiae Bonum*, & in ejusdem haud impedita & libera perfruitione *salus ecclesiae* versatur, ad quam conservandam, promovendam & consequendam *virtute* non *civili* illa, & *externa*, quam Hypocrisis & pharisaismus, pessima religionis monstra, comitantur, sed *morali & interna* opus est, quam qui migrat, non tantum conscientiam suam onerat & *peccat*, sed etiam si actionibus externis, non sine publica aliorum offensione animi sui perversitatem demonstret, scandalo suo ecclesiam ipsam, ejusque sanctitatem gravissime laedit, & ita in eam delinquit. Igitur *peccata* atque *delicta* finem ecclesiae evertunt, & a perfecta felicitate, quam tanto ardore omnes concupiscunt, homines abducunt. Constituimus hac dissertatione explicare remedia, quibus Christus ecclesiam suam instruxit, ut utrique malo occurrere, laesamque religionem in integrum restituere queat.

Vid. Instit. Jurisprud. eccles. P. IV. Lib. V. §. §. 241. 242. 243.

§. II.

§. II.

Eum in finem comparatæ sunt pœnitentiæ & pœnæ. *POENITENTIA*, eaque *interna* hoc loco nobis est *dolor animi, quo mala commissa plangimus, cum serio proposito illa rursus non committendi. Can. 1. 4. Dist. III. de pœnit.* S. *LACTANT. div. instit. VI. 24.* Hujus quidem necessitatem (P. I. Proleg. §. 37.) sed simul insufficientiam (ibid. §. 68.) recta ratio agnoscit, dum, qua ratione divinæ justitiæ faciendum sit satis, ignorat. Viam aperuit divina revelatio, & pœnitentiam, quam modo *externam* dicere placet, nobis monstravit, quæ sit Sacramentum novæ legis, a Christo Domino institutum. *MATH. XVI. 19. Joan. XX. 23. SYNOD. TRIDENT. Seff. XIV. Can. 1. & 3. de sanctiss. pœnitent. sacram.*, quo per Sacerdotis absolutionem homini confesso & interna pœnitentia contrito peccata post Baptismum commissa remittuntur. *Est hoc Sacramentum pœnitentiæ lapsis post Baptismum ad salutem necessarium, ut nondum regeneratis Baptismus. Synod. Trident. cit. sess. XIV. in doctr. de Sanctiss. pœnit. & extrem. unct. Sacram. Cap. 1. & 2.* Quid sit Pœnitentia?

§. III.

Sunt autem quasi materia hujus sacramenti ipsius pœnitentis actus, nempe contritio, confessio & satisfactio. SYNOD. TRIDENT. loc. cit. cap. 3. Est autem *CONTRITIO, quæ primum locum habet* (ita illa pergit cap. 4. ibid.) *animi dolor & detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cætero. Fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis modus necessarius, & in homine post Baptismum lapso ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia divinæ misericordiæ & voto præstandi reliqua conjunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur.* Sacramenti pœnitentiæ materia consistit 1.) in contritione

Docet præterea S. Synodus, *etsi contritionem hanc aliquando charitatem perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur, ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam. add. Can. 4. 5. ead. Seff.*

§. IV.

Secundum locum occupat *integra peccatorum CONFESSIO. Oportet enim a pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint. Cæterum quod ad modum confitendi secreto apud solum Sacerdotem, etsi Christus non vetuerit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum, & sui humiliationem cum ob aliorum exemplum, tum ob ecclesiæ offensæ ædificationem, delicta sua publice confiteri possit:* 2.) in confessione

non est tamen hoc divino praecepto mandatum nec satis consulte humana aliqua le[ge] praeciperetur, ut delicta praesertim secreta publica essent confessione aperienda. S[Y]NOD. TRIDENT. *loc. cit. Cap.* 5. *add. Can.* 6. 7. *ibid.*

Equidem non ignoro fuit primis ecclesiae saeculis confessio publica, sed nunqua[m] lege aliqua praecepta erat. *S. CHRYSOST. hom. XXI. ad pop. Antioche[n].* Verum vel ex poenitentium propria voluntate. *S. IRENAEUS Lib. I.* vel ex speciali Sacerdotum consilio fiebat. *ORIGENES homil. II.* *Psalm.* 37. *EUSEBIUS hist. lib. V.* 28. *VI.* 2. *VII.* 6.

§. V.

[D]e satisfactione.

Demum quoad *SATISFACTIONEM* •• *Sancta Synodus declarat falsu[m] omnino esse & a verbo Dei alienum, culpam a Domino nunquam remitti, quin un[i]versa etiam poena condonetur.* Hinc satisfactionis necessitatem argumentis ex S. Scriptura, Traditione, & ratione petitis luculenter demonstrat. *Neque ve[ro] ita est nostra satisfactio haec, quam pro peccatis nostris exsolvimus, ut non sit p[er] Christum Jesum, nam qui ex nobis tanquam ex nobis nihil possumus: eo cooperant[e] qui nos confortat, omnia possumus: ita non habet homo, unde glorietur, sed omn[is] gloriatio nostra in Christo est, in quo vivimus, in quo meremur, in quo satisfac[i]mus, facientes fructus dignos poenitentiae, qui ex illo vim habent, ab illo offerunt[ur] patri, & per illum acceptantur a patre.* SYNOD. TRIDENT. *loc. cit. cap.* 8. *add. Can.* 12. 13. 14. *ibid.*

VAN ESPEN. Tom. I. P. II. Sect. I. Tit. VI. cap. I. Reliqua, quae d[e] Sacramento Poenitentiae dicenda forent, Theologis relinquimus.

§. VI.

[P]oenitentia publica.

Poenitentia externa, (sup. §. 2.) inprimis, quod ad satisfactionem atti[net], alia est *publica* alia *privata*. *PUBLICA dicitur*, quae in facie ecclesiae pu[bli]ce & palam peragitur. Huic per priora sex ecclesiae saecula subjiciebantu[r] omnes, gravium reorum *gravium rei*, sive dein *publica*, sive *occulta* eorum peccat[a] fuerint. Hac sola differentia quod peccatores occulti nec poenitentiam, nec ab[so]lutionem publice reciperent, nec per censuras, sed per privatam absolutio[nem] ad eam subeundam adigerentur. Quae disciplina in ecclesia latina usque ad finem Saeculi VII. circiter duravit, quo tandem tacito quo[]dam ecclesiarum consensu axioma invaluit: *de peccatis publicis publice, de occul[tis] occulte est poenitendum.* Hactenus quidem poenitentia publica semper qui[]busdam externis ritibus vestita & ita etiam solemnis fuit. Sed id non atten[]dentes theologi scholastici, qui Saeculo XIII. ex GRATIANI *Can. 64. Dist.* 5. poenitentiam aliam solemnem a publica distinctam exsculpserunt.

Sunt

Sunt qui peccata occulta, licet gravia, nunquam pœnitentiæ publicæ obnoxia fuisse contendunt, inter quos est *JOS. BINGHAM. Orig. eccles. Volum. VII. lib. XVI. cap. III.* §. 14. Sed nobis præplacuit sententia *JOAN. MORINI l. c. lib. V. Cap. VIII. seq.* Cæterum peccata omnia de quibus Apostolus ait: *qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt*, publica pœnitentia expianda fuisse verius esse videtur, *BINGHAM. loc. cit. Cap. IV. seqq.* add. *VAN ESPEN. loc. cit. Cap. II.*

§. VII.

Ecclesia pœnitentes suos in IV. Ordines sive Classes dividere solebat. Ordo I.) *Flentium* erat, qui in ecclesiæ vestibulo prostrati fidelium preces, ut que ad agendam publicam pœnitentiam admitterentur, flagitabant. TERTULLIAN. *de pœnit. cap. 9.* quorum precibus, cum ecclesia annueret, ista *pœnitentiam* dare, illi *pœnitentiam* accipere, atque ita II.) *Audientes* dicebantur, quibus in infima ecclesiæ parte scripturam atque sermones audire licebat, sed tanquam oratione indigni, antequam preces communes inchoarentur, abire jussi sunt. Uti nec opera laboriosa ad Dei gratiam promerendam & peccata redimenda ipsis imperata fuisse leguntur. Quatuor poenitentium ordines.

Hanc pœnitentium in IV. Classes distinctionem post Novati Hæresin, hoc est sæculo III. medio incepisse, verosimile est. *CARDIN. BONA de Reb. Liturg. lib. I. cap. XVII.* §. 3. quidam Canones *CON. NICÆN. Can.* 11. & 12. *ap. Beuereg. in Pand. Canon. Tom.* 1. *Fol.* 71. *ANCYRAN. Can.* 4. 6. 9. *ap. eund. ibidem fol.* 377. 380. 382. Stationem flentium prætereunt; nec immerito, quum potius præambulum ad pœnitentiam, quam verus pœnitentiæ gradus fuerat. Attamen *GREGOR. THAU. MATURG. Epist. Canon. Can* 11. *apud eund. Tom. II. fol.* 35. & *BASILIUS. Epist. Can. ad Amphiloch. Can.* 22. 75. *ap. eund. ibid. fol.* 79. 127. disertam ejus in Canonibus suis mentionem faciunt.

§. VIII.

Et in his distincti erant a tertii ordinis pœnitentibus. Qui III.) *Genuflectentes* seu *substrati* adpellabantur. Hi enim in navi ecclesiæ consistentes crebras manuum impositiones & benedictiones ab Episcopo recipiebant, precibus pro ipsis fieri solitis CONSTIT. APOST. *lib. VIII. Cap. 8. 9.* in genua nixi intererant: his denique opera Corpus adfligentia *privatim exercenda* injungebantur; hinc hæc statio proprie pœnitentialis erat. CONCIL. LAODICEN. *Can. 19.* Ultimus Ordo erant IV.) *Consistentes*, sic dicti, quod ipsis licuerit consistere una cum fidelibus in Oratione communi & sacrificio usque ad finem. Id unum pœnitentiam eorum significabat, quod nec oblationes suas facere, nec eucharistiæ participes fieri poterant. CONCIL. NICAEN. *Can. 11.* ANCYRAN. *Can. 4. 8. 16. 24.* Recensentur.

MORINUS loc. cit. IV. cap. 16. *num.* 5. *Lib. VI. cap. I. seq.*

§. IX.

§. IX.

Canones & libri pœnitentiales

Tanta sollicitudine in curandis peccatoribus & delinquentibus utebantur Episcopi, tanta circumspectione, in determinandis præcipue pœnitentiis, adeo, ut insigniores etiam Episcopi occurrente nova peccati specie de genere pœnitentiæ soli nihil statuerent, sed aliorum consilia anxie conquirerent. S. CYPRIANUS *Epist. 53.* GREGOR. *Thaumat. Epist. Canon. Can. 1. 7. ap. Bevereg. loc. cit. fol. 32.* Pontifices quoque sæpe consulti sunt, ut de pœnitentia certis criminibus imponenda responderent, cujus exemplum refertur ap. GRATIAN. *Can. 17. XII. q. II.* Quanta insuper cautione singulis delictis pœnitentias aptare studuerint, id ex S. Petri Alexandrini & S. Basilii Epistolis Canonicis adparet. Inde orti sunt *Canones pœnitentiales*, seu regulæ, quibus Concilia, Pontifices atque SS. Patres pœnitentiæ peragendæ normam præscripserunt. Inde *libelli pœnitentiales*, seu Collectiones istorum Canonum, ex quorum præscripto, & non ex animi sui Sententia presbyteri pœnitentias injungere tenebantur.

MORINUS loc. cit. lib. VI. cap. 14. 15. *VAN ESPEN loc. cit. cap. III.* Collectiones Canonum pœnitentialium extant ap. *MORINUM loc. cit.* per modum adpendicis sub titulo: *Codicum Manuscriptorum pœnitentialium, sacramentariorum, pontificialium, divinorum officiorum, collectionum canonicarum, & ejusmodi librorum, qui disciplinam eccles. spectant, interiorem & exteriorem, nondum editorum descriptio & enarratio.* Item *HALITGAR. Episcop. Cameracens. de vitiis & virtutibus & ordine pœnitentium* Libri V. Item *Lib. pœnitentialis ex Scrinio Rom. Eccles. assumptus & pœnitentialis Rom. ex summo Eccles. Rom. ab Halitgario ante annos octingentos exscriptus. ap. HENR. CANISIUM Lect. antiq. Tom. II. P. II. a fol.* 81. *usque ad fol.* 140. *Edit. Amstelod. an.* 1725. add. *collectio canonum pœnitentialium ab ANTONIO AUGUSTINO* ad calcem *Epitomes Jur. vet. Pontif. subjuncta Edit. Paris.*

§. X.

Pœnitentiæ publicæ rigor.

Id quod tanto rigore tanta severitate executioni datum est, ut 1.) semel tantum ad publicæ pœnitentiæ privilegium ordinarie admitterentur rei. S. AMBROS. *de pœnit. II. 10.* S. AUGUSTINUS *Epist. 54. ad Macedon.* SIRICIUS *Epist. I. ad Himer. cap. 5.* relapsos enim vel ecclesia penitus rejectos, aut certe a Communione per omnem vitam prohibitos, nec ad ullius formalis pœnitentiæ, qua restituerentur, Beneficium admissos fuisse Conciliorum Canones testantur. *CONCIL. ARELATENS. II. Can. 21. ap. Harduin. Tom. II. Col. 775. TURONENS. I. can. 8. ap. eund. ibid. col. 795. Toletan. III. can. 11. ap. eund. Tom. III. Coll. 481.* Quæ disciplina usque ad sæculum VIII. in ecclesia latina duravit. 2.) Ordinarius pœnitentiæ cursus homines sæpe numero decem, quindecim, vel viginti annis, dum per diversas pœnitentiæ scenas

(sup.

(sup. §. 7. 8.) eundum eis erat, detinebat: propter atrociora crimina pœnitendum fuit per omnem vitam & non nisi in vitæ exitu communio dabatur. *CONCIL. NEOCÆSAR. can. 2. ap. Bevereg. Tom. I. fol. 402. ANCYRAN. can. 16. ap. eund. ibid. fol. 392.* 3.) pœnitentes in mortis articulo absoluti, si convaluissent, ad eundem statum pœnitentiæ reducti fuerunt, quem subire debuissent, si non ejusmodi morbi gravitas absolutionem eorum exegisset. *CONCIL. CARTHAGIN. IV. cap. 76. 78. ap. Harduin. Tom. I. col. 983. ARAUSICI. can. 3. ap. eund. ibid. col. 1783.*

MORIN. loc. cit. lib. V. cap. 27. seqq.

§. XI.

Hunc disciplinæ ecclesiasticæ rigorem & inexorabilem in peccatores severitatem nunquam sine stupore ad animum revocavi. Sed mox veterum ecclesiæ pastorum sapientiam & in religionis negotio zelum constantissimum admirari cœpi. Dic enim, si quid adhuc dici potest ad criminum exterminium magis præstabile? Ne diuturnam nimis dixeris esse eam pœnitentiam, quæ finita jam est, mox ac de sincera delinquentis emendatione prudenter dubitari non potest. Hoc summum fuerat episcoporum studium, hoc officium, ut quos *metu & lacrymis & tolerantia & bonis operibus conversionem & opere & non tantum habitu* ostendere viderint: *CONCIL. NICÆN.* can. 12. absque mora in plenam eos communionem gratulabundi restituant. *Temporis moram* non quæro dicit S. *CHRYSOST. homil. XIV. in II. ad Cor. sed animæ correctionem. Hoc itaque fac demonstres, sintne compuncti, sintne in melius mutati, & res tota confecta erit.* Examinatur & approbatur

§. XII.

Accedit & alia ratio, quam S. AUGUST. *sermon. 34. de divers. cap. 3.* suppeditat. *Si enim homo ad pristinam felicitatem cito reciperetur, lapsum in peccatum mortale jocum reputaret.* Et quid rationi, quid justitiæ consentaneum magis est, quam ut quos *publice peccando* ad peccandum incitavimus, *publica pœnitendo* a peccato revocemus. Itaque mirum non est, quod pœnitentiæ publicæ disciplina per XI. Sæcula constantissime in ecclesia viguerit. Idem

FLEURY. Discurs. in hist. eccles. II. §. 8.

§. XIII.

Sæculo XII. ineunte decrescere & obsolescere quidem cœpit; id autem abusibus adnumerandum esse omnes arbitrantur. Videamus enim quid sit, cur antiquam pœnitentiarum rationem *omnino* negligere placuerit, 1.) Invaluerat Sæculo XII. obsolescere cœpit ex variis causis.

luerat opinio, inepta & satis crassa, quodlibet peccatum nova pœnitentia esse delendum, ita, ut si unum homicidium decem, decem homicidia centum annorum pœnitentiam requirant. Quod utique contra veterum mentem pœnitentiam impossibilem, & canones ridiculos, faciebat. Jam 2.) sub finem sæculi IX. substituere cœperunt pœnitentiis canonicis alia opera laboriosa, qualia in Decreto Burchardi & in Petri Damiani scriptis occurrunt, nempe psalmos, genuflexiones, flagella, eleemosynas, peregrinationes, quæ tamen omnia sine sincera cordis conversione peragi facillime possunt. 3.) devoluta ad presbyteros pœnitentias imponendi & reconciliandi auctoritate horum confessariorum tam sæcularium quam regularium, qui theologiæ scholasticæ operam navabant, universalis tandem prævaluit sententia, pœnitentiam injungendam a libero confessarii arbitrio pendere, & satisfactione injuncta acceptaque peccatorem extemplo absolvendum esse.

MORIN. loc. cit. lib. X. cap. 16. seqq. & 25. Fleury Discurs III. §. 16. *IV.* 15. *VI. II.*

§. XIV.

nlgen- eius- spe- 51.)an- iæ.

Tandem 4) nihil magis omnimodam pœnitentiæ publicæ desuetudinem maturavit, quam illa Indulgentiarum species, quæ sæculo XI. usitata primum fuit. (infr. §. 29.) *INDULGENTIA ecclesiastica est remissio cap. 4. de pænit. pœnitentiæ in satisfactionem criminum pœnitentibus imposita. Cap. 14. ibid. BOSSUET exposit. fid. cap. 1. num. 27.* Ejus species variæ, antiquiores aliæ, aliæ recentiores occurrunt. Antiquissima est illa, qua usus *S. PAULUS II. ad Cor. II.* erga incestuosum Corinthium, quem excommunicatum Sathanæ antea tradiderat (lib. V. §. 245.) nunc autem in gratiam & communionem eum recipi cupit, *non tam pœnitentiæ opera, quam gratia & beneficio. S. CHRYSOST. homil. IV. in Epist. II. ad Cor.*

§. XV.

Idem. Cumque tempora pœnitentiæ Canonibus præscripta (sup. §. 10.) moderandi & contrahendi CONCIL. NICAEN. *Can 12. ANCYRAN. Can. 4. 5.* quin & modum pœnitentiæ aliquatenus immutandi CONCIL. ANZYRAN. *Can. 2* potestatem habuerint Episcopi, prout pœnitentium conditio & diligentia id mereretur, quis non novam hic videat indulgentiæ speciem? Constat quibusdam peccatoribus, iis præsertim, qui in delicti contumacia per omnem vitam perstiterant, ad ipsum e vita discessum reconciliationem denegatam fuisse; non enim videbatur *dignus in morte recipere solatium, qui se non cogitavit esse moriturum.* S. CYPRIAN. *Epist. 52. ad Anton.* ad *Libellos* tamen seu *preces*

Mar-

Martyrum pœnitentia *cum pace* morituris: Sanis quoque aliqua pœnitentiæ relaxatio *indulgebatur. Idem Epist. 15.*

§. XVI.

Sed animadvertendum est, quanta moderatione & circumspectione hactenus indulgentiæ concessæ sint. Apostolus illi Corinthio residuum donavit pœnitentiæ, ad non nisi post afflictionem pœnitentiæ tam gravem, ut ex ea desperationis periculum metueretur. Permisit quidem CONCIL. NICAEN. *Can. 12.* ab Episcopis indulgentiam concedi, sed iis tantum *quicumque, & metu & lacrymis, & tolerantia, & bonis operibus conversionem opere, & non tantum habitu ostendunt.* Neque existimes, Episcopos libellis Martyrum absque prævia & matura discussione statim subscripsisse. Jubebantur enim priusquam libellos darent, statum pœnitentium expendere, pro illis, quorum pœnitentiam satisfactioni proximam conspicerent, intercedere. Itaque nec, omnes qui Martyrum deprecationem allegare poterant, ideo Indulgentiam & pacem consequebantur. S. CYPRIAN. *Epist. 10. 12. 13. 23.* Quanta moderatione fuerint concessæ.

VAN ESPEN. Tom. III. Dissert. de Synod. Nicæn. in Can. cit. & Tom. I. P. II. Sect. I. Tit. VII. Cap. III.

§. XVII.

Sæculo XI. iterum alia indulgentia dari cœpit *intuitu alicujus operis laboriosi propter evidentem aut apparentem ecclesiæ utilitatem suscepti. - - Magnum illud opus fere semper fuit, arma contra ethnicos, hæreticos aut Schismaticos ferre,* VAN ESPEN *loc. cit. Cap. 1.* §. 9. 10. Ejus exemplum celeberrimum est expeditio in Palæstinam contra Saracenos, quæ hortante URBANO II. *in Concilio Claramontano* an. 1095 primum decreta, & 1096. suscepta est, pro posito Canone: *quicumque pro sola devotione, non pro honoris, vel pecuniæ adeptione ad liberandam ecclesiam Dei Hierusalem profectus fuerit, iter illud pro omni pœnitentia ei reputetur. Can. 2. Concil. Claram. ap. Harduin. Tom. VI. Part. II. col. 1718.* Eadem remissio dein facta fuit iis, qui, cum ipsi non possent, saltem suis sumtibus militem eo mitterent. 2.) Nov[i]

MORIN. loc. cit. lib. X. 19.

§. XVIII.

Mox circa medium Sæculi XII. placuit, licere quoque integram aut partem pœnitentiæ remittere illi, qui eleemosynam conferret in aliud pium opus v. g. reparationem ecclesiæ, monasterii, hospitalis, & reliq. Quin extensa fuit ista relaxatio ad pontium, itinerum, rerumque similium refectionem. 3.) novissimæ & pœnitentiæ publicæ ruina

Denique itidem ad alia pietatis opera, ut visitationem alicujus ecclesiæ cum obligatione ibidem orandi ad intentionem concedentis indulgentiam. Atque ita pœnitentiæ canonicæ & canonum pœnitentialium auctoritas licet Episcoporum debilitate, duritie peccatorum, negligentia atque ignorantia multum successive ceciderit, per ejusmodi tamen indulgentias lethalem quasi ictum accepit. (sup. §. 14.)

§. XIX.

Earum Excessum.

Deinceps vix conveniens moderatio servari potuit, adeo, ut sensim ex nimia harum indulgentiarum extensione summa disciplinæ ecclesiasticæ collapsio secuta fuerit, cujus tamen nec ecclesiam nec pontifices reos arguas, qui in dandis indulgentiis etiam Sæculo XII. adhuc eam moderationem tenuerunt, ut *partiales* duntaxat concederent, & insuper earum determinationem arbitrio Episcoporum committerent. Horum vero liberalitas nimia in CONCIL. LATERAN. IV. restringi debuit *cap. 14. de pœnit.* ut jam annalem tantum in ecclesiarum dedicatione & in aliis XL. dierum indulgentiam concedere possint, & ex illo tempore plena indulgentia summo pontifici reservata fuerit.

§. XX.

Concilium Trident. restrinxit.

Negari quidem non potest, sæpius & ipsos pontifices postea valde liberales fuisse, sed & revocationem & moderationem a SIXTO IV. factam in *Cap. 5. de pœnit. Extravag. com.* non ignoramus. Tandem CONCIL. TRIDENT. in concedendis indulgentiis *moderationem juxta veterem, & probatam in ecclesia consuetudinem adhiberi jussit, ne nimia facilitate disciplina ecclesiastica enervetur. Sess. XXV. Decret. de Indulg.*

VAN ESPEN loc. cit. cap. III. §. 12. *seq.* Quam aliena sit ab ecclesiæ spiritu indulgentiarum in annos centenos aut millenos liberalitas, ex his jam patescit. *De quibus quid dicat DOMIN. SOTO in IV. Sentent. Dist. XXI. art. I. Q. 2. omnino legi meretur.*

§. XXI.

Indulgentiarum hodiernarum forma est recentior.

Novissimæ hujus indulgentiarum speciei (sup. §. 18) ad cujus tenorem modernæ indulgentiæ elargiuntur, nullum authenticum monumentum Sæculo XII. antiquius hactenus repertum fuisse MORINUS *loc. cit. Lib. X. 20. num. 8.* contendit. Ab antiquis remissionibus (sup. §. 14. 15.) in eo, quam maxime differt, cum, ut pro uno eodemque opere omnibus indifferenter pœnitentibus partialis vel totalis pœnitentiæ remissio sive indulgentia addiceretur, pristinis patribus fuerit ignotum, & disciplinæ pœnitentiali in ecclesia hactenus conservatæ contrarium (sup. §. 16.).

Solent

Solent quidam altius repetere earum indulgentiarum originem, quibus tamen praeter *MORIN. loc. cit.* respondent *VAN ESPEN loc. cit. cap. I.* §. 19. *seqq.* & *THEOD. RUPPRECHT in Not. hist. ad Jus Can. tit. de poenit. num.* 90. Rationes, quibus hanc indulgentialem formulam defendere solebant, refert & ad eas pariter respondet *VAN ESPEN loc. cit. Cap. II.* §. 6. *seq.* & *FLEURY Discurs. in hist. eccles. IV.* §. 16.

§. XXII.

Inde tamen pessime concludunt, qui indulgentiarum usum saeculo primum XI. & XII. in ecclesia ortum, aut potestatem eas concedendi, ab Episcopis & Pontificibus illis primum temporibus usurpatam fuisse autumant. Modum enim duntaxat indulgentias concedendi iis temporibus mutatum esse dicendum, adeoque non rei ipsius, sed formulae novitas causanda est. Id quod ad disciplinam historiamque pertinet, nequaquam ad fidem. *Nihil aliud de indulgentiis credendum proponit Tridentina Synodus* (*Sess. XXV. Decret. de Indulg.*) *quam potestatem eas conferendi a Christo ecclesia concessam esse, earumque usum esse salutarem.* Ita BENING. BOSSUET in *Exposit. fid. & doctrin. Cathol. loc. cit.* additque *retinendum illum adhibita tamen moderatione, ne nimia facilitate ecclesiastica disciplina enervetur.* Non re ipsa.

VAN ESPEN, loc. cit. cap. I, §. 26. *cap. II.* §. 9. *seq.*

§. XXIII.

Famosa admodum species indulgentiae est, quae *Jubilaeum* vocari solet eaque omnium largissima aestimatur. Illius auctor fuit BONIFACIUS VIII. qui an. 1300. iis, qui vere poenitentes & confessi eo anno Basilicas principis Apostolorum visitaverint, non *solum plenam & largiorem, imo plenissimam omnium suorum veniam peccatorum* concessit, hasque indulgentias omni anno centesimo iterandas voluit. *Cap. 1. de poenit. Extravag. comm.* CLEMENS VI an. 1350. ad *instantiam populi romani* easdem plenarias indulgentias celebravit, atque quovis anno quinquagesimo repeti jussit, argumento *Jubilaei judaici Levit. XXV. 10. Num. XXXVI. 4.* unde ipsum indulgentialis hujus formulae nomen descendit, *cap. 2.* ibid. Rursus an. 1389. URBANUS VI. a quo fatale ac diuturnum schisma Avenionense initium sumsit, tempus Jubilaei ad annum trigesimum tertium, PAULUS II. autem an. 1470. ad annum vigesimum quintum contraxit, quam ordinationem SIXTUS IV. *an.* 1473. confirmavit. *Cap. 4. ibid.* Jubilaei origo.

§. XXIV.

BONIFACIUS IX. ad finem Saeculi XIV. easdem indulgentias, anno Jubilaei Romae absoluto, ad alias quasdam civitates de singulari gratia exten- & historia.

dit,

dit, PAULUS II. vero an. 1464. ad pontificatum assumtus generalem ad omnes ecclesias extensionem fecit. Atque hactenus alia indicendi Jubilæi causa præter recursum temporis præfixi ignota fuit SIXTUS V. ergo primus fuit, qui initio sui pontificatus *pro felice regimine* Jubilæum indixit. *Constitut. VIRIUM NOSTRARUM Bullar. rom. Tom. II. fol. 526.* cujus exemplum sequentes Pontifices imitati sunt.

VAN ESPEN. loc. cit. cap. V. & VI.

§. XXV.

Forma & conditiones.

Forma ac conditiones Jubilæi in Bulla SIXTI V. expressæ eædem sunt, quæ hodie in Bullis Jubilæi exprimi solent. Imprimis assignantur duæ hebdomadæ, in quarum altera conditiones requisitæ impleri debent, nimirum, ut quis tribus diebus jejunet, eleemosynam, quantum pro sua facultate visum fuerit, eroget: atque unam, ut minus ecclesiam ex designatis ab ordinario visitet: atque ibidem oret ad finem in Bulla expressum: peccata sua humiliter & contrito corde confiteatur & Eucharistiam devote accipiat. Ad quæ peragenda, ut magis idonei fideles efficiantur, conceditur omnibus, ut possint hac vice eligere confessarium quemcumque ab ordinario adprobatum, qui pœnitentem ab omnibus criminibus quacumque ratione reservatis, ac etiam a sententiis, censuris ac pœnis ecclesiasticis quomodolibet incursis absolvere, ac quæcumque emissa vota, præterquam castitatis & religionis, in alia pietatis opera commutare, vigore jubilæi potest.

Vid. R. D. BALTHAS. KERESLICH canonicus eccles. Zagrabiensis doctissimus Differt. de Indulg. jubil.

§. XXVI.

Pœnitentiam publicam Concil. Trident. inculcavit.

Quam in desuetudinem abiisse variisque ex causis (sup. §. 13.) obliteratam esse diximus pœnitentiæ publicæ disciplinam eam per expressam alicujus pontificis aut concilii constitutionem abrogatam fuisse nunquam legimus Quid? quod *Cap. 1. de pœnit. & remiss.* & CONCIL. TRIDENT. eam disertis verbis inculcaverit. *Quando igitur ab aliquo publice & in multorum conspectu crimen commissum fuerit, unde alios scandalo offensos commotosque fuisse non sit dubitandum; huic condignam pro modo culpæ pœnitentiam publice injungi oportet, ut quos exemplo suo ad malos mores provocavit, sua emendationis testimonio ad rectam revocet vitam. Episcopus tamen publicæ hoc pœnitentiæ genus in aliud secretum poterit commutare, quando ita magis indicaverit expedire. Sess. XXIV. cap. 8. de ref.*

§. XXVII.

§. XXVII.

Dumque eadem TRIDENT. SYNODUS *Seff. XIV. cap. 8. in doctrina fanct. pœnit. facram.* præcipit, pro *qualitate criminum & pœnitentium facultate* *ùtares & convenientes fatisfactiones injungere, atque præ oculis habere, ut fatis-* *lio, quam imponunt, non fit tantum ad novæ vitæ cuftodiam, & infirmitatis me-* *nam, fed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & caftigationem*, ipfam iuinam patrum difciplinam, quam in fingendis & exequendis canonibus pœ- :ntialibus intenderunt, expreffit, atque eatenus hodierna difciplina juxta iodum Trident. antiquæ patrum difciplinæ confona eft, eodemque manente lefiæ fpiritu fola hæc differentia fe exerit, quod pœnitentiæ injungendæ ı amplius verbis Canonum, fed prudenti facerdotis arbitrio determinentur. jue fuperfluum foret de infigni, quem canonum pœnitentialium (fup. §. 9.) itia hodie adhuc paftoribus præftat, ufu plura difputare. Et antiquum ecclefiæ fpiritum in pœnitentiis injungendis expreffit.

'AN ESPEN loc. cit. Tit. VI. cap. V.

§. XXVIII.

Pœnitentiæ publicæ difciplinam præcipue epifcoporum curæ fuiffe con- litam, uti reliqua officia ecclefiæ univerfa, nemo in controverfiam trahit. m Canones femper loquuntur de Epifcopo ad minimum, ut conjuncto cum atu fuo ecclefiaftico (fup. §. 251.). Illius erat peccatores ab ecclefia avel- :, eisque pœnitentiam imponere: & dein examinare eorum profectus: & ı vel prorogare eorum pœnitentiam vel pro fua indulgentia moderari: & ique admittere eos ad communionem ecclefiæ per abfolutionem. Equidem le largior epifcopum per fe ipfum omnibus fe præftare haud potuiffe, & pterea presbyteros in adjutorium hujus rei fibi adfciviffe, queis etiam Ca- ıes publicæ difciplinæ exercitium in certis cafibus concredebant. Verum llis ipfis canonibus evidens eft, publicam pœnitentiam a folo epifcopo, & resbyteris non nifi illius juffu, & ita *delegata* quafi ac vicaria auctoritate iiniftratam fuiffe. Pœnitentiæ publicæ Miniftri erant foli Epifcopi.

ONCIL. CARTHAG. II. de an. 390. *can.* 3. & 4. & *concil. carthag. III. de an.* 397. *can.* 32. *EMAN. SCHELSTRATE DISSERT. III. c.* 4. & 7. de eccles. African. fub Carthagin. Primate. Qua ratione non tantum diaconis, fed etiam laicis non nunquam conceffa fuerit peccatores reconciliandi poteftas, tradit *MORINUS loc. cit. lib. VIII. c.* 23. 24. Cæterum de Miniftro Sacramenti pœnitentiæ vid. *CONCIL. TRIDENT. feff. XIV. cap.* 6. *in doctrin. de S. pœnit. facram. add. can.* 10. *de fanct. pœnit. facrament.*

§. XXIX.

Ea cessante presbyteri Curati.

Elapso Sæculo VII. postquam pro peccatis occultis pœnitentia occulta injungi desiit, (sup. §. 6.) simul etiam pœnitentia occultorum criminum presbyteris concessa, publicorum vero episcopis reservata fuit. Quo ergo rarior pœnitentia publica & quo frequentior privata facta est, eo etiam magis auctoritas pœnitentias imponendi & reconciliandi ad presbyteros devolvi cœpit. Cæterum ad illos tantum, qui specialiter ad curam animarum tanquam proprii sacerdotes erant gregi suo præpositi, adeo, ut irrita haberetur absolutio ab alieno sacerdote sine proprii licentia obtenta. *Arg. cap. fin. de pœnit. & cap. 12. ibid.* Ita ergo presbyteri beneficia curata habentes *jure ordinario* pœnitentiam æque, ut reliqua sacra administrare cœperunt. Unde consequitur, ad illos tantum pertinere, hanc curam aliis, si ipsi negotiis sacris superesse non possint, committere. CONCIL. TRIDENT. *Sess. XXI. cap. 4. de ref.*

§. XXX.

Ordine per privilegia papalia turbatum.

Sed Sæculo XIII. romani pontifices exortis tum ordinibus fratrum mendicantium his concesserunt, ut fidelium confessiones ubique libere excipere pœnitentias injungere, & absolutionem impertiri valerent. Sane GREGORIUS IX. primus fuisse videtur, qui an. 1227. fratribus prædicatoribus tale privilegium indulsit, quod *inauditum & his etiam ipsis temporibus novum* adpellavit, MATH. PARIS. *ad an. 1246.* Inde gravium discordiarum & scandalorum originem ipsi pontifices repetunt, de quibus componendis & tollendis egit BONIFACIUS VIII. in *cap. 2. de Sepult. Extravag. comm.* Sed frustra si BENEDICTO XI. *in cap. 1. de privileg. ibid.* credimus, qui tamen ipse discordiæ, *pro qua sedanda processerat, fomentum non medicum ministravit. cap. 2 de Sepult. in Clement.* & ideo CLEMENS V. Bonifacii Constitutionem innovavit in *cap. 2. cit.*

VAN ESPEN loc. cit. Tit. VI. cap. VII. §. 8. 9. 15. *seq.* ubi horum *privilegiorum.* rationem & caussas, cur postulatæ in Tridentino Concilio eorum revocationi curiales romani restiterint, demonstrat.

§. XXXI.

Concil. Trident. aliquatenus restituit.

CONCILIUM TRIDENT. vero in hanc rem decrevit: *Nullum etiam regularem posse confessiones sæcularium etiam sacerdotum, audire, nec ad idoneum reputari, nisi aut parochiale Beneficium aut ab episcopis per Examen, si illis videbitur esse necessarium aut alias idoneus judicatur, & approbationem, quæ gratis detur, obtineat; privilegiis & consuetudine quacumque, etiam immemoriali, non obstantibus. Sess. XXIII. cap. 15. de ref.*

VAN ESPEN loc. cit. cap. VIII.

§. XXXI

§. XXXII.

Ne autem juri parochi sive proprii sacerdotis per privilegia & licentias regularibus & sæcularibus sacerdotibus nullam curam animarum habentibus concessas, videatur derogatum sæpissime constitutum est, ita liberum esse fidelibus confiteri, quoties voluerint, presbyteris legitime adprobatis, ut tamen saltim semel in anno tempore paschali, proprio sacerdoti aut alieno de hujus licentia confiteantur. *cap. 2. de Treug. & pac. extravag. Comm.*

Qua ratione per ejusmodi privilegia juribus parochorum nil derogari dicatur.

VAN ESPEN loc. cit. cap. VI.

§. XXXIII.

Exigua quædam pristinæ auctoritatis episcopalis (sup. §. 28.) pars in quorundam criminum seu *Casuum reservatione* habetur. De ea *SYNODUS TRIDENT.* declarat: *Magnopere ad Christiani populi disciplinam pertinere, sanctissimis patribus nostris visum est, ut atrociora quædam & graviora crimina non a quibusvis, sed a summis duntaxat sacerdotibus absolverentur. Sess. XIV. cap. 7. de doctrin. pœnit.* Et ita Synodus non tantum in pontifice, sed & in episcopis hanc auctoritatem reservandi agnovit, & ab omnibus agnoscendam definivit. *Can. II. de sacram. pœnit.*

Reservationum ratio.

§. XXXIV.

Enimvero *Reservationes Episcopales*, quæ utique juris ordinarii olim fuerant, (sup. §. 28.) antiquissimæ sunt. *Papales* sæculo XI. nondum ubique invaluerant. Tum solebant episcopi non nullos gravium criminum reos ad sedem apostolicam mittere, vel ut a pontifice reconciliarentur, vel ut pœnitentiam ab eo accipiant, qua demum peracta ab episcopis absolverentur: quin & conciliorum decreta aliquos non nisi a solo papa absolvi posse decernebant. Ita reservationes papales ortæ sunt, de quibus id tenendum: in casibus ab episcopo reservatis absolvere non posse eum, qui in casibus sedi apostolicæ reservatis absolvendi licentiam etiam specialem impetravit, licet reservati episcopo essent inter casus sedi apostolicæ reservatos.

Quarum aliæ episcopales, aliæ papales.

VAN ESPEN loc. cit. cap. IX. Mendicantes ab ordinario adprobatos vi privilegiorum delegatam habere jurisdictionem ad omnes casus & Censuras papæ reservatas, exceptis casibus Bullæ Cœnæ & sex aliis a Clemente VIII. reservatis ostendit, *P. ZECH. de jur. Rer. eccles. sect. II. Tit. VI.* §. 268. Sed nemo non videt ita destructam esse præcipuam ac fundamentalem harum reservationum rationem, quæ in eo consistit, ut difficilior obtinendæ Absolutionis occasio a crimine committendo retraheret. Econtra in casu extremæ necessitatis quemlibet Sacerdotem etiam excommunicatum & hæreticum posse

absolvere ab eoque absolutionem petendam esse, recte docere nobis videtur *VAN ESPEN loc. cit.* §. 35.

§. XXXV.

Quomodo hæc de pœnitentia materia ad jus Canon. pertineat.

Quamdiu fori interni & externi conjunctio stetit *lib. V.* §. 258.) & pœnitentiæ publicæ disciplina viguit (sup. §. 16.) tamdiu ea, de qua modo disseruimus, Pœnitentiæ materia latissimum judicii & ita juris ecclesiastici obiectum fuit. Sed mutatis scenis universa hæc doctrina foro mere interno cessit adeo, ut theologiæ, præsertim morali, penitus relinquenda videri posset. Nos autem ita censemus: decretalium libri V. & juris Canonici non solum novissimi, sed etiam antiqui & novi interpretem, imo & scientiæ hujus studiosum quemlibet harum rerum omnium notitia ad exactam Canonum intelligentiam carere penitus non posse.

CAPUT II.

DE POENIS ECCLESIASTICIS IN GENERE ET IN SPECIE.

§. XXXVI.

A pœnitentijs differunt pœnæ eccles.

Hactenus dicta de pœnitentiis pro ratione instituti nostri sufficiant. Nunc de POENIS ecclesiasticis agamus, quæ magis ad forum externum spectant. Cave autem *pœnitentias* confundas cum *pœnis Canonicis*. Nam pœnitentiam non nisi *petentibus* & sincerum conversionis propositum profitentibus concedebant. Nemo ad eam recipiendam cogebatur, sed qui se non subjiciebant, si alicujus peccati publici convicti essent a communione fidelium excludebantur. Pœnæ autem infliguntur *invitis*, ut vel emoti redeant ad frugem, vel indurati ejiciantur ex ecclesia. Quod si pœnitentiæ coactæ exempla objicias, animadvertendum est, ab eruditioribus ea inter abusus recenseri.

CONCIL. TURONENS. I. can. 18. *VENETIC. can.* 3. *AURELIANENS. I. Can* 11. *EPAONENS. cap.* 23. *TOLETAN. III. can.* 11. *Barcinonens. II. cap* 4. *FLEURT. hist. eccles. lib.* 51. §. 8. *lib.* 54. §. 23. 24. Idem *Discurs. III. ad hist. eccles.* §. 16. Idem *Instit. jur. eccles. P. II. cap. IV.* §. 5.

§. XXXVII.

Et ab his censuræ.

Pœnæ ecclesiasticæ omnes, ut ex earum definitione adparet (lib. V. § 246.) in privatione Bonorum spiritualium consistunt, & tum delinquentis emen-

mendationem tum scandali a reliquo populo fideli aversionem intendunt id. §. cit.) atque eatenus pariter omnes una definitione *adæquate* comprendi posse videntur. Sed ex quo INNOCENTIUS III., quid per censuram elligi debeat, consultus respondit, *quod per eam non solum interdicti sed & suspensionis & excommunicationis sententia valet intelligi. Cap. 20. de V. S.* tum ta scholasticorum natio insignem *censuras* inter seu *pœnas ecclesiasticas medicinales* & reliquas *pœnas stricte sic dictas* seu *vindicativas* differentiam deprehendere autumabant. Quare ipsis *censura* est *pœna spiritualis privans usu quorundam bonorum spiritualium ad rei correctionem imposita. Pœna* vero ecclesiastica *stricte dicta privatio bonorum spiritualium in criminis punitionem & vindictam directe indicta.*

a hanc divisionem Decretalis tuæ ad unum omnes consentiunt. De eo tantum adhuc disputant, an pontifex in *Cap.* 20. *cit. complete* omnes censuram species retulerit. Id negare videtur *GONZALEZ: ad Cap.* cit. Sed multo communior est sententia præter excommunicationem, suspensionem & interdictum nullam aliam esse censuram ecclesiasticam adeoque depositionem, degradationem, aliasque pœnas ecclesiasticas aut impedimenta canonica non esse species censuræ nec eo nomine intelligi posse. *VAN ESPEN. P. III. Tit. XI. cap. III. §. I. seq.*

§. XXXVIII.

Operæ pretium est, ut adcuratius hanc divisionem evolvamus. *Censuras* has esse proprias qualitates ajunt. 1) Quod privent hominem tantum bonorum spiritualium *communium*, & quidem 2.) *ad tempus*, ut non sint perpetuæ, sed tolli debeat, quam primum reus resipiscit. Denique 3.) quod ae intendant *emendationem* & *correctionem* delinquentis vel contumacis. Cæterum vero *pœnarum ecclesiasticarum* contrarias proprietates esse, quod 1.) spoliant delinquentem non modo *usu*, sed *potestate* etiam & *facultate*, ut degradatio & depositio, quod 2.) *perpetuum effectum* sua natura habeant, atque 3.) primario intendant criminis commissi *punitionem* seu *vindictam* ex justitia commensura. Qua ratione tres illas vulgatas censurarum species ita circumscriptas putant, ut a reliquis pœnis ecclesiasticis facile distingui possint. Pœnarum & censuram differentiæ in specie.

GIBALIN. *de Sacr. jurisd. in ferend. pœn. & censur. eccles. Disq. I. q. I. seq. Disq. II. q. I. seq.*

§. XXXIX.

Verum multa adhuc supersunt, quæ jure hic objicias. Inprimis, uti Sed hæc distinctiones scholasticæ. ...RINUS *loc. cit. Lib. VI. cap. 25. num. 12.* ait: *cordatus quisque in auctorum ecclesiasticorum, qui XI. seculorum spatio scripserunt, lectione tantillum versatus mi- bi*

hi facile concedet, artem illam stricte, praeciseque, & secundum formalitates logicas de censuris ecclesiasticis loquendi & philosophandi ante illud tempus ab ecclesiasticis auctoribus non fuisse usurpatum. Dein quis ignorat *finem pœnarum justarum* invariabilem esse & per eas *aeque principaliter emendationem delinquentis*, *satisfactionem laesi & exemplum alios absterrens* nunquam vero *punitionem & vindictam* intendi posse ac debere, quod autem dicunt, censuras communium Bonorum usu & ad tempus tantum nos privare; id nec essentialem pœnarum diversitatem demonstrat, nec generaliter verum est. Nam uti depositio privationem perpetuam, ita excommunicatio exclusionem perpetuam continet. In utroque casu restitutio ex gratia singulari fiebat, & satis manifestum est, ecclesiam sæpe numero irrevocabilem excommunicationis sententiam tulisse, ut neque in mortis articulo æternam pacem & communionem concederet. Sane veteres pœnæ & censuræ adpellationibus promiscue visi sunt, *Can. 15. XI. q. III.* & quidem posterior vel ideo magis placuisse videtur, quod *censura apud Romanos* etiam in privatione juris vel dignitatis consisteret.

TERTULLIAN. *Apolog. cap.* 39. excommunicationem vocat *censuram divinam* S. CYPRIAN. *Epist.* 55 - *ad Cornel. legi* (inquit) *literas tuas ecclesiasticæ disciplinæ & sacerdotalis censuræ satis plenas* Idem *Epist.* 11. pœnas, quas peccatoribus minatur Deus, vocat, *divinam censuram*, BOEHMER *Dissert. de genuin. pœnar. eccles. indol.* §. 22.

§. XL.

Satis ineptæ sunt. Est itaque inepta & inutili labore conficta pœnarum ecclesiasticarum a censuris differentia; unanimi tamen interpretum calculo recepta, ut jam nec negligi penitus nec simpliciter tolerari absque confusione possit. Quapropter viam mediam elegimus, & hodiernam de censuris & pœnis canonicis doctrinam & loquendi phrasin ita exponemus, ut tamen nec veterem tanquam inutilem & plane abolitam silentio prætereamus. Cæterum magis ex ordine nos facturos esse speramus, si primo de pœnis & censuris *clericis & laicis communibus*; dein *clericorum propriis* eodem modo, quem in delictorum divisione (lib V. §. 284) differamus.

§. XLI.

Fundamentum, unde jus censuras & pœnas infligendi deducitur. *Jus puniendi* ex Christi institutione ecclesiæ competens (*lib. V. §. 244.*) *a potestate clavium* dependere diximus (*ibid. §. 245.*) illudque ab Episcopis exerceri auctoritate præcipua & antiquissima (*ibid. §. 251. 252.*) qui etiam soli pœnitentiæ publicæ ministri fuerant (sup. §. 28.) Atque durante fori interni & externi nexu (*lib. V §. 258.*) potestas clavium, quæ administrationi Sacramenti pœnitentiæ, eadem & censurarum disciplinæ necessaria esse & sufficere videbatur.

bitur. Illa conjunctione sublata (*ibid.* §. *259.*) simul *duplex clavis* ligandi & solvendi, duplex potestas, *ordinis* scilicet & *jurisdictionis* distingui cœpit, unaque axioma invaluit, illam ad *forum pœnitentiale* & *internum*, hanc ad *judiciale* & *externum* pertinere, adeoque auctoritatem ferendi censuras non ab ordine, sed a jurisdictione dependere, nec ordinem etiam sacerdotalem ad eam sufficere, sed necessariam esse jurisdictionem in foro externo & contentioso.

§. XLII.

Inde consequitur, Jus irrogandi censuras competere, 1) *Summo Pontifici*, ob amplissimam (ut ajunt) ejus jurisdictionem in omnes fideles, per universam ecclesiam; verum hæc potestatis plenitudo non unam tantum exceptionem patitur. 2) *Episcopis*, quibus utique tota ecclesiastica jurisdictio principaliter & jure proprio in suis diœcesibus competit. 3) Iisque electis & *confirmatis*, licet consecrati nondum sint, quia his competunt omnia, quæ jurisdictionis sunt. Quibus illud in specie competat.

§. XLIII.

Ulterius concludunt, auctoritatem ferendi censuras 4) etiam *inferioribus judicibus* sive ordinario sive delegato jure competere posse, eaque gaudere prælatos regulares in suos subditos regulares, *cap. 10. de maj. & obed.* omnesque, qui exercent jurisdictionem quasi episcopalem, uti *capitulum sede vacante.* 5) Quin illam recte quoque concedi & explicari posse a non presbyteris: *quamvis* enim *non sacerdos non possit ligare & solvere in foro interno, potest tamen habere jurisdictionem in foro contentioso: & ideo potest censuras ferre, & licet non habeat clavem ordinis, habere potest clavem jurisdictionis.* S. THOMAS *in IV. Dist. 18. q. 2. art. 2.* Adeoque 6) posse hanc potestatem acquiri consuetudine & præscriptione, quo titulo plebanum in *cap. 3. de off. iud. ordin.* subnixum esse dicitur. 7) Fœminas tamen, quantumvis in dignitate constitutas, hujus juris incapaces esse *cap. 10. de pœnit. & remiss.* non obstante *cap. 12. de maj. & obed.* 8) Censuram latam in non subditum nullam & irritam esse ob defectum jurisdictionis. 9) Ne tamen auctoritas episcoporum prætextu exemtionis vilescat, a censuris episcopalibus nullos regulares exemtos esse deciditur in CONCIL. TRIDENT. *Sess. XXV. cap. 12. de regular.* Idem.

VAN ESPEN P. III. Tit. XI. cap. III. §. 9. *seq.* Idem *tract. cit. cap. II.* §. 4.

DE EXCOMMUNICATIONE.

§. XLIV.

Censuræ & pœnæ ecclesiasticæ I.) COMMUNES. I.) EXCOMMUNICATIO.

Ad censuras & pœnas ecclesiasticas *communes*, quæ omnibus ecclesiæ membris irrogari possunt, referenda est EXCOMMUNICATIO, cujus diversæ species in veterum disciplina observantur. Sicut enim *communicare* in sensu generali designat, esse in societate ecclesiastica ejusque juribus pro diversitate status frui: ita *excommunicatio* in denegatione communionis & jurium inde dependentium consistit. Hæc denegatio vel conjuncta est cum ejectione ex cœtu ecclesiastico, vel simplex est & nuda, cujus tot gradus cogitari possunt, quot sunt species communionis, queis fideles ecclesiæ unitatem & intimam ad finem ejus consequendum conjunctionem significare solent.

Quare episcopi, qui sine legitima causa synodo provinciali interesse negligebant, excommunicari dicebantur, dum communione aliarum ecclesiarum & Episcoporum privati *ecclesiæ suæ communione contenti esse* jubebantur. *can.* 10. 12. 14. *dist.* 18. add. *can.* 2. *dist.* 58. Cum ecclesia quædam particularis in alterius ecclesiæ, aut episcopi doctrina perversum, quid conspiceret, negabat, aut etiam rejiciebat *literas communionis*, aut repellebat a communione fideles illius ecclesiæ, tametsi literis *commendatitiis* instructi venirent, *CAN. APOST.* 32. & ita ecclesiæ se se mutuo excommunicabant. *VAN ESPEN loc. cit. cap. II.* §. *I. seq. Tract. cit. cap. I.* §. 1.

§. XLV.

Cujus duæ olim erant species.

Sed duas tantum excommunicationis species, quæ apud veteres celeberrimæ erant, diligentius explicabimus, ne in eandem cum scholasticis, qui eas attendere neglexerunt, confusionem incidamus. *Excommunicatio minor*, seu *medicinalis*, quam & *separationem* dixerunt, consistebat in exclusione hominum a communione publici cultus divini. Ejus gradus erant quatuor; vel enim 1) a sola eucharistiæ participatione, vel 2) a precibus quoque fidelium, imo & 3) catechumenorum, vel denique 4) ab omni ecclesiæ ingressu excommunicabantur peccatores propter leviora crimina, vel si propter graviora, isti solum, qui statim promtum animum legibus pœnitentiæ publicæ, qua cum semper conjuncta erat (sup. § 78.) se submittendi ostendebant. *Major* excommunicatio erat, quando homines obdurati spreta excommunicatione medicinali de ecclesia penitus expellebantur, ut jam haberentur tanquam ethnici & publicani, nulla sacrorum communione, sed omnium *execratione* digni. Unde in antiquis canonibus *omnimoda separatio*, *Anathema excommunicatio mortalis* nuncupatur.

Peremtorii sunt in hanc rem Textus *S. AUGUSTINI: nos vero quemquam a communione prohibere non possumus, quamvis hæc prohibitio nondum MORTALIS*

TALIS sit, sed MEDICINALIS, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo sive sæculari sive ecclesiastico judicio nominatum atque convictum. Lib. L. homil. ult. Neque a populo Dei separamus, quos vel degradando vel excommunicando ad humiliorem pœnitentiæ locum redigimus. Libr. post collat. cont. donatist. add. BINGHAM. Loc. cit. Lib. XVI. II. §. 6. seq.

§. XLVI.

Excommunicatio in specie & Anathema.

Inde observandum est, vocem excommunicationis simpliciter positam ac olatam, apud veteres minorem illam plerumque denotasse *Can. ult. III. q.* '. *can. 41. 108. XI. q. III.* econtra *anathema* semper pro excommunicatione ijore adhibitum esse *S. CHRYSOST. homil. XV. in Epist. ad Roman.* Donec REGORIUS IX. *in cap. pen. de sent. excom.* declaravit: *Si quem sub hac forma rborum, ILLUM EXCOMMUNICO, vel simili a judice suo excommunicari itingat, eum non tantum MINORI, qua a perceptione sacramentorum, sed etiam 'AIORI EXCOMMUNICATIONE, quæ a communione fidelium separat, esse utum.* Ita adstipulante interpretum ignorantia factum est, ut excommunicationis noris species (sup. §. 45.) obliterarentur: ut ad ea, quæ de illa SS. Patres doerant, excommunicationem mortalem & majorem adplicarent: ut deprehenvoce anathema novissimam omnino excommunicationis formam somniarent.

Dici vix potest, quantum in hac materia a sensu patrum & spiritu ecclesiæ recessum sit, occasione illius interpretationis per *cap. penult. cit.* factæ; ubicumque enim in canonibus & patrum regulis occurrit vox *excommunicatio*, idque pro culpis sæpe levibus (sup. §. 45.) eam acceperunt pro *majore* & *mortali.* Inde excommunicationum multitudo. Ubi vero canones agunt de moderatione & prudentia in excommunicatione servanda, nec non de gravitate delicti atque de contumacia & rebellione &c. hæc omnia tanquam ad anathema magis quam ad excommunicationem majorem spectare perperam existimarunt. *VAN ESPEN Tractat. cit. cap. I.* §. 3.

§. XLVII.

Ex errore dein tres distingui cœperunt.

Atque hac ratione triplex excommunicationis species, sensui canonum tiquorum prorsus contraria invaluit, nimirum *excommunicatio solennis* seu *thema*, quæ fit adhibitis quibusdam cæremoniis: *major & non solennis cap.* . *de Jud.* & *minor*, quæ solum a sacramentorum perceptione privationem icit: *cap. ult. de cleric. excom. minist. cap. pen. de sent. excom.* Eam incurri int in unico casu, si quis communicet cum eo, quem major excommuniio ligatum tenet *cap. 3 de sent. excom. in VI.* Tametsi autem veteribus ires notæ fuerint excommunicationes minores (sup. §. 45.) hanc tamen spem sæculo primum XIII. fors ab ipso Gregorio IX. inventam, ignorabant; qui-

quivis enim excommunicato communicans idem penitus excommunicationis vinculum incurrebat. Cæterum testantur auctores, eam a multis annis penitus prope obsoletam esse. Itaque de sola excommunicatione majori nobis deinceps sermo erit.

MORIN. loc. cit. lib. VI. cap. 25.

§. XLVIII.

Excommunicatio major est vel Juris vel hominis.

Ejus notissima divisio est in eam, quæ dicitur *hominis* & a judice per sententiam irrogatur, & in eam, quæ *juris* seu *legis* audit; si sanctio canonis in excommunicatione consistat, eaque vel *ferendæ* vel *latæ sententiæ*. Quæ postrema species, licet sit hodie vulgatissima & in praxi frequentissima, certum tamen est, ejus per novem ut minus sæcula, imo in Gratiani quoque decreto vix ullum vestigium existere. At eo majores brevi tempore progressus habuit. Per solum *librum Sextum decretalium* introducti sunt XXXII. casus excommunicationis latæ sententiæ: *Gloss. in cap. 22. de sent. excom. in VI.* Inveniuntur in solis *Clementinis* L. ejusmodi excommunicationes: *Gloss. in cap. 1. Clement. eod.* per *Bullam Cœnæ*, per *Extravagantes*, per *Constitutiones synodales*, per *visitationes & renovationes regularium* pene innumeræ: & vix ulla Bulla aut Rescriptum Romæ prodit, cui non sit annexa excommunicatio ipso facto incurrenda, idque non raro etiam in decretis, quæ ad solam rerum & jurium temporalium conservationem tendunt.

NAVARR. in *Manual. cap.* 27. *n.* 49. In antiquis canonibus, in decreto & decretalibus vix XXVI. casus excommunicationum reperiuntur, quæ tamen ipsæ, si recte ponderentur, maximam partem non excommunicationem ipso facto, sed ab homine convictis infligendam indigitant. Neque est, quod aliter interpretemur verba celebratissimi *can. si quis suadente diabolo.* 29. *XVII. Q. IV.* quo dicitur, qui in clericum vel monachum violentas manus intulerit, *Anathematis vinculo subjacere*, si scilicet convictus, ac condemnatus fuerit. Interim glossa id explicat de excommunicatione ipso facto incurrenda, quæ opinio vulgo regnat. *FLEURY: Instit. Iur. eccles. P. III. cap. XX.* §. 7. *VAN ESPEN: P. III. Tit. XI. cap. VII.* §. 20. *Tractat. cit. cap. I.* §. 4.

§. XLIX.

Ad eam requiritur justa caussa.

Pœna excommunicationis in ecclesia nulla major est. can. 17. XXIV. q. III. Igitur ut ea inferri jure possit, requiritur 1) *delictum gravius can. 41. XI. q. III. quod scandalum generet in ecclesia, aut pacem perturbet, aut aliquod grave nocumentum adferat. SUAREZ. de censur. disp. IV. sect. IV. n. 3.* Dein 2.) *publicum; can. 19. II. 9. I. cap. 48. de sent excom.* Quænam enim esset ratio peccati

peccati occulti reos a cœtu fidelium excludendi, quos nec feverissima disciplina ad pœnitentiam publicam ulla censura coegit? *can. 3. VI. 9. II.* (*sup. §. 16.*) 3.) *legitime probatum*, cujus auctor aut sponte confessus aut plene convictus est. *Can. 11. 18. II.* q. I. Quo enim major est pœna, eo gravior causa criminalis, eo adcuratior ejus tractatio requiritur, ut recte omnino *S. AUGUSTINUS libr. de fid. & oper. cap. 26.* tria peccatorum genera distinxerit, & *gravissima* tantum excommunicatione plectenda: *graviora* pœnitentia publica: *leviora* tandem privata & quotidiana deprecatione purganda esse tradiderit.

EL. DU PIN. de antiq. eccles. discip. Differt. III. cap. II.

§. L.

Hinc adparet 1.) excommunicationem latam pro levi culpa & delicto esse non solum injustam, sed ipso jure nullam, a quocunque feratur. *can. 8. 42. XI. q. III.* Et 2.) eum, qui excusatur a culpa mortali; excusari etiam a censura excommunicationis licet simpliciter & sine exceptione impositæ. 3.) quoad causam legitimam non esse discrimen faciendum inter anathema seu excommunicationem solennem & simplicem, cum idem sit utriusque consectarium, (sup. §. 46. 47.) totalis nempe ab ecclesia rejectio. 4.) Nimium quantum excedere illos Prælatos, qui propter res mere pecuniarias & causas temporales hoc armorum genus usurpant *cap. 3. de solut.* qui enim pro solis incommodis temporalibus evitandis aut commodis politicis conservandis æternam vult infligere mortem, cui quæso similis erit? Illi nimirum (respondet *GERSON. de vit. spirit. Lect. IV. Corol. V.*) *qui volens abigere muscam a fronte vicini eam securi percutiens vicinum stolidus excerebravit, aut ei parem dixerim, qui studens curationem modici vulneris in pede equi pedem confestim abrupit & scidit, equumque peremit.* 5.) Nec minus sacro fulmine abuti eos dixit antiquitas, qui propter privatas sibi illatas injurias quemquam anathemate ferirent. S. GREGOR. *lib. II. Epist. 34. Can. 27. XXXIII. q. IV.* 6) Rectissime a Concilio Tridentino observatum esse, excommunicationem *si temere aut levibus ex rebus incutiatur magis contemni quam formidari, & perniciem potius parere, quam salutem Sess. XXV. cap. 3. de reform.*

Causae injustae recensentur.

VAN ESPEN: *Tract. cit. cap. IV.* BINGHAM. *loc. cit. cap. III.* §. 13. *seq.*

§. LI.

Præterea neque omnes peccatores, qui delictum excommunicatione dignum admiserunt, statim anathemate feriendi sunt. *Contumacia* delinquentis, ecclesiam monentem audire renuentis requiritur, Matth. XIII. 17. Sed nec quævis

Contumacia & præviæ monitiones.

quævis contumacia sufficit, verum illa demum qua scelus commissum non litur. Ideo solennis est & antiquissima ecclesiæ consuetudo, *Can. Apost.* doctrinæ Christi conformis, ut non nisi post *canonicam & competentem cap. cap. 3. & 5. de sent. excom. in VI.* hoc est, *trinam. can. 5. XVI. q. VII.* et ju *Concil. Trid. Sess. XXV. cap. 3.* saltim *binam publicam monitionem* sententia communicationis pronuntietur. Intervalla temporum, quæ istas inter co ctiones intercedere debeant, jure quidem determinata non sunt, sed quis videt, tanta temporis spatia pro personarum, locorum & negotii qualitate quiri, ut de vera contumacia prudenter dubitari nequeat?

SUAREZ loc. cit. disp. IV. Sect. V. n. 9. Hunc morem etiam primis sæc ab ecclesia servatum reperimus. *SYNODUS OECUMENICA EPHE NA* in relatione ad Imperatores de depositione *NESTORII*, postquam posuit Nestorium secundo vocatum renuisse se Synodo sistere, subjun *porro autem cum canones præscribant, TERTIO quoque contumacem esse monendum, missis iterum aliis ad illum episcopis durum & immorigerum dem invenimus. cap. HARDUIN. Tom. I. col.* 1442. Similiter in *CONC CHALCEDONENSI DIOSCORUS & Semel & Secundo & Tertio Dei amantissimos episcopos regulariter vocatus dicitur. ap. eund. Tom. col.* 346. Quod autem ex *CONCIL. LUGDUNENSI* sub *GREGORIO in cap. 9. de Sent. excom. in VI.* permittitur judici, ut subinde pro tri monitionibus una utatur, recentioris est disciplinæ atque ex jure civili, apparet ex *L.* 72. *D. de Iud.* mutuatum. *VAN ESPEN Tract. cit. cap. & cap. IV.* §. 2.

§. LII.

uænam ujus præ- eos ra- o.

Neque obscura est piissimæ hujus disciplinæ ratio. Materno affectu clesia cunctos amplectitur, desiderans ad exemplum Christi, omnes salvos ri, nec quemquam perire. Hinc nihil omittit, nihil intentatum relinquit, peccatores ad frugem reducat. *Cum dolore enim*, inquit S. *AMBROSIUS I. offic. cap. 27. amputatur, etiam quæ putruit pars corporis, & diu tractatur potest sanari medicamentis; si non potest, tunc a medico bono abscinditur: sic epis affectus boni est, ut optet sanare, serpentia auferre ulcera, adducere aliqua vel scindere; postremo quod sanari non potest, cum dolore abscindere.* Et S. *LEO* ep 93. *Nulli christianorum ait, facile communio denegetur, nec ad indignantis hoc arbitrium sacerdotis, quod in m[illegible]gni reatus ultionem innitus & dolens quodam modo debet inferre animus. SYNODI EPHESINÆ Patres* testantur, se inv ac non sine gemitu & dolore ad damnandum Nestorium descendisse. *Lacry* (inquiunt) *subinde perfusi ad lugubrem hanc contra eum sententiam necessario v mus. ap. HARDUIN. Tom. I. coll. 1422. FLAVIANUS in Concil. chalcedon* in sententia ipsa adversus Eutychen *lacrymantes*, inquit, ac *gementes perfecta perditione decrevimus, per Dominum nostrum Jesum Christum ab eo blasphema* exi

extraneum eum esse, ab omni officio sacerdotali, & a nostra communione & primatu monasterii: ap. eund. Tom. II. col. 169. In condemnationem Dioscori *JULIANUS ecclesiæ romanæ legatus* in eadem Synodo ita consensit. *Mihi quidem lacrymarum fontes distillant, & tenet linguam ad explanationem communis compassio. Sed quoniam præter meum votum Dioscorus magnæ Alexandrinæ civitatis Episcopus tot se ipsum per inobedientiam criminibus monstravit obnoxium, accusatus a diversis in multis delictis & tertio vocatus regulariter occurrere minime voluit, debilitate conscientiæ tentus dolens & gemens dico alienum eum esse ab episcopatus dignitate, & omni sacerdotali ministerio. ap. eund. loc. cit. col. 347.* Hæc semper fuit ecclesiæ mens, hæc mansuetudo, religioni nostræ consentanea, ut non nisi illos, quos modis nullis in sinum suum reducere posset, cum summo dolore abjiceret. *Can. 18. XXIV. q. III. can. 41. XI. q. III.* add. *can. 2. V. q. II.*

EL. DU PIN. loc. cit. cap. II. §. 4. *seq.*

§. LIII.

Qua vero ratione cum sensu textus evangelici & ecclesiæ mente combinari poterunt excommunicationes, quæ vulgo dicuntur *latæ sententiæ.* (sup. §. 48.) id est, quæ ipso facto sine sententia judicis per ipsam legem inferruntur? Sunt quidem ipsam legem monitionis competentis vicem subire. At quod sola legis transgressio aliquem constituat adeo contumacem, ut tanquam desperatus peccator ab ecclesia corpore rescindi debeat, nondum satis adparet. Viderint alii, quomodo se expediant. *GERSON loc. cit.* existimat, per excommunicationem latæ sententiæ hominem re ipsa non excommunicari, sed excommunicandum decerni, statim atque convictus fuerit ejus rei, propter quam excommunicatio fertur a jure sine ullo prævio judicio. Interim satis certum est, ejusmodi excommunicationes neminem obstringere, nisi qui eas noverit, plurimas autem sine culpa ignorari posse; tantus enim est earum numerus, ut ne quidem solertissimi canonum interpretes cunctas enarrare audeant, & tamen pariter certum est, quod, si ad excommunicationem ferendæ sententiæ requiratur grave & execrabile crimen, multo gravius & execrabilius esse debeat, ob quod excommunicatio latæ sententiæ feratur.

Excommunicationum latæ sententiæ abusus ostenditur.

FLEURY Instit. Jur. can. P. III. cap. XX. §. 7. *VAN ESPEN Tract. cit. cap. III.* §. 4. Excommunicationum istarum abusum & irregularitatem ita describit *PETRUS DAMIANI in Epist. XII. ad Alexandrum Papam. Præterea duo quædam apud Apostolicam Sedem frequens usus obtinuit, quæ si sancta prudentia vestra judicat, ut nobis videtur, omnino digna sunt corrigi. Unum quia cunctis fere decretalibus paginis anathema subjungitur: alterum, quia cujuslibet ecclesiæ filius, sive clericus, sive Laicus, exponere proprii excessus Antistitis prohibetur. Quorum primum, quam sit humanæ salutis immane periculum, & infinite patens vorago labentium, ac pernicies animarum,* clemen-

clementiæ vestræ pietas non ignorat, dicitur enim: quisquis hæc, vel illa non fecerit, sive certe quisquis hoc, quod superius statutum est, irritum duxerit, vel in aliquo violaverit, anathema sit: ubi notandum, quam lubrica, quam præceps subito mendi illic procuretur occasio - - - & cum dictante justitia alia sit ultione plectendus, qui plus delinquit, alia qui minus excedit, hic graviter leviterque peccantibus æqua cunctis, & indifferens pœna, irrogatur. - - - hanc itaque homo de homine pœnam sumit, quam de sui transgressione mandati ipse quoque Deus omnipotens non præsumit. Qui amat, inquit, *patrem aut matrem plus quam me, non continuo addidit, sit anathematisatus, vel maledictus. Sed tantum* ait, non est *me dignus: & in lege oculus pro oculo, dens pro dente, percussura pro percussura, adustio pro adustione duntaxat exigitur nec continuo, qui reus est, de Synagoga projicitur, vel maledictione damnatur. Non enim secundum Stoicos omnia peccata sunt paria, atque idcirco indifferente sunt ultione plectenda, sed juxta modum culpæ temperanda est censura vindictæ. Porro nec B. Gregorius, nec ceteri Patres, qui diversis temporibus in Apostolicæ Sedis regimine floruerunt, hunc morem cum suis reperiuntur observasse decretis, & vix eorum aliquando statutis anathema subnectitur, nisi cum catholicæ Fidei clausula terminatur. Quamobrem, si sanctæ vestræ reverentiæ placet, hunc morem de cætero a decretalibus amoveri præcipiat.*

§. LIV.

...com-
...unica-
...one non
si aliis
mediis
...stra ad-
...itis.

Quid, si a gravitate delicti & ipsa delinquentis contumacia non adeo liber sit ad *ultimum remedium* transitus? nam magna adhuc prudentia opus est, ne intemperatus & inconsultus acutioris hujus gladii usus plus detrimenti, quam emolumenti ecclesiæ adferat, ne triticum una cum Zizaniis ante opportunum judicii tempus eradicetur. *Quamvis excommunicationis gladius nervus sit ecclesiasticæ disciplinæ, & ad continendos in officio populos valde salutaris, sobrie tamen magnaque circumspectione exercendus est, cum experientia doceat, si temere & levibus ex rebus incutiatur, magis contemni, quam formidari, & perniciem potius parere quam salutem.* CONCIL. TRIDENT. *Sess. XXV. cap. 3 de reform.*

In eodem loco Patres Tridentini excommunicationum usum aliquatenus restrinxerunt. Et primum quidem *excommunicationes illas, quæ monitionibus præmissis ad finem revelationis, ut ajunt, aut pro rebus deperditis aut subtractis ferri solent, a nemine prorsus, præterquam ab episcopo ita decernendas esse voluerunt, ut episcopus nec ad eas concedendas cujusve sæcularis etiam magistratus auctoritate adducatur.* De his Monitorialibus vid MORIN *loc. cit. Lib. II. caput.* 7. Deinde mandant *judicibus ecclesiasticis, ut quandocunque executio realis vel personalis in qualibet parte judicii, propria auctoritate ab ipsis fieri poterit, abstineant se tam in procedendo quam definiendo a censuris ecclesiasticis.* Et demum subjungunt ad fin. *cit. cap. Nefas sit sæculari cuilibet magistratui prohibere ecclesiastico judici, ne quem excommunicet, aut mandare, ut latam excommunicationem revocet sub prætextu, quod contenta in præsenti decreto non sint observata, cum non ad sæculares, sed ad ecclesiasticos hæc cognitio pertineat.*

§. LV.

§. LV.

Illud non est tacendum, etiam cognitos malos bonis non obesse in ecclesia, si eos a communione prohibendi aut potestas desit, aut aliqua ratio conservandæ pacis impediat. S. AUGUSTIN. *Epist. 164. ad Emerit. Omnis enim pia ratio & modus ecclesiasticæ disciplinæ unitatem spiritus in vinculo pacis maxime debet intueri.* S. AUGUSTIN *lib. III. contr. Epist. Parmen. cap. 1.* Inde idem S. Pater ingenti argumentorum adparatu demonstrat, quod, si vel ipsum crimen vel persona excommunicanda sociam habeat multitudinem, *consilia separationis & inania sint & perniciosa atque sacrilega, quia & impia & superba fiunt, & plus perturbant infirmos bonos, quam corrigunt animosos malos. Lib. III. contr. Epist. Parmen. cap. II. Quando ita crimen cujusque notum est omnibus, & execrabile adparet, ut vel nullos prorsus vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat severitas disciplinæ. IDEM loc. cit. quum vero idem morbus plurimos occupavit, nihil aliud bonis restat, quam dolor & gemitus. IDEM loc. cit.*

Et nunquam contra multitudinem utendum est.

Idem hoc argumentum *S. AUGUSTIN.* pluribus persequitur in *Epist. 255. ad Macrob. & in lib. III. cap. III. V. IX. cont. Gaudent;* multisque in aliis locis & ubique luculenter ostendit, magis esse, ut tolerentur improbi, quam ut cum majori ecclesiæ periculo disciplina ecclesiastica feriantur. Add. *VAN ESPEN. Tract. cit. cap. VI.*

§. LVI.

Intelligitis profecto, quanta circumspectione opus sit, dum de principibus eorumque ministris excommunicandis quæstio agitatur. Equidem nemo fidelium ab ecclesiæ regulis solutus est, nec absolute repugnat, ipsos quoque reges peccatores aut hæreticos ecclesiæ communioni indignos declarari. (sup. lib. V. §. 254.) ast cur JULIUS vel LIBERIUS non excommunicavit CONSTANTIUM maximum illum Arianorum patronum, contra quem Athanasius tamen & Hilarius tanto Zelo incensi contendunt, eum modo hæreticum, modo antichristum & alia omnia vocando? Quomodo ipse JULIANUS excommunicationem effugere potuit Liberii? Cur non fulminavit DAMASUS contra VALENTEM ferocissimum Catholicorum persecutorem? Cur Damasus JUSTINAM Imperatricem Arianismi patronam non excommunicavit? Cur SIRICIUS non subjecit censuræ THEODOSIUM ob cruentum facinus, ob quod communionem ei denegavit AMBROSIUS? Cur LEO non ausus est reprehendere THEODOSIUM JUNIOREM, qui Dioscorum & concilium EPHESINUM II. imperiali potestate protegebat? Cur non potius eum anathematis fulmine percutiendo quam lacrymis suppliciter rogando ad obsequium perduxit? Cur tot pontifices in THEODORICI aliorumque principum arianismum ante ipsorum fores foventium heresi conniverunt? Cur nec SIMPLICIUS

An reges & principes excommunicari possint?

nec FELIX ita puniverunt ZENONEM Imperatorem Concilii everſorem chalcedonenſis, cujus auctoritatem ambo tanto cum zelo recte defendebant? Cur VITALIANUS CONSTANTEM Heraclii nepotem hæreticum, fraticidam, & ſacrilegum, qui Martinum e Sede dejecerat, & relegatum fame confecerat, qui in Maximum & ejus diſcipulos ſævierat, non modo non excommunicavit, ſed & honorifice excepit? Ut de innumeris aliis, quæ hic adferri poſſent, exemplis jam nihil dicam, ne hiſtoriam conſcripſiſſe videar.

FLEURY. Diſcurs. in hiſt eccles. §. 17.

§. LVII.

Qua ratione id adfirmandum.

Etſi ergo de jure conſtet, quod reges & imperatores excommunicari poſſint; de convenientia tamen, an eccleſiæ utile ſit, difficillime conſtabit. Vix ac ne quidem in Majeſtatem fulmina projicere licebit ſine magno ſchismatis periculo, pacis publicæ perturbatione, eccleſiæ vexatione, & cæteris calamitatibus, quas inde ſequi hiſtoria, optima in ejusmodi rebus magiſtra, docuit. Vidit id IVO CARNOTENSIS, qui in *epiſt.* 117. ſcribere non dubitavit: *Diſpenſationes rerum temporalium regibus attributa ſunt, & Baſilei, id eſt, fundamentum populi & caput exiſtunt. Et ſi aliquando poteſtate ſibi conceſſa abutuntur, non ſunt a nobis graviter exaſperandi, ſed ubi ſacerdotum admonitionibus non adquieverint, divino judicio ſunt reſervandi, ubi tanto diſtrictius ſunt puniendi, quanto minus fuerint divinis admonitionibus obnoxii.*

Enimvero indulgentia eccleſiæ in reges eo proceſſit, ut quos illi Communione dignos haberent, digni etiam eccleſiæ Communione redderentur. *Si quos culpatorum regia poteſtas aut in gratiam benignitatis receperit, aut menſæ ſuæ participes effecerit, hos etiam ſacerdotum & populorum conventus ſuſcipere in eccleſiaſtica Communione debebit, ne quod principalis pietas recipit, nec a ſacerdotibus Dei alienum habeatur. CONCIL. TOLETAN. XII. can.* 3. *ap. HARDUIN. Tom.* 3. *col.* 1720. Jam quid de illis excommunicationibus dicam quæ a romanis pontificibus ad jura & dominia eccleſiæ romanæ aut recuperanda aut conſervanda, quæve in aliorum cauſis temporalibus adverſus principes latæ aut intentatæ ſunt, id plane ignoro. Vid. *EL. DU PIN. loc. cit.* §. 25. *ſeq.*

§. LVIII.

Excommunicationis ferendæ forma.

Primis eccleſiæ ſæculis excommunicationis ſententia nullis verborum formulis erat conſtricta nullis ritibus peculiaribus veſtita. Epiſcopi examinata adcuratiſſime cauſa, tentatis omnibus aliis remediis, abhibito clero ſuo excommunicationem ſimpliciter pronuntiabant, *CONSTIT. APOST. lib. II. cap.* 37. 42. ſæculo IX. & ſequentibus, cum fulminum iſtorum absque debita moderatione ſæpius & præſertim ad tuenda jura & eccleſiarum prærogative vibratorum frequen-

quentia contemni videbatur, excogitari cœperunt formulæ quædam excommunicationum ad terrorem incutiendum conceptæ, quæ postea ad *excommunicationem solemnem* seu anathema (sup. §. 47) restrictæ sunt.

Veteres excommunicationis formulas plures ex manuscriptis codicibus refert *EDM. MARTENE Tom. III. de antiq. eccles. rit. lib. III. cap. IV.* quarum prima verbis amplissima ex pontificali anglicano monasterii Gemeticensis desumta legi meretur. Similem formulam habent *RHEGINO de eccles. discip. lib. II. cap.* 409. *BURCHARDUS in decret. Lib. XI. cap.* 3. *IVO decret. P. XIV. cap.* 76.

§. LIX.

In pontificali romano sub *TIT. ordo excommunicandi & absolvendi* hanc formam legimus præscriptam: *Quando anathema, id est, solemnis excommunicatio pro gravioribus caussis fieri debet, Pontifex paratus amictu, stola, pluviali violatio, mitra simplici, assistentibus sibi duodecim presbyteris superpelliceis indutis, & tam ipso, quam Presbyteris candelas ardentes in manibus tenentibus sedet super faldistorium ante altare majus, aut alio loco publico, ubi magis sibi placebit; & ibi pronuntiat & profert anathema.* Ex Pontificali romano.

§. LX.

Cujus hæc sunt formalia: *Eum cum universis complicibus fautoribusque suis judicio Dei omnipotentis, Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & B. Petri Principis Apostolorum, & omnium Sanctorum, nec non & Mediocritatis nostræ auctoritate & potestate ligandi & solvendi in cœlo & in terra nobis divinitus collata, & pretiosi Corporis & Sanguinis Domini perceptione, & a societate omnium christianorum separamus, & a limitibus S. Matris ecclesiæ in cœlo & in terra excludimus, & excommunicatum & anathemizatum esse decernimus, & damnatum cum diabolo & angelis ejus, & omnibus reprobis in ignem æternum judicamus, donec a diaboli laqueis resipiscat, & ad emendationem & pœnitentiam redeat, & Ecclesiæ Dei, quam læsit, satisfaciat; tradentes eum satanæ in interitum carnis, ut spiritus ejus salvus fiat in die judicii.* Explicatur.

§. LXI.

Post hæc *tam pontifex, quam sacerdotes debent projicere in terram candelas ardentes, quas in manibus tenebant.* Id quod ex GRATIANI *can. 109. XL. q. III.* desumtum esse videtur. RHEGINO verborum formulam olim addi consuetam exhibet. *Sicut hæ lucernæ extinguuntur in oculis vestris, ita gaudium eorum extinguatur in conspectu sanctorum Angelorum, nisi ante mortem ad satisfactionem venerint. Lib. I. de discip. eccles. cap. 412.* Idem.

Hoc

Hoc ritu solet quotannis in die cœnæ Domini solemniter pronuntiari anathema in violatores jurisdictionis & immunitatis ecclesiasticæ expressos in bulla, quæ exinde dici consuevit *BULLA COENÆ DOMINI*, quam tamen non obstante hac annua solemni promulgatione nec Germania neque ulla provincia extra statum ecclesiasticum romano pontifici in temporalibus subjectum hactenus recepit aut recipere potuit. Quid ergo est, cur præ aliis censuris notandas esse illas dixerit *P. ZECH. de jud. eccles. sect. II. Tit. X.* §. 122. *quæ continentur in Bulla cœnæ domini?* addit: *Censentur hæ excommunicationes latæ ab homine, non a lege*, cur hoc, *quia pontifex semper vocat processus, sententias*, &c. lepida ratio.

§. LXII.

Forma omni excommunicationi communis.

Hactenus dicta excommunicationi solemni propria: communia in omni excommunicatione observanda sunt: 1.) *Quisquis excommunicat, excommunicationem in scriptis proferat*, & 2.) *causam excommunicationis expresse conscribat, propter quam excommunicatio proferatur.* 3.) *Exemplum vero hujusmodi scripturæ teneatur excommunicato tradere intra mensem, si fuerit requisitus:* 4.) *super qua requisitione fieri volumus publicum instrumentum vel literas testimoniales confici sigillo authentico consignatas. Cap. 1. de sent. excom. in VI.* 5.) *Epistola presbyteris per parochias & etiam vicinis episcopis mittatur, continens nomen excommunicati & excommunicationis causam, ne quis per ignorantiam ulterius illi communicet. Pontifical. rom. loc. cit.* Hoc enim semper in ecclesia usitatum fuit, ut, simul atque aliquis excommunicatus esset, hac de re aliæ ecclesiæ certiores redderentur, CONCIL. TOLETAN, *1. can. II.* quo facto, qui in una quadam ecclesia excommunicatus esset, pro excommunicato in omnibus aliis habebatur. CONCIL. NICAEN. *can. 5.*

BINGHAM: loc. cit. cap. II. §. 9. 10. Ne quis putet excommunicationem solemnem majorem vim ac efficaciam habere, quam aliam simplicem, non enim re ipsa, sed externa tantum forma differunt (sup. §. 50.) & quod in pontificali romano dicitur, solemnem excommunicationem pro *gravioribus* culpis fieri debere, id errorem manifestum prodit jam (supra §. 40.) notatum.

§. LXIII.

Censura injusta non est timenda.

Excommunicatio justa causa destituta, qua is servato licet juris ordine feritur ut nocens, qui revera est innocens, a Doctoribus *injusta ratione causæ* seu *materiæ* adpellatur. *Can. 88. XI. q. III.* *Quid obest homini christiano, quod in illa tabula non velit eum recitare humana ignorantia, si eum de libro viventium non delet iniqua conscientia.* S. AUGUSTIN. ap. GRAT. *can. 50. ibid.* *Aeterni tribunal judicis illum reum non habet, quem injuste judex condemnat. cap. I. de sent. & re jud. in VI.* *Cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quæra-*

quaratur. S. HIERON. *in Matth. cap. 16.* Ergo cenſura injuſta etiam anathematis nullatenus eſt timenda. *Can. 87. ibid. Can. 4. 7. XXIV. q. III.* & potius excommunicationis fulmen ſuſtinendum, quam aliquod peccatum committendum & a veritate vel leviter recedendum eſt, ne alias ſimiles ſimus principibus illis, de quibus dicitur JOAN. XII. 42. quod quidem *in Christum crederent, ſed propter Phariſæos non confitebantur, ut e Synagoga non ejicerentur; dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.*

Dicitur quidem apud *GRATIAN. Can. 1. XI. q. III. Sententia paſtoris ſive juſta ſive injuſta fuerit, timenda eſt.* Verum non eſt hæc ſententia *S. GREGORII in homil. XXVI. in Evangel.* Unde ſuum canonem Gratianus collegit, & cujus verba ipſa ad calcem *can. 77. ibid.* retulit. Potius ex contextu adparet, S. Gregorium id velle, ut ſubditi non *temerarie* ac *tumida reprehenſionis ſuperbia* paſtoris ſui judicium reprehendant & contemnant, ſed timeant & vereantur, an non forſan ex ſua culpa judicium hoc meruerint. *VAN ESPEN. Tract. cit. cap. VIII. §. 1.*

§. LXIV.

Sicut eccleſia non vult, ut quis innocens per cenſuram ligetur, ita quoque non vult, ut clavium poteſtas eccleſiæ ejusque miniſtris concredita contemnatur. Id autem absque dubio contingeret, ſi quis per judicem competentem ſervato in omnibus juris ordine excommunicationis licet injuſtæ ſententia proſtratus eam palam exſibilaret; ubi enim eſſet judicum judiciorumque auctoritas, ubi obedientiæ gloria, ſi cuivis ſub prætextu injuſtitiæ, quo ſibi plerique adulari ſolent, ſententiam prolatam propria auctoritate liceret conculcare? Ergo cenſura, quantumvis ex parte cauſæ injuſta in *foro ſaltim exteriore* tenenda & obſervanda eſt. Atque ita contingit, ut, *qui liber eſt apud Deum, eccleſiaſtica ſit innodatus ſententia. Cap. 28. de ſent. excom.* idque ratione ſcandali evitandi & contemtus judicis, *ſi enim ſcandalum quacunque ratione ceſſet & innoteſcat aliis qualitas ſententiæ & hominis innocentia, ceſſabit obligatio, ergo ſignum eſt totam hanc obligationem eſſe ratione ſcandali evitandi. Suarez loc. cit. Diſp. IV. ſect. VII. num. 16.*

Sed in foro ſaltim externo obſervanda.

§. LXV.

Quod ſi vero publica ſit & notoria cenſuræ injuſtitia, quod frequentius contingit, in cenſuris *generalibus* & *latæ ſententiæ*, quas judices eccleſiaſtici & curiales ſuis decretis & ordinationibus quaſi de ſtylo inſerere conſueverunt, & quarum *vitium* tam ex *parte materiæ & formæ ſubſtantialis proceſſus judicialis*, quam ex *defectu jurisdictionis* nec non *debitæ publicationis* ac *receptionis* ſua ſponte ſe prodit, tum eas pati vel timere nulla ratione tenemur. Si enim nec pro foro in-

Quandoque palam contemni poteſt.

terno, nec externo ullum adpareat jus, omnem pariter cessare obligationem necesse est. Ergo neque in foro externo observandæ sunt, sed tanquam nullæ & invalidæ negligi possunt, imo debent etiam, quia non nisi cum summa rei publicæ & ecclesiæ perturbatione ac multorum scandalo, & nullo spirituali animarum profectu observari possunt. Quod si quis dura nimis hæc dixerit, is, quid de excommunicationibus in famosa Bulla Cœnæ contentis sentiendum sit, prius respondeat. - - - Necesse profecto est, ut aut in nostram sententiam transeat, aut omnes summos principes catholicos, una cum omnibus suis administris, & consiliariis saltim pro foro externo excommunicatos dicat. *Cui est illata sententia, deponat errorem, & vacua erit. Sed si injusta est, tanto eam curare non debet, quanto apud Deum & ecclesiam ejus neminem potest iniqua gravare sententia. Ita ergo ea se non absolvi desideret, qua se nullatenus perspicit obligatum.* GELAS. PAPA *ap.* GRATIAN. *can. 46. XI. q. III.*

ENGEL. *ad Tit. de Sent. excom* §. *IV. n.* 103. *seq.* Verum est, quod non desint qui hujusmodi comminatas aut ipso jure inflictas censuras sine exceptione esse timendas sibi, & aliis persuadere student, egregie traducentes eos, qui cum S. GREGORIO admonent *subditos, ne plus, quam expedit, sint subjecti, ne, cum student, plus quam necesse est, hominibus subjici, compellantur vitia eorum venerari. ap.* GRATIAN. *Can.* 57. *II. q. VII.* Ast eos non solere quærere in extollenda harum censurarum efficacia, nisi quæ sua sunt, demonstravit VAN ESPEN *Tract. cit. Can. VIII.* §. 7. atque exempla Roberti Episcopi Lincolniensis & Sewaldi Archiepiscopi Eboracensis produxit, quorum sanctitatem pluribus miraculis etiam post mortem Deus manifestavit, qui censuras papales quoque ob injustitiæ notorietatem contemserunt, atque *palam* eis resistendum putarunt. Add. omnino VAN ESPEN: *loc. cit.* §. 8.

§. LXVI.

Contra censuras remedium ordinarium adpellatio.

Ordinarium adversus censuras injustas remedium est *appellatio* ad superiorem, quæ alias non solum cum *devolutivo*, sed etiam *suspensivo* effectu interponitur. Sed in sententia excommunicationis & cujusvis censuræ, si *absolute & simpliciter* fuerit lata, causa quidem devolvitur, executio vero minime suspenditur *Cap. 8. de off. ordin. cap. 20. de sent. excom. in VI.* eo quod *sententia excommunicationis executionem secum trahat. Cap. 53. §. 1. de appell.* Itaque appellatio a censura vel sub conditione inflicta, vel duntaxat comminata utroque effectu, gaudebit *Cap. 10. de appellat.*

Ex decreto SYNODI NICÆNÆ *Can.* 5. liberum erat tam clericis quam laicis querelas suas adversus iniquas Episcoporum sententias ad synodum provincialem *quandocunque* deferre & coram Episcopis ibidem congregatis sententiæ injustitiam exponere. Et tum quidem forma interponendæ, introducendæ & prose-

prosequendæ appellationis, quæ ex jure civili in jus sacrum translata est. (Lib. V. §. 261.) ignorabatur.

§. LXVII.

Effectus excommunicationis ex Christi

Ex verbis Christi Salvatoris nostri: *Si ecclesiam non audierit*, SIT TIBI :UT ETHNICUS & PUBLICANUS MATH. XVIII. 17. ex pœnæ ec-iasticæ (lib. V. §. 246.) & excommunicationis definitione (sup. §. 44.) ad-:t, quod proprius & essentialis anathematis ex Christi institutione effectus ut quis omni jure, quod cui competebat tanquam membro corporis eccle- privetur. Hac de causa excommunicati excludendi sunt *a sacramentorum eptione*, *a publicis conventibus ecclesiasticis*, *a divinis officiis*, solis ecclesiæ fi- patentibus, & *precibus* quæ vel a fidelibus celebrantur. CAN. APOST. vel pro fidelibus *tanquam ecclesiæ membris* funduntur, quo sensu dicitur pro ommunicatis non esse *publice* orandum, *arg. cap. 28. de sent. excom.* quin n pro illis orare liceat, sicut ecclesia pro ethnicis & hæreticis publice orat ium nullum esse potest. Itaque præcipuus, &, si stricte loqui velimus, :us excommunicationis effectus est privatio officiorum spiritualium, non eorum, quæ jure naturali, gentium aut civili debentur. Nam & cum ethnicis ublicanis, quos Christus excommunicatis adæquat, societas civilis recte atur, & potest quidem societas aliquem ex suo, at non ex alieno conventu ere, adeoque nec ecclesia aliquem juribus, queis ipsa natura homines in- rit, aut quæ per civitatem adquisita sunt, spoliare. Denique nec eo eccle- jura ex Christi institutione se extendunt, ut pœnis temporalibus possit in animadvertere (Lib. V. §. 247. seq.)

§. LXVIII.

Et Apostolorum institutione.

At ipsi Apostoli I. *ad Cor.* V. 4. *ad Rom.* XVI. 17. II. *ad Thessal.* III. 14. OAN. V. 10. 11. eorumque successores S. IRENÆ. *lib.* III. *cap.* III. Fi- ous inculcabant, ut & a civili & vulgari conversatione commercioque ex- municatorum abstinerent, tum ut ipsos a contagio malorum præservarent, ut sceleratos obduratosque magis confunderent. Id quod solicite etiam rvabant, cum & rariores essent excommunicationes, & summa cum modera- e, & non nisi propter enormia crimina infligerentur. Ita de S. Joanne stolo legimus, quod cum aliquando lavandi causa balneum Ephesi esset in- sus, viso intus Cerintho statim exilierit dicens: *fugiamus hinc, ne forte bal- coincidat, in quo est Cerinthus veritatis inimicus.* IRENÆ *lib.* III. *cap.* III. SEB. *lib.* III. *cap.* III. Hæc tamen regula dignam Apostolorum doctrina ptionem habuit; nisi absoluta quædam necessitas vel major aliqua, magis- urgens consideratio moralis aliud exposceret. Hinc nec Episcopi excom-

municatos, si vel maxime relapsi essent, negligebant. Non abhorruerunt ab eorum consortio, non a convictu, memores, Christum manducasse cum Pharisæis & peccatoribus. Consolabantur & exhortabantur eos, ne animum despondcrent. Resipiscentes & pœnitentia dignos fructus ostendentes gaudio perfusi receperunt tanquam filios perditos, felicissime inventos. CONSTIT. APOST. *lib. II. cap. 40.*

FLEURY Instit. Jur. Eccles. P. III. Cap. XX. §. 2. *BINGHAM: loc. cit. Cap. II.* §. 11.

§. LXIX.

Posterioribus temporibus ultra omnem modum extensus est.

Sæculo X. & sequentibus usus excommunicationum etiam de levibus causis ad tuenda præsertim jura ecclesiæ temporalia inflictarum (§. 48) frequentior esse cœpit. Quæ ut exoptatum haberent effectum, prohibitio commercii cum excommunicato tam in civilibus, quam in sacris latissime extensa atque summo cum rigore sancita est. Nam ne servis quidem, liberis, uxori licebat ad excommunicatum accedere, nec ipse in judicio comparere, vel ullo jure gaudere poterat. Præterea cum juxta antiquos canones communicans cum excommunicato aliquando incideret in eandem excommunicationem (sup. §. 47.) eadem *ipso facto* & *indistinctim* statuta est, in eos qui rursus communicarent cum hoc excommunicato. Sic una excommunicatio infinitas peperit. Denique GREGORIUS VII. edixit: *Nos Sanctorum Prædecessorum statuta tenentes eos, qui excommunicatis fidelitate aut sacramento constricti sunt, apostolica auctoritate a juramento absolvimus, & ne eis fidelitatem observent, omnibus modis probibemus. Can. 4. XV. q. VI. Can. 5. ibid.* Quam pravam doctrinam ipse primus contra HENRICUM IV. Imp. in praxin deduxit & ita effectus excommunicationis supra omnes limites protulit. *Sed nimium terribilem ecclesiæ potestatem redditurus contemtam reddidit, remque eo deduxit, ut laici censuras susque deque haberent, & saniores episcopi ad eas recusare dubitarent.* FLEURY: *loc. cit.* §. 3.

Quoad vitandos excommunicatos res olim ita se habuit: qui eorum communionem publice amplectebantur & præcipue, qui se jungebant his, qui tanquam hæretici aut schismatici ex ecclesia ejecti erant, ii ipso facto excommunicati, imo potius quasi se ipsos excommunicasse censebantur. Si autem ex circumstantiis pateret, quod ad illorum conventus accederent, non ut se illis in hæresi aut scelere jungerent, sed curiositatis aliave de causa, item, qui cum privatis excommunicatis communicabant extra crimen, hos puniendos quidem dixere, imo & excommunicandos, si nec moniti a vetito commercio desisterent; sed non ipso jure excommunicati habebantur. *VAN ESPEN: Tract. cit. Cap. VII.* §. 7.

§. LXX.

§. LXX.

Mirum ergo non est, quod moderari hunc excommunicationis rigorem & extensionem debuerint. Ipse Gregorius *conjuges*, *liberos*, *servos*, excommunicatorum: item qui ex *ignorantia* vel *necessitate* veluti emendi vel eleemosynæ causa cum ipsis commercium haberent, excipiendos esse censuit. *Can.* 103. XI. *q.* III. quas exceptiones hoc versiculo exprimere solent: *Utile*, *lex*, *humile*, *res ignorata*, *necesse*. Porro ansam præbuit, ut excommunicationis contagium contraheretur ad solam *immediate* communicantem personam, & non deinceps in *tertiam* derivaretur. Quod ipsum successores pontificis adhuc magis mitigarunt, & a *proxima* excommunicati communione *solam* excommunicationem *minorem* contrahi voluerunt (sup. §. 47.) nisi quis aut in eodem crimine, ob quod alter excommunicatus est *cap. 29. de sent. excom. cap. 3. ibid. in VI.* aut clericus cum excommunicato a romano pontifice in officiis divinis sciens & sponte communicaverit *cap. 18. de sent. excom.* His enim casibus hodie adhuc excommunicatio major ob communicationem cum excommunicato incurritur. Postea restringi cœpit.

§. LXXI.

Interim excommunicatorum fuga imperata adhuc multum incommodi habuit ratione excommunicationum *ipso jure* & *generalium*. Huic occurrisse dicitur CONCILIUM CONSTANTIENSE sub MARTINO V. celebratum, sub cujus nomine extat decretum seu *extravagans*, uti vocatur, in hæc verba: *ad evitanda scandala, & multa pericula, subveniendumque conscientiis timoratis, statuit, quod nemo deinceps a communione alicujus in Sacramentorum administratione vel receptione, aut aliis quibuscumque Divinis, vel extra, prætextu cujuscumque sententiæ aut censuræ ecclesiasticæ, suspensionis aut prohibitionis ab homine, vel a jure generaliter promulgatæ teneatur abstinere, vel aliquem vitare, aut Interdictum ecclesiasticum observare, nisi sententia, prohibitio, suspensio, vel censura hujusmodi fuerit in vel contra personam, Collegium, Universitatem, Ecclesiam, aut locum certum a judice publicata, vel denunciata specialiter & expresse, salvo, si quem pro sacrilega manuum injectione in Clericum sententiam latam a Canone adeo notorie constiterit incidisse, quod factum non possit aliqua tergiversatione celari, neque alio juris suffragio excusari; nam a communione illius, licet denunciatus non fuerit, volumus abstineri juxta Canonicas Sanctiones.* Idem.

Refert hoc decretum *S. ANTONIN. in summa Theol. P.* III. *Tit. XXV.* & licet ejus nulla in Actis Concilii Constantiensis mentio occurrat, neque de sinceritate aut veritate illius aliunde constare videatur, quam ex relatione S. Antonini & Doctorum, qui ejus fidem secuti sunt, nihilominus, quia aptissimum visum est, reprimendis scandalis & periculis ex frequentiore excommunicationum & censurarum usu provenientibus, ubique & quasi communi

ecclesiæ consensu receptum est, neglecto quoque tenore ejusdem Extravagantis, prout reperitur in *CONCILIO BASILEENSI Sess. XX.* & *LATERANENSI* sub *LEONE X. Sess. XI.* *VAN ESPEN: Tract. cit. Cap. VII.* §. 5.

§. LXXII.

qui excommunicati sint vitandi.

Itaque, ut quis hodie tanquam excommunicatus sit evitandus, non sufficit censuram ipso jure aut etiam ab homine per sententiam generalem esse latam, sed requiritur, ut contra *certam personam specialiter & nominatim* excommunicatio sit lata & *publicata*, utque excommunicatus publice, ut talis sit *denuntiatus*. Excipitur is, quem constiterit, pro *sacrilega* manuum injectione in clericum in sententiam latam a Canone incidisse (sup. §. 48. in schol) Neque hic simpliciter, sed tum, si factum ipsum, id est, manuum injectio sit *notoria ut nulla tergiversatione celari:* & si sit *sacrilega* & *violenta* adeo notorie, *ut nullo juris suffragio excusari queat.* Cum autem utraque hæc notorietas ex multis factis & circumstantiis dependeat, simul adparet, quod clerici percussio vix notoria haberi queat, nisi judex examinatis causæ meritis pronuntiaverit. Quod ergo etiam percussor clerici vix unquam tanquam excommunicatus *vitandus* habendus sit, nisi ut talis publice per judicem declaratus fuerit.

VAN ESPEN. Tract. cit. Cap. VII. §. 5. 6.

DE INTERDICTO.

§. LXXIII.

2. INTERDICTUM, quod definitur.

Altera species censuræ & pœnæ ecclesiasticæ communis est INTERDICTUM, quod passim definire solent, quod sit *censura ecclesiastica prohibens usum quarundam rerum sacrarum, ut fidelibus communem, quatenus talis est.* Illud differre ajunt ab *excommunicatione*, quia, etsi hæc quoque prohibeat rerum divinarum usum, non tamen *quatenus usus* est, sed prout est quædam communicatio cum fidelibus. A *suspensione* autem distingui, quod hæc privet quidem *spiritualium* rerum usu, sed non *communi* fidelibus, verum solis *clericis proprio.* Tandem quod dicatur *aliquarum rerum divinarum* ejus hanc esse rationem, quod interdictum non privet omnibus rebus divinis, sed illis duntaxat, quæ in jure expressæ sunt & modo in jure declarato. Item illud modo pœnæ modo censuræ rationem habere, quatenus vel in vindictam delicti commissi, vel ad frangendam contumaciam inferatur, adeoque monitiones canonicas (sup. § 51.) modo omitti posse, modo præmittendas esse Hæc satis probant, hanc descriptionem ad ea pertinere, quæ Glossatores & scholastici confinxerunt, ut interdictum a pœnis canonicis & reliquis censuris distinguerent (sup. §. 37. 38.) nec

nec enim in antiquis canonibus & autoribus has præcisas & determinatas differentias reperies.

Cum interdicto non est confundenda *cessatio a divinis*, quæ non est censura, sed quædam pura negatio & omnimoda desistentia divinorum officiorum, nec locum, nec personas immediate afficiens ad ostendendam tristitiam, quam ob crimina atrociora fidelium ecclesia concipit. *Cap.* 18. *de Sent. excom. in VI.* Atque huc spectare exemplum a *GREGORIO Turonens. Lib. VIII. Hist. Franc. Cap.* 31. relatum existimo. *FLEURY: Instit. Jur. eccles. P. III. Cap. XXI.* §. 2. item *Hist. Eccles. Lib. XXXIV.* §. 53.

§. LXXIV.

Interdictum locale, ut est censura, dicitur, quod *directe* refertur ad locum aliquem sacrum, ne ibi divina officia fiant juxta modum a canonibus præscriptum, ideo hoc casu personæ possunt in alio loco sacris assistere *cap. de sent. excom. in IV. Personale* immediate dirigitur in personam eidemque interdicit certum quemdam usum divinarum rerum, quod vocare solent *ambulatorium*, eo quod personas sequatur *Cap. 16. cit.* Huc pertinent *prohibitus ingressus in ecclesiam. Mixtum* adpellatur, quod ex utroque collectum æque directe & personas & locum respicit. *Ratione LOCI generale* seu *universale* est, quo subjicitur locus plura alia loca continens, uti est regnum, provincia, diœcesis, civitas, castrum, villa. *Cap. 10. 17. de sent. excom. in VI. particuláre*, quod dirigitur in unum locum sacrum, puta unam ecclesiam, vel etiam in plures ut singulas. *Cap. 17. cit. Ratione PERSONÆ* interdictum *generale* dicitur, quo communitas aliqua generatim sine ullius in specie expressione premitur *Cap. 16. de sent. excom. in VI. Particulare* autem est, si unum aut etiam plures expresso nomine singulorum afficiat. Porro hodie nomine interdicti solet communiter interdictum ratione personarum generale intelligi, illudque nihil aliud esse, quam excommunicationem quandam *generalem* observavit DANDIN. ALTESERRA *Lib. VI. de jurisd. eccles. Cap. 12.*

Ejus divisiones explicantur.

§. LXXV.

Tanta praxis totas ecclesias & nationes interdicto mulctandi eisque usum divinorum mysteriorum negandi, ob unius forte cujusdam peccata, adeo incognita fuit veteribus, ut S. AUGUSTINUS *Epist. 75. ad Aux.* obstupesceret, ubi episcopum quemdam contra ipsum reum & omnem domum ejus anathematis sententiam pronuntiasse audiisset. *Can. 1. XXIV. q. III.* Quid? quod & tum a censuris in rem ecclesiæ abstinendum esse veteres existimarint, si ipsum crimen licet grave sociam haberet multitudinem. *Can. 32. XXIII. q. IV.* (sup. §. 55) Sed inde a Gregorii VII. temporibus invaluerunt *excommunicationes gene-*

Origo interdictorum.

generales & interdicta, ubi excommunicato principe omnes ejus fautores & asseclæ, hoc est, omnes subditi in obedientia perseverantes excommunicabantur, & totum regnum interdicto verberabatur. Nec tantum a romanis pontificibus, sed & tandem ab episcopis civitates & diœceses integræ involuebantur generali interdicto, ob violatam præsertim, ut prætendebant, immunitatem ecclesiasticam. Plura exempla historia suppeditat, quorum nullum hodiernam interdictorum formam & rationem magis exprimit, quam quod in SYNODO LEMOVICENSI An. 1031. celebrata occurrit, quod ipsum novum & *remedium insolitum* compellavit *IVO Carnotens. Epist.* 94.

BINGHAM loc. cit. Cap. III. §. 4. *FLEURY: Instit. Jur. eccles. loc. cit.* §. 2. Occasione interdicti in totum regnum & terras Galliæ tempore *PHILIPPI II.* per *INNOCENTIUM III.* lati conditæ sunt decretales in *Cap.* 1. & 2. *de postulat. Cap.* 7. *de off. legat. Cap.* 47. *de appellat.* Eorum errorem, qui vel *S. BASILIUM Epist.* 244. vel *S. AUGUSTINUM* ex dubio *can. XVII. q. IV.* interdicta adhibuisse putant, refutavit *VAN ESPEN Tract. cit. Cap. IX.* §. 3. Item *in J. E. V. P.* III. *Tit. XI. Cap. X.* §. 17.

§. LXXVI.

Et abusus. Attento primævo horum interdictorum rigore in omnibus ecclesiis interdicto subjectis omnia plane divina cessare jubebantur, ipseque populus usu divinorum officiorum & sacramentorum & instructionum privabatur; sed experientia docuit funestos hujus rei effectus. Innocentes loco nocentium plectebantur, & tandem omnes, tantæ ignominiæ impatientes, in seditiones ac vim publicam accendebantur. Igitur varii pontifices istum rigorem temperarunt, *quia ex districtione bujusmodi statutorum excrescit indevotio populi, pullulant hæreses & infinita pericula animarum insurgunt, ac ecclesiis, sine culpa earum debita obsequia subtrahuntur cap. 24. de sent. excom. in VI.*

Refert Glossographus ad *cap. cit. Audivi, ait, de quodam loco in Marchia, quod tanto tempore steterat interdictum, quod facta relaxatione homines* 30. *vel* 40. *annorum, qui nunquam audiverant Missam, deridebant sacerdotes celebrantes.* Mirum sane non est, quod rarior his postremis temporibus fuerit interdictorum generalium usus. Neque enim de ullo a romanis pontificibus posito constat post illud, quod PAULUS V. an. 1606. contra REMPUBLICAM VENETAM evulgavit ob violatam, ut ajunt, immunitatem & libertatem ecclesiasticam. Bulla integra extat *ap. Goldast. Tom. III. Monarch. Rom. Imp.* Subjungitur ibidem decretum Ducis Venetiarum anno eodem omnibus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis aliisque ecclesiasticis sub dominio Reipublicæ Venetæ existentibus, quo declarat prædictam Bullam:

lam: *non modo, ut injustam indebitamque, verum etiam uti nullam, nulliusque valoris atque momenti habendam esse; atque ita invalidam, irritam & fulminatam illegitime, & de facto, nulloque Juris ordine servato, ut ea remedia adhibenda nos duxerimus, quibus majores nostri, & alii supremi Principes usi sunt cum Pontificibus, qui potestatis sibi a Deo in ædificationem traditæ limites ac modos egressi fuerunt.*

§. LXXVII.

Et quidem placuit 1) ut posito licet generali interdicto *Baptismus parvulorum & pœnitentiæ morientium* possint celebrari *cap. 11. de spons.* & sacrum viaticum morientibus subministrari *cap. 24. de sent. excom. in VI.* Permissum est 2) tempore interdicti populo prædicari verbum Dei & parvulis dari sacramentum confirmationis. *Cap. 43. de sent. excom. cap. 19. eodem in VI.* Dein 3) regularibus id indultum novimus, ne interdicto generali & ipsi involuti intelligerentur, quibus in suis ecclesiis divina officia, sed clausis januis & sine cantu ac campanæ pulsu peragere licuit. *Cap. 11. de pœnit.* Demum 4) *BONIFACIUS VIII.* in *cap. 24. de sent. excom. in VI.*, constituit, ut *singulis diebus in ecclesiis & monasteriis missæ celebrentur, & alia dicantur divina officia sicut prius: submissa tamen voce & januis clausis, excommunicatis & interdictis exclusis & campanis etiam non pulsatis. . . . In festivitatibus vero Natalis Domini, Paschæ ac Pentecostes & assumptionis Virginis gloriosæ; campanæ pulsentur, & januis apertis alta voce divina officia solenniter celebrentur, excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis admissis.* Quod idem privilegium habetur in *festo Corporis Christi & per totam octavam* ex constitutione *MARTINI V. INEFFABILE & EUGENII IV. EXCELLENTISSIMUM.* Eorundem temperamentum.

Reliqua, quæ de causa justa excommunicationis (sup. §. 49.) de modo & forma ferendi eam (sup. §. 58.) item quod sit vel juris vel hominis (sup. §. 48.) quodque de censuris injustis diximus (sup. §. 63.) etiam interdicto, quatenus est censura, communia sunt.

DE MULCTA PECUNIARIA.

§. LXXVIII.

3. MULCTA PECUNIARIA.

Pissimus ille, qui per XI. fere sæcula duravit, utriusque fori interni & externi nexus (lib. V. §. 258) id quoque consectarium produxit, ut pœnæ ecclesiasticæ rationem pœnitentiarum potius, quam pœnarum habere viderentur. Mirum itaque non est, quod sacerdotes eleemosynarum elargitionem pœnitentibus tum imponere consueverint. Constituto dein foro ecclesiastico mere externo (ibid. §. 259.) eadem pœnitentiæ opera ab ipsis officialibus & judicibus ecclesiasticis per modum pœnæ ad vindictam publicam delictorum irrogari, &

& judicialiter decerni cœperunt: adque hinc *pœnæ pecuniariæ* in forum ecclesiasticum intrarunt, quas cum ecclesiasticæ jurisdictioni minus convenire dixisset Petrus Cunierius (Lib. V. §. 282. in schol.) ei Bertrandus Episcopus confidenter respondit: *ex quo licet sententiam excommunicationis apponere, quæ est major, licet etiam apponere pœnam pecuniariam, quæ est minor.*

§. LXXIX.

Qua ratione in judiciis ecclesiast. invaluerit.

Aliter Patres Africani judicarunt, & cum probe scirent, pœnas sive pecuniarias sive corporales aliasque civiles (Lib. V. §. 246.) non nisi ab imperio civili irrogari posse, ideo in CONCIL. CARTHAGINENS. V. de An. 401. decreverunt: *Et illud petendum, ut statuere dignentur* (Imperatores) *ut si quis cujuslibet honoris clericus judicio episcoporum quocunque crimine fuerit damnatus, non liceat eum sive ab ecclesiis, quibus præfuit, sive a quolibet homine defensari, interposita pœna DAMNI PECUNIÆ ATQUE HONORIS, quo nec ætatem nec sexum excusandum esse præcipiant.* Scilicet, uti advertit *PETRUS DE MARCA in opusc. de vet. collect. canon. Cap. VIII. §. 6. lex petenda erat ob civilem pœnam, quæ ab ecclesia infligi non poterat, sed tantum canonica.*

Ita legitur hic canon in COD. CANON. ECCLES. AFRICAN. *can.* 62. *ap.* VOELL & JUSTELL. *in Bibliothec. Jur. Canon. vet. Tom. I. fol.* 362. & *ap. HARDUIN. Tom. I. col.* 898. vid. *lib. V.* §. 247. *seq.*

§. LXXX.

Idem.

Retulit hunc canonem GRATIANUS in *can. 3. XXII. q. V.* sed Pseudo-Isidori manu omnino depravatum. Nulla hic Imperatorum mentio, nulla legis civilis petitio quasi pecuniæ & honoris jacturam ipsi Concilii Patres sanxissent. Hac autoritate decepti judices ecclesiastici pœnas pecuniarias & civiles eo frequentius usurparunt, & eo magis variatam judicii ecclesiastici conditionem (sup. § 78.) attendere neglexerunt. Inde etiam in pontificum decretalibus frequens pœnæ pecuniariæ mentio occurrit. *cap. 18. de off. jud. ordin. cap. 4. de rapt. cap. 2. de pœn.* ita tamen semper, ut in ejus impositione judices ecclesiastici omnem avaritiæ & propriæ cupiditatis suspicionem avertere studeant. *Cap. 3. de pœn. cap. 13. de off. jud. ordin.*

Extat quoque canon cit. Concil. Carthag. V. *ap. HARDUIN. Tom. I. Col.* 987. sub numero *Canon.* 2. sed eodem modo corruptus: *Visum est* Collectori veteri (inquit *PETR. DE MARCA* loc. *cit.*) *ut canonem istum secundum in sua collectione locaret, constituendo synodi auctoritate, quod postulandum erat a principe. ET ILLUD STATUENDUM, inquit, & cætera subjungit: unde factum crediderim, ut plures mediæ ætatis pontificum constitutiones damno honoris & privatione dignitatum afficiendos jubeant, qui suis decretis reluctati fuerint.*

§. LXXXI.

§. LXXXI.

In quorum sententiam CONCIL. TRIDENT. disertius constituit, ut t *judicibus ecclesiasticis, si expedire videbitur, in caussis civilibus ad forum eccle- icum quomodolibet pertinentibus contra quoscunque etiam laicos per mulctas pecu- iias, quæ locis piis ibi existentibus eo ipso quod exactæ fuerint, assignentur, sive captionem pignorum personarumque districtionem per suos proprios aut alienos exe- ires faciendam, sive etiam per privationem beneficiorum aliaque juris remedia pro- ıre & caussas definire. Seff. XXV. cap. 3. de reform.*

QuidConcil. Trident. de ea statuerit.

Vid. *Seff. XXIII. cap.* 1. *Seff. XXV. cap.* 14. *de reform.* Add. *Lib. V.* §. 257.

DE SUSPENSIONE.

§. LXXXII.

Disciplinam ecclesiæ hactenus spectavimus, prout, omnia ejus membra cit. Nunc considerandum nobis est, esse quasdam *pœnas clericis peculiares* quasdam *censuras* eorum officio & functioni ita proprias, ut illis solis infligi sint, non autem laicis. Has inter est SUSPENSIO, quam definire solent, od sit censura seu pœna ecclesiastica, qua clerico potestatis ecclesiasticæ, quam iet ratione officii aut beneficii, exercitium interdicitur. Dicunt autem eam ingui ab excommunicatione, quia licet hæc quoque privet usu potestatis lesiasticæ, id tamen non contingat, quasi per se privationem illam jurium ione officii vel beneficii competentium intenderet, sed quod communicatio- n cum fidelibus & *per consequens* usum potestatis clericalis auferat. Porro a vel per modum censuræ vel per modum pœnæ infligi, idque tum manife- m esse, si suspensio in certum ac determinatum tempus & ad puniendum de- um commissum, & non ad scelesti pertinaciam frangendam concepta sit (sup. 73.) cujus exempla CONCIL. TRIDENT. *Seff. XXIII. cap. 8. & 10. de orm.* exhibet. Sed nimiam hanc subtilitatem ignorabant veteres, qui de sus- nsione eodem modo ac de depositione aliisque pœnis canonicis loquebantur. p. §. 39.)

Censuræ & pœnæ ecclesiasticæ II.) CLERICIS PROPRIÆ: I) SUSPENSIO.

§. LXXXIII.

Plures suspensionis gradus assumi possunt. Est enim vel *localis*, si certo oco functiones suas obire clericus prohibeatur: vel *personalis*, si in omnibus is. Dividitur quoque in eam, quæ est *ab officio* & eam, quæ est *a beneficio*. · *illam* privatur clericus omni usu & ordinis & jurisdictionis spiritualis *cap. 1. ent. & re jud. in VI. Hac* autem possessorem beneficii impedit in perceptio- fructuum eidem ratione officii competentium. Igitur suspensio modo *ge-*

Cujus variæ sunt species.

neralis & *totalis* esse potest, modo *partialis* & ad certos actus restricta. *Gloss. ad cap. 3. de pæn. in clem.* Cumque dubitare soleant, num ab officio simpliciter suspensus idem quoque fatum debeat ratione beneficii experiri, ideo receptus est stilus: *ab officio & beneficio suspensus.* Cæterum ad ea tantum, quæ clericis propria sunt, & quidem jure ordinario, & non ad ea, quæ & passim a laicis obeuntur, aut quæ jure delegato a clerico exercentur, suspensio extenditur.

VAN ESPEN Tract. cit. cap. X. BINGHAM loc. cit. lib. XVII. cap. I. §. 4. 5. *cap. IV.* §. 3. 4. 10.

§. LXXXIV.

Communio peregrina quid sit. Suspensioni non absimilis est illa clericorum pœna, quæ sub nomine *Communionis peregrinæ* in antiquis canonibus occurrit. CONCIL. REGIENS. *can. 3.* AGATHENS. *can. 2. 5.* ILERDENS. *can. 15.* ad quam intelligendam observandum est, antiquam disciplinam in admittendis peregrinis præcipue clericis, qui ad extraneam quamdam ecclesiam venirent, omnino severam fuisse; ne forte in communionem reciperentur hæretici, schismatici vel homines excommunicati & scelesti. Quocirca literis commendatitiis, quas modo *formatas* adpellamus, destitutis sacrorum communio penitus denegabatur tanquam suspectis quodam modo: nec tamen penitus rejiciebantur, excipi enim benigne consueverant, & sumtibus ecclesiæ ali nullo prætermisso humanitatis officio, donec ejusmodi literæ ab ecclesia, unde venerant, possent procurari. CAN. APOST. 32. Hæc erat *Communio peregrina*, quæ ab initio & advenarum intuitu non erat genus pœnæ. Si vero cum clericis in sua ipsorum ecclesia eodem modo agebatur, ac si peregrini forent, si sui ordinis exercitio carere debebant tamdiu, donec per condignam pœnitentiam officium & stationem possent recuperare, id sane pœna erat titulo *reductionis clericorum ad communionem peregrinam* olim celeberrima.

BINGHAM: loc. cit. lib. XVII. cap. III. Prohibent canones aliquem ordinari, qui dum laicus esset, pœnitentiam publicam egerat, & clericos, qui ad eam reducti fuerunt, in antiquam dignitatem restitui itidem prohibent, (infr. §. 87.) quomodo igitur dici potest, quod communio peregrina clericis permittat officium & dignitatem suam pœnitentiæ beneficio recuperare? Respondet BINGHAM: *loc. cit.* §. 9. canones, qui clericos post actam pœnitentiam in officium restitui prohibent, de *publica* loquuntur pœnitentia: alii autem canones, qui reos restitui permittunt, de *privata* tantum. CONCIL. TOLETAN. *I. CAN.* 2.

DE

DE IRREGULARITATE EX DELICTO.

§. LXXXV.

Non uno in loco S. PAULUS *Apostolus* clericos *irreprehensibiles* & *sine crimine* esse voluit. *ad Tit. I. 7. I. ad Tim. III. 2. 10.* cujus canonem secuti SS. Patres a sacris ordinibus eorumque usu excludendos esse eos censebant, qui non essent sine crimine. Inde IRREGULARITAS *ex delicto* descendit, quam *nec censuram*, *nec pœnam* ecclesiasticam, sed *impedimentum* tantum canonicum esse Theologi & Canonistæ scholastici (sup. §. 40.) pronuntiant. Nobis autem videtur, quod sit pœna canonica (Lib. V. §. 246. *directe* privans jure ecclesiasticos ordines suscipiendi aut susceptos exercendi. (2.) IRREGULARITAS ex delicto

De Irregularitate in *genere*, & in *specie* de ea, quæ ex *defectu* oritur, suo loco scilicet *INSTIT. NOST. P. II. lib.* 1. *Tit. XVII. seq.* actum est.

§. LXXXVI.

Definitioni nostræ addendum fuit *DIRECTE privans susceptione ordinum aut susceptorum usu*, ne receptam censurarum trigam turbare aut ab usu loquendi recedere videamur (sup. §. 40.) Ita enim inquiunt: licet censura etiam impediat ordinum susceptionem & usum, non tamen *directe* & *primario* ad hoc infligitur, sed per consequentiam tantum. Ut ecce, censura impedit ordinum functiones aut quatenus sunt communicatio quædam fidelium, ut *excommunicatio*, aut quatenus sunt officia quædam ecclesiastica, ut *suspensio*, aut quatenus sunt usus sacramentorum, ut *interdictum*. At sola *irregularitas directe* eas impedit, quatenus illæ functiones specialiter spectant ad exercitium ordinum. Cujus definitio explicatur.

§. LXXXVII.

Irregularitatem antiqui canones non *publicis* tantum sed etiam *occultis criminibus* statuebant. Et quidem graviora crimina *omnia*, quæ pœnitentiæ publicæ subjecta fuisse diximus (sup. §. 6.) auctores suos irregulares faciebant adeo, ut etiam post peractam pœnitentiam non solum ab ordinibus suscipiendis, sed & a susceptorum usu in perpetuum exclusi haberentur, nisi magna ecclesiæ utilitas aut necessitas aliud expostularet *can. 9. 10. 11.* Dist. 50. *CAN. APOST.* 61. non quod pœnitentia, sed crimen, ob quod pœnitentia agebatur, ipsis aditum præclusisset. Unde *can. 68. CONCIL. CARTHAGINENS. IV. Ex pœnitentibus quantumvis sit bonus, clericus non ordinetur.* & *can. 2. CONCIL. TOLETAN. I. Placuit, ut pœnitentes non admittantur ad clerum, nisi tantum si necessitas aut usus exegerit.* Ei olim tam publica quam occulta crimina obnoxia erant.

VAN ESPEN: Tom. II. Differt. de Inftit. & Off. Canon. P. II. Cap. II. §. 1. 2. 3. *MORIN. loc. cit. lib. V. cap.* 18. Sed quomodo pœnitentia publica ordinum fufceptorum ufu privare clericos potuit, cum certum fit, quod faltim fæculo IV. & fequentibus clerici in majoribus ordinibus conftituti pœnitentiæ publicæ fubjecti non fuerint? *OPTAT. MILEVITAN. Lib. II. contr. Donatift. LEO epift.* 92. *ad Ruft. cap.* 2. Hoc de iis intelligendum eft, qui vel fponte pœnitentiam canonicam amplexi funt, uti Natalis epifcopus *ap. EUSEB. Lib. V. cap. ult.* vel propter atrociora crimina ecclefiæ communione penitus exturbati alia via redire non poterant. Tandem nihil obftat, quo minus a legibus publicæ pœnitentiæ etiam foluti nihilominus irregularitatem incurrerent.

§. LXXXVIII.

Qua ratione id mutatum fit.

Sed quid? *Canones præcipiunt*, illos facerdotes lapfos ad priftinos gradus redire, *quos pœnitentiæ præceffit fatisfactio vel condigna peccatorum confeffio can.* 28. *Dift.* 50. *can.* 16. *ibid. Errant enim, qui putant domini facerdotes poft lapfum, fi condignam egerint pœnitentiam, domino miniftrare non poffe & fuis honoribus non frui can.* 14. *ibid.* Verum fubleftæ fidei funt hi canones, quibus Gratianus, ut eos cum genuinis antiquæ difciplinæ monumentis conciliaret, pro more fuo hanc diftinctionem adhibuit: *quorum crimina MANIFESTA funt ante vel poft ordinationem, a Ss. ordinibus dejiciendi funt: quorum autem peccata OCCULTA funt & SATISFACTIONE SECRETA fecundum facerdotis edictum purgata, in propriis ordinibus remanere poffunt. GRATIAN. poft can.* 32. *dift.* 50. quæ diftinctio paffim recepta eft & in ecclefiæ communem difciplinam tranfiit *can.* 34. *ibid.*

VAN ESPEN. Differt. cit. P. II. cap. II. §. 4. 5. 6.

§. LXXXIX.

Hodie crimina publica tantum & in jure notata eam incurrunt.

Itaque juxta modernam difciplinam crimina *publica* & manifefta priftinæ irregularitati obnoxia manent, in *occulta*, hoc eft, illa, quæ *judicialiter* probari non poffunt, prolapfi faltim tamdiu irregularitate *pro foro pœnitentiali interno* laborant, donec *condignam fceleris pœnitentiam egerint cap.* 4. *de cleric. conjug. cap.* 2. *de cler. non ordin. minift.* quid? quod etiam ea peracta aliquando non tollatur, dum adhuc difpenfatione opus effe *CONCIL. TRIDENT. Seff. XXIV. cap.* 6. *de reform.* differte edixerit. Cæterum ea tantum crimina manifefta huc pertinent, queis canones fpeciatim irregularitatem ftatuunt *cap.* 18. *de fent. excom. in VI.* quæ nec tunc cenfetur contracta, fi crimen non plene fuerit confummatum. Si autem conftet, alicui delicto eam annexam effe, in dubio tenetur quis pro irregulari fe gerere & ab ordinum fufceptione, vel eorum functione ftante dubio abftinere, *cum in dubiis femitam debeamus eligere tutiorem cap.* 12. *de homicid. cap.* 5. *de cler. excom. minift.*

VAN ESPEN. Tom. I. P. II. Tit. X. Cap. I. Idem *Differt. cit.* §. 8. 11.

§. XC.

Silentio præterire non possum insignem differentiam, quæ est inter irregularitatem ad ordines suscipiendos, & eam, quæ privat susceptorum usu. *Illa* enim criminosum quomodocunque occultum affici nihil repugnat, cum admissio ad sacros ordines gratiæ sit & ab episcopi arbitrio dependeat, ut ejus denegatio pœna *negativa* solum non inepte dici possit. *Hæc* vero proprie pœna est, & ideo non nisi ob delictum (Lib. V. §. 243.) & adhibito ordine judiciario infligi potest. Quare *CONCIL. TRIDENT.* statuit: *Cum honestius, ac tutius sit subjecto, debitam Præpositis obedientiam impendendo, in inferiori ministerio deservire, quam cum Præpositorum scandalo graduum altiorum appetere dignitatem, ei cui ascensus ad sacros ordines a suo Prælato, exquacunque causa, etiam ob occultum crimen quomodolibet, etiam extrajudicialiter, fuerit interdictus; AUT qui a suis ordinibus, seu gradibus, vel dignitatibus ecclesiasticis fuerit suspensus, nulla contra ipsius Prælati voluntatem concessa licentia de se promoveri faciendo, aut ad priores ordines, gradus, & dignitates, sive honores, restitutio suffragetur. Sess. XIV. 1. de reform.* add. *cap. 7. ibid.* Duplex irregularitatis ratio attendenda est.

VAN ESPEN. loc. cit. Tit. X. cap. VI. §. 27. Quod autem diximus (sup. §. 87.) delictis etiam occultis, irregularitatem totalem olim inflictam esse, æque ac publicis, id eo tempore factum est, quo fori interni & externi distinctio adhuc ignota erat (Lib. V. §. 258. 259. 281.)

DE DEPOSITIONE ET DEGRADATIONE.

§. XCI.

Depositio est perpetua remotio clerici vel ab ordine *cap. 4. de Jud.* vel a jurisdictione *cap. 4. de cleric. excom. minist.* vel a beneficio *cap. 13. de vit. & honest. cleric.* salvo manente statu & dignitate clericali *arg. cap. 10. de Jud.* ad ultimam speciem pertinent *privatio beneficii*, quæ ultra privationem possessi ad idem & alia beneficia obtinenda inhabilitatem inducit. Hæc pœna cum suspensione (sup. §. 82.) non est confundenda, nam & natura sua perpetua est, & sine remissionis spe infertur, atque officio aut beneficio ita privat, ut sine nova collatione & titulo nullus pateat reditus, quod tamen neque tunc contingit, etsi suspensio a beneficio sit perpetua, adeoque cum ejus amissione ipso jure conjuncta. Relaxata enim suspensione beneficium sine nova collatione retinetur. 3. DEPOSITIO?

WIESTNER ad Tit. de Pœn. Artic. V. Antiquus est hujus pœnæ usus, quæ medium quoddam erat inter temporariam suspensionem & perpetuam degradationem. Exempla sunt in *CONCIL. ANCYRAN. Can. 1. 2. NICAEN. Can. 8. S. BASIL. Can. 27. 70.* Add. *BINGHAM. loc. cit. cap. IV. §. 1.*

§. XCII.

§. XCII.

(3.) DEGRADATIO & quid fuerit communio laica.

Prima sæcula *depositionis* & *degradationis* vocabulo promiscue utuntur. Quidam enim canones clericum condemnatum *degradari*, *privari & ab officio suo removeri* CONCIL. CARTHAGINENS. IV. can. 48. 49. 50. alii *omnino deponi*, *omnino de proprio gradu dejici*, *ab ordine cleri amoveri* CONCIL. ANTIOCHEN. can. 5. EPHESIN. can. 6. ARELATENS. I. can. 13. & ad *communionem laicam reduci* jubent. Equidem communio laica in laico non erat pœna, sed beneficium maximum: in clerico autem una de gravissimis pœnis erat *reductio ad communionem laicorum*, per quam potestate officii sui & dignitate clericali omnino privabantur, & ad statum & simplicem conditionem laicorum reducebantur *can. 13. dist. 55. can. 52. dist. 50.* ita, ut seposito privilegio, quod antea illis competebat, nunc pertineant ad forum sæculare in causa civili & criminali sine ulla spe amissam stationem iterum recuperandi. In quo distinguitur hæc communio laica a peregrina (sup. §. 84.) cum ista retinebat clericum in ordine cleri, laica vero illum ab eo ordine depellebat etiam peracta pœnitentia nullatenus restituendum.

BINGHAM. loc. cit. cap. I. §. 6. *& cap. II.*

§. XCIII.

Pœna clericorum gravissima.

Hæc sane pœna erat clericorum gravissima; quæ enim delicta in laicis excommunicatione, ea in clericis ordinarie depositione coercebantur. CONCIL. EPHESIN. *can. 6.* & id quidem ideo, quod non deceat nec expediat ob idem peccatum duplici pœna aliquem mulctare. Quare in CAN. APOST. 24. cautum est: *episcopus aut presbyter aut diaconus in fornicatione aut perjurio aut furto deprehensus deponitor, non tamen a communione excluditor! dicit enim scriptura: bis de eodem delicto vindictam non exiges.* Tum primum depositioni formalem excommunicationem ecclesia addidit, & depositis ipsam communionem laicam negavit, si atrociora subessent crimina, iique in contumacia & mentis obstinatione persisterent. CAN. APOST. 27. 28. CONCIL. SARDICENS. *can. 1. 2.* Qua ratione ARIUS & multi alii hæresiarchæ non minus anathemate & excommunicatione, quam dejectione de honoris gradu mulctati sunt.

Ad intelligendos plures antiquos canones animadvertenda hic est peculiaris notio *communionis ecclesiasticæ & excommunicationis ecclesiasticæ*, ut clericis adplicatæ. Clerici enim excommunicati dicebantur, si potestate exercendi functionis suæ officia essent exuti & talis excommunicatio non semper arguebat, quod omni prorsus communione ecclesiæ essent exturbati, sed clericorum tantum communione. *BALSAM. in can. 16. Concil. Nicæn. ZONAR. in can. eund.* Et ita explicandi sunt CANON. APOST. 42. 55. 56. *BINGHAM. loc. cit. cap. I.* §. 1. 2. 3. *cap. II.* §. 6.

§. XCIV.

§. XCIV.

Est igitur *degradatio* pœna ecclesiastica, qua clericus non tantum beneficio & exercitio ordinum *can. 33. dist. IV. de consecr.* sed ipso etiam statu & dignitate clericali privatur *cap. 10. de Jud.* Ea toties opus est, quoties clericum tanti criminis reum esse constat, ut pœnam mortis aut truncationis membrorum mereatur. *cap. 4. de Rapt.* Hanc enim exequitur judex sæcularis (Lib. V. §. 249.) cui antequam tradatur, clericus dignitate clericali spoliari debet *Novell. 83. in præf. §. 2.* quod cum per sententiam judicis promulgatur, degradatio *verbalis* dicitur: *realis* autem per executionem sententiæ in re & opere ipso perficitur. *cap. 2. de pœn. in VI.* Est depositio & degradatio.

§. XCV.

Causa degradationis, utpote gravissima, in synodo episcoporum tractari olim solebat. (Lib. V. §. 251.) *Episcopus sacerdotibus ac ministris solus honorem dare potest, auferre solus non potest. Can. 7. XV. q. VIII.* quod præcipue obtinebat per modum adpellationis, si presbyteri aliive clerici de Episcopi sui sententia quererentur. *CONCIL. NICAEN. can. 5.* Sed quia difficile videbatur in causis singulorum synodos episcoporum celebrare, cautum est *secundum statuta veterum conciliorum, ut si quis Episcopus (quod non optamus) in reatum aliquem incurrerit, & fuerit nimia necessitas, non posse plurimos congregare, ne in crimine remaneat, a XII. Episcopis audiatur, & presbyter a VI. Episcopis cum proprio suo Episcopo audiatur, & diaconus a tribus. can. 4. XV. q. VII.* atque hanc judicii solemnitatem non obstante *can. 61. XI. q. III.* in prima etiam instantia necessariam esse communis Canonistarum opinio tradidit. Causæ depositionum olim in Synodis tractatæ.

§. XCVI.

Successu quidem temporis omnis jurisdictio contentiosa ad solum episcopum ejusve officialem devoluta est (Lib. V. §. 252) & ita etiam potestas deponendi clericos. Sed episcoporum præsentia *certo numero canonibus definito* (sup. §. præced.) ad solennem degradationem semper requirebatur *cap. 12. de pœn. in VI.* quod cum iterum difficultate non careret, & crimina plura enormia non satis vindicari, germaniæ præsertim principes, conquesti essent, *CONCIL. TRIDENT.* statuit: *Cum vero tam gravia nonnunquam sint delicta, ab ecclesiasticis commissa personis, ut ob eorum atrocitatem e sacris ordinibus deponendæ, & curiæ sint tradendæ sæculari: in quo secundum sacros canones certus episcoporum numerus requiritur: quos si omnes adhibere difficile esset, debita juris executio differretur; si quando autem intervenire possent, eorum residentia intermitteretur: propterea statuit & decrevit episcopo per se, seu illius Vicarium in spiritualibus generalem, contra clericum, in sacris etiam Presbyteratus Ordinibus constitutum, etiam ad* Ex præscripto Concil. Trident. coram Episcopo & ei adsistentibus peraguntur.

illius condemnationem, nec non verbalem depositionem, & per se ipsum etiam ad actualem atque solemnem degradationem ab ipsis ordinibus & gradibus ecclesiasticis, in casibus, in quibus aliorum Episcoporum præsentia, in numero a canonibus definito requiritur, etiam absque illis procedere liceat: adhibitis tamen & in hoc sibi assistentibus totidem abbatibus, usum mitræ & baculi ex privilegio apostolico habentibus, si in civitate aut diœcesi reperiri & commode interesse possint, alioquin aliis personis in Ecclesiastica dignitate constitutis, quæ ætate graves, ac juris scientia commendabiles existant. Sess. XIII. cap. 4. de reform.

Inde concludit *VAN ESPEN P. III. Tit. XI. Cap. I.* §. 55. personas ab episcopo assumendas non tantum ad solennitatem, sed ut una cum episcopo causam ipsam cognoscant, requiri, ne frustra juris scientiam in iis Concilium exigere videatur.

§. XCVII.

Forma degradationis.

Degradationi, quæ olim uti excommunicatio (sup. §. 58.) absque certa formula expediebatur, postea ceremoniæ plures ad terrorem adjectæ sunt, quas recenset BONIFACIUS VIII. *in cap. 2. de pœn. in VI. Clericus degradandus, vestibus sacris indutus, in manibus habens librum, vas, vel aliud instrumentum seu ornamentum ad ordinem suum spectans, ac si deberet in officio suo solemniter ministrare, ad Episcopi præsentiam adducatur: cui Episcopus publice singula, sive sint vestes, calix, liber, seu quævis alia, quæ illi juxta morem ordinandorum clericorum in sua ordinatione ab Episcopo fuerint tradita seu collata, singulariter auferat, ab illo vestimento seu ornamento, quod datum vel traditum fuerat ultimo incboando, & descendendo gradatim, degradationem continuet usque ad primam vestem, quæ datur in collatione tonsuræ: tuncque radatur caput illius seu tondeatur, ne tonsuræ seu clericatus vestigium remaneat in eodem.*

§. XCVIII.

Idem.

Poterit autem Episcopus in degradatione hujusmodi uti verbis aliquibus ad terrorem illis oppositis, quæ in collatione ordinum sunt prolata dicendo presbytero hæc vel similia verba in remotione planetæ: auferimus tibi vestem sacerdotalem, & te honore sacerdotali privamus. Sicque in remotione reliquorum insignium similibus verbis utens in ablatione ultimi, quod in collatione ordinum fuit primum, infra scripto vel alio simili modo pronuntiet sive dicat: auctoritate Dei omnipotentis Patris & Filii & Spiritus sancti, ac nostra, tibi auferimus habitum clericalem, & deponimus, degradamus, spoliamus, & exuimus te omni ordine, beneficio & privilegio clericali.

§. XCIX.

Quomodo degradatus curiæ sæculari tradatur.

Eandem degradationis formam *Pontificale Romanum* sub *TIT. degradat. forma.* exhibet, ubi etiam additur *si fuerit talis casus, quo degradatus tradi debeat*

beat curiæ ſæculari, pontifex degradator degradatum amplius non tangit, ſed in hunc modum contra ipſum pronuntiat, dicens: Pronuntiamus, ut hunc exutum omni ordine & privilegio clericali, curia ſecularis in ſuum forum recipiat degradatum. Dein hanc ad evitandam irregularitatem cautelam ſubminiſtrat: *Tum Pontifex degradator efficaciter, & ex corde, omni inſtantia, pro miſerrimo illo derelicto intercedit, apud judicem ſecularem, ut citra mortis periculum, vel mutilationis contra degradatum ſententia moderetur, dicens, Domine Judex, rogamus vos cum omni affectu, quo poſſumus, ut amore Dei, pietatis & miſericordiæ intuitu, & noſtrorum interventu precaminum, miſerrimo huic nullum mortis vel mutilationis periculum inferatis. Quo facto* (ait pontificale) *miniſtri curiæ ſecularis degradatum ſub ſua cuſtodia recipiunt, & diſcedunt.*

Vid. *Cap.* 27. *de V. S. cap.* 2. *d. homicid. in VI.* Add. *VAN ESPEN. Tom. I. P. II. Sect. I. Tit. X. Cap. IV.* §. 9. 10. 11. Hæc phraſis *curiæ tradi* ſenſum in antiquis legibus habet omnino diverſum ab eo, quem uſus & praxis recentior ei tribuit. Curiæ enim tradi dicebantur clerici, ſi ob crimen aliquod officio dejecti & ad conditionem laicam reducti curiæ ſeu civitatis ſuæ ſocietati ſervire cogebantur *L.* 39. *cod. Theod. de epiſc. & Cler. Novell.* 123. *cap.* 14. *Novell.* 5. *cap.* 6. eodem fere modo, quo liberi naturales per oblationem curiæ legitimorum jura acquirebant. *L.* 3. 4. 9. *cod. de nat. lib. BINGHAM. loc. cit. cap. II.* §. 8.

§. C.

Quodſi judex ſecularis degradato ſibi tradito gratiam faciat, aut depoſitio non ſubſecuta traditione facta ſit, *Cap.* 6. *de pœn.* tum Canones jubent, ut *in diſtricto clauſtro vel monachorum vel canonicorum regularium, ſi fieri poteſt, recludantur depoſiti cap.* 6. §. 7. *de homicid.* idque vel ad certum tempus vel in perpetuum, *Can.* 7. *Diſt.* 50. ut *ibi peccata lugeant & ulterius non committant. Can.* 7. *Diſt.* 81. *Si vero hoc fieri cauſa qualibet prohibuerit, ubicumque ſint, pœnitentiam agere non deſiſtant. Si autem amiſſo gradu ſæculariter vivere voluerint, & pœnitentiam agere neglexerint, ab eccleſia communione ſeparentur. Can.* 8. *ibid.* 4) DETRUSIO IN MONASTERIUM

Hujus detruſionis meminit *JUSTINIANUS in Novell.* 123. *cap.* 20. & *S. GREGOR. Epiſt.* 27. & 40. *lib. III.* Sed hæ in monaſteria detruſiones ea ætate non imponebantur in vindictam publicam criminum, nec incarcerationis loco (ſup. §. 78.) verum per modum pœnitentiæ. Teſtantur auctores uſum hujus pœnæ ob varias difficultates omnino a foro receſſiſſe: *ZECH. de Jud. eccleſ. Sect. II. Tit. X.* §. 130. Solent tamen hodie adhuc Epiſcopi Clericis ſuis non raro injungere, ut ſe ad tempus in monaſterium aut ſeminarium Clericorum retrahant, ibique certa pœnitentiæ exercitia in peccatorum expiationem & vitæ emendationem ſubeant.

§. CI.

5) CARCER. Verum, postquam Episcopi Jure carcerum ex indulgentia principum uti cœperunt (Lib. V. §. 256. & 274.) forique distinctio pœnarum & pœnitentiarum confusionem induxit, (sup. §. 73.) ulterius progressi sunt, & Clericos incorrigibiles, qui nec in monasteriis valent custodiri, *Cap. 35. de Sent. excom.* aut alias criminum atrociorum reos *Cap. 27. de V. S.* carceribus in pœnam mancipari posse ac debere constitutum est. *Quamvis ad eorum custodiam, non ad pœnam carcere specialiter deputatus esse noscatur;* (*l. 8. de pœn.*) *nos tamen non improbamus, si subjectos tibi Clericos, Confessos de criminibus seu convictos (eorum excessibus & personis cæterisque circumstantiis provida deliberatione pensatis) in perpetuum vel ad tempus, prout videris expedire, carceri mancipes ad pœnitentiam peragendam. C. 3. de pœn. in VI.* Ast vero hanc potestatem suis limitibus circumscribere, & in regularium & monachorum præsertim carceres sedulam inspectionem exercere, quam necessarium sit, quam proprium imperantium officiis, omnes vident, & tristis experientia condocet.

§. CII.

6) POENA VERBERUM. Idem fere de *pœna verberum & flagellorum* observandum est. Eam sane in judiciis ecclesiasticis jam dudum tanquam disciplinæ partem ad corrigendos *inferiorum ordinum* clericos adhibitam fuisse negari non potest. *Can. 9. Dist. 35. Can. 6. XI. q. I. Nov. 123. Cap. 20.* an etiam adversus *laicos*, non ita liquet. Verum quidquid sit, id satis certum est, virgas & flagella pœnitentibus tantum cum respectu ad forum sacramentale *CONCIL. BRACARENS. Cap. 7. ap. HARDUIN. Tom.* III. *col. 1034. a GRATIAN. Can. 8. Dist. 45.* & magna cum moderatione illata esse, paternæ ad instar correctionis, *qua parentes in filios, & magistri liberalium artium in discipulos* uti consueverunt S. *AUGUSTIN. Epist. 133. ad Marcellin. ap. GRATIAN. Can. 1.* XXIII. *q. V.* Inde tamen, nulla habita ratione judicii ecclesiastici penitus mutati (sup. §. 78.) concludere non dubitarunt, ad jurisdictionem ecclesiasticam omnino spectare jus verbera & flagellationes aliasque pœnas corporis afflictivas decernendi, manum armatam tenendi, quæ executioni pœnarum temporalium deserviat, quas extra sphæram potestatis ecclesiasticæ & spiritualis minime esse constanter tradunt. Verum hoc eo tantum valet, ut viris eruditis risum moveat.

Quare per arrestum Parlamenti Parisiensis de an. 1562. ad conclusionem Advocati fiscalis recte dictum fuit, male & abusive judicasse officialem condemnando aliquem ad fustigationem publicam inhibitione facta omnibus officialibus & judicibus ecclesiasticis similes pœnas imponere. *VAN ESPEN. loc. cit. cap. I. §. 44.* Add. *BINGHAM. loc. cit. §. 12.* Ex his respondendum erit ad ea, queis *P. SCHMIDT in Instit. Jur. eccles. Tom. IV. cap. I. §. 2.* &

& 3. probare conatus est; potestatem ecclesiæ competere pœnis etiam temporalibus reos coercendi. Add. *lib. V.* §. 249. *in schol.*

§. CIII.

Inter pœnitentias & pœnas ecclesiasticas sæpius quoque occurrit *recessus* ex propria patria & loco, quo quis peccavit, in alium; eum in finem impositus, ut vel occasio peccandi vitaretur, vel scandali periculum populo adimeretur, aut etiam ut extra patriam & sibi familiarium conspectum facilius pœnitentia susciperetur. *Can. 9. dist. 81.* qua ratione clericos a sua diœcesi, quam factis pessimis dehonestarunt, amandari ab episcopis posse *cap. 3. de crim. fals.* & hoc sensu pœnam relegationis aut exilii inter pœnas ecclesiasticas connumerari nihil repugnat. Pœna enim *veri & civilis exilii* non nisi a majestate in quemquam statui potest. *Quodsi aliquis ista omnia contemserit & Episcopus minime emendare poterit*, REGIS JUDICIO EXILIO *damnetur.* CONCIL. ANTIOCH. *can. 4. ap.* HARDUIN. *Tom.* III. *col. 1996.* addidit quidem RAYMUNDUS *in cap. 2. de cler. excom. ad requisitionem ecclesiæ*, sed semper verum manet, pœnam exsilii per sæcularem tantum potestatem decerni posse *cap. 10. de judic.* Quodsi ita interpreteris *can. 9.* III. *q.* IV. *can. 3.* III. *q.* V. *can. 23. dist. 63. cap.* I. *de calumn.* nos plane consentientes habebis.

7) POENA RELEGATIONIS ET EXILII.

VAN ESPEN. loc. cit. cap. I.

DE ABSOLUTIONE ET DISPENSATIONE A CENSURIS ET POENIS ECCLESIASTICIS.

§. CIV.

Superest, ut quibus modis censuræ & pœnæ tollantur, explicemus. Et quidem *censuræ* semel contractæ non ipso facto per emendationem aut quamlibet satisfactionem, sed per *Absolutionem* tantum tolluntur *Cap. 28. de Sent. excom.* quæ juxta receptam fori ecclesiastici distinctionem vel pro foro interno & pœnitentiæ, vel pro foro externo conceditur (Lib. V. §. 259.) ita, ut quævis absolutio effectum in suo solum foro, pro quo data est, producat, adeoque absolutio obtenta in foro pœnitentiæ vigore Jubilæi alteriusve gratiæ in foro externo nihil prosit. Cumque is, qui habet *clavem ordinis*, non statim etiam *clavem jurisdictionis* & vice versa habeat, (sup. §. 43.) contingere sæpius potest, ut, qui absolvendi a censuris in foro interno facultate præditus est, in foro externo absolvere minime possit. Hinc Canonistæ passim tradunt, absolutum in animæ judicio, etiam pœnitentia peracta, posse adhuc in foro exteriori accusari & puniri, idque ideo, quod prius judicium præcipue fiat ad pœniten-

Per absolutionem tolluntur Censuræ.

 tiam

tiam & satisfactionem divinæ offensæ: posterius autem ad publicam vindictam & reipublicæ satisfactionem. *COVARRUVIAS ad cap. 24. de Sent. excom. in VI. P. I. §. 11.* Verum sanior est & scopo censurarum conformior eorum doctrina, qui a censura *lata sententia* in foro conscientiæ absolutum deinceps in foro judiciali inquietari prohibent.

VAN ESPEN Tract. cit. cap. XI. §. 2.

§. CV.

Sive a judice.

Censura ab *homine* lata jure communi tollenda est ab eodem qui eam tulit, vel ab eo, qui in officium aut dignitatem successit illi, qui vi illius officii aut dignitatis censuram inflixit. Unde censura ab episcopo lata, vi suæ ordinariæ jurisdictionis, eo mortuo solvi potest ab omni eo, qui in ejus jurisdictionem ordinariam, veluti capitulum sede vacante aut vicarius a capitulo constitutus, succedit. Quod si is absolutionem deneget, & censura constrictus credat aut eam injustam esse aut saltim se eatenus satisfecisse, ut absolutione dignus sit, tum olim ad synodum provincialem provocatio dabatur. CONCIL. NICAEN. *Can. 5.* a qua deinceps nulla neque ad sedem apostolicam adpellatio permissa fuit. *Can. 125. in codic. eccles. african. ap.* VOELL. & IUSTELL. *Tom. I. fol. 395.* Sed juxta recentiorem & modernam disciplinam recurrendum est ab Episcopo ad Metropolitanum aliumve immediatum judicis censuram inflictam solvere renuentis superiorem: ab eo ad pontificem romanum, ut causa discussa aut ad ordinarium absolvendus remittatur, aut si absolutionem recuset, superior eam impertiatur. *Cap. 7. §. 3. de Sent. excom. in VI.*

Qua ratione adpellationes ad sedem romanam cœperint invalescere, dixi *in lib. II. ad Tit. de adpellat.*

§. CVI.

Sive ipso jure inflictæ.

Eodem modo censuras *juris* tollere nemo posset, nisi is, qui canonem condidit, aliusque in eandem jurisdictionem succedens, vel ejus superior. Attamen ob infinitam ejusmodi censurarum frequentiam hæc regula communiter statuitur: Si pontifex aut conditor canonis talem censuram per generalem constitutionem promulgans absolutionem illius sibi *expresse* non reservaverit, poterit hac censura innodatus absolvi non tantum a pontifice, qui eam tulit, sed etiam a proprio suo episcopo, imo & a proprio sacerdote, *arg. cap. 29. de sent. excom.* qualis hic esse censetur omnis is, qui pro confessionibus audiendis legitime adprobatus est. Inde est recepta formula absolutioni sacramentali præmitti solita: *absolvo te ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, & interdicti, in quantum possum ac indiges.*

§. CVII.

§. CVII.

Hæc regula autem sub hac exceptione exaudienda est: Nisi absolutio specialiter Papæ aut Episcopo vel aliis prælatis sit reservata. *Censurarum* eadem, quæ criminum (sup. §. 33.) *reservatio papalis* fata habuit, atque pro regula receptum, nullum esse casum papæ reservatum, qui non habeat censuram reservatam annexam. Hinc, qui habet facultatem absolvendi a peccatis papæ reservatis (sup. §. 34 in schol.) etiam potest absolvere a censuris eidem reservatis quoad forum pœnitentiale scilicet & internum: Nam quoad forum externum aut censuras papæ absolute reservatas aut Romam eundum, aut Roma mandatum ad Episcopum vel vicarium generalem arcessendum est.

Reservatio censurarum.

§. CVIII.

Sunt tamen casus, in quibus omnis reservatio cessat 1) *pie admodum, ne occasione reservationis casuum aut censurarum aliquis pereat, in Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis, atque ideo omnes sacerdotes a quibusvis peccatis & censuris absolvere possunt. CONCIL. TRIDENT. sess. XIV. cap. 7. de sacram. pœnit. 2.) Liceat Episcopis in quibuscumque casibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ reservatis, delinquentes quoscumque sibi subditos, in diœcesi sua per se ipsos, aut per vicarium ad id specialiter deputandum, in foro conscientiæ absolvere imposita pœnitentia salutari. Sess. XXIV. cap. 6. de reform. 3.) Si quis, pro violenta manuum injectione in clericum, est vinculo excommunicationis adstrictus, si habens capitales inimicitias, vel alias justas excusationes, quibus ab itinere rationabiliter excusetur, ita, quod sine periculo apostolico se nequeat conspectui præsentare, licet diœcesano Episcopo, recepto juramento, secundum morem ecclesiæ sibi absolutionis gratiam impertiri. Sed est illi sub juramenti debito injungendum, ut, quam citius opportunitatem habuerit rom. pontif. adeat, mandatum apostolicum suscepturus. cap. 11. de sent. excom.*

Aliquando pœnitus cessat.

§. CIX.

Cum vero excommunicatus nullam in judicio standi personam habeat *cap. 1. de except. in VI.* qua ratione aut absolutionem petere, aut contra censuræ injustitiam querelari poterit, præsertim cum adpellatio contra censuras effectum suspensivum non habeat. (sup. § 66.) an ergo tanto tempore, quousque scilicet causa plene est finita, omni commercio ecclesiastico & civili exclusus manere debet, quem excommunicationis fulmen tetigit? In promtu est *absolutio*, quæ ad *cautelam* vocatur, quæ antiquis canonibus incognita fuit. *Can. 1. IV. q. V.* & circa sæculum IX. aut X. propter censurarum frequentiam & rigorem invaluit. Eam ergo is petit, & obtinebit, qui censuræ sibi inflictæ nullitatem & injustitiam causatur *cap. 40. de sent. excom. cap. 9. de excep.* modo nullitatis cau-

Absolutio ad cautelam.

causam aliquo modo probaverit. *Cap. 7. §. 2. de sent. excom. in VI.* Neque propter oppositionem censurantis denegatur, nisi is intra VIII. dierum terminum *manifestam offensam* probaverit; si *dubia* remaneat, nulla obstante contradictione vel intercessione absolutio ad cautelam non differtur, juret tamen censuratus de parendo mandatis ecclesiæ & idoneam præstet cautionem de satisfaciendo, in casum, quo fuerit inventus juste censura affectus *cap. 2. de Sent. excom. in VI.* Eadem absolutio pro foro interno, licet nulla censuræ suspicio adsit, ad *superabundantiam* & ad tollendum omne periculum absolutioni sacramentali præmittitur (sup. §. 106.) & omnibus rescriptis, Bullis & privilegiis apostolicis ex *stylo curiæ romanæ* inseri consuevit, ne effectus gratiæ concessæ per latentem forsitan censuram impediatur.

Quod in *cap. 1. de jud.* quod desumtum est ex concilio quodam africano, & in *cod. can. eccles. afric. can. 87. ap. JUSTELL. & VOELL. in Biblioth. Jur. can. ult. P. I. pag. 373.* habetur, legamus, *donec satisfactione præmissa absolutus sit*, id primum Raymundus ex *cap. 23. de V. S.* addidit. *VAN ESPEN: Tract. cit. §. 3. cap. cit.*

§. CX.

Absolutio cum reincidentia.

Est & alia species absolutionis priori non absimilis & antiquis pariter incognita, quæ vulgo dicitur *absolutio cum reincidentia & ad reincidendum*, quæ datur ad determinatum tempus aut ad certum actum v. g. ferendi testimonium, comparendi in judicio, &c. ut sic absolutus rursus reincidat in censuram tempore elapso aut actu peracto *Cap. 22. de Sent. excom. VI.* Eam a priore sic differre ajunt, quod hæc concedi soleat, si de censura contracta certo constet, non si dubia sit. Quodsi sub certa obligatione & conditione quis ita absolvatur, & per absolutum non steterit, quo minus conditio sit impleta, hunc non reincidere humanius est. Ergo & nova judicis sententia requiritur, ut sub conditione absolutum rursus in censuram reincidisse juridice constet.

§. CXI.

Per dispensationem a pœnis liberamur.

Sicut a censuris per absolutionem, ita a pœnarum acerbitate per *dispensationem & restitutionem* liberamur. IRREGULARITATEM per delictum contractam regulariter romani pontificis & non episcopi gratia aboleri posse ajunt. Sed primævam episcoporum auctoritatem CONCIL. TRIDENT. aliquatenus restituit: *Liceat Episcopus in irregularitatibus, & suspensionibus ex delicto occulto provenientibus excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum dispensare. Sess. XXIV. cap. 6. de reform.* Episcopus quoque clericos ob adulterium & crimina eo non graviora *depositos* post peractam pœnitentiam restituere potest. *cap. 4. §. 2. de Judic.* cujus gratiæ spes olim

olim nulla fuerat. *Can. 1. 2. Dist. 50.* nisi concilium *injuria depositum* restituendum decrevisset. Id quod hodie in *degradatione* injuste facta observandum est, ut episcopus iisdem ceremoniis & ritibus (sup. §. 67.) degradatum publice restituat. *Can. 65. XI. q. III.*

DE JURE PRINCIPUM CIRCA CENSURAS ET POENAS ECCLESIASTICAS.

§. CXII.

Inter gravissima, quæ rectoribus civitatum incumbunt, officia, istud facile primum esse existimo, ut ecclesiæ non minus, quam republicæ pacem & tranquillitatem conservare studeant: *Can. 20. 21. XXII. q. V.* ut subditos quoscumque ab omni violentia & injuria immunes præstent. *Can. 23. XXIII. q. V.* Plana hæc sunt, & a nemine ignorantur. Sed æque certum est, per abusum potestatis ecclesiasticæ, qui in vibrandis potissimum censuris committitur, mala innumera in utramquem rempublicam redundasse sæpius, & viros non raro optimos oppressos fuisse, *Can. 1.* XV. *q.* VII. quorum jam suo ævo *plura fuisse exempla, quam credi posset*, S. *AUGUSTINUS de Ver. Relig. cap. 6.* testatur. *Multi sunt, qui indiscussos potestate tyrannica, non auctoritate canonica damnant, & sicut nonnullos gratiæ favore sublimant, ita quosdam odio invidiaque permoti humiliant. Can. 1.* XV. *q.* VII. Judicum ecclesiasticorum auctoritas, quæ sub causa religionis maxima esse solet: censurarum gravitas, quarum effectus in omnem vitæ civilis communionem extenduntur: earum denique frequentia & quotidiana in casibus quibusve obviis multitudo satis superque demonstrant, quam parum distet usus ab abusu, quamque is perniciosus omnibus sit futurus, nisi coërcitio & temperamentum accedant. Jura principum circa censuras.

VAN ESPEN. Tract. de Recurs. ad princip. cap. I. §. 7. Tom. IV.

§. CXIII.

Itaque jus est Principibus, ut auctoritate sibi a Deo data non solum modum & normam præscribant in censuris & pœnis ecclesiasticis infligendis ab iis observandam, qui neglectis evangelii regulis & ecclesiasticis sanctionibus in ecclesiæ & reipublicæ damnum iis abusi sunt aut deinceps abuti possunt: sed etiam, ut, si nihilominus subditos suos injustis censurarum comminationibus & inflictionibus vexari contingat, oppressis protectionem regiam impertiantur, & refugium pandant, mediisque competentibus violentiam judicum ecclesiasticorum comprimant. Ad duo capita reduci possunt.

§. CXIV.

x) Jus modum præscribendi in censuris infligendis servandum.

Hoc jure usus est JUSTINIANUS, atque, quid in excommunicatione decernenda observandum sit, lege publica edixit: *Omnibus autem episcopis & presbyteris interdicimus segregare aliquem a sacra communione, antequam causa monstretur, propter quam sancta regula hoc fieri jubent. Si quis autem præter hoc a sancta communione quemquam segregaverit: ille quidem, qui injuste a communione segregatus est, solutus excommunicatione a majore sacerdote, sanctam mereatur communionem. Qui vero aliquem a sancta communione segregare præsumserit: modis omnibus a sacerdote, sub quo constitutus est, separabitur a communione, quanto tempore ille perspexerit: ut, quod injuste fecit, juste sustineat. Nov. 123. cap. 11.* add. *can. 11.* II. *q.* I. Quam Justiniani Imperatoris catholici legem *probat & laudat ecclesia catholica can. 6.* XXIV. *q.* III. ne limites suæ potestatis excessisse & potestati ecclesiæ in usu clavium derogasse a quoquam argui possit. Eandem sæculo IX. Imperatores LEO & CONSTANTINUS confirmarunt. PHOTIUS *in Nomocan. Tit.* IX. *cap. 9. ap.* JUSTELL. & VOELL. *Biblioth. Jur. Can. vet. Tom. fol. 969.*

§. CXV.

Idem.

Pari auctoritate reges francorum constituerunt: *ut nemo episcoporum quemlibet sine certa & manifesta causa communione privet ecclesiastica. Anathema autem sine consensu archiepiscopi aut coepiscoporum, prælata etiam evangelica admonitione, nulli imponat nisi unde canonica docet auctoritas: quia anathema æternæ mortis est damnatio, & non nisi pro mortali debet imponi crimine, & illi, qui aliter non potuerit corrigi Capitul. Carol. Calvi cap. 56. ap. BALUZ. Tom.* II. *col. 36. & ut excommunicatio subito & sine causa non fiat. Lib.* VI. *capitul. 217. ap. eund. Tom.* I. *col. 961.*

§. CXVI.

Eo jure principes nostri usi sunt.

Egregia horum exempla etiam nostri augustissimi Principes secuti sunt. Ita 1) in transactione inter Rudolphum II. Imp. & Urbanum episcopum passaviensem an. 1592. inita cautum legimus, ut *ad pœnas, sententias & censuras ecclesiasticas usque ad suspensionem & depositionem prælati* ordinarius procedere non possit absque consensu & adprobatione Imperatoris. *Corp. Jur. eccles. Austr. pag. 273.* 2) *JOSEPHUS* I. an. 1706. a censurarum via facti infligendarum comminationibus archiepiscopum peragensem abstinere jussit. *Corp. Jur. eccles. Bohem. pag 172.* 3) *MARIA THERESIA Imperatrix gloriosissima* an. 1768. generali constitutione præcepit, ut causæ excommunicationis ob percussionem clerici infligendæ a commissariis ecclesiasticis & secularibus pari numero cognoscantur & sententia Majestati ad adprobationem offeratur. *Corp. Jur. eccles. Bohem.*

Bohem. pag. 183. 4) Eodem anno constituit, ut in posterum nullus subditorum neque in crimine hæreticæ pravitatis absque placeto regio & consensu judicis sæcularis excommunicatione percuti possit. *ibid. pag. 184. & 186.* 5) Insuper in constitutione de an. 1765. vanum irregularitatis metum, quem prætendebant clerici, si ad detegendos & puniendos delinquentes officium boni civis præstarent, deponi voluit. *ibid. pag. 226. seq.*

§. CXVII.

Quodsi judicem ecclesiasticum neglecto ordine, legibus tam ecclesiasticis quam civilibus præscripto, ad inflictionem censuræ *via facti* prosiliisse, si notoriam esse censuræ injustitiam probare quis paratus sit, tum boni principis officium erit, ut a potentiorum oppressione & violentia imbeciliores liberet, eisque protectionem suam impendat. Dabimus huic sententiæ patronos omni exceptione majores *FRANCIS. SALGADO in tractat. de protect. reg.* P. I. *prælud.* IV. *Cum judices ecclesiastici tot intolerabiles violentias & oppressiones sua majoritatis & jurisdictionis occasione committant, justissime multo fortius potest Rex illis resistere, & oppressis naturalem defensionem præstare, cujus proprium officium est.* *DIDAC. COVARRUVIAS pract. quæst. cap. 35.* testatur, *quod in regia & castellana republica illud observatissimum sit, & diu obtinuerit, a tempore quod memoriam hominum excedit, posse ab his, qui a judicibus ecclesiasticis vi & censuris opprimuntur, regios auditores & consiliarios, qui apud regia suprema prætoria litigantibus jura reddunt, omnino adiri, ut vim auferant, & compellant judices ecclesiasticos ab ea inferenda cessare. Hic vero forensis usus non tantum in his castellanis Regis Hispaniarum ditionibus, & principatibus, sed & apud Gallos, aliosque reipublica christianæ secculares Principes est equidem receptissimus.* 2) Jus contra censuras injustas recursus concedi.

VAN ESPEN: Tract. de censur. eccles. cap. VIII. §. 4. Tom. IV.

§. CXVIII.

Exempla innumera eaque præclara suppedidat historia ecclesiastica, e quibus elucet pontifices ipsos, episcopos, presbyteros, monachos constanter ad protectionem regiam recursum instituisse adversus vim & judicum ecclesiasticorum violenta judicia; tantum aberat, ut hoc pacto immunitatem & jurisdictionem ecclesiasticam lædi existimarent. *S. ATHANASIUS* per insidias a synodo Tyria episcopali dignitate dejectus ad Constantinum M. provocavit. *Apolog.* II. In Synodo chalcedonensi PHOTIUS Episcopus Tyriorum, BASSIANUS episcopus ephesinus, EUNOMIUS & omnis clerus Nicomediensis Metropolis aliique monachi, presbyteri, episcopi, ad Marcianum Imp. recurrerunt, auxilium ejus implorantes. CONCIL. CHALCEDONENS. *Act.* I. IV. XI. Ejus praxis antiqua ostenditur.

XI. *ut jubeat arcere injustitiam, quatenus valeant congrua christianis pace fruentes sine intermissione mysteria divina perficere. ibid. Act.* XIII.

§. CXIX.

Et objectio removetur.

Ne quis dicat, stabilitam a nobis potestatis sacræ a civili independentiam (P. I. Sect. I. cap. IV.) hoc admisso recursu everti. Ejus enim fundamentum unicum est *vis*, quam subditi tum laici tum clerici tunc patiuntur, dum in eos censurarum fulmina per *viam facti*, neglecto juris ordine & insuperhabitis canonum ac legum præceptis decernuntur. Ejus scopus unicus est, ut princeps auctoritate sua a civibus *vim repellat, propulset, & oppressos sublevet.* SALGADO *loc. cit. Prælud. V.* Absit, ut principes christiani eorumve ministri ecclesiæ antistites concessa sibi a Christo ligandi & solvendi potestate libere uti impediant, quamdiu in ædificationem ecclesiæ & salutem populi legitimo modo ea utuntur. Non de *jure* disputantibus, sed *facti*, legibus ecclesiasticis & civilibus contrarii, violentiam accusantibus recursum ad se patefaciunt: cujus itaque justitiam salvo imperio civili nemo impugnare poterit.

Si quis coram judice sæculari conqueratur, quod censura ecclesiastica perstrictus sit per eum, cui jurisdictio in foro externo nulla competit: vel per judicem extraneum: vel per legitimum quidem superiorem, sed ex causa frivola aut absque prævia citatione, omissa competenti monitione &c. aut si quis contendat, censuræ comminatione aut executione se gravatum esse, quæ vel Romæ tantum vel sine placeto regio vel (quod in regionibus austriacis obtinet (sup. §. 106.) sine consensu & præscitu judicis sæcularis promulgata sit, is utique meras facti quæstiones in judicium deducit, & jure ad tribunal principis provocavit, ut ab iniquitate censurarum quantocius liberetur, quas jam supra §. 65. nullam vim habere diximus. *VAN ESPEN. Tractat. de Censur. cap. VIII. §. 5. Tract. de recurs. ad Princip. Cap. II. §. 1. Cap. III. §. 1. seq. §. 7. Cap. IV. §. 1. seq.*

§. CXX.

Jura hæc in actum deducuntur 1. Cassando censuras injustas.

Sed inutilis foret regiæ protectionis imploratio, nisi præsto essent media, queis ad legitimos tramites, si ab his recesserunt, judices ecclesiastici reducerentur, omnisque violentia, si quæ contra jus illata est, eorum propulsetur. Huc refertur *Cassatio* seu *Annullatio*, qua princeps declarat, Bullas & decreta, quibus prætensæ censuræ ecclesiasticæ continentur, eodem loco habenda esse, ac si nunquam emanassent, ita ut nulla eorum habenda sit ratio, cum in se nulla semper fuerint; eoquod constet, per ea jura majestatis, genuinos ecclesiæ canones, jura populi, & subditorum tranquillitatem perturbari *Dum Principes jure Magistratus nonnunquam explorant rescinduntque Præsulum acta vel gesta in contemptum veteris ecclesiasticæ disciplinæ, aut ejus, quam habent in profana*

jura,

ra, auctoritatis; id recte faciunt, quasi sacræ politiæ legumque custodes, qua in rte sublata eorum Majestate ac potestate, publicum statum collabi necesse esset. *NAT. CHOPPIN. de sacra Polit. lib.* III. *cap.* I.

Hujus remedii adversus censuras injustas usum inveteratum esse in Belgio, in Gallia, in Hispania indubitatis rerum gestarum monumentis ostendit *VAN ESPEN: Tract. de recurs. ad princip. cap. V.* Illustrissimum vero exemplum Germania nostra exhibet in constitutione Josephi I. Imp. quam an. 1707. contra Clementis XI. declarationem nullitatis & censurarum comminationem tam expressam quam tacitam edidit, quamque integram ad calcem hujus dissertationis recitare libuit, cum nec in omnium manibus versetur, & in compendio fere omnia, quæ de jure principum circa censuras dici possunt, complectatur. Verum quidem est, principem sicut neminem censura ecclesiastica ligare, ita nec solvere posse, cum jus istud ecclesiæ tantum ex Christi institutione tributum sit. *Ce n'est pas, que les juges laics en ce cas pretendent absoudre de l'excommunication, ni s'attribuer un pouvoir, qui ne depend, que de la Jurisdiction ecclesiastique, mais ils declarent la procedure nulle, & ou il s'ensuit, selon les canons, qu'il n'y a point de censure valable. HERICOURT: Loix ecclesiast. pag.* 172. *chap. XXII.* §. 52.

§. CXXI.

In subsidium, si leniora remedia non sufficiant, ex usu omnium principum christianorum invaluit remedium *immissionis* in eorum temporalia. Imo alia media coactiva adhiberi cœperunt, queis vel a censuris immaturis tinere, vel nulliter latas in pœnam temeritatis destruere coguntur. Cur m principi non liceat armorum spiritualium abusum impedire? Et qua tanta alia ratione impediet? *Quod si quis contenderit a principibus secularibus hanc re potestatem, statim, non quidem sero comperiet experimento manifestissimo, ntum calamitatis reipublicæ invexerit COVARRUVIAS loc. cit.*

2) Per immissionem & sequestrationem in Clericorum temporalia.

VAN ESPEN. loc. cit. cap. VI. Manifesta est in hac re Germaniæ praxis. Doctores quidam facultatis juridicæ Coloniensis ad Nuntium ibidem recursum instituerunt atque adversus decanum facultatis decreta quædam comminatoria & executiva excommunicationis impetrarunt. Carolus VI. Imp. an. 1713. in hunc casum decrevit: *Cum itaque ex circumstantiis in supplica adductis & demonstratis abunde appareat, prædictum recursum incompetenter factum, non nisi ad collisionem supremarum Potestatum in ecclesiasticis & politicis tendere, & non exiguis incommodis & scandalis viam aperire: hinc altissime dicta Sua Sacra Cæsarea Majestas, iis omnibus a Consilio suo Imperiali Aulico sibi debite relatis, probeque atque accurate perpensis, non modo recursum illum a memoratis sex Doctoribus ecclesiasticis ad sæpius dictum Dominum Nuntium apostolicum hac in causa sumptum, severe, cumque indignatione exprobrandum, sed & Decreta ejusdem comminatoria & executiva, utpote ex se nulla & invalida, cassanda, annullanda, & abolenda jussit, prout ea omnia cassat, annullat, abolet, nullaque declarat, ac insuper memoratorum sex Doctorum ecclesiasticorum*

rum universos temporales reditus, in pœnam temerarii recursus, sequestr jussit: de reliquo etiam iisdem serio districteque sub pœna amissionis voti ac præcipit & injungit, quod acta omnia coram dicto olim Domino Nuncio pro cta repetant, & una cum Decretis hujus causæ inde emanatis retractari faci eaque se repetiisse ac retractari fecisse intra bimestre ab harum publicatione, ximo in Consilio Imperiali Aulico doceant; proindeque ab omni posthac ad N tium Apostolicum aut Judicem ecclesiasticum recursu, in ejusmodi causis, stineant; sin secus, comminata pœna, cum debito rigore contra ipsos ad ex cionem deducetur. Retulit hanc Sententiam *VAN ESPEN: in Tract. adpendic. monum. sub lit. V.*

§. CXXII.

Non obstante Concilio Trident.

Neque hactenus dictis Synodus Tridentina refragatur. *Nefas sit sæ lari cuilibet Magistratui prohibere ecclesiastico Judici, ne quem excommunicet, mandare, ut latam excommunicationem revocet, sub prætextu, quod contenta præsenti decreto non sint observata; cum non ad sæculares, sed ad ecclesiasticos cognitio pertineat. Sess. XXV. cap. 3. de reform.* Non enim hujus concilii pa jura majestatica abrogare aut restringere voluisse censendi sunt, & ad eum, quo nobis sermo nunc est, casum generalia Concilii verba trahi omnino possunt. Ut nihil dicam, tantam hujus non ad dogma sed disciplinam pe nentis decreti firmitatem nunquam fuisse, ut per leges & consuetudines nium populorum, qui Tridentinæ Synodi auctoritatem venerentur, tolli potuerit.

CONSTITUTIO
JOSEPHI I. IMPERATORIS
CONTRA
BULLAM CLEMENTIS XI. P. R.

JOSEPHUS DIVINA FAVENTE CLEMENTIA ELECTUS ROM NORUM IMPERATOR &c. &c. &c.

Compertum est omnibus, novissimorumque temporum series demonst quam insigni cura, labore & sumptu hostes ex Italia ejecti sint, atque hui bertas, quam vis Gallica labefactarat, victricibus Nostris Fœderatisque ar feliciter restituta: ut proinde persuasi omnino fuerimus, neminem potuis totius Italiæ proceribus reperiri, qui non esset gaudium propterea & con num erga Nos amorem gratitudinemque testaturus.

Ve

Verum memorare nunc, haud absque justo doloris sensu cogimur, *Mi-istros Curiæ Romanæ* seu *alieni instinctu genii*, seu proprii qualiscumque emolu-enti fiducia, eo abreptos esse, ut ausi fuerint, ad stuporem universi, & cum eipublicæ scandalo, *sæcularibus in rebus spiritualia arma* intentare, & scriptum po impressum in vulgus edere, tenoris sequentis:

Tum sequitur Bulla Clementis XI. de die 27. Julii. an. 1707. sub titulo: *DE-CLARATIO NULLITATIS. Cujusdam concordiæ in Sedis apostolicæ & sacræ R. E. præjudicium initæ super hybernis stationibus, quas milites germani in Ducatu Parmensi & Placentiæ locarunt, firmis remanentibus ecclesiasticis censuris eidem Sedi reservatis per eos quovis modo incursis, qui tam ea occasione loca ducatus prædicti invaserunt & perturbarunt, quam nuperrime onera & gravamina bonis personarum ecclesiasticarum ejusdem Ducatus intulerunt.* Romæ 1707. Ex Typographia Reverendæ Cameræ Apostolicæ, quæ integra exstat in Lib. cui titulus: Leben und Thaten Pabsts Clement. XI. Frankf. An. 1720. Tom. I. pag. 1045. Tum prosequitur Imperator:

Nos habita declarationis præinsertæ clausularumque ejus omnium ac finlarum attenta consideratione, non possumus non graviter inter cætera ex eo nmoveri, quod antiquissima *Nostra & imperii Romani in Italia* atque inde dedernia Ducatus Mediolanensis *Jura in Parmam ac Placentiam* velint a Romacuria, per assertionem Dominii quasi sibi competentis, præfidenter convelcum plena historiarum fide & ipsis Investiturarum per Prædecessores Nos Romanorum Imperatores datarum tabulis, aliisque actibus evidentibus nunc usque diem constet, *directum, supremum, Majestaticum dominium in præm Parmam Placentiamque, non nisi Nobis Sacroque Romano Imperio competere, simosque Ducatus Mediolanensis possessores desuper investiri.*

Ostendi profecto nequit directum hoc & supremum dominium, reservaque Majestaticum *ab ullo unquam Imperatore abdicatum esse, aut sine expressdem ac Imperii consensu a Ducibus Mediolanensibus abdicari, cedi ac transferri,* lto minus a curia Romana valide usurpari ab eave per Duces Parmenses leme recognosci potuisse. Innuunt hoc plures historiarum libri, & prolixe ul notant, quæ hac in materia pro conservatione jurium Imperialium non errupto ordine peracta sint. Neque latet publici status peritos, quantope Prædecessores Nostri & speciatim Carolus V. gloriosæ memoriæ, Cæsarea Imperiique jura non in curriculo vitæ solum sed ultimæ etiam voluntatis gio sit tuitus testatusque. Et aliunde sat liquet, Imperialia jura sic esse imio innexa, ut ab illo sine totius assensu, nequaquam separari, multoque miab invito *per Bullas Pontificias, qualibuscumque fulminum minis refertas*, abhi & separari queant.

Irritus

Irritus idcirco labor fuit, & vix non explosione dignus, quo allegati in supratacta declaratione pontifices judicium in caussa propria arrogare & ope Bullarum ejusmodi, jura tertiorum sibi asserere conati sunt. Nec certe potest intelligi, quid in mentem romanæ venerit curiæ, quando a militia Nostra bona ecclesiæ invadi scripsit, cum sciat aut scire saltim debeat, Nostra & imperii esse feuda, in qua miles dispersus est: alimenta quoque vitæ necessaria, tantopere per jus naturæ & gentium privilegiata haberi, ut possint etiam in territorio neutrali tunc potissimum quæri sumique, cum sustentatio in propriam alentis defensionem præservationemque ab ulteriori hostili damno & periculo cedit. Quales circumstantias in præsente inveniri casu, & per canones, leges, rationemque status ad communia onera ipsummet clerum pro pace ac libertate stabilienda obligari, nemo est, qui non videat; præsertim illa in provincia, in qua & mos hujusmodi antiquus circa communionem tributorum militarium servatur, & possessiones cleri Parmensis tam amplæ existunt, ut quartam ducatus partem pene exsuperent. Indignum itaque clericali felicitate est visum, quod, cum alii eguerint, ipsa tenacitatem suam prodere, nec cum laicis, quamquam ter a commissario nostro imperiali sollicitata, ne ad obulum quidem erogandum, concurrere voluerit, sed pertinaci suo refractarioque inhæserit proposito, quamvis ipse consensus pontificius pro collectis ad communem necessitatem utilitatemque conferendis, non sine illustri reverentiæ nota in tractatu per dictum commissarium Nostrum concluso, fuerit reservatus.

Quæ omnia & plura alia, quibus tam provide ac juste ex parte Nostra procedi placuit, adeo luculenta sunt Nostræ æquitatis & muneris cæsarei legitime exerciti testimonia, ut, ex quo juris fonte acres istæ superius expositæ censuræ spirituales confestim profluxerint, dispicere haudquaquam valeamus. Fecimus quod nostra & imperii jura postularunt; & eo quidem modo fecimus, quem constitutiones imperii, illarumque usus dictavere, ac singularis etiam observantia, qua communem Christianitatis patrem sedemque apostolicam extra partium studia prosequimur, desiderare visus est; prout cardinalis germani negotiationes complures, tum pro impetrando superfluo pontificis assensu, tum ad remonstrandum auctoritatis ecclesiasticæ, præpropere nimis ac perperam adhibitæ abusum, non uno loco convincunt. Observamus exempla in simili collectarum & onerum ecclesiasticorum genere, sed modo agendi prorsus dispari, cum hostibus nostris, ut ut communem Europæ libertatem infestantibus, & nullo favore dignis; quibus tamen a romana curia, vel consensus etiam sæpe contra fas ipsum præbetur subito, vel ita indulgetur conniveturque, ut animositas contraria, qua et nos liberrime in conspectu totius mundi impetimur, & aperta nostra ac imperii jura passim verbis, typis, factisque impugnantur, jam pridem duriorem in nobis motum excitasset, nisi hunc innati

ita bonitas austriaca & alia momenta intuitu sanctæ ecclesiæ mollivissent. Et llemus adhuc ulterius longanimitatem nostram, etsi jam ab origine nostri re-ninis cæsarei sat lacessitam, lubenter manifestam reddere, si in omittendis strorum & imperii jurium defensionibus longior mora permissa foret; pos-iusque erga Deum & posteros de illa recte excusari.

Nunc autem, cum in contrarium a lege divina & humana, recta ratio-, gentium jure, & aliis justitiæ pietatisque principiis moneamur.

Hinc omnibus istis ac singulis innixi, nec non juratæ capitulationis no-e constitutionumque imperialium memores, adhibito consiliariorum nostro-n arcanorum, totiusque consilii imperialis aulici scrutinio, consultis etiam raneis præstantibus Theologis, canonumque & legum civilium peritis, pro trorum atque imperii jurium tutela.

Declaramus supra insertam sic dictæ nullitatis declarationem, inanem, itam & nullam simulque excommunicationem in ea expressam, aut si quæ i hujusmodi prætenditur, aut prætendi potest omnino pro invalida repu-dam esse, eoque minus hanc subsistere, quo evidentius patet ejusdem re-sita (nimirum peccatum mortale, contumaciam in notabili errore, præ-m personarum citationem &c. defecisse, ac deficere, scriptumque Romanæ iæ non ad defendendam hæreditatem domini, sed ad jura imperialia super tatibus Parmæ ac Placentiæ porro usurpanda tendere.

Et cum juxta sanctorum patrum conciliorumque mentem, non illis, qui-i, sed his, a quibus injuste infliguntur timendæ sint censuræ. Nos judici nis carnis cordiumque scrutatori, omnipotenti Deo sicut & cuilibet mor-um ab affectibus libero, discernendum atque æstimandum relinquimus, id oporteat de ploratu cleri sentire, qui tunc aures obduratas habet, cum tri ac sacri romani imperii hostes in germanicis italicisque provinciis, imo ipsis pontificum ditionibus, ministros Dei & ecclesiæ pro libitu opprimunt, deliterque discruciant; in nos vero & serenissimum ac potentissimum prin-em Dominum Carolum tertium Hispaniarum regem, ac adversus Neapo-inum Regnum, Sabaudiæque Ducem, tunc primum insurgit, cum nobis & hæ causæ nostræ tam prospera effulsere sidera, ut ex hostilibus prævalidis-e manibus sit cum aliis Italiæ oppressæ partibus Neapolis & Belgium pro-giose ereptum.

Ad perpetuam præterea rei memoriam tenore præsentium declaramus, efficacissime, quantum opus, protestamur, nullum omnino jus, & multo

minus directum supremumque dominium in Parmam & Placentiam sedi Romae a nobis dimitti, neque dimitti posse, quin potius omnia & singula suprema dominia, quae in praedecessorum nostrorum, nostrorumque praejudicium usurpata sunt unquam, & adhuc usurpantur, quocunque etiam nomine appellentur, nobis & sacro romano imperio firmiter reservamus & confirmamus omni meliori forma & modo cunctas possessiones, exceptis iis, quae ex magnanimitate & magnificentia Caesarea in antedictam sedem expressim translatae sunt, annullando, abolendo & cassando, eoque magis pro nullis, injustis ac invalidis declarando, quo manifestius per se corruit, quidquid imperatoriae majestati clam palamve auctoritate propria subtractum est, aut etiam ab imperatore extra normam debitam alienari nequit. Solennissime pariter ac speciatim romanae contradicimus curiae praetensam illam, quoad jura tertiorum bonave temporalia potestatem, quam bullae pontificae exercere praesumunt, cum hae, nec validae hoc in genere, nec receptae sint, quibuscunque insigniantur nominibus & nos romanumque imperium obligare non possint debeantve, neque facultatem nos ullam admittamus, aut tolerare possimus in saepefata curia, quae cassare & annullare conetur ea, quae nos vi muneris auctoritatisque nostrae caesareae disponimus ac ordinamus, nullatenus dubitantes, quin conventus universi imperii ac omnes ejusdem electores, principes & status vasallique ac subditi, consilio nobis ac auxilio suo efficace, ubi opus fuerit, & ordo rerum demandarit, sint actutum adstituri.

Iterato igitur & deliberato animo, sanoque & maturo accedente consilio atque ex plenitudine potestatis nostrae caesareae, hisce publice declaramus, contradicimus, abolemus, cassamus, & protestamur, ut supra solennissimo, quo potest fieri pacto & modo annullantes, quidquid in saepius memorato superiore scripto quoad formam aut materiam in praejudicium nostrorum & sacri romani imperii jurium, vel etiam contra nostros ministros, commissarios, milites vel alios quoscunque, exprimitur aut intellectum videri potest.

Inhibemus quoque omnibus ac singulis ecclesiasticis ac secularibus nostris & imperii vasallis, ministris ac subditis, sive in terris ecclesiae, sive in ducatibus Parmae aut Placentiae sive alibi existentibus, sub gravissima nostra & imperii indignatione, omnium bonorum confiscatione, corporalique poena, ne quam rationem ejus, quod in adducto scripto continetur in ulla re habeant, sed districte mandamus, ut nostris jussibus & ordinationibus constanter & debite pareant; dum vicissim protectionem nostram clementiamque caesaream fidelibus ac obedientibus impertiri non intermittemus; monituri idcirco etiam modo debito Parmensem Ducem, ut nullum aliud dominium quam nostrum & dicti Hispaniarum regis fratris nostri charissimi, utpote legitimorum duca-

; Mediolanensis respective dominorum & possessorum, ratione Parmæ & icentiæ recognoscat, cum potissimum etiam aliunde in propatulo sit, quod pondere nobis de nostris & sacri romani imperii juribus non immerito tenea-. Rogamus denique omnipotentem ac justissimum Deum, ut ardentem nibus & sincerum honestæ, fide ac perpetuæ pacis concordiæque amorem illare; nobismet autem largiri gratiam dignetur, quo continuo & fortiter, ecunque ad nos & sacrum imperium pertinent, tueri valeamus, cum sub-issima gratitudine totum id, quod Cæsaris est divinæ Majestati acceptum entes, publicaque hac declaratione, protestatione & reservatione repetita fitentes, circa temporalia imperii bona & jura nihil alteri cuipiam, nisi d expresso prædecessorum nostrorum & imperii consensu munitum est, at- in specie nullum dicti imperii dominium temporale supremum legitime uam competere, asseri, aut vindicari posse.

Iis omnibus ac singulis quæ secus facta sunt aut reputantur, hisce pro e ut ex tunc, & pro tunc ut ex nunc, ac futuris æternum temporibus, m fieri potest solennissime, gravissime, firmissimeque contradicentes, vi- e diplomatis hujus, manu nostra subscripti, & sigillo nostro cæsareo mu-, quod dabatur in civitate Nostra Viennæ die vigesima sexta Mensis Junii, 10 Domini millesimo septingentesimo octavo, regnorum Nostrorum, Ro- ni decimo nono, Hungarici vigesimo primo, Bohemici vero quarto.

JOSEPHUS.

(L. S.)

Ut Frid. Carolus Comes
de Schœnborn.

Ad Mandatum Sacræ Cæsareæ
Majestatis proprium.

Franciscus Winandus
de Bertram.

Animadversiones Editoris.

Ad §. LXXI. Quoad moderationem a *Martino V.* circa fugiendos exmunicatos in Concilio Constantiensi factam putat Auctor Doctores nonnisi tionem S. *Antonini* secutos fuisse; sed esto id ab aliquibus factum esse, anivertere debuit RIEGGERUS speciali Articulo in Concordatis Constantiensi a dicto Pontifice id Germanis concessum fuisse, prout videre est in nomi Concordatis editis ab HARZHEMIO *Tom. V. p. 133.* et alio eorundem e plari ibidem *p. 147.*

Ad §. LXXIII. Cessatio a divinis, et Interdictum Germanis diceb den Gesang legen, den göttlichen Gesang niderlegen, das Singen schlagen, ita in *Mandato Senatus Argentinensis* de anno 1350. apud HALT „ad hanc vocem: und ob wir in den Bann werent, oder uns Gottesdinst „botten were, oder Singen verschlagen were &c. et in Ordinat. *Johannis* „*scopi Eichstad.* de anno 1435. item wo das Singen gemeiniglich versch „ist, als dieweil mann Interdict hält. Inde et *interdictum* der schweige „Bann, uti apud cit. HALTAUS ad h. v. Derhalb legte der Pabst in se „Landen (Archiducis Tirolensis *Sigismundi* ob captum Legatum Pontifi „Cardinalem *Cusanum*) den schweigenden Bann Interdict: das schwei *cessatio cantus publici*, uti in Chron. Luneb. apud LEIBNIZ *Tom. III. p.* „Do lert he (Episcopus) den Ban und dat schwigent leggen over dat g „Landt. Cessationem etiam istam subin comitabantur lugubres ad terr ceremoniae, uti in literis *Wibaldi Abbatis Corbejensis ad Fridericum I.* Im torem apud MARTENE *Tom. II. p. 531.* dicitur: „pro hac tam atroc „lumnia Fratres nostri dum absentes essemus, Corpora Sanctorum Viti e „stini, quae apud nos requiescunt, in terram deposuerunt, et humiliatis „cifixi Salvatoris nostri imaginibus ab omni deinceps solemni officio divin „a pulsatione campanarum abstinuerunt.

Ad §. CII. Ex his, quae hic RIEGGERUS profert, ad eluden Ecclesiae potestatem aliquas etiam poenas temporales, quanquam utiqu Spiritu Christi nonnisi rarissime et specialibus de causis decernendi, etiar responderi posse inquit, quae ego in *Institutionibus meis* de hac re protulis Atenim RIEGGERI dicta nonnisi ex Antecessoribus suis quibusdam Scrip bus Gallis exscripta nondum ea sunt, quae causam decidant. Has po olim nonnisi magna cum moderatione illatas fuisse inquit? atenim quis aec

a

aliter senserit? excessum hinc inde factum, neque eum facile prehendum sane quivis cordatus concesserit. Deinde eas nonnisi instar paternae correctionis, aut a Magistris discipulo infligi solitae fuisse adhibitas pergit? recte denuo, si affectum similem postulat in Ecclesiae Praelatis, etsi etiam ad hujusmodi poenas descendant? nunquid autem vera potestas competit parentibus et Magistris ejusmodi correctiones decernendi? ea equidem privata est, sed cum Ecclesia sit societas publica, suprema, independens ejusmodi potestas Ecclesiae competens publica quoque esse debebit. Demum ejusmodi poenas ea aetate, ubi forum internum ab externo ea quemadmodum hodie ratione necdum secretum fuit, ad forum potius internum relationem habuisse contendit. Pari fundamento regeri potest persistente ea utriusque fori unione poenas hasce potius ad forum externum referendas fuisse. Sane peccata occulta poenitentiae publicae necessario subjicienda fuisse extra controversiam necdum positum esse ipse RIEGGERUS fatetur: quod autem publica publice quoque ejusmodi castigationibus expiari debuerint ad aliorum exemplum, id equidem magis fori externi finem scopumque, quam interni sapit. Sententiae a me defensae praeter alios viros eruditos a me in Institutionibus meis nominatos adstipulatur, eamque uberius loco ibidem a me citato defendit celeberrimus BARTHELIUS, cujus de Jure saltem Ecclesiastico Germanico ineulca RIEGGERUS nonnisi toties a Scriptoribus Gallis dictorum compilator non assequitur, risu ipsemet dignus, si, ut hic inquit, ab hoc viro dicta risum ipsi moveant.

Ad §. CXXI. Causa controversa, quam hic attingit Auctor, quin eam recenseat, ea fuit; cum nimirum in Facultate Juridica Coloniensi nonnisi hactenus Decanatu functi fuissent Professores Laici, id in suum praejudicium interpretati Professores Ecclesiastici tanquam ejusdem Facultatis membra litem Laicis apud Nuntium Apostolicum in hac causa intenderunt, quem tamen hi tanquam de objecto nulla ratione Ecclesiastico, si de capacitate ad Decanatum cujusdam Facultatis quaestio esset, judicem agnoscere recusarunt, Aula Caesarea et Judicio Imperiali Aulico illorum partes amplectente.

V.

ANONYMI DISSERTATIO
EX
ACTIS PUBLICIS ADORNATA,
ET PRAETENSIONIBUS
CAROLI FRIDERICI GERSTLACHER
CONSILIARII AULICI BADENSIS
OPPOSITA,
QUA DEMONSTRATUR A RELIGIOSO PROFESSO
AD PROTESTANTES TRANSEUNTE
JUS HEREDITARIUM NON RECUPERARI,
1774.

§. I.

MOTA eſt nouiſſimis demum temporibus inter diuerſarum in Imperio Romano-Germanico Religionum Conſortes intricata quaeſtio: vtrum Religioſus Catholicus profeſſus ius hereditarium, cui Profeſſione ſolemni et iurata ſponte renunciauit, facta Religionis mutatione recuperet?

§. II.

Agitata eſt difficilis haec quaeſtio, dum Capucinus quidam Wirceburgenſis nomine BERGER inſalutato hoſpite Ordinem deſerens ad Proteſtantes tranſibat paternam poſtmodum hereditatem petiturus, contra quem calamum ſtrinxit Cel. BARTHELIVS p. m. in ſcripto quod videre eſt in Opuſculis Tom. I. Opuſc. VIII.

§. III.

Ventilata eſt denuo tam in Conſilio Imperiali aulico, quam in Curiis feudalibus Auſtriacis, quum mortuo 1. Octobr. A. 1764. LEOPOLDO AVGVSTO

vsTO Comite de TRVCHSESS TRAVCHBVRG, cumque eo exstincta INEA IACOBIANA, adgnati LINEAE GEORGIANAE in ZEIL ET OLFEGG successionem peterent, contradicentibus et quidem ex capite pro- ıitatis lineae descendentibus ex Comite FRIDERICO de TRVCHSESS ƚÁVCHBVRG Equite quondam Ordinis Teutonici adeoque votis obstricto, vero se motu proprio votis liberans Religione mutata matrimonium iniit, x eo specialis LINEAE TRVCHSESSIANAE parens exstitit.

Vid. Anton Fabers Neuest. Europäisch. Staatskanzley Part. 29. C. 6. Part. 30. Cap. 6. Mosers Neuest. Staats-Handbuch 1. Theil 3 Buch 50 Kap.

§. IV.

Denique CAROLVS FRIDERICVS GERSTLACHERVS ANDREAE ERSTLACHERI Canoniei quondam Regularis S. Augustini in Bauaria fi-ı, nunc Serenissimo Marchioni Badeno-Badensi a consiliis aulicis et Regi-ıis, pro aris et focis pugnare et propositiones hactenus inauditas euulgare luit variis hunc in finem editis scriptis, quibus ius hereditarium facta Re-onis mutatione iure postliminii recuperandum Religiosis professis adserere ni virium conatu contendit *. Ast ex quo scripta eius lucem adspexere, ea utare nominatim adgressi sunt Anonymus quidam **; Clarissim. et Consul- Dom. I. G X. KONENBERG Illustrissim. Comitum FVGGER de Kirch-g et Weissenhorn etc. Consiliarius et Cancellarius communis ***, et Do-ıus I. N. GEBRATH ****.

§. V.

' Carl Friderich Gerstlachers Hochfürstlich-Würtembergischen Kanzleyadvocaten unum-stößlicher Beweis aus dem bürgerl. und kanonisch-oder geistlichen Rechte, wie auch insonderheit aus dem westphälischen Frieden, daß einer, der nach beschwornen Kloster-Gelübden sich zur evangelischen Religion bekennet, von einer ihm hernach bei den Katholischen zugefallenen Erbschaft durch das Kloster, dessen Mitglied er ehemals gewesen, nicht ausgeschlossen werden könne. Frankfurt und Leipzig 1754. Eiusd. Rechtliche mit neuen Beweisen versehene Untersuchung ob ein katholischer Ordensgeistlicher -- Carlsruhe 1771. Eiusd. Memorial an ein Hochpreißliches Corpus Euangelicor. v. 11ten Febr. 1773 Weiteres Memorial v. 21ten Oct. 1773. Porro Eiusd. Bestätigung der Rechtlichen Untersuchung 1773.

* Gründliche Widerlegung der bey dem Corpore Euangelicorum zu Regensburg von dem Baden-Durlachischen Hofrath Gerstlacher gegen die Kurbaierische Probstey Beirberg in puncto praetensae hereditatis angebrachten Beschwerden

** Meditationes de Desertore catholico Ordinis religiosi etc. Augustae Vindelicorum 1773.

*** Casus Theoretic. practic. ex Iure Eccles. Ciuili et Criminali etc. Ingolstadt 1773.

§. V.

GERSTLACHERI exemplo incitatus paucis abhinc mensibus MARSTALLERVS quidam Franciscanus, nunc protestanticus in terris Baruthinis praeco Legatis Comitialibus protestanticis literas supplices exhibuit, in quibus hereditatem paternam a catholico fratre vterino occupatam sibi detineri, fratremque a Regimine Ordinis Teutonici in possessione hereditatis manuteneri conqueritur, petitque vt Corpus sic dictum Protestantium in extradenda illa sibi ope et viribus adsit.

§. VI.

In citata §. IV. sic dicta Confirmatione suae Disquisitionis iuridicae GERSTLACHERVS supra laudatis viris Anonymo, KONENBERGIO et GEBRATHIO respondere adnisus est, insimulque Corpori sic dicto Protestantium literas supplices exhibuit, vbi refutatis, vt putat, argumentis sibi contrariis, et Catholicis tamen hereditatis traditionem denegantibus, adesse casum repressaliarum innuit, quam viam vtpote non tantum Legibus Imperii permissam, sed et multoties non sine insigni vtilitate ab A. C. addictis contra Catholicos tentatam etiam sua in caussa suadere in facie Imperatoris et Imperii vir audacissimus non dubitauit; quum tamen inuictissimis plane argumentis toties euictum sit, repressalias inter eiusdem reipublicae membra omnibus omnino legibus repugnare, immo textum I. P. W. Art. XVII. §. VI, vbi via facti procedere permissum, tantum de caussis liquidis et in pace clare decisis, quae certe Gerstlacheri caussa non est, loqui, non vero de illiquidis et postea nouiter emergentibus, aut in pace non decisis.

Vid. Vir Clariss. et Consultiss. FRANCISC. ANTON. DÜRR Differt. de eo, quod iustum est circa Repressalias in caussis religionis in Imperio Romano-Germanico Moguntiae 1771. Clariss. SÜNDERMAHLER Differt. Inauguralis de Potestate ius suum vi et armis prosequendi in Imperio haud permissa Wirceburg. 1752. Itidem altera eiusdem argumenti Dissertatio Celeberr. STRVBENIO opposita Wirceburg. 1761. DRÜMELII Versuch einer pragmatischen Erklärung des Westphälischen Friedens nach den Artikeln von der Execution und Assecuration 1767. His adde auctorem der strittigen Staats-Schriften erst. Theil, erstes Stück.

§. VII.

Altioris sane indaginis res est, et omnem Catholicorum attentionem meretur: Caussa enim Religionis catholicae dogma, nec non praecipuum quoddam disciplinae ecclesiasticae momentum concernit, quod si Catholici a Protestantibus, vt omnibus viribus moliuntur, sibi euerti patiuntur, ex eo res catholica in Imperio maxime nociuas sequelas habebit pertimescendas, quod ipsum Icti

Mogun-

Moguntini in responso ad Gerstlacheri quaestionem: *Vtrum Religiosus catholicus, qui* MODO LEGITIMO *ad seculum rediret, ius hereditarium recuperaret*, dato cordate monuerunt verbis: "Wir können solchemnach nach der uns gegebenen „Erläuterung, daß die erste uns vorgelegte Frage von einem Apostata ab Ordine zu „verstehen sey, unbemerkt nicht lassen, daß in besagter Frag in verbis in Rechten „erlaubte Weise, eine petitio principii a Catholicis nunquam concedendi und „zwar dergestalt enthalten sey, daß man sonst katholischer seits endlich die Aufdrin„gung mehrer dergleichen gegen die so hoch angepriesene Religionsfreyheit anstößige „Grundsätze befahren müßte rc.„

§. VIII.

Quum iam memoratus GERSTLACHERVS omne attigisse punctum glorietur, venditetque licet falso, pluribus adeo Catholicis sua adrisisse fundamenta, sibique de victoria reportata triumphum ipse accinat: eius scriptum nouissimum, quod vna cum literis supplicibus Corpori sic dicto Protestantium obtulit sub rubro: Rechtliche Bestätigung rc. in praesentiarum breuiter perlustrare animus est et disquirere, vtrum adlata Gerstlacheri sibi adplaudentis rationum pondera ea sint, vt opposita Catholicorum ratiocinia superare possint.

§. IX.

Respondere equidem ad Gerstlacheri confirmationem disquisitionis iuridicae, suamque aduersus illum sententiam vindicare contendit nouissime in literis responsoriis Dominus GEBRATH *. Quod vero, qua ratione praestiterit, meum non erit, sed aliorum iudicium. Desideratur in eius scripto, quod ad praecipuum rei fundamentum vt volunt, nempe: an vi I. P. W. etiam Religiosis professis transire ad religionem protestanticam et vota deserere liceat, non responderit. Ceterum citatae Gerstlacheri Confirmationi egregie se se opposuit laudatus doctissimus KONENBERGIVS **.

§. X.

* Kurzgefaßtes Antwortschreiben auf die sogenannte Bestätigung der rechtlichen Untersuchung des Herrn Hofraths Gerstlacher rc. an das Licht gestellt von Johann Nepomuk von Gebrath beider Rechten Doctor.

** Johann Georg Xaver Konenberg reichsgräfl. fuggerisch-gemeinschaftl. Rath und Kanzlers Antwort auf des hochfürstl. badenischen Herrn Hof- und Regierungsrath Carl Friderich Gerstlachers Bestätigung der rechtlichen Untersuchung: ob ein katholischer Ordensmann, wenn er zur protestantischen Kirche getreten ist, wiederum erbschaftsfähig sey. Augsburg 1774.

§. X.

Totius controuersiae caput ad has duas redire videtur quaestiones:

I) Vtrum omnibus indistincte catholicis consequenter etiam Religiosis professis ea in legibus Imperii concessa sit conscientiae libertas, vt ad religionem protestanticam transire et votis actu proprio se liberare possint?

II) Vtrum transitus ad religionem protestanticam eundem sortiri debeat effectum, quem habet summi Pontificis dispensatio?

Responsio ad primam Quaestionem:

Vtrum omnibus indistincte Catholicis consequenter etiam Religiosis professis ea in legibus Imperii concessa sit conscientiae libertas, vt ad religionem protestanticam transire et votis actu proprio se liberare possint?

§. XI.

Haec Quaestio, etiamsi gratis illam largiremur, rem minime conficeret: quum a permisso ad sacra protestantica transitu necdum ad recuperatum Ius hereditarium concludere liceat. Nam sicut reseruatum ecclesiasticum libertati conscientiae non obstat: ita etiam non concessus ad hereditatem renunciatam regressus vllo modo ei officere potest: credere enim nemo non potest omnia, quae Augustana Confessio credenda docet et praescribit, quin hanc vel illam hereditatem, cui potissimum legitime renunciauit, lucretur. Hoc Catholici mota in tractatibus Pacis Westphalicae super reseruato ecclesiastico controuersia palam suis in grauaminibus declarabant verbis*: "Libertatem conscien„tiae aut statum Confessionistarum per illud idem reseruatum non violari, quan„doquidem neutrius religionis conditio aut ratio exigat, multo minus vero re„ligio aliqua in eo fundetur aut consistat, vt quilibet eam professus Archi-Epi„scopatum, Episcopatum, Dignitatem aut praebendam ecclesiasticam possidere „necessario debeat; maneatque adeo liberum Confessionistis citra prouentuum „ecclesiasticorum perceptionem credere, quidquid Augustana Confessio cre„dendum decernit.„ Religionis itaque nouiter adoptatae membra eiusmodi homini et victum et amictum suppeditare, vel diuitem vitae periculorumque indiuiduam sociam, cuius sibi iungendae ergo praecipue tales Religiosi monasterio et Religioni catholicae nuncium mittunt, procurare, vel aliis queiscunque mediis eum adiuuare poterunt.

§. XII.

* Adami Adami Relat. Historic. de Pacificat. Osnabrugo-Monaster. ex edit. Meieri C. VIII. §. 8. pag. 154. Meieri Acta P. W. Tom. II. pag. 543.

§. XII.

Sin vero propositam nobis quaestionem ad normam Pacificationum religionis ergo initarum, iuxtaque verum et genuinum earum sensum examinare velimus: in negatiuam eamus sententiam necesse est. Quod vt demonstremus praemonere iuuat: Catholicos in antiquissima fidei, religionis, iurium, et bonorum possessione fundatos, a nouae autem religioni addictis turbatos, necessitate demum coactos esse ad pacta cum iis publica ineunda. Inde, quia regula antiquissimae illius possessionis pro Catholicis militat, hi recte inferunt, omnia illa, quae non expressis verbis per pacta cum Protestantibus inita mutata esse constat, in eo, quo ante infausta religionis dissidia fuere statu permansisse. Iam vero in Pacificationibus religionis caussa initis quoad Religiosos professos quidquam mutatum esse non adparet, quid quod ex actis et historia Pacis Westphalicae euidentissime probari potest, Religiosos hac pace non esse comprehensos, consequens est quoad illos pristina suo in vigore perstare debere iura; adeoque Religiosis mutandae religionis arbitrium non competere. Id quod ex sequentibus patebit.

Huius regulae fundamentalis a Protestantibus nunquam elisae bonitatem euincunt ea, quae habet Clar. BANNIZA in subsidiis interpretationis doctrinalis Pacis Religiosae et Westphalicae, Wirceb. 1741, quae dissertatio recusa extat in Anton. SCHMIDT thesauro Iur. Eccles. Tom. I. pag. 494. seq. Conf. ALEXANDRI HAMMERI Commentatio politico publica de Iure Principis circa sacra, Bambergae et Wirceburg. 1771. pag. 44. seq. Doctiss. Auctor Bigae Discuss. Eccles. public. Discuss. I. §. XXX.

§. XIII.

Tam vagam nullisque adeo circumscriptam limitibus conscientiae libertatem, quam Protestantes hodierni stabilitam volunt, inuenire non licet, 1) in Transactione *Passauiensi*. Textus illius huc faciens sequentis est tenoris: "Et interea temporis Caesarea Maiestas, Nos, et Sacri Imperii Electores, „Principes et Status nullum STATVM Augustanae Confessioni addictum Re„ligionis ergo vi, facto, aut alio modo contra eius conscientiam et voluntatem „cogamus, inuadamus, laedamus, nec ei imperando, siue aliis modis eapro„pter graues simus, eumue despicatui habeamus, sed in hac sua religione et „fide quietum relinquamus.„ Vbi ne de subditis quidem, multo minus de Religiosis vlla occurrit mentio, sed tantum de Augustanae Confessionis STATIBVS, quibus solis conscientiae libertas remissa conspicitur.

§. XIV.

II) Pax Religiosa Transactioni Passauiensi in substantia consonat, et in eius §. x. tantummodo subditis Augustanae Confessioni iam iam addictis, non vero illam imposterum professuris, nec porro subditis proprietatis omnis et matrimonii expertibus beneficium emigrandi est indultum.

§. XV.

In eadem Pace §. x. vers. Doch soll den Oberkeiten ꝛc. seruis et hominibus propriis tantummodo quoad corpus suum obligatis denegatur facultas emigrandi Religionis mutandae gratia, multo minus itaque Religiosis firmiori vinculo vi voti obedientiae et perfectissimae subiectionis, nimirum quoad mentem ligatis, concessam putes monasterium deserendi et ad religionem protestanticam transeundi licentiam.

§. XVI.

In eiusdem Pacis §. IV, qui celeberrimi illius reseruati ecclesiastici sedes est, personis ibidem recensitis praeter infamiam remissum nihil est, nec vota, nec iuramenta, nec subiectio ad Superiores atque Praelatos, neque relinquuntur iis bona et iura Ecclesiarum, multo minus Religiosis quidquam de obligatione sua remissum, aut de bonis ad Ecclesiam iam deuolutis concessum est. Quare mireris, quod Protestantes obiicere velint, reseruatum ecclesiasticum tantum de bonis Ecclesiae catholicae propriis, non vero de personalibus indiuidui religionem mutantis iuribus, eiusque propriis priuatis bonis esse intelligendum *. Siquidem, posito, sed non concesso, ipsis etiam Religiosis ad sacra protestantica transeundi arbitrium competere, ex Professione solemni, quae renunciationem omnium bonorum temporalium intuitu Religiosi professi inuoluit, Monasterio ius quaesitum nascitur. Iura autem Monasteriis quaesita etiam inter bona ecclesiastica, quum illa ad communitates ecclesiasticas spectent, sunt referenda, adeoque aeque minus ac bona Archi- et Episcopatibus propria Catholicis adimi possunt praesertim quum eodem modo Monasteria eorumque iura sarta tectaque seruari Catholicorum intersit.

§. XVII.

III) FERDINANDUS I. Romanorum Rex in Resolutione sua die 30. Augusti A. 1555. Comitiis Augustanis proposita §. *Quoniam iam nunc adlegatae Constitut.* et §. seq. Iurisdictionem in ecclesiasticos profugos Praelatis reseruauit expres-

* Vid. Schreiben vom Corpore Euangelicorum an Se. Kurfürstl. Durchl. in Baiern de dato 19. Ianuarii 1774.

expreffis verbis: "Si Ecclefiaftici a beneficiis deficiant atque contra fundationis tenorem et facros canones agant, tunc reliquis ecclefiafticis non ademta fit facultas exercendi competentem fibi fuperioritatem ac iurisdictionem, maxime per priuationem et depofitionem dictarum perfonarum nec non per legitimam prouifionem fuorum Collegiorum." Sin vero Praelatis referuata fit Iurisdictio, ex altera etiam parte fubiectio falua perfiftat neceffe eft. Iam autem Religiofi Iurisdictioni fuorum Praelatorum fubfunt, erunt itaque iisdem omni tempore obftricti, quocunque etiam in loco verfentur.

§. XVIII.

IV) In Comitiis Auguftanis A. 1559. Catholicos Principes et Status contra praetenfam immunitatem Apoftatarum a fide et ordine, qua fe a priftina fubiectione venditabant immunes, palam effe proteftatos conftat, indignum quippe exiftimantes "Si alii Ecclefiaftici erga eosdem per talem defectionem praelatione et iurisdictione in illos fua vti non poffent, fed ea priuati effe deberent."

§. XIX.

V) In Comitiis Ratisbonenfibus Ao. 1594. inter alia grauamina Catholici hoc quoque referebant, quod ecclefiaftici a fide deficientes in tutelam reciperentur cum contemtu Status ecclefiaftico-catholici. Ex quibus omnibus vberrime patet non eamdem Ecclefiafticis et in fpecie Religiofis ad proteftantica facra tranfeundi facultatem effe a Catholicis indultam, quae laicis et reliquis fubditis bonorum et proprietatis capacibus fub determinationibus in legibus expreffis conceffa legitur.

§. XX.

VI) Iam progredi iuuat ad Pacem Weftphalicam, in qua tam transactio Paffauienfis, quam Pax Religiofa funt confirmatae*. Quemadmodum vero Religiofis in vtraque pace praedicta non conceffa fit, vt oftendimus, libertas mutandae Religionis: ita nec in Pace Weftphalica vllum inuenit praefidium. Si quis enim textus huc fpectantes exactius confideret, et animo praeiudiciis vacuo examinet, eos quidem de fubditis loqui viderit, fed de talibus, qui proprietatis et bonorum, matrimonii, aliorumque iurium et quidem non tantum fecundum principia Proteftantium fed et compacifcentium Catholicorum capaces exfiftunt. Quum vero Religiofi profeffi fecundum principia Catholicorum, quae falua futura Proteftantes dudum in Pace Religiofa Catholicis fancte adpro-

* I. P. W. Art. v. §. 1.

promiserunt *, nec proprietatis nec matrimonii sint capaces, ad illos contra mentem Catholicorum et verba pacis adlegati textus ** eo minus extendi possunt, quo certius ex Actis Pacis Westphalicae constat, Catholicos illimitatae illi ad omnes sine distinctione subditos extendendae, quam Protestantes adfectarunt, conscientiae libertati nunquam non contradixisse. Ita enim Catholici in grauaminibus suis sese declarabant ***: "Obwohl die augsburgische Confessions„verwandte Stände anfangs bey Abfassung des Religionsfriedens demselben diese „Worte einzurücken begehret: Daß doch alle Unterthanen beyder Religionen ihres „Gewissens und Bekänntniß halben von ihrer Obrigkeit frey gelassen werden rc. daß „man doch an katholischer Seiten sich hierzu keineswegs verstehen können noch wollen."

§. XXI.

Quam ob rem tantum abest, vt Catholici Praelati ius suum in Religiosos omni tempore tuentes, inuocato etiam si opus, brachio seculari ad stationem desertam eiusmodi Apostatas a fide et ordine reducentes Pacem Westphalicam violarint, vt potius intentioni summorum Paciscentium, qui Religiosos pace comprehensos nollent, conformiter egerint. Nec obstat, quod GERSTLACHERVS §. XXVII. suae Confirm neget petitam vnquam et concessam esse a Protestantibus eiusmodi religiosi ad se transgressi extraditionem. Respondeo enim cum doctiss. Auctore Bigae: Quodsi in partibus protestanticis eum morem non pariformiter exercent, haud vtique cedunt propterea iure suo, sed violen-

* §. Dargegen sollen die Stände, so der Augsburgischen Confeßion rc.

** Textus sunt sequentes: Art. V. §. XV. XXX. XXXIV. XXXVI. XXXVII. Citati Art. §. XV. verba sunt: " *Fructusque et reditus, citra moram et exceptionem „cedant.* „ Id quod de nominatis in hoc loco Archi- et Episcopis, Praelatis aliisque fructuum et redituum capacibus, vt Canonicis, Parochis, et aliis Beneficiatis intelligendum, quum singuli Religiosi professi nec fructus nec reditus habeant. §. XXX et XXXIV Art. cit. " *Liberos suos exteris suae „Religionis scholis aut priuatis domi praeceptoribus instituendos committere non „prohibeantur.* §. XXXVI. Art. cit.: *Liberum ei sit aut retentis bonis, aut alie„natis discedere, retenta per Ministros administrare, et quoties ratio id postu„lat, ad res suas inspiciendas, et persequendas lites aut debita exigenda libere „et sine literis commeatus adire.* §. XXXVII. Art. cit.: *Illis vero, qui post „Pacem publicatam religionem mutant, non minor triennio, nisi tempus magis „laxum et spatiosum impetrare potuerint, ad emigrandum praefigatur: ne„que - - decimationibus substantiae secum exportatae plus aequo extensis „praegrauentur.*

*** MEIERI Acta P. W. Tom. II. pag. 554. seq. ADAMI ADAMI Relat. Historic. ex edit. MEIERI C. VIII. §. VIII. pag. 162. ad tertium.

lentiam ſibi opponendam aut tumultum excitandum reformidant, pruden- que declinant, minus malum prae maiori ſuſtinere praeeligentes.

§. XXII.

Quae quum ita ſint, leges Imperii de ſubditis proprietatis et bonorum icibus loquentes ad Religioſos profeſſos, qui pro ciuiliter mortuis ſunt endi, male extendunt Proteſtantes, inter quos primum occupat locum ſae- memoratus GERSTLACHERVS, qui a §. VIII. ad §. XVI. ſuae ſic Confirm. illimitatam, vt praetendit, conſcientiae libertatem omnibus in- acte ſubditis adeoque et Religioſis profeſſis competentem ex deſideriis, aminibus, Proteſtationibus Statuum A. C. variisque priuatorum adeo au- um ſcriptis eruere omni marte conatur. Aſt quum hic non quaeratur, Proteſtantes deſiderarint, contraque quid proteſtanti fuerint, aut quid ati auctores proteſtantici ſenſerint et ſcripſerint; ſed quid iis a Catholicis na conuentione ſit conceſſum, ex dictis autem colligere liceat, quoad Reli- os profeſſos nihil a Catholicis Proteſtantibus eſſe indultum, ſequitur intui- torum ad Pacificationes religionis cauſſa initas prouocari non poſſe, bene omnem hanc cauſſam ad normam iurium ante pacificationes religioſas exſi- tium vnice eſſe diiudicandam.

§. XXIII.

Quemadmodum vero GERSTLACHERVS ex falſis variis in §phis ad- tis principiis et ſuppoſitis non potuit non falſas deducere concluſiones: ita in §. XV. ſuae ſ. d. Confirm. formauit conſectaria, quum ſupra ex legi- Imperii plane contrarium euidenter probatum ſit, vno ictu corruunt. Ce- m mirari ſatis non poſſumus, quod vir tanta alias eruditione inſignis §. r. usque ad § XX. cit. Confirm. ad dicta ſua confirmanda doctrinam Eccle- proteſtanticae, libros ſuos ſymbolicos, nec non Tractatum Lutheri de vo- monaſt. adlegare non dubitarit. An non eodem iure Catholici doctrinam Eccleſiae, libros ſuos ſymbolicos aliosque aduerſus Lutherum eiusque adſe- conſcriptos Tractatus ad ſuam de votorum validitate ſententiam corrobo- lam adducere poſſunt? an forte ſolis Proteſtantibus ad ſua principia et do- ita prouocare, illaque adeo quoad effectus ciuiles Catholicis obtrudere li- vbinam leges Imperii talem aduerſus aequali iure gaudentes modum pro- ndi probarunt?

§. XXIV.

Si hiſtoriam et Acta Pacis Weſtphalicae ſepoſito partium ſtudio inſpicias, rta Catholicorum circa mentem Inſtrumenti Pacis iis euidentiſſime com- probari

probari ſole clarius eluceſcit. Ita nullo non tempore Catholici deſideratae a Proteſtantibus Autonomiae ſiue credendi libertati ſubditis et in ſpecie Religioſis concedendae maxime contradixerunt. Hoc patet ex Reſponſione Catholicorum ad grauamina Proteſtantium eccleſiaſtica, illi enim referente ADAMO ADAMI reponunt: "Catholicos potius Status queri debere, quod eorum ſub„diti a Confeſſioniſtis ad Religionem ſuam diuerſimode inducantur, ipſique qua „publice qua priuatim inſtruantur, quaſi in cauſſis Religionem attingentibus „obedire ſuis ſuperioribus non obligentur, quum plane vt Catholici ſe non „immiſcent ordinationi Statuum Auguſtanae Confeſſioni addictorum in ſuis „prouinciis ac ditionibus, ſic nec hi illorum regimini aut ordinationi ſemet „ingerere deberent. Pacem enim Religionis inter Caeſarem, Electores, Prin„cipes et Status Imperii ſancitam eſſe, nequaquam inter SVBDITOS EORVM, „QVIBVS NVLLA RATIONE FAS SIT RELIGIONEM PRO SVO AR„BITRATV ELIGERE.„

ADAMI ADAMI Relat. Hiſtor. de Pacif. Osnabrugo-Monaſt. C. VIII. §. VIII. pag. 163. IOANN. GODOFRE. D. DE MEIERN Acta P. W. Tom. II. pag. 553. 554. 555. 556. 557.

§. XXV.

Quum vlteriora compoſitionis media offerrent Confeſſioniſtae, inque iis mentionem etiam iniicerent de Autonomia ſeu credendi libertate ſubditorum Catholici reſpondentes "ſic et *libertatem credendi*, inquiunt, iuri Catholicorum „Procerum ex pace Religionis aduerſari.„ Ita et in Legatorum Caeſareorum ad ſingulas quaeſtiones ſuper difficultatibus a Catholicis propoſitas reſponſionibus et quidem ad duodecimam: quae facienda ſit declaratio in puncto Autonomiae ſeu libertatis credendi ſubditorum, habetur: "Caeſarem ſuis ſubditis he„reditariis Autonomiam ſemper negaturum. Quid autem ex motiuis peculia„ribus indulgere forſan alii ſtatus velint, penes ipſos fore. Ceterum *credendi* „*libertatem* generaliter non concedendam, quandoquidem ea Paci Religionis ad„uerſetur.„ Qua itaque fronte GERSTLACHERVS adſerere audeat eſſe certum, quod iam diu ante Pacis Religioſae tempora Autonomia intuitu Proteſtantium indiſtincte a Catholicis ſit conceſſa, ego reuera non capio. Quum Caeſarei vna cum Catholicis illimitatam credendi libertatem Proteſtantibus adhuc in Tractatibus Pacis Weſtphalicae negauerint, qui certe non potuerunt neſcire, quid illis a Catholicis cum in aliis conuentionibus, tum maxime in Pace religioſa indultum, quidque negatum fuerit.

Cit. Relat. hiſtor. C. XIII. §. VII. pag. 240. Item C. XIII. §. XII. pag. 247.

§. XXVI.

§. XXVI.

Inter alia Instructionis sub 4to Idus Iulii 1646. Caesareis transmissae ca-
:, quid nempe Protestantibus concedendum, quidue negandum sit, etiam
:nitur: "*Non esse concedendam credendi libertatem subditis Catholicorum Sta-
tum*, praecipue hereditariis Caesaris.„ Ita et quum ad ea, quae nono Ka-
las 7bris 1646. proposuerant Protestantes, responsio desideraretur, in eius
m declarabant Catholici: "Quod omnium minimum in Reseruato ecclesia-
:o, desiderata *Autonomia*, cassatione rerum iudicatarum, &c. vltra quam
:erint declarationem condescendere velint, aut ob conscientiae dictamen
ssint.„

Cit. Relat. Histor. C. xiv. §. ix. pag. 282.

§. XXVII.

Quum Catholici de nimia Caesareanorum et praecipue Comitis Traut-
insdorffiani petitis Protestantium annuendi facilitate maximam partem citra
sensum vniuersorum Catholicorum quererentur "vtpote in quorum facul-
e non sit integros Episcopatus, Principatus, dominia, coenobia, et bona
clesiastica in Catholicae Religionis hostes transferre, *circa Religionem subdi-
'um disponere*, aliaque tractare et concludere, quorum in eos potestas ab
iuersis translata non sit *.„ Caesareani se excusantes inter alia *Autonomiae*
ationem faciebant, "quam a se non esse promissam, aiebant, nisi ubi eam
bditi iam antea obtinuerint per pacta aut conniuentiam superiorum **.„
in specie notes, in Bauaria subditos nec per conniuentiam Serenissimi Ele-
:is libertatem credendi tum temporis obtinuisse, et quum haec Caesareorum
cessio iuxta conceptum Trautmannsdorffianum exceptis vocibus *Conniuentia
riorum*, quibus substitutae sunt voces: *Sola obseruantia*, Instrumento Pacis
nserta: dubitare non licet subditos Bauariae non illam, quam Gerstla-
ervs praetendit, conscientiae libertatem secundum mentem pacis nactos
. Immo constat Legatum Electoralem Bauaricum ad Tractatus pacis con-
Autonomiam subditorum solemniter esse protestatum ***.

§. XXVIII.

Quarto Idus 7bris 1647. prolixam Catholici scripturam varia in Instru-
atis Pacis mutanda continentem Caesareis exhibebant Plenipotentiariis, quos
et

Cit. Relat. Hist. C. xxiv. §. xxi. §. 471.

* Item C. xxiv. §. xxiii. pag. 473.

** Meieri Acta P. W. Tom. iv. p. 909. n. 2.

et rogabant, vt secundum ea mutare Instrumentorum conceptus vellent, inter alia, "Ius Reformandi Catholicis omnino illaesum, emigrationem ne„sariam, *Autonomiam* plane explosam volunt; non enim adparere, se se„clarabant, qui absque laesione conscientiae, atque iniuria diuinae Maies„in perpetuam alienationem bonorum ecclesiasticorum, eorumque secula„tionem, in *Autonomiam*, in extinctionem praebendarum, in reciprocatio„reseruati ecclesiastici, in cassationem Iuris Dioecesani - - - consentire „sint *.„ Quid vero quoad libertatem credendi subditorum a summis I scentibus mutua conuentione sancitum sit, patet ex Instrumento Pacis V phalicae**.

§. XXIX.

Quum porro Caesareani iuxta instructionem suam varias in Instrum Pacis correcturas facerent, nec omnibus adquiescerent Catholici: horum numerosior inter cetera nominatim monebat: "RELIGIOSIS HON(„SALVO LIBERTATEM APOSTATANDI NON CONCEDI.„ (libertas etiam nullibi concessa legitur, ita, vt quoad Religiosos pristina et leges non possint non obseruari.

In laudata saepius ADAMI ADAMI Relatione Historica de Pacificat. (brugo-Monaster. semel et iterum a Protestantibus edita deficiunt quir ginta folia in folio praeter alia multa partim omnino eliminata, parti alium plane sensum distorta, aliis ac diuersis verbis enarrata, atque in A grapho leguntur. Suppleuit haec omnia laudabili studio R. P. ZIEGLBA O. S. B. editis Ratisbonae 1739. *Emblematibus Meieri*, quae vid. ex 2da de A. 1760, itidem Ratisbonae adornata pag. 50.

§. XXX.

Haec ex ADAMI ADAMI Relatione historica***, vt eo maior In

n

* Cit. Rel. Histor. C. xxv. §. x. pag. 491.

** Art v. §. xxxi. xxxii. xxxiii. xxxiv. xxxv. xxxvi. xxxvii.

*** De huius Auctoris eiusque libelli valore audiendus est I. G. MEIERVS in fatione editioni a se adornatae praemissa pag. 26 et 27. "Lectores, i „ille, ex hoc Auctore citra taedium et citra temporis iacturam rep „possunt atque addiscere, quidquid ad Instrumenti Pacis illustrationem „verum illius pertinet intellectum. Iam vero ad hoc oraculum confu„dum est, quoties de statu, de religione, de libertate agitur inter Germ„Illi autem interpretando aptissimus omnium quotquot hodie prostare „mus, hic Adami libellus est censendus, qui proinde in Praelectionibus „demicis ad Instrumentum Pacis instituendis fundamenti loco quam con

„

nto Pacis quoad quaestionem nostram lux adfundatur, decerpta narrata ex is *originalibus Pacis Westphalicae Actis* cum ista relatione adprime consentienas robur firmissimum accipiunt. Dum Acta illa ex Archiuo maxime authen- mecum gratiose communicata euolui: dicta hactenus ex illis clarissime euinet nil minus quam illimitatam illam, quam GERSTLACHERVS et cum Protestantes hodierni ex Instrumento Pacis eruere nituntur ad *Religiosos* et- extendendam credendi libertatem pactis conuentis consonare deprehendi.

§. XXXI.

Quum utraque Paciscentium pars finita demum super reseruato ecclesia- disceptatione exarandis tabularum Pacis formalibus occuparetur: Catho- s, ne abutendi ansa praeberetur, et nequid citra mutuam conuentionem i insereretur, in vocum expressione cautissime et prouidissime versatos esse cet ex vlteriori eorum Placido d. 13. Decembr. Anno 1647. Caesareis Pleni- tentiariis exhibito, in quo illi verbis his notatu et reflectione dignissimis se declarant: "So wird auch nicht undienlich seyn, wann bey dem §. *Si igitur* c. das Wort Religiosi, ausgelassen werde, zumalen sonsten die Religiosen durch iesen Friedensschluß der Abtrinnigkeit halber pro non infamibus declariret und halten werden sollen, darauf nichts anders erfolgen könnte, dann daß ihnen Thür nd Thor zum apostatiren geöffnet werden.„

Originalia Acta Pacis Westphalicae Tom. v. pag. 1798. sub Rubro: Der katholischen Churfürsten und Ständen Abgesandten weiteres Gutachten über das Instrumentum Pacis den kaiserlichen Gesandten am 13. Xbris. 1647. zu Osnabrugg extradiret. Horum Actorum Extractum siquis in forma probante desideret: praesto erit.

§. XXXII.

Quam Catholicorum Declarationem sequebatur die 21. Ianuarii Anno 648. Declaratio Protestantium, in qua hi desiderio Catholicorum satisfaciunt omissioni verb. ALII RELIGIOSI adstipulantur, in locum omissorum vero bstituentes: ALII CLERICI SEV ECCLESIASTICAE PERSONAE. No- ter quippe monent: "Vers. *Si igitur* &c. ponatur sic: Catholicus Archiepi- copus, Episcopus, Praelatus, item Augustanae Confessionis in Archiepisco- um, Episcopum, Praelatum electus vel postulatus in eod. vers. OMIT- TANTVR verba: ALII RELIGIOSI et SVBSTITVATVR: ALII CLE- RICI, SEV ECCLESIASTICAE PERSONAE.„

„dissime ponetur, siquidem ad legem illam publici iuris cardinalem ac prae- „cipuam auditorum mentes rite velint praeparari; tam adcurata in eo om- „nia, tam solida, tam vtilia, tam scitu necessaria„!

Originalia Acta Pacis Westphalicae Tom. v. pag. 1848. sub Rubro: Protestantium Declarationes in Puncto Amnestiae et Grauaminum extraditae Osnabrugis 21. Ianuarii 1648. Vid. MEIERI Acta P. W. Tom. IV. pag. 879. Tom. IV. pag. 901.

§. XXXIII.

Ast Catholici in Declarationibus vltimis iterata vice vrgent non tantum expunctionem verborum ALII RELIGIOSI, sed etiam aliam a Protestantibus propositam substitutionem penitus reiiciunt; ita enim illi: "§. 3tio Transeat „additio D. D. Statuum A. C. sed post verba: seu singulis seu vniuersis etc. „OMITTATVR: AVT ETIAM ALII RELIGIOSI etc. SINE ALIA SVB„STITVTIONE. „

Originalia Acta Pacis Westphalicae Tom. v. pag. 1983. sub Rubro: Catholicorum Declarationes vltimae ad Declarationes Augustanae Confessioni addictorum Statuum in punctis Amnestiae et Grauaminum a maioribus Catholicorum votis approbatae circa Articulum quintum de Compositione Grauaminum. Vid. MEIERI Acta P. W. Tom. IV. pag. 927.

§. XXXIV.

Quum vero summi Paciscentes vti in hoc ita adhuc in aliis multis punctis maxime a se inuicem dissiderent, nihil reliqui erat, quam vt, ni Tractatus pacis dissolutos videre vellent, magis magisque conciliarentur, sibique propius accederent. Quem in finem arctior tractandi modus a quibusdam propositus non adeo omnibus displicuit. Eligebantur Deputati extraordinarii, qui nomine communi tractarent. Et "quia Protestantes, vt refert ADAMVS „ADAMI, maiorem semper ex Caesareanorum cum Suecis, quam ex Catholi„corum secum institutis colloquiis et concertationibus fructum collegerunt, re„iectis his posterioribus priores vrgent: verum alio plane modo. Nam insti„tutis per alternationem nunc in Caesareanorum, nunc in Suecorum domiciliis, „congressibus adesse in vicino conclaui vtriusque Religionis Statuum Legatos „placuit, atque ad hos deferri, si qua in re Caesareani a Suecis, aut hi ab illis „dissentirent, ex tempore et sine scripturariis commutationibus expediendum, „et quod expeditum esset, adprobandum. „

Emblemata MEIERI pag. 65.

§. XXXV.

Et ita demum in vlterioribus super Articulis Amnestiae et Grauaminum Tractatibus eo res rediit, vt suam quaeque pars *temperaret* declarationem *. Vnde

* VOLLMARVS Plenipotentiarius Caesareus cum duobus Legatis Brunswicensibus LAN-

le est quod Catholici Protestantibus expunctioni voc. *Religiosi* adstipulanti-, ast in eius locum substitutionem aliam petentibus amore pacis consenti-t, nihilominus tamen maxima cum circumspectione in locum voc. *Religiosi* ais mutandi religionem, et monasteria vna cum votis deserendi libertas a holicis esset concessa, voc. *Ecclesiastici* Instrumento Pacis inseri paterentur. hoc pacto adhibitis etiam quoad reliqua, vbi diffiderent, puncta tempera-itis Articulus de compositione Grauaminum Religionis die $\frac{14}{24}$ Martii Ao. 8. a summis Paciscentibus subscriptus in Instrumentum Pacis migrauit *.

§. XXXVI.

Quibus praemissis oritur praejudicialis illa quaestio: Vtrum Catholici, *expunctionem* voc. *Religiosi* tantopere vrgebant, suam tamen declarationem tea amore pacis eatenus temperabant, vt *substitui* vocem *Ecclesiastici* permit-ent, vtrum, inquam, Catholici ***eumdem***, an ***diuersum*** hisce duobus vocabu-ignificatum tribuerint?

§. XXXVII.

Si Catholici eumdem tribuissent vtrique vocabulo significatum: perinde set, hoc vel illud Instrumento Pacis inseri. Frustra itaque illi *expunctioni* is *Religiosi* tam acriter institissent; frustra etiam vel ipsi Protestantes peti-Catholicorum de eliminanda illa voce consensissent; et nullo postea ex vtra-parte adhibito *temperamento* opus fuisset; quod autem cum mente, cum-repetitis Paciscentium declarationibus apertissime pugnat. Sin vero Ca-lici diuersum vtrique vocabulo adscripserint significatum: eo ipso vox sub-ta de Religiosis non intelligi, multo minus ad illos, vt Protestantes hodier-olunt, extendi potest.

Quo mens et intentio Paciscentium eo clarius intelligi possit, breuem actorum respectiue omissorum et substitutionem vocabulorum *Religiosi* et *Ecclesiastici* concernentium synopsin formaui, et calci huius scripti adieci sub L. A., quae conferri potest.

§. XXXVIII.

De diuersa quoad passum nostrum vtriusque vocabuli significatione eo is conuincimur, si perpendamus voces *Religiosi* et *Ecclesiastici* hic a Paci-

 scenti-

LANGENBECKIO et LAMPADIO consultationem initurus se iis *Temperamenta* Maiestatis Caesareae in punctis Amnestiae et Grauaminum propositurum aie-bat. Et in hac consultatione per modum *Temperamenti* statutum est, vt in locum voc. *Religiosi* surrogarentur voces: *Alii Clerici seu ecclesiasticae Personae*. MEIERI *Act. P. W. Tom. IV. p.* 901. *seq.*

Art. v. §. xv.

ſcentibus rerum gerendarum et literarum callentiſſimis vel minimas voculas Inſtrumento Pacis inſerendas tanta ingenii perſpicacitate tantaque ſedulitate ponderantibus ſibi opponi atque contradiſtingui. Sic et contextus §. XV. Art. V. I. P. W. euidenter docet ſermonem ibi eſſe tantum de Eccleſiaſticis fructuum redituumque capacibus, quod de Religioſis intelligi nulla ratione poteſt.

§. XXXIX.

Ex his porro, quae inter ſummos Paciſcentes Oſnabrugenſes circa Religioſos acta fuiſſe, archiua et documenta indubitatae fidei loquuntur, illud magis adhuc roboratur, quod ſupra iam diximus, nempe in ipſa etiam Pace religioſa ab autonomia, ſeu plena tranſeundi, ſaluo honore, ad religionem aliam libertate Religioſos fuiſſe excluſos. Certe vtraque pars Compaciſcentium tempore P. W. ita ſenſiſſe videtur. Quodſi enim Religioſos in praedicta Pace comprehenſos citra dubium indicaſſent; profecto nec Proteſtantibus ratio fuiſſet, illos denuo in Inſtrumento P. W. expreſſe commemorandi: nec Catholicis fundamentum tam firmum tantopere, quo minus id fieret, obſiſtendi ac reluctandi. At quoniam nihil noui de hiſce perſonis Auguſtae deciſum fuiſſe communi ſententia credebatur, hinc Catholici Religioſis libertatem conſcientiae ſemper ac pro ſemper denegarunt, iuris antiqui diſpoſitionibus inhaerendum rati; cuius equidem relaxationem Oſnabrugae tandem faciendam ſaepius vrgebant Proteſtantes; ob conſtantem tamen partis aduerſae contradictionem nunquam obtinuerunt.

§. XL.

Citata itaque I) ADAMI ADAMI Relatio, ex qua tanta vel fatentibus ipſis Proteſtantibus Paci Weſtphalicae lux adfunditur, Catholicorum declarationem expreſſam continens: "*Ne Religioſis honore ſaluo libertas apoſtatandi concederetur*"; II) Notatu digniſſima Anonymi Ponderatio Inſtrumenti Pacis concedendam Religioſis apoſtatandi licentiam carpens; III) Adlatae ex *originalibus* Actis Pacis Weſtphalicae propter expunctionem vocum *alii Religioſi*, Catholicorum rationes, *ne Religioſis infamiae nota* ex ſacramenti violatione ſine dubio orta *remitteretur*; *ne apertis quaſi*, vt aiunt, *foribus Religioſi ad apoſtatandum inuitarentur*; IV) Repetitae non ſine maxima ratione Catholicorum de expungendis vocibus *alii Religioſi* declarationes; V) Negata adeo alterius ſubſtitutionis formula; VI) Conceſſa demum et acceptata a literarum callentiſſimis Plenipotentiariis et Legatis per modum *Temperamenti* vt vtrique ſatisfieret parti, ſubſtitutio voc. *Eccleſiaſtici* omnes quotquot ſunt veritatis amantes non poſſunt non euidentiſſime conuincere vocem *Eccleſiaſtici* de Religioſis non eſſe intelligendam, adeoque his mutandae Religionis licentiam Pace Weſtphalica non eſſe conceſſam.

§. XLI.

§. XLI.

Vnde porro colligas, quum in toto Instrumento Pacis ne verbulum quin de libertate mutandae Religionis ipsis adeo Religiosis permissa adhuc reire detur, illud contra expressam huius legis pragmaticae sanctionem, euitemque illius mentem ad Religiosos extendi nullo modo posse. Ex quo damento etiam adparet decantatam illam a Protestantibus obiici solitam usulam Art. XVII. §. III. I. P. W. Catholicos non ferire, siquidem inuicte nonstratum sit, in *hac* Transactione, inque Pace *hoc modo* conclusa intuitu igiosorum nihil a Catholicis esse concessum.

Quare etiam Catholici Paciscentes quasi praeuidentes sibi posterisue suis a mentem huius clausulae dubium obmotum iri, assecurationis clausulas aliis Pacificationibus obseruari solitas etiam hic obseruari, proinde *eliminari, e de Iure Canonico, Ordinum regulis* etc. posita erant, cupiebant, et ne claue vltra expressos huius pacis articulos operarentur testantibus Actis Pacis stphalicae *originalibus* desiderabant, vt loco verborum: *contra hanc Transonem* ponerentur verba: *contra Pacem Westphalicam* etc. *nunquam allegentur.*

Emblem. Mayer. pag. 52. edit. an. 1760. Vid. Laudat. KONENBERG. Meditat. C. VIII.

Responsio ad secundam Quaestionem:

rum Transitus ad Religionem protestanticam eumdem sortiri debeat, effectum, quem habet summi Pontificis Dispensatio?

§. XLII.

Quod iam ad alteram adtinet Quaestionem Catholici itidem respondent gatiue sequenti argumento et quidem irrefragabili nixi: quum ex Pacificatious Religionis caussa initis, ex genuino earum iuxta mentem summorum Pacentium sensu testibus Actis et historia euidentissime demonstratum sit, non m quae ceteris per Leges determinatis personis competit, ad sacra protentica transeundi licentiam ad *Religiosos* extendi posse: oppido sequitur nec susceptae de facto a Religioso Religionis mutationi saluis Legibus adscribi sse effectus, qui omni iure agnitae summi Pontificis dispensationi tribuun:. Et quamuis superuacaneum sit ad mera Gerstlacheri supposita in sua l. confirmatione, aliisque eius scriptis obuia ab aliis iam expugnata vlterius pondere: attamen quaedam circa propositam alteram quaestionem monere n inutile duxi.

§. XLIII.

§. XLIII.

Quidquid Catholici in Pacificationibus Religionis caussa initis EXPRESSE non concesserunt, id omne Protestantibus negatum esse censendum e Iam vero praeter indultam nominatis in Legibus personis Autonomiam, qu nil aliud est, quam facultas credendi ea quae Religio in Imperio tolerata cr denda praescribit, neutiquam vero aut in Pacificationibus Religionis, aut Ca saris et Statuum Catholicorum declarationibus tanquam nouus iura *legitii* amissa recuperandi modus est agnita, Protestantibus quidquam legaliter ef tributum haud constat, adeoque nec iidem Autonomiae atque Dispensatio Pontificis adscribi possunt effectus, sed salua manet firmoque stat talo iur communis regula: non dari amplius ad iura renunciata regressum *. Quam i rem optime differit Celeb. Schrodtius **, "illegaliter quidem agere ICtos, qu „aurae velificantes circa interpretationem P. W. tantum attendunt, quid vi „vel alteri Religioni sit proficuum, attamen saluam manere regulam: *Disp* „*sitionem Pacis Westphalicae vltra verba et Tractatus non esse extendendam.* Pr „uti constat, pergit Vir Clariss. ex sequenti exemplo: Quemadmodum vigore I „W. mutatio Religionis (saluo Reseruato ecclesiastico) non est modus amitte „di ius quaesitum, ita nullo loco est definitum mutationem Religionis esse n „tionem recuperandi ius amissum, siue legitime abdicatum; vnde probatur „quod Religiosus Religionem suam deserens, et ad castra Protestantium tran „iens, non recuperet feudum, cui antea in professione religiosa solemnite „libere, et legitime renunciauit."

§. XLIV.

Quod autem Transitus ad Religionem protestanticam nulla ratione cu Dispensatione summi Pontificis comparari valeat, inde patet *a*), quia omnis D spensatio a votis nonnisi a Potestate ecclesiastica, vtpote quoad sacra vni fundata *b*) ex grauissima caussa *c*) caussa cognita *d*) auditis denique iis, quoru interest, indulgetur. Quae omnia exsulant in suscepta pro lubitu a Monac religionis mutatione. Enimuero praetensa per transitum ad Religi nem protestanticam voti dissolutio, vti nullibi facta adparet, i si reuera facta esset, subsistere non posset, vtpote a potestate i competente nempe seculari profecta ***. Caussa etiam mutandae re gion

* L. 17. §. 1. ff. de adquirend. her. L. 4. C. de Pactis.

** Dissertatio Iuris publici Inauguralis polemica ad illustrandum Articulum vt I. P. W. Pragae 1762. pag. 11. et 12.

*** Legatis Protestanticis, qui Monasterii Westphalorum commorabantur, Re Christianissimi Plenipotentiarios enixe rogantibus, vt intuitu Reseruati I clei

nis adlegari nequit, quum vel fatentibus ipsis Protestantibus eiusmodi Re- osus in Religione Catholica aeque salutem suam operari potuisset atque in otestantica *. Denique deficiunt reliqua dispensationis requisita in eo, qui ru et actu proprio monasterium vna cum religione deserit.

§. XLV.

Ex dictis (§. praec.) iam satis superque colligere licet eumdem mutationi ligionis atque dispensationi Pontificis effectum adscribi non posse. At quod caput est, *expressae* leges, quae in Catholicorum Principum ditionibus diu e orta Religionis protestanticae principia in vigore et vsu haud contradicto re, dispensationi Pontificis eos attribuunt effectus, vt dispensatus imposte- n bonorum sibi adquirendorum capax fiat; libertati autem conscientiae sic tae, certis tantummodo determinatisque per leges personis concessae, prae- quam Protestantibus sub hac limitatione quidquam esse concessum, nec pro- tum est, nec probari vnquam potest, nullo in loco Pacificationum religiosa- m talis modi effectus adsignati reperiuntur, adeoque Catholici conpaciscen- i illos nec concesserunt, nec vnquam concessuri, aut sibi a Protestantibus tra verba et mentem legum obtrudi sunt passuri.

§. XLVI.

clesiastici et perpetuae bonorum ecclesiasticorum cessionis Catholicos ad benigniora compositionis media flecterent, Dux LONGEVILLEVS reposuit, se iis, si alias sibi posterisque suis bene consultum vellent, haud suadere, vt perpetuam intuitu illorum obiectorum Transactionem a Catholicis extorquerent, siquidem *sine expresso Pontificis consensu* Principibus Catholicis non competeret de bonis ecclesiasticis eatenus transigendi potestas, vt illa seculo addicerentur; nemoque dare posset, quod non haberet. Quid quaeso dicturus fuisset praedictus Regis Christianissimi Plenipotentiarius intuitu *votorum*, si se auctore contra Religionis catholicae dogmata Protestantes quidquam a Catholicis petere ausi fuissent? MEIERI Act. P. W. Tom. II. pag. 636. seq.

* Tres Theologicae Facultates Protestanticae occasione Transitus ELISABETHAE Romanorum Imperatricis gloriosissimae memoriae ad Religionem Catholicam vno velut ore respondebant: *Religionem Romano-Catholicam infallibilem ad aeternam felicitatem viam monstrare et aperire.* Ad quae Responsa longe famosissima, quum BENEDICTVS SCHMIDT ICtus quondam Bambergensis nunc Professor Ingolstadiensis Cel. in suo Responso *de Apostata ius in hereditate aut feudo succedendi, non amplius recuperante* et quidem in Discursu praeliminari §. III. prouocaret, seque iis vehementissime premi sentiret GERSTLACHERVS, nihil respondit noster, nec vnquam respondere poterit, sed Responsionis loco Ecclesiam Catholicam impiis omnique iure prohibitis iniuriis et conuiciis lacessere non erubuit. Vid. eiusd. Unumstößlicher Beweis §. XXI.

§. XLVI.

Quis porro sanus sibi persuadebit, Catholicos Imperii Ordines, qui saluti Ecclesiae suae tam laudabili studio nullo non tempore inuigilabant, suae Religionis membrorum adeo fuisse oblitos, vt etiam bona et iura iis suffragantibus legibus quaesita per solum ex insufficiente ratione (§. XLIV.) susceptum transitum ad aliam religionem amitti, et deficientibus a fide et ordine Religiosis iura *legitime* renunciata in praemium quasi rei bene gestae restitui concessissent? Quam parum hoc menti summorum Paciscentium conueniat, patet ex dispositione Reseruati Ecclesiastici, vi cuius bona Religioni Catholicae propria, vt ipsi agnoscunt Protestantes, Episcopus vel Praelatus religionem mutans ipso iure amittit. Ast iura Communitatibus ecclesiasticis catholicis legitime quaesita non minus Religionis catholicae interest sarta tectaque seruari; inde neque quoad haec Religiosum ad protestantica sacra de facto, non vero de iure, vt ostensum est, transeuntem quidquam lucrari prono alueo fluit.

§. XLVII.

Nec si ad sequelas suscepti pro lubitu transitus ad religionem protestanticam animum aduerteris, vllo modo cum dispensatione summi Pontificis comparatio subsistere potest. Enimuero ex suscepta, sine ratione sufficiente, Religionis mutatione maxima et dominii et possessionis incertitudo nascitur, a qua profecto ex facta omni adhibita cautione, exacta caussae cognitione, maturaque rei ponderatione decerni solita dispensatione non est, quod nobis timeamus Quae summa dominiorum et possessionis incertitudo tam ciuicae conditionis hominibus, quam illustribus vt ex casu supra (§. III.) enarrato Illustrissimos Comites de Truchsess concernente elucet, nullo non tempore erit pertimescenda. Euenire quippe potest, et iam saepius euenit, vt primogenitus, aut is quem ordo successionis tetigisset, monasterium ingrediatur, votaque solemnia nuncupet, quo facto, secundo aut tertio genitus vi legum indubius heres connubium iniit numerosa sobole ditatum. Iam si primogenitus Religioni vna cum monasterio nuncium mittens, se vi Religionis nouiter adoptatae votis non amplius obstringi adserat, consequenter successionem in bona ab vltragenito eiusue descendentibus certo sperata et sin forte pater in viuis adhuc sit et possessione cesserit, possessa praetendat, hi secundum principia protestantica oppido erunt excludendi, alter vt in possessionem mitti possit. Quod quam iniquum sit quamque a mente legum alienum, nemini non in oculos incurrit.

§. XLVIII.

Has sequelas ipse GERSTLACHERVS diffiteri nequit, dum replicat (§. LXV. suae f. d. Confirm.): "Omnes praetensas in familiis orituras confu-

„siones

„ſiones eum tantummodo caſum concernere, ſi adgnati, non vero ſi Monaſte„ria Religioſo ſuccederent„. Quaſi vero in eadem cauſſa non eodem vti deberent iure et adgnati et monaſteria. Promtus autem ſalubrem vulneri medicinam parat dicendo: "Vnicum adgnatos aut monaſteria adficiens malum in eo „conſiſtere, quod *vana* et futurae quidem hereditatis ſpe fuerint lactati; aſt „noui hoc nihil eſſe, et ſuam cuique ſuadere prudentiam, futurus non eſſe glo„riandum hereditatibus„. Quis crederet a Viro iuris adeo perito *vanam* dici et inanem ſpem illam, quam adgnati proximiores monaſteriaue ex prouiſione Legis habent? Sic et *vana* erit ſpes domini directi, ſi vltimus forte feudi poſſeſſor Religioni ſe mancipat et vota ſolemnia nuncupando omnibus temporalibus adeoque et feudo renunciat; *vana* etiam erit liberorum ſpes, quam habent, legibus ita ſancientibus, relinquendae ſibi a parentibus legitimae.

§. XLIX.

Vi profeſſionis ſolemnis ſpes ſuccedendi a religioſo in monaſterium transfertur. Exſiſtente itaque caſu deferendae hereditatis, illa delatio non amplius fieri poteſt ipſi profeſſo, ſed vi Iuris quaeſiti nulla Imperii lege *expreſſe* ademti monaſterio bonorum capaci aut proximis adgnatis. Quam ob rem ſine ſufficiente fundamento in caſu praetenſae hereditatis a GERSTLACHERO vrgetur, quod hereditas patri ſuo diu poſt mutatam religionem demum fuerit delata; falſiſſimum enim eſt eius patri tanquam ciuiliter mortuo hereditatem deferri potuiſſe. Eandem in ſententiam, notante Celeber. I. H. BOEHMERO, iuit Facultas Iuridica Halenſis, quum ad quaeſtionem, vtrum Abbatiſſae delatam ſibi hereditatem in fauorem conſanguineorum repudiare integrum ſit, reſponderit negatiue, addita ratione decidendi, quod *hereditas non tam ipſi, quam monaſterio deferatur.*

FLEVRY *Inſtit. I. E. P. I. C. XXIV. §. III. N. q.*

§. L.

Omnes, quos GERSTLACHERVS (a §. VIII. vſque ad XVI ſuae ſ. d. Confirm.) in legibus Imperii, declarationibus Caeſaris et Catholicorum inuenire potuit, paſſus, non loquuntur niſi de permiſſa credendi facultate, quae Religio in Imperio tolerata credenda docet. Et hanc nec hodie Catholici quoad determinatas in legibus perſonas in dubium vocauerint. Aſt quoad Religioſos, vt demonſtratum eſt, ſcriptum nihil reperire datur. Si itaque gratis largiri vellemus, Religioſis virtute legum Autonomiam competere, inde ſequeretur, Religioſum, qui, vt cum FLEVRYO* loquar, profeſſionis actu bona

Hh 2 omnia,

* *Inſtit. I. E. P. I. C. XXIV. §. V.*

omnia, omnemque ſpem adquirendi bona abdicauit, non impediri debere, quo minus ad Religionem proteſtanticam tranſeat; ſed quum virtute renunciationis legitime, abſolute, ſine omni conditione iuratoque factae *, qua Catholicus omni re et ſpe deſtitutus eſt, ita et iam ſine re et ſpe ad Proteſtantes non poteſt non tranſire.

§. LI.

Renunciationem Religioſi, qua iure meritoque nitimur, valide et legitime iniri *a*) omnes agnoſcunt et tenent Catholici. *b*) Omnes contractus ſecundum iura loci, vbi ineuntur, ſunt aeſtumandi *l. 6. ff. de Euict.* Quodſi non fieret; nullus in republica contractus, nullum pactum ſubſiſteret, ſed nemo non obligatione ſe ſua pro lubitu liberaturus ex loco contractus in alium, vbi diuerſo vtuntur iure, ſecederet, et ſi a conpaciſcente implementum contractus vrgeretur, exciperet, ſe legibus prioribus non teneri. Inde infero, quod nata ex profeſſione ſolemni obligatio Religioſum, quocunque ſe conferat, comitetur. Nec minus recte ſe habet, quam Auctor Anonymus ſupra §. IV. laudatus a renunciatione feminae nobilis deſumſit, paritas adeo, vt, ſicut haec renunciatio legitime facta per tranſitum ad aliam religionem non exſpirat: ita nec renunciatio Religioſi per tranſitum ad religionem proteſtanticam tolli poſſit.

Conf. *Laudati ſaepius* KONENBERGII *Meditationes.*

§. LII.

Quam ob rem non intuitu Religionis, ſed intuitu et virtute renunciationis Religioſus, ſi ad Proteſtantes vi legum tranſire poſſet, excluderetur. Et fruſtra GERSTLACHERVS (§. XLVI. ſuae ſ. d. Confirm.) obmouet: "intuitu „religionis omnino fieri, ſi qui ad Catholicos tranſeunt, iis hereditas extradatur, ſed Catholicis ad Proteſtantes transeuntibus illa denegetur." Quod autem fieri a GERSTLACHERO probandum eſt, inprimis quidem Catholicos votis non obſtrictos et vi Pacis Weſtphalicae mutandae Religionis arbitrio gaudentes et ad Proteſtantes transgreſſos hereditatibus priuari. Certe ſi GERSTLACHERI pater ante ingreſſum in Religionem et ante nuncupata vota, quibus adnexam eſſe renunciationem omnium temporalium ſciuit, ad Proteſtantes tranſiiſſet; non tanta forte ratione hereditatis paternae extradendae difficultas ſuborta fuiſſet.

§. LIII.

* Vid. Clariſſ. KONENBERGII Reſponſio ad Confirmationem Diſquiſitionis iuridicae §. LII. N. 7., vbi formalia renouationis votorum a GERSTLACHERI patre A. 1722. ſuſceptae leguntur ſequentis tenoris: "Anno 1722. renouaui „vota mea coram Capitulo abſolute et *ſine omni conditione*, idque teſtor manu propria, et *iureiurando* confirmo."

§. LIII.

Quo autem iure GERSTLACHERVS in omnibus ferme suae s. d. Conationis paginis nonnisi suae Religionis dogmata, effectus, et sequelas obii- Catholicis non dubitat *: ita etiam mihi licebit ei sequens obiicere ratioım **: ipsi Protestantes vi Pacificationum religiosarum Religionem Catho- n plura per secula, ante natam Religionem protestanticam, optimo iure latam, consequenter etiam partem illius Religionis nempe votorum validim non potuerunt non probare ***; sed verba Sleidani: *in his* nempe Missa otis *nil remittebant Pontificii* **** non tantum ad Annum 1530 *****, sunt :ingenda, (vt gratis dicit GERSTLACHERVS, quin sibi contradicendo fatetur pag. 31 suae s. d. Conf. in Comitiis Ratisbonensibus adhucdum supuncto votorum transigi nihil potuisse) siquidem nulla Catholicos inter et testantes mutuo consensu inita conuentio ostendi potest, qua Catholicos ad vota, eorumque valorem quidquam remisisse constet. Falso itaque ad- :ur nouum vota legitime soluendi modum per pacificationes religiosas a Caicis Protestantibus esse concessum: verba enim pacificationum vltra intenem et expressam concessionem Paciscentium non operantur, idque eo mi- , quum Pacificationes istae tanquam exceptiones a regula intuitu Catholico- i considerandae veniunt, quae strictae sunt interpretationis, et in casibus exceptis magis firmant regulam ******.

L. c. §. LIV. Und da drittens rc.

* *Quod enim quisque iuris in alterum statuerit, vt ipse eodem iure vtatur* necesse est L. 1. §. 1. et L. vlt. ff. Quod quisque iuris. *In reliquis omnibus autem inter vtriusque Religionis Electores, Principes, Status omnes et singulos sit aequalitas exacta mutuaque.* I. P. W. Art. v. §. 1.

** Transact. Passauiensis. §. IX. Pax Religiosa §. Dargegen sollen rc.

*** De Statu Religionis L. VII. pag. 74. etc. fol. Argentorati 1559.

**** Quoad Recessum Imperii Augustanum de Anno 1530. notes velim, secundum Maiora illum esse conditum, quibus etiam A. C. Status tum temporis absque dubio obligabantur, quum caussae Religionis in Instrumento Pacis Westphalicae demum a pluralitate votorum fuerint exceptae; et licet hic Recessus a GERSTLACHERO Ao. 1544. sublatus esse dicatur: hoc tamen nostrae caussae decidendae non conducit, quum hoc Recessu reuocato pristinae leges iura et obligationes religiosorum determinantes suo in vigore persistere non desinunt, quibus, donec mutua conuentione circa illas quidquam immutetur, strictissime est inhaerendum.

***** Haec adserta probat 1: Resolutio FERDINANDI I. in Comitiis Augustanis data et praelecta 30. et 31. Augusti 1555.: "Sua Regia Maiestas aequum, vniuer- „soque Pacificationis negotio vtile et necessarium esse iudicat hanc Consti- „tutio-

§. LIV.

Mirandum itaque eſt, quod Proteſtantes ſuae Religionis. eiusque dogmatum effectus et conſequutiones Catholicis quidem obiicere, ſed his idem ius denegare audeant. Quo pacto mutua illa exactaque vtriusque Religionis aequalitas ſancte ſeruanda perſiſtet? In obuio GERSTLACHERI caſu vtriusque Religionis in Imperio exercitae dogmatum conflictus oritur, ita quidem, vt Catholici votorum valorem, effectusque ciuiles ſuae doctrinae conformes ſibi vindicent, Proteſtantes contra ea ſecus ſentiant, et effectus ciuiles ſuae doctrinae Catholicis obtrudere velint. In hac colliſione quis cedet? An Catholici antiquiſſima iurium et doctrinae ſuae poſſeſſione fundati? An Proteſtantes nouiter in conſortium admiſſi, quorum inſuper praetenſae Autonomiae tam inſignes nullibi indulti leguntur effectus? Nonne ipſimet Proteſtantes, ſi in Regione quadam vnius et ſolius Religionis proteſtanticae exercitium hactenus viguiſſet, Princeps autem diuerſae a Territoriali Religioni addictos reciperet; nouam hanc conceſſionem ſtricte interpretarentur, et quod non expreſſe indultum, nouis hoſpitibus negarent?

§. LV.

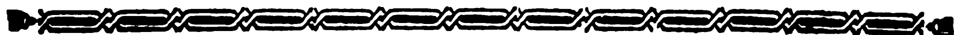
Quum iam ex documentis euidentiſſimis ac probatiſſimis euictum ſit, nec in Tranſactione Paſſauienſi, nec in Pace Religioſa, nec denique in Pace Weſtphalica *Religioſis* a Religione et votis deficiendi libertatem eſſe conceſſam, ideoque nec eosdem factae ab iis mutationi Religionis tribuendos eſſe effectus atque ſummi Pontificis Diſpenſationi: ſperare licebit fore, vt non tantum ipſe GERSTLACHERVS ab vlteriore cauſſae patris ſui defenſione, cuius irrito prorſus conatu patronum aget, tandem aliquando deſiſtat, ſed et reliqui Proteſtantes querelas ſine fundamento mouenti benignas praebere aures, aut G RSTLACHERI patris cum ſumma eius ſuperiorum, quid quod ipſius Domini Territorialis iniuria patrocinium ſuſcipere deſinant memores ſtabilitae in Pace Religioſa, et in Pace Weſtphalica Art. V. §. 30. repetitae et confirmatae ſanctionis, qua cautum eſt: "Quod nemo alienos ſubditos ad ſuam Religionem pertrahere, eaue

„tutionem (pac. Religioſ.) -- illuſtrari et declarari, eique, *quod non expreſſe conceſſum eſt, per verba et opiniones diſceptationi obnoxias minime inſeri,* „vt plura diſſidia motusque praeſcindantur et euitentur.„

11) Confirmantur dicta per leges etiam ciuiles: Sic THEODOSIVS et VALENTINIANVS Impp. "*Quidquid*, aiunt, *hac lege ſpecialiter non videtur expreſſum, id veterum legum, conſtitutionumque regulis omnes relictum intelligant.*„ L. 32. §. fin. C. de Adpellat. L. 14. 15. 27. 32. ff. de LL. L. 122. ff. de R. I. L. 3. C. de LL. Et ita ſentiunt Gloſſae, ICti, et Doctores tam iuris ciuilis quam canonici.

„eaue caussa in defensionem aut protectionem suscipere, illisue vlla ratione „patrocinari debeat„.

S. D. H. E. G.

SYNOPSIS

Actorum respectiue omissionem et substitutionem vocabulorum Religiosi et Ecclesiastici concernentium.

Lit. A.

§. I.

Orta est haec quaestio occasione Reseruati Ecclesiastici a Protestantibus in Tractatibus Pacis Westphalicae tanto animorum aestu impugnati. In suo illi placito, quid ad vtriusque Coronae Gallicae nimirum et Suecicae propositiones et Caesareas ad illas Resolutiones monendum esset, ad Art. VII. Proposit. Suecic. et Resolut. Caesar. inuehunt in Catholicos, verbis: "Geben „die Römischen Katholischen vor, wenn ein Erzbischof, Prälat, oder einer von den „Capitularen und Canonicis etc. zur Augsburgischen Confeßion trete, mache er sich „hierdurch seines Erz= und Bißthums, Prälatur, und aller seiner Beneficien ver„lustig„ *a*).

a) Meieri Act. Pac. W. Tom. I. pag. 814. Adami Adami Rel. histor. C. VIII. §. V. pag. 137.

§. II.

Quum iam Protestantes et Catholici in subsequentibus congressibus, propositisque hinc inde compositionis mediis, vbi fere semper nonnisi priora repetuntur, conuenire non possint: Plenipotentiarii Caesarei Catholicorum, et Suecici Protestantium nomine tractare incipiunt *b*).

b) Cit. Act. P. W. Tom. II. p. 522. 567. & 611. Tom. III. pag. 194. 332. 418. 423.

§. III.

Paulo post Salvius Proiectum Instrumenti in puncto Grauaminum idiomate latino exaratum exhibet, quod intuitu Reseruati Ecclesiastici ita sonat:

nat: "Siquis interea temporis - - siue Euangelicus siue Catholicus Prim
„Archi-Episcopus, Episcopus, Praesul etc. vel solus vel vna cum Capit
„vel etiam Canonicus aut Capitularis mutauit Religionem, excidat quidem
„tim suo iure, pensionibus et fructibus, honore tamen famaque illibati
etc. c)

c) Act. P. W. Tom. III. pag. 425. seq.

§. IV.

Praedictum Proiectum sequitur declaratio Protestantium vltima die Febr. A. 1647. Legatis Suecicis exhibita sequentis tenoris: "Siquis igitur „Euangelicus seu Catholicus Archiepiscopus, Episcopus, Praelatus etc., „lus vel vna cum Capitularibus seu singulis seu vniuersis aut etiam ALII R „LIGIOSI Religionem mutarint, d). Quam Declarationem excipit declara Caesareorum Legatis Suecicis exhibita die 5 Mart. styl. vet. A. 1647., in q in substantia eadem et inter alia voc. ALII RELIGIOSI continentur e).

d) Act. P. W. Tom. IV. pag. 90.

e) Cit. Act. P. W. Tom. IV. pag. 119.

§. V.

In secundo Caesareanorum Proiecto in puncto Grauaminum 4to Ap 1647 Protestantibus exhibito hic passus vt antea erat, mansit f). Hoc Pro ctum porro insequitur Caesareanorum Instrumentum Pacis Legatis Suecicis fine Maii eodem Anno exhibitum, 30 eiusdem collatum, et 3tio Iunii publ dictatum, vbi passus concernens idem denuo adparet g).

f) Act. P. W. Tom. IV. pag. 181.

g) Cit. Acta Tom. IV. pag. 566.

§. VI.

Ast dum eodem tempore in Congressu Osnabrugensi distribuitur *Ann Ponderatio Instrumenti Pacis a DD. Plenipotentiariis Caesareis Statibus S. R. I. n se Iunio exhibiti*, in qua Anonymus iste singulos Pacis Articulos percurre examinat, et inter alia ad passum nostrum notat: "Aduerte hic etiam expr „RELIGIOSIS (quorum in Pace Religionis antiqua nulla mentio est) Reli „nem mutandi, id est, Apostasiae liberam potestatem fieri, idque honor „fama illibatis, quae magna est seductionis illecebra et in perditionem ani „rum vergit manifeste„ h). In Declarationibus suis vltimis super proiecto strumenti Pacis Catholici, suspicor, Anonymi praefati monito excitati des

at expunctionem voc. ALII RELIGIOSI. "Verf. fi igitur etc. ponatur fic: i igitur Catholicus Archiepifcopus, Epifcopus, Praelatus, item Auguftanae Confeffionis in Archiepifcopum, Epifcopum, Praelatum Electus vel Poftulatus folus aut vna cum etc, et ibi OMITTANTVR verba: AVT ETIAM ALII RELIGIOSI „ *i*).

k) Cit. A. P. W. Tom. IV. pag. 599.

i) A. P. W. Tom. IV. pag. 824. Conf. Originalium A. P. W. fupra cit. Extractum et Emblemata MEIERI pag. 50.

§. VII.

Proteftantes fuis in Declarationibus vltimis circa Prooemium Inftrumenti acis vt etiam Amneftiae et Grauaminum puncta confentiunt petito Catholicoum et monent: "Verfic. fi igitur etc. ponatur fic: fi igitur Catholicus Archiepifcopus, Epifcopus, Praelatus, item Auguftanae Confeffionis in Archiepifcopum, Epifcopum, Praelatum Electus vel Poftulatus etc. „ In eodem Vers. OMITTANTVR verba: ALII RELIGIOSI et fubftituantur: ALII CLERICI SEV ECCLESIASTICAE PERSONAE. *k*) Ita et in Deliberatione, uam VOLLMARVS init cum Legatis Brunswicenfibus LANGENBECKIO t LAMPADIO in Puncto Amneftiae et Grauaminum, conuenitur: "Vt loco verbi: RELIGIOSI ponatur: ALII CLERICI SEV ECCLESIASTICAE PERSONAE „ *l*).

k) Cit. Act. P. W. Tom. IV. pag. 879.

l) Ead. Act. Tom. IV. pag. 901. n. 4. Conf. Extractum §. praec. cit.

§. VIII.

Quum, vt iam dictum eft, Proteftantes fuas Declarationes vltimas exbuiffent: Catholici idem praeftant die 24 Ianuarii A. 1648. circa Art. V. III. notantes: "Tranfeat additio Dominorum Statuum A. C. fed poft verba: eu fingulis feu vniuerfis, omittatur: AVT ETIAM ALII RELIGIOSI SINE ALIA SVBSTITVTIONE „ *m*).

m) Cit. Act. Tom. IV. pag. 927. Conf. Extractum Act. Original. P. W. cit.

§. IX.

In quo rei fitu Plenipotentiarii Caefarei Legatis Proteftanticis exhibent ftrumentum Pacis, quod fecundum Inftructiones Caefareas, et fecundum ea, ae CATHOLICIS A PROTESTANTIBVS IAMDVM SINT REMISSA, forma-

tum dicunt, in quo quum Caesarei ad vltimum Catholicorum monitum, aliam prorsus in locum voc. RELIGIOSI respuebat substitutionem, ref rent, verba non tantum ALII RELIGIOSI sed et ALII CLERICI AVT EC SIASTICAE PERSONAE omnino sunt omissa: Proiectum enim Instrumen huius tenoris: "Si igitur Catholicus Archiepiscopus, Episcopus, Prae „aut Augustanae Confessionis in Archiepiscopum, Episcopum, Praelatum „ctus vel Postulatus solus vel vna cum Capitularibus seu singulis seu vni „Religionem imposterum mutarint„ etc. n)

n) Cit. Act. P. W. Tom. IV. pag. 958.

§. X.

Tandem oretenus Caesarei et Suecici vna cum Legatis vtriusque Rel nis in vicinis conclauibus exsistentibus ad inuicem tractant et Temperam ab vtraque parte interuenientibus amice in eo conspirant, vt Catholici, q sibi satisfactum esse viderent circa expunctionem voc. RELIGIOSI, quo strumento pacis penitus exclusos vellent, in substitutionem voc. ECCLE STICI, quod Protestantes primo SALVII Proiecto inhaerentes Cano aliosque beneficiatos Instrumento insertos cuperent, consentiant: Et hoc do temperatis etiam aliis in punctis declarationibus difficillimus Grauam ecclesiasticorum Articulus die $\frac{14}{24}$ Martii subscribitur, et ita subscriptus in strumentum Pacis migrauit o).

o) Cit. Act. P. W. Tom. V. p. 562. seq.

Animadversio Editoris.

Mirum sane est, quod hoc anno, cum causa cecidisset, *Gerstlacherus* rato a Corpore ita dicto Evangelicò Repressalias decernendas petierit. P cto siquis studio partium non plane abreptus erit, ea sane argumenta Cat corum, atque ea in specie, quae *Anonymus* de exclusione Religiosorum a l tate conscientiae affert, esse fatebitur, quae totam hanc rem adhuc quam xime illi quidam efficiant, quaeque proin nonnisi amica utriusque partis positione finiri queat. Ut nihil dicam, quae universim de Repressaliis in Religionis solide demonstravit CL. DÜRR Dissertatione alio loco a nob cusa, aequumne erit partem unam alteri remediis etiam violentis adhibitis nionem suam obtrudere? haeccine illa amica compositio, quam Pax in eju di controversiis tanquam unicum medium praescribit? Quid dicent Prot

tes, si Catholici suam de valore *Clausulae Art. IV. Pacis Ryswicensis* sententiam etiam Repressaliis adhibitis iis persuadere invitis vellent? An Catholicae Religionis minus est in hac controversia, quam Protestanticae praejudicium? aut an Catholici, si Protestantes principia sua Paci conformia venditent, Catholicis negantibus, hi illico victas dare manus cogendi sunt? minime vero in casu inverso Protestantes ad id obligati erunt? Haeccine illa utriusque Religionis paritas quam Protestantes ipsi tantopere urgere solent? Sane quodsi quis haec brevi manu accumulata ponderare velit, *Gerstlacheri* petitionem sane quam inconcinnam esse, ut mitissime loquar, illico videbit. De Sequelis taceo facile a quovis perspiciendis, quodsi demum privatus quilibet Repressalias toti cuidam Religionis cujusdam parti suadere ausit. Quam parum hac ratione ab ultima confusione Res Imperii aberunt? sed ab ipso Corpore Evangelico *Gerstlacheri* sensa rejicienda esse confidi potest. Scriptoribus de hac materia ab Auctore relatis nunc etiam addendus est HOFFMANNUS, qui *Tübingae* Dissertationem de ea recens edidit: eam mihi videre necdum licuit, quantum autem colligo ex SCHOTTII recensione, nil refert, cui a Catholicis responsum necdum sit, aut facile queat.

 VI. GEOR-

VI.

GEORGII CHRISTOPHORI NELLER U. J. D. &c.

DISSERTATIO

DE PRECARIIS

Die Precareien

EX CHARTIS MAXIME TREVIRENSIBUS.

Trevir. 1750.

CAPUT I.

Precariarum bona officia erga Ecclesias exponuntur.

I.

Commentatores Decretalium GREGORII IX. vulgo connectunt titulum 14. libri 3tii, de *precariis*, cum titulo præcedenti, *de reb. Ecclef. alienandis, vel non*, per hoc, quod precaria fit modus *alienandi*, feu *abdicandi*, faltem ad tempus, *ufumfructum* prædii ecclefiaftici. *

* Et quidem primo loco inter contractus eam collocant; fortaffis ideo, quia contractus ifte vere fuit *canonicus*, jure Codicis quidem cognitus, in commercio tamen civili inufitatus, & folis Ecclefiis proprius, ab initio magis Cathedralibus & parochialibus, medio autem ævo plus monafteriis, quam Clericorum collegiis; quanquam etiam præfto fint pro his precariarum exempla apud duos viros in re hiftorica & diplomatica illuftriffimos, quorum *alterum* Mutina hoc anno amifit, alterum Treviris diu fervabit, MURATORIUM videl. *Antiquit. Ital. Tom.* 3. *pag.* 149. & HONTHEMIUM *Hift. diplom. Trev. Tom.* 1. *pag.* 275. 276. 301. 570. 643.

II.

II.

Equidem contra nubem Authorum contentiosus esse nolo, ut precarias modos al[i]enandi bona Ecclesiæ *suo modo* * pertinere prorsus negem: sed, cum is sit *acquirere*, quam *alienare*, & bonus œconomus æque intendat modis *acquirendi*, quam evitet modos *amittendi*; quis scit, an non S. juris nostri Compi-[lato]r clericis ac monachis post titulum 13mum. ostendere voluerit etiam *modos acquirendi*, inveneritque ex historia, merito principem inter hos locum dari [de]buisse precariis? **

* Nempe quatenus improbitate vel oblivione hominum res precariata post temporum devolutiones magnas induere poterat figuram patrimonii, & sic avelli ab Ecclesia: cui tamen periculo sacri Canones obviam ivere satis.

** Si enim laici perrexissent eo fervore, quo inceperunt ante annos mille, precarias facere Ecclesiis, jam nunc fere omnes forent coloni Ecclesiarum.

III.

Nam sæpenumero Ecclesia de præhabitis suis prædiis nihil reciproce da[ba]t offerenti rem suam laico, sed absque ullo redhibito temporali lucrabatur. *

* Multi laici res suas *pro remedio animæ* pie & gratis obtulerunt collegiis & monasteriis, *sub reservatione precarii juris ad dies vitæ.* Hujusmodi oblationes fecere in *cit. Hist. diplom.* Tom. I. pag. 127. Egidius, ut putatur, Comes Andegavensis, & pag. 131. Sigefridus monachis Prumiensibus. Pag. 289. Bovo, pag. 291. Liutgardis, pag. 297. Voda comitissa, pag. 333. Sigefridus Comes, pag. 334. Irminardus San Maximinianis. Clausula fere talis erat: *ea tamen ratione, ut ager, quamdiu vixero, meis utilitatibus succumbat, post obitum vero meum plena & perfecta possessione ad cœnobium appendeat.* Interdum apponebatur insuper hæc clausula: *Si vero post obitum meum vel ejusdem monasterii abbas, vel alia aliqua persona eundem locum in beneficium, aut precariam alicui dare tentaverit, idem prædium in jus hæredum meorum redeat*, veluti pag. 291. qua prohibebatur datio ulterior in precariam.

IV.

Et Ecclesia, cum subinde alterum tantum, subinde duplum tantum usus-[fruc]tus laico assignavit ad speciem visa perdere, reipsa lucrabatur, successi[v]usque optima quærebat augmenta pro carentia præsenti. *

* Unde Reverendissimus & Illustrissimus HONTHEMIUS noster *Tom.* I. *Hist. dipl. dissert. in sæc. VIII.* §. 2. inter causas, quibus Ecclesiarum opes augebantur, recte numeravit precarias: Et vero, qui chartas ab eo editas perlustrat, cernet, quantas terras acquisiverit vel sola abbatia. S. Maximini

mini mediante hoc contractu. Fatetur hoc ipsum Abbas VOLEMARUS in literis de anno 996. *Nos vero utilitatibus monasterii nostri, successorumque nostrorum consulentes, detrimentumque penuriæ nostræ præ illorum commoditate parvi pendentes, præfatis petitionibus aures nostræ consensionis accommodavimus.* Fatetur ROTHBERTUS Archi-Episc. Trevir. in diplom. anni 955. *Cum per temporalem divina religionis precariæ statutionem Ecclesia solito ditaretur more.* Adde POPPONEM. Archi-Ep. in precaria Kadeloni comiti data initio Sæc. XI. *Unde inprimis Episcopalis sedis prædia adaugerentur, & cum quibus augmentis &c.*

V.

Ac licet ad tempus aliquod careret monasterium utilitate sui prædii, revertebatur tamen hæc certo finita precaria, una cum prædii, a precarista vice versa quoad proprietatem donati, plena ac perpetua perceptione. *

* Ne quid de censu annuo dicam, quem fere ab omnibus precaristis, etiam iis, qui nulla vice recepta offerebant sua, sibi stipulabantur Prælati Ecclesiarum. Inspice chartas *hist. dipl. Trev. pag.* 131. 141.

V I.

Unde precarias non lego prohiberi ab ullo canone, nec alias, quam, quæ *irrationabiliter* * factæ sunt, improbari: his solis stare successores non tenebantur, nec pœnam adjectam præstare. **

* Nempe cum nec charitas erga pauperes eam suadebat, neque utilitas Ecclecclesiæ, sed caro & sanguis, vel respectus humanus, aut potentiorum importunitas. In solatium egenorum constitui poterat precaria gratis: parum enim referebat, qua ratione indigentes ex patrimonio Ecclesiæ alerentur, pensione, an fructu certi alicujus prædii assignato. Clericis solebat dari velut stipendium pro servitio Ecclesiæ impenso. *Can.* 72. *XII. q.* 2. Aliis vero nonnisi ad normam *Nov.* 120. *cap.* 2. nempe *ut aliam rem mox dominii jure præbeant Ecclesiæ, tantum habentem reditum, quantum habeat res, quæ ei datur.* Quæ Justinianæa constitutio prælusit ordinationi Concilii Meldensis de anno 845. cap. 22. relatæ in *cap.* 4. *X. q.* 2. intelligendæ tamen de iis duntaxat precariis, quæ fiebant facto Prælatorum Ecclesiæ, non de aliis, quæ authoritate Regum in favorem militum. Discerni hujusmodi jubet ab invicem Capitulare Caroli M. 166. quod ex Codice Cathed. Mutin. restituit MURATORIUS rer. Ital. Tom. 1. part. 2. pag. 113. in not. *Sit discretio inter precarias de verbo dominico factas, & inter eas, quas Episcopi & Abbatissæ eorum arbitrio vel dispositione faciunt.*

** PALEA in Can. 6. X. q. 2. quæ transivit in granum per cap. 2. ꝟ de precar. quanquam compilator non se ostenderit in crisi canonica versatum, dum canonem adscripsit Concilio Carthaginensi, qui potius est lex 2. Longobardorum lib. 3. tit. 10.

VII.

Cæteræ omnes non permittebantur modo fieri, sed imperabantur adeo elatis, * qui proinde poterant eas absque solemnitatibus concedere. **

* Can. 11. XVI. q. 3. in verbis: *ne videantur Episcopi precarias, CUM ORDINATI SINT, facere non debuisse:* quæ quidem videntur obscuriuscula; sed clara erunt, modo cogitemus, Concilium Agathense probare eo loco præscriptionis exclusionem *ab absurdo*, ex præscriptione secuturo, scilicet, si precariam habens posset ullo tempore præscribere: ergo non deberet Episcopus facere id, quod ordinatus, i. e. *jussus* est facere, videlicet precariam, precariarum itaque factio est mandata Episcopis, tanquam manifeste utilis Ecclesiæ.

** Precariarum omnium primæ fuerunt vel *eleëmosynæ*, pauperibus assignatæ: vel *stipendia* clericalia: quod his dabatur in usumfructum, non censebatur alienari, quia & pauperibus & clericis debebatur suum. Deinde succedebant precariæ aliis quoque concessæ, quam pauperibus & clericis: ad has nihil aliud requirebatur, quam vel authoritas Regia, vel Prælati cum rationabilitate, quæ abesse non potuit, si modus a *Canone* 4. *X. q.* 2. præscriptus observabatur. Recte THOMASSINUS *V. & N. E. D. part.* 2. *lib.* 3. *cap.* 22. *num.* 3. statuit duplicem precariarum classem, quarum *aliæ* novos Ecclesiæ agros adjiciunt, novas accumulant opes, *aliæ* uni pauperum serviunt utilitati. Ad quas ex istis desiderabis, quæso, solemnitates? Passim legitur in chartis, quod Abbates cum sui conventus assensu (in vim systematis, quod habebant, œconomici requisito) precarias fecerint, *absque authoritate Episcopi*, quam tamen in rebus Ecclesiæ alienandis jam anno 538. desideravit Concilium Aurelianense *relat. in Can.* 41. *XII. q.* 2. vix est, ut Episcopi consensum Capituli vulgo adhibuerint, quem tamen cæteroquin in alienationibus decreto Leonis Pap. an. 447. jubebantur adhibere *can.* 52. *ead.* Canonicorum subscriptiones occurrunt raro. Inter tot precariarum formulas, quas exhibet historia diplomatica Trevirensis, una est *pag.* 392. eaque famosissima, quam & BROWERUS lib. 11. num. 112. refert, confecta inter Eberhardum Archi-Ep. Trevir. & Comitem de Arlo, in qua consensus Imperatoris, Advocati Ecclesiæ Trevirensis, & Cleri legitur intercessisse. Sed *extraordinaria* hæc erat & majoris momenti, tum propter insignes terras, Comiti in precariam cessas, tum propter extensionem precariæ ad filios.

VIII.

Neque Jure Decretalium, * aut Sexti, ** aut Extravagantis *Ambitiosæ* ter com. *de reb. Ecl. non alien.* *** ligari putem manus Episcopo vel Abbati, quo minus hodieque sub modo ac lege a sacris canonibus præscripto, impertiri valeat precarias **** *absque solemnitatibus.*

* Jure Decretalium, quid nomine alienationis veniat, exponit *Cap.* 5. *de reb. Eccles. non alien.* Altum ibi silentium de precariis: Unde æque parum prohibitæ,

hibitæ, vel ad consensum Capituli adstrictæ sunt, ac emphyteusis *temporalis*, & hypotheca *generalis*. Tunc solum habetur pro dissipatione, cum facta est *irrationabiliter*. *Cap.* 2. *h. t.*

** Jure Sexti *Cap.* 1. *d. t.* requiritur tantum tractatus solemnitas in concessionibus *perpetuis*, cujusmodi non sunt precariæ, abeunt enim terræ tantisper quoad commoditatem, ut paulo post revertantur alia terra comite ejusdem reditus *Cap.* vero 2. eod. potissimum vetat *submissiones* bonorum Ecclesiæ laicis faciendas, recognoscendo hæc ab illis tanquam superioribus: quo rursum non pertinent precariæ.

*** Extravagantem *ambitiosæ* condidit Paulus II. anno 1468. quo tempore jam exspiraverat usus precariarum, ut adeo eundem sub nomine alienationis, sicut locationem conductionem ultra triennium complecti opus non fuerit: maxime cum in se potius fuerit modus acquirendi.

**** Aliud foret de illis, ubi precarista tantum recipit, nihil dat. Hujuscemodi enim largitiones debebant ex lege Conradi Salici de anno 1039. fieri de consensu Cleri. Vide GOLDASTUM *Constit. Imp. Tom.* 3. *pag.* 312.

IX.

Ex eo vero, quod ab omni usu nunc emigraverit iste contrahendi modus cum laicis, * male argueretur id propter jura posteriora minus huic negotio propitia accidisse. **

* Precariæ sunt antiquiores ævo Clodovæi, ut vel constat ex *l.* 14. §. 5. *Cod. de sacros. Eccles.* quæ totis 16. annis præcessit Clodovæi Baptismum. BEATUS RHENANUS *lib.* 2. *de Rer. German.* non scribit originem earum primam, sed occasionem, qua invaluerint apud Francos. Floruerunt autem sæculo VII. VIII. IX. X. XI. Sæculo XII. XIII. XIV. rariores erant: GREGORIUS IX. *in Cap.* 3. *h. t.* satis hoc innuit per verba: *precariæ, quæ QUANDOQUE de Ecclesiarum possessionibus fieri solent.* quæ suis quoque institutis inseruit LANCELLOTUS *lib.* 2. *tit.* 27. §. 5. sed videtur potius ex textu Gregoriano locutus, quam ab experientia sui temporis. In *Reliquiis* M. S. LUDWIGII *Tom.* 6. *pag.* 451. invenio precariam adhuc anno 1349. Substituebantur vero iis, referente Thomassino, jam ante tempora INNOCENTII III. contractus *ad firmam*, de qua *Cap.* 2. ꝟ *de locat.*

** Variæ quippe aliæ causæ potuerunt in desuetudinem abduxisse precarias. e. g. (1) Massæ pauperum perditio. (2) abusus, in quem precarias trahebant laici. (3) infeudationes bonorum Ecclesiæ precariis surrogatæ. (4) Incommoditas colendorum fundorum, & hinc (5) substitutum otium *contractus vitalitii*, seu *impræbendationum* in monasteria, quæ hodienum apud nos extant haud infrequentes. (6) Amor familiæ, seu illorum, qui ab intestato successuri erant. (7) Refrigescens laicorum fervor donandi sua monasteriis, & Ecclesiis: negari enim non potest, (quod bene observat P. MOLINA *de J. & J. Tom.* 2. *tract.* 2. *disp.* 388.) in precaria *sæpe intervenisse donationem* ex parte *accipientium*, qui ex devotione erga Ecclesias, atque in eleëmosynam pro anima sua longe plus

plus reliquerunt Ecclesiis post mortem suam, quam fuerit subsidium sustentationis, ad tempus vitæ impetratum. Hujuscemodi largitatibus jam pridem inferias cecinit avaritia & luxus. (8) Verisimile est, Canonicos noluisse suis portionibus aliquid detrahi in majus successorum commodum.

X.

Ais vero: si jura tam sunt propitia precariis, quidni eas in usum reducemus pro terris saltem illis, in quibus non licet amplius Collegiis & monasteriis acquirere bona immobilia civium sub pœna perpetui retractus popularis? *.

* Cujusmodi statuta patriæ nos Treviris habemus: primum emanavit anno 1655. alterum 1656. sub ELECTORE CAROLO CASPARO A PETRA: Utrumque exhibet *Hist. diplom. Trevir. Tom. 3. pag.* 704. Innovatæ sunt istæ Ordinationes per ELECTOREM CAROLUM LOTHARINGUM anno 1713. in dem Erneuerten Land-Recht tit. 3. §. 13. & seqq. Toto die sententiis & præjudiciis Consistorialibus in praxin reducuntur, adeo, ut subditi Trevirenses de viridi observantia conqueri non possint.

X I.

Obstant his desideriis piis statuta patriæ nostræ, * a piissimo, & Ecclesiarum notorie amantissimo Principe cum consensu Reverendissimi & Illustrissimi Capituli Metropolitani condita, a Successoribus in Ecclesias munificentissimis pro bono subditorum retenta, gravissimis rationum momentis suffulta, quibus obmussitare si quis auderet, jure merito insectationi fiscali se redderet obnoxium.

* Ordin. de anno 1655. in verbis: oder durch donation und præbend erlangen, oder aber unterm anderen titul an sich bringen wollen. Statuta patriæ de anno 1713. §. cit. quocunque titulo an sich bringen wollen. Cumque ex retro-deductis precaria sit via acquirendi opportunissima, proinde lapsu sesqui sæculi plurimos agros vineasque incorporare posset Ecclesiis, illæ in mente legislatoris vel maxime comprehenduntur, ne pallia & prætextus contra saluberrimas constitutiones subtili ingenio excogitentur; & regula juris 83. in 6. violetur, quæ statuit, *ne, quod alicui una via prohibetur, ad id alia admittatur.* Quare s. m. existimo, ne quidem tunc excludi retractum nostrum Trevirensem, cum pro Missis anniversariis (ut sæpe factum est) precaria constituitur: quia pactis privatorum non tollitur jus publicum. *Cap.* 12. *X de for. comp.*

CAPUT II.

Vera precariarum idea traditur.

I.

In ſtatuenda Precariarum definitione non adeo felicos ſunt AA. * Alii dedere alias, plerumque vocibus, ad naturam rei definitæ impertinentibus, infartas, peneque halitu ac memoria ſuperiores. ** Alii cum Hoſtienſi & Gloſſa *precariam* ſingularis, & *precarias* pluralis numeri diſtinxerunt. ***

* Nulli AA. ſcripſere melius, quam qui tabulas Archiviorum ob oculos habuere: Hos inter excellunt BALUZIUS, & qui cum eodem impreſſi ſunt ad Capitularia Regum Francorum, DU FRESNE ſeu DU CANGE in Gloſſario, MURATORIUS *Antiquit Ital. Tom.* 3. *pag.* 149. & *Rer. Ital. Tom.* 1. *part.* 2. BOEHMERUS *Jur. eccleſ. proteſt. ad tit.* 14. *libri* 3. HONTHEMIUS in notis ad varias chartas precariarum. Ex talibus eruatur genuina idea, non ex iis, queis hiſtoria peregrina fuit æque ac ars diplomatica, quique propterea alio diverterunt operam, nempe, ut explicarent, *quid ſit precarium juris civilis, & quomodo differat a precariis canonicis.*

** Tres delibemus. FRANTZKIUS civiliſta *tract. de Laudemio* cap. 12. n. 15. hanc conſarcinat: *Precaria eſt ceſſio uſusfructus rei immobilis, vel potius jus utendi fruendi, quod conceditur ei, qui Eccleſiæ rem ſuam donavit, aut liberis ejus, vel in ea re ſola, vel in aliis rebus Eccleſiæ, vel tam in ea, quam in aliis rebus, ad tempus certum, vel in tempus vitæ donatoris, vel etiam filiorum ejus, & in perpetuum, & tam ſine, quam cum annua penſione.* P. SCHMALTZGRUEBER Canoniſta ſic: *Eſt contractus realis, nominatus, bilateralis, bonæ fidei, quo alicui rei eccleſiaſticæ immobilis, & ſoli plerumque uſus, ad preces ejusdem conceditur, eo pacto, ut, ſi conceſſionis tempus ſit diuturnius, ne iſtius longinquitate illius memoria intereat, renovari ſingulis quinquenniis debeat, & finito conceſſionis tempore cum omnibus incrementis res conceſſa ad Eccleſiam revertatur.* THOMASIUS, Vir in Catholicos mordaciſſimus ac malevolus, ut nemo magis, in re tam obſcura perſpicuam daturus definitionem, in qua nec verbulum ſit fruſtra poſitum, ſic ſcribit in not. ad Lancellotum pag. 1176. *Precaria eſt contractus peculiaris, & aliis populis inuſitatus, inventus jam ante plurima ſæcula a Clero pſeudo-Chriſtiano ad decipiendos laicos, ut ſub ſpe lucri ab Eccleſia captandi, bonis ipſi, aut eorum liberi, & conſanguinei exuantur, aut ut ſub falſa promiſſione uſusfructus rerum propriarum, Eccleſiis ad emendam ſalutem æternam datarum, ſed quandocunque Eccleſiæ placuerit, iterum adimendarum, laicos & ſalute æterna, & libertate, re inæſtimabili, & bonis, inſenſibiliter defraudarent.* Adverſarii noſtri ſunt judices, an hæc definitio cadat in virum, in prudentem, in hiſtoricum: ipſa ſeſe exoſam reddit ſatyrica facie: non igitur laboro in refutatione: precariæ ſunt antiquiſſimæ, legibus orientis & occidentis firmatæ, laicis in tempore malo opportunæ, atque ideo vel ab ipſis Regibus tempore belli expetitæ. *Conc. Carolomanni apud Nauclerum Gener.* 25.

*** Unde

*** Unde triviales extant hi versiculi:

Ria, Riæ, Rium, tria sunt, quibus est caput unum.
Riæ sunt solitæ per singula lustra renasci.
Ria fit ad mortem, nec citra vult revocari.
Rium finitur, quando auctor vult revocare.

Sed melius PANORMITANUS & alii non fecerunt discrimen inter precariam, & precarias. quod & tabulis conforme reperi.

II.

Vocem quod attinet, apertum est, *precarias* a *precibus* dictas esse, eo iod egeni primitus eas *precando* obtinerent; quam formulam retinuere etiam rites, tunc, cum ipsi propria sua bona Ecclesiis donarunt, mox eadem in m precariæ recepturi. *

* ABBO Floriacensis in Canonib. cap. 7. *Quod ex conventione fiat, & precibus obtineatur.* Barbara vox debetur Francis: latinius Leo & Anthemius in *l.* 14. §. 5. *C. de sacros. Eccles.* usi sunt his expressionibus: pro ipsius *petitione: beneficiis gratia: ab eo, qui desiderat, postuletur.* Diplomata omnia formulam precandi, velut essentialem, curate exprimunt. Precaria Prumiensis apud HONTHEMIUM de anno 771. *Ego Sigefridus, quatenus a me, mea petitione, vestra habuit pietas & benevolentia, ut loca, quæ ego pro animæ meæ remedio delegavi, ad beneficium, dum advivo, excolere promisistis.* Precaria San-Maximiniana ibid. pag. 235. *Quia vero præscripti Monachi* tam prompta voluntate meis precibus *annuerunt, ne velut* ingratus beneficii *mihi ab illis collati esse videar &c.* pag. 256. *cum interventu & auxilio amicorum meorum quoddam prædium impetrare studui, quod nihilominus larga sanctitatis eorum benevolentia annuente, sicut desideraveram, obtinui.* Precaria Trevirensis pag. 287. habet hæc verba: *omnium devotione postulans: precibus sedule eum non veritus compellare.*

III.

Unde non inepta videtur fore hæc definitio precariæ: *Est litteraria traditæ professio ususfructus, in prædio Ecclesiæ ad preces benefice impetrati.* *

* Plus non requiritur ad hoc, ut discernatur precaria ab aliis sive agnominibus, sive affinibus conventionibus, e. g. precario, feudo, emphyteusi, libello. Cætera, quæ ab AA. solent apponi, e. g. tempus, census, finis, renovatio, non spectant ad hujus contractus naturam, sed conditiones sunt ac modi, sub quibus, & non aliter, permissum est imprecariare Prælatis.

DISSERTATIO

IV.

Traditio est, * quia rei interventu ** celebratur, & media *præstatione*, seu, ut barbare loquebantur alias, *præstaria*, de qua paulo post.

* Id eleganter ac manifeste loquuntur diplomata Trevirensia: in quibus per sæpe occurrit: *Facta est hæc traditio*: *Acta est hæc precaria traditio.* Confirmant quoque inscriptiones variarum precariarum, quæ utuntur verbis *permutationis*, *Cambii*, *Concambii*: quæ utique traditione consistunt.

** Roboratur hoc ex Nov. 120. §. 2. in verbis: *non aliter hoc* accipiat, *nisi aliam rem* mox *dominii jure* præbuerit, *ex quo eandem rem* accepit.

V.

Traditio isthæc de stylo absolvebatur *confectione & porrectione instrumenti*, seu schedulæ, * plerumque per manum Advocati Ecclesiæ, ex una, & fidejussorum ** precaristarum ex altera parte, *** præsentibus testibus.

* Instrumenta invicem porrecta loco traditionis fuisse apud veteres Germanos, evincit charta Hartwichi apud Honthemium de anno 804. *Cum in libris Theodosiani, & Hermogeniani, seu Papiniani scriptum est, quod donationem traditio subsequatur, igitur ego . . . die præsente trado, dulgo, transcribo . . . Hæc traditio atque voluntas mea omni tempore firma & stabilis debeat perdurare. Hanc traditionem a me factam &c.* Confer. Diploma GISELBERTI Ducis de anno 928. ubi *traditio & vestitura* litteralis *ad altare beati Petri facta*, vocatur *legalis & firmissima traditio.*

** Charta Megingaudi pag. 274. *Acta est hæc precaria traditio Treviris . . per manum Wolmari advocati.* Bovonis pag. 289. *Acta est traditio Treviris publice in templo S. Maximini . . . tradentibus Buovone & Engila per manus fidejussorum . . . coram advocato ipsius loci, & testibus.*

*** Hi vocabantur *Saleburgiones*: id est, bürgen, qui erant personæ de Sala, sive *judiciales*: Videatur HONTHEMII nota ad diploma Liutgardis pag. 291. Jam advertit Heineccius *in Elem. jur. Germ. Tom.* 1. *part.* 2. §. 73. judiciali traditioni germanorum intervenire debuisse vel ipsos Scabinos, vel saltem ingenuos homines, schöppenbare freye Leuthe.

VI.

Hæc scriptura usque adeo erat necessaria, ut nonnisi cum ea precaria fuerit in mundo: * Imo vero ipsa precaria definitur melioris notæ Authoribus ** per *chartam*, seu libellum velut genus.

* Formam istam litteralem præscripsit l. 14. §. 5. C. de sacros. Eccles. *Pacta cum eo ineat*, atque CONSCRIBAT: item infra: *tanquam nullo jure TRANSCRIPTAM.* Nec non Concilium Toletanum VI. de anno 638. rel. in Can.

72.

72. XII. q. 2. *sub precariæ nomine debeat professionem scribere:* id est, Clericus utens fruens prædio Ecclesiæ scribat professionem, sicut solet fieri in precaria, ubi intervenit instrumentum. Hunc modum loquendi, quo jura tum civilia tum canonica utebantur, ignorasse non est verisimile Francorum Reges, qui verba tam presse retinebant, & stylum imitabantur constanter: Pro exemplo sit Capitulare Caroli M. 156. *Precariæ, ubi modo sunt, renoventur, & ubi non sunt, scribantur:* cujus propositionis subjectum de alio, quam scriptura intelligi nequit.

' Du Fresnio *in Glossar.* voce *Precaria.* Sirmondo in not. ad Gallicana Concilia, Vossio *lib.* 3. *de vitiis serm.* Muratorio loc. cit.

VII.

Precaria his est *Charta,* * *a rei ecclesiasticæ petitore data,* ** *quæ asservabatur penes dominum directum.*

* Non imaginariam esse hanc appellationem evincunt diplomata Trevirensia Tom. 1. sæpe laudato: Prumiense de anno 771. *Hanc autem precariam non sit necesse de quinquennio in quinquennium renovare, sed ista sola per se sufficiat:* Non renovabatur jus precarium, non pactum, sed *professio scripta.* Rothberti Archiep. pag. 275. *Ut autem hæc precaria firma consistat, manu propria subtus eam firmavimus.* Item pag. 288. *Signum Rothberti Archiepiscopi, qui hanc precariam fieri & firmare præcepit.*

** Hinc, qui Chartas Honthemianas inspicit, videbit non loqui utrumque paciscentem, sed fere semper solum precaristam.

VIII.

Precariæ correspondet correlativa Præstaria, vox itidem barbara, æque a phrasi legum & canonum derivata. * Estque hæc, *charta, ab Ecclesia usumfructum præstante porrecta precaristæ.* **

* Latinius *præstatio,* a verbo *præstare,* quod idem est, ac *tradere, præbere.* Brissonius de V. S. Quod verbum ter occurrit in sæpe allegata constitutione Leonis Imp., ut merito notet Bœhmerus, inde præstariarum esse appellationem. Conspicitur quoque in can. 12. XVI. q. 3. *Si Episcopus humanitatis intuitu, mancipiola, vineolas, vel terrulas, Clericis, Monachis, vel quibuslibet PRÆSTITERIT.* Neque desunt exempla hujus vocabuli in Chartis *histor. diplom. Trevir.* pag. 356. trina vice obvenit: *duas curtes in omni integritate PRÆSTITI . . quod illis PRÆSTITI, teneant . . . quod ego autem PRÆSTITI,* mihi, meisque successoribus in integritate redeat. Et hinc observa, hic loqui Popponem Archiepiscopum, in prima persona. Cum alias loquatur precarista. Formulas suppeditat Marculf. *lib.* 2. *num.* 40. Et in Appendice num. 28.

 ** Mura-

** MURATORIUS *Rerum Italicarum* part. 2. Tom. 2. pag. 977. in additamentis Chronici Casauriensis subministrat hanc in rem pertinentem passum: postquam conventio, de qua ibi sermo, declarata fuerat irrita; subsequitur. *Tunc Abbas reddidit Beczoni ipsam Precariam, & Beczo abbati reddidit ipsam præstariam.* Habebant igitur *precaria* & *præstaria* se ad invicem, sicut apocha & antapocha, literæ investituræ, & reversales, decreta officiorum, & reciproca officiatorum professio.

I X.

Veruntamen sæpe sæpius totum negotium uno nomine in diplomatibus vocatur *precaria*, etiamsi interveniat ex parte Ecclesiæ *præstitum*. *

* Id peregrinis exemplis probat BALUZIUS in not. ad Rheginonem pag. 574. Mihi sufficiat domesticum in *pagina precariæ* Eberhardi Archiep. de anno 1052. quæ *præstaria* est, quin alia vox adhibeatur, quam *precariæ*. Hanc precariæ cum Comite Arlunensi celeberrimam factionem Lectionaria, queis Clerus Trevirensis in choro utebatur, membranacea, teste BROWERO, recitabant olim. Addatur Precaria Prumiensis de anno 764. & notentur verba *per vestram precariam.*

X.

Vi precariæ ergo profitebatur quis, se esse *usufructuarium*, * vel *beneficiarium* ** Ecclesiam vero *proprietarium.*

* Precaria Sigefridi de anno 771. *de qualibet re USUFRUCTUARIO ORDINE possidere debeam.* Gosberti pag. 267. *Usufructuario teneant.* Giselberti pag. 271. *usufructuario teneam.* Similiter *Usus fructus* vocabulum habet charta Popponis pag. 357. a.

** Beneficiarium se profitetur Wicbertus in chartula precaria de anno 786. *IN BENEFICIUM, dum advivo, excolere permisistis.* Et Bovo anno 959. *Facta igitur traditione idipsum prædium benevola eorundem monachorum intentione recepimus, non proprium, sed BENEFICIARIUM . . . & post ad illos, a quibus hoc BENEFICIARIUM accepimus, redeat.*

X I.

An vero Ususfructus iste precarialis importaverit *dominium utile*, ac consequenter plus, quam *servitutem in alieno*, obscurum est, nec ego id uniuersim affirmare ausim, vel negare. *

* HEINECCIUS *in Elem. juris Germ.* lib. 2. tit 2. §. 39. in precariis agnovit usumfructum germanicum, seu dominium utile: Sed vix ei subscribo. 1.) quia visibile est, precarias nostras originem suam debere juri Romano, quod nomine

nomine ufusfructus non dominium, sed servitutem intellexit. 2.) Non video, quid plus potuerit Precarista circa prædium, precario jure acceptum, quam usufructuarius Romanus; sine fundamento credit Heineccius precariam alienari potuisse, si non fuerit expresse cautum contrarium, certe nulla charta Trevirensis quidquam habet de potestate alienandi, sicut aliæ chartæ, quæ non precariam, sed abdicationem continent, veluti *Tom.* 1. *cit. pag.* 256. 269. & 286. Regulariter etiam exspirabat cum vita precaristæ, nisi pacto speciali hæredibus aliquot graduum fuerit prospectum. 3.) Nihil in chartis invenio, quod plus sapiat, quam Usumfructum Romanorum. Confer Bignonii Formulam 20. ibi: *Ipsam rem, dum advivo, per vestrum beneficium tenere, & usufructuare faciam: in ea vero ratione, ut alicubi ipsas res nec vendere, nec donare, nec alienare, nec ad alias casas Dei delegare . . . Pontificium habeam.*

XII.

Res denique in quibus constituebatur jus precarium, non sola fuere præ-, vineæ, agri, pascua, sylvæ, aquæ; molendina, * sed & mancipia, & imet Ecclesiæ, vel Capellæ. **

* Sic Eslingensis precaria pag. 256. *Cum mancipiis utriusque sexus*, Bettingensis pag. 274. *Cum Emardo servo, & aliis mancipiis, ad eundem locum aspicientibus &c.*

** Eadem Eslingensis: *Capellam unam*, Frisingensis pag. 297. *Cum Ecclesia ejusdem oppidi, omnibusque suis appenditiis.* Nodenfurtensis pag. 336. *Villam Dalaheim nominatam cum Ecclesia.* Et pag. 271. Abbatia S. Servatii datur Duci Giselberto in precariam.

CAPUT III.

Precariarum leges.

I.

Qui locuples existens usufructuario jure desiderabat prædium (urbanum, sive rusticum) ad Ecclesiæ patrimonium pertinens, is completo spatio, minus, quam *alterius tantæ quantitatis, quantæ acceperat, reditus*, cum ipsum prædiorum dominio, derelinquere debebat. *

* l. 14. §. 5. *C. de Sacros. Eccles.* Quæ quidem Leonina constitutio de sola Ecclesia Constantinopolitana loquitur; Sed Justinianus *Nov.* 7. *cap.* 4. eam ad quælibet loca pia in omni sua ditione extendit. Non apparet ex lege 14 cit., quod Usufructuarius *mox* dominii jure debuerit reciproco fundo compensare utilitatem, sed tam Novella 7. quam Novel. 120. cap. 2. id diserte præcipiunt.

II.

II.

Ad normam imperialium legum Jura canonica hanc precariis regı ordinabant: Si precarista res *proprias* viciſſim datas cum *eccleſiaſticis* uſufru‹ rio tenere voluerat, accipiebat *duplos* tantum *reditus*: ſi vero res *proprias* quidem uſufructuario retinere paratus erat, dabat ei Eccleſia ex ſuis boni *plos* reditus. *

* Can. 4. X. q. 2. Cujus perpetuam obſervantiam chartæ Trevirenſes uni ſtylo collaudant. Videatur *Tom.* 1. *pag.* 301. *Ego Syfridus facta con tione DEDI ad altare S. Petri in urbe Trevirenſi legali traditione ex rebus proprietatis jugera* 73. . . *ACCEPI autem contra legali traditione ab A cato &c. ſub ea ſcilicet ratione, ut utrumque, DATUM & ACCEPT ego & conjux mea quiete teneamus, atque poſſideamus.. Poſt noſtrum ver ceſſum ad partem & dominationem Domni S. Petri utrumque, datum vid & acceptum, redeat, & in ejus deinceps proprietate maneat.* Non inv tamen inter tot formulas illum ſecundum caſum, quo precariſta rei ſuæ natæ uſumfructum etiam mox dimiſit Eccleſiæ, in remunerationem reci triplos reditus eccleſiaſticos: unde veriſimile non eſt, arriſiſſe hunc alt modum ſive precariſtis, ſive Eccleſiis; non *illis*, quia grave eſt, fort ſuas conſpicere in manibus alienis: non *his*, quia triplo reditu carere ſemper expediebat.

III.

Æqualitas ſervabatur *collata proprietate cum proprietate*, *reditu cum red* non ad amuſſim, ſed ad regulam, quod ajunt, Lesbiam, intervenient pius largitate, ſeu ex parte Eccleſiæ, ſeu ex parte precariſtæ.

* Non vero computatis reditibus, quos precariſta percepit toto ſpatio prec quoad hoc enim fortunæ erat negotium, & res aleæ ſimilis: Si prec brevi tempore ſuperſtes fuerat, pro modico pretio lucrabatur Eccleſia dium inſigne; Si vero precariſta vitæ tenax fuiſſet, ſubinde caro veni cleſiæ fundus. Itaque eatenus non menſurabatur utilitas Eccleſiæ ex contractu ſingulari, ſed univerſim ex tot contractibus, quorum alii fel ceciderunt pro Eccleſia, alii minus feliciter.

IV.

De Censu annuo ſilent Codex & Novellæ, ſed apud Alemanno mul atque obtinuerunt Precariæ, ſub cenſibus conſtitutas lego. *

* Beatus Rhenanus, ſeu Bildius Rer. Germ. lib. 2. *Quidam*, inquit, *in illo ti Chriſtianismo* (ſub Clodovæo) *res ſuas Eccleſiæ donabant, & ri agros, aut domum in beneficii modum recipiebant ad vitæ ſuæ tempus, TAMEN CITRA PENSITATIONEM.* Quod confirmant Leges mannicæ tit. 2. Quanquam nemo dixerit, hoc fuiſſe univerſale ac p t

tuum: Inter precarias quippe Trevirenses invenio quasdam pag. 234. 256. 267. 268. 273. 276. 319. 335. 392. *sine censu*, ut adeo census adjectio necessitatis haud esset, sed pietatis: quare notatu dignum in iisdem monumentis, quod illi precaristæ, qui *solius devotionis instinctu*, nulla vice recepta, donaverant Ecclesiis bona sua, moxque eadem precario jure possidere pergebant, plerumque promiserint annuum censum.

V.

TEMPUS, quo finienda erat precaria, poterat esse brevius vita precaristæ. * Pleræque tamen ad dies vitæ hujus personæ concipiebantur. **

* L. 14. C. sæpe cit. ibi: *Tunc ejus temporis, quod inter utrosque convenerit, sive in diem vitæ suæ.*

** Inter domesticas nostras precarias nulla est ad brevius tempus constituta: Imo neque inveni apud DU FRESNIUM ullam, vita hominis breviorem. Similiter omnes formulæ MARCULFI, SIRMONDICÆ, BIGNIONIANÆ, & LINDENBROGII continent verba: *dum adviuo.*

VI.

Ultra vitam precaristæ non durabat, neque egrediebatur personam, * instar ususfructus Romani, qui extinguitur cum persona. §. *3. Inst. de Ususfruct.*

* Can. 4. X. q. 2. in verbis: *In suo tantum quis nomine.* Confer apud Honthemium precariam BERTHÆ pag. 335. *More precario usque ad terminum suæ solius vitæ possideat.* Ut vel inde etiam discrimen appareat inter *precariam*, & *emphyteusin ecclesiasticam*: nam hæc *in perpetuum* concedi potest. *Nov.* 120. *cap.* 6. §. 1. Et *pro hæredibus* concessa, transit ad filios ac nepotes. *Nov.* 7. *cap.* 3.

VII.

Extant nihilominus ex specialibus pactis precariæ in favorem uxoris, * & usque ad primam, ** ulterioresque generationes. ***

* Precaria ROTGERI aqud Honthemium Tom. 1. pag. 234. MEGINGAUDI pag. 273. UDONIS & GISLÆ pag. 319.

** Precaria RORICI ibid. pag. 257. GOZBERTI. pag. 267. ubi nota, quod præter filium Bodoni Præposito fuerit post mortem primi precaristæ pacta precaria. BERNACRI pag. 268. WALDRAMI Com. Arlun. pag. 303.

*** Hæ sunt magis exoticæ: De extensione ad quartum, & quintum hæredem testatur DU FRESNE hoc loco pag. 796. ultra quintam generationem ego quidem inveni hactenus nullam.

VIII.

Cum vero longinquitate sæpe fiat temporis, ut non pateat conditio originis,* antiqua consuetudo lege firmata jussit, precarias de quinquennio in quinquennium renovari, id est, novas desuper literas conscribi. **

* Conc. Tolet. VI. *relat. in Can.* 64. XII. q. 2. Haud raro enim occasione precariarum imminuta fuere Ecclesiarum patrimonia, eo quod præpotentiores precaristæ, eorumve hæredes fundos Ecclesiæ, queis semel incubuere, ægre dimitterent, ut bene advertit Honthemius *in addendis ad Tom.* 1. pag. XLII.

** Concilium Belvacense *relat. in Can.* 5. X. q. 2. & *cap.* 1. [illegible] t. Et hac ratione differt quoque *precaria* a *feudo*, quod mutata Domini, aut Vasalli persona, nec non ab *emphyteusi*, quæ mutato emphyteuta, est innovanda.

IX.

Hæc renovatio erat *solius professionis* per lustra singula iteratio; non vero *contractus*, quasi exspirasset ille, *instauratio*. *

* Evidens hoc est ex chartis, precarias nempe, etiam ad quintam usque generationem datas, innovari debuisse singulis quinquenniis: Unde qui Alvaro, Molinæ & aliis hac in parte contradixerunt, absque fundamento locuti sunt, nimium creduli Glossæ, supra Cap. 2. §. 1. versificanti h. t. censenti, singulis lustris finiri precariam.

X.

Hanc innovationem fuisse sub *pœna caducitatis* præceptam, nullibi apparet. Unde, qui a *feudo*, vel *libertinitate ecclesiastica non innovata* argumentum traducunt ad *precariam*, regulas interpretandi *in pœnalibus* insuper habuerunt.*

* P. Schmaltzgrueber h. t. num. 26. P. Engel ibid. num. 6. secuti Panormitanum in cap. 1. h. t. Molina non accedit huic opinioni, ut scribit P. Schmaltzgrueber sed tantum dicit, quod *hic contractus soleat fieri cum clausula expressa* (ad quid autem hac opus, si lex caducitatem inducit?) *ut accipiens de quinquennio in quinquennium teneatur innovare, alioquin amittat precariam.* Quam quidem clausulam in formulis, quas perlustravi, plurimis non reperi: bene vero *in Honthemianis Tom.* 1. *pag.* 131. & 141. aliam istam: *Hanc vero precariam non sit necesse de quinquennio in quinquennium renovare, sed ista sola per se sufficiat.* Quæ clausula non fuit adjecta tam favore precaristæ, quam bono Ecclesiæ, ut videlicet charta hujusmodi, etiamsi foret antiquior quinquennio, nihilominus contra scribentem probaret.

XI.

XI.

Denique contractus precariæ, plerumque vallabatur adjectione POENÆ contra eum, qui temerare illum attentaret. *

* Plurimæ precariæ Trevirenses: vid. pag. 275. ubi: *Quisquis hanc precariam infringere voluerit, decem pondera auri persolvere cogatur.* Similes clausulæ pœnales supponuntur in *cap.* 2. §. h. t. Ex quibus etiam apparet, revocari non potuisse ad lubitum concedentis *precariam* instar *precarii.* Cap. 3. in fin. eod.

XII.

Atque hæc sunt, quæ tempore arctatus ex juribus & chartis de hoc argumento duxi congerenda. Si conatus successit, fontem corona mecum, Benevole Lector, ex quo hausi ideas istas; sin minus, cogita, situlis pertusis ex fonte etiam optimo infeliciter hauriri aquam.

I. O. H. D.

Animadversio Editoris.

Ad *Cap. III.* §. *VII.* Observavi jamdum in nova Editione Institutionum mearum de eo, quod hic Auctor inquit: sibi nullum Precariarum exemplum ad quosvis haeredes extensarum occurrisse, a me tale quoddam in *Alsatia Diplomatica Tom.* I. *p. 62.* observatum fuisse, nunc hic quoque verba adducere juvat: „Ego itaque Ratlind femina supplico vobis (Abbati Murbacensi, cujus „monasterio res suas donaverat) res Ecclesie vestre, sitas in pago Alsacensi in „loco nuncupato Hosthaim, quas ego jam antea per cartam tradicionis ad su„pradictum monasterium delegavi, ut mihi ad usum fructuarium concedere „deberetis, quod et ita fecistis, et censui me pro hoc vobis annis singulis ad„missam S. Martini undecim denarios esse daturam: in ea vero racione, ut „quamdiu vixero, easdem res habeam, similiter infantes mei, et eorum po„steritas, quamdiu legitima fuerit, et eundem censum persolvant. Sin autem „heredes defuerint, aut eundem censum solvere noluerint, tunc res vestre re„vertentur, perpetualiter possidende ad vos vel successoribus vestris. Factas „precarias uno tenore conscriptas, annos vel testes superius scripsimus.„

VII.

GEORGII CHRISTOPHORI NELLER U. J. D. &c.

AD CLEMENT. II. DE MAGISTRIS INSTRUCTIO CANONICA-MONETARIA

DE GROSSO

TURONENSI ET TREVIRENSI.

Trevir. 1760.

§. I.

Nequis cum vanitate, & imperitia ad honorem ascenderet peritiæ litterarum; neve graduati in Academiis expensarum gravitate vacuarentur; cæteri autem a susceptione graduum retraherentur, constituit anno 1312. *Clemens* V., ut a quolibet graduando prius recipiatur juramentum, quod nolit *ultra tria millia* Turonensium *argenteorum* (Turnos Weyß-Pfennige) in solemnitate circa Doctoratum, aut Magisterium *quomodolibet* (id est, circa cibos, vestes, & alia, non circa prævium examen secundum Glossam) adhibenda expendere. *

* Adjicitur *pœna suspensionis* a collatione Doctoratus, vel Magisterii, siquis, etiam pontificali dignitate præfulgens, non recepto prius tali juramento honorem supradictum cuiquam tribuerit.

II. Sacra Facultas Theologica Augustæ Trevirorum propterea anno 1588. in juramento promovendorum suorum sic posuit puncto 5to: *Se in festo Magisterii non expensuros supra tria millia grossorum Turonensium.* *

* In antiquiore statutorum libro hoc punctum jurandum non invenitur, sicut neque in statutis inclytæ Facultatis juridicæ: attamen adest de anno 1643. rubrica: *Epuli academici, a graduato in Jure certis personis exhibendi. descriptio ad* Clem. *Cum sit nimis* de Mag., ibidemque ex verbis, & motivis ipsius

ipsius Clementinæ ordinabatur *frugalis* refectio, quæ non duret *ultra tres horas*, & in qua *non ultra quatuor pocula* propinatoria bibantur: hæc ipsa cum abrogata sit a pluribus currentis sæculi annis, cessat omne periculum sumptus excessivi, propter quod esset jurandum, adeoque in nostra Universitate hoc juramenti capitulum non est amplius in usu.

III. Quanta est hæc summa, *non excedenda* a quovis, imo juxta *Clem. 2. de Magist.* adhuc *restringenda*, nisi forsan *nobilis conditionis* extiterint graduandi? *

* Non mirum; de hoc quæri seris temporibus nostris; cum ipsi jam veteres, conditæ tamen Clementinæ ævo propiores, dubitaverint, desuperque disputaverint; nos quoque Treviri pridem ex usu dimiserimus nomina Turonensium, veterumque grossorum, hodie solummodo cognoscentes grossum parvum trium Crucigerorum Rhen.

IV. Glossa ibidem verbo: *Argenteorum* ait: Tria millia ista *ascendunt ad monetæ Bononiensis quingentas libras Bononeorum parvorum*, (denariolorum) *ponendo Turonensem pro duobus Venetis, vel 40. Bononiensibus parvis, ut valere consueverant.* Casus *longus* dicit, *esse summam ducentorum quinquaginta* aureorum. *

* Quales hi sint *aurei*, explicavit *Panormitanus* in eandem Clement., esse nempe *Florenos de Camera* in Curia Romana usitatos, existimans, hanc esse veram illorum æstimationem. *Florenum*, & *Ducatum auri de Camera* idem esse, docet *Pyrrhus Corradus dispensat. Apostolicar. lib. 6. cap. 4. num.* 48. Et uberius in *Praxi benefic. lib. 2. cap.* 13. *num.* 17., ubi sic: „ *Florenus* ita „dictus est, quia a *Florentinis* initium duxit, & sic dicitur a *Florentia*, „& per *florem lilii albi* ab una parte, ab altera vero per S. Joannis Bapti„stæ effigiem, in eo existentes; unde apparet, illum sic nominari, non so„lum *a civitate Florentiæ*, sed etiam *a flore lilii*, teste Sarnensi. Qui qui„dem florenus, licet propter varias Provinciarum consuetudines ac varie„tatem *incertam* habeat *æstimationem*, ut ait *Salycetus in l. fin. C. Si cert.* „*pet.* certum est nihilominus, *quod in Romana Curia taxis officialium acci*„*pitur pro Ducato auri de Camera*, teste *Germonio*; & ita intelligendæ sunt „taxæ, quæ in libris Cameræ ad dictos florenos reperiuntur, præsertim in „materiis Consistorialibus; *licet antea florenus hujusmodi fuisset forsan in di*„*cta Curia minoris valoris.* Et præcedente num. 3. sic differit: „ Ducatus „autem *Florentinus* æquiparatur *Ducato auri de Camera*, & nullus *Florenus* „*Cameræ* reperitur, nisi ipse *Ducatus auri de Camera*, nullaque alia mo„neta nuncupatur *de Camera* præter istum Ducatum: *& ita hodie passim ac*„*cipitur in Curia Romana.* „ Hæc nosse oportet *Canonistam beneficialem*, non tantum propter Regulam Cancellariæ 55tam, ut verum valorem annuum beneficii per hoc aureæ monetæ genus exprimat, sed etiam maxime propter Regulam 2dam, & 4tam, ut sciat, *an hæc illave Abbatialis, vel pri-*

ma post Pontificalem, Dignitas sit de reservatis, necne: Taxatur autem numerus florenorum idem, qui *tempore conditarum regularum*, licet florenus iste plus, minusve valeret tempore, quo vacat beneficium; quia est *aurum in auro*, ut olim loquebantur, sive aurum speciei, proindeque, manente eadem specie, eodemque numero ejusdem, potest æstimatio, seu reductio ad argentum crescere, ac decrescere, ut ibid. num. 8. & 9. insinuat *Pyrrhus*.

V. AUREOS istos DD. nostri cum *Covarruvia* communiter explicant ex *Benedicti* XII. Extravagante un. *de Censib. int. commun.* * Et recte; non enim elegisset ibi Pontifex pro *generali* procurationum in visitationibus debitarum *taxa* monetam auri atque argenti, nisi ea plurimis Europæ Nationibus optime nota, atque in commercio usitata fuisset; sicut certum est, quod Sæc. XIV. & XV. longe lateque per Italiam, Galliam, Germaniam, Angliam, Sueciam, Daniam, Poloniam &c. ** cursitaverint *floreni auri de Florentia*, & argentei *Turonenses*, adeo quidem, ut per imitationem a Principibus Germaniæ recuderentur, etiam retentis fere iisdem insignibus harum stamparum.

* Extravagans hæc Benedictina emanavit ad coërcendos diætarum excessus, quibus Legati a latere, Episcopi, Archidiaconi, Decani, visitantes gregem dominicum, magis studebant locupletari, quam plantare, evellere, ac dissipare. Est de anno 1336; & vel ideo servit explicandæ nostræ Clementinæ, utpote tantum 24. annis ipsam præcedenti.

** Hoc patet ex ipsa Extravagante. Sane apud Treviros jam invenio usum *Turonensium* anno 1276. ex charta Archivi S. Simeonis, ubi vendebatur census annuus 15. *Solidorum Turonensium minus uno Turonensi pro* 15. *libris Turonensium.* Census ergo erat 179. Turonenses, capitale, seu pretium 3600. Turonenses: dabantur 5. pro 100, minus unico Turonensi ad totam summam, quod mirabilitate non caret.

VI. SIC autem habet dicta Extravagans *in fin.* §. *porro*, postquam late præmiserat, quot Turonenses quilibet Visitator accipere possit: *Turonenses prædictos* TALES * *fore intelligimus, quod XII. ipsorum valeant unum florenum auri boni, puri, & legalis ponderis, ac cunei Florentini.*

* PONTIFEX explicaturus Turonensem per florenum, ait: *tales;* quia præter hosce Turonenses dabantur adhuc alii, e. g. sub nomine *Solidorum*, Schillingen. *Covarruv. de veter. collat. numism. cap.* 13. §. 2. *num.* 7., videlicet moneta valens 12. *parvos* Turonenses, qui erant majores *duplo*, minores *Crucigero* Trevirensi, sive, ut olim vocabatur, *denario;* nam 10. nostrates denarii faciebant 14., imo & 15. *parvos* Turonenses. Item ait: *tales*, quia dabantur Grossi Turonenses *majoris valoris*, quam ut in unum florenum de Florentia computarentur 12., ut mox videbimus.

VII. FLORENI istius valor dabitur per exempla una cum ipsa *Turonenum* ab invicem diversitate. Examinato *Monetario* Trevirensi, quod extat in *Prodromo* Hist. diplom. Trev. Tom. 2., nec non adhibitis documentis aliis, comperi, distinguendos primum esse grossos *antiquos* a grossis *novis*; deinde *antiquos* subdividi debere in *Regales*, qui & *Philippi*, vulgo Königs-Groschen, ac in grossos, simpliciter dictos *antiquos*, alte Turneß, so man alte Groschen nennet, ut habet quoddam instrumentum Kylburgense de anno 1363. *

* IMO vero ad intelligendum obligationes Sæc. XV. opus est, fecernere *recentioris cunei* Turonenses, qui his, quos Sæc. XIV. vocabant novos, minus valuerunt. Vid. infra §. XXV. & XXVI.

VIII. GROSSUS antiquus *Regalis*, der alte Königs-Turnos, a *Philippo* Augusto, Galliæ Rege, conditus *Philipps-Turnos*, omnium est præstantissimus, & variavit in valore extrinseco. *

* VIDETUR iste Turonensis esse, de quo *Monetarium* Trevir. ad an. 1303. loc. cit. pag. 1167. ait: *Aureus cum scuto* (Ein Schilt-Gulden) *seu clypeo pro* 16. *grossis Turonensibus* ANTIQUIS, *& grosso* NB. HUJUSMODI *pro* 15. *denariis*: 15. denarii Trevir. erant $7\frac{1}{2}$ petermengi, sive ein Reichs-Zehener, id est, duo baciones boni cum dimidio; qualis valoris currunt hodienum parvi Escalini Aquis, & vicinis in locis. Sic valuit adhuc anno 1333., ut probat pergamenum S. Simeonis super domo *ad Cervum* in vico S. Simeonis hic: *uno grosso Turonensi pro quindecim denariis computato.* Quoniam vero moneta argentea nova, præcipue *denarii*, identidem (quod omnes norunt monetariographi) a sua puritate in pejus declinabat, sic iste grossus anno 1347. a 15. ascendit ad 21. denarios Trevir. *Monetar.* cit. pag. 1168. *Grossus Turonensis*, ein Groffer Turnos, vor 21. Trierische denari, & pag. 1170. Ein *Grossus Turonensis*, 21. *denarios Trevirenses*, vocat autem hosce grossos gewisse alte Turnos. Ast anno 1356 valuit rursus (forte propter reductam denariolorum meliorem bonitatem) sicut anno 1303., videlicet 15. Trevir. Crucigeros, sicut hoc probat fundatio cujusdam anniversarii apud S. Maximinum Hist. diplom. Trevir. Tom. 2. pag. 888.: *Triginta florenos parvos de Florentia bonorum auri, & ponderis, quorum quilibet* NUNC *valet novem* GROSSOS ANTIQUOS REGALES, *& quintam partem unius grossi, &* QUILIBET GROSSUS TRIGINTA DENARIOS *monetæ cursibilis*: & adverte, quod tunc denarius idem fuerit, quod modernus *duplus* Trevirensis: grossus ergo Regalis fecit anno 1356. 15. Crucigeros Trevir., florenus ille 140., sive 70. petermengos, quia quinta pars unius grossi regalis debebat addi ad 135. crucigeros, quos sistebant novem grossi. Hinc æstima valorem domus in vico Flandriæ, anno 1357. reservata retrovenditione intra 60. annos continuos venditæ *pro* 10. *Solidis Turonensium antiquorum Regalium grossorum, bonorum & legalium*, id est, pro 120. talibus periis. Annis sequentibus iterum ascendit: Charta pergamena S. Simeonis de anno 1369. *Annuum censum perpetuum octo florenorum parvorum antiquorum boni auri, & gravioris ponderis Moguntini, quorum quilibet* DE PRÆSENTI

PRÆSENTI *valet* DECEM GROSSOS CUM DIMIDIO ANTIQUOS REGALES *veri cunei regni Franciæ:* florenus parvus tunc valebat 36. *solidos denariorum*, imo & 37. Charta pergamena S. Simeonis de anno 1370. cum illæso sigillo *Cunonis* Archiep. *In ducentis florenis parvis antiquis de Florentia boni auri, & gravioris ponderis Moguntinensis, facientibus* 370 *libras, quolibet per* 37. *solidos computato:* observa, quod florenus iste ab anno 1347. creverit in alterum tantum solidorum propterea, quia 36. solidi denariorum erant post annum 1350. tantundem, quantum antehac 18. solidi denariorum: causa jam est dicta. Itaque tunc 36. solidi erant 36. Triarii Trevir., sive toties 5. Crucigeri Rhenenses, 6. Trevirenses, aut duo Daleri Imperiales: hos statuerunt 10½ grossi antiqui regales: venerunt ergo in unum talem grossum 10. petermengi, 1. duplus, & pauxillum ultra: Quodsi pro floreno ejusmodi ponas 37. solidos, tunc grossus talis faciet pro tunc 21. Crucigeros Trevir., & minutiam ulteriorem, quæ putatur fecisse, ut anno 1371. computarentur 11. tales grossi in unum aureum *Moguntinum* antiquum: Documentum S. Simeonis pro Capellano altaris SS. Simonis, & Judæ, *pro centum, & quinquaginta antiquis florenis Moguntinis boni auri & ponderis Moguntinensis*, UNDECIM ANTIQUIS GROSSIS REGALIBUS *de Francia*, PHILIPPI *nuncupati, pro quolibet floreno computatis:* Aureus Moguntinus *novus* valuit eo tempore 2. Daleros Imperii, & triarium. *Monetar.* pag. 1173. ibi: Einen Gulden von Mentze 3. Marck 12. Penninge, id est, 444. duplos Trevir., facile igitur *antiquus* Moguntinus eundem superavit 5. petermengis.

Additio. Invenio quoque Grossum 9. petermengorum anno 1370. in pergameno S. Simeonis sub integris sigillis *Cunonis* Archiep., & *Cartusiæ* S. Albani: *Grosso pro tribus solidis computato:* solidus quid sub Cunone fuerit, vide ad calcem in quæstione: sed non additur ibi, quod fuerint grossi antiqui *Regales.* Circa idem tempus invenio in Calendario Anniversariorum, & Memoriarum S. Simeonis Sæc. XIV. sic scriptum: D. *Thomas de Gransdorff dedit C. libras in grossis, & sterlingis Turon.* ANTIQU., *quolibet grosso* ANTIQUO *pro* 3. SOLIDIS, *qui fuerunt æstimati dati per* 54. *flor. Mog.*

IX. GROSSUS *simpliciter antiquus* videtur equidem cusus fuisse ad 5. petermengos; * acceptatus tamen fuit in majore valore, etiam usque ad 6. petermengos, postquam semel evaserat *antiquus* **

* ANNO 1345. stetit 5. petermengis. *Monetar.* pag. 1170. *XII.* albe groiss *Turnos* 1. *libr. Heller*, id est, 240. duplis Trevir.; cum tamen anno præcedente stetisset 6. petermengis, ut mox probabitur: videtur itaque anno 1345. revalvatus fuisse ad primævam æstimationem.

** *Monetar.* ad an. 1344. pag. 1169. *Grossus antiquus pro* 12. *denariis*, id est 6. petermengis: tunc stetit florenus parvus 11. solidis denariorum. *Ibid.* i. e. 132. Crucigeris Trevir., sive 66. petermengis: ibant igitur 11. grossi antiqui in unum florenum parvum, sive florentinum. Anno 1356. valuit 5. peterm., 1. Cruciger., 1. dupl., 1. Hallens. modernum Trevir. *Arg.* mox dicti Monetarii pag. 1171. Eine kleine Gulde von Florentz 12. alte Groiss Turnos: stetit tunc

tunc florenus parvus 70. petermengis, ut supra ad §. VIII. ex charta S. Maximini probavi, sive 11. solidis 8. denariis *veteris* monetæ parvæ, 22. solidis 16. denariis *novæ*. Anno 1366. grossus antiquus legitur expensus fuisse pro 6. petermengis. *Monetar.* pag. 1176. vor 1. lb. Heller 10 alde grosse Turnos, fecit ergo quilibet 24. Hallenses, sive duplos Trevir. Concordat passus in *Catholico monetario Goldasti* pag. 181. de anno 1377., ubi *Carolus* IV. Imp. Episcopo Mindensi concessit Zweene schwäre Pfenninge, deren sechs einen alten Turnos gelten.

X. GROSSUS Turonensis *communis*, nec *antiquus*, valebat Sæc. XIV. 10. denariis Trevirensibus, sive 5. petermengis. *

* PROBAT hoc *Monetar.* Trevir. loc. cit. pag. 1167. ad an. 1313., qui proximus erat anno conditæ Clementinæ nostræ: *Florenus pro* 12. *grossis: grossus pro* 14. *parvis Turonensibus:* 10. *denarii Trevirenses pro grosso.* Fecit florenus 5. testones, aut capitella, sive mediam libram *denariorum* ejus temporis, *Hallensium* integram, prout quoque adhuc in annis 1342. & 43. Ibid. pag. 1168. Eine kleine Gulden von Florentz vor 1. Pfund Heller zu nehmen: Ad an. 1339. ibid. legitur: *Florenus pro* 12. *grossis*, *grossus pro* 20. *Hallensib.*: fecit iterum florenus 5. Capitella, grossus 5. petermengos: tantundem anno 1341.. & sic respective 3. & 5. annis post *Extravagantem* Benedicti XII.: *Grossus Turonensis*, ein *Groß Turnos* 20. Heller. *Ibid.* Tantundem anno 1345. Ibid. pag. 1169. *Tres Schillingi grossorum novorum valent* 30. *Schilling denariorum*, id est, 36. tales grossi valent 360. Cruciger. Trevir., 180. petermengos: quinquies 36. sunt 180. Imo adhuc anno 1534 lego, Treviris expensum fuisse Grossum *Metensem* pro 5. petermengis: *Distributi in die sepulturæ pro celebrantibus, & funus conducentibus* 18. *Grossi Metenses: faciunt* 3. *Fl.* 18. *alb.*, i. e. 90. petermengos, florenum more Trevirensi computando pro 24. petermengis, sive 2. capitellis.

XI. QUONIAM igitur nec *Clementina*, nec *Extravagans* Benedicti adjecerunt verbum *antiquos*, vel *regales*, & alias in solutionibus, atque computationibus potius intelligitur moneta *cursibilis*, *vulgaris*, *ordinaria*, & pro tempore legis, vel contractus *communior*, quam *selecta*, & *rarior*, nisi hoc diserte exprimatur; sic per *argenteum* illum, vel grossum *Turonensem*, utrobique intelligo tantum 5. petermengos. *

* ATQUE ita tria millia Turonensium fecerunt 15000. petermengos, sive 5000. triarios Trevir., 2500. dimidia, 1250. integra capitella, 416. florenos 40. Crucig. modernæ monetæ Rhenensis, 277. Daleros Imperii 42. petermengos, id est, 70. Crucig. Rhen.

XII. PROINDE 1.) Recte dixit *Glossa* supra §. IV., quod 3000. Turonenses argentei ascendant ad 500. libras *Bononeorum parvorum*, sive denariolorum

lorum valde minutorum, ponendo unum *Turonensem* pro 40. parvis *Bononiensibus*. *

* Quia, ſicut demonſtravi §. X., unus Turonenſis *communis* valuit Sæc. XIV. apud Treviros 10. denariis Trevir., ſive 5. petermengis: quilibet ergo denarius Trevir. præſtitit 4. denariolos Bononienſes, ſive hodiernos penningos Trevir. Atque ita 4. libræ parvorum *Bononienſium* fecerunt tunc unam libram denariorum *Trevirenſium*, ſcilicet 960. parvi Bononienſes 240. denarios Trevir.: 25. libræ Trevir. 100. libr. Bonon. conſequenter 125. libræ Trevir. effecerunt 500. libras Bononienſes. Sunt autem 30000. denarii, ſive 15000. petermengi Trevir., quos ſiſtunt 3000. Turonenſes, quolibet pro 5. petermengis, accurate 125. libræ Trevirenſes de anno 1312., & ſequentibus, uſque ad medium Sæc. XIV.

XIII. Recte 2.) dixit in Corpore Juris gloſſato *Caſus longus* ad hanc Clementin., quod 3000. Turonenſes faciant 250. *aureos*, id eſt, juxta *Panormitanum* florenos de Florentia, vel Camera. *

* Quia computando juxta Extrav. Benedicti XII. 12. Turonenſes pro uno florentino, & quemlibet Turonenſem pro 5. petermengis, quilibet florenus, ſive aureus talis valuit illo tempore 60. petermengos: ducenties quinquageſies 60. ſunt 15000. petermengi.

XIV. Cum itaque Gloſſa, Caſus longus, & coæva documenta Trevirenſia, punctualiter concordent, & in talibus materiis vel ſola coincidentia plurium probet rei tactum, diſcamus

a) Quod tunc *Florenus de Florentia* de curſu ordinario ſteterit 5. capitellis, donec paulatim aſcenderit; *groſſus* autem *vulgaris*, ſive contradiſtinctus tam a *regali*, quam ab *antiquo* groſſo, valuerit 5. petermengis, donec ſuccedentibus deterioribus groſſis *novis* & ipſe venerit ad 6. petermengos.

b) Discamus diætas *Viſitatorum* juxta Extravag. *Vas electionis*. Sic e. g. in Germania *Archidiaconus* non accipiet ab Eccleſiis, nullum, vel minus duodecim, Collegium habentibus, ultra 50., *Archipresbyter*, ſive Decanus ruralis, non ultra 10. Turonenſes pro unius diei procuratione: *primus* ergo non ultra 250. petermengos, id eſt 4. Imperiales 34 petermengos, *ſecundus* non ultra 50. petermengos. Hodie tamen propter caritatem, & aucta rerum pretia Epiſcopi auxerunt taxam, quemadmodum pro Archidiœceſi Trevir. anno 1757 ſic conſtituta eſt, *ut Decano pro viſitatione cujusque Parochiæ ſolvatur unus Imperialis, Definitori aſſiſtenti dimidius, Parocho pro hoſpitationis ſumptu duo floreni Rhenani; hæ autem pecuniæ deſumantur ex fabrica tam parochialis Eccleſiæ, quam filialium, & capellarum, ſi quæ ſint pro rata virium inter has diſtribuendæ, in harum autem defectum a parochianis.*

c) Discamus, quantum licuerit per *Extrav. un.* Joannis XXII. *de ſent. excom.* anno 1316. accipere expeditoribus literarum gratiæ *absque inſolitis clauſulis*

nemp

nempe *Abbreviatori* dabuntur 10. Turonenses, *Executori*, sive scribæ, 12. Primus accipiet 50. petermengos, alter 60. Quodsi clausulæ *insolitæ* venerint bullis inserendæ, quælibet scribenda linea solvetur quarta parte unius Turonensis, sive 10. Bononeis parvis, 1. petermengo, 1. duplo Trevir.

f) INTELLIGE quoque Statutum *Balduini* Trevir. de anno 1310. cap. 116. *In Ecclesiis, in quibus super conviviis in receptione Canonici, vel Monachi, tempore præsentis statuti consuetudo servabatur, loco convivii hujusmodi, post receptionem prædictam pure, & simpliciter factam, una præsentetur cappa ad ornamentum Ecclesiæ, valoris centum* GROSSORUM *Treverensium* ANTIQUORUM, *ubi alias cappa majoris pretii minime solvebatur.* Statutum antiquum S. Simeonis habet; *centum grossorum* TURONENSIUM. Ait Balduinus: *antiquorum*, & ideo pro quolibet tali Turonensi dabantur 12. denarii, sive 6. petermengi: centum faciunt 600. petermengos. Huic conformiter valori *Jacobus* a Sirck Archiep. taxavit anno 1449. pro Canonicis S. Simeonis, & cappa chori, hos centum antiquos Turonenses ad 25. florenos: sunt hi *Mosellani*, scilicet quilibet 24. petermengorum: vigesies quinquies 24. sunt 600. En novam demonstrationem, quod grossus *Turonensis antiquus* sit moneta unius dimidii capitelli: hodie comparative ad moderna capitella dimidia lubenter acceptaretur talis grossus pro 9. petermengis, si non ultra.

XV. ARGENTEUS Turonensis *antiquus*, elegantissimus nummus, me-
or hic locum in effigie ex cuneo *Philippico*, cujus duas teneo species. Facies
'ersa habet in extimo circulo hæc abbreviata: *benedictum sit nomen Domini*
s Christi; in circulo intimo, intra quem Crux: *Philippus Rex*, is nempe,
cognominabatur *Augustus*. Aversa exhibet ferrum foculare, Eine Feuer-
igel: * circularis inscriptio: *Civis Turonus*: ** ponderat unam drachmam
(Quintlein) in lothone habet 15. gradus ***.

EXINDE vulgus vocabat *tremissem* ejus ein Philipps-Feuer-Eysen, de quo, non *de toto* Turonensi Philippico, accipe valvationem quatuor Rheni Electorum de anno 1502. *Prodrom. Hist. diplom. Trevir. Tom.* 2. *pag.* 1182. Ein Philipps-Fuyrisen 2. albos, puta *rotatos*, id est 4. petermengos; valuit ergo tantum, quantum *aliud* foculare *duplicatum*: Ein dubel Fuyrisen 2. albus: Ein halb Fuyrisen 1. albus: *Ibid.* tria dimidia focularia ferra faciebant grossum Turonensem vulgarem, sive 6. petermengos.

** HAC inscriptione discernitur *Turonensis* Regalis a *communi* grosso Gallicano, ut notavit Professor *Joachim* Unterricht von dem Münzweesen *lib.* 2. *cap.* 2. §. 9.; nam grossi *Philippi* pulchri, *Ludovici* Regis, & aliorum, licet quoque præ se ferant foculare ferrum, non tamen habent hæc verba: *Civis Turonus*, suntque minoris valoris. In theca monetaria S. Maximini Trevir. vidi Turonensem *Caroli* Regis, per omnia simillimum *Philippico*, in quo & verba: *Civis Turonus*: hanc postremam monetam *Joannes* XXII. banno suo communivit in Extrav. un. de Crim. fals. *Alii vero monetam falsam sub vero signo charissimi in Christo filii nostri* CAROLI, *Regis Francorum, & Navarræ illustris, studiose depravant, & ex hoc cadit a suo recto*

 pondere.

pondere. Quam plures etiam in locis circum vicinis, quibus de jure, aut consuetudine, seu privilegio, jus competit fabricandi monetam, signum proprium monetæ regiæ monetæ suæ, quam fabricant, imprimere, seu insculpere moliuntur, ejusdem quantitatis, & jucunditatis, literarum figuræ, quam habet moneta regia, monetæ suæ, quam fabricant, quantum possunt similius; speciem, & formam insculpunt, constituunt, & imponunt; & quamvis moneta prædicta eorum, ad usurpatam similitudinem perducta, deficiat a justo pondere argenti, & solito in regia moneta & more & consuetudine observato, simplices tamen, & populares personæ, non habentes inter monetas tantæ similitudinis peritiam discernendi, falluntur quotidie ea occasione in usu monetarum, recipientes monetas falso assimulatas pro veris. Hi, & similes falsarii feriebantur excommunicatione Papæ reservata. Fuit hæc constitutio *temporalis*, neque extenditur ad monetas successorum Caroli, multo minus generaliter contra quosvis falsatores monetarum ubique locorum.

*** Sicut experimento probavi, ita quoque docet expertissimus rei monetariæ *Joachimus* loc. cit. Die Turnosen sind in der Statt Tours gepräget worden, daher sie auch den Nahmen bekommen haben, und werden selbige sonst genennet Argentei, Grossi denarii Turonenses: sie hiessen Gros, Groschen, weilen sie die dickeste Silber-Müntz waren, deren man sich in Frankreich bisher bedienet hatte. Diese Müntze ware ehedem sehr starck im Gange: sie hielte 15. Loth, und 64. Stück eine Marck aus. Hinc æstima ejus valorem: quatuor faciunt infallibiliter parvum Dalerum Franciæ, *un petit ecu de France*, einen halben 7ben-Kopfstücks-Thaler, einen kleinen Thaler; nam imprimis sunt lothone argenti eidem pares, deinde quatuor ponderant semunciam, ein Loth: Quo igitur tempore, sicut adhuc bene recordor, integer ille Dalerus gallicanus erogabatur pro 7. capitellis, unde & nomen accepit in Germania, stetit unus grossus antiquus Regalis per proportionem $10\frac{1}{2}$ petermengis, sicut anno 1347.; nam octies $10\frac{1}{2}$ petermengi faciunt 7. capitella. Plane itaque erravit *Waradinus* ille, sive, ut leges ajunt, *Zygostates*, qui 22. Aug. 1741 consultus super aliqua obligatione redimibili de anno 1363. respondit: 7 Pfund alter Königs-Tournesen seynd werth 161. Reichs-Thaler: Aut iste nescivit, quot Turonenses essent 7. libræ Turonensium, aut quanti valeret unus. Septem libræ sunt 1680. Turonenses: octo faciunt *uncialem* prædictum Galliæ: resultant 210. tales unciales: quanta diversitas a 161. Daleri Imperii ad $4\frac{1}{2}$ capitella! Sed adhuc palpabilior est error, qui ibidem mox sequitur: 5. Schilling Tournesen (erant similiter *Regales*, & constituunt 60. 40. Alb. Colon., qui sunt dimidius Dalerus Imperii: debuisset scribere: $7\frac{1}{2}$ Unciales Galliæ. Hiulcum est finale: 7. Tournesen, die man nennt alte Groschen, seynd werth 1. Reichs-Thaler 32. Alb. Ergone plus valerent 7. Turonenses *antiqui*, quam 5. solidi Turonensium *antiquorum Regalium?* Jure merito igitur hoc judicium imperiti in arte periti rejecit Consilium Luxemburgense, præcipue quoque hac de causa, quod super eadem illa lite, iisdemque sortibus monetarum, *tria dissonantia* responsa dedisset. Nihilominus spes mihi nulla sit, fore, ut illustres Germaniæ Judices dimittant præjudicium, *standum esse attestatis Zygostatum Circulorum Imperii:* concedo lubenter quoad examinandum valorem monetæ, ipsis transmissæ, & quoa

et

ea, quæ *physice* probantur analysi per ignem, atque examine per pondus, & lapidem lydium, quoad *historica* nego, pernego, eos sive pro *juratis*, sive pro *peritis* in arte, hoc ipso, quod *Waradini* sint, habendos esse, cum nihil sint aliud, quam *Docimastes*, *Æstimatores*, *Censores*, *Probatores* monetæ a se visæ.

XVI. *Vero* cuneo Turonensis *Gallicani* subjungo alium, per licitam, publicamque imitationem in Germania fabricatum, nempe *Tuitiensem* Archiep. Colon. *Hermanni*. In adversa extimus circulus literalis ait: *Sit nomen Domini benedictum*, intimus signat *An. M. CCCCLXXXII.* In aversa, ubi *ferrum soci*, extimus circulus habet verba: *Turonensis Tuiciensis*, intimus: *Hermanni Archiep.* *

* PONDERAT tres quartas semunciæ, 3. 16-theil, & est graduum 14. in lothone: nequit ergo valore æquare Grossum *regalem* antiquum. Medietas ejus, Ein Duitscher Hermanus-Blanck, taxata fuit an. 1502. pro 17. Hallensibus rotatis. *Monetar. Trevir. pag.* 1182., ideoque iste Turonensis *Tuitiensis* ad minimum valebit 5. petermeng. 1½ Crucig. Trevir., imo bene 6. petermengos, & ultra, hodie.

XVII. QUID nunc grossus *Trevirensis?* Treviri habuerunt *duo genera* grossorum: * Unum *simplicem*, einen einletzigen, einfachen, Trierischen Groschen; ** alterum *duplicem*, einen doppelten, oder Peters-Groschen. ***

* UTERQUE venit sub nomine valde generali, & æquivoco alicujus *Albi*, eines Weiss-Pfennings, ex quo profecti sunt errores multi circa antiquas obligationes; cum debitores obtrudere soleant albos *minores* loco *majorum*. Grossum *duplicem* Histor. diplom. Trevir. recte vocavit *Album Grossum*, male *Album rotatum*.

** *Simplicis* grossi effigies varias conspice in *Prodromo Hist. dipl. Trev.* Tom. 1. pag. 624., videlicet Archiep. *Udonis* sub num. VIII. *Cunonis* sub num. XIX. tabul. 1., & tab. 2. *Werneri* sub num. XXVIII., & XXIX., nec non in Tom. 2. Hist. ejusd. pag. 885. *Jacobi* Badensis sub num. XXIV.

*** *Duplicis* grossi Trevirensis diversos typos dat ead. Hist. Tom. 2. pag. 885. sub monetarum num. V. XI. XIV. XV. XVI. XVIII. XIX. XX. XXI. XXII. XXIV. XXV. XXX. XXXI. Multos quoque protulit *Joachimus* im Groschen-Cabinet.

XVIII. GROSSI Trevirensis *simplicis* rarissimam, & antiquissimam petiam servo ex dono æstimatissimo, quod vir Senatorii ordinis mihi fecit, Sæc. IX. Treviris stampatam: Rectæ faciei, ubi Crux, inscriptum est: HLOTARIUS IMP.; alteri: TREVERIS Civi. *

* In lothone habet 12. gradus, in pondere unam quartam semunciae, 1. 16-theil. Huic apposuissem alium. *Theodorici* a Weda Archiep. electi. 1212. lothon. 9., ponderis 2. quartar. semunciae, 2. 16-theil currant., nisi mal fortuna modo nescirem, ubi sit: In adversa est imago S. Petri cum cir cularibus literis: *Theodr. Archiep.* in aversa scutum quadripartitum, cuju angulum primum, & quartum occupat Crux Trevirensis, secundum, & tertium trabs, insigne gentis Wedanae: in summitate scuti a dextris est scu tulum Archiepiscopatus, a sinistris scutulum familiae: Scriptura circularis, *Moneta nova Kil.*, quo postremo verbo puto significari locum Argentariae fortassis *Keil*, vicum supra Mosellam.

XIX. Sed & *Werneri* Archiep. exhibendus hic est *grossus simplex*, utpote qui hunc, ad distinctionem ejus a Grosso *Petrino*, expresse jussit vocari *grossum Trevirensem*. Monetar. Trevir. ad an. 1394. pag. 1176. *

* Ejusmodi *simplices* grossi raro cadunt in manus, *duplices* autem saepius. Praesens *Wernerianus* inventus est anno superiore in Ecclesia S. Simeonis inferiore, dum ad navim allongandam amovebantur stalla veteris chori. Excudit jam talem in duplo *Prodromus Hist. diplom. Trevir. Tom.* 1. *pag.* 648. *tab.* 2. sub num. XXVIII. & XXIX., in quibusdam modici momenti ab hoc cuneo variantem. Deceptus est autem D. *Joachimus* im Groschen-Cabinet, credendo; ambos illos albos esse sic dictos *Anglicos*, Englische; nam neque est Anglicus *Werneri*, quorum 12. debebant facere 6. petermengos, ut ex imparitate cum nummo ibid. sub num. XXVI., qui est eju *Anglicus*, postea Trevir. Cruciger dictus, elucet; neque est *Anglicus* ill alius, longe lateque usitatus, qui faciebat tres Crucigeros Trevirenses sive dimidium Triarium, de quo legatur *Chronic. Limburg. Tom.* 2. *pro drom. pag.* 1104. ad an. 1385. *Sex Hallenses constituunt Anglicum*: 16. *An glici faciunt* 96. *Hallenses.* So ware Juncker Johans, Hern zu Lympurg Schwester Vela allhey uff dem Refectorio in Vigilia ascensionis Domini b dem Chore Vesper-Schanck: Es wurden uffgetragen 3. Viertel Weins, koste zusammen 16. Englisch, das waren zusammen 32. alter guter Pfenning, d einer 3 Hallenses galte, und ein Hallensis der Zeit besserer ware, als jetzt e guter Pfenning seyn kan. Erant duo capitella. *Wernerus* ipsemet dixit, e grossum *trium solidorum*; quo nomine petermengos fuisse indicatos, pr bavi in *brevi instruct. de solid. spec. argenteo.* Petia haec, licet aspectu pa va, est *triarius* Trevirensis, illi, quem anno 1703. in parva figura cudi f cit ex puriore argento Archiep. *Joannes Hugo*, cum epigraphe: III. *P termenger*, extatque in Prodromi Tom. & loc. cit. sub num. XLII., pondere, & lothone compar; uterque enim nummus ponderat 1. 16-the uterque est lothonis 12. ergo plus, quam *Anglicus*.

XX. Grossus Trevirorum *simplex* valuit sub *Balduino*, sicut sub *We nero*, & hodie, quo nostro tempore vocatur a tribus petermengis *triarius*, vid licet 6. Trevirenses *penningos*, qui a *Wernero* nuncupati sunt *Anglici*, dein vul

vulgo *Schillingi*, demum *Crucigeri*, sive valuit 5. Crucigeros Rhenenses, 4. Imperii. *

* SUB *Balduino* legitur in monetario Trevirensi pag. 1168. ad an. 1339. *Grossus pro* 12. *Hallensibus*: consequenter *duo simplices* grossi plus valuerunt, quam unus grossus communis *duplex*, de quo ibidem: *Grossus pro* 20 *Hallensibus*. Hallensis ille erat noster duplus. *Wernerus* ita particavit rem, ut grossus *simplex* valeret 3. solidos, id est, petermengos, *duplex* sex: Vort soll man einen halben Peters-Groissen schlagen, das ist, ein Trierisch Groiss: soll gelten drey schilling triersch: reliqua vide infra §. XXIV. Erat hic solidus *novus*, postea dictus ein Rader-schilling.

Observatio. Cum *grossis*, quos voluit *Wernerus* vocari *Trevirenses grossos*, non debent confundi *Albi*, sub eodem *Wernero* percuti incepti, de quibus anno 1417. Concordia trium Electorum Rheni, & Ducis Juliacensis: Item sall auch iglicher von uns Hern silbernen Wyspenninge, und halbe Wysspenningen dun schlagen, die halten sullent nach gebure Echt pfenning fines silbers (id est, 10. lothones 12. grana,) und der wyßpenninge sollen hundert, und seese gaen uff einen Collschen Marck gewiegen, und nit mee, und der Englischen, mit nahmen halbe wysspennige, der sullent zwey hundert, und sechszehen uff eine Marck Collsche gewiegen gaen; und man sall derselben wisspenninge (id est, primo loco nominatorum alborum) zwanzig und einen halben geben, und nemmen vur den vurgenannt nuwer Gulden einen: Auch sall man drylinger, und haller schlagen: die drilingen sollent halten 7. pennige fines silbers (id est, 9. lothon. 6. gran.) und sullent wiegen 400. einen Collschen Marck. Item die Heller, oder Morgin sullent halten 4½. pennina fines silber (5. loth. 12. gran.) und sollent wiegen 50. ein Loth; und der wysspenning soll gelden 12. Heller. *Hist. diplom. Trev. Tom.* 2. pag. 359. Hic enim est antiquus ille *albus*, sub nomine *rotati* celebratus, cujus divisores fuerunt 1.) *Anglicus*, semissem ejus faciens; 2.) *Trilingus*, a tribus Halleris vocatus, propter quod in Monetario pag. 1176. etiam vocatur a *Wernero* ein drey Heller-pfenning, sive *dimidius Anglicus*, & *quarta pars* albi rotati, & denique 3.) *Morgio*, sive *Hallensis*, postea exaltatus in *denarium rotatum*, qui modo est Trevir. duplus. Hæc divisio habetur quoque de anno 1425. *Monet. pag.* 1178. *columN.* 2., ubi gradatim descendendo sic ponitur: Wisspenningen, Englisch, Drilinc, Haller. *Florenus auri* (qui erat 20. caratarum, cum veteres essent 23., & quorum 66. pendebant marcam ponderalem Coloniensem) stabat 41. petermengis, sive 20½. albis rotatis.

XXI. GROSSUS *duplex*, stampatus ad valorem *communis* grossi Turonensis, jam fuit apud Treviros, * priusquam Electores nostri inciperent eundem fabricare ad quantitatem, & jucunditatem Grossi *Turonensis* * *

* HABEO grossum talem, *communi* Turonensi æqnivalentem, *Henrici* a Vistingen, creati an. 1260., cujus loto est 15., pondus 1. 16-Theil sicut erant boni Turonenses ordinarii sæc. XIV. Inventus est ante annos circiter octo cum quantitate ejusmodi petiarum argentearum defossa in aperto campo prope

prope Erang infra Treviros; Vid. *Prodrom. Tom. I. pag.* 632. §. 2. l solo aspectu, & absque examine aurifabri, nemo credidisset, ipsum e grossum antiquum duplicem.

** INCEPIT *Boëmundus II.*, *Balduini* anno 1354. Successor. Vid. *Hist. di Trevir. Tom.* 2. *pag.* 885. sub. num. monetar. V., *antiquiores* grossos ad e gantiam Turonensem non inveni a nostris Archiepiscopis. Censet Rmus. Illmus. ab *Hontheim* loc. cit. pag. 888., hunc grossum Trevirensem fui *antiquo grosso Regali* parem, quod & ego credo, saltem eatenus, quod v luerit plus aliis Turonensibus *ordinariis*. Ibidem præ ceteris distinguunt grossi majores tres, videlicet prædictus *Boëmundi*, *Cunonis* sub num. XI. *Werneri* sub num. XIV., propter quod Rmus, & Illmus Author censui etiam *Cunonis* grossum esse imitationem *grossi Regalis*. Quod *Cuno* præt alios grossos, stampatos ad 6. petermengos, etiam cuderit unum ad $7\frac{1}{2}$ p termengos, probatur ex unione monetaria, quam anno 1371. inivit cu *Wenceslao* Duce Luxemburgi, de cudendo grosso communi utriusque patri 30. *denariorum*, sive 5. Anglicorum, id est, 2. triariorum cum dimidio, lothon., & quorum 64. penderent unam marcam argenti Trevericam. *Hist diplom. Trev. Tom.* 2. *pag* 255. Vidi nuper Luxenburgensem grossum, cujus una facie est Luxenburgense scutum, superposita magna corona, i scriptio circularis: *moneta nova Lucenburge*; in altera est Aquila simple expansis alis, sicut in illo grosso *Cunonis* nostri, quem exhibet *Prodr Tom. I. pag.* 624. *num. XX.* videtur expresse electa fuisse hæc Aquila ad notandam utriusque nummi communionem.

XXII. GROSSI *Trevirensis* duplicis *ordinarii* valor fuit 5. petermen rum, sicut supra dixi §. X. de grosso *Turonensi* vulgari, usque ad *Cuno* Archiep.

* ex dicto §pho applica huc probationes; neque enim verosimile est, Monetari Archivi Electoralis Trevirensis potius loqui ibidem de cuneis *exteris*, qu de *domesticis*.

XXIII. SUB *Cunone* grossus ordinarius Trevirensis *major*, sive *dup* percussus fuit ad 6. petermengos; sive, ut is foret exacte alterum tantum gr Treverici *simplicis*, sive ut conciliaretur æqualitas grossorum *novorum* cum g so, vel Turonensi *antiquo*.

* MONETAR. Trevir. ad an. 1371. loc. cit. pag. 1173. Man soll schlagen wysse P ning, iglichen von 2. Schillingen, der halten soll in dem Affey $9\frac{1}{2}$ pfenning (id est 13. Löthig) und der sollen gan uff eine Marck gewiegen XCI. und ein der. Jam sæpe notavi, quod *solidus numeralis* semper fuerint 12. den quodque penningus minutus, sive denarius, ut veteres loquebantur, medium Sæc. XIV. non fuerit amplius *cruciger* Trevirensis, ut ante. *duplus* tantum: itaque duo solidi fecerunt 2 triarios, sive 6. petermeng dele itaque in *brevi instruct. de solido spec. argent.* §. 4. in nota omnia a ve

nisi fallor, ubi per nimietatem posui talem grossum album ad 12. petermengos, quos nullus unquam grossus *regularis*, seu *ordinarius*, valuit, saltem ex primæva stampa, licet *extraordinarium* habeam, qui abunde præstet 15. peterm. *Friderici*, *Ioannis*, *Georgii*, cum inscriptione: *grossus novus Ducum Saxon.* Lotho ejus est 15., pondus 5. 16-theil. Angelus aliger tenet Scutum, in quo sunt duo decussati enses. *Minor* ibi *Cunonis* moneta ad 12. denarios, sive unum solidum: Cleyne pfenninge, als einen von einem schilling, erat præsens triarius: *alter* ad 6. denarios, einen von VI. pfenningen, erat dimidius triarius, sive tres crucigeri Trevirenses: *tertius* ad 2. denarios, einen von II. Penningen, præsens cruciger Trevirensis: itaque sub his speciebus non continebatur *solidus novus* Werneri, sicut tunc putavi. Valebat aureus tunc cusus 9. capitella: Goldgulden, der eyner soll gelten XVIII. der vorgenannten Wyssphenning, id est, 18. dimidiis capitellis. Adde ibid. pag. 1173., ubi 20. tales grossi commutabantur in aureum 10. capitellorum, erantque Lothone meliores prioribus, licet paulo minores pondere: Gulden sullen halten 23. Grart: 66. der gulden sullen gaen uff 1. Marck fyns Golds: der Gulden soll einer gelden 20. alb. Wiss-penning sullen halten uff der Ussene 10. penningh fyns, das macht 13. Loth, und 1. Quinten; und der Wysspenning sollen gaen uff ein Marck 96.

XXIV. WERNERUS Archiep. mansit an. 1394. in pede, quem pro grossis, majore & minore, elegerat *Cuno*; * solummodo *solidum novum* introduxit. Postmodum induxit albos, de quibus §. XX. in observatione. **

* Anno 1394. sic ordinavit: Soll geschlagen werden ein Grober Penning: soll heischen ein Peters-Groisse: licet enim in simplicibus grossis ejus etiam fuerit imago S. Petri, tamen non ita venuste sub throno operis gothici: derselben sollen XX. vor eynen guten schwaren Gulden stehen: Soll der Gulden nicht meher, dan VI. pfund Gelts triersscher webrongen syn. Soll der Peters-Groisse glich eynem alten Wysspenning IX. Penning fynes halten (id est 12 Loth) und soll gelten VI. schilling triersch. Reliqua lege supra §. XX. Tunc *libra* Trevir. stabat 20. petermengis, nec amplius unus *triarius* repræsentabat *solidum numeralem*, sed *petermengus*. Aureus iste erat de *gravibus* & *bonis*, non de *vulgaribus*, utpote qui postremi non per grossos *Petrinos*, nec per *grossos Trevirenses*, sive triarios, computabantur, sed per *albos rotatos*, maxime in terris *Rhenensibus* & *ultra Rhenensibus*, & vulgo vocabantur *Albi*, Weyss pfenninge. Vide supra §. XX. in nota ad ordinat. monetar. de anno 1417. Et hinc

** *Resolve* ultimato difficilem illam paginam Historiæ diplom. Trevir. Tom. 2. pag. 316. ubi anno 1400. Castrenses *Werneri* in Montabaur acceperunt suam soldam per *florenos simplices*, *marcas*, *florenos pagamenti*, & *florenos auri*: Florenus ille *simplex* stetit 12. *albis*, id est, *rotatis*, duobus capitellis, sicut hodie: *Marca* 16. albis, sive 32. petermeng. Florenus *pagamenti* 20. albis, sive 40. petermengis, sicut in computibus hoc sæpe inveni. Florenus *auri* 42. petermeng. Coincidit *Monetarium* Trevir. loc. cit. pag. 1177. *Anno* 1404. 1. *florenus pro* XXI. *alb.* *Anno* 1406. 1. *florenus pro* XXII. *alb.* *Anno* 1410. 1. *florenus pro* XXI. *alb.* *Anno* 1416. 1. *florenus pro* XX. *alb.* Confer ibid. pag.

pag. 1178., ubi anno 1425., sicut anno 1417., 20½. tales albi fecerunt *flori* *num* 19. *caratar.* auri; Albus idem valebat 9. *denarios*, sicut constat ex sup putatione *marcæ*, quæ perficitur numero denariorum 144. hi denarii eran *nostri dupli:* igitur unus albus de *rotatis* jam erogabatur *uno dupla* ultra pede valoris ordinarium, cum alias 18. facerent 144. denar. Et ideo quoque 17½ fecerunt 1. *libr. hall.*, cum alias 20. ad hoc desiderarentur.

XXV. SUBSECUTI Electores Trevirenses, *Otto* a Ziegenheim, *Raba* *nus* ab Helmstatt, *Jacobus* a Sirck, *Joannes* Badensis, stamparunt quidem ad huc grossos *majores*, sed non ita bonos, ut recensiti. *

* TENEO grossum majorem *Iacobi* a Sirck, quem vide excusum in *Tom.* 2. *Hist* *dipl. Trevir. pag.* 885. sub. num. XX. Est 12. lothonum, ponderat dimidiam drachmam, ½. quint, & sic *una tertia* levior erat grossis *Cunonis*, *Werneri* cœterisque antiquis ordinariis.

XXVI. ET sic per declinationem monetæ involuerunt *Grossi*, ac *Turo* *nenses* per Germaniam *duorum alborum rotatorum*, sive quatuor petermengorum. *

* QUANQUAM & hi ipsi respectu monetæ *novæ* anni 1502. tam boni fuerint, ut valore ascenderint saltem ad 6. petermengos: nam *Coloniensis* Turonensis, id est, grossus duorum alborum rotatorum Coloniensium, qui non fecerat 4. petermengos; valvabatur tamen tunc a *Ioanne* Badensi, cœterisque Rheni Electoribus ad duos albos rotatos Trevir. monetæ. *Monetar.* Trevir. loc. cit. pag. 1182. Ein Colnischer Turnos 2. albos. Et *blanco* Trevirensis, qui erat medietas grossi Trevir. junioris, atque in computibus adscribebatur pro duobus petermengis, ascenderat ad 20. Hall. rotatos: Ein trierscher blanck vor 20. Heller, i. e. 3. petermenger ⅔. Fr. tr. Habeo quoque grossum perpulchrum *Ruperti* Palatini, Archiep. Colon. cum imagine S. Petri, & inscriptione: *Grossus Tuitiensis*, 15. lothon., paulo graviorem grosso *Iacobi* a Sirck, in pondere tamen justo veteris grossi deficientem, cujus medietas tamen anno 1502. æstimata fuit 3. petermeng. 1½. Crucig. Trev. Ein Duitscher Robertus-blanck 22. Heller. Item Grossum Metensem 15. lothon. ½. drachmæ, cum effigie S. Stephani genuflexi, cujus tamen medietas tunc taxabatur pro duobus albis rotatis: Ein Metzblanck 2. alb. Vidi quoque grossum ejusmodi Saxonicum cum duobus decussatis gladiis, & in inscriptione: *grossus novus Ducum Saxoniæ*, 5. lothon., & aliquot granor., qui ponderabat ½. drachmam, ad 4. petermengos æstimandum, sicut Sæc. XV., & XVI. currebant in communi tales grossi.

XXVII. HÆC grossorum circiter ab anno 1400. facta quoad trientem diminutio, *novi semissis* grossi, nempe *Albi rotati*, nec non quadrantis, sive *novi Anglici*, * percussio bene notetur, tum, si velis intelligere *Chronicon Lim-*

purgen-

rgense quoad rem monetariam, tum præcipue, quia hic quærendum est inim, ac fundamentum sic dictæ *monetæ rotatæ*, quæ tot jam exercuit ingenia. **

' Dum *Anglici* nomen imponebant *dimidio* albo rotato, non sequebantur valorem *Anglici antiqui*, de quo supra §. XIX. in not.; illum non poterant amplius vocare, quia hæc moneta erat *trium cruciatorum* Trevir., ille autem *duorum*. Arbitrarie itaque hoc fecerunt, sicut, cum anno 1394. *Wernerus* voluit *cruciatum* Trevir. vocari *Anglicum*.

* De hac in dissertatione proxima: hic solum notetur, ab hisce albis valorem *floreni auri* fixum fuisse, ab initio ad 20., deinde ad $20\frac{1}{2}$., postea ad 24., demum ad 26. imo a Carolo V. ad 28., donec tandem exinde constanti usu determinaretur *Dalerus imperialis* ad 27. tales albos, id est, 54. petermengos. Interim has inter mutationes valde decrevit monetæ bonitas intrinseca: Cum *grossi* sub *Cunone* essent 13. lothon. 1. quintæ, sub Wernero 12. loth., *albi* sub hoc tantum acceperunt 8. penningos argenti puri, i. e. 10. loth. 12. grana, & sic tertia pars erat cuprum. *Hallenses* sub *Wernero* habebant $4\frac{1}{2}$. penningos, sub *Rabano* acceperunt 5., sub *Ioanne* II. anno 1464. tantum 4. penningos, i. e. 5. loth. 6. grana.

XXVIII. Ex quibus notitiis jam intelliges in *chronico Limburgensi* sequen-

: Extat in *Prodromi* Tom. 2. a pag. 1048.

) Pag. 1098. ad ann. 1375. *Nota bene:* 10. Schilling Penning, *sive* 10. *solidi denariorum*, *æquiparabant Turonensibus* 15, *sive* 30. *Albis*. Vides, Turonensem esse duos *Albos*, certe non *petermengos:* Vides, 15. Turonenses æquiparari 10. solidis denar., i. e. 120. denariis: quilibet igitur Turonensis stitit 8. denarios: denarii hi erant *graves*, quia 9. Hallenses *antiqui* faciebant eorum *tres*, ut loc. cit. mox subjungitur: ter 8. sunt 24.: ergo unus *Turonensis* fecit 24. Hallenses, i. e. duplos Trevir. ergo 6. petermengos. Hic sumpsit chronicon Turonensem *antiquum*.

) Pag. 1106. ad an. 1391. Wollfeilkeit Weins, und Korns: um Laurentii das Malter Korn 12. Groschen: Ein Groschen ware 16. Heller: 12. Groschen ein Gulden. Ubi *Mechtelius* Hallensem ponit, constanter intelligit *Hallensem monetæ gravis*, nisi expresse addat: Raders Heller, qui minor erat illo: talis erat noster modernus duplus, quorum tres faciunt *crucigerum Imperii*, sive quartam partem triarii Trevir. Vid. *brev. instr. de solid. ficto.* §. 10.: sumpsit ergo grossum pro 4. petermengis, & florenum pro 48., qui postea dictus est *rotatus*.

) Pag. 1119. ad an. 1494. Alß beede Chur und Fürsten, Trier, und Hessen, zu Lympurg waren, 6. viertel Wein gepræsentiret worden: jeder quart 5. Heller: facit $7\frac{1}{2}$. thornes. Viginti quatuor quartæ sunt 120. Halleri prædicti, 30. petermengi: Stetit tunc unus Turonensis 4. petermengis. Concordat, quod scribit ad an. 1496. dem Herrn Weyhbischoffen præsentiret 3. Viertel Wein: die quart 4. Heller, facit 3. Turnos: ergo unus Turonensis 16. tales *Limpurgenses*, id est, *graves* Hallenses. In his duobus locis Author. Sæc. XVI.

 in

in XVII. aut non est locutus de grosso *Trevirensi*, utpote qui fuit 6. p
mengorum anno 1391. & 94. aut deceptus est a Turonensibus sui ævi.

4) Pag. 1117. ad an. 1432. ware die Landsteuer diesem stifft 50. libb. Triersch waren 20. Gulden 10. Thornes schwer Geld. Erant 250. Turonenses; qua ergo libra 5. Turonenses, id est, 20. petermengi, sicut sub *Wernero* primus hanc libram Trevirensem introduxit, de qua idem chronicon pag. diserte scribit: *& libra facit* 10. *albos;* per albos autem chronogr iste intellexit *rotatos*, nisi adderet *simplices*. Florenus hic fecit 12. Turo ses, fuitque rotatus.

XXIX. Grossorum hujusmodi, seu Turonensium Rhenanorum *duos Albos*, seu quatuor petermengos, percussio evanuit postea: * Et El res Trevirenses reversi sunt, exemplo *Cunonis*, ac *Werneri*, ad petias 6. p mengorum. **

* Causam puto fuisse, quod Cæsar & superior Germania tanti noluerit aes istos grossos, ut 12. eorum æquarent 12. duplices grossos Imperii ad 6. cigeros gravissimos, qui debebant constituere *florenum*, postea *Dalerum* *perialem* dictum, ad 72. crucigeros Imperii: nam grossus ille *Imperialis* sechser, de Jure faciebat 18. Hallenses, sive Trevirenses duplos; econtra sus *Rhenensis* valuit tantum 16.

** Lotharius a Metternich fabricari fecit an. 1622. valde impuram petiam figura S. Petri, & inscriptione *VI. alb.*, quam vide in Tom. 2. *Hist. di Trev. tab.* 2. *pag* 885. sub num. XXXVI. Meliorem, & elegantiorem *Franciscus Georgius* anno 1734. sub nomine ½. Kopfstuck Chur-Trier. Mainz, quam vide ibid. Sub num. LII.

TANTUM.

VIII.

GEORGII CHRISTOPHORI NELLER U. J. D. &c.

AD REGULAM CANCELLARIAE XXV,

ALIASQUE PONTIFICIAS CONSTITUTIONES

NEC NON

DOCUMENTA SEC. XIII. XIV. ET XV. SUPER CENSIBUS INTELLIGENDA,

INSTRUCTIO BREVIS MONETARIO-CANONICA.

Trevir. 1762.

SECTIO I.

Explicatur valor, ac tenor Turonensis parvi pro commercio.

§. I.

QUANQUAM hæc monetula esset creatura *peregrinæ* terræ, nempe *Gallicanæ*; fuit tamen non solum a sic dictis *Papis Avenionensibus* adhibita, sed etiam *in ipsam Romanam Curiam* introducta, & *per Germaniam* cursu tam frequenti donata, * ut per eandem *census*, & *debita* in libris, chartisque exprimerentur: ex quo sponte agnoscitur *necessitas* pleni, quem de eadem habere oportet *JCtum*, intellectus. **

* Apud *Treviros* cursus horum parvorum potissimus sese manifestat Sæc XIII. & XIV., sicut probant loca in subjunctis adducenda.

** Sunt tales circa hos numulos notitiæ ICto necessariæ, quales frustra requires a peritis in arte monetaria Magistris, vulgo dictis *Waradein:* hinc neminem pigeat præsentes paginas, si non legere, certe tamen in casum necessitatis asservare.

II. *Nomen* ſuum *characteriſticum* accepit a civitate *Turone* (Tours) in lia, ſicut *Pariſienſes* parvi a *Pariſiis.* *

* *Pariſienſes* Parvos nondum deprehendi deductos fuiſſe in literas contral apud *Treviros*, ſicut neque *Groſſos Pariſienſes*; cujus rei cauſa eſt, qu *monetarius Turonenſis*, tanquam *Pariſienſi debilior*, plus convenit *Gern* pariter pedem debiliorem habentibus: imo & ipſa *moneta* ſic dicta *Bar* i. e. Epiſcoporum, & aliorum per Galliam Illuſtrium, qui olim di cudendæ monetæ gaviſi ſunt, amplectebatur pedem *Turonenſem.* Hoc *Lotharingi* computant per *libras Turonenſes*, livres Tournois, quorun vem faciunt uncialem Galliæ ſex librarum Franciæ. Lex, *l'alloi*, Groſſi *Turonenſis*, erat 11¼ *denariorum*, i. e. 15. lotonum præciſe; tra vero lex Groſſi Pariſienſis erat 11½ *denariorum*, ſive 15. lotonu 6. granorum; & teſte du *Freſne* verbo: *moneta* pag. 946. an. 1343. valebant 12. *Parienſes Parvi*, quanti 15. *Turonenſes parvi*, nemp *Groſſo Turonenſi.*

III. Hi ambo *Parvi*, nempe *Pariſienſis*, & *Turonenſis*, fuere ſibi *ſimillimi*: ſolummodo ſe, præter valorem, diſtinxerunt his verbis: *Civis ſius*, *Civis Turonus.* *

* Qui hodieque adſunt, ut plurimum in altera facie habent: *Ludovicus Philippus Rex*, *Karolus Rex;* & ſunt de Sæculo XIV. Regum *Ludo Philippi V.* aut *VI.*, & *Caroli IV.*

IV. *Parvi* vocabantur, quia erant *vulgares denarioli* ejus ævi in Gal nam & *Gloſſa* in *Clem. 2. de Magiſtr.* denariolos *Bononienſes* vocavit *parv nonienſes.* **

* *Dimidium* iſtius denarioli dicebatur Gallis *mallia*, aut *obolus.* Quo tem *ſubinde* Sæc. XIV. unus Parvus *Turonenſis* valeret *duos denari ronenſes*, hoc non tenuit diu, edictis regiis prohibitum. *Du* loc. cit.

** Parvi *Bononienſes* tam erant exigui, ut, teſte eadem gloſſa, 3000. *Turonenſes* (in unciam noſtram *duodeni*) facerent 500. *libras Bonon parvorum;* & ſic groſſus, valens 10. *denarios Trevirenſes* Sæc. XI luerit 40. *Bononienſes parvos :* talis parvus non tenuit *plus uno gra* ri argenti.

V. Cognominabantur etiam *Nigri* * Turonenſes; quia, *cupro arg longe ſuperante*, brevi *nigreſcebant*, cujus modi viles monetæ hodie apud *manos* vocantur Füchs, vulpicantes, rubicantes.

* Idem dici per hæc: kleine Turnoß, ſchwarze Turnoß. kleine ſchwarze Turnoß

bat tum *Chronicon* monetarium Electoralis Archivi in tom. 2. *Prodromi* Hist. diplom. Trevir. pag. 1168. de an. 1229. Clenner, ader schwarz Turnoß, tum documentum, sigillis publicis munitum, in Archivo S. Simeon. de an. 1333. *Teneor Decano, totique Capitulo S. Simeonis Trevirensis in centum libris* Turonensium parvorum, *legalium, & bonorum*, grosso Turonensi pro quindecim parvis Turonensibus computato. . . . *pro qua summa assigno quinque libras* Turonensium parvorum, *census annui, & perpetui solvendas:* hic non additur: *nigrorum*; ast in decreto Prætoris Trevirensis pro immissione in hypothecam domus desuper obligatæ de an. 1352., & 1373. ponitur sic: *pro quinque libris Turonensium* nigrogrum parvorum, *annui, & perpetui census neglecti.* Confirmatur ex his duabus positionibus *du Fresnii* glossar. Tom. 4. pag. 949. PARVI *Turonenses* NIGRI (*petits Tournois noirs*) *qui tum cudebantur, pretii* 1. *denar. Turon.* Edict. 14. Nov. 1354. Et mox: *Denarii* PARVI *Turonenses* (*petits deniers Tournois*) *pretii* 1. *denar. Turon.* a 27. Jan. ad 4. April. 1354.

VI. Valorem *intrinsecum* horum *parvorum Turonensium*, uti quoque *parvorum Parisiensium*, cogitaveram huc referre ex *Du Fresnio*, omnibus Edictis ab an. 15. usque ad an. 1571. extractis, ut sub unum conspectum ponerentur: l, re pensata, nolui tædium facere lectori *ex nimis crebra pedis variatione*, im *intra eundem* sæpe *annum*. *

* Sic e. g. an. 1354. a die 27. Jan. usque ad 4. Aprilis parvi Turon. jubebantur esse legis 1. *denar.*, & 9. *granor.*, i. e. 1. lotonis, & 15. granorum, sive $1\frac{5}{8}$ lotonum, *argenti Regii*, ponderis autem talis, ut 18. eorundem parvorum Solidi, & 4. denarii, i. e. 220., pensarent marcam Parisiensem, quæ requirit 4608. grana: unus ergo parvus Turon. tunc pensavit 21. grana, in quibus delituerunt duntaxat *argenti regii*, quod *tunc saltem*, $15\frac{1}{3}$. lotones meri argenti tenuisse fertur, ferme $1\frac{7}{11}$ grana; *meri* autem argenti adhuc minus; sed a die 31. Octobris ejusd. an. 1354. usque ad Jan. sequentis anni debebant esse *ponderis* 18. granorum, *legis* 2. denar., & 16. gran. *argenti regii*, i. e. $3\frac{5}{9}$. lotonum: sic meliorabantur, & unus tenuit argenti *regii* 4. grana, *meri* $3\frac{3}{4}$ grana: quanta disparitas valoris intrinseci pro eodem anno!

VII. Qui meas adhuc in manus inciderunt *Turonenses parvi*, continuet $3\frac{1}{4}$ grana *meri* argenti. *

* Sic e. g. is, quem dedi supra §. III., *legis* 5. lotonum est, *ponderis* 12. granorum: continet $3\frac{3}{4}$. grana pura: alii sunt *ponderis* 20. granorum, *legis* 3. lotonum; hi pariter $3\frac{3}{4}$. grana puri argenti complectuntur.

Additio. Nobilis D. *Gerardus* HÜLS, Senator Coloniensis, fabricæ monetariæ ibidem Præfectus, & monetarum explorator, judicavit *duplicem* Turonensem *parvum*, qui sola majoritate distinguitur a *parvo simplice*, legem

gem $5\frac{2}{3}$. lotonum tenere: quam plurimos vidi, & examinavi, parum inter se concordantes *pondere:* alii enim pensant 17., alii 18. 19. 20. 21. grana; hic præsens *Ludovici Hutini* librat 20. grana, unum detritioni imputo; & sic abscondit meri argenti $7\frac{7}{18}$ grana: qui vero tantum 18. grana pendunt, hi tenent $6\frac{3}{8}$ grana meri. De hisce *duplicibus* parvis extat in *Hist. Diplom. Trevir. Tom.* 2. *pag.* 26. documentum de an. 1304. *Ducentas, & quinquaginta marcas* denariorum, NB. *duobus* parvis Turonensibus *pro denario computatis.* Marcam *numeralem* sume *pro* 13. *solidis, &* 4. *denariis duplicibus:* 250. marcæ fecerunt 40000. *duplices*, sive eorundem denariorum $3333\frac{1}{3}$ solidos, *simplicium* vero *parvorum* solidos $6666\frac{2}{3}$. 14. simplices parvi fecerunt an. 1304. unum *grossum* Turonensem *de illis*, quorum 12 faciunt unciam argenti 15. lotonum: itaque 250. marcæ illæ fuerunt 400 unciæ talis argenti: probam fac, dividendo 80000. *simplices* parvos pe 168., nempe quot parvos faciunt 12. grossi Turonenses. De his quoqu *duplicibus* parvis videtur accipi debere valvatio illa apud *Du* FRESNE *Tom* 4. *glossar. pag.* 942.„ 9. Septembr. an. 1313. 10. Martii 1315. *Turonense* „dicti *parvi Cornuti*, quia minus bene cusi, & formati, ponderis 21. gra „nor. *legis* 3. denar., 18. granor.„ pretii 1. denar. Turon. Fuere tantum 5. lotonum. Figuras dat ibid. sub num. 5. & 6.

VIII. Verum, in æstimatione *parvi Turonensis*, prout valuit per Germaniam, tuto procedetur, per eorundem reductionem *ad libras cujusque loci*, ve ad *grossos Turonenses*, ponderis 2. scripulorum, legis 15. lotonum. Qua vi inita reperio, quod ante an. 1333. Treviris 14. libræ *parvorum Turonensium* valuerint 10. libras *denariorum Trevirensium*, sive 240. prædictos *grossos*, a 20. uncias legis 15. loton. *

* Chronicon monetale Trevir. in *Prodromi* Tom. 2. pag. 116. ab an. 1313. u que ad an. 1316. *Florenus pro XII. grossis: grossus pro XIV. parvis Turonensibus: X. denarii Trevirenses pro grosso.* Sic ergo 10. *Trevir.* dena fecerunt 14. *parvos Turonenses*, & unus *florenus auri* fecit 14. *solidos parvorum Turonensium*, adeoque præstantior erat *Ducato aureo* illius tempo ris, de quo loco eodem cit. habetur: *Ducatus aureus* valet XIIII. (subintelige solidos) *parvorum Turonens.* Grossum illum, pensantem $45\frac{1}{3}$ grana argenti, quod vocant, *regii*, reduc ad $42\frac{1}{2}$. grana argenti meri: hæc distribue in 14. *parvos*, & reputatus fuit quilibet horum tenere 3. grana, minutia relicta: distribue quoque $42\frac{1}{2}$. grana in 10. *denarios Trevir.*, & impu in quemlibet $4\frac{1}{4}$. grana meri argenti.

IX. Sed anno 1333. (id quod probabiliter jam aliquo tempore prius v guit) reperio, quod *unus* denarius *Trevir.* valuerit *sesqui-denarium* parvum *Turonensem;* sic, ut 10. *denarii Trevirenses* computarentur *pro 15. parvis Turonensibus.* *

* D

* Documentum supra §. V. adductum, ubi *grossus Turonensis*, valens 10. *denarios Trevir.*, computatur pro 15. *parvis Turon.* Et quoniam adhuc an. 1333. 12. tales grossi valuerunt *Florenum parvum auri de Florentia*, quilibet vero grossus 15. parvos Turon., ideo Chronicon monetar. Trevir. in Tomo 2. *Prodromi* pag. 1169. ad an. 1339. eundem florenum æstimavit 15. *solidis parvorum:* Ein Pfund schwarzer Turnos macht einen kleinen Gulden von Florenß, NB. Vor XV. Schilling derselben Turnos einen (i. e. Gulden) zu zehlen. Cur autem hic XV., & non XX., solidi parvorum vocentur *libra*, dicam infra §. XI.

X. Post medium Sæculi XIV. vero res inversa erat, ut *unus* parvus *Turon.* valeret *sesqui-denarium Trevir.*, utpote diminutum. *

* Probat hoc charta pergamena authentica S. Simeonis, confecta Treviris 1337. *Octo libras Turonensium parvorum annui census, pro 160. libris dictæ monetæ*, cui documento *post tempora Cunonis Archiep. Trevir.* extrinsecus pro notitia inscriptum cernitur: *Hæredes quondam Ægidii de Ponte* super octo libris Turonensium parvorum, *pro quibus* NB. NUNC *solvuntur* 12. *libræ pagamenti cursibilis;* i. e. pro 160. solidis *parvorum Turonensium*, qui anno 1337. tantum fecerant 106⅔. Solidos *denariorum Trevir.*, solvebantur post medium Sæc. XIV. 240 solidi *Trevirenses*, sive, pro 1920. parvis Turon. tunc solvi debuerunt 2880. denarii Trevir., qui ipsi anno 1337. valuissent tantum 1270. denarios Trevirenses, proindeque post medium Sæculi XIV. denarius Trevirensis jam ultra dimidium sui fuerat imminutus; sicut hoc ostendi in *Brevib. Instruct. de den. & Hall. pag.* 118.

XI. Observatione dignum est, ne in antiquis obligationibus valvandis committatur adversus debitorem injustitia, quod interdum, *etiam ante medium Sæculi XIV.*, sub nomine *libræ unius parvorum Turonens.*, eines Pfunds schwarzer Turnosen, *tantum* intellexerint contrahentes *quindecim solidos illorum parvorum;* cum libra *proprie dicta* requireret *viginti solidos.* * Sed hoc *in regula*, seu *generaliter*, teneri non debet, absque certis chartæ expressionibus. **

* Quasi dixissent contrahentes *libram Hallensium*, quæ fecit 1. florenum auri de Florentia, *in parvis Turonis:* nam XV. solidi talium parvorum non tam fuere *libra parvorum*, quam *libra*, sive 20. solidi, *Hallensium.*

** Tunc ergo solummodo hoc procedit, quando charta obligationis 1.) expresse dicit, *quod* 15. *solidi parvorum faciant libram, aut Florenum de Florentia*, sicut supra §. IX. Chronicon monetale ad an. 1339.: Vor 15. Schilling schwarzer Turnoß einen (Gulden) zu zehlen, cum præmisisset: ein Pfund schwarzer Turnoß macht einen cleinen Gulden von Florenß. Tum temporis iste florenus constitit 1. *libra Hallensium*, i. e. 240. Hallensibus, teste eod. Chronico ad an. 1339. *Grossus pro* 20. *Hallensibus: florenus pro XII. Grossis*, sive una uncia moderna argenti 15. lotonum: Et ad annos 1341. 42. cleine Gulden von Florenß vor 1. lib. Heller zu rechnen. Tunc itaque *dimidia libra* denariorum Trevir.,

una libra Hallensium, *XV. Solidi* nigrorum de Turono, XII. *grossi* Turonenses, *uncialis* 15. lotonum, *florenus auri* de florentia, fuere unum, ac idem in valore. Et ideo etiam 2.) tunc *XV. Solidi parvor. Turon.* contra regulam libræ computari innuuntur *in unam libram*, subaudi, *Hallensium*, quando in documento legitur, sicut supra §. V. *Grosso Turonensi pro quindecim parvis Turonensibus computato*, ad quid enim mentio *de grosso Turonensi*, quorum 12. fecerunt *libram Hallensem*, valente 15. parvos, nisi quod libra ibi significaret 12. grossos tales, hi vero XV. solidos parvorum? Quapropter in dicto instrumento *centum libræ Turonensium parvorum* non erant 2000, sed tantum 1500. solidi parvor Turonens., sive 1200. *grossi Turonenses*, aut 100. unciæ argenti stampati 15. lotonum.

XII. Ad hanc vero observationem, quæ *a regula libra*; sive 20 solidis, aut 240. petiis, *per modum exceptionis*, recedit, non pertinent sequentes passus:

a.) In Hist. diplom. Trevir. *Tom. 2. pag.* 17. de an. 1302. *Summam mille, & trecentarum librarum parvorum Turonensium*, nulla facta mentione, *aperta*, vel *latente*, quod XV. *solidi* parvorum *pro libra* reputari deberent: non erant ergo solummodo 1300. unciæ argenti dicti, sed, libra *per* 20. *solidos* integre computata, 1925. unciales.

b.) Ibid. pag. 29. de an. 1304. *Præsentare in Epternaco permittimus* 2000. *libras parvorum Turonensium nigrorum, seu valorem eorundem.* Sunt 2500. unciales 15. lotonum.

c.) In *Prodromi* Tom. 2. pag. 1268. de an. 1315., ubi stipendia, militaribus Trevericis pro expeditione Bohemica exsoluta, latius describuntur; & omnium quidem aliorum Nobilium stipendia per *libras Hallensium*, unius autem, soliusque *Friderici de Burscheit per* 50. *libras parvorum Turonensium;* qua profecto diversitate unica non fuisset opus, si unus idemque valor *libra Hallensium*, & *libræ parvorum* assumi voluisset: Erant ergo, non 50., sed 62½ unciales 15. lotonum.

d.) In libro monetali S. Maximini fol. 11. verso: ad an. 1443. das Pfund kleine schwartzen Tornis ist zu Metz geachtet worden vormahls uff die 15. Schilling Metzer Wehrung: hic enim libra nigrorum sumi debet pro 20. solidis nigrorum eorundem, facientibus tantum 15. solidos denariorum *Metensium* antiquorum: i. e 180. Metenses fecerunt 240. nigros.

e.) In charta S. Simeonis Trevir. de an. 1276. vendebatur census annus 15. *solidorum Turonensium, minus uno Turonensi, pro* 15. *libris Turonensium.* Hic 15. solidi non vocantur libra, sicut vocari potuissent brevius, dicendo: *unam libram Turonensium pro* 15. *libris pretii capitalis*, nisi per libram intellecti fuissent 20. *solidi Turonensium:* Census ergo erant 170. Turonenses parvi: emebantur 5. pro 100., minus unico Turonensi parvo (quod mirabilitate non caret) ad totam summam: *Census* iste hodie esset *unus uncialis Galliæ*, minus 18oma parte: *Redemptio* fieri deberet per 20. unciales Galliæ currentes,

Et adverte, quod, si in antiquis legas simpliciter *libram*, *vel solidos Turonensium*, non sint *Turonenses grossi*, *vel argentei*, *sed Turonenses parvi*.

XIII. Notabiliter viliores fuerant *illi parvi Turonici*, de quibus *liber monetarum* MStus Archivalis *S. Maximini*: Anno 1347. Verschryben X. lib. Tursch, ind 4. Malter Rocken ablœsig mit CXX. lib., je VIII. lib. für III. schwere Menzer Gulden, goden Golds, und schweren Menzisch Gewicht, als uf dem Rhyn, und an der Wechselbanck zu Trier gengh, und gebe sindt, geachtet. *

* Florenus iste auri *Moguntinus* æquus fuit *Florentino*, sicut docet positio hæc, ibid. immediate præcedens: XIII. M. IIII. C. LXXVI. Florenzer, und schwerer Menzer Gold-Gulden uff XVII. Mil. IX. C. LXX. Gold-Gulden gerechnet; i. e. 13476 floreni de *Florentia*, aut de *Moguntia*, gravioris ponderis, faciunt 17970. *florenos* auri *Rhenenses*. Sed Florenus de *Florentia* valuit an. 1347. *Octodecim solidos Trevir. denar.*, sive 216. Trevir. denar. *Prodromi* Tom. 2. pag. 1168. Ein cleine Gulden von Florentz vor XVIII. Schilling Trierischer Pfenning; qui 216. denarii Trevir. fecerunt 10. grossos, *drachmales* inquam, Turonenses: *Grossus Turonensis*, ein Groß Turnoß, vor 21. Trierische denari: Itaque 3. aurei Florentini, vel 3. Moguntini, sive 8. libræ illorum parvorum Turonens., fuere 30. *grossi Turonenses drachmales*, una cum 18. denariis Trevir., sive $30\frac{6}{7}$. grossi, vel totidem *drachmæ* argenti regii, quæ continent *meri* argenti $245\frac{5}{8}\frac{1}{4}$. grana, rotunde vero (neque enim in his extremas minutias, in tot partes dividendas, sequimur) computabilia per 240. grana: sic unusquisque parvus, libra *pro* 20. *solidis* accepta, tenuisset 1. granum meri argenti: sume etiam, pace mea, pro libra parvorum tantummodo 15. *solidos*, sive 180. parvos; tunc unus parvus tenuisset $1\frac{2}{3}$. grana meri argenti: neutrum coincidit valvationi *Du Fresnii* isti, Tom. IV. glossar. pag. 947. „A die 11. Jan. 1347. ad 30. Aug. 1348. *Parvi* denarii *Turonenses* „(petits deniers Tournois) *ponder.* 18. gran. *legis* 2. denar. 16. granor. argenti regii; utpote qui ultra 3. grana meri argenti tenuerunt.

XIV. Sæc. XV. labente, *Turonenses parvi* fuere viles admodum, sicut constat ex sequentibus memoriis du *Fresnii*. *

* Pag. 957. & seq. Anno 1411. 12. 13. 14. 17. *Parvi* denarii *Parisienses* legis 1. „den. 12. granor., ponderis ad marcam 16. solidi. *Parvi* denarii *Turonenses*, „ejusdem legis, ponderis ad marcam 20. solidi. A die 21. Octobr. 1417. „*Parvi* denarii *Parisienses*, legis 1. denarii, malliæ (i. e. 36. granorum) ar„genti regii, ponderis ad marcam Parisiensem 20. solidi. Item *Parvi* denarii „*Turonenses*, legis ejusdem, ponderis ad marcam 25. solidi. Hi adhuc viliores. Pag. 960. „A 23. Novemb. 1422. *Parvi* denarii *Turonenses* ponderis 20. granor. legis 1. denar. 12. gran., pretii 1. denarii Turon. Isti etiam inscribebantur: *Obolus Franciæ*. Pag. 961. „An. 1436., & 41. denarii *Pari„sienses*, pretii 1. denar. Parif. legis 1. denar. 8. grana, ponderis 16. solidi ad „marcam. Pag. 963. Edicto 15. Septemb. 1476. „Parvi *Parisienses* legis 1.

„denar. argenti regii cum 2. granis remedii, ponder. 16. solidi ad marcam „pretii 1. denar. Paris. Et parvi *Turonenses* ejusdem legis, & remed „ponder. 20. solidi ad marcam, pretii 1. denar. Turon.

XV. Cum supra §. VII. fatus fuerim de *duplicibus* * Turonis *parvi* quorum hodieque plures supersunt, quam *simplices* parvi; non debent hi *dup ces* confundi cum illis *Gallicanis* numis albis *Philippi* Regis, & aliorum Sæci XIV., una facie *Crucem* liliatam, altera *Coronam*, exhibentibus, sine consue epigraphe: *Civis Turonus*; sed cum ista: *moneta duplex*. **

* *Duplicium parvorum* valvationes successivas quære pariter apud *Du Fres* pag. 940. 42. 45. 47., ubi: *Denarii duplices nigri*, *doubles tous noirs*, *pr tii* 2. *denar. Turon. legis* 3. *denar.* 1. *gran. ponderis* 15. *solidi*, 3. *denar & tert. ad marcam Parisiensem*, *a* 30. *Aug.* 1348. *ad* 8. *Dec. seq.* Adde ibi reliqua sub *Joanne* Rege. Item pag. 948. 49. 50. 51. 54. 56. 57. 58. 5 62. 63. 66., qui passus inter se collati monstrabunt *inconstantiam pedis.*

** Isti numi sunt *blanci*, legis $7\frac{1}{2}$. lotonum, ponderis 26. granor., sive mo Gallicano loquendo, 1. denar. 2. gran.; tenuerunt ergo $12\frac{1}{8}$ grana me argenti, atque ita, non *duobus*, sed *quatuor* parvis Turonis æquivaluerun Du Fresne, dum *Tom.* 4. *pag.* 942. sub *Carolo pulchro* descripserat *Par siensses duplices* (les Parisis doubles) hæsitavit istos identicare cum hac *m neta duplice*, quam hic exhibui: *haud bene constat*, inquit, *an ea sit m neta*, *quæ Crucem liliatam præfert cum inscript.* Moneta duplex, *&* *aversa parte coronam cum inscriptione:* CLVS REX. Verum examen utr usque numi sustulit omne dubium. Vides hic iterum, quod alias dixi *absurdas esse illas monetarum titulationes*, *quæ apud posteros æquivocation disputationi*, *incertitudini*, *& unius monetæ cum altera confusioni*, *dant o casionem.* Atqui tamen plurimas id genus denominationes monetarum, pı dolor, adhuc habemus!

XVI. Denique cum prædictis *duplicibus parvis* confundi adhuc minus d bet sequens moneta, pariter una de *minoribus*, cusa Sæculo XIV. cum inscr ptione: *Philippus Rex*, & *Civis Turonus*; quam ex numotheca *Hülsiana* Colon velut rarius reperibilem, nec ab ipso *Du Fresnio* editam, amatoribus rei mon tariæ exhibeo. *

* Est enim legis 15. lotonum, & pensat denarium, sive scrupulum Gallicanu 24. granorum: *Grossi* drachmalis, sive *Regii*, pars *tertia:* argentei illiu *Turonensis*, de quo loquitur Extravagans 1. *de censib. int. com.*, pars *dimi dia:* uncialis moderni Gallorum pars 24ta: valens *Trevir. denar.* Sæc. XIV ante medium *quinque*, parvos Turonenses simplices *septem cum dimidio* duplices parvos $3\frac{3}{4}$, solidos hodiernos Franciæ *quinque*, une piece de cin sols, tenet *meri* argenti $22\frac{1}{2}$. grana; & sic valet $4\frac{1}{2}$ petermengos Trevir.

QUÆ

QUÆSTIO

De materia peccati *proprietatis* apud ven. PP. *Cartusianos.*

Inclyta, sancta, innocens, & immaculata Religio *alborum Monachorum* de solitudine *Cartusiæ* definiverat anno 1259., *proprietarium* fore censendum illum monachum, qui sine venia Prioris sui haberet, vel erogaret *ultra 12. denarios*; quos quidem in statutis anni 1368. supputavit *per tres solidos parvos Turonensium:* Anno vero 1679. hunc in modum:

Ut mandato Sedis Apostolicæ obtemperemus, ad tollendas difficultates, quæ jam pluries, & nuper, motæ sunt, contra tres parvos solidos Turonenses, *qui materia proprietatis, & excommunicationis esse decernuntur in statutis,* contra quod *allegatur*, valorem pecuniarum nunc diversum esse a valore, quo æstimabantur anno 1368., quando summa illa prætaxata est *in nova editione statutorum, tunc temporis facta, ac proinde* supputari debere, *sicut jam observatum esse putatur, ut patet ex materia hujusce proprietatis, quæ* ad 12. denarios *in antiquis statutis, circa an.* 1368. *editis*, ad 3 solidos *deducta est. Re illa a Capitulo generali diligenter examinata, &* supputato rerum venalium, & pecuniarum valore, *concordando tempora temporibus, declaramus,* tres parvos illos solidos Turonenses, *in statutis, circa an.* 1368. *editis, expressos,* nunc æquivalere 25. solidis Turonensibus *Gallicis*, qui *in moneta Hispanica* nunc valent 3. Realibus argenteis cum dimidio, *in moneta Germanica* 37. Crucigeris cum dimidio, & *in moneta Italica* 3. Juliis cum dimidio, *ad quam summam,* utpote istis tribus solidis Turonensibus æquivalentem, *materiam illam proprietatis, & excommunicationis reducimus.*

Observatio. Quæ fuerit lex *parvorum Turonensium* præcise *pro anno* 1468. non annotavit Du *Fresne* loc. cit.; sumamus ergo *annos*, quos habet, *ante, & retro proximos.* Anno 1365. refert, eos fuisse legis 2. *denariorum argenti regii*, ponderis 20. *solidos in marcam* Parisiensem; sive 240. parvos ponderasse marcam, & continuisse $2\frac{2}{7}$ lotones argenti, non *meri*, sed *Regii.* An. 1374. similiter: præsumuntur ergo parvi Turonenses *intermedio tempore* eandem legem, idem pondus, obtinuisse. Marca Parisiensis tenuit 4608. grana, proindeque ponderavit unus parvus $19\frac{16}{20}$ grana, legis $2\frac{2}{7}$. loton. supradictæ: tenuit unus vix non $3\frac{1}{4}$ grana *regii* argenti, quæ faciunt *meri* argenti $3\frac{17}{192}$: grana. *Tres* ergo *solidi parvorum*, sive 36. parvi, continuerunt argenti *regii* 117. grana, *unus* vero *solidus parvorum* 39. talia grana Jam videamus, utrum *tres Regales argentei Hispanici cum dimidio* non fuerint *amplius* 117. granis argenti, quod similiter pro lege habent, regii? Ex edicto Regis Philippi, impresso Antverpiæ an. 1633 unus Regalis tenuit 2. Engelsen, i. e. 64. grana: cui concordat *Covarruvias*, scribens, quod *octo Regales argentei* non penitus faciant *unciam*; sicut ego ipsemet,

femet, eos appendendo, probavi, ultra 64. grana fingulos non habere: *tres* ergo *cum dimidio* Regales pependerunt 224. grana: quæ vix non faciunt *alterum tantum* 117. *granorum*; defunt quippe folummodo 10. grana: Et fic videntur Patres Cartufiani de Capitulo generali anni 1679. aut fumpfiffe *duplices* parvos Turonenfes in unumquemque folidum, aut *defuper reflexiffe*, quod anno 1368. *pro 3. folidis Turonenfibus* tantundem potuerit emi, quantum anno 1679. *pro 3. & dimidio regalibus argenteis Hifpaniæ*, id quod fatis innuunt verba decreti: *fupputato rerum venalium, & pecuniarum valore.* Supputatio illa altera, quam fecerunt per *Crucigeros Germanicos* admodum fuit lubrica, per *quales* enim vero? An per *Rhenanos*, an. per *graviores*, quos vocarunt *Crucigeros bonos*, gute Kreutzer? horum enim pofteriorum quatuor faciunt illorum quinque: ne quid dicam Crucigeros hucusque declinaffe in pejus a bonitate veteri, ut tamen hodie *per eos* regula materiæ proprietatis *uniformis* nequeat haberi; præfertim, fi *ad pretia rerum venalium* fimultanea fupputatio vellet, ficut anno 1679., fieri. Quodfi anno 1679. volvente $37\frac{1}{2}$. *Crucigeri Germaniæ*, nec non 25. *folidi Turon. Galliæ*, æquivaluerint *tribus Regalibus Hifpaniæ* cum *dimidio*, legis faltem 15. lotonum, ficut erant; tunc unusquisque *folidus Turon.* tenuit proxime 9. grana argenti regii, & in unum *uncialem* Galliæ modernum 15. lotonum, penfantem 544. grana, iverunt $60\frac{1}{2}$. *Sols Tournois*, fortaffis rotunde tantum 60., ficut modo 120. *fols de France* eunt in eundem. Et unusquisque *Cruciger Germaniæ* tenuiffet argenti regii proxime 6. grana: iviffent ergo in unum *uncialem* $90\frac{2}{3}$. eorundem crucigerorum, five in curfu rotundo 90., quales certo non fecerunt *Rhenenfes* Crucigeri anno 1679. Debuiffent ergo Patres *ad minus* intellexiffe Cruciatos *bonos Germaniæ*, quorum hodie 136. eunt in fæpedictum uncialem.

Additio. Quoniam vero Capitulum generale, circa an. 1368. habitum, dicendo: *non ultra tres folidos parvos Turonenfium*, *unice* videtur refpexiffe *valorem monetæ ad monetam*, absque refpectu concomitante *ad pretia rerum venalium*, qui cöaffumi placuit Capitulo generali de anno 1679.; nec per *folidum parvum Turonenfium* intelligi debet, *nifi hoc fpecifice exprimatur*, folidus *duplicium* denariorum Turonenfium; fic teneo, quod 12. *denarii illi*, quos proprietati fixerant ftatuta anni 1259., finguli fecerint *tres parvos Turonenfes* anni 1379.: ex quo vides 1.) *declinationem* denarii magnam intra fpatium unius fæculi, de qua alias dixi. 2.) Quod denarius ille Sæc. XIII., *ad finem pergentis*, tenuerit argenti *regii* $9\frac{3}{4}$. grana, atque fic eorundem denariorum 7. fecerint *drachmam*, & 56. unam *unciam*, argenti regii; cum tamen Sæc. XII. & XIII. *ante medium*, communiter penfarent $11\frac{1}{3}$. grana ejusdem argenti, & fic tantum 6. in *drachmam*, & 48. in unciam, defiderarentur, ficut alias de *Trevirorum* quoque denariis oftendi.

Cognito valore *parvorum Turonenfium*, qualis fuerat *pro commercio*, nunc fit

SECTIO

SECTIO II.

De valore libræ parvorum Turonensium in Camera, & literis Apostolicis.

§. I.

Una de *primitivis*, Sæc. XIV. inter an. 1316., & 1334. conditis, Cancellariæ Apostolicæ *Regulis* est hæc, hodieque sub numero XXVtæ superstes: *De moneta. Item declaravit Dominus Noster, quod* LIBRA TURONENSIUM PARVORUM, & FLORENUS AURI DE CAMERA, *pro æquali valore*, IN CONCERNENTIBUS LITERAS, & CAMERAM APOSTOLICAM, *computari*, & *extimari* (æstimari) *debeant.* *

* Regul. Canc. *Benedicti XIV.* 18. Aug. 1740. Extat iisdem fere verbis in Regulis Cancellariæ impressis Romæ, & in Bibliotheca *S. Simeonis* Trevir. asservatis, *Innocentii VIII.* 13. Sept. 1484., nisi, quod hic loco: *Florenus* ponatur *Florenensis*, & loco: *Apostolicam*, *Apostolicas*, (quod postremum verbum, & rectius quidem, ut adjectivum referatur ad utrumque præcedens substantivum, servarunt Regulæ *Alexandri VI.* 27. Aug. 1492., & *Julii II.* 28. Decembr. 1503., pariter ibi reperiendæ.

II. *Inutilem* hoc ævo Regulam esse, ne putes, contrarium sustinentibus *Mandosio*, Joanne a *Chockier*, & *Rebuffo* apud *Rigantium* in eandem num. 5. *

* Cum hodienum nosse debeas, quantum solvi debeat, sive ad *Cameram*, sive *aliis extra Cameram*, si *literæ Apostolicæ*, clausæ, non clausæ, in Corpore Juris, taxam fecerint *per libras parvorum Turonensium.*

III. Regulam sic summavit J. B. *Rigantius* in Commentariis, ad exemplar Romanum Genevæ recusis an. 1751. *Tanti valet libra Turonensium parvorum, quanti Florenus auri de Camera:* Sed hæc propositio, *ut jacet*, hodie non est vera, * & sic *inutilis* foret Regula.

* Per *Florenum auri de Camera* intelligunt omnes Curialistæ illum *Aureum de Florentia*, unius drachmæ auri optimi, sive 24. carattorum, meliorem adhuc *Ducato Hungarico*, qui & *Ducatus de Camera* est, ac solvitur Romæ in Curia per *unum scutum auri*, adjecto uno *Julio* argenteo, ascenditque *scutus aureus* ad 16½. Julios. *Rigantius* loc. cit. *Libra* vero *parvorum Turonensium*, si eam accipias juxta §. IX. & X. Sect. 1., non fuit *plus uno unciali* moderno Galliæ; quis dabit pro isto *Ducatum auri*? Si vero acceperis *libram parvorum Turonensium* pro 20. *solidis* istorum, sicut ibid. §. XII.;

XII.; tunc valuit $1\frac{1}{3}$. uncialibus prætactis, pro quibus nemo tibi dabit e dem *Ducatum*, imo nequidem pro $1\frac{1}{2}$. unciali; cum valeat modo Duc 5. *florenis Rhenensibus* in argentea moneta.

IV. Non ergo existimandum est, hoc velle Regulam, quod *omni tem* in Romana Curia manserit *eadem proportio argenti ad aurum*, quæ fuit *Sec. XI* sic, ut constanter, & nunc acceptaretur *libra parvorum Turonensium* pro *D to*, vel *Floreno* auri de Camera; nam contrarium Romæ practicatur. *

* Ipse *Rigantius* loc. cit. num. 12. refert Consultum Congregationis particu S. R. E. Cardinalium d. d. 7. Jan. 1710., per quod solutio fieri debe *auro*, & si aurum pluris valeat, solvique velit in argento, non sufficit nor hodierna proportio: propter quod ipsum *scutum Romanum* auri in valens ab initio sub *Leone X. undecim* tantum *Juliis*, excrevit succe ad 15. Julios, & sub *Alexandro VIII.* ad 16., postea ad $16\frac{1}{2}$ sub *Clem XI.*; contra quod cum murmurarent *Sollicitatores* literarum Apostolica *Gallicani*, vulgo *les Banquiers*; ipse *Rigantius* dedit sentimentum juris trarium in idiomate Italico, idque propter *auctum auri pretium*, atque *tatam proportionem* ejus ad argentum; id quod valde naturale est, suppo quod debeatur *aurum in auro*, sive, quod idem est, *Ducatus in specie*.

V. Sed Regula sic est intelligenda, quod, *quotiescunque Papa se exp in literis* per libras parvorum Turonensium, *semper sub nomine unius libræ in gat florenum auri de Camera*, i. e. Ducatum optimum, velut illum Regni H gariæ: * sive pro *una illa libra*, prout *monetarum ære mixtarum congeries est* commercio detur *Ducatus*, sive non.

* Et sic Papa non dixit, *se acceptaturum esse unam libram parvorum Turonen loco unius Ducati*, sed, *quando sibi*, *Cameræ*, *aliis* in vim taxæ Apc licæ, *solvendæ sunt tot libræ parvorum Turonensium*, *idem esse*, *ac si ta set Papa*, *tot Ducatos solvi debere:* igitur *moneta significans*, nempe parvorum Turonensium, nequit solvi *in semetipsa*, sed in *suo signifi* quod est *Ducatus auri;* & si adhuc hodie currerent *Turonenses parvi*, dem bonitatis, cujus erant e. g. an. 1313., non sufficeret pro libra, in ris Apostolicis taxata, solvere 15. *vel* 20. *solidos* parvorum, sed tot, *u lore suo interno peræquarent currentem proportionem argenti ad aurum*, recentiore ævo nimis variavit.

VI. Quod autem Papæ *antiquitus* sumpserint *libram parvorum Tur sium*, & *Florenum auri de Camera*, pro rebus synonymis, in causa fuit; *ante medium Seculi XIV.* hæc duo *in ipso etiam commercio* sic æquivalebant pro *libra 15. solidorum Turon.* daretur *florenus parvus de Florentia*, Floren seu Moguntini, ponderis, & legis; ac vice versa *pro uno Floreno parvo de rentia* commutarentur 15. *solidi parvorum Turonensium.* *

* Hos 15. *folidos* olim *pro libra* computatos fuiffe, fupra oftendi §. IX. & XI. *Sect.* 1. Et *hoc fenfu* verum dixit *Rigantius* h. l. num. 3., quod *ex duodecim illis Turonenfibus argenteis, de quibus loquitur* Extravag. *Vas electionis* §. *porro* de Cenfib. int. com., *libra conftituatur;* non utique *libra ponderis* 12. unciarum, vel 20. folidorum, qui vulgariter dicuntur Germanis Loth; erant quippe *tantum unica uncia* noftras argenti 15. lotonum; fed *libra* Germanicorum *Hallenfium*, i. e. 240. Hallenfes, Heller, aut *libra parvorum Turonenfium*, computando hanc libram, non *per* 20., fed per 15. duntaxat *folidos numerales* parvorum, in unumquemque folidum 12. parvos conjiciendo: 15. igitur folidi fecerunt 180. parvos, æquivalentes uni moderno unciali Galliæ, ad quem fiftendum tantum requiruntur 120. petiæ de illis, quæ modo vocantur *folidi, fols,* in Gallia, & ideo pro *una tertia* meliores funt parvis Turonenfibus. Supradicti vero *Turonenfes argentei* quorum 12. æquivaluere uni floreno auri Sæc. XIV., penfarunt finguli 2. *fcripula legis* 15. *lotonum:* quilibet valuit 15. parvos Turonenfes: ergo *florenus auri, duodecim Turonenfes,* & 15. *folidi parvorum Turon.*, erat unum, idemque.

VII. Sed hoc poftea immutato, nihilominus Papa *in literis Apoftolicis*, & *rebus Cameram Apoftolicam concernentibus*, exprimens *libram parvorum Turonenfium* cenfetur exprimere *Ducatum auri de Camera.* *

* Imo vero, tefte *Rigantio* ad Reg. Cancel. 55. num. 18., de *moderno ftylo* Curiæ Romanæ omnis moneta in *Gratiis Apoftolicis*, in quibus de illa facienda eft mentio, reducitur *ad Ducatos auri de Camera*, & fic exprimitur, tam in *literis Apoftolicis*, quam in *fupplicatione*, licet per eand. reg. licuerit, valorem verum annuum beneficiorum exprimere per *Marchas argenti*, aut *Sterlingos*, vel LIBRAS TURONENSIUM PARVORUM, feu *Florenos auri*, aut *Ducatos*, vel *uncias auri*, feu *aliam monetam*, fecundum communem æftimationem. Antehac vero, fi dixiffes, beneficium valere 100. *libras parvorum Turonenfium*, putans *centies* 15. *folidos* eorum, five 100. unciales Galliæ, te decepiffes; nam Curia intellexiffet, tuum beneficium valere 100. Ducatos.

Additio. Huc etiam refer regulam Cancellariæ 72., quæ permittit *Vice-Cancellario* Papæ, ut ipfe poffit fignare fupplicationes de beneficiis, quorum *valor annuus* non excedit valorem 100. *Florenorum auri de Camera*, vel *totidem librarum Turonenfium parvorum:* poteft enim fignare, etiamfi valor annuus excederet 100. *unciales* Galliæ, & adhuc plures; dum modo *non* 100. *Ducatos*.

VIII. Ex quibus explicatis patet nunc, quantam pecuniæ fummam Extravag. *Salvator* 5. Joan. XXII. *de preb. int. com.* an. 1316. conftituerit Epifcopatui *Tholofano*, tanquam fufficientem, nempe *quinque millia librarum Turonenfium* annui reditus. *

* Loquitur Papa in *literis Apostolicis*, nec adjecit verba: *usualis moneta*; hin non intellexit tantum 5. millia *uncialium* Galliæ, sed 5. millia *Ducatorum*.

IX. Fluit quoque sponte interpretatio Constitutionis Benedicti XII., an 1336. ad promovenda Monachorum studia editæ, in *Tom. I. Bullarii magi* pag. 222. cap. 6.

* Nempe Monachus *extraneus*, qui *Theologiam*, vel *Jus Canonicum*, in aliquo Monasterio docet, accipiet, *præter victum, & vestitum* annue pro salario de ctionis pensionem, *quæ* 20. *librarum Turonensium parvorum summam non ex cedat:* Monachus *de monasterio* docens accipiet pro libris emendis, vel alii suis necessitatibus, juxta dispositionem Superioris, ultra victum, & vesti tum, annue 10. *libras Turonenses.* Et *cap.* 8. dabuntur Monacho, *extra mo nasterium* in *studio generali*, sive Universitate, legenti, *Magistro* in Theolo gia *sexaginta*, sed *Baccalaureo*, nec non *scholari* Theologiæ, *quadraginta* Doctori Decretorum, *jura canonica* in hujusmodi *studio* legenti, *quinqua ginta*, Baccalaureo autem, seu scholari Canonistæ *triginta quinque libræ Tu ronensium parvorum*, vel *earum valor* in alia moneta, *pro victualibus, vesti mentis, libris, & quibuslibet necessitatibus.* Quia Pontifex hic locutus est hinc dabuntur *totidem Ducati.* Sed, postquam interea *rerum pretia* sunt au cta; nec ubique sunt eadem; hinc *quoad monachos*, ad *studia generalia* mis sos, hæc constitutio teneri non potest hodie: quoad *Professores extraneos* qui docendi causa vocantur ad monasteria, Abbates solent *ipsa Bulla esse ge nerosiores;* quoad *Lectores* vero suos *de Domo* tanto *parciores;* quibus misel lis sufficit *honos Professuræ* cum suo tædio, & quies nocturna a matutinis nisi, cum Abbas, ipse doctus, studiorum amans est, & sic agnoscit penitius veritatem ejus, quod dicebat *Benedictus* XII. loc. cit., *per studium sacræ paginæ ad cognitionem excellentiæ divinæ familiarius perveniri, ac per agnitionem humani juris animum rationabiliorem effici, & ad justitiam certius efformari;* sicut *Trevirenses* nostræ Abbatiæ, tam prope, quam ultra Metropolim, talium Præsulum zelo feliciter in Domino cum eximiis suis PP. Lectoribus gaudent, & gloriantur.

IX. JO-

IX.

JOANNIS NEPOMUCENI ENDRES,

SS. Theolog. & U. J. D. &c.

DISSERTATIO

INSINUATIONIS PRIMARIARUM PRECUM CÆSAREARUM NECESSITATEM ET EFFECTUM SISTENS.

Wirceburgi MDCCLXXVIII.

CONSPECTUS TOTIUS DISSERTATIONIS.

§. I. *Authores varii, qui jus primarum Precum Cæsarearum illustrarunt, indicantur.*

§. II. *Unica spica ex eorum messe relicta, sive* insinuationis necessitas, *hic legitur.*

§. III. *Insinuationis ab acceptatione distinguendæ notio sistitur.*

§. IV. *Aliqua ejusdem necessitas ab omnibus agnita ad suum effectum inter varios Doctores adhuc controversum reducitur ac determinatur.*

§. V. *Antipatroni sive necessitatem Insinuationis ad effectum ligandi potestatem Ordinarii collatoris negantes enumerantur.*

§. VI. *Eorundem argumenta præcipua referuntur.*

§. VII. *Adfirmativa sententia adseritur & luculentius explicatur.*

§. VIII. *Hujus Patroni laudantur.*

§. IX. *Eadem Imo. Generalibus sanæ rationis & juris principiis demonstratur.*

§. X. *IIdo. Argumentum ex* Cap. Duobus 14. de Rescriptis in 6to. *depromitur.*

§. XI. *IIItium.* ex Cap. Si capitulo 5. de Concess. Eccles. vel Præbendæ non vac. in 6to *deducitur.*

§. XII. *IVto.* Cap. Quia cunctis 1. eod. in 6to *adlegatur.*

§. XIII. *Resolutio difficultatum, quæ contra* defectum insinuationis *obmotæ fuerunt, ibidem occurrens ad insinuationem primarum Precum adplicatur;*

§. XIV. *Refertur pariter resolutio illarum, quæ* defectum acceptationis *ferire videbantur.*

§. XV. & XVI. *Quin tamen exinde nimii probatio adversus nostram sententiam retorqueri valeat.*

§. XVII. *Vtum. argumentum indultum Basileensis Concilii* SIGISMUNDO *Imp. concessum suppeditat.*

§. XVIII. *Vto. Indultum* NICOLAI V. FRIDERICO III. *concessum anno* MCCCCLI. *modo post* publicationem *Precum acceptationi Beneficii & obligationi Ordinarii locum tribuit.*

§. XIX. *Cui non adversatur alterum ejusdem Indultum de anno* MCCCCLIV. modum & solennitatem *insinuationis vel publicationis, eandemque collationi* subsequam *remittens.*

§. XX. & XXI. *Eadem intentio ex litteris* CALIXTI III. & *Indulto* INNOCENTII VIII. *pro* MAXIMILIANO I. *adhuc Romanorum Rege luculentius colligitur.*

§. XXII. *Neque obest omissio verborum illorum:* ex die insinuationis, *in posterioribus indultis observata, neque clausula:* anteferri iis, *qui in numerum Canonicorum jam essent recepti.*

§. XXIII. *VIImo. Diplomata Precum ejus expressione non indigent, dum ad Capitula diriguntur, & vacans tantum vel vacaturum posthac Beneficium Precistæ dari mandant.*

§. XXIV. *VIIIvo. Executoriales litteræ idem evincunt.*

§. XXV. *IXno. Insinuationum formulæ, quæ exhibentur, & Precistarum in insinuando mature ante vacationem Beneficii sollicitudo adstipulatur.*

§. XXVI. *Xmo. Praxis Consilii Imperialis Aulici & præjudicia suffragantur.*

§. XXVII. *Difficultates supra* §. *VI. recensitæ removentur.*

§. XXVIII. *Denique in casu cessionis vel transcriptionis Precum in alium novam insinuationem requiri concluditur.*

§. I.

§. I.

Actum agere videri possem nonnemini, qui primarum Precum Cæsarearum nomen fronti præsentis opellæ scholasticæ præfixum conspexerit. Innumeros enim esse Doctores maximi nominis nemo ignorat, qui Jus primarum Precum Cæsarearum, tanquam prærogativam singularem Augustissimo Imperatori veluti summo Ecclesiarum intra Imperii Romano-Germanici limites sitarum Advocato & Protectori ex antiqua & inveterata observantia delatam, eruditissimis lucubrationibus suis deduxerint, defenderint & illustrarint. Germanorum fere nullus est Juris Canonici interpres, qui in diversis licet Titulis Decretalium vel de Præbendis & Dignitatibus, a) vel de Concessione Præbendæ, b) vel de Institutionibus, c) de Jure Patronatus, d) aut in suis ad Institutionum normam, vel arbitrarie quoque efformatis Juris Ecclesiastici systematis e) peramplam illi sedem non constituerit. Ii quoque, qui in Jus Publicum Imperii Rom. Germanici commentati sunt, inter Jura Imperatoris vel Reservata

a) Engel Colleg. Univ. Jur. Can. Lib. III. Tit. V.
Wiestner Inst. Canon. Lib. III. ibid.
Schmalzgruber ibid.
Wagnereck in Commentar. Exeget ad Cap. XIX. ibid.
Pirhing Jur. Can. Lib. III. ibid. Sect. IX. §. VI. & VII.
Boehmer Just. Henning. Jur. Eccles. Potest. Lib. III. eodem.
Thomas Schmiz, Medul. Jur. Can. Lib. III. Tit. V. Quæst. IX.

b) & c) Idem Boehmer Inst. Jur. Can. Lib. III. Tit. VII. & VIII.

d) Pichler Jur. Can. Lib. III. Tit. XXXVIII. num. XXVIII. & IX.

e) Van Espen Jur. Eccles. Univ. P. II. Tit. XXV. Cap. IX.
Zech de Jur. rer. Eccles. Part. poster. Sect. III. Tit. X. §. 144. & seqq.
Ant. Schmidt Inst. Jur. Eccles. Tom. I. Cap. II. sect. I. & seqq. §. CCLII. seqq.
Franc. Schmier Jurisprud. Can. Civ. Lib. III. Tract. I. P. II. Cap. III. Sect. III.
Wolfg. Schmitt Inst. Can. Lib. III. Tit. XXXV.
Domin. Schramm Institit. Juris Eccles. Lib. II. §. 499.
Georg. Ludov. Boehmer Princip. Jur. Can. Lib. III. sect. IV. Tit. XIII.
Joan. Georg. Pertsch. Element. Jur. Can. Lib. II. Tit. XXX. §. 896.

vata vel Sacra id omittere nec voluerunt, nec potuerunt. *f*) Alii demum data opera singularibus libellis tractatibus aut dissertationibus scholasticis id deducere ac illustrare conati sunt. *g*) Alii variis occasionibus excitati idipsum adversus impugnationes aliorum ac præsertim, ubi Indulti Pontificii necessitas in utramque partem acerrime ventilata fuit, totis viribus tueri & defendere adlaborarunt. *h*)

§. II.

Sed integrum amplissimi hujus Juris ambitum uno veluti pugno hic comprehendere animum nobis haud esse, ipsa Rubricæ verba satis commonstrant. Immensam illud segetem offerret, quæ uberrimam aliis messem effecit, ex qua pauculas tantummodo spicas ab his relictas colligere proponimus. Non infrequens enim esse solet iis, qui integros Tractatus & Commentarios de uno Juris, præsertim Publici, sive profani sive Ecclesiastici argumento in lucem publicam edunt, ut quæstiones particulares connexas, præsertim privatorum Jura concernentes vel penitus negligant, vel obiter saltem ac leviter attingant, eas, quibus vel demonstrantur, probationes, aut quibus controverti possunt, difficultates quasi contemptui habentes. Quod ipsum de Jure primarum Precum Sacræ Cæsareæ Majestati debito commentantibus contigit. Ejus enim quasi amplitudine obruti aut mole fatigati, quæ ipsas Precistarum obligationes & jura

f) MOSER Deutsches Staatsrecht III. Theil. ates Buch Kap. XXXI.
HERMES Fascic. Jur. publ. C. XI. §. VI.
FREHERUS ad PET. DE ANDLO de Rom. Imper. Lib. II. Cap. IV. pag. 179.
LIMNAEUS Lib. II. Jur. Publ. pag. 9. §. 2. seq.
SCHWEDERUS Introduct. Jur. Publ, part. spec. Sect. I. Cap. V. §. XIII.
PAURMEISTER de Jurisdictione Lib. I. Cap. IV. §. XLI. seq.
BURC. GOTTH. STRUV. Corp. Jur. Publ. Rom. Germ. Cap. XI. §. 21.

g) BESOLD. Thesaur. pract. voce primariæ Preces pag. 763.
JOAN. A CHOKIER in Scholiis ad primarias preces.
AHASV. FRITSCH. Opusculorum variorum Part. I. Tract. V.
ERNEST. FRID. SCHROETER. GERH. VON STOCKEN. JOAN. EHRENFR. MAYER. ADAM. CORTREJUS. NIC. CHRISTOPH. DE LINKER. GEORG. HENR. AYRER. ANDREAS BRANDT.

h) MICH. HENR. GRIBNER, Diss. de prec. prim. Imp. citr. indult. Pontif. validis.
CONRAD. OLIGENIUS Diss. de primar. precibus Imperial. Friburgi Brisgojæ. 1707.

ra adtinent, levi vix digito movenda duxerunt. Scholasticis autem exercitaonibus & Dissertationibus, utpote brevius pertractandis, hoc magis proprium que opportunum videtur, ut particularia ejusmodi Themata plenius dedunt, solidius probent, ac eruditionibus illustrent. Quam ob causam præsens :c ad solam insinuationem Precum sæpe dictarum studiose restringitur ac iitatur.

§. III.

Quemadmodum autem Augustissimus Imperator Jus Precum suarum Cæ'earum exercere intuitu alicujus Ecclesiæ intra limites Imperii Romano-Gernici sitæ censetur, quando vigore illius nominat per litteras suas, quas Dima Precum primariarum vocant, *a*) Clericum quendam ad quodcunqûe Beficium in ea vacans vel vacaturum, quod Precista duxerit intra mensem a die tæ vacationis acceptandum, a Collatore Ordinario necessario admittendum l instituendum; ita *Insinuatio* Precum Cæsarearum actus recte definitur, quo minatus ejusmodi literas Cæsareas nominationis testes Ordinario Collatori ;itime præsentat & exhibet, quo illum de sui nominatione ab Augustissimo mentissime decreta edoceat. Plane vero hæc *insinuatio* ab *acceptatione Bene*i separanda venit, tanquam prorsus diversa, quæ vigore diplomatum Cæsarum intra mensem a die notæ vacationis necessario declaranda Precistæ inigitur. Hæc enim actus est, quo declarat Precista per Diploma Precum, e antea jam dudum quocunque demum tempore productum & oblatum, sihuic ipsi etiam declarationi simul adjunctum nominatus, se de Beneficio actu :ante provideri ab Ordinario Collatore, nullumque alium vacationis posteris casum expectare velle, sed nunc actualem Precum suarum executionem etere. Huic certus terminus, unius videlicet mensis a die notæ vacationis nputandi, est præfixus. *Insinuatio* hunc equidem excedere non potest *post* :ationem Beneficii jam inductam, *antea* vero nullum habet, ut vel statim vel ius quocunque demum tempore, tam vacante jam beneficio, quam necdum :ante, pluribus etiam post expeditionem Diplomatis annis, imo & post mor- n Imperatoris etiamnum fieri possit. *b*) Inde sequitur & altera Differentia, quod

a) Quod diplomata hæc Precum in Cancellaria Imperii expedienda Præcistæ intra trimestre spatium ibidem redimere teneantur, nisi eorum jacturam facere velint, docet JOANNES PHILIPPUS GODEFRIDUS V. GÜLICH, Wezlariensis in Dissert. Præside D. AYRERO Goettingæ anno 1752. edita §. 19. ad Cap. Cæsar. Art. 22. §. 7. seq. & præsertim 11. provocans.

b) Nam sicut alia gratiæ rescripta & Privilegia per mortem concedentis non cessant, re etiam integra, & præsentatio legitime facta a Patrono non exspirat, etsi is ante institutionem Præsentati e vivis discesserit; ita pariter primæ

quod acceptatio, ut cum effectu fiat, vacationem Beneficii actualem supponat. Nam uti Beneficium necdum vacans conferri non potest, juxta *Tit. de Concessione Ecclesiæ vel Præbendæ non vacantis*; ita nec cum effectu acceptari potest. Id quod ob eandem voti captandæ mortis alienæ occasionem amputandam disertis verbis *Cap. Ne captandæ 3. eod. Tit. in 6to.* prohibet. Insinuatio vero nihil habet incommodi, & aliquem, necdum licet vacante beneficio, effectum sortitur, quem paulo post plenius indagabimus.

§. IV.

Necessariam esse Precum Cæsarearum insinuationem, nemo sane est, qui dubitare possit. Tralatitium enim est, ea, quæ facti sunt, probanda esse ab adserente, qui in eo se fundat. Precista autem, qui in vim *nominationis* ab Imperatore obtentæ ad certam Ecclesiam ab ejusdem collatore admissionem & investituram petit, in hoc totum suæ petitionis fundamentum collocet, necesse est. Ejusdem proinde probatione supersedere haud poterit. Nullibi enim præsumptio quædam suffragatur, vel Cæsarem ad hanc præcise Ecclesiam Preces aliquas decrevisse, vel hanc numero personam easdem in sui favorem impetrasse. Atque hunc in sensum omnino quadrat adlegatum hanc in rem ab AHASVERO FRITSCHIO *a*) *Cap. Cum in Jure 31. de offic. & potest. Jud. deleg.*, quod nemo nisi de Mandato Sedis Apostolicæ (Majestatis Cæsareæ) „certus extiterit, exequi cogatur, quod mandatur.„ Veruntamen an ita sit necessaria, ut ea non facta Ordinarius libere conferre vacans beneficium possit, ita, ut comparente adhuc licet intra mensem Precista ea tamen collatio subsistat & retractari non valeat? dubitari aliquatenus potest. Sive aliis verbis: an ad hunc effectum insinuatio ista necessaria sit, ut libera alias collatoris potestas ab ea modo ligari incipiat, & ab isto tantum tempore facultas acceptandi intra mensem beneficium quodcunque vacaturum Precistæ concessa fundetur? Atque in hoc controversiæ præsentis cardo reponitur.

§. V.

primæ Preces, quæ si non fortius, saltem æquale, jus tribuunt. Praxin modernam Ecclesiarum huic adsertioni suffragari ostendit BRANDTIUS Cap. VII. §. I. sub Lit. b, ubi multas Preces a CAROLO VII. datas demum post ejus obitum in effectum deductas esse scribit.

Addatur GEORG. LUDOV. BOEHMER loco supra citato §. 547. not. c. adlegans Cap. 5. de Concess. Præbend. in 6.

EHRENFRIED. MAYER de Jure primar. Precum §. 114.

GEORG. AYRER Cap. 6. §. 12.

a) Opusc. Parte I. Tract. V. Cap. 5. Num. 17.

§. V.

Studiose omnino statum quæstionis, de qua agitur, arctioribus limitibus coarctandum & exactiori cum industria prævie determinandum esse existimavi. Ubi enim varios ex supra adlegatis Doctoribus, & vel Juris Ecclesiastici, vel Publici Imp. R. G. Commentatoribus aut Decretalium interpretibus pervolvere mecum constitui; illi, qui saltem insinuationis Precum meminisse dignati sunt, hac super quæstione ita secum invicem conspirare primo obtutu visi sunt, ut supervacaneum plane existimari potuerit, ejus discussioni prolixius immorari, aut eadem prælum non modo, sed & Lectoris eruditi patientiam frustra fatigare. Fateor enim adprehensum jam calamum abjicere me denuo voluisse. Sed ubi majori cum sedulitate eorum sensus intimus penetrari cœpit, hæsitare permultos, &, qui adfirmantes videbantur, nobisque consentientes, negantium potius numero adcensendos intellexi, aut hanc insinuationem cum acceptatione plane confundere, ut utramque indiscriminatim intra mensem fieri efficaciter censeant, sive illius Beneficii collatio, spatio ejusdem mensis adhucdum currente, jam perfecta fuerit sive non. Ita enim AHASV. FRITSCHIUS jam memoratus *a*) de insinuationis necessitate loquitur, ut *Executori* Precum eandem faciendam intelligat, de ea Ordinario facienda penitus sileat, præterea mensis tempus ad utrumque actum simpliciter determinet.

Ita FRITSCHIUM quoque intellexit, imo ejus authoritate in eadem castra se pertractum fatetur TOB. JAC. REINHARTH *b*) inquiens: „Ex „parte Precistæ, si Precum Cæsarearum effectu destitui nolit, requiritur, ut „*illas intra mensem* a die notitiæ Præbendam esse vacantem, Collatori Ordinario „*decenter exhibeat*, ac ut juxta earundem tenorem procedatur, petat, atque ur„geat. Quo *spatio menstruo elapso*, ... suæ negligentiæ imputare debet, quod „in præsentandis literis Cæsareis terminum præfixum non observaverit, qui „propterea usu introductus ac Precistæ præscriptus, ne diuturna Ecclesiastico„rum beneficiorum vacatio damnum inducat Ecclesiæ.

Negantibus etiam inter præcipuos adcensetur STEPH. GRATIANUS *c*) ex primariis Precibus, quas S. Cæsareæ Majestati a Summo Pontifice concessas supponit, adserit, „ita ademptam esse facultatem Capitulo aliis confe„rendi, ut omnis contraria provisio sit invalida, tanquam per istud mandatum

a) Opusc. cit. Cap. V. Num. 17.

b) In §. X. Diss. de potestate Precistæ preces Imperatoris per cessionem in alium transferendi. Erfordiæ anno 1730. publice exposita ab ABRAHAMO GOTTER GOTTSCHALCH.

c) Disceptationum forensium Tom. III. Cap. 478.

„Papæ sit affecta Præbenda, & sint ligatæ manus Collatoris. Non vero obstare, „quod non fuerit facta *præsentatio & insinuatio* primariarum Precum & mandati „Apostolici & nominationis, prout requirebatur ad hoc, ut afficiant collatio„nem Ordinarii.

Multo clarius hunc errorem suum prodit WIESTNER. *d*) Ubi enim de obligatione nominati acceptandi per se vel Procuratorem suum Beneficium loquitur, infert: „ac proinde Precum illarum Rescriptum *ante mensem finitum* „*insinuare* debet Collatori ordinario; ut facta per Ordinarium collatio juxta „sequentem numerum modo *post mensem Precistæ præjudicet.* Similibus plane verbis utitur PIRRHING, *e*) qui quidem ad authoritatem JO. CHOCKIER infra laudandi provocat, eique consentiens videri cupit; cum autem mensem integrum Precistæ eundem ad insinuandum tribuat, qui ad acceptandum currit, ejus mentem æque, ac vim verborum illorum: *alioqui Ordinarii collatoris manus non essent ligatæ*, se non adsecutum fuisse abunde prodit, & ideo negantibus a nobis merito adnumeratur. Eidem opinioni adhærere videtur, aut clarius saltem se non explicat P. WOLFG. SCHMITT *f*) in verbis: „Precista „ante omnia tenetur *intra mensem* Beneficium vacans acceptare *prævia insinua*„*tione* Ordinario collatori facta. Aeque dubia est ANDREAE BRANDII sæpe laudati hac super re decisio, *g*) ut enim Quæstionem Juris non adtingat, ad praxin modernam tantum provocat, quam tamen *cautelæ* potius *prudenti*, quam *absolutæ Juris necessitati* tribuit. *Ligatam* enim Ordinarii collationem *per solam precum expeditionem existimat.* Ut autem *certius* ligetur, insinuationem *prævie* faciendam ex *praxi* suadet.

Maxime denique miramur, huic Doctorum classi accedere voluisse JUSTUM HENNINGIUM BOEHMERUM, qui in *Jure Eccles. Protest.* nullam *insinuationis* Precum debitæ mentionem facit; in suis *Institutionibus* vero *Jur. Can. h*) præsentationem, quod idem est, ac insinuationem, æque ut acceptationem *intra mensem* a die notæ vacationis sufficere existimat. Cui & Vindobonensis Antecessor PAULUS JOSEPHUS a RIEGGER consentit *i*) inquiens: „Et quidem facta legitime precum *insinuatione*, quod *intra mensem* a die cog„nitæ vacationis *fieri debet*, declarataque beneficii acceptatione, is est primaria„rum precum effectus, ut Precista omnibus anteponendus sit.

§. VI.

d) Inst. Can. lib. III. Tit. V. num. 176.

e) Jur. Can. Method. lib. III. Tit. V. Sect. IX. num. 377.

f) Inst. Can. lib. II. Tit. XXXV. §. XI.

g) Dissert. adleg. C. VI. §. VI.

h) Lib. III. Tit. VII. & VIII. §. XXII.

i) Inst. Jurisprud. Eccles. Lib. I. Sect. III. Cap. III. §. DXLIV.

§. VI.

Negativa proinde ſententia non omni fundamento penitus deſtituta cuiquam videri poterit, cui viri ejusmodi eruditione percelebres & inter hos RIEGGERUS ac JUSTUS HENNINGIUS BOEHMERUS, plurium adeo Archiviorum Eccleſiaſticorum aut Capitularium perſcrutator, ſuum calculum adjiciendum putarunt. Multiplex quippe ipſis ratio ſuffragari videtur.

I. Hoc ipſo enim, quod Preciſtæ terminus integri menſis conceſſus dignoſcatur, intra quem ipſi beneficium aliquod vacans acceptare vel non ſit permiſſum; etiam inſinuatio Precum ſuarum ad hunc effectum permiſſa cenſeri debebit, cum ad eundem finem tendat.

II. Collatio ante menſem elapſum ab Ordinario facta per acceptationem poſteriorem Preciſtæ retractari poteſt; cur non etiam per inſinuationem tum modo factam? Inſinuando enim ſuam acceptandi voluntatem in tempore per Diploma precum diſerte conceſſo abunde declarat.

III. Efficax præprimis argumentum videtur, quod ex ipſa Juris primarum Precum origine & Jure communi eidem adplicato deducitur. Certum enim a pluribus admittitur, idem Juris primarum Precum Cæſarearum eſſe initium ævumque, quod commendationum, poſtea præventionum, ac denique reſervationum Pontificiarum, atque inter has illius, quæ *Juris ſcripti, vel clauſa in corpore Juris communis* dicitur. Nam & Summos Pontifices ab initio ſolis precibus apud Epiſcopos & alios collatores Ordinarios uſos fuiſſe conſtat, ut hi nimirum illis Beneficia conferrent, quos ipſi commendandos duxerant. Has autem in mandata demum degeneraſſe, ea tamen cum modeſtia etiamnum retenta, ut hæc in eadem Eccleſia non iterarent, ſed contenti eſſent, ſi vel ſemel iis eſſet ſatisfactum. His demum reſervatio ſucceſſit mox memorata, qua beneficia quæcunque & quarumcunque Eccleſiarum & quotiescunque per obitum Beneficiati in Curia vacantia ad ſolitariam Pontificis collationem avocata ſunt. Ne tamen hæc nimis diu Ordinariorum poteſtatem impediret, menſis tempus præfixum fuit, quo elapſo nulla amplius reſervatio iisdem obſtaret. Idem exemplum Pontificum Imperatores ſecuti initio nudis precibus agendum ſibi duxerunt, illud quippe a Collatoribus ordinariis ſibi haud denegandum fore rati, quod Papæ precibus indulgere ſolebant. Nec tamen ita hi ſtringebantur, ut neceſſario iis parendum eſſet; ſed tanquam nudæ preces & commendationes ab admiſſione eorum arbitraria pendebant, niſi regulæ prudentiæ aliud ſuaderent, prout obſervant NATAL. ALEXANDER a) & LUDOV. THO-

a) Hiſtor. Eccleſ. ad Sæc. XI. & XII.

THOMASSINUS *b*), ESPENIUS. *c*) Vocatæ ſunt primæ preces, non tantum, quod ſub prima Regiminis ſuſcepti auſpicia plerumque illas dirigere, ſed vel maxime etiam, quod ſemel tantum per vitam ſuam in ſingulis Eccleſiis, more Pontificum, iis uti ſolerent. In Jus ſtrictum demum jam ſæculo XIII., more itidem Pontificum, id extulerunt, dum ad antiquam & inveteratam conſuetudinem provocarunt *d*); imo & comminationes ac ſanctiones pœnales addiderunt. *e*) Ne igitur perpetuo Ordinariorum collatio impedita foret, congruum omnino fuit, ut certus etiam his terminus præfigeretur, qui rurſus idem proviſionibus Papalibus quoad Beneficia per obitum in Curia vacantia alias præfixus communis redditus fuit hiſce precibus Cæſareis, ut inde maxima earum cum reſervatione Juris communis analogia non inepte inferatur, ex qua & illud inferendum ulterius videtur, quod, ſicut Bullas Pontificiæ proviſionis ſuper Beneficiis in Curia per obitum vacantibus intra integrum illum menſem inſinuari ſufficit ad plenum inſtitutionis effectum obtinendum, & inſinuatio hæc licet poſterior præcipitatæ & attentatæ prius Ordinarii collationi præferri ac prævalere debet, ita etiam inſinuatio Diplomatis primarum Precum Cæſarei intra menſem illum acceptationi præfixum facta ſufficiens cenſeri, imo & collationis alteri interea prius factæ retractationem operari debeat. Hujus argumenti vim JUSTUS HENNING. BOEHMER paucis verbis ita velut uno in pugno comprehendit *f*) „Effectum vero tunc demum habent preces, ſi „intra

b) De Diſciplina vet. & nov. Part. II. Lib. I. Cap. LIV.

c) Jur. Eccleſ. Univerſ. P. II. Tit. XXV. Cap. IX.

d) RUD. I. Literas referunt Clariſſ. D. WÜRDTWEIN Subſid. Diplom. T. II. n. I. LUNICHIUS in Arch. Imp. Part. Gen. Cont. II. pag. 84. quæ conſuetudinem hanc ita adſerunt, ut Ordinarii Preces admittere *teneantur*.

e) Similes Comminationes ALBERTUM I RUDOLPHI filium jam intentaſſe duo ejusdem Diplomata teſtantur. Unum ad WIEBOLDUM Colon. Archi-Epiſc. refert WÜRDTWEIN loc. cit. ibi: Nequeuntes igitur propter aliquorum pertinaciam *Jus noſtrum & imperii* prætermittere, tuæ damus ſinceritati ſub oblentu gratiæ noſtræ authoritate Regia in Mandatis, quatenus tam authoritate tua Ordinaria, quam nobis pro-Juribus noſtris & Imperii conſervandis petimus impertiri, quam etiam authoritate regia, ut ſingulas Eccleſias, Collegia, perſonasque ſæculares tuæ civitatis & diœceſis ſe noſtris Precibus Jure fulcitis contumaciter, ut præmittitur, opponentes, viis & modis, quibus earum videaris fore pertinaciam facilius reſtringendam, compellas & inducas &c. Alterum ad Capitulum Aquisgranenſe anno MCCCVI. datum exhibet GUDENUS Cod. Diplom. Tom. II. pag. 980. Alioquin ſcire poteritis, quod contemtum librabimus pro contemtu, & nihilominus vias & modos excogitabimus, per quos hoc, quod petimus, ordinare vos contingat.

f) Inſt. Jur. Can. Lib. III. Tit. VII. & VIII. §. XXII.

tra mensem a die notæ vacationis præsentatæ fuerint, æque ut Juris est in andatis Papalibus de providendo ex Juris Canonici principiis *Cap. 3. de 'ebendis in 6.* relatis.

IV. Aeque supervacanea iis videtur insinuationis quoad Diploma prima-um Precum requisitio ante mensem, quam quoad provisionem Pontificiam eficii per obitum in Curia vacantis. Nam sicut ibi jure communi nota est ervatio & Præbendæ sic vacantis adfectio; ita quoad Preces, Cæsare semel :lo, ex inveterata & approbata per totam Germaniam consuetudine idem abunde constare. Atque hoc argumento potissimum utitur STEPH. GRA-ANUS *g*) *verbis:* „Notum erat tunc temporis in tota Germania, Cæsa-am Majestatem habere Indultum primarum Precum, illoque usam in aliis :clesiis Germaniæ. Unde cum tam Collator, quam Provisus id non igno-verint, non erat opus alia certioratione.

V. Adjungit idem, omnem tolli difficultatem propter Decretum irritans ulto sacræ Cæsareæ Majestati per Summum Pontificem concedi alias solito exum, *h*) per quod dicatur Præbenda adfecta, etiam ante præsentationem rarum, tanquam emanaverit a Summo Principe & liget etiam ignorantes.

VI. Nec deest exemplum, videlicet L. B. DE VENNINGEN quondam o MDCXIV. Precistæ Cæsarei ad Ecclesiam Cathedralem Spirensem, ubi tra præcipitatam nimium Ordinariorum, lapsum totius mensis non exspe-ntium, Collationem querela ad Augustissimum Cæsarem delata, *i*) ejusdem-

 que

) Loc. supra cit. num. 2. & 3.

) Tenor hic esse solet: Nec non irritum & inane decernimus, quidquid secus super præmissis omnibus & singulis vel eorum aliquos quavis authoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

) Contigit enim Spiræ per mortem JOAN. FRID AB HELDINGSHAUSEN 20ma mensis Februarii anno MDCXIV. defuncti Præbendam Eccles. Cathed. 22da ejusdem mensis ab Illustrimo Capitulo MELCHIORI DIETERICO DE BÜRN per D. ARNOLDUM DE WÖLFELD nominato conferri, ad quam deinde 20ma Martii Preces Cæsareas MATTHIAE Imperatoris L. B. DE VENNINGEN exhibuit. Hoc vero non admisso, supplica ejusdem nomine a Tutoribus Imperatori oblata inter reliquas gravaminum causas hanc Collationis ante mensem elapsum festinationem recenset. Verba hæc sunt: E. K. M. können wir allerunterthänigst nicht umgehen, was gestalt Dieselbe nach Weiland des von Heldinghausen gewesenen Domherrn zu Speyer seligen im jüngstverwichenen Monat Februario erfolgten tödtlichen Abgang zu den erledigten Canonicat daselbst unsern jungen Vettern und respective Pflegsohn, Adolphen von Veningen, innerhalb Monats Frist nach erlangter Wissenschaft solchen Todesfalls, und also intra legitimum tempus primarias Preces allergnädigst conferirt, und Kraft derselben Ihm Posses, und was derselben anhängig, ohne alle Contradiction, wie sich vermög Derselben und der

der römischen Kaiser wohlhergebrachten Gerechtsamkeit gebühret, zu geben, ernst lich und mit scharfer Commination befohlen, wie solch E. K. M. darüber aller gnädigst ertheiltes Diploma seines mehrern Innhalts klärlich ausweiset. Ob nun wohl höchstgedachtes Diploma einem Wohlehrwürdigen Domkapitel am 20 Martii hernacher, und also noch innerhalb obernannter Frist, gebührlich insinuiret, und von demselben acceptirt, auch förders, wegen damals gegebener Suspension Erklärung den 8ten folgenden Monats Aprilis um schuldige Vollziehung desselben angehalten worden, der zuversichtigen billigmäßigen Hoffnung, es würde dieselbe auch ohnverweigerlich folgen, und E. K. M. kundbares wohlhergebrachtes und von päbstlicher Heiligkeit bestättigtes Jus in kein Disputat gezogen werden; so seyn wir doch, über alle solche Zuversicht, mit ganz abgeschlagener Antwort mit Fürwendung allerhand unbeständigen, und E. K. M. ganz nachtheiligen, zu ganz böser ärgerlichen Consequenz reichenden Ursachen abgewiesen worden.

Ad refutandam præcipuam exceptionem Illustrissimi Capituli ita prosequitur: Zum andern haben vielgedachter Kais. Maj primariæ Preces vel Jus illas conferendi eine gewise determinirte Zeit, nämlich eine Monats-Frist a tempore notitiæ welche nothwendig erwartet und præcise observirt werden muß. Dieweil dann selbige Zeit von E. K. M. allergnädigst observiret, und von Dero proviso mit der Insinuation gehalten worden, so hat Dieselbe ja billig ihren Vorzug, und hat deren zu Abbruch immittels nichts wirkliches vorgenommen werden, oder auch, so was fürgenommen, im wenigsten præjudiciren können.

Und selbiges fürs dritte um so viel desto mehr, dieweil bekanntlich und wahr, daß man auch mit angeregter vermeinter Possession also præcipitanter verfahren, daß dieselbe stracks folgenden Morgens, als der Herr von Heldingshausen verschieden, und noch unbegraben ob der Erden gestanden, bey Licht und in aller früh properirt, und mit einer sonderbaren bey dem Stift Speyer ungewöhnlichen Geschwindigkeit E. K. M., Deren Jus, denen die dazu geholfen, nicht unbekannt gewesen, hat wollen præveniren.

Conclusio denique subjungitur: Wann nun leichtlich abzunehmen, daß durch solch unbillig Verweigeren nichts anderes gesucht, dann wie E. K. M.... das Utile præsentandi tempus unius mensis a die notitiæ benommen, und dieselbe jederzeit durch schlüpferige Geschwindigkeit prænominirt und also in effectu darum gebracht würden, solches auch bey andern Hohen Erz-Bistum und Nebenstiftern durch das ganze Römische Reich E. K. M. und Dero an dem Reich nachkommenden Römischen Kaisern zu ganz nachtheiliger Consequenz in Acht genommen und practicirt werden möchte; Also haben wir obliegender Schuldigkeit nach länger Umgang nicht haben können, E. K. M. dessen allerunterthänigst zu berichten, und inständigsten Fleises zu erbitten rc.

Reverendissimi & Celsissimi Episcopi Philippi Christophori Protestatio & inhibitio per Deputatos insinuata testante Protocollo Capitulari de XXV. Februarii MDCXIV. eandem causam late prosequitur. Wann nun aber nächstvergangenen Donnerstag den 20. dieß Jahr gegen Nachtzeit der auch würdig unser lieber Andächtiger Joan. Frid. Heldingshausen gewesener Kapitular allhier die Schuld der Natur bezahlt ... und dann durch solch tödtlichen Hintritt sein gehabtes Canonicat und Præbend der Römisch-Kaiserlichen Majestät unsern allergnädigsten Herrn infra mensem factæ vacationis einzig und allein zu confe-

rirei

e caffatio fub comminatione pœnarum petita, iftaque petitio Cæfareis juri-
s omnino conformis reputata & laudata fuerit. k)

VII. Maxime autem huc facere iis videtur Capitulorum praxis & con-
etudo, quæ foleant in qualibet poft electionem novi Imperatoris contingente
neficiorum vacatione, dum Ordinarii vel Turnarii a fe nominatos, vel, ut
cant, provifos ad inftitutionem Canonicam ac receptionem folennem in nu-
erum Canonicorum & corporalis poffeffionis adprehenfionem præfentant,
i nullus adhucdum Precifta comparuit, aut aliquod Diploma nominationis
efareæ exhibuit, Collatorem & Collatarium recens recipiendum prius mo-
re de periculo, quod a Precifta imminere iis poffit, idque iis totum com-
ittere. Hac ipfa proin cautione adjecta agnofcere haud obfcure videntur,
eces licet necdum infinuatas Collationi Ordinarii antea factæ obeffe ac præ-
valere

riren heimgefallen, dargegen aber wir vernommen, daß ehe und zuvor der todte Körper noch bekleidet, und über der Erden gestanden, nämlich Samstags den 22sten dieses Morgens gar frühe zur Mettenzeit, allem Ersehen nach zu Eludirung höchst gedachter K. M. Hoher Gerechtigkeit, einem andern vermeinte Posses de facto gegeben und wiederfahren lassen, so haben wir als ihr vorgesetztes wachendes Haupt, diesen Proces ganz ungern vernommen, alldieweilen wir in der Vorsorg stehen müssen, höchstgemeldte Kais. M. solche Geschwindigkeit Ihnen vor höchsten Despect, und Schmälerung Ihres habendes Kais. Juris anziehen, auch solche zu Nöthigung unserm Stift insgemein von König und Kaisern hocherworbenen Privilegien und Freyheiten zu höchstem Nachtheil ausschlagen mögten, als hätten wir unseres tragenden Amts halben nit unterlassen können, sie in Gnaden zu erinnern und zu ersuchen, der vorgegangenen eigenthätigen Intrusion (so von unserm Domcuster Arnold von Wölfeld vornemlich hergeflossen, und den Strafen, so darauf erfolgen mögten, unser Domkapitel sich nicht theilhaftig machen, sondern alles den intrusum auf einen oder andern Weeg ausfechten lassen sollten, wie wir dann zu unserer Salvation, das geringste nit mit diesem Werk, es wäre dann Sach, uns ein anders von Ihrer Maj. anbefohlen würde, zu thun, auch in vorgegangene vermeinte Possession nit gehelen, sondern per expressum vor Euch Notario und Gezeugen dagegen protestiret und contradicirt haben wollen, und solchs um so viel desto mehr, damit Jus Cæsareum integrum und unser anbefohlenes Stift vor Kais. Ungnaden und Strafen, so viel an uns, verwahrt bleibe.

k) Refcriptum Auguftiffimi Cæfaris MATTHIAE expeditum die XXI. Junii ejusdem anni Epifcopi prææmemorati in tuendo Jure Cæfareo Zelum mirifice dilaudat: Wie uns nun von Deiner Andacht zu sondern angenehmen Gnädigsten Gefallen reichet, von Dero auch gar recht und löblich geschiehet, daß Sie die Beschütz- und Erhaltung angedeuter Precum primariarum als unser ansehnliches Jus und Regal in so fleißiger und Sorgfältiger Acht haltet; allso wollen wir es gegen Deine Andacht mit Kais. Gnad und allem guten zu erkennen nicht unterlassen.

valere posse, dummodo posthac intra currentem etiamnum mensem acceptationi Beneficii præfixum insinuentur & exhibeantur. *l*)

§. VII.

Verum adfirmativa opinio omnino præferenda venit, quæ insinuationis necessitatem ita statuit, ut collationem Ordinarii præcessisse debeat, alias acceptandi vel etiam petendi beneficium, quod antea vacavit, nulla amplius, eodem licet mense adhuc dum pendente, supersit facultas. Iste nimirum eidem tribuitur effectus, ut manus Ordinarii collatoris tum modo in conferendo ligentur, quæ ante insinuationem liberæ adhucdum sint, & expeditæ. Unde hac necdum facta, si Ordinarius alteri Beneficium contulerit, collatio hæc perfectum collatario jus in re tribuit: quod superveniens postmodum Precista, suumque diploma nominationis, licet prius expeditum, serius autem proferens auferre nequit, siquidem ad Vacaturum quodcunque Beneficium nominatus nullum jus habet petendi id, quod legitime jam collatum invenit ab eo, qui potestatem adhucdum expeditam habuit, adeoque quod vacans non amplius existit.

§. VIII.

Antecessores ac duces habemus maximi sane nominis viros. Hanc enim in adfirmantium classem præivit JOANNES CHOCKIER *a*) disertissime men-

l) Similis cautio ab ipso Reverendissimo Capitulo Spirensi L. B. DE BÜRN injuncta fuit teste Protocollo Capituli de xx. Februarii. MDCXIV. Weil man dieß Orts kein Verhindernuß weiß, auch kein Contradictor &c. da dann Er tanquam constitutus Procurator *indemnitatem* angeloben, Statuta erlegen und Juramentum præstiren würde; müsse man Ihme possessionem nicht zu versagen; dedit fidem meine Herrn aller Anspruch Schadlos zu halten, die Statuta erlegt und Juramentum præstirt in præsentia testium &c.

Et juxta Protocollum de xxv. Februarii ejusdem anni: Darauf Kapitel begehrt, welches den 3ten Morgen post obitum gehalten auch constitutus Procurator erschienen mit Bitt seinen Principalem ad possessionem zu promoviren, wollte alles præstiren und leisten, was beym Stift herkommt. Dieweil nun Documentum Capituli vorgelegt, auch von unsern löblichen Vorfahrern Vermög der Protocolle Niemand die Possession verweigert, als hat man Ihn præhabito Capitulari Consensu, der zu gewöhnlicher Stund ergangen, sub summo sacro ad Possessionem in chorum inducirt, und nit Clandestine, oder sonsten, wie Ihr Fürstl. Gnaden mögten berichtet seyn, zugelassen, nichts destoweniger aber, a D. Procuratore gemelts H. von Bürn *Cautionem de indemnitate* angenohmen.

a) In scholiis ad prim. Prec. Imp. Sect. IV. ad verba indulti Pontificii: *duxerint acce-*

ıentem suam exprimens: „Sed utrum opus sit insinuatione gratiæ Precum *an-*
'e mensem? Ita videtur. Nam alias *Ordinariis manus non essent ligatæ*, posset-
ȷue conferre occurrente vacatione.„ Eidem adstipulatur AYRERUS *b*) &
ıi eundem Præsidem habuit, quem & ducem sequitur JOANNES PHILIP-
US GODEFRID. v. GÜLICH *c*) verbis: „hic quoque Jura vigilantibus
cripta sunt. Quocirca Diploma Precum Cæsareum tempore locoque con-
;ruo Ordinariis collatoribus *insinuare*, *vacansque* speciatim Beneficium intra
nensem a die notæ vacationis accipere vel ipse vel per alium debet.„ Acce-
t illustris PETRUS ab ICKSTATT *d*) adfirmans „Ordinariis Collatoribus
Jus conferendi Beneficia non esse ademptum, quamdiu non constat, Precistam
ıuendam Cæsareum adesse. Candidato igitur per Preces nominato incumbit,
ıt Ordinario Collatori *ante Beneficium vacans* Preces sibi ab Imperatore conces-
ıs esse indicet, quo *hic resciat in casu vacantiæ* manus sibi esse ligatas. Actus
utem, quo Candidatus Preces Primarias ab Imperatore sibi concessas Ordi-
ıario Collatori indicat, *insinuatio* primariarum Precum dicitur.„ Nec præ-
rmittendus est Clar. D. SCHULTHEIS *e*) cum P. DOMINIC. SCHRAMM
pra memorato, qui tamdiu liberas, etiam intra mensem, Ordinarii manus
e existimat, quamdiu Precista Rescriptum Cæsareum Episcopo vel respective
ıpitulo collegialiter congregato non præsentaverit. *f*) Maximum demum
ındus his omnibus addit GEORG. LUDOV. BOEHMER *g*) ita differens:
Cum porro primæ Preces simul contineant mandatum de providendo ad Or-
linarium Collatorem directum, vim *prius non habent*, quam huic *sint insinua-*
æ.... *Facta* autem *semel Precum insinuatione*, intra mensem a die vacationis
„Bene-

acceptanda. Ubi etiam addit, non sufficere, si insinuatio fiat per æquipol-
lens, adlegans GERMON, Tract. de indultis Cardinalium n. 37.

Idem quoque eadem Sect. IV. ad argum. ex Concordatis objectum re-
spondet, saltem Potestatem Ordinarii non esse ligatam, antequam Preces de-
bite insinuatæ fuerint, prout etiam valet Collatio Ordinarii, antequam ipsi
mandatum de providendo alicui a Summo Pontifice concessum insinuetur.

b) AYRER Comment. de Jure Prim. Precum.

c) Differt. Præside eodem AYRERO Gœttingæ MDCCLII. edita §. 22.

d) Differt. ejusd. argum. anno MDCCLXX. Ingolstadii luci publicæ data §. 73. & 74.

e) Diff. ejusd. argum. a D. WEBER Moguntiæ anno MDCCXLV. publice exposita Cap. III. §. III.

f) Institut. Jur. Can. supra laud. §. 501.

g) Princip. Jur. Can. Lib. III. Sect. IV. Tit. XIII. §. 547.

„Beneficium alteri valide conferri non potest. Qua in re ipsummet Patrem suum summe alias venerandum & a nobis supra laudatum, veritatis amore magis, quam filiali ductus, deserendum putavit.

§. IX.

Tantorum sane Virorum non eruditione tantum theoretica insignium, sed qui negotiorum etiam publicorum experientia & praxi exercitati magis noscuntur, unanimi consensu & authoritate ponderosa jam satis tuta stare posset nostra sententia. Quia tamen ipsi sola adsertione contenti vel plane nullas aut saltem admodum paucas adferri sui rationes indigitarunt; enucleatius istas ex suis diversis fontibus deducere operæ pretium existimatur, ut plena convictio adferatur. Plane enim confidimus, fore, ut his penitius discussis quiscunque rerum gnarus nobiscum conclamet, ab iis, qui negantium partes pertinacius sectantur, fluctus in sympulo studiose excitari voluisse. Tam expedita nimirum insinuationis istius necessitas illucescet, si vel sola sanæ rationis & generalia Juris principia consulantur. Hæc enim satis conveniunt voluntatem imperantis cujuscunque nihil operari, quamdiu sola mente recondita conquiescit; aut quæ scriptis etiam consignata fuerit, eos, quibus obligatio aut onus quodcunque imponitur, non antea obligare, quam iis fuerit debito modo manifestata. Inde est, quod in legibus communibus universæ cuidam communitati sive Civitati latis requiratur *promulgatio* tanquam actus, quo ad notitiam legis perducuntur ii, quibus per ipsam obligatio constituitur; atque hanc communitati factam esse sufficit. Magis autem hæc notitia necessaria est in legibus, quas speciales vocant, ut Rescripta sunt, Mandata, aut Privilegia. Actus vero, quo hæc in notitiam deducuntur earum personarum vel singularium vel moralium, quas concernunt, *insinuatio* aut *intimatio* dici solet. Nec enim Mandatis aut Privilegiis illi morem gerere possunt, quibus aliquid præcipiunt, nisi eorum in notitiam devenerint.

§. X.

Suffragantur bene multa Juris positivi Pontificii exempla, ubi perfrequens Rescriptorum ad conferenda Beneficia ecclesiastica mentio occurrit, præsertim ex Sexto Decretalium BONIFACII VIII. excerpta. Et primo quidem ad *Cap. Duobus 14. De Rescriptis in 6to*, quod INNOC. IV. tanquam Auctori inscribitur, non incongrue provocari hic poterit. Hoc enim de duobus provisis Pontificiis in data concurrentibus tres diversas considerationes statuit. Harum *prima* est, si uni tantum mandatum sit conferri Præbendam a Delegato quodam Executore; alteri vero a Pontifice hæc ipsa vi literarum Papalium

palium actu collata fuerit. Prior diceretur habere solum Mandatum de providendo, sive Rescriptum *gratiæ faciendæ*, vel Rescriptum gratiæ in *forma* tantum *commissoria*, sive *Dignum*. Alter vero *actualem provisionem*, vel Rescriptum actualis provisionis *in forma gratiosa*, vel *gratiæ jam factæ*. Præferendum um esse posteriorem statuitur, licet prior suas literas jam antea præsentasset, no jam investitura donatus, & in Canonicorum numerum quoque esset receptus. *Altera* dein *consideratio* diversa adlegatur, si duo in data concurrentes uoad *formam Rescripti* æquales sint, & uterque simul vel *mandatum de providendo*, vel *Rescriptum in forma gratiosa* sive actualis provisionis obtinuerit. Tum rior tempore potior jure censetur, & ad præsentationem sive insinuationem terarum respicitur, id est, qui prior literas suas Ordinario insinuaverit, alteri præfertur, quamvis ante præsentationem alterius necdum in Canonicum sset receptus. *Tertia consideratio* demum, si iidem in forma literarum pares imul quoque eodem tempore insinuarent & præsentarent suas literas. Tum ptio & electio ipsimet Ordinario Collatori, vel integro Collegio, ad quod ertinet dispositio, salva & integra relinquitur, adeo, ut non receptus vel non lectus penitus etiam pro futuro effectu literarum suarum careat, nisi aliunde robetur ampliorem fuisse Rescribentis Pontificis intentionem. *Posteriores* duæ *nsiderationes* ad præsentem scopum non pertinent, ubi quæstio nobis est de *versis* gratiam concedentibus, Ordinario videlicet & Imperatore. Capitulum ero adlegatum *eundem* concedentem Pontificem supponit. Tum *data*, in qua uo Impetrantes conveniunt, identitas difficultatem ibidem suscitat, quæ duium utriusque Jus facit. Nam Rescripta gratiæ priora, de quibus constat, osterioribus prævalere, expeditum est. Tacite enim iis haud derogatur. *a*) lic vero *datas* manifeste *diversas* supponimus, *priorem* videlicet Diplomatis æsarei Primariarum Precum, *posteriorem* vero Collationis vel Provisionis Orinarii. Unde prima tantum consideratio præsenti nostro scopo ac themati ongruit, atque eatenus suffragatur, quod actualem Collationem Mandato de rovidendo quoad Datam concurrenti præferendam statuat, eoquod illa perfectum Jus in Beneficio tribuat. Certum enim est, Preces ejusmodi Cæsareas uudam esse nominationem, vel Mandati speciem, quod necdum Jus aliquod Nominato in Beneficium tribuit; & sic *Mandato* duntaxat æquiparari, eoquod Ordinarius tantum jubeatur ac reapse quoque teneatur conferre Beneficium 'recistæ, si vacet, imo ad id etiam per constitutos simul Executores compelli ossit. *Collatio* vero actualis ab Ordinario libere suo Proviso antecedenter facta,

a) Conf.: *Cap.* Capitulum S. Crucis xxx. *de Rescriptis Cap.* Hi qui *Cap.* Eum, qui. *de Præbend. in 6.*

cta, tanquam undequaque valida, jam Jus perfectum in re tribuit, quod per Mandatum vel Nominationem non amplius auferri potest. *b*)

§. XI.

Evidentior est, quæ in Cap. *Si Capitulo 5. de Concess. Eccles. vel Præb. non vac.* ibidem in 6to reperitur, dispositio. Hoc enim diserte statuit: „Si „ad Capitulum, ad quod collatio Præbendarum pertinet, a Pontifice Mandatum de providendo directum fuerit, per solam illius præsentationem Capitulo „ipsi factam, absque alia etiam Executoris insinuatione, inhibitione, seu reser„vatione beneficium, pro quo conferendo scriptum extitit, adeo adfectum esse, „ut de illo alteri facta Collatio non obtineat firmitatem.„ Si igitur præsentationi vel insinuationi ea tribuitur vis & efficacia, ut potestatem Ordinarii liget & impediat, quamdiu hæc facta non fuerit, libera illa & expedita remanet. Quod ipsum tanto magis ad eam Mandati de conferendo speciem pertinet, quam Preces Cæsareæ in se continent; eoquod istæ potestatem sacram Prælatorum de constituendis Ecclesiæ Ministris, id quod hodie per Collationem Beneficiorum fieri adsolet, nullatenus adtingant, sed nudum ejus exercitium limitent per nominationem personæ Precibus Cæsareis munitæ, ut, nisi huic Beneficium conferatur, injuste tantum illa exerceatur, & pœnis adigi nunc Ordinarius possit, ad hanc præcise personam servatis servandis necessario admittendam & investiendam.

§. XII.

Plenissime tandem *Cap. Quia cunctis. 1. eod. Tit. in 6to* de hac controversia non modo statuit, sed etiam plerisque, quæ ex adverso obmoveri possunt, & tum obmotæ reapse fuerunt, difficultatibus satisfacit. Ejus enim dispositio quoad substantiam scite & eleganter præmisso Summario paucis his verbis comprehenditur. „Si mandatur alicui provideri de dignitate vacatura, quam duxe„rit acceptandam, & vacat dignitas, quam ante acceptationem Ordinarius con„fert, tenet ipsius collatio.„ *Primaria* hujus decisionis ratio sane huc pertinet, & in *defectu insinuationis* ponitur, quod videlicet illa vel plane non facta fuerit, vel non rite illi, cui debebatur. Facta enim fuerat Capitulo Ecclesiæ Carnotensis mortuo Episcopo, ad quem collatio Dignitatis vel Præpositurae spectabat. Et quamvis Episcopus postmodum electus tanquam Canonicus tum præsens fuerit Capitulo, hæc tamen tanquam insufficiens declaratur ad potestatem ipsius, qua Episcopi & Ordinarii Collatoris Præpositurae aufferendam aut ligan-

b) Ita argumentatur supra laudatus Chokier loc. cit. ad verba: *Cum in quibusvis etiam Ordinariis*, inquiens, in Precibus non fieri Collationem Canonicatus; sed tantum in futurum *mandari nullo jure de præsenti Precistæ collato.*

ligandam. Integram proinde ignorantis vel non requisiti Episcopi potestatem in conferendo adhuc perstitisse ante insinuationem debito modo factam, ac proinde Collationem vigore potestatis hujus effectuatam undequaque in actu primo non tantum validam, sed quoad ipsum quoque exercitium irretractabilem & irrevocabilem esse statuit Pontifex. Idem proinde æquali vel potiori Juris argumento ante insinuationem rite factam illius Mandati, quod Preces Cæsareæ in se continent, statuendum esse nemo non videt. *Alteram* decidendi rationem summus Pontifex in *defectu acceptationis* conlocat, quæ tanquam conditio præcedere debuerit, ut Ordinarius alteri conferre non posset. De qua vero ratione paulo inferius separatim discurrendum erit.

§. XIII.

Difficultates, quas Pars adversa obmoverat, & Pontifex removet, eædem sunt, quæ nostræ opinioni de necessaria Primarum Precum prævia insinuatione ad effectum constringendi Ordinariorum potestatem adversari possent. Unde earum remotio & nobis proderit.

I. Primum enim opposuit, ignorantis etiam Episcopi vel Ordinarii potestatem posse ligari, sicut privilegium ignorante Episcopo a Pontifice alicui concessum, ne ab eo possit excommunicari, vim suam habeat, licet non insinuatum, quia hoc ipso potestas excommunicandi impetrantem Episcopo esset adempta. Deinde

II. Differentiam esse inter Legem, & inter speciale Mandatum, Indulgentiam, Indultum & Privilegium, quæ tantum nota illis, quibus vel in quorum favorem conceduntur, sicut Sententia judicialis etiam contra ignorantem vim suam habere possint. Speciale autem certe esse tale Mandatum, de conferenda alicui præbenda, quam acceptandam duxerit. Ad hæc

III Mandata ejusmodi de conferendo vel providendo munita esse clausulis irritantibus & inhabilitantibus, quibus irritum & inane declaratur, quidquid contra simile Mandatum a quovis Ordinario contigerit adtentari, adeoque collationem, quam Episcopus vel quilibet Ordinarius post tale Mandatum vel decretum irritans, (sive illud ignoraverit, sive non) de Beneficio per se vel alium fecerit, non valere.

Respondet autem Pontifex, aut replicationem potius a proviso per Ordinarium propositam adprobat.

Ad I. Eoquod privilegium alicui de se non excommunicando concessum ex natura sua jam omnem excommunicandi potestatem ab Ordinario auferat, & aliter utile esse non possit. Secus autem sit in Mandato alicui concesso de

 pro-

providendo de Beneficio vel certo vel incerto; quod ante insinuationem, prohibitionem, vel interdictum, aut decretum irritans ab Executore speciatim interpositum necdum potestatem suam Ordinario auferat. Hæc enim duo simul consistere posse, ut Ordinarius suam potestatem adhuc retineat, & alter Mandatarius sive Executor eandem a Pontifice simul obtinuerit; cum Pontifex non plus concessisse videatur, quam ipsemet habeat. Ea autem potestas, quam Pontifex concurrentem cum Ordinariis juxta principia Decretalium in conferendis beneficiis habet, intactam & salvam relinquit potestatem Ordinariorum, quousque saltem Executor alius per Mandatum de providendo conferendi potestatem nactus per insinuationem aut Decretum aliquod speciale interpositum, & iis intimatum, eandem non ademerit, vel ad se avocaverit, vel ipsemet Pontifex specialem suam auferendi & irritandi voluntatem luculenter expresserit, cum tunc demum satis super hoc concedentis intentio agnoscatur. Unde

Ad II. Generale axioma de valore privilegiorum etiam contra ignorantes restringit ad ea, ex quorum vel tenore vel natura & indole talis concedentis intentio sufficienter colligatur, sive quæ non aliter effectum aliquem sortiri possent.

Ad III. Decreti irritantis, quod Pontifex in Mandato illo adjectum fuisse non diffiteri videtur, vim & efficaciam ex eo removet, quod hoc tantum conditionatum fuerit, sive postquam Impetrans etiam Præbendam illam vacantem acceptasset. Hac acceptatione necdum facta, tanquam conditione non existente, mandatarium Executorem necdum habuisse delegatam sibi a Pontifice conferendi potestatem, multo minus Ordinario suam ademptam vel irritatam fuisse; adeoque concludit: „Unde cum sæpe dicta Præpositura fuerit tibi (ante„quam illam idem D. acceptaret) Episcopi auctoritate collata; hujusmodi col„latio talis Mandati nostri (*conditionate irritantis*) prætextu, etiamsi prius illud „Episcopus ipse scivisset, non poterat vacuari. Nostrum autem in hac parte „Decretum ad Præbendam seu Dignitatem, quam prædictus D. acceptaret, „referri debebat; alioquin super incerto fuisset editum, nec aliquem ad„strinxisset.

§. XIV.

Exinde *altera* decidendi ratio, qua Pontifex ad sustinendam & præferendam Ordinarii collationem permotum se adserit, colligitur, *defectus* videlicet *acceptationis*, quæ in Mandato (per modum prævie requisitæ conditionis) injuncta eidem videbatur. Huic itidem rationi objectiones quasdam a parte adversa oppositas removet. Primum enim obmotum: quod, quamvis Præbenda vel Præpositura nec dum a D. acceptata fuisset, conferri tamen vel ideo ab Ordinario non potuerit, quia saltem D. habuerit jus acceptandi, cui juri non

non potuerit Ordinarius præjudicare; atque ne præjudicaret, prius ipsum D., an acceptare eandem vellet, requirere debuerit. Hoc autem omisso, collationem istam tanquam juri per mandatum quæsito contrariam sive injustam saltem irritari & retractari debere. Atque hoc ipsum paritate ex Jure Civili mutuata illustratur. Si videlicet cuipiam unus ex duobus servis, quem ipse duxerit acceptandum vel eligendum, legatus fuerit, hæres non amplius alterutrum alienare vel manumittere potest ante optionem vel electionem legatarii, aut si id facere adtentaverit hæres, legatarius econtra manumissum vel alienatum eligere voluerit, manumissio vel alienatio irritatur vel retractatur. Ergo, inferebatur ex parte adversa, Præbendæ collatio ab Ordinario eodem Jure retractanda videtur, quia postmodum illam Mandatarius acceptat, & suum acceptandi Jus salvum retinuit.

Resolvit autem & hanc difficultatem Pontifex respondendo, Jus acceptandi esse, quamdiu vacat, & quando acceptatio collationem prævenit. Non autem propterea collationem Ordinarii impediri. Hoc enim alias nimis incongruum fore, si alicui pro tota Diœcesi vel Provincia Mandatum de obtinendo Beneficio, quod acceptandum duceret, concessum esset, propterea omnes Ordinarii cum gravi Ecclesiarum detrimento & prolixa nimis collationis Ministeriorum Ecclesiasticorum dilatione ac prorogatione impediti essent, vel ante collationem talem Mandatarium requirere tenerentur. Hanc autem irritationem locum habere, si vel tempore vacationis acceptatio Impetrantis adhuc collationem Ordinarii prævenisset, aut acceptatio quoad primo vel secundo vacaturam in specie jam ante vacationem actualem declarata fuisset. *a*)

Ad instantiam ex legatis alternativis & optioni Legatarii commissis deductam Respondet Pontifex distinguendo inter datam optandi facultatem per actus inter vivos seu Contractus, & inter datam in ultimis voluntatibus. Nam si promissa fuit, vel vendita res certa sine traditione, ac postea tertio traditur, iste dominus efficitur, nec potest ab ipso amplius avocari. Atque si hoc de re certa procedit; multo potius in re incerta locum habebit, utpote si promittitur vel venditur ex multis rebus una, quam duxerit promissarius vel emptor eligendam, valet illarum rerum traditio alteri facta. Quoad facultatem vero optandi in ultimis voluntatibus datam subdistinguit inter legata jam *extantia* vel *futura*. Glossa nimirum legatum extans de præsenti vocat: *Lego Titio unum de servis meis, quem elegerit.* Futurum vero: *Lego Titio unum fœtum nasciturum de grege, quem eligere voluerit.* Quoad Legatum de præsenti a tempore aditæ hæreditatis rei legatæ dominium in legatarium transire intelligitur, ut nec hæres servum sub conditione legatum manumittendo liberum efficiat. Secus

a) Conf. *Cap.* Executor 4. *Cap.* Si soli Ordinario 6. *de concessione Præb. vel Eccles. non vac. in* VI.

cuis autem est in legatis futuris, ubi dominium est hæredis vel alterius, istoque casu non transit nisi per traditionem. Tenetur tantum hæres personali actione ex testamento. Et sicut dominium rerum pure in patrimonio hæredis existentium ad legatarium non transit, sic neque testator illas potuit subjicere restitutioni vel optioni, quin hæres valide eas alienare, aut earum dominium in alium transferre queat. Addit Pontifex & alteram rationem, quod in *extantibus* certus terminus ad optandum a tempore mortis adsignari possit, non in *futuris*. Legatis proinde hisce futuris Mandati, de quo sermo fuit, formam similem esse pronuntiat.

§. XV.

Sed vereor admodum, ne istius partis Capituli adlegati ad primas Preces adplicatio plus probet, quam intendamus. Sequeretur enim, *facta* licet *insinuatione*, si tamen necdum *acceptatio* Precistæ post vacationem Præbendæ accesserit, æque validam fore collationem Ordinarii, nec ullatenus retractari posse. Hoc autem sustineri non posse sine maximo Jurium Cæsareorum præjudicio ac detrimento, facile quilibet perspiciet, ipsa etiam quotidiana experientia comprobante, imo ipsismet Ordinariis id nequaquam controvertentibus, cum nemo hoc casu ante elapsum mensem, qui ad acceptandum in Diplomatis Precum præfigitur, vacans Beneficium conferre unquam audeat.

Attamen facilis ex ipsis hujus Capituli verbis est Responsio. Nam quantum ad valorem collationis *in habitu* vel *in actu primo & ipso Jure* attinet; lubens eandem validam pronuntio, cum ab eo procedat, qui conferendi facultatem habet. Quod *autem impedita* sit, *post insinuationem*, vinculo quodam & compede, hoc illius exercitium sive actualem collationem tantum injustam reddit, & consecutive ad instantiam Precistæ jus ex Precibus suis habentis retractandam vel authoritate Judicis irritandam; Sicut electio a majori parte Capituli facta ad instantiam unius non vocati & de contemptu agentis authoritate Judicis vel Superioris revocatur & cassatur; Hoc autem non agente aut reclamante subsistit, nec ejus iteratione opus est. Simile exemplum adeo in Jure Patronatus, quod ipsum Jus commune canonizavit, exhibetur. Collatio enim Beneficii Jure Patronatus adfecti ante nominationem Patroni libere cuicunque personæ ab Ordinario facta valet, quamvis injusta sit & ad instantiam Patroni retractabilis. Hoc enim tacente, aut termino Juris frustra elapso convalescit, vel rectius integrum robur suum sine ulla reiteratione retinet. *a*) Eccur non idem Juri Primarum Precum adcommodandum veniat?

§. XVI.

a) Subtiliter non minus quam solide desuper ratiocinatur CAROL. MOLIN. in Comment. ad Regul. Cancell. *de infirmis resignant.* num. 60. Hæc est vera &

§. XVI.

Attamen retractari non posse collationem Præbendæ ab Ordinario alteri fa-

& communis Sententia, & imperite loquuntur Doctores, qui dicunt collationem Ordinarii reconvalescere consummata negligentia Patroni, & deterius labuntur, qui putant hujusmodi collationem, Patrono intra tempus veniente, annullandam esse per Sententiam & causa cognita; hoc est enim contra textum rotundum in C. Decernimus XVI. Q. 7. ubi ad præsentationem Patroni infra tempus venientis de novo ordinatur Ecclesia, non obstante priore Ordinatione Episcopi, tanquam ipso facto tunc demum irrita fit, videlicet Patrono debite præsentante: debet enim textus ille integre & cum sua causa accipi, & sic probat, quod Patrono negligente remanet valida non in vim taciti consensus Patroni, nec quasi superveniente causa confirmante, ut Doctores vulgo male loquuntur, sed ex *primitiva sua & ordinaria virtute & potestate, & sic diserte & proprie loquendo*, non reconvalescit, sed non resolvitur.

Idem num. 64. Aut vero Episcopus expectavit Patronum per totum tempus Juris, & tunc etiam libere providebit, non proprie ex novo Jure quæsito & ad se devoluto, sed jure suo primitivo, quod hactenus habebat non liberum, sed nunc liberum habet remoto servitutis obstaculo. Quamvis enim, pendente illo obstaculo vel impedimento, non cucurrerit ei tempus Concilii Lateranensis, de quo in Cap. Nulla 2. & in Cap. Quia diversitatem 5. *de Concess. Præbend in 6.* valet collatio, sive facta sit infra semestre Ecclesiastici, vel infra quadrimestre Laici Patroni, sive facta sit ultima die anni vel secundi semestris vacationis in Ecclesiastico, vel ultima die decimi mensis in Laico, quia utroque casu non confert Jure devoluto, sed proprio & primitivo, quamvis priore casu Jure nondum libero, sed commutabili, secundo vero casu Jure libero & incommutabili. Porro quamvis Ordinarius Episcopus, pendente Patroni tempore, mero quodam Jure conferre possit, non tamen ob id gravari potest, nec anticipare tenetur, ne periculum subeat actus nugatorii; imo non solum non tenetur, sed nec debet de honestate, ne quid admittat, unde postea verecundetur. Ut in C. Decernimus XVI. Q. 7. &c. Atque hanc doctrinam ad Præbendas inferiorum Collatorum & Capitulorum adplicat ibid. num. 75. & sic quemadmodum in Beneficiis Patronatis statim quidem valet libera collatio Episcopi contra omnes, sed resolubiliter respectu Patroni tantum; ita hic statim quidem valet collatio Episcopi contra omnes alios a Capitulo, sed resolubiliter respectu ipsius Capituli. Alioquin nisi Capitulum Jus suum pro hac vice remittat, & collatarium Episcopi sine alia præsentatione & collatione recipiat, resolvetur collatio Episcopi &c.

Addi meretur sæpe laudatus Chokier *Tr. cit. Sect. V.* adverba: *anteferri*, inquiens: Si Ordinarius conferat beneficium intra mensem, quod fuit specialiter impetratum cum clausula: *Decreti & institutionis*, subsistet collatio, si Impetrans sua non utatur gratia, & si habens clausulam *anteferri*, ei renunciet, valebit collatio prius facta, quia, eo repulso, sublatum est impedimentum quoad primum.

factam præterito Precista, qui Preces suas jam insinuavit, sed Præbendam tantum antea nondum acceptavit, frustra & perperam omnino ex relatis hactenus adlegati Capituli verbis inferretur. Ex iisdem enim modo memoratis Mandatum aliquod *indeterminatum* intelligi abunde colligitur. Ad hoc enim incommodi illius ratio pertinet, quod alias diuturna Ecclesiarum vacatio cum gravi detrimento pertimescenda sit, vel Ordinarii quocunque vacationis casu ad explorandam prius Impetrantis providendi voluntatem obligarentur. Preces econtra Cæsareæ abunde satis ad certam Ecclesiam & certum tempus *determinatæ* ex ipso tenore suo dignoscuntur & conspiciuntur. Nam certum, mensis videlicet a nota vacatione computandi, tempus præfigitur, quod post factam semel precum insinuationem expectare, sicut in vacatione Beneficii per obitum in curia, ita & intui u Juris Precum Cæsareæ Majestati in recognitionem supremi Muneris Advocatiæ & Protectionis Ecclesiarum Germaniæ adserti tam grave & exosum videri non potest, præsertim cum prævia voluntatis Precistæ exploratio hoc ipso non injuncta sit, sed remissa, vel potius per expectationem temporis ejusdem perbrevis sine gravi Ecclesiarum detrimento suppleta censetur. Unde, quamvis ante acceptationem ex supra deductis collatio Ordinarii tanquam in *actu primo* valida sustineri possit; certum tamen manet, eandem ad instantiam Precistæ, qui antea insinuavit, & currente adhuc mense suam vacantem Præbendam acceptandi voluntatem declarat, *retractari* & *cassari* omnino debere. *a*)

§. XVII.

Satis sane concludentia & efficacia videri possunt hæc argumenta ex natura rei ac Jure communi Canonico deducta, & ex Mandatis Pontificiis de providendo ad Primariarum Precum Cæsarearum Diplomata, quæ species similium Mandatorum sunt, translata. Pleniorem tamen evidentiæ lucem constituunt ea, quæ ex domesticis & propriis Precum Primariarum instrumentis eru-

a) Ita similia Mandata ipsemet Pontifex interpretatur, & adjectionem certi temporis Impetranti admodum favorabilem esse declarat in *Clem. Un. de Concess. Eccles. vel Præb.* inquiens: „Secus autem fore censemus, cum decreto „apposito alicui provideri mandamus de Beneficio, quod *intra mensem* a va„cationis notitia duxerit acceptandum, ut appositio *mensis ejusdem aliquid* „*adferat impetranti.* Ex quo ita ratiocinatur Koenig *Princip. Jur. Can.* Lib. III. Tit. VIII. num. 25. ibi: „*Si in diem* quasi gratia detur, aut si „mandetur de Beneficio conferendo, quod quis *intra mensem* duxerit acce„ptandum, & una apponatur Decretum irritans, tunc enim Beneficium red„ditur affectum non minus, quam si pure mandatum esset. Siquidem ad„jectio certi temporis non suspendit effectum clausulæ irritantis, sed in fa„vorem Impetrantis facta censetur, quatenus non statim voluntatem suam „declarare, sed per totum mensem deliberare possit.

nuntur. Indulta huc præcipue conducunt, quæ Imperatores quidam ad [L]EOPOLDUM usque obtinuerunt & admiserunt. Controversiam dudum alias [ag]itatam de necessitate Indulti, nunc amica utriusque Aulæ, tam Pontificiæ, [t]am Cæsareæ, compositione sopitam a) resuscitare hic animus non est. Sive [ill]im necessaria ita sint, ut sine iis Jus hoc Imperatori non competat, sive ab[un]dantioris cautelæ aut facilioris executionis causa post Precum expeditionem [ad]versus renitentes Ordinarios, aut adversus vitilitigantes expectativarios Se[di]s Apostolicæ, vel nominationes utiles impetrata fuerint; (quod posterius [plu]rimorum Indultorum tempus sive data, tum occasio, scopus & tenor satis [osten]dit) utroque tamen ex intuitu argumento inde pro necessitate insinuationis [de]ducto eadem vis & efficacia inest. Primum autem, quod certis & indubi[ta]is documentis expeditum ostenditur, b) illud merito commemoratur, quod [Pa]tres Basileenses Imperatori SIGISMUNDO ad ipsius instantiam plenissime [in]dulserunt. c) Hoc enim gratiis expectativis & reservationibus Pontificiis aut [m]andatis de providendo sub quacunque amplissima forma & clausulis antelatio[nu]m vel anteferri vel irritantibus concessis ita uberrime derogat, ut Precibus

S s 2 Cæsa-

a) Conf. Literæ FRANCISCI I. Imp. de anno 1747. ad Elect. Mog. & CLEM. XIII. ad Capitula Germ. de admittendis Precibus JOSEPHI II. gloriosiss. imperantis de anno 1766. apud WÜRDTW. l. c. Nro. 57. & 58.

b) Quod enim RUDOLPHO I. Imp. a Greg. X. Rom. Pontif. concessum. OLIGENIUS refert Differt. cit. §. 19. solius DURANDI Speculatoris, coævi licet, & JOA. ANDR. ejusdem Scholiastæ fide insufficienti nititur, cum ejus tenorem neuter exhibeat, & facile Diploma Precum ipsum hodiedum superstes privilegii hujus nomine intelligere potuerit. Minus efficax est CENNII argumentum & in petitionem principii recidit, dum jam vestigium indulti in Diplomate Precum CAROLI IV. deprehendisse sibi visus est, in quo CAROLUS non tantum ad consuetudinem, sed etiam ad Jus provocat, ex quo ipse conclusione plane incohærente infert, jam tum indulto roboratum illud fuisse. Sane si ex opposita *Juris* voce *indultum* erui posset: multo melius sine dubio CENNIUS a RUDOLPHO ejus originem repetiisset, cum jam hic Imperator in Epist. 16., quam in Codice Rudolphino ipse CENNIUS produxit, Jus istud antecessoribus divis Imperatoribus & Regibus contulisse consuetudinem adfirmet, idque nullum latere angulum profiteatur; imo & Filius ejusdem Rex Rom. ALBERTUS in Rescripto ad Capitulum Aquisgranense ob neglectas primas Preces anno 1306. dato. apud VAL. FERD. de GUDENUS Cod. Diplom. Tom. II. p. 989, *Jus nobis & S. Rom. Imperio debitum, quod ex primariis Precibus* nostris nobis competere ex antiqua & approbata consuetudine dignoscitur, vocaverit, & comminationes indignationis Cæsareæ addiderit. Certe *consuetudinem.* Jus vel privilegium, *quod est Jus singulare*, tribuere posse nemo est, qui dubitet.

c) Refert etiam illud Clariss. WÜRDTWEIN loc. cit. pag. 40. & MOSER im Staats Recht loc. cit.

Cæsareis, licet posterius expeditis, nullatenus prævalere aut præjudicare debeant. Hanc tamen exceptionem satis luculenter adjicit, si tempore insinuationis Precum *res adhucdum integra*, aut ipsa *collatio* in vim expectativarum illarum non jam *perfecta* fuerit. Hoc enim diserta verba & adjecta conditio satis enuntiant. „Quibus omnibus etiam auctoritate Apostolica & motu proprio „vel alias sub quacunque forma vel expressione verborum, gratiis, indultis, „prærogativis, privilegiis & antelationum clausulis, seu irritantibus decretis „Beneficia hujusmodi expectantibus a dicta Sede quibusvis personis quoquomodo „concessis seu imposterum concedendis, etiamsi clausulas expresse dictis Precibus derogatorias, etiam eas specifice & expressius nominando continerent, „prædictas personas, pro quibus Preces vel nominationes hujusmodi pro tempore, ut præmittitur, dari contigerit, *si Preces* vel *nominationes præfatæ antedictis Ordinariis vel Collatoribus, priusquam eis de acceptatione nec non provisione, „siquas obtentu gratiarum expectativarum hujusmodi fieri contigerit, legitime constiterit, ipsis publicatæ & intimatæ extiterint*, in assecutione beneficiorum hujusmodi volumus anteferri, nec non literas gratiarum expectativarum ac reservationum ac processus earum vigore habitos pro tempore, & omnia inde secuta ad Beneficia ipsa per dictas personas pro tempore acceptata expresse volumus ullatenus non extendi, quin imo ipsis quoad Preces seu nominationes „hujusmodi dicta authoritate penitus derogamus, & derogari volumus per „præsentes. Et sane si Patres Basileenses ipsas adeo expectativas Pontificias, quas odiosas habuerunt, & ideo imposterum penitus eliminandas statuerunt, hoc favore dignas putaverint, ut *collatio* vigore earundem *ante insinuationem* Precum facta valida & irretractabilis esse deberet, atque ipse adeo Cæsar SIGISMUNDUS nihil in eo iniquum suisque juribus adversum aut derogatorium deprehenderit; majori sane favore digna utrisque visa fuit Ordinarii collatoris, tanquam Jure primævo tuti, provisio *insinuationem* ejusmodi *antecedens*.

§. XVIII.

Inter Pontifices, quem Indultum Primarum Precum Imperatori concessisse certo constat, primus NICOLAUS V. extitit. Hic enim post Concordata simili Indulto FRIDERICUM III. munivit, cui ansam dedisse Ordinariorum post Concordata renitentiam haud difficulter crediderim. Eadem enim obstare causabantur divisis inter Pontificem & Ordinarios omnibus mensibus, imo & expectativis in eorum favorem sublatis, quibus posthac gravari a Sede Apostolica non deberent, adeoque & Preces Cæsareas, quæ, cum ad vacatura Beneficia porrigi soleant, vera earundem species essent, non amplius subsistere posse contendebant. In perampla propterea forma, ac pro quibuscunque vaca-

vacationis mensibus id concessit anno MCCCCLI., quam LUNIGIUS, a) & clariss. WÜRDTWEIN b) exhibent, & personatus OLIGENIUS c) refert. Sed idem Pontifex insimul, quod ad rem nostram pertinet, ad effectum Precum consequendum, earum *insinuationem & publicationem* rite faciendam diserte prærequirit in verbis: „quæ (Beneficia) personæ, pro quibus Preces sive no„minationes hujusmodi factæ fuerint, quatenus hujusmodi Preces ad illa se ex„tendant, *post publicationem ipsarum Precum sive nominationum eo modo, quo et„iam alia Indulta super Ecclesiasticis Beneficiis conferendis quibusvis* personis con„cessa vel concedenda publicari volumus, *faciendam*, infra mensem, postquam „ipsa vacatio Beneficiorum hujusmodi innotuerit, duxerint acceptanda.„ Nihil sane illustrius, efficacius nihil in rem nostram expectari poterat, quam dilucida hæc Pontificiæ intentionis mentisque declaratio. Insinuationem enim Precum sive nominationum tanquam conditionem necessariam, sine qua nullum habere deberent effectum, luculentius requirere non potuisset, quam ubi nonnisi *post* illam acceptationi, & consecutive obligationi Collatoris Ordinarii ad conferendum locum tribuit; illa vero prævie facta modo mensem ad acceptandum Beneficium vacaturum prodesse statuit.

§. XIX.

Verumtamen, inquies, huic Indulto mox aliud ejusdem NICOLAI V. anno MCCCCLIV. in ampliorem ejusdem ERIDERICI III. favorem concessum successit, quod prius illud in §. antecedente mox relatum, speciatim quoad hanc insinuandi vel publicandi necessitatem revocasse, eamque penitus remisisse videtur. Hanc ipsam enim ceu ansam primariam revocationis innuit Pontifex verbis: „Cum autem, sicut accepimus, pro eo, quod in dictis nostris „posterioribus Literis in effectu inter cœtera voluimus primarias Preces per „dictum Imperatorem faciendas ad Beneficia Ecclesiastica se extendere *post pu„blicationem* ipsarum *eo modo*, quo etiam alia Indulta super Ecclesiasticis Bene„ficiis conferendis quibusvis per Nos concessa vel concedenda publicari volui„mus, faciendam &c. &c. nominatis, seu primarias Preces hujusmodi haben„tibus in assecutione beneficiorum expresse fuerit præjudicatum, & præjudice„tur, quum plures ex nominatis & habentibus Preces hujusmodi in assecu„tione Beneficiorum illarum vigore facienda impediti, quidam etiam diversis „litibus involuti & fatigati extiterunt laboribus & expensis, involvunturque „indies magis & fatigantur. Nos non obstantibus prædictis & quibusvis aliis „con-

a) Tom. I. Spicil. Eccles. pag. 337.

b) Subsid. Diplom. Tom. II. num. XV. pag. 337.

c) Differt. cit. §. 37.

„contrariis in dictis posterioribus Literis nostris contentis Clausulis, quæ, si „quæ sint in iisdem, præter mentem nostram appositæ extiterunt, etiam ab „ipsarum Literarum Data, ac ex post nostræ intentionis fuit, prout & adhuc „existit, quod nominati seu primarias Preces habentes hujusmodi omnibus & „singulis aliis .... in assecutione quorumvis Beneficiorum per eos vigore no„minationum seu Precum & nostrarum & Prædecessoris Literarum prædicta„rum facienda præferrentur & præferantur .... Volumus autem, quod ipsi „nominati & primarias Preces habentes Canonicatus & Præbendas & Beneficia „&c. sub eorum nominationibus seu precibus comprehensa, si vacabant, va„cant, vel insimul aut successive vacabunt, alias juxta dictarum Precum teno„rem atque formam acceptare & Precum hujusmodi executores de illis sibi „providere, & omnia alia in præmissis quomodolibet opportuna facere & ex„equi possint & valeant.„ Sed si accuratiori oculo & intimius hæc NICOLAI V. retractatio perspiciatur & discutiatur, substantiam insinuationis alicujus *previæ* nullatenus tangit, sed a publicationum certis tantum solennitatibus & temporibus per speciales suas Ordinationes & Cancellariæ Regulas sub pœna nullitatis Expectativariis alias præscriptis Precistas absolvit. Solennitatis enim ejusmodi per anteriorem aliquam NICOLAI V. constitutionem requisitæ exemplum adlegatur, „quod singuli, *postquam* Beneficia Ecclesiastica vigore gra„tiarum expectativarum *acceptassent*, ex tunc infra unius mensis spatium eis „de dictis beneficiis rite provideri, ac subsequenter *infra tres alios menses* im„mediate sequentes acceptationes & provisiones hujusmodi certis locis, diebus, „& quibus inibi etiam expressis *publicari*, nec non *infra annum* similiter inibi ex„pressum illas ac *dictas publicationes* ipsorum beneficiorum possessoribus, si qui „tunc, alioquin quamprimum foret, *intimari facere*, vel suo Jure, si quod eis „in dictis Beneficiis competere putarent, *judicialiter experiri* deberent &c.„ Item alia Constitutio memoratur, qua ordinatum fuerit, „quod omnes & sin„gulæ concessiones & litteræ ... personis, cujuscunque status aut dignitatis „extiterint, etiamsi Regali ... præfulgerent dignitate, editæ, seu concessæ, „aut inposterum edendæ, seu concedendæ, per quas expectativarum, specia„lium Reservationum seu aliarum Gratiarum beneficialium effectus in genere, „in quibusvis Provinciis, Diœcesibus & Ecclesiis quomodolibet impediretur, „*in ipsorum locorum Cathedralibus Ecclesiis coram testibus & Notario, qui copiam fa„cultatum petentibus concedere teneretur, solenniter publicarentur &c.* Atque hac itidem Constitutione abolita, rursus ejusdem quoque *publicationis solennitas* post acceptationem & collationem *subsequa* ex Regulis Cancellariæ & specialibus Constitutionibus Pontificiis Extravagantibus inducta & constituta remittitur, econtra vero *substantiæ* insinuationis ante collationem *prævia* ex natura rei & Juris Communis Decretalium supra deductarum præscripto necessaria nullatenus aboletur.

§. XX.

§. XX.

Porro hanc fuisse mentem NICOLAI V. subsecutæ postmodum CALIXTI III. Literæ eidem Imperatori FRIDERICO III. redditæ luculentius testantur. Nam cum vel Ordinarii quidam adhuc Concordatis & concessis ibidem liberæ suæ collationi alternis mensibus tenacius insistentes, vel alii expectativarii & mandatarii antelationum prærogativas ambientes Literas NICOLAI sub-it obreptionis arguerent; eodem paulo post rebus humanis exempto, FRIDERICUS III. ad Successorem ejus CALIXTUM III. rem detulit, & Bullam Concordatis æque, ac aliis omnibus Constitutionibus Pontificiis, Regulis Cancellariæ, Mandatis & Clausulis derogatoriam obtinuit Anno MCCCCLV. Qua ipsa tamen insinuationis substantia, utpote ex rei natura necessaria & per Jus Commune, non vero per Extravagantes Constitutiones aut Regulas Cancellariæ præcepta nullatenus adtingitur. „Volentes, inquit, quod personæ „istæ, pro quibus Preces hujusmodi sunt porrectæ, seu porrigentur in futu„rum . . . omnibus aliis . . . præferantur, ac possint, & debeant anteferri, „etiamsi per Regulas, vel Ordinationes seu Literas nostras etiam cum interpo„sitione Decreti irritantis aliud statueremus. . . Et quod tam Imperator, „quam habentes Preces hujusmodi, ac desuper eis concessæ Preces & Literæ „ad cujusvis Constitutionis, Ordinationis, seu Regulæ per Nos editæ, vel publicatæ, seu imposterum edendæ vel publicandæ, *solemnitatem*, *restrictionem*, *formam*, vel *satisfactionem seu observantiam* minime teneantur, nec ipsæ Preces sub illis comprehendantur quoquo modo.

§. XXI.

Eadem Antecessorum mens ex Successoris INNOCENTII VIII. Literis aperta plane ac evidens redditur. Nam & iste Pontifex MAXIMILIANO I. adhucdum Regi Romanorum, vivente Patre suo FRIDERICO III., electo eandem securitatem plenissimam adversus omnes ejusmodi Constitutiones, Expectativas anteriores & Mandata, aut Clausulas antelationum, *anteferri* vulgo dictas, præstitit Indulto VII. Kalendas Augusti Anno MCCCCXCII. dato declarans, quod, quicunque habentes Preces hujusmodi, ac desuper eis concessæ Literæ *ad cujusvis Constitutionis*, *Ordinationis*, *seu Regulæ Cancellariæ* per Nos tunc editæ, seu publicatæ, seu in antea edendæ & publicandæ *solennitatem*, *restrictionem*, *formam*, *satisfactionem* seu *observantiam minime tenerentur*, *nec ipsæ Preces sub illis comprehenderentur quoquo modo*, ac etiam minime teneantur aut comprehendantur in futurum.„ Quam parum vero insinuationis ex natura rei & ex Jure Communi, uti supra prolixe satis deduximus, requisitæ necessitas remitti voluerit, ejusdem Indulti ulterior contextus demonstrat, dum hæc ipsa

ipsa tanquam terminus adsignetur Ordinariis, post quem non liceat iis amplius expectativariis quibuscunque etiam anteriores Literas habentibus Beneficium aliquod in præjudicium Precistarum conferre; atque hoc ipso simul ostendit, collationem, quæ *ante insinuationem* vel expectativariis Pontificiis, vel aliis quibuscunque facta fuerit, tanquam validam simul & efficacem, sive irretractabilem agnosci, in verbis: „Et quod etiam post Datam singularum priorum Literarum nostrarum concessæ per præfatum Regem Preces prædictæ & inposterum concedendæ quandocunque *ex die insinuationis* earundem dictis Collatoribus & collatricibus factæ Beneficia Ecclesiastica sub illis comprehensa, *quæ postmodum hactenus vacaverunt*, & *imposterum pro tempore vacabunt*, & infra unius mensis spatium, postquam illarum vacatio illis, pro quibus Preces ipsæ porrectæ fuerunt, vel inposterum porrigentur, aut eorum Procuratoribus innotuerunt, vel innotuerint inposterum, per se, vel per eorum Procuratores, acceptata fuerunt, & acceptabuntur in futurum, vigore Precum Regiarum hujusmodi eis, quibus ipsæ fuerunt pro tempore concessæ, & qui illa hactenus acceptarunt, & inposterum acceptabunt, conferentur & censeantur affecta adeo, ut alteri conferri, seu alias de illis disponi in præjudicium Preces ipsas prosequentium nullatenus quavis ordinaria auctoritate potuerit sive possit." Ubi & istud sedulo animadvertendum, insinuationem istam præviam, & acceptationem subsequam studiose distingui, & priori nullum, posteriori vero mensis terminum a die vacationis notæ computandum præfigi; aut potius sicut mensis spatium post vacationem notam elapsum terminus finiendæ ea saltem vice obligationis Ordinariorum statuitur, ita insinuatio tanquam terminus inchoandæ eorundem obligationis adsignatur. Præterea INNOCENTIUS VIII. Literas ab Antecessore suo NICOLAO V. Imperatori FRIDERICO III. concessas, quas insinuationis faciendæ disertam mentionem fecisse antea vidimus, plenissime quoad integrum suum tenorem, ac si de verbo ad verbum expressus esset, confirmat, & ea omnia, quæ illis non obstare a NICOLAO V. declaratum fuit, nec suis obstare declarat. a)

§. XXII.

a) Conf. apud Clariss. D. WÜRDTWEIN loc. cit. pag. 98. his verbis: Ut in assecutione quorumcunque Beneficiorum Ecclesiasticorum, quarumcunque qualitatum fuerint, sub literis eis per eundem MAXIMILIANUM Regem concessis comprehensorum omnibus & singulis antelationibus, prærogativis, Decretis, Declarationibus, suspensionibus, exceptionibus, derogationibus & clausulis in quibuscunque literis facultatum nominandi præfato FRIDERICO Imperatori tam per felicis recordationis NICOLAUM Papam Quintum, quam quoscunque alios Romanos Pontifices prædecessores nostros concessis, quarum omnium tenores & affectus, ac si de verbo ad verbum inserti forent præsentibus, haberi volumus pro expressis, gaudere, uti & potiri libere & licite valeant in omnibus & per omnia perinde, ac si antelationes hujusmodi

§. XXII.

Ulterius quoque exinde consectarium efficitur, nihil obesse, quod postea ra Indulta inde a LEONE X. usque ad URBANUM VIII. quoad tenorem im, paucis exceptis, satis concordantia Clausulam illam hactenus toties iteam · *ex die insinuationis earundem*, penitus omiserint, imo quod majus est, o ab insinuatione & publicatione facienda Precistas eximere & eliberare viatur. Nam eadem & hic *responsio* recurrit, *solennitates* ac *formalitates* insiitionis & publicationis, ejusque post acceptationem *subsequa vigore Regulæ* quarundam *Cancellariæ* requisitas remitti, non *substantiam* insinuationis & 'em in ordine ad acceptandum *præviæ*, vel durante adhuc Beneficii vacatione *ptationem concomitantis* intelligi, cujus necessitas ex *natura rei*, & *Juris comis* Decretalium præscripto injungitur & comprobatur. Denotant hoc enim verba, quibus LEO X. *a*) utitur: „Non obstantibus *Nostris* de non utendo atia expectativa ...., de insinuatione & publicatione ac diligentiis per acceantes desuper faciendis ..... ultima Aprilis, & XX. Januarii & 1*ma* Decemis, 28*vo* Junii mensium diebus ... & aliis quibuscunque *in Cancellaria Apolica quandocunque publicatis.* & publicandis ac aliis Constitutionibus & Ordiionibus Apostolicis .... &c.„ Similibus quoque intermedii Pontifices & ique URBANUS VIII. formulis se explicant. *b*) Atque id ipsum laudatus supra JOANNES a CHOKIER, qui scholia sua in primarias Preces ipsi Augustissimo Imperatori FERDINANDO II. & tribus Electoribus Eccleicis dedicare ausus fuerat, tanquam veridicus mentis Pontificiæ & Cæsareæ ntionis Interpres ac indagator censuit & scite animadvertit. Nam cum ipse loco supra citato *c*) insinuationis præviæ quoad substantiam suam indispenlem necessitatem nobiscum luculentissimis verbis adseverasset; *Sect.* tamen *de Clausulis non obstantiarum* ad verba: *De insinuatione* has Indultorum exssiones de sola *publicationis solennitate* interpretatur, ita ratiocinatus: „Patet hoc textu insinuationis & publicationis *insinuationem* (solennitatem rectius) missam esse, sed eam relinqui arbitrio nominati. Ideo, quæ ex quadam „EUGE-

di per eos specialiter emanassent, motu, scientia & Authoritate prædictis Concedimus pariter & indulgemus, non obstantibus præmissis ac constitutionibus & Ordinationibus Apostolicis, nec non omnibus illis, quæ in literis præfato FRIDERICO Imperatori super hoc concessis prædictis concessum est non obstare.

) Apud WÜRDTWEIN Subsid. Diplom. T. cit. pag. 110.

) Apud eundem loc. cit. pag. 278.

Differt. præsent. §. 8.

„Eugenii Papæ IV. Regula *de solennitate publicationis* gratiæ expectativæ con-
„sulendo scripserunt Abbas, Phil. Corn., Ludov. Rom. & alii, hujus
„Indulti dispositionem minime afficiunt.

Occurrit autem in his & alia Clausula: „*Anteferri volumus* quibuscunque .... expectantibus, etiamsi in quibusvis Ecclesiis *in Canonicos recepti fuerint*.„ vel derogatur in favorem personarum Preces Cæsareas obtinentium omnibus aliis antelationum prærogativis quibuscunque aliis concessis, & similibus derogatoriis Clausulis, quæ nullis, quo minus præsentium (id est, Indulti) succedant effectus, suffragari debeant *expectantibus*, etiamsi illarum obtentu in quibusvis Ecclesiis in Canonicos recepti fuerint. *d*) Quæ plus sane difficultatis habere videtur. Siquidem ista e diametro opposita adparet exceptioni illi ex Indulto Patrum Basileensium supra *e*) excerptæ: *Si tempore insinuationis Precum res adhucdum integra, aut ipsa collatio in vim expectativarum illarum non jam perfecta fuerit;* in qua præcipuum quoddam opinionis nostræ fundamentum ibidem conlocavimus. Sed & istam difflare facile est cuique altius rimanti, de solis expectativis sermonem esse, quibus quandoque, *nulla* licet *Prabenda actu vacante*, ad imitationem feudalium Curiarum in *eventum futurum* investitura statim conjuncta fuit, eo tantum ex fine, ut quibuscunque aliis posterioribus expectativariis, imo & ipsis Precistis anteferrentur, & favore Juris Communis collationem Canoniæ sine Præbenda permittentis & adprobantis uterentur. Hanc enim, veluti *eventualem*, Precibus fraudi & præjudicio esse non debere, rectissime Pontifices statuunt. Secus econtra est de Investitura sive receptione in numerum Canonicorum, quæ *Prabenda vacante* tribuitur, adeoque verum Jus in re, sive in Beneficio, idque actuale & perpetuum tribuit. Liceat & hic rursus ad authoritatem ejusdem prælaudati Scholiastæ, nec Summo Pontifici nec Augustissimo Imperatori suspecti, provocare. Nam licet in Scholiis suis *f*) verba hæc admodum ponderosa & præjudiciosa: *Etiamsi in Canonicos recepti fuerint*, nulla speciali animadversione, quam merebantur, notaverit; ad verbum tamen: *anteferri*, id abunde præstat, inquiens: „Per Clausulam, *anteferri*,
„posterior præfertur priori habenti *Jus ad rem*, non *in re*. Gemin. *in Cap.*
„*Quoniam. num.* 7. *de Concess. Prab.* Ruzaeus *Tract. Reg. Privil.* 4. *num* 6.
„Quam-

d) Conf. apud Würdtwein Indultum Leonis X. pag. 112. Clementis VII. pag. 142. Ejusdem pro Ferdinando I. Imperatore pag. 171. Pii IV. pro Maximiliano II. pag. 206. Gregorii XIII. pro Rudolpho II. pag. 231. Pauli V. pro Mathia & Ferdinando II. pag. 264. Urbani VIII. pro Ferdinando III. pag. 279. ubi clausulæ non obstantiarum per ly &c. cum prioribus concordantes supponuntur.

e) Dissert. præf. §. 17.

f) Loc. cit. Sect. V. §. 1.

„Quamvis enim regulare sit in gratiis ad Beneficia, ut, qui prior est tempore, „potior sit jure; fallit tamen, ubi de contraria Principis voluntate constat, qui „pro sua summa potestate potest posteriorem anteponere priori; & dum an„teponit, expresse id declarando, non censetur priorem gratiam penitus ab„olere vel revocare, quin patitur illam manere salvam, ut illius vigore, qui „tempore prior fuit, possit acceptare aliud Beneficium sub gratia sua com„prehensum.

§. XXIII.

Similiter quotquot Diplomata Precum invenire licuit, de insinuatione Precistis incumbente equidem altum silent. Nam quæ ante expeditionem Indultorum Pontificiorum emanare solebant, diversissimas plane & arbitrarias formulas continent. Quæ vero postmodum dari cœperunt, plerumque eodem fere verborum tenore concipiebantur. In neutris autem expressa insinuandi obligatio Precistis injungitur. Sed nihil propterea ponderis deductis hactenus argumentis decedit. Ipsa enim hæc Diplomata, cum ad Capitula Ecclesiarum vel Ordinarios quoscunque collatores aut collatrices dari & inscribi soleant, hanc secum insinuationem tacite simul involvunt; neque ante visas literas eos obligant. Eadem autem vis est taciti, ac expressi. Ea insuper Beneficia tantum præsentantibus easdem conferri imperant, quæ actu etiamnum vacantia tempore præsentationis earundem inveniuntur, aut quæ post easdem jam præsentatas modo vacabunt, uti verba eorundem luculenter satis eloquuntur: „Vos „adhortantes &..... requirentes, ut Beneficium Ecclesiasticum...., in Eccle„sia vestra, quod ad *præsens* (id est, nunc, ubi Diploma præsentatum ad eos „loquitur) sive *proxime* quomodolibet...., in quocunque mense *vacare contige„rit*.....ei conferatis & assignetis, atque etiam de eo provideatis &c. &c. Merum Mandatum de providendo hæ formulæ continent, non autem actualem provisionem, quam ipsemet Augustissimus Imperator haud adfectat. Solenne autem Mandatis omnibus est, quod Rescriptis Justitiæ eatenus æquiparentur, & tantum a tempore præsentationis seu insinuationis effectum consequantur. Denique nonnisi vacans vel vacaturum posthac Beneficium acceptandi facultatem iisdem tribuunt & impertiuntur.

§. XXIV.

Quod autem ex Literis Cæsareis aut Diplomatis Precum inferri per consequentiam duntaxat potest, id disertis verbis rursus Literæ Executoriales ab Executoribus Mandato Augustissimi Imperatoris constitutis & authoritate quondam Apostolica munitis ad Ordinarios dari solitæ exprimunt. Cum enim hac in re tanquam Delegati Imperatoris considerari debeant, quæ in hac qualitate

ab iis perpetuo hactenus gesta sunt, & nunquam ab ullo Augustissimorum delegantium contradicta, aut rescissa, vel cassata noscuntur, ab iisdem juxta intentionem & ex Mandato eorundem gesta intelliguntur, & ipsosmet supremos delegantes in casibus posthac futuris obstringunt. Sicut enim totum hoc Jus ex antiqua & inveterata consuetudine sibi adquisitum Imperatores fatentur; ita & eadem consuetudo ac observantia in modo illud exercendi & in usum deducendi semper hactenus publice frequentata ejusdem posthac normam constituit. Ex iteratis autem toties uniformibus Mandatorum executorialium formulis Augustissimi Ejusdem nomine ad Collegia, Ecclesias & Capitula editis observantiam penitus legalem constitui, quis unquam in dubium vocare ausit? Executoriales autem Literæ præter Precum Imperialium Diploma non tantum Indulta Pontificia in integro suo tenore simul referunt, sed insuper illo recensito deinde Executores ad Mandata tam Apostolicum, quam Imperiale sibi directa reverenter exequenda progressuri ipsimet huic præviæ insinuandi & notificandi obligationi se satisfacere fatentur, & non prius parendi necessitatem Ordinariis injungunt, quam postquam etiam decenter ab ipsomet Precista ad id fuerint requisiti, & ab hac requisitione terminos contumaciæ computari volunt. Ita enim in sua parte dispositiva prosequuntur: „ Idcirco authoritate „Apostolica nobis commissa, & qua fungimur in hac parte, præfatas Literas, „tam Apostolicas, quam Imperiales, atque hunc nostrum processum & in eis „contenta vobis omnibus & singulis supradictis, quibus præsens noster process„sus dirigitur, & cuilibet vestrum in solidum *insinuamus*, *notificamus*, *& ad „vestram*, & cujuslibet vestrum *notitiam deducimus & deduci volumus* per præ„sentes, & nihilominus vobis & vestrum cuilibet in solidum .... districte præ„cipiendo mandamus, quatenus infra sex dierum spatium *post præsentationem seu „notificationem præsentium vobis factam & postquam* pro parte dicti NN. Principa„lis vel Procuratoris sui ejus nomine desuper vigore præsentium *fueritis requi„siti*, Beneficium Ecclesiasticum, quod *ad præsens* sive *proxime* quomodocunque „vacaverit .... quod & quæ dictus NN. per se vel per ejus Procuratorem acce„ptandum duxerit .... conferatis & assignetis. „

§. XXV.

Et quid multis? Insinuationem ejusmodi necessariam esse ad effectum Precum consequendum judicarunt ipsimet Precistæ, qui Diplomata sua mature, vel antequam adhuc Beneficium vacaret, aut, siquod vacaverit, eo necdum ab Ordinario collato, præsentanda & insinuanda duxerunt. Exemplum maturatæ ejusmodi de insinuando ante vacationem actualem sollicitudinis domesticum & in vivis etiamnum superstes exhibet Protocollum Capitulare Insign. Eccles.

Eccles. Colleg. in Haugis. a) Formulare autem Instrumenti super Insinuatione ejusmodi confecti refert Clariss. D. WÜRDTWEIN b) cujus tenor satis ostendit, eam ab ipsa Beneficii jam vacantis acceptatione quam longissime distare. Luculentius autem omnes actus diversos successive nomine ipsius Principalis constituentis peragendos circa hoc negotium primarum Precum perficiendum a se invicem distinguit aliud Mandatum Procuratorium insinuandi Preces FRIDERICI III. Capitulo S. ALBANI Mogunt. apud eundem, c) quo *principium* ejus negotii in *præsentatione*, *intimatione*, *insinuatione* seu *notificatione* Literarum Cæsarearum, *medium* in *acceptatione* dein Beneficii alicujus suo tempore vacantis, *finis* denique in ejusdem impetrata *provisione*, *juramenti* secundum statuta & consuetudines *præstatione* atque *receptione* in numerum Canonicorum, petitione ac adeptione actualis in corporalem possessionem introductionis constituitur.

§. XXVI.

Ab hac opinione nostra non recedere Supremum Consilium Imperiale Aulicum in decidendis controversiis hac super re eo delatis facile conjecturare nobis licet ex injuncta illi per ipsammet Ordinationem Cæsaream Juris communis observantia, imo & ipsa alias in eodem æque ac in Excelso Imperialis Cameræ Judicio usitata praxi, quæ abunde docet in materia privilegiorum (quorum species indubie sunt Diplomata Precum Ordinariam Beneficiorum collationem Jure communi stabilitam ea vice in favorem Precistæ impedientia) non aliter pro privilegiato pronuntiari, quid? quod eundem potius a limine Judicii adeo repelli, nisi non tantum Judicio desuper per adjunctum Originale fides fiat, sed insuper etiam legalibus doceatur argumentis, parti alteri, quam concernunt, & contra quam ex privilegii tenore ad pœnam vel ad alium effectum agitur, illud rite insinuatum fuisse. De hac perpetua Cameræ Imperialis praxi versatissimus in eadem ANDREAS GAILIUS prolixe testatur. a) Propius huc

a) Die enim 21. Febr anno 1747. Precista A. R. D. JODOCUS GROSGEBAUER per Notarium & 2 Testes Diploma[illegible] Capitulo obtulit per 2. Deputatos in copia vidimata susceptum & ab his ad ipsummet Venerab. Capitulum delatum; quod devotissimo cum respectu illud pro insinuato habuit, & Dominum Candidatum cum retraditione Originalis ad casum vacationis & statuta amandatum dimisit.

b) Subsid. Diplom. Tom. II. num. XIX. pag. 83.

c) Ibid. pag. 48.

a) Pract. Observ. Lib. I. Observ. I. num. 9 - 13.

Es werden aber in solchem Fall nicht ehe die Proceß zugelassen, oder Citation zu sehen, welcher gestalt einer in die Straf des habenden Kaiserlichen Privilegii ver-

huc faciunt alia demestica ipsiusmet Excelsi Judicii Imperialis Aulici præ cia & conclusa, quæ docent, non aliter ad instantiam Precistarum pro d nendis Rescriptis dehortatoriis & cassatoriis supplicantium quidpiam dec nisi de insinuatione Precum una cum productione documenti mortis, opt & requisitionis docuerint. Refert eadem Illustr. L. B. DE CRAMER C liarius quondam Imperialis Aulicus ac postea Cameræ Imperialis Adsessor

verfallen, zuerkennet, es sey dann zuvor solch Privilegium dem Kaiserl. Kan gericht, sowohl auch dem Gegentheil gebührlicher Weis kundt gegeben und insin worden: dem Kaiserl. Kammergericht zu dem Ende, daraus der habenden In ction sich zu vernehmen: dem Gegentheil aber darum, damit derselbige solches vilegii Wissenschaft trage, dann weil solche Privilegia andere betreffen... E auch das vermuthlich, daß solche Privilegia andern unwissend und unbekannt se Derohalben ordentlicher Weis auf die verwürkte Poen des übertretteuen Privi zu klagen ist vonnöthen, daß solch Privilegium zuvor der Parthey sey kund u wissen gethan worden, welches in supplicatione um Proceß muß mit vermeldet den..... Und es soll die Insinuation der Privilegien geschehen vor dem gebühr Richter, sonst hat sie keine Kraft. Jedoch kann dem Gegentheil solch Privile insinuiret werden vor Notarien und dazu erforderten Zeugen, dieweil ein Notari solchen und dergleichen voluntariis actibus als ein Richter geachtet, auch dar Rechten Judex Chartularius genennet wird.

b) Syftem. Procesf. Imp. seu Superiorum Augustiss. Tribunalium Sect. VII. XII. §. 2414. Ven. 17. Aug. 1753. verbis:

Würde Implorant de insinuatione Precum nebst Beybringung des Docum mortis, optionis & requisitionis in copia vidimata dociren, so ergehet fo fernere Kaiserl. Verordnung.

Eodem referente §. 2416. Huic requisito se satisfecisse docuit Comes NESTUS DE REGIS exhibendo indicationem Precum Cæsar, a se insinuata & a Capitulo acceptatarum, secuta autem vacatura obmotæ contradictio juncto petito humillimo pro Clementissime manutenendo Preces Cæsa eumque in finem decernendo rescripto ad Capitulum Cathedrale Ecclesiæ tisbonensis de non attenta contradictione admittendo Precistam ad posse nem vacantis Præbendæ.

Et obtinuit Resolutionem: Cum inclusione exhibitorum sub præf. dierno fiat petitum Rescriptum an das Domkapitel zu Regenspurg cum term duorum mensium.

Aliud exemplum adjungo ex MOSERI Reichs-Hofraths-Conclus. T. 983. 21. Jan. 1724.

AACHEN WERNERUS contra Decan. & Capit. Colleg. Eccles. in Widenb pcto prim. Prec. sive gedachter Aachen sub præf. 13. huj. supplicat humill pro manutenendo Preces Cæsareas Primarias decernendaque earum execu ne. Appon. Lit. A. & B. in duplo.

dcirco ita concludit, tum demum Preces Cæsareas manutenendas esse, si uatio Precum debite facta & Præbenda acceptata fuerit, eumque in finem, rta contradictio, Rescriptum ad Capitulum decerni solere de non attenta radictione admittendo Precistam ad possessionem vacantis Præbendæ c)

§. XXVII.

Ex deductis hisce momentis admodum sane efficacibus facile satisfit dif- tatibus, quas in subsidium Patronorum negativæ sententiæ supra §. VI. sincera in inquirendo solertia & maximo, quod iis inesse potest, robore misimus. Licet enim

Ad I. Insinuatio Precum & acceptatio Beneficii in vim earundem petiti undem finem tendant; diversos tamen plane effectus sortiuntur. Prima xium inchoat, altera continuat, prima potestatem Ordinariorum collato- antea liberam supponit, ligare autem & coarctare incipit, ut posthac li- exercere eandem nequeant; Acceptatio vero secundum se eandem jam li- m & coarctatam supponit; ut enim efficax esse possit, jus petendi unius, & gationem alterius ad præstandum sive conferendum pro fundamento suo re- it. Unde

Ad II. Insinuatio necessario vacans vel vacaturum etiam beneficium sup- ere debet, quod adhuc conferendum sit, ut conferendi potestatem adficiat estringat, quæ enim antea & libere & licite justeque ob nullum obicem sibi ositum exercita fuit, postea restringi & coarctari non amplius potest. Ac- atio econtra, cui præcessit facta ante collationem insinuatio vel præsentatio arum Precum, collationem tunc injuste & illicite ab Ordinario, in præju- um Precistæ aut Juris Cæsarei, attentatam juste impugnat, &, dummodo isis adhuc currentis tempore contingat, inefficacem vel retractabilem red- viribusque suis evacuat, adeo, ut a Judice Superiori collatarius Ordina- tanquam injustus detentor, ad Instantiam Precistæ necessario sit expellen- Porro

Ad III. A Summo Pontifice ad Imperatorem valere quondam potuit ef- e illatio, ubi & ille adhucdum vel solis precibus ac nudis commendationi- bus

Wird Supplikant sich zuforderist bey dem Hrn. Collatore ordinario wegen voll- ziehung der Kaiserl. Precum gebührend angeben, auch was es für eine eigentliche Beschaffenheit mit denen vorhero schon auf das Stift Widenbruck einem Precisten seinem des Supplicantis selbst eigenem Angeben nach ertheilten Kaiserl. Precibus habe, besser und umständlicher anzeigen, und befindlichen Dingen nach alsdann an- ruffen wird; so erfolgt fernerer Bescheid.

) Eodem §. 2416.

bus, vel deinde mandatis etiam de providendo uti solebat, quibuscum Preces Cæsoreæ quam maxime convenire videntur, eo tamen cum discrimine, quod Summus Pontifex ipsam adeo potestatem Ordinariorum adficere, auferre & irritam reddere suis mandatis potuerit, ubi saltem hanc irritandi voluntatem disertis verbis & clausulis adjectis expresserit. Secus autem Imperator juxta principia Religionis Catholicæ, nisi Pontificio ad hoc Indulto vel delegationis specie munitus fuerit. Quoad Mandata ejusmodi insinuandi Necessitatem ipsummet Pontificem INNOCENTIUM videlicet IV. luculentissime agnovisse ac statuisse, *Cap. 1. De concess. Præb. in 6to* supra latius discussum testatur. Hodie autem Pontifex reservationibus utitur; quæ nunc Jure ipso communi, vel saltem Concordatis nostræ Germanicæ, tanquam Juris Ecclesiastici Germanici Publici parte, comprehensæ nulla ulteriori insinuatione indigent, cum Jura ignorare nemini sit permissum; imo & certa determinata ex modo, tempore vel loco vacationis Beneficia statim ipso facto adficiunt, aut quoad ista integram conferendi potestatem Ordinariis auferunt atque ab iis ad summum Pontificem avocant, in eumque solum privative transferunt. Quæ omnia in Primariis Precibus Cæsareis aliter plane sese habere in aprico est. Unde quæ a reservatione clausa in Corpore Juris communis ad has derivatur, analogia & similitudo tantum est, non plena quædam æqualitas aut perfecta identitas, adeoque ultra expressum præcise unius mensis tempus nequaquam extendenda. Exinde

Ad IV. Ulterior inter reservationem clausam in Corpore Juris communis, & Preces primarias differentia colligitur. Quamvis enim ex inveterata Germaniæ consuetudine Jus primarum Precum Imperatori, tanquam Supremo Ecclesiarum nostrarum Advocato, competere constet, non æque tamen constat aliquam determinate Præbendam eodem Jure esse adfectam, sicut id de Præbenda per mortem alicujus Beneficiati in Curia defuncti aperta constat. Illud enim Jus potestatem Ordinariorum non adimit, sicut eandem reservatio Pontificia penitus avocat. Cœterum

Ad V. Argumentum ex Decreto irritante Indultis quondam Pontificiis adnecti solito, quod eundem cum reservationibus pontificiis effectum sive avocationem & irritationem potestatis Ordinariorum operari videtur, superius *a*) ipsiusmet Pontificis, tanquam optimi mentis suæ Interpretis, auctoritate uberrime jam dissolutum fuit, ubi *conditionate* tantum irritare se ipsemet exposuit, si conditiones in Mandatis ejusmodi de providendo a semetipso expeditis subintellectæ reapse adimpletæ fuerint, *b*) quarum præcipua insinuandi legitime obligatio ibidem statuta reperitur. Præterea

Ad

a) Differt. præf. §. XIII.

b) Non inepte ita ratiocinatur KOENIG Princip. Jur. Can. Lib. III. Tit. VIII. num. 25.: „Et vero refert, *pure* an *conditionate*, num *cum* vel *sine* clausula „irri-

Ad VI Cum integer tenor instantiæ nomine Tutorum L. B. DE VENNINGEN Imperatori MATTHIAE exhibitæ plures exceptiones a Reverendissimo Capitulo Ecclesiæ Cathedralis Spirensis ipsi velut Precistæ obmotas continuerit, quarum aliquæ Juri Cæsarearum Precum reapse adversantur & tamen nullæ nunc passim ab omnibus agnoscuntur; c) in has dilaudatio illa recidere jure potuit, quin exceptio non factæ ante collationem debitæ insinuationis simul rejecta censeri debeat. Et Rescriptum hoc Cæsareum tantum ulteriorem pleniorem que informationem Episcopo Spirensi, tanquam Executori Delegato Cæsareo injunxit, nihil proinde decisivi inde hauriri poterit. d) Eventus vero causæ illius ex Protocollis Capitularibus plenissime relucens abunde docet, cum causæ exceptionum reliquæ nihil momenti habuerint, imo ab eo Reverendissimo Capitulo promptissimam executionem in quocunque alio vaca-

„irritante Mandatum seu Rescriptum datum sit? ... Quando sub *conditione* „de certo beneficio rescribitur v. g. *si impetrans per executorem a nobis desti-* „*natum repertus fuerit vitæ laudabilis*, etiam *adjecta clausula irritante*, nihi- „lominus Ordinarius Collator ante conditionem impletam valide alteri be- „neficium conferre potest

c) Causas reliquas secundarias eadem Supplica (an sincere & fideliter, nostrum non est determinare) sequentes refert: Nämlich daß Höchstgedachte E. K. M. Preces allein in mense extraordinario, id est, Summi Pontificis, und nicht in mense ordinario des Capituli statt hätten und zugelassen wären, alldieweil E. M. solch Jus nicht für sich selbst, sondern aus wirklicher Zulassung der Päbstl. Heiligk. hätte begeben können; sintemal der Mensis ordinarius vermöge Concordatorum Germaniæ dem Kapitel vorbehalten und zugeeignet wäre. Zum andern solches alles bey einem dem Kapitel zu Speyer von undenklichen Zeiten beständig Herkommen, auch dasselbe darüber mit sonderbaren gnugsamen Statuten und Privilegien versehen wäre. Und da schon fürs 3te dieses alles nicht wäre, dannoch vielgedachte Preces in ordinario Mense nicht statt noch eine Wirklichkeit haben möchten, bis so lang und viel die nominirte Turnarii, deren noch 2 vorhanden, und über ihre nominationes briefliche Kapitularische Schein hätten, auf noch andere begebende Vacaturen wirklich angetretten wären, und der Precarius oder E. K. M. provisus so lang zurückstehen müßte.

d) Conclusio enim Rescripti memorati hæc est:

Begehren darauf an Deine Andacht hiemit gnädigst: Sie wollen erstberührtes des Domkapitels Anbringen und Informiren fleißig und wohl erwägen, und bey Dero Archiv nachschlagen lassen, ob und was sich von den angezogenen bey hievorigen Zeiten fürgegangenen Exemplen und Fällen befinde, und wie die Sache im Grunde der Wahrheit beschaffen.... Damit wir uns also in einer so wichtigen Sache und hohen Reichsregal auf eingeholte genugsame und begründete Information eines gewissen und voranläßigen mit guten Bestand endlich desto besser resolviren können.

vacationis casu pollicito disertis verbis demum diffessæ fuerint; e) solum insinuationis ante collationem requisitæ defectum, collectis plurium Jurisconsultorum

e) Devotissimam hic gratitudinem meam publice contestari mihi liceat Reverendissimo, Perillustri, ac perquam gratioso D. L. B. de HUTTEN Ecclesiæ Cathedralis Spirensis Decano, quod ejus gratioso permissu Prænobilis & Consultissimus D. N. LOEBEL, Celsissimi Principis Spirensis Consiliarius Aulicus & Archivarius (cui pro indefesso labore non minus, quam incredibili animi promtitudine, aliis tamen pluribus eruditis raro exemplo jam exhibita, æque devinctissimum me profiteor) Protocolli Capitularis Copias sane permultas hunc Casum concernentes describere potuerit & summa cum humanitate honoratissimis literis significata mihi communicare haud gravatus fuerit.

Ex his Primariam recipiendi nominatum a Turnario L. B. de BÜRN Eumque in possessione sua manutenendi, Precistam vero L. B. de VENNINGEN serius comparentem rejiciendi causam Illustrissimo & Reverendissimo Capitulo fuisse *defectum insinuationis* Precum necdum antea factæ luculentissime elucescit. Ita enim sub 25. Februarii 1614. Deputatis Celsissimi respondit:

Also wollte man nicht hoffen, daß dies factum, dieweil von Ihro K. M. oder sonsten jemand anders Capitulo nichts insinuiret oder notificiret, also ungnädig, wie etwan angezeigt worden, wird aufgenommen werden können, bäthe man Ihro Fürstl. Gnaden nochmals, wollten dieses so hoch nicht anziehen, sondern vielmehr zum besten helfen befördern, daß itzig Zeiten das Stift nicht anderst gehalten, als bey den Vorfahren geschehen.

Similiter 8va Aprilis ejusd. anni propositioni nomine L. B. de VENNINGEN expositæ respondit: Zudeme so wäre kein intimatio Precum jemal geschehen gewesen, gestalt meine Herren diesem Stift, deme sie mit Pflichten verwandt, zur Neuerung und nachtheilig Consequenz nichts zu präjudiciren wissen; wollten doch diese Insinuation Kaif. Maj. zu allerunterthänigsten Ehren hiemit angenommen, und denselben nach dieses Stifts altem Herkommen künftig ingedenk seyn, wissen andergestalt vor diesmals nicht zu willfahren, dann res nicht mehr integra, einem andern Confratri locus & Præbenda zugesagt und eingeantwortet, stellten es also Ihnen anheim, ob sie dessen erwarten, oder es anderwärts weiter suchen wollten.

Eadem causa ex Protoc. de 12. Aug. ej. anni elucet, ubi Præbenda per mortem Cantoris D. de STURMFEDER in mense Papali vacaverat, & D. ERASMO de HORST provisio Papalis concessa fuerat, cui possessionem (diu frustra expectato Precista L. B. de VENNINGEN) demum contulit cum protestatione tamen precibus per hoc non derogandi sed *salvo cujuscunque Juri*: Nachdem Adolph von Venningen, welcher von itzt K. M. unsern allergnädigsten Herrn uf das nächst bey unserm Domstift vacirend Canonicat Preces Imper. erlangt, dieselbe nach Ableben Hrn. von Heldinghausen insinuiren und ankündigen lassen, auch Posseß ihm zu geben inständig angehalten.

Nachdem aber allbereit Melch. Diet. von Bürn als nominato, ehe solche Insinuation geschehen, Posseß geben und also auch aus erheblichen Ursachen.... Ihm nit willfahret werden können, doch mit Erklärung, daß wir die insinuirte Preces für

um & Univerſitatum ſuffragiis, tanquam cauſam ſufficientem in hoc contra-
torio agnitam fuiſſe, cur Preciſta L. B. DE VENNINGEN Præbendam ab
tio peritam poſt collationem Ordinarii non amplius obtinuerit, ſed tertia de-
m poſtmodum aperta contentus eſſe debuerit. *f*) Denique

für ſich Ihrer Maj. zu allerunterthänigſten Ehren annehmen, wären auch die nächſt qualificirte vacirende Ihm zu geben urbietig, alſo Er von Venningen immittelſt dies ſich ſeines durch erlangte Kaiſerl. Preces erlangten Rechtens.... gebrauchen, immaſſen auch ſeine Vormunder und nächſte Freund unterſchiedlich deſſen angemahnet, mögen und ſollen; dieweil uns aber nicht wiſſend, aus was Urſachen dieſes nit geſchehen, oder was gefährlichs hierunter über kurz oder lang mögte wollen geſucht werden, iſt ein Ehrwürdig Edel Domkapitel im geringſten nit gemeint diesfalls einen oder den andern Theil an ſeinen prätendirten Jure vorzugreifen, Vorſchub zu thun oder verhinderlich zu ſeyn; oder ſich in angedeute Differenz zwiſchen ermeldten beeden Partheien ſich einzumiſchen, ſondern laſſen dieſelbige miteinander gewähren und gönnen einem jeden, dazu er von Recht und Billigkeit wegen befugt zu ſeyn erachten thut.

Solchemnach und uff Anhalten ermeldtes von der Horſt, weiß ein Ehrwürdig Edel Domkapitel nach geſtalten Sachen der Päbſtl. Heiligkeit zu unterthänigſten Ehren und Gehorſam, Ihme dem von der Horſt ſolches nit abzuſchlagen, ſondern mag leiden, daß er (jedoch ſalvo cujuscunque jure & intereſſe) inſonderheit aber und mit Vorbehalt der Privilegien und Indulten, ſo von mehr Höchſtgedachter Päbſtl. Heiligkeit der Röm. Kaiſerl. Majeſtät unſerm allergnädigſten Herrn allergnädigſt mitgetheilet.

Conſentit etiam Protocollum de 3. Novembris 1614. ad conquiſita plurium Juriſconſultorum conſilia provocans in verbis: Und als von den Venningiſchen ihr repetirtes Begehren ſchriftlich übergeben, iſt ſolches verleſen und folgender Geſtalt beantwortet worden.... Hätten dieſelbe (abſentes) das Werk bey vornehmen Rechtsgelehrten conſultiren laſſen, und neben ihrer Meinung verſchloſſen anhero überſchickt, welche insgemein dahin ſchlüſſen, daß der v. Bürn bey ſeiner einmal rechtmäßig erlangter Poſſeßion zu manuteniren, und derſelbe de jure nit könnte deſtituirt werden, dahero dann ſie Venningen bis uff andern begebenden Fall zu Ruhe zu ſtehn, und wäre Ihrer Kaiſerl. Maj. hierinnen nicht im geringſten zuwider beſchehen, noch zu einigen Deſpect, wie ungleich vorgeben will werden, angeſehen, ſondern erkennte man ſich allerhöchſtgedachter Ihrer Maj. allerunterthänigſten Gehorſam zu leiſten ſchuldigſt, wollte aber einem Ehrw. Domkapitel Ihnen v. Venningen für diesmal Ihrem Begehren nach zu willfahren gar unverantwortlich fallen.

Ulterius Protoc. de 2. Maji 1615. relatis ſingulorum Capitularium votis in idem fere recidit & caſum proxime vacaturæ Preciſtæ addicit.

f) Poſt mortem demum HENR. VOLMANNI de DATTENBERG ipſemet Preciſta vacante tum de novo Præbenda ſe contentum fore declaravit, quam etiam rejecto alio nominato Turnarii B. de HOHENECK Reverendiſſimum Capitulum eidem contulit, teſtante Protoc. de 9. Novembris 1617. & cujus demum Poſſeſſio præſtitis præſtandis & obſervatis ſolennibus eodem die 18. Novembris ejusdem anni adſignata fuit.

Ad VII. Adlata superius lux evidens tot argumentorum ex Jure communi æque ac domestica Precum primariarum penu depromptorum plenissime convincit, circumspectionem illam, qua Reverendissima Capitula aut Ordinarii quicunque collatores, tempore Precum necdum in suis Ecclesiis ad effectum deductarum, etiam ante earum insinuationem uti solent, abundantioris tantum cautelæ esse, & vel religiosæ nimis in ipsum Augustissimum Cæsarem, tanquam Advocatum & Protectorem supremum, pietati, vel inveterato panico Indignationis ejusdem metui, vel sedulo lites, undecunque & quacunque ex calumnia vel temeritate, vel considerato Jurisconsultorum quorundam non infimi subsellii adsensu, nascituras evitandi ac saltem earum satis ac sumptibus penitus se eliberandi studio, aut privatæ futurum cujusque turnum ab onere Precum liberum immunemque habendi cupiditati adscribi debere, quæ propterea novi juris quidpiam inducere, aut aliquod iis præjudicium irrogare nequeunt, juxta tritam illam vulgarem paroemiam, quod abundans cautela nemini nocumento damnoque esse debeat, idque eo minus, quod & in aliis omnibus collationum casibus usitatum esse soleat, a providendo & in numerum Canonicorum recipiendo prius cautionem de indemnitate Capituli exigere, quam datis adeo fidejussoribus præstare tenentur.

§. XXVIII.

Coronidis demum loco eadem præviæ insinuationis iteratæ necessitas ad eum casum extenditur, quo Preces Cæsareæ ab uno nominato Precista in alium cessæ fuerint, quamvis prior sua ex parte suum Diploma Precum jam antea Ordinario Collatori insinuasset. Atque hunc in finem ipsa Preces ejusmodi Cæsareas alteri cedendi facultas altius discuti meretur. Non enim illa tam expedita omnibus Doctoribus videtur, quin variæ iis rationes in contrarium opponantur. Permultas recenset D. ANDREAS BRAND clar. mem. *a*), in quibus autem nimio & superabundanti studio adcumulandis ejus industriam potius redarguit Celeberr. ICKSTATT. *b*) Facile enim convenimus, cessionem ejusmodi in favorem alterius factam, invito Augustissimo Cæsare, efficacem & adeo validam esse non posse, ut Capitulum aut quiscunque Collator Ordinarius cessionarium ejusmodi Precistam acceptare teneatur. Imo nec sibi satis prospiceret nimia hac condescendendi facultate ac promptitudine; periculo enim sese exponeret, ne admisso cessionario, qui Jus suum ab Imperatore se habere non ostenderet, alio posthac Precista ulterius gravetur. Imperatore econtra adsentiente, & novum Diploma expendiente, cessiones in personam juxta jus commune Canonicum, tum secundum statuta & observantias particulares

a) Differt. supra cit. Cap. 7. §. 8. & 9.

b) Differt. ejusd. argum. §. 89.

lares Ecclesiarum idoneam absque ulla simoniaca labe aliave fraude efficaces esse, & Capitulo vel Ordinario Collatori haud præjudiciosas fatemur. Hinc si in eodem Diplomate plures Precistas ad eandem Ecclesiam simul Cæsar nominasset, uti fratres alios, uni deficienti, cedenti, aut præmorienti substitutos, nihil sane ulterioris cautelæ opus foret. c) Extra hunc vero casum ab ipso potius Cæsare translatio Juris cedenti quondam per Diploma concessi in alium ejus cessionarium impetranda esset, quæ transcriptio precum passim vocari, & non adeo infrequens esse solet. Ejusdem exemplum exhibet ANTON. FABER. d) Antiquius jam sub LUDOV. BAVARO editum refert Cl. WÜRDTW. e) Ejus praxin & cautelas sollicite pro more suo describit laudatus BRAND. f) Hac demum facta Jus prioris Precistæ cedentis jam extinctum declaratur, alteri vero cessionario novum adquiritur. Sed vel inde satis luculenter colligitur, cedentem nihil juris in cessionarium propria voluntate transferre posse, sed nudis precibus & supplicationibus per suos hujusve in Aula Cæsarea Fautores ac Patronos agere, ut Imperator pro summa clementia idipsum transferre velit. Cessio autem occasio est, qua is movetur, aut conditio, sine qua ordinarie nec posset nec saltem vellet Diploma aliud expedire. Quid? quod in transcriptionibus ejusmodi communius nequidem ullam priorum Precistarum cedentium mentionem fieri, haud incongrue animadvertitur. Unde nulla etiam insinuationis a priori licet Precista factæ ratio habenda est. Sed uti novum plane jus suum non ab illo, sed ab Augustissimo concedente alter Cessionarius consequitur; ita a semetipso conditiones, ad effectum illius consequendum necessarias, de novo inchoet atque perficiat est necesse, quas inter præcipuam ac primam esse insinuationem rite faciendam, per totam hanc, quantacunque est, Dissertationem deduximus.

c) Simile exemplum in Precibus Brandenburgicis refert PFEFFINGER ad Instit. VITRIARII illustratas. T. III. Lib. III. Tit. 2. §. 10. Lit. h.

d) Staats-Kanzley. T. 50. p. 283.

e) Subsid. Diplom. Tom. II. pag. 6.

f) Loc. cit. §. XII.

TANTUM.

X.

JOANNIS NEPOMUCENI ENDRES &c. &c.

DISSERTATIO

DE

DECIMATORE NOBILI FAVORIS ECCLESIARUM PAROCHIALIUM QUOAD PRÆSCRIPTIONEM EXTINCTIVAM PARTICIPE

Wirceburgi MDCCLXXV.

CONSPECTUS DISSERTATIONIS SUMMARIUS.

§. I. *Decimæ* Laicales *ab* Ecclesiasticis *probe sunt secernendæ.*

§. II. Laicalium *notio & exempla varia.*

§. III. Ecclesiæ *a Laicalibus non sunt exclusæ.*

§. IV. Ecclesiasticarum *notio & vera origo.*

§. V. *Præsumptio pro* Ecclesiasticis *stabilitur ;*

§. VI. *Licet complures in manibus Laicorum existant.*

§. VII. VIII. IX. & X. *Celebriores acquisitionis earundem modi recensentur* a) *Imperatorum & Regum* b) *Tum Episcoporum liberalitas*, c) *Laicorum aviditas*, d) *Capellarum constructio.*

§. XI. *Restitutio earundem per Concilia imperata Collegiis & Monasteriis admodum proficua.*

§. XII. XIII. XIV. & XV. *Plurimæ a Laicis retentæ sunt, & retentionis causæ aut prætextus* a) *Necessitas consensus Dominorum*, b) *Episcoporum conniventia*, c) *Odium & vitia Cleri separatim viventis*, d) *Doctorum mitior interpretatio nec a Pontificibus reprobata.*

§. XVI.

XVI. *Hodiedum infeudatio Concilio Lateranensi anterior admittitur, & possessio immemorialis tanquam præsumptio tituli de mundo melioris.*

XVII. XVIII. XIX. & XX. *Tituli varii justificantes recensentur, qui præter infeudationem Concilio prædicto antiquiorem ex immemorialitate temporis præsumi possint.* a) *Qualitas & origo Laicalis,* b) *Fundatio & dotatio Ecclesiarum ex allodialibus,* c) *Privilegium Papale.* d) *Demum possessio Anni Normalis inter diversæ Religionis consortes in Imperio Romano-Germanico.*

XXI. *Laicales certo sensu hæ Decimæ evaserunt.*

XXII. *Pristinum tamen cum Ecclesia, a qua proveniunt, nexum retinent quoad Jus directum illi residuum.*

XXIII. *Cujus varii effectus in Jure considerabiles partim certi, partim controversi recensentur.*

XXIV. XXV. XXVI. & XXVII. *Præcipuus quoad onera Ecclesiastica istis Decimis annexa* a) *Ex Canonibus & Capitularibus antiquis,* b) *Ex Decretalibus recentioribus, & Jure novissimo Concilii Tridentini,* c) *Ex Legibus publicis Imperii Romano-Germanici & præjudiciis comprobatur.*

XXVIII. & XXIX. *Inde Præscriptio extinctiva, quam communis opinio DD. ex diversa qualitate Decimatoris diversificat, iisdem legibus & conditionibus semper obnoxia defenditur, ac si contra Ecclesiam ipsammet Parochialem opponeretur.*

XXX. *Decimator Nobilis vel extraneus Jure cesso Ecclesiæ Parochialis utitur.*

XXXI. *Præsumptio Juris Communis contra Decimarios eidem assistit.*

XXXII. *Inde* a) *Eadem bonæ fidei difficultas,* b) *Tituli necessitas,* c) *Temporis longinquitas infertur.*

XXXIII. *Ecclesiæ utilitas.*

XXXIV. *Et naturalis æquitas id exigit.*

XXXV. *Præjudiciis Rotæ Romanæ & DD. ab ea allegatorum autboritatibus firmatur.*

XXXVI. XXXVII. XXXVIII. XXXIX. & XL. *Difficultates* a) *Ex denega-*

negatione Juris Novalium, b) *Ab exemplo aliorum bonorum Eccle- siasticorum in Laicos semel translatorum*, c) *Imo redituum beneficia- lium*, d) *Ex Præscriptione acquisitiva Juris Decimandi deducta pau- cis resolvuntur*, & *concluditur.*

§. I.

De *Decimatore Nobili* sive *Laico* dissertaturi præcipuum illud discrimen, quo Decimæ in *Laicales* & *Ecclesiasticas* dispesci adsolent, omnino præmitta- mus, necesse est. Diversa enim utrarumque origo est, diversa proinde Jura sint oportet, ex quibus dijudicentur, diversi penitus Juris effectus, qui alter- utris adscribantur. Illas nimirum ab alio sæculari patrimonio non distingui inter omnes Scriptores etiam Catholicos optime convenit, & sic cavendum, ne Jura Canonica de Decimis Ecclesiasticis disponentia ad sæculares trahantur. Hoc igitur discrimine prætermisso non posset non contingere, ut in varias erro- neas conclusiones prona sit deductio, in asystata & anomala ac devia præceps aberratio.

§. II.

Decimæ quippe *Laicales* dicuntur, quæ titulo mere profano, a potestat sive *Regia* sive *Dominica* per modum tributi aut census vel canonis in recogni- tionem subjectionis debitæ vel dominii bonis subditorum sive allodialibus sive emphyteuticis impositæ sunt, & ad quoscunque demum possessores devenerunt Decimæ *Regales*, *Dominicæ*, *Dominicales*, *Indominicatæ*, *Fiscales*, *Salicæ*, & a distinctionem Decimarum Ecclesiasticarum vel nomine servandam *Decimatione* potius sæpe dicuntur. *a*) Plura earum exempla passim occurrere in Concilii Ecclesiæ Gallicanæ testis est FRANC. R YE *b*). Neque ea in Germania no stra defuerunt, quæ invenire est apud MEINDERS *c*) & GEORG. LUDOV BOEHMERUM *d*). His accenseri merentur proventus, quos Principes Re ge

a) Conf. CAR. DU FRESNE Glossar. ad Script. med. & inf. latin. verbo: *Salic decimationes.*

b) Inst. Jur. Can. Lib. II. Tit. 12.
Add. SIRMOND. *Concil. Gall.* Tom. I. p. 318. & BALUZ. Tom. I. Capitu pag. 8.

c) Tract. de Statu Relig. & Reipubl. in Westphal. p. 54. & 227. Idem in Disser de Orig. & Jure Decim. in Westph. p. 444.

d) Differt. *de Origine Decimarum in Germania*, qua tamen ultra justum & v rum earum copiam producit.
Conf. Reverendiss. HONTHEMIUS Hist. Diplom. Trevir. Tom. I. pag. 2 & pag. 288. ECKARD ad Leg. Sal. pag. 107.

gesque vel ex metallis, vel aliis bonis dominicis, ut olim vocata sunt, perceperunt, & in alios non raro transtulerunt. Adhucdum Anno MCLXXXIX. cum variæ metallifodinæ in ditione Mindensi exurgerent, & ab Episcopis Mindensi, Paderbornensi & Osnabrugensi appeterentur, Imperator HENRICUS easdem sibi vindicavit *e*). Fiscales ejusmodi Decimas perinde ac alias præstationes fiscalinas ad Palatium vicinæ Civitatis solvere solebant subditi eousque, donec Regia dispositio alio easdem assignaret *f*). In has autem ex indole sua Ecclesiis & Episcopis nullum Jus competiisse, in Diplomate apud SCHATEN LUDOVICUS GERMANICUS testatur *g*). Simile refertur de HENRICO AUCUPE *h*) & OTTONE M., dum apud GUDENUM *i*) Ecclesiæ S. MAXIMINI prope Treviros concedit *dominicales*, quas vulgo *Salicas* vocant, *Decimationes*, quoniam essent Regales, & nulli unquam termino Episcopali vel Ecclesiastico subjacentes, manifesto indicio, hasce Decimas ad Laicos sive Principes sive Nobiles spectasse.

§. III.

Non tamen solis Laicis Decimæ istiusmodi ita propriæ fuerunt, quin etiam Ecclesiis liberali Imperatorum aliorumve munificentia conferrentur. Quemadmodum enim inter Jura Regalia referebantur; sicut cætera, ita & Decimas prædictas indiscriminatim in varias Ecclesias non minus, quam in Proceres

e) Diploma refert HEINECC. *in Historia Goslar. ad An. DCCCCLXVIII. pag.* 19. sequentis tenoris: „Cum omnis argenti fodina ad Jura pertineat Imperii, & „inter Regalia nostra sit computata, nulli venit in dubium, quin ea, quæ „nuper in Episcopatu Mindensi dicitur inventa, ad nostram totaliter spectet „distributionem; unde in ea nulli hominum quidquam Juris recognoscimus, „nisi hoc a nostra liberalitate valeat specialiter impetrare. Mandamus igi„tur &c.

De Decima metallica in feudum ab Imperatore data occurrit Diploma apud EUNDEM *ad Ann. MCCXLIII. pag.* 261.

f) Colligitur idipsum ex Diplomate apud SAGITTARIUM *in Antiquitatibus Magdeburg.* §. 72. ubi OTTO M. assignat *Cryptæ Martyrum noviter fundatæ Magdeburgi omnem Decimationem, quam Teutonici vel Slavi ad Urbem Magdeburg. pertinentem persolvere debent, nec non omnium Teutonicorum vel Slavorum ad Civitatem Barlic. pertinentem.*

g) In Annal. Paderborn. Tom. I. p. 177. *Hactenus observatum comperimus, ut Decimæ de dominicatis mansis non darentur Episcopis.*

h) In GUNDLING. *Histor.* HENR. AUCUPIS. *p.* 310.

i) Tom. III. pag. 3.

ceres Imperii Sæculares subinde transferri & infeudari contigit. CAROLU DU FRESNE recenset ex NICOLAO ZILLESIO chartas HENRICI I Imperatoris de An. MIII., CONRADI Imp. de An. MXXVI., tum HE RICI III. Imperat. de An. MXLIV., & ejusdem de An. MLVI., quib omnibus Decimæ ejusmodi Salicæ in Ecclesias collatæ memorantur. *a*). Sa cas istas ab Ecclesiasticis distinctas fuisse luculentius indigitat donatio ANSE MI Abbatis Laureshamensis apud TOLNERUM *b*). Monasterio Reichenb gensi Goslariæ LOTHARIUS II. An. MCXXXI. jus metallifodinarum f hac clausula contulit: *Adjicimus preterea, si succedente tempore in sylvis, mon bus &c. eidem Ecclesiæ appropriantibus mineram aliquam cujuscunque etiam met reperiri contigerit, proprietatem illius totam, a nullo etiam homine decimandam, i Ecclesiæ Reichenbergensi & fratribus inibi Deo servientibus pro veneratione glori Virginis Mariæ, in cujus bonorem dicta Ecclesia fundata est, regali munificentia beraliter elargimur.* Similes Salicas Decimationes Monasterio *Disibodenberg* co latas recenset & confirmat Diploma amplissimum ADELBERTI Archiepisc pi Moguntini de Anno MCXXVIII. apud GUDENUM *c*). Non minore earum Ecclesiis collatarum copiam alii quoque Diplomatum Collectores exl bent *d*). PIUS denique II. S. Pontifex dum Monasterio Albensi sua Jura privilegia contulit, hujus discriminis inter Decimas Ecclesiasticas & Laical ab eodem Monasterio possessas diserte meminit *e*.)

§. I

a) Glossar. verbo: *Decimationes Salicæ.*

b) Probat. Histor. Palat. p. 17. *Duæ vero partes omnium Decimarum ad Ecclesia Turde aspicientium sunt in manu Præpositi præter* SALICAS DECIMAS, *qu respiciunt Laurensem Portarium.*

c) Cod. Diplom. in Diplom. Sæc. XII. Num. XXIX. „Apposuit quoque omne „*Salicam Decimationem dominicalium agrorum* in Sobernheim, quam a Præ „posito EBONE & Congregatione S. VICTORIS quodam concambio acqu „sivit. . . . . VOLVERICO DE WINKELA, qui prius hanc *Decimationem* h „buit, idem Præpositus pro beneficio recompensavit.

d) SCHANNAT *Hist. Wormat, Cod. Diplom. pag.* 10, *num.* 11. refert Diplom ARNULPHI de Decimatione totius *Salicæ* terræ in locis Alceja & Scafhuse & Ulvenesheim Ecclesiæ Cathedrali Wormatiensi concessa.

Reverendiss. D. HONTHEIM Hist. Diplom. Trevir. Tom. I. pag. 225. & pag. 231. similia CAROLI CRASSI & ejusdem ARNULPHI Diplomata Eccleli S. DAGOBERTI de Stenaco, & Monasterio S. MAXIMINI prope Treviro concessa refert.

e) Diploma recenset BESOLD. Tom. I. *Docum. rediviv. Monaster. Wirtenb.* pag 109. iu verbis: *Vobis & præfato Monasterio vestro quascunque Decimas ta Ecclesiasticas quam* LAICALES *per viam emptionis, donationis, cessionis, pe*

muti

§. IV.

Aliæ plane sunt Decimæ *Ecclesiasticæ*, & diversa prorsus earundem origo, quamvis illarum calculo nequaquam subscribendum censeamus, qui eandem ex Jure ipsomet divino repetunt. Equidem si de veteri Testamento aut Lege Mosaica quæstio sit, res expedita est. Rationes autem illarum Sacerdotibus & Levitis ejusdem Populi, imo systemati totius Reipublicæ Judaicæ tum Theocraticæ prorsus propriæ fuerant, statui Ecclesiæ a Christo fundatæ non æque convenientes. Lex uni populo accommodata Christianos per totum orbem diffusos post ejus cessationem, extincta Tribu Levitica & deleto ejusdem Legis Sacerdotio, obstringere haud voluit, sicut nec Gentes antea constrinxerat. Si autem *exemplum Dei*, quo Israëlitis Decimarum jus præscripsit, satis efficax existimari velit, ut id Christiani etiam sine Lege obligatoria ad imitationem traherent, & Patres ad id fideles suos sedulo hortarentur; *exemplariter* earum origo Juri Divino non incongrue attribuitur, cum nulla redituum portio, qua Ministris Ecclesiæ subvenire jubemur, accommodatior videri posset, quam illa Dei ipsiusmet exemplo determinata. Ita vero & Laicales Juri Divino attribui non incongrue possent. Nam & varia illarum exempla in sacris paginis reperire est. Præcipuum præbet SAMUEL Jus Regium mandato Dei populo exponens: *a*) Imo Deum ipsum *Jure Regio* in Republica illa Theocratica a populo suo eas sibi vindicasse, & ita vindicatas Ministris, ne cura rei agrariæ a servitio Tabernaculi abstraherentur, alioquin in terræ Chanaan sortitione præteritis in sustentationem suam assignasse haud inverosimile est *b*). Submotam veterem Legem nullus Evangelii textus posthac resuscitavit *c*), nec usus etiam aut observantia primitivæ Ecclesiæ per quinque priora sæcula continuavit. Quæ vero de iis mentionem injiciunt Patrum sententiæ, potius consilia sunt & monita, atque ad liberaliores oblationes, spontaneas tamen *d*), cohortamenta,

 quam

mutationis, seu ex piis Legatis, aut aliis justis modis adquirendi & adipiscendi, nec non acquisitas & adeptas per vos retinendi & possidendi licentiam & auctoritatem eadem auctoritate concedimus per præsentes.

a) I. Reg. VIII. 14.

b) Num. XVIII. 21. Add. Levit. XXV. 23.

c) Quod enim CHRISTUS MATTH. XXIII. 23. & LUC. XI. 42. dicit: *Hæc oportuit facere, & illa non omittere* narrative & relative tantum ad vigentem etiamnum Legem Mosaicam dictum esse facile intelligitur.

d) TERTULL. *Apologet.* Cap. XXXIX. ita testatur: *Neque pretio ulla res Dei constat. Etiamsi quod arcæ genus est, non de oneraria summa quasi redemptæ Religionis congregatur. Modicam unusquisque stipem menstrua die vel cum velit, & si modo velit, & si modo possit, apponit. Nam nemo compellitur, sed sponte confert. Hæc quasi deposita pietatis sunt.*

quam præcepta, aut usus jam introducti & inter fideles vigentis testimonia Refrigescente autem nimium fidelium erga Ecclesias & Ministros sponta pietate, præceptis urgendos esse Patres & Concilia existimarunt. Atque ma demum præcepti vestigia in Sæc. VI. occurrunt, ab Ecclesiis particulari Galliæ sensim ad universas propagati f). Unde ad Jus Ecclesiasticum Deci rum Ecclesiasticarum origo revocanda venit, & Ecclesiasticæ Decimæ dicen sunt, quæ Canonibus Ecclesiæ ad fines Ecclesiasticos, ad sustentationem vid cet cultus divini, Ecclesiarum, Ministrorum & pauperum sunt institutæ. licet Canonibus iisdem Regia præcipue authoritas, Carolingicorum præpri Imperatorum vim Legis pro foro quoque externo, & pœnarum infliction adversus renitentes pro eorundem executione addiderit, non suum tamen co modum & compendia fiscalia aut Reipublicæ onera, sed Dei Cultum, Eccle rum conservationem, & Ministrorum sustentationem his promovere int derunt g).

§.

e) Huc pertinet S. Cypr. Epist. I. dispositionem Dei circa Tribum Levi ad C rum sui temporis quodammodo applicans, & *quod totum*, inquit, *fiebat auctoritate & dispositione divina, ut, qui operationibus divinis insistebant, nulla re avocarentur, nec molestiis & negotiis sæcularibus alligentur, sed in l nore sportulantium fratrum* TANQUAM DECIMAS EX FRUCTIBUS ACCIPIE TES, *ab altari & sacrificiis non recedant, sed die ac nocte cœlestibus rebus spiritualibus serviant.* Comparationem instituit inter Clerum sui tempor veterisque fœderis, & sicuti hujus salaria in *Decimis* consistebant, ita ill rum sportulas instar *Decimarum* vel loco earum esse ait. Proprie dict enim Decimas non fuisse solutas, ipse prodit S. Cyprianus *de Unit. E cles. in f.* atque *nunc*, ait, *de patrimonio nec Decimas damus.*

Idem de Origene animadvertit Fleury *Hist. Eccles. L.* 6. *p. m.* 147.

f) Concil. Matisconense II. de Anno DLXXXIII. Can. 4. passim allegatur. Co cilium Turonense II. de Anno DLXVII. in Canonibus de Decimis nihil a huc statuit, in Epistola vero Synodica apud Harduinum *Tom. III. Con p.* 368. monitionibus tantum instantissimis Decimas tanquam spontaneas o lationes proponit, & Abrahami exemplo ac retributionis æternæ spe pe suadet.

g) *In Capitular.* Caroli M. *de Anno DCCCI.* apud Baluz. *Tom. I. Capit.* 359. *C.* 6. Sacerdotibus injungitur, *ut unusquisque cunctos sibi pertinent erudiat, ut sciant, qualiter Decimas totius facultatis* Ecclesiis divinis *d bite offerant.* In Cap. seq. adjungitur eas dividendas esse in tres portiones, prima ad ornamenta Ecclesiarum, altera ad usus pauperum, & tertia Sace dotibus cedat.

Et *Capitulatio de partibus Saxoniæ* a Baluzio p. 250. relata de Decimis Neophytis solvendis statuit: *Similiter secundum Dei mandatum præcipimu ut omnes Decimam partem substantiæ & laboris sui* Ecclesiis & Sacerdo tibus *donent, tam nobiles, quam ingenui, similiter & Liti, juxta quod De unicuique dederit Christiano, partem Deo reddant.*

§. V.

Hanc qualitatem Decimarum eousque præsumi, donec earum origo & alitas mere profana luculentis ostendatur argumentis, ratio exigit. Præ- nptio pro iis, quæ Juris Communis sunt, militat, Laicales vero speci:lem minis dispositionem supponunt; tum quod de communius contingentibus æsumptio fieri debeat, tralatitium est. Paucas fuisse terras illas ad fiscum gium pertinentes in comparatione earum, quæ a subditis possidebantur & roducta tum temporis per Religionem ipsam latius propagatam meliori, uti rum, ita & agrorum cultura posthac possideri poterant atque debebant, bitari nequit. Nec omnes etiam illas hæc exactionis species affecerat, ut- te arbitrio Domini penitus relicta. Lex Decimarum Ecclesiasticarum non ıtum Canonica per Concilia & posteriores quoque Decretales propagata, sed Regia universalis fuerat omnes in Imperio fundorum possessores constringens. ım in Capitularibus imprimis CAROLI M. frequentissima de Decimis sol- ıdis occurrunt præcepta *a*). Et eidem præstationi mox subjiciebantur Reg- & terræ, quæ victricibus eorum armis subacta Christo nomen dederunt, amvis ad leniendum subjectionis insuetæ jugum eosdem tributis sibi præstan- non semper gravarent. Prudenter tamen simul monuit Episcopos CARO- ıs, ne in exigendo hoc tributo nimis amare aut acerbe & præpropere cum ei detrimento agerent, sed firmiorem potius hujus stabilitatem expectarent Plurium ejusmodi & Canonum & Capitularium congerie, quibus latissi-

 ma

a) In Capitul. ejusdem de An. DCCCI. §. præced. Lit. g. alleg.
In *Lib. V. Cap.* 101. apud BALUZ. cit. t. p. 841. modus cogendi plebem ad solvendas Decimas exprimitur his verbis: *De Decimis, quas populus dare non vult, nisi quolibet modo ab eo redimantur, ab Episcopo prohibendum est, ne fiat. Et siquis contemptor inventus fuerit, & nec Episcopum, nec Comitem audire voluerit, si noster homo fuerit, ad præsentiam nostram venire compellatur. Cæteri restituant, quod voluntarie dare neglexerunt.*

b) *Vestra*, scribit, *sanctissima pietas sapienti consilio provideat, si melius sit, rudibus populis in principio fidei jugum imponere Decimarum, ut plena fiat per singulas domus exactio illarum: an Apostoli quoque ab ipso Deo* CHRISTO *edocti & ad prædicandum mundo missi exactiones Decimarum exegissent, vel alicubi demandassent dari, considerandum est. Scimus, quia Decimatio substantiæ nostræ valde bona est. Sed melius est illam amittere, quam fidem perdere. Nos vero in fide catholica nati, nutriti, & edocti vix consentimus substantiam nostram pleniter decimare. Quanto magis tenera fides & infantilis animus, & avara mens illarum largitati non consentit? Roborata vero fide & confirmata consuetudine christianitatis tunc quasi viris perfectis fortiora danda sunt præcepta, quæ solida mens religione christiana non abhorreat.* NATAL. ALEXAND. ad Sæc. VIII. Hist. Eccl. c. 5. art. 5. §. 4. COINTIUS ad An. DCCXCVIII. n. 17.

ma hujus obligationis ad universos populos & fundos extensio comprobatu studiose supersedemus, cum otium desuper nobisfaciat THOMASSINUS Huic præsumptioni uno fere ore omnes adstipulari fatetur, qui eandem pe tus evertere conatur, d) GEORGIUS LUDOVICUS BOEHMERUS all gans præcipue pro eadem JUSTUM HENNINGIUM BOEHMERUM e JOAN. JAC. REINHARDS f), MEINDERS g), ANTONIUM M THÆI h), & his quoque magna in Jurisprudentia Ecclesiastica Nomi FRANCISCUM DE ROYE, ESPENIUM, LUDOVICUM THOMASS NUM accenset. His addimus Clariss. DÜRRIUM i). Et, qui laudat Eu dem laude eruditionis & industriæ non minus dignus, P. WOLFGANGU SCHMIDT k). Denique & CHRIST HILDERICUM SYRINGIUM l cujus quidem assertio Decimas ex *accidenti* & *subjecto* tantum Laicales tange videtur, argumenta tamen fortius adversus Laicales ex *origine* & *indole* s stringunt.

§. VI.

Sicut vero Laicales Decimas quandoque in Ecclesias & Monasteria tra iisse præmemoravimus; ita & Decimæ Ecclesiasticæ quamplures in manus L corum devenerunt. Nec enim ex eo, quod a Laico percipiantur, & nu possideantur, Laicales etiam ex origine sua censendæ erunt. Tanquam inf mum enim merito exploditur præsidium illud, quod ex receptione & imi tione Juris Romani antiqua per Germaniam, aut ex oblatione Decimarum Laicis in Ecclesias ea lege facta, ut in feudum vicissim reciperentur, pro al renda universalius earum origine Laicali perperam derivari intenditur. N q

c) Vet. & Nov. Eccles. Discipl. P. III. Lib. I. Cap. VI. VII. & VIII.

d) In Differt. *de Orig. & Ratione Decimarum in Germania.*

e) Jur. Eccles. Prot.

f) Juristisch- und Historische kleine Ausführungen Differt. 8. §. 7. & 8.

g) Loc. sup. cit.

h) Manuduct. ad Jus Can. Lib. II. Tit. 8.

i) *Diss. de Parocho a perceptione Decimarum Novalium in Germania excluso.*

k) Instit. Jur. Eccles. Lib. III. Tit. 50. §. 19.

l) In Aurea Praxi Juris Decimandi Lib. I. Cap. 2. pag. 15. Das ist aber ge daß in dubio allezeit mehr ein Zehend pro re Ecclesiastica, als sæculari zu halt sintemalen dieser Meynung die gemeine Jura Canonica, und alte Kirchengew heiten assistiren, Kraft deren die Christen von ihren Gütern bloß denen Kirchen ihren Dienern die Zehenden gewidmet hatten, und weilen die Aufhebung dieser alten Gesätze nicht zu præsumiren, sondern zu probiren ist, so bleibet der Zehen lang ein geistliches Gut, bis das Widrige dargethan worden.

que præsumptio qualitatis Ecclesiasticæ §. V. præstabilita ex eo eliditur, quod Laici hujusmodi Decimas possidentes nulla pro iis servitia aut fidelitatis juramentum secundum naturam feudorum Ecclesiæ præstent. Ex immunitate enim a servitiis non statim evincitur, quod tales Decimæ ab initio non fuerint ab Ecclesia profectæ. Siquidem una ex parte infeudatio nec solus & unicus fuit easdem in Laicos transferendi modus, nec immediate semper ab Ecclesia aut Episcopis, sed a Regibus & Principibus persæpe facta fuit; altera ex parte præstatio servitiorum non est substantiale, sed tantum naturale contractus feudalis; unde pacto, & consequenter etiam præscriptione, aliisque modis illa obligatio tolli potest, quemadmodum dari feudum Francum, in quo nulla præstantur servitia, nemo est, qui ignoret *a*). Augetur vero præsumptio, quo universalius hoc Jus Decimarum possessor Laicus exercuit, in plures videlicet non agrorum tantum, sed & arborum & animalium fructus & fructuum species quascunque in natura extensum. Ita enim secundum Juris Canonici per Capitularia & Leges patrias adoptati rationes exercetur, quod in Decimis ex origine sua & mere Laicalibus plerumque deficit, quæ tantum ut agrorum census & tributa Regibus vi supremi imperii aut in recognitionem dominii directi dominis debita considerabantur *b*).

§. VII.

Infinitos nimirum modos sive justos sive injustos historia Ecclesiastica exhibet, quibus Decimæ ab Ecclesiis in Laicos translatæ sint. Liberiorem videlicet Regum Francorum de iis dispositionem, ut mox prælibavimus, præprimis commemorare possumus. Hi enim necessitate & egestate pressi, ad sustinenda præsertim publica militiæ onera Decimas Parochis prærepţas, sicut & alia bona Ecclesiastica in stipendium & præmium laborum ac meritorum militarium Nobilibus distribuerunt, id æquum rati, ut, cum milites simul pro defensione Ecclesiarum arma hosti inferrent, subsidium quoddam ex penu Ecclesiæ, deficiente ærario publico, acciperent. Primum hujus moris autorem CAROLUM MARTELLUM passim arguunt Eruditi *a*). Et cum his PETRUS

a) Conf. ENGEL Colleg. Univ. Jur. Can. Lib. III. Tit. XXX. §. 2. num. 37.

b) Conf. Card. DE LUCA de Decimis Disc. 6. num. 16. & 17.

a) De CAROLO MARTELLO vetus fragmentum de Majoribus Domus Regiæ a PETRO PITHAEO editum hoc prodit: CAROLUS *Major Domus & Austriorum Princeps res Ecclesiarum propter assiduitatem bellorum Laicis tradit.*

Ex quodam veteri Chronico idem refert JOANNES FILESACUS in suo *de Sacrilegio Laico* Commentario: CAROLUS, ait Chronicon, *propter assiduitatem bellorum Decimas & quasdam alias res Ecclesiasticas Laicis concessit.*

TRUS DE MARCA in *Notis* ad *Concil. Claramont. b*). FRANC. DE ROYE *c*) Decimas infeudatas CAROLO MARTELLO jam antiquiores esse, easque circa Sæc. VI. cœpisse, adeoque ipsis Legis easdem introducentis initiis coævas asserit. Unde praxis hæc sub CAROLO M. non tam inchoata, quam propagata & continuata fuit. Observat idipsum PETRUS DE MARCA loc. cit. ex lib. AGOBARDI *de Dispens. rerum Ecclesiasticarum* & *Notis ad Conc. Galliæ Narbon.* & subjungit: „Tunc non solum fundi & Villæ, sed etiam Ecclesiæ „ipsæ in beneficium illis concessæ sunt. Ecclesiarum nomine oblationes, De„cimæ, aliique reditus data & concessa intelligebantur, ut patet ex veteribus „actis. Tunc Ecclesiæ eo Jure possessæ sunt, quo cætera beneficia sive feuda, „adeo, ut tandem in hæredes quoque transierint, & exposita sint hominum „commercio. Ne tamen Sacramentorum celebratio a Laicis Ecclesiarum pos„sessoribus pendere videretur inducta est nova quædam verborum distinctio, „ita, ut in una eademque domo pars *una Ecclesia* diceretur, quoad Laicorum „Jura, & *altera Altare* quoad Juris spiritualis administrationem *d*). Et *Al„tare* quidem Episcopi, *Ecclesiam* vero alterius cujusque Domini esse communiter ferebatur, id quod tamen tanquam errorem gravissimum redarguit AIMOINUS *e*).

§. VIII.

Accessit æmula Episcoporum & Prælatorum Liberalitas, qui & ipsi variis militibus in feudum Decimas dederunt, ut ad defensionem Ecclesiis suis impertiendam eos sibi obstringerent; non raro ambitio plures Vasallos Nobiles ac potentes numerandi, imo & affectus carnis ac sanguinis & suos ex bonis Ecclesiasticis augendi ditandique cupiditas. Prima ex his causa tolerari potuit, diuque tolerata fuit, cæteræ semper in Conciliis reprobatæ & rejectæ. Ægerrime demum id tulit GREGORIUS VII. *a*): *Pervenit*, inquiens, *ad nos fama sinistra, quod quidam Episcoporum non Sacerdotibus propriæ Diœceseos Decimas, atque Christianorum oblationes conferant, sed potius Laicalibus personis, militum videlicet, sive servitorum, vel quod gravius est, etiam consanguineis.*

§. IX.

b) Ad Can. 7.

c) Lib. II. Jur. Can. tit. 12.

d) Add. BOEHMER. Jur. Eccl. Prot. Tit. de Feudis a §. VI. usque IX. ubi & querelas Episcoporum recenset.

e) Cap. VIII. *de vita* S. ABBONIS *Floriacensis Martyris.*

a) Vid. Can. 3. XVI. Quæst. 7.

§. IX.

Laicorum quoque præpotentium bona Ecclesiastica violente invadentium acitas non rara extitit *a*). Inde Advocatorum constituendorum necessitas :, & his quoque partem Decimarum stipendii loco assignandi; qua etiam i contenti, & ex Protectoribus sæpe direptores effecti alias sibi vendicarunt. erelæ desuper plures concitatæ leguntur in Conciliis, sed plerumque inanes litibus, nec armis spiritualibus, nec brachio sæculari efficaciter satis re-:ssæ. Transigendum proinde sæpe fuit de præda, & quædam iis dimitten-, ut, quantum fieri posset, ex Decimis Ecclesiasticis salvaretur, & recu-eretur *b*).

§. X.

Nec postrema causa fuit Capellarum quondam domesticarum Nobilium :astris ruri sitis erectio, unde constructores reditus maxime in oblationibus Decimis consistentes sibi reservabant, putantes virtute proprietatis in easdem : in fundo suo exstructas pro parte sibi vindicare posse; sicut simile lucri ex ficationibus Ecclesiarum captandi studium dudum reprehensum fuerat *a*). ges Francorum similes Capellas in villis suis regiis & dominicis habuerant, umque Decimas illis plerumque assignabant, exclusis Episcopis & Parochis. statur id *Capitulare de Villis* CAROLI M. *Volumus*, inquit, *ut Judices De-am ex omni conlaboratu pleniter donent ad Ecclesias, quæ sunt in nostris fiscis, & alterius Ecclesiam nostra Decima data non fiat, nisi ubi antiquitus institutum fuit. non alii Clerici habeant ipsas Ecclesias, nisi nostri, aut de familia, aut de Ca-a nostra.* Ad horum exemplum suas quoque privatas Capellas habuerunt biles ab urbibus & Parochiis plerumque cum suis longe dissiti, suosque erdotes domesticos, Capellanos inde dictos, aliunde sustentarunt Decimis sibi

a) De hac testatur CHRISTIANUS LUPUS Tom. V. Schol. in Can. pag. 186. inquiens: „Post extinctam CAROLI M. sobolem & patrata in FORMOSUM Pon„tificem scandala, malum adeo resurrexit, ut Laici in ipsis etiam Romanis „Basilicis devotas adventantium fidelium oblationes invaderent, & ipsos ad„ventantes in via prædarentur.„

b) Ita testatur ALBERTUS KRANZIUS Lib. I. Metrop. Cap. 2. „Et cum non sa„tis siderent, ait, Pontifices sua Jura ab Laicis Principibus tueri, dedisse ar„bitror partem Decimarum Principibus in manu per speciem feudi & benefi„cii, malentes amittere dimidium, quam totum; inde factum, ut a Principi„bus transirent in Ministeriales, qui nunc Militares appellantur.„

a) *Concil. Bracar. II. de Anno DLXXII. c.* 6. apud HARDUINUM *Tom. III. Concil. pag.* 387. & GRATIANUM *Can.* 10. *Dist.* I. *de Consecr.*

sibi addictis, id quod Episcopi quidem indignum judicarunt, impedire tame penitus haud potuerunt. Testante Concilio Meldensi An. DCCCXLV. cele brato *b*). Imo ubi in Ecclesias Parochiales eas erexerunt, auctis pagis & ex crescente familia sua, quæ potissimum ex rusticis servilis conditionis constabat eandem Decimarum retentionem assignatis aliis Ministro a se nominato reditibus continuarunt, & Jure hæreditario in posteros suos transmiserunt, quod vel tot Decimarum allodialium exempla in pagis testantur, quæ adhuc hodie a Nobilibus, aut in quos eas transtulerunt, possidentur.

§. XI.

Equidem de revocandis Decimis & reddendis plura in Conciliis undecimo Sæculo & seqq. præcipue sub VICTORE II., GREGORIO VII. & URBANO II. habitis constituta sunt. Et reapse multarum ejuscemodi possessionem a Laicis abstulerunt repetitæ excommunicationum minæ. Frequentes occurrunt eo tempore factæ a Principibus & Nobilibus Viris piæ donationes, vel etiam venditiones vili pretio, quibus Ecclesiæ hujus vel illius loci, Episcopis, Capitulis & Monasteriis de novo conditis conferuntur, ut fidem faciunt universa Ecclesiastica tabularia *a*). Cæterum hæ minus gratæ Episcopis fuerant, qui sua & Ecclesiarum Parochialium bona & jura in alios transferri iniquum esse duxerunt. Licet enim hac ratione Decimæ e manibus Laicorum extrahi viderentur, non tamen iis, quibus Jure debitæ erant, scilicet Ecclesiis Parochialibus & Sacerdotibus spiritualia ministrantibus restituebantur. Itaque variis Synodis, & Romanorum Pontificum decretis prohibitum est, ne ullus Laicus Decimas suas, aut quidquid Ecclesiastici Juris est, sine consensu Episcopi vel Romani concessione Pontificis Monasteriis aut Canonicis offerre præsumat. Ex necessitate consensus lucri occasionem sumpserunt Episcopi quidam, certa pecuniæ summa sibi depensa, velut resarciendi damni colore, Monasteriis permit

b) Can. 75. apud HARDUIN. Tom. IV. Conc. p. 1499. in verbis: *Si autem Laic Capellas habuerint, a ratione & authoritate alienum habetur, ut ipsi Decima accipiant, & inde canes & geniciarias suas pascant.*

Quod idem in Concil. Confluentino de An. DCCCCXXII. Can. 5. apud eun dem HARDUINUM Tom. VI. P. I. Concil. p. 561. iisdem plane verbis re petitur.

a) Causas varias, quæ Laicos in Monasteria & alia Collegia Ecclesiastica magi affectos fecerint, recenset ESPENIUS Jur. Eccles. univ. P. II. Tit. XXXIII Cap. V. a) Disciplinæ regularis observantiam, & paupertatis præcipue ri gorem. b) Immortalis famæ ex dotatione & fundatione Monasteriorum au cupandæ aviditatem. c) Monachorum frequentes instantias & sollicitatic nes. d) Suffragiorum participationem, quæ in peccatorum remissionem ef ficacissima offerebant, spondebantque.

mittentes, ut Vicarii quidam Altarium ministeria peragerent, monachi vero reditus Ecclesiarum perciperent, alimentis Vicario subministratis, ea lege adjecta, ut, quandocunque Vicarius decederet, alter a Monachis sufficeretur, eadem solutione pecuniæ erga Episcopum defunctis. Vicarii illi aut potius singulares Collegiorum Clerici vel Monachi de Decimis ejusmodi investiti, quorum morte interveniente denuo redimendæ fuerant, Personæ dicebantur trito tunc vocabulo, & solutiones illæ pecuniariæ Altarium redemptiones: Quæ vox petita ex beneficiorum seu feudorum usu, in quibus invaluerat, ut Domino certa pecunia penderetur pro nova investitura, quæ hæredi ultimi possessoris concedenda erat. Atque hoc emolumentum redemptionis nomine significatum fuit, & hodiedum significatur. *b*). Porro hæc ipsa redemptio Conciliorum per sua decreta Decimarum devolutionem ad Monasteria & Canonicorum Collegia impedire & tantisper restringere volentium mentem & finem prorsus evertit suoque effectu destituit. Cum enim ex consensus sui impertitione Episcopi lucrum sibi accedere viderent; mirum! quanta Decimarum copia ad Collegia & Monasteria Episcopis etiam consentientibus transiverit; præsertim cum Episcopis etiam reluctantibus recursui ad Sedem Romanam locus pateret *c*).

§. XII.

Aequalis Religio non omnes Laicos duxit. Plerique his excommunicationibus contumaces ab antiqua possessione Ecclesiarum sive Decimarum discedere noluerunt. Nec prætextus iis defuit. Dominorum enim, Regum videlicet, a quibus sæpe in feudum eas recognoverant, consensum necessarium, eumque deficere causabantur. Fuere tamen nonnulli, qui Vasallis suis ad instantiam Episcoporum liberam Decimas in Ecclesiam transferendi, vel eidem re-

b) Ex hac Altarium redemptione deducit PETRUS DE MARCA in Notis ad Can. 7. Conc. Claromontan. initium illius consuetudinis, quæ Monachorum & Canonicorum exemplo inducta est, scilicet, ut Clerici quoque abstinentes a Sacerdotio, per substitutas personas seu Vicarios Ecclesiis deservirent, & ad se traherent emolumenta. Quam consuetudinem tanquam sæculi sui corruptelam multitudini beneficiorum faventem JOANN. SARISBERIENSIS *Policratici Lib. VII. Cap. XVII.* redarguit & sugillat, inquiens: *Utique & insignis prudentiæ, siquis tot quocunque modo conquirit Altaria, ut quasi ritu Memphitico quotidianas hostias novis possit altaribus immolare. Nolunt tamen sacerdotio onerari, aut servire altario, qui de altario vivunt, ne, ut populus arguit, dicam luxuriantur; sed personatus quosdam introduxerunt, quorum jure ad alium referuntur emolumenta.*

c) Concilium Melfitanum sub URBANO II. Can. 5. consensus Episcopalis necessitatem innovans hanc clausulam adjecit: „Qui (Episcopus) si forsan impro„bitatis aut avaritiæ causa consentire noluerit, Romano Pontifici nuntie„tur, & cum ejus licentia, quod offerendum est, offeratur.„

restituendi, suo nequidem consensu requisito, facultatem permitterent. Inter hos fuit S. LUDOVICUS Rex Galliæ, qui Anno MCCLXIX. omnibus personis Laicalibus Decimas percipientibus, indulsit, ut possent eas Ecclesiis concedere tenendas in perpetuum cum hac clausula: *Nostro vel Successorum nostrorum consensu minime requisito: ita etiam, quod contra hoc haredes seu Successores nostri nullatenus se opponere valeant, aut hanc concessionem nostram deinceps aliquatenus impedire.* Quid econtra in Germania hac super re actum sit, luculentissime Historia Comitiorum Geilenhusæ An. MCLXXXVI. celebratorum exhibet ab ARNOLDO *Lubecensi* Lib. III. cap. XVIII. descripta *a*).

§. XIII.

Vel ex hoc ipso patet, ipsosmet Episcopos indulgentius tantisper hac in re egisse, & amore pacis ac tranquillitatis potius aliquid dissimulandum duxisse, quam cum omni rigore procedendum, substantialium abusuum emendatione contentos, & circa Presbyterorum a Decimatoribus nominari solitorum dependentiam & subordinationem debitam magis conservandam sollicitos *a*). Hæc con-

a) Tenor hic est: „Imperator curiam generalem edixit in Geilenhusen, ubi convenit multitudo Episcoporum & Principum. Et procedens in concionem „sic omnibus locutus est: Rogamus vos summos Sacerdotes & Episcopos „& Principes, quorum corda justitia possidet, ut animadvertatis, quæ dico. „Compertum forte habetis, quantis adversitatibus impetor a Domino Papa, „injustum esse, aliquam laicam personam Decimas possidere, quas manifeste „Dominus his, qui Altari deserviunt, deputaverit. Scimus autem Decimas „& oblationes Sacerdotibus & Levitis primitus deputatas. Sed cum tempore Christianitatis ab adversariis infestarentur Ecclesiæ, easdem Decimas „præpotentes ab Ecclesiis in beneficio stabili acceperunt, ut ipsi defensores „Ecclesiarum fierent, quæ per se obtinere non valerent, & quamvis hæc pro „prælatis esse videantur, non tamen credo, quod ita facile mutari possint, „quæ ex longa antiquitate usus in consuetudinem vertit, imo ipsa consuetudo a progenie in progeniem transcendens quasi justa traditione roboravit. Ad hæc verba surgens D. Moguntinus CONRADUS sic locutus est: „Sine præjudicio melioris consilii si placet, scribatur Domino Papæ ex persona Episcoporum, in quibus commoneatur, ut ea, quæ ad pacem sunt, „vobiscum sentiat, & justitiam vobis in his, quæ juste ab eo exiguntur, faciat. Placuit Imperatori & omnibus Episcopis, quod dixerat, & ad voluntatem Imperat. scripta est Epistola signata bullis, & missa ad Dominum „Papam. „

a) Sic Concilium Bituricense Anno MXXXI. Can. 21. & 22 hoc unum vetuit, ne Laici tenentes Ecclesias Parochiales, seu earum proventus in feudum, dominatum in Presbyteros exercerent, neque suo arbitrio instituerent aut destituerent. Verba sunt: *Ut Sæculares Ecclesiastica beneficia, quæ* FEVOS *Presbyterales vocant,* non

conniventia ipsiusmet Pontificis GREGORII VII. acerrimi alias Ecclesiarum libertatis & utilitatis vindicis judicio approbata, & meliorum temporum exspectatio persuasa fuit. Nam cum intellexisset Episcopum Diensem suum in Anglia Legatum aliquos milites excommunicasse, propterea, quod Decimas dimittere noluissent, scribit eidem *b*). *Super his igitur consulimus atque hortamur, ut nunc pro tempore Canonicum rigorem vestra sapientia temperet, atque hac perturbationis tempestate, quædam parcendo, nonnulla dissimulando, ita studeat moderari, ut non ex severitate justitiæ deteriorandi occasionem sumant, sed suspenso nunc judicio, spatium recognoscendi æquitatem habentes, postmodum facilius acquiescant.*

§. XIV.

Verisimile porro exinde redditur, odium *a*) & vitia Cleri separatim vivientis, quæ eo tempore plurimum invaluerant, occasionem & prætextum dedisse Laicis Ecclesias Parochiales sive earum Decimas, quas & simoniace accipiebant, & pessime in luxuriam ut plurimum impendebant singulares Presbyteri, occupandi, aut occupatas retinendi, vel quas dimittere placuit, aliorsum divertendi. Nam inter cætera motiva, quæ Pontificem alias zelosissimum & minus indulgentem permovere potuerant, & illud commemoratur, quod milites illi prius ad Presbyteros fornicarios & simoniacos coërcendos favorem & auxilium ipsi Legato impendissent.

§. XV.

Studiose etiam conquisita fuit in favorem Laicorum a Doctoribus ipsis minor Conciliorum restitutionem Decimarum ad Ecclesias imperantium, quotquot hac super re celebrata fuerunt, interpretatio. URBANI II. decretum in Concilio Claromontano interpretati sunt Juris Feudalis commentatores, ut tituli

non habeant super Presbyteros. Ut nullus Laicus Presbyteros in suis Ecclesiis mittat, nisi in manu Episcopi: quia Episcopus curam animarum debet unicuique Presbyterorum commendare de Parochiis Ecclesiarum singularum.

Synodus Tolosana An. MLVI. Can. 11. monet: *De Ecclesiis in allodiis Laicorum constitutis, ut tertia pars Decimarum cum primitiis & Presbyterio & cæteris in potestate Presbyteri ad servitium ipsius Ecclesiæ, sub Episcopi, vel Clericorum ditione permaneant.*

b) Lib. IX. Epist. 3.

a) Ita testatur CHRISTIANUS LUPUS supra laudatus ad §. IX. Lit. a. loco ibidem cit. in verbis: *Hinc plures Laici, dum sæculares seu singulares Clericos aversantur, detentas Altarium Decimas illis* (Monachis & Collegiis Clericorum) *donarunt.*

tituli quidem *ante illud* in feudum dati subsistere deberent, non autem, qu *stea* dati fuisse probarentur *a*), quamvis vix credibile sit, URBANUM II. ipsum intendisse. Ex eo quoque, quod INNOCENTIUS II. & alii Por ces benigna quadam moderatione solam *oblationum* restitutionem urserint, Laicis persuasum fuit, sibi liberum esse, ut *Decimarum* proventus penes se tinerent. Porro primum hac in re punctum ferre solet Concil. Lateran. sub ALEXAND. III. An. MCLXXIX. celebratum Can. 14. statuens: *Pro mus, ne Laici Decimas cum animarum periculo detinentes in alios Laicos possint a modo transferre, siquis vero receperit, & non reddiderit, Christiana sepultura p tur.* Uti refertur *cap. 19. de Decimis, ubi tradiderit* legit HARDUINUS, Decretales: *reddiderit* substituerunt, certo sane indicio, Patres omnino ir disse, exemplo antecedentium Conciliorum, Ecclesiis simpliciter reddendas Decimas, non vero, quod vulgo adstruitur a Decretalistis, Decimas Laico hoc canone fuisse toleratas. Luculentius mens Patrum elucescit, eoquo cat, Laicos *cum periculo animarum* Decimas detinere. Unde etiam in Cons tionibus Synodalibus Episcopi Parisiensis ODONIS viginti circiter annis dictum Concilium editis idem legitur: *frequenter moneantur Laici, ut non neant Decimas, quas in periculum animarum suarum detinent.* Neque enim quam licitum approbatum a Concilio videri debet, quod in animarum culum vergere asserit. Hanc mentem quoque Concilii planam omnino, nihil prorsus Juris & præsidii Laicis tribuere voluerit, scite & eleganter servat THOMASSINUS *b*). Negari tamen nequit hanc Doctorum op nem & interpretationem sensim veræ menti prævaluisse, & tam altas ra misisse, ut vel ab ipsis Pontificibus postmodum fuerit recepta & canonizata quidem INNOCENTIUM III. huic interpretationi adhæsisse docent *Cap. de his, quæ fiunt a Prel. sine cons. Capitl.* & *Cap.* XXV. *de Decimis.* ALEX DRUM vero IV. Cap. II. §. *Sane de Decimis in 6.* ut latius eorum textus runt, & explicant ALTESERRA in Comment. ad INNOC. Decretal. ESI

a) I. Feud. 6. in princ.

b) P. III. de Discipl. Vet. & Nov. Lib. I. Cap. 8. §. 7. *Et ea pene*, ait, *om animos occupavit opinio, a Concilio Lateranensi III. toleratas saltim fuiss cimas, quas Laici obtinerent, vel hactenus obtinuissent, ut jam de iis contr sia illis fieri non posset, dum ne novas ullas aut invaderent ipsi, aut ab scopis acciperent. Vereor tamen, ut satis certa sit hæc Decimarum infec rum epocha. Vulgo ita sibi persuadent, legitime eas possideri, si ante hoc Later. III. possidere cœpissent, nequaquam vero, si posterius. Ei sen sunt, quæ contra objici possunt. Nam ejus Concilii & verba & sententia perioribus Conciliis nec transversum unguem deflectunt, exerteque voci tur, apertum salutis æternæ discrimen adiri, si Laici Decimas retineant. conceditur, ut antiquas tuto retineant, dum novas ne accumulent; nec in C nec in Concilio verbum est ullum, quo id significetur, aut vel levissime inn*

. II. Jur. Eccl. univ. Tit. XXXIII. Cap. IV. & BOEHM. tum in Corp. Jur. nae editionis, tum in Jur. Eccles. Protestant. h. Tit. §. XXVIII. Unde concludit ESPEN l. cit. pro communi & vulgari regula hodie receptum esse, Decimas infeudatas a Laicis licite retineri posse, modo eas possederint ante Concil. Lateran. sub ALEXAND. III.

§. XVI.

Inde ulterius consequitur, quod Laicus prætendens Decimas in aliqua Parochia tanquam infeudatas, debeat ostendere titulum infeudationis suæ præcessisse Concilium Lateranense. Quia vero, inquit Clariss. BOEHMERUS *loc. cit.* §. XXIX. „hæc probatio hodierno tempore difficilis, imo impossibilis est, „(quis enim originem Decimarum ultra VI. sæcula demonstraverit?) ad im„memorialis temporis possessionem recurrere sufficit, quod Laici tanta tempo„ris vetustate muniti non tam præscriptione nitantur, quam præsumptione ti„tuli, quæ exurgit ex lapsu temporis immemorialis, quod videlicet Laicus „Majoresve ejus licite, id est, ante Concil. Lateran. Decimas feudi titulo pos„sederint.„ Sed præsumptionem hanc non adeo in hypothesi semper tutam esse dubitat. „Quid enim, inquit, si Ecclesia, quæ vindicat Decimas, ex an„tiquis documentis docere possit contrarium? Quid si posset ostendere, illam „Ecclesiam demum esse erectam post Conc. Lateran. aut ante tria vel quatuor „sæcula eas adhuc in patrimonio Ecclesiæ fuisse?„ Cessare tum omnino eo casu in principiis Catholicorum præsumptionem justi tituli existimat, quam ex lapsu temporis immemorialis derivant. Recte profecto omnino haberet, si solus & unicus hic titulus Catholicis superesset, cum præsumptio cedat veritati.

§. XVII.

Sed complures & alii supersunt, quorum tamen nullum in specie allegare & docere is compellitur, qui immemorialis temporis possessionem allegat, utpote quæ quemcunque titulum possibilem, uti vocare solent, de mundo meliorem ab initio adfuisse præsumi facit. Horum vero nonnullos, quorum præsumptionem possessio immemorialis temporis fundare posset, si delibare libeat; præter *infeudationem* Concilio Lateranensi prædicto *anteriorem* vel sola *qualitas Laicalis* sufficere poterit ad justificandum ejusmodi possessorem. Nam licet dicta qualitas alias adversus se ex supradeductis præsumptionem Juris habere soleat; cum tamen possibilis sit, imo non penitus inusitata in antiqua nostra Germania fuerit, illa præsumptio *Juris tantum* fortissimæ alteri ex immemorialis temporis possessione enatæ præsumptioni *Juris & de Jure* cedat necesse est. Nec tum etiam excluditur, quando in casu a Clariss. BOEHMERO præfigurato

Deci-

Decimas ab Ecclesia post Concilium Lateran. adhuc possessas fuisse probaretu Siquidem etiam quandoque Decimas ex origine sua alias Laicales ad Ecclesi devenisse ex §. V. præced. elucescit, quæ per hunc in Ecclesias transitum pri stinam suam naturam non immutarunt, nec magis earum, quam aliarum re rum Ecclesiæ temporalium debitis cum solennitatibus alienatarum Laici inca paces evaserunt.

§. XVIII.

Titulus etiam *fundationis* de mundo melior est ad justificandam ejusmod possessionem undequaque idoneus. Sicut enim possessores Decimarum in pa gis plerumque Jus nominandi & præsentandi Ministrum insuper exercent, it Ecclesiæ illæ, quod in Pagis Nobilium frequentissime etiam accidit, a Decima toribus illis fundatæ, & pro sustentando aliunde ex bonis pleno & allodiali Ju re ad ipsos pertinentibus dotatæ præsumi possunt, quibus vicissim Decima etiam post Concilium Lateran. sibi præservare tam integrum fuisse censeri de bet, quam cuivis fundatori permitti solet fundationi suæ Leges & condition licet Juri communi positivo alias contrarias, adjicere. Fundationibus ejusmo di frequentioribus Capellas Nobilium ruri in castris eorundem sitas, quæ sen sim aucta familiæ & hominum suorum propriorum multitudine in Ecclesia publicas & Parochiales mutatæ sint, ansam & initium dedisse, jam supra §. X prælibatum fuit.

§. XIX.

De *Privilegio* vero *Papali*, supposita Decimarum ex Jure mere Ecclesia stico institutione, in principiis Decretalistarum quis dubitet? Nam licet in hi Laici Juris Decimandi tanquam spiritualis & propter Ministerium spiritual competentis incapaces statuantur; non tamen excedit vires Pontificiæ authori tatis & plenitudinis potestatis ad Jus hoc spirituale Laicum habilitare, & eate nus Clericis æquiparare, sicut ad Jus Patronatus æque imo magis spirituale eos omnes generali Juris Ecclesiastici dispositione jam habilitatos esse constat Quanta fuerit Pontificum in concedendis aliis privilegiis prodigalitas post De cretales inductas, nemo est, qui ignoret. Ab his vero Juris Decimaudi in Laicos translativis etiam post Concilium Lateranense eos sibi temperasse qui autumet? Expeditiones cruciatæ & bella adversus infideles suscepta his ansam sæpe dederunt a). De Avenionensibus sane Pontificibus justa est præsumptio

E

a) Refert EMMANUEL GONZALEZ *in Commentario Capituli XIX. de Decimis* quod Romani Pontifices concesserint tertias Decimarum Regibus Catholicis qui proprio sanguine & maximis sumptibus Ecclesias a Saracenis occupata recuperarunt; asseritque Regem Catholicum in Hispania ex acervo Decima

rui

postrema etiam tempora dissidii Religionis plura exempla exhibent privilegiorum ejusmodi, quibus Laicis Nobilibus Catholicis, potentioribus præcipue erga Ecclesiam piis, emendi easdem vel quocunque titulo a Monasteriis & Ecclesiis infirmioribus sibi acquirendi facultatem veniamque facere consultum ...arunt, ne, quod sæpe tum contigit, ab aliis vicinis Protestantibus easdem ...occupandi spatium, facultas & occasio relinqueretur.

§. XX.

Novus quoque Titulus, licet non canonicus, ex quo hodie Laicis Jus ...cimandi in Ecclesiis saltem disparis Religionis imperturbate relinquendum nec via facti nec Juris posthac impugnandum est, ex Lege publica Imperii, ... Pacificationibus Religionis ergo initis, Pace videlicet Religiosa de Anno ...DLV. & Westphalica præsertim accessit, & ex hac quidem *possessio anni normalis*, die præcipue 1. Januarii ejusdem habita, quæ vel sola sufficit adver... diversæ Religionis consortes, ut ad alium titulum recurri necesse non ...a). De iis quoque Decimis, quæ fundationibus jam destructis ex alieno terri-

rum in novem partes diviso duas partes percipere. „Circa tempus vero „hujus concessionis, ait, non satis constat; illud tamen certum est, usque „ad tempora ALEXANDRI VI. hæc privilegia Regibus nostris concessa non „fuisse perpetua, sed temporalia in subsidium belli cum Saracenis initi. „ALEXANDER autem in sua Bulla, quæ incipit: *Dum indefensa*, Anni „MCCCCXCIV. die 16. Februarii concessit Regibus Catholicis FERDINANDO, „& ELISABETHAE, ut in perpetuum tertias Decimarum Regni Castellæ, Le„gionis, & Granatæ licite perciperent: & quoad tertias Regni Granatensis „aliud privilegium concessit INNOCENTIUS VIII.„

Plura alia etiam ex suo recenset ESPENIUS Jur. Eccles. Univ. P. II. Tit. XXXIII. Cap. 4. num. 13. & 14.

Simile privilegium Militibus sive Nobilibus Catalauniæ & Comiti præcipue Barcinonensi concessum, Decimas videlicet omnium locorum, quæ Paganis expulsis reducerentur ad cultum Dei, licite retinendi & inter eosdem belli sacri adjutores dividendi, ab ipso S. RAYMUNDO DE PENNAFORT Decretalium compilatore defendi & approbari ex ejusdem *Summa* Lib. I. p. 129. elegantissime refert THOMASSINUS *Discipl. V. & N. P. III. Lib. I. Cap. XI. num.* 18.

Domesticum pro Germania exemplum privilegii ejusmodi Marchioni Brandenburgico a se concessi exhibet ipsemet INNOCENTIUS III. *Regest.* 13. *Epist.* 21.

a) Inst. Pac. Westph. §. 46. *Decimæ pensiones, quæ vigore jam dictæ Pacis Religionis Statibus Augustanæ Confessionis ob immediatas vel mediatas fundationes*

territorio debebantur, idem cautum fuit, ut videlicet, si fundationes vel Monasteria illa jam ante Annum MDCXXIV. destructa fuissent, Decimæ tamen illi persolvi posthac deberent, qui eorum nomine easdem anno prædicto die 1ma Januarii percepit. Imo etsi tempore intermedio inter annum prædictum usque ad conclusam Pacem concidissent, aut posthac conciderent, idem Jus in favorem ejusdem Domini, in cujus territorio eadem sita, eoque nomine dicto anno Decimæ, sicut alii reditus, perceptæ fuerant, stabiliri voluit, ne alioquin opponi potuisset exceptio, destructo fundamento petendi, Jus etiam ipsum petendi haud amplius superesse *b*).

§. XXI.

Variis hisce modis hactenus recensitis Decimæ in manus Laicorum devenerunt, & suo sensu ex Ecclesiasticis Laicales effectæ sunt, adeo ut instar aliorum bonorum patrimonialium ab iis possideri possint & soleant. Libere enim alienantur, in feudum dantur, & venduntur etiam aliis Laicis, ut alias res in commercio existentes, imo & per successionem hæreditariam, sive ex testamento, sive ab intestato ad hæredes, sicut alia bona patrimonialia & allodialia, transmittuntur; cum econtra Decimæ penes Ecclesiam remanentes solennitatibus a Jure Canonico ad alienationes requisitis subjaceant, imo difficilius ac alia bona immobilia ad patrimonium Ecclesiæ pertinentia alienentur. Neque obstat, quod Laicis per Decretales *a*) videatur prohiberi, quo minus Jus suum Decimandi per venditionem, donationem, permutationem vel alium quemcunque contractum sine auctoritate summi Pontificis in alios Laicos transferant. Nam Capitulum istud eadem ipsa est Concilii Lateran. III. sanctio, qua omnium Decimarum restitutio propriis & Parochialibus Ecclesiis, ad quas pertinebant, facienda Laicis possessoribus imperata fuit, & mitiorem illam Doctorum interpretationem inter Decimas *ante* Concil. Lateran. & *post illud* infeudatas distinguentem antecessit. Hæc autem dum postea prævaluit, & ipsorummet Pontificum calculo probata fuit, firmum ex Cap. illo quoad

Ecclesiasticas, ante vel post Pacem Religiosam acquisitas e Catholicorum Provinciis debentur, quorumque in possessione vel quasi percipiendi An. MDCXXIV. Die I. Jan. fuerunt, absque ulla exceptione solvantur.

b) Inst. P. W. §. 47. *Decimæ canones & pensiones Aug. Confessionis Statibus, fundationibus jam destructis & collapsis, ex alienis territoriis debitæ iis exsolvantur, qui An. MDCXXIV. die I. Jan. in possessione vel quasi fuerunt: Quæ vero ab Anno MDCXXIV. destructæ fuerunt, aut in futurum concident, earum pensiones etiam in alienis territoriis Domino destructi Monasterii seu Loci, in quo id situm fuit, exsolvantur.*

a) *Cap.* Prohibemus 19. *de Decimis.*

Decimas juste nunc possessas Jus prohibens inferri nequit. Non enim ur de Decimis, quas Laici justo & legitimo titulo postmodum inducto ent, sed solum de illis, quas *injuste* detinent, ut patet ex iis verbis: *Decimas cum animarum periculo detinentes*, quæ verba non tangunt Deci- *gitimo nunc titulo* possessas, quas tuta conscientia & sine animarum pe- retinere hodie possunt. Unde potius generale argumentum conficitur, sicut quilibet Jus sibi legitime competens in alium transferre valet, ire prohibeatur; ita & Decimator Laicus id possit, utpote nulla lege, m per Capitulum mox allegatum haud probanda, prohibitus. Imo tudo universalis, quæ Juris positivi vim obtinet, suppositam quoque ıdi prohibitionem & tollere potuit ac reapse sustulit *b*). Unde tam ntia alienationis & translationis earum ab uno Laico in alium exempla lomatis occurrunt *c*). Ex quibus deprehenditur Decimas semel in Lai- tiquitus translatas quoad *capacitatem possidendi*, & quoad *facultatem di- 's* non aliter ac alios reditus considerari, qui ad sæculares non minus, ad Ecclesiasticos pertinere possint, quique dum a Laicis possidentur,

Z z 2 *sæcula-*

IRRHING Jur. Can. Tit. de Decimis Sect. VII. §. IV. n. 149. ubi de generali Hispaniæ, Galliæ & Germaniæ consuetudine testatur.

De eadem consuetudine testatur ESPENIUS *Tract. de Compet. Pastorali Cap. III. §.* 13. GUILIELMUM BENEDICTI ad *Cap. Raynutius de Testam.* illegans in verbis: Consuetudo *in Regno Galliæ habet, quod si Decimæ tenerentur per Laicum in feudum, vendi possent etiam aliis similiter Laicis, sicut alia feuda.... Et* de facto servatur in Francia, *quod libere vendantur feuda Decimarum.... Imo & hic &* ubique citra'montes ex generali consuetudine *servatur, quod de talibus bonis testatur, sicut de patrimonialibus & allodialibus.*

ic anno MCCX. Marchio Orientalis Decimas donat Monasterio in LUDEWIG. *Reliq. Mscl. Tom. II. p.* 226. Similiter Landgravius Hassiæ An. MCCLXXXIV. in GUDEN. *Tom.* 4. *p.* 948. nec non Comes de ZIGENHAYN An. MCCXCVII. *ibid. p.* 978. uti Comes de MANSFELD eodem Anno in LUDEWIG cit. l. *Tom.* 5. *p.* 107. Similiter Marchio Brandenburgensis An. MCCCIII. *ibid. p.* 116. Sic Rex Bohemiæ militem investit An. MCCCXX. Decima in SENCKENB. *Prim. Lin. Jur. Feud. Append. p.* 15. Similiter Dominus de EPPENSTEIN An. MCCCLVII. *ibid. p.* 27. & Dominus de MUNZENBERG An. MCCCLXXXIV. apud KOPP *de insigni differ. p.* 438. uti & An. MCCCCIII. Dominus de BICKENBACH *ibid. p.* 43. Sic Landgravius Hassiæ Decimas militi in feudum contulit, hic sub lege de retrovendendo eas cum consensu Domini directi alienavit in alium militem, hic quoque easdem legavit Ecclesiæ, quæ mox Decimas has vendidit Civi, Similiter Domino directo assentiente. Ceu hæc omnia apparent e Diplomate de An. MCCCCLVII. apud KUCHENBECK *Analect. Hass. Collect.* 5. *p.* 89.

seculares vel Laicales *ex accidenti* vel ex *subjecto possidente*, aut potius *secularium* vel *Laicorum* Decimæ eatenus vocari soleant *c*).

§. XXII.

Hoc tamen non obstante omnes istæ Decimæ ex sua primigenia institutione & natura sunt ac remanent Ecclesiasticæ a Laicalibus ex origine sua longissime diversæ, atque ob deputationem pristinam ad sustentandum cultum divinum, Ecclesias & ministros spiritualitatem suam, id est, nexum aliquem cum Ecclesia posthac retinent, & certum ad illam respectum, a qua videlicet in Laicos devenisse præsumuntur. Non incongrue id explicat distinctio Decretalistarum inter dominium vel Jus *Decimandi directum* penes Ecclesiam semper residuum, & eatenus, secundum Decretalium dispositionem inabdicabile, & inter solum *Jus utile* sive *commoditatem* percipiendi fructus in Laicos translatum. Hæc jam a S. THOMA canonizata & approbata fuit. Iste enim *a*) docet: „*Sicut res nomine Decimæ acceptas potest Ecclesia alicui tradere* „*ita etiam potest eis Laicis concedere, ut dandas Decimas ipsi accipiant, Jure tamen* „*accipiendi Ministris Ecclesiæ reservato.*„ Retinet ergo Ecclesia ex ejusdem opinione ipsum Jus; solum exercitium vero Laici recte habent, possidentque. His possessoribus beneficium personale ceditur, ut ipsi Vasallorum instar & omnes eorum successores in litteris Investituræ comprehensi usumfructum, secundum hodiernas consuetudines feudales qualificatum obtineant, qui quoad aliquos effectus dominio directo & Juri proprietatis, quod alteri concedenti competit ac remanet, innocuos, dominio aliquatenus æquiparatur, ideoque nunc dominium utile vocari assolet, ut nimirum utilis ejusmodi Dominus contra quemvis possessorem, imo ipsummet etiam Dominum directum, & in casu nostro adversus Ecclesiam agere queat, & liberius hanc commoditatem suam ex fundo feudali percipiendi fructus in alium transferre possit. Naturam vero, indolem, destinationem Decimarum ab utraque tam Canonica, quam publica Lege constitutam Jus hoc percipiendi earum utilitates æque parum immutat, quam si illæ ad longius tempus fuerint elocatæ. Nam quamvis conductores Jus percipiendi utilitates earum consequantur; nemo tamen est, qui exinde Decimas alterari in bonum sæculare profanum, vel ab Ecclesia avelli asserer

c) Hoc nomine **Layen-Zehend** in Diplomatis sæpe insigniri solent. Sic in Diplom. de Ann. MCCCXXXI. apud LUCIUM im Bericht vom Adel in Teutschland ULRICUS Landgravius Alsatiæ feudi lege confert das Dorff bi Richensheim mit Zwinge, Banne, Leye-Zehenden ꝛc. Similiter in Investitura Morbacensi de An. MDCLV. in FABRI Staats-Canzley Tom 16. p. 523. occurrit der Kirchen-Satz zu Logenheim mit dem Leyen-Zehenden.

a) Secunda Secundæ Quæst. 87. Art. 3. in Resp. ad Obj. 3.

ferere ausit. Quoad perceptionem fructuum, & considerata Dominii vel Juris directi ratione, modica inter Vasallum & conductorem differentia deprehenditur, nisi ratione temporis, quod hic ad tempus in contractu definitum, ille vero ad tempus vitæ suæ percipiat, & in alios in Investitura præter ipsum quoque expressos transmittat. Quæ qualitas temporis tanquam plane extrinseca ipsam rem nec afficere nec alterare potest sicut & in locatione conductione temporis aut longioris aut brevioris diversitas dominium locatoris non immutat, neque illi plusculum derogat. Juri percipiendi fructus inter Vasallum in bonis feudalibus & inter conductorem in re sibi locata communi Jus feudale solum vindicationem utilem superaddit, quæ videlicet ipsi ex speciali concessione legis quasi Domino, id est, ad similitudinem Domini tribuitur, de cætero Jus Domini directi salvum relinquit. Videlicet ex principiis Juris feudalis dominio directo alias propriis Jus hoc directum Ecclesiæ in Decimas per Laicos possessas dijudicandum videtur, licet Ecclesia vel non immediate vel nullatenus sub nexu feudali tanquam Domina earum directa recognoscatur.

§. XXIII.

Ne tamen Jus hoc directum penes Ecclesias residuum inane prorsus & Futile solorum Decretalistarum commentum, nomen sine re, Jus sine ullo effectu existimare possis; Legibus illud pragmaticis diversorum Regnorum fundatum & adoptatum, ac ingenti effectu Juris munitum ostendere nullius est laboris.

Nam teste ESPENIO *a*), ex hac primigenia conditione Decimarum, quam etiam existentes in manibus Laicorum retinere aliquatenus videntur, permisit S. LUDOVICUS Rex Galliæ omnibus, qui in suis terris aut alibi a se tanquam Jure feudi relevantes possident Decimas, eas Ecclesiæ restituere in perpetuum sine ulla alia Regis licentia possint; neque debere solvi ulla Jura *amortizationis* notat LOVETIUS *b*). CLAUDIUS HENRY quoque *c*) generatim statuit: *Reversionem Decimarum esse favorabilem, quia reducit ad primævum earum naturam, & Ecclesiastici potius Jus propria recuperant, quam de novo acquirunt.*

Alterum effectum ibidem idem ESPENIUS adjungit num. seq. Decimas ejusmodi videlicet, si Ecclesiæ venditæ sint, *retractui gentilitio* non subjici. Ita nimirum non semel judicatum fuisse, testem allegat RENATUM CHOPPINUM *L. III. de Domanio Gallico Tit. 23. n. 8. Decimarum enim sacrum Jus*, ait iste, *qua redierint ad Ecclesiam, postliminio pristinam recipit sacræ rei conditionem.*

 Ter-

a) Jur. Eccl. Un. P. II. Tit. 33. Cap. IV. n. 44.

b) In suis Arrestis Lit. D. num. 60.

c) Collect. Arrestorum Tom. I. Lib. I. Quæst. 7.

Tertium effectum hunc quoque allegare licet, quod in quæstione separationis feudi ab allodio Decimæ a Laico possessæ potius feudales præsumantur & in fœminas aut hæredes quoscunque allodiales non transitoriæ *d*).

Quartum effectum ENGEL *e*) in eo constituit, quod nimirum Ecclesia has Decimas a Laico possessas contra *fiscum* vindicare possit, si Laicus sine legitimo hærede defunctus bona vacantia reliquerit, aut crimen confiscatione bonorum dignum commiserit, eoquod in feudis & Emphyteuticis Domino directo fiscus prævalere aut præjudicare non possit.

Quoad alios quosdam effectus diversam esse & Doctorum, pragmaticorum præcipue, sententiam, & Regnorum ac Regionum, tum Tribunalium praxin & observantiam non diffitemur. Huc præcipue pertinet Quæstio de competentia fori Ecclesiastici, ubi in petitorio super Decimis etiam a Laicis possessis inter Laicos lis vertitur. Alibi enim causas istas tanquam Ecclesiasticas ad forum Ecclesiasticum & ita dicta Consistoria Episcopalia referri, imo a Judiciis sæcularibus illuc sponte remitti, usus & stylus Tribunalium docet, qui hic Herbipoli semper viguit, & ad confirmandam spiritualitatem supra assertam admodum conducit. Alibi, ut in Gallia & Belgio, Judiciis sæcularibus addicuntur, testantibus ESPENIO *f*) & ZYPAEO *g*). Hunc morem imitatur & forum Rei indiscriminatim etiam in petitorio observat Archi-Diœcesis Moguntina *h*). Supremorum denique Imperii Dicasteriorum Jurisdictionem in his fundatam adstruere videtur KLOCK *i*).

Sed aliquorum effectuum per Leges vel mores submotio Jus integrum non abstrahit. Ipsa KLOCKII argumenta Jus directum Ecclesiæ salvum suppo-

pos

d) DÜRR in Differt. de Parocho a perceptione Novalium in Germ. excluso.

e) Colleg. Jur. Can. h. Tit. §. 2. n. 38.

f) Jur. Eccl. Univ. P. II. Tit. XXXIII. Cap. IV. n. 11.

g) Jur. Nov. Pontif. Lib. 3. h. T. n. 2.

h) Ita decernit Ordinatio Electoralis & Archiepiscopalis Moguntina de XXI. Feb. MDCCXXXIII. Viertens lassen Wir es nicht nur wegen denen Klagden in Zehend-Sachen, sondern auch in Casum Reconventionis bey der von Weyland Churfürst Johann Philippsen Christlöblichen Andenkens unter dem 5ten Septembris 1670. ergangenen Verordnung in allem gänzlich und dergestalten bewenden, daß, wann der Beklagte ein Laicus ist, sothane Zehend-Sachen, wie in mehr andren Catholischen Landen herkömmlich ist, also auch in unsrem Erzstifft sowohl in Possessorio als Petitorio bey unsren weltlichen Gerichten angebracht, und rechtlich erörteret werden, auch die geistliche Kläger auf die zugleich gegen sie bey dem weltlichen Richter angestellte Widerklag sich einzulassen und daselbst den rechtlichen Ausspruch zu erwarten gehalten seyn sollen.

i) Concil. Volum. IV. Cons. I. n. 104.

ponunt. Nam ideo Jurisdictionem sæcularem inter Laicos litigantes fundatam esse sustinet, quia tum commoditas tantum in eos translata & in litem deducta intelligitur, non Jus spirituale; fructus quippe & commoditatem omnem Decimarum sibi vendicare Actorem existimat, nihil spiritualitatis, cujus tanquam Laicus plane incapax dignoscatur.

His effectibus accenseri etiam poterit remedium compulsivum, quo ad has solvendas cogi possunt possessores prædiorum & coloni Decimarii. Ad solvendas enim Laicales ex origine sua primæva tales contumaces remediis tantum civilibus cogi expeditum est. Ad eas vero, quæ ab Ecclesiis in Laicos profectæ sunt, exigendas, si desuper coram foro Ecclesiastico agatur, ad instantiam Actoris Judicem Ecclesiasticum implorantis remedium censurarum non esse incompetens ratio exigit k) Usum autem ipsum rarius nunc suffragari experientia testatur, ubi in possessorio plerumque & Ecclesiastici Decimatores majori cum effectu forum sæculare adire solent. In petitorio autem quamvis coram Judice Ecclesiastico experiantur, ea tamen, quæ a Concilio Trid. l) in stringendo excommunicationis gladio suadetur, sobria moderatio, magnaque circumspectio, ne magis contemni, quam formidari illum contingeret, rariorem ejus in Ecclesiasticis etiam foris usum induxit. Unde quoad Laicos Decimatores ejus exempla rariora esse nullam admirationem conciliat; præsertim cum juxta antea dicta multis in Regionibus etiam petitorium causarum ejusmodi ad fora sæcularia deferri soleat.

Alia porro bona Ecclesiastica valide semel in Laicos quoad plenum dominium alienata in commercium sæculare perfectissime transeunt, eoque facto oneribus consuetis & tributis subjiciuntur, ac pristinam immunitatem Ecclesiasticam penitus amittunt. De Decimis vero ab Ecclesia in Laicos profectis id usus communis nequaquam probavit, nisi talia sint onera & servitia ex nexu & Lege feudali iisdem quandoque imposita, quæ adeo Juri sive dominio directo & spirituali penes Ecclesiam remanenti non præjudicant aut derogant, ut potius conservent & insigniter promoveant.

§. XXIV.

Luculentior & palmaris plane est ulterior effectus, quo Decimæ ex origine sua Ecclesiasticæ a Laicis licet possessæ distinguuntur ab aliis ex origine sua Laicalibus, quod illæ oneribus istis Ecclesiasticis subsint, ad quæ ex natura sua a Jure

k) Inst. P. W. Art. V. §. 48., ubi ad consequendos reditus, Decimas &c. remedium hoc certis sub conditionibus salvum relinquitur, non Ecclesiasticorum tantum, sed Catholicorum generatim mentio occurrit.

l) Cap. 3. Sess. 25. de Reform.

Jure destinatæ & institutæ sunt. Onera enim illa tanquam realia Decimis annexa & infixa cum re ipsa in quemcunque possessorem regulariter transeunt. Nihil hac in thesi iniquitatis subest. Ecclesiæ feudis sæcularibus ex pia summorum Principum munificentia donatæ omnia illa onera & servitia sæcularia recognoscunt, quæ alias iis annexa fuerant, in publicam Imperii salutem & Dominorum defensionem; licet pia insuper concedentium intentio fuerit, cultum divinum, ejusque Ministros inde simul sustentandi. Par omnino Decimarum, quæ ab Ecclesiis in Laicos pervenerunt, conditio esse potest, & debet, ut earum possessores ad eadem, quibus antea obnoxiæ fuerant, onera constringantur. Parum relevat Laicos Decimatores BOEHMERI eorundem hac in re defensoris conducti a) sinistra in Clerum & Prælatos Rectores Ecclesiarum retorsio, quod videlicet in eos quoque per erectionem Beneficiorum in hodiernam formam & ad normam feudorum bona Ecclesiastica quondam in sustentationem Ecclesiarum & pauperum simul destinata transierint, quin tamen quartam illam pauperum aut fabricæ a se supplendam agnoscere amplius velint. Nam quod quartæ utriusque determinationem attinet, facile largimur, eam post divisionem illam bonorum Ecclesiasticorum æque quoad Ecclesiasticos, ac quoad Laicos possessores cessasse, & vel tum alio modo jam suppletam fuisse, ac decerptam, vel ubi bona vix sustentandis Ministris separatam vitam degentibus sufficere poterant, suppleri non potuisse, & bona ista in sustentationem Ministrorum necessaria jam ultimatum finem suum attigisse, quin ulterior eorundem ad alios fines in prima divisione designatos applicatio exspectari possit, aut imperari; multo minus fundationes recentiores sive hodierna Beneficiorum forma posteriores præcisa hæc quartæ determinatio afficere potuit. Si quid vero ultra hanc sustentationem supersit, concors est Canonum & Conciliorum Sententia, etiam ipsos teneri ad onera ista Ecclesiarum fabricæ & pauperum subventionis præstanda. Eatenus enim & quoad hanc obligationem, licet sine determinatione certæ quantitatis, eorum superflua in usus ejusmodi pios impendendi, hodiedum reditus illorum tanquam patrimonium Christi & pauperum considerantur, & in casu reparationis inter eos, qui proventus aliquos ex Ecclesiis reparatione indigentibus percipiunt, præcipue etiam Clerici numerantur, in quantum saltem ultra congruam ipsis titulo oneroso debitam reditus iis superabundant. Ad imparia proinde neutros obligari exinde manifestum redditur.

§. XXV.

Legibus antiquis nostræ Germaniæ hanc naturam Decimarum a Laicis possessarum agnitam fuisse in confesso est. Colligitur illud, quantum ad onera fabric

a) Consult. & Decis. Tom. I. Argum. IV. n. 132.

abricæ ſive ad reparationem Eccleſiarum contribuendi *ex Cap. 1. de ædif. & epar. Eccleſiis*, ubi Beneficii Eccleſiaſtici nomine non Miniſteria Eccleſiaſtica, ed feuda, tum Sæc. IX. adhuc Beneficia dicta, Laicis in bonis Eccleſiarum & Decimis conſtituta intelligi conſtat. Beneficia vero Eccleſiaſtica in hodiernam ormam erecta ea etiamnum ætas ignorabat. Porro hoc Capitulum ex Capitularibus deſumptum aut in Concilio Moguntino allegato, quod pro laudabili ſeculorum illorum more ſimul Imperii Conventus fuerat, conditum fuiſſe, Hiſtoria docet. Refertur enim Capitularium Lib. V. C. 92. Idem decreverunt Concilia ejusdem Anni DCCCXIII. Arelatenſe VI. Can. 25. & Turonenſe III. Can. 46. Lib. I. Capitular. CAROLI M. Cap. 136. Conc. Meldenſe Can. 62. Jam antea in Concilio Francofordienſi de An. DCCLXXXIV. Can. 26. apud BALUZIUM Tom. I. Capitul. p. 267. etiam relato cautum erat, *ut domus Eccleſiarum & tegumenta ab eis fiant emendata vel reſtaurata, qui beneficia exinde habent.* Conſpirarunt in eandem ſententiam & alia Capitularia poſteriora, quæ conſervationem Eccleſiarum & Miniſtrorum ſuſtentationem Beneficiatis Sæcularibus identidem inculcarunt. In Capitularibus LUDOV. PII Cap. 40. apud REGINONEM Lib. I. c. 35. & BALUZ. Lib. IV. Capitul. c. 40. idem quoque reguſtatum & hoc onus *Vaſſis Regiis* injunctum. Aequum enim erat, ut, qui commoda Jure beneficiario ex Eccleſiis perciperent, easdem quoque ſarta tectas conſervarent.

De neglectu vero utriusque obligationis conqueſti ſunt Patres in Conc. Vernenſi de An. DCCCXLIV. Cap 12. apud BALUZ. Tom. 2. Capitul. Idem apud LUPUM p. 202. Quominus id oneris detrectarent, Regiam interveniſſe authoritatem, ſine qua alias id facile excuſſuri fuiſſent, docet ac demonſtrat THOMASSINUS *a*), idemque continuam Epiſcoporum in renovandis & conſervandis ejusmodi obligationibus curam & induſtriam recenſet *b*)

Natura hæc a Legibus ſemel indita nuſpiam mutata oſtenditur, cujus tamen mutationis probandæ onus aſſerenti haud dubie incumbit. Nec ſola mutatio feudorum ex temporariis in ſucceſſoria & perpetua hanc conficit. Diverſus enim acquirendi modus diverſitatem durationis accidentalem infert, nullatenus vero ceſſationem.

Neque poſteriores conceſſiones Decimarum ab Epiſcopis factas a priſtino more recedere voluiſſe præſumi poterit. Multo potius ſecundum Leges antea conſtitutas eæ interpretandæ ſunt, & obligationem, quam inveſtitis ab Imperatoribus tam ſtudioſe graviterque inculcabant, ſuis Vaſallis remittere ipſos voluiſſe

a) Diſcip. Vet. & Nov. P. III. Lib. II. Cap. 22. n. 5.

b) Ibidem P. III. Lib. I. Cap. 8. §. 5. & ſeq.

luisse quis crederet? Siquidem, quominus etiam possent Leges tam Eccl sticæ, quam Politicæ, & utilitatis Ecclesiarum vel potius necessitatis ratio | hibebat. Historia quoque docet posteriores has Episcoporum infeudatio Ecclesiarum indemnitati & conservationi aliquatenus prospexisse. Cum e Capitulum Suessionense postulasset ab INNOCENTIO III. licentiam redim Decimas, quæ infra fines Parochiarum ipsius Capituli in feudum a Laicis c nebantur, eam facultatem annuit hac addita clausula: *Proviso nihilominus consueta servitia, ad quæ Laici pro Decimis illi Ecclesiæ tenebantur, etiam post tractum talis venditionis impendant, cum ad eos pretium pervenit earundem. forte tam modico pretio velint esse contenti, quod ob hoc Ecclesia ab exactione s tiorum illorum, tanquam pro redemptione majoris incommodi, commode valeant nere c).* Servitiis militaribus, cum Ecclesiæ hæ rurales non indigerent, certe onera Laicis incumbentia indigitantur. Et hæc si revenditis etiam Ecclesias Decimis conservari voluerunt, eadem in concessione primæva D marum per Episcopos facta abdicari vel negligi voluisse, inverosimile est; venditoribus tanquam possessoribus earum antehac incubuisse liquido confici

§. XXVI.

Eidem propterea obligationi posteriores quoque Constitutiones Eccl sticæ institerunt. Consentit RENATUS CHOPPINUS a), qui alteram c gationem, oneris fabricæ comitem & pedissequam, videlicet supplendæ P chorum ab iis præsentari solitorum portionis congruæ, Decimis Ecclesiast a Laicis quoque possessis imminere ex *Clem. Un. de Jure patr.* deducit, qu vis illa de Monasteriis & Capitulis diserte enuntiet, & concepta sit. Ait en *Cæterum, quod dicitur in cit. Clem. I. Ecclesiasticas personas, quæ Decimis potius ad congruæ portionis solutionem urgeri, civili modo accipiendum est, de iis, quæ πλῶςον, non quæ ἐκ παραλόγȣ accidunt, quippe cum profani homines regulariter clesiasticis bonis non fruantur, utpote sacrarum possessionum incapaces. Sin a Laicus singulari Jure quodam suos faciat rerum Ecclesiæ fructus, vel etiam client Jure decumanos, cum eo experiundi potestas erit paraciaco Sacerdoti ad debita tionis collationem, subsidiario saltim ordine, post excussas Clericorum sacras Deci in aliena paracia sibi sumentes.* Has Constitutiones recentiores innovans Co lium Tridentinum b) statuit, omnes illos, qui Decimas vel fructus aliq ex Ecclesiis provenientes percipiunt, ad reparandas Ecclesias teneri in su dium, cum Decimæ intra districtum Parochialem nascentes Ecclesiæ ejusc de Jure communi addictæ, atque ex illa provenire censeantur. Atque id dog

c) INNOC. III. Lib. IV. Epist. 9.

a) Lib. 3. de Polit. Eccl. tit. 4. n. 20.

b) Sess. XXI. Cap. VII. de Reform.

gma Patres Tridentini alio in loco adopterunt, suisque sanctionibus firma-it, ubi subsidium ad Seminariorum tum erectionem tum sustentationem ex quoque Decimis per Laicos possessis petendum, & invocato, si opus fue-, auxilio brachii sæcularis urgendum decernunt c).

§. XXVII.

Constitutiones has Ecclesiasticas Regum quoque & Principum edictis ad-ari asserit HENRIC. ZOES. a). Præjudicia Belgii & Galliæ hac in re va-recenset ESPENIUS b). Pro nostra vero Germania vel maxime etiam fragantur Leges publicæ Imp. nostri Rom. Germ. adeo post dissidia Religio-n conditæ. Summi quippe pacifcentes in Pacificationibus publicis tam Re-osa vulgo dicta, quam Westphalica sæculares Decimas oneribus istis Eccle-licis obnoxias supponunt, antiquis videlicet earundem Decimarum, redi-m, pensionum & censuum possessoribus sive Ecclesiastici, sive sæcularis Sta-, ulterior quieta eorundem perceptio addicitur, ita tamen, ut ex iis indigen-Ministeria Ecclesiarum, Parochiarum, & Scholarum, eleemosynæ quoque & hospi-

) Cap. XVIII. Sess. XXIII. de Reform.

) Comment. Jur. Can. univ. Lib. III. Tit. 4. n. 20. *Serenissimi*, inquit, *Principes nostri nuperrimo suo edicto possessoribus Decimarum cum aliquo moderamine onus illud imponunt, si fabrica non sit sufficiens, nec per fructus Ecclesiæ subveniri queat, piorumque oblationes non sint tantæ.*

) Tract. *de Compet. Pastorali* Cap. III. §. 13.

Refert quidem, fluctuasse sæpius regiorum Tribunalium authoritatem hac super controversia onerum Ecclesiasticorum Decimis per Laicos possessis incumbentium; frequentius tamen in favorem Parochorum decisum fuisse, quod deficientibus aliis reditibus Ecclesiasticis & subsidiarie dictis oneribus subjaceant, id quod æquitati & rationibus Juris indubie consentaneum judicat, si Decimæ infeudatæ relevent ab Ecclesia sive pro Domino directo recognoscant Ecclesiam vel Monasterium aliudve Corpus Ecclesiasticum. Sed Pace tanti viri dicere liceat, easdem rationes etiam quoad Decimas, quæ alios, Reges videlicet ac Principes, tanquam Dominos recognoscunt, quousque origo earum primæva mere profana probari non potuerit, æque concludere. Nam & eas omnes ex principiis supra præmissis ab Ecclesia profectas, & Ecclesiis parochialibus, quibus principaliter debentur, subtractas fuisse præsumptio est; Unde ipsomet fatente ESPENIO *Tract. de Jure Paroch. ad Decimas Cap. I.* §. 7. ob generalitatem præsumptionis ejusmodi etiamnum hodie Decimæ a *Laicis possessæ*, Decimæ *infeudatæ* vocantur. Et totidem imo plures fere aliis modis, quot infeudationibus Episcoporum in laicos transiisse Historia docet. Denique ipsæ leges antiquissimæ ad onera ejusmodi possessores Decimarum obligantes, quæ supra indicatæ sunt, non *Vasallis Ecclesiarum*, sed *vasallis Regiis diserte positæ* conspiciuntur.

hospitalia, quæ antea sustentarunt, & sustentare debebant, eodem modo, quo antea, constituantur, sustententur, & provideantur, sine discrimine Religionis *c*). Id quod in P. W. simplici & nuda provocatione ad Pacem R. fuit confirmatum *d*)

Maligna autem sane illatio esset, quasi minus Jure Decimas possidere censerentur ii, qui ex pacto Imperii publico easdem obtinent, quando iis qualitas spiritualis vel Ecclesiastica adstruitur, & sic per indirectum contra Instr. Pac. earum revindicatio intenderetur, dum Ecclesiæ Jus illud directum salvum defenditur, effectus Ecclesiastici supra recensiti tribuuntur, & in usum revocari volunt, per quos eas evacuari aut imminui contingeret. Jus enim utile posthac relinquendum, & intentioni paciscentium, & voluntati possidentium secundum Juris anterioris interpretationem sufficiebat. Jus autem directum hactenus deductum nihil eorum votis ac desideriis detraxit. Quantum vero ad onera attinet, ea disertis verbis præservata fuisse sine discrimine Religionis, juxta communem Regulam mutuæ & exactæ æqualitatis, ex diserta litera Pacis utriusque mox allegatæ luculenter jam commonstratum fuit.

Quanta fuerit sollicitudo summorum Paciscentium in conservandis pristinis oneribus, exinde luculenter conficitur. Quis minorem sollicitudinem Episcoporum fuisse autumet, in primæva & antiqua gratuita prorsus earum concessione, ubi & exempla & Constitutiones summorum Imperantium sibi & Ecclesiis, quarum cura ad ipsos pertinebat, suffragari noverant? Et sane mutatio ejusmodi præjudiciosa & Ecclesiis & Episcopis ipsismet concedentibus contra omnes Juris Regulas gratis omnino adstrueretur. Insignem econtra ingratitudinem erga Episcopos largitores Decimarum quis non exprobret? cum integras

c) P. R. §. XVI. Dargegen sollen die Ständ rc.

Item §. XXI. Als auch den Ständen der alten Religion Verwand rc. in Verbis: Und sollen dannoch von solchen obgenannten Gütern, die nothdürftige Ministeria der Kirchen, Pfarren und Schulen, auch die Allmosen und Hospitalia, die sie vormahls bestellt, und zu bestellen schuldig, von solchen obgenannten Gütern, wie solche Ministeria der Kirchen und Schulen vormahls bestellt, auch nachmahls bestellt und versehen werden, ungeacht was Religion die seyen.

Item §. XXII. Desto weniger aber nicht so sollen doch mittlerweil diejenigen, so wir obgemeldt, denen die Centh, Gulde, Zins, Zehenden und Güter, davon von Alters her die Ministeria der Kirchen, versehen worden, und die solch Onus auf ihnen gehabt, zugestehen, bis zu Austrag der Sachen, was sie von alters her zu solchen Ministerien gegeben haben, auch fürter entrichten.

d) Art. V. §. XLV. Ratione redituum cujuscunque generis ad bona Ecclesiastica eorumque possessores pertinentium, ante omnia observetur id, quod in P. R. §. Dagegen sollen die Stände der Augspurgischen Confession &c. & §. Alsdenn auch denen Ständen rc. dispositum invenitur.

gras ab iis Decimas titulo lucrativo perpetuo recognoscunt, & vel partem ex urgente raro necessitate retribuere detrectant, aut in ipsos potius Episcopos rgitores nunc mediis vacuos id oneris rejicere, aut colonos Decimis jam ad ies hosce præstandis satis gravatos duplicato onere opprimere non erubescunt. nde præjudiciis pluribus variarum Diœceseon hanc Decimatores Laicos ad iera Ecclesiastica adstringendi observantiam firmari experientia testatur *e*).

§. XXVIII.

Merito profecto ob diversos recensitos insignes Juris effectus ingens et n differentia Decimarum ejusmodi Ecclesiasticarum, quæ ab Ecclesiis quon m in Laicos profectæ ab his possidentur, & mere ex origine sua Laicalium e Dominicarum superius præmissa fuit. Propius exinde ad scopum nostrum rolvimur: An videlicet differentia quædam inter utrasque quoad præscri onem extinctivam, qua immunitas ab iisdem a colonis decimariis prætenur, statuenda sit? Communis enim opinio Doctorum, &, quod vehemen mirari oportet, eorum quoque, qui in hactenus deductis principiis nobis n conveniunt, nullam statuit. Distinguit enim inter varios Decimatores, ntra quos Præscriptio ejusmodi extinctiva ad acquirendam immunitatem sive ertatem a Decimariis opponitur. An nimirum contra Ecclesiam Parochian, aut Parochum id Juris habentem? An contra aliam extraneam Ecclesiam, llegium, Monasterium, Xenodochium aut aliam religiosam Domum Eccle rum Jure gaudentem? Vel an omnino contra Laicum? In primo casu requi præter bonam fidem cum titulo XL. Annorum spatium, & sine titulo tem s immemoriale. In secundo XL. Annos sine titulo. In tertio decem cum ulo inter præsentes. & sine titulo XXX. Annos juxta tempora Præscriptio m aliis servitutibus extinguendis scripta. Jus enim Decimarum prædiis alie adinstar servitutum & collectarum inhæret, adeoque sicut de Jure Civili e servitutes continuato per hujus temporis cursum non usu amittuntur, ita am secundum rationes civiles Jus Decimarum a Laicis possessum *a*)

e) Aliqua hujus & Moguntinæ respect Archi- & Diœceseos allegat P. WOLFGANGUS SCHMITT Instit. Jur. Eccles. Lib. III. Tit. 50.

a) BOEHMER in Decret. lib. 3. tit. 30. §. 42. ENGEL in Coll. Jur. Canon. lib. 3. tit. 30. §. 3. num. 49. SCHMALZGRUEB. Jur. Eccl. univ. lib. 3. part. 3. tit. 30. §. 3. num. 63. ZYPÆUS respons. de Jure Can. lib. 3. tit. 30. respons. 3. fer. per tot. ANTONELL. de Tempor. Legal. lib. 2. Cap. 37. n. 18. ROT. in recent. decis. 152. n. 5. part. 19. Tom. 1. & cor. MOLIN. decis. 142. n. 5. WIESTNER Just. Can. lib. III. tit. de decimis art. 3. n. 58. D. ANTON SCHMITT Instit. Jur. Eccles. Germ. accommod. Tom. II. de Jure circa Decimas §. CXXX. ** fol. 199. FRANC. SCHMIER Jurisprud. Can. Civ. Lib. III. Tract. I. P. III. Cap. III. sect. 3. §. 4. num. 163.

§. XXIX.

Atque hæc quidem opinio de Decimis ex origine ſua Laicalibus eat dubio prorſus caret. Hæ enim uti ex titulo mere profano debentur, & lam prorſus ad Eccleſiam, adeoque ad Jus Eccleſiaſticum relationem hab ita ad rationes Juris Civilis tantummodo compoſitæ, & inſtar aliorum Jur mere profanorum cenſendæ ſunt. Quæ econtra ex origine ſua Eccleſiaſ ſunt, & ab Eccleſiis in Laicos profectæ, aliquem etiamnum ad illas nexum tinent, ex principiis quoque Eccleſiaſtici Juris dijudicandæ veniunt. Ex ſequitur, differentiam iſtarum a mere Laicalibus quoad effectum præſcrip nis extinctivæ merito ſtatuendam eſſe, & hanc iisdem conditionibus adve Laicos ejusmodi decimatores veſtitam eſſe debere, quæ adverſus Eccl ipſasmet Parochiales alias requiruntur, ut diverſi illi gradus in priori §. re ſiti inter Eccleſiam Parochialem, extraneam, & Laicum Decimatorem om gratis & absque ſufficienti ratione adinventi videantur.

§. XXX.

Omittimus impræſcriptibilitatem Decimarum, quæ in favorem adeo cleſiarum Parochialium ex erroneo Juris Divini principio ſuperius confu fruſtra a quibusdam aſſeritur. Omittimus & illam, quæ ex principiis J Civilis de impræſcriptibilitate annuarum præſtationum inter Doctores ho dum controverſis derivatur; his enim diſputationibus velut alto cuidam pel nos committere nequaquam animus eſt, ne a ſcopo noſtro longius abducan qui in eo eſt, ut æque tantum difficilem hanc præſcriptionem extinctivam verſus Decimatorem Nobilem vel extraneam quamcunque Eccleſiam evincan quam difficilis illa adverſus Eccleſias Parochiales ex principiis Juris Canoı admittitur. Omne enim Jus Decimarum, quod Decimator Nobilis vel ex neus hodie exercet in fundos Decimariorum, majoribus ſuis acceptum refe debet, qui id ab Eccleſia variis occaſionibus ſupra enumeratis impetrarunt, in dubio etiam impetraſſe præſumuntur. Eccleſia porro omne Jus ſu quod adverſus dictos Decimarios eidem competiit, in præſentis poſſeſſoris teceſſores tranſtuliſſe, ejusque mentis fuiſſe videtur, ut, quod ipſamet exerc potuiſſet, a præſentibus poſſeſſoribus exerceatur, ipſique Jure ceſſo Eccl utantur, cum favores illi ſingulares, qui Eccleſiæ cedenti quoad Decimas a J conceſſi ſunt, non tantum perſonam poſſidentem reſpiciant, aut in quali perſonali fundentur, uti Jura illa ſingularia minorennibus aut Filiisfami conceſſa, ſed rem ipſam ſive Decimas afficiant, & in ratione finis illius, quem a Jure deſtinatæ ſunt, omnino favorabilis & imperturbabilis fundari deantur.

§. XX.

§. XXXI.

Ex præstructis jam fundamentis hujus opinionis firmamenta sponte sua surgunt, quæ brevibus licet verbis contracta demus, tanto tamen solidiora æquo quolibet rerum arbitro conspicientur. Præsumptio enim Juris resistit libet præscribere volenti immunitatem, contra quemcunque demum Decitorem eam sibi asserere conetur. Jure videlicet communi ab omnibus Chrinis Decimas deberi, neminemque, quacunque etiam dignitate præeminen-i, ab iis exemptum esse, nisi speciali privilegio sive titulo exemptum se pro-, unanimis est Canonum, tam antiquiorum & Capitularium supra laudato-a, quam recentiorum & Decretalium sanctio *a*).

Huic autem præsumptioni, quatenus contra Decimarios militat, nihil oris, aut virium ac efficaciæ ex diversa qualitate illius, qui Decimas perci-, detrahitur. Hæc enim qualitas intuitu Decimariorum indifferenter prorse habet, nec illis ullatenus suffragari debet. Inde est, quod pleræque :retales titulo de Decimis relatæ, quæ hanc præsumptionem adversus Decirios statuunt, & ab omnibus fundorum possessoribus, de omnibus fundis, omnibus frugum speciebus, quotquot per annum iteratis etiam vicibus ntantur, de omnibus animalibus Decimas solvendas præcipiunt, de quibusque aliis extraneis indiscriminatim, de Clericis Diœceseon Episcoporum ilım, ad quos rescribuntur, de Canonicis, de Capitulis, de Monasteriis, non Parochis, & paucissimæ de terris Parochiarum prædictis Collegiis incorpoırum conceptæ sint *b*). Et ita eleganter non minus, quam solide celeberri-s CARDINALIS DE LUCA circa hanc præsumptionem extraneis Decitoribus asserendam unicam hanc distinctionem statuit, an Parochus conrat, aut in lite sit, vel non? in primo videlicet casu eandem dene-s, in secundo vero affirmans *c*). Consentit quoque JOANNES DE WERND-

a) Cap. Dudum. 31. de Decimis.

b) Conf. Cap. 5. 6. 8. 14. 21. 22. 24. 26. 30. 31. de Decimis. Generatim enim Ecclesiis, quibus Decimæ debentur, vel hactenus persolvi consueverunt, Clericis Diœceseon, Canonicis, & Episcopis, quibus æque intentionem de Jure Communi fundatam attribuit.

c) *De Decimis Discursu* 8. *num*. 9. & 10. in verbis: „Attamen id recte procedit „in concursu Parochi, istoque in causa existente; vel ratione ejus præjudi-„cii, vel ne, ipso suas integras Decimas exigente, cogantur Parochiani seu „prædiorum domini solvere redecimam seu duplicem Decimam. . . Secus „autem ubi Parochus non est in causa, neque alias duplices Decimas ab iis-„dem Parochianis exigit, adeo ut non intret unum vel alterum ex dictis in-„convenientibus, quoniam cum Parochiani seu prædiorum domini in genere „ad hoc onus teneantur, idcirco concedenda non est exemptio ex oppositio-„ne Juris tertii non conquerentis.

WERNDLE *d*), qui quamvis communi sententiæ favere & pro ea Doctores plures præter supra allegatos laudare videatur *e*); Decimarios tamen ab exceptione præsumptionis contra Decimatorem Laicum militantis prorsus excludit *f*). Præterea Parochum inter & extraneum quemcunque Decimatorem, qui tamquam in locum Parochi surrogatus respectu Decimariorum merito consideratur, hoc unum discriminis assignari potest, quod in Petitorio Parochi Decimatoris intentio quoad titulum in ipso Jure communi fundata sit, & probatione speciali non indigeat; extraneus autem & Nobilis Decimator specialem titulum edere in petitorio & concludenter probare debeat, quo probato modo præsumptio illa fundata dici possit; porro quod præsumptio Juris pro Parocho militans ad integrum districtum Parochialem & omnia prædia in illo sita, omnesque eorundem possessores se extendat; præsumptio vero extraneo assistens possit esse particularis, & ad certam tantum partem illius districtus in concessione aut titulo ejusdem speciali expressam & individuatam restricta.

§. XXXII.

In asserta hac Juris communis præsumptione vel assistentia Nobili vel extraneo cuicunque Decimatori adversus Decimarios immunitatem præscribere volentes suffragante æqualis difficultas bonæ fidei fundatur, ac si præscriptio illa extinctiva adversus Ecclesias ipsasmet Parochiales obtenderetur. Nequaquam enim hæc præscriptio Decimarum extinctiva præscriptioni actionum indefinite contractarum, quæ cum scientia Juris alieni currere soleat, æquiparari poterit. In his enim indefinite contractis, ubi nulla est interpellatio hominis, nulla committitur injustitia non solvendo, nec scientia illa Juris alieni ma-

d) Tractat. vom Zehend Recht 3. Buch Cap. 8.

e) CRAVETTAM Conf. 496. num. 6. & Conf. 874. num. 3. REBUFFUM de Decim. q. 13. n. 100. ubi in hoc allegat FELINUM in Cap. Causam quæ de præscr. CARDIN. conf. 146. CUMAN. conf. 83. PARIS. 25. JOANN. FRANC. in Tract. præscr. q. 7. CAROL. RUIN. conf. 142. num. 5.

f) Verba sunt: Es sagen die Rechtsgelehrten, wann ein Weltlicher in einer Zehends-Inhabung ist, und von einem Weltlichen als seinem Zehendmann den Zehend fordert, daß dieser weltliche Zehendmann diesem weltlichen Zehendherrn die exception nicht vorwerfen möge, als ob gebühre der Zehend nur den Pfarrern und Seelsorgern, und nicht den Laicis und weltlichen Personen, sondern ein solcher weltlicher Zehendherr, zu diesem seinem weltlichen Zehendmann vermelden möge, was ihm diese exception angehe, er solle den Zehend bezahlen, wie er bis anhero bezahlet worden, und er Zehendmann des Zehends-Einnehmens also in possessione seye. CRAVETTA. d. vol. 3. Conf. 479. num. 4. vers. non obstat alterum. & Conf. 496. num. 14. vers. Secundo respondeo exceptionem hanc non competere, &c. BALD. conf. 180. lib. 1.

ualam fidem præscriptionis impeditivam constituere potest. Decimarum vero ebitor ad solvendum obligatur nemine etiam interpellante; cum Decimæ etm non petitæ sint solvendæ a), & Jus ipsum pro homine interpellet; huic ui non paret justa causa titulum immunitatis constituente destitutus, peccat, t injustitiam committit, quacum bona fides conciliari & consistere nequit.

Inde necessitas *tituli* consequitur in hac præscriptione, tum ad bonam fiem hanc conciliandam, tum ob præsumptionem Juris, quæ immunitati a Demis utpote Jure communi Canonico universim præceptis resistit, & ideo nc cessationem a solutione earundem vitiosam & peccaminosam eousque deerat, donec vel titulus saltem coloratus ostendatur eandem justificans, vel ma temporis immemorialitas accesserit, quæ titulo speciali non amplius ingeat, sed quemcunque de mundo meliorem ab initio cessationis jam adfuisse æsumi faciat.

Ratione *temporis* demum prono rursus alveo fluit, illud cum titulo quaagenarium esse debere, sicut contra Ecclesiam ipsammet Parochialem, si per ipsam Decimas illas possideret, aut deficiente titulo immemoriale prorsus quiri. Unde & ESPENIUS b) vix aliam, quam immemorialem præscriionem sive potius possessionem pro immunitate a Decimis concilianda admit, & hanc adeo allegatis præjudiciis difficilem admodum esse asserit.

§. XXXIII.

Patet præterea præscriptionem ejusmodi non tantum in Decimatorum æjudicium, sed in ipsiusmet Ecclesiæ, a qua illas percipiunt, detrimentum sequela vergere; quæ proin Ecclesiis a Jure concessa sunt privilegia, in effeu vana redderentur, & irrita. Ubi Decimatoris Jus utile, quod ab Ecclesia ibet, semel in perpetuum per præscriptionem immunitatis exclusum fuit, clusum itidem remanet Jus directum, quod, tanquam ex institutione & priæva natura Decimarum relationem habens ad Ministerium spirituale & culm divinum, in ipsa earundem infeudatione, aut quacunque etiam alia Juris ilis concessione Ecclesiæ præservatum esse voluit. Neque opus est ad Jus ivinum recurrere, indeque spiritualem aliquam Decimarum qualitatem dekere, multo minus characterem quendam indelebilem a DD. Catholicis sanioris

a) Cap. *Cum Homines.* 7. *de Decimis.* PANORMITAN. in idem Cap. num. 3. & 7. GONZALEZ ibid. n. 6. MONETA de Decimis Cap. 7. a. n. 21.
WEX q. 7. n. 5. de Decimis. PIRHING Jur. Can. eod. Tit. Sect. IV. §. II. n. 93.

b) Jur. Eccl. univer. P. II. tit. 33. Cap. VII. n. 3. seq.

nioribus nunquam, nisi forsan analogiæ & nudæ explicationis majorisve enei giæ causa, cogitatum comminisci. Siquidem sufficit spiritualis qualitas ex ii stitutione Juris humani iisdem asserta & in eo consistens, quod ideo a Jure ipi institutæ, & adinventæ primario fuerint, ut ex iis cultus divinus, Ecclesiæ (Ministri sustententur. Hinc quamvis aliis quandoque commodum personal earum utilitates & fructus percipiendi hodie etiam perpetuum, sive in hær des transitorium, & cum effectu vindicationis utilis alias Domino competenti conjunctum indultum fuerit; illa tamen destinatio Juris facit, ut, in quibu cunque demum manibus existat commoditas ista, proprietas tanquam spiritua lis Ecclesiis addicta remaneat, nec ista destinatio tanquam Juris dispositiqa inhærens facto hominis abstrahi & separari possit aut soleat. Hac in re diffe Jus hoc directum Decimarum ab aliis Juribus & rebus Ecclesiæ temporalibu; Has enim sicut hominum libera voluntas ad fines ejusmodi spirituales deputat ita hominum quoque dispositione, Legibus tamen Ecclesiasticis conformi, sin debitis solennitatibus vestita, omnis illa spiritualitas mere extrinseca abstrahi penitus & immutari poterit. Quæ vero Decimis inest, licet æque extrinseca, spiritualitas, ex dispositione tamen Juris Publici Ecclesiastici æque ac profani inest, cui facta privatorum non prævalent, nec derogant. Cæterum quamvis dispositioni Legis publicæ posterioris eidem derogandi potestas non denegetur; nec ista tamen derogare voluisse præsumitur, ubi id diserte non exprimit, & ad ejus intentionem & scopum exhauriendum solum Jus illud utile plene sufficit.

§. XXXIV.

Exigit hoc idem omnino æquitas Nobilibus ejusmodi Ecclesiarum Bene ficiatis, aut Decimatoribus extraneis quibuscunque omni Jure debita. Admis so semel antecedente, quod ex solidis omnino fundamentis latius antea dedu ctum fuit, quod fructus Decimales, quos ipsi percipiunt, fructus ex ipsa Ec clesia illius districtus Parochiali in eosdem provenientes, indeque oneribus quæ alias Lege Ecclesiastica intuitu ejusdem Ecclesiæ annexa sunt, obnoxii cen seri debeant; necessarium quoque est consequens, quod Jus eorundem eoden favore munitum esse oporteat, quo munitum esset, si penes Ecclesiam ipsan remansisset. Regula videlicet est, quod, qui sentit onus, sentire etiam debet commodum. Quam durum ac difficile in casibus quandoque post pluries cen tenos hinc inde annos obvenientibus accidere soleat Decimatoribus, vel ad fa bricam Ecclesiæ restaurandam, vel ad congruam Ministris pro aucta popu multitudine necessariis supplendam, aut aliquam de sua utilitate partem dece pi, aut pluribus saltem annis integra ejusdem perceptione carere debere, ve bis explicare supervacaneum prorsus esse, quilibet prudens perspectum pe suasumque sibi habebit, & quotidiana experientia testatur; docent & ipsi i

Doct

Doctorum, qui plerumque pretio conducti pro omnimoda eorum libertate scriptis suis certare solent, extremi conatus. Durities autem Legibus scriptis innixa & ingenti alias emolumento, eoque perpetuo, quod onere post pluries centenos modo annos quandoque recurrente & omnibus, quibus potest modis, alleviari solito nequaquam exhauritur, plenissime compensata haud est accusanda. Illud autem cavendum, ne, quod aliquatenus de se jam durum videtur, aliunde etiam contra omnes justitiæ & æquitatis Leges durius reddatur. Jure quippe merito durities accusanda tum foret, si cuivis tam facile a præstatione Decimarum se eliberare permissum censeretur, uti alias a servitutibus profanis nulli alteri ulteriori oneri obnoxiis admittitur. Ita onus indies accresceret, emolumentum vero decresceret. Contingeret illos, qui diu titulo mere lucroso fructus omnes integros perceperant, nullum onus sentire, & insuper si tam brevi temporis lapsu non exigendo a Decimariis excludi possent, successores eorum bis infelices eorum odio nimium prægravari, utpote quibus onus quidem integrum superesset, emolumentum vero magna sui parte sensim diminutum transiret.

§. XXXV.

Autoritatibus Doctorum hanc, quam tuemur, opinionem, præter Cardinalem DE LUCA supra §. XXXI. laudatum, parum firmari sponte quidem fatemur, & ex serie celebriorum, qui pro adversa militant, supra recensita ultro consequitur. Sed id parum nos moratur, ubi dispositionem Legum & Canonum, tum antiquiorum, tum recentiorum, analogiam Juris, ac solidiora rationum & æquitatis argumenta nobis suffragari ostendimus. Veruntamen præjudiciis non destituimur. Illustrissimi enim S. ROTAE Romanæ Judices suo calculo hanc adprobarunt in *Salamantina Decimarum die 24. Febr. An.* MDCCLVII. & in Confirmatoria *de 8. Maji ejusdem* An. *MDCCLVII.* coram R. P. D. FRANGIPANE, qui ipsi tamen Doctores non paucos inferius laudatos in suum patrocinium vocant. Salamantina enim Universitas egit pro Decimis adversus PP. Ord. S. HIERONYMI ejusdem Civitatis Salamantinæ. Opposita ab his fuit præscriptio immunitatis. Admissum equidem fuit Universitatem Salamantinam corpus esse non Ecclesiasticum, sed Laicale *a*), adeoque

a) Conferatur ALPHONS de ESCOBAR. de Pontific. & Reg. Jurisd. in stud. general. Cap. 21. per tot. num. 273. & seq.

ANDR. MEND. de Jur. Academ. lib. I. quæst. 8. pariter per tot.

Addi huc meretur promerita cum laude Nob. de WEINBACH Problema Politico-Juridicum de admittendis ad gradus Academicos Prott. ubi Tit. 2. inqualitate corporis Laici Inclytæ Universitati Ingolstadiensi afferenda totus est, & præsertim §. 40. inter alia argumenta hoc allegat, quod a decimatione

que Decimas, quæ percipiuntur ab eadem, evasisse suo sensu & ex accid Laicales; firmatum tamen fuit, non aliter mox dictos Patres S. HIERONY acquirere potuisse exemptionem a solutione Decimarum, quam vel immem bili vel centenaria vel quadragenaria cum titulo colorato *b*).

§. XXX

tione Collegiis omnibus Ecclesiasticis imperata immunis permanserit, c idem argumentum pro hac Alma Julio-Ducali Wirceburgensi Universi militat.

b) S. ROTA ROM. in Decis. coram R. P. D. FRANGIPANE Salamantina Decima 4. Febr. MDCCCLVII. n. 4. „In dubium sane haud erat revocabile, quod „cimæ attributæ Universitati essent spirituales, & prædiales. Cum e „sint portio illarum, quæ ex Regum munificentia fuerunt Episcopis & „pitulis in Hispaniis elargitæ, nec non etiam illarum, quæ pro fabricis „clesiarum in eisdem Regnis assignatæ fuerunt, prout istæ, nemo inficia „quod sint prædiales & spirituales. Ita & eandem retinent spiritualitat „etiamsi amplius ab Episcopis & Clero non percipiantur, sed illarum P „tio ex summorum Pontificum & Episcoporum largitate ex causa publ utilitatis in Universitatem sit translata, ut in puncto ROTA POST MON de Decim. Decis. 36. n. 22. coram COCCIN. Decis. 2268. a n. 17 ad 26. co FALCONER. de Decim. Decis. 2. n. 4. & 5. in FERRARIEN. *Decimarum su Jure Universali decimandi prima Julii* 1697. §. *Validitati & seq. Coram b mem.* URSINO in Hispalen. *Decimarum de Marchena* 15 Maji. MDCCXXX §. *final. coram clar. mem. Card.* ALDROVANDO.

Ibidem num. 5. „Posito igitur, quod res sit de Decimis Spiritualibus „universa Diœcesi Salamantina exigendis, & Auctoritate tum etiam Epis „porum attributis ex causa onerosa, & adeo qualificata Universitati, que „admodum eadem Universitas pro illarum exactione in dispositione Ju „*fundatam habet suam intentionem*, & *innegabile bonum Jus fovet* eti „super Vineis, & Terrenis in Loco *de Villona*, utpote existenti in ead „Diœcesi Salamantina, ut firmat ROT. CORAM PENIA decis 560. a num. 3. „seq. coram CAPRAR. Dec. 725. num. primo in Recent. Decis. 9. n. 10. PA „10. in Illerden. Decimarum 3. Julii 1722. §. Quemadmodum coram CL MEM. CARD. CORIO. 4. „Ita ab illarum præstatione sese exemptum deci „tare nequit in hoc petitorio Judicio Monasterium, & Monaci S. Mariæ „Victoria, *nisi vel Apostolicum Privilegium*, *vel Consuetudinem immemo „bilem*, *vel quadragenariam cum suis requisitis*, & *Titulo colorato* exhibeat „tradita per CARD. DE LUCA. de Decim. disc. 17. n. 8. ROTA coram C „PRAR. Decis. prima n. 9. in Recent. Decis. 319. n. 9. & 10. part. 17. „HISPALEN. Decimarum de Utrera 6. Martii 1733. §. At vero coram b „mem. SAMINIATO.

Confirmatoriæ coram eodem R. P. D. FRANGIPANE in eadem Salam tina Decimarum 9. Maji 1757. n. 3. tenor hic est: „Promanat exinde, qu „in præsenti petitorio Judicio eædem Vineæ, & Terræ oneri ejusdem I „cimæ pernecesse obnoxiæ censeri debeant ex Juribus relatis in mea præ „denti Decis. §. 5. Quousque saltem a Monasterio de Victoria vel *clar*

exe

§. XXXVI.

Cæterum non paucæ sunt, nec contemnendæ penitus primo obtutu vi- ntur difficultates, quæ argumentis utut solidis in favorem Nobilis Decima- ris & cujuscunque extranei hactenus deductis adversantur. Et primum qui- m, si favor Ecclesiæ Parochialis quoad præscriptionem extinctivam Laico l cuicunque extraneo Decimatori communicari velit; cur non alii omnes usdem favores huic quoque communes admittuntur? Eadem enim ratio quo- cæteros æque concluderet; vel cæteris rejectis & hunc rejicere potius opor- ret. Præcipue admissis prioribus fundamentis sequi necessario videtur, idem is ad Decimas Novales Ecclesiis Parochialibus competens Laico quoque aut

 cui-

„*exemptivum Privilegium, vel immemorabilis, vel quadragenaria suis comita-* „*ta requisitis non exhibeatur*, ut ultra relatos in d. §. 5. meæ decisionis do- „cent. Rota. Decis. 201. n. 3. part. 13. Recent. in Toletana Decimarum „quoad oliveta super bono Jure 11. Junii 1735. §. Et sane coram bon. mem. „Nunez.

Num. 4. „In anteacto certamine defensores Monasterii acriter insistebant „super exemptionibus Ordini S. Hieronymi elargitis; Agnita tandem illa- „rum irrelevantia, hodie opponebant, quod, cum Universitas Salaman- „tina sit corpus non Ecclesiasticum, *sed Laicale*, ideo *destituta sit Juris* „*assistentia in exactione in tota* Diœcesi hujusce Decimæ, quæ mere tempora- „lis, & prophana debet reputari; objectum tamen corruit sub reflexu, quod „quoties inficias iri nequit, quod quota hujusce Decimæ a Summis Pontifi- „cibus, & Concilio Provinciali assignata Universitati sit portio illius, ac de- „trahi debeat a portione illarum, quæ pariter a Summis Pontificibus, & ex „Regum Providentia fuerunt Clero assignatæ, & pro Fabricis Ecclesiarum „ejusdem Diœcesis destinatæ, prout istæ procul dubio sunt spirituales, & „Ecclesiasticæ, & ex Juris præscripto debentur; *ejusdem quoque Naturæ*, „*& eisdem privilegiis suffultæ dici debent Decimæ* Universitati assignatæ, ne „una eademque Decima, quæ est Clero pro Fabricis Ecclesiarum tributa, „pro parte spiritualis, pro parte vero temporalis debeat judicari.

Ibidem Num. 8. „Vindicata ex hisce qualitate Decimarum, earumque per- „tinentia in tota Diœcesi Salamantina, inutili pene studio ad evitandam illa- „rum præstationem opponebatur, quod, cum per tempus quadragenarium vel „trigenarium super hisce bonis *de Victoria* hæc Decima non fuerit soluta, „ideo præscripta dici debeat; Talis equidem præscriptio nec regit in facto, „nec ullam in Jure obtinet subsistentiam. Et quidem non subsistit in Jure, „quandoquidem si portio Decimæ attributa Universitati desumi debet ex il- „lis sub Apostolica Authoritate assignatis Fabricis Ecclesiarum totius Diœ- „cesis & ex illarum acervo detrahi; Prout istæ contrario *triginta, vel qua-* „*draginta annorum decursu præscribi non possunt; Ita nec præscribi potest* „*portio debita Universitati*, quæ simultaneam & communem fovet causam „cum eisdem Ecclesiarum fabricis, ut optime Innocent. in Cap. Ad Au- „dientiam num. 2. de Præscript. Valenzuel. Cons. 33. n. 208.

cuicunque extraneo Decimatori universali antiquorum attribuendum esse, eo quod Jure ab Ecclesia Parochiali in ipsum translato utatur; id quod tamen Canones & Decretales Pontificiæ perpetuo denegarunt. Ex *Cap.* enim XXV. *de Decim.*, prout GONZALEZ id refert, plenissime liquet, jam olim possessores, quibus generatim Jus Decimarum concessum, has Novalium Decimas sibi arrogesse, quod indicat Pontifex his verbis: „*Occasione* præterea *veteris* „*Decimationis*, seu quod quis ex veteribus agris Jus Decimarum in genere habeat: (*quam asserunt sibi*,) olim ab Ecclesia, *Concessam*, aliqui *Decimas Novalium sibi non metuunt usurpare.*„ Verum negativam Decisionem Pontifex edit in talibus non extendendam esse Licentiam, sed potius restringendam decernens, ALEXAND. IV. in *Cap.* II. §. *fin. de Decim. in.* VI. non minus clare id exprimit: „Nec pro eo, quod forte in aliquibus Parochiis omnes majores Decimas „seu partem illarum acquirunt de manibus Laicorum, possunt pro eadem vel „simili portione (si de novo postmodum fiant Novalia) in eisdem petere vel „percipere Novalium Decimas eorundem.„

Sed tota, quanta est difficultas, facile evanescit. Nam ex eo, quod Ecclesia Jus suum, quod habuit tempore cessionis adversus eos, qui Decimas debuerant, cesserit in favorem Decimatoris extranei, nondum sequitur, eandem etiam in præjudicium suum proprium & grave detrimentum voluisse cedere illud, quod necdum habuit, sed aliquando suo tempore habere potuit. Nec in dubio id factum fuisse credendum est, sed potius concessio talis stricte accipienda, quæ ex intentione concedentis tantum præsentes Decimas agris jam ad culturam redactis inhærentes comprehendit. Extensio econtra favoris Ecclesiarum Parochialium ratione præscriptionis extinctivæ in extraneos Decimatores iisdem potius ingentem utilitatem affert, adeo non præjudicat; imo nec ipsis Decimatoribus novi quidpiam oneris injungit, sed eos in pristina obligatione relinquit per mutationem Possessoris Decimarum nullatenus immutata.

§. XXXVII.

Neque porro obmoveri poterit, alia bona Ecclesiastica ab Ecclesia semel alienata, aut aliis Laicis in feudum data, mutare naturam & indolem suam pristinam, & qualitatem prorsus sæcularem induere. Perperam nimirum dixerunt, reditus post alienationem fundi ejusmodi Ecclesiastici perceptos fructibus ex Ecclesia provenientibus accensendos, & oneribus Ecclesiasticis obnoxios, consequenter & favorum Ecclesiasticorum quoad præscriptionem participes esse; ideo, quod origenetenus ab Ecclesia possessi, imo ab Ecclesiasticis, quod sæpe penes Monasteria contigit, primitus ad culturam redacti & cultui itidem Divino ac sustentationi Ministrorum destinati fuerint. Experientia etiam testatur post alienationem ejusmodi non amplius immunitatem Eccle-

siasti-

siasticam ab exactionibus & tributis iisdem relinqui. Quod idem contingit in bonis a Civitate vel Republica in privatos translatis, quæ tanquam bona publica vel Civitatis certis usibus publicis, e. c. ædium publicarum & murorum conservationi destinata fuerant. Nemo certe erit, qui statuminare ausit, bona illa, postquam in privatum subditorum patrimonium transierunt, adhuc tanquam publica considerari, reditus propterea eorundem tanquam publicos, & ex fisco vel a Republica provenientes ad onera pristina publica teneri, ab aliis vero exactionibus communibus immunes esse. Nihil quippe communius esse solet, quam bona temporalia suas proprietates mutare, quando status eorundem per alienationem mutatur.

Veruntamen tota difficultatis etiam istius vis jam superius §. XXXIII. præoccupata fuit. Nam præterquam quod non pauca forsan antiqua exempla immunitatis Ecclesiasticæ in bonis quoad dominium tantum utile alienatis residuæ exhiberi possint; certe bona alia Ecclesiastica mera voluntate hominis vel facto privatorum ad istos fines destinata aut Ecclesiæ collata fuerunt; ex natura vero sua prorsus indifferentia sunt, an ab Ecclesia, an a quocunque alio Laico possideantur, dummodo legitimo in istum titulo & cum debitis solennitatibus translata sint, & per hoc ab omni pristino suo nexu absoluta, & a qualitate destinationis illius facto hominum inditæ facto prorsus contrario abstracta. Mirum proinde non est, ea posthac sæcularibus usibus destinata, ab usu Ecclesiastico penitus absolvi, & vel ideo etiam favoribus Ecclesiasticis privari. Quæ tamen omnia in Decimis plane diversa esse, ex supra deductis plenissime constat.

§. XXXVIII.

Alia quoque instantia ex fructibus Clericorum beneficialibus repeti haud incongrue posset. Hos enim in sustentationem congruam Ministrorum primum, qui vero ultra hanc supersunt, etiam ad usus Ecclesiæ, aliosque pios, a Jure destinatos esse nemo dubitat; nullo tamen Jure illis privilegia Ecclesiastica, sive quoad immunitatem, sive quoad præscriptionem, de qua præcipue nobis sermo est, deberi vel attribui posse omnes fatentur; imo & Pontifex statuit, JULIUS videlicet III. in Constitutione sua de VI. Junii MDL quæ incipit: *Cum sicut* in verbis: *Nos attendentes fructus, pecunias & alias res, occasione Ecclesiarum & beneficiorum Ecclesiasticorum pro tempore provenientes, post quam ad manus Beneficiatorum pervenerunt, non ulterius in Ecclesiasticis, sed potius ipsorum Beneficiatorum propriis & ab eis acquisitis bonis judicari, & propterea quodammodo pro sæcularibus & profanis haberi consueverint.*

Sed verendum omnino est, ne nimium ista probet, quantum ad præscriptionem. Nam etiam fructus quicunque, adeo Decimales, in Ecclesiæ patrimonio

monio ſemel exiſtentes, tanquam res mere mobiles, quoad præſcri
nullo favore gaudent, ſed præſcriptioni ordinariæ brevis etiam temp
triennali ſubjacent. De Clericorum ergo fructibus ac reditibus minu
ſupereſſe poterit. De fructibus autem decimalibus Laicorum Decir
nec cogitandum. Non enim iſtos præciſe fructus, qui de ſe mere te
les & corporales ſunt, ad ſuſtentandum corpus inſervientes, nihilque ſ
litatis præ aliis ejusdem fundi fructuum novem partibus involvunt, ne
quis ad Eccleſiam deſtinat, aut obligatio quædam afficit, ſed Jus illi
perpetuum eosdem percipiendi. Ne igitur hoc tam facile non uſu b
temporis extinguatur, & imminuatur, Eccleſiæ ipſius, a qua origineten
veniunt, intereſſe conſequitur.

§. XXXIX.

Ulterius ex hoc ipſo diſcrimen colligitur, quod inter præſcri
Juris hujus Decimandi penes Laicos exiſtentis *acquiſitivam*, & *inter exti*
ſive Decimariorum immunitati faventem, de qua ſola ſtudioſe rubrun
Diſſertationis concipi voluit, ſtatuimus. In *acquiſitiva* enim diverſos il
dus ſuperius præmemoratos admitti debere, ratio Juris exigit. Ut n
Eccleſia extranea, aut Collegium quodcunque Eccleſiaſticum, ſive Dor
ligioſa adverſus Eccleſiam Parochialem Jus Decimandi per poſſeſſionen
nuatam ſibi acquirat, præter tempus quadraginta annorum titulus ſimul
ritur, aut hoc deficiente temporis immemorabilis poſſeſſio, prout
Cap. 1. de Præſcript. in VI. textus ſtatuit *a*). Siquidem Jus Commune
Decimas Parochis & Parochialibus Eccleſiis generali lege addicit *b*),
Eccleſiæ Parochiali, & reſiſtit cuicunque extraneæ præſcribere volenti
proinde poſſeſſio, tanquam Juri Communi contraria, vitioſa eousque
mitur, donec colorato ſaltem quodam titulo juſtificetur, & poſſeſſor a
ſiniſtra ſuſpicione, quæ ex præſumptione Juris contraria naſcitur, lib
& ipſamet bona fides concilietur. Ceſſante vero hac ratione quoad Ec
extraneam, utpote nullo Juris præcipui & præſumptionis favore m
præſcriptio Juris Decimandi adverſus iſtam communes alias quibuscun
rium incorporalium & bonorum immobilium ad Eccleſias pertinentiu

a) *Nam licet ei, qui rem præſcribit Eccleſiaſticam, ſi ſibi non eſt contrari Commune vel contra eum præſumptio non habeatur, ſufficiat bona fides; men eſt ei Jus Commune contrarium, vel habetur præſumptio contra bona fides non ſufficit; ſed eſt neceſſarius titulus, qui poſſeſſori cauſam præſcribendi: niſi tanti temporis adlegetur præſcriptio, cujus contra moria non exiſtat.*

b) In Cap. *Tua nobis.* 26. Cap. *Cum contingat.* 29. & Cap. *Cum in t* de Decimis.

ſcriptionibus poſitas leges ſequitur, & ſola temporis quadragenarii poſſeſſione bona fide munita, licet titulo deſtituta, completur. Contra Laicum denique Decimatorem Præſcriptio hæc Juris Decimandi acquiſitiva 10. annis inter præſentes, & 20. inter abſentes cum titulo, ſine hoc vero ſolis 30. annis abſolvitur; eoquod hic neque præſumptio Juris adſit, neque favor Eccleſiæ, ob quem quadragenaria præſcriptio requiri vellet. Atque hoc Laico etiam præſcribere volenti adverſus alium Laicum ſufficere omnino ſtatuitur. Quod enim Laici ad poſſidendum & præſcribendum Jus Decimarum inhabiles & incapaces a Jure Decretalium declarentur *c*); in favorem Eccleſiarum & Decimarum ab Eccleſiis adhuc retentarum proviſum fuit; non autem in favorem Laicorum jam tum detinentium; unde adverſus hos & alterius Laici poſſeſſio & præſcriptio prævalere poterit. Simile fere exemplum occurrit in Jure Patronatus, ad quod præſcribendum etiam a Concilio Tridentino *d*) inhabiles declarantur. Si tamen Eccleſia Patronatam ſe fateatur, & in lite non ſit, ſed tantum inter duos Laicos controverſia moveatur; & poſſeſſio, & præſcriptio juxta priſtinum Decretalium Jus attenditur. Neque obſtat prohibitio Decretalium Laicis obſiſtens, ne in alios Laicos Decimas transferant, quæ inhabilitatem acquirendi & conſequenter contrariam Juris præſumptionem ac fortem reſiſtentiam vincere videtur. Siquidem hæc pleniſſima explicatione jam ſupra §. XXI. præoccupata fuit. Acquiſitiva proinde hæc Juris Decimandi præſcriptio ab uno etiam Laico adverſus alium obmota indubie hodie valet. Sed etiam nihil habet præcipui præ præſcriptione aliorum bonorum & Jurium profanorum, cum nihil hic interſit Eccleſiæ, ſicut nec in Jure Patronatus, ſive per hunc, ſive per illum Laicum poſſideatur. Jus enim directum ex ſupradictis immotum penes Eccleſiam remanet; utile vero ſive commoditas percipiendi fructus tantum ab uno in alium tranſit. Exigua autem illa ſpes reditus forſan faciliois & citioris ad Eccleſiam penes unum, quam penes alterum, hodie parum attenditur, ubi ex antedictis alienandi illud inſtar aliorum Jurium & bonorum ſecularium facultas, conſuetudine paſſim ſuffragante, non amplius nec primo controvertitur. Cæterum cum onera illa in favorem Eccleſiarum a Jure Decimis annexa cum ipſis in quemcunque Juris utilis poſſeſſorem tranſeant; parum quoque Eccleſiæ intererit, per utrum eidem præſtentur; cum etiam adverſus nolentem remedia Juris compulſiva ſuppetant. Ubi econtra per præſcriptionem extinctivam, qua immunitas a ſolvendis Decimis a quibuſcunque colonis ſive Decimariis quæritur, Jus utile Decimatoris excluditur, etiam Jus directum Eccleſiæ remanens extinguitur, & in perpetuum perimitur, nec tum etiam,

c) In Cap. *Cauſam*. 7. de Præſcript. & Cap. 17. *Quamvis* de Decimis.

d) *Seſſ. XIV. Cap.* 12. *&* *Seſſ. XXV. Cap.* 9.

etiam, quando ad Ecclesiam aliquando rediret cum directo consolidatum, amplius profuturum. Ad onera vero præstanda si imminutis insigniter fructibus, Decimalibus annuis Decimatori nervus rerum accidatur, illisque ferendis ipse nec amplius par esse, nec salva æquitate onerari posset, detrimentum ipsius Ecclesiæ gravissimum, imo in sequela integrarum communitatum, quæ Decimas præstant, & duplicato nihilominus onere demum in subsidium graventur, nemo non deprehendit.

§. XL.

Atque hæc sufficiant, quæ ad præscriptionem extinctivam aut immunitatis a Decimis adversus Nobilem sive Laicum Decimatorem ex specialibus Juris Canonici principiis & Ecclesiarum Parochialium favore, tum ratione temporis, tum ratione tituli, quo & bona fides reducitur, dijudicandam speciatim pertinent. Cætera enim sive præjudicialia & præliminaria, sive cum Jure Civili communia studiose prætermittenda censuimus, ne Dissertationis Academicæ, quam ad unius thematis deductionem coarctari jucundius & utilius esse solet, limites prætergredi, & Lectoris benevoli, vel patientia abuti, vel luminibus diffidere videremur.

TANTUM.

XI. JOAN-

XI.

JOANNIS CHRISTOPHORI KOCH,
Ser. Haff. Landgrav. a Confiliis Intimis Academ. Gieffenfis Procancellarii & Profeffor Jur. Prim. Com. Palat. Cæfar.

DISSERTATIO
DE VOTIS DUPLO MAJORIBUS.
AD CAP. 40. X. DE ELECT.
Gieſſæ MDCCLXXVI.

§. I.
INSTITUTI RATIO.

Specimen inaugurale ad capeſſendos ſummos in vtroque iure honores daturus, de eiusmodi potiſſimum tractationis meae argumento eligendo cogitaui, quod & perſonae meae conueniret, & ſua ſeſe grauitate & quodammodo etiam nouitate rerum peritis commendaret. Neque vereor fore, vt negotium hocce adeo pingui & rudi Minerua ſim aggreſſus, vt, meis me optatis prorſus excidiſſe, prudentiores cenſere iure poſſint.

Quod enim ad prius momentum attinet: quale iuris thema eo, quod de *beneficiis eccleſiaſticis*, horumque potiſſimum *prouiſione* agit, Canonici, qui ego ſum, rationibus aptior ſit aut accommodatior, ego quidem neſcio. Atqui ſi poſterioris momenti rationem habeas: tantum quidem abeſt, vt, quam mihi inueſtigandam ſumſi, de *votis duplo maioribus* materia prorſus noua ſit, a nemine adhuc ventilata; vt potius multorum iam ſtudium occupauerit, per illuſtrem illam, intuitu ſucceſſionis in Archiepiſcopatum *Colonienſem*, anno 1688. agitatam controuerſiam prae multis aliis nobilitata. Interim disquiſitio admodum eſt momentoſa, vtpote cuius cardo vel tandem in genuina & ſatis tuta c. 40. X. *de electione* interpretatione vertitur. Habet præterea res ſuas miras difficultates. Incredibile enim eſt, quot & quanta Canoniſtarum in determinando

votorum numero opinionum sint diuortia; adeo, vt alius hoc alius aliud statuat, & nullus fere inter omnes inueniatur, qui caussam e suis originibus deriuauerit, totamque quaestionem plene & accurate, potissimum autem accommodate ad varias species obuias dilucidauerit. Quibus ex tricis *Protestantes* Canonistæ adeo sese non expedire valuerunt, vt spissioribus prope, quam *Catholici* nebulis inuoluti videantur, in his tenebris vbique offendant, raroque habeant, quibus caliginem dispellere ab oculis possint. Alienus sum, dum haec affirmo, ab omni criminationis aut acrioris censurae pruritu. Experientia edoctus haec scribo. Legi atque perlegi quotquot de hocce argumento prostant scripta praestantiora tantum non omnia. Quid? quod affirmauerim, paene nullum eorum, quae huc pertinent, si aliquatenus fuerit notabile, a me fuisse neglectum aut prætermissum. Quando igitur potiores de hoc argumento scriptores infra suo loco excitaturus sum, ipse iudicare poteris L. B. quoad monitis meis fides haberi possit, & quid ego in enodanda quaestione illa ardua praeter antecessores meos praestiterim.

Interim totam de *electione* & *postulatione*, quam late patet, doctrinam in praesenti enucleare non est in animo. In ea tantum sumus inquisituri, quae in casu *concurrentis electionis* & *postulationis* circa *numerum votorum* obseruanda sunt. Quae igitur de *electione* & *postulatione* generatim idque breuissimis sumus prolaturi, eam tantum ob caussam praemittenda censuimus, vt, quae pro instituti ratione atque ex professo de eadem in specie dicenda sunt, eo clarius appareant, suaque quasi conspici luce possint.

Quod reliquum est, si, quod facile fieri potuit, hisce in lucubrationibus nostris humani quid sumus passi, in re tam ardua errati veniam facile speramus nos esse impetraturos, ad eandem, vt aequum est, vicissim dandam parati. Meliora nos doceat, quicunque non temere a sententia nostra discesserit, & certo sibi persuadeat, nos animo id accepturos esse gratissimo.

§. II.

I.) ELECTIO ET POSTVLATIO.
II.) BREVE ELIGIBILITATIS.
III.) CONFIRMATIO ET ADMISSIO.

Viae s. modi, quibus *ordinarie* beneficia *ecclesiastica* obtinentur, varii sunt, pro diuersa beneficii qualitate. Generatim hoc respectu beneficia diuidi solent in *electiua* s. *maiora*, & *collatiua* s. *minora*. Prouisio collatiuorum beneficiorum fit vel *collatione libera* s. *collatione in specie dicta*, vel *collatione non libera* s. *collatione ad praesentationem* s. *institutione*; prout beneficium *collatiuum* aut

at *libere collatiuum*, aut *patronatum* eſt. Sed de his nobis ſermo plane non eſt.) Redeamus ergo ad *electiua* beneficia, quorſum pertinent *dignitates ecclesiaſticae* ſ. *praelaturae*. Horum beneficiorum particeps aliquis fit, vel per viam *electionis in genere ſic dictae*, vel per viam *nominationis regiae:* quarum prior in Germania, in qua capitulis *metropoliticis*, *cathedralibus* & *monaſticis* libera *Archiepiſcoporum*, *Epiſcoporum* & *Abbatum* electio per *Concordata Germaniae* reſtiuta eſt; poſterior autem in quibusdam regnis & prouinciis, v. g. in *Hiſpania*, *Gallia*, *Belgio* &c. vſu ſeruatur.

Si igitur per ſuffragia capitularium ſ. electorum perſona Praelati futuri deſignatur, *electio in genere dicta* adeſt, quae iterum in *electionem in ſpecie dictam*, & in *poſtulationem* diſpeſcitur, prouti ſubiectum ſuffragiis deſignatum *eligibilis* aut *poſtulabilis* perſona eſt. *Eligibilis* dicitur, qui nullo impedimento canonico vere laborat, aut qui de impedimento, quo laborat, diſpenſationem ante electionis actum a *Pontifice* impetrauit, quale indultum *breue eligibilitatis* 2) vocare ſolemus, vi cuius perſona ex *poſtulabili* iuris intellectu fit *eligibilis*. *Poſtulabilis* contra vocatur, qui impedimento canonico, tali quidem, cuius veniam ſuperior & dare poteſt & ſolet, laborat & *breue eligibilitatis* non impetrauit. *Indignus* denique ſ. *impoſtulabilis* appellatur, qui tali impedimento laborat, cuius venia nec poteſt nec ſolet dari. Oritur impedimentum canonicum ex defectu qualitatis, quam lex in promouendis ad dignitates eccleſiaſticas requirit. Deſignatio perſonae in Praelatum futurum per ſuffragia electorum facta, ſi illa *eligibilis* perſona eſt, appellatur *electio in ſpecie dicta*; & ſi *poſtulabilis* eſt, vocatur *poſtulatio* ſ. *electio extraordinaria*; 3) & ſuffragium ferentes in priori caſu *eligentes in ſpecie*, & in poſteriori *poſtulantes* dicuntur.

Noli tamen credere, quod per ſolam *canonicam* electionem aut poſtulationem prouiſio beneficii *perfecta* ſ. *plena* fiat, ſed vt plenum effectum ſortiatur, ex ſtilo *Decretalium* in caſu *electionis* Superioris *confirmatio*, & in caſu *poſtulationis* Superioris *admiſſio*, accedere debet; niſi forte *Superior* deficiat, e. g. in electione *Pontificis* & Praelatorum imperii *immediatorum Euangelicorum:* vbi ſola *electio* aut *poſtulatio* canonica *plenam* prouiſionem continet.

Ius *confirmandi* electiones, & *admittendi* poſtulationes, *Archiepiſcoporum*, *Epiſcoporum* & *Abbatum immediatorum* in *Germania catholicorum* in *Concordatis Germaniae* conceſſum & reſeruatum eſt *Pontifici*: 4) intuitu *Praelatorum* vero & *Abbatum inferiorum* ſ. *mediatorum* ius *confirmandi* & *admittendi* penes *Epiſcopos*, ſeu eorum *Ordinarios*, eſt: niſi forſan *poſtulatus* impedimento laboret *Pontificis* diſpenſationi *reſeruato*, e g. in *defectu natalium*; 5) quo caſu res ipſa loquitur, adeundum ſimul eſſe *Pontificem*, vt impedimenti veniam det.

1) Si plura ſcire deſideras, videſis Dn. PRAESIDIS *Opuſcula iuris canonici*, (Gieſſae

sae 1774. 8.) in quibus *primas lineas prouisionum beneficiorum ecclesiasticorum in genere* duxit. p. 99. seqq.

a) Eiusmodi *breuia eligibilitatis* ad *plures* etiam praelaturas dari solent. *Breue* illud, quod ab INNOCENTIO XI. Duci Bauariae IOSEPHO CLEMENTI anno 1688., sede Metropolitica *Coloniensi* vacante, datum est, PFEFFINGERVS PICHLERVS, REDN, MOSERVS, aliique, locis infra citandis, exhibent. Exempli caussa *Breue eligibilitatis* a CLEMENTE XI. Episcopo *Paderbornensi* FRANCISCO ARNOLDO anno 1705. indultum ex *actis* super electione *Monasteriensi* anno 1706. *Romae* impressis referimus.

CLEMENS PAPA XI.

Venerabilis Frater Salutem, & Apostolicam Benedictionem.

Fraternitatis tuæ in Nos, & Apostolicam Sedem Fides, & Deuotio, ac eximia Pietas, & Religio, aliaque Virtutum merita, quibus omnium bonorum largitor te multipliciter insigniuit; Nos adducunt, vt te Apostolica benignitate libentèr complectamur: Itàque te specialis fauore gratiæ prosequi volentes, & à quibusuis Excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque Ecclesiasticis Sententijs, Censuris, & pœnis à Iure, vel ab Homine, quauis occasione, vel Causa latis; Si quibus quomodolibet innodatus existis, ad effectum præsentium duntaxat consequendum harum serie absoluentes, & absolutum fore censentes; Supplicationibus tuo Nomine Nobis super hoc humilitèr porrectis inclinati, *tibi, qui Ecclesiæ Paderbornensi præesse dignosceris, vt ad alterutrum ex Hildesimen., & Monasterien. Ecclesijs*, ad quas dum pro tempore vacat, Electio personarum idonearum illis in Episcopos à Romano Pontifice pro tempore existente ad Electionem huiusmodi præficiendam, ad Capitula, & Canonicos ipsarum Ecclesiarum, iuxta concordata dudum inter Sedem Apostolicam, & Inclytam Nationem Germanicam inita, vel Priuilegia eis desupèr respectiuè ab eadem Sede concessa legitimè spectare dignoscitur: etiamsi de illius gremio, ipsiusque Ecclesiæ Canonicus, ac iuxta illius Statuta, seù aliàs debitè qualificatus non sis, nec ibidèm vocem actiuam, aut passiuam habeas, ac prætactæ Ecclesiæ Paderbornensi præsis, *eligi liberè, & licitè valeas, itaùt Electio de persona tua in Episcopum Hildesimensem, vel Monasteriensem, sic seruatis aliàs seruandis facienda, valida, & efficax sit, ac tibi suffragetur, & suffragari debeat*, eumque Consensum illi præstare possis in omnibus, & per omnia, perindè, ac si de gremio Capituli, & Canonicus Ecclesiæ huiusmodi, & iuxtà illius Statuta, seù aliàs debitè qualificatus existeres, nec memoratæ Ecclesiæ Paderbornensi præesses, Apostolica authoritate, tenore præsentium concedimus & indulgemus, ac tecum desupèr opportunè dispensamus, decernentes easdem præsentes litteras quouis prætextu, etiam ex eo, quod Capitula Ecclesiarum prætactarum, & quicumque alij interesse habentes, ad præmissa vocati non fuerint, nec illis consenserint, aut aliàs ex quauis Causa, etiam quantumlibet legitima, nullo vnquam tempore de subreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis vitio, seù intentionis nostræ, aut alio quouis defectu notari, impugnari, inualidari, retractari, aut in controuersiam vocari posse, sicque in præmissis per quoscumque Iudices Ordinarios, & Delegatos

ac Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, etiam de Latere Legatos, & Apostolicæ Sedis prætactæ Nuncios, sublata eis, & eorum cuilibet, quauis aliter iudicandi, & interprætandi facultate & authoritate iudicari, & definiri debere, ac irritum, & inane, si secùs super his a quoquam quauis Authoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari, non obstantibus præmissis, ac Apostolicis, & in Vniuersalibus Prouincialibusque, & Synodalibus Concilijs æditis generalibus, vel specialibus Constitutionibus, & Ordinationibus prætactarum Ecclesiarum, & alijs quibusuis firmitate alia roboratis, Statutis, & Consuetudinibus, Priuilegijs quoque Indultis, & Litteris Apostolicis, eisdem Ecclesijs, earumque Præsulibus, Capitulis, & alijs personis, sub quibuscumque verborum tenoribus, & formis, ac cum quibusuis, etiam derogatoriarum derogatorijs, alijsque efficatioribus efficacissimis, & insolitis clausulis irritantibusque, & alijs Decretis, in genere, vel in specie, etiam consistorialiter, seù aliàs quomodolibet in contrarium præmissorum, concessis, confirmatis, approbatis, & innouatis; quibus omnibus, & singulis, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione de illis, eorumque totis tenoribus, specialis, specifica, expressa, & indiuidua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes, mentio, seù quauis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc seruanda foret; Tenores huiusmodi acsi de verbo ad verbum, nihil penitùs omisso, & forma in illis tradita obseruata exprimentur, & inserentur, præsentibus pro plenè, & sufficienter expressis, & insertis habentes, illis aliàs in suo robore permansuris ad praemissorum effectum hac vice dumtaxat specialiter, & expresse derogamus, cæterisque contrarijs quibuscumque. Datum Romæ apud S. Petrum sub Annulo Piscatoris die secunda Maji 1705. Pontificatus Nostri Anno V.

N. Oliuerius.

Inscriptio.

Venerabili Fratri Francisco Arnoldo Episcopo Paderbornensi.

(Locus Annuli Piscatoris.)

z) *Postulatio* haec opposita *electioni in sensu speciali sumtae* vocari solet *solennis*, a qua differt *postulatio simplex* & *minus solennis*, qua electores implorant Superiorem, vt personam nullo quidem impedimento laborantem, eius tamen iurisdictioni subiectam, ad praelaturam admittat. e. g. si Religiosi ad Abbatiam alienam eliguntur. Finis huius postulationis est, vt Superior consentiat, personam, quae suae iurisdictioni subest, praelaturam, ad quam electa est, acceptare posse.

b) Singulari plane & notabili, qua nulli alii *Metropolitae* in *Germania* eminent, praerogatiua Archiepiscopus *Salisburgensis* gaudet, vi cuius iure *confirmandi* & *admittendi*, non quidem quoad omnes *Episcopatus suffraganeos*, sed solum quoad Episcopatus *Gurcensem*, *Chiemensem*, *Secouiensem*, & *Lauantinum* pollet. MEZGERVS in *historia Salisburgensi* lib. VI. p. 999. STEPHAN. RAVTENSTRAVCH in *Instit. iur. eccles. Germaniae*. T. I. §. 394.

c) c. 18. X. de *fil. presbyter*.

§. III.

§. III.

CASVS DIVERSI QVOAD NVMERVM SVFFRAGIORVM IN NEGOTIO ELECTIONIS ET POSTVLATIONIS OCCVRRENTES. VOTORVM DISTINCTIONES.

Antequam vlterius progrediamur, non inutile erit, casus diuersos, qui, numero suffragiorum spectato, in electionis generatim sumtae negotio obuenire possunt, enumerare, eosque singulatim expendere, quo ipso futurae nostrae disquisitioni iusta ponetur methodus.

Igitur vel *vnus* candidatus adest, in quem *omnium* electorum vota conspirant, vel *plures* adsunt. Si prius, aut *eligibilis*, aut *postulabilis* est. Si posterius, aut *duo* adsunt candidati, aut *plures*. Si duo, vel vterque *eligibilis*, vel vterque *postulabilis*, vel vnus *eligibilis* & alter *postulabilis* est. Si plures, vel omnes *eligibiles*, vel omnes *postulabiles*, vel vnus alterue *eligibilis* & alius aliiue *postulabiles* sunt.

Pro diuersis his casibus suffragia electorum esse possunt, vel *vnanimia* vel *diuersa*. *Diuersa* numerantur vel respectu habito ad *capitulum*, vel ad *singulos candidatos*. Si prius, vel spectatur *totum capitulum* vt *fundatum* & *ordinatum* est; i. e. tam quoad *praesentes*, quam *absentes*, electores, vel solum capitulum in negotio electionis *praesens*, seu vt *congregatum est*, i. e. soli capitulares in actu electionis *praesentes*, iure suffragii gaudentes.

In casu *diuersorum* votorum, vel *aequalia* sunt, vel *inaequalia*. Si *inaequalia*, vel *maiora*, vel *minora*. Si *maiora* vel *duplo maiora*, vel *simpliciter maiora*.

Vota *inaequalia*, *maiora* & *minora*, talia esse possunt, vel respectu habito ad *capitulum*, vel ad singulos *candidatos*. Si prius, vota *absolute*; si posterius, *respectiue* talia dicuntur. Vota *maiora absolute talia* sunt quoque *maiora respectiue talia*: sed non *indistincte* vice versa. Si *duo* tantum candidati adsunt, tum quidem respectu *vnius* maiora, sunt quoque *absolute* maiora; sed quando *plures*, quam duo, finguntur adesse candidati, tum, si *vnus maiorem* votorum numerum habet, quam *reliqui* competitores *omnes*, vota quoque adsunt *absolute maiora*. At *singulorum* competitorum *trium* aut *plurium* suffragia esse possunt *respectiue* maiora, licet non sint *absolute* maiora. Idem valet de votis *duplo maioribus*. Vota vero *aequalia* respectu *capituli*, talia quoque sunt intuitu *candidatorum*, & v. v. Sumamus electores 24, ex quibus 13. eligunt Titium, & 11. Caium; aut 13. Titium, 8. Caium, & 3. Tullium. Titius habet vota *absolute maiora*. Si vero 12. eligunt Titium, 8. Caium & 4. Tullium, tum Titio suffragantur vota *respectiue* tantum *maiora*. Si 16. eligunt Titium, & 8. Caium; aut 16. Titium, 6. Caium & 2. Tullium, tum Titio fauent vota *duplo maiora absolute*

solute talia. Si vero 14. eligunt Titium, 7. Caium & 3. Tullium, tum Titius quidem habet vota *duplo maiora respectiue talia*, sed non *duplo maiora absolute talia.* Et sic porro.

§. IV.

FORMAE ELECTIONIS GENERATIM SVMTAE.

Quo autem recte intelligatur ad quam electionis formam nostra de *numero votorum* disputatio proprie pertineat, necesse est, vt varias electionis generatim sumtae *formas canonicas* repraesentemus, & ius, quod in qualibet earum circa *numerum votorum* obtinet, enucleemus. *Tres* vulgo numerantur *formae* s. *viae* s. *modi eligendi* vel *postulandi*, nempe per *inspirationem*, per *compromissum* & per *scrutinium*. 1) Electionem per *sortes* canones reprobarunt. 2)

1) c. 42. X. de *elect.* Ita omnes *Canonistae.* Sed displicet hoc GEORG. CHRISTOPH. NELLERO V. C. in *diss.* I. de *sacrae electionis processu* §. 5. n. 5. quae exstat in *Thesaur. iur eccles.* ab ANTON. SCHMIDT edito T. II. p. 715. Verba NELLERI haec sunt: *Vulgo dicunt*, tres esse formas *scilicet per* scrutinium, compromissum & inspirationem. *Sed hoc non probatur ex* cap. 42. *Postquam enim ibi propositae erant duae formae*, scrutinii & compromissi, *statim subiungitur:* aliter electio facta non valet. *Additur* exceptio *casus extraordinarii:* nisi forte communiter esset ab omnibus, quasi per inspirationem absque vitio celebrata. *Exceptio haec non facit* formam tertiam, *sed ab obseruatione duarum praescriptarum formarum capitulares absoluit.* --- Sed res tanti non est momenti, vt litem illius caussa NELLERO intendamus. Cui enim in mentem non venit peruulgatum illud prouerbium: *in verbis simus faciles, dummodo in re conueniamus.*

2) c. 3. X. de *sortilegiis.*

§. V.

ELECTIO S. POSTVLATIO PER INSPIRATIONEM.

Electio per *inspirationem* vel *veram* vel *quasi* fieri dicitur. Electio per *veram inspirationem* vocatur, quae a vera & immediata reuelatione diuina proficiscitur: cuius exempla ex antiquitate recensere solent. Per *quasi inspirationem* electio peragi censetur, quando omnium suffragia vnanimi consensu a diuino quasi spiritu excitato in vnum conferuntur, nulla interueniente praeuia tractatione. 1) Nec in hac forma distinguitur, vtrum electa persona *eligibilis* sit, an postulabilis. Et cum *vnanimia* in vnum subiectum ferantur vota, frustra est de numero votorum disputare. Ceterum haec forma nostris temporibus neque vsitata, neque commendanda est. 2)

1) ANACLET. REIFFENSTVEL in *Iur. canon. vniuers.* lib. I. tit. 6. n. 46. seqq.

2) ZEGER. BERN. *van* ESPEN in *Iur. eccles.* P. II. tit. 21, c. 4. §. 9. --- *Haec* (electio per *quasi inspirationem*) *hodie reuera rara est, & fere nostris tempori-*

poribus inaudita; multumque dubito, an facile esset admittenda & probandi ne sub praetextu huiusmodi diuini impulsus, regulae electionum ab ecclesia pra scriptas negligantur, & tumultuariis ac praecipitatis electionibus porta aperi tur. ---- & *Celeberr.* NELLERVS c. l. --- *In praxi non est tutum, quoad el ctiones, quae confirmatione indigent, superiori laudare* viam Spiritus sanct *parum enim erit, vt electio cassetur, propter* 1c absque vitio: *esset autem v tium, si vel minimus aliquis aliquorum tractatus, nedum votorum conquisiti praecessisset.*

§. VI.

ELECTIO S. POSTVLATIO PER COMPROMISSVM.

Secunda *forma eligendi* (§. 4.) per *compromissum* vocatur, quando *vnanin* capitularium consensu in vnum vel plures potestas eligendi ita transfertur, v ab his designata persona, a toto capitulo electa censeatur. 1) Compromissi rii *indefinite* ad eligendum constituti, *postulare* aliquem non prohibentur: ni hoc *nominatim* in *compromisso* sit exceptum. 2) Ceterum si in *plures* compromi sum est, & compromissarii *dissentiunt*, *maiora* vota respectu *compromissariorm* habito, *indistincte* valent, siue *eligibilis* cum *eligibili*, siue *postulabilis* cum *postul bili*, siue *eligibilis* cum *postulabili* concurrat. 3) Itaque nec in *hac forma* opera diligentia nostra in definiendo votorum numero desideratur.

1) c. 8. 21. 30. 32. & 52. X. de *elect.* c. 37. *eod.* in 6. c. 29. de *reg. iur.* in 6.

2) c. 30. X. de *elect.* c. 11. X. de *renunciat.* REIFFENSTVEL c. l. lib. 1. tit. 5. 1 28. seqq. NELLERVS in *diss.* de *postulatione Praelatorum* §. 3. D. b. apu SCHMIDT in *Thesaur.* T. II. p. 746.

3) c. 30. & 33. X. de *elect.* & omnes Canonistae. NELLERVS c. l. p. 748.

§. VII.

ELECTIO S. POSTVLATIO PER SCRVTINIVM.

Tertia, eaque vsitatissima eligendi *forma* est per *scrutinium*, cum omnium praesentium capitularium vota solenniter & secundum modum in c. 42. X. d *elect.* praescriptum dantur & colliguntur, vt iusto eorum numero persona i Praelatum promouenda designetur. Et haec *scrutinii* forma in disquisitione d *numero votorum*, ad quam nunc propius accedimus, semper intelligitur, quo semel monuisse sufficiat.

§. VIII.

REGVLA GENERALIS DE IVSTO VOTORVM NVMERO IN CANONICA ELECTIONE AVT POSTVLATIONE.

Vt *electio* aut *postulatio canonice* peracta dici & per *publicationem electionis* aut *postulationis communem* actus absolui possit, inter alia requiritur, *iustum*

adesse

desse votorum numerum in *vnam* personam conspirantium. Sed quot vota esiderantur? *Regulam* tene: *Quemadmodum in aliis capituli negotiis maiora vota incunt*, 1) *ita quoque in electionis aut postulationis negotio maiora totius praesentis apituli suffragia in vnam personam non indignam collata sufficiunt.* 2) Si ergo in crutinio nulli candidato suffragantur *maiora* vota, actus est inutilis, & scrutiium nouum institui debet, donec *maiora* emergant vota.

Dixi: *vota maiora*; vt sint quoque *saniora*, 3) id ad praesentem quaestioem non pertinet. Probe autem notes, ad existentiam *maiorum* votorum non raecise requiri, vt *integrum vnum* votum vltra semissem adsit; e. g. capituum praesens constat ex 16. electoribus, quo casu 9. suffragia efficiunt *maiora*; ed sufficit in *inaequali* electorum numero excessus *partis dimidiae vnius voti*: . g. in casu 5. electorum, 3. vota; in casu 9. electorum, 5. vota; in casu 15. lectorum, 8. vota erunt maiora &c. 4) Dixi porro: *vota maiora respectu toius capituli.* Ergo *absolute majora* vota (§. 3.) i. e. quae plus, quam *semissem mnium* votorum efficiunt, requiruntur. 5) Igitur vota *maiora respectiue talia* §. 3.) intuitu *singulorum plurium* competitorum computata, non concludunt,) nisi vbi id per specialem obseruantiam receptum est. 7) Exempli caussa: x 16. electoribus Caio suffragantur 8., Titio 6. & Tullio 2. Adsunt quidem *aiora respectiue*, sed non *absolute talia.* Deinde per *capitulum praesens* intelligo llos capitulares praesentes, qui *iure suffragii* pro *hac vice* ex *causa speciali* non riuantur. Nam si eiusmodi casus adesset, illi capitulares, qui *ius suffragii* miserunt, non computantur, sed ius eligendi penes *solos* reliquos capitulares *nocentes* est, & horum numerus in pluralitate votorum, si discrepant, deterninanda vnice considerandus erit. Quae obseruatio insignem praebet vsum, t infra (§. 10.) demonstrabimus. Dixi denique: *respectu capituli praesentis*, . e. *vt congregatum*, non *vt fundatum* vel *ordinatum* est, ita vt nec absentes, leitime quidem vocati, sed neque in propria persona, neque per procuratoem, quando hic admittitur, comparentes, connumerari debeant. 8) Dixi enique: *in vnam personam non indignam collata*; nam *indigno* s. *impostulabili*, . 3.) *vnanimia* etiam suffragia nihil auxiliantur: imo *indignum scienter eligens* aut *postulantes ius suffragii* pro *hac vice* amittunt. 9). Postremo haud omitnda est *Celeberr.* NELLERI 10) obseruatio: *in omnibus iuris canonici textibus nquam occurrere casum*, *vbi* tres *aut* plures *competitores adfuerint*, *sed semper entionem fieri* duarum *partium.* Ratio, quam adiicit NELLERVS: *quia altera trahit ad se illos*, *qui nullam aliam electionem fecerunt*, neque uniuersalis est, eque solida. Et de eiusmodi attractione omnes silent canones. In eo causm latere mihi videtur, quia perinde est, siue *duos* siue *plures* candidatos adsse fingas, semper enim numerus *maiorum* votorum computatur respectu *capiuli praesentis*; igitur si his *vnus* candidatorum instructus est, is vincit, siue reiqua *minora* vota in *vnum* collata, siue in *plures* dispersa sint; aut si respectu

competitorum numerum votorum aestimare velis; si *vnus* candidatorum *maiora* adeptus est suffragia respectu *omnium* competitorum, tum victor discedit, siue vota *minora vni* faueant, siue *pluribus*. Eadem quoque argumentandi ratio valet in iis *singularibus* casibus, vbi *duplo majora* requiruntur, & vbi *minora* palmam ferunt; de quibus postea dicendi locus erit.

1) c. 1. X. de *his quae fiunt a maiore parte cap.* l. 19. D. ad *municipal.*

2) c. 10. 42. 48. 50. & 55. X. de *elect.* c. 23. *eod.* in 6.

3) c. 42. 57. X. de *elect.* Bene monent RAVTENSTRAVCHIVS c. l. §. 724. not. 3. *Hodie si pars maior capituli in aliquem consentit, hoc ipso & sanior esse pars censetur, ne alioquin occasio detur litigiis, difficilem habituris exitum. Vnde enim, vtra pars sanior sit, semper discernas?* --- & NELLERVS apud SCHMIDTIVM c. l. p. 717. *Diutina praxis attendit maiora tantum vota, ne, si tam rigorosum* sanioritatis *examen fieret, longae lites suscitarentur.* Et ita quoque alii Canonistae sentiunt.

4) REIFFENSTVEL c. l. n. 139. NELLERVS c. l. p. 722.

5) c. 29. 42. 48. 50. 57. X. de *elect.* c. 23. *eod.* in 6.

6) c. 29. 48. & 50. X. de *elect.*

7) Notat ZYPAEVS in *Anal. iur. pontif.* lib. 3. tit. 11. in aliquibus capitulis sufficere maiora vota comparatione singularum partium minorum. At *omnes Canonistae* hanc obseruantiam ad illa capitula, in quibus viget, restringendam esse docent.

8) c. 19. 29. 48. de *elect.* Et haec est *communis sententia.* Solus, quantum scio, FRANCISCVS SCHMALZGRVEBERVS in *iur. eccles.* lib 1. tit. 6. n. 49. contrarium statuit: at sine lege.

9) c. 40. 53. X. de *elect.*

10) NELLERVS apud SCHMIDT. T. II. p. 750.

§. IX.

EXCEPTIONES, VBI DVPLO MAIORA VOTA DESIDERANTVR.

Exposui & illustraui *regulam*, secundum quam is vincit, cui vota *maiora absolute talia* fauent. Aliquando vero nec *maiora* victoriam operantur, sed *duplo maiora* requiruntur. *Duplo* inquam *maiora* i. e. *duae tertiae* votorum *respectu totius capituli praesentis*; aut quod idem est in casu *duorum* candidatorum, *alterum tantum* votorum respectu concurrentis candidati; aut in casu *trium pluriumue* candidatorum, *alterum tantum* votorum respectu *omnium* reliquorum competitorum. (§. 3.) *Duplo maiora* vota in electione *Pontifi is* victoriam consequuntur. 1) Idem quidam Canonistae in electione *Abbatissarum* statuunt: quamuis res non sit extra controuersiam. 2) Denique *postulabilis* cum *eligibili* concurrens tum demum palmam accipit, si vota *duplo maiora* illi suffragantur; 3) de quo casu plura infra dicemus.

1) c.

c. 6. X. de *elect.* c. 9. *eod.* in 6.

c. 43. de *elect.* in 6. REIFFENSTVEL c. l. n. 150. VITVS PICHLER in *iur. canon.* lib. 1. tit. 6. n. 78. & omnes Canonistae ad *tit.* X. de *elect.*

c. 40. X. de *elect.*

§. X.

EXCEPTIONES, VBI MINORA VOTA VINCVNT.

Regulariter partis capituli *maioris* sententiam praeualere diximus. (§. 8.) aliquando *minor* pars vincit. *Vnicum* ego tantum admitto casum, nempe: *gibilis* cum *postulabili* concurrit, & huic vota *duplo maiora* non fauent, ille *vltra vnam tertiam* votorum totius capituli praesentis habet. 1) Quam iem infra vberius tractabimus. Casus alios exceptos, quos *Clariss.* NEL- ꞉US 2) adduxit, ego non agnosco. Sunt hi : a) Si pars *maior* scienter erit aut postulauerit *indignum*; 3) b) Si pars *maior* talem *elegerit*, qui de- ſet *postulari*; 4) c) si pars *maior postulato* dedisset administrationem ante ulationis admissionem. 5) Non quidem diffiteor, quod hae exceptiones orte arridere queant, qui quasi per nebulam rem adspiciunt. At si inten- culis has exceptiones intuemur, atque de iis subtiliter & explorare iudi- us, in fumum abeunt. Nimirum in tribus illis, a NELLERO relatis, ous pars capituli *nocens* iure suffragii pro *hac vice* priuatur, iure eligendi es *solos innocentes* remanente. Ergo in computando iusto votorum numero respiciendum ad partem capituli *nocentem*, sed ex numero *innocentium* ca- larium definiendum est, vtrum adsint *maiora* respectu capituli praesentis *in- ntis*, quippe quod solum iure eligendi nunc gaudet. (§. 8.). Vincit itaque, e antea erat, *minor* capituli pars, non qua *minor*, sed qua pars nunc *maior*, euenire potest, vt nunc *minoris* partis vota constituant *vnanimia*. e. g. si capitulares scienter elegerunt *indignum*, & 8. *dignum*. In hoc casu ius & stas capituli remanet penes 8. capitulares *innocentes*, & ab his electus *vna- bus* capituli totius suffragiis designatus videtur. Et ex his principiis maio- nomenti quaestiones, quas NELLERUS 6) indecisas relinquit, facile de- ntur. Si enim *non omnes* partis maioris *nocentis* capitulares delictum par- ant, aut si reliqui *innocentes* capitulares vota sua in *plures* disperserunt per- s, tunc semper ad id respiciendum est, vtrum pro numero omnium *inno- um* capitularium suffragia *maiora* in *vnam* personam conspirent, an, in ca- uo *postulabilis* cum *eligibili* concurrit, illi faueant *duplo maiora*, vel hic *vltra s tertiam* habeat? Quod si horum neutrum est, nulla pars vincit, sed *nouum inium* a capitulo *innocente* institui debet. e. g. Ex 12. capitularibus 10 po- uerunt *indignum*, & ex his 6. scienter, 4. ignoranter, reliqui autem 2. elegerunt *im.* Actus plane inutilis est. Similis est hic casus : Ex 12. capitularibus ostulauerunt *indignum*, & ex his 4. scienter, 3. ignoranter, ex reliquis 3.

 ele-

elegerunt Titium, 2. Caium. Nam innocentes capitulares sunt 8., ergo Titio neque Caio fauent *maiora*. Porro: ex 17. capitularibus 9. postula *indignum*, & ex his 7. scienter, 2. ignoranter, 6. *postulauerunt dignum*, & *gerunt dignum*. Dignus ille *postulatus* habet quidem *maiora*, sed non *dup iora*, & *electus dignus* non habet *vltra vnam tertiam*. Ergo totus actus utilis. Sed sumas: ex 12. capitularibus 9. postulauerunt *indignum*, & ex scienter, 2. ignoranter, reliqui 3. *elegerunt* Titium; quo casu Titius quia *maiora* habet vota. Et sic in similibus

1) c. 40. X. de *elect.*

2) NELLERVS apud SCHMIDT T. II. p. 718.

3) c. 40. & 53. X. de *elect.*

4) c. 22. X. de *elect.*

5) c. 23. X. de *elect.*

6) *Pontifex* in c. 40. X. de *elect.* ita decreuit: *nisi forsan omnes, aut majo postulantium praesumtione damnabili, postulauerint scienter indignum, vice merito debeant eligendi seu postulandi potestate priuari. Et hoc casu electionem confirmes, si eam de persona idonea constiterit celebratam* haec verba in hunc modum commentatur NELLERVS apud SCHMIDT. p. 751. *Non est difficultas*, si omnes, *propter regulam communem*, q *Capitularis remanet penes* solos innocentes. *At cur, si* maior *pars po tium scienter elegisset indignum*, minor *cum ea punietur amissione vocis? ne delicta suos tenere debent authores, & capita singula, neque in delict ior pars capituli trahit ad se minorem? Ita est. Textus cit. non facit* iu regulam in thesi, & pro quouis casu, *sed* in hypothesi *illius capituli postulantium pars ita erat debilis, vt, licet ei saluum mansisset ius elige nouo, pars altera pariter innocens nihilominus semper fecisset maiora. thesin vero illam sic statuit* PANORMITANVS: in electione illa Constanti litana electores erant 16., postulantes ad plus erant 32., tunc, si maio horum scienter postulasset impostulabilem, non potuerunt ignoranter lantes esse vltra 15., quia scienter postulantes ad minus fuissent 17., vt retur major pars de 32. Sed 15. vincuntur a 16., si 15. eligant, & e plius si postulent. *Ita sane* ad hypothesin illius capituli particularem *s da sunt* verba INNOCENTII III., *ne delabamur in absurda. Quid enim, nonici fuerint* 12., 10. *indigne postulauerint, & ex his* 6. *scienter*, 4. *ranter*, 2. *vero elegissent dignum? An confirmabitur hoc casu electio du qui de sex innocentibus* vnam solam tertiam *efficiunt? Item: sint vni* 40., *vnus solus elegisset, reliqui* 39. *postulassent indignum; & inter h scienter*, 19. *ignoranter: an vnius solius electio confirmabitur, ita, v* 19. *contra communes iuris regulas praeponderaret vnus? Talem exor tiam non videtur vno paucorum illorum verborum ictu introducere v aequissimus* INNOCENTIVS.

§. XI.

CASVS SPECIALES RECENSENTVR.
I. SI VNVS CANDIDATVS ADEST.

His, vti credimus, pro instituti nostri ratione, satis expositis, nihil nos iedit, quo minus ad casus speciales, in §. 3. recensitos, progrediamur. Et no quidem, si *omnes* capitulares *vni* suffragantur, tum sane victoria nihil icultatis habet, siue candidatus sit *eligibilis*, siue *postulabilis*.

§. XII.

SI DVO AVT PLVRES CANDIDATI ADSVNT EIVSDEM QVALITATIS.

Deinde si *plures* adsunt candidati *eiusdem qualitatis*, tum, siue *duo* sumas, : *plures*, & siue *eligibiles* cum *eligibilibus*, siue *postulabiles* cum *postulabilibus* currant, *regula* (§. 8.) vim suam tuetur, isque victor existit, cui *vota ab-te maiora* fauent. 1)

) Et de eo nullus dubitat *Canonista*. Nec contrarium in casu, quo *postulabilis* cum *postulabili* concurrit, ex c. 3. X. de *postulat. praelat.* elici potest. EMANVEL. GONZALEZ. TELLEZ. in *Commentar. in Decretal.* ad c. 3. de *postul.* HENR. C. WAGENERECK in *Commentar. exeget. SS. Canonum* ad c. 3. X. de *postul.*

§. XIII.

III. SI DVO AVT PLVRES CANDIDATI DIVERSAE QVALITATIS CONCVRRVNT.

Denique si *plures* concurrunt *diuersae qualitatis* candidati, siue *duo*, siue &c., & siue *vnus postulabilis* cum *pluribus eligibilibus*; siue *vnus eligibilis* cum *ibus postulabilibus*, siue *plures eligibiles* cum *pluribus postulabilibus* concurrant, i vel de *postulabili*, vel de *eligibili*, palmam accepturo, & *quot suffragiis* ornaesse debeat, sermo est. At quot in hoc casu vota requiruntur, vt vel *eligi-*, vel *postulabilis*, victoriam reportet? Haec nobilis quaestio nos ad grauiss *Canonistarum* controuersias ducit. Antequam vero fautores cuiusque entiae nominatim in scenam producamus, &, quae pro qualibet pugnant, ones expendamus, necesse omnino est, vt *legem*, quae quasi fundus vnicus us controuersiae est, oculis lectorum subiiciamus, & *facta* s. *species*, quae tigerunt, repraesentemus, quo eo solidius & tutius arbitrari quilibet possit.

§. XIV.

CAPITVLVM XL. X. DE ELECTIONE.

Legem, quae de *concursu electionis & postulationis*, & de *iusto* votorum numero

mero in eiusmodi concursu necessaria, disponit, in *toto corpore iuris canonici* habemus *vnicam*, epistolam nempe decretalem INNOCENTII III., relatam in c. 40. X. de *elect.* vbi ita sonat: 1)

INNOCENTIVS III. *Magistro Maximo Notario nostro* (ann. 1212. Signia Constantinopolim)

Scriptum est in Apocal. Ioan. quod in medio (sedis) *& in circuitu sedis erant quatuor animalia:* (&c.) (& infra) *Sane ad hanc ecclesiam, scilicet Constantinopolitanam, duo animalia sunt vocata, vtinam plena oculis, & alas habentia senas, videlicet* (ven. fr. n.) *Eradiensis archiepiscopus, &* (dil. fil.) *Plebanus sancti Pauli de Venetiis, sicut per procuratores tam postulantium Archiepiscopum, quam eligentium Plebanum fuit propositum coram nobis:* (& infra.)

Verum quia de his, quae per assertionem partium in iudicium deducta fuerant, nobis non potuit fieri plena fides; quamuis super his, quae de numero dicta sunt postulantium, per quoddam instrumentum publicum, nec non per confessionem procuratoris aduersae partis in iudicio (quidem) *factam, sed postea reuocatam, pars altera assereret suam intentionem esse fundatam: caussam discretioni tuae duximus committendam, per apostolica scripta mandantes, quatenus super his & aliis inquiras diligentissime veritatem, de meritis electi & postulati apud Venetias, vbi nati fuerunt, & diutius conuersati. De studiis autem eligentium & postulantium, & omnibus generaliter, quae caussam possunt instruere apud Constantinopolim, vbi huiusmodi postulatio & electio celebratae fuerunt, & si partes consenserint, procedas hoc modo, vt si constiterit de mutuo conuenisse consensu, quod ad electionem patriarchae septem admitterentur praepositi, siue per seipsos, siue per alios, & duo alii ex parte vniuersitatis pro caeteris conuentualium ecclesiarum praelatis, totque tunc temporis conuentuales ecclesias habuisse praelatos, quod cum septem praepositis & nouem canonicis, quos quidem canonicos constat in postulatione praefati archiepiscopi conuenisse, duplo maiorem facerent numerum, quam sexdecim electores Plebani, tu vice nostra postulationem admittas: nisi probatum fuerit, postulato aliquid obuiare de canonicis institutis, quod promotionem ipsius debeat impedire, ac Plebani electione cassata, ipsum archiepiscopum absoluas a vinculo, quo Eradiens. ecclesiae tenetur, concedendo ipsum Constantinopolitanae ecclesiae in pastorem. Quod si ad faciendum duplo maiorem numerum simul omnes praedicti minime sufficerent; siue dignus siue indignus fuerit postulatus; tu postulatione repulsa, electionem plebani auctoritate nostra confirmes: dummodo nihil obsistat eidem, quod ipsum tanto praesulatu reddat indignum.*

Si vero numerus postulantium inuentus fuerit duplo maior, quemadmodum praedictum est, & persona postulata reperta fuerit indigna; vt tam postulationem, quam electionem non differas reprobare: nisi forsan omnes, aut maior pars postulan-

lantium, praesumtione damnabili, postulauerint scienter indignum, vt hac vice merito debeant eligendi seu postulandi potestate priuari. Et hoc quoque casu electionem confirmes, si eam de persona idonea constiterit celebratam.

1) Hanc epistolam non demum RAYMVNDVS, sed ipse iam INNOCENTIVS, in cuius Decretalium collectione *secunda*, ab ANTONIO AVGVSTINO in *Collect. antiq. Decretalium* edita, exstat, omissis & relecatis allotriis & superfluis aliis multis, quibus epistola luxuriabatur, abbreuiauit. Integram exhibet STEPHANVS BALVZIVS in *Epistolarum* INNOCENTII III. lib. XV. n. 156. Tom. II. p. 672. seqq. & GONZALEZ *Commentar.* in *Decret.* T. I. p. 336. Ne taedium lectoribus creemus, *longam* hanc epistolam exhibere integram noluimus. Quid enim iuuat, si scias, ex INNOCENTII III. sententia per illa quatuor animalia in *Apocalypsi* quatuor *patriarchales* ecclesias, *Alexandrinam*, *Antiochenam*, *Ierosolymitanam* & *Constantinopolitanam* designari? Historia *litis Constantinopolitanae* abunde patet ex *ipso textu*. conf. ANTON. DADIN. ALTESERRA in *Commentario ad Decretales Innocentii* p. 98. seqq. & GONZALEZ c. l.

§. XV.

DVBIA CONTRA HANC EPISTOLAM DECRETALEM MOTA.

Dissimulandum autem non est, epistolam hanc decretalem variis premi difficultatibus. Obiici enim solet, I. epistolam illam non continere *ius commune* in omnibus casibus similibus obseruandum, sed specialem tantum constitutionem, pro casu illo *Constantinopolitano* particulari; II. decisionem INNOCENTII fundari potissimum in *consensu electorum*, qui simul postulationem & electionem superiori praesentarunt, atque eo ipso consentire censentur, vt vel postulatio ipsorum admittatur, vel aliorum electio confirmetur; secus vero esse, si vtraque pars suae electioni & postulationi insistat. ac illa *confirmationem electionis*, haec vero *admissionem postulationis*, quasi de iure debitam, vrgeat; hoc enim casu, reiecta *electione minoris partis*, admittendam esse *maioris partis postulationem*; idque probare verba textus: *si partes consenserint — si constiterit de mutuo conuenisse consensu.* III. epistolam hanc INNOCENTII III. de anno 1212. sublatam esse per c. 42. X. de *elect.*, quod generalem regulam statuit: *maiora vota absolute talia vincere in quauis electione & postulatione*; IV. cap. 40. *cit.* in *Germania* non valere, cum anno 1456. in Archiepiscopatu *Treuirensi* casus adfuerit, in quo *postulabilis*, qui saltem *maiora* vota habuerit, *eligibilem* vicerit, & a Pontifice admissus sit. 1)

Sed has obiectiones omnes vno ictu prosternit constans *Romanae* curiae praxis, iuxta quam in obuenientibus casibus secundum *cap.* 40. X. de *elect.* decisio facta est, idque etiam in *Germania* valere, recentioris aetatis exempla in §. 17. alleganda probant. Deinde respondetur, ad I. de vi & valore generali *cap. 40. cit.* corpori iuris canonici iussu GREGORII IX. inserti frustra di-

ſputari; ad II. verba textus: *ſi partes conſenſerint*, hunc tantum ſer bere, vt partibus, quoad *deciſionem cauſſae*, Commiſſarium recuſare illa vero verba: *ſi conſtiterit de mutuo conueniſſe conſenſu*, indubie inte eſſe, de ſeptem Praepoſitis & aliis extraneis, qui non erant de capi mio, in negotio electionis ad ius ſuffragii admittendis; ad III. *cap.* non loqui de caſu *concurrentis electionis & poſtulationis*, & legem *gener* ſteriorem non derogare legi priori *ſpeciali*; & cum iam dudum ante per *regulam* generalem omnibus capituli actibus praeſcriptam fuerit tum: *in electionibus vincere vota maiora:* ab hac vero regula, quae pri terit, exceptio in *cap. 40. cit.* facta ſit, omnino dicendum eſſe, ſalu ſiſſe *exceptionem*, licet per legem *poſteriorem generalem* renouata ſit *reg* IV. caſum *Treuirenſem* male huc trahi, quia tunc non praeſentata fueri vna cum poſtulatione electio; ſed, poſtquam *poſtulantes* prima vice rint concordare cum *eligentibus*, tandem vtraque pars conſenſerit in *co ſum*; Compromiſſarii vero vnanimiter poſtulauerint IOANNEM, DIE non *iuxta eum electo*. 2)

1) Poſt *Gloſſam* ita ſentiunt PAVL. LAYMANN in *Quaeſt. can.* de *Prael* qu. 7. PETR. MART. PASSERINVS in *tr.* de *elect.* c. 24. qu. 15. ERNR HING in *Iur. can.* lib. 1. tit. 5. n. 18. LVDOV. ENGEL. in *Colleg.* lib. 1. tit. 5. n. 6.

2) VITVS PICHLERVS in *iure canon. practice explicato* P. I. p. 31. ſeq CLET. REIFFENSTVEL c. l. lib. I. tit. 6. n. 157. ſeq. PLACIDVS BÖ *Commentar. in ius canon.* lib. 1. tit. 5. n. 41. ſeqq. FRANCIS. S in *Iurispr. can. ciuil.* T. I. p. 373. NELLERVS apud SCHMIDT. T. II. & omnis fere Canoniſtarum cohors.

§. XVI.

RATIONES HVIVS DECRETI.

Quod ad rationes, quibus hoc pontificium *decretum* innititur, id quidem ſecundum illius tenorem extra omnem controuerſiam poſi INNOCENTIVM *nouum* plane *ius* haud voluiſſe conſtituere, ſed ſe ius, quod erat, decreuiſſe. Quibus autem *iuris veteris* rationibus n quo factum eſt, modo decreuerit INNOCENTIVS, non adeo expedi & plures ab interpretibus afferri ſolent rationes, inter quas illa, quam PETR. FAGNANVS 1) ex HOSTIENSE laudat, quod nempe in *poſ* ſit plus de *aqua* quam de *vino*, plane ridicula eſt. Rectius ſentire v illi, qui has proferunt rationes: *electionem* eſſe viam *ordinariam*, & *iuſ* nitentem, ideoque *fauore* dignam, *poſtulationem* contra eſſe viam *extraord gratia* ſuperioris indigentem, & *odioſam*, admittendam tamen, ſi *duplo*

capituli vota *postulabili* faueant, quia in *duabus partibus* potentia Capitularis s. Vniuersitatis consistat; 2) Si vero *postulabilis* non habeat *duplo maiora*, sed *eligibilis vltra vnam tertiam*, tunc aliquid reperiri de potentia capitulari ex parte *eligentium*, ideoque *electionem* hoc casu confirmandam esse, 3)

1) in *Commentar. ad Decretal.* T. I. p. 280. n. 59.

2) arg. l. 3. & 4. D. *quod cuiusque vniuersit. nomine.*

3) *Glossa* ad c. 40. X. de *elect.* ANACLET. REIFFENSTVEL c. l. lib. I. tit. 6. n. 153. VITVS PICHLER c. l. ALTESERRA c. l. p. 190. FRANCISC. SCHMIER in *Iurispr. can. ciuil.* T. I. p. 37. n. 141.

§. XVII.

EXEMPLA IN GERMANIA.

Antequam vlterius progrediamur, circumspiciendum nobis est, quale ius in casibus eiusmodi concursus obuenientibus in *Germania* obtinuerit. *Duos* reperire potui. *Primus* contigit in Archiepiscopatu *Coloniensi* anno 1688. In scrutinio praesentes erant Capitulares 24., nempe 23. in persona, & 1. per procuratorem; 9. *eligebant* Ducem Bauariae IOSEPHUM CLEMENTEM, qui *breue eligibilitatis* impetrauerat; 13. *postulabant* Cardinalem & Episcopum *Argentinensem* EGGONEM a FÜRSTENBERG, qui frustra *breue eligibilitatis* Romae petierat; 1. eligebat Ducem Neoburg. ANTON. LUDOVICVM & 1. eligebat GOBERTUM Comitem de ASPERMONT & RECKHEIM. Vicit *electus postulatum* iudicio Romae, quia *vltra vnam tertiam* votorum habuit. 1) *Alter* casus recentior est, & ad *Abbatiam Corbeiensem* pertinet, in qua anno 1737., praesentibus in Scrutinio 25. capitularibus, 13. *postularunt* L. B. de FÜRSTENBERG, 12. autem *elegerunt* L. B. de BOESELAGER. Pontifex, repulsa *postulatione*, *electionem* confirmauit. 2)

1) *Acta publica* ad hanc illustrem controuersiam pertinentia exhibent LONDORPIVS in *Act. publ.* T. XIII. & XIV. PFEFFINGERVS ad VITRIARIVM T. I. lib. I. tit. 14. n. 5. IVSTVS REDN in *Oper. can. pol.* de *electione* T. I. p. 7. seqq. *Perill.* IOAN. IACOB. MOSERVS im teutschen Staatsrecht T. XI. c. 38. Causam *Bauariae Ducis* ex instituto defendunt ZACH. de BONA CASA in *Consultatione super controuerso Archiepiscopatu & Electoratu Coloniensi &c.* Col. 1690. 4. REDN c. l. VITVS PICHLER in *iure canon. practice explicato* T. I. p. 31. seqq. IO. NICOL. HERTIVS in *controuersia de electione archiepiscopali Coloniensi.* Exstat in EIVS *Commentat. & Opusculorum* V. I. T. II. p. 326. seqq.

2) NELLERVS apud SCHMIDT T. 2. p. 747.

§. XVIII.

QVOT VOTA REQVIRANTVR, VT POSTVLABILIS CVM ELIGIBILI CONCVRRENS VICTOR SIT?

Nunc omnia praeparata sunt, vt ad controuersas quaestiones, quot instructus votis *postulabilis*, & quot votis *eligibilis*, in concursu victor sit? progredi illasque dirimere queamus; & primum de *postulabili*, deinde de *eligibili* verba sumus facturi.

In eiusmodi concursu vel *duo* tantum adsunt candidati, *vnus postulabilis*, & *alter eligibilis*; vel *plures* adsunt, ita vt *postulabilis* aut concurrat cum *pluribus eligibilibus*, aut cum *pluribus diuersae qualitatis* e. g. *eligibili* & *postulabili*, vel *eligibilibus* & *postulabilibus*.

In *priori* casu, si nempe *vnus postulabilis* cum *vno eligibili* concurrit, vnanimis omnium Canonistarum sententia eo redit, vt postulabilis tum demum victor discedat, si vota *duplo majora absolute talia* ipsi fauent. Idque ex ratione *arithmetica* aliter statui plane non potest: nam in eiusmodi casu, si *postulabili* non fauent vota *duplo maiora*, *eligibilis* habet *vltra vnam tertiam*, & hic (supposito tamen, actum scrutinii non plane esse *inutilem*, & postulabilem saltem habere vota *maiora simpliciter talia*. vid. §. XX.) palmam fert.

In *posteriori* quoque casu, si in *plures* quam *duo* candidatos *diuersae qualitatis* vota disperguntur, ex *communi* Canonistarum sententia, *postulabilis* non vincit, nisi *vota duplo maiora absolute talia* ipsi faueant. Duo tamen recentiores iique insignes Canonistae, quibus praecipua laus debetur, quod hanc materiam aliorum exemplo leui brachio non attigerint, sed diligenter & studiose examinauerint, contrariam sententiam amplexi, & vota *duplo maiora respectiue talia* sufficere arbitrati sunt.

Primus eorum est PLACIDVS BÖCKHN, 1) cuius argumenta, ad *alteram* quoque quaestionem, in §. sequenti discutiendam, simul pertinentia, his concepta sunt verbis: *Vt mentem nostram, quamuis neminem consentientem nouerimus, libere explicemus, videtur nobis: neque semper duas tertias, comparatione ad totum Capitulum instituta pro substantia, postulationis, neque semper vnam talem tertiam pro valore electionis desiderari; sed comparationem solum inter vota ipsorum postulantium & eligentium faciendam; & proin satis esse, si numerus certam personam postulantium sit duplo maior numero aliam personam eligentium, viciffim vero ad electionem sufficere tot vota, quae a postulantibus non excedantur in duplo, tametsi non constituant vnam tertiam ipsius Capituli. Id tamen sic intelligimus quoad priorem partem, vt postulantes iuxta regulam communem semper saltem maiorem partem quoad totum Capitulum faciant. Declaramus assertum per exempla. Ponas*

24.

4. habentes & exercentes ius suffragii: 14. (qui utique nondum duas tertias explent ... state ad Capitulum) postulant *Titium*, 7. eligunt *Caium*, *3. reliqui in alium conciunt vota: hic censemus admittendam esse* postulationem *Titii, cum vota in duplo vincant electionem Caii.* In *casu converso, si* 13. postulent *Titium*, 7. eligant *Caium*, *4. alii in alios vota dispergant, confirmanda erit electio Caii, quae quidem non facta est ab una tertia totius Capituli, sed tamen duplo non exceditur a postulantibus. Ratio nostra est ex d. c. 40. ubi ita Pontifex Maximo Notario mandat:* postulantes Archiepiscopum duplo maiorem facerent numerum, quam 16. electores Plebani, tu vice nostra postulationem admittas: quod si ad faciendum duplo majorem numerum simul omnes praedicti minime sufficerent, postulatione repulsa electionem Plebani auctoritate nostra confirmes. *Aperte hic Pontifex comparationem inter ipsos postulantes & eligentes saltem fieri vult: nec quidquam dicit, vota postulantium respectu ipsius Capituli duas tertias efficere debere. Et similiter non statuit, numerum constare debere una tertia Capituli, sed indefinite ait confirmandam electionem, si numerus postulantium non fuerit alterum tantum. Quia ergo in nostris exemplis praescriptae conditiones occurrunt, non est, ut aliam textu ... expressam nos addamus. Respondet nonnemo, esse verosimile, quod 16. vota eligentium in casu textus tertia pars fuerint, universim 48. vota. Verum id prorsus divinatorium est, nulloque in verbo fundatum: ut adeo ex coniectura tam incerta non possit certa conditio statui. Sane Pontifici nequidem constitisse de vero numero omnium, qui ad electionem s. postulationem illam concurrebant, aut ius concurrendi habebant, ex ipso textu apparet. Et hinc Pontifex cum nondum plene ea de re esset informatus, sciens saltem, 16. votis electum esse Plebanum, Maximo commisit, ut numerum ceterorum exploraret, & modo supra dicto procederet. Non ergo supponebat pro indubitato, praecise 48. omnes fuisse, sed ignorabat adhuc, an non essent pauciores vel plures. Sin vero vel uno plures fuissent, 16. iam non erant tertia pars respectu omnium. Igitur dum iussit confirmari electionem, si pars altera duplo non esset maior, eam in illa quoque hypothesi, qua 16. non essent pars tertia, sustineri voluit. Atque hinc nec vicissim ad postulationem cum electione convenientem determinate requiruntur duae tertiae absolute tales; quod in textu etiam non dicitur, ... cum de iure alias sufficiant maiora aeque ad postulationem, quam ad alios actus universitatis, huic regulae, quo minus fieri potest, in casu excepto concurrentis electionis derogandum est, si textus excipiens id patiatur. Nos vero clare ostendimus, ... ari dispositionem textus in cit. cap. 40. tametsi postulantes non ascendant ad duas tertias Capituli; cum nihilominus duplo egredi possint vota eligentium. Nec replicetur, nimium inde probari; quandoquidem & accidere potest, si magna votorum sit discordia, ut postulantes etiam, dum non faciunt maiora, electionem nihilominus in duplo excedant. Dicimus quippe, id Pontificem iam tacite subintellexisse, utpote iuris notissimi, si vota tamen fuerint simpliciter maiora. Atque id omnino verosimiliter praesumere, aut forte ex circumstantiis certo colligere potuit Pontifex, quod in*

casu sibi proposito ius voti habentes non fuerint vltra 63.: vt adeo, si postulantes Archiepiscopum duplo plures fuissent, quam 16. eligentes Plebanum, illi iam effecturi fuissent maiora relate ad omnes. —

Alter, quem laudauimus, Canonista est GEORG. CHRISTOPH. NELLERVS 2) qui BÖCKHNIO adstipulatur his verbis: *Sufficit, quod* postulantes *sint* maior pars *Capituli* diuisi, *eligentes vero* pars minor, *quodque* postulantium *numerus sit* duplo maior *numero* eligentium. *Ratio est, quia* cap. 40. de elect. *per haec duo satisfit: nam delegatus Apostolicus ibi non iubebatur inquirere,* an adsint duae tertiae totius Capituli *Constantinopolitani, sed* an postulantes duplo maiorem numerum facerent, quam eligentes. *Casus figurari debet in tribus factionibus sic:* Sunt 24. votantes, 7. eligunt, 14. postulant, 3. vota dispergunt, siue eligendo, siue postulando, diuersum. *Dico, postulationem praeualere electioni; quia pro primo adsunt majora Capituli, vt hoc censeatur postulasse; pro secundo* 14. *postulantes sunt* duplo plures, *quam* 7. *eligentes. Vltra nihil in iure requiritur: cumque* cap. 40. cit. *aliquid statuat contra regulam* de maiori parte capituli praeualente, *non debet vltra expressa extendi; non est autem idem dicere:* numerus postulantium debet esse duplo maior numero eligentium, *& dicere:* numerus postulantium debet habere duas tertias respectu totius Capituli.

Imo NELLERVS plus defendere audet, dum ad quaestionem, ab ipso motam: *cui parti hoc casu connumerabuntur illi votantes,* qui disperserunt suffragia sua, *& neque illa dederunt* postulato, *neque* electo, contendentibus inuicem, *sed* tertio, vni *vel* pluribus? respondet: *Hi connumerabuntur* maiori parti *Capituli, propter regulam:* quod omnes de collegio censeantur fecisse id, quod pars maior fecit, nisi protestentur contrarium tacite, vel expresse. *Hi dispergentes nec tacite, nec expresse protestati sunt contrarium, quia neminem alium postularunt, vel elegerunt: ideo non manserunt* neutri, *sed tracti fuerunt* ad partem maiorem Capituli: *quemadmodum, si pars maior* postulasset, *minor autem post vota* eligendo *data, non publicasset electionem suam contra publicatam postulationem: tunc enim pars postulantium, tanquam maior pars Capituli traxisset quoque ad se partem eorum, qui vota eligendo dederunt: ergo etiam, & a fortiori illi pauci alii, qui disperserunt vota sua, quin aliquam tertiam electionem, aut postulationem, publicarent, trahentur ad partem maiorem Capituli, ita, vt verum sit dicere:* totum Capitulum postulauit, exceptis his, qui contra postulationem publicarunt electionem. *Vnde, si posito in casu* 13. postulassent, & vniuersim electores 24. fuissent, dissentimus a BÖCKHNIO, *putante,* electionem postulationi praeualere: *quia, si illi* 4. *dispergentes connumerentur illis* 13. postulantibus, *erit horum numerus* duplo maior, *quam numerus* eligentium. *Nulla autem iuris ratio sinit, vt illi* quatuor dispergentes *maneant soli, sed regula conclusi Capitularis exigit, vt trahantur ad* alterutram partem, *propter quod etiam non reperitur casus iste in Corpore*

r iuris; sed semper duae partes; quia alterutra debuit ad se trahere illos, qui lam electionem communem fecerunt. *Ecqua autem trahet? Nonne* pars ma- Capituli? ...

Vides arma, quibus *communis* impugnatur *opinio*. Victasne BÖCKHNIO NELLERO dabimus manus? Absit, & defendamus potius, quantum in his est, *communem*, quae recta & proba est, sententiam.

Primo, regula generalis in negotio electionis obtinet: *vota non computan- respectu competitorum singulorum, sed respectu totius praesentis capituli;* (§. 8.) ui in *cap.* 40. contrarium neque *explicite* neque *implicite* est dispositum, ergo n casu *concurrentis electionis & postulationis* valet. *Secundo*, *postulatio electio- s* vincit, quia *vis capitularis* in *duabus tertiis totius capituli* consistere credi- , (§. 16.) ergo vota *duplo maiora absolute talia* esse debent. *Tertio*, in *cap.* . intelligi *vota duplo maiora absolute talia:* quod quidem temere negant Ad- sarii, verum euidenter probari potest hoc modo: *Duo* solum aderant candi- i, in quos *omnium* electorum vota collata erant. Hoc nemo negare potest, qui contra clara verba textus disputare velit. In eiusmodi autem casu, si tantum candidati adsunt, vota *intuitu competitoris duplo maiora* sunt etiam *in- u totius praesentis capituli maiora* s. *absolute talia* & v. v., idque ex ratione *thmetica*. (§. 3. & 9.) Dum igitur Pontifex statuit: *quod si postulantes duplo iorem facerent numerum, quam 16. electores, tu vice nostra postulationem admit-* — & porro: *Quod si ad faciendum duplo maiorem numerum simul* NB. OMNES *edicti* (postulantes) *minime sufficerent — tu, postulatione repulsa, electionem bani auctoritate nostra confirmes* — non alia *vota duplo maiora*, quam *absolute a*, intelligere potuit Concedimus, Pontificem *verum* numerum *omnium* vo- tium ignorasse, eumque hoc solum sciuisse, 16. suffragia fauere *eligibili* Ple- no, latuisse vero Pontificem, quot praecise & determinate vota *postulauerint* chiepiscopum. Sed quid inde? Ego sane non video, quid ex eo ad hanc ntrouersiam colligi possit. Ceterum ex his euidens est, in *illo casu*, qui con- etur in c. 40., idem esse dicere: *numerus postulantium debet esse duplo maior nero eligentium*, aut: *numerus postulantium debet habere duas tertias respectu to- s Capituli:* quod tamen NELLERVS negat. Exinde quoque patet, mani- to falsam esse conclusionem BÖCKHNII: *Igitur dum iussit confirmari electio- n, si pars altera duplo non esset maior; eam in illa quoque hypothesi, qua 16. ctores non essent pars tertia, sustineri voluit.* (Quae, qualis, quanta conclu- ? Nonne *postulabilis*, si vota *eligentium* non efficiebant *partem tertiam*, *ultra s* habebat *tertias?* Et nonne *postulabilis* tum victor erat, neutiquam vero *eli- ilis?*) *Atque hinc nec vicissim ad postulationem cum electione conuenientem deter- nate requiruntur duae tertiae absolute tales.* ... Omnino requiruntur: nam si in *u Constantinopolitano* vota *postulantium* non efficiebant *duas* suffragiorum *ter- tias,*

tias, tum *sedecim eligentium* vota certissime non saltem *vnam tertiam*, sed potius *vltra vnam tertiam omnium* suffragiorum constituebant; & cum Pontifex *postulationem* tum demum admitti voluerit, si vota *duplo maiora* respectu *sedecim* eligentium illi faueant, omnino, vt probauimus, aliter statui nequit, quam Pontificem *duplo maiora absolute talia* intellexisse. *Quarto*, posita hac, quod in *cap.* 40. *duplo maiora absolute talia* intellexerit Pontifex, indubitata & arithmetice probata veritate, prona est consequentia, vt & in casu, quo *tres pluresue* adsunt candidati, *postulabilis* non aliter vincat *eligibilem*, quam votis *duplo maioribus absolute talibus* instructus. In eiusmodi enim constitutionibus, ad *ius commune* pertinentibus, *principium iuris generale* in iis latens & pro basi decisionis positum separandum esse ab *hypothesi casus relati particularis* notissimum est. 3) Et cur in casu *duorum* candidatorum *postulabilis* demum vinceret *eligibilem* votis *duplo maioribus absolute talibus*, in casu autem *trium pluriumue* candidatorum votis *duplo maioribus respectiue talibus* instructus? e. g. Ex 24. votantibus 13. *postulant* Aulum, 6. *eligunt* Titium & 5. *eligunt* Tullium. In hoc casu ex Aduersariorum sententia vinceret Aulus, quia ipsi fauent vota *duplo maiora respectiue talia*. Nam quae differentia est, vtrum *postulabilis* cum *vno eligibili*, aut cum *pluribus eligibilibus*, aut cum *eligibili & postulabili* concurrat? cur in illo casu maiorem requiris votorum numerum, quam in hoc? *Quinto*, quod ad *attractionem* partis *minoris*, quae *communem electionem* aut *postulationem* non publicauit, a NELLERO ingeniose excogitatam attinet, supra iam (§. 8.) dixi, & iterum intrepide dico, hanc *attractionem* esse lernam absurdissimarum conclusionum, in iure canonico plane incognitam & omnibus Canonistis inauditam, imo aliis principiis iuris canonici, de *mutatione votorum post publicatum scrutinium* prohibita, & de *accessu minoris partis ad maiorem* non valente, e diametro repugnantem; itaque nouum ingenii NELLERIANI partum numquam in iure nostro admittendum, aut tolerandum. Plura de hac *attractione* dicemus in §. 20. & 21.

Et his, quae attulimus, argumentis, *communem* sententiam de votis *duplo maioribus absolute talibus* contra Aduersariorum tela in tuto collocatam esse loco nobis equidem persuademus.

1) in *Commentar. in ius canon. vniuersum* lib. I. tit. 5. n. 45. seq.

2) in *diss.* de *postulatione Praelatorum* §. 3. qu. ad n. 6. apud SCHMIDT in *Thesauro* T. II. p. 739. seq.

3) Id quod vel sexcentis exemplis probari potest. Occurrit l. 2. C. de *rescind. vend.* & c. 11. c. 16. & 18. X. de *testam.*

§. XIX.

§. XIX.

VOT VOTA REQVIRANTVR, VT ELIGIBILIS CVM POSTVLABILI CONCVRRENS PALMAM ACCIPIAT?

Restat quaestio de *eligibili*, & quot illum vota in concursu cum *postulabili* ɔrem constituant. *Duplex* iterum probe distinguenda est species, vtrum pe *unus eligibilis* cum *vno postulabili* concurrat; an *plures* adsint, ita vt *eligi-* cum *pluribus postulabilibus*, aut cum *pluribus diuersae qualitatis* concurrat, ıes fere hanc distinctionem negligunt, & confuse rem tractant.

In *priori* specie ex ratione *arithmetica* euidenter patet, *eligibilem vltra* *n tertiam* habere debere, nec illum victoriam reportare, si praecise *vna* *a* votorum ipsi faueat: quoniam hoc casu *postulabilis* alter *duplo maiora vota* *lute talia* habet, ideoque *eligibilem* vincit: idque ipse NELLERVS agnoscit. ur euidens est, *Perill.* GEORG. LVDOV. BOEHMERVM 1) qui de *hoc* *casu* loquitur, si *vnus* eligibilis cum *vno* postulabili concurrit, male do- se: *Si pars capituli* postulat *aliquem*, *pars* eligat; *postulatio non praeualet*, duabus tertiis *suffragiorum constet:* (hactenus bene) *sin secus*, *praeualet* ele- , *quae* vna tertia *constat.* — Ergo iudice BOEHMERO *vterque* vincit: *po-* *ıbilis* quia *duas tertias*, & *eligibilis* quia *vnam tertiam* habet. Nam in casu *um* candidatorum, si vna pars *vna* praecise *tertia* constat, omnino necesse vt altera pars *duabus tertiis* constet. Vides ergo doctrinam BOEHMERI ɔre manifesto implicari. *Vir Celeberr.* quodam BARTHELII 2), quem bationis caussa quoque laudauit, loco male intellecto deceptus est. In dem errorem incidit WOLFFGANG. SCHMITT, *Monachus Fuldensis*, seolus *compilator* pariter ac impudentissimus multis in locis *plagiarius*, 2 †) ita scri..t: *Si vero postulatio eiusmodi concurrat cum electione, adeo vt alii* *Capitularibus eligant, alii postulent, tunc vt postulatio praeualeat, postulandus* *'t habere duplo maiorem numerum votorum (duas tertias vocant) quam electus.* *le vicissim suffragia eligentium, vt ius electo tribuant, debent efficere tertiam* *tem suffragiorum collectim sumptorum, quae in electum & postulatum conspirant.*— eiusmodi ergo casu *vterque* vincit: *postulatus*, quia habet *duplo maiora*, & *lus*, quia habet *vnam tertiam.* En contradictionem! E ZECHIO sua trans- psit auctor, hic autem, quod probe notandum, non habet: *debent efficere* *ım tertiam*, sed: *debent* SVPERARE *vnam tertiam* &c.

In *posteriori* vero specie, si in *tres* aut *plures* candidatos vota collata sunt, *communi* Canonistarum sententia *eligibilis* victor est, si *vltra vnam tertiam* & *dem totius praesentis capituli* habet, non vero, si *praecise vna tertia* ipsi fa- :, & multo minus, si haec *vna tertia* tantum *respectiue talis* est. Ita recte :ent: AVG. BARBOSA, 3). ANDREAS VALLENSIS, 4) HENR.

CANISIVS 5). HENR. ZOESIVS, 6) ROB. KOENIG, 7) LVDO ENGEL, 8) ERNR. PIRHING, 9) VITVS PICHLER, 10) IACC WIESTNER, 11) FRANCISC. SCHMALZGRVEBER, 12) ANAC REIFFENSTVEL, 13) THOM. SCHMITZ, 14) IVST. REDN, 1 PETR. LEVRENIVS, 16) AD. IOS. GRENECK, 17) IO. IAC. MOS RVS, 18) BENED. OBERHAVSER, 19) ANTON. SCHMIDT, 2 & STEPHAN. RAVTENSTRAVCH, 21). Nunc vero & aduerſarios ſtremus, mirum quantum inter ſe diſſidentes atque diſcordantes. FRANCIS XAVER. ZECHIVS, 22) concedit quidem *vota eligentia* ſuperare debere *tiam partem*, ſed ſtatim addit: *ſuffragiorum collectim ſumtorum, quae in poſtu tum & electum conſpirant.* e. g. ex 20. electoribus 11. *poſtulant* & 7. *eligu* PAVL. IOS. de RIEGGER 23) ſufficere ait *tertiam votorum totius capi partem.* Ex PLACIDI BÖCKHN, cuius verba in §. *ant.* retulimus, ſent tia non ſolum *tertia praeciſe pars* ſufficit, ſed & illa pars *reſpectiue*, non *abſolu* computanda eſt. WOLFFG. SCHMITT c. l. *not.* p. idem fere dicit: *Non tem requiritur, vt in hoc caſu vota minora* ſuperent vnam tertiam quoad vn ſaltem votum: *quia dum in* cit. cap. 40. *poſtulatio tunc demum praefertur, ſi ſ fragia poſtulantium* duplo maiorem partem *efficiunt*, vnam tertiam eligentium *ſ ficere neceſſum eſt, quando ita diſperſa ſunt reliqua vota, vt poſtulantes in duplo excedant.* -- Denique *Clariſſ.* NELLERVS ita ſentit: *An electio, cum poſtu tione concurrens, debeat neceſſario habere* vltra vnam tertiam? *Reſpondetur. In ſu quo* totum capitulum *reduceretur* ad duas ſolummodo partes, *vnam* poſtula tium, *alteram* eligentium, *hoc vtique neceſſarium erit ex ratione arithmetica: q ſecus poſtulantes facerent* numerum duplo maiorem. *Sed, ſi eſſet ita diuiſum pitulum, vt* poſtulantes *non haberent eius* maiora, *eligentes* praeciſe *eius* terti *haberent, quaeſtio moueri poſſet. Caſus eſto:* Capitulum conſtat ex 60. Cano eis, 30. poſtularunt Caium, 20. elegerunt Titium; 10. diſperſe: .it vota ſt *Hoc caſu* ſentit *Cl.* BÖCKHN electionem praeualere: *eo quod* poſtulantium *merus non ſit* duplo maior *numero eligentium, quo ipſo impleatur omne id, qu* c. 40. *requirit ad victoriam electionis prae poſtulatione; cum ſit in eo altum ſile tium* de vna voce vltra vnam tertiam, *imo & de ipſa tertia, ſed* praeciſe *inſtitu tur* comparatio inter poſtulatum & electum, & *vnice quaeratur*, vtrum poſtu lantes ſint duplo maiores eligentibus; *ſin ſecus, electionem confirmari. Nos ſ putamus: vel* decem illi, *qui diſperſerunt vota ſua*, immiſcent ſe liti, vel non: *hoc, ſe ipſos facient alienos, & conſiderabitur Capitulum*, vt eſt reductum ad du ſolas partes, *& conſiſtet in 50. Quoniam igitur hac reductione ſtante, ſolummod conſiderantur* 30. poſtulantes ad 20. eligentes; *poſtulantes vero ſic non erunt i* numero duplo maiori *eligentibus, ſequitur hoc caſu eligentes habere* vltra vnam ter tiam Capituli reducti: *& ſic manebit rurſus verum, quod in concurſu poſtulation cum electione haec debeat habere* vltra vnam tertiam, *minus habere non debeat.* Si

vero

vero decem illi *se opponant tam postulationi*, *quam electioni*, *repelletur inprimis* postulatio, *quia 30. huic contradicerent*, *& sic* nimia foret contradictio & diuisio: *cessabitur deinde* electio, *quia 40. ei contradicunt*, *quoad hoc* causam *facientes* communem; *& erit pars maior*, *imo duae partes Capituli* inuitae, *quibus sane Canones dari nolunt Episcopum*, *a factione tam exigua electum*. —

Nobis, si cordate pronunciandum est, neutra harum singularium opinionum placet, sed, quam supra explicauimus, *communis sententia* rectissime se habere, & per exempla a nobis in §. 17. relata extra omnem dubitationem posita videtur. In illustri enim *causa Coloniensi*, testantibus Actis, ideo confirmata est *electio*, quia *electo* fauebant suffragia *plus quam vnam tertiam totius praesentis Capituli* efficientia. ZECHIVS, SCHMITTIVS & RIEGGERVS nulla protulerunt argumenta. BÖCKHNII rationes iam explosimus, nam, quae in §. 8. exposuimus argumenta, ea & hic valent. Concedimus quidem in c. 40. altum silentium esse de *vna voce vltra vnam tertiam*, imo & de *ipsa tertia*: si de *verbis* disputas; si autem de re *ipsa* quaeris, supra euidentissime probauimus, Pontificem non aliter voluisse *electioni* palmam deferre, quam si 16. vota *eligentium* efficiant *plus*, *quam vnam tertiam omnium votantium*. De *verbis* non disputamus, sed de *re*. Quod deinde ad NELLERI explicationem attinet: *primo*, exemplum ab ipso propositum neutiquam tribuendum est BÖCKHNIO, & mirari satis nequeo, quod talem casum figurare potuerit *Vir* ceteroquin rei peritissimus. Etenim in illo casu, quem NELLERVS figurauit, scrutinii actus plane foret *inutilis*, quia omnino deficiunt *maiora* capituli, quae tamen ex ipsa NELLERI sententia alibi prolata, *simpliciter* & *absolute* adesse debent, vt ad communem *electionis* aut *postulationis publicationem* rite procedi queat. (vid. §. 20.) *Secundo*, ingeniosissimus NELLERVS *nouum* iterum edidit partum, nempe *reductionem capituli ad duas solas partes*, si illi, qui disperserunt vota sua, liti se non immiscent. *Inaudita* hactenus fuit *talis reductio*, & ipse NELLERVS alio loco 23) docuit, *maiora* vota numerari respectu capituli *vt congregatum* est. Vbinam lex exstat, quae illos, qui disperserunt vota sua, & liti se non immiscent, *pro mortuis* aut *vmbris* declaret? Et cur in hoc casu deseris a te quoque enixam *attractionem minoris partis ad maiorem*, perspicacissime NELLERE? (§. 18.)

Stat igitur immota *communis* sententia, *eligibilem* in eiusmodi concursu tum vincere, si tot ipsi suffragia fauent, vt *plus quam vnam votorum totius praesentis capituli tertiam* habeat. Vt *integrum vnum* votum supra tertiam partem adsit, non *praecise* requiritur, quia Pontifex in c. 40. electionem confirmari iubet, si vota *postulantium*, quorum numerus *certus* ignorabatur, *duplo maiorem* non facerent numerum quam 16. vota *eligentium*. Nimirum aliquando numerus votorum *totus* in *tres* partes *aequales* non nisi per *fractiones* diuidi potest, ali-

aliquando *sine fractionibus*. In *hoc* casu *eligibilis integrum vnum* votum *vltra vnam tertiam* habere debet; non autem in *illo*. Sumamus casum ex *cap. 40.*, & fingamus *totum* votorum numerum fuisse 47., cuius *tertia pars* sunt $15\frac{2}{3}$. Nunc *eligibili* fauebant 16. suffragia, ergo habebat *trientem vnius* voti *vltra tertiam partem* capituli, non vero *integrum vnum* votum excedens. Nihilominus tamen secundum clara *cap. 40.* verba in eo casu, si totus votorum numerus fuisset 47., *eligibilis*, cui 16. suffragabantur, victoriam reportasset. Conferas, quae in §. 8. de simili quaestione diximus. Ceterum ex his perspicuum est, accurate non loqui quosdam Canonistas, e. g. REIFFENSTVELIVM, REDN, PICHLERVM, dum *vnum* votum *vltra vnam tertiam* indistincte desiderant.

1) in *Princip. Iur. canon.* §. 493. edit. 3*tiae*.

2) IO. CASPAR. BARTHEL. in *Opusc. iurid.* T. II. p. 532. *Electus postulato praefertur, etiam alias canonica votorum pluralitate destitutus, modo suffragia pro electo data* vnam tertiam ipsius postulati superent: *Sic si ex* 30. *suffragantibus* postulatus 19. electus 11. *suffragia numeret, potior* postulato electus *erit* ex c. 40. *Exemplum huius legimus de anno* 1688. &c. --- Perspicuum est, BARTHELIVM supponere casum *duorum* candidatorum, eumque non statuere, *electionem*, quae praecise *vna tertia* suffragiorum nititur, *postulatione* potiorem esse.

2 †) in *Instit. iur. eccles.* lib. II. tit. 14. §. 7. (*Fuldae* 1770. 4.)

3) in *iur. eccles.* lib. 1. cap. 19. n. 18.

4) in *Paratit. iur. can.* lib. 1. tit. 5. §. 4.

5) in *Commentar. ad Decretal.* eod. *tit.* n. 3.

6) in *Comment. in ius canon* eod. *tit.* n. 4.

7) in *Princ. iur. can.* eod. *tit.* n. 6.

8) in *Colleg. iur. can.* eod. *tit.* n. 6.

9) in *Iur. canon.* eod. *tit.* n. 18.

10) in *Iur. canon.* eod. *tit.* n. 10.

11) in *Instit. canon.* eod. *tit.* n. 28.

12) in *Iur. can.* eod. *tit.* n. 19.

13) in *Iur. canon.* eod. *tit.* n. 154.

14) in *Medulla iur. canon.* p. 71.

15) c. l. p. 32. n. 120.

16) in *Foro benefic.* P. 2. qu. 202.

17) in *Exam. iur. can.* lib. 1. tit. 5. q. 6.

18) im teutschen Staatsrecht T. XI. c. 38. §. 154.

19) in

19) in *Praelect. canon.* lib. 1. tit. 5. §. 9.
20) in *Instit. iur. eccles.* T. I. p. 308.
21) in *Instit. iur. eccles.* §. 748.
22) in *Hierarch. eccles.* §. 223.
23) in *diss.* 1. de *Sacrae elect. processu* §. 5. n. 13. apud SCHMIDT. T. II. p. 717.

§. XX.

ACTVS SCRVTINII NON DEBET ESSE PLANE INVTILIS.

Eligibilis ergo in *concursu* cum *postulabili* gaudet *praerogatiua*, vt victor discedat, quamuis *maiora* capituli vota non habeat. Sed haec praerogatiua cum grano salis applicanda est. Quid enim, si ex 60. electoribus 30. *postularint* Caium, 30. *elegerint* Titium? aut: si ex 60. canonicis 29. *postulent* Caium, 21. *eligant* Titium, 10. *eligant* aut *postulent* vnum vel plures? Putasne in his casibus palmam accipere Titium *electum*, qui vtrique *vltra vnam tertiam* suffragiorum *absolute* talium habet? Neutiquam vincit. Sed quae ratio? Haec est: Actus scrutinii nondum est *vtilis* & *perfectus*, vt *communis* capitularis *electionis publicatio* peragi queat; ad hunc enim effectum requiritur, vt, *collatione votorum* instituta, *vni* candidatorum saltim *maiora absolute talia* faueant, licet *hic* victor non exsistat, quod in casu concursus *postulationis* cum *electione* contingere potest. Hanc thesin, de qua *generatim* nemo dubitat, (§. 8.) recte ad *concursum postulationis* & *electionis* applicant, &, nisi *postulabilis* vota saltem *maiora absolute talia* habeat, (nam si ipse *eligibilis* votis *maioribus absolute talibus* instructus est, ob *regulam generalem*, (§. 8.) & non ob *praerogatiuam concursus*, palmam accipit.) *eligibilem*, quantumuis suffragiis *vltra vnam tertiam* instructum, victorem non declarant antea iam laudati BÖCKHNIVS, ZECHIVS, ANTON. SCHMIDTIVS & IO. GEORG. SCHLOERIVS. *1*) Vt ergo *iustus* in *eiusmodi concursu* suffragiorum numerus adsit, non solum requiritur, vt *eligibili* faueant suffragia *vnam tertiam* capituli *totius excedentia*, sed & desideratur, vt *concurrens* aliquis *postulabilis* habeat vota saltem *simpliciter maiora*. Quae tamen egregia obseruatio plerosque fugit.

1) in *diss.* ad *Concord. German.* de *Electione Archi- & Episcoporum in Germania.* Mogunt. 1767. pag. 55. seq.

§. XXI.

QVANDO CONCVRSVS POSTVLATIONIS CVM ELECTIONE ADSIT?

Nobilissima restat quaestio: quando nimirum vere dici possit, *postulationem* cum *electione* concurrere? Frustra euoluis omnes Canonistas. NELLERVS,

RVS, *Vir eruditissimus*, *primus* est, qui illam posuit, & sequenti modo dissoluit: *Concurrere tunc modo intelligitur postulatio cum electione*, quando vnus postulantium, suo & sibi consentientium nomine, in communi publicauit *postulationem*, & ex altera parte alius vnus suam electionem: *non autem iam*, *quod vota in protocollo scripta sint*, *quorundam postulantium*, *quorundam vero eligentium*, arg. c. 7. de elect. in 6. *Et ratio est ex* cap. 55. X. de elect., *quia sine* publicatione communi *non est electio*, *nec postulatio*, *ergo neque concursus vnius cum altera. Vnde inanis erat in quadam Germaniae electione*, *hoc seculo celebrata*, *scrupulus*, *malaque instructio Canonicorum illorum*, *qui intendebant* postulare, *aliis volentibus* eligere, *erantque in casu*, *quo* eligentes *non facere poterant* maiora *Capituli*, postulantes *vero non* duas tertias. *Crediderunt hi*, *periculum sibi fore*, & *postulando*, *si in scrutiniis*, *quae saepius iterabantur*, *vnquam darent* vota postulantia: *ideoque nulla dabant* postulando, *sed variando mox huic*, *mox illi*, eligentes, *quos tamen non intendebant serio: resultauit hoc modo tandem*, *illis non opinantibus*, electio, postulatione *in scrutinio non comparente. Debuissent illi* vota postulantia *audacter* dare in quouis scrutinio, *sed eo publicato*, *nec habitis duabus tertiis*, *non procedere* ad publicationem communem suae postulationis: *tunc non exstitisset concursus: & licet eligentes in numero minori existentes*, *suam electionem publicassent*, *nihil egissent*, *cum nec habuissent maiora Capituli*, *nec concurrissent cum postulatione*, *vtpote quae nondum fuisset in mundo.* — NELLERO vnicus, quantum scio, adstipulatur *Heidelbergensis Canonista* ANTON. SCHMIDTIVS, 2) sed sine argumentis.

Ego vero a NELLERO iterum dissentio, quod aegre facio, idque non nisi ex grauissimis, quas habeo, rationibus. Ipse NELLERVS cum *omnibus* Canonistis docet, 3) *scrutinii* actum, in quo obseruanda est dispositio c. 42. X. de *elect.*, ita instituendum esse, I. vt eligantur *tres scrutatores*; II. vt hi *scrutatores* exquirant *singulorum* vocalium vota, eaque in scriptis redigi faciant; III. vt, exquisitis *omnibus* votis, illa *publicentur in communi*, i. e. coram *vniuersis* electoribus significetur, in quas personas suffragia collata fuerint, & quot cuique faueant. Recitatur nempe publice *protocollum*, in quod fuerunt descripta vota. Et hic actus vocatur *publicatio scrutinii.* IV. vt, *publicatione scrutinii* facta, statim a *scrutatoribus* suscipiatur *collatio votorum*, & eum quidem in finem, vt appareat, vtrum actus scrutinii sit *vtilis*, i. e. an in *praesenti* casu *iustus* adsit suffragiorum, in aliquam personam conspirantium numerus, vt illa palmam accipere possit. Omnino igitur considerari debet, vtrum *omnes* candidati sint *eligibiles*, an *omnes postulabiles*, an *alius aliue eligibiles alius aliue postulabiles.* Si, *collatione* instituta, *iustus* in *praesenti* casu (conf. §. 18. 19. & 20.) non inuenitur suffragiorum numerus, scrutinii actus plane *inutilis* est, & *nouum* suscipitur *scrutinium*, vel *eodem*, vel *alio* die. Si vero *iustus* in *praesenti* casu reperitur suffragiorum, in aliquam personam conspirantium, numerus,

ad

id officium *ſcrutatorum*, praeſertim *primi*, pertinet V. vt hac illaue formula conſueta *electionem* aut *poſtulationem communem* ſ. *capitularem* publicet. Quod ſi *ſcrutatores* circa hanc *publicationem communem* peccant, vt forte illum non *publicant*, cui *iuſtus* votorum numerus in *praeſenti* caſu fauet, *eorum* eſt culpa, non vero *votantium*. 4) Igitur per ſe patet candidatos, in quos in ſcrutinio vota collata ſunt, *omnes* poſt *publicatum ſcrutinium* in actu *collationis votorum* CONCVRRERE; niſi enim hoc concedas, qua quaeſo ratione ſuſcipi poſſet *votorum collatio* ? Atqui *Celeberr.* NELLERVS 5) ipſe ſtatuit in caſu *electionis mixtae*, i. e. vbi *candidati diuerſae qualitatis* adſunt, accurate obſeruandam eſſe formam in c. 42. X. de *elect. ſcrutinio* praeſcriptam; ergo indubium quoque eſt, poſt *publicatum ſcrutinium*, in actu *collationis votorum* ſtatim ſuſcipiendo, *eligibilem* cum *poſtulabili concurrere*. Et haec eſt ratio, cur *omnes canoniſtae* recentiores & antiquiores, de quaeſtione, a NELLERO mota, reſoluenda ſolliciti non fuerint, putantes, eam non eſſe diſputabilem, ſed extra omnem dubitationem poſitam. Accedit, quod *eligentibus* vota *mutare* non liceat, *publicato ſcrutinio*; 6) & quamuis *poſtulantibus* variandi facultas detur, quamdiu poſtulatio *ſuperiori* nondum eſt *praeſentata*, 7) id tamen ad eum praecipue pertinet caſum, quando *poſtulatio* in actu *collationis votorum iuſtum* habuit ſuffragiorum numerum, & *communis poſtulatio* facta eſt, In actu quidem ſcrutinii *diſcordi* fieri plerumque ſolet, vt *alterius* partis *electio* aut *poſtulatio*, quam praetendit canonicam eſſe, a *ſcrutatore* tamen non eſt publicata, per *vnum adhaerentium* votantium in *communem electionem* aut *poſtulationem* redigatur & *publicetur*, ſed hoc *abſolute* non eſſe neceſſarium, cauſa illuſtris *Colonienſis* clariſſime probat. In illo enim *ſcrutinii* actu *primus ſcrutator poſtulationem communem* publicauerat, nulla *communi electione* vel ab ipſo, vel ab vno *eligentium* Capitularium *publicata*. Obiiciebat quoque *omiſſam communem electionem* FÜRSTENBERGIVS, & *conſenſum poſtulationis cum electione* negabat adeſſe. Sed iuſte haec exceptio reiecta, & *electio*, cui *iuſtus* in *actu collationis votorum* fauit ſuffragiorum numerus, nihilominus ex capite *iuſtitiae*, non *gratiae*, Romae *confirmata* eſt. 8) *Leges*, a NELLERO excitatae, dicis gratia allegatae ſunt, & theſin, ab ipſo defenſam, nequaquam probant, vt nemini, qui textus inſpicit, obſcurum eſſe poteſt.

Duo, velut corollaria, adnectimus; *Primum*, quod NELLERI cautela, *poſtulantibus* commendata, inanis & inutilis ſit, quodque canonicos, quos in mente habuit, immerito taxauerit; *alterum*, quod nunc ſole clarius ſit, *attractionem minoris partis ad maiorem*, & *reductionem capituli ad duas partes*, de quibus in §. 18. & 19. pluribus dictum eſt, mera eſſe *noua* figmenta, ex *iure canonico* eliminanda.

1) in *diſſ.* de *poſtulatione Praelatorum* §. 3. n. 7. apud SCHMIDT T. II. p. 748.

2) in

2) in *Instit. iur. eccles.* T. I. p. 308.

3) in *diss.* I. de *sacrae electionis processu* §. 5. n. 6. seq. apud SCHMIDT T. II. p. 716. seqq.

4) PASSERINVS in *tr.* de *elect.* c. 19. qu. 5. n. 31. seq.

5) apud SCHMIDT T. II. p. 746. n. 3.

6) c. 58. X. de *elect.*

7) c. 4. X. de *postul.*

8) Instar omnium VITVS PICHLER. in *Iure can. practice enucleato*, p. 42. & c. l. qui causam Coloniensem diligentissime pertractarunt, hic euoluantur.

§. XXII.

DE ARBITRIO SVPERIORIS IN CONCVRSV ELECTIONIS ET POSTVLATIONIS.

Nunc rite & ex quacunque parte enucleatam a nobis esse doctrinam de *iusto* suffragiorum numero in *electione & postulatione canonica*, praesertim vero in *concursu vtriusque*, nobis persuademus. Vnam adhuc addere nobis liceat, quodammodo connexam, controuersiam. Quaeritur nimirum: vtrum in *superioris arbitrio* positum sit, in casu *concursus*, *postulationem*, quae quidem *maiorem* capituli *simpliciter talia*, non autem vota *duplo maiora*, habet, *admittere*, vel *electionem* concurrentem, cui suffragia, *plus quam vnam tertiam* capituli efficientia fauent, *confirmare?* Affirmatiuam sententiam plures tuentur, veluti PASSERINVS, ENGELIVS, PIRHINGIVS & LAYMANNVS, aliique, quibus calculum quoque suum, quod valde miror, adiecit NELLERVS. 1) Negatiuam vero amplectuntur WIESTNERVS, KÖNIGIVS, SCHMIERIVS, REIFFENSTVELIVS, BÖCKHNIVS & plures, quam quoque sententiam ex professo confirmauit IO. GEORG. SCHLOERIVS. 2)

1) in *cit. diss.* apud SCHMIDT. T. II. p. 851. seq.

2) in *cit. diss.*

§. XXIII.

VSVS INTER EVANGELICOS.

Sed quis huius tractationis, de *iusto* votorum numero in electionis negotio, *inter Euangelicos vsus?* Insignis omnino, quod praeclare ostendit *Vir summus* IVST. HENN. BOEHMERVS, 1) qui, licet in ipsa de *iusto* numero suffragiorum controuersia cum reliquis omnibus *Protestantibus Canonistis* plane sterilis sit, vsum tamen huius doctrinae inter *Euangelicos* egregie & solide stabiliuit.

1) in *Iure eccles. Protestant.* T. I. lib. 1. tit. 5.

Vnum

Vnum etiamnum tibi indicatum volo L. B. In *Biblioth. iurid.* LIPE-IANA refertur IO. ANDR. *de* BOISGAVTIER *diss.* de *electionis postulatio-isque concursu*. Argent. 1752. Quod scriptum meas vt ad manus perueniret, iligentiam, quam potui, adhibui prope omnem. Sed optatis meis adeo ex-di, vt dum haec scribo, illa adhuc dissertatione caream. Quodsi amici cu-isdam verbis fides habenda est, illa meris iisque breuioribus, nullius pror-is momenti, thesibus constat. Quod ego quidem facile crediderim, cum issertationum, quas Candidati *Galli* pro obtinendis gradibus academicis *Ar-ntorati* ventilant, tantum non omnium, eam sortem atque conditionem se, quilibet in *historia iurisprudentiae litteraria* non plane hospes iam du-um norit.

XII.

LUDOVICI PHILIPPI BEHLEN J. V. D.

Eminent. ac Celsiss. Archiep. et Principis Elect. Mogunt. Consiliarii Eccles. SS. Canonum in Academia Moguntin. quondam Professoris

DISSERTATIO

DE

DEFRAUDATIONIBUS DECIMARUM.

§. I.

Hujus loci non est, ipsarum Decimarum origines, qualitates, & jura quæcunque fusius excutere, præstiterunt id satis Viri diversarum nationum, imo & non unius Religionis eruditissimi, qui Ecclesiasticas & civiles hujus rei antiquitates e ruderibus excitarunt. Inter Catholicos THOMASSINUM & ESPENIUM, inter Protestantes SELDENUM, SCALIGERUM, HOTTINGERUM, BINGHAMUM, HUMPHREDUM PRIDEAUX hic notasse sufficiat. Satis illi deduxerunt, antiquissimum Decimarum reditum inter homines extitisse, Decimasque ab origine sua vel laicales fuisse, vel Ecclesiasticas, ac hodiedum uno vel altero titulo Decimas adhuc percipi, ita, ut in ipsis causarum figuris difficile quandoque sit, discernere, num laicalis, num vero Ecclesiasticæ sint originis hæ vel illæ Decimæ; quin vel in ipsa thesi non una Scriptorum mens est, quod satis apparet ex GEORG. AUG. BOEHMERI *Dissert. de Orig. & Fat. Decim. in Germ.*, qui Scriptor totus in eo est, ut plerisque in Germania Decimis originem mere laicalem adscribat.

§. II.

Nec hujus loci est, Decimarum divisiones longius enarrare in prædiales, personales, mixtas, majores, minores, novales, easque vel proprie vel improprie tales, multo minus divisiones ab ipsis fructuum speciebus desumptas vini, frumenti, olei, fœni, animalium, & quæ sunt innumera alia. Neque

que vacat, Decimarum fata ex tot sæculorum historiis antiquiora vel recentiora a) recensere, quibus alibi nullæ omnino Decimæ, alibi rigorosius omnes Decimarum species præbentur, alibi majores tantum, nullæ autem fœni, vel olerum aut animalium, alibi animalium omnium, equorum etiam, vulgo Füllen-Zehenden, b) alibi decima præcise, alibi duodecima, vel quindecima, imo vigesima, vel trigesima; hæc enim omnia extra Dissertationis præfixæ scopum abeunt, qua defraudationes illarum tantum Decimarum delineabo, quæ hodiedum adhuc debentur in theoria & praxi.

§. III.

Decimarum justitiam satis omnes, qui hac de re tractarunt, Scriptores demonstrarunt, sive enim originis sint laicalis, adeoque antiquissima collectarum species terrarum Dominis pensitari solita, sive census a colonis, servisque glebæ adscriptis Domino præstandus, sive originis sint Ecclesiasticæ, ac in V. & N. L. ministrorum Ecclesiæ sustentationi, ipsarumque Ecclesiarum usibus, sartisque tectis conservandis destinatæ, utroque modo sumptæ sua se justitia & æquitate commendant, ita quidem, ut in hac Decimarum materia fraus & dolus minus indulgentiæ mereatur, quam in contractuum materia, aliisque, queis ærarium expilatur circa gabellas, telonia, similesve præstationes, artibus; soli indociles olim Saxones Decimarum nomen detestati sunt, olique in rusticorum bello rebelles subditi Christianæ libertatis prætextu & Principum ac Dynastarum imperia una cum operis ipsis debitis ac Decimis in vanum detrectarunt.

§. IV.

Sine discrimine igitur, cujus originis, qualitatis, aut quantitatis sint Decimæ, quave ratione in hos, vel in illos etiam Laicos translatæ sint Decimæ Ecclesiis ereptæ, aut rursus ad Ecclesias non Parochiales, vel ipsa Religiosorum asceteria pervenerint; cum certum semper sit & maneat, suum cuique tribuendum, suas proin cuilibet possessori Decimas titulis tam antiquis, tamque justis quæsitas, consectarium est, qualemcunque Decimarum defraudationem injustam esse & refrænandam.

Ggg 2 §. V.

a) Ordinat. decim. Archi-Episc. Mogunt. JOANNIS PHILIPPI anno 1661. 15. Septembr. ubi: Ben bevor gewesenen Land-verderblichen Kriegs-Unruheh.... allerhand Unbilligkeiten und Veruntreuungen einschleichen, indem sich etliche Gemeinde unterstehen, das Außzehenden zu verweigeren.

b) BOEHMER Jur. Eccl. Protest. L. 3. tit. 30. §. 49.

§. V.

Potest autem defraudatio, sive injusta Decimarum læsio contingere vel in quantitate, cum videlicet decimandus vel nullas, vel saltem non integras solvit; sive in qualitate, dum id, quod vilioris aut deterioris est conditionis, Decimatori datur; vel demum in utroque conjunctim, quando & non integras Decimas, & id, quod vilius, persolvit decimandus.

§. VI.

Jus commune Ecclesiasticum, si quis hac in materia, prouti oportet, consulat, regulam illud generalem exhibet ejusmodi, ut Decimæ etiam personales, adeoque Decima omnis lucri ex licito questu, artificio, militia, piscatione &c. provenientis tanquam debita solvatur a). Hæ tamen Decimæ, eo quod parum aut nihil demptis expensis quandoque remaneret, paulatim exoleverunt b). Porro iidem sacri Canones c) statuunt, ut decima præcise spica, decimum granum, decimum animal vel pullus, decima uva solvatur; id quod etiam constitutum habetur in Ordinat. Decim. SEBASTIANI Archi-Episcopi Mog. d) unde consectarium est, defraudationem Decimarum jam esse, si quid minus in quantitate præstetur; adeoque hodiedum adhuc universaliter & in regula fundum decimabilem teneri ad decimam præcise tam diu, quamdiu a possessoribus fundi vel doceatur remissio, vel pristini juris per consuetudinem, quæ hac in parte multum attendenda e), abrogatio; eo quod juri communi eousque insistendum sit, donec contrarium plene probetur introductum f); nunquam enim recedendum a regula, nisi de contrario doceatur g).

§. VII.

Ab hac autem constituta obligatione varios reperire est inique recedentes,

a) C. 20. 22. 28. de Dec. Synod. Londin. 1157. Can. 13.

b) Besold thes. pract. V. Zehenden.

c) C. 5. & 22. de Decim.

d) Cit. Ordin. 1547. Mittwochen nach Assumpt. Mariæ verbis: den zehenden Theil ohne allen Betrug und Listigkeiten.

e) S. Thom. Aquin. 2. 2. q. 87. a. 2. C. 20. de Decim.

f) Van Espen Jur. Can. p. 2. tit. 33. C. 2. N. 36. & 37.

g) Salicet. in L. Fundum. C. qui pot. in pign. C. 2. de conjug. leprof. L ab ea parte 5. ff. de prob. Ordin. Archi-Episc. Joannis Philippi de anno 1661. cit.

tes, Decimasque omnes variis artibus Decimatori denegantes, & nullas omnino reddentes, quos ut bonus Pastor Archi-Episcopus & Elector Moguntinus SEBASTIANUS in Constit. cit. verbis: *Salutis aeternae faciunt jacturam, Dei iram in se provocant, varias a Deo vindice poenas &c. ideo sentiunt*, vehementer monet, ut *Decimas, cujuscunque conditionis, dignitatis, aetatis, sexus sint, rite pendant sub poena non relaxanda* a). Commemorare nolo, nec attingere enormissimam eorum fraudem, qua non raro locorum Domini ob praepotentiam suam certos agros, certos districtus, a Decimis immunes nullo allegabili titulo praetendunt. Sileo illos, qui anno stercorationis immunitatem sibi arrogant; sileo pariter fraudem, quam adhibent, qui ex agris decimabilibus hortos ex consuetudine loci non decimabiles efficiunt; an quoque hic recenseri possit novalium praetensio, dum quis ejusmodi Decimas, quas ex quolibet fundo percipiendi intra limites suae Parochiae intentionem in Jure Canonico fundatam habet Parochus b), ideoque eas HENRICUS III. Brabantiae Dux suo in testamento Ecclesiis, *ad quas pleno jure pertinent*, restituit, jure territorii, regalium, advocatiae, aut jurisdictionis sibi arrogat, non vacat determinare c).

§. VIII.

Silere tamen haud vacat eos, qui, dum Decimam v. g. de frumento per annum una jam vice Decimatori persolverunt, secundam eodem in agro & anno speciem seminant, colliguntque, de hac autem secunda frugum collectione Decimas abnegant, integros sibi fructus nullis Decimis praestitis retinentes, parum memores ex omnibus terrae fructibus & proventibus indistincte *integram, sanctamque* Decimam deberi, prouti superius demonstratum, & expresse statutum habetur a). Fructus autem secundo plantatos & collectos quis negabit esse veros proventus terrae, per consequens & Decimas de iis praestandas b). Taceo, Decimas esse onus reale, adeoque percipi non poterunt fructus, nisi solu-

a) Confer. MOLAN. Prof. Lovan. orat. 2. de Decim. C. 7.

b) C. 2. de Decim. in 6. Concil. Burdigal. 1255. Can. 31.

c) Vid. VAN ESPEN loc. cit. C. 6. N. 14. & 15. BOEHM. J. E. P. cit. N. 60. & seqq.

a) C. nuntios. C. ex parte de Decim. Can. omnes 16. q. 7. Abbat. in C. ex parte Ordin. Decim. BERTHOLDI Archi-Episc. Mogunt. de anno 1487. 16. Martii.

b) C. 1. de Decim. BOEHM. loc. cit. N. 80. & in terminis, ut ajunt, terminantissimis decidunt Abb. l. c. REBUFFUS q. 8. N. 7. in fin. C. multiplici. C. in tuo. de Decim.

ſoluto onere inhærente, quin onera per annum habita deducere liceat c). Accedit, quod decimandus ejusmodi duplex commodum eodem ex agro & anno reportaverit, qui ergo eum pudebit, duplex etiam onus ſubire d)? Aſt ſemel jam decimatum eſt, ad quid ulterior decimatio? Dico enim, nunquid etiam ſemel jam commodum ſive fructus percepti? Aſt tributa etiam non niſi ſemel penduntur per annum? Dico, diſparitas eſt inter tributa & Deimas, illa intuitu rei, hæ intuitu fructuum ſolvuntur e). Æque parum terret, quod nemo onera plura ſubire debeat eodem tempore f); nam duplex commodum eodem tempore perceptum poteſt & habere duplex onus. Nec refert, an bis maturæ fuerint fruges, nec ne, quoniam ex eadem ratione & de immaturis Decima danda g). Ager ſiquidem bis eodem in anno ſeminatus macrior efficitur, per conſequens Decimatori pro anno ſequente damnum datur.

§. IX.

Devium quoque greſſum a recta Decimarum præſtatione ponunt, qui per longiſſimum aut plane immemoriale tempus loco Decimarum in natura certam pecuniæ quantitatem Decimatori quotannis ſolverunt, deprehendenti dein Decimatori ſe in quantitate maximopere fraudari, adeoque Decimas ſuas in natura exigenti ſe opponunt, non attendentes, Decimas de jure in natura deberi, adeoque & in natura ſolvendas, res enim omnis eo modo ſolvenda, quo debita; quod autem pecunia loco earum ſumpta fuerit, ex accidenti fuit, re ipſa tamen ſolutio debita eſt ipſum debitum Decimarum ex ipſis fructibus. a) Nec etiam prior ſpecies debita utpote regularis & ordinaria unquam amittitur. b) Accedit, quod re & jure ſuo, exigendi videlicet Decimas in natura, uti vel non uti, ſit actus meræ facultatis, cui nullo unquam tempore, absque recuſatione ſive contradictione & patientia huic contra dictioni acquieſcente præſcribitur. c) Unde corruit præcipuum taliter

c) Ordin. Decim. BERTHOLDI cit.

d) Arg. C. 55. in 6. ANCHARAN. conſ. 217. N. 4. ubi: *Non eſt ferendus, qui vult commodum, & non vult ſentire onus.*

e) MEVIUS p. 9. Deciſ. 67. N. 7.

f) L. ſi cum dotem. ff. ſol. matrim.

g) ORDIN. DECIM. HASSO-DARMSTAD. 1695. §. II.

a) MEVIUS p. 2. deciſ. 70. N. 4.

b) BOEHMER loc. cit. N. 82.

c) TIRAQ. de retr. conv. §. I. gl. I. N. 21. PANORM. in C. quod translationem.

fraudantium argumentum, prætensa scilicet præscriptio, quæ hac in ex defectu possessionis necdum inchoatæ non habet, ubi pedem figat, incipiat. Per consequens, cum subsit hic solus titulus locationis, sive iæ annuæ pro Decimis in natura, dominii non translativus, adeoque æscriptionem insufficiens, immunitas ejuscemodi ceu præscripta præ- nullatenus potest, quæ tunc demum possessione legitima acquiritur, si adsit, cujus in arbitrio sit, petere id, a quo quis se immunem di- . Ex quibus sua sponte porro fluit, observantiam etiam immemoria- on inducere hic præsumptionem per pactum quoddam talem mutatio- ontigisse, cum potior sit & fortior præsumptio pro titulo locationis, dictum, & indicant verba antiquissimorum contractuum: statt des Ze- : für den Zehenden; & 2do certum sit, Decimas ab initio in natura debitas, adeoque fortissime præsumendum, ita etiam fuisse solutas, ıe & nunc ita solvendas; pactum certe ejusmodi ab allegante proban- k exhibendum. Atque his conformiter judicatum sæpius fuit a Rdmo Episc. Vic. Mogunt. variis in causis, a Judicio Elector. Aul. Mog. in Communit. in Cassel cont. Insign. Colleg. S. Petri Mogunt., nec non nera Imper. e)

§. X.

Non absimilem fallendi viam arripiunt, qui sine omni hæsitatione certis rictibus, ubi Decimas minutas vi consuetudinis aut aliunde non solvunt, tritici aut aliarum frugum ad Decimas majores pertinentium semine in quantitate incipiunt serere tale semen, cujus fructus ad Decimas mi- nactenus relati; quam fraudandi viam Decimator occludere si voluerit, as quoque minutas exigat; cum taliter defraudantes conditionem Deci- s reddant deteriorem a), eamque ob causam Eminentissimus PHILIP- CAROLUS, aliique Imperii Principes, & in specie Serenissimus PALA- JS puncto deren Grund-Bieren ordinarunt b), daß die Grund-Bieren für zu dem großen Zehenden gehören sollen. His porro in circumstantiis Deci- mæ

tionem. de offic. Legat. N. 4. Bald. in L. 6. C. de serv. Leyser differt. de reb. meræ facult. cum præjudicio Helmstad.

L. B. De Cramer T. 2. Opusc. Op. 8. §. 10. Idem p. 12. art. 3. §. 22.

L. B. De Cramer in seinen Wetzlar. Nebenst. p. 12. a. 3.

Mevius p. 9. Decis. 68. Arg. L. sed si. ff. de usufr. Monet. Tr. de Decim. C. 4. N. 74.

Die 25. Jun. 1742.

mæ minores subintrant, & induunt locum & obligationem majorum compensari oportet damnum illud Decimatori hoc modo causatum; cum colonus vi dominii habeat facultatem liberam plantandi semen que, etiam Decimatori denegandum non est, vi juris decimandi quale semen decimare, dictante id quoque naturali æquitate. Idque eo m nendum, cum fundus in & de se sit & maneat decimabilis, & locus id ciat, ut Decimas jusque fundo inhærens mutet d). Nec facit, quod I minores his in & ex locis hactenus non fuerint perceptæ, per consequ non usum jus fuerit extinctum; jus enim & causa exigendi semper ade & ager in se decimabilis semper mansit, & manet in eo jus decimandi donec vel cum toto agro, vel cum toto genere Decimarum intereat f).

§. XI.

In idem fere recidunt decimandorum complures, certam frug ciem antea per longum tempus in minori quantitate sine præstatione actione Decimarum, dein vero in majori quantitate non sine ingen matoris damno plantantes & seminantes, Decimas autem earundem denegantes; sed immerito. Fundatam quippe intentionem in jure ha cimator, petendi Decimas cujuscunque speciei & quantitatis a); ut a obstet, Decimas in casu non fuisse per longum tempus solutas, nec per consequens præscriptioni locum esse; siquidem hoc, sive petitio necessaria, cum decimandus sciat se esse obstrictum, ad illico solvend cimas b); diesque cæteroquin aut tempus interpellet pro homine a mas fructibus collectis præbendas c). Illud vero sive non solutio, n decimandos, tum quod de se jam sint in m. f., cum intelligant, De rem in casu esse Decimatorem universalem, Decimamque de omnibu fructibus deberi d); tum quod negativa non solutio Decimarum,

c) Farinac. in dec. posth. Decis. 502. Balb. de præscript. 2. p. p N. 21.

d) Boehm. loc. cit. N. 80.

e) De Lyncker respons. 170. N. 12.

f) De Cramer loc. cit. §. 28.

a) C. 21. C. nuntios 6. de Decim.

b) Werndle L. 2. C. 4.

c) C. cum homines de Decim. S. Thomas Aquin. 2. 2. qu. 87. ad 2.

d) C. nuntios. cit.

40. imo 100. annorum sine contradictione & acquiescentia nullum operetur effectum, etiam possessionis e). Quid? quod earundem exactio ex fructibus in minori quantitate primum plantatis quandam inhumanitatis & avaritiæ notam præ se ferret f). Unde consuetudo aut præscriptio in casu nequaquam allegari potest, cum non fuerint seminatæ in ea quantitate, ut honeste potuerint decimari, nec eo modo, quo fructus alias decimabiles seminantur; sed judicandum de iis erit, quasi fruges istæ nunquam eo in loco seminatæ fuissent; unde recurrendum erit vel ad consuetudinem vicinorum locorum, vel ad jus commune g), eamque doctrinam ESPENII in judicando adoptarit Camera Imperialis *in causa Communitatum Helterсdorff & Wupperich contra Von Hagen.* Quibus porro non immerito adstipulatur, quodsi Decimator statim ab initio plantationis Decimas exegisset, plus impendii, quam compendii habuisset; imo plantatio ejusmodi frugum forsan plane fuisset intermissa. Taceo in arbitrio colonorum alias fore, secundum proprium beneplacitum, si non tenerentur de qualicunque fructu in fundo decimabili plantato Decimas solvere, Decimatorem circumvenire, quod non venit dicendum h). Nec commemoro, requiri hic consuetudinem positivam, non solvendi Decimas, stabilitam actibus positivis, evectionibus videlicet & collectionibus publicis, nullis interim solutis Decimis a Decimatore petitis, a decimandis autem denegatis, Decimatore scilicet Ecclesiastico interim per 40. annos acquiescente ex ante dictis; sic enim exemptio & jus non solvendi Decimas ceu jus negativum acquiritur contra Ecclesiam ob læsionem & juris extinctionem. Sed nonne omne jus per solum non usum amitti potest, adeoque & jus decimandi in hoc vel illo fundo, in his vel illis fructibus ob negligentiam Decimatorum? Respondet D. DE CRAMER i), prout & ego §. X., negative, *idque asserere falsum esse, sed requiri copulative contradictionem & acquiescentiam*, uti dictum k). Quin tamen completa forsan præscriptio de specie ad speciem extendi valeret, siquidem non plus præscriptum, quam posses-

e) TUBINGENS. Differt. de Jur. Decim. univ. §. 13. apud DE CRAMER.

f) Laudat. VAN ESPEN loc. cit. C. 2. de Decim.

g) Cit. VAN ESPEN loc. cit.

h) Vid. die Solmsische Zehend-Ordnung. §. 11.

i) DE CRAMER p. 12. art. 3. §. 22. & 28.

k) REBUFF. q. 14. N. 3. CRAV. conf. 258. N. 16. GUTTIER. sicque decisum in Camer. Imper. in caus. Rdmi Capit. Cath. Spir. contr. Communit. in Birlenbach. subditor. Solm. contr. D. Comitem Solm. apud D. DE CRAMER.

possessum, nec præscriptio locum habet, nisi in illo actu, quo quis fuit usus l).

§. XII.

Insignem quoque fraudandi methodum plures hæredes admittunt, dum agros hæreditarios (idem cum proportione dic de vineis adeo divisis, ut decima, vigesima vel trigesima ohma certis in locis solummodo debita nullibi colligi valeat) inter se ita dividunt, & quasi dilacerant, ut nullus eorum 10. vel 20. &c. mergites suo in agro deinceps colligat, Decimatorque hac prava dividendi ratione nihil aut parum recipiat; unde quæstionis foret, annon Decimatio de agro in agrum facienda? Quod intrepide affirmandum, tum quod id non obscure insinuetur Deuter. 14. a), tum ob Ordinat. Eminentissimorum Archi-Episcoporum Mogunt. JOANNIS PHILIPPI cit. b), LOTHARII FRANCISCI 1712. die 9. August. §. 3. c), quam confirmarunt & innovarunt PHILIPPUS CAROLUS 21. Jun. 1732. §. 3. d), & modernus Eminentissimus FRIDERICUS CAROLUS 4. Septembr. 1751. §. 3. Idem etiam statutum in der Hessen-Darmstädtischen Zehend-Verordnung de anno 1695. §. 7. e) Item in einem Befehl des Ober-Amts Alzey 1676. die 17. Jun. f) Item Pfalz-Zweybrückischer Befehl auf Esenheim ad instantiam Reverendissimi Capituli Metropolit. Mogunt. die 26. Julii 1663. Vet. St. g) Nec deest ratio; hac enim malitiosa dividendi methodo ultra

l) L. 1. §. si quis interdicto. ff. de itin. act. priv. & ibi BART. N. 1. BARB. in C. auditis. de præscript. N. 2. MASC. de prob. concl. 14. & 946.

a) De omnibus fructibus, qui in agro tuo sunt. Vid. Lev. 27.

b) „Daß von einem Acker zum anderen fortzuzehlen ,,,, sie sich nicht schuldig „zu seyn erachten ,,,, wordurch dann die Decimatores wider alle Billigkeit „mehr als ein Drittheil aller Zehenden vervortheilet würden, wann sie absonderlich ein und anderer seinen Acker, so nur 18. Garben trüge, seinen Kindern vertheilte, und von 9. Garben nicht fortzuzehlen schuldig wäre.

c) „Soll von einem Acker auf den anderen gezehlet, und die ohnverzehend gebliebene Garben auf dem anderen Acker aufgerechnet werden.

d) „Soll von einem Acker auf den anderen :c. :c.

e) „Soll alsdann von einem Acker auf den anderen gezehlet, und aufgerechnet „werden.

f) „Von einer zehenden Garb auf die andere, von Acker zu Acker angezehlet „werde, ,,,, zur wohlverdienten Straf um 10. fl. für jede unterschlagene „Garb, beneben Ersetzung des Schadens, worauf die Zehende bestanden :c. :c.

g) „Damit der Zehend richtig abgereichet, von Acker zu Acker fortgezehlet.

a tertiam partem Decimator contra aequitatem defraudaretur (sunt verba linat. JOANNIS PHILIPPI cit.) malitiis autem hominum nihil est in- gendum h); nec etiam commodi quidquam ex malitia sua reportare quis et i). Et sane, quomodo, qui de 8. vel 9. mergitibus nihil solvit, *in- e de omnibus terrae fructibus*, prout & de jure communi & vi Decreti a Vice- nino in Rhingavia L. B. DE BICKEN jussu Archi-Episcopi & Electoris gunt. 1578. die 4. Septembr. promulgati tenetur k), nec non id jam an- BERTHOLDUS Archi-Episcopus & Elector Moguntinus *sub excommu- tione ipso facto incurrenda in ambitiosa cupiditatis filios & oves errantes Deci- s integram non solventes sub obtestatione divini judicii* graviter statuerat, De- as pendere dicendus? Unde, ut Decima *integre* solvatur, de agro in am eodem semine plantatum numerandi sunt manipuli, ac si in uno eo- ique agro fuissent collecti, eo quod & reliqui diversis in agris percepti, aeque fructus terrae, per consequens legi Decimationis subjecti, ac isti l). quid, si ager nullus, ad quem numeratio fiat, porro restet? Dividendi manipuli, qui infra decem sunt, & ligandi ita, ut decem exin fiant m).

§. XIII.

Est & via alia vicina huic fraudandi Decimas animalium, dum quis e. g. plures per annum anseres habuit, circa tempus Decimationi proximum ali- t alienat, aut aliter efficit, ut vix quatuor retineat, sic per tempus subin gissimum Decimatori nullum solvat, hocque agendi modo ille, dum ex 700. capitum grege vix unum decimare valet, jus suum sterile sentire debeat; in casu ut obviet ejusmodi fraudibus Decimator, de anno in annum anno- la & annumeranda sunt animalia, nec non suo tempore completo numero ario de iisdem Decima exigenda; si enim hoc obtineat in numeratione ma- alorum de agro in agrum, cur non & in annotatione animalium de anno in

Hhh 2

) L. 2. sol. matrim. L. in fundo. ff. R. V.

) C. ex literis. de dolo. L. sicui. 38. ff. ex quib. caus. maj.

) Ihren rechten und schuldigen Zehenden ohne Betrug und alle Gefahr zu ge- ben - - - - zu Erstattung des Zehendens, und ernster Straf angehalten wer- den soll.

) C. tua nobis. C. non est in potestate. de Decim. atque ita judicatum in Camer. Imp. in caus. Abbat. Ilbenstad. contra Communit. in Wülffersheim 10. Jun. 1733. & alias.

m) Ordin. Decim. Archi-Ep. de anno 1712. cit. §. 3. & 4. Decret. Palat. 1676. cit.: *Quia de omni fructu terrae juxta S. Scripturam Decima danda.* Hessen-Darmst. Zehend-Ordnung. cit. §. 7.

in annum? Certe jus otiosum, & prorsus inutile cæteroquin, imo nihil h bit Decimator.

§. XIV.

Cum de Defraudantibus solummodo agam, commemorare hic nolo quentatam sæpenumero præclaram, scilicet, Decimas furandi rationem, non pauci carcere aut laqueo plane digni solent uti, dum noctu frumen aut alias fruges spicis excutiunt, Decimatori paleas vacuas & stramen r quentes *).

§. XV.

Sunt Defraudantes, qui, dum agrum aut agros sibi vicinos habent, unum continuo meditantur, ut ex diversis ejusmodi agris, quorum unus alt immunitate a Decimis, majori fertilitate aut bonitate frugum præ alio gau unum quasi efficere possint, totum dein continuum exemptum prætendente mentientes, mergites in alio decimabili vel non æque fertili fundo colle noctu clam ad agros non decimabiles deportant, ac Decimatori eos, qu agris admodum macris creverunt, fructus præbent a), quos sane integra nium manipulorum confiscatione aut alias b) tum in propriam delicti pœn salutarem pro futuro correctionem, tum in aliorum terrorem mulctandos e nullus dubitarem. Ejusmodi deportationem vero summopere prohibuit Or Decim. Hasso-Darmstad. cit. §. 17. c) Et sane non video, quo pacto isti cimas rite & sine fraude, prout de Jure & Ordinat. DANIELIS Archi-E scopi Mogunt. 2da Octobris 1564. d) constitutum, præbeant.

§. XVI.

Nemo (opinor) erit, qui nesciat, quid sentiendum de iis, qui sem manipulos minores Decimatori relinquunt, aut noctu, vel summo mane, sequam Decimator manipulos sibi designatos avexit, mergites non paucos c

*) Vide Constit. Criminalem CAROLI V. art. 167.

a) Prohibitum id in Ordinat. JOANNIS PHILIPPI cit. „und also Vortheil an B und Güte der Aecker suchen.

b) Vid. Formalia des Chur-Pfälzischen Ober-Amts Alzey Befehl cit.

c) „Es solle keiner von einem Acker tragen.

d) „Bey einer nahmhaften Straf den gebührenden Zehenden, wie sie von Rechtswe „schuldig, zu lieferen, indem alle Gefährde und Vervortheilung abzuschaffen.

collecto cumulo capiunt, ac ne quid quoad numerum desit tali cumulo, ex uno diviso mergite binos rara arte multiplicant, paleasque, aut quid aliud mergitibus, ut æqualis sit omnium magnitudo, superaddunt; his ut obviaretur, quam optime ab Eminentissimis Archi-Episcopis & Electoribus Moguntinis LOTHARIO FRANCISCO & PHILIPPO CAROLO §. 8. Ordinat. cit. a), nec non in ORDINAT. HASSO-DARMSTAD. §. 13. iisdem fere verbis constitutum, ne quis de noctu, post campanæ pulsum, agros adeat, fruges vecturus, quodque Decimator relictum sibi manipulum sumere non teneatur b), imo deterioratam ejusmodi Decimam ex aliis compensare possit c).

§. XVII.

Inter alios reperiuntur defraudantes, qui, dum copiosam affulgere messem aut vindemiam conspiciunt, Decimatorem forsan aliunde pressum, aut de rei statu non sat certioratum adeuntes, pulcherrima commenta vix credibili dexteritate ita norunt componere & effingere, ut vilissimo subin pretio copiosissimos Decimarum fructus sibi comparent, quos profecto actionibus eam in rem competentibus Decimator convenire, aut saluberrimo juris remedio, restitutione videlicet in integrum sibi consulere, nequaquam negligat. Vid. DD. *ad tit. de restitut. in integr.*

§. XVIII.

Sunt præterea, qui non tantum in propriis, sed & alienis fructibus Decimatorem ingenti circa Decimas nocumento afficiunt; oves, vaccas, porcos, anseres fructibus & decimis necdum collectis aut avectis in agris pascentes, quod severe prohibitum in ORDINAT. HASSO-DARMSTAD. alleg. a) Idem dic de vineis.

Hhh 3 §. XIX.

a) Keineswegs aber des Nachts oder gegen Abend nach dem Abend-Läuten bey willkührlicher Straf Frucht ablangen.

b) Ordin. Mogunt. cit. §. 5. Die Zehend-Heber nicht schuldig diejenige Garbe zu nehmen, welche ihnen vorgelegt.

c) Ordin. Mogunt. cit. §. 6. Wo aber diese für keine Zehend-Garbe tüchtig, soll von dem Hauffen dieselbige genommen werden.

a) §. 19. „Die Schaaf-Küh-Schwein- und andere Hirten sollen mit dem Viehe „aus dem Feld bleiben, bis die Frucht allesamt heimgeführet. §. 20. Die „Gänse sollen gar nicht in das Stoppelfeld, viel weniger in die Weinberg ge„than werden. §. 21. Sodann wollen wir, daß die Schweine bey Straf ein„gehalten werden, bis ꝛc. ꝛc.

§. XIX.

Et hæc de non privilegiatis, nunc etiam deveniendum ad privilegiatos, hoc est, qui sub colore, aut inani fumo privilegii Decimas magistraliter defraudant; ejuscemodi privilegium falsum inter alia est, quod *Clericus Clericum non decimet*, unde non raro Clerici & Monachi Decimatori Ecclesiastico Decimas denegant, est futili & falsissimo fundamento, siquidem *Episcopus & alius possessor prædiorum Ecclesiasticorum, in cujus parochia prædia sita sunt, decimas prædiales solvere tenetur, idque non tantum de prædiis propriis, sed & de prædiis Ecclesiæ, cum Ecclesia quoque ad decimas prædiales teneatur Ecclesiæ, in cujus parochia prædia sita sunt, etiamsi prædia illa Ecclesiæ pro dote assignata forent* a). Et certe, si Clerici a Parochis ministerium laborum spiritualium accipiunt, aut prædia, quorum onus reale sunt decimæ, intra limites parochiæ possideant, cur decimas detrectent? Nec movet tralatitium illud citatum; hoc enim intelligendum venit de Parochis, qui intra fines suarum parochiarum prædia habent, & inde sibi ipsis decimas non reddunt b).

§. XX.

Est & alius ex privilegio desumptus fraudandi modus, si qui immunitatis a decimis privilegium in Corpore Juris clausum habeant circa prædia, quæ propriarum manuum labore colunt, hancque immunitatem dein in maximum Decimatoris præjudicium & detrimentum extendere velint ad omnia & singula, quæ etiam ut conductores possident; silebo ego, privilegia ejusmodi esse maxime odiosa, contra jus commune, in præjudicium & damnum tertii per consequens strictissime interpretanda a). Loquatur & audiatur CABASSUTIUS b): *Exemptiones istæ (Religiosorum) non extenduntur ad terras, quas præfata Religiones tradunt aliis excolendas in emphyteusin, vel in censum C. Licet. de Decim. veruntamen ut horum privilegiorum occasione Ecclesiæ non graventur, INNOCENTIUS III. in Concilio Generali provide decrevit circa Cistercienses, Templarios & Hospitalarios* (idem tene de iis, qui in omnibus quoad privilegia favorabilia & exemptiones volunt participare) *si quod prædium acquirant post idem ipsum generale Concilium, ut non hac exemptione fruatur, quamvis ab ipsis Religiosis possideatur & excolatur.* Audiatur etiam FABER c), decisum habens in Senatu Sabaudiæ

a) BENEDICTUS DE CAPRA Reg. 98. N. 14.
b) BOEHMERUS J. E. P. h. t. N. 78.
a) ZOËSIUS ad ff. tit. de Constit. Princip.
b) Jur. Canon. Theol. & Prax. L. 2. C. 29. N. 7.
c) In Cod. L. 1. tit. 3. Def. 1.

diæ in causa Franciscanorum contra Canonicos de la Chambre, hoc privilegium ad alios fundos, quam propriis manibus excultos se non posse extendere. Et sane non est ratio extendendi ejusmodi injuriosas (ut ait PETRUS BLESENSIS Epist. 82.) immunitates, olim intuitu *paupertatis* concessas, cum hodie amplissima prædia & latifundia post Concilium Lateranense nacti fuerint, & nanciscantur; unde in totum hodie cessare deberent ejusmodi privilegia, cum cesset eorum ratio d). Non attingam, quod, si ejusmodi privilegia ambitionis potius, quam Religionis instrumenta (ut ait idem PETRUS BLESENSIS) ad fundos quoslibet post Concilium Lateranense tanta in copia acquisitos contra C. 34. *de Decim.* extendere pro lubitu liceret, tota statim Parochia immunis foret. Certe *honestati contrarium, & obvium rationi est, manus extendere ad turpia lucra, vinearum emere multitudinem, ab aliis conducere, de quibus antehac decima solvi solebant, vinum tamen in usus proprios non convertere, ad alias imo Provincias deportare, & decimam subtrahere & auferre*, verba sunt INNOCENTII III. Epist. 85. L. 16. Edit. Bosquet. e).

§. XXI.

Ad memoratum modo abusum quam proxime accedunt, qui privilegia Pontificum immunitatis a decimis adducunt, quæ tamen vel nunquam fuere recepta, vel etiam non producta, in libris tamen impressis audacter venditata; non attendentes, privilegia usu non recepta viribus carere a), ea ceu facti probatione indigere b), & *non probata ejusmodi exemptione sic denegantes decimas contra præceptum Dei agere* c); ea exhibenda, inspicienda, & alleganti non credi d), subversari periculum artificiosæ sub- & obreptionis, ea esse in præjudicium & damnum Decimatorum gravissimum, contra clarissimam juris decisionem e), vi cujus de amodo acquirendis etiam propria manu excultis terris ob gravamen Ecclesiis imminens decimæ sunt persolvendæ; unde bene dicit ZYPÆUS f) ea, scilicet privilegia post Concilium Lateranense Magnum a Pontificibus quomodocunque obtenta, non esse in viridi observantia.

§. XXII.

d) L. Titia 87. ff. de Legat.

e) Vid. VAN ESPEN p. 2. tit. 33. C. 7. ubi hoc de abusu cordate scribit.

a) L. de quibus ff. de LL. KLOCK. Tom. 3. cons. 149.

b) C. 31. de offic. deleg.

c) Laudat. Ordin. JOANNIS PHILIPPI Archi - Episc. ohne genugsamen Beweiß *tituli exemptionis.*

d) C. 7. de priv.

e) C. 34. de Decim. cit.

f) Consult. 8. de Decim.

§. XXII.

Hactenus de injustitiis potissimum circa quantitatem defraudatam admissis, nunc pauca de qualitate subtracta; hanc primo circa decimas animalium illos lædere in aperto est, qui agnos, vitulos, &c. vix heri natos nescio qua alacritate fraudulenta, & præpropera nimis solutione Decimatori porrigunt, nec illos eousque, prout oporteret, alunt & fovent, quousque usui & esui inservire possent *), optime intelligentes, quod, cum retinere sibi eos nequeant in proprium usum, nihil quoque emolumenti ob præsentem interitum in Decimatorem redundare possit.

§. XXIII.

Præclarum œconomiæ exemplar exhibent, qui non ferenda fidelitate & integritate ante actualem anserum, agnorum, &c. decimationem, horum lanam acutissima forcipe, illorum vero plumas avarissimis unguibus tollunt & evellunt; glabratum dein hoc & munus pessimum contra Ordinat. Reverendissimi JOANNIS SCHWICKARDI Archi-Episcopi & Electoris Moguntini in simili casu latam **), uti Cain, Deo, ejusque ministris deferunt.

§. XXIV.

Pares imo superiores modo dictis defraudantibus censendi sunt, qui nihil mali somniantes, id, quod est pejus, minus, deterius, vix semivivum amplius fraudulenta solicitudine Decimatori asservant, solvuntque; sed quid ad hæc Lex vetus a), tum Juris Canonici, Ordinationum Decimarum, nec non Constitutionum civilium auctoritas? Certe, si Canones, prouti hac in materia peccati injustitiæ gravissima potissimum oportet, consideres, decimas *fideliter* reddendas decidunt b), si porro lubeat necessariam movere quæstionem, & interpretationem expetere, quid sit fideliter dare? breviter sine mora dicendum, *fideliter dare decimas esse, ut nec pejus, nec minus de grano, aut de vino, aut de fructibus arborum, aut de pecoribus &c. aliquando offeratur* c) Idem etiam inculcant laudatæ Ordinationes Moguntinæ DANIELIS,

*) Arg. L. servus. 68. ff. de solut. verb. *Ne datio ex illorum imbecillitate pereat.*

**) De anno 1604. 2. Aug. ibi: Das allerungeschlachteste.

a) Numer. 18. Ecclesf. 33.

b) Can. Quicunque. 16. qu. 7.

c) Can. Omnes Decimæ. 16. qu. 7. Can. Quicunque .cit.

ELIS, JOANNIS SCHWICKARDI d), JOANNIS PHILIPPI &c. &c. inentissimorum Archi-Episcoporum & Electorum Moguntinorum. Conıtiones vero civiles si perscruteris, casum pariter non indecisum dabunt, rd, si in testamento, codicillo &c. equus, bos &c. legatus, testatorque plu- ac unam speciem habuerit, hæredi nil minus sit concessum, quam ut lega- o pessimum quodque aut vilissimum ex rebus legatis præstare valeat, sed id, ıd est ex mediocribus, nec pessimum videlicet, nec optimum solvere lega- o teneatur e). Quodsi ergo hoc in ultimis voluntatibus, earumque execu- ıe, quis dubitabit, id in exsolutione decimarum Deo in recognitionem su- mi in omnia dominii, atque in honestam Ejusdem ministrorum sustentatio- ı, nec non laboris mercedem debitarum a potiori esse observandum; ut ı commemorem, ejusmodi rem tibi debitam a debitore tuo in tali qualitate oblatam certo certius a te non fore assumendam. Et indignum non sit, id e Deo, quod dedignatur homo? f)

§. XXV.

Supremæ vix non omnium classi veniunt annumerandi, pœnisque exem- ribus emendandi a), qui vinum Decimatori offerendum pessima fraude & redibili malitia in granario, aqua, musto, & luto permixtis, vulgo Lenen- ısser, ita callent perficere, ut Decimator vilissimam accipiat mixturam, pes- am tamen medicinam, vinumque aliud, cui ea b. f. affunditur, totum cor- ıpatur. Sane hic quoad omnia vid. Ordinat. SEBASTIANI Archi-Episcopi ıguntini in verbis supra citt. §. 7.

§. XXVI.

Quantæ & quot fraudandi methodi quotidie excogitentur & practicentur, ıntæque exin injustitiæ emergant, sistit hæc in praxi sæpius pessime frequen- ı. Quamplures dantur decimabiles, qui, dum in & ex vindemia vinum ens generosum fore prævident, dolii sui capacitatem solummodo virga men- soria

) Ordinat. cit. verbis: An den allerungeschlachtesten Orten, wo entweder die Trauben nicht zeitig, oder sonsten gegen anderem Gewächs zu viel un- geschlachtet seynd.

) L. Legato generaliter. ff. de leg.

) Can. fin. D. 49.

) Vid. Ordinat. Elector. Mogunt. de anno 1746. contra abusus lata: Die Ge- wissenlose Zehend-*Defraudanten*, nebst gänzlicher Ersetzung des sträflich- Unterschlagenen mit Zuchthaus-Straf angesehen werden sollen.

ſoria, vulgo Viſit: Ruth, explorari pro eo anno faciunt, decimasque nullas reddunt, ſed eo usque differunt, dum ex anni tempeſtate vinum fore ſecundarium, ignobile, aqueum, nullarumque virium intelligunt; quo anno decimas vix non dixiſſem decimarum pro annis ſubin 4. 5. præteritis, & 3. 4. futuris Decimatori pendunt; aſt nondum ſatis fraudum. Ex vineis a ſæculo incultis & jacentibus pendentes botros coëmunt; hos conquaſſatos Decimatori pro decimis deferunt, adeoque hic nil niſi folliculos, vinacea, uvarumque pedes absque muſto (wegen denen verbottenen Weegen) habet; ſunt tamen, qui hac in parte inter defraudantes videri volunt honeſtiores, decimasque ſuas tanta (ſi Superis placet) cum fidelitate præbent, ut vinum ſibi comparent nimia acoris ſui jucunditate labia ac linguam pene dilacerans, lacrymasque ex oculis, velis nolis, ciens, acidiſſimumque hunc fructum, immaturum etiam, & alium plane ab eo, ac ipſi perceperunt a), & dare deberent b), avaro ſatis vultu immemores illius 2. *Corinth. c. 9.* c) & *Eccl.* 35. d), Decimatori offerunt. Sileo illos, qui dolia trium vel quatuor fundorum ſeu diſtinctionum callidiſſime elaborant, in earum medio foramen relinquunt, tempore menſurationis & explorationis vaſorum capacitatis, vulgo bey der Eichung, dum autem muſto complent, reclusum. Æque ſpatioſum fraudandi campum ſibi eligunt, qui capacitatem vaſorum nequaquam explorari faciunt, contra Reſcriptum Eminentiſſimi ANSELMI FRANCISCI 1683. die 1. Octobris f), & Decretum PALATINUM anno 1700. die 17. Septembr. g)

§. XXVII.

Coronidis loco hos & ſimiles, quos adducere poſſem, millenos quotidie de novo inventos abuſus tollendi remedium præter ea, quæ hinc & inde ſparſim jam dedi, ſuppedito, & optimum erit, ſi Dominus territorialis, prouti poteſt a), ſalubres, firmas & ſtabiles Conſtitutiones ferat, eas ſervari ſub pœna quam ſtrictiſſime jubeat, ac in transgreſſores pœnis exemplaribus anim-

a) Carpzov. Jur. Conſ. L. 1. tit. 8. def. 126.

b) Boehmer. loc. cit. §. 80.

c) *Hilarem datorem diligit Deus.*

d) *In omni dato hilarem fac vultum.*

e) *Vindictam Dei hi non effugient.*

f) Die Ladfäſſer und Bütten noch vor Herbſt eichen und meſſen laßen ſolle.

g) Alle Fäſſer und Geſchirre zu eichen ꝛc. Die Zehend-freye Weinberg zwey Täg vor der gemeinen Laß zu leſen.

a) L. B. De Cramer Wetzlar. Nebenſtund. p. 9. a. 2. §. 3.

nimadvertat. Nil etiam prohibet, cur sacrorum Canonum rigor non adhibeatur, dummodo illud majoris mali & scandali metus, aliæque prudentiales egulæ, quas nec Canones spernunt, non impediant, scilicet: si Judex Ecclesiasticus viam regiam a Canonibus præscriptam tenens defraudantes quoscunue etiam Religiosos b) semel, secundo & tertio admoneat; & si nihilominus efraudare perrexerint, in futuram illorum correctionem, aliorumque exemlum pœnam medicinalem a Canonibus constitutam, nullo habito personarum spectu d), nihilque curando calumniosam quorundam linguam, effrænemue in Viros integerrimos, doctissimosque impudenter debacchandi, licentiam equatur anathematis vinculo incorrectos subjiciendo e), ac demum si ita sabriter correpti vivi non fuerint correcti, non restituerint injuste ablatum, destiterint, mortui ad sepulturam Ecclesiasticam non admittantur f). Deque non exiguum querelas circa abusus, imo & ipsos abusus tollendi remeum erit, si Judex sæcularis brachium quoque suum & autoritatem interpoat, circa vindemiam capacitatem doliorum, aliorumque vasorum modio menirari, eichen vulgo, mensurata ejusmodi vasa, prohibitis aliis omnibus, sommodo deinceps in decimatione adhiberi, & ex iisdem decimas solvi dirićte præcipiat g); atque ita judicatum in causa D. Decani & Capituli S. rucis extra muros Mogunt. contra Communit. in Niedersaulheim h). Et uomodo mandata executioni data, perlustret i), imo manu etiam militari ad ecimas integraliter sine diminutione & fraude k) persolvendas, atque ad loca eterminata & portas deferendas, vulgo Pforten-Zehenden l), præcipue si De-

 cima-

b) Clem. 1. de Decim.

c) Synodus Londin. 1175. Can. 13.

d) Ordinat. Decim. SEBASTIANI sæpius cit. in verbis: Vom Adel, Amtleut, Bürger, Innwohner, Unterthanen.

e) Ordinat. Archi Episcopi BERTHOLDI cit. ubi: *Ad decimarum omnium integram solutionem .... sub excommunicationis pœna, quam contra facientes incurrere volumus ipso facto, esse obligatos.* Synodus Londin. cit. C. 15. 21. & 26. de Decim.

f) C. Prohibemus. 19. de Decim.

g) Vid. Ober-Amts Alzey Befehl alleg.

h) L. B. De Cramer loc. cit. §. 5.

i) Rescript. Eminentissimi ad D. Vice-Dominum de BICKEN cit. ibi: Die Zehend-Register von mir mit Fleiß besichtiget. Ordinat. JOANNIS SCHWICKARDI cit.

k) CC. Mog. sub Archi-Episcopo SEBASTIANO 1549. C. 75.

l) Ordinat. JOANNIS SCHWIKARDI cit.

cimator benignissima ex voluntate loco decimæ sibi debitæ, un- vel duodecima velit esse contentus, refractarios compellere poterit, quemadmodum a celsis Dicasteriis juxta Leges & Canones rite procedentibus olim, judicatum, & præjudicium extat in causa Reverendissimi D. Decani, & Vener. Capituli ad S. Victorem extra muros contra quinque Communitates in Rhingavia m). Cæterum plura qui voluerit, consulat SYRING. *prax. aur. jur. decim.* Atque hic Dissertationis meæ, utinam & defraudationum magis quotidie auctarum, esto

FINIS.

m) Vid. D. De CRAMER loc. cit. §. 2.

XIII. JO-

XIII.

JOANNIS RUDOLPHI WILL
Consil. aul. Mogunt. et Universit Mogunt. Profess.

DISSERTATIO
DE
DIFFERENTIA DECIMARUM ECCLESIASTICARUM ET SÆCULARIUM PRÆCIPUE QUOAD ONUS REPARANDI ECCLESIAS.

I.

Existunt in germania complures decimæ originetenus sæculares.

Decimas non paucas in germania dari, quæ originetenus ad fiscum Regium, aut alios sæculares Dominos ut census species spectabant, optime e Diplomatibus ab incunabulis Reipublicæ Nostræ datis licet intelligere. c enim dum CAROLUS M. in DOUBLET *Histoire de St. Denis* pag. 708. onasterium Honaugiense a tali præstatione fiscali eximit, disponendo; quod *llum telonium*, *neque exclusaticum*, *neque decimum*, *neque barganaticum* dare beant; manifestum evadit, viguisse Decimam quandam ut speciem telonei. arius e Diplomate apud HEDAM *de Episcopis Ultrajectinis* p. 39. eruitur obuisse decimam ut speciem Census fiscalis, eamque Ecclesiæ e largitione Regia venisse: nam ibidem CAROLUS M. Ecclesiæ ultrajectinæ ab Antecessoris suis obtenta privilegia confirmaturus ait: *de rebus quas Antecessores nostri psam casam Dei concesserunt, ut omnem decimam de terris seu de Mancipiis aut teloneis vel de negotiis aut undecunque ad partes fisci Census spectare videbatur.* arissime vero idem demonstrant verba in Diplomate LUDOVICI GERMACI apud MARTENE *collect. veter. Scriptor. & Monumentor.* Tom. I. p. 187. æ ita sonant: *Dominus Avus Noster concessit quandam Decimam ad Monastem Altrepia de fisco qui vocatur Neccranva*: quæ verba nullum sane dubium re-

linquunt, quin fuerint Decimæ reales, quæ ad fiscum Regium spectaverint. Consl. Georg. Ludov. BOEHMER erudita Dissertatio *de origine Decimarum in Germania.* Fiscales ejusmodi Decimas perinde ac alias præstationes fiscalinos ad Palatium civitatis vicinæ solvere solebant subditi eousque, donec Regia dispositio aliunde easdem assignaret: colligi id non tantum potest e Diplomate LUDOVICI PII in ECCARD *de rebus Franciæ oriental.* Tom. 2. p. 883. ubi Ecclesiæ Herbipolensi inter alias res ab Antecessoribus suis collatas etiam confirmat, *quidquid Karlomannus sive bonæ memoriæ Pipinus Rex & reliqui Deum timentes homines ad ipsam Ecclesiam delegassent tam in rebus, quam in Marchis ac Decimis &c.* Manifesto rursus indicio, Decimas hic memoratas inter Jura ac præstationes Dominicas, antequam Ecclesiæ advenerant, fuisse relatas; sed multo clarius id intelligitur e Diplomate apud SAGITTARIUM in *Antiquitatibus Magdeburgensibus* §. 72. Ubi OTTO M. assignat *Cryptæ Martyrum noviter fundatæ Magdeburgi omnem decimationem, quam Theutonici vel Slavi ad urbem Magdeburg pertinentem persolvere debent, nec non omnium Theutonicorum vel Sclavorum Decimam ad Civitatem Frosa pertinentia, & illam quam Theutonici & Sclavi persolvere debent ad Civitatem Barlic pertinentem &c.* Breviter reales ejusmodi Decimæ inter Jura Regalia referebantur, & sicut hæc, ita & Decimæ in status Imperii & Ecclesias subinde alienabantur. Id rursus ad oculum demonstrari potest e Diplomate in HARENBERG *Histor. Gandersheim.* p. 672. Ubi huic Ecclesiæ HENRICUS III. concedit *pagum Empnegavi, insuper Decimas, pascua, piscationes in singulis præfatis locis una cum Juribus ceteris Regalibus.* Non minus alii sæculares Domini Decimas ejusmodi reales sive a Regibus obtinuerant, sive ipsi instituebant, deque iis eodem penitus, ac de aliis suis sæcularibus reditibus modo disponebant; ceu rursus e Diplomatibus probari potest: sic CONRADUS Marchio Misnensis in HAHN *Collect. monument. veter.* Tom. 1. p. 77. Confirmat *Decimas de Dominicalibus suis in villa Staril & in Tresgowe, aliasque Decimas quorundam ad præfatum locum pertinentes cum modiis, quas singuli de singulis mansis reddunt, quibus P. Thiemo Comes præfatam Ecclesiam dotavit, Decimasque piscationis de Stagno a piscatoribus in Knosepe* sic, sicut SIGFRIDUS Archi-Episcopus Moguntinus qua Dominus terræterram incultam & montosam prope Rüdesheim excolendam permittens in GUDEN. Tom. 1. Cod. dipl. p. 381. Sibi & suis successoribus reservavit, ut solverent cultores illius *annuatim de Mansis & Jugeribus sub nomine Decimæ quadraginta Carratas vini Pontici;* Ita & anno 1296. OTTO Dux Luneburg. & Brunsw. in novella plantatione terræ prope Harborg ad se pertinere ostendebat Decimas illius novales; nam in Diplomate apud PUFFENDORFF *observat. Jur. Univ.* Tom. 2. append. p. 5. ait: *terram hujus, quicunque fuerint possidentes, omni Jure libere possidebunt, excepta Decima & Judicio, quæ nos tangunt . . . sequitur forma de terra hujus Decima colligenda. In Campis quartus decimus cumulus, qui vyme vulgariter dicitur,* colli-

colligetur &c. Quæ novalis Decima citra omne dubium erat originetenus sæcularis. Plura exempla in cit. BOEHMERI Diss. §. 31. & seqq. memorantur. Decimæ ejusmodi ad Regem vel terrarum Dominos spectantes dicebantur *Decimæ Regales*, *Dominicales*, *Indominicatæ*, & *Salicæ*; Inque has Ecclesiasticis nullum Jus competebat: hinc in Diplomate apud SCHATEN in *Annal. Paderborn.* Tom. 1. p. 177. LUDOVICUS GERMANICUS hoc testatur: *hactenus observatum comperimus, ut Decimæ de Dominicatis Mansis non darentur Episcopis.* Simile ait HENRICUS AUCEPS in GUNDLING *Histor. Henr. Aucupis* p. 310. & OTTO M. dum in GUDEN. Tom. 2. p. 3. Ecclesiæ S. Maximini prope Treviros concedit *Dominicales, quas vulgo Salicas vocant, Decimationes, quoniam essent Regales, & nulli unquam termino Episcopali vel Ecclesiæ subjacentes.* Manifesto indicio, Decimas hasce ad Jura Laicorum spectasse; idquod ipsimet Episcopi non raro agnoscebant. ceu apparet e Diplomate de Anno 1142. in GUDEN. *Sylloge* p. 3. ubi Episcopus Wormatiensis testatur, *qualiter locum in Schonaugia emancipaverit, & immunem fecerit a Jure Census & Decimationis, & absolverit ab omni potestate Laicali.* Quod certe dicere non potuisset, si locus hic Decimis Laicalibus non subfuisset. Unde jam sufficienter puto constabit veritas asserti mei, scilicet dari in Germania Decimas originetenus Laicales.

II.

Sunt quoque in Germania Decimæ originetenus Ecclesiasticæ.

De Decimis Ecclesiasticis in genere, earumque origine hic differere mei non est Instituti. Unde & nequidem tangere opus habeo, quomodo Patres Ecclesiæ præcipue inde a Sæculo V. diligenter instituerint, ut, ubi sufficientes ad personas cultui divino necessarias, ad pauperes alendos, item ad ædificia Ecclesiæ conservanda & reparanda Ecclesiis non suppeterent facultates, omnes & singuli fideles omnium suorum redituum Decimam ad Altare Domini offerre non detrectarent, & quæ sunt reliqua, Decimas generatim concernentia. Unice Decimas Ecclesiasticas Germaniæ hic ob oculos habeo, & ibi observo, non tantum magnam Decimarum sæcularium partem Capellis & Parochiis fuisse assignatam, Episcopis & Ecclesiis donatam, ceu inter alia e diplomate CAROLI CRASSI in GUDEN. Tom. 1. *Cod. Dipl.* p. 2. apparet, ubi testatur, quod LUDOVICUS PIUS *tradiderit quasdam res proprietatis suæ ad Capellam suam in Franconofurd hoc est illam villam, quæ dicitur Pargilla, cum Ecclesia & Decima ad eam pertinente, sicut eam Ruotkerus in beneficium habuit, & illam Ecclesiam ad Biscofesheim cum omni Decimatione cum Mancipiis & terris adeam pertinentibus.* & OTTO II. ibidem p. 12. *Quod medietatem totius Decimæ illius villæ, quæ vocatur Ozzenheim, a fideli Erphone, qui illam in beneficio tenebat, tali tenore liberrime rede-*

redemerit, ut ex nunc tota Decima in Ozzenheim ad Ecclesiam ipsius villæ & ad Præbendam Parochiani perpetuo Jure debeat pertinere; alias Chartas innumeras simile testantes ut taceam; sed præterea non paucæ Decimæ ab Ecclesiis vel saltem in bonis, quorum proprietas ad Ecclesias spectabat, primitus erigebantur; de quo genere Decimarum tanto utilius erit notitiam suppeditare, quo certius est, Capitularia Regum Francorum, quando Decimas Ecclesiis sancte esse persolvendas inculcant, rarissime alias, quam hujus generis, de quo mox sermo fiet, Decimas intelligere. Scilicet ipsa publicæ & Communis necessitatis ac utilitatis ratio impellebat Reges, præcipue belli tempore, ut in defectu pecuniæ reditus assignarent militibus suis. Hunc in finem bona Ecclesiastica militibus ad dies vitæ, ni propria Ecclesiæ utilitas citius revocari suaderet, utenda fruenda concedebant, aut ut ipsæ Ecclesiæ sic in beneficium militibus concederent, præcipiebant. Ne vero hac ratione Ecclesiæ ad incitas redigerentur, prospiciebant, ut tales beneficiati Milites partem onerum Ecclesiasticorum ferrent, simulque annuorum redituum Decimas Ecclesiis accurate persolverent. Discimus hæc e CONCILIO LIPTINENSI in GEORGISCH Corp. Jur. Germ. antiq. p. 491. ubi ita disponitur: *Statuimus propter imminentia bella & persecutiones ceterarum gentium, quæ in Circuitu nostro sunt, ut sub precario & Censu aliquam partem Ecclesialis pecuniæ in adjutorium Exercitus nostri cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus, ea conditione, ut annis singulis de una quaque Cassata solidus ad Ecclesiam vel Monasterium reddatur, eo modo, ut si moriatur ille, cui pecunia commodata fuit, Ecclesia cum propria pecunia reinvestita sit. Et iterum si necessitas cogat, aut Princeps jubeat, precarium renovetur, & rescribatur novum, & omnino observetur, ut Ecclesiæ vel Monasteria penuriam & paupertatem non patiantur, quorum pecunia in precario præstita fit. Sed si paupertas cogat, Ecclesiæ vel Domui Dei reddatur integra possessio.* Cum quo combinandum Capitulare CAROLI M ibid. p. 1173. quod ita sonat: *De rebus vero Ecclesiarum, unde nunc Census exeunt, Decima & nona sint soluta, & unde antea non exierunt, similiter nona & Decima detur, & precaria ubi modo sunt, renoventur, & ubi non sunt, scribantur.* Beneficiorum ejusmodi Ecclesiasticorum sub Censu & precaria concessorum possessores quando Decimas inde ad Ecclesias solvendas præstare negligebant, sicque plane metuendum esset, ne oblitterata qualitate precaria causam possessionis sibi mutare de facto præsumerent, & hæcce bona Ecclesiastica velut allodia proprietatis Jure sibi & suis detinerent, mox ut opem ferret Rex; institisse Ecclesias patet. E. g. e Diplomate LUDOVICI PII in BALUZ Tom. 3. Miscell. p. 27. ubi dicitur: Clerici „conquesti sunt, quod Nonas & „Decimas, unde necessarios sumptus habere debebant, fideles nostri, qui res „S. Gervasii munere beneficiario possidebant, aut negligenter persolverent, „aut penitus reddere differrent, petieruntque, & suppliciter deprecati sunt „Nos, ut nostra Imperialis potestas efficeret, qualiter secundum antiquam con-

„suetudinem & jussionem Domini & Genitoris Nostri Karoli præstantissimi Au„gusti ac nostram pleniter de eisdem rebus Decimæ & Nonæ partibus præ„scriptæ Ecclesiæ persolverentur, ut villarum nomina, ex quibus Nonæ & De„cimæ ad supra dictam Ecclesiam persolvi debent, in Nostræ Auctoritatis præ„cepto nominatim adscribi præciperemus. „ Confl - Diploma ibidem p. 103. unde & ejusmodi personis, quæ e bonis Ecclesiasticis sive immediate ab ipso principe, sive mediantibus Ecclesiis aut comitibus talia beneficia obtinuerant, solutionem Decimarum sedulo inculcare Reges nostri non desinebant, ceu præter multos Capitularium passus id docet E. g. Diploma LUDOVICI PII in CALMET *Histor. Lotharing.* Tom. 1. probat. p. 297. ubi præcipitur *omnibus, quicunque ex largitione Nostra vel Comitum aut vassorum de rebus Monasterii habent, Nonas & Decimas annis singulis dare non negligant.* Quomodo & in quibusnam Decimæ ejusmodi reales in Ecclesiasticis bonis constitutæ fuerint præstandæ, docet Charta in MABILLON vet. Analect. p. 294. ibi: „Ut de omnibus Con„laborationibus terræ tam fœni, quam & annonæ omnium generum tam de sua „Dominicata, quam & de vasallorum suorum, de vindemiis quoque & perdo„nato, de pastionibus & pascuariis, de Herbaticis & pullis, de piscationibus, „& pastionaticis, id est de glandaticis, de Melle & conlaborationibus, quæ in „hortis fiunt, de nutriminibus animalium & Caseis, qui fiunt vaccariciis Do„minicatis, ac de omnibus redhibitionibus, quæ ab hominibus Ecclesiæ reci„piuntur, censum legitimum & Nonas & Decimas anni singulis partibus Ec„clesiæ absque ulla dilatione reddere, aut minoratione pleniter persolvere fa„ciant; qui negligit censum, perdat agrum, & per hanc auctoritatem vel eo„rum negligentia vel contemtu ipsa perdant beneficia. „ Ex his paucis jam facile colligi potest, Decimas Ecclesiasticas etiam originetenus tales in Germania occurrere, earumque numerum non esse minorem ac ipsa beneficia & precarias in bonis Ecclesiasticis constitutas, antiquis temporibus in Germania frequentissimas. Ulterius novæ subinde pro Ecclesiis constituebantur Decimæ; quando enim Rex in Regionibus nullas proprias terras aut reditus fiscalinos possidebat, interim tamen Ecclesiis recens fundandis de dote esset prospiciendum, provide statuebatur, ut, quo ministri Altaris de Altari etiam vivere possent, Decimæ ad Ecclesias præstarentur; Consilium hoc ad exemplum Juris divini veteris testamenti in terris Saxoniæ & Westphaliæ capiebat CAROLUS M. hinc E. g. LUDOVICUS GERMANICUS in Diplomate apud ECCARD Tom. 2. rerum Francic. p. 398. dicit: „Osnabruggensem Ecclesiam Adriani „Papæ consultu a magno & Illustri viro Karolo primitus in provincia Westfala „fundatam, & a venerabili Egilfrido Leodicensi Episcopo consecratam, & eis„dem Decimis, quia alia ibi tunc temporis non erant Donaria, dotatam. „ Præter hasce Decimas Ecclesiastico-reales aliam quoque Decimam Generalem sibi constitui sub CAROLO M. urgebant Ecclesiastici. Hinc in SYNODO

FRANCKFORDIENSI Ann. 794. Capitulum 23. ita legimus apud GEORGISCH p. 592. „Ut Decimas & Nonas sive Censūs omnes generaliter donent, qui Debitores sunt ex beneficiis & rebus Ecclesiarum secundum priorem Capitularem Domini Regis & omnis homo ex sua proprietate Legitimam „Decimam ad Ecclesiam conferat. Experimento enim didicimus in Anno, „quo illa valida fames irrepsit, ebullire vacuas annonas a Dæmonibus devoratas, & voces exprobrationis auditas. „ Verum iteratas licet pro Decimis his primo nuncupatis sanctiones impetrarent Ecclesiastici, ad posteriorem generalem Decimam tamen non tam facile pervenire poterant, ceu in decursu pluribus apparebit.

III.

Nunquam in Germania omnes decimæ Juris Ecclesiastici sunt effectæ.

Neminem, qui vel obiter in historia versatus est, fugere potest, fuisse tempora, queis omni studio eo laboratum fuerit, ut Decimæ sive originetenus Laicales, sive ex post justo titulo sæcularibus concessæ in meras Decimas Ecclesiasticas transformarentur. Sic notum est, BURCARDUM Episcopum Halberstadiensem omnes Abbatiarum Decimas sibi deberi contendisse, quia Monachi originetenus fuerant Laici. Sic Sæculo XI. Decimæ acriter per Episcopos exigebantur, adeo, ut e. g. Ipse Rex, quo Decimas terris Regalibus constitutas, & Capellis ac Ecclesiis suis appropriatas conservaret, apud GUDEN. Tom. 1. p. 374. *pro redimendis ab Episcopali inquisitione Regalis terræ Decimis 120.* Mansos dare debuerit. Sic dum An. 1060. PETRUS DAMIANI in Italia acerrimum Decimarum vindicem se se exhibebat, mox in Germania An 1062. OTTONEM ORLAMUNDANUM, Decimas ut promitteret, fuisse adactum testatur LAMBERTUS SCHAFNAB. ad hunc annum. Sic Thuringis eandem præstationem injungere spondebat Anno 1069. HENRICUS IV. quam illi etiam mediante transactione in se recipere Anno 1073. Spondere debebant; Cumque turbæ in Saxonia exortæ ansam recalcitrandi mox suppeditarent, idem negotium in Synodo Erfurdiensi An. 1074 urgebatur. Verum hæc omnia sine successu erant, ceu cit. LAMBERTUS SCHAFNAB. enarrat. Neque famosum illud CONCILIUM LATERANENSE de An. 1078. quo sub Sacrilegii crimine statuitur, ut Laici Decimas restituerent, *quas in usum pietatis concessas esse Canonica Authoritas demonstrat*, alium in Germania effectum habuit, quam ut illæ Decimæ, quas antea Ecclesiis concessas, & iis illegitimo ac sacrilego modo fuisse ablatas constabat, Ecclesiis restituerentur; Ceu vel e moribus Thuringicis de Anno 1122. & 1123. colligi potest. Neque effectum in Germania post se trahebant Concilia Ann. 1139. & 1170. a summis Pontificibus habita, & nequidem restitutionem Decimarum olim ad Ecclesias pertinentium ex post

vero

vero juſte alienatarum operabantur; ceu clariſſime patet ex hiſtoria Comitiorum Geilenhuſanorum An. 1186. celebratorum, ab ARNOLDO LUBECENSI lib. 3. Cap. 18. in hunc modum deſcripta: „Imperator curiam generalem „edixit in Geilenhuſen, ubi convenit multitudo Epiſcoporum & Principum. „Et procedens in Concionem ſic omnibus locutus eſt: Rogamus vos ſummos „ſacerdotes & Epiſcopos & Principes, quorum Corda juſtitia poſſidet, ut ani„madvertatis, quæ dico. Compertum forte habetis, quantis adverſitatibus „impetor a Domino Papa, injuſtum eſſe, aliquam Laicam perſonam Decimas „poſſidere, quas manifeſte Dominus his, qui Altari deſerviunt, deputaverit. „Scimus autem Decimas & oblationes ſacerdotibus & Levitis primitus deputa„tas. Sed cum tempore Chriſtianitatis ab Adverſariis infeſtarentur Eccleſiæ, „easdem Decimas præpotentes & Nobiles viri ab Eccleſiis in beneficio ſtabili „acceperunt, ut ipſi Defenſores Eccleſiarum fierent, quæ per ſe obtinere non „valerent, & quamvis hæc pro Prælatis eſſe videantur, non tamen credo, quod „ita facile mutari poſſint, quæ ex longa antiquitate uſus in conſuetudinem ver„tit, imo ipſa conſuetudo a progenie in progeniem tranſcendens quaſi juſta „traditione roboravit. Ad hæc verba ſurgens D. Moguntinus Conradus ſic „locutus eſt: ſine præjudicio melioris conſilii, ſi placet, ſcribatur Domino „Papæ ex perſona Epiſcoporum, in quibus commoneatur, ut ea, quæ ad pa„cem ſunt, vobiscum ſentiat, & juſtitiam vobis in his, quæ juſte ab eo exi„guntur, faciat. Placuit Imperatori & omnibus Epiſcopis, quod dixerat; „& ad voluntatem Imperatoris ſcripta eſt Epiſtola ſignata bullis Epiſcoporum, „& miſſa ad Dominum Papam: „Ex poſt quidem hanc vel illam Decimam ſaltem in feudum ſibi offerri petebant Eccleſiaſtici, imo & in tractu Trevirenſi authoritatem CAROLI IV. ad eundem ſcopum ſibi commodari impetrabant in HONTHEIM *Tom. 2. hiſt. Trevir. Dipl.* p. 170. Verum Jus quæſitum ſibi tam facile eripi ægre patiebantur ſæculares, & hinc non mirandum, dum etiam præcipue ſubſecutis temporibus tam frequentes in queisdam locis Germaniæ Decimas Laicales deprehendimus, ut e. g. Jus Provinciale Saxonicum Decimas maluerit Lib. 2. Art. 58. Inter ſpecies Cenſus Laicalis, quam Lib. 1. Art. 2. Inter reditus Eccleſiaſticos referre. Dum poſt hæc tempora non minus, quam antea deprehendimus, fuiſſe adhuc Decimas ſat multas, quæ ſub liberrima Laicorum Diſpoſitione fuerunt; ceu e queisdam Diplomatibus ſpeciminis loco clarius apparebit. Sic Ann. 1210. Marchio Orientalis Decimas donat Monaſterio in LUDEWIG *Reliq. Mſct.* Tom. 1. p. 26. Similiter Landgravius Haſſiæ An 1284. in GUDEN. Tom. 4. p. 948. Nec non Comes de Zigenhayn An. 12,7. ibid. p. 978. uti Comes de Mansfeld eodem anno in LUDEWIG cit. l. Tom. 5. p. 107. Similiter Marchio Brandenburgenſis An. 1303. ibid. p. 116. Sic Rex Bohemiæ militem inveſtit An. 1320. Decima in SENCKENB. *prim. lin. Jur. feud. append p. 15.* Similiter Dominus de Eppen-

penstein An. 1357. ibid. p. 27. & Dominus de Münzenberg An. 1384. in Kopp *de insigni distr.* p. 438. uti & An. 1403. Dominus de Bickenbach ibid. p. 43. Sic Landgrafius Hassiæ Decimas militi in feudum contulit, hic sub lege de retrovendendo eas cum consensu Domini directi alienavit in alium militem, hic quoque easdem legavit Ecclesiæ, quæ mox Decimas has vendidit civi, similiter Domino directo assentiente; Ceu hæc omnia apparent e Diplomate de An. 1457. in Kuchenbeck. *analect. Hass. collect.* 5. *p.* 89. Sic An. 1577. Decimis militem investivit Imperator in Senckenb. *prim. lin.* p. 116. Alia exempla fere innumera ut taceam; quæ omnia probant, omni ævo in Germania sat magnum Decimarum Laicalium fuisse numerum, quæ sicut alii reditus sæculares sub libera sæcularium dispositione erant constitutæ; unde etiam non mirandum, quando in Germania deprehendimus de iisdem perinde ac de aliis reditibus fuisse olim in Judiciis sæcularibus judicatum, imo quando indistincte decimis perinde ac aliis reditibus applicari videmis principium: Actor sequitur forum Rei, & hinc e. g. ordinationem Electoralem & Archi-Episcopalem Moguntinam de An. 1733. 21ma Febr. ita disponere legimus: Viertens lassen Wir es nicht nur wegen denen Klagen in Zehend-Sachen, sondern auch in Casum reconventionis bey der von Wayland Churfürst Johann Philippsen Christlöblichen Andenkens unter dem 5ten Septembris 1670. ergangenen Verordnung in allem gänzlich und dergestalten bewenden, daß, wann der Beklagte ein Laicus ist, sothane Zehend-Sachen, wie in mehr anderen Catholischen Landen herkommlich, also auch in unserem Erzstifft sowohl in possessorio als petitorio bey unseren weltlichen Gerichten angebracht, und Rechtlich erörtert werden, auch die Geistliche Kläger auf die zugleich gegen sie bey dem weltlichen Richter angestellte wider Klag sich einzulassen, und daselbst den Rechtlichen Ausspruch zuerwarten gehalten seyn sollen. Paucis, non est mirandum, dum in Germania Decimas non aliter ac alios reditus considerari deprehendimus, qui ad sæculares non minus, quam ad Ecclesiasticos pertinere possunt, quique, dum ad sæculares pertinent, pro Decimis sæcularibus sunt habendi. De cujus principii in Germania recepti veritate eo minus erit dubitandum, quo clarius videmus, quod in Documentis aperte distinguantur Decimæ sæculares ab Ecclesiasticis. Sic in Diplomate de 1331. apud Lucium im Bericht vom Adel in Teutsch-Land p. 251. Ulricus Landgravius Alsatiæ feudi lege confert das Dorff bi Richens-Hoven mit Zwinge, Banne Lene-Zehenden &c. Similiter in investitura Murbacensi de Anno 1655. In Fabri Staats-Canzley Tom. 16. p. 523. occurrit der Kirchen-Saz zu Legenheim mit dem Lenen-Zehenden. Quodque Ecclesiastici Decimas mediantibus sæcularibus ad se delatas vel hodienum in qualitate sæcularium Decimarum se se possidere profitentur, ceu E. g. adhuc An. 1756. in speciali Deductione Moguntiæ typis edita Abbatia in Schönthal contra Communitatem in Marlach palam fecit, & ceu ipse summus pontifex Pius II. An. 1459. apud Besold Tom.

Tom. 1. Document. rediviv. Monaſter. Würtenberg. p. 109. innuere videtur, dum Monaſterio Albenſi ſua Jura & Privilegia confirmans hujus Diſcriminis inter Decimas Eccleſiaſticas & Laicales expreſſam mentionem facit in verbis: *vobis & præfato Monaſterio veſtro quascunque Decimas tam Eccleſiaſticas quam Laicales per viam emptionis, Donationis, Ceſſionis, permutationis, ſeu ex piis Legatis aut aliis juſtis modis adquirendi & adipiſcendi, nec non acquiſitas & adeptas per vos retinendi & poſſidenti licentiam & auctoritatem eadem auctoritate concedimus per præſentes.* Manet ergo indubitatum, dari adhuc hodie permultas Decimas ſæculares, adeoque hic omnes Decimas in Decimas Eccleſiaſticas nondum eſſe transformatas.

IV.

Olim erat differentia inter Decimas ſæculares et Eccleſiaſticas, præcipue in puncto reparationis Eccleſiæ.

Hoc diſcrimen jam antiquiſſimis temporibus ſeſe exſeruit; nam Decimæ ad Eccleſias ſpectantes eo ipſo, ac partem redituum Eccleſiaſticorum efficiebant, mox etiam cum iis ut patrimonium pauperum conſiderabantur. In quem finem non raro Decimas expreſſe fuiſſe conceſſas apparet. Vide Diplomata in GUDEN Tom. 1. p. 5. & in GUNDLINGII *hiſt. Henrici Aucupis* pag. 310. Hæc perinde ac alia bona Eccleſiaſtica ad fabricam Eccleſiarum queis ſcilicet Decimæ erant conceſſæ pro parte erant impendendæ. Ita enim *Capitularium L. 7. Cap. 375.* Sonat: „inſtruendi ſunt Presbyteri pariterque admo„nendi, quatenus noverint Decimas & oblationes, quas a fidelibus accipiunt, „pauperum & hoſpitum & peregrinorum eſſe ſtipendia, & non quaſi ſuis, ſed „quaſi commendatis uti debere; de quibus omnibus ſciant ſe rationem redditu„ros in conſpectu divinæ Majeſtatis, & niſi eas fideliter pauperibus, & his „quibus præmiſſum eſt, adminiſtraverint, condemnationem patiendos. Qua„liter vero diſpenſari debeant, Canones ſacri inſtituunt. Scilicet ut quatuor „partes ex omnibus fiant, una ad fabricam Eccleſiæ relevandam, altera pau„peribus diſtribuenda, tertia Presbytero cum ſuis Clericis habenda, quarta „Epiſcopo reſervanda.„ Quando magnates in Capellis ſuis Decimas Dominicas ſive integras ſive pro parte ſuis aſſignabant presbyteris, hi eoipſo ad reparandam eam obligabantur, quia eoipſo Decimæ, quatenus capellæ vel presbyteris erant attributæ, naturam Decimæ Eccleſiaſticæ aſſumebant. Patet id e Concilio Meldenſi de An. 845. C. 75. ibi: *Si Capellas veſtras, presbyteris aut Eccleſiaſticis viris dederitis, & Dominicas Decimas acceperint, ſarta tecta Eccleſiæ & luminaria exinde provideant.* Poſtquam in bonis Eccleſiaſticis Precariæ erant conſtitutæ, bona hæc, utpote facile ex capite indigentiæ propriæ revocabilia, & per mortem poſſeſſoris ad Eccleſiam certo devolvenda adhuc naturam bo-

norum vere Ecclesiasticorum retinebant, unde & eorum possessoribus præt
decimas exinde ad Ecclesiam persolvendas onus Fabricæ reparandæ incumb
bat. Patet hoc non tantum e CONCILIO FRANCKFORDIENSI de An
784. C. 26. in BALUZ *Tom. 1. Capitular. p. 267.* & in GEORGISCH p. 59;
ubi: *ut Domus Ecclesiarum & tegumenta ab eis fiant emendata vel restaurata, q
beneficia exinde habent.* Et CONCILIO MOGUNTINO de An. 813. C. 42
relato in Cap. 1. X. de Eccles. ædif. vel reparand. Sed etiam e Capitular
primo de An. 813. C. 24. *Ut, quisque beneficium Ecclesiasticum habet, ad tect
Ecclesiæ restauranda, vel ipsas Ecclesias omnino adjuvent. Et Capitulari Wormat
de Ann. 829. C. 9. & lib. 4. Capit. 40.* Conf. Diplomata in MABILLON *vet
Analect.* p. 293. & in CALMET *hist. Lothar. Tom. 1. probat. p. 297.* vid
THOMASSIN *de veter. & nov. Eccles. Discipl. part. 3. lib. 2. cap. 22.* & seqq
ubi pluribus probationibus hoc thema illustrat. Ex his omnibus igitur sat cla
rum credo erit, eos, qui Decimas Ecclesiasticas percipiebant, aut bona Ec
clesiastica in Precarias habebant, ad Ecclesias reparandas præferenter fuisse ob
ligatos. Alii, qui Decimas Sæculares aut reditus, vel bona non Ecclesiastic
possidebant, ad reparationem Ecclesiæ non specialiter obligabantur, sed tan
tum reditibus & Decimis Ecclesiasticis deficientibus perinde ac ad aliud opu
publicum perficiendum concurrebant. Patet id clarissime ex iis, quæ medita
tione prima adducta sunt, quod scilicet decimæ Regales, indominicatæ & s
licæ nullatenus authoritatem Ecclesiasticam attigerint; cum queis combina
oportet id, quod in MONACHO SANCT-GALLENSI *L. 1. C. 32.* legi
tur, ubi ait: „quod si novæ fuissent instituendæ Ecclesiæ, omnes Episcopi
„Duces & Comites, Abbates etiam vel quicunque Regalibus Ecclesiis præsi
„dentes cum universis, qui publica sunt consecuti beneficia, a fundamentis u
„que ad Culmen instantissimo labore perduxerunt.„ Hoc nihil singulare fuis
se, sed eodem modo circa exstruenda alia opera publica concursum fuisse præ
stitum ad oculum patescit, si conferamus, quod idem AUTHOR scribit i
verbis. „A Majoribus autem laboribus nullus Ducum vel Comitum, nullu
„Episcoporum vel Abbatum excusaretur aliquo modo. Cujus rei testes sun
„adhuc arcæ Pontis Magonciacensis, quem tota Europa communi quidem, se
„ordinatissimæ participationis opere perfecit.„ Queis omnibus jam confici
tur, olim Decimas Ecclesiasticas inter & sæculares viguisse differentiam, præ
cipue, quando de obligatione ad reparandam Ecclesiam quæstio movebatur.

V.

Hodie quoque servatur differentia inter Decimas Ecclesiasticas & sæculares quoad reparandas Ecclesias.

Hic non immorabor generalibus principiis passim a Canonistis ad titu
lum de Eccles. ædific. vel repar. tradere solitis, quod scilicet Ecclesia e pr
pri

priis reditibus, sive hi hactenus pro fabrica fuerint specialiter asservati, sive Parocho ultra suam congruam, sive aliis relicti, debeat excitari. Quodque huc etiam Decimæ Ecclesiasticæ pertineant; ulterius, quod reditibus ejusmodi Ecclesiasticis deficientibus illis de Communitate, qui in Ecclesia sacra participare solent, & sic eis, qui non sunt forenses, hæc obligatio incumbat, quique collatis prorata pecuniis Ecclesiam reparare teneantur. Sed hic tantum observo generali consuetudine Galliæ & Belgii vid. ESPEN. part. 2. tit. 16. Cap. 5. §. 26. & Diœceseos Moguntinæ observante PICHLERO lib. 3. tit. 48. *Summ. Jur. Canon.* n. 4. & nobis quotidie videntibus id pro regula obtinere, quod navis Ecclesiæ cum turri, Campanis & horologio ad onera communitatis pertineat, utpote queis unice navis Ecclesiæ ad necessitatem, turris ad decorem Campanæ, & horologium ad utilitatem inserviunt; contra chorus utpote proprius Cleri locus reditibus Ecclesiasticis unice relinquatur, & quidem quia utplurimum Parochi ultra congruam non multum solent esse beati, refectio & ædificatio Chori unice Decimatoribus imponatur. Verum Decimæ sæculares hic plane in computum non veniunt. Quamvis aliqui Decimatores sæculares pari cum Decimatoribus Ecclesiasticis passu ambulare debere velint, communiore tamen Canonistarum calculo eorum sententia approbatur, quæ Decimas sæculares eatenus immunes pronunciant. vid. ZYPÆUS *Consult. Canon.* lib. 3. tit. de ædificand. Eccles. consult. 1. n. 6. 8. 9. 10. nec non lib. 3. tit. De Parochiis consult. 4. n. 2. ANDREAS VALLENSIS *paratitl. Jur.* Canon. tit. de Eccles. ædific. §. 2. n. 3. CASPAR. MANZIUS *in appendic. Dec. Palatinar.* q. 5. n. 12. usque ad fin. SCHMALZGRUBER *ad Jus Canon.* h. t. n. 56. & 57. PICHLER *ad Decretal.* h. t. n. 5. PYRRHING *eod. tit.* n. 18. NICOL. EVERHARD junior *vol. 2. consil. 35.* & in WERNDLE *tract.* Vom Zehend-Recht *append.* resp. 9. fol. 220. & seqq. quam sententiam etiam facultas Juridica Hallensis in BOEHMER Tom. 1. consultat. responsf. 4. & Tubingensis in SCHWEDERI vol. 2. dispp. in append. approbavit. Nec minus vicariatus Archi-Episcopalis Moguntinus in sententia de An. 1738. Martii 13tia & Anno 1741. 4ta Maji in ESTORS Anfangs-Gründen des gemeinen und Reichs-*Process.* §. 2433. & 2434. Nec non in sententia 20ma Maji 1756. in Causa Appellationis Herbipolensis Abbatiæ in Schönthal contra communitatem & Parochum in Marlach idem principium confirmarunt.

VI.

Sæculares Decimis investiti, eas in qualitate Decimarum sæcularium tenent, adeoque ad reparationem Ecclesiarum non obligantur.

Quando sæcularis a sæculari Decimis est investitus, quod tunc omnis qualitas Decimæ Ecclesiasticæ exulet, vacat dubio; Ast quando Dominium directum

rectum est penes Ecclesiam, tunc potissimum quæstio oriri solet, an tales Decimæ, quousque nexus feudalis perdurat, qualitate Ecclesiastica sint affectæ, nec ne? circa cujus quæstionis resolutionem prævie observandum est, fuisse tempora, queis Prælati pro lubitu circa bona Ecclesiastica versati, easque facillime alienare præsumebant. Præcipue in bonis Mensalibus liberiorem sibi esse potestatem autumantes, substantiam Ecclesiæ citra necessitatem vel utilitatem in suos consanguineos, aut queis favebant, milites, impendebant. Abusui huic frequenter obicem ponere sacri Canones contendebant, nunc enim alienationes rerum Ecclesiasticarum, nunc bonorum Mensalium prohibebant; in specie vero infeudatione Decimarum iis interdixit GREGORIUS VII. in *Caus. 16. Quæst. 7. can. 3.* Verum hæ omnes prohibitiones sicut tantum abusus sui temporis resecare intendebant; ita neutiquam illicitas reddere cogitabant illas infeudationes, queis locupletiores factæ Ecclesiæ, dum Dominium directum vel in Decimas laicales, vel in alia bona hac ratione acquirebant, vel quas ipsa necessitas exigere videbatur; unde pro hujus exigentia non dubitabant Præsules, etiam personas sæculares sicut aliis reditibus, ita & Decimis investire. Aliqua Exempla afferam. Sic dum Dominium directum in varia bona, simulque militem, turbulentis Germaniæ temporibus, Ecclesiis admodum necessarium, acquirere poterat Ecclesia Pataviensis, non dubitavit Episcopus Ann. 1198. in feudum concedere Decimas ad Ecclesiam pertinentes in LUDEW. *Rel. Msct. Tom. 4. p. 211.* Eadem Ratione Conciti Decimas contulit Episcopus Razeburgensis, in HELMOLD *Chron. Slavor. Lib. 1. C. 77.* Sic Decimas ab Ecclesia Monguntina recognovit Landgrafius teste Charta in GUDEN. *Tom. 1. pag. 703.* Sic Milites quidam a Monasterio Hersfeldensi Decimas in feudum tenuerant, ceu patet e charta de An. 1273. apud eundem Tom. 1. p. 111. Sic ARCHI-EPISCOPUS BREMENSIS Ann. 1297. civem investivit Decimis in SENCKENBERG *prim. lin. append. p. 8.* Sic Decimas ab Ecclesia Fuldensi in feudum habuit Dysnasta: prout patet e Diplomate de An. 1304. in GUDEN. Tom. 4. p. 988. & ab Ecclesia Moguntina Comes Teste Charta de Ann. 1312. ibidem Tom. 3. p. 84. Similiter ab EPISCOPO HERBIPOLENSI An. 1431. in LUNIG *Corp. Jur. feud. germ.* p. 1559. ubi & Miles ab Ecclesia Moguntina Ann. 1436. in SENCKENBERG *Cit. L. p. 5. in fine.* pariter Comes ab Ecclesia Fuldensi An. 1462. in SCHANNAT *client. & Fuld. Cod. prob. N. 127.* Hac enim ratione oportebat pacem & defensionem Impetrare Ecclesiis, ubi omne fere jus Germaniæ in manu & bellis privatis, ac spoliationibus consistebat: Et hæc est ratio, cur hodie tot supersint Decimæ, quas sæculares in feudum ab Ecclesiis recognoscunt. Circa Decimas hasce quoad punctum reparandæ Ecclesiæ ita scribit VALLENSIS in *Paratitl. Jur. Canon. Lib. 3. Tit. 48. N. 4. Decimæ feudales in manu Laica existentes sunt plane immunes ab onere reparandarum Ecclesiarum, & ædium Parochialium*

lium; NON TAMEN ILLÆ, QUÆ DOMINUM ECCLESIASTICUM AGNOSCUNT. Cui opinioni non bene pondus addi videtur per hoc, quod olim, qui reditus Ecclesiæ in beneficium acceperint, ad Ecclesiam reparandam fuerint obligati, ceu supra MEDITATIONE 4. vidimus; aliunde vero notum sit, feuda olim dicta esse beneficia vid. E. g. SENCKENBERG *prodr. jur. feud. p. 119.* §. *9.* MASCOV. *de jure feud. C. 2.* §. *4.* BUDER *repertor. jur. publ. & feud. V. beneficium & feudum*; adeoque vasallis ejusmodi Ecclesiasticorum omnino incubuisse obligationem sumptus ad reparandam Ecclesiam suppeditandi. Id quod & hodie rationem videtur habere, dum onus fabricæ etiam secundum Analogiam juris recentioris in specie TRIDENTINI *Sess. 21. Cap. 7.* incumbat reditibus & bonis Ecclesiasticis, & eorum possessoribus, adeoque & iis, qui Decimas Ecclesiæ in feudum tenent. Verum hæc omnia argumenta tanti non sunt ponderis, ut talibus vasallis ejusmodi onus injicere valeant. Ut enim taceam, hoc argumentum probare nimium, dum exinde sequeretur, non tantum eos, qui Decimas Ecclesiæ sub lege fidelitatis tenent, sed quosvis vasallos Ecclesiarum ad reparandas Ecclesias adstringi, quod tamen notoriæ observantiæ refragatur; aliunde cognitum est, quod beneficium non eoipso pro feudo possit reputari. Sic enim constat, apud Romanos jam viguisse beneficia, & fuisse beneficiarios, quin tamen exinde sequatur, in Imperio Romanorum jam feuda & vasallos innotuisse; potius enim magna inter illa beneficia & nostra feuda occurrit differentia, ceu erudite ostendit præfatio ad BOEHMERII *Tomum 3. Exercit. ad Dig.* Similiter etiam tempore Francorum notissima quidem fuere beneficia, & hæc ipsa semina feudorum, quæ ex iis deinceps post An. 1000. enata sunt, continet, Ceu MURATORI in *Diss. de Allodiis, Vassis, Vassallis.* In JENICHEN *Tom. 1. Thesaur. jur. feud.* ostendit. Ast inde nondum sequitur, beneficia Francorum jam fuisse feuda. Potius & hic magnum intercedere discrimen ostendit GEORG. LUDW. BOEHMER in program. *de feudis e Francorum beneficiis enatis.* Præcipue magna inter feuda & beneficia Francorum Ecclesiastica se prodit differentia, si modo consideremus, quod in ante deductis jam fuit observatum, scilicet beneficiorum ejusmodi possessores præter obligationem reparandi Ecclesias, exinde nonas & Decimas ad illam Ecclesiam vel Monasterium, unde beneficium acceperant, dare debuisse; præterea beneficia hæc certo modo fuisse precaria, dum e Capite propriæ indigentiæ ab Ecclesia poterant revocari, denique morte Precaristæ tale beneficium vacasse, nec in ullum ejus heredem transisse. Quæ omnia in feudis etiam Ecclesiasticis longe aliter se habent; horum enim natura non in eo consistit, ut Vasallus reparet Ecclesias, ut nonas & Decimas Ecclesiæ præstet, sed ut fidelitatem exhibeat, Ecclesiam tueatur & defendat, & servitia regulariter militaria, sive castrensia sive extra castrum præstet. Feuda Ecclesiastica, non temporalem tantum ususfructus alienationem, sicut benefi-

cia tempore Francorum, ſed longè firmiorem abdicationem Dominii utilis continent, & hinc nec ex capite indigentiæ Domini directi revocari, nec Deſcendentibus Vaſalli ab Eccleſia eripi poſſunt. Quæ ipſa differentia in cauſſa eſt, cur beneficia hæc tempore Francorum adhuc pro bonis Eccleſiaſticis etiam durante adhuc precaria potuerint conſiderari, cum econtra feudum ab Eccleſia datum durante nexu feudali perinde ac alia res ſæcularis a vaſallo poſſideatur, & ſic omnis qualitas Eccleſiaſtica extincta ſit, & demum in caſu conſolidationis cum Dominio directo reviviſcat. confr. BOEHMER *Tom. 1. Conſult. 4. Num. 161. & ſeqq.* adeoque ſua ſponte conficitur, quod, quia bona ab Eccleſia ſæcularibus in feudum data quousque ut feudalia poſſidentur, non poſſunt ut bona Eccleſiaſtica conſiderari, quod eo ipſo etiam, quam parum ad Menſam Epiſcopalem, ad congruam Clericorum, & ad ſuſtentationem pauperum, tam parum etiam ad fabricam Eccleſiæ a vaſallis ſæcularibus impendi debeant, quodque ſimiliter vaſalli Decimis ab Eccleſiaſtico inveſtiti ad reparationem Eccleſiæ concurrere merito detrectent. Nam (ut bene ait CORPZOV. *in jurisprud. Conſiſtoriali* Lib. 2. def. 347.) *bona feudalia onere contribuendorum Eccleſiæ ſumptuum non debent gravari, cum enim vaſallus ratione feudi Domino directo ſit obſtrictus ad ſervitia, æquum, ut viciſſim ab aliis oneribus quoad feudum eximatur, ne duplici onere gravetur.* Neque in contrarium authoritas VALLENSIS fui usque adeo eſt valitura momento, ut integram hanc juris feudalis & hodierni analogiam queat evertere, hinc potius eatenus prævalebit ſententia a COSTÆ *ad Decretales Tit. de tranſaction. In fin.* dum ait: *Laici decimas in feudum ab Eccleſia datas jure optimo poſſident tanquam res proprias & patrimoniales,* & BARBOSÆ *ad C. 2. de Decimis in 6. N. 12.* ſcribentis: *Decimæ poſtquam in Laicos alienatæ fuerunt, factæ ſunt de ipſorum patrimonio, & uti profana bona cenſeri debent.* Nec non ESPENII *P. 2. Tit. 33. C. 4. N. 380. ſeqq.* ubi ita dicit: *Illud jam pridem hic & in Gallia aliisque partibus invaluit, quod Decimæ infeudatæ a Laicis poſſideantur ut alia bona patrimonialia, idque obſervarunt omnes pragmatici, & notoria praxis ubique confirmat.* Qui etiam in ſubſequentibus bene obſervat Decimas ejusmodi, ſi ſoluto Nexu feudali ad Eccleſias revertantur, rurſus qualitatem redituum Eccleſiaſticorum induere, horumque juribus deinceps eſſe æſtimanda.

XIV. JO-

XIV.

JOANNIS VALENTINI STRAUS J. V. D.

in Academ. Mogunt. Professoris

DISSERTATIO

DE

DECIMIS.

I.

Decimæ seu jus decimandi late sumptum aliud est profanum & mere laicale, aliud Ecclesiasticum, decimæ laicales sunt v. g. dum Domini tem-'ales datis prædiis suis in usumfructum, feudum, vel Emphyteusin loco ›uti, pensionis annuæ, vel Canonis imposuerunt decimam vel aliam partem ꝭtuum pendendam, aut quas per speciem Collectæ seu contributionis indi- unt subditis suis: huc etiam referri potest jus illud decimandi de quo fit atio *in l. 3. C. de Metallariis*, ubi nempe præcipitur fisco, nec non etiam mino fundi, in quo saxa vel metalla inveniuntur, decimas saxorum & me- orum solvi, ast de his non est intentio impræsentiarum agendi, sed de Ec- iasticis.

II.

Decimæ itaque Ecclesiasticæ sunt quota pars fructuum tam terræ, quam rum rerum Deo in recognitionem universalis dominii debita & Ministris lesiæ ob Ministerium Spirituale persolvenda: *Engels ad decretales tit. de de is n. 1.*

III.

Decimas has Ecclesiasticas originem habere ex jure divino, Communis resolutio, a Deo enim institutæ fuerunt, & olim saltem sub veteri lege ceptæ, Deus enim optimus Maximus *Exod. 22.* præcipit eas solvi. *Decimas uit & primitias non tardabis offerre. Et leviticorum ult.* ibi, *omnes decimæ terræ*

 sive

five de pomis arborum five de frugibus domini sunt, & illi sanctificantur. item Num. 18. Cum Sacerdotibus, qui & ipsi erant ex tribu levi, dedisset Deus omnia primitiarum jura, levitis concessit decimas omnium fructuum, summo vero Sacerdoti decimam decimæ levitarum: & hæc quoad decimas prædiales; quoad personales vero habetur *2. Esdra 10. Levita decimas accipient ex omnibus civitatibus operum nostrorum.*

IV.

Decimæ aliæ sunt prædiales quæ ex fructibus prædiorum debentur, ut de vino, frumento, oleo, pomis, fœno & similibus terræ fructibus, personales vero quæ ex proventibus propria cujusque solertia & industria quæsitis, ut de negotiatione, artificio, & similibus solvuntur: sed de personalibus decimis inquit *Layman in Theologia Mor. lib. 4. Tract. 6. cap. 1. n. 4.* Sollicitos nos esse non oportet cum eæ ferme ubique per desuetudinem abolitæ sint: Mixtas constituunt, alii eas, quæ partim ex industria humana v. g. in pascendis pecoribus adhibita partim ex natura proveniunt, E. g. ex animalium lana, lacte, butyro, ovis &c. alii vero eas ad prædiales & quidem non inepte referunt, tum quod non nisi in prædiis animalia ejusmodi haberi possint, tum quod plus in illis natura quam industria operetur, tum denique quod etiam in frumento & vino magna hominum industria requiratur & tamen has prædiales esse nemo sit, qui dissentiat.

V.

Solent præterea decimæ prædiales dividi in majores & minores seu minutas, Majores sunt, quæ ex frumento, vino, & oleo aliisque ejusdem generis penduntur, minores vero seu minutæ, quæ ex horto & partu animalium præstantur.

VI.

Magna fuit inter antiquiores DDres præsertim Theologos & juristas controversia, an decimæ in lege gratiæ debeantur ex jure divino, an vero ex jure Ecclesiastico, illis sustinentibus eas esse juris Ecclesiastici, his vero juri divino eas adscribentibus: missis vero argumentis pro & contra, placet sententia *Maximi illius & Consultissimi Theologi, Joannis a Turre-cremata Cardinalis, qui utramque & Theologicam & juris utriusque scientiam cum summa Laude Professus est, quique in Cap. revertemini: n. 5. & 6. Cauf. 16. qu. 1.* cum quæstionem proposuisset, an decimæ sint de præcepto, an de Consilio? Sentit cum *Alexand. Alen. & Sancto Thoma*, ac decidit, quoad sustentationem Ministrorum sive quoad substantiam esse præceptum divinum de iis solvendis, quoad quantitatem vero seu determinationem esse præceptum Ecclesiæ: huic sententiæ quo-

que

que præter *Zerolam Theologiæ pariter & Juris Utriusque Doctorem de utraque facultate bene meritum in sua praxi Episcopali verbo Decimæ* adstipulatur *Petrus Moneta Sacræ Theologiæ etiam ac jurisprudentiæ Laurea donatus in Tractatu suo de Decimis Cap. 1. qu. 2. n. 28.:* nos quoque huic ultimæ tanto libentius subscribimus cum juri conformior videatur, & omnes passim recentiores Canonistæ idem accedant.

VII.

Debentur autem Decimæ de jure de omni frumento, ut est triticum, siligo, hordeum avena &c. item de vino, fructibus arborum, de leguminibus, de fœtu pecorum, & de reliquis bonis *Cap. 3. Cap. 21. & 22. x. h. t.* taliter etiam, ut si ager aut hortus bis vel pluries in anno ferat fructus, toties solvendæ sint Decimæ, quin & si diversa semina in eodem spargantur agro: *d. Cap. 21. h. t.* & quidem Decimæ hæ debentur integræ, sive cum integritate, id est sine deductione seminis & expensarum text. *in Cap. 26. & 28. h. t.* in plurimis tamen locis de pomis, pyris aliisque arborum fructibus, item in aliquibus locis de fœtibus animalium de consuetudine solvi non solent, estque talis consuetudo in Materia decimarum attendenda *Cap. 8. Cap. 20. & 32. h. t. & alibi passim.*

VIII.

Decimæ regulariter Parochiali Ecclesiæ debentur, & ita quidem, ut si Parochus cum Collegio Canonicorum, Monasterio, clerico vel laico, super perceptione decimarum contendat, Parochus non cogatur jus suum probare, quia fundatam habet intentionem in jure, ex quo præsumitur, quod Decimæ ad eum pertineant, nisi adversarii contrarium ostendant, *cap. 29. & 30. h. t. cap. 2. de restit. spoliatorum in 6.* imo quamvis alias spoliatus ante omnia restituendus, attamen is qui aliquandiu id est modico tempore decimas possedit, spoliatus a Parocho super decimis non restituatur, nisi de jure suo plene docuerit: *d. cap. 2. de restit. spol. in 6.*

IX.

Præfata autem juris assistentia etiam opitulatur Collegiis Canonicorum, & Monasteriis, si iis Parochiæ incorporatæ sint, tunc etenim quoad decimas Collegia & Monasteria habentur pro Parochis & contra quoscunque intentionem fundatam habent jure parochialitatis. *Rot. Rom. post Tambur. de jure Abbatum decis 102.*

X.

Si parochiæ non sint distinctæ, cum tota Diocœsis sit parochia Episcopi *cap. omnes Basilicæ caus. 16. qu. 7.* Decimæ pertinent ad Episcopum: itemque

 si præ-

si prædium in alicujus Parochia non sit situm *Moneta: in d. tract. cap. 7. n. 9. & seqq.* secus vero si locus esset intra duas parochias, sed ignoretur, sub qua sit, nam tunc non deberi Episcopo, sed potius inter utramque parochiam dividendas esse *post Abbatem in cap. quoniam x. de decimis* suadet *Moneta cit. loc. n. 11.*

XI.

Sed quid si aliquis in una parochia percipiat Sacramenta, in alia vero sua prædia colat? Quoad decimas personales definitum est *in cap. 20. x. h. t.* quod debeantur parochiæ, in qua Ecclesiastica percipiuntur Sacramenta, quoad prædiales autem *in cit. cap. 20. necnon cap. 18. h. t.* dicit Pontifex ad consuetudinem esse recurrendum, qua in contrarium cessante *juxta gloss. in cap. fin. de paroch. vers. prædiorum: & in cap. 20. h. t. versu consuetudo: nec non in cap. 18. eod. tit. vers. diversæ.* de jure communi illi Ecclesiæ debentur, sub qua prædia sunt sita, & hoc passim ubique observamus

XII.

Decimas novalium quod attinet, alia sunt novalia proprie, alia improprie dicta: proprie dicta sunt locus omnino sterilis ad culturam redactus, de quo non extat memoria, quod aliquando cultus fuisset: *cap. quid per novale 21. x. de V. S.* improprie autem dicta novalia dicuntur, si in locum ante cultum novi fructus inserantur, itemque modus culturæ mutetur v. g. si loco frumentorum serantur olera & legumina si ager, convertatur in vineam, pomerium, aut pratum, & vice versa, vel etiam terra præcisa, quæ anno vel aliquibus annis cessavit *d. cap. quid per novale.*

XIII.

Novale improprie sumptum ex mutatione culturæ vel seminis ad rem nil facit, mutata enim culturæ vel seminis qualitas non mutat substantiam decimarum, *cap. 4. x. h. t.* adeoque manent ejusdem qui ab ante decimas percipiebat, & locus semel decimabilis semper decimabilis manet, *per text. cap. 30. h. t. & d. cap. 4.* decimæ autem novalium proprie dictorum competunt parocho loci intra cujus fines exurgunt. *cap. quoniam 13. x. h. t.* Si vero in loco nullius parochiæ. v. g. aliqua sylva, quæ pro finibus utriusque loci habebatur, tunc ad discretionem Episcopi a Deo sibi datam pertinet, cui Ecclesiæ deputare, aut etiam sibi retinere velit, *per Text. dict. cap. 13.* quæ tamen discretio non injuste regularetur, si juxta consilium *Moneta in cit. tract. de decimis cap. 4. n. 54.* cessantibus aliis motivis particularibus divideret inter utramque.

XIV.

XIV.

Præmissa quod novalia competant parocho loci, ampliantur, ut id etiam tineat, licet in eadem parochia alii decimas ex præscriptione, consuetudine l privilegio aut infeudatione obtineant *cap. 29. h. t.* qui textus tamen semet um limitat, nisi ab his, qui alias percipiunt decimas, rationabilis causa ostentur, per quam appareat novalium ad eas decimas pertinere.

XV.

Inter ejusmodi causam rationabilem in terminis præscriptionis primo cen-i potest, si decimæ præscriptæ sint intra certos limites certi prædii & aliqua rs ejusdem prædii inculta, ad culturam redigatur, maxime si pars illa mi-r sit, 2. si præscribens præter jus ordinarium decimandi insuper præscri-onem juris percipiendi decimas novalium probare possit, demonstrando lelicet, quod hactenus de exurgentibus novalibus semper solitus fuerit deci-s accipere; quæ tamen præscriptio, si resultet ex diversis actibus respectu ersorum, videtur potius assumere naturam consuetudinis.

XVI.

Quemadmodum laici decimas ex antiquo, etiam ex concessione in feu-n percipientes, decimas novalium usurpare aut sibi de jure arrogare non sunt *text. in cap. 25. vers. nec occasione.* ita quoque Ecclesiastici decimas cum sensu Episcopi de manibus laicorum juste detinentium, *juxta cap. 7. de his fiunt a prælatis* acquirentes non poterunt ex hac translatione decimas nova-n petere, sicut nec ipsi laici potuissent *text. in cap. fin. de decimis in 6.*

XVII.

In terminis privilegii Ecclesiasticis concessi autem absque dubio causa onabilis contra parochi intentionem erit, si collegio vel Monasterio ejus-li Privilegium cum incorporationis jure fuerit concessum, tali namque ca-Collegium vel Monasterium, uti supradictum est, censetur loco parochi, is o qui administrat Sacramenta non est nisi vicecuratus: cessante autem in-poratione pro causa rationabili adhuc haberi poterit, si privilegium conti-t verba ampla & favorabilia, ex quibus colligi valeat mentem privilegii se ndere etiam ad novalia *cap. 27. x. de decimis.*

XVIII.

Cessantibus ejusmodi causis rationabilibus juri ac æquitati magis conso-ı videtur, quod privilegium percipiendi decimas non extendatur ad nova-lia,

lia, privilegium namque eſt reſtringendum, quatenus concernit præju tertii *cap. 16. de privileg.* & ad futura privilegium non extenditur *Clem de reſcriptis* nec eſt intentionis concedentis, voluiſſe concedere decimas lium & omnino privare Eccleſias Parochiales omnibus decimis, quibus ſignatæ erant a Dyoniſio Papa. *cap. Paſtoralis 9. x. de his quæ fiunt a p* ultra autem concedentis intentionem privilegium non eſt extendendum *c x. de reſcriptis*, eſtque non ſolum ſummæ æquitatis, ut ſi parochialis p veteres, quod ſaltem novales habeat, ſed inſuper eſt odioſum, quod quispiam habeat decimas in aliena Parochia *cap. 2. de reſt. ſpol. in 6.* de namque uti ſupra dictum de jure communi proprio curato, aſt odia ſt ſtringenda *per cap. odia 15. de R. J. in 6.*

XIX.

Decimas præteritas non ſolutas parochus poteſt petere ab empto poſſeſſore ſalvo regreſſu contra venditorem *arg. l. 7. ff. de public. & l. de jure fiſci*, ubi deciditur fiſcum ob non ſoluta tributa novos poſſeſſore venire poſſe, quod argumentum tanto potius procedit, cum decimæ quam tributa privilegiatæ ſint, & ante hæc perſolvi debeant, *cap. 33. h.* bertatem tamen ſeu electionem habet Parochus contra emptorem vel ve rem, prout magis placuerit & utilius viſum fuerit, agendi, ne id quod vorem Eccleſiæ introductum eſt, in ejus odium retorqueatur.

XX.

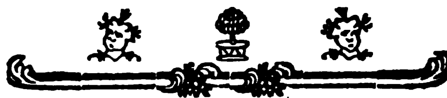
Suppono regulariter jus decimandi tanquam ſpirituale non poſſe c tere laicis, ideoque eos eſſe juris illius incapaces *optim. text. in can. placu Cauſ. 16. qu. 3. & can. decimas 1. cauſ. 16. qu. 7. nec non cap. 7. x. de pra & cap. 17. h. t.* ex hinc fluit, quod nullo unquam tempore dominium dir decimarum præſcribere poſſint, ubi enim adeſt incapacitas juris, nec pe memorialem acquiri poteſt, prætermittendum tamen non eſt, quod ſi laicus poſſederit decimas per tempus immemoriale, maxima ſit præſump tuli vel ex privilegio vel ex infeudatione ante Concilium Lateranenſe acq quin autem Papa alicui Principi vel etiam alteri laico ex ſpeciali privil vel in feudum decimas ſeu jus eas percipiendi concedere valeat, non d mus eum *Engels ad decret. h. t. n. 22. Moneta cap. 5. n. 83.* & pluribus il latis: nec tamen ex hoc inferes, quod ergo laicus idem jus ſaltem ten immemoriali præſcribere veleat, cum tempus immemoriale vim privileg beat, nam id fallit, ubi adeſt incapacitas in poſſidente.

XXI.

Immunitatem ſeu exemptionem a ſolvendis decimis acquirere poſſunt
ım laici quam clerici, PRIMO per Privilegium *text. in cap. 3. & cap. 24. x.*
. t. SECUNDO per conſuetudinem *cap. 8. & 32. in fin. h. t.* TERTIO
er præſcriptionem. *cap. 4. x. de præſcript.* & denique QUARTO per contra·
tum ſeu conventionem, ſuper decurſis quidem ſine conſenſu ſuperioris, ſuper
ıturis autem alias non quam aſſenſu ſuperiorum firmatam *cap. 2. & cap. 8. x.*
e transact. & d. cap. 3. h. t. intelligenda tamen hæc erunt, juxta dicta in *th. 6,*
t decimæ quoad ſubſtantiam non tollantur.

XXII.

Cauſa Decimarum, ſi petitorio agatur, ad judicium Eccleſiaſticum per-
inet, *cap. 25. h. t. & cap. 2. x. de judiciis,* ſi vero agatur in ſolo poſſeſſorio
ıdicio, e. g. ſi parochus vel alius Eccleſiaſticus conveniat laicum interdicto
dipiſcendæ retinendæ vel recuperandæ poſſeſſionis, aut quæratur an decimæ
ne fraude & integræ ſolutæ ſint. &c. nonnullorum eſt opinio hanc cognitio-
em eſſe mixti fori & etiam ad laicum judicem pertinere, de quo tamen judi-
ium noſtrum ſuſpendimus.

XV.

JOAN. FRANC. JOSEPHI HEINR. DE GRASMANNSDORFF,

Consiliarii aulici Bamberg. & Reverendiss. Capituli Consulentis.

DISSERTATIO

DE

DECIMIS PER LONGISSIMUM TEMPUS IN AESTIMATIONE PRAESTITIS.

§. I.

Nostri, quod impraesentiarum tractandum nobis sumpsimus, argumenti ratio non patitur, vt de Decimis in genere prolixius agamus. Hinc ne alienos Doctissimorum Virorum circa hanc materiam labores recoquere videamur, perpauca praemonenda duximus.

§. II.

Vt tamen omnia in suo fiant ordine; Decimas, prout hodie passim obtinent, definimus, quod sint pars decima omnium quorumcunque fructuum ex introducta consuetudine, subsequutaque expost lege ecclesiastica, ecclesiae ministris quolibet anno soluenda.

§. III.

Non equidem ignoramus, plures DDres eius fuisse sententiae, decimas iuris diuini existere, quorsum & nonnulla iuris Canonici capitula respexere. Verum enim vero, si rem penitius intueamur, decimae, quatenus decima pars sunt, ad summum nonnisi exemplariter iuris diuini dici possunt; id est, ad exemplum decimarum veteris Testamenti, primitus magis vsu, vrgentibus dein potissimum Regum Capitularibus, specialiter denique superueniente iuris Canonici dispositione sunt introductae.

§. IV.

§. IV.

Rationes quippe iuris Mosaici ita comparatae sunt, vt clero nostro mi-conueniant. Erant leges de decimis iudiciales, statui iudaicae reipublicae ommodatissimae, & suo modo ceremoniales, Leuitis porro ex singulari pror-ratione, quod in diuisione terrae sanctae cum aliis vndecim tribubus quo-praedia & possessiones partem non haberent, adplicatae, per consequens noua lege penitus abolitae

ixta APOSTOLVM *ad Galat. III. v.* 25.

§. V.

E sacris litteris autem mandatum, decimas in noua lege soluendi, erui um potest, nullum de certa quantitate soluenda praeceptum extat; quum us historia ecclesiastica abunde testetur, per prima quinque secula decimas tas non fuisse. Illa enim domorum agrorumque cum magno feruore ab esia Hierosolymitana facta distractio eum non habuit finem, vt congesta edes Apostolorum pretia sane ingentia stipendia quasi existere, aut deci-um rationem prae se ferre debeant: neque Apostolus ad copiose seminan-ı mundanas diuitias catechizandos

2. *Cor.* 9. *v.* 6.

x causa incitare videtur, vt tantum detur Verbi praedicatoribus, quum magno non essent in numero, vt facillime sustentarentur, vtpote paruo entissimi; sed vt pauperes in longinquis etiam prouinciis leuari possent,

Conf. *Act.* 11. *v.* 29.

ide vero, vt corruptibiles illae diuitiae incorruptibiles in beata demum ia thesauros hilaribus hisce datoribus procurare valerent.

Vid. *Philipp.* 4. *v.* 17.

§. VI.

Nullae igitur, tempore Apostolorum, notae erant decimae, sed pre-n praediorum in Iudaea venditorum, ad fouendos egentes acceptum, sine is prout cuique opus erat, diuidebatur, omniaque existebant communia.

Act. 2. *v.* 44. 45. *& act.* 4. *v.* 33. 34. 35.

In seculis vero primis, Apostolorum tempora subsequentibus, varie dem varii Sancti Patres tam in Orientali, quam Occidentali ecclesia fideles

 ad

ad largiſſime dandum exhortati fuerunt, non tamen vt praeciſe decimae iudaeorum more pendantur,

(CYPRIANVS ait: "At nunc de patrimonio nec decimas damus; „in Ladou. THOMASSIN. *de vet. & nou. eccleſ. Diſcipl.* T. III. L. I. C. II. §. 3. c. f.)

vt potius totum cum alacritate detur. Illud quippe fuiſſe ſeruitutis legis Moſaicae, hoc autem eſſe libertatis Chriſtianae innuebant.

(Sanctiſſimus Antiſtes & Martyr IRENAEVS L. 4. c. 34.)

Quare quae dein Chriſtiani ad ſuſtentationem Cleri & pauperum largiebantur, merae eorum liberalitati attribuendum, monita vero Patrum pro teſtimoniis de praxi ſolutarum eo tempore decimarum minime reputanda eſſe ducimus.

§. VII.

Vero itaque magis conuenire credimus, decimas primum ſeculo ſexto in Concilii Matiſconenſis II. Canone 5. expreſſe praeceptas fuiſſe, quanquam ibi Patres, antiquorum quorundam Patrum doctrina forſan decepti, obſeruantiam olim vniuerſalem in ſoluendis decimis obtinuiſſe adſtruant, Chriſtianos omnimodi circa hanc ſuam obligationem neglectus arguentes. Audiamus, prout ſonat, textum: „Leges diuinae conſulentes Sacerdotibus ac Miniſtris „Eccleſiarum, pro hereditatis portione omni populo praeceperunt, decimas „fructuum ſuorum ſacris locis praeſtare, vt nullo labore impediri, horis legi„timis ſpiritualibus poſſint vacare miniſteriis. Quas leges Chriſtianorum con„geries longis temporibus cuſtodiuit intemeratas. Nunc autem paulatim prae„varicatores legum, pene Chriſtiani omnes oſtenduntur, dum omnes, quae „diuinitus ſancita ſunt, adimplere negligunt. Vnde ſtatuimus, ac decerni„mus, vt mos antiquus a fidelibus reparetur: & decimas Eccleſiaſticis famu„lantibus ceremoniis populus omnis inferat, quas Sacerdotes, aut in paupe„rum vſum, aut in captiuorum redemptionem praerogantes, ſuis orationibus „pacem populo ac ſalutem impetrent.„ Hoc porro ſtatutum Concilii, licet prouincialis, ſucceſſiue per vſum magis vniuerſaliter receptum fuit, eaque laudabilis in pauperum, captiuorum, Clerique leuamen introducta conſuetudo ſeculo demum octauo, a brachio ſeculari, maximum robur obtinuit, quum frequentiſſima in Regum Francorum Capitularibus de decimarum ſoluendarum impoſita neceſſitate inueniamus documenta.

Conf. THOMASSINUS loc. ſup. cit. C. VII.

§. VIII.

Hisce de decimis soluendis latis sanctionibus posthac & aliae plurium Conciliorum, & specialiter iuris Canonici, quod per modum tributi decimas offerre iussit, subsequutae sunt dispositiones. Capitulum

26. *X. de Decimis*

enim clare adserit: „Si ad DEUM . . . debitum respectum haberent, *ius eccle-„siasticum* diminuere non contenderent, nec decimas, quae *tributa sunt egentium „animarum* praesumerent detinere.„ Optime autem obseruat

SCHATENIVS *in annal. Paderb. ad ann.* 1295. *p.* 11. *p.* 181.

veram decimarum in Germania introductarum rationem ab antiquo fuisse, quod ecclesiis eo tempore, quo in Germania decimae inualuerunt, tot opimi reditus defuerint, vt clerici quoad maximam partem decimis & oblationibus viuere debuerint.

§. IX.

Quemadmodum igitur ex dictis liquet, legem illam iudicialem & ceremonialem veteris Testamenti de decimis ab ecclesia denique iterum reassumptam, nullum vero a Christo Domino praeceptum datum fuisse, immo in prima ecclesia decimas non obtinuisse: ita prono alueo fluit, decimas in nouo Testamento iuris humani esse. Vnde & palam consequi necesse est, ius illud decimandi ab ecclesia in alios transferri, aut priuilegiis summorum Pontificum abrogari posse.

Cap. 10. 11. & 12. *de decim.*

§. X.

Ad diuisionem decimarum progredimur, quae aliis vel *praediales & reales*, vel *personales & industriales* dicuntur. Illas quidem ex fructibus praediorum, has ex lucro, humana potissimum industria quaesito, deberi adserunt. Verum enim vero quum decimae personales hodiernis moribus ab vsu pene vniuersali recesserint, merito illa diuisio hodie reiicitur.

§. XI.

Sunt itaque omnes decimae praediales siue reales, magisque congrue in *antiquas & nouales* dispescuntur. Illae antiquitus pendi solebant, siue ab antiquo retentae sunt; hae vero ex fructibus fundi, qui demum nouiter in formam agri est redactus, vt vt non absolute incultus fuerit, praestantur. Circa

poste-

posteriores, cuinam debeantur, Authores multi multas instituunt altercationes. Plurimi nouales decimas ad regalia referunt, proinde ad Principes ex iure territorii spectare adserunt. Alii etiam eo procedunt, vt nobilibus vi iurisdictionis easdem adstruant. Decimatori generali illas adiudicant alii. Alii denique eas parocho competere defendunt, nisi decimator generalis rationabilem causam, e. g. percepti iam antea ex incultis hisce locis emolumenti, aut fundi pro medietate iam culti & decimabilis, ne idem fundus diuerso iure veniat, adducere valeat; cuius sententiae fautores

Cap. 29. *&* 31. *X. de decim.*

non tantum, sed & ipsam instrumenti Pacis Osnabrugensis sanctionem,

Art. V. §. XV. (47.) Ibi: "Inter coeteros &c.

ad *ius commune* circa decimas ex bonis noualibus prouocantem, in patrocinium causae adferunt.

§. XII.

Subdiuiduntur decimae antiquae in *ecclesiasticas* & *laicales* seu *dominicas*; illaeque rursus sunt vel *stricte ecclesiasticae*, vel *minus stricte tales*; omnes vero sunt vel *maiores*, der große Zehend, vel *minores*, der kleine Zehend, (ad quas & carnaticum, den Fleischzehenden, passim referunt,) ex locorum consuetudine optime decidendae. Decimae *stricte ecclesiasticae* ex primaeua sua institutione tanquam stipendium propter spiritualia ministeria ministris ecclesiae exsoluuntur. *Minus stricte ecclesiasticae* pro sustentatione ministrorum ecclesiae, ratione originis quidem, institutae, a titulo spiritualis officii tamen, mediante authoritate legitima, separatae laicis quoque personis tribui consueuerunt. Demum decimae *laicales* siue *dominicae* sunt census, iure dominii constituti, a potestate ecclesiastica neutiquam descendentes; quae etiam ab alio seculari patrimonio non distinguuntur.

§. XIII.

Magnus hic nobis loquendi campus sese aperiret, si in dicendo longiores esse, variosque titulos, quibus decimae, primordialiter ecclesiis debitae, ad laicos transierint, recensere vellemus, adducendo prolixius dispositiones Regum Francorum, qui, necessitatibus publicis ducti, praedia ecclesiastica vna cum decimis, militibus iure beneficii distribuerunt; referendo insuper facta episcoporum, qui vel decimas potentioribus laicis, ex publica necessitate, vt ecclesiae vasalli militesque euaderent, in feodum dabant, vel videntes, quod potentiores bona Ecclesiastica quibusuis artibus ad se rapere studerent, decimas iis dimittebant, malentes amittere dimidium, quam totum.

§. XIV.

§. XIV.

Verum haec sufficiant, ne nostra nimium excurrat dictio. Ad thema no-strum propius accedentes, obseruamus, consuetudine passim in patria nostra ntroductum esse, quod decimae in campis recipiantur, illaeque separatae a ecimatoribus von den Zehendherren, suis expensis domum auehantur. Quibus acommodis & sumptibus detractionis vt quidam parcant, certumque annuum ibi reditum nouerint, decimas pro certa pensione annua decimariis, den Ze-hendpflichtigen, relinguunt. Qua occasione ea, quam in hac dissertatione elaborandam ac methodo Iure: Consultis vsitata resoluendam suscepimus, e offert

QVAESTIO:

Num vniformis pecuniae quantitas pro decimis per longissimum tempus decimariis soluta. sit immutabilis, per consequens decimarum in natura 'tractionem, sicut & pretii exaltationem, excludat?

§. XV.

Ante omnia praemonere nos oportet, hic non supponi casum, quod de-mator per spatium longissimi temporis decimas in natura aliquoties exegerit, cimariorum autem, detractioni contradicentium, renitentia, cum illius ac-niescentia, accesserit. Sed cardo rei in eo vertitur: an decimae, in natura eteroquin praestitae, ob hanc solam rationem a decimatore exigi amplius ne-ieant, quod per longissimum temporis interuallum in aestimatione, quin di-s, simili quantitate solutae fuerint, quamuis de coetero ius decimandi cer-m existat?

§. XVI.

Rationes dubitandi.

Quamuis, quod ad hanc quaestionem attinet, illa omnino adfirmanda ideatur, partim I. quod diuersi Doctores illius sint sententiae, ex solutione niformi XXX. vel XL. annorum coloniam praesumi perpetuam, non locatio-em conductionem.

CARPZOV. P. 2. C. 4. def. 1.

Ex quo proinde colligere quis posset, quod decimarii vltra quanta in ipulationem deducta plus soluere, aut decimas in natura praestare non te-eantur. Partim II. quod certae ac continuae praestationes speciem census ac-ptae immunitatis potius, quam locarii, prae se ferre videantur; e pensione

siqui-

ſiquidem a decimario per conſuetudinem vniformiter praeſtari ſolita, ob longinquitatem temporis praeſumptionem fundatam naſci dixeris, quod ipſe, ſiue eius anteceſſores, immunitatem a decimis, ſub conditione praeſtandi annui canonis, obtinuerit.

BOEHMER in Reſp. T. 3. *part.* 1. *dec.* 62. *n.* 2. *& ſeqq.*

Vnde videri poſſet, quod in caſu, quo quis decimarius certa annua praeſtanda de ſuis fundis, decimarum loco, exſoluenda habet, ius quoddam emphyteuſeos acquiſiuerit, proinde dicta pro ipſo praeſumptio immunitatis pugnet, ita, vt decimarum in natura detractionem permittere, non ſit cogendus.

§. XVII.

Denique III. his argumentis accedit, quod conſuetudo valeat, vt decimae alio loco & modo ſoluantur, e. g. vt decimae vel a decimatore aſportentur, vel a decimariis deferantur;

GVTIER canon. qq. l. 2. *c.* 21. *v.* 45.

vel vt decimae praeciſe in agro ſumi debeant, tametſi ſtatutum particulare liberum decimatori relinquat, an decimas in agro aut in horreis ſumere velit. Conſuetudinis etenim vis ac poteſtas eſt, vt ea legitime introducta etiam ius ſcriptum abolere valeat.

DD. ad *l.* 2. *C. quae ſit longa conſuet.*

Quin & conſuetudo circa decimas clare adprobatur

cap. in aliquibus 32. *§. Illae quippe de decim.*

Quidni eadem ad hunc effectum valere videatur, vt minores decimae aut pecunia pro iis debeatur & praeſtetur. Sane

Petrus de *MARCA de concord. Sacerd. & Imper. L. IV. C. X. §. III.*

adſerere non dubitat, „certum eſſe ex omnium ſententia, . . . (decimarum) praedialium quantitatem ad minorem decima fructuum partem redigi poſſe, ſeu „quotam praeſcribi. Certum quoque eſſe, ait, ex Pauli Caſtrenſis aliorumque „Iuriſconſultorum opinione, eam conſuetudinem, quae in plerisque orbis Chri„ſtiani regionibus viget, eſſe legitimam, nempe, vt ex certo fructuum genere „nulla ſoluatur decima.„

§. XVIII.

Vlterius IV. pro decimariis facere videtur, quod, licet ius commune reſiſtat praeſcribenti, nihilominus eccleſia non parochialis contra eccleſiam parochialem decimas praeſcribere poſſit, ſiquando tempus, cuius initii non extat

tat memoria, vel tempus XL. annorum praeterlapsum sit, & in vltimo casu insuper titulus edi queat.

Cap. 1. de praescript. in 6.

Multo magis igitur decimas per XL. annos in aestimatione praestitas ita praescriptas esse censendum erit, vt decimator, quamuis ius decimas in natura exigendi certum habuerit, pretio illo per longissimum tempus vniformiter praestito contentus viuere debeat. Illa enim obseruantia vniformis in vim priuilegii & tituli adlegari poterit.

§. XIX.

Quandoquidem V., si contractum illum, decimatorem inter & decimarios initum, cum quadam reflexione considerare licet, emtionis venditionis negotium adesse, absque magna difficultate ad oculum patere videtur. Nunc autem emtio venditio titulus ad praescribendum est habilis, per consequens antedictae obseruantiae nihil omnino decedet, quo minus praescriptionem pro decimariis euincat. Maioris vero propositionis veritas ex accurata differentia, locationem conductionem inter & emtionem venditionem designanda, vel maxime elucescet. 1.) igitur distinguendum est, num in contractum veniat sola traditio rei pro pecunia, & est venditio; aut quod in contractum veniat pro certa mercede aliquod factum, quod locari solet, ex quo non sequitur dominium alicuius rei, & est locatio conductio. Dein 2) si in vtrumque contractum veniat datio & factum, verissima in dubio, & in legibus probatissima, est distinctio, quod tunc sit emtio venditio, quando principaliter venit traditio rei pro pecunia certa, secundario factum. Quando vero principaliter venit factum, secundario dominii translatio, est locatio conductio. Demum 3.) si concurrat non factum, vbi quis non faciendo, sinendo, non impediendo, patiendo aliquid pro certa pecunia transfert, rursus distinguere placet. Aut enim illa patientia, ille sinendi modus, illud non factum ita comparatum est, vt pro traditione iuris potius momentanea, quam pro facto haberi queat; & aderit emtio & venditio. Quodsi vero illa patientia, illeque sinendi modus ita se habeat, vt potius pro non facto permanente & quidem eiusmodi, quod locari solet, quam pro patientia momentanea, quae traditionem inuoluere possit, reputari debeat, locationem conductionem adesse, dicendum est. Adplicando principia tradita ad causam praesentem, non videtur, illud non factum patientiae principaliter in conuentionem, decimatorem inter & decimarios initam, deductum fuisse, sed potius pretium pro decimis a decimariis dari, & apertam hic concurrere venditionem; vt vt verba locationis conductionis in instrumento contractus reperiantur. Non enim cortex verborum, sed quid actum, inspici debet.

§. XX.

Quin quod VI., in ſuppoſito etiam initae locationis conductionis, decimarios propter longiſſimum tempus ius in re conſequutos eſſe, cenſendum eſt. Maiori enim iure, quo ei, qui non ad modicum tempus conduxit ſuperficiem, in rem actio competere

in *l.* 1. §. 3. *ff. de ſuperfic.*

dicitur, quanquam locatio regulariter dominium non mutet,

l. 39. *ff. locat.*

decimariis, decimas per longiſſimum tempus in aeſtimatione praeſtantibus, in rem actio concedenda erit. Neque refert, ſi non praeciſe tempus, modum ius in re conſtituendi exiſtere, putes, ſed potius voluntatem domini, quae ex tempore longo, ſiue pacto tacito praeſumatur. Enimuero paritas ſemper eo redibit, vt, ſicut ſuperficiarius, ob praeſumptum ex lapſu temporis conſenſum Domini Soli, ius in re conſequitur, ita & decimarios ex praeſumenda voluntate decimatoris, ad longiſſimum tempus decimas locantis, ius in re adeptos eſſe exiſtimandum ſit.

§. XXI.

Vnde VII. in titulum ad transferendum dominium habilem, vti & poſſeſſionem, quae ad praeſcriptionem requiri ſolent, cum anxietate hic eo minus inquirendum eſſe credas, quo magis inſuper veritati congruere videtur, neque titulo, neque poſſeſſione, vt praeſcriptio procedat, hic opus eſſe. Notum enim eſt, in praeſcriptione priuatiua, qua obligatio contracta extinguitur, nullum titulum adlegandum, ſed illam ſola temporis praerogatiua contentam eſſe. Neque vlla ad hanc praeſcriptionem requiritur poſſeſſio; quum illa, quae in

Cap. 3. *de R. I. in* 6.

traditur regula, ſine poſſeſſione praeſcriptionem non procedere, de praeſcriptione acquiſitiua manifeſte intelligenda ſit, non de ea, qua ius non vſu amittitur. Accedit porro clara Imperatoris ANASTASII

in *l.* 14. *C. de fundis patrim.*

diſpoſitio, vbi per annos 40. continuos fundum patrimonialem Principis, vel Eccleſiae, vel agonotheticum, i. e., ſumtibus ſacrorum certaminum deputatum, cum vel ſine titulo poſſidens, fundum quoad dominium praeſcripſiſſe dicitur, ſalvo tamen canone. Multo magis, decimarios, immunitatem a decimis ſub certo canone praeſcripſiſſe, adfirmandum erit.

§. XXII.

Tametſi poſtremo, ex vltro concedendis, in quadragenaria praeſcriptio- titulus requiri videatur; ad immunitatem decimarum in natura praeſtanda- ı conſequendam, ſaltem ad illam acquirendam immemoriale tempus ſuffi- , quin titulum edere neceſſe ſit. Quum enim iuxta ſuperius

cit. cap. 1. *de praeſcript. in* 6.

acquirendum ius decimandi ſolum tempus, cuius initii memoria non extat, ciat: nulla adparet ratio, quare non etiam ius illud lapſu temporis imme- ialis amitti queat; eoquod facilius res deſtruatur, quam conſtituatur, & ıunitati fauendum ſit. Vnde ſi totum ius decimandi non vſu amitti queat, to magis eatenus lapſu temporis immemorialis reſtringi poterit, vt deci- non in natura, ſed aeſtimatione praeſtentur. Titulo enim immemorialis eſſionis non datur de mundo melior.

§. XXIII.

Rationes decidendi.

Hiſce tamen argumentis tantum pondus ineſſe non arbitramur, vt iisdem ıicti ſubſcribamus. Nam *primo* pro Domino facit regula, per decimas re- riter eas in natura intelligi. Vnde ſi decimarii, decimas perpetuo in aeſti- ione praeſtandas eſſe, adſtruant, exceptionem hanc probare, conuentio- ıque deſuper docere tenentur. Aliud enim pro alio inuito creditori ſolui poteſt. Pro decimatore praeterea *ſecundo* ea praeſumptio iuris militat, d in conuentione certi quanti loco decimarum in natura, des Zugzehenden, e pure locatio conductio temporaria praeceſſerit, quae de tempore ad tem- tacite renouata fuerit, ſemper autem, vtpote res merae facultatis, retra- ioni ſubiecta ſit.

§. XXIV.

Quemadmodum igitur conductores rem non ſibi, ſed alteri poſſident, uod ob hoc ipſum, quod tenent, pactam praeſtent mercedem; inde in tione conductione nullam prorſus currere praeſcriptionem ob

l. 2. *C. de praeſcript.* 30. *vel* 40. *annor.*

ıifeſtum eſt: ita idem quoad decimas iuris eſſe adſerendum eſt, quod," ſi l maxime per diuturnum tempus certa aeſtimatio quotannis loco decima- m ſoluta fuerit, reuera tamen talis conuentio conductionem contineat, qua ſſeſſoribus agrorum locantur decimae pro certa penſione annua, quale ne-

„gotium praescriptionem non admittit, nec impedit, quo minus possit resig-
„natio fieri locationis factae.„

Just. Henn. BOEHMER in intit. *iur. eccles. Protest.* L. 3. Tit. 30. §. 82.

§. XXV.

Demum *tertio* fauor decimarum tantus est, vt nullam tractu temporis admittere videatur imminutionem. Quid? quod in supposito etiam concurrentis alicuius negligentiae, haec sola ad praescribendam libertatem iuxta plerorumque DD. mentem non sufficit;

Cons. Argent. vol. 1. cons. 9. n. 181. GYLMAN. *in symphor.* tom. 4. p. 1. n. 128.

quum potius ea, quae meri sunt arbitrii nullo vnquam tempore praescribi posse recte existimandum sit. Sicut enim, si mille millia annorum area nostra iuxta palatium alterius fuerit, nec aedificatum, nihilominus absque prohibitione vicini aedificare possumus,

arg. l. altius C. de seruitut.

eoquod aedificatio neque a concessione legis, neque ab illa hominis expressa seu tacita dependeat; sic etiam, quum ad locandum nemo vel a lege vel ab homine obligetur, sed locatio sit actus a libertate & facultate naturali praecise spectata competens, nullus decimatorum, finito locationis contractu, ad vlterius locandum decimas adstringetur.

§. XXVI.

Denique certum ex iure est *quarto*, benignitatem in incommodum & onus largientis verti non debere. Quum igitur decimator ex humanitate & beneficentia decimas in pecunia aliquoties receperit; locatio insuper imbibitam hanc conditionem habeat, quamdiu partibus ita placuerit: quomodo dices, eius ius decimandi in supposito nostro certum, arbitriumque decimas aut in natura, aut in pretio petendi, ob solam eius benignitatem, per lapsum temporis, excludi? Sane quodsi *quinto*, secundum

l. 33. ff. de donat.,

quaelibet res ex origine sua metienda est, eum certe statum semper praesumi necesse est, qui ab initio extitit. Ex dictis vero patet, in proposita quaestione eum fingi statum, quo decimarum Dominus ius liberum decimandi pro pretio concessit, nulla ad hunc contractum vrgente iuris, ex parte decimariorum quaesiti, necessitate; per consequens illa libertas tamdiu adhuc existere, & salua

ma-

manere debet, vsque dum decimarii certam & specificam causam, ex qua mutatio obtigit, docuerin.

§. XXVII.

Vnde si dicta locatio, tacite reiterata, ius decimatoris sustineat, eo minus *sexto* ad imponendam decimatori necessitatem relocandi, solum tempus sufficiet, quodsi expressa contractus renouatio, licet ad eandem semper quantitatem pretii, saepius suscepta fuerit. Hinc bene monet

MEVIVS P. 9. dec. 70. n. 5.

„quod, si inter Dominos & debitores decimarum ab antiquo ita sterit, vt quo„uis decennio vel septennio renouandus esset contractus, vel reconducendae de„cimae, etsi ea renouatio vltra centum annos pro eo pretio facta sit, tamen „Dominus, quum renouandi tempus redit. ad istam ita non teneatur, vt mer„cedem recipiat, sed ipsas decimas ex fructibus detrahendi iure fruatur.„

§. XXVIII.

Firmissimum *postremo* pro iure decimatoris, decimas in natura exigendi saluo, fundamentum in eo ponendum est, quod ipsa Camera Imperialis iustitiam huius causae agnouerit; illud ius decimatoris proinde iudicato summi huius Imperii tribunalis non vno corroborari possit. Emanauit die 28. Oct. 1750. In Sachen Gottlieb Friederich Achaz von Kersenbruch zu Berentrug Appellanten wider sämtliche Kersenbruchl. Zehendpflichtige zu Hardißen Appellaten, sententia confirmatoria decreti de 20. Xbr 1731., quod decimatoris ius, decimas in natura detrahendi, saluum pronuntiauerat, licet documenta, die Zehendregister, quibus appellans locationem praecessisse, & sic intentionem in iure fundatam se habere probauerat, ante duo vix non secula confecta fuissent. Similiter & die 19. Jan. 1757. In Sachen weyland Schweder Dieterich Kleihe ietzo von Schwicchelt, wider Zehendpflichtige Eingesessene der Dorfschaften Wachtendorf und Leese appellationis, sententia in Camera Imperiali publicata fuit, hujus tenoris: Ist allem Vor- und Anbringen nach zu recht erkandt, daß durch Richter voriger Instanz übel geurtheilet, wohl davon appellirt, dahero solche Urthel zu reformiren, dergestalten, daß Appellati Appellant den quaest. Zehenden nach Belieben entweder selbst ziehen, oder aber ihn von neuen anderwärtig verheuren zu lassen schuldig und gehalten, auch dazu zu condemniren und verdammen seyn; Als wir hiermit reformiren, schuldig erkennen, condemniren und verdammen, die Gerichts-Kosten derenthalben aufgehoben, aus bewegenden Ursachen gegeneinander compensirend und vergleichend ꝛc. Decimator autem locationem conductionem An. 1536. initam, partim

tim expresse vsque ad An. 1566., partim tacite per tempus subsequens renouatam, durch Zehendregister, demonstrauerat.

§. XXIX.

Resolutio rationum dubitandi.

Probata atque argumentis certe sufficientibus demonstrata facultate domini, decimas per longissimum tempus in aestimatione datas, si modo ipsi placuerit, in natura exigendi; videndum nunc erit, quomodo rationes, quibus contrarium probari existimare quis posset, refutandae sint, ac elidendae. Quod igitur ad *primam* dubitandi rationem attinet, ex solutione vniformi longissimi temporis coloniam praesumi perpetuam, illa sane multum praesidii esse decimariis non potest. Quemadmodum enim circa ipsammet solutionem vniformem tricennariam aut quadragenariam fundate magis pro locatione simplici, quam pro colonia perpetua praesumendum est:

secundum BOEHMERVM *in Respons.* T. 2. part. 1. Resp. 374. n. 12.

vbi & citat

MEVIVM P. 1. Dec. 163. n. 1. atque COTHMANNVM vol. 1. resp. 42. n. 7. seqq.

ita ob simile in diuersis annis pactum quantum eiusdem immutabilitas iure defendi nequit, sed potius praestationes illae vniformes pure pute pro tacitis renouationibus locationis primitiuae censendae sunt, eo magis, si diuersae, vt supra diximus, renouationes contractuum & locationum decimalium modo ad plures, modo ad pauciores annos intercesserint.

§. XXX.

Aliud esset, si decimarii demonstrare valerent, decimas ab initio ea lege constitutas fuisse, vt pro iis modus frumenti, aut pretium definitum offeratur; siue successu temporis de certo ac perpetuo modo inter dominum agrorumque possessores conuenisse. Hoc enim in casu pro colonia seu locaris perpetua praesumptionem adesse; probatio autem illius pacti si fieri nequeat, constanter cum

HAHNIO *ad WESENBEC.* tit. locati cond. n. VIII.

adserendum esse ducimus: Quotiescunque „ab initio constat, quod bona con„cessa fuerint titulo locationis, tunc pro locatis habentur, in quibus conducto„res nihil iuris in re possunt praetendere. Quodque in specie de decimis, si „de principio locationis conductionis appareat, etiamsi vniformem pensionem

„con-

nductores ad C. aut M. annos praestiterint, non tamen ius perpetuae loca
ie tempore illo immemoriali praescribant, sed res in nudis terminis tacite
nper factae relocationis & reconductionis remaneat, late probant per l. 2.
de 30. vel 40. ann. & multas rationes. „

§. XXXI.

Quibus obseruatis & *alterum*, quod pro decimariis adduximus argumen-
i, sua veluti mole ruit, atque per continuas praestationes immunitatem a
imis sub lege annui canonis nullatenus euinci patet. Maior etenim prae-
ptio pro iure decimandi vniuersali quoad omnes decimariorum fundos fun-
ir, ita, vt cuilibet decimario, ad exemtionem prouocanti, incumbat, titu-
impetratae immunitatis in specie edendi.

Just. Henning. BOEHMER loco in rat. dub. cit. n. 6.

itum vero abest, vt lapsus temporis hunc titulum, ex supra deductis, effi-
, vt potius praestatio locarii, pro fundo ad lubitum decimatoris decima-
, verum faciat indicium. Vnde porro eruitur, quod obmota illa fictitiaque
iunitas aeque parum roboris per continuam vniformemque praestationem
nuerit, quam parum decimatori obstabit, quo minus a locatione decima-
i, vt vt longissimi temporis sit, atque ita vltra hominum memoriam conti-
:a, recedere valeat. Neque ita facile pro emphyteusi ecclesiastica suppo-
lum est, nisi decimarii contractum emphyteuticum, confecta super deci-
in emphyteusin datis scriptura, docere valeant. Scriptura enim ad em-
teusin ecclesiasticam de essentia requiritur,

Nou. 120. *c.* 6.

n ob rem bona emphyteuticaria ecclesiastica a libellis olim desuper confe
per excellentiam *Libellaria* nuncupabantur.

MATHAEI in *manuduct. ad ius Canon.*

§. XXXII.

Deinde nec *tertiae* quidem dubitandi rationi multum inest roboris. Ad-
itur ibi, quod consuetudo efficere valeat, vt decimae alio loco & modo
:antur; & per consequens etiam, vt minores decimae, aut in pecunia siue
matione sint soluendae. Enim vero si consensus ac conuentio partium in-
sentium supponatur, totum conceditur. Quodsi autem inde deduci velit,
l, non obstante locatione, per solum non vsum, aut occasione non reitera-
er nouos contractus relocationis, perpetua decimarum in aestimatione prae-
permanere debeat, consequentia est falsissima. Locatio siquidem ius
resi-

... *erat, an locati exifteret*, poffeffione fuper... Quod si vero dominus foli fuperficiarium turbet & ... fuperficiem, ex conducto; fi emit, ex empto ... Etenim fi ipfe eum prohibeat, quod intereft, ... Quando igitur dominus foli fuperficiarium ante tem... cogitat, hic ex conducto aget. Pari ratione ... contra tertium quafi in rem actionem confequi, ... actione empti in cafu §phi XXX., vel actione ... conductio ad tempus definitum inita fuerit, & ... temporis fpatio, eos turbare intendat, experiri ius ... fuperficiarius ex dictis ius in re per conductionem ... neque decimarii illud adipifcentur, fed quod durante lo... habent, ius ad rem dicendum eft, in ius pro... decimas in natura, elapfo locationis termino detra... Infuper fi *in perpetuum* decimae locatae fuerint, ... competere non negamus, fed potius idem

... *i ager vectig.*

... perpetuum fundum fruendum conduxerunt a municipibus, ... tur domini, tamen placuit competere eis *in rem actio-* ... quemvis poffefforem: *Sed & aduerfus ipfos municipes.*

§. XXXVI.

... dubitandi *feptimam* progrediamur, quae ftatuit, nequi... hic requiri, quum in cafu propofito praefcriptio ... contractae decimas in natura foluendi extinctiua; ... minus fundate adftruitur. Quamuis enim Domi... oneribus obnoxii, non nouam rei fuae poffeffionem ... immunitatem fe praefcripfiffe ait, fed potius in folo ... immunitatem petat, prout

... *praefcript. immuni. a coll.* c. II. §. 16.

... eft, tunc vel maxime interpellationem cum alte... defiderari, fiquis pleno iure rem, quam poffi... rei poffeffae mutare velit. In noftro cafu ... locati per lapfum temporis in ius prohibendi, ne ... fed vniformi aeftimatione contentus viuere debeat, ... caufa poffeffionis mutaretur. Opus itaque eft, vt talis

§. XXXIV.

Quod ad *quintum*, contra decimatorem adlatum, argumentum attinet, tractum illum primitiuum dominum inter & decimarios initum pro emtione ditione habendum esse, nec referre, vtrum locationis conductionis in illo ntio facta fuerit; proinde titulum ad transferendum dominium & ad praeptionem habilem adesse, ita vt obseruantia illa decimarum per quadraginta os vniformiter in aestimatione solutarum pro norma vnica reputari debeat: ge alius sane nos fatemur esse sententiae. Potius itaque cum

IMMOLA in *l. Cotem ferro §. qui maximos ff. de public.*

ba contrahentium in nostro casu attendenda esse, & si locationem dixerint, locationem, si venditionem dixerint, hanc esse, putamus. Quare, si conientes decimator & decimarii in contractu suo verba locationi conductioni uenientia, verlassen, verheuren, verpachten, vermiethen, verdingen, vermaltern, then, dingen, pachten, behalten ꝛc. expresserint, nulla superest dubitatio, loonem conductionem decimarum praecessisse. Accedit, quod hisce contraus plerumque pacta adiiciantur, vt ob bellum, pestem, vel similem causam i remissio debeat, aut etiam hisce casibus obuenientibus decimarii remissio quaerant; quae claro sunt indicio, locationem conductionem adesse.

§. XXXV.

Neque *sextum*, quod pro decimariis adfertur, momentum conditionem imatoris deteriorem facit. Constituitur ius superficiarium quasi traditione x iusta causa. Talis autem ad dominium vel aliud ius in re transferendum a & habilis causa quum non sit locatio, in qua conductor quidem ius re illa ıdi consequitur, quod tamen non rem ipsam, verum personam tantum ad-; & nihilominus illud ius vt plurimum per locationem conductionem coniatur: hinc DD. optime explicant, locationem primum per *Pactum* ipsi *adım* causam fieri habilem ad ius in re constituendum. Quod fit, dum funalienus ea lege conducitur, vt in illo aedificium aut alia res ponatur, eaimposterum iure dominii vti quis possit; vel si simpliciter fundus concesfuerit, vt conductor aliquid in fundo conducto ponat. Hic itaque ex cirıstantia vel diuturnitate temporis conductores quasi dominium rei adipiscun-, & propter ius quasi dominii ius saltem ad rem consequuntur, nullum in solo ius in re habentes. *Aduersus tertium* proinde superficiarius securus ditur tuitione saltem Praetoris, qui vtile interdictum, & *quasi in rem* actio-, vti

in *l. 1. §. 1. ff. de superfic.*

§. XXXIX.

Nostra itaque est

Decisio propositae quaestionis:

Decimatori pro decimis, per longissimum tempus XXX. aut XL. annorum, pec aut rem certam, pacto definitam, accipienti nil obstat, quo minus eas in natur sus exigere, aut pretium exaltare valeat. Quumque nostra thesis de decim neraliter procedat, sub eadem quoque decimas animalium, carnaticum adpellari solitum, vulgo den Blut- oder lebendigen Zehend, comprehendi ter defendimus, ita, vt, si decimator carnaticum de omnibus animalium ciebus percipere consueuerit, illud autem pro certo numero e. c. anse porcellorum, pullorum per longissimum tempus vniformiter locauerit, p quando voluerit, etiam decimas vitulorum, agnellorum, equulorum & poscere valeat.

§. XL.

Nec obstat, quod, propter vniformitatem praestitorum, qui in co ctu erant determinati, e. c. anserum, pullorumque, praesumptio fundata videatur, extra dictos anseres pullosque, reliquas animalium species, vti cellos, vitulos, agnellos & equulos, licet decimarii carnaticum in natur decimatori exsoluere teneantur, aut iuri decimandi nunquam subiectas, ante immemoriale ab eodem fuisse exemtas, ea potissimum ex ratione, carnaticum non solum secundum ipsammet primam suam originem ad c animalium species tantum extendere sese possit, verum etiam mediante siu pressa siue tacita mutatione, imprimis, sicut decimae vniuersaliter, acce longissimi temporis lapsu, quamdam imminutionem pati valeat.

BOEHMER *in Resp.* Tom. 3. part. 1. decis. 60. n. 7. sqq.

§. XLI.

Quemadmodum enim numerus ille definitus pullorum anserumque mero locario reputari debet, quod in quacumque re fungibili consistere pc vnde primus ille contractus tacitum hoc pactum continere videtur, quod pso in conuentionem deducto tempore, decimae animalium in natura queant: ita neque per lapsum temporis, neque per praestationem car vniformem, decimatori praeiudicium adferri posse patet.

§. XLII.

Accedit, quod loco agnellorum pulli, horum loco anseres pro lo definiri potuissent. Quam ob rem de determinatis animalibus, ad exe

m indeterminatorum a iure decimandi, nullum formari posse argumentum lemus; quum neque praefata locarii vniformitas praesumptionem, quae vniuersalitate iuris decimandi militat, tollere, aut ius decimandi, cui iecunque animalium species subſtat, minuere valeat.

§. XLIII.

Sicut itaque decimator fundatam pro se habet intentionem, quod deci-e animalium vniversaliter ipsi competant: ita onus probationis in decima-s deuoluendum est, vt doceant, carnaticum eo tempore, quo in natura nptum exactumque fuit, ad praetensas animalium species tantum limitatum sse, aut decimatorem spontanea iuris illimitati renuntiatione, quam solus sus temporis, vniformesque eius cum decimariis initi contractus non ar-unt, ius decimariis quaesitum prohibendi, ne carnaticum vltra quasdam spe-s extendat, constituisse.

§. XLIV.

Quae quum ita sint, facile vnusquisque intelliget, nostram assertionem ionibus certe sufficientibus innixam, & legibus praxique Imperii quam ma-ne conuenientem esse. Quare resolutis insuper, quae aduersari poterant, ndamentis, concludimus: Ius in natura decimas exigendi, ob simile per lon-ſimum tempus praestitum locarium, neque imminui, neque excludi. Id im suadet ius, quod in locatione conductione praescriptionem annullat, id poscit humanitatis ratio, ne liberalitas ac beneficentia in largientis incommo-m & onus detorqueatur.

XVI.

IOA. GEORG. XAV. KONENBERG

MEDITATIONES

DE DESERTORE
CATHOLICO ORDINIS RELIGIOSI,
AD ALIQUAM
EX DUABUS RELIGIONEM
TRANSEUNTE,
BONA, ET JURA QUÆCUNQUE,
QUIBUS VOVENDO RENUNCIAVIT,
NEC VI
PACIS WESTPHALICAE,
NEC ALIO QUOCUNQUE TITULO,
AUT OBTENTU RECUPERANTE.

SCRIPTI HUJUS OCCASIO, RATIO.

Forte contigit, ut in haud absimilis Argumenti Caussa, quae tunc in supremo Imperii Dicasterio quodam agitabatur, nunc autem per transactionem sopita esse dicitur, *Replicas* legeremus. Observabamus, earum Architectum, quem posthac *Replicatorem* nuncupabimus, veluti in hac palaestra Magistrum, tam vane plurima, tam animose, atque confidenter omnia pro Caussa sua in medium adtulisse, videri ut rerum istarum inexpertis posset, Catholicorum super hac lite sententiam nullo plane jure,

e, ac ne quidem verisimilitudine ulla subnixam, ipsique adeo Pacis stphalicae Instrumento apertissime, planissimeque adversam esse. Idem lium prius jam ingressus, atque primae proximam Palmam se inde tu-:, in somniis placidissime sibi visus ost Dominus *Dietericus Hermannus mmerichius* JCtus & Professor Ienensis, qui in *Meditatione juridica* madversiones in *Discursum Jur. publ. adbreviatum D. Jo. Casp. Bar-ii*, & quidem (sic saltem ait in Praefatione sua) ideo ex Mandato psit, *quod in dicto Discursu Positiones defendantur, quae in praejudi-n Protestantium utique vergere, neque libertati, juribusque tam circa igionem, quam circa Caussas civiles Protestantibus non minus, ac Ca-icis ex Pacis Westphalicae, quin & Juris communis beneficio aequali ione competentibus non prorsus consentaneae esse viderentur.* An ho-quidquam verum sit, videbimus.

Denique novus Actor, quidam *Carolus Fridericus Gerstlacher*, in nam prodiit; & quidem ipsemet ille Ordinis Desertor *Sempronius*, pro in Pagellis suis, quibus grandi promissor hiatu magnificam hederam: unstößlicher Beweis, suspendit, temerarium Patrocinium suscipere is est. Hujus quidem Conquisitoris, qui omnia ex alienis Officinis de-mfit, & multo tristior Eloquentia est, atque Jurisprudentia. Mirum en, quam ipse sibi undique pulcher, atque suffenus videtur; totus ad ium id genus hominum Desertorum affabre compositus; projicit am-as, & sesquipedalia Verba; un grand sujet pour de petites Choses. ue hi tres illi Viri sunt, cum quibus (praeterquam quod & *Boehmeria-r* Conscientiae Libertatem paululum excussuri sumus:) potissimum res is erit. Indignitate enim Criminationum moti, praeterea usu ipso, ex Caussa, cujus supra meminimus, edocti (quae Lites, si quis Cano-is sacris initiatus, si Eques illustris cujusdam Ordinis, aut alius Reli-us post Vota nuncupata a Religione Catholica deficiscat, matrimo-n attentet, & maxime insuper, si hoc infoecundum non est, in Caus-Illustrium, & aliorum propter successionum jura oriri, atque motus itari soleant) temperare nobis haud poteramus, quin & nos ad eas ellendas Symbolam quandam conferremus, detegeremusque, quam biter Argi illi oculatissimi, Vituperatores, atque Obtrectatores Rei Ca-icae in multis aberrarint, hallucinati, lapsi sint, proque suo pruritu ad-ant Pacis Instrumento plurima, quae ab ejus mente alienissima non um sunt, verum etiam tota, quod ajunt, quandoque diametro discre-:. Qui id praestiterimus, alii dijudicent; quanquam hoc firmissime ad-rare non dubitamus, nos non ad eum modum examinasse Caussam, quo solent illi, qui omnia, velint, nolint, in rem suam corradunt, flectunt,

flectunt, atque tamdiu torquent, donec Verba Legum publicarum eo denique maligne, & nequiter detorqueant, ut eum sensum, quem cuperent illi, apud incautos praeseferre videri debeant. Hoc sane genus hominum (siquidem hominum) quia Satores, Concitatores, Stimulatores litium sunt, Reipublicae nocentissimum esse constat.

Ordo Rerum agendarum e Conspectu Opusculi patet. Modo autem scribendi, atque Stilo sumus usi illo, quo oportebat. *Sempronio*, ac sie duriore quodam robore dolatus esset, cruda, lignea, atque agrestia multa saepius consulto exciderunt; haud ergo (nam homo isthic, utique non contra Titium, aut omnino contra Stichum, aut Pamphilum aliquem se scribere, ignorare non debuerat) e re visum fuit, surdum agere, aut languido, torpentique Responso missum illum facere: dedolandus aliquantum erat. Commeruit, atque decuit, ut sale, quo caret, attico larga subinde manu perfricaretur. Ceterum molles aliae stricturae, sicubi, ut iis utamur, vel quandoque provocati sumus, vel res ipsa, aut rei indignitas postulabat, & quae in disputando sunt inevitabiles, aequi Lectoris veniam facile merebuntur; difficile enim, ut *Juvenalis* ait, saepius est, satyram non scribere; praecipue ubi id ipsum, ut in *L. 6. §. 1. Cod. de Postul.* litium poscit utilitas; atque *in Caussis etiam persaepe lepore, & facetiis profici, se vidisse*, meminit Cicero. Omnia autem (sic in Oculis omnium contestamur) sine offensa, absque omni ejusmodi animo a nobis scripta & sunt, & sunto.

Denique, si quis forte est, cui usus linguarum latinae, & patriae promiscuus displicet, hunc nos rogatum volumus, ut id Consuetudini JCtorum, dum Responsa reddunt, & ipsi mori nostro, quem jam inde a Puero a) in Institutis, nostris in Meditationibus retinemus, liberaliter condonare non gravetur.

Occurrent etiam hinc, & illinc non pauca Tautologica, nimirum bisve, terve dicta, atque repetita; sed meminisse oportet, in hujus generis scriptis, in quibus Pars adversa instrumentis, & modis non aequis jam arat, tum occat, mox serit, & denique conatur metere, ubi nimirum omnia ex falsis *Suppositis* pro vero sumptis, retentis, & repetitis agitantur, attentantur, & pertentantur, aliter fieri haud posse, nec debere, quam ut ad morem alterius & nos dicta saepius repetamus, & iterum, iterumque non sine nausea inculcando, illum in viam rectam reducere

a) Hoc vocabulo mimine, ut videri posset, indecoro ipse de se utitur *van Bynkershoek*.

ere studeamus; sic equidem non pauci in ordinem reduci, atque redigi olent; quibusdam etiam rebus, ut iterum, ac tertio in Sermone eas repetere oporteat, omnino ea vis inest, ut, quo saepius, ac pressius inspiiuntur, hoc magis, ac magis demum placeant, fructumque tandem dferant.

Postremo etsi laboris nos nostri in hanc Lucubratiunculam insumti oenitendi ratio nulla adest; si tamen & nos humani aliquid passi sumus licubi, veniam petimusque, damusque vicissim; atque generatim omnia udicio illorum, ad quos eas res pertinet, ex integro subjicimus, emenare, si quid erratum vere est, semper paratissimi: quanquam erroris, it peccati ullibi quidquam irrepsisse, nostro quidem minime pervicaci juicio, haud opinamur; verum illud potius existimamus, nunc in hac Caus., aut lite tandem debellatum esse; nam in ea, ut *Sleidanus* ait, & suo oco audiemus, *nihil remittebant Pontificii.*

Praeter tamen haec omnia, quae de *Sempronio* dicta sunt (quia reudescunt; & parum abfuit, quin, nisi turpiculum esset, quia eructant, ituri fuissemus) & hoc, atque consulto quidem hic insuper addendum, it repetendum est: nimirum intumescentem Conviciatorem illum *Semronium* adeo proterve, atque furiose insanire potuisse, ut, cum de quaeione hac inter nos controversa amice, absque furore, sine opprobrio, inus cum Despicatu unius, vel alterius Religionis aequo jure disceptanam fuisset, non solum ipsam Ecclesiam, & Religionem Catholicam universam, *pag. ipsius* 11. & 49. Contumeliis, atque maledictis, mit dem pokalipsischen Babel, und unrein Schelten, velut vesania haec ad dedendam illam juris Quaestionem maximum quoddam momentum adferet, petulantissime insectari, atque proscindere, verum etiam Catholicos ascitiae, impudentiae, ac pervicaciae quasi arguere, eum nec taedêret, ec puderet. Arrogantia itaque haec, & maledictio prorsus non ferenda, rout merebatur, eo magis deprimenda erat, quod cum tali nobis homine m infesta sors esse voluerit, qui ne quidem Statum, ut dicimus, Quaeionis nostrae rite, & non falso efformare sciebat b).

Uti-

b) Durch den unumstößlichen Beweis, wie es wenigst auf dem Titelblatt zulesen ist, soll bewiesen seyn: daß einer, der nach beschwornen Klostergelübden sich zur Evangelischen Religion bekennet, von der ihm hernach bey den Katholischen zugefallenen Erbschaft durch das Kloster, dessen Mitglied er ehemals gewesen, nicht aus-

Utique (verum est) & nos non pauca de Libertate Conscientiae locuti sumus, quandoque etiam Confessionis Augustanae, & saepius mentio Instrumentorum Religionis caussa confectorum injecta, & facta est; verumtamen non, nisi, ut oportebat, caute, cum diligente, & debita Observantia, ac solum tunc, & ea ratione, atque oblata occasione, ubi necessum erat, advertere, ipsorum *quorundam* Protestantium Principia, atque Doctrinas, aut etiam Opinationes Augustanae Confessioni, & Pacis Instrumentis parum, vel omnino non esse consentaneas, aut involvere consectaria, a quibus omnes pariter, aequaliterque abhorremus. Non est itaque, ut in hoc nobis quidquam exprobrari possit; quin speramus etiam, ob id a multis nos gratiam iniisse, ac inituros, quod minus proba, levia, atque inania multa feliciter deteximus, atque moderate, etsi, ut saltem sentiant illi Quidam, subinde non sine acu-

ausgeschlossen werden könne. Wenn es, wie mans hier auf die tolle und schlechteste Art zum Voraus *Supponi*ret, wahr ist, das jenem Sempronius die Erbschaft rechtlich zu, oder angefallen sey; so ist der Handel schon ausgemacht; und auch der einfältigste Katholik wird, das geringste zuwidersprechen, sich nicht mehr beygehen lassen; denn der bisherige Streit, und eine vernünftige Frage besteht, und kann eben nur in dem bestehen, ob eine Erbschaft solch einem Ordens-Deserteur wegen der durch die Gelübde sich zugezogenen Unfähigkeit zu- oder anfallen könne, oder ob sie nicht vielmehr deßhalben, Namens seiner, dem Kloster, oder jenen, zu deren Gunsten derselbe, da er vor den Gelübden noch fähig war, verordnet hat, von Rechtswegen anfallen müsse; und dieses ist, worüber wir streiten. Wenn man aber in einem Streite jenes, über was gefraget wird, nämlich das sogenannte Crinomenon, für sich schon zum Voraus als richtig *supponi*ren darf; so werden von solchen unumstößlichen Beweismachern alle Gassen, und Straßen so voll wimmeln, daß man, sie anderswo zuversorgen, die höchste Noth haben wird. Wir merken noch an: wenn man schon im Eingange, in dem Vorhofe solche Probstücke unumstößlicher Beweise seiner aufgelegten Ungeschicklichkeit selbst auf die Geschaue trägt; was Herrliches wird nicht erst bey weitern Aufzügen zuhoffen, oder zubesorgen seyn? tritum Proverbium est: ex Ungue Leonem; und deßwegen haben wir auch dieses Meisterstück gleich schon hier, als ein Vorspiel zur Bewunderung aussetzen wollen. Ipsi nos hoc artis specimen admirati, ideo etiam in ejus altiore Contemplatione, pene ad modum siderati alicujus defixi, praeter opinionem proliziores fuimus. Jam vero cantatum satis est; frangite Barbiton.

ıleo, absque tamen contumelia, castigavimus. Atque haec, & idem hic, in vestibulo, praemonenda erant. Scribebamus 25. ı. 1773.

CONSPECTUS OPUSCULI.

CAPUT I.

Desertor ordinis Religiosi ad Religionem Protestanticam transiens jus in bona, aut jura, quibus vovendo renunciavit, nec vi P. W. nec alio quocunque titulo, aut obtentu recuperat. Probatio negativa.

§. Unicus.

Andere haben diesen Satz mit positiven Beweisen darzuthun sich die Mühe gegeben; sie haben es auch, wie insonderheit der vortreffliche Auctor Bigae Discussionum Ecclesiastico-publicarum gar wohl in das Werk gesetzt. Weil aber derjenige, für welchen die Possession, und die Vermuthung streitet, seinen Satz auf derley positive Art zu beweisen gar nicht nöthig hat, sondern das Widrige darzuthun, dem andern Theile obliegt, und, wenn man sich doch ganz unnöthig, und überflüßig dahin einläßt, solches nur zu vielen neben Disputen, Gezänk, und Verlängerung des Streites Anlaß giebt; so wollen wir uns, wie mans heißt, nur des Argumenti negativi, und zwar auf folgende Art bedienen:

Bey dem, was ante pacificationes Religionis caussa quascunque initio Rechtens gewesen, und durch dieselben mutuo consensu nicht geändert, oder gar aufgehoben worden ist, hat, und muß es auch noch gegenwärtig sein rechtliches Bewenden haben: Nun aber, daß eine vergelübde Ordensperson, wenn sie auch ihre Gelübde bricht, und zur andern Religion übergeht, Successions unfähig sey, und immer bleibe, ist vorhin unstrittigen Rechtens gewesen, und durch berührte pacificationes mutuo consensu nicht geändert, oder gar aufgehoben worden; so folgt, daß es bey jener Unfähigkeit auch noch gegenwärtig sein rechtliches Bewenden habe, und haben müsse.

Der Vortrag wird hoffentlich von niemand in einen vernünftigen Zweifel gezogen werden wollen; der erste Theil des mittlern Satzes läßt sich auch nicht anstreiten, und wird nicht angestritten; mithin kömmt es nur auf dessen zweyten Theil an; und da liegt der Beweis des Widrigen demjenigen ob, der eine Aenderung, oder Aufhebung behaupten will; worinn dann die ganze Abhandlung besteht.

CAPUT II.

De statu rerum tempore Recessus Imp. de Anno 1530., atque subsecutarum, quae de Religionis negotio agunt transactionum, pacificationumque.

§. 1.

Iuvat, antequam ad inspectionem eorum, quae instrumento Pacis in his re-
is adfinguntur, accedimus, explorare, quem ad modum res, qua de agimus,
ite illud se habuerit. Stabit autem hoc exiguo impendio, siquidem ea solum,
iae in R. J. de 1530. acta, & speciatim a quibusdam scriptoribus protestan-
tis memoriae prodita sunt, mediocriter modo considerare volumus.

§. 2.

Es ist zwar, welche Gelegenheit und Beschaffenheit es mit gedachten
Receß gehabt, selbst aus dessen 7ten und 65ten paragr. wie ingleichen ferner
ich jenes, was *Leyser Spec. 548. m. 10.* sagt, nämlich: *hunc Recessum in causa religionis tanquam legem publicam (qua in parte nimirum conversio rerum subsecuta est) male allegari*, ganz nicht unbekannt: solches hat aber gegenwärtig
chts zu bedeuten; da es dermalen geschichtweis nur um dieses zu thun, und
e Frage ist, was, obschon nicht ab omnibus singulis, doch insgemein von
Reichs wegen, paucis iisque eo anno quod ad Religionis negotium nondum
leratis, über diesen Punkt zu selbiger Zeit Gesetz- und Reichsübungs mäßig
für gehalten worden sey.

§. 3.

Die hieher dienlichen Stellen des Recesses sind folgende:

§. 11. „Und dieweil seither unsers zu Worms ausgegangenen
Edikts allerhand Beschwerung, und Neuerung dem christlichen Glauben zuwider eingerissen.

§. 31. „Die Mann, und Frauen Ordenspersonen ihres eigen Willens ohne Erlaubniß ihrer ordentlichen Obrigkeiten aus den Klöstern
laufen, und in vermeynten ehelichen, oder andern weltlichen Stand
zu begeben, geduldet, und zugesehen 2c.

§. 48. „Daß sich auch die Ordenspersonen, und weltlichen Priester
hinführo zu verehlichen gänzlich enthalten sollen 2c.

§. 50. „Doch ob etliche verehelichte Priester ihre vermeyntliche „Eheweiber verlassen, und sich christlicher Ordnung, und Gebrauch „nach wiederum vergleichen, auch ihres verbrechenswürdige Absolu„tion, und Buß empfahen, und annehmen wollten ꝛc.

§. 51. „Aber die Priester, so sich nicht bekehren — sollen in kei„nen Gebieten gelassen, sondern verwiesen, oder in gebührlich recht„mäßige Strafe genommen werden ꝛc.

§. 56. „Auch Ordensleute, und andere von ihren gethanen Gelüb„den nicht abweichen, sondern sie lehren, daß sie solche zu halten schul„dig sind.

§. 57. „Soll sich männiglich dieser unser Ordnung, und wohl her„gebrachten christlichen Gebräuchen gemäß, und gehorsam halten, „und wider das alles keine Neuerung vornehmen; alles bey Strafe „Leibs, Lebens, und Guts ꝛc. „

Dieses war nun der gesetzmäßige Reichsbrauch im Jahre 1530. in Betreff der Gelübde, und der Priesterehe.

§. 4

Ueberhaupt hat es Melanchton (welcher die von Martino Luthero im Jahre 1530. nach Augsburg überschickten siebenzehn in dessen Tom. 5. Jen. pag. 14 — 21. sammt der katholischen Gegenantwort befindlichen Glaubensbekänntnißartikel unter die Hand genommen, und, statt siebenzehn, acht und zwanzig, aus welchen die augsburgische Confession besteht, verfertiget hat) in einem Schreiben L. 1. epist. ad Joannem Oberburgerum, Kaisers Karl des fünften Secretarium, kurz und deutlich gegeben; er sagt rund heraus: „*in comitiis Augustanis tristi, & atroci sententia damnati sumus.*„ Etwas sonderheitlicher aber läßt sich *Sleidanus*, qui alias utramque solet facere paginam, *de Statu relig. lib. 7. pag. 74.*[b] *fol. Argentorati 1559.* vernehmen, wo er erzählt: „*post „multam actionem idibus Augusti delecti fuerunt utrinque septeni, qui concordiae ra„tiones inirent. Ex Pontificiis erant Episcopus Augustanus, Henricus Brunsvicen„sis; Jure Consulti duo, Coloniensis & Badensis; Theologi tres, Wimpinus, Eccius, „Cochlaeus: e protestantibus erant Georgius Brandenburgicus, Joannes Fridericus „Saxo; Jure Consulti duo, Theologi tres, Melanchton, Joannes Brentius, Erardus „Schnepfius. Inter hos de non nullis convenit; sed de Missa, de Conjugio Sacerdo„tum, de Coena Domini tota, de Votis Monasticis, de Jurisdictione Episcoporum „maxima erat Controversia; maxime vero de Missa, deque Votis; nam in eo nihil re„mittebant Pontificii.* pag. 75. ad finem fährt er weiter fort: „*Georgius quidam „Truchsessius, & Vehus JCtus Badensis conciliationis vias aliquot de Missa, deque*

„votis

votis privatim in medium adducebant, sed id frustra fuit. „ Das nämliche wiederholt aus dem Sleidanus auch Burkard Gotthelf Struv in seiner Reichshistorie period. 10. vierter Abschnitt §. 44. mit den Worten: „immittelst „wurden zwar durch verordnete Gelehrte verschiedene Unterredungen „gehalten; weil man aber wegen der Messe, der Priesterehe, des „Nachtmahls, und der Kloster Gelübde nicht einig werden konnte -- -- wo er auch *Coelestinum hist. Comit. August. Müllerum* Evangel. Stände *Protest.* und *Spalatinum Ann. reform.* anzieht.

§. 5.

Dieser Punkte halber ist es also damals, und zwar dergestalt bey dem alten verblieben, daß man katholischer Seits nicht nur nichts nachgelassen, sondern sie auch in dem Reichs Abschiede neuerdings bestättiget, und festgesetzet hat. Zu was Zeit, in welchem Friedensschluße, oder Vertrage haben also die Katholiken hieran etwas nachgelassen? quod ad Jurisdictionem episcopalem hat die Sache sowohl in den R. F. als in dem J. P. ihre bekannte Mäßigung erhalten: hat man dann aber über diese sonderheitlichen unnachgelassene Punkten der Priester, und Ordensleute Ehe, und ihrer Gelübde bey dem Religions, und W. Frieden nicht auch an die Katholischen gesetzt, oder hat man sie gar nicht mehr darum angekommen? Ist es nicht geschehen; so hat man es ja bey dem, was im Jahre 1530. vergebens versucht, und abgeschlagen worden, bewenden lassen? Hat man die Katholischen nochmals darum angegangen, und haben sie etwas zugestanden, wo steht es geschrieben? oder warum ist dann nichts sonderheitliches, da es doch vorhin immer ein sonderheitlich widersprochener Punkt war, hievon aufgezeichnet worden? Wenn man durch dreyßig Jahre Kriege miteinander führt, und endlich Friede machet; sollte man wohl glauben können, möglich zuseyn, daß, wenn ein solcher Punkt von einem kriegenden Theile schon vor 118. Jahren angefochten, von dem andern aber mehrmals widersprochen, somit es bey dem alten beruhend gelassen, und nun ein neuer weitläuftigst instrumentirter, allen möglichen Uneinigkeiten auf die vorsichtigste Weise vorbiegender Friede geschlossen, darinn aber über den ehedem widersprochenen Punkt, der zu tausend Verdrüßlichkeiten Anlaß geben könnte, kein besonderer Artikel abgefaßt worden; nun dann jener anfechtende Theil sich bey solchen Umständen nichtsdestoweniger beygehen lassen möchte, zufodern, und sogar zubehaupten, daß dieser strittige Punkt von dem andern widersprechenden Theile nicht zwar, wie ehedem von ihm ausdrüklich widersprochen, also auch ausdrücklich, sondern nur in der Stille, überhaupt, und durch etwas insgemeine, jedoch mit demselben keine nothwendige Verbündung habende Ausdrücke, im Vorbeygehen nachgelassen, und

und also von dem fodernden Theile in einer höchst wichtigen Angelegenheit nur ein paar besondere ausdrückliche Worte darauf zuverwenden, auch sich des Nachlasses besser zuversichern, und all künftigem Misverstande vorzukommen, für der Mühe werth nicht angesehen worden sey? Einzelne Personen, wie unsere Herren Disputatores., mögen zwar von solch einer Dialektik schon Liebhaber seyn, auch ihre Anwendung damit zumachen, und sie an Mann zubringen wissen; allein etwas dergleichen selbst von einem friedschließenden höchsten Theile, von großen Mächten auch nur zuvermuthen, könnte niemals anders, als auf eine ganz enorm beleidigende Art geschehen; daher wir uns dann auch ganz feyerlich dagegen verwahren. Nur die belobten Herren können sich unterstehen, dergleichen Vermuthung durch ihr Schreibwerk geltend machen zuwollen; womit sie aber auch bey ihren eigenen Höfen so wenig Ehre einlegen, daß man, wie der Herr Sempronius erfahren, und er *pag. 13. pr.* selbst erzählt, die Nichtigkeit ihrer vermeynten Gründe selbst einsieht, und, die vorgeblichen Ansprüche eines desertirten Religiosen nicht zuverfechten, verlangt.

§. 6.

Es verdienen diese Umstände, bey deren Erzählung vorbenannter Herr, nach gemeiner Art aller Gelübd brüchigen Ordens-Deserteurs sich sonderlich hervorgethan, etwas deutlicher berührt zu werden, weil man daraus erfährt, wie man diese Sachen auch anderswo anzusehen pflegt. Auf das Herzoglich Würtembergische Regierungs-Intercessionale für den Sempronius, wie bey ihm zulesen, folgte von dem Churbayrischen Hofrathe eine Antwort dahin: „was Gestalten man nicht bergen könnte, daß Sempronius schwerlich „eines favorablen Ausspruchs sich zugetrösten haben werde; weil er per „professionem Religionis omnibus bonis zu favor des Klosters auf ewig „renunciret habe, und keine Reichs Constitution vorhanden sey, kraft „welcher dergleichen renunciationes per mutationem Religionis wiederum „entkräftet würden.„ Dieses ist gut deutsch, und hat bey der Herzoglichen Regierung, oder bey dem Sempronius die Wirkung gehabt, daß er sich zur Ruhe gegeben. Und da hätte er vernünftiger, und Reichs Constitutionsmäßiger sich auch nicht verhalten können a); aber p. 13. wo er erzählt, daß man zween Würtembergischen in Churbayrn katholisch gewordenen Handwerkspurschen ihre nach der Hand angefallene Erbschaften Würtembergischer Seits um ihrer Religion Veränderungs willen nicht sauer gemacht, sondern nur

a) Nur hätte er (der Verfasser des unumstößlichen Beweises) für den individuum suum Sempronium auch nicht schreiben, noch weniger so schlecht, und grob schreiben sollen.

ar allein von der Churfürstlichen Regierung zu Amberg eine Versicherung is reciproci in gleichen Fällen verlangt, und auch wirklich erhalten habe, it er weder bidermännisch gehandelt, noch diese Schwachheiten in seinem numstößlichen Beweise vernünftig hineingesetzt; denn erstens ist nicht ahr, daß man ihm seiner Religionveränderungs willen etwas vorenthal, n habe; das Widrige, und die wahre Ursache hat ja zweytens der Chur, rstliche Hofrath in ob angezogener Antwort klar, und zwar nicht, wie der copticus hinschreibt, sondern aus Gutmeynung, um ihn nicht in einen ver, eblichen Proceß fallen zu lassen, angeführt, und die Herzogliche Regierung at, sich mit derselben zuberuhigen, für gut befunden. Drittens hat die Re, ierung zu Amberg einen Revers, den er selbst anführt, von sich, und die Un, vahrheit, als ob man nur wegen geändeter Religion jemand etwas schwer, der sauer mache, ans Licht gestellt; was schreibt dann dieser Sempronianis he Herr Gerstlacher zu seiner Beschämung so unwahr, und so ungereimt in en Tag hinein?

Es bleibt hiemit dabey, nec bracteata saltem ratione contendi posse, Ca, iolicos in sui praejudicium admittere debere, Votorum obligationes, in qui, us, Sleidano teste, nil remissum est, per J. P. & mutationem Religionis alvi, scindi, disrumpi. Hic nos omnem intellectum non sinistre dispositum ppellamus. Unde non est mirum, nuper ad haec non neminem exclamasse: ereream! nisi illa argumentandi ratio absolutissima ineptia est.

CAPUT III.

De libertate Conscientiae, speciatim etiam ex Boehmeri phantasia, & mutatione Religionis Catholicae generatim ex Pacificationibus Religionis caussa initis.

§. 1.

Wenn man die Worte in strengem, eigentlichem, und genauen, mithin uf diese Weise in wahrem Verstande nimmt; so muß der Ausdruck, oder ie Benennungsart einer Gewissensfreyheit, *libertas Conscientiae* (jedoch oh, e der Hauptsache, und der Hauptabsicht, die man bey den Friedensschlüs, en gehabt, im allergeringsten zu praejudiciren) nothwendig etwelches Nach, enken verursachen; denn die *potentia judicandi*, quae prout notionibus, & prin, ipiis generalibus de honesto, & turpi imbuta est, *Synteresis*, & prout de Ca, ibus obvenientibus conclusiones practicas inde format, *Conscientia* dicitur, ist

wie im ersten, also auch in letztem Betracht offenbar ein Werk, ein Geschäfft und Arbeit des Verstandes, res, negocium, actus, & opus *Intellectus*; dahingegen hat die Freyheit, *libertas* nicht im Verstande, *in intellectu*, sondern in dem Willen des Menschen, *in Voluntate* ihren Sitz: nicht der Verstand, sondern der Wille, und zwar öfters wider desselben Ausspruch, wählt, was ihm freygelassen, und gefälliger ist.

Der Verstand, wie man sagt, ist potentia animae *necessaria*, quae, quod ad quaestiones facti liciti, honesti, illiciti, inhonesti de tribunali *Conscientiae* jus dicit; atque etiam contra, ac *Voluntati* quandoque, aut saepius placitum est, ex cognitis necessariis principiis generalibus (& non pro arbitrio, & inclinatione *Voluntatis*) necessarias Conclusiones particulares practicas format; Voluntas autem est potentia *libera*, *arbitraria*, ex libero arbitrio eligit, quae mavult, obstrepente etiam *intellectu*, & *Conscientia*. Und in diesem Verstande, oder Verhältniß giebt es die Natur der Sache, mithin kann man auch anders nicht dafür halten, als daß Freyheit, und Gewissen, *libertas & Conscientia* eigentlich gar nicht zusammen gereimt werden, und folglich weder neben einander stehen, noch es in dieser Art eine Gewissensfreyheit, oder libertas Conscientiae geben könne, oder eine nur möglich sey.

Die Sache noch mehr, und bis zum Ueberflusse begreiflich, sogar auch mit Händen fühlbar zumachen; so weis, und erfährt jeder Mensch, daß berührte Conclusiones, oder Schlüsse, die das Gewissen machet, entweder etwas Gegenwärtiges, oder Vergangenes betreffen; dort heißt es: dieß ist, oder ist nicht erlaubt! zu diesem bist, oder bist du nicht verbunden! und diese Schlüsse, welche die *Agenda*, oder das, was zu thun, oder zu lassen ist, belangen, nennt man ein *dictamen*, das innerliche Angeben oder Eingeben des Gewissens. Ueber vergangene Dinge spricht dasselbe wohl, oder übel gethan! und dieser Ausspruch, weil er de Actis, über das, was geschehen, oder unterlassen ist, ergeht, wird im letzten, *Remorsus*, ein Gewissensbiß, Gewissensverweis, und im ersten Falle *Testimonium*, ein gutes Zeugniß des Gewissens genannt. Nun dann, wenn es im wahrhaft eigentlichem Verstande eine *libertas Conscientiae*, eine Gewissensfreyheit gäbe; so müßten nothwendig auch die Conclusiones, die Gewissensschlüsse, die dictamina, des Gewissens innerlich An- und Eingeben, die remorsus, die Gewissensbisse, oder hingegen das Testimonium Conscientiae, oder gute Zeugniß des Gewissens von eines jeden Freyheit, Wahl, und Willkühr abhangen, welches doch kein Mensch in der Welt, der auch nur allein von dem Naturlichte, und Recht geleitet wird, sagen, viel weniger behaupten kann.

Man

Man ist weit, und Himmel weit entfernt, ja man verwahret sich dagegen auf das feyerlichste, daß man dem Instr. Pacis nur den geringsten Abbruch thun, oder demselben etwas widriges andichten wolle; man will, (damit nämlich durch den alleinigen Wortklang, und zwar selbst gegen die Absicht, und den Willen des gemeinschäftlich verfaßten Friedensinstruments zu dem widrigen sich niemand verleiten lasse, oder Misbrauch davon mache) nur dieses sagen, und die Sache redt es schon von selbst, daß die Redensarten, oder Ausdrücke einer Gewissensfreyheit, libertatis Conscientiae, in dem J. P. nicht in obigem, eigenem, strengen und genauen Verstande, sondern etwas uneigentlich, und in kürzerm Ausdrucke statt dessen, und für das gebraucht worden, über was man mit eigentlichen, deutlichen, und die Sache genau bestimmenden Worten schon zuvor in dem passauischen Vertrage §. 8. und in dem R. F. §. 13. ohne sich damals der erst nach der Hand in das J. P. eingeflossenen Worte einer Gewissensfreyheit, *libertatis Conscientiae* zubedienen, miteinander überein gekommen ist; nämlich: „daß man niemand wider seine Conscienz, wissen, oder Willen, dringen, verachten, sondern bey solcher „seiner Religion ruhiglich, und friedlich bleiben lassen soll."

Ex quibus denique aliud nihil, quam quod ad *alios* tolerantia illius Religionis, quam *alter* ex *libero arbitrio* amplecti *voluit*, minime vero proprie, & stricte sic dicta quaedam *Conscientiae libertas*, quae Conscientia non Voluntatis, sed intellectus, & quae libertas non intellectus, aut Conscientiae, sed Voluntatis res est, inferri, conficique potest; & hoc nemo vir doctus, rerum, atque propriorum, certorumque vocabulorum intelligens, & non refractarius in controversiam vocaverit. Lassen wir aber diese Dinge indessen ohne Nachtheil, und ohne Misbrauch gleichwohl liegen, wie sie liegen, oder liegen mögen, und können, und gehen weiter.

§. 2.

Scopus hujus, quod est maximi momenti, capitis is est, ut in apricum proferamus, quae summorum Pacificatorum, cum in Transactione *W. de libertate Conscientiae*, a) *de mutatione Religionis*, *de illius*, *ad quam quis transiit*, *usu*, *atque exercitio* agerent, mens fuerit, ac esse potuerit. Absit, ut iis, quae de hac ipsorum menta prodita, & vel perspicuis literis consignata sunt, aut prona, sanaque consecutione deduci inde possunt, vel minimum detrahamus, aut adfingamus quidquam: at vero nec illud, ut id ab aliis fiat, peraeque ferendum, minus, ut feramus, postulandum est. Hoc nempe nullius privati hominis, immo nec unius tantum summorum *transigentium* partis opus esse constat.

a) Versteht sich, eo sensu, ut §. praeced. explicatum est.

ſtat. Summatim autem illud probe, firmiterque conſtituendum eſt, nimirum etiam ſummos illos (aut quis dubitet?) iviſſe, qua poterant, qua non poterant, non iviſſe. Bellum, atque diſſidia pace ejusmodi componebantur, qualem mundus, humanae vires, dare, aut indulgere poterant. Illud ſane, conſcientiis (etiam, ut dicimus, ceteris paribus) imperari nihil, oneris a poteſtate humana nihil imponi poſſe, vota religioſa, ſimiliave alia non valere, non ſtringere, vana, ſuperſtitioſa eſſe, conſtanter, atque perpetuo ingeritur, nobis occinitur, improperatur, atque, ut in his adſentiamur, praeclariſſime poſtulatur; qua ergo vel moderatione animi, aut aequitate peti a nobis poteſt, ut nexus, obligationes conſcientiae, quas exiſtere, valere, & ſtringere *nos* fide divina credimus, *per poteſtatem* omnino, prorſusque *humanam*, *atque civilem* ſolvi poſſe, & per Pacis Inſtrumentum, cujus pars Catholica parilis & auctor, & parens eſt, ſolutas eſſe, pari, eademque fide credentes calculum noſtrum adjiciamus? Quaeſo! viderine poſſunt poſtulata haec eſſe aequa, aut eſſe iniquiſſima videantur nemini? Vani itaque, ac ridiculi ſunt, contra quos hic agimus, diſputatores noſtri, qui ſibi, utique ſolis, ſapientes, cauſſis rerum rite non perſpectis, ad arbitrium, libidinemque ſuam, talia ſunt commenti, atque pacis tabulis adfinxerunt, quae iis adfingi nulla ſana ratione poſſunt. Paucis, quod volumus, hoc eſt: pictores iſti, atque poetae eam ſibi ſumunt poteſtatem, ut ex pace, quam tantummodo *quod ad externa* conciliare tantae molis erat, etiam *quod ad interna* pro foro, ut ajunt, poli ſua inde argumenta cum malignis conſecutionibus nullo nexu decerpere, & pro exploratis, etiam in hac ipſa cauſſa, non venditare, ſed obtrudere ſoleant. Atque haec praemunitionis loco, & ut ſimul pateſcat, non extra orbitam, nec abs urgente, ac ſolida ratione eſſe, cur de libertate conſcientiae, & rebus ſimilibus, ex quarum perverſis notionibus, atque intelligentiis D. *Kemmerich*, & reliqui varia, eaque praepoſtera conſectaria in uſum ſuum derivare conantur, verba & jam fecerimus, & pro re nata eo, quo decet, modo facturi ſumus.

§. 3.

Priusque autem rem ipſam adgredimur, juvat (ſunt enim oppido feſtiva, aut ridicula) ſaltem animi cauſſa ea non praetermittere, quae *Boehmerus* in ſua Diſſert. praeambula ad L. III. J. E. P. de *Jure circa libertatem Conſcientiae §. 13.* generatim ſcribere non erubuit; non erubuit, dicimus; idque conſulto; nam ſectator C. A in his erubeſcere aut debet, aut talis non eſt, ſed quidquam aliud, & in re fidei plane nihil. Fabula autem, quam nobis dat, haec eſt: *ſentiant*, ait, *credant*, *agantque ſinguli ſecundum principia*, *quibus imbuti ſunt*, *putantque ſe coram Deo hoc modo agere*, *& ſentire poſſe*, *& debere*;

re; in hoc quippe videtur a) *consistere libertas Conscientiae.* Besser, kostbarer, und ungeschickter könnte nicht wohl etwas gesagt seyn, als *in hoc quippe videtur*

 con-

a) Von diesem fehlbaren, und betrüglichen *videtur* hängt also bey Leuten, und Christen, die gleichwohl noch eine geoffenbarte christliche Religion glauben, die ganze Weise christlich zu leben, vita ex fide, das Wesen, die Unveränderlichkeit und Unfehlbarkeit jenes allein wahren göttlichen Glaubens, und jener Religion ab, ohne welche, Gott gefallen, und selig werden, unmöglich ist: nämlich (*scilicet*) dieß heißt aus göttlich glaubwürdigen Beweggursachen vernünftig, fest, und fide non humana, sed divina also glauben, daß dieser auf sein, jener wiederum auf sein besonderes, und der dritte, sofort auch andere auf ihr verschiedenes widersprechendes *videri*, und fehlbares Bedünken Leib, und Leben, Seele und Seligkeit, ja Gott selbst aufzusetzen unter der ewigen Höllenstrafe verbunden sind. Sollte dann noch etwas möglich seyn, welches für starke, große, und kleine Geister, oder Irrwische, dummer, einfältiger, und der Vernunft widersprechender seyn könnte? Ubi de re una, individua, & ad salutem praecise necessaria quot ce[illegible]ta, tot sententiae, tot fides, tot fidei opiniones & opinationes, systemata diversissima, &, quod idem est, tot scripturarum, & fidei capitum, atque articulorum interpretationes dissentaneae? und dieß soll Religio prudentum heißen? solch ein eigensinniges, und verzweifeltes, verdammendes *videri* ist jenem vollkommen gleich, welches in dem folgenden Spruche *Prov. 16, 25.* anzutreffen, ibi: *Est via, quae VIDETUR homini recta; & novissima ejus ducunt ad mortem*; zu Deutsch nach der katholischen Uebersetzung: **Der Mensch hält oft einen Weg für richtig, und sein Ende führt zum Tode**; und nach der protestantischen: **manchem gefällt ein Weg wohl; aber sein leztes gereichet zum Tode.** Und so gehts allen eigenköpfigen Sonderlingen nach dem alten Sprichworte: patriae fumus (ihre eigenen Einfälle, suum cujusque *videtur*) igni alieno luculentior. *Sibi videntur esse sapientes, Job. 37, 24.* &, quia sibi videntur, *dicentes, se esse sapientes, stulti facti sunt, ad Rom. 1, 22.* Wir wollen nicht hoffen, daß uns jemand mit Fuge eine Ausstellung machen werde, als hätten wir, besonders hier, oder vielleicht auch anderswo, uns über die Schranken hinaus und in Glaubens Polemica eingelassen; denn jeweniger es eines im übrigen großen Böhmers, und dergleichen andern, den ärgerlichen Samen zur Freygeisterey aus zustreuen, Beruf ist, desto berechtigter ist jeder christlicher und wohlgesinnter Mann, sein Aergerniß hierüber auch öffentlich an den Tag zu legen, und den saubern Unrath solcher (ut sibi *videntur*) kleingroßen Witzlinge zum Verabscheuen aufzudecken. Wenn andere so ärgerlich aufschnei-

consistere libertas Conscientiae; denn, wenn es eine Gewissensfreyheit nach jener Art, wie sie genommen werden will, giebt; so muß sie nothwendig auch unter die, wo nicht geoffenbarte, doch (wie mans haben will) unter die des Menschen Eigensinn nicht zu nahe tretenden, hauptsächlichen, Fundamental Glaubensstücke mitgezählet werden; nun weis ja, scilicet, jedermann (nur den, der gar nichts weis, ausgenommen) daß der Grund, und die Festigkeit, kraft welcher man sich, und seinen Verstand den geoffenbarten göttlichen Glaubenswahrheiten durch einen göttlichen Glauben unterwirft, und unterwerfen muß, in nichts anderm, als in einem *videri*, in einer Opinion, Meynung, Muthmaßung, Einbildung, in einem Anscheinen, Wahne, und Bedünken, oder wie man das *videri* noch immer anders geben will, besteht. Nur Schade! oder vielleicht nicht? daß sich eine solche Grundlehre in einem so berühmten Jure Ecclesiastico Protestantium antreffen läßt; doch genug von diesem *videri* b).

§. 4.

schneiden, gar schweigen, und hiedurch Anlaß geben, daß man nicht ohne Grund, wo nicht für beystimmend, doch für Neutral angesehen wird, ist in seiner Art eben so ärgerlich; *in caussa Dei*, sagt *Tertullian*, *omnis homo miles*; wenn die Rechten Gottes angefochten werden, da ist zum Fechten, das ist, zu bescheidener Defension jedermann aufgebothen, und aufzusehen verbunden.

b) Immo necdum satis; non enim pigeat, in hac re, etsi perridicula, plura lente, atque morose ideo considerasse, quia haec gravissimo nobis argumento esse potest, & debet, si similia pro *opinione* quisque sua ex libertate conscientiae, qualis sibi esse *videtur*, universe statuere, sentire, credere, agere potest quid, quod ad singularia singulorum sensa, credenda, & facta, futurum sit. Viri, quibus ex quadam *libertate Conscientiae* vivere qualis eacunque sors obtigit, de illa magnifica multa, atque splendida quam honorificentissime narrare, ac praedicare solent; attamen nemo ipsorum illorum virorum novit, minus eorum ullus fidenter asseverare audet, luculenter se cognitum habere, quid illa vere sit, proprie, ac definite: *videtur*, subtimide inquiunt, *in hoc consistere*; nihilominus toti ignorantes *sentiunt* ex ea, *credunt* ex ipsa, *agunt*, *omittuntque* ex illa. Hoc equidem nisi facetum, saltem insipiens, stultumque *videri* posset; attamen *videri* tantum posset; probe enim sciendum est, *libertatem Conscientiae* boehmerianam, aut similem aliam ad magis recondita, & abstrusa Religionis mysteria pertinere; & quo magis involutum, ut explanatione interpretum, qui illud enodate demum enunciant, opus sit, mysterium quoddam est, eo reverentia religiosior & huic, & honor interpreti major, etsi ipsi hujus mysterii ignaro, haberi solet. Videntur sagaces viri isti ludimagistrum imitari, qui teste Quintiliano, ut venerabundam quandam obscuritatem commendaret discipulis suis, dictitabat: *hoc sane excellens est! ne ipse quidem intelligo.* Nobis eam libertatem, qualis Boehmero, aut aliis esse *videtur*,

§. 4.

Von der Sache selbst, in wem nämlich, wie sich Boehmerus Dünken ...it, diese Gewissensfreyheit zubestehen scheine, zureden; so liegt in desselben ...eschreibung der gottlose privat, oder Freygeist, welcher aller in der einigen ...rche Christi seit ihrem Anfange entsprungenen Uneinigkeiten, und Spaltun... ...n natürlicher, und alleiniger Erzvater ist, in gestreckter Länge ganz lebhaft ...r Augen. Nur schon über das alleinige Hören, oder Lesen der Böhmer... ...en Schilderung müssen einem ehrlichen Katholiken die Ohren gällen, und ...: Augen vergehen; und einem wahrhaftem thätigen augsburgischen Con... ...sionsverwandtenprotestanten kann es um kein Haar besser widerfahren: ...nn, wenn einem jeden, *fingulis*, nicht nur das freye Dafürhalten, und ...lauben, *fentire*, und *credere*, sondern, welches in das Aeußerliche geht, ...ch das Handeln, und Thun, oder Lassen nach eines jeden eigens gefaßten ...rundsätzen c) *agere fecundum principia, quibus finguli imbuti funt*, mithin nach ...n Privatgeiste, und eines jeden Meynung, *putantque coram Deo*, zu... ...iken, zuglauben, zuhandeln freygelassen ist, und wird, fecus enim liberta... ...n, ut dicunt, Confcientiae, fentiendi, credenti, agendi non haberet; so ...d eben darum alle auch allgemeine christliche Glaubenssymbola, oder Be... ...ntnisse und sogar nicht minder das apostolische, oder allgemeine christliche ...ist schon wirklich devalvirt, und abgewürdiget. Und wie mag es wohl so... ...an um die augsburgische Confession, und die übrigen symbolischen Bücher ...hen? Und mit was Grund können die protestantischen Herren Prediger, wie

detur, per Dei gratiam plane ignorantibus vitio nemo vertet, fi ftupidos nos adeo effe ingenue fatemur, ut in ea definienda aqua nobis omnis haereat; nullius quippe rei nulla definitio. Si quis autem eorum, qui aliqua cujusdam five boehmerianae non multum abfimilis, aut alterius generis varia *Confcientiae libertatis opinatione* imbuti funt, non poftulamus ejusdem definitionem quandam ex arte efformare, at faltem defcriptionem boehmeriana mendofam, & ineptam minus adumbrare, & effingere velle, fibi fumpferit, huic ut res bene, faufte, feliciter, fortunateque cedat, ex totis praecordiis impenfiffime precamur; nam fi probe id, atque ut intelligi poffit, praeftiterit, nae magnus, & fingulari obelifco dignus apollo erit, infuper non tantum a nobis ipfis, fed ab omnibus, quos figmenti fui participes facere dignabitur, maximam gratiam initurus; utroque pollice laudabimus illum; femper honos, laudesque manebunt. Id vero folum heros ejusmodi etiam, atque etiam admonendus eft, ne molimen hoc fuum ad graecas calendas procraftinare velit.

c) Das heißt, wie es itzt der Brauch ist, sich selbst ein Glaubenssystem fabriciren.

wie bey *Leyser Spec. 566. med. 5.* zusehen, ihr Glaubensbekänntniß auf die Confession nicht durch das *quatenus*, sondern auch durch das *quia*, *salva libertate Conscientiae*, ablegen? Oder wie kann ein Herr Praedicant in Augsburg nach dem merkwürdigen, und bey dem *Knipschild de Jure, & Priv. Civil. Imp. lib. 3. c. 3. p. 646.* befindlichen Formular an Eidesstatt sich darauf verschreiben? Oder haben diese, und jene Herren keine Gewissensfreyheit? Oder wenn sie solche haben, und diese in der Religion etwas wesentliches ist, nur von jedes eigenen gefaßten Grundsätzen abhängt, und sich an keine andere binden läßt, wie können, oder wie dörfen sie sich an eine von andern entworfene Formel, und Bekänntniß, an Symbolica binden, und hierdurch der Gewissensfreyheit wider Gewissen absagen? Und wenn sich einer dünken läßt, und man sich nach jenseitiger Meynung dünken lassen darf, daß solch eine böhmersche Gewissensfreyheit Platz habe, und vielleicht gar in dem J. P. gegründet sey, somit man sich auch derselben wirklich bedienen dörfe, oder wohl gar müsse; wo sind dann hernach die wahren Bekenner, die wahrhaften, und thätigen augsburgischer Confessionsverwandten Protestanten, oder, wie es in *J. P. Art. 10. §. 16.* heißt, *qui libero evangelicae Religionis exercitio* (mit dem Beysatze) *juxta invariatam Aug. Confessionem, fruuntur*, anzutreffen? und wo muß man wohl jene herfür suchen, und bey guter Weile ausfindig machen, welche zugleich an die augsburgische Confession (um der Verstattungen des westphälischen Friedens fähig zu seyn, und solche nicht de facto, sondern de jure zu genießen) sentiendo, credendo, & agendo, sogar vermittelst eines darauf abgelegten Eides, oder doch geschehener Angelobung gebunden, zugleich aber in Kraft der böhmerschen Gewissensfreyheit sentiendo, credendo, & agendo daran nicht gebunden sind d)? welchen die Verbundenheit an die Con-

d) Aber dieser Hacke ist bald ein Stiel gefunden; man darf nur für richtig annehmen, was *Estor in Delin. Juris Publ. Eccl. Protest. c. 9. §. 17. & 18.* hinzuschreiben, für gut angesehen hat. Dieser, nachdem er, daß, formulas fidei, & credendorum, adhibitis tamen theologorum consiliis, zuverfassen, und vorzuschreiben, auch die Bürger, ministros, und sonderlich die Pastores mit Eide darauf zu verpflichten, unter den landesherrlichen gesetzgebenden Rechten begriffen sey, vorausgesetzt, kömmt sodann auf die Frage: ob wohl solcher Eid der Gewissensfreyheit nicht widerstrebe; und hierauf, ob zwar Arnold in seiner Ketzer Historie, dann Thomasius *in Historia Contentionis &c.* und *Boehmer in J. E. P. l. 1. tit. 12. §. 20. seqq.* derley Eid misbilligten, ertheilt er folgenden Bescheid, der zwar etwas länger, jedoch desto merkwürdiger ist, weil er das eitle Wesen, ohne, daß eine Widerlegung nöthig wäre, selbst aufdecket; §. 18. schreibt er: *Quantum ego perspicio;*

spicio; hoc libertati Conscientiae vix repugnat; nam uti evangelico principi licet arcere a munere sacro, & civili Catholicos; ita imperare potest, ut sacratissimis, & firmissimis verbis profiteantur illi, qui ad regundam rempublicam ejus accedere volunt, se fidei, quam praescripsit princeps, sectatores futuros. Tantum vero abest, ut hoc cum Conscientiae libertate pugnet, quin omnibus, ita fidei professionem jurantibus, eam sartam relinquat, tectamque. Stultus esset, & impius sane, qui jurejurando veram asseveraret fidei formulam, quam talem esse non credit. Nemo etiam (nun kömmts gut) *obstabit ejusmodi homini, si scrupuli postea subnascantur ipsi de veritate Religionis illius, eosque tam graves deprehendat, ut cum sacris literis pugnare sibi imaginetur. Abeat ille, ejuret Religionem, deponat munus, vivatque privatus, & libertatem Conscientiae ex omni numero pro sua opinione tueatur. Ex quibus consequum fit, Principem recte, ac propitio jure postulare, ut libris symbolicis cives, ac pastores ecclesiae imprimis subscribant hac formula: Quia cum sacra scriptura conveniunt, & damnare illos, qui hoc modo: quatenus conveniunt, eos assumendos statuunt. Licet enim non audeam adfirmare Aug. Confessionem esse normam fidei, sed normatum dici debere existimem; θεοπνευςίαν* (divinam inspirationem) *tamen mediatam ipsi recte adscribi putem.* Wenn wir, so aber unsers Thuns nicht ist, polemisch schrieben; so wären wir von dem Herrn *Estor* veranlasset, zu fragen: ob dann dieses, wenn man, und wenn jeder von Eidschwüren, die er hoffentlich sciens, prudens, ex animi sui sententia abgelegt, und von den formulis fidei, & credendorum, wie er schreibt, pro sua *imaginatione*, oder pro sua *opinatione* abgehen könnte, und besonders, wenn, wie Leyserus Spec. 566. med. 12. sagt, *singulatum* rerumpublicarum ecclesiis in germania das jus sacrorum, & annexa ei *fidei articulos definiendi facultas* zusieht, ob denn jenes mit den Juramenten, und formulis fidei, ac credendorum nicht nach eines jeden privat Dünkel spielen hieße: freylich litt die Gewissensfreyheit auf solche Art von dem Religions Eide keinen Eintrag; aber es wurde sich halt doch weiter fragen lassen, ob dann Gott bey, und wegen dem Juramento Religionis, & Formulae, den man doch bey dieser Handlung zum Zeugen der Wahrheit, und zum Rächer des Meyneides, hoffentlich in Ernst, angerufen hat, deßwegen weil der Jurant seinen Dünkel ändert, und alles wieder ejurirt, bey der Sache gar nichts zu sagen habe; und ist es nicht unwidersprechlich, daß solcher auf die Symbolica abgeschworne Eid auf diese Art, weil seine Verbindlichkeit nur von der Dauerhaftigkeit des schwörenden Opination abhängt, nicht nur allein eine eitle, und leere, sondern auch wegen dem eben deßwegen ärgerlichen Misbrauch des Namen Gottes eine gröblich sündhafte Ceremonie sey? Mit was Gewissen also dieser Eid, in Rücksicht auf eines jeden Gewissensfreyheit eines Theils gefodert, und von andern abgeschworen werden könne, darüber schiedrichterlich zu-

 sprechen,

Confessionsartikel, troß einem, oder sammt dem Taufbunde, unauflöslich anklebet, die sie aber auch in Kraft der Gewissensfreyheit alle Stunden selbst auflösen können? Wo sind doch diese Wunderleute, zu Wasser, oder zu Lande, zu erfragen, und, wenn Gott will, anzutreffen?

Wer hievon eine sichere Auskunft zu ertheilen weis, der kann sich in dieß seitigem Comtoir melden; man zählt ihm für jeden Kopf zwanzig Pfund Sterling; und, wenn er auch einen Lutheranum non secularem, vid. infra Cap. 8. §. 12. dazu liefert, noch etliche Pfund extra e).

§. 5.

Man sehe doch, wie das Wesen um sich greift, und wie die böhmersche Freyheit auch schon in England ihre gute Wirkung gethan hat: eben da wir dieses schreiben, verkünden die öffentlichen Blätter aus London, daß auf den beyden Universitäten Oxfort, und Cambridge die Gährung wegen Unterzeichnung der 39. Glaubensartikel sehr groß sey, und daß der Ritter Meredith dem Unterhause deßhalben eine Bittschrift, welche ohne ärgerliche Erbauung nicht zu lesen, übrigens aber dem dortigen Glaubenssysteme vollkommen angemessen ist,

sprechen, haben wir nicht den geringsten Anstand, auf die Gewissensfreyheit selbst, als einen quasi ganz unparteyischen arbitrum, förmlich zu compromittiren. Endlich aber hätte es auch nicht schaden können, wenn Herr *Ester*, was er mit einer *θεοπνευςία mediata* habe sagen, und wo er sie herleiten wolle, sich doch nur mit wenigem erkläret hätte: allein, wie gesagt, diese Dinge sind nicht unsers Thuns; indessen, wie Herr *Ester* gethan, wenn man den Vorwitz selbst reizet; so muß man sich eine bescheidene Frage auch nicht verdrüßen lassen. Uns ist schon genug, daß ein Reichs constitutionsmäßiger Confessionist, als solcher, an die Confession gebunden, wegen seiner Gewissensfreyheit aber, wenn diese vorgeblichermaßen beschaffen ist, daran nicht gebunden sey. Wenn dieser Widerspruch mit guter Art gehoben werden kann; sind wir dessen gar wohl zufrieden,

e) Damit aber über die Aussetz- und Foderung dieses Prämiums sich kein Misverstand ergebe, wird das geehrte Publikum erinnert, daß, unter solchen Wunderleuten nur jene für ächte angenommen werden, welche von sich glauben, oder eine gewisse Zuversicht haben, daß sie in Kraft des Taufbundes an die A. C. gebunden, und in Kraft der Gewissensfreyheit daran nicht gebunden sind; denn die gemeine Art Leute, welche von diesem Wunderzustande nicht unterrichtet ist, und es so beym Gleichen bewenden läßt, gehört nicht hieher; sonst würden dem Comtoir viele Millionen nicht erklecken; idque notetur bene.

t, übergeben habe f). Allein von einer Gewissensfreyheit in dergleichen Ver- ende ist hier die Rede nicht, noch weniger aber von einer nach der böhmer- ;en Beschreibung, und Geschmacke.

§. 6.

Gegenwärtig ist nur die Frage von solch einer Gewissensfreyheit, wel-)e mit ihrer besondern Wirkung eines wahren eigentlichen Rechtes, ie katholische Religion vor Gott ändern, in dem J. P. ihren sichern Grund haben soll: und weil denn das prächtige Wesen der Libertas Con- scientiae von dem Herrn Hofrathe Remmerich in seiner Abhandlung, und so

 auch

f) In einem nachgefolgten Zeitungsblatte heißt es so: Cambridge den 23ten Jun. 1772. „Heute sind die Bakalauren von der Unterschrift der 39. Ar„tikel fürs künftige befreyt worden, und niemand hatte etwas dagegen einzu„wenden; statt dessen aber müssen sie künftig folgende Erklärung von sich stel„len: Ich N. N. erkläre, daß ich, *bona fide*, ein Mitglied der Kir„che von England nach ihrer Gesätzmässigen Verfassung bin.„ Sollte man es wohl dem Horaz verübeln können, wenn er hier mit seinem risum teneatis &c. überlaut aufschrie? aber stille! es kömmt wieder eine andere Nachricht, welche also lautet: „Von den Häuptern der Universität „Oxford ist abermals eine Berathschlagung über die vorigen „Jahrs in starker Bewegung gewesene Frage wegen den 39. Ar„tikel der englischen Confession gehalten worden: es würde dar„über mit vieler Scharfsinnigkeit *disputi*rt, und als es hierauf zum „*voti*ren gekommen, wurde diese Gewohnheit mit neun gegen „fünf Stimmen abgeschafft; gestalten auch die theologische Fa„cultät auf der Seite der mehrern Stimmen aus der Ursache ge„wesen, weil niemand zum Glauben, oder Dinge, die er in sei„nem Leben nie gehört hätte, zu unterschreiben gezwungen wer„den müsse.„ Dieß wäre halt doch gar über artig, wenn die Herren Bakalauren von solchen Glaubensartikeln in ihrem Leben nie etwas gehört hätten; wenn dieses wahr, und die ratio decidendi nicht grundfalsch ist, so müssen nothwendig zu Oxford (glaublich, weil es eine Universität ist) andere, und in dem Heimath der Bakalauren wieder andere Glaubensartikel usuel, und im Brauche seyn; nicht so? Und so giebt es allda in Glaubenssachen doch immer etwas neues; varietas delectat; da läßt sich nun eine Gewissensfreyheit recht herzhaft ausüben! Die großen Geister der dortigen theologischen Fakultät wissen doch auch allgemach zu leben, und sich in den neuen Gout zu schicken.

auch von dem Herrn Replicator, und dem Herrn Sempronius jämmerlich gemishandelt wird, auch, welches wohl zu merken, allerhand krumme, und ungerathene Folgen daraus gezogen werden wollen, also, daß, diesen Herren etwas genauer auf die Finger zu sehen, nöthig gewesen ist; so mag es sich der Mühe allerdings verlohnen, dieses Wesen etwas deutlicher aus einander zu setzen, und in seiner wahren Gestalt vorzulegen, um hiernach die ächten von den ungereimten Wirkungen, und Schlüssen desto leichter unterscheiden zu können.

§. 7.

Deßwegen hat man alles, was in dem passauschen Vertrage, in dem Religionsfrieden, und Instr. Pacis hiervon wörtlich anzutreffen, kurz hieher zu versammeln, für dienlich erachtet:

In dem passauschen Vertrage §. 8. und in dem Religionsfrieden §. 15. findet sich hiervon weiter nichts, als „daß man niemand wider seine „conscienz g), Wissen, und Willen dringen, verachten, sondern bey „solcher seiner Religion, und Glauben ruhiglich, und friedlich bleiben „lassen soll.„

In dem Instr. P. sind die Verordnungen folgendermaßen abgefaßt: „in „*Art. 5. §. 15. si Religionem inposterum mutarint &c.*

§. *30. Si subditi a Religione Domini dissentiant &c.*

§. *34. Qui deinceps diversam a Domino territorii Religionem profitebuntur, patienter tolerentur, & Conscientia libera devotioni suae privatim vacare non prohibeantur.*

§. *36. Qui post publicatam pacem Religionem mutabit &c.*

§. *37. Qui post pacem publicatam Religionem mutant &c.*

§. *41. Et cum de majori libertate, & Religionis exercitio &c.*

§. *43. Subditi vero propter mutatam Religionem &c.*

Art. 7. §. 1. *Salva itidem cujusque Conscientiae libertate &c.*

§. 8.

Dieß ist nun alles, was irgendwo geschrieben steht, und auf die genannte libertatem Conscientiae gedeutet werden kann: wobey vorläufig nur noch

g) Es giebt aber auch ein fehlendes, und zwar schuld- und strafbar irrendes Gewissen, Conscientia culpabiliter errонea; wie es ebenfalls dergleichen Unwissenheiten giebt.

ch anzumerken, daß gegenwärtig allein de libertate Conscientiae, wie schon agt, speciatim EX Pacificationibus Religionis caussa initis, und sonderheit *ex J. P.* asserta *cum inde deducto quodam jure mutandi salva Conscientia, igionem Catholicam* die Rede ist, und daß in cit. *Art.* 5. §. 34. & *Art.* 7. 1. wo die eigentlichen Worte: *Conscientia libera*, und *Conscientiae libertas* kommen, nur allein de casibus, & tempore vel *jam mutatae* religionis, aut *quam* haec deinceps *mutata fuerit*, gehandelt wird, und also diese §§vi ad aestionem *de jure quodam mutandi* religionem Catholicam inde deducto, vel lucendo, nicht, sondern nur dahin, daß man keinen wider seine Conscienz, schon im passauschen Vertrage, und R. F. die Fürsehung geschehen, hin- lich fallen, oder zu etwas dergleichen dringen, sondern sich der Toleranz näß halten solle, angewandt werden können.

§. 9.

Wir wollen nun, welche Folgen hieraus gezogen werden mögen, etwas auer, und sonderheitlich einsehen; und so folgt vernünftig, schulgerecht, Natur, und dem Wesen der Sache, wie auch allen Umständen gemäß, i, weil die katholische Religion zuverlassen, und eine andere anzunehmen, hin in beyden gemeinen Rechten, denn im Reichsabschiede vom Jahre 30, und andern dergleichen gesetzlich verbothen war, es in den darauf ge- ten Kriegs, und Friedenszeiten, nur um die *Reception*, oder Toleranz er widrigen Religion h) zu thun gewesen sey.

§. 10.

Die Verträge, und Friedensschlüsse sind, wie es ohnehin außer Zwei- und wie sich Banniza Differt. de Pacif. Imp. Circa Relig. Art. 1. p. 22. z wohl ausdrückt, keine *norma* oder *regula credendi, sed tranquille, & statis lis inconcusse vivendi regula, ac norma, ad cujus libellam potius, quam ad favo- unius Religionis pra altera, aut rationem status omnia exigenda;* und so sagt h Barthel ibid. §. 15. *ista Conscientiae libertas ita dicta non internam hominum scientiam, aut salutem aeternam respicit, sed externam tantum a poenis securi- em, ejusque concessio non dogmatica quaedam, & theologica dissidiorum inter par- vertentium definitio fuit, sed politica jurium quorundam civilium participatio,* Rrr 3 *quae*

h) Denn über das Wortgefecht, und den Unterschied dieser zwey Worte hält n sich gegenwärtig mit dem vortrefflichen, und ungemein bescheidenen Manne, Herrn Barthel Opusc. tom. 3. tract. de libertate Exercit. Relig. ex lege im- ii, Cap. 6. §. 23. nicht auf.

quae non Religionibus ipsis auctoritatem, veritatem, ac unitatem, sed civibus trium Confessionum consortibus civilem concordiam conciliaret; verbo: in eadem Conscientiae libertate statuenda hic summis paciscentibus finis, scopusque fuit, non ut Conscientiis ipsis pro foro poli, sed ut paci & quieti civili prospiceretur. Es ist demnach höchst verwegen, wenn gewisse Leute, aus diesen Friedensschlüssen die erbärmlichsten Folgen, welche vor Gott die Probe halten, und einem katholischen deserteur dem Gewissen nach zu statten kommen sollten, herauszudrechseln, sich die betrügliche Mühe geben mögen.

§. 11.

Indessen, obschon nur von einer permissione, & tolerantia, aut, si pro te mavis, etiam receptione eine vernünftige Rede seyn kann, muß sie doch nicht pro permissione, & tolerantia simplici, arbitraria, aut gratiosa, sondern pro debita ex pacto, necessaria, & qualificata, wie sie auch ist, gehalten werden. Deßwegen aber

§. 12.

Si verbis rite, proprie, & ut in ejusmodi conventionibus vel maxime oportet, cum accuratione uti, neque ea abusui exponere velimus (und eben deßwegen war *Barthel alleg. loc. §. 20.* etwas zu voreilig, und gar zu freygebig) kann mit ihm nicht gesagt werden, *quod subditis jus tribuat perpetuum ad licite, id est, impune, atque secure suscipiendam Religionis mutationem,* wohl aber, wie er anfügt, *ad effectus tolerantiae subsequos.* Es ist nämlich ein gar zu merklicher Unterschied inter *jus*, quod Protestantes asserunt, *mutandi Religionem Catholicam per J. P. nove concessum, & intermutatae tolerantiam ex pacto debitam;* jenes hält sich auf Seite des mutirenden, und diese auf Seite des tolerirenden; die Religionsänderung war vorhin immer verbothen; per pacificationes hat der katholische Theil seines Orts auf das Verboth in seiner Art nicht mehr gedrungen, dergestalt, daß, wenn jemand die Religion, quod ex suo arbitratu, & libertate externe non amplius impedita *facere* poterat, & potest, *facto* ändern will, oder geändert hat, der ändernde hieran nicht mehr gehindert, und von den bestimmten Wirkungen, und der aequalität, welches eben eine subsequentem tolerantiam ex pacto debitam, necessariam, & qualificatam in ihren Umständen sagen will, nicht ausgeschlossen, sondern derselben theilhaftig, somit auch die widrige effectus denegatae tolerantiae priores satis duri atque tristes, quos *idem Barthel eod. Cap. 6. §. 42.* recenset, aufgehoben seyn sollen; deßwegen aber folgt nicht, daß solche Aenderung der Religion zum Nachtheil des katholischen Theils gereichen möge, oder daß ein *jus* mutandi

ndi eingeführt worden sey; und dergestalt genau, und pünktlich hat man sich r eigentlichen ohngefähr nichts verschleudernden Ausdrücke, und Redensar- ı in dem J. P. mit aller Sorgfalt beflissen, und auch befleißen müssen.

§. 13.

Lex quaelibet permissiva prohibet impeditionem actuum permissorum od ad alios; deßwegen aber folgt gar nicht, quod permisso, *jus* permissum :iendi, ex ipsa permissione, aut potius non impeditione semper acquiratur: aecipue quando quid non plene & plane libere, ex proprio libero arbitrio, l ex necessitate belli, & pacis ineundae permittitur, & impediri non potest; ßwegen aber wird der pactirten Toleranz doch nichts benommen. De *jure tandi* Religionem findet sich keine Sylbe in allen dießfälligen Friedensinstru- nten, und per analogiam, atque argumentationem, ex qua id prone seque- :ur, läßt sich dergleichen auch nichts erzwingen; nur die oben §. 7. excer- :te Worte, welche aber quod ad mutationem nichts, als nur *mera facta mu- ionum*, quæ contigerunt, vel contingent, im geringsten aber kein *jus mutandi* deuten, lassen sich darinn antreffen; und so behutsam (wie erst oben gesagt) geflissen wurde dieser Punkt behandelt, daß nicht einmal einem Worte, lches seiner Zweifelhaft- oder Zweydeutigkeit halber misgebraucht werden nnte, der geringste Raum irgendwo verstattet, sondern dergleichen alle durch Bank vermieden worden sind.

§. 14.

Und doch (wie ist es einer geraden denkens Art wohl möglich?) und h kann man dem katholischen Theile, welchem die Religionsgehäßigkeit so r Schuld gegeben werden will, zudichten, daß er zum Nachtheil, zur Schwä- ng seiner, und zu günstiger Beförderung der widrigen Religion ohne Ur- ne, und, da man andern Theils, nur den sogenannten Cursum Evangelii t zuhemmen, verlangte, ohne Noth, mithin ganz vernunftlos, ohne Be- bt, ohne alle Ruck- Vor- und Fürsicht, ohne Witz, und Gritz den Reli- nsänderungen nicht allein schlechthin, gelassen, und geduldig zu gesehen, son- n nebst tausend hieraus anmaßlichen, und wider das schreyende Gewissen fenden Folgen, sogar ein *Jus*, ein eigentliches wahres Recht, eine recht- ne Befugniß seine katholische Religion, die er verfochten, und erhalten sen wollte, in Kraft einer in soweit allererst neu, und zwar vertragmäßig *vilegirten* Gewissensfreyheit, tanquam fundamenti, genitricis, & scaturigi- , unde cetera jura particularia, ac veluti regalia minora, religionem Catho- m, ejusque fidei articulos circumcidendi, resecandi, amputandi, repro- di, abrogandi, subruendi, exscindendi, ad nihilum redigendi, scaturirent, aut

aut repullularent, zuändern, gegen alle vorhinige Verbothe ganz frisch und neuerlich mitgetheilt, folgsam an diesen seinen Gesinnungen, Wünschen, und Absichten schnurgerade entgegen gesetzten, berechtigenden Privilegirungen einen mitwirkenden Antheil, da doch hievon nicht ein Buchstabe irgendwo geschrieben steht, genommen haben solle? Man muß es, weil dieses Wort doch nicht gern gefasset werden will, schon öfters sagen: in terminis, ut ajunt, repugnat, ut ad *illud*, quod re ipsa palam improbo, & aversor, atque improbare, aversari non cesso, *faciendum*, *jus dedisse*, *dici queam*. Ejusmodi repugnantia nimis aperta in sensu, & *quoad ad effectus*, de quibus infra Cap. 5. quos altera Pars intendit, Catholici nec velle unquam poterant, minus poterant volentes. So gar ärgerlich schlecht, sinn- und vernunftlos läßt sich, wenn man bey sich selbst wohl bestellet ist, von seinen gleich vernünftigen Mitmenschen doch nicht denken. Hat es aber der katholische Theil weder gewollt, noch gekonnt, und hat man protestantischer Seits, wenn man auch gewollt hätte, ein gemeinbündiges, vertragmäßiges Werk, in sensu intento, zu machen nicht vermocht; so liegt am Tage, daß auf diesen Punkt, und in diesem Verstande aus dem *J. P.* einen dienlichen Gebrauch zu machen, es vollkommen eitel, und nur ganz vergebens sey.

§. 15.

Eine ganz andere Beschaffenheit hat es mit jenen, welche nach ihrem Gutbefinden, arbitratu suo, wirklich changirt haben; diesen, wenn sie im normal Jahre schon in Besitz gewesen, ist in J. P. das *Exercitium*, wie es immer genannt wird, oder wie es Art. 5. §. 29. heißt, *usus Religionis* (add. Boehmer §. seq. alleg.) cum pari, & aequali jurium a Religione separatorum, & distinctorum cum concivibus participatione in seiner ausgemessenen Art tolerando zugesichert worden. Haben sie aber solch exercitium damals nicht gehabt; so hat man ihnen doch auf gewisse Weise eine schuldige pactirte Toleranz, oder emigrations Art angedeihen lassen; indessen aber sind diese Fälle mit einem anmaßlichen *jure mutandi* nicht zu verwirren, und also hieher auch nicht gehörig. Sodann wenn gleich

§. 16.

Die prohibitio Religionem Catholicam mutandi anterior ob non impeditionem ihre Wirkung verlohren, und in soweit aufgehöret hat; so kann doch hieraus kein *jus novum*, & *contrarium mutandi* erzwungen werden, sondern die Sache, nachdem die prohibitio in ihrer Wirkung nicht mehr betrieben wurde, hat sich nur in jene Umstände der Freyheit, *vel quasi*, eine Religion zuwählen, zurück gezogen, welche ante omnem prohibitionem expressam in der That,

vel

l quasi existirt zu haben, dafür, oder nicht dafür gehalten werden mag; d hier von, so aber gegenwärtiger Abhandlung nichts zu- oder abträgt, in *Barthel tract. de libert. Exerc. Relig. ex leg. divin. per 12 Capita* nachgelesen rden. Böhmer hat in diesem Stücke ganz recht, da er *in Differt. de tole-tiae Religiosae effectibus civilibus Cap. 1. §. 10.* schreibt: „*huc, ad tolerantiam cessariam refero usum Religionum per pactum speciale, immo leges publicas subditis dultarum. Licet enim haec ab Imperantis moribus, & Instituto plane abhorr-ant, easque adeo improbet, ut malit eas non admittere, quam subditis earum fum indulgere, pacto tamen adstringitur, ut eas toleret, nec earum usum impe-at.*" Wiederum sagt er *Cap. 21. §. 15.* „*imprimis vero operatur haec toleran-a necessaria, ut unicuique integrum esse debeat, Religionem suam, in qua natus, el educatus, deserere, & ad alterius partis sacra transire, ita, ut hanc mutatio-s nulla offensio, vel jurium amissio subsequatur, sed patienter tolerentur.*" Dieß nun eine permissio, oder tolerantia cum improbatione illius, quod fieri to-atur; woraus ja kein jus ad illud improbatum faciendum *ex pace* concessum, d zwar pro foro poli geschlossen werden kann. Es geht hier, wie es dort im *Ecclesiasticus*, oder Sirach *Cap. 15. v. 14. seqq.* geschrieben steht: *Deus initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui*, oder liberum ei itrium permisit. Gott hat den Menschen von Anfang geschaffen, und n die Wahl (den freyen Willen) gegeben &c. &c. Der Mensch kann ja h die Sünde, das Verbothene, und improbirte wählen, ohne daß ihm hes zuthun, ein Recht, wodurch er sich entschuldigen könnte, gegeben ist; steht halt in seinem freyen Willen, in libero arbitrio, *integrum ei est*, non peditur: auch ein Protestant, wenn er nicht gar ein eiskalter, frostiger indif-entist seyn will, sondern glaubt, daß nur eine christliche Religion die Gott fällige wahre seyn könne, und auch nur die seine solche sey, kann unmöglich geben, oder gar behaupten, daß ihm durch den Westphälischen Frieden wahres *Jus*, auf die reformirte Seite hinüber zutreten, pro foro poli, co-n Deo, ertheilt worden sey. Es ist doch recht erbärmlich, anzusehen, wenn wisse Herren, nur um etwas nach ihrem eigensinnigen Dünkel durchzutrei-n, sich so jämmerlich versteigen können. Et haec est illa decantata, antehac omni retro aetate sub prohibitoria lege profundissime sepulta, tempore au-n sic dictae reformationis suscitata, & in usum facti deducta, a Catholicis pugnata, denegata, demum permissa, non impedita, sed tolerata, absque ncessione *juris novi* ea utendi qualisqualis aurea libertas mutandi Religionem tholicam.

§. 17.

Man hätte sich in Wahrheit niemals beygehen lassen, über den Wort-t einiger Ausdrücke sich so aufmerksam, und kritisch aufzuhalten; nachdem

aber Herr Remmerich einen gar zu ärgerlichen Misbrauch davon gemacht, hieraus durch allerhand verbothene Consequenzen, wie wir Cap. 5. und 6. sehen werden, einen Vortheil zu ziehen, und mit seinen Lappereyen alles in Verwirrung zusetzen gesucht hat; so mußte man schon etwas übriges thun, und alles, auch die sonst anscheinende Kleinigkeiten eine strengere Probe passiren lassen, um offenbar zu machen, daß seine aus falschen Gründen hergeleitete Folgen weder bank- noch mustermäßig, sondern alles nur eine in lauter paralogismis bestehende eitle pithanalogie sey.

§. 18.

Noch eines! da eine auch vor Gott rechtmässige Gewissensfreyheit, die katholische Religion gegen die protestantische zu ändern, behauptet werden will; so mag es nicht übel angelegt seyn, hierüber auch noch folgende Betrachtung anzuhängen. Man kann (nämlich daß die genannte Gewissensfreyheit, libertas Conscientiae, nach dem J. P. nur in dem äußerlichen bestehe, und daß die katholische Religionsänderung, ex nullo jure, quod Conscientiam tutam praestet, geschehe, daß mithin auch die vorige nexus, & obligationes religiosæ vor Gott in ihrer Wirkung unverändert bleiben) andererseits mit Grund, und Zusammenhang eigener Behauptungen selbst nicht wohl widersprechen; vielmehr wird sich gleich zeigen, daß man quod ad dictos nexus, atque obligationes mutatae Religionis Catholicae permanentes entweder mit den Katholiken gleicher Meynung und Gesinnung seyn, oder aber andere vorhin behauptete Sätze aufgeben, und fahren lassen müsse. Man erfährt nämlich mehrfältig, daß, wenn die protestantischen Herren Pastores vermerken, es wolle dieser, oder jene zu der alten katholischen Religion zurückkehren, sie diesen guten Leuten, und zwar (soll man zweifeln?) in vollem Ernstethun das fürchterlichste Schreckbild eines durch solch vorhabende Aenderung verwirkenden Taufbundbruches, und des bey der genannten Confirmation bestättigten Taufbund versprechens vor Augen zustellen, und nach ihrer Redensart an das Herz zu legen, folglich die so hoch gepriesene Gewissensfreyheit zu hemmen, und zu klemmen eifrigst bemühet sind: hierdurch giebt man klar an Tag, nicht nur, daß man protestantischer Seits aus dem J. P. selbst keine Gewissensfreyheit, die Religion mit unverletztem Gewissen zu ändern, behaupte, oder zulasse, sondern auch, daß man in Ansehung der anhaltenden Fürdauer der innerlichen christlich protestantischen Verbindungen, und Schuldigkeiten mit den Katholiken, wie diese in Rucksicht auf ihre innerliche Christkatholische Glaubensverbindungen, und Schuldigkeiten, gleiche Gesinnung hege; oder, (jedoch mit Voraussetzung, daß die Vorspiegelung eines Taufbundbruches, wenn ein Protestant ein Christ bleibt, und zur alten katholischen Religion, die er nun allein für die wahre,

und

und alleinige Kirche Christi hält, übertritt, immer eitel, und ohne allen Grund ist) läßt uns dann fragen: ist wohl, den Taufbund brechen, wie es also zureden beliebt, vor Gott erlaubt, oder nicht? ersten Falls ist alles Reden, Sprechen, und Warnen eitel, grundlos von- und zu nichts: letzten Falls aber, weil die rechtmäßig mit getheilte Taufe katholisch- und protestantischer Seits gleichgültig, den Taufbund aber brechen vor Gott nicht erlaubt ist; so folgt ganz unverhinderlich, daß man eine libertatem Conscientiae ad mutationem Religionis, weniger dann sogar ein *jus mutandi* aus dem *J. P.* wider Gott zu behaupten, nur gar nicht mehr im Stande sey, sich auch dessen wider Gott nicht gelüsten lassen dörfe, somit alle Hülfe, die man von dem J. P. deßhalben suchet, und bisher gesucht hat, platthin verlohren gehe. Wenn man also das leere Vorgeben eines vorspiegelnden Taufbundbruches bey dem katholisch werden, ohne selbst eigenen Widerspruch gleichwohl auf den Schein noch behaupten will; so müssen die Herren Pastores auf diesen letzten Fall sich gefallen lassen, eben das zu antworten, was man katholischen Theils von dem Gelübdbruche, und doch noch fortdaurender Verbindlichkeit der Gelübde sagt; denn sagen, der Taufbund werde gebrochen, und durch diesen Bruch würden auch die Verbindungen des Taufbundes vor Gott aufgehoben, geht ja, ohne daß man die Leute schändlich äffen wurde, nicht an: sagen aber, jenes geschehe zwar, diese aber blieben auf dem christlich protestantisch getauften, und zu den Katholiken übergehenden Christen; ist eben das, was diese von dem Gelübdbruche, und ihren doch verbleibenden Verbindungen mit Grund sagen; oder ist etwan der Taufbund auf katholischer Seite nichts verbindliches? oder aber soll die Gewissensfreyheit in dem J. P. nur aufs protestantisch werden angesehen seyn? Wahrhaftig dieß hat einmal seine unwidersprechliche Richtigkeit: wenn die freye Religionsänderung in dem J. P. erlaubt ist, und darinn ihren Grund hat; derley Aenderung aber einem Protestanten, weil er sonst nach jenseitigen Vorgeben den Taufbund brechen wurde, vor Gott nicht erlaubt seyn kann; so folgt ganz unausweichlich, entweder, daß die freye Religionsänderung in dem J. P. so doch grundfalsch ist, nur auf, und für die Katholiken angesehen, und vermeynt, oder aber, daß jenes, was man von einem Taufbundsbruche beym katholisch werden für die Langeweile hergeschwätzt, nicht wahr sey; id quod erat demonstrandum. Etwann noch sagen wollen, wie es auch dem Herrn Sempronius zu sagen, und zuschreiben beliebt, die Gelübden seyn nichtig, unverbindlich, abergläubisch, und gottlos, thut gegenwärtig nur gar nichts zur Sache; diese quæstio status gehört unter eine ganz andere Gerichtsbarkeit, und sie war nichts wenigers, als ein Gegenstand, oder Geschäfft des Westphälischen Friedens; und protestantischen Theils weis man ja sich schon selbst zubenehmen, daß derselben Entscheidung von dorther nicht abhängt.

§. 19.

Um jenen, die beym katholisch werden vom Taufbundbruche, und i Widerspiel von possitiver Erlaubniß, und Billigung der Aenderung, au sogar von einem wahren jure mutandi zusprechen, sich die Freyheit nehmen eine kleine Diversion zu machen, wollen wir ihnen folgenden Vernunftschl zuerrathen geben: Durch die Religionsänderung i) wird der Taufbund g brochen k): Das J. P. ein zwischen den katholischen, und protestantisch höchsten Mächten gemeinsam errichteter Vertrag, erlaubt, und sogar billig er l) die Religionsänderung m), und, was noch mehr, ertheilt er n) eine jeden ein vollkommenes Recht zu ändern; also erlaubt, und billiget das J. ja ertheilt einem jeden ein vollkommenes Recht, den Taufbund zubrechen.

Der Schluß ist schulgerecht, aber grundfalsch; mithin muß es, w freylich nur bey den zweenen ersten Sätzen, propositione majore & minore fehlen: fehlt es bey diesen, die aber nicht unsere Arbeit sind; so folgt ganz un vermeidlich, erstens, daß dieselben falsch, und zweytens, daß ihre Meister salvo tamen, si fieri potest, honore & fama, entweder öffentlich zuwiderrufe schuldig sind, oder daß drittens bey dessen Unterbleibung diese gottlose In zichten, und Auflagen dem J. P. durch jene falsche, nicht widerrufene Sät immer unverantwortlich vorgeworfen, und imputirt bleiben; von welchen un der liebe Gott bewahren wolle; denn wir bekennen mit Herz, und Mun nochmal, daß der erste, und zweyte Vortrag, mithin beyde Erz falsch sin Zu Ehren anderseitiger so andächtig, als vortrefflicher Gedanken hängen w nur noch dieses an: zum Protestantisch werden wahrhaft berechtiget seyn und hingegen katholisch nicht anders, als vermittelst eines vor Gott, und de Welt verbothenen Taufbundbruches werden können, ist doch in dem vertrag mäßigen Hauptpunkte, den Glauben unverwehrt zuändern, eine kommentli che, und sehr artig neu erfundene Einrichtung! nota bene. Wer übrigen von dem nichtigen Taufbundbruche, wenn einer katholisch wird, etwas meh reres, und gründlichers zu lesen beliebt, der sehe P. Franz Neumayr Pfingst feyertagsrede 1754. p. 64. des ersten Drucks, und Osterfeyertagsrede 1757. p. 11. & 12. Et haec de his; nam cum non inveniamus, finem ipsi facere debemus.

i) Wenn ein Protestant katholisch wird.

k) So sprechen die protestantischen Herren Prediger.

l) So sagt Herr Sempronius pag. 30. und 46.

m) Hoffentlich auch katholisch zu werden.

n) Nach des Herrn Kemmerichs Vorgeben.

CAPUT IV.

Transitum ad sacra protestantica dispensationi pontificiae, quod ad dirimenda vota, exaequari non posse.

§. 1.

Den prächtigen Einfall eines gleichen Verhältnisses zwischen erwehntem Uebertritt, und einer päbstlichen Dispensation haben wir alleinig dem Herrn *Relicator* zuverdanken; denn, ohne zuwissen, ob diese Entdeckung dem Herrn Kemmerich und Sempronius nicht zu Sinne gekommen, oder bey ihnen einen Beyfall gefunden habe, läßt sich bey denselben nichts hievon antreffen. Jener aber wußte solchen Gedanken schon desto höher zutreiben; auch, seiner Meynung nach, wacker zubenutzen. Et profecto in his non videtur male nugari; si modo, quae adfert, falsa non essent. Was die Fälle der päbstlichen Dispensation betrifft, weiset er uns an den Ludwig *de Clerico exule in feud. Cap. 2. §. 3. Moser* Staatsrecht *tom. 12. p. 351.* und an *Springsfeld de apanag. Cap. 3. n. 237.* sogar beziehet er sich des *dispensator*ischen Transitus halber auf ein Cameral praejudiz bey dem *Klock. Cons. 103. tom. 3.* und raisonnirt in vollem Ernste so: „Wenn einer den Ordenshabit abgelegt, oder den Statum clericalem verlassen, und sich zur protestantischen Religion bekannt hätte; so sey er nicht mehr an seine Gelübde gebunden, sondern eo ipso per mutationem Religionis davon dispensirt; diese Dispensation sey von eben der Wirkung, wie bey den Clericis per dispensationem Pontificis ad seculum redeuntibus die Obligatio voti e. g. coelibatus aufgehoben werde; ita, ut dein illorum liberi in feudis secularibus succedant, *Rosenthal. de Feud. Cap. 7. Concl. 30. n. 3, 4. cum Ludwig, Moser, Springsfeld supra alleg.*" Der Grund dieser Gleichstellung aber, wie er sich in einer andern in curia quadam feudali vorgekommenen judicial Schrift hören läßt, liege darinn: „das Verboth eines Clerici rühre bey den Katholiken aus menschlichen Kirchengesetzen her, also, daß die Ehe solch eines Clerici ohne päbstliche Dispensation nicht gültig werden könne; allein nach den protestantischen Grundsätzen, als die in den zwischen beyderley Religionsverwandten vorfallenden, und bey jedweder Partey nur einseitig entschiedenen Fragstücken, der rechtlichen Wirkung nach, den katholischen gleich stünden, habe es eine ganz andere Bewandtniß, also, daß der ehemalige (so schreibt er) Deutschordensritter nicht etwann, als ein katholischer Geistlicher, auch nicht als ein Deutschordensritter, sondern blos, als ein nach schon geschehener Secularisation des Preussischen Hochmeister-

„thums,

„thums, und seinen abgelegten Ordenskleidern der protestantischen Religion „gänzlich zugethaner Landrath nach den protestantischen Grundsätzen sich eben „so gültig, und rechtmäßig, als ein päbstlich Dispensirter öffentlich verehelichet „hat.„ Itane vero? & forsan serio? quod quidem de viro perspicacissimo nobis aegre persuademus; mirum fuerit, nisi haec scribens aliquantum subrisit, secum reputans, hisce figmentis, quia belle sonant, & ad fucum faciendum adcommoda sunt, palpum facilius obtrudi posse illis, qui credulos se praebere amant; at mi bone! nihil horum; etiam alii nasum rhinocerotis habent.

§. 2.

Denn wer nur noch ein wenig rechtliches Gefühl bey sich verspühret, der kann, und muß mit Händen greifen, daß dieses ganze Geschwätz in pur lautern petitionibus principii, das ist, in Antworten ohne Antwort bestehet, und daß also durch die sogenannte Secularisirung, und Religionsänderung die Gelübde aufgelöset seyn, und bey dergleichen einem, wenn er gleich nach protestantischen Gründen zur Ehe greift, diese für gültig und rechtmäßig, und zwar zum Nachtheile eines Katholiken auf dieser Seite für regelmäßig erkannt werden müsse, nur im geringsten nicht erwiesen ist. Es bleibt ja noch immer bey der vorigen bejahend nirgend entschiedenen Frage, ob durch das eigen beliebige Habit ablegen, durch das willkührliche Verlassen des klerikalen, oder religiosen Standes, oder eigentlich, nicht des Standes, sondern des Aufenthaltes, dann durch das Religion ändern, und durch das nach protestantischen Gründen zur Ehe greifen, die Gelübde sammt ihren Wirkungen, also, daß auch die Katholiken wider ihre Gründe von Rechts wegen daran glauben, und sich nach jenen verurtheilen lassen müßten, aufgehoben würden, oder nicht. Der Herr Replicator sagt ja selbst, daß jene Fragstücke bey jeder Partey nur einseitig, und zwar nach den einander widersprechenden Grundsätzen nothwendig auch widersprechend entschieden seyn; wie er dann auch gar nicht unrecht daran ist, da er weiter sagt: daß die protestantischen Grundsätze den katholischen gleich stünden, nämlich daß jeder Theil die seinigen für richtig hielte, und sich hievon in seiner einseitigen Denkensart nicht abbringen ließe: folgt aber wohl, mein Herr! hieraus, daß, wenn der Kläger ein Protestant, und der Beklagte, von dem man eine Erbschaft abfordern, oder gegen welchen man sonst etwas ansprechen will, ein Katholik ist, sich dieser nach den protestantischen, mithin auch nur einseitigen Grundsätzen judiciren, und verdammen lassen solle? ist dieses nicht ein seltsames lächerliches Ansinnen, und sohin eine übel gerathene Folge, welche dem Vortrage des Herrn Replicanten selbst schnurgerade zuwider läuft? Nun was folgt dann weiter daraus, wenn er sich der übertündten Redensart bedienet, daß jener Herr sich

sich nicht, als ein Deutschordensritter, sondern als nun ein protestantischer Landrath verehelichet habe? sollen etwan auch diese wiederum nur einseitige Verwandlungen zum Nachtheile eines Katholiken mit Fug angewandt werden können? nae nobis lepida isthaec, & festiva ingenia sunt, quibus scilicet quidlibet audendi data, fingendique potestas est. Heißt dieß nicht Winde machen? es kömmt nämlich immer, und schon wieder auf das Alte, so oft gepredigte an a): die Katholiken haben wegen den Gelübden nirgend etwas nachgelassen; protestantischer Seits hat man alles, aber halt nur eines Orts, nur einseitig, mithin für sich ohne Wirkung nachgelassen, und aufgehoben: was soll nun (denn so raisonnirt der Herr Replicator ja selbst) gegen den katholischen Theil hieraus nicht von selbst folgen, sondern passive, es gehe, oder gehe nicht, mit Gewalt gefolgert werden?

§. 3.

Sodann hat derselbe auch sonst mächtig von der Klinge, und wider sich selbst gefochten. Man hätte bey nahe glauben mögen, er habe es mit der päpstlichen Dispensation ganz redlich, und aufrichtig gemeynt. Es besteht aber seine gar nicht wohl angebrachte Ueberkleisterung in dem, daß er seine Schlußrede von gedachter Dispensation auf den Uebertritt zur protestantischen Religion hinüber leiten, diesen mit jener gleichstellen, und hierdurch, weis nicht was, gewinnen will; und doch weis er, oder hätte es aus seinem sonst so oft angezogenen Böhmer *tom. 1. Part. 1. Resp. 41.* wohl wissen können, und sollen, wie die protestantischen Rechtslehrer auf keine Weise zugeben wollen, daß eine Dispensatio pontificia, welche einem Clerico widerfährt, in Ansehung eines Protestanten, dem sonst das nächste Recht zur Succession zu stünde, zu dessen Ausschliessung etwas zuwirken, vermögend seyn solle. Wenn also nach dieser Lehre eine förmliche, und uneingeschränkte von der ganzen katholischen Kirche, und ehedem von allen christlichen Völkerschaften für richtig, gültig, und wirksam erkannte dispensatio pontificia, wodurch das vormalige impedimentum a legitimo dispensati Superiore gehoben wird, gegen einen Agnaten von der protestantischen Seite nichts nachtheiliges wirken soll; so ist wohl gar nicht abzusehen, wie der ledige Transitus ad Protestantes in Kraft des von dem katholischen Theile mitgeschlossenen westphälischen Friedens (der doch von solchen Dingen kein Wort meldet, und in dessen Vermögen, ein Impedimentum ab universa Ecclesia Catholica agnitum quoad interna gänzlich aus dem Wege zu räumen, es niemals gestanden hat) dem Agnaten, oder einem andern auf der katho-

a) Hier kömmt wiederum eine Tautologie; aber, was können wir dafür, wenn mans selbst so haben will, und es nicht vermeiden kann?

katholischen Seite ein Nachtheil zuzuziehen, und diesem sein jus per Vota, per abdicationem, per renunciationem quaesitum zunehmen, im Stande seyn solle.

§. 4.

Was dem Herrn Replicator ferner, da er des *Klocks Cons. 108. tom. 3.* als ein praejudicium angezogen, widriges begegnet seyn mag, weis man sich nicht wohl vorzustellen; denn erstens ist dasselbe, ohne von einem judicato nur ein Wort allda anzutreffen, lediglich nichts, als ein klockisches über die ihm vorgelegten Akten ertheiltes rechtliches Gutachten; sodann findet sich ebenfalls kein jota eines nur allergeringsten Beweises über den Punkt, daß die Vota eines deutsch Ordensritters durch den Uebergang aufgehoben würden, darinn; alles besteht in dem, daß Klock den veränderten Vorgang in Preussen, Lief- und Curland erzählt, und dann *sub n. 77.* beygesetzt: „daß der „Ritter Henrich Steding zu der in H. Reich *approbirt*, und angenommenen augsburgischen Confession b) sich mit Mund, und Herz *sincere* „bekannt, und deßwegen nach Anweisung der augsburgischen Confes„sion in den Stand der heiligen Ehe habe treten können.„ Was soll nun ein Katholik aus diesem Gespräche zu seinem praejudiz für Folgen ziehen, oder was soll er sonst daraus lernen? man fragt hier ja nicht, ob der Ritter nach Anweisung der augsburgischen Confession sich habe ehelich machen können? und endlich da Klock an das Votum Castitatis, dessen rechtmäßige Aufhebung er hätte beweisen sollen, kömmt, machet er sich *n. 70.* mit dem lächerlich, daß er anders nichts weis, und nur durch Hinschreiben behaupten will, das jenes votum auch mit dem statu matrimoniali, und der ehelichen Keuschheit gar wohl zuvereinigen sey; nicht anders als wenn die von einem vergläbden Katholiken abgelegte vota nicht nach dem katholischen Kirchenverstande, und wie es der vovirende auch selbst also verstanden, und Gott gelobet hat, sondern, wie mans nach der Hand drechseln, und misdeuten will, zu nehmen wäre: dieß heißt nun sowohl für den Klock, als in Berufung auf ein praejudiz, wo doch keines ist, für den Herrn Replicator um etwas merklich mehr, als nur erträglich schlecht gehandelt; auch ist dieß keine Art mit seinem Gegentheile ernstlich, und anständig zusprechen, viel weniger vor einem höchsten Reichsgerichte mit unerfindlichen praejudizen aufzutreten.

§. 5.

Wie nun die versuchte Gleichstellung des Ueberganges ad sacra Protestantium

b) Damit daß im heiligen Reich *approbirt* und angenommene nicht misverstanden werde, vide quae Cap. 3. supra, & infra Cap. 7. m. 1. §. 16. dicta sunt.

antium mit der päbstlichen Dispensation durchaus keinen Grund, und jäm-
erlich mißlungen hat; so kann man auch die Gelegenheit nicht vorbey las-
n, über das böhmersche Responsum selbst auch noch einige Anmerkungen
machen. Man wäre nämlich wohl begierig, welch eine Antwort, oder
uskunft auf die folgenden Fragen ertheilet werden möchte: ob die Vota eines
eligiosen, oder das votum Castitatis in coelibatu servandae 1) insgemein,
berhaupt und beyderseits für gültig, und verbindlich, oder 2) hinge-
en für nichtig, und unverbindlich, oder endlich 3) zugleich *respectu
tholicorum* für gültig, verbindlich, und durch die Religionsänderung
cht für auflöslich, *respectu Protestantium* aber für nichtig, unbindig,
er doch durch gedachte Aenderung für hinfällig zu halten seyn. Das
ste wird (obgleich einige der Gelübde Verbindlichkeiten in gewisser Art er-
nnen) gemeiniglich widersprochen; angesehen derley Vota in den jenseitigen
mbolischen Büchern, als nichtig, unbindig, gottlos, und abgöttisch geschol-
n werden. Ist aber das zweyte, und sind sie durchaus unverbindlich; so
nnen sie als etwas, welches keine Wirkung hat, und haben kann, dem Cle-
co in casu Boehmeri, wenn er heurathen, den Stamm fortsetzen, als proxi-
io-Die Lehen, oder fideicommissen cum exclusione sequentis agnati prote-
antis in Besitz nehmen will, keine Hinderniß machen; denn, wenn die Vota,
d die Ordines an sich nichts, und unverbindlich sind, mithin auch nichts
ndiges, nichts wirkendes, und verhinderliches vorhanden ist; so kann die in
eser Meynung ganz unnöthig, und ohne alle Wirkung dazu kommende Dispen-
tio pontificia dem Dispensato auch keine neue exclusivam über den Hals ziehen,
ch dem Agnato protestanti remotiori eine frische praerogativ, die er vorhin
cht gehabt, in die Hände spielen: oder wie wäre es, wenn in hac hypothesi
rgleichen katholischer Verglübdter ohne Dispensation, und ohne Religions-
derung sich selbst secularisirte, oder nach des Herrn Replicators Redart *lai-
rte*, zur Ehe griffe, den Stamm fortsetzte, und den protestantischen Agnaten
mmt seiner Linie fortan ausschlöße? sollte wohl dieser nach seinen Grund-
tzen mit Fug etwas einzuwenden haben, und jenem *ex domo rei*, aus katho-
schen Gründen eine quaestionem status machen wollen, und können, ohne
aß reus auf gleiche Art *ex domo actoris*, aus protestantischen Gründen zu
pliciren befugt seyn sollte? und wohin, wenn dieses Verfahren gälte, sollten
ie Sachen noch kommen? Dritten Falls aber muß es auch einem Katho-
ken aus dieser Lehre, oder Meynung eine Anwendung zu machen, und einen
Vortheil daraus zuziehen, ex aequalitate jurium eben so gut, als einem Pro-
stanten erlaubt seyn; mithin, gleichwie dieser in jenem Falle den dispensirten
us Ursache, weil dieser eines Theils wegen den Gelübden, oder wegen dem
lericat zu succediren unfähig ist, und andern Theils die Dispensation dem
Protestanten nicht schaden kann, nach Böhmers Meynung ausschließt; so

kann man katholischer Seits, wo die Vota nach der Glaubenslehre für bin
und nach keines Willkuhr auflöslich gehalten werden, dergleichen einem,
weil er die Religion ändert, ebenfalls nicht mehr auf das neue verstatten,
er zum Nachtheil eines katholischen Successoren sich der Erbschaft, zu we
er sich einmal unfähig gemacht, anmaßen möge. Der Proselyt hat se
freyen Willen, was er von den Gelübden, und dergleichen halten, und n
in Ansehen derselben sich, seiner Person halber, betragen will; nur muß er
vermeynte neuen Rechten über andere auszuüben, sich nicht beygehen la
Sind aber derley unterschiedliche Respectus, und Absichten, vermög we
man nach des Herrn Sempronius holdseligem Einfalle in Kraft eines Ho
Pockus eine Handlung in Ansehen eines für bindig, und des andern für
bindig nicht nur halten, sondern auch rechtliche Folgen daraus ziehen kan
seinen Fällen dem Themistocles erlaubt, so kann es in ähnlichen andern
Epaminondas nicht verbothen seyn; wenigst deucht, oder dünkt uns, (wie
will) dieß sollte sogar unrecht nicht seyn; salvis tamen, siquidem esse po
melioribus.

CAPUT V.

Kemmerichii, Replicatoris, atque Sempronii argumenta, q ex J. P. decerpunt, retusa.

§. 1.

Freylich wäre es, alles, und auf was Weise diese Herren das J. P. z
welcher Bescheinigung ihrer Meynungen sichtbarlich misbrauchet haben, u
läuftig zu untersuchen an sich der Mühe nicht werth; weil aber doch Herr K
merich, wie er in seiner Vorrede sagt: „jussu publico, & ad tuendam v
„tis, ac justitiae publicis imperii Sanctionibus subnixam caussam, „ disquisi
quadam publica geschrieben, auch Herr *Replicator*, seine Gedanken an ein h
stes Reichs Gericht kommen zu lassen, kein Bedenken getragen, sodann
der theure Herr Sempronius seine Rapsodie der Nachwelt mit großer D
stigkeit zur Bewunderung überliefert hat, und endlich derley Schreiber
bey unbehutsamen, oder nicht genug einsichtigen Lesern, wenn sie nur da
P. unter prächtigen Aufzügen tönen hören, doch etwelchen Eindruck, und
ley Leute schüchtern zu machen pflegen; so haben wir ihre sinnreichen Ver
dungen, jedoch nur wie Bachov in Treutlerum, strictim unter die Prüfun
nehmen, uns schon überwinden müssen. Des Herrn Sempronius, der
corio suo geschrieben, und welcher sehr hitzig, und gleich grob ist, werden
jedoch nur auf eine mitlaufende Art, auch nicht vergessen.

§. 2.

Siquidem eorum, quorum itaque exprompta memoria esse debet, meminerimus, quae in praecedentibus capitibus de libertate Conscientiae, de ficto quodam jure mutandi Religionem, mutatione Religionis ad vota dissolvenda, & recuperanda jura plane nihil conferente, & similibus dicta sunt; facillimum erit, inanitates, laboriosasque eorum lusiones, nugas, atque insidias detegere; falsa ponunt pro veris, & si etiam probare conantur, probant per ea, quae in quaestione sunt, & sic litem lite resolvunt. Und so wandern sie immer in einem Suppositionszirkel herum. Fragt man: warum oder woher der verglübde Deserteur der vorigen Rechte wiederum fähig werde; so heißt es, weil die Gelübde durch die Religionsänderung aufgehoben würden; fragt man weiter: woher dieses käme; so beruft man sich auf die symbolischen Bücher, und daß die Gelübde neben der augsburgischen Confession nicht bestehen könnten; quasi vero als wenn ein Gelübdbruch, und eine rechtmäßige Entbindung eins wäre, und die gute Katholiken in diesen Dingen an die Confession zu ihrem Nachheil auch glauben müßten; und so gehts fast durchaus, wie wir bald sehen werden.

§. 3.

Der Herr Replicator bezicht sich in einer Schrift besonders auf den *Art. 5. §. 1. J. P.* wo von einer aequalitate exacta, mutuaque gehandelt wird: und da ist die Rede de aequalitate inter utriusque Religionis *Status omnes & singulos;* von den Unterthanen beyder Religionen folgt besondere Verordnung in dem §. 34. und §. 35. also, daß keiner von dem Gebrauche, Mitgenuße, und Theilhabung jener Rechte, oder von Erbschaften, und Vermächtnissen wegen der Religion, so hier nicht geschieht, ausgeschlossen werden solle. Sodann ist doch auch ganz natürlich, daß die Sache de aequali participatione ejusmodi jurium verstanden werde, wo eine aequalitas participationis jurium communium schon ante dissidia religionis vorgewaltet hat; wo nichts mutueles, nichts reciprocirliches vorhanden gewesen; läßt sich nicht sogleich sagen, daß eine ganz neue aequalität eingeführt worden sey; protestantischen Theils wird man keinen Casum aequalem, in welchem einem, der katholisch wird, von dorther recuperando etwas zu gutem käme, aufweisen können. Und was hat dann ein Sempronius, der seine Gelübde bricht, und die Religion ändert, ob inaequalitatem, wenn er zur Succession nicht mehr zugelassen wird, sich zubeschwehren für eine billige Ursache? setzen wir: wenn *Primus* ein Religios, mit Verletzung a) seiner Gelübde den Orden muthwillig verläßt, heirathet,

a) Hoffentlich wird, wenn man vom Gelübdsbrechen redet, niemand so einfältig;

thet, aber doch katholisch bleibt; deßgleichen wenn *Secundus*, ein Clericus, ein Priester, ein Ordensritter, der die drey Gelübde abgelegt hat, via facti heirathet, Kinder erzeugt, dabey aber die Religion nicht ändert; so bleiben doch sowohl des *Primus* als des *Secundus* Kinder nach katholischen Rechten der Succession unfähig. Solcher Gestalt wird zwischen dem Sempronius, der die Religion geändert hat, und den andern, welche katholisch bleiben, eine aequalitas exacta beobachtet: oder wie? soll sich der affectirte Sempronius träumen lassen, daß man ihn nur darum, weil er die Religion changirt, vor einem Katholiken, und zwar zu Nachtheil eines Katholiken, in despectum hujus Religionis vorzüglich begünstigen, ihm etwas besonders machen, und die aequalität verletzen solle? es kömmt ihm ohnehin schon vieles zu gut; denn wenn *Primus* oder *Secundus*, ohne die Religion zuverlassen, eine verglübdte Klosterperson sich ehelich zuzulegen versucht hätte; so hätten sie das, was *in lege 5. Cap. de Episc. & Cler.* verordnet zusehen, verwirkt; da hingegen Sempronius, wenn er sich auch mit einer Nonne hat trauen lassen, auf seiner Seite, und Religion sammt derselben ungestraft durchkömmt, und nichts zu besorgen hat. Es ist sehr artig, was der protestantische Brunnemann *ad cit. l. 5. n. 5.* anmerkt: *apud nos*, ait, *lex haec, quod ad matrimonium adtinet, non observatur; praesertim si votum factum non exploratis viribus; & Pontifex ipse saepe dispensat, ut moniales nubant: non tamen suaserim tale matrimonium cum moniali: nam cum continentia res sit, quae vo...eri possit ceteris paribus, si satis quis exploraverit vires suas, si quis eam ducat, procul dubio occasionem praebet voto solvendo; sed haec ab aliis dicenda.* Soll einem über diese Beobachtung, wessen Religion er auch sey, nichts beyfallen?

§. 4.

Noch einen seltsamen, und absonderlichen Einfall, der nirgend anderswo zufinden, hat der Herr Replicator gehabt; er ist dieser: Wie bey der vorgewesenen Religionsspaltung, sagt er, die res Ecclesiasticae *vero jure secularisatae*, so seyn auch die personae Ecclesiasticae, welche die Religion geändert, *eodem jure laicatae* geworden, und hierzu soll der *Art. 5. §. 14. J. P.* seine Dienste thun; mit dem Beysatze: hieraus erhelle, wie beyderley Religionsverwandte sogar gleichmäßig zuachten kämen, daß kein Theil dem andern der Reli-

fältig denken, und glauben, daß durch das Gelübdbrechen, oder verletzen diesen ihre Verbindung, oder Wirkung benommen werde: man handelt eben gelübdwidrig; sie bleiben aber doch bey ihrer beständigen Verbindung und Wirkung, gleichwie weder Geboth noch Verboth durch eine Uebertretung aufgehoben wird.

Religion halben den allermindesten Vorwurf zumachen, oder sich was immer für einer Vorzüglichkeit wider den andern anzumaßen, von Rechts wegen befugt sey b). Auf derley unwürdige Art, und zu solch abenteuerlichen Folgen trägt man kein Bedenken, das J. P. zumisbrauchen: es ist ja ärgerlich schlecht, von einer sogenannten *Secularisatione* rerum sacrarum, aut Ecclesiasticarum auf eine *Laication* der verglübdten, und geistlichen Personen schließen wollen; da 1) von einem eigentlichen wahrhaften *secularisiren*, welches Wort erst die privat Scribenten nach der Hand ausgedacht haben, in dem J. P. oder anderswo kein Wort befindlich ist, auch 2) nach dem Sinne des katholischen Theils in wahrem Verstande nicht hätte gebraucht werden können; zumal 3) wohl wissend, was auf dieser Seite von sogenannt *secularisirten* Dingen noch dato gehalten, derowegen auch 4) in dem angezogenen *14.* §. nichts von secularisirten bonis ecclesiasticis, sondern nur de tranquilla, imperturbataque horum *possessione* gedacht, mithin 5) eine, wie er sagt, *vero jure* geschehene *secularisatio rerum* nur falso *supponiret*, und hieraus 6) eine *Laicatio personarum* noch weit fälscher, und desto ungereimter geschlossen wird, weil 7) von derley personal Verwandlungen, welche weder in katholischen, noch protestantischen Mächten gestanden, nirgends eine besondere Meldung geschieht; solche aber 8) um so mehr hätte geschehen müssen, als wegen den Gelübden, und der Priesterehe schon im Jahre 1530 nichts nachgelassen, und 9) hierüber seither nichts dargegen versucht, noch weniger 10) das widrige Gemeinschäftlich zu einem Reichsgesetze gemachet worden. Dieß scheint eines der schlechtesten Stücke zu seyn, die uns von dem Herrn Replicator aus diesem Fache zu Gesicht gekommen sind. Nunc autem

§. 5.

Perstringamus D. *Kemmerichii* pagellas, ubi quidquam excutiendum est.

Ad pag. 9. §. *3.* de libertate Conscientiae, fictoque jure mutandi Religionem Catholicam cumulate, planissimeque actum est Cap. 2.

Ad pag. 11. §. *6.* Herr Kemmerich, und so auch Herr Replicator deuten, und dehnen die Worte im *5. Art. §. 1. J. P. etiam alii Ecclesiastici*, ganz willkührlich, aber auch der Ursachen sehr ungeschickt auf einen Religiosen, oder Ordensmann hinüber; weil die gleich darauf folgende Worte: *excidant jure suo, fructusque, & reditus cedant*, auf einen Ordensmann, der ob votum Paupertatis für sich kein Recht, und nichts Eigenes hat, noch haben kann, gar nicht passen; folglich ist der Fleck: consequenter patrimonialia ipsi integra servantur,

b) Isthoc quidem, nisi forte ineptum, sane praeacutum, aut praeacuto proximum esse videtur.

vantur, für einen verglübden Religiosen von ihnen auf den unrechten Ort gesetzt; diese Herren haben die besondere Geläufigkeit, nur so nach ihren gesegneten Einfällen, ohne daß sie, was veri juris Catholici vere ist, zugleich mitbedächten, hinzuschreiben, womit sie aber öfters, wie eben hier, gewaltig anlaufen. Indessen läßt sich aus dem Reservato Ecclesiastico wider diese Herren doch soviel schließen, daß der Transitus ad sacra protestantica cum praejudicio tertii Catholici nicht geschehen möge.

§. 6.

Ad pag. 11. §. 1. (dem auch Sempronius *pag. 45* – §. *19. seqq.* nachschreibt) hier *supponiren* diese Herren ganz muthig, und für ganz richtig, daß auch einem Ordensmanne, weil das J. P. von der libertate Conscientiae insgemein redet, und die Ordenspersonen namentlich nicht ausschließt, die Religion, und zwar mit voller Wirkung zuändern erlaubt sey; *integrum erit ei*, sagt Herr Kemmerich pag. 12. §. 2. *e monasterio emigrandi* (emigrare wäre schon genug) *& per consequens a tribus Votis recedendi*, id est, recedere. Wir hätten geglaubt, daß eben darum, weil der vergläbden Religiosen nicht besonders gedacht worden, ihnen, das Kloster zu verlassen auf keine Weise nachgesehen, viel weniger, solches auch mit voller Wirkung und Zernichtung der Gelübde zuthun, ihrer Willkuhr überlassen sey. Ueber diesen Punkt ist hin und wieder schon überflüßig geprediget, und das Widerspiel überzeugend dargethan worden.

§. 7.

In subjecto Scholio mirifice sibi placet noster, & merito quidem, nisi falsum esset, nos repugnantia asserere: audiamus loquentem ex tripode, aut, si per nos malit, ex quadripode suo: „*nam* ait, *nisi integrum esset*, *Monacho Religionem mutanti e monasterio emigrare* c), *& a votis recedere*, *adserendum foret*, *&* „*competere eidem ex J. P. W. dispositione*, *libertatem mutandi Religionem*, *& non* „*competere*; *quorum utrumque simul verum esse nequit*; *quod si namque Monacho*, „*mutata licet ex libertate Conscientiae*, *Catholica Religione nihilominus in monasterio* „*Catholico persistendi*, *ac vota monastica porro observandi necessitas imponeretur*: „*an non haec foret coactio libertati Conscientiae per Pacem W*, *stabilitae oppido ad-* „*versa?*„ Adhuc quidem rudius, aut crudius, & indigestum magis philosophia hac nihil vidimus. Si dissona, repugnantia docere utique grande vitium est; sane haec falso objicere, exprobrare injuria minor esse non poterit; ideo non strictim tantum, sed punctim, atque caesim, citra injuriam tamen, feriemus.

c) Ueber das *integrum est* muß er eine besondere grammatical libertät erhalten haben.

riemus. Et quid demum est ineptius, aut etiam esse possit, quam contraria in assertis nostris velle retegere? gesetzt auch, es sey ein Religios vermög des westphälischen Friedens unverhindert, ja es stehe ihm, das Kloster, die Religion, ihre Instituta, die Gelübde, und alles, was er noch will, zuverlassen, frey; ferner gesetzt, er möge auch, vermög des nämlichen Friedens, in das Kloster wieder zurück zukehren, nicht angehalten werden; wiederum gesetzt, er bleibe auf seinem Wahne, daß die Gelübde nichts, oder doch zernichtet seyn: gesetzt also, daß dieses alles, *vi P. W. in via tolerantiae pro foro externo* seine ungehinderte Richtigkeit habe; ist er deßwegen *pro foro interno* (worauf katholischer Seits mitgesehen wird) seiner Gelübde, all seiner vorigen Schuldigkeiten entbunden? Wo, und durch wen? durch erwehnten Frieden? welch weltliches Gesetz hätte ihn pro foro hoc davon befreyen sollen? und zwar vertragmäßig, also, daß die katholischen Mächten hieran gleichen Antheil gehabt, und dazu mitgewirket hätten? oder will man dem katholischen Theile zumuthen können, dieser soll sich *pro foro interno* wider seine unveränderlichen Glaubenssätze, wider sein Gewissen gewissenhaft beruhigen, und deßwegen zu Frieden geben, weil *pro illo foro* schon alles durch den protestantischen Theil mit Gott geschlichtet, und richtig gemacht worden sey? Sind dieß wohl Zumuthungen, oder gar platte Foderungen? Protestantischen Theils behauptet man, und zwar vermög dortiger Glaubenseinrichtung, daß die Gelübde auch vor Gott, *pro foro interno* aufgehoben seyn; Nach katholischer Glaubensverfassung glaubt man das Widerspiel; doch läßt man den andern Theil bey seiner Meynung; und woher soll das Recht kommen, einen auch nur einzelnen Katholiken zu Aenderung seines Glaubensatzes zu vermögen? und wo, in was Gehirn steckt nun ein Widerspruch, da man sagt: Wenn ein Religios, ein Ordens-Deserteur, gleich aus dem Kloster läuft; wenn er die Religion ändert, wenn er die Gelübde, und all anders von sich wirft; wenn er bey allen seinen Meynungen bleibt; wenn er sich einer ungekränkten Toleranz erfreut; wenn diese pro foro externo seine ganze Richtigkeit hat; so ist, und bleibt er halt (wie es das katholische Glaubenswesen mit sich bringt, und man hievon niemals abweichen wird, noch kann) *pro foro interno* vor Gott, und so auch bey den Katholiken an seine Gelübde, und übrigen vorigen Schuldigkeiten doch immer gebunden. Incomposito sane, distortoque ingenio eum esse oportet, qui in hac assertione contrarii quidquam inesse somniet; & hoc tam est liquidum, sicut imber, quando pluit; wie Plautus sagt.

Pag. 14. n. 5. schreibt er dapsiliter plane, & vix non ad rem: „*homini* „*religioso Aug. Confessionem amplexo, necessario etiam vota monastica reprobanda,* „*rejiciendaque esse;* „hem callidum jocum, & non usque quaque ineptum! und das mag er thun, so oft ihm der 27te Artikel einfällt; ist wohl aber deßwegen eines

eines Theils *pro foro interno* (wovon man katholischer Seits auch in externo nicht abgehen kann) und andern Theils wider jene katholische, gegen welche dieser irrende Ritter von der traurigen Gestalt auf abenteuerliche Erbschaften, und Wiedereroberungen ausziehen will, *pro foro externo Catholico* schon alles ausgerichtet? Wer sollte glauben, daß man doch sogar seichte denken könnte?

§. 8.

Wenn sich einer, die augsburgische Confession anzunehmen, für erlaubt hält, so wird er zweifelsohne über die Gelübde auch nicht lange scrupuliren; libertatem coram Deo internam *supponirt* dieser Herr; und daß libertas externa cum *effectu juris*, *seu jure mutandi* Religionem, & reprobandi Vota in J. P. vertragmäßig gegründet sey, ist nicht wahr, und abermals ein grundfalsches *Suppositum*, vid. Cap. 3. §. 6. seqq.

Ibid. ad §. 5. da heißt es: „*Jus ex P. W. lege quaesitum haud dubie quoque „effectum in Societate civili, atque adeo in foro humano habere debet.* Freylich! denn sonst, weil der westphälische Friede in diesen Punkten (nämlich quod ad illud ab una parte assertum *jus* mutandi Religionem Catholicam, enervandi, reprobandi vota & similia) pro foro divino, & quod ad interna nach dem Sinne des katholischen mit *pacificirenden* Theile keine vertragmäßige Wirkung haben kann, wäre derselbe in soweit vergebens geschlossen worden; das *jus quaesitum* aber muß bey Leibe nicht über die bekannte effectus politicos, civiles, atque participationes utrinque aequales erstrecket, folglich in sano, und beyden Theilen anständigen Sensu genommen werden: von Cassirung der Gelübde ist zu Osnabrück nichts gehandelt worden; es war auch nicht der Ort dazu.

Ibid. „quod *si ergo homo Catholicus — ex Pace Westphalica ad vota servanda non amplius obstrictus est:* „ Herr! wie eben gesagt, hievon steht nichts geschrieben, und auf diese *Supposita* und *Traditiones* halten wir auch nichts.

§. 9.

Jetzt kömmt es noch etwas ärger; „*ulterius consequitur, eundem hominem „in talem jam devenisse statum, ut paria ipsi cum aliis civibus jura etiam circa bona „secularia ex J. P. lege sint tribuenda; adeoque eundem sub obtentu votorum, quibus „bonis temporalibus renunciavit, a successionibus in bona ipsi delata neutiquam excludendum esse, & hoc jus niti Art. 5. §. 35. qui textus, cum generalis sit, haud „dubie nec Monachos Aug. Confessionem amplexos arceri vult.*„ Sane negotio hoc se promptus Disputator noster facilius non expedire, nec nitidius ratiocinari pote-

oterat; indessen aber hätten wir an derley liederlichen, aneinander geflickten, nd mit gar nichts gründlich erwiesenen falschen Suppositionen doch bald ge- ug. Und dieser Mann hat die Wahrheit der widrigen, und die Unrichtig- it der katholischen Meynung öffentlich darlegen sollen, und vielleicht auch ollen? Es ist nicht wahr, quod homo ille omnium jurium, quam diu victu- is est, incapax, *in eum statum devenerit*, ut *paria Jura* ipsi tribuenda sint, aut *ferri* possint: de textu distinctim non loquente dictum est alibi ad nauseam ;que d). Für einen Professorem, der ex mandato, & professo eine öffentli- e Confutation schreibt, hätte er doch den pag. 16. n. 2. und pag. 43. 44. n. & 2. angezogenen sehr wichtigen Artikel *17. §. 3. J. P.* etwas Lehrreicher, ıd gründlicher behandeln, und nicht mit so leerem Geschwätze darüber hin- hren sollen: aus dem Grunde haben wir hievon Cap. 8. gehandelt, und ort ihm auch etwas weniges zukommen lassen.

§. 10.

Nun ist soviel wir wissen, Herr Kemmerich mit dem J. P. fertig, und nser Herr Sempronius weis auch nichts besonders mehr, außer nur dieses ihrt er §. 29. und 30 noch an: „nach dem westphälischen Frieden soll man alles aus dem Wege räumen, was die Religionsänderung hin- dern könnte; nun wurde sie aber durch die Zurücklassung der Erb- schaften gräulich gehindert.„ Dieß ist in Wahrheit, wie eben seine Ge- ohnheit ist, recht sinnreich, oder beynahe gar einfältig; denn erstens steht on der Beförderung, oder doch von der Erleichterung der Religionsände- ıng, und Wegräumung alles, was ihr behinderlich seyn könnte, nichts ge- hrieben; sodann hat das hinderlich scheinende, so von den Gelübden her- mmt, schon von Anfang her, vorgewaltet; warum hat man es wenigst icht doch endlich in P. W. aufgehoben? Was hat man dann (wiewohl diese rage unnütz ist) protestantischen Theils für Hindernissen dero Orts aus dem Bege geräumt? War es nur um dieß zuthun, daß die alleinige katholische Seite all hinderliches beseitigen, Thüre und Thore öffnen solle? Es scheint aber

d) Vere ad nauseam usque; & ob id ipsum, tot, quae evitari non pote- rant, tautologiarum veniam rogamus: da jenseits ohne Beweis die alte Suppositions Suppen immer fort aufgekochet werden; so konnte es anders nicht seyn; als daß man auf gleiche Art, wiewohl mit Eckel, und Verdruße Bescheid thun, und die Herren Suppositores immer in das Geleise zurück weisen mußte.

aber schier, der Herr Sempronius habe an diesem Einfalle selbst kein sond lich:es Belieben gehabt; wir wollen also auch nicht weiter an ihn setzen; vi tur enim in hoc prudentior fuisse, quam solet.

CAPUT VI.

Ab omni etiam similitudine veri plane abludere, in J. P. W. pı opinione contraria quidquam decisum fuisse. Horrendae Consecutiones ex opinione adversa.

§. 1.

Weil wir nachgehends etwas mehrs von den Folgen der widrigen M nung handeln werden; so wollen wir die Frage, worauf es hauptsächlich a kömmt, etwas bestimmter voraussetzen; nämlich: ob es auch einer vergläbl Ordensperson, männlich, oder weiblichen Geschlechtes, in Kraft, und n dem J P. die Religion mit der Wirkung zu ändern unverwehrt sey, daß du solche Aenderung die Gelübde nicht nur aufgelößt, oder unverbindlich gem: sondern auch die Person wiederum fähig, und auch berechtiget werde, und d gleichen, wenn sie sich verheirathet hat, ihre Kinder a) nach ihr berechti seyn, all eigenthumliches, alle jene Rechten, Befugnissen, Anwartschaft Zuständigkeiten, Ansprüche, jura quaecunque omnia, etiam sanguinis, ihr, wenn sie die Gelübden niemals abgeleget, zugestanden, und gebüh hätten, oder zugefallen wären (alles dessen, was inzwischen von Zeit der G lübde auf einige Weise mit solchen Dingen, und Rechten immer vorgegang seyn mag, ungehindert) wieder an sich ziehen, ansprechen, und sich aller D ge, als wenn sie niemals ein Gelübd, oder Profession abgelegt hätte, recht anmassen könne. Hier sieht man schon, daß die Entscheidung dieser Fra nur allein von der Verbindlich- und Dauerhaftigkeit der drey Ordensgelübl oder auch nur des Gelübds der Keuschheit bey den Clericis non regularib oder hingegen von deren Unverbindlichkeit, Auflösung oder Aufhörung, u Nachlaß abhängt. Das erste statuirt, und wird, weil es in die interna Re gionis einschlägt, man katholischen Theils, ohne daß hievon jemals abzuw chen wäre, immer statuiren; das Widrige verficht man protestantischer Seit Jenes Theils war man vor dem, ehe es zu Religionshändeln gekomme dur

a) De clericorum non regularium Sacerdotum, qui ad Protestantes tr sierunt, liberis vid. infr. §. 4.

durch die ganze christliche Welt in vollkommner Possession, und ungestörter Ausübung seines Satzes; es müßte also bey jenem Theile deßhalben sich nur eine neue Veränderung ergeben haben; diese, weil es zwo Parteyen sind, und hierinnfalls keine der andern etwas neues aufdringen kann, mußte auch durch einen freywilligen Nachlaß, und Abgang von ihrem vorigen Satze, durch einen Vertrag, etwan per J. P. geschehen seyn: & haec est illa prae omni scilicet scirpo nodosa quaestio.

§. 2.

Wir haben von dem, was wir bey dieser Abhandlung vortragen werden, schon hin und wieder eine Meldung b) gethan, wir wollen es hier in einem zwar etwas sehr gestreckten, doch nicht längern Vernunftschluße, als es die Sache in ihrem ganzen Umfange erfodert, zusammenziehen, damit es desto tiefer eindringen möge. Er ist folgender:

Wenn es bey einem Gedinge, bey einem Vergleiche, Vertrage, oder bey einem Friedensschluße, Beyspielweise bey dem vom Jahre 1648. zu Osnabrück, um eine grundsame Vermuthung, Auslegung, und Beurtheilung über einen sichern dermalen zwischen den zwo Parteyen C. und P. in Streit gezogenen Punkt zuthun ist; man auch 1) über eben diesen Punkt schon im Jahre 1530, mithin von damals bereit vor 118. Jahren miteinander sonderheitlich gehandelt hat; jedoch hierüber der Ursachen, weil 2) der Theil C. an seinem Rechte dieses Punkts halben nichts nachgelassen, 3) auch nichts schlüssiges abgemachet worden, sondern es auf solche Art 4) bey dem alten verblieben ist; und ferner, als es 5) nicht nur im Jahre 1555. zwischen diesen zweenen Theilen über allerhand jenen vom 1530. Jahre gleiche Zwistigkeiten zu neuen Tractaten, sondern auch 6) im Jahre 1648. wiederum, und zwar zu solch einer allgemeinen Handlung, Amnestie, und Vertrag gekommen, durch welchen man 7) beyderseits alle damals gegenwärtige Irrungen, Zwisten, und Zwietracht möglichst zuvergleichen, abzuthun, und den künftigen auf alle nur immer mögliche Fälle vorzubiegen mit all thunlicher Verwendung äußerst beflissen, man auch beyderseits alles vollkommen beygelegt, und auf das Künftige Fürsehung gethan zuhaben, gegen einander der gänzlichen Meynung, und des wechselweisen Zutrauens gewesen ist; indessen aber 8) ob bey all diesen Handlungen, und Schlüssen von jenem Punkte wenigst doch auch nur ein Vortrag, eine sonderheitliche Anregung jemals mehr geschehen sey, nicht einmal wissend; weniger dann 9) nur ein besonderes Wort, daß dieses Punkts halben etwas neues gegen den immer beharrten Satz des Theils C. geschlossen worden, irgendwo anzutreffen ist: Sodann andern Theils dieser immer-

b) Cap. 2. §. 5.

her zurückgebliebene Punkt 10) von der allerhöchst wichtigen Beschaffenheit, und wenn er nachgegeben wurde, von solch erstaunlichen, und nur allein dem Theile C. ohne die allergeringste Widervergeltung nachtheiligen Folgen ist, daß sich dieser 11) deßwegen bey der schon im Jahre 1530. hierüber gepflogenen Handlung sich in nichts eingelassen, sondern den gesuchten Nachlaß ausdrücklich, und gänzlich ausgeschlagen hat; und eben darum auch 12) von der Bescheidenheit des Theils P. billig zuvermuthen ist, daß er in Bedenkung aller dieser Umstände, und besonders, was schon im Jahre 1530. vorhergegangen, von all weiterer fruchtlosen Zumuthung selbst abgestanden, und bey den nachgefolgten Handlungen nicht einmal mehr eine Meldung davon gethan hat. So kann keine andere grundhafte Vermuthung gefaßt, keine andere schickliche Auslegung gemacht, und kein anderes gegründetes Urtheil geschöpft werden; als daß über diesen Punkt aus dem Vertrage, oder Friedensinstrumente vom Jahre 1648. gegen den Theil C. ein neuer widriger zweybündiger Schluß nun, und nimmermehr behauptet werden könne, sondern vielmehr, und ganz ungezweifelt geschlossen werden müsse: es sey deßhalben gänzlich bey dem verblieben, wobey man es im Jahre 1530. gelassen hat. Atqui — ergo —.

§. 3.

Wenn unser ungeschmeidige Herr Sempronius (der mit dem unverschämt, und hartnäckig Schelten bey seinem liederlichen Gewäsche sogleich fertig ist) solch einen fürchterlichen Vernunftschluß zu Unterstützung seines verderbten Handels aufzubringen, die Möglichkeit besessen, und jemand eine nur etwas krumme, und nicht gleich vollkommen beyfällige Mine darüber zumachen sich erfrechet hätte; Hilf Himmel! was wurde dieser unglückseligen Creatur begegnet seyn? Wir, ob wir uns über diesen proportionirten, und das Gleichmaß mit seinem Gegenstande haltendem Syllogismus schon etwas wenig zu gute halten, sind weit tractabler, und lassen einem jeden die Freyheit, denselben nach Gefallen zu mustern, und zu prüfen, doch immer in der gegründeten Hoffnung, daß in der Hauptsache nichts wichtiges auszusetzen seyn werde; nam hac super re & puncto, sic quidem opinamur, debellatum est; ita ut aptum, accomodatumque afferri contra nihil possit. Den bedingten Vortrag, oder ersten Satz, und den allda bedingnißweise voraus gesetzten Schluß wird auch der bitterste Widerspruchsgeist mit Vernunft nicht in Zweifel ziehen können; der Mittelsatz aber beruht theils auf der unlaugbaren richtigen, und nicht zuwider sprechenden Geschichte, theils aber ist er in gegenwärtiger Abhandlung überzeugend ausgeführt worden; und den Schluß giebt die gesunde Vernunft; denn die ganze Schlußrede ist regelmäßig.

§. 4.

§. 4.

Nur müssen wir, was sub n. 10. von Folgen angeführt worden, etwas
htbarer vor Augen stellen; denn ein leichter, und flüchtiger Sinn fährt gerne
er alles oben dahin; daher ist die Sache etwas sorgfältiger zu entwickeln,
id theilweise zu betrachten.

Der Casus den wir in folgendem 7. Cap. m. 1. §. 13. anführen werden,
id dergleichen sich nach der Menge ereignen können, ist von so fürchterlichem
usſehen, und alles unter, und übereinander werfenden Umständen, daß wenn
e gegenseitige Meynung Platz hätte, die hieraus entstehende schädlichste Fol-
n, und Verwirrungen nicht zuübersehen wären.

Zwar mag ein Ecclesiasticus, ein Clericus non regularis, der die ma-
res ordines empfangen, somit das votum coelibatus abgelegt hat, und ad
:ra protestantica übergeht, seinen Vater, Mutter, Geschwisterte, und an-
re in seinen Fällen eben so, als wenn er katholisch geblieben wäre, wohl er-
n; allein, wenn er heirathet, und vor gedachten Erblassern verstirbt; wie
rd es puncto intestatae Successionis mit seinen in vermeynter Ehe (denn an-
rs kann, und darf man sie nach der katholischen Glaubenslehre nicht nen-
n) erzeugten Kindern gehen? werden sie wohl, wenn sie mit gleichen Recht
:cediren wollen, von den übrigen successionsfähigen Erben keine quaestio-
m status, quod ad jus pariter succedendi zu erfahren haben? Was in Rech-
ı von solchen Priesterkindern verordnet, ist bekannt; *Sleidanus*, und die übri-
n *supra Cap. 2. §. 4.* bezeugen: „*de Conjugio Sacerdotum, de votis nil remitte-
ant Pontificii;* „ und nach der Hand bis auf diese Stunde ist in diesem Ar-
'el, quod ad haec jura successionum nichts geändert worden, und die Reli-
onsänderung thut *in praejudicium Catholicorum* auch nichts zur Sache.

Deßgleichen wenn derley Clericus, als noch katholisch, in Lehen, Fidei-
mmissen, oder insgemein per pacta familiae gleich andern weltlichen Brü-
rn nicht succediren kann, und durch diese etwan schon wirklich ausgeschlossen
orden ist, hingegen aber die Religion ändert; soll wohl derselbe noch selbst,
er doch, ergebenden Falls, seine in solcherley Ehe erworbene Kinder erben,
id etwan einen andern der vermeynten nähern Sippschaft halber ausschlies-
ı, somit sich sogar nach des Böhmers Meynung *supra Cap. 4. §. 3.* eines
ehrern Rechts, als ein Clericus a Pontifice dispensatus anmaßen können?

Ob ein Professus aus einem Orden bonorum temporalium capaci vel in-
paci aus- und übertritt, hat quoad quaestionem juris in genere nichts auf
 sich;

sich; denn ersten Falls hat er es mit dem Kloster, und im zweyten mit andern seinen Erben zuthun.

§. 5.

Es ist also an dem, daß, wenn eine vergelübdde Ordensperson, oder ein Clericus, der das votum coelibatus abgelegt, die Religion ändert, dieselben, und auch ihre erzeugten Kinder nach jenseitiger Meynung in alle erdenkliche jura, es mag dieserhalben mittler Weile vorgegangen seyn, was immer will, zurück treten, eben so, als wenn kein Gelübd abgelegt worden wäre. Hieraus folgt, daß, wenn *Titius* nach seinem 16ten Alters Jahre in einem Orden die Gelübde abgelegt, allem vollkommen auf ewig abgesagt hat, sodann sein Leben bis in das 70te oder 80te Jahr erstreckt, dem Orden auch, oder jenen, zu deren Gunsten er vor der Profession disponirt hat, Namens seiner während dieser Zeit verschiedenes zugefallen ist, und ferner durch so lange Jahre in seiner Famille allerhand Successionsfälle, und Veränderungen, welche, wie die Majoraten, primogenituren, fideicommissen, Lehenschaften, und dergleichen, wenn er nicht in den Orden getreten wäre, einen ganz andern Erbgang genommen haben wurden, sich ereignet haben, nach der jenseitigen Meynung niemand, weder das Kloster, noch jemand anderer in der ganzen Famille, oder Anverwandtschaft durch fünfzig, sechzig Jahre, bis der Ordensmann im Kloster wirklich verschieden, seines Besitzes gesichert sey, und eben so wenig mit sicherem Bestande durch einen Contrakt, oder Testament darüber disponiren könne, und daß, wenn *Titius* in seinem siebenzigsten Jahre, wie wir uns derley Falls erinnern, die Religion ändert, alles, was durch die ganze Zeit testando, succedendo, variis modis contrahendo, transferendo, oppignorando, mutando &c. vor sich gegangen, umgekehrt, gut gemacht, rein und sauber dem *Titius* überantwortet werden müsse. Was nun bey diesem *Titius* alles in beständige Unsicherheit gesetzet hat, eben das ist bey jedem Ordensgliede so vieler Religiosen Stände beyden Geschlechts, bey so vielen tausend Clericis auf allen katholischen Dom- und andern Stiftern, Pfarreyen, bey allen katholischen des hohen Deutschen, und Johanniterordensrittern, und insgemein bey so vielen tausend, und tausend mit Gelübd verbundenen Personen, so lang sie im Leben sind, zubesorgen. Anstatt daß man nach dem ersten, und zweyten *Art.* des J. P. beyderseits nach Ruhe, Frieden, und Sicherheit getrachtet hat, wurde just in das Widerspiel, durch das, was die widrige Meynung gerne sähe, zu beständigen Uneinigkeiten, Zerritt- und Verwirrungen, zu unaufhörlichen Unsicherheiten, und Ungewißheiten bey allen Succession, und Erbtheilungsfällen, bey Heirathen, in Contrakten, und tausend andern in Societate civili in allen weltlichen Ständen vorfallenden Handlungen, und zwar nicht selten, und nur zuweilen, oder allein sodann, wenn einer auf

die

protestantische Seite wirklich hinübertritt, sondern auf beständig, un-
hörlich bey allen katholischen Familien, wovon, und so lange ein Kind,
Bruder, oder Schwester in verglübdem Stande lebt, die offene Hand
othen worden seyn. Es ist also kein Wunder, daß, wie der öfters ange-
ene Sleidanus erzählt, die Pontificii schon im Jahre 1530. wegen den Ge-
)en, und der Priesterehe, da hierüber ausdrücklich gehandelt worden, le-
nichts nachgelassen haben. Und obgleich der Religionseifer zu derley Ehe-
uchen, über welche Gottfried Arnold in seiner Ketzer Historie 2ten
eil 16ten Buch 14. Kap. 630. Blatt sich sehr beklagt c) seither merklich
)gelassen, und nur zuweil ein, und anderer mehr nachtrabet; so bleibt
) die *Ratio ex parte votorum* immerhin in gleichem Bestande, und die Un-
erheit, weil man gegen die Desertionen niemals gesichert ist, dauert eben-
s immer fort.

§. 6.

Wir wollen (denn hierdurch bekömmt man von der Sache Wichtig-
erst einen wahren Begriff) noch ein paar Fälle setzen: Aus vier Geschwi-
ten hat eines in einem zeitlicher Güter nicht fähigen Orden die Religions-
ibde feyerlich abgelegt: und so trifft die gemeldte, und so lang bis dieser
fessus, oder Professa stirbt, anhaltende Unsicherheit nicht nur den Vater,
die Mutter im Leben, sondern hauptsächlich auch nach ihrem Tode bey,
nach der Erbtheilung die Geschwisterten; mithin, wenn diese indessen ge-
rathet haben, schon drey besondere ganze Familien, und mit der Zeit öfters
hl noch mehre, wenn nämlich des Vaters Bruder, die Schwester, pro-
us aut professa im Leben bleibt, und des Bruders, oder Schwester En-
mittler Weile noch geheirathet haben.

Wenn man nun (wie es nach Inhalt des Impressi: Moderna Ecclesia
gustensis, sive Diœcesis Augustana de Anno 1762. seine gute Richtigkeit
) setzt, daß nur in der Reichsstadt Augsburg an Clericis und Religiosis
fessis beyderley Geschlechts ohngefähr 440. Personen befindlich; so ergiebt
sich

) Seine Worte sind diese: „Man findet so viel Exempel von solchen neu ausge-
„sprungenen Mönchen, die sogleich sie eine Pfarrey unter den Luthera-
„nern bekommen, auch unmittelbar ein Weib genommen. Die Pastores
„auf dem Lande in der Nachbarschaft haben sich dieses Jahr (1525) sehr
„geändert: Herr Ludwig Pleisner hat sich lassen mit seiner Köchinn Co-
„puliren: Herr Franz Miller hatte Hochzeit mit einer gewesenen Nonne:
„Herr Jakob Wermann that deßgleichen mit seiner Köchinn --- so hat
„man den Papisten nicht wenig Aergerniß gegeben; indem sich viele auf
„allerhand Arten allzusehr verrathen gehabt, was ihnen in ihrem Her-
„zen war.

sich, daß, wenn man von deren jeder sich drey Geschwisterten verheirathen, so lang bis der Bruder, oder Schwester im Kloster stirbt, schon 1320. Familien in beständiger Unsicherheit schweben müssen. Setzt man aber, daß noch bey Lebzeit des Professi, oder professae sich auch jener dreyen Kinder verehelichet haben, so kann die Zahl der in fortdaurender Unsicherheit sich befindenden Familien auf 2-- bis 3000. hinwachsen. Will man aber die Zahl der mit Gelübden verbundenen Geistlichen, und Ordenspersonen beyder Geschlechter durch die ganze augsburgische Dioeces nach angezogenem Impresso einsehen, so beläuft sich solche ohngefähr auf 4150. Personen; also wurden nur in diesem einzigen Bischthume (die An- oder Unzahl durch das ganze heilige römische Reich mag man sich hernach vorstellen) nach obiger Vervielfältigung mit drey, 12450. Familien gedachter Unsicherheit immer ausgesetzt seyn; nicht zugedenken, daß sich diese Zahl durch längere Lebensdauer der Professen, folglich auch durch weitere Heirathen noch um etliche tausend vermehren kann.

§. 7.

Nach jenseitigen Gedanken sind die jura Successionum, & similia eines, der die vota abgelegt, entweder in suspenso, oder wenn sie nach katholischer Lehre dadurch erloschen, und abgethan, kommen sie doch zu ihrer gählingen Urstände, sobald die Religion geändert, und der Stein hinweg gewälzet ist. Nun setze man, um von dem Adelstande auch ein besonderes Beyspiel zugeben, ferner: Bey einer katholischen Primogenitur succedirt der Erstgebohrne; reicht dem Zweyt- und Drittgebohrnen ihre Appanagen: der Zweytgebohrne wird Domherr, und Priester, vielleicht auch Bischof, oder aber ein Deutscher, oder Maltheserordensritter, und kann als solcher, etwan auch nach den Familie Pakten, in Principatu, Comitatu, Dynastia nicht succediren. Der Erstgebohrne stirbt ohne männlichen Erben; demnächst succedirt der Drittgebohrne; wird regierender Herr, vermählt sich, und erzeugt mehre Kinder sowohl des männlichen als weiblichen Geschlechtes. Endlich bekömmt der Domherr, oder Bischof, oder Ordensritter, oder der Religios zu heirathen auch Lust; um es kurz zumachen, bekennt er sich zur augsburgischen Confession; greift zur standmäßigen Ehe, und spricht entweder schon für sich, oder nach seinem Tode dessen männliche descendenz ex capite lineae Senioris aus den nämlichen gegenseitigen Gründen die Erbfolge, Primogenitur, und Regierung an: nach diesen Gründen kann es ihm, oder seinem erstgebohrnen Sohne nicht fehlen; mithin kömmt dieser etwann auch gelübdlich renuncirte Zweytgebohrne zur Succession, und Regierung; der regierende Herr fällt sammt seiner zahlreichen Familie, nebst dem, daß seine Linie das primogenitur Recht verliert, in die Appanage. Wie gefällt nun das Ungereimte, das

gangbare, und das ganz Unerträgliche dieses Casus, welcher ganz vollkommen h den jenseitigen Gründen, und Meynung eingerichtet, und decidiret ist d)? und

l) Aber setzen wir auch in das Widerspiel (denn unmöglich ist es doch nicht, und was in sichern möglichen Umständen einmal auf Seite des Peters Rechtens ist, das muß, und kann sich der Paul in andern ganz gleichen personal, und real Umständen auch nicht misfallen lassen) setzen wir: ein erstgebohrner protestantischer Prinz (Graf, oder Freyherr) bekennt sich etwan auf seiner Länderreise, oder sonst durch was immer eine Veranlassung zur katholischen Religion; entschließt sich sogar zu dem Klosterstande; legt in diesem zu seiner Zeit die Profession durch die drey Gelübde ordentlich ab. Nun, nachdem der regierende Fürst, und Vater aus der Zeitlichkeit hingegangen, kömmt der Zweytgebohrne zur Regierung, und in Ansehung dieser mit der Primogenitur verknüpften Regierung eines mächtigen Fürstenthums wird er durch eine Mariage mit einem großen Hause alliirt, dergleichen sonst niemals geschehen seyn wurde. Die Ehe ist gesegnet, und werden mehre Prinzen nebst etlichen Prinzessinnen erzeugt. Hierauf verläßt der Erstgebohrne das Kloster; kehrt zu seiner vorigen Religion zurück; spricht aus dem Primogenitur Rechte die Regierung an, mit Erfolg alles dessen, was in obigem auf katholischer Seite gesetztem Falle angeführet worden. Wird sich wohl der bisher regierende Herr, und das mit ihm durch die Mariage alliirte, vielleicht auch königliche Haus, und die erzeugte Prinzen der hiefür geachteten Primogenitur Linie diese unvermuthete Katastrophe (Ende der Komedie) zu welcher Herr Kemmerich, und andere seines gleichen selbst den Grund geleget, gefallen lassen? de jure aequali muß es schon seyn: doch nein! denn die von ersagten Herren nur erträumte Gründe machen wie in obigem katholischen, also auch in diesem protestantischen Falle nicht die geringste Aenderung. Und so widerfährt jedem Theile sein Recht, und keiner wird daran verkürzet. Kurz alles zusammen gefaßt: Nachdem der Profeß durch die feyerliche Gelübden nicht vermittelst eines höchst abgeschmackten, und unwahrhaften Kemmerichschen *Cogitur*, sondern lang, und wohlbedacht, ernstlich, und freywilligst allem möglichem Eigenthume, und zeitlichen Ansprüchen auf lebenslang gegen Gott (wegen dessen Namen) entsaget, und sich hiezu vollkommen verunfähiget hat; so mußte das Primogenitur Recht sammt allem, was diesem anhängt, nothwendig auf den Zweytgebohrnen hinübergehen; und da hats sein Verbleiben, & quidem in utroque casu. Nicht einmal eine Appanage kann der vormalige Erstgebohrne jure *proprii* ansprechen, oder auch nur genießen: & hoc apud nos plani, planissimi, nec ulli dubio obnoxii juris semper fuit, est, & erit.

und wer soll dem katholischen Theil zugemuthet haben, etwas, so vorhin schon im Jahre 1530. durchaus versagt worden, neuerdings zugestatten, nachzulassen, wodurch bey ihm nur zum Vortheile der andern Seite, ohne von daher zu seinen Gunsten das allergeringste Wechselweise jemals zu hoffen zuhaben, so viele tausend und tausend Familien in beständiger Unrichtigkeit, Unruhe, Ungewiß- und Unsicherheit leben sollen? Non dicimus, nec quaerimus, an hoc de Catholicis, sed hoc quaerimus, an de parte Protestantium credi possit, hanc mente aequa, atque cordata id, si in quaestionem Anno 1648. venisset, uti non venit, postulaturam fuisse; quod quidem, quia praesumtio omnis humani sensus expers est, & absque injuria admitti non potest, nos nequaquam credimus.

§. 8.

Dieses sind nun wahrhaftig keine erst neulich ausgesonnene Schulgrillen, dergleichen die von unsern Herrn herfür gesuchte Einfälle, und Fausen von dem hieher unschicklichen rebus sic stantibus, von der respectiven renunciationen, und andern albern nichtswürdigen Dingen sind; sondern es ist eine in aller vernünftigen, und nur etwas wenig vorsichtigen Denkensart gegründete wesentliche sowohl vorzüglich den Adel, als den Burgerstand betreffende, und solch eine höchst wichtige Staatsbetrachtung, welcher halben der katholische Theil an den Gelübden, und der Priesterehe, wie öfters gesagt, schon im Jahre 1530. nicht nur nichts nachgelassen, sondern seinen damaligen Entschluß immerher bey allen nachgefolgten Friedenshandlungen, wenn etwas vorgekommen seyn mag, beharret hat, und jederzeit beharren wird; oder wann, wo, und wie ist dann hierüber nochmals besonders tractiret, und etwas anders geschlossen worden? oder wenn etwas widriges, und zwar vertragmäßig nach der Hand geschlossen worden, sollte es der Mühe, in einer so außerordentlich wichtigen Sache, ein paar ausdrückliche Worte daran zuwagen, nicht verlohnet haben? Es sey ferne von uns, daß wir, wie es die Herren Kemmerich, Replicator und Sempronius thun, von dem protestantischen Theile so schlecht nur denken sollten, er sey, wenn die katholische Seite wegen den Gelübden, und der Priesterehe gegen ihre vormalige Erklärung etwas nachgelassen hätte, gar so unvorsichtig, unbesorgt, und unachtsam gewesen, daß nicht eine besondere Sylbe hierüber in das Friedensinstrument hineingekommen wäre; und eben dieses, da es nicht geschehen, bestärket ganz unwidertreiblich, daß damals hievon nichts besonderes neues gehandelt worden, und also aus ein und andern misbrauchten Stellen des J. P. wie es berührte Herren gerne versuchten, nur gar nicht das mindeste über diesen Punkt zuerweisen möglich sey; wer einfältig genug dazu ist, der mag sich gleichwohl selbst eines andern bereden.

§. 9.

§. 9.

Hoffentlich (man muß aber, weil es allerhand Leute giebt, doch vor-
mmen) wird niemand so spitzfindig seyn, und sagen wollen: die vorerzählte
oßen, und gefährlichen Folgen, und Unsicherheiten seyn wie aus dem Ueber-
nge zu der protestantischen Religion, also auch aus der bey den Katholiken
latz greifenden päpstlichen Dispensation zubesorgen; denn dieser elende
ichnißweise Gedanke kann niemand zu Sinne kommen, als der nicht
is, daß das Ueberlaufen nur von eines einzigen veränderlichen Men-
en eigener Willkuhr ohne weiters, die Dispensation aber von dem geist-
hen katholischen Oberhaupt abhängt, welches niemals, als auf vorge-
nde genaue Untersuchung aller Umstände, und nur aus höchst wichtigen
sachen, die sich bey gemeinen Leuten niemals, oder doch nur gar selten fin-
n lassen, und bey nicht geringerem, sondern bey dem hohen Adelstand eben
r in solchen Bewegursachen, woran dem publico, oder einer Familie selbst
legen, bestehen, adeoque in bonum, atque ad Conservationem, non in prae-
dicium familiae zu dispensiren pflegt. Sollte auch der, welcher die Dispen-
ion suchet, etwas unrichtig in die Sache gehen; so bleibt der Familie, der
ran gelegen seyn mag, Gegenvorstellungen zumachen unverwehrt, also, daß
spensationes, welche per sub- vel Obreptionem erschlichen worden, auch wie-
rum aufgehoben werden mögen; welches bey der Religionsänderung nicht
schlägt. Sodann hat man protestantischer Seits, wenn die Lehre *Boehmeri*
tra Cap. 4. §. 3. wahr wäre, diesen Einwurf zumachen, gar keine Ursache.
d discutiamus taedium salebrosae disputationis amoeniori argumento, cui
olixius caput sequens destinavimus: & seria, ut videri volunt, & nugas, &
os festivos, atque hilares, venustos, ac ingeniosos, forte etiam insipidos,
rfrigidosque audiemus; Amphora coepit institui, currente rota, cur ur-
us exit?

CAPUT VII.

ebulae in pariete, id est, vana molimina, effugia, plumbei pu-giones repressi, elusi.

Subolu erit (ut enim sagacissimarum narium sunt) Dominis nostris, non mul-
m praesidii, atque adjumenti ad opinionem suam tuendam ex J. P. & am-
exu A. C. comparari posse; ideo quid agunt, aut tentant saltem viri providi?

 in-

integram struem variarum Clausularum salutarium, regularum, exceptionum, axiomatum, modificationum, tacitarum conditionum, intentionum, reservationum, aliarumque nugarum in eam rem comportant, atque in subsidium advocant. Farrago quisquiliarum istarum haec est: 1) *Tacita conditio: Rebus sic stantibus.* 2) *Renunciatio intuitu futuri Status religiosi.* 3) *Renunciatio respectiva hominis religiosi.* 4) *Actus agentium non operantur ultra eorum intentionem.* 5) *Cessante caussa cessat effectus.* 6) *Cessante materia Voti cessat ejus obligatio.* 7) *Juramenta, vota secundum mentem jurantis, voventis modificanda esse.* 8) *JCti Pauli effatum in l. 140. §. 2. D. V. O.* 9) *Surrepti, & perperam intellecti aliquot textus ex jure Canonico; tandem* 10) *clausula ex ipso adeo J. P. in Art. 17. §. 3.* Excutiemus singula membratim, id solum praemonentes, Viros industrios, perspicacesque non advertisse, universim ex his centonibus *in rem suam* commode consui omnino nihil posse. Denn entweder hebt, und löset das J. P. nebst dem Uebergang ad sacra protestantica, wie vorgegeben werden will, die Klostergelübde schon von selbst auf, oder nicht? werden diese schon durch jenes aufgehoben, oder, so in soweit eines seyn mag, hören sie dadurch auf, zuverbinden, und ist also dieses durch das J. P. so richtig, und klar, wie man vorzugeben sich erlaubt, schon entschieden; so ist mehr, als nur handgreiflich, entweder, daß vorangeführte zehn Kernsprüche, oder Luftsprünge ledig umsonst, ganz überflüßig, und für nichts, als nur um ein blaues vor die Augen zumachen, zusammengeraffet, und beygebracht werden; oder aber, daß diese Herren, wie gesagt, selbst ein Mistrauen auf die in ihren Einbildungen so schlechthin vorausgesetzte deßhalbige Wirkung des J. P. und der Religionsänderung bey sich verspüren müssen, auch wirklich zuerkennen geben; adeo enim strenue laborioseque sine caussa, & ubi opus non erat amplius, nugaturi certe nunquam fuissent. Hebt, und löset aber das J. P. sammt dem Uebergange die Gelübde nicht auf; so folgt nothwendig, daß, wenn sie vorgeblich aufgelöset werden sollen, diese Wunderwirkung nicht dem J. P. und der Religionsänderung, sondern ledig allein berührten Machtsprüchen, wenn solche bey einem Flüchtling, etsi facto suo, einzutreffen scheinen, zuzuschreiben sey. Sollte aber dieses seyn können, nämlich, daß derley Ausflüchten e. g. *Clausula illa Rerum sic stantium, vi & potestate sua*, solum ideo, quod res non amplius, uti steterunt, stent, *sine respectu ad J. P. & Sacra mutata* einem Religioso Religionem deserenti quod ad solvenda Vota, & recuperandum jus Successionis zustatten käme; so wäre es nimmermehr zuwidersprechen, daß eben diese Klausel in ihrem Falle, ob *similiter mutatas res*, bey einem Religioso votifrago, uxorem ducente, Religionem tamen non mutante ad solvenda vota, & recuperanda jura, gleiche Wirkung haben müsse. Dieß ist aber durchaus grundfalsch. Inde videmus effectum recuperandae post vota hereditatis *virtuti* illius Clausulae aliorumque axiomatum tribui nullo modo posse, certe apud nos non tribui; quod vero illa Clausula

ıla *virtute sua* inter eosdem fidei consortes operari nequit, hoc idem, si quis eligionem mutarit, contra Catholicum operari pariter non poterit. Adparet aque, nos ejusmodi homini votifrago recuperandarum Successionum jura nul- modo, ex quodam, ut fingitur, odio Religionis, & ob transitum, sed unice immotis nostrae Religionis principiis, ob naturam, & vim votorum ingeni- ım privatoque arbitrio non subjectam, denegare. Wenn demnach diese ar- gen Herren nicht schon selbst begriffen, und nicht zugleich stillschweigend ein- stünden, daß die gültig abgelegten Gelübden, und die ihnen wesentlich ein- rleibte verzicht, doch wenigst nach dem katholischen Glaubensſatze verbind- ch, und eigenmächtig nicht aufzuheben seyn, somit auch von diesseits in der- leichen etwas niemals eingewilliget worden sey, noch werden könne; so wur- en sie (da mit dem alleinigen: *vota ex mente protestantium non valere*, nichts usgerichtet ist) niemals eine zureichende Ursache gehabt haben, durch aller- und aus den positiven Rechten herfürgesuchte Possenwerke, und Ausflüchten, s wie durch das *Rebus sic stantibus*, und dergleichen viel anderem Geschmeiße weder die Gültigkeit der Gelübde anzustreiten, oder ihre privat Entkräf- ung zubehaupten. Kurz! wenn sie die Renunciationem votis innexam nicht ir etwas an, und von sich verbindliches, so seine effectus juris nach sich zöge, sähen; so wurden sie, und diese zu hintertreiben, nicht so viele Ausflüchten dacht, und zu Markt getragen haben; da nun aber alle diese Seitensprünge, ie wir gleich sehen werden, nichts taugen; so bleibt es bey der im Stillen selbst kannten Verbindlichkeit der Verzichte, also daß, wenn man gleich die Or- nsgelübde, Augustane confitendo, für nichts halten will, dennoch die aus- hließende Verzicht, civiliter disceptando, ihren Bestand Rechtens haben, behalten muß. *Reus* in hac disceptatione nostra est *Catholicus*, qui ex le- bus sui fori secundum tempus contractus, & non secundum Leges loci mu- ti, & moderni *protestantis actoris* domicilii, vel quasi judicandus est; dieß be- eist ein jeder Anfänger: was sollen also, welches man doch dem Herrn Kem- erich, einem Professori publico Sect. 2. §. 3. nicht zugetrauet hätte, die sym- olischen Bücher hier gegen einen katholischen Beklagten? Vor dem, wie der vortreffliche *Auctor Bigae ʃ. 2. n. 14.* und *15.* aus vergangenen Zeiten r wohl anführt, war es freylich der Brauch: *de pactis, & contractibus judi- ndum esse secundum leges loci, ubi initi sunt l. 6. ff. de evict.* und: *non secundum tari temporis jus, sed secundum praesens aestimari debere stipulationem l. 137. ʃ. ff. de V. O.* allein dieß ist altfränkisch Gezeug; die großen Geister wissen h besser, und kürzer durchzuschlagen.

Membrum I.

Tacita Conditio: Rebus sic stantibus.

§. 1.

Unserm theuren Herrn Sempronius hat diese werthe Klausel in ihrer verkehrten Lage, Rebus sic non stantibus, ungemein gute Dienste gethan; denn sobald dieser seines Seelenheils eifrigst beflissene Mann nicht zwar jene Johannis am ersten, vers 23. in der Wüste rufende, sondern (so schreibt dieser liebe Herr auf der 49. Seite seines Geschmieres) aus der Offenbarung Johannis im 18. Kap. v. 4. und 5. Die drohende Stimme vernommen hatte, daß er aus dem Babel der katholischen Kirche a), um von ihren Plagen doch nichts zu empfangen, eilends ausgehen solle; so ließ er sich mit vieler Gewissensfreudigkeit gar sehr angelegen seyn, allgemach nicht nur einzupacken, und zu dem bevorstehenden Auszuge aus Aegypten sich hurtig anzuschicken, sondern auch um der obigen Klausel ihr juridisches Genügen zuverschaffen, aus den Rebus stantibus, *sic non stantes* zugestalten, und auf die Art die Klostergelübde (ob sie zwar, wie er eben dort, und *pag. 47.* aus dem 27ten Artikel der A. C. in vollem Ernste, und mit der saftigsten Andacht erzählt, schon vorhin nichtig, und unbindig waren: auch in Kraft dieser Machtklausel nochmals kraftlos, und nicht mehr verbindend zumachen: glaublich mag er gelesen haben, daß, wenn ein Soldat, der zur Fahne geschworen, deser-

a) Sic homo bombylius sellissat; vid. Erasmum in adagiis. Wenn er so unverschämt (denn dieses ist sein Leibwort) falsch, grob, und schlecht theologisirt, oder polemisirt hätte, wäre es endlich, der Art nach, kein Wunder; aber zu was soll diese seine kindische Anwendung hieher? Zu der Frage, die er ex J. P. ex jure Civili, & Canonico (und warum nicht auch Cambiali, forestali, aërio, aquatico?) abhandelt? gehört dieses auch zu den unumstößlichen Beweisen? Daß wir dergleichen vielfältiger galantesten Grobheiten, womit dieser Herr, der, quid Instrumenti Pacis juris sit, andere lehren will, ohne gegebene Ursache auf die katholische Religion per enormissimum despicatum loszuschelten, zuschmähen, und zulästern sich erfrechet, zugedenken geruhen, und unser Aergerniß, dessen er nicht einmal werth ist, hin, und her darüber zu erkennen zugeben, uns würdigen mögen, geschieht nur ganz nicht seinetwegen, sondern allein darum, damit andere, welchen seine flatterhafte, wankende Unumstößlichkeiten nicht unter die Augen gekommen, wo nicht den Karakter, doch die Haut dieses Herrn kennen lernen.

desertirt, sie verläßt, die Montour wegwirft, und also die vorigen äußerlichen Umstände selbst verkehrt, ebendarum seines Eides schon entbunden, und nun auch Galgenfrey sey. Pag. 11. erzählt uns Herr Sempronius ganz anmuthsvoll seine Bekehrungsgeschichte: nämlich wie er (weil ihm sein Gewissen, daß er das wichtige Geschäfft seiner Seligkeit dort nicht ausführen könne, gesagt) durch ganze sechs Jahre, und solange in sich selbst gekämpfet habe, bis er endlich aus Antriebe des Geistes (und das mag doch nicht leer seyn) von der Unreinigkeit der katholischen Religion überzeuget worden. Man kann ihm also mit Recht nicht nachsagen, daß er seinen Sprung im Schluße, per impetum, gewaget habe; Nein! er hat lang, und ritterlich gefochten; daß er aber endlich untergelegen, daran hat nicht er, sondern jenes Geistes widrige Beweise die Schuld; und ist dieses wohl nicht der erste Casus, wo sich die Bekehrungen auf solche Weise ergeben haben. Cogitavit ergo noster (si tamen, ut quidem ait, cogitavit) tamdiu, donec *Conscientiae suae*, ope praedictae clausulae, frena laxare, eandemque in *libertatem* asserere *succumbens* sui strenuissimus liberator sexennio perdidicit: und da muß man ihm, als einem ungeübten jungen Menschen, der in cura animarum, in vinea Domini, wie er erzählt, außerhalb der Klausur auf dem Lande durch selbige Zeit schon etwas gesehen, erfahren, und versucht haben mag, allerdings zu gute halten, daß es sich in die Condition bey dem Rebus sic stantibus begeben hat; agebatur enim de corio perpoliendo suo. Quidnam vero viros ceteta egregios, justitiaeque Sacerdotes D. *Kemmerichium*, & D. *Replicatorem*, in transversum agere potuerit, ut tacita illa conditione in rem praesentem tam atrociter abuterentur, nisi obstinatus caussam sibi propositam, etsi non possit, quoquo modo defendendi animus fuerit, nemo facile perspiciet. Non de recto usu clausulae, quae in se sana est, sed de turpi abusu loquimur.

§. 2.

Und da, wie berührte Herren ein frisches Beyspiel darstellen, hat es seine Richtigkeit, daß, wenn sie so rohe, und überhaupt genommen wird, dieselbe eine aufgelegte Fickmühle ist, worinn alle Chicanen, und die loseste Streiche abgegerbt, und jede festbindende Handlung durchlöchert werden kann; daher auch Herr Friederich Karl Moser in dem ersten Bande seiner kleinen Schriften von der Staatsgalanterie §. 65. sie gar wohl eine herrliche zum Deckmantel der größten Ungerechtigkeiten dienende Klausel gescholten hat: sed haec non ipsius Clausulae, sed eorum, qui eam vi compriment, vitio accidunt; ipsa sua indole, atque moribus intra suos limites cautissime custodienda, proba, pudica, extra eos autem vel unguem transversum protracta turpiter prostituta est. Quis ergo sine fastidienti stomacho ferre possit, dum videt, *D. Kemmerich. p. 22.*

&

& D. *Replicatorem*, illa *regula* nude, ut ajunt, atque crude in suam rem abuti adeo, acsi haec una ex omnibus esset, quae nullis exceptionibus, aut limitibus constringeretur, cum tamen sit notissimum, eandem exceptionibus suis, *quarum illi nullam adlegant*, vix non absorberi: qui sic agunt, qua ratione agere dicendi sint, nos praeterimus. Illud vero, quod *Sempronius* agit, nequiter, malitioseque omnino actum est: dieser braucht, wie er dann gar nicht blöde ist, die Freyheit, sich p. 25. folgendes zu gut zuschreiben, und andern Weiß zumachen: „Weil, indessen gleichwohl soviel gewiß ist, daß ermeldte Regel „ungemein misbraucht werden kann; und ein jeder, den seines ehemals „gethanen Versprüches reuet, seine Zuflucht zu derselben nehmen, und „einen jeden im menschlichen Leben sich ereignenden Zufall, oder Ab- „wechselung, als die Ursache seiner Unbeständigkeit unverschämter „Weise vorschützen könnte; so habe ich mir besondere Mühe gegeben „den eigentlichen Verstand derselben und vornämlich diejenigen Fälle „etwas näher zuuntersuchen, worinn dieselbe nicht Platz greifen kann. „Ich kann aber betheuren, daß ich nicht ein *jota* gefunden, aus wel- „chem man schliessen könnte, daß sie in gegenwärtigen Fall nicht ange- „wandt werden könne.„ Ey so —!

§. 3.

Entweder ist dieser gute Herr blind, oder er redt auf die gewisse Weise, welche er gleich oben selbst nennet, die Unwahrheit, und hält alle andere Leute für blinder, als die älteste Maulwurf ist: Kurz vorher p. 24. zieht er den *Leyser Spec. 520. m. 3.* auf das unschicklichste an; und da muß er nothwendig die Worte gelesen haben: *videndum praeterea, an mutatio haec sine omni ejus, qui recedere a pacto cupit, culpa acciderit.* Es kann also unmöglich wahr seyn, daß er, um die gründliche exceptiones illius regulae, aut clausulae, deren er zwar manche ungereimter Weise aus andern ausgeschrieben, zuerforschen, sich nur im geringsten ernstlich bekümmert habe; oder so hat er doch jene, die auch dem alten Gänsehirten zu Querlequitsch nicht unverborgen seyn kann, nimirum siquis promissor, & debitor ipse circumstantias culpa sua, *aut quod idem est, facto, & lubedine sua*, mutarit, boshaft verschwiegen.

§. 4.

Legem 38. pr. ff. de solut. wie es doch diese Herren, ohne vieles Bedenken, alle wagen, auf unsern Fall, wo der promissor die Umstände nach seinem Belieben selbst geändert hat, anwenden, könnte nicht wohl widersprechender seyn; denn in casu legis war, oder hatte der Promissor an den verän-

der-

derten Umständen des Titii keine Ursache, und wäre er wohl der einfältigste Thor gewesen, wenn er demselben hinfür die Zahlung geleistet hätte. Unpartheyische Leute, die ein Handel, wie hingegen den Herrn Sempronius, nicht selbst betrifft, die großen Männer *Grotius de J. B. & P. C. 16. §. 25. n. 2. Puffendorf de J. N. & G. lib. 5. Cap. 11. §. 10. & Cap. 12. §. 20. Vitriar. Inst. de J. N. & G. lib. 2. Cap. 16. §. 29:* da sie von dieser famosen stillen Klausel reden, führen nur solche Fälle für schicklich an, wo sich das rebus sic non stantibus nicht per factum promissoris, sondern per casum, oder factum tertii ergeben hat.

§. 5.

Was braucht es viel! natura rerum, societatis, & commercii humani, atque bona fides id abscisse postulant, circumstantiam variatam, per quam res modo aliter stant, & ob quam a contracta priore obligatione recedere liceat, talem esse oportere, ut, si utrimque aut praescita fuisset, aut si unus eam in mente habuerit, & palam prolata esset, uterque contrahens pactum vel non iniisset, aut stipulator, atque promissor in dissolutionem pacti consensuri, aut certe ex arbitrio viri cordati ita pronunciandum fuisset; hoc humani sensus, commercii, & bonae fidei ratio praecisissime exigit. Das Widrige, wenn der Promissor aus den *Rebus stantibus* nach seinem Gefallen *ambulantes* machen, und sich hierdurch entbinden kann, heißt ehrliche Leute für Narren halten, sie berücken, und betrügen. Nein! so pflegen nur Versprechs- Eid- Pflicht- und Gelübdbrüchige falsche Leute zu commerciren; mit jenen, welche etwas unter dem, und zwar stillem Bedinge, wenn ich will, wie *in l. 17. & 46. §. f. ff. de V.O.* versprechen, ist kein Handel zutreiben.

§. 6.

Um aber die Sache vollkommen in das Klare zusetzen, ist zuwissen: *primo* falsum esse, cuilibet pacto, contractui eam clausulam tacite inesse; *dein* multo magis falsum, etsi inesset, eam aliquem ab obligatione eximere posse, *si mutare circumstantias, vel non mutare, adeoque obligatum manere velle, vel nolle, proin negotium, & semel contractam obligationem excutere, elusoriam facere, ex solo beneplacito promissoris dependeret.* Quoad falsum illud *primum* patet hoc vel ex solo contractu matrimonii *valide* contracti; & in hanc rem egregia sunt, quae habet D. *Auctor Bigae Discuss. Eccles. publ. §. 5. n. 35. & seqq.* Cui addi potest *L. B. de Cramer Obs. 1390.* quos nolumus exscribere; solum illud monentes, nequis se incautum seduci sinat, acsi, quando religiosus profugit, solum vertit, vestes abjicit, Religionem mutat, etiam vota, atque horum obligatio perennis minimam mutationem subirent; quod quidem alibi distinctius explanatum est.

§. 7.

Quod ad alterum, quod multo magis falsum, sic habendum est: Si mutatio ex facto, & voluntate promissoris contingit, manet obligatio ex praecedente promissione, aut pacto orta, non minus, ac conditio, si quaedam pacto adjecta, qualicunque facto debitoris, seu cujus eam non impleri interest, impedita fuerit, pro impleta habetur. *l. 24. & 81. §. 1. ff. de Cond. & demonst. l. 85. §. f. de V. O. l. 39. & 161. de R. J. de Herz p. m. Avunculus noster tr. de fide pacta Cap. 4. Sect. 3. §. 2. n. 33. Jacob Gothofr. Comment. in tit. de R. J. ad cit. l. 39. & 161.* Sonst wenn ein Libertinus mit den Umständen nach freyer Willkuhr handthieren, sie bunt über Eck auf den Kopf stellen, krumm, und gerade machen könnte; wäre ein anfänglich ernsthaftes Geschäfft eben so viel, als wie gesagt, eine fratzenhafte Promissio, *si voluero:* welches besonders wenn derley Conditio nur in der Stille, bis auf gelegene Umstände vorbehalten bliebe, nichts, als ehrliche Leute weydlich äffen, und unverschämt betrügen hieße. Und wie dieses schon das Naturrecht äußerst verabscheuet; so ist es auch noch deutlicher, und sogar mit ausgedruckten Worten (welches Professores publici doch hätten wissen, und ja dagegen öffentlich nicht schreiben sollen) in den Pandecten mehrfältig, und klar entschieden. *In cit. l. 17. ff. de V. O.* heißt es deutlich: *Stipulatio non valet, in rei promittendi arbitrium collata conditione.* Ferner *in l. 108. §. 1. eod. nulla promissio potest consistere, quae ex voluntate promittentis statum capit* b) Wiederum *in l. 7. pr. ff. d. Contr. Emt. neque enim debet in arbitrium rei conferri, an sit obligatus.* Noch bestimmter heißt es *in l. 83. §. 5. d. V. O.* de eo, qui promisit, *liberatur, si sine facto ejus res sacra esse coeperit, aut Stichus ad libertatem pervenerit.* Und endlich spricht Kaiser Justinian in §. 2. *Inst.*

b) Hoffentlich wird ja niemand den närrischen, oder kindischen Einfall haben, und sagen wollen: eben darum, weil es nach dem J. P. die Religion zu ändern, in eines freyen Willen steht, sind auch die Gelübde nach den angezogenen zweenen Texten, nichtig, und unbindig; denn man nimmt von keinem eine professionem fidei, oder auch die vota, collata in ejus arbitrium conditione: *an, vel si obstringere se, aut obstrictus manere velit*, an, sondern er muß nicht nur im Gemüthe ernstlich also beschaffen seyn, und sich auch mündlich erklären, daß er also, wie er profitirt, und vovirt, innerlich gesonnen sey, und dabey beharren wolle; sonst jagt man, auch bey den Herren Protestanten einen Proselyten, und in einem Kloster den voventen weiters hin, als er hergelaufen ist. Es ist also von ernstlich, gültig, und verbindlich abgelegten Votis die Rede, deren Verbindlichkeit nach den weiters folgenden Texten *facto, & arbitrio professi* eben so wenig aufgehoben, als in dieser Absicht die Umstände geändert werden können. -

?. *de inut. Stip.* *Item contra, licet initio utiliter res in stipulatum deducta sit, si* *en postea in aliquam eorum caussam, de quibus supra dictum est, sine facto promis-* *s devenerit, extinguitur stipulatio.* Und da setzt *Manzius ad cit.* §. *lit. i. in* *imentariolo rationali ad Inst.* aus dem Naturlichte bey: *aliud, si promissor rem* *anam dedicaret, aut servum manumitteret* (sicut Sempronius se ipsum manu- it) *factum enim cuivis suum, non alteri nocere debet; non debet esse in arbitrio toris, utrum debeat.*

§. 8.

Und eben so schreibt auch *Boehmer Consult. Tom. 3. P. 2. Resp. 325. n.* vollkommen gleichförmig, Clausulam hanc mutationem casualem, non po- ativam ex facto proprio supponere; ibi: nicht weniger die *subintellecta litio: Rebus sic stantibus*, hier keine Anwendung findet; die bloß auf un- muthete Zufälle, die man nicht vorher hat sehen können, zu *applici-* ; keineswegs aber auf solche *mutationes* zu *extendiren*, die *ex libera vo- ate unius ex contrahentibus, ejusque facto* entsprungen; da es bey demsel- ı gestanden, daß sich diese Fälle nicht ereignet; und daher er vor ı *factum* stehen muß; *quia rursus per eum stetit, quo minus mutationis casus evenisset; & ita quilibet factum suum praestare debet l. 155. pr. de R. J. nec factum cujusque alteri damnum adferat l. 25. §. 2. inf. ff. ad SCt. Trebell. & l quis sua culpa (aut facto) damnum sentit, non intelligitur damnum sentire l. ', de R. J.*

§. 9.

Solchergestalten ist all jenen Seitensprüngen, die der Herr Sempro- s *Sect. 1. §. 11. & 12.* hat wagen mögen, der Paß auf einmal verlegt; n, nachdem er die anfängliche Verbindung der Gelübde, da noch *Res sic tes* waren, eben darum, weil er die selbst verfertigte *non sic stantes* dargegen Hülfe ruft, einmal erkennt, und nur lauter solches Gezeug, wo die Um- ide durch des Promissoris Thathandlung geändert worden, beybringt, ı, wenn gleich solches factum, nämlich die Religionsänderung nach dem P. externe für unverhindert, und in soweit für nicht verwehrt angesehen, h aber zum Nachtheile eines dritten, dem aus der vorgehenden gültigen ndlung ein Recht zugewachsen ist, nicht ausgedeutet werden mag; so ist selbe wohl zubedauern, daß er rationem animi sui secutus, wie der *Lucius ius in l. 88. §. f. de leg. 2.* sich dennoch soviel elende, und überflüßige Mühe geben wollen. Und mit dieser Abfertigung müßte derselbe von Rechtswe- ı schon zufrieden seyn; doch weil er sich mit dieser Klausel besonders schmack- t, und geschäfftig abgiebt; so muß man auch schon etwas übriges thun,) seine industrie um so mehr sehen lassen, als uns desselben Arbeit bey Ge-

legenheit des vorgewesenen Kreiskonvents für etwas ganz ausgeschiedenes von jemand hat angerühmt werden mögen.

§. 10.

Erstens *pag. 23.* ist es nicht wahr, daß *Leyser* jemals geträumt hat, die Mausfalle des *Rebus sic stantibus* auf einen Fall zumisbrauchen, wo der promissor die Umstände selbst muthwillig geändert hat; und so ist es zweytens (als wenn der Mann nichts sähe) auch ein grober Schnitzer, dessen geborgtes Responsum *pag. 24.* für sich anzuwenden; da doch offenbar, daß mutatio rerum sich allda nicht ex facto sponsi zugetragen hat. Drittens zieht er *pag. 23. & seq.* den *Seneca de Beneficiis Cap. 35. & 39.* verstimmelt an, und thut ihm gräulich unrecht; als welcher ebenfalls von lauter Fällen, und Veränderungen redet, wozu der promissor aus freyem Willen keinen Anlaß gegeben hat; ein gar so locker Philosoph war der heydnische ehrliche Seneka doch nicht, der auf sein Gewissen genommen hätte, als promissor mit den Umständen, unter denen er einmal verbunden war, gewissenlos zuspielen, und solche, wie unser christliche Herr Sempronius auf den Kopf zustellen. Wiederum wird ja viertens der Spruch aus dem *Leyser ead. pag. 24. caussa consensus penitus sublata, consensum ipsum tolli, adeoque & obligationem, cujus fundamentum consensus est*, schändlich, und ärgerlich misbraucht; denn es ist zwanzigmal falsch, und unwahr, haec ita esse, si mutatio *facto promissoris proprio, & arbitrario* contingat. Um kein Haar verfährt er fünftens *pag. 25 — 26.* besser mit der Lehre des Grotius; ein Wunderding! alles, und überall, wo er etwas antrifft, rast er zusammen; nur zu der Exception *facti proprii* ist er blind, und hat sie doch bey dem *Leyser* selbst gelesen; hat er sie in andern nicht gefunden, so hätte er (dieß war ihm aber nicht auf seine Mühle) denken sollen, daß sie derselben der Ursachen nicht gedacht haben, weil sie schon in Pandecten überall zufinden, und nicht zuvermuthen steht, daß es so alberne Leute gäbe, die daran nur zweifeln könnten. So machet ers sechstens *ibid. & pag. 27.* eben auch mit den Herren von *Coccey*; ihre Distinctionen nebst dem, daß das factum proprium immer im Wege steht, schlagen auf den guten Sempronius nicht an: derselbe, als Promissor hat *facto suo* nur seine äußerlichen Umstände verkehrt, die innerlichen, die wesentlichen, gleichwie auch die seiner Seits unauflösliche Wirkungen der Gelübde hat derselbe nicht verändern, oder zernichten können: Quod ad obligationes (denn sein Sagen, raisonniren, und widriges Wollen nützet doch nichts) ist, und bleibt er, wenn er sich gleich nicht daran kehrt, noch darnach achtet, wie vorher: und ob er schon dermalen, als ein Protestant die Gelübden auf sich zunehmen für unerlaubt hält; so wird ihms doch niemand, und am allerwenigsten ein Katholik, gegen

gen welchen er die Erbschaft anzusprechen versucht, für ungut nehmen, oder el ausdeuten, wenn er zu gebührender Folge seines ehemalig erlaubten, und ıdigen Gelübds, und der Verzicht von der Erbschaft fein ruhig, und ge= sen abstrahirt. Doch ohne Maßgab, um gegen seine neu angenommene eligion nicht anzustossen, wäre es vielleicht nicht übel, die Fürsicht hiebey zu= brauchen, daß er sich vorher das dictamen Conscientiae darüber machte, d es etwan auch durch einen Notarium instrumentiren liesse, wie er nämlich n der Erbschaft, und all anderem auf keine Weise der Ursachen, als wenn ı die Gelübde, als einen Confeßionisten, oder Protestanten verbänden, oder rbinden könnten, sondern nur darum abstehe, und solche zurück lasse, weil ihn vormals, als einen Katholiken verbunden hätten; und auf solche Weise büßte er fein nirgends ein. Siebentens *pag.* 27. die zween Bürger rschiedener Völker gehören wiederum nicht hieher; denn die darzwischen kommene Veränderung, und Hinderniß trug sich auf Seite eines dritten ; und so geht dann alles neben der Scheibe hin.

§. 11.

Sehet da! so ruft achtens der muntere Geist unsers galanten Herrn odomont *pag.* 28. hellpralend auf; sehet doch! wie subtil, und sorgfäl= t all die Fälle auseinander gesetzet seyn, worinn die obbemeldte Re= l statt hat, oder nicht. Ey! so sehet doch und lachet nicht, wie dieser nde Thraso, sehend, subtil, und sorgfältig zuseyn, sich dünken läßt, dessen stere Einsicht doch nicht einmal den groben Umstand des *facti proprii* einzuse= n vermögend gewesen; und wie, oder woher kömmt es dann, Herr Split= richter! daß er nur fremde Splitter bemerkt, und seines groben Balkens ht gewahr wird? Nimirum non videmus manticae, quod in tergo est; und f das Kloster sammt dem Fetten der Erde, so er nach *pag.* 11. darinn ge= ß, sah er, ohne die Hand von dem neuen Pfluge abzuziehen, nicht mehr rücke, sondern amusirte sich gleichwohl mit dem, wie er, anstatt des eckel= ften Klosterfetten, vermittelst des ihm in Kraft seiner unumstößlichen Be= ise nicht fehlen mögenden väterlichen Erbes, ohngefähr zu 32 tausend Gul= n, selbst eine eigene Kost anschaffen, sein Leben in ehelicher Gesellschaft küm= rlich fortbring n, und das Geschäfft seiner Seligkeit sicher ausführen könn= Und wirklich entdeckt unser Columbus schon wiederum einen fremden plitter: jedoch auch diesen nur durch ein fremdes Fernglas: Wenn, sagt er untens *pag.* 28. & 42. §. 17. sich ein solcher Zufall ereignet, welcher, o er zur Zeit der Errichtung des Geschäfftes da gewesen wäre, ge= acht hätte, daß das Geschäfft *licite* nicht hätte zu Stande kommen nnen; so sey dasselbe eben sowohl ungültig, als ob es gleich von An=

 fange

fange zur Zeit der Errichtung desselben unerlaubt gewesen wäre; *atqui* der Sempronius hätte nach seiner Religionsänderung die Klostergelübde *licite* nimmer thun können; denn, so unverschämt, daß ers in Zweifel zöge, werde wohl niemand seyn; und wo einer wäre, so wollte ich ihn, fährt er fort, gleich auf unsre *libros symbolicos* weisen. Lieber Mann Gottes! doch nur sachte, und nicht zu hitzig! c)! denn wir sorgen, und sagen ihm, die symbolischen Bücher werden bey jenem Unverschämten wenig Eindruck machen. Nebst dem *facto proprio*, so er auf die eigentlichste Art, einen Zufall zunennen, beliebt, und woher die ganze febrilische alteration kömmt, reimt es sich freylich nicht, protestantisch Glauben, und katholische Ordensgelübde ablegen; man sinnt ihm auch, dieses zugleich zuthun, nicht mehr an, nur, wie wir eben gesagt, daß er den schon einmal auf gut katholisch gethanen

c) Der Herr Hofrath Johann Heinrich Eberhard in dem ersten Theile seiner Beyträge von der *Clausula R. S. stantibus* §. 39. ist gleicher Meynung; seine Worte sind diese: Es haben sich verschiedene Fälle zugetragen, da ein römisch katholischer Religionsverwandter, der die Klostergelübde beschworen hatte, zur protestantischen Kirche übergangen, und wegen seiner väterlichen Erb- und andern Gütern in große, unnöthige und öfters vergebliche Streitigkeiten verwickelt worden ist. Hatte er zwar vorhin den Eid der Armuth abgelegt, und sich dadurch zu einiger Erbschaft unfähig gemacht; so glaubte er doch daß der Schluß wegfallen müßte, wenn durch den Uebergang zur evangelischen Religion die Ursache, nämlich die aus dem Eide entsprungene Verbindlichkeit wirklich aufgehört, und nichtig ist. Und in der That tritt die Billigkeit, und die Gerechtigkeit auf seine Seite; die auch Herr Karl Friederich Gerstlacher bey Gelegenheit eines neuern Vorfalls geschickt, obgleich zu hitzig bewiesen hat. Hitziges, und Grobes hat seine Richtigkeit; aber mit dem Geschickten machet sich der Herr Hofrath keine Ehre; es ist auch artig, was er eines Theils von der Unfähigmachung durch den Eid der Armuth, und andern Theils von Aufhörung der aus dem Eide entsprungenen Verbindlichkeit schreibt. §. 3. beurtheilt er die Auctores, welche von dieser Klausel geschrieben haben; und uns wundert gar sehr, daß er selbst in seinem Beytrage von dem großen Abfalle der Klausel, si quis nempe Res stantes *suo facto* mutaverit, welcher auch so tief in den Handel des Herrn Gerstlachers einschlägt, und dessen Arbeit vollkommen ungeschickt machet, kein Wort meldet; Zweifelsohne wohl darum, weil es, des Herrn Gerstlachers Bemühung anzupreisen, sonst gar zu lächerlich gewesen wäre.

nen Gelübden zu Folge, keine Ansprüche an Erbschaften, und dergleichen mehr machen solle; und dieses kann er ja licite gar wohl unterlassen. Es kann eben (und dieß ist eine ganz natürliche Folge der widersprechend getheilten Religionen) anders nicht seyn, als daß, wo etwas nach zwo widrigen Regeln, oder ungleichen Richtschnuren abgemessen werden soll, es etwas ungleich zugehen, und eine nicht übereinstimmende Maß ausfallen muß: indessen aber scheint es doch immer etwas natürlicher, und regelmäßiger zuzugehen, wenn man es bey dem alten Maßstabe sodann bewenden läßt, da der andere Theil, welcher einen neuen, und etwas kürzern herfürbringt, und diesen anschlagen will, selbst nicht widersprechen kann, daß an dem alten nichts nachgelassen worden sey, und er die volle Macht, sein neues Richtmaß mit Abschaffung des alten dem andern Theile zu beyderseitiger gleichen Beobachtung aufzudringen, nicht habe; es ist dieses nichts spitzfindiges, und läßt sich gar leicht anwenden.

§. 12.

Eine seltsame Exception entlehnt derselbe Zehntens *pag. 29. in f. & 30. in pr.* aus des *Koppii Dissert. de Clausula: Rebus sic stantibus Cap. 1. §. 33.* Wenn heißt es, der Verbindlichkeit schon ein Genügen gethan, und dasjenige, was sie mit sich gebracht, wirklich erfüllet worden; und dessen führt er die lächerliche Ursache an: denn die sich ereignende Veränderung wirket nur soviel, daß sie einen von der Verbindlichkeit befreuet; wenn man aber dieser schon ein Genüge geleistet hat, so ist ja keine Verbindlichkeit mehr da; mithin kann sie durch die ereignende Veränderung auch nicht mehr aufgehoben werden. Wäre es dann Wunder, wenn auch ein Melancholant, ein schwarzgallichter dupondius sich über dieses ungesalzene, rechtunsinnige, elende Geschwätz entzwey lachte? oder sollte dann einem Rechtsgelehrten, wie Herr Sempronius mit Gewalt seyn will, nicht auch einfallen, und er bey sich bedenken, ob dann, wenn die unerfüllte Verbindlichkeit durch eine Veränderung gehoben wird, dieselbe, wenn sie schon erfüllet, und nach dem albern Gerede nicht mehr vorhanden, sondern abgethan ist, durch die nämliche Veränderung nicht auch potestate juris retro für zernichtet gehalten, somit das erfüllte tanquam ex caussa nulla praestitum, wie wir hernach sehen werden, condicirt werden möge? so raisonnirt, oder fragt man vernünftiger Weise, und nicht so einfältig, wie dasjenige ist, was er aus des Koppens *Dissertation* ausgeschrieben hat. Unserm Juristen war es aber gegenwärtig nur um dieses zuthun, daß er, um Winde zumachen, ein, und andere Exceptionen, in welchen die Klausel des *Rebus* — nicht statt hätte, zusammen stoppele, und hiemit einen einfältigen bethöre, daß sein Fall, weil ihm die Erbschaft erst nach der Religionsänderung vermeyntlich angefallen, unter den Exceptionen nicht begrif-

fange zur Zeit der Errichtung desselben unerlaubt gewesen wäre; *atqui* der Sempronius hätte nach seiner Religionsänderung die Klostergelübde *licite* nimmer thun können; denn, so unverschämt, daß ers in Zweifel zöge, werde wohl niemand seyn; und wo einer wäre, so wollte ich ihn, fährt er fort, gleich auf unsre *libros symbolicos* weisen. Lieber Mann Gottes! doch nur sachte, und nicht zu hitzig! c)! denn wir sorgen, und sagen ihm, die symbolischen Bücher werden bey jenem Unverschämten wenig Eindruck machen. Nebst dem *facto proprio*, so er auf die eigentlichste Art, einen Zufall zunennen, beliebt, und woher die ganze febrilische alteration kömmt, reimt es sich freylich nicht, protestantisch Glauben, und katholische Ordensgelübde ablegen; man sinnt ihm auch, dieses zugleich zuthun, nicht mehr an, nur, wie wir eben gesagt, daß er den schon einmal auf gut katholisch gethanen

c) Der Herr Hofrath Johann Heinrich Eberhard in dem ersten Theile seiner Beyträge von der *Clausula R. S. stantibus* §. 39. ist gleicher Meynung; seine Worte sind diese: Es haben sich verschiedene Fälle zugetragen, da ein römisch katholischer Religionsverwandter, der die Klostergelübde beschworen hatte, zur protestantischen Kirche übergangen, und wegen seiner väterlichen Erb- und andern Gütern in große, unnöthige und öfters vergebliche Streitigkeiten verwickelt worden ist. Hatte er zwar vorhin den Eid der Armuth abgelegt, und sich dadurch zu einiger Erbschaft unfähig gemacht; so glaubte er doch daß der Schluß wegfallen müßte, wenn durch den Uebergang zur evangelischen Religion die Ursache, nämlich die aus dem Eide entsprungene Verbindlichkeit wirklich aufgehört, und nichtig ist. Und in der That tritt die Billigkeit, und die Gerechtigkeit auf seine Seite; die auch Herr Karl Friederich Gerstlacher bey Gelegenheit eines neuern Vorfalls geschickt, obgleich zu hitzig bewiesen hat. Hitziges, und Grobes hat seine Richtigkeit; aber mit dem Geschickten machet sich der Herr Hofrath keine Ehre; es ist auch artig, was er eines Theils von der Unfähigmachung durch den Eid der Armuth, und andern Theils von Aufhörung der aus dem Eide entsprungenen Verbindlichkeit schreibt. §. 3. beurtheilt er die Auctores, welche von dieser Klausel geschrieben haben; und uns wundert gar sehr, daß er selbst in seinem Beytrage von dem großen Abfalle der Klausel, si quis nempe Res stantes *suo facto* mutaverit, welcher auch so tief in den Handel des Herrn Gerstlachers einschlägt, und dessen Arbeit vollkommen ungeschickt machet, kein Wort meldet; Zweifelsohne wohl darum, weil es, des Herrn Gerstlachers Bemühung anzupreisen, sonst gar zu lächerlich gewesen wäre.

ıen Gelübden zu Folge, keine Ansprüche an Erbschaften, und dergleichen mehr ıachen solle; und dieses kann er ja licite gar wohl unterlassen. Es kann eben und dieß ist eine ganz natürliche Folge der widersprechend getheilten Religioıen) anders nicht seyn, als daß, wo etwas nach zwo widrigen Regeln, oder ngleichen Richtschnuren abgemessen werden soll, es etwas ungleich zugehen, nd eine nicht übereinstimmende Maß ausfallen muß: indessen aber scheint es och immer etwas natürlicher, und regelmäßiger zuzugehen, wenn man es ey dem alten Maßstabe sodann bewenden läßt, da der andere Theil, welcher inen neuen, und etwas kürzern herfürbringt, und diesen anschlagen will, selbst icht widersprechen kann, daß an dem alten nichts nachgelassen worden sey, nd er die volle Macht, sein neues Richtmaß mit Abschaffung des alten dem ndern Theile zu beyderseitiger gleichen Beobachtung aufzudringen, nicht hae; es ist dieses nichts spitzfindiges, und läßt sich gar leicht anwenden.

§. 12.

Eine seltsame Exception entlehnt derselbe Zehntens *pag. 29. in f. & 30. pr.* aus des *Koppii Dissert. de Clausula: Rebus sic stantibus Cap. 1. §. 33.* Wenn ıfft es, der Verbindlichkeit schon ein Genügen gethan, und dasjenige, as sie mit sich gebracht, wirklich erfüllet worden; und dessen führt er e lächerliche Ursache an: denn die sich ereignende Veränderung wirket ur soviel, daß sie einen von der Verbindlichkeit befreuet; wenn man ber dieser schon ein Genüge geleistet hat, so ist ja keine Verbindlichkeit ıehr da; mithin kann sie durch die ereignende Veränderung auch nicht ıehr aufgehoben werden. Wäre es dann Wunder, wenn auch ein Meıncholant, ein schwarzgallichter dupondius sich über dieses ungesalzene, rechtunınige, elende Geschwätz entzwey lachte? oder sollte dann einem Rechtsgelehrn, wie Herr Sempronius mit Gewalt seyn will, nicht auch einfallen, und bey sich bedenken, ob dann, wenn die unerfüllte Verbindlichkeit durch eine Veränderung gehoben wird, dieselbe, wenn sie schon erfüllet, und nach dem bern Gerede nicht mehr vorhanden, sondern abgethan ist, durch die nämlie Veränderung nicht auch potestate juris retro für zernichtet gehalten, somit s erfüllte tanquam ex caussa nulla praestitum, wie wir hernach sehen werden, ndicirt werden möge? so raisonnirt, oder fragt man vernünftiger Weise, d nicht so einfältig, wie dasjenige ist, was er aus des Koppens *Dissertation* sgeschrieben hat. Unserm Juristen war es aber gegenwärtig nur um dieses thun, daß er, um Winde zumachen, ein, und andere Exceptionen, in welın die Klausel des *Rebus* — nicht statt hätte, zusammen stoppele, und hiet einen einfältigen bethöre, daß sein Fall, weil ihm die Erbschaft erst nach e Religionsänderung vermeyntlich angefallen, unter den Exceptionen nicht begrif-

und *praestirt* worden, nach obigen klaren, und gleichen Rechten eine so gar herbe Noth nicht haben solle; es wird sich aus den nämlichen Entscheidungsgründen schon geben müssen.

§. 13.

Um das ungangbare ungeschickte Wesen dieser Sache desto heller unter die Augen zustellen, und das Gemüth hierüber auch desto leichter versammeln zu können, und welches in der Wesenheit eben jener Casus, von welchem der Herr Hofrath, und Professor Benedikt Schmid in seinem juristischen Bedenken, und Gutachten handelt, ist, setzen wir: *Primus*, homo sui juris, possessor bonorum, atque fundorum, die er von seinem Vater geerbet hat, befindt sich in klösterlichem Noviziat; *Secundus*, seines Vaters Bruder, verwaltet indessen die Güter: In den letzten zwey Monaten vor der Profession, nachdem also sowohl durch ein, und anderes Jahr, da er aufgenommen zu werden bittlich öfters angehalten, als sonderheitlich durch das ganze Probier Jahr er sich, seine Neigungen, und Kräfte täglich geprüfet hat, und geprüfet worden d) ist, machet er ein Testament, oder kürzer, schenkt, und theilt es sein Vermögen unter dem Kloster, und seinem Oncle aus; man erkläret ihm zugleich, nach Vorschrift des *Concilii Tridentini*, dieses symbolischen Buchs *Sess. 25. de Regul. Cap. 16.*, daß dieses Geschäfft ihn, außer die Profession folge wirklich darauf, nicht verbinde, nach dieser aber, wie die Profession, oder Gelübde selbst, unwiderruflich sey. Er betheuert, daß dieß sein freyer ernstlicher Wille sey; und zu seiner Zeit legt er, auf mittler Weile immer wiederholte Prüfung, in Angesicht der Kirche, unter vielem Gepränge, die ihm die höchste Lebens daurende Wichtigkeit eindringlich vorstellen, auf viele Fragen, und Antworten vor Gott in die Hände seines Obern die Profession feyerlich, und pünktlich ab e). Die Donatarii theilen, und nehmen die Güter in Besitz; das Kloster, nachdem es capitulariter, wobey *Primus* auch mitgestimmet hat, also beschlossen worden, verkauft nach zwölf Jahren seinen Antheil an *Tertium*, und *Secundus* giebt den seinen, den Hof Tusculum, seiner Tochter *Quartae* zum Heirathgute mit. Nach zwanzig Jahren fängt die Klausel des Re-

d) Vere, & recte advertit elegans Auctor Bigae *Disc.* 1. §. 2. *n.* 3. *vix aliud in humana vita occurrit negotium, quod tanta cum deliberatione (quae per annum in Novitiatu, & per plures ante susceptionem ordinarie protrahitur) tanta cum circumspectione, atque cautelis, tanta cum juris solennitate, & praesidio perficitur, atque absolvitur, ac Professio Religiosa, ita, ut hac ex parte vitium velle retegere idem foret, ac nodum in scirpo quaerere, & cavillandi captare occasionem.*

e) Diese Feyerlichkeit beschreibt selbst der Herr Assessor Freyherr von *Cramer Obs. 1114. §. 130.*

iens, eine unwiderrufliche Wirkung nicht haben mag? oder zu was Ende, und zu was andern sind dann die Conditiones sine caussa, indebiti, und dergleichen viele andere auf der juridischen Welt, als ex similibus caussis praestita wieder zurück zufodern? es ist ja juris planissimi, daß diese Conditiones ihrer Natur nach nur auf solche Fälle, si quid sub conditione, oder in diem incertum, an & quando, vel an exiturus sit, non tantum promissum, sed & praestitum est, losgehen? *vid. L. B. de Cramer* Nebenst. 14. Theil *pag.* 149. Und machet sich dann der Sempronius nicht selbst ein Geschäfft daraus, den einfältigen Katholiken, oder auch andern weiß zumachen, daß er seine Vota, oder Profession unter den Bedingen der kemmerichschen Erfindungen, nämlich des *intuitu status Religiosi*, des *caussa cessante cessat effectus*, der *respectiven Renunciation*, des *si*, & *quamdiu mansero Religiosus*, oder insgemein auf Rechnung des *Rebus sic stantibus* abgelegt habe. Warum soll dann die Erfüllung der Condictioni sine caussa, welche eben nur auf solche Kapereyen angesehen ist, und ihre Dienste thun soll, in ihrem Amtsberufe einen Einhalt thun? diese Herren haben eine weit gründlichere Rechtseinsicht, als daß sie obige erzliederliche Ursache für bankmäßig ansehen könnten: der Herr Sempronius wird wohl gedacht haben, er könne die *pag.* 11. dem Kloster auf Abschlag von seinem Vater wirklich *praestirte* tausend Gulden leicht in die Schanze schlagen, wenn er nur die *pag.* 12. erzählte 30. bis 32000. Gulden, welche ihm erst nach geänderten Umständen vermeyntlich angefallen, bekäme; und so hat seine Gewissenhaftigkeit in der quasi sorgsamen Zusammensuchung aller möglichen exceptionen des *Rebus sic stantibus* eben nicht zugelassen, daß er die obige Ausnahme mit Entbehrung der praestirten tausend Gulden verschwiege; oder ist ihm etwan eingefallen, daß, wenn gleich die nämliche Rechtsgründe vorwalten, es doch gar zu unleidentlich ausschweifend in die Augen fallen wurde, wenn dem, der das *Rebus* eigenmächtig unter über sich geworfen, auch das praestirte wieder zurückzunehmen, erlaubt werden sollte? deßwegen hat er inter *praestitum & promissum*, obwohl ex futilissima & nulla juris ratione, einen Unterschied zumachen, für gut befunden. Ob er aber auch daran gedacht, daß er durch solch unterscheidende Lehre einen glaubensgenoßen Proselyten, welcher erst, nachdem der väterliche, oder ein andrer Erbschaftstheil dem Kloster, des Professen wegen, schon überantwortet worden, desertirt, gegen die Christen Pflicht, und Liebe vieles schaden werde, muß man billig dahin gestellt seyn lassen. Indessen will man ihm doch Bürge seyn, daß, wenn ihm, oder einem andern dasjenige, was erst nach gebrochenen Ordensgelübden, und veränderter, oder auch nicht veränderter Religion, wie sie meynen, ihnen, in Wahrheit aber dem Kloster statt ihrer, angefallen, mit Recht zugesprochen werden kann, es auch mit dem, was dem Kloster, oder da er etwan eine Kapuzinerkutte hinnach an den Nagel gehängt, seinen Geschwisterten schon wirklich zugekommen,

und *praestirt* worden, nach obigen klaren, und gleichen Rechten ein
Noth nicht haben solle; es wird sich aus den nämlichen Entscheid
schon geben müssen.

§. 13.

Um das ungangbare ungeschickte Wesen dieser Sache desto
die Augen zustellen, und das Gemüth hierüber auch desto leichter
zu können, und welches in der Wesenheit eben jener Casus, von
Herr Hofrath, und Professor Benedikt Schmid in seinem juri
denken, und Gutachten handelt, ist, setzen wir: *Primus*, homo s
sessor bonorum, atque fundorum, die er von seinem Vater geerl
findt sich in klösterlichem Noviziat; *Secundus*, seines Vaters Bru
tet indessen die Güter: In den letzten zwey Monaten vor der
nachdem also sowohl durch ein, und anderes Jahr, da er aufg
werden bittlich öfters angehalten, als sonderheitlich durch das ga
Jahr er sich, seine Neigungen, und Kräfte täglich geprüfet hat,
worden d) ist, machet er ein Testament, oder kürzer, schenkt,
sein Vermögen unter dem Kloster, und seinem Oncle aus; man
zugleich, nach Vorschrift des *Concilii Tridentini*, dieses symboli
Sess. 25. de Regul. Cap. 16., daß dieses Geschäfft ihn, außer die
folge wirklich darauf, nicht verbinde, nach dieser aber, wie die
oder Gelübde selbst, unwiderruflich sey. Er betheuert, daß die
ernstlicher Wille sey; und zu seiner Zeit legt er, auf mittler Weile
derholte Prüfung, in Angesicht der Kirche, unter vielem Geprän
die höchste Lebens daurende Wichtigkeit eindringlich vorstellen, a
gen, und Antworten vor Gott in die Hände seines Obern die Prof
lich, und pünktlich ab e). Die Donatarii theilen, und nehmen
Besitz; das Kloster, nachdem es capitulariter, wobey *Primus* auch
met hat, also beschlossen worden, verkauft nach zwölf Jahren sei
an *Tertium*, und *Secundus* giebt den seinen, den Hof Tusculum, sei
Quartae zum Heirathgute mit. Nach zwanzig Jahren fängt die

d) Vere, & recte advertit elegans Auctor Bigae *Diss.* 1. §. 2. *n.* 3.
*humana vita occurrit negotium, quod tanta cum deliberatione (qua
in Novitiatu, & per plures ante susceptionem ordinarie protrahitu
circumspectione, atque cautelis, tanta cum juris solennitate, & p
ficitur, atque absolvitur, ac Professio Religiosa, ita, ut hac ex
velle retegere idem foret, ac nodum in scirpo quaerere, & cavill
occasionem.*

e) Diese Feyerlichkeit beschreibt selbst der Herr Assessor Freyherr
Obs. 1114. §. 130.

Rebus sic stantibus den *Primum* auch zujucken an; er wandert aus dem Kloster, ändert die Religion, und fodert sein ehemal väterliches Gut sowohl von dem Kloster, oder wohl auch selbst von dem *Tertius*, als nicht minder von dem *Secundus*, und dann, weil dieser nichts mehr in Besitz, und Vermögen hat, von der *Quarta*, welche vor drey Jahren zu Aussteurung ihrer eigenen Tochter *Quintae* von dem *Sextus* gegen gerichtliche Verschreibung ihres Tusculum 4000 Gulden aufgeborgt, nun aber außer dieser Hypothek nicht bezahlen kann, zurücke.

§. 14.

Dieser Casus sieht nun freylich sehr böse, und ganz wüthend aus; darum, weil derley Fälle, in welchen der Verbindlichkeit schon das Genügen geschehen, *ubi res jam praestita, & implementum secutum est*, eine gar zu stark schreyende Abenteuerlichkeit mit sich führen, hat die Behutsamkeit des Herrn Sempronius, dieselbe unter die Casus exceptos a regula, obwohl so ungeschickt, als unglücklich, doch ganz fürsichtig verstecken wollen. Wenn aber, da eines Theils die Vota, und religiose Renunciation nach den vermeynten widrigen Grundsätzen allerhand Conditiones, restrictiones, und qualificationes stillschweigend in sich halten, und diese zweytens gleichen Einfluß, und Wirkung in die actus illorum intuitu postea secutos haben müßten, sodann drittens nur vollkommen ungezweifelten Rechtens ist, daß inter Casus, quando caussa ab initio nulla subfuit, aut haec per conditiones resolutivas retro in irritum deducta est, quod ad effectum condicendi kein rechtlicher Unterschied, und also eben so wenig einer zwischen dem, ob die Erfüllung aus der nämlichen, und immer gleich gestalteten Verbindlichkeit erst zu erwarten, oder in ihre Wirklichkeit schon gebracht sey, zuerdenken ist; wenn aber, sagen wir, auf solche Weise der *Primus* in hypothesi contrariorum principiorum, rejecta distinctione inter jam praestita, & nondum praestita, gegen das Kloster, und ob dominium redivivum wohl auch gegen den *Tertius*, dann wider die *Quarta*, und etwann nicht minder gegen den *Sextus*, als creditorem hypothecarium obsiegend auslangen müßte, und wurde, auch dergleichen Fälle mit einem entsetzlichen Gewirre sich dem hundert nach (vid. Cap. 6.) ergeben könnten; so läßt man einem ehrlichen, nur etwas wenig unpartheyischem Gemüthe zu bedenken über, wohin endlich, in was Verwirrung, und in was unentscheidliche Fälle die jenseitigen Grundsätze, und Lehren führen, und in einem der Religion nach vermischten Staate viele hundert, oder tausend Familien in erstaunliches Gewirr, Unsicherheiten, Verlegenheiten, Feindselig- und unaufhörliche Streitigkeiten versetzen wurden. Anstatt, daß die Religions-Friedenschlüsse solches Unwesen in das Reine, und Abgeglichene gebracht, oder dem-

demselben vorgebogen hätten, wurden eben die größten Uneinigkeiten dadurch angezettelt worden seyn.

§. 15.

Aus dem bisherigen folget, daß, wenn die Clausula: *Rebus sic stantibus* pro casu implementi jam secuti, nach des Herrn Sempronius Sausen, insgemein keine Wirkung hat, sie auch keine in dem von dem Herrn Hofrath Schmid abgehandelten, und in all andern dergleichen Fällen judice ipso *Sempronio* haben kann; und doch hat jener bey dem Herrn Hofrath das schon praestirte zurück zufodern gesucht; woraus man sieht, wie da, und dort mit der lieben Jurisprudenz verfahren werde. Indessen muß es doch immer bey dem keiner Ausnahme unterworfenem Rechtssatze, daß niemand *facto suo arbitrario* die verbindende caussam debendi aufzuheben berechtiget sey, sein Verbleiben haben, und dieses ohne allen Unterschied, es sey die Erfüllung des praestandi dazu gekommen, oder nicht.

§. 16.

Endlich ist es auch nicht einmal wahr, daß die Verbindlichkeit in dem sempronischen Falle nicht in ihre Erfüllung gekommen, und ihr kein rechtliches Genügen geschehen sey; es fehlt eben an dem rechten Begriffe; und es giebt Herren, die gerne streiten, und sich über katholische Sätze, und Lehren die längste Weile verzanken können, ohne von einer Sache den ächten Begriff zu haben: Die Sponsio Votorum, seu Professio, quae per ea fit, und so auch Status Religiosus, cujus illa Elementum, Fundamentum, & Principium sunt, ist ganz nicht pro negotio tantum *perfecto*, wie zum Beyspiele ein contractus consensualis, eine emtio venditio, de re certa pro certo pretio *tradenda*, sondern pro *reali*, consummato, atque impleto anzusehen, und rechtlich für solchen zu halten; nur muß man keine mechanische, handwerkliche, und körperliche Augen per traditionem, aut cessionem manu, vel ore peractam dazu brauchen, sondern den Hergang seiner Natur nach sittlich, per effectus morales, & juris verstehen, und sich vorstellen; eben so, wie auch in andern Rechtsfällen das dominium, und andere jura, actiones, nomina (saltem in his, quod ad actiones utiles) absque traditione corporali, aut cessione solenni auf einen andern, wie in Legatis, ipsa potestate juris zu übergehen pflegen; Und was auf gleiche Art in Ansehen der religiosen Professen, und der Klöster in Rechten ausdrücklich versehen, ist jedermann bekannt. Vota nuncupans, Profitens actu, reipsa, cum plenissima abnegatione, contemtu, & aspernatione, se omni proprio, omni jure, rebus, & spebus omnibus abdicat, & Deo (etsi per cavillationem omnium non indigo, *vid. m. 2. §. 2.*) per manus Superioris quasi tradit; und dieses von dem Augenblicke an sine ullis *a Kemmerichio*,

chio, *Replicatore*, & *Sempronio* confictis restrictionibus: er mag kurz, oder ing leben; nach neunzig Jahren ist er der Wesenheit nach ein Religios nicht iehr, nicht minder, als er den ersten Augenblick nach der Profession gewesen: as wälsche *Spropriarsi*; wie auch das französische *se deposseder de tous ses biens*; dann das quasi lateinische *se incapacitare*, und endlich das deutsche sich entgnen, sich alles Eigenthums und Anspruches entfähigen f) drücken les kurz, und so vollkommen aus, als mans nur fodern kann. Bin ich itfähiget, enteignet, sind die propria, jura, actiones, alle mögliche gehabte, nd auf das künftig bevorstehende Ansprüche von mir gewichen; so sind sie och unterwegs in dem todten Meere nicht ersäufet, sondern auf jemand anern in der Welt, und zwar, wenn der Profeß zu rechter befugter Zeit nichts erordnet hat, potestate juris auf das Kloster übergegangen. Es sind also uter misgelungene Luftstreiche, durch welche die Herren Kemmerich, und Sempronius einen verdorbenen Handel haben gutmachen wollen; haud pau- felicius, ac duo illi Viri industrii, atque indefessi, quorum unus, ut Demonax ajebat, hircum mulsit, & alter cribrum supposuit; alterna pressans bera nulla manu.

§. 17.

Aber doch etwas gemach! Wir hätten dem Herrn Sempronius bey che unrecht gethan; er hat von der exceptione *facti proprii* allerdings, und var sehr nachdrücklich gesprochen. *Pag. 30.* machet er aus dem Herrn Kopp *ap. 1. §. 34.* die Ausnahme: wenn einer durch eine unerlaubte That lbst Schuld daran wäre, daß die Sachen in einen andern Stand gezt werden, als sie zur Zeit des Vertrags, Verspruch, oder Verzichts ewesen; denn es gezieme sich nicht, daß jemand für eine böse Handing noch eine Belohnung empfange; daß aber die Annehmung der vangelischen Religion in den Reichsgesetzen selbst gebilliget, mitin keine unerlaubte That sey, wolle er besser unten erweisen; zu dem önne man nicht sagen, daß die aus seinen Klostergelübden entsprosene Verbindlichkeit, seinen Erbschaftsantheil dem Kloster zuüberlasen, zur Zeit seiner Religions Aenderung schon erloschen gewesen; inem ihm ja dieselbe erst etlich zwanzig Jahre hernach angefallen. In Betreff des letzten erkennet also Herr Sempronius mehrmal, daß aus den Gelübden eine Verbindlichkeit entsprungen sey; mithin sind sie nicht unbindig ewesen; sodann ist dieses; die aus den Gelübden entsprossene Verbind-

 lich-

f) Herr Hofrath Eberhard sagt oben §. 11. selbst: er hatte zwar vorhin den Eid der Armuth abgelegt, und sich dadurch zu einiger Erbschaft unfähig gemacht.

lichkeit, seinen Erbschaftsantheil dem Kloster zu überlassen, gar nicht nach der Kunst gesprochen; dieser Herr thut, als wenn er sein Lebtag kein Religios, oder Jurist gewesen wäre; Herr! aus den Gelübden entspringt keine Verbindlichkeit, dem Kloster etwas zuüberlassen; schon durch die Gelübde selbst, und nur durch diese, wird allem, es seyn wirkliche Angehörungen, künftige Ansprüche, oder Hoffnungen abgesagt; nichts weniger, oder einfältiger, als wenn man sich zu erst folgenden, oder künftigen Ueberlassungen verbände; hat dann derselbe seine klare Professionsformel schon vergessen? oder die Worte: *ipso ingressu* (id est, ipsa professione) *in authent. Ingressi. Cod. de SS. Ecclesiis* niemals gelesen? der Ausdruck des Herrn Hofraths Eberhard vom unfähig machen *supra* §. 11. will eben dieses sagen. Was das erste von einer unerlaubten That, und also die *Exceptionem facti proprii* anlanget, so steht zwar (*vid. supr.* §. 8.) in den Rechten vieles von derley *facto proprio* insgemein, durchaus, und ohne Unterschied geschrieben; daß es aber nur ein factum turpe, prohibitum, etwas unerlaubtes seyn müsse, läßt sich nirgend antreffen: und eben deßwegen hat auch *Vinnius ad* §. 2. *Inst. de inut. Stip. in notis* die Worte: *si facto*, *aut culpa* nicht unterschieden, sondern alternative zusammen gehängt, und so auch *in comment. n.* 11. keinen Unterschied gemacht. Kurz! das Naturlicht giebts schon, wie läppisch, und widersinnig es lasse, daß die Verbindlichkeit in einem zwey gleichbindigen Contrakt von eines freyen Willkuhr abhangen möge; ist er einmal verbunden, und springt wider des andern Willen davon ab; so thut er schon unrecht; und was unrecht ist, läßt sich nicht recht heißen; darum giebt es auch bey uns Katholiken keinen solchen Hirschbock, (dessen mögliche Existenz alle obigen Texte in §. 8. anstreiten) wo möglich wäre, daß eine *Professio Religiosa*, *contractus bilateralis utrinque obligatorius* nur nach des einen Theils Willkuhr zerrissen werden könnte. Deßwegen aber muß der Herr Sempronius wegen dem, da er sagt, daß seine Veränderung der katholischen, und Annehmung der evangelischen Religion in den Reichsgesetzen selbst gebilliget, und daher seine Aenderung keine unerlaubte That sey, über uns nicht böse werden, wenn wir, weil halt die Reichsgesetze in Betreff der Religion auch eine bilaterale Arbeit sind, die Worte: gebilliget seyn, ohne allen Nachtheil etwas deutlicher erklären, und ihnen ihre wahre Bestimmung geben.

Ohne sich über den Ausdruck *Religio tolerata* (wie auch schon oben *Cap.* 3. §. 12.) hier aufzuhalten; indem doch von dem, ob die alte verbleibende Religion ihres Orts erst zu recipiren, und zu toleriren sey, natürlich vernünftiger Dinge keine kluge Frage seyn konnte, oder kann; so ist doch immer richtig, daß wenn die protestantische Religion neben der Toleranz auch recipirt genannt wird, sie deßwegen nicht, als nur ganz ungeschickt, für gemeinsam

gebil-

gebilliget, und zwar ex J. P. angegeben werden kann. Man darf nur die Beschreibung der Toleranz, welche bey *Boehmer Diss. de Tol. Relig. Effect. cit.* Cap. 1. §. 3. und in *J. E. P. T. 4. L. 5. t. 7. §. 161.* anzutreffen, in Betrachtung ziehen: *Tolerantia*, sagt er, *est affectio animi, indeque fluens declaratio, qua ex rationibus justis, probatisque illa, quae nobis adversa sunt, vel a nobis non probantur, prohibere, aut declinare non possumus, vel non debemus, patienter ferimus, illis non repugnamus, aut resistimus, immo aliquando pro pace publica expresse admittere cogimur, ut ea ne quidem externe improbare queamus, utut eadem judicio nostro non probemus. Non probare*, heißt doch auf deutsch nicht, billigen, oder gutheißen.

Similem descriptionem tolerantiae habet Zallwein Princip. Jur. Eccles. Tom. 3. quaest. 2. Cap. 5. §. 10. Nun insgemein hinschreiben, daß des Sempronius, und zwar eines religiosen Professen Annehmung der protestantischen Religion in den Reichsgesetzen, folglich auch von katholischer Seite gebilliget sey, ist ein klein bisgen zu affectirt gesprochen g)

§. 18.

Lächerlich ist, daß nun auch das Conc. Trid. selbst dem Gelübdbruche zu statten kommen soll; und wie so? ja! sagt Herr Sempronius §. 16. *Sess. 25. de Regular. Cap 16. statuirt* es, die Verzicht eines Novizens sey kraftlos, wenn das Klosterleben nicht erfolgt; also auch die Verzicht eines Professes, wenn er das Kloster verläßt. Ursache: die erste nach dem *Concilium* ist deßwegen unkräftig, weil die Annehmung des Ordens nicht erfolgt; *ergo* auch des letzten, weil die Ursache der Profeß, und Verzicht, nämlich der angenommene Orden aufhört. Also unser gewaltige Philosophus; denn er erzählt *pag. 11.* selbst, daß er die Philosophie, folglich auch Dialektik studiert habe. Er wird, wenn wir es immer recht eingenommen haben, ohngefähr wohl soviel sagen wollen: bey offenen Thoren kann man zur Stadt hinaus; ergo auch bey gesperrten, oder wenigst sodann, wenn sie ein in die Delila verliebter Simson, wie einst zu Gaza, aushebt, und davon trägt. Dieß läßt sich nun von dem Herrn Sempronius endlich schon noch hören; aber für einen Professorem publicum, wie Herr Kemmerich, lautet es nicht wohl, sondern ärgerlich übel, daß auch er eben so bindig a minori ad majus, von einem Novizen auf einen Professum, *Sect. 2. §. 8.* hat argumentiren mögen. Gleiche Schwachheit, und zwar von der ersten Gattung mit gleichem Misbrauche des *Concil. Trid.* und des *P. Engels in Colleg. J. Can. L. 3. t. 31. §. 3. n. 29.* hat auch der Herr *Replicator* begehen können, da er auf

g) Add. supra cap. 3. §. 19.

auf die allerungereimteste Art hat schreiben mögen: *etiam Novitium ante renunciatum, sed ante Professionem ad seculum reversum succedere; ergo & Professum;* quae haec intemperies!

§. 19.

Ferner mag vorgedachter Herr Professor kein Bedenken tragen, *Cap. 3. §. 1.* (es thut uns leid folgenden Ausdruck nach der Sache Würdigkeit, und weil man es uns abnöthiget, brauchen zu müssen) recht gewissenlos wider alle selbst erkannte Wahrheit folgendes zu schreiben; *eoquod Monachus sub ingressum Monasterii omnibus bonis temporalibus, atque adeo & juri hereditario renunciare cogatur.* Könnte wohl etwas fälschers, und kalumniöseres, als dieses trabale, &, quod intenditur, triumphale mendacium seyn? Nur um dem vollkommnen freyen Willen des Novizen Zeit, Muße, Gelegenheit, Prüfung, Nachdenken, und sogar eine gewisse Ungebundenheit, wenn er sich übereilet, und übereifert haben sollte, zulassen, zernichtet das Concilium die Verzicht eines Novizen auf den Fall, wenn die Profession nicht erfolgt; machet sogar ein frisches Gesetz daraus; und wenn sie erfolgt, mithin der Knopf, wie in jedem zweybündigen Contrakt, gemachet ist, bekräftiget es die schon von dem Naturrechte verhängte, und nur durch eines Gefallen nicht umstößliche Unauflößlichkeit: könnte wohl etwas bedachtsamers, vernünftigers, und christlichers seyn? Paris (so pflegen es die Candidaten, um die Aufnahme in das Kloster, öfters mehre Jahre inständig bittend, auch fußfällig zuthun) Paris machet sich um die Helena herum, bedienet, suchet sie zu heirathen; endlich verbinden sie sich; werden ordentlich copulirt; machen so zusagen gegen einander Profession. Läßt sich bey ihnen (und sonderheitlich bey dem Paris) mit Vernunft auch wohl sagen, daß sie, daß er, die vor Pfarrer, und Zeugen freywillig, und in vollem Ernst versprochene eheliche Treue, wie es der Ehecontrakt schon von selbst mit sich bringt, einander zuhalten gezwungen worden? Indessen schweifet Paris aus; man machet ihm den Proceß, und nach Sachsen Recht wird ihm der Kopf ins Feld geschlagen. Ist das nicht, weil er zur Haltung der freywillig versprochenen ehelichen Treue gezwungen worden, gottlos ungerecht? sind dieß auch Professor mäßige Gedanken? Die Sprüche: quae ab initio inter contrahentes sunt voluntatis, postea fiunt necessitatis, also, daß keiner nach bloßer Willkuhr davon abweichen kann, sind bekannt; sodann giebt es auch negotia, wie praeclarus Auctor Bigae §. 27. de matrimonio wegen der Klausel des Rebus sic stantibus wohl anmerket, quae aut plane nulla, aut certe privata nulla, & uti apud Protestantes, non nisi in quibusdam casibus publica auctoritate dissolvi possunt; inter quae merito & vota numerari debent; denn, was einmal gelobet worden, das sollst

ollst du halten, und thun, wie du dem Herrn, deinem Gott, ver-
heißen, und freywillig mit dem Munde geredet hast, *Deut. 23, 23.*

§. 20.

Schier hätten wir das Beste, wie es wenigst Herr Sempronius da-
r hält, vergessen; *pag. 30.* schreibt er so verträulich, und trestreich, als
enn ers selbst gläubte; seine theuren Worte sind diese: am allerdeutlich-
en aber, und so, daß kein Zweifel mehr übrig bleibt, kann man end-
ch daraus den Schluß machen, daß des Sempronius Profession, und
ie durch dieselbe geschehene Verzicht durch die erfolgte Religionsän-
rung ungültig geworden sey, weil die Klausel: *Rebus sic stantibus,*
sdann insonderheit Platz hat, wenn ein Geschäfft in Ansehen eines
wissen Standes errichtet worden; und da ruft er den berühmten Joh.
iottlieb *Heineccium* in seinen *Elementis J. N. & G. L. 1. Cap. 16. §. 416* zu
ülfe; seine Worte, sagt er, sind gar zu schön, mithin wollen wir sie
ich hersetzen: *eadem est ratio, si contemplatione certi status ad aliquid praestan-
m simus obligati. Perinde enim est, ac si sub conditione, si duret ille status, pro-
ssum esset; cum ergo deficiente conditione & obligatio cesset; sequitur sane, ut &
utato statu obligatio, in illo statu unice fundata, cesset.*

1) schreibt, und fabelt der gute Herr hier von den Gelübden, von der
ofession, und dem Statu Religioso etwas daher, so falsch, so ungereimt, als
enn er durch seine zwölf Kloster Jahre von diesen Dingen auch den gering-
n Unterricht nicht empfangen, oder einen wahren Begriff sich gemacht hätte;
schreibt wider Wissen, und Gewissen, wie ein Mensch, dessen Sinne durch
s bezaubernde *sic non stantibus* schon verrücket worden. 2) ist nicht wahr,
ß, de quo membro sequenti plura, die Gelübden, die Profession intuitu,
ntemplatione, in Ansehen des (quasi futuri) Status Religiosi abgelegt wer-
n. Das Probier Jahr, und wenn der Profession Verzichten, Verordnun-
n noch vorgehen, diese sind, und geschehen in Ansehen der folgenden Pro-
ssion, des religiosen Standes; sind auch deßwegen, wenn die Profession
cht erfolgt, unbindig: durch die Profession aber wird der Stand wirklich,
sentlich angetreten, und schon angefangen.

3) ist falsch, daß, wenn gleich Sempronius den Aufenthalt, die Klei-
ng, alles Aeußerliche, und auch seine Religion geändert hat, er sich hierdurch
der Wahrheit von dem religiosen Stande, von dem Statu, Votis, & ob-
gationibus Religiosi professi im geringsten losgemachet habe, oder habe los-
chen können; dieses ist zwischen uns in quaestione, und muß daher nicht für
htig *supponirt*, noch weniger kann es zur Probe gebrauchet werden.

4) ist *per supra §. 8. citatas Leges* wieder nicht wahr, quod Conditio: an vel quamdiu in Contractu bilaterali obligatus quis esse velit, in arbitrium promissoris conferri possit, minus, quod in arbitrium professi (wie die Lehre des *Heineccii* hiezu gerne misbraucht werden möchte) collata sit. Und so bleibt

5) immer nicht wahr, quod quis obligationes bilaterali modo contractas *suo facto*, & *arbitrio* excutere possit. Will aber

6) die sonst gute Lehre desselben auch auf diesen ausgenommenen Fall des *facti proprii* angewandt werden; so ist sie pro hoc casu falsch, und die Anwendung boshaft. Nur sodann, wenn zum Beyspiele

7) ein Vormund die Vormundschaft nicht nach seinem Eigensinne aufgiebt, sondern auf rechtmäßige Art davon entlassen wird, wird er der vormundschaftlichen Pflichten für das künftige los; läuft er aber eigenmächtig davon; so behält er die Pflichten seines vormundschaftlichen Standes auf dem Hals, und muß nach jenen auch ferner für alles Rede und Antwort geben. Und so geht es auch mit einem Ordens-Profeſs, und Deserteur; professus abdicavit omne proprium, etiam voluntatem, atque potestatem cum capacitate proprii quidquam possidendi, aeque ac uxorem ducendi; est persona moraliter nova, tota alia, cujus ossibus illae obligationes jugiter adhaerent, ab ipsa nunquam excutiendae; er muß harren, es mag gleich biegen, oder brechen: desertirt er, so ist er zwar quod ad locum, nach seinem Aufenthalte außerhalb; deßwegen aber bleibt es quod ad *Statum*, stabile vitae genus, innerhalb doch immer bey dem vorigen. Und hiemit dörfte es von dem schandvollen Misbrauche der renommirten, und übel verschreyten Sickmühle des *Rebus sic stantibus* genug gesagt seyn.

Membrum II.

Renunciatio intuitu *futuri* Status religiosi.

§. 1.

Ad detegendas miseras, & vel quorundam veras, aut studiose simulatas ignorationes, vel aliorum futiles cavillationes in materia votorum, atque professionis Religiosae oportet saltem aliqua, & cumprimis definitiones praemittere; nam per illas ignorationes turpiter peccatur, atque impingitur; definitur autem *Votum*, *esse promissio spontanea*, & *deliberata Deo facta de meliori bono*; dicterium, quo verba: *melius bonum*, praecipue, quod ad votum Castitatis a DD. Protestantibus carpitur, hic non moramur: *Professio religiosa est Contra-*

ctus

s facer, realis, quo se homo per solennem trium votorum nuncupationem voluntarie dit Deo, & Religioni ab Ecclesia Dei adprobatae, interveniente acceptatione, & tua obligatione ipsius Religionis ad alendum, retinendum, & tanquam filium tra- idum ipsum religiosum professum per Superiorem explicata. Vel ex his constat, im ineptus, atque unice ad fallendum compositus sit ille loquendi modus: a nuncupari, professionem fieri in Ansehen, *intuitu*, *contemplatione futuri us Religiosi.* Dieß ist, wie schon *praeced. §.* in etwas berührt worden, ein)ernatürlicher falscher Begriff: nur das Noviziat, oder die Probirzeit ist in sehen des künftigen religiosen Standes verordnet.

§. 2.

Audiamus etiam, antequam ad rem accedimus, quae *D. Kemmerich*, at- : *Boehmerus* de votis generatim adferunt: quod ille *pag. 20. §. 7. in f.* habet, ne jucundum, nisi si omnino perfrigidum est; ait: *& licet vel maxime Deo iquam polliceri videatur Monachus; bona tamen temporalia in Deum non trans- ', nec transferre intendit; quippe quibus Deus non indiget.* Nec inficetum acu- n illud *Boehmeri* est in *J. E. P. tit. de Voto §. 3.* ubi: *praeterea cui quid pro- to, cui me obligo, & obstringo, tale quid offero, ut ejus intersit, promissum a me ıstari; hac deficiente circumstantia, vinculum juris deficit; ecquid autem Deo iipotenti promitti potest, ut Ejus intersit, hoc, vel illud praestari?* addit D. *mmerich pag. 27. n. 2.* cedro, & chalybe dignum: *quod a Deo illud, quod ito abdicatum erat, statim acceptatum fuerit, haud dubie gratis adseritur, & in- i adhuc probatione indiget; Deum enim cum hominibus de adquirendis, vel amit- dis bonis temporalibus pacisci, vix unquam probabitur.* Quid viri isti, dum de smodi rebus garriunt, hominis sint, nos quidem plane ignoramus; doch ist : gar zu handgreiflich, daß dieses erzmagere Kritteln körperlicher, und geist- :r nicht seyn könnte a): aut quis solenniter ineptit adeo, ut temporalia in

 Deum

a) Der heydnische Seneka hätte sich geschämet, von seinen Göttern also zure- den, wie diese zween Christen von dem einigen wahren Gott fabeln: als Bion, Sophista callidus, aut esse omnes homines sacrilegos, aut nullum, aus der Ursache, quod omnia Deorum sint (wie eben diese Herren dergleichen falsche Schwänke mit ihrem: *Deum his non indigere*, und mit dem *Interesse*, machen) behaupten wollte, stopfte ihm *Seneca de Benef. lib. 7. Cap. 7.* das Maul, und sagte: *hic respondetur; omnia quidem Deorum, sed non omnia Diis dicata; in his observari Sacrilegium, quae religio Numini adscripsit.* Ist es nicht eine Erzschande, wenn, und daß solche Herren, und Christen von ei- nem Polytheisten über das: *omnia Dei sunt*, und: *Deum non indigere bonis* tem-

Deum ad modum hominis, qui illa possideat, illis utatur, fruatur, *transferat*, aut *transferre* intendat? dieß sind junge Scherze, und keine mannbaren Begriffe von einer Sache. Was braucht es des ungereimten spottweisen *transferirens*? *Ecce nos reliquimus omnia*, & *secuti sumus te*, heißt es bey Matth. Kap. 19. v. 27. und gleich darauf v. 29. & *omnis*, *qui reliquerit uxorem, agros propter nomen meum* b), *centuplum accipiet*, & *vitam aeternam possidebit*. Hier redet Christus, der Herr, nur vom verlassen um seines Namens willen, und nichts von dem einfältigen *transferi*ren auf ihn; auch ist hievon in der Profeßformel, die doch Herr Kemmerich selbst anzieht, nichts zufinden: Die Bewegursache um meines Namens willen, setzt alles in das Klare, und außer Zweifel, wie es gemeynet sey. Gott, Christus der Herr, und dessen rathweise geoffenbartes Wohlgefallen, sammt dem darauf gesetztem Versprechen ist also die ganze, und alleinige Bewegursache der wirklichen Verläugnung, der Renunciation, Profession, und des hierdurch angetretenen Religiosenstandes, in welchem der Profeß auf solche Art zuleben, und zusterben Gott gelo-

temporalibus, einen Unterricht empfangen müssen? Res sacras (oder wie sie Seneca nennet, *numini adscriptas*) res sacras, Deo dicatas, consecratas, obwohl sie über die Arten, oder ritus consecrandi, dicandi vieles zu fabliniren haben, können, und thun dieselben selbst nicht widersprechen; also lassen, und müssen sie zulassen, ex bonis temporalibus Deo, etsi omnia jam ejus sint, & nullius indigeat, aliquid consecrari posse: oder was ist denn furtum sacrilegum? oder giebt es keines mehr, da doch diese eitle Kritiker in ihren Büchern selbst praktisch davon handeln? O nugae nugarum! Erst itzt hat ein großes Hirn es in das Klare gesetzt, daß Gott der zeitlichen Güter nicht bedörfe; vor dem waren die Gänsköpfe der albern Meynung, daß David, da er *Ps. 15. Deus meus es tu; quoniam bonorum meorum non eges*; oder: bonum meum nihil tibi confert; und *Ps. 23. Domini est terra*, & *plenitudo ejus: orbis terrarum*, & *universi*, *qui habitant in eo*, auf seiner Harpfe gespielet hat, nur gescherzet, daher er auch Gott, als der es unbedürftig war, niemals ein Opfer gebracht habe: allein diese Meynung hatte nur in jenen benebelten Zeiten Platz; itzt denket man viel stärker; nicht mehr nur auf der Oberfläche weg, sondern wohl auch durch, und durch, und zuweilen so stark, bis es auch löcher absetzt. Dieses christliche: *quippe quibus Deus non indiget*, lautet um die Wahl etwas schlechter, als jenes heydnische des *Juvenalis:* dicite Pontifices! in templo quid facit aurum?

b) Ohne Zweifel, wenn der, wie man sagt, geschnäpige Herr Kemmerich, dabey gewesen wäre, wurde er Christo dem Herrn in die Rede gefallen seyn, und gesagt haben; Herr! wie so? Du hast ja dieser Dinge nicht vonnöthen?

:lobet hat. Der nichtswürdige, niederträchtige Anhang, welchen Herr Kem- ıerich mit dem erzkahlen; *quippe quibus Deus non indiget*, beygesetzt, ist um eles jünger, als nur jung; oder ist etwann Christus der Herr, da er v. 29. ıs herrliche Versprechen gethan, jener Häuser, Aecker, und Weiber 2c. wel- e um seines Namens willen verlassen worden, auch bedürftig gewesen? an on ergo *Kemmerichianum* illud: *his Deus non indiget*, monstrosum est, frigi- ıssimaeque nugae sunt?

§. 3.

Paulo minus, aut magis ineptum illud *Boehmeri* est: *ecquid Deo omnipo- nti promitti potest, ut ejus intersit, hoc vel illud praestari?* Wenn dieses *inter- e* so fleischig, so rohe, so sinnlich, wie unter Menschen genommen, und ad lquirendam obligationem ex promisso erfodert wird, so ist alles nichts, was in r Bibel alten, und neuen Bunds, insonderheit Deut. 23, 23. von allerhand elübden vielfältig geschrieben steht. Zwischen Gott, und denen, welche um ines Namens willen, es geschehe mit, oder ohne Gelübd alles verlassen, muß ch im Geiste, und in der Wahrheit etwas vorbeygehen; und zwar auf Seite s Menschen ein ernstlicher Entschluß, eine Verläugnung, Entsag- und Ver- ssung etwann durch Gelübd, und auf Seite Gottes, daß er eben darum, eil er ein Versprechen darauf gethan, es sich gefallen läßt, und annimmt, so, daß, wer einmal die Hand an den Pflug gelegt, nicht mehr zurücksehen :rf; Was hat nun Gott für ein Interesse dabey? etwann ein pecuniarium, ıß des Professen peculium auf ihn *transferirt* werde, wie unsere Herren subtilisirer, und Grillenfänger so rohe, rauh, und fleischig denken können? ıd nicht denken wollen, daß Gott seiner Accidental-Glorie, Verherrlichung, ıd Ehre wegen sich an des Menschen Heil, aus purer Gnade, und ledig gnä- gem Willen, dergestalt hat gelegen seyn lassen wollen, daß der himmlische later deßwegen auch seines Sohnes nicht verschonet, sondern ihn zur Erlö- ıg, und zu Erreichung jenes Absehens dargegeben hat; *Omnem, qui invocat men meum, in gloriam meam, creavi eum, formavi eum, & feci eum*, sagt Gott y *Esaias Cap. 43. v. 7.* Ist dieß kein Interesse, versteht sich ein solches In- :esse Gottes, welches sich derselbe, hoffentlich aus keiner Bedürftigkeit, son- rn pur aus gnädigem Willen, und Barmherzigkeit gegen sein Geschöpf bst vorgestecket hat? O ihr nasenweise Schriftgelehrte!

§. 4.

Wie kömmt es aber, daß *Boehmerus*, der doch *§. 14. 15. & 16. ibid.* r Votum promissionem Deo fieri, Hunc eam acceptare, & voventem obli- ri selbst zuläßt, und behauptet, so wunderlich raisonniren kann? das wissen

 wir

wir eben nicht. Wir hätten zwar gerne auch von den Ananias, und seiner Gattin Saphira Act. 5. als verglübden Leuten eine Meldung gethan; allein dieser unser Tribunus intercedirt, und sagt *ibid.* §. 8. & 15. *Sanctum Athanasium, conjuges illos votum fecisse, per errorem sine omni fundamento supponere; atque id ex v. 4. Act. 5. liquere, ubi Petrus rotunde fatetur, & agrum, & pretium agri ante oblationem fuisse in ejus libero arbitrio. Obtulisse autem subdole partem pretii in usus pauperum loco integri pretii, quod sese offerre simulabat, & ita propter extremam hypocrisin punitum fuisse.* Ita hesternus iste, contra communem sensum antiquissimorum Patrum, Cypriani, Athanasii, Basilii, Ambrosii, Chrysostomi, Hieronymi, Augustini &c. frutex sit, qui non perspiciat, *Boehmeri* brutam, futilissimam Crisin esse. Confutemus eam; quod *ante oblationem* ait, haec inanis, & falsa persuasio, pura puta captio est; nec ex hoc conficitur, Ananiam plane nunquam vovisse, aut animo serio destinasse, pretium, ad exemplum aliorum in communem usum offerre. Ante hoc votum, aut destinationem utique & ager & pretium in ejus arbitrio erat. Vendidit, ut contextus capitis praecedentis indicat, ea mente, ut alii. Si votum nullum intervenit, nec pretium destinatum, consecratum erat, omnino falsum esset, Ananiam fraudasse *de pretio* agri, er habe, wie es in der protestantischen Bibel heißt, etwas davon entwendet. Non de nostro, sed de *alieno* clepimus. Auch wenn nichts verbindliches, kein Gelübd vorgegangen; so war der Satan wohl der einfältigste Tropf, den Ananias zuverführen, von dem Kaufschillinge, der nach der widrigen Meynung sein, und nicht vovirt war, etwas zu entwenden; desgleichen, weil Acker, und Geld auf solche Art nach der Böhmerschen Misdeutung in desselben Willkühr stund, hätte Petrus wohl keine befugte Ursache gehabt, ihn, und sein Weib über den wahren Werth zur Rede zustellen, noch, daß er dem heiligen Geiste, dem ja nichts verheißen war, vorgelogen habe, zu sagen, und noch weniger ihn sammt dem Weib mit dem gähen Tode zustrafen. Inanissimum proin est inventum *Boehmeri*, quo fingit, Ananiam ob hypocrisin, de qua nec minimum vestigium ibi, punitum fuisse; quod quidem adeo planum, atque evidens est, ut, si modo rei gestae historia non fallaci trutina examinetur, *Boehmerum* fucis suis, & Deo, & sibi, & aliis mentitum fuisse, palam sit.

§. 5.

Ejusdem farinae, aut furfuris est, quod D. *Kemmerich n. 3.* subjicit: *falso supponi, per juramentum Deo aliquid promitti; cum juramentum sit oratio accessoria, quae orationi principali, veluti promissioni adjicitur, ejusdem confirmandae causa:* absonum quidquam magis a viginti annis non legimus; haud dubie vir bonus, dum viveret, non negaverit, per votum Deo illius, quod agitur, non ignaro cum tacita provocatione Vindictae divinae, si vovens fefellerit, aliquid promitti:

tti: ad quid ergo inconcinnus susurrus iste, quando perspicuum est, de junento tanquam oratione accessoria, & a voto distincta loqui, non nisi sesquilales nugas esse? votum enim absque jurata promissione, etsi jurisjurandi ntio speciatim non fit, concipi nullo modo potest c) Fuimus equidem in his *bmeri*, & *Kemmerichii* Somniis non nihil prolixiores; verum ita oportebat; n ad propulsandam a sanctis Patribus, & ab ipso divino Codice injuriam, n ad temperandam de viris istis, & horum similibus, quasi falli, aut fallere possint, aut non velint, praeconceptam opinionem; denique etiam ad staiendam illam, nimirum Ananiam, & Saphiram voto obstrictos fuisse, veriem, quae quidem in hac, quam tractamus, materia Votorum quod ad illon obligationem, atque violationem, maximum momentum, usumque ha-, & praestat; & postremo, ut ab insulsis, frigidissimisque ejusmodi siculis ris nobis tandem quietis esse liceat; & ita quoque oporteret saltem. Nunc um in viam, unde a §. 1. digressi sumus.

§. 6.

Ipsis igitur votis Professus tradit se Deo; renunciat rebus suis, & spe- omnibus, actionibus, Nominibus, juribus praesentibus, & futuris, und t, wenn er nicht zu gehöriger Zeit vorher darüber verordnet hat, all diesen Beltplunder dorthin übergehen, wohin es die Rechten schon längst verord- haben: er verspricht untereinst, so zu leben, zu bleiben, und Lebenslang harren; Denn Vota religiosa solennia ad tempus sind bey den Katholiken, ein jeder, und sonderheitlich jeder Noviz weis, eine ärgerliche Chimere. wird, und ist schon durch die Profession ein wahrer Religios, in religio- Stande, der nicht erst künftig folgt; re ipsa jam adiit, induit *Statum*, & ligationes ordini, & Religioni Catholicae innexas, quibus se ipsum, aut ulla W. illum eximere, aut deinceps per transitum extricare nulla ratione potest.

c) Inde etiam adparet, quam insipidum illud sit, was Sempronius *P. 31. in f. & seq.* von dem: *juramentum sequitur naturam actus*, anführt: es ist ja ungereimt, hier von einem hinzugekommenen Eide sprechen; weis er dann nicht, daß von einer Promissione homini facta, & juramento confirmata keine — sondern de Voto, von einem Gelübde, und also de promissione, etsi in manus hominis, Deo facta, die Rede ist? da ist es einfältig, von einem negotio principali, cui juramentum *accedit*, und von dem *sequitur naturam actus*, reden; promissio fit Deo, qui non ut testis negotii principalis invocatur, sed ipse acceptans, & si fallamus, vindex est. Ob nun auch die Gelübde das stille Beding; *nisi facto meo fefellero*, mit sich führen, ist eine andere Frage.

est. Es ist also ungereimt, und sehr ungeschickt, das votum Paupertatis, renunciationem, atque incapacitationem eidem innexas pro rebus respecti ad *futurum* Statum religiosum, wider allen gesunden Begriff der Sache, N tur, und Wesenheit ansehen wollen. Das Geschäfft der Gelübde (man m es, weils nicht eingehen will, schon öfters einkäuen) der Profession, und Statu religioso wirklich seyn, wird auf einmal gänzlich vollbracht; negoti est perfectum, absolutum, completum, non habens effectum suspensivu aut tractum successivum; tempus a Professione futurum est tantum quid c sequens ad obligationes irretractabiles jugiter, continenter, & perenniter implendas: schier so, wie bey einem Soldaten, der zur Fahne geschwor läuft er davon; so knüpft man ihn, ohne dergleichen vieles aus seiner W kühr entspringendes excipiren, auf.

§. 7.

Es ist daher nicht einmal nur erträglich, sondern bis zum Gähnen schl raisonnirt, da Herr Kemmerich *Cap. 3. §. 3.* sagt: *Monachum non alian caussam bonis temporalibus, & juri succedendi renunciare, quam propter vitam m sticam, cui se mancipare vult; atque adeo propter votum Paupertatis, ad quod tuitu Status Monachalis se obstringere cogitur.* Wegen diesem grund schen, und gewissenlos hingesudeltem *Cogitur* hat er schon seinen verdien Lohn bekommen; und daß das *mancipare vult* widersinnig, und einfältig sprochen sey, mag er, oder doch endlich andere aus vorstehendem zweyten S satze erlernen; Et quis, quaeso, est, aut quis unquam fuit, aut vero quis possit, qui haec in viro, qui ad confutandum publice Scriptorem Catholic conductus est, ferat, concoquat? profecto enim, quae in medium profert, re quovis aqueo insulsiora sunt.

Membrum III.

Actus Agentium non operari ultra eorum intentionem.

§. 1.

Und dieß ist billig; nur muß man keine böse verborgene Absichten, u Streiche zu Berückung des Mitcontrahenten im Sinne führen; dergleic sind, wenn man sich nicht schämet, zu sagen: die Gelübde, Verzichten v stünden sich nur dahin, so lang man im Orden bleiben wurde. Oder n des Herrn Kemmerichs Latein: *actus agentium non operari ultra eorum in tion*

iem, atque ideo voventem, & renunciantem se tantum obstringere intuitu Status giosi, quem postea ex libertate Conscientiae deserit. In Wahrheit dieß sind h wunderliche Herren, welche den aufgelegtesten Schwänken eine Farbe ustreichen die Geschicklichkeit besitzen: Um dem Herrn Kemmerich alle tschuldigung abzuschneiden, wollen wir seine eigene Worte aus dem *Cap. 1. 2. & cit. Cap. 3. §. 6.* hieher setzen: *Beringerus per Professionem religiosam* id eben dieses hat sich auch mit dem Gerstlacherschen Sempronius zugegen) *ac vota solennia omnibus bonis temporalibus, tum hereditariis, tum aliunde ssoriis, & omni insuper juri talia habendi, aut ut propria possidendi, aut per viam s exigendi, aut quoquo modo per eam viam adquirendi, in facie Ecclesiae publice, ite, ac libere cessit, ac renunciavit in perpetuum.* Atque eidem formulae x subjungitur: *juxta illam suam in supra dicta sua professione promissionem Deo am, qua vovit, & promisit Deo omnipotenti toto tempore vitae suae servare ilam fratrum minorum vivendo in obedientia, sine proprio, & in Castitate.* So as factum beschaffen: nun aber hat der desertirte Beringer, wie es dem rrn Kemmerich ohngefähr geträumet d), schon bey der Profession, wider klare, deutlich ausgesprochene Worte, die mausstille Intention gehabt, nlich, daß der ganze Handel nur auf solang gemeynet sey, als er im Ort bleiben wolle. Wir setzen, und verpfänden unsern Kopf, und was man , darauf, wie es nicht einmal möglich sey, daß es solch einen verruchten ttes Spötter gäbe, dem jene zwo widersprechende, nämlich die vor, und en Gott öffentlich erklärte, und die ganz entgegen gesetzte stille Intentionen, Meynungen bey jener feyerlichsten Handlung ernstlich auch nur zu Sinn nmen könnten: aber dieß ist wohl möglich, daß Männer, öffentliche Schulnner, um nur einen bösen verzweifelten Handel gegen den katholischen Theil, gerathe wohl, zuschützen solch unsinniges Fabelwerk aus- und einem Pronten, der vorhin niemals daran, und es erst bey, oder nach der Desertion gedacht, anzudichten gut genug seyn mögen.

§. 2.

Die nämlichen Herren, wenn sie über die sogenannte Restrictiones menes zusprechen kommen, können ihren Vorrath nicht genug ausleeren: wenn r dergleichen Gezeuge, um etwas durchzutreiben, in ihren Kram taugt; so

d) Oder hat er dem Beringer wohl gar mit offenen Augen in das Herz hineingesehen? nam perspicacissimus est noster hic; supra hominis conditionem remotissima, minuta, exigua, & quae insuper latent, videt iste summus Jupiter.

so wissen sie es so schön herauszukleiden, und mit lehrreichen Rechts- und Unrechtssprüchen zubehängen, und heraus zu putzen, daß sich sogar ein Blinder betrügen lassen muß. Man darf nur den *Stryk tract. de Jure sensuum Dis. 10. de jure Cogitationum* fragen, was er de restrictione mentali in juramento, womit die Gelübde übereinkommen, halte; so nennt er *Cap. 3. n. 33.* derley restriction *rem iniquam, & perjurii plenam*, und verabscheuet die widrige Lehre auf alle Weise; und da hat er ganz recht. Vielleicht aber möchte es einem Ueberläufer besser geholfen, oder doch gerathen seyn, wenn man auf solche Art die mit derley restriction abgelegte Vota gar für ungültig hielte? allein diesem, und der Frage: *an jurans aliud cogitans, aliud verbis juramenti exprimens, valide ex tali juramento obligetur*, begegnet derselbe *n. 10. — 16.* gar recht, und sagt: *si ad alterius instantiam quis juraverit, & verbis ambiguis* (welches doch bey einer Profession nicht geschieht) *usus fuerit, non cogitationem jurantis, sed intentionem juramentum exigentis attendendam esse, per textum in Cap. 9. Caus. 22. q. 5. ubi summa ratione ita loquitur Isidorus: quacunque arte verborum quisquis juret, Deus tamen, qui Conscientiae testis est, hoc ita accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit. Ex quo textu Theologi Protestantium unanimiter concludunt: omne juramentum secundum intentionem illius, cui juratur, intelligendum esse.* Und da muß man den Theologis, und JCtis Catholicis ganz gleiche Ehre widerfahren lassen; denn es träumt noch heute keinem anders. Das nämliche behauptet auch *Pufendorf de J. N. & G. L. 4. Cap. 2. §. 5. & 15. Vitriarius in Inst. J. N. & G. l. 2. Cap. 13. §. 8. Frantzkius L. 2. res. 2. Boehmer Introd. in J. D. tit. de Jurej. §. 5. Hellfeld ad ff. eod. tit. §. 792.* ubi adlegat *legem 3. §. f. eod.* & *Müller de moral. reserv. ment. in juram.*

§. 3.

Es hat auch dieses schon vorlängst der von dem *Grotius de J. B. & P. L. 2. Cap. 13. §. 3. n. 3.* über dieses Chapitre angezogene *Cic. de Offic. Lib. 3.* ebenfalls wohl eingesehen, da er sagt: *quod ita juratum est, ut mens deferentis conciperet, fieri oportere, id servandum est.* Und obwohl *Gronovius ad Grotium ibid. lit. bb.* anmerket, vocem illam *deferentis* in loco *Ciceronis* ab optimis Exemplaribus abesse; so thut dieses doch gar nichts zur Sache; denn die Natur des Wesens giebt es schon von selbst; *etsi enim*, prout *Hertius ad Pufendorf cit. §. 15. lit. b.* probe advertit, *id, neminem ex jurejurando aliter obligari, ac jurare intendebat, admitti possit, si quis proprio motu, deferente nemine, juraverit; tamen minime id obtinere, quando alter jusjurandum detulit, quem proinde, velut ex pacto, de animo meo certiorem reddere debeo.* Es ist sich daher nicht unbillig zuverwundern, wie *Leyserus*, perspicacissimus alias, & primae notae JCtus illam Isidori regulam *Spec. ad Pand. 567. med. 7.* mit dem allda angezogenen

Grib-

rribner zuverwerfen, und zuschreiben sich hat ankommen lassen mögen: *n diu esse, quod Doctores hanc sibi regulam fecerunt: jusjurandum interpretandum e secundum mentem ejus, cui juratur.* Perinde, ac si ignorasset *Leyserus*, eam gulam jam in *Cap. 9. Caus. 22. q. 5.* praescriptam esse; neque recordatus et, *med. 3. Spec. 44.* se ipsum docuisse, quod jus Canonicum (si modo dissensiones quod ad Religionem excipiamus) etiam apud ipsos Protestantes, non iidem ex Pontificis, sed Imperatoris, & Ordinum Imperii, qui illud receperunt, & in Comitiis Wurzeburgensibus Anno 1241. habitis publica Lege ud *Lehmannum in Chronico Spirensi L. 5. Cap. 108.* confirmarunt, voluntate lere; non ergo Doctores eam sibi fecerunt regulam. Dubium, ait *Leyser*, ntra illam regulam nec saltem in recta ratione, sed & *in l. 99. pr. d. V. O.* ndatum esse. At vero pessime nos habet, potuisse Virum in ceteris adeo sacem vel cogitare quidem, regulam ad eum casum pertinere, quando ille, i, seu quo deferente, & explicante, juratur, mentem suam non aperte satis, ire, candide, distincte declarat; Aut quis quaeso amicus illius regulae tam condite, tam praepostere cogitat? dein quis est, cui incumbit, an non juturo, si formula jurisjurandi non clarissime ad captum, & intelligentiam am concepta sibi videtur, ut antequam dubius, non intelligens juret, pericuam explanationem poscat? de satis explicata itaque, & minime ambigua sjurandum deferentis, aut exigentis mente regula illa plane optima, & sassima intelligenda est: *fere, ut apud Romanos*, ait *Pufendorf cit.* §. *15. cum in latione jurisjurandi juberetur quis, jurare ex animi sui sententia, id non eum bebat sensum, quasi juramentum valeret, prout quisque super eo in animo suo nserit, sed, ut indicaret, serio, non simulate aut ficte, vel ludibrii caussa randum.* Es müssen also schon die heydnischen Römer nur aus dem Narlichte geurtheilet haben, daß derley Schwänke, welche unsere Herren dem ielübdseide christlich anzudichten keine Scheu tragen, unerlaubt seyn. Cerum si formula jurisjurandi ambigui sensus, & amphibolia est, & jurans eam n eodem modo, quo deferens, idque sine fraude, simulatione, & serio inlligit, hoc casu toti adsentimur *Leysero*, interpretationem, ceteris tamen, ut unt, etiam paribus, fieri contra eum, qui clarius loqui & potuisset, & deuisset. Daß nun aber die Gelübds- und Professionsformeln, weil sie, wie err Kemmerich solche selbst beygebracht, klar, deutlich, ausgedrückt, bemmt, und nicht im allergeringsten zweydeutig, oder einem Zweifel unterorfen, ja ihrer Ausweisung nach wohl mehr als hundertmal durch die robitzeit erkläret worden sind, keine solche neu erfundene Chicanen, und Callationen zulassen mögen, braucht bey Leuten, die nur ein wenig gutes Herz, nd Willen haben, keines Beweises; die Sache ist schon selbst überzeugend; nd bey dem diese Herren Kemmerich, Replicator, und Sempronius in die-

dieser Angelegenheit den Glauben nicht verlieren, der muß in Wahrheit sehr leicht einzufädeln seyn.

Membrum IV.

Renunciationes hominis religiosi respectivae.

§. 1.

In diesem hat Herr Remmerich seine Erfindungskraft, und Stärke ganz ausnehmend gezeiget; und der Herr Replicator hat ihn, doch ganz in der Stille, auch wohl zubenutzen gewußt. Obwohl nun in dem vorgehenden membro, und in jenem von den *Rebus sic stantibus* die Hauptsache, indem es immer gleiche, und nur unter andern Nämen versteckte Ausflüchten sind, schon zernichtet worden; so muß man doch dem Herrn Remmerich, und denen, die sich durch ihn gerne verführen lassen, zu Liebe, diesen Gespenstern ihre Larven auch abziehen. Derselbe machet mit seinen sechs Verzichtarten, als renunciatio *absoluta*, und *respectiva*, *seu qualificata*; *simplex*, & *conventionalis*; *translativa*, und *abdicativa*, durch das ganze Lager des dritten Kapitels einen gräulichen Lärm; & eminus saltem hac phalange sua panicum terrorem spargere videtur; sed eamus illi obviam, visuri cominus arma, virosque.

§. 2.

Absolutam esse ait, quae fit citra ullum respectum, aut restrictionem; & talem non esse hominis religiosi, sed *qualificatam*, seu *respectivam*; und zu der letzten gehöre die Monachalis, oder Religiosa: Diese Herren fabeln gerne, damit sie leichter, und mehr schreiben können; es wäre zuwünschen, der Herr Professor hätte hujus rei usum, & exemplum, ein wohl gerathenes Beyspiel einer so gearteten *absoluten* Verzicht eines Weltmenschen in vita communi civili anzuführen, sich doch gefallen lassen mögen: er machet einen Unterschied zwischen der *absoluten*, und religiosen; und ist doch nicht im Stande, von seiner *absoluta* nur einen Casum, der sich jemals zugetragen hätte, oder vernünftig zutragen möchte, beyzubringen: denn in vita civili, communi, seculari ist es eine fabelhafte Chimere, wenn man sich eine *absolute* Verzicht, nämlich absque respectu quodam, seu caussa *civili* movente, aut etiam restringente vorstellen will; weil niemand gar so thöricht ist, und nur deßwegen renuncirt, damit er propter nullum motivum civile, seculare *renuncirt* sey. Ganz anders verhält sich die Sache bey einem Religioso profitente: dieser hat, praevis

via matura deliberatione, & annali, aut etiam protractiori tirocinio im Sinne, ein Religios zuwerden; prüfet sich, und wird geprüfet; er weis, was die Gelübde, und all anderes ausdeuten wollen; in Ruckſicht auf den Rath des Herrn Matth. 19. v. 21. (Willst du vollkommen seyn; so geh hin; verkaufe, was du hast, und gib es den Armen; so wirst du einen Schatz in dem Himmel haben; und komm, und folge mir nach) entschließt er sich, und wird zur Profession gelassen; nun legt er die Gelübde zu Gott in die Hände seines Obern ab; er renuncirt absolute, ohne Ausnahme, ohne Einschränkung auf eine Zeit, oder etwas anderes, auf Lebenslang, rebus & spebus omnibus, ohne sich mit erdenklichen qualificationibus, respectibus, restrictionibus, oder Rebus non sic stantibus aufzuhalten; ja vielmehr auch diesen insgesammt wird renunciret: res, und spes mögen am Ende zukommen, wem sie wollen: er will für sich Zeit Lebens nichts Eigens mehr haben, ja nicht einmal dessen fähig seyn, minder die angelegte Hand von dem Pfluge abziehen, und zurück sehen a). Kurz! er renuncirt auf das Wort Christi, des Herrn *cit. v. 21. & v. 27. 29.* damit er halt wegen dem Namen des Herrn renuncirt sey. Herr Hofrath, und Professor Remmerich! dieses ist nun eine wahre, eine ächte Renunciation, *absoluta, absolutissima*, dergleichen derselbe in vita communi civili aufzutreiben, und auszufabeln niemals vermögend seyn wird. Daß die Gelübde, und Profession, so, wie sie nach ihrer Wesenheit, ihrem Ziele, und Ende beschrieben worden, beschaffen seyn, läßt sich nicht widersprechen; und soll es doch möglich seyn, daß ein Professor, und zwar auch Juris Canonici die Vermessenheit besitze, diese Gelübde, und Verzicht nicht für *absolut*, sondern für *respectiv*isch, und dergleichen auszugeben, und Leute, denen es an dem wahren Begriffe mangelt, geflissentlich berücken zu wollen?

§. 3.

Conventionalis sey sie auch nicht, sondern nur *simplex*, und *unilateralis* sagt er §. 6. Aber was soll hieraus folgen? der Herr Remmerich, und Herr *Replicator* vermeynen, es sey dieses Geheimniß darunter verborgen, daß, wenn die Renunciation nicht *Conventionalis*, proinde in alicujus favorem explicite facta, & ab hoc *acceptata*, niemand ein Recht daraus zuwachse, mithin der Renunciant immer wieder zurücke treten könne; und hiezu möchte Herr Remmerich gerne den Casum, die Lehre des Herrn *Baron de Wernher P. 4. Obs. 31.* anwenden; so aber der Ursachen nicht angeht, und auch höchst ungereimt ist, weil

a) Wer seine Hand an den Pflug leget, und sieht zurücke, der ist nicht geschickt zum Reiche Gottes. Luc. 9. v. 62. vid. S. Augustin. Enarrat. in Ps. 83. n. 4.

weil dieser de Renunciatione *pactitia*, *seu Conventionali* handelt, und seine Rationem decidendi darinn setzet, daß nicht *simpliciter* renuncirt worden; unser Herr Kemmerich aber, um eines Religiosen Verzicht zu vereiteln, und unwirksam zu machen, fußet sich just in das Widerspiel in dem, daß dessen Verzicht nur *simplex*, und nicht pactitia, oder conventionalis sey; und hiezu muß die geraden Weges das widrige lehrende Observatio Wernheriana misbrauchet werden b). Man weis schon, und braucht es keines Erinnerns, daß Herr Kemmerich die *simplicem* in dem der pactitiae, oder conventionali entgegengesetztem Verstande nimmt, und in der Observation das *non simpliciter* für soviel, als *restricte* genommen wird; allein dieß thut nichts zur Sache; weil ein Religios, wenn er nicht sonderheitlich, und ausdrücklich zu Gunsten des Klosters, oder eines andern quasi conventionaliter, doch jederzeit simplicissime, absolutissime, und generalissime renuncirt. Wie ist dann möglich, gar so entsetzlich aufschneiden, auctores falsch anziehen, und misbrauchen? nicht anders, als wenn für einfältige Katholiken alles Hingesudelte schon gut genug wäre, und sie es nur gleich sohin glauben müßten. Derley verächtliche Begegnungen, und zwar in einer öffentlichen ex Professo, & mandato geschriebenen Refutationsschrift müssen einen ehrlichen Katholiken nothwendig aus dem Gleichgewichte heben, und deßwegen muß man sich auch nicht verdrüßen lassen, wenn von Rechtswegen eine billige Empfindung darüber, wie hiedurch, zu erkennen gegeben wird.

Auf gleiche Art wollen sie sich den Unterschied einer Renunciation Juris *translativae*, & solummodo *abdicativae*, welche letzte durch die Gelübden geschähe, zu Nutzen machen: es läuft aber diese distinction mit der nächst vorgehenden fast auf ein gleiches hinaus; (denn Conventionalis, und juris translativa

wäre

b) Um den Widerspruch, und den offenbaren Misbrauch unter die Augen zulegen, braucht es nichts, als den B. von Wernherischen, und den Kemmerichschen Satz nur wörtlich hieherzusetzen; jener ist so verfasset: *Renuntiatio juris simultaneae investiturae, non simpliciter, sed tantum in paciscentium favorem, facta praesumi debet.* Dieser aber ist mit Weglassung der Worte: *non simpliciter*, auf die verfälschte Art pag. 20. anzutreffen, wie folgt: *Qui enim juri suo renunciat, id in paciscentis tantum favorem fecisse intelligitur, eoque jus suum, quatenus de tertio agitur, salvum, integrumque erit.* Nun läßt man, die ganze Welt hierüber urtheilen; denn wie reimt sich doch eine Renunciatio in cujusdam paciscentis favorem restricte facta auf einen Religiosen? könnte wohl etwas unsinniger seyn?

rden wohl nicht viel unterschieden seyn c) daher sie auch mit gleichen Ant- rten abgefertiget werden können.

§. 4.

Aus dem Titel de adquirenda, vel omittenda hereditate ist doch bekannt, b der Herr Professor wird es seinen Zuhörern selbst oft erzählet, und vor- esen haben, quod ab uno repudiata hereditas vel substitutis, vel jure ad- scendi coheredibus, aut ab intestato venientibus deferatur; *vid. §. 5. J. bon. possess. l. 1. §. 3. ff. unde liberi.* Hier findet sich nicht das geringste von er repudiatione *conventionali*, oder juris *translativa*, sondern es ist schlecht- eine repudiatio, eine omissio, eine abdicatio; und dennoch fällt die Erb- aft, oder der Erbtheil diesem, oder den andern zu, ohne daß, eine Hand- ig zwischen ihnen, und den Coheredibus, aut ab intestato venientibus zuer- ten, nöthig wäre. Oder weil bisher de hereditate delata die Rede gewe- , soll inter repudiationem delatae, & renunciationem deferendae etwann Unterschied zumachen seyn? aber wo soll, quoad effectus Juris, und soviel sich auf unsern Fall schicken mag, wohl dieser herkommen? wie es halt angefallenen Erbschaften, oder Erbtheilen geht; so wird es auch künftig den Juribus futuris gehen; man läßt eben die Sache der Fürsehung, und erordnung der Rechte entweder heimgestellt, oder will man etwas besonders rdnen, so giebt es pro casu habili Testamente, Verordnungen, Verzich- , und dergleichen mehr; aber daß es pro nostro casu, just durch Renuncia- nes *Conventionales*, & *juris translativas* geschehen müsse; sind zwar studirte, h nur leere Fausen. Sempronius Religiosus Professus hat *simpliciter, ab- trive*, aber nicht Conventionaliter, translative renuncirt: er ist nun unfähig, r das allergeringste zu disponiren; in Rechten d) ist schon verordnet, daß jura, quae *Sempronius* habuit, aut habiturus fuisset, dem Kloster zustehen, n zukommen sollen; endlich stirbt der Religios: mein! mit was Recht sollte hl dem Kloster etwas angesprochen werden können? etwann, weil jener ht Conventionaliter, translative renuncirt hat? Setzen wir auch derselbe mmuniter enim*, ait Auctor Bigae *§. 2. n. 4. Novitii professionem jamjam emis- suri*

c) Futile inventum! um nur den reichen Erfindungsgeist an den Tag zugeben; sed haec distinctio in comparatione cum priore apud nos nec pluris, nec minoris est; adeo ut cum alterutra ne putridum quidem pomum commu- temus; aut quis manum verterit, an *juris translativam*, aut *conventiona- lem* dicas? apage cum nugis istis frigidissimis.

d) Cap. 9. & 10. Cap. 19. Q. 3. Cap. 2. de testam. l. 55. Cod. de Episc. & Cler. Auth. Ingressi Cod. de SS. Eccl.

suri omne jus suum cedere solent monasterio, cui incorporantur) hat auf diese Art conventionaliter, und translative renuncirt; nach etwas Zeit desertirt er, ändert die Religion, und fodert alles zurücke: hilft die *Cession*, die *translativa renunciatio* hier auch nichts? Wir bilden uns die Antwort von Nein! leicht ein; weil, sagt Herr Kemmerich, sie nicht zugleich auch *absoluta*, sondern *respectiva* gewesen; es ist aber unsers Orts schon überzeugend dargethan, daß sie in summo gradu, sine omni comparatione *absolutissima* gewesen; respectiva aber, oder restrictiva quod ad obligationes, & harum perpetuitatem absque destructione votorum substantia, & quin ipsi formulae professionis a D. *Kemmerichio* adlatae manifeste contradicatur, niemals hat genannt werden können. Wenn es immer auch große Kleinigkeiten giebt; so sind die bisherigen renunciations Grillen gewiß nicht von der kleinsten Größe.

§. 5.

Constitueramus equidem jam ad ingressum hujus capitis, de illis *Kemmerichii pag. 24.* brocardicis: *cessante caussa cessat effectus*, &: *mutata materia, & objecto desinit obligatio voti*, & quidem de quolibet speciali membro agere; quia vero, dum rem paulisper (amplius enim non merebatur) cogitabamus, mox vidimus, Illum nugis istis suis in Confirmationem eorum solum uti, quae (ut sunt, Ordinem, Statum religiosum cum vestibus exui, abjici, & Votorum nexus, atque obligationes pro lubitu excuti posse) falsissima pro veris habet, semperque *supponit*, a nobis vero pluribus in locis plenissime confutata, atque confixa sunt; ideo singulari illas tractatione dignari, e re visum non est. Die nun weiter folgende Einwürfe, und Gedanken sind zwar auch nicht rar, oder ausgesucht, aber doch noch so ganz leidlich häßlich, und schlecht, anbey von der Beschaffenheit; daß sie einen unachtsamen Leser leicht übertölpeln könnten; darum wollen wir sie ein wenig ausstäuben.

Membrum V.

Paulus JCtus in *L.* 140. §. 2. *d. V. O.*

§. 1.

Pag. 34. §. 13. gerathet Herr Sempronius auf den Text *in l. 85. d. R. J.* welchen der verdienteste seel. Herr *Barthel* zu Bestärkung seines Satzes angeführt hat; er lautet also: *non est novum, ut, quae semel utiliter constituta sunt, durent; licet ille casus extiterit, a quo initium capere non potuerint.* Jener aber füh-

ühret in das Widerspiel einen andern *ex l. 140. §. 2. d. V. O.* an; wo es eißt: *etsi placuerit, extingui Obligationem, si in eum casum inciderit, a quo incirre non potest; non tamen hoc in omnibus verum est.* Hierauf wird derselbe impertinent, und nennt den *ex l. 85.* entlehnten Grund von Herzen schlecht, nd so schlecht, daß, wenn jemals zu Behauptung einer verkehrten, nd abenteuerlichen Meynung ein elendes Argument auf die Bahne ebracht worden, es gewiß dieses seyn möge. So gar böse hätte dieser eschwülstige Herr, cujus Jurisprudentia, ut jam advertimus, plane tristis est, och nicht werden sollen. Eben hiedurch zeigt er, daß er den Handel nicht nmal verstehet; was er dem Herrn Bärthel (mit welchem er sich zumessen ohl auf hundert Klaftern zu kurz ist) über die Worte; *non est novum* vorirft; dieß muß er sich über die andere: *etsi placeat* — und: *non tamen hoc in mnibus verum est*, ebenfalls ganz sauber gesagt seyn lassen: es enthalten nämch beyde Texte nur Regeln, deren keine, wie sie ja selbst sagen, allgemein ist, der seyn kann: anstatt also so niederträchtig höhnisch um sich zuwerfen, hätte für einen so gewaltigen, oder doch affectirten Rechtsgelehrten weit besser gessen, wenn er die Fälle, welche zu einer, oder zu der andern Regel gehören, us tüchtigen Gründen selbst auseinander gesetzet, und hierinn seine Stärke dem bürgerlichen Rechte gezeiget hätte.

§. 2.

Wenn er, oder statt seiner ein andrer, es etwann noch zu versuchen ust hat; so will man ihm eine Mühe ersparen, und die Texte aus dem *Jac. Gothofredo, Comment. de Reg. Jur. ad l. 85. §. 1.* hieher setzen, welche zu den ntgegen stehenden Regeln gehörig sind; als zur ersten die folgenden: *l. 25. e Leg. 1. l. 5. ad L. falc. §. 14. Inst. de Legat. l. 201. de R. J. l. 8. de his, qui ti &c. l. 8. de Sponsal. l. 12. pr. de R. N. l. 16. §. 2. eod. l. pen. §. 3. eod. l. penlt. C. de Nupt. l. 31. de Excus. Tut. l. 5. §. 7. de Jure. Immun. l. 8. §. 1. de ervit. l. 31. pr. de Donat. l. 18. qui testam. l. 34. §. 13. de Leg. 1. §. 2. Inst. de nut. Stipul.* Zur zweyten aber die nachstehenden: *l. 140. §. 2. de V. O. l. 98. r. in f. eod. l. 20. ad L. falc. l. 82. de Leg. 2. §. 14. Inst. de Legat. l. 15. in f. l 16. ad L. Aq. L. 2. §. 2. de V. O. l. 11. 12. §. 1. l. 40. de Excus. Tut. l. 83. . 5. V. O.* Nun käme es auf den unterscheidenden Grund an, warum sich ene Fälle nach der ersten, und diese nach der zweyten Regel beurtheilen lassen müssen; und da ist das frühzeitige übereilte Wesen unsers Herrn Semproius gleich beschossen, und überhaupt schon fertig, da er *pag. 35.* aus dem von *Coccey*, und *Kopp* entlehnet, und sagt: wenn nach Errichtung des Geschäffts blos etwas verändert wird, das allein zu dessen Errichtung nöthig gewesen; so bleibe das Geschäfft noch ferner kräftig; geschähe aber

die Veränderung in etwas, welches auch zur Erhaltung, und Dauer desselben nöthig ist; so werde das Geschäfft durch solche Veränderung unbindig. Dieses letzte Kennzeichen wendet er auf den Text in *l. 140.* und auf seinen Fall der Ursachen an, weil sein ganzer Bewegungsgrund, nämlich die katholische Religion bey ihm aufgehört habe, und diese Veränderung ein solcher Zufall e) sey, durch welchen die Gelübde unerlaubt geworden; und da lasse er jedes ehrliebendes Gemüth selbst den Schluß machen, daß dessen Gelübde hiedurch unkräftig geworden seyn.

§. 5.

Freylich so, und nicht anders redet die verblendete unbesonnene Eigenliebe, wenn es nicht gar eine grobe Einfalt ist: gerade, als wenn man sonst kein ehrliebendes Gemüth haben könnte, außer man müßte eben auch so einfältig denken. Schade! daß dieser blöde Mann während seiner Wanderschaft durch die bürgerlichen Rechten den Casum nicht gleichsam in terminis bey *Jac. Gothofredo ad cit. l. 85. pag. 394.* angetroffen, wo dieser sagt: *Et sunt tamen hic quoque Casus excipiendi, ubi videlicet initio licet utiliter constituta non durant; qui omnes eo spectant, nempe si status rei, aut personae ita mutatus fuerit, ut res vel personae negotio, quo de agitur, inhabiles sint, actuique plane contrarii existant;* da wären wohl alle, die es mit ihm nicht gehalten hätten, anstatt nicht ehrliebend, vielleicht gar ehrlos geworden: Allein dergleichen Leuten muß man zuweilen schon etwas zu gute lassen; Was kann dieser verblendete Incivilist dafür, daß ihm die sonst überall bekannte, und *supra m. 1. §. 8.* irrefragabiliter deducirte Exceptio peremtoria, atque litis finitae, *quando mutatio per factum promissoris proprium arbitrarium* f) *contigit*, nicht unter die Augen gekommen. Ueber das, was hievon schon allda unwiderleglich ausgeführt worden, muß man, seiner Schwachheit zu Liebe, und weil es auf ihn sehr gut passet, ihm noch etwas, welches zwar uralt, für ihn aber nagelneu genug ist, erzählen: Schon die alten heydnischen Römer, als *Paulus*, *Marcianus*, und *Ulpianus*; und zwar der erste *in alleg. l. 83. §. 5. d. V. O.* haben gewußt, und dafür gehalten, *quod si quis rem profanam dari promisit, & sine facto ejus* (utique tamen non privatim, sed solenni modo. *l. 6. §. 3. & l. 9. §. 1. de Divis. rer.*) *res sacra esse coeperit, promissor liberetur; & a contrario; si facto ejus mutatio contigit, non liberetur;* und zweytens, quod iisdem Casibus, si mutatio vel *facto*, vel *sine facto* promissoris antecessit, & res sacra lege aliqua, (proin non ausu privato,

&

e) So recht! denn ein Zufall, und eine eigenwillige That ist eins; nicht wahr? dieß ist doch ein artiger Kammerad!

f) Zu Semptonianischdeutsch: durch einen Zufall.

& arbitrario facientis, sed per Augurationem, & Evocationem Sacrorum, *vid. cit. l. 9. §. 2.*) rursus profana esse coepit; *primo casu obligetur promissor*, *secundo autem nil, revocetur in obligationem.* Sollte nun unser christliche Sempronius (qui solenni publicoque ritu, & Lege, Deo per vota se consecravit, & rei, seu personae sacrae g) qualitatem *facto suo*, & *ausu privato* exuere, & ad profana redire tentavit) daß er dergleichen in Betreff seiner nicht wisse, oder wissen wolle, ehrlichen Leuten aufzuschwätzen gar so ehrliebend seyn können? Allem Ansehen nach muß er sich auf die getriebene Arbeit sehr wohl verstanden haben. Attamen nescimus, qui fit, ut semicrudo homini huic adeo, ne si quidem velimus, irasci nequeamus; suas enim quibus stomachum movet, fastidiosas ineptias, ridiculis fimbriis tam scilicet affabre, scite, eleganterque interpolare solet, ut quemlibet magis ad miserationem, quam ad indignationem permoveat.

Membrum VI.

Surrepti aliquot, & perperam intellecti Textus ex Jure Canonico.

§. 1.

Nihilominus in his sibi noster in aere Piscator *Gerstlacherus* magis placet, quam Peleus in Machaera; denn sollte man, (so intonirt er gleich pag. 38. ganz freudig, und getröst) sollte man wohl denken, daß ich auch aus den geistlichen Rechten etwas, das unserm Sempronius zum Vorstande gereicht, anführen könnte? Und wir dachten hiebey, daß freylich niemand so denken könne, als welcher nur erzschlecht einfältig dächte; ein ganz kurzer Versuch, denn mehr ist der Mühe nicht werth, wird es gleich geben; und zum voraus kann man nicht verhalten, wie es für einen großen Geist (worunter Herr Sempronius, qui, etsi acetum in pectore non habet, habere tamen videri vellet, wegen seinen an des Tageslicht gestellten vielen, und großen Unrichtigkeiten, billig auch mitzuzählen ist) sehr frech, und unbesonnen lautet, wenn er einen Gelübdbruch, ein Sacrilegium, aus dem geistlichen Rechte zu legitimiren sich unterfangen mag. Dergleichen Helden, wenn sie einmal über die Kloster Mauren hinaus sind, pflegen alerte, muthig und guter Dinge zu seyn; es ist ihnen halt nichts mehr undurchdringlich; es muß biegen, oder brechen. Nun dann

g) Aut, wie es der heydnische Seneca heißt: *numini adscriptae.*

§. 2.

Erstens erzählt derselbe, daß er zur Zeit seiner abgelegten Profession noch nicht gar das 15te Jahr seines Alters erfüllet hätte; derley Profession sey aber nach dem *Concilium* zu Trient *Sess. 25. de regular. Cap. 15.* ungültig. Antwort: wenn der Umstand des Alters, woran nach dieses Herrn Glaubwürdigkeit sehr zu zweifeln, auch wahr ist; so muß unser Canonist allem Ansehen nach seine Wanderschaft auf geistlichen Rechten über das angezogene 15te Kapitel nicht hinaus erstrecket haben; denn gleich im neunzehnten hätte er gefunden, quod quinquennale Silentium, & regularis eousque Observantia totum, si quis est, suppleat defectum, actumque convalidet; Warum hat er also, ohne etwas einzuwenden, durch zwölf Jahre Stand gehalten? heißt wohl dieses, etwas zum Vorstand des Sempronius aus den geistlichen Rechten vorbringen? Zweytens kömmt er mit dem feinen Beweise von eines Novizens auf den Verzicht eines Professens wieder angezogen; wovon schon oben *m. 1. §. 17.* gedacht worden; sind dieß nicht mächtige Beweise aus den geistlichen Rechten? Auf das, was er drittens §. 17. *pag. 42.* sagt, findet sich die Antwort auch schon *Cap. 7. cit. m. 1. §. 11.* Und bey dem, was er viertens *pag. 43.* aus dem von *Coccey* entlehnet: *Jure Canonico quoque, si casus incidat, in quem prohibita est dispositio, certum est, negotium non valere; quasi in casum incidat, unde incipere nequit, tametsi juramentum accesserit; id enim, quatenus casus superveniens illicitus est, servari non oportet*, muß er, wie es eben flüchtigen Leuten geht, sich in etwas verlaufen haben; denn dieser Casus *superveniens* sind die Vota *antecedentia* gewiß nicht, sondern die mutatio Religionis *superveniens* ist es; entweder ist also diese der *Casus illicitus*; oder der unbedachtsame Herr hat den Fleck nicht auf das rechte Ort angebracht.

§. 3.

Pag. 54. §. 25. wird er fünftens wiederum ungeschlacht, und beynahe grimmig; hoffentlich, sagt er, werden nun ehrliebende Katholischen, bey denen es nicht heißt, *stat pro ratione voluntas*, selbst überzeugt seyn, daß einer, der nach beschwornen Klostergelübden zur evangelischen Religion übergetreten, und darauf a) dieselbe gebrochen, dadurch wieder in

a) Also hat derselbe die Gelübde erst sodann, nachdem er schon zur evangelischen Religion übergetreten war, gebrochen? mithin waren sie vor- und bis dahin noch ganz, und ungebrochen, also auch in ihrem verbindlichen Wesen? in ihrer Kraft? wie reimen sich wohl diese mit andern Dingen zusammen? nonne venusta concinnitudo haec est?

den Stand komme, sich selbst zu erwerben —— wie aber, wenn nand so unverschämt, oder hartnäckig wäre, es noch weiter zuläugn? Dem wollte ich die überflüssige Ehre anthun, und ihn aus den nonischen, oder geistlichen Rechten selbst davon überzeugen. Haec idem pro attica sua facundia jucundissime deblaterat heros noster; & mox odit: Ich wollte ihm das Beyspiel eines Mönchen vorhalten, der rch eine canonische Wahl zum Bischoffe erwählet, und also von dem oche der Klostergelübde befreyet worden. Ich wollte ihm sagen —— d hierauf wollte er ihm noch dreymal sagen, daß —— Hier müssen wir on etwas behutsam darein gehen; denn unser Herr Canonist ist wirklich ganz sgebracht, oder gar überworfen; austere, & Stoice nobiscum agit; foenum cornu habet: und in Wahrheit! könnte wohl ein Püppchen, welches seine ouvernantinn böse gemacht, charaktermäßiger a — b — cediren, als unser err Sempronius aus den geistlichen Rechten vorliest? Hierauf kömmt er otens flugs nach Altheum (Altheim heißt es im Ries, unweit der R. St. ordlingen) wo, wie er erzählt, der Kaiser Conrad I, und der Papst Jonnes der X im Jahre 916. ein Concilium miteinander gehalten haben, und s obige von dem Mönchbischoffe statuiret worden ist; und wers nicht glau, den wollte er auf den *c. un. C. 18. q. 1.* weisen. Mit diesem —— llen wir nur kurz abbrechen; sonst möchte uns etwas wider Willen entwien, welches ihn noch toller machen könnte. Erstens ist es —— mäßig, zuschreiben, daß alle, die seinen Satz (so nur ein eitles Suppositum ist) läugen, und den alle Katholiken läugnen, und jederzeit widersprechen werden, verschämt, und hartnäckig wären b). Zweytens ist es sehr jung spöth geredt, daß der Kaiser, und der Papst ein Concilium miteinander gehal hätten. Kaiser Conrad war gegenwärtig, und Petrus Ecclesiae Ostiensis iscopus, als Apocrisarius, seu Legatus praesidirte, qui etiam ferventem adrtationem ad Patres in Synodo congregatos habuit. Sodann ist drittens ht wahr, daß der Mönchbischoff von dem Joche der Klostergelübde befreyet rden; und viertens ebenfalls nicht, was er von diesem Bischoffe weiter tschwätzet; wenn er die Wahrheit geliebet, und dieser nur wenig nachgeschet hätte, wurde er sie gleich bey dem *P. Engel ad tit. de Regularibus n. 66.* und *68.* gefunden haben; vid. *Auctor Bigae pag. 27.* §. 47. wo er gründliche achricht ertheilet.

b) Herr Hofrath Eberhard schalt ihn etwas zu hitzig; wenn aber wir diesen Menschen, bombylium hominem hunc, Namens des ganzen katholischen Theils für ganz zuunleidlich grob halten, wird es hoffentlich nicht zuviel seyn; für solche Knospes gehört noch etwas anders.

§. 4.

Ich wollte ihm (fährt unser Sprecher, und Lehrer der geistlichen Rechte siebentens in gleichem Tone noch immer fort) ich wollte ihm endlich auch vorhalten, daß auf eben diese Weise einer, der nach vollzogener Ehe in einem Kloster Profession gethan hat, nach Inhalt des *Capituli 1. X. de Convers. Conjug.* aber wieder aus dem Kloster *revocirt* worden, dasjenige, was er hernach erwirbt, ohne Zweifel nimmer dem Kloster, sondern sich selber erwerbe. Dieser Herr ist doch ein ganzer Mann! in dem Kapitel steht kein Wort von dem Erwerben; und auf dieses zieht er doch mit einer unnachahmlichen Geschicklichkeit den Schluß heraus; und zwar also, daß der Katholik, so es nicht glaubt, mit Gewalt unverschämt seyn muß; könnte wohl etwas thörichter, und unverschämter, als dieses seyn? und wenn jener *Auctoritate Episcopi justis de caussis e monasterio ad thorum uxoris revocatus maritus* künftig nicht mehr dem Kloster, sondern, wie ehedem, sich selbst adquirirt, folget dann, daß eine ledige Pursch, welche die Profession abgelegt, solche eigen beliebig in den Wind schlägt, und sich selbst emancipirt, des nämlichen Rechtes zu erfreuen habe? heißt dieß nicht Gerades, Rundes, und Gevierteszusammen fügen wollen? und was soll dann noch toller seyn, als einen rechtmäßigen von den geistlichen Rechten gutgeheissenen Verlauf mit einem von den nämlichen Rechten verabscheuten eigenmächtigem Vorgang in das parallel setzen, beyde paaren, und das Unrecht aus dem Rechte rechtfertigen wollen? Allein derley irrende Ritter machen es nicht anders; commodo enim, & arguto solent esse ingenio. Und hiemit haben unsers Sempronius Collegia Juris Canonici, in quibus nebulas egregie diverberavit, Gottlob! auch ihr Ende; Loco minervalis eleganter, atque liberaliter derideri meretur. Für solch einem Winde- und unumstößliche Beweisemacher gehört kein anderes honorarium, oder Collegiengeld.

CAPUT VIII.

Clausula J. P. Art. 17. §. 3. a)

§. 1.

Sed hic in scopulum impingimus, quem nisi felicibus velis praetervehimur, illisa

a) *Contra hanc transactionem* nulla jura Canonica, vel Civilia, communia, vel specialia, Conciliorum Decreta, Privilegia, Indulta, Edicta, Commissiones, Inhi-

ſa cauti navis miſerando naufragio interitura eſt, & omnis labor noſter periit. ›e enim hujus Clauſulae D. *Kemmerichius*, nec minus D. *Replicator*, atque *npronius* omnia noſtra, quae labore, ut videri poterat, non inani hactenus ıgeſta ſunt, uno veluti Spongiae ductu ſi non delent, ſaltem conantur delere, ıditus extergere, eradere. Videamus ergo, quid rei in hoc conatu inſit; vero parturiant montes, & naſcatur rancidus, ridiculus mus.

§. 2.

Um die Sache deutlicher einzuſehen, muß voraus angemerket werden, ; , gleichwie es in *cit. §. 3.* heißt, *contra hanc transactionem &c.* alſo ſteht h in §. *1. ejusd. Art. 17.* geſchrieben: *Pacem hoc modo concluſam &c.* gleichwie ſe Worte ebenfalls *in Pace Monaſterienſi* §. *111.* befindlich ſind; mithin ſſen wir uns an den Ausdruck des Friedenſchlußes: Pacem *hoc modo* conclu- halten, und bey Leibe nicht ausſchweifen; *vid. etiam Deckherr in Vind.* *18. pag. 383.*

§. 3.

Dieſemnach, ehe man auf den aus dieſer Klauſel gemachten Einwurf zu worten unſers Orts ſchuldig iſt; muß anderſeits wegen den Worten *contra* *transactionem &c.* und Pacem *hoc modo concluſam* vorher dargethan werden, gegenwärtiger Fall deutlich, oder doch vermittelſt einer wohlgereimten ılogie darinn, *per hanc transactionem*, entſchieden ſey; denn ſonſt ſchlägt die uſel *contra hanc transactionem* gegen den *Pacem hoc modo concluſam* nicht an. wird aber auch ſonſt dieſe Clauſula derogatoria bey den Haaren ganz fürch- ich hiehergezogen; denn

§. 4.

So thut ſie von den *Votis Religioſis* ſolennibus, vel voto coelibatus Cle- nicht die geringſte Meldung; und es iſt wohl ein beſonderes Ungeſchick, und

Inhibitiones, Mandata, Decreta, Reſcripta, Litispendentiae, quocunque tempore latae Sententiae, Res judicatae, Capitulationes Caeſareae, & aliae, *Religioſorum Ordinum Regulae*, aut Exemtiones, ſive praeteriti, ſive futuri temporis, Proteſtationes, Contradictiones, Adpellationes, Inveſtiturae, Transactiones, *Juramenta*, *Renunciationes*, Pacta ſeu dedititia ſeu alia — — ullave alia Statuta ſive politica, ſive Eccleſiaſtica, Decreta, Diſpenſationes, Abſolutiones, vel ullae aliae, quocunque nomine, aut praetextu excogitari poterunt, Exceptiones unquam adlegentur, audiantur, aut admittantur, nec uſpiam *contra hanc transactionem* in petitorio, aut poſſeſſorio ſeu inhibitorii, ſeu alii Proceſſus, vel Commiſſiones unquam decernantur.

und ein gar zu grober Schnitzer des Herrn Kemmerichs, da er, ein Schulmann von höherm Range, *pag. 44. not. 2.* die *Vota solennia* mit den *Regulis Ordinum* ganz unbesonnen verwirret; da doch jene von diesen, wie jeder Dupondius wissen soll, himmelweit unterschieden sind; und besser hat es Herr *Replicator* auch nicht gemacht; nichts von dem Sempronius zu melden, dem das bezaubernde Rebus sic non stantibus, allen gesunden Begriff b) geraubet hat. Sind aber Regulae, und Vota Ordinum unlaugbar wesentlich voneinander unterschieden, und sind unter so vielen, als, deren zugedenken, fast nur immer möglich war, angeführten derogatis die Gelübde, sonder Zweifel bedächtlich, ausgelassen worden; so folgt unwidersprechlich, daß man nichts weniger, als, diesen nur den geringsten Abbruch zuthun, im Sinne gehabt habe, und mithin, daß, das Widrige behaupten wollen, es entweder eine sträfliche Unwissenheit, oder aber eine aufgelegte Bosheit sey. Und hiemit wären diese feinen Herren zwar schon überflüssig abgefertiget; wir wollen aber der Sache noch weiter, und vollkommen auf den Grund sehen.

§. 5.

Pacis clausulae derogatoriae, oder cassatoriae können nur auf jene Sachen, welche der Macht, und dem Willen c) transigentium unterworfen waren, nicht aber auf die interna Religionis, quae, ut *Kemmerich pag. 33.* ipse ait, ex natura, & indole cujusque Religionis profluunt, & quo vota indubie pertinent, sich erstrecken.

§. 6.

Die nämliche Klausel ist ihres ganzen Innhalts, ohne eine Sylbe mehr, oder weniger, auch mit den Worten, *Religiosorum ordinum Regulae* in Pace Monasteriensi §. *113.* anzutreffen; wie sie dann auch mit gleichen Worten schon in dem kaiserlichen bey dem von Mejern *in Actis P. W. T. 4. pag. 589.* und *835.* dann in dem französischen Projet *apud eund. Tom. 5. pag. 160.* und *Tom. 6. pag.*

b) Zum unumstößlichen Beweise seines begrifflosen Schwindelhirnes kann er sich nicht mehr schämen, pag. 9. von beschwornen Ordensregeln eine Meldung zuthun; da er doch als ein abgestandener zwölfjähriger Religios selbst gewußt, daß die Ordensregeln nicht beschworen werden, wohl aber nur die Gelübde einen Eid in sich fassen; mithin hat er wissentlich eine Unwahrheit, oder, wie man sonst gut deutsch sagt, eine —— wider Wissen, und Gewissen geschrieben. Und dieses heissen wir mit Rechte einen unumstößlichen Beweis.

c) Omnes res gestas faciunt cum Velle Potestas.

. 393. in Vorschein gekommen. Nun daß diese beyde katholischen Maje-
ten die Gewissensverbindlichkeit der geltenden Gelübde, und die Ge-
den selbst, für unsern Fall aufgehoben, und zernichtet, und zwar, da nicht
Wort in dem ganzen Instrumente hievon befindlich, daß sie diesen Re-
onspunkten nur per Pausch, im Vorbeygehen, und stillschweigend durch eine
neine Clausulam *regularum* derogatoriam sogar dem Gewissen nach aufgeho-
, und zernichtet, oder hingegen auch nur daran gedacht haben sollten, kann
mand vernünftigem, ohne höchst verwegene, und Majestät schänderische
eise zu Sinnen kommen. Dieser Klausel solch irrigen Verstand andichten,
sie so gräulich grausam mishandeln, ist vor dem niemand, auch unter den
testantischen Rechtslehrern eingefallen: nur ein Herr Kemmerich, ein
mpronius hat es für sich, und ein Herr *Replicator* für jemand andern wa-
kommen.

§. 7.

Deckherr d) *Consult. forens. lib. 1. P. 1. Cap. 46. de Exceptionibus J. P. ciendis removendis n. 13.* erkläret sich über die Worte: *Religiosorum Ordinum regu-*

d) Dieses Auctors halben verdienet angemerkt zuwerden, was der besonders auch wegen seinen gegen den katholischen Theil vordringenden gar zu guten Gesinnungen bekannte *Henniges in praef. Med. ad J. P. p. 6.* — anführet; *ibi: Deckherr egregia multa, neque cuivis obvia de pace religiosa tradidit in Vindiciis, & Consultationibus forensibus in quo genere scribendi tanto candore animi, affectibus, & studiis partium vacui, versatus est, ut, quamvis Protestantium Sacris esset addictus, tamen apud Catholicos etiam nomen ejus, & Auctoritas magni adhuc fiat, quoties cum Protestantibus rem habent; neque sane mirum, hunc virum lucubrationibus suis altius penetrasse aliis in otio scholastico apricantibus, dum hic interea caussis, & litibus de Pace religiosa in hoc tribunali agitatis quotidie exercebatur, & partium fundamenta, atque rationes cognitas penitus habere, & suum etiam sub judicium vocare potuerit. Henniges* hat also den *Deckherr* gelesen; er spricht von ihm, daß es hochschätzender, und gepriesener nicht wohl seyn könnte. *Deckherr* läßt sich, wie doch unsere Herren, so ungereimt nicht träumen, daß bey dieser Klausel an die Gelübden nur gedacht worden sey. *Henniges*, da er an die Worte: *Religiosorum Ordinum Regulae* kömmt, der pro Re Catholica bekanntermaßen so sehr günstige Henniges weis *lit. d.* pro bona Voluntate sua nichts anderes, als nur folgendes anzumerken: *Idque recte; nam, qui in Imperio vivere volunt, illos utique se etiam Legibus ejus conformare oportet. Quodsi haec conditio non placet, abire licet alio, nobis haud invitis, vel anxiis, qui sic molestiis multis levabimur, assidue feren-*

regulae, also: *Quibus* (regulis, non votis) *hic vel alter Pacificatorum, ut non una vice divulgatum, illigabatur; vel quae aliam Religionem, Ordinemve aliam in suis fundationibus non admittentes, Observantiae anni 1624. vel modernae legi adversae deprehenduntur.* Et hac quidem declaratione, atque explanatione nihil limpidius esse potest. Auf gleiche Art hat sich derselbe auch schon vorhin in *Vindiciis pro veritate, & justitia rei, jurisque Cameralis tit. 28. n. 59. pag. 414.* geäußert. Dieser ist nun der ächte, und dem J. P. gemäße Verstand; die alleinige wahre Deutung jener Klausel, und alle andere boshaft verkehrte Mißdeutungen taugen nichts, als nur zu verachtendem Gelächter.

§. 8.

Quod ad *Juramenta* Paci adversa, fährt derselbe *Alleg. Cap. 46. n. 31.* und zwar ganz recht, weiter fort: e. g. *de non toleranda diversa Religione, non extradendis bonis, vi harum Conventionum restituendis, nec habendo cum illis, qui aliena sacra sequuntur, commercio, & speciebus similibus; Summatim pactis huic transactioni Pacis contrariis adjecta juramenta.* Auf dergleichen Fall deutet auch *Klock Tom. 3. Cons. 108. sub n. 81.* mit den Worten: Zwar obwohl diejenigen, so den deutschen Orden annehmen wollen, sich des *Anno 1555.* aufgerichteten Religionfriedens, und darinn bestimmten Vortheils begeben müssen; *uti ex formula juramenti nunc a Religiosis praestari soliti* e), *Actis fol. 74. inserta adparet &c.* In diesem, und dergleichen bestund die wahre Absicht

ferendis ab id genus mendicabulis, qui se novitate vestitus, aut promissa barba venerabiles reddere conantur. Wenn es zu Osnabrück, durch diese Klausel die Gelübden der Ursachen, daß sie *contra hanc transactionem* im geringsten angesehen wären, und darum ungültig, oder an sich unwirksam seyn sollten, zu entkräften, jemand nur geträumet hätte; so wurde es derselbe gewiß irgendwo entdecket, und in seinen *Meditationen* unfehlbar mit vieler Freude angebracht haben; so aber mag er sich nur mit kahler Spötterey über allerhand Kleidungstrachten, und ehrwürdige lange Bärte religioser Bettler abgeben. O! wie doch so sinnreich, und erhaben! Dem großen Collector von Mejern ist von dergleichen Fausen in, und aus allen Archiven auch nichts zu Gesicht, und unter die Hände gekommen. Und nun wollen zween sonst stattliche, und, wenn man den Sempronius dazu rechnen darf, nicht gar dritthalb neue Rechtsgelehrte weit erleichtere, und vielmehr tief gründende Einsichten haben, als Deckherr, Henniges, und von Mejern gehabt haben: ist es möglich, daß nicht auch ein Heraklit sich halb zu Tode lachen sollte?

e) Dieß muß man gleichwohl auf dieser Erzählung, und jener Formel für dermalen beruhen lassen.

t jener cassatorischen Klausel; in nichtsweniger aber, als daß (an die *Vota* : gar nicht zugedenken) die Regulae Ordinum, welche neben, und mit dem eden gar wohl bestehen, und sich vertragen können, insgemein ausgemu t seyn sollen.

§. 9.

In Betreff der in der Klausel auch angezogenen *Renunciatio*nen hat es, in nämlich das objectum Renunciationis den Verordnungen des J. P. ent en ist, gleiche Beschaffenheit, wie mit den Juramenten. Es ist daher, in es keine aufgelegte Bosheit ist, doch etwas anders, da Herr Remme) *Cap. 2. S. 2. §. 5. not. 2. pag. 16.* sich unterstehen darf, ehrlichen Leuten ß zumachen, als wenn die Klausel hauptsächlich von *respectiven*, und *re-* *ssen Renunciatio*nen zuverstehen wäre; deßwegen knüpfet, bindet, bandelt, hängt er auch die *Regulas*, und *Renunciationes* ganz zierlich ganz aneinan , um den dergleichen Streiche nicht vermuthenden Leser desto glücklicher luben, und berücken zu können; es sind aber in dem Gesetze zwischen den dens Regeln, und Verzichten noch sieben andere Casus eingeschaltet; aus abzunehmen, daß jene Clausula cassatoria *Renunciationum contra hanc issationem* auf ganz andere Fälle, und wohl nichtsminder, als auf die Re n, noch viel weniger dann auf die davon unterschiedenste Gelübde eines densmannes zuverstehen sey.

§. 10.

Um es recht praktisch vor Augen zulegen, darf man nur den Rechts ndel, welcher bey *Mauritius Vol. 2. Cons. Chilon. 1.* anzutreffen, einsehen: a führt er eine pro responso vorgelegte Majoratsordnung an, welcher im en §. f) *ibid. pag. 17.* zu Folge jeder Successor auf die *pag. 20.* befindliche Eides-

) Zum 18ten bedingen, und verordnen wir unveränderlich, daß alle descendenten in dem wahren allein seligmachenden apostolischen katholischen Glauben, unter dem Gehorsame Christi Statthalters des römischen Papstes leben, und sterben sollen, auch seine göttliche Majestät inniglich bitten, sie wollen das ganze Askanische Geschlecht, zu ewigen Zeiten, bey der unverfälschten katholischen Wahrheit, wie sie in der römischen Kirche gelehrt wird, glücklich erhalten: welches dann uns so hoch angelegen ist, daß auf den unverhoffen leidigen Fall, (den der liebe Gott verhüten wolle) da von der katholischen Religion, jemand aus dem Geschlechte, Herren, oder Frauen Personen abweichen würden, selben, oder selbe wir hiemit des askanischen Majorats, Fideicommiss, jährlichen Deputats, Heurathguts, auch die askanischen Wittiben ihrer

Eidesformel g) schwören sollte, daß er immer bey der katholischen Religion verbleiben wolle, und zu dem Ende er auch dem Friedensschluße, den vorigen, oder künftigen Reichs-*Constitutionen*, als viel solche der Aenderung der römisch katholischen Religion ihm verstatten mögen, *renuncire*, und deren sich gänzlich verzeihe. Nun sprachen die JCti Tubingenses allda *n. 82. p. 103.* (denn dieses Responsum, welches *Deckherr in Vind. p. 416.* und *in Consult. pag. 262.* illustre plane consilium nennet, hat Mauritius vorhin noch zu Tübingen cum approbatione Facultatis den 29ten Mart. 1661. h) verfasset) daß die Renunciation unverbindlich, und per J. P. ohne Wirkung sey;

rer wittiblichen Unterhaltung, ipso jure gänzlichen entsetzen, und unfähig erklären (darunter die Wittiben, so von andern Geschlechtern an die von Ascania hätten geheurathet, und vorher anderer Religion gewesen, und geblieben wären, nicht begriffen oder gemeynt sind) damit auch zu solchem betrübten, und Seelenstürzenden Falle unsern Nachkommenden aller Zugang versperret, Macht, und Gewalt genommen werde; so wollen wir, daß unsere Majoraten, und andere Erben, alles praetendirenden, oder scheinenden Rechtes, so zur Aenderung der katholischen Religion aus dem Religionsfrieden de Anno 1555. und dessen folgenden Confirmation, oder Extensionen, insonderheit den münsterischen Friedensschluß de Anno 1648. (dem wir sonst, außer obigen, einigen widersetzlichen Abbruch zuthun, nicht begehren) mögen angezogen werden, sich gänzlich Verzeihen, und Begeben, auch bey Annehm- und Aufschwörung dieser unser Majoratsverordnung hierüber Professionem fidei Cath. juxta Concilium Trident. & formam Constitutionis deutsch leisten thun.

g) Ich N. N. verspreche, und gelobe, daß ich in die von Herrn N. N. Anno 1659. den N. Tag Monats N. per modum dispositionis paternae inter liberos aufgerichtete Ascanische Majoratsverordnung, in allen Artikeln steif, fest, und aufrecht halten, zu deren Aufheb- und Aenderung (es wäre dann etwas darinn zuverbessern) weder rathen, noch helfen, auch in der wahren römisch katholischen Kirche, nach Ausweisung der tridentinischen Glaubensbekänntniß leben und sterben will. Zu dem Ende ich den Friedensschluß voriger, und künftiger Reichsconstitutionen, als viel selbige in die Aenderung der römisch katholischen Religion mir verstatten mögen, renuncire, und deren mich gänzlich verzeihen thue: als helfe mir Gott, alle seine lieben Heiligen, und sein heiliges Evangelium, Amen!

h) Mithin nur 13. Jahre nach dem westphälischen Frieden, zu welcher Zeit der wahre Sinn, und die Absichten des Friedens einer juridischen protestantischen Fakultät Zweifels ohne besser, als nun erst itzt dem Herrn Kemmerich, bekannt gewesen seyn werden.

ŋ; wie sie dann auch zu dessen Probe *p. 106.* den 17ten *Art. §. 3.* anziehen.)ieser, und dergleichen ist nun der wahre Casus, wohin sich die Clausula cassa-ria *Renunciationum* schicket; denn diese Verzicht geht geraden Weges *contra* *me transactionem*, wie das Instrumentum Pacis selbst redet, los.

§. 11.

Es sollen demnach jene Herren, wie Herr Remmerich, und Herr *Re-icator* (denn dem leichtglaubigen Sempronius, dessen Kopf schon vorher errücket, und durch eine andre Klausel des *Rebus sic vel non sic stantibus* toll worden und der ohnehin so einsichtig nicht ist, kann mans vielleicht noch eher r verzeihen) sich es billig gereuen lassen, daß sie entweder, wenn sie es wis-n, aus Bosheit, oder, wenn sie es nicht einsehen, aus Unverstand das J. P. elches zwar in mehr Fällen auf solche Art mit sich umgehen lassen muß, durch gerliche Misdeutungen so lange, bis es schwätzet, was sie wollen, zu zerrn, foltern, und, wie gegenwärtig, auf einen entferntsten Handel ungereimtest nüber zustrecken, keine Scheue haben tragen mögen. Kurz! denn es ist doch ır zuärgerlich, wenn man andere in die Schule führen will, und doch selbst so waltig anläuft: Entweder haben diese dreisten Herren Ueberklüglinge den *eckherr*, und des *Mauritii* Consilium jemals gelesen, oder nicht: letzten Falls tes schlecht genug, und desto schlechter, weil sie (ohne vorher weiter nachzu-rschen, Unterricht einzuholen, und sich von selbst protestantischen Gelehrten nes bessern, wie sie es nöthig hatten, belehren zulassen) so frey, und ver-effen, als wenn sie lautere Wahrheiten verkauften, in den lieben Tag hin-ngeschrieben: haben sie aber belobte Auctores eingesehen, und ihre Lehre ır unrichtig befunden; warum widerlegen sie dann, als große Männer, nen es (so sagen sie) nur um die Wahrheit zuthun war, dieselben nicht? nden sie aber derselben Gedanken gerecht, und dem Sinne des J. P. wie sie ıch sind, gemäß; wie mögen, und können sie sich doch unterstehen, der er-nnten Wahrheit aus ledigem Eigensinne zuwiderstreben, sie, die Wahr-it, zuvertuschen, und ihre eigene falsche Waare ehrlichen Leuten, zum un-rantwortlichen Nachtheile des dritten, betrüglich, und geflissentlich aufdrin-n zu wollen? heißt dieses auch redlich, und biedermännisch gefochten? O! ıantum in rebus, personisque inane! Und hiemit sind wir mit dieser Klau-des 17ten *Art.* §. 3. wozu berührtes Responsum vieles beygetragen hat, auch rtig. In Wahrheit, es gereichet uns zu recht vielem, und zwar desto mehr hrendem Vergnügen, ihre so schändlich verletzte Ehre, auch mit Beyhülfe eener protestantischer Männer, gründlich gerettet, nach Gebühr wiederum rgestellet, und hingegen die volle Ungebühr der zween Widersacher in gan-: Blöße aufgedecket zuhaben.

 §. 12.

§. 12.

Nur einen kleinen Vorwitz, der zwar dieses Geschäfft nicht berühret, durch das Responsum aber erwecket worden ist, möchte man noch vergnüget wissen. *Pag. 104.* redet es von katholischen Erzbischöffen, Bischöffen, Prälaten, und ihren ganzen Kapiteln, welche illibato honore, & fama die augsburgische Confession vor der katholischen Religion wählen; und da wird gleich folgendes beygesetzet: *Unde etiam nostri* (id est, Protestantes) *assertum hoc: licere Catholico seculari citra dignitatis, honoris, hereditatis suae detrimentum mutare Religionem suam, ac substituere illi, aut in ejus locum eligere evangelicam, & hodie etiam post J. P. reformatam, pro eo habent, quod nihil dubii admittere possit.* Was nun unter einem *Catholicus secularis* zuverstehen sey, ist, weil gleich vorher von Erz und Bischöffen, Prälaten, und Kapiteln, (mithin von Clericis non-regularibus, welche die Klostergelübden nicht abgelegt hatten) die Rede war, leicht zubegreifen; was aber ein Lutheranus secularis (versteht sich in Rücksicht auf sein Contradistinctum, nämlich auf einen Lutheranum non-secularem) sagen wolle, ist man dieß Orts, zuerrathen, dermalen noch nicht vermögend; daher auch wohl artig, da das Responsum *ibid.* fortfährt: *& Lutherano seculari perinde id licere; neque patrem A. C. filium Religionis pontificiae exheredare posse, docent Rittersh. ad Novell. P. 6. C. 3. n. 14. — Carpzov. 3. 14. 10.* Es ist aber weder beym *Rittershusius*, noch bey dem *Carpzov* eben ein solcher Lutheranus secularis, an welchem man einen Unterschied von einem Lutherano non seculari, *cui id non liceret*, wahrnehmen könnte, anzutreffen. Ein protestantischer Herr Pastor kann unter diesem letzten, nach der Facultät Meynung auch nicht verstanden werden; denn der einem katholischen verglübdten, auch in dem Priesterthume stehenden Ordensmanne die Religionsänderung erlaubet, wird sie ja hoffentlich einem Herrn Pastor, an dem nichts hinderliches zufinden, auch nicht absprechen; mithin bleibt ein *Lutheranus secularis* einem *non seculari contradistinctus* noch zur Zeit ein verborgenes Räthsel; es müßte nur seyn, daß die Facultät mit *Mauritio* durch das einschränkende Wort: *Catholicus secularis* (qui tamen non Laicus, sed Clericus) hätte anzeigen wollen, daß einem *Catholico non seculari Clerico, sed professo, & regulari*, einem Ordensmanne, die Religion zu ändern, und so auch einem *Lutherano non seculari*, oder einem protestantischen Herrn Pastor (jedoch aus unbekannten Ursachen, und welches offenbar falsch ist) ebenfalls nicht erlaubet sey. Dieses Räthsel, ohne sich gleichwohl in die Sache zumischen, sondern nur, um einen Unterricht zu empfangen, möchte man doch aufgelöset wissen.

CAPUT

CAPUT IX.

Corollaria.

§. 1.

olgendes Praejudicium Camerale, welches Herr Hofrath von Neumann 9. *in Suppl. ad Jus Princip. priv. pag. 81.* anführt, ist sehr merkwürdig.

Philippus Comes de Dhaun Falkenstein, Canonicus Coloniensis per tre im annos habuerat Concubinam monialem, Casparam ab Holtey, ex eaque ros genuerat, ac anno 1552. eam sibi copulari curabat; postea demum pensationem a Papa petens, ut ab ordine Subdiaconatus absolveretur, quo m a Parente vi, & metu ad ordinem suscipiendum fuerit coactus. Papa iciali Monasteriensi committebat, ut declaret, Philippum non obligari or e Subdiaconatus, nec ad continentiam servandam teneri, sed, alio Cano o impedimento non obstante, matrimonium contrahere, & postquam con ctum fuerit, in illo remanere, ac in paternis, nec non maternis, & aliis s sibi legitime obvenientibus bonis succedere, & de illis disponere libere, icite posse, ac prolem ab eo ex dicto matrimonio procreandam legitimam e. Obveniebat Philippo Anno 1554. Successio quaedam. At post ejus rtem Comes in Dhaun-Oberstein Filium Defuncti Wirichium a Successione ludebat, interferens: dispensationem papalem esse sub — & obreptitie im ratam; quia de matrimonio demum ineundo sit concepta, quod tamen jam ea contraxerit Philippus, nec dispensationem papalem effectus Civiles posse ducere. Re ad Curiam feudalem Lotharingicam delata, haec pro Wiri o pronunciavit. At in adpellationis instantia Camera Imperialis matrimo m illegitimum, ac Wirichium Successionis incapacem judicavit. Ueber die Praejudiz lassen sich allerhand Betrachtungen anstellen; es zeigt sich,

§. 2.

Daß, wie die vor der päpstlichen Dispensation eigenmächtig unternom te Copulation für unrichtig, also auch die hieraus erfolgten Kinder für unfähig erkannt worden seyn. Und obwohl die von dem Sohne Wierich nach in einer untadelhaften Ehe erzeugten Kinder ohne Zweifel rechtmäßig en; so könnten sie doch, als Abstämmlinge aus einer durch ihren Groß er nicht regelmäßig gestifteten neuen Linie, andern zwar Namens aber t Hauptstammverwandten in alten stammväterlichen fideicommiss, oder engütern mit, und nebst den eigentlich wahren Agnaten nicht succediren, noch

[illegible] oder gar ganze Linien, ex Capite quasi pro[illegible] [illegible] ausschließen.

§. [illegible]

[illegible] incapacitatem inductivum ist, und wird [illegible] erkannt: mithin kann, und darf man [illegible] einem katholischen Erbfall um ein widriges [illegible] Nachtheil, oder Ausschluß zuthun [illegible] anders als wie sich der Reichs[illegible] [illegible], weder schreiben, noch lehren.

§. [illegible]

[illegible] dergleichen Ehe, wie des [illegible] [illegible] zu Recht bringe, und die [illegible] [illegible] Kinder aus nicht regulair-regulair [illegible] und zu gleicher Succeßion mit [illegible] Agnaten fähig mache; ist eine [illegible] werden, und der das ganze [illegible] widersprochen hat, widerspre[illegible] [illegible] Abgang der zu einem [illegible] Bestimmung, beyzubringen [illegible] pactum, duorum, plu[illegible] [illegible] mangelt. Kann nichts [illegible] nicht anders, als vertragmäßig [illegible] Katholik, von dem mans doch [illegible] weniger unbedacht, als vollkommen un[illegible] [illegible] sich vernehmen lassen: *Es möge* [illegible] gewissen Personen, mit [illegible] daß sie noch über das die Religion geän[illegible] [illegible] mit Wierich, gleiche Beschaffenheit hat, [illegible] *Catholicus Agnatis*, aut omnino etiam ad hos [illegible] proximioris lineae plane excludendos, auch von [illegible] irregulaires, ungleiches, oder ausschließendes [illegible] ist bekannt, daß durch die aus Veranlassung [illegible] Verträge, und Friedensschlüsse manches, so [illegible] war, eingeführt, und festgesetzt worden sey: in welch[illegible] [illegible] ausgelegter unsrer Reichsverfassung findet sich aber, [illegible] in Sacris stehender Domherr, ein verglübdter Ordensritter, oder

der sonstiger Ordens-Professus, oder ein Priester ad sacra Protestantium über-
eht, und vor, oder nach dem Uebergange (denn dieß ist bey uns, und zwar
ach der Glaubenslehre alles eins) eigenbeliebig zur Ehe greift, und Söhne
rzeuget, wo findet sich wohl, daß derley Heurath, und zwar vertragmäßig
ür recht, und Regulair gehalten werden, und daß folglich derley Söhne, und
hre weitere Descendenten (wenn gleich diese letzten ihres Vaters, und dessen
Ehe halber, aus der sie gebohren, rechtmäßig sind) gleiches recht, und et-
wann auch der anmaßlichen nähern Linie halben gar einen Vorzug zu Aus-
schluß der aus andern von beyden Religionstheilen für rechtmäßig ohne Streit
erkannten Ehen erzeugten katholischen Söhnen, und wahren Agnaten in ka-
tholischen altväterlichen Stamm-Fideicommiss- oder Lehengütern haben sol-
len? Ist dann diese ungereimteste, und nur aus ohnmächtiger Verzweiflung
erdichtete Neuigkeit einer hieher anschlagen sollenden neuen Reichsverfas-
sung nicht ein Gedanken, ein Versehen von der ersten, und größten Schwach-
und Verlassenheit, die, sich vorzustellen, nur möglich seyn kann a)? Läßt
Roebmer supra Cap. 4. §. 3. nicht zu, daß eine Dispensatio Pontificia zum Aus-
schluße eines protestantischen Agnaten gereichen solle, oder könne; mit was Eh-
re, mit was Vernunft, mit was Beobachtung jurium inter utriusque Religio-
nis consortes saltem aequalium soll es wohl seyn mögen, schlechthin, und kurz-
um, ohne allen Beystand eines Reichsgesetzes, nur aus leerem Vorwande ei-
ner eingebildeten neuen Reichsverfassung fodern zukönnen, oder zuzugeben,
daß eine päpstliche Dispensation, wodurch doch die Hinderniß a Potestate le-
gitima wirklich gehoben wird, nur zu keines protestantischen Agnaten Nach-
theil die mindeste Wirkung haben, hingegen aber nur der alleinige Uebertritt
eines, der sich mit einer die nullität mit sich führender, und zwar solcher Hin-
derniß, welche noch heut zu Tage, aller Reichsverfassung ungekränket, von
dem ganzen katholischen Theile Glaubensgemäß erkannt, und behauptet wird,
eine Heurath zutreffen versuchet, zu Praejudiz eines katholischen Agnaten,
der gar zu Ausschluß einer katholischen ganzen Linie gereichen solle? warum
soll man dann katholischer Seits dieses, da es nirgend anders vertragen,
und geschrieben ist, glauben, und zulassen müssen? und warum soll einer mit
der

a) Damit auch hievon in andern derley Fällen kein Misbrauch gemachet werden möge, wird diesem offenbar nichtigen Gedichte hiemit öffentlich widersprochen. Allem Vermuthen nach müssen den guten neuen Reichsverfasser des Herrn Kemmerichs, und *Replicators* blanke pugiones plumbei, welche derselbe für unüberwindlich angesehen haben mag, erschrecket haben; darum hat er gleich vor dem Angriff, das Gewehr zustrecken, für räthlich und sicherer erachtet.

der päpstlichen Dispensation schlechter daran seyn, als der, welcher aus Zulassung des J. P. nur auf die andere Seite hinüber tritt?

§. 5.

Der Herr Replicator läßt auch in einer gewissen Schrift herkommen: der deutsche Ordensstand sey nach Meynung der bewerthesten Rechtslehrern gar nicht zu den *Clericis*, & *Monachis* zuzählen; adlegatis in eam rem *Struvio*, & *Ittero de feud. Imp. Cap. 14. §. 24.* Gunderode im Staatsrechte *l. 5. Cap. 8.* An dem, für was diese Herren den deutsch Ordensstand (idem est de Equitibus Hierosl. S. Johannis; hi enim ordines, ut *Mager de Advoc. armata Cap. 8. n. 416.* ait, fraternizant) halten mögen, wird wohl nicht viel gelegen seyn. Andere, wie eben *Mager n. 412.* — und *Merkelbach apud Klock T. 1. Cons. 10. n. 124.* — *cum plurimis aliis* sind widriger Meynung: *vid. etiam L. B. de Cramer Obs. 1128. §. 5.* wo er es ausführet, und die milites Hierosolymitanos veros Religiosos, & de stricta juris ratione intestabiles nennet, auch §. 6. besonders merkwürdig anfüget, daß derley Ritter solch einen Stand angetreten haben, *quo ad coelibatum fuit adstrictus, neque legitimorum descendentium capax est.* Und in diesem besteht eben der Hauptpunkt; denn ob sie gleich in strengem Verstande weder Ecclesiastici b), noch Clerici, und nur gar nicht Monachi zunennen seyn mögen; darauf kömmt es hier gar nicht, sondern nur auf dieses an, ob sie in Statu vere *religioso*, & *regulari* (wenn ihnen gleich circa votum Paupertatis indulgendo, dispensando, etwas nachgesehen wird) sich befinden. Nun aber, gleichwie ad Statum religiosum, aut regularem erfodert wird, ut 1) observentur principalia consilia evangelica (so nennet man es schriftmäßig auf katholische Weise) Paupertatis, Castitatis, & Obedientiae, 2) ut Obligatio firmetur Votis, 3) ut traditio Religiosi ab aliquo acceptetur nomine Dei, & 4) ut talis Status sit ab Ecclesia adprobatus. *Zechius Hierarch. eccl. T. 34. §. 429.* so ist bekannt, daß keiner, der nicht diese drey wesentlichen Gelübde abgelegt, zu einem Ritter geschlagen wird; wie hievon das ganze Gepräng, und auch selbst die Gelübdsformel bey *Pfeffingero L. 1. T. 21. §. 1.* nachgesehen werden kann. Diesem mag auch noch besonders beygesetzt werden, was *Boehmer in J. E. P. L. 3. T. 3. n. 31.* wie folget, anführet: *non eadem libertate gaudent Ordinis teutonici Equites, qui, utut Augustanae Confessioni addicti sint, uxores tamen ducere nequeunt, alias Commendaturis suis excidunt;*

b) Wenn ein Ritter von einem dieser Orden die Religion ändert, so wird er, quod ad Reservatum Ecclesiasticum ohne allen Zweifel unter den Worten: *aut etiam alii Ecclesiastici* des *5. Art.* §. *15. P. IV.* begriffen seyn, ohne noch weiter zugedenken, daß er das votum Paupertatis abgeleget hat.

lunt ; cum hae adhuc simpliciter regantur legibus ordinis Teutonici, & Magistro dinis bujus subsint : ab hoc ergo impetranda esset dispensatio, quam tamen aegre lulgebit, cum a Statutis sui ordinis in gratiam Evangelicorum baud discedet. Mau ius tamen Saxoniae Dux eam impetravit, soluta insigni pecuniae Quantitate.

§. 6.

Setzen wir in Verfolg dieser Beobachtungen noch ferner, und insbe ndere: Es habe ein deutsch Ordensritter im Jahre 1525. da man von ei r augsburgischen Confession, von einer formirten protestantischen eligion, und von einer Toleranz noch gar nichts gewußt, die katho che alte Religion verlassen; er habe sich damals zu einer Religion, welche rz vorhin unter dem Namen D. M. Lutheri herumzugehen anfieng, bekannt; ner habe er sich gleich bald vermählet; habe einen Sohn erzeuget, von dem ch wirklich Nachkömmlinge vorhanden sind. Was von der ersten Ehe n Reichs- und Glaubenverfassungs wegen damals gehalten worden, ist kannt, und nicht zuwiederholen. Nun läßt sich fragen: Ist wohl diese er e, und dergleichen Ehen, über welcherley, wie sie anzusehen seyn, man rnach im Jahre 1530. sich von Reichs wegen förmlich erkläret hat, für re lair angesehen worden? hat man sie, und alles was im ersten Grade un ttelbar daraus gebohren, im Jahre 1552. durch den passauischen Vertrag, er im Jahre 1555. in dem R. F. oder endlich erst nach 123 Jahren im stphälischen Frieden rückwärts, retro per fictionem juris, und zwar mit instimmung, und zu alleinigem Präjudiz des katholischen c) Theils rtragsmäßig (und anders konnte es nicht geschehen) zurecht gemacht? , und in welchem Artikel steht es geschrieben? und ohne daß es geschrie n, werden die Katholiken dieser Tradition schwerlich einen Glauben bey ssen.

§. 7.

In dergleichen Fällen spricht ein A. C. Verwandter Kläger, wel r von einem ehemaligen, verglübdten, von der katholischen Religion aber

 eigen-

c) Eine ganz verschiedene Beschaffenheit hat es also, wenn über dergleichen Ehen, und ihre Folgen nur zwischen alleinigen Aug. Confess. Verwandten, welche diese Dinge untereinander auf gleiche Art ansehen, und so auch aus gleichen Gründen beurtheilen, derley Frage entstehen sollte; denn da wäre es sehr ungereimt, auf solchen Fall die katholischen Gründe, und Glaubenssätze anwenden wollen, welche nur, wenn es um Successionen in katholische Besitzungen und um Ausschließung katholischer Agnaten zuthun ist, Platz greifen mögen.

eigenbeliebig ausgetretenen Ordensmanne, oder Ritter durch etliche Grade weit herstammet, gegen einen beklagten Katholiken ex capite der praetenſe nämlichen, oder doch nähern Linie eine Succeſſion an, und zum Behufe seiner Sache bringet er entweder gleich im Libell, oder auf die ihm entgegen gesetzten Exceptiones replicando gerichtlich, wie auch geschehen, folgendes bey: Man werde zwar beklagten Theils nach den Gründen der katholischen Glaubenssätze aus den Gelübden, als einem impedimento matrimonii dirimente, eine nullität primi illius matrimonii sammt allerhand Folgen herfür suchen wollen; allein nach den Gründen der A. C, welcher der Kläger beypflichte, sey die Sache ganz anders beschaffen, und anzusehen: Die Ordensgelübde gälten, oder verbänden 1) entweder gar nicht, oder ihre vorige vermeynte Verbindlichkeit hätte doch 2) mit Verlassung der katholischen Religion ein Ende genommen. 3) Die Gelübde, und Renunciationen seyn nur in Ansehen des künftigen religiosen Standes, und Lebens geschehen, und also *respectiv*isch gewesen. 4) Sein Stammvater, wie Herr *Replicatur* gar besonders fein, nett, und kugelrund erzählet, habe nicht in vorigem religiosen Stande, sondern erst nach abgelegtem Ordenshabite, nach Zurucktritt in das Seculum, und nach geänderter Religion sich vermählet. 5) Ja! wenn jener, so lange er noch im Orden gestanden, und der katholischen Religion vor der Seculariſation beygepflichtet, seine Vota gebrochen hätte, wurde man vielleicht widrige Folgen hieraus ziehen können; aber, da jene Aenderungen vorhergegangen; so sey er nicht mehr an seine vorigen Gelübden gebunden, sondern eo ipſo durch die Religionsänderung hievon diſpenſiret gewesen; eben so, und nicht anders, wie bey den Clericis per diſpenſationem Pontificis ad ſeculum redeuntibus die Obligatio Voti coelibatus ja auch aufgehoben werde. 6) Einem jeden sey erlaubt, oder stehe doch frey, die Religion zu ändern, und nach den Sätzen der neu angenommenen zuleben; und was dergleichen der katholischen Glaubensverfassung widersprechende, zu Begründung der Klage angeführte Dinge mehr seyn mögen. Ohngefähr so pflegt demnach ein protestantischer Kläger sowohl mit Anführung seiner Religionssätze, als zugleich mit möglich gut vermeynender Anwendung der Reichsgesetze, in soweit diese, dahin etwas beytragen zukönnen, scheinen mögen, auf die delicateſt sprecherische Art, pro domo ſua zu raiſonniren. Soll es nun für zu theologisch, oder gar pedantisch, wider die neue Reichsverfassung anstossend, und vor Gericht nicht gangbar angesehen werden, wenn der katholische Beklagte *excipiendo*, oder *duplicando* auf ganz gleiche Weise raiſonnirt, und sich auf jeden Satz ebenfalls gerichtlich vernehmen läßt? Es kömmt, und es muß ja hiebey hauptsächlich auf die Succeſſionsfähigkeit, oder hingegen auf die dieser entgegen stehenden Exceptiones, und ferner in weiterer Rückfrage katholisch-beklagten Theils auf die Gelübden selbst, auf die durch diese sich zuge-

igezogene Unfähigkeit, und das impedimentum dirimens, und daß solches urch das J. P. oder sonst vertragsmäßig (denn ohne dieses bleibt es immer ey der vormaligen, alten, und ungeänderten aus den Gelübden entspringenen Wirkung) nicht — und hingegen protestantisch klagenden Theils, aß durch die Religionsänderung alles geändert, aufgehoben, und gut geiacht sey, lediglich ankommen. Kömmt es aber dahin an, so suchet jeder Theil, und, wenn er seinen Handel nicht auch muthwillig, und richtig vereren will, muß der Beklagte suchen, seine Gründe excipiendo, vel duplicando us seinem *Jure Ecclesiastico Publico* geltend zumachen. Und da kann s anders nicht seyn, als daß er (wie es der Kläger für sich in das Widrige benfalls thut, und vorher schon gethan hat) ex jurisprudentia *ecclesiastico-ublica* vieles von der Wesenheit, und Wirkung der Gelübde, der Ehehinernissen, auch mancher zur Sache durchaus gehöriger unveränderter, und nveränderlicher Glaubenssätze, mit Anständig- und aller Bescheidenheit ohne ll mindeste Verletzung, ja vielmehr mit Beystande des Religion, und westhälischen Friedens sprechen, und gerecht ausführen muß. Ob, und wie soann die jura ecclesiastico-publica, der Reichsgesetze ungekränket, auf einer, ie auf der andern Seite dahin anschlagen, und anzuwenden seyn mögen, ierzu wird die Interpretatio Imperii Constitutionum doctrinalis einem jeden öchsten Reichsgerichte, wo die Sache angebracht wird, und wenn es sich idicando vergleichen kann, von Niemand widersprochen werden: Wird sich ber nicht vereiniget, und geht man allda in Partes; so ist der weitere Weg hon bekannt; wo dergleichen privat Streitsache entweder per amicabilem ihen Ausgang gewinnen, oder widrigens, ohne deßhalben einen dreyßig jähigen Krieg anzufangen, auf sich beruhend gelassen werden mag; eben darm, weil gegen dem, was auf der katholischen Seite, welche es betrifft, in olchen Fällen jederzeit unstreitigen Rechtens, und üblich gewesen, vertragsnäßig nirgend etwas entschieden, vielweniger das Widrige festgesetzet, und er gesegnete Tag ad Amicabilem noch nicht angebrochen ist. Und hiemit vollen wir es in dem Namen Gottes, wie angefangen, also auch enden.

XVII.

IOA. GEORG. XAV. KONENBERG
Nachtrag
zu den
MEDITATIONen
DE DESERTORE
CATHOLICO ORDINIS RELIGIOSI,
AD ALIQUAM
EX DUABUS RELIGIONEM
TRANSEUNTE,
BONA, ET JURA QUÆCUNQUE,
QUIBUS VOVENDO RENUNCIAVIT,
NEC VI
PACIS WESTPHALICAE,
NEC ALIO QUOCUNQUE TITULO,
AUT OBTENTU RECUPERANTE.

Vorrede.

Die Ursachen, welche diesen Nachtrag zu unsern erst neulich aus der Presse gekommenen Meditationen veranlasset haben, bestehen darinn. Erstens hielten wir (wie es dem Herrn Verfasser der Biga Discussionum Ecclesiastico-publicarum im Jahre 1758. gleicher maßen ergangen ist, und der uns eben auch dahin verleitet hat) jenen Ordens-Deserteur, den so-genannten Sempronius, beständigher selbst für den Erfinder des unum-

unumstößlichen Beweises. Dieser unschuldige Irrwahn ist aus unsrer dortigen Vorrede, und aus der Abhandlung öfters selbst, und sonderbar aus der Nota sub lit. a. pag. 10. klar wahrzunehmen. Doch thut dieses nichts zur Hauptsache. Sodann, und zwar erst den dritten dieses laufenden Monats empfiengen wir von einem guten Freunde und Gönner die Nachricht, daß jener Deserteur nicht Carl Friederich, sondern Johann Andreas Gerstlacher geheißen habe! er schickte uns auch zugleich, wofür wir ihm sehr verbunden sind, eine gedruckte Abhandlung mit der Aufschrift: Carl Friederich Gerstlacher, Markgräflich Baden Durlachischen Hof- und Regieruugsraths, rechtliche mit neuen Beweisen versehene Untersuchung, ob ein katholischer Ordensgeistlicher — — Carlsruhe 1771, welche uns also bis nun nicht zu Gesichte gekommen war.

In dieser erzählet der Herr Hof- und Regierungsrath selbst, daß er bey noch sehr jungen Jahren eine Schrift unter dem Titel: Unumstößlicher Beweis im Jahre 1754 herausgegeben habe.

Da wir nun den Herrn Deserteur immerher selbst für den Vater dieses Beweises, den er auf solche Art in seinem 54sten Jahre geschrieben haben müßte, eines Theils gehalten, und des andern gesehen haben, daß solcher Beweiß mit gar vielen beleidigenden, und unleidlich beleidigenden Ausdrücken recht bedächtlich angefüllet ist; so war es, wie wir auch dort schon voraus gesaget haben, freylich nicht möglich, oder vielmehr ganz nicht wohlanständig, einen Stummen zu machen, und alles, was verächtlich- und empfindlichst auf den katholischen Theil, und die Religion mit ganzer Uebermaaß zu geworfen worden, gleichgültig hinsehen zu lassen. Hätten wir gewußt, daß der unumstößliche Beweis von einem andern, und zwar bey noch sehr jungen Jahren verfasset worden sey; so wurden wir in unsern Meditationen mit dem Salze, und Pfeffer vieleicht auch etwas häuslicher, und wirthschaftlicher umgegangen seyn. Nun ist es (und wie oft etwas gleichsam seyn soll) schon geschehen und muß es gleichwohl dem hiemit aufgedeckten Irrwahn, und hiernächst auch unserm aufrichtigen Bekänntniß zu gut gehalten werden, da wir hiemit öffentlich bezeugen, daß die Untersuchung in das Widerspiel ganz rühmlich bescheiden, und mit ungleich besser scheinbaren Gründen geschrieben, wie auch ferner darum zu beloben sey, weil in derselben vieles, gar vieles nicht mehr wiederholet, sondern freynüthig weggelassen, somit auch in der Stille selbst für unrichtig, und ungeziemend erkannt worden ist, was ehehin die Jugend mit einer zu erstaunenden Freyheit, und nicht mindern Heftigkeit hingeschrieben hat.

Ob

Ob wir nun schon über die mehrberührte Untersuchung nicht wenigeś, sondern sehr, und recht vieles, wie es nach ihrer eignen Ordnung von Absatze zu Absatze geschehen wird, noch anzumerken haben; so wird, und soll es sich doch zeigen, daß auch wir zu leben, und dem Herrn Hof- und Regierungsrathe die Ehre zu geben wissen, welche sowohl seinem Charakter, als der bescheidenen Schreibart gebühret; Bey allem dem aber können wir das, was keinen Grund hat, doch nicht gründlich heißen. Nur thut uns gar sehr leide, daß wir jene Untersuchung erst jezt, nach bereit in das Offene hinaus getretenen unsern Meditationen, zu Handen bekommen, und nun durch einen Nachtrag mit nicht nur eigener, sondern, und hauptsächlich auch zu eines geehrtesten Lesers Unbequemlichkeit haben ersetzen müssen, was bey guter Muße untereinst mit einer Arbeit hätte geschehen können; dahingegen wir dermal, sichern, und eilenden Umständen nach, um den Port noch in Zeiten zu erreichen, ebenfalls zu eilen, gar sehr zu eilen, gedrungen waren; und daher kömmt es auch, daß wir, ohne das Entgegenstehende zu wiederholen, auf jeden Absatz nur das, was wir dafür halten, beygebracht haben, und es also fast nothwendig seyn wird, bey Lesung dieses Nachtrages auch die anderseitige Untersuchung immer vor sich zu haben. Geschrieben den 11ten Tag May 1773.

Ad §. I. II. III.

Gewissensfreyheit.

Wir hätten es bey dem, was in unsern Meditationen von der genannten Freyheit des Gewissens hin und wieder gesaget worden, allerdings bewenden lassen können, und wurden es auch ohne weitere Anregung dabey gelassen haben, wenn nicht dem Herrn Hof- und Regierungsrath, in seiner Untersuchung gleich den ersten Absatz mit den nachdenklichen Worten anzufangen, gefällig gewesen wäre: *Nichts kann dem Naturrechte, und der Vernunft gemäßer seyn, als die Freyheit des Gewissens in Absicht auf die Religion.* Und wir hingegen sind aus dem Naturrechte, durch die Vernunft, und aus der Offenbarung gänzlich überzeuget: *Nichts kann dem Naturrechte, und der Vernunft ungemäßer seyn, als die Freyheit des Gewissens in Absicht auf die Religion.*

Da

Damit sich aber über diesen Gegensatz Niemand unnöthig, und gar zu sehr ärgern möge, erinnern wir zum Voraus, daß hier schon wiederum nur von einer genannten, wenn sie immer so genannt werden kann, von einer Freyheit des Gewissens nach dem böhmerschen Geschmacke, und Schilderung die Rede sey. Und eine schulgerechte derselben eigentliche Definition ist, wenigst unsers Wissens, bisher noch nicht zum Vorscheine gekommen; wie dann auch der Herr Böhmer sich dessen nicht getrauet, sondern sowohl sich selbst, als andere Glaubige nur mit seinem *sentiant*, *credant*, *agantque singuli* — — ein jeder möge urtheilen, glauben und handeln — — indessen tröstlich abgespeiset hat. Kömmt einmal eine wahre, ächte Definition an des Tages Licht; so wird sich auch davon sprechen lassen; bis dahin urtheilet, glaubet, und handelt man halt nach einer Gewissensfreyheit, wie sie könnet, gleichwohl so fort, ohne zu wissen, was sie doch auf eine per Genus, & Differentiam schulgerecht bestimmte, und beschriebene Weise endlich seyn möge, oder könne.

Wir denken eben so: Wenn ein vernünftiger Mensch kein Gotteslängner ist, sondern glaubet, daß es einen Gott, einen allgemeinen Schöpfer, einen durchgängigen Herrscher, folglich auch einen Gesetzgeber, insgemein ein höchstes, unendlich vollkommenes, weises, und alles nicht nur vorsehendes, sondern eben darum ein aufmerksames, und eine auf alle Fälle gerichtete Fürsehung anordnendes heiligstes Wesen, und zwar vornehmlich in Absicht der Religionsangelegenheiten giebt, und wenn er auch ferner glaubt, daß dieser Gott, dieser Herr, und Gesetzgeber, wie er von seinen ihm wesentlich, zeitlich, und ewig unterworfenen vernünftigen Geschöpfen allgemein, und durchaus gleichförmig gottesdienstlich bedienet, und verehret seyn wolle, geoffenbaret hat; so wird es diesem Menschen hoffentlich nicht mehr schwer ankommen, auch zu glauben, daß dieser Gott, dieser Regent, dieser Gesetzgeber wenigst doch so weise, so klug, so vor- und fürsichtig seyn, und handeln werde, als es ein Geschöpf in seinen Geschäfften immer seyn, und handeln mag.

Nun ist kein vernünftiger Mensch, keine vernünftige Creatur, kein mit Vernunft begabter Regent, kein Herr, kein Bürger, kein Bauer, kein Hausvater, welcher, nachdem er ein Landrecht, eine Amts-Instruction, einen Bestallungsbrief, eine Hausordnung schriftlich, oder mündlich einmal ertheilet hat, so einfältig, so albern, und so unvernünftig schlecht dächte, und denken könnte, daß er einem jeden (singulis) seiner Minister, Beamten, Diener, Unterthanen, Hausknechten, gebrödten Dienstbothen, und Hausgesindes freygestellet überließe, wie er, der Diener oder Unterthan, und zwar ein jeder diese in der allgemeinen Hauptabsicht des Dienstes, und des Gehor-

sames übereinstimmende, und nur nach der Art eines jeglichen Standes unterschiedene Vorschriften, verstehen, und so oft ein Zweifel über derer Verstand vorfiele, dessen Bestimmung und Auslegung nur nach seinem eignen, und einzelnen Privatdünkel, nach seiner Einsicht, nach seiner Prüfung, nach seiner eignen vermeynten Ueberzeugung bey sich machen möge. Oder sollte wohl dergleichen ein Regent, ein vernünftiger Regent, ein Herr, ein Bürger, ein Bauer, ein Hausvater, welcher besagte Vorschriften gegeben, über derer Beobachtung er die strengste Rechenschaft fodert, und über derer Verstand sogar noch bey seiner Anwesenheit einige Zweifel erreget worden, auch manche schon darüber gestutzet haben, es sich möglich seyn lassen, daß er eine weite Reise vornähme, hinzöge, und längers ausbliebe, ohne vorher eine Regierung, einen Statthalter, einige Beamte, einen Vorsteher, einen Haushälter bestellt zu haben, die Namens seiner das Land regieren, die Justiz verwalten, die Landrechte auslegen, derer wahren Verstand, wenn er in Processen durch ungleiche Deutung der Parteyen, und Advocaten zweifelhaft hat gemachet werden wollen, auctoritative bestimmen, und die Ordnung im Hauswesen Namens des Hausvaters gebiethend betreiben sollen, und bey denen sich die Unterthanen bey vorkommenden Zweifelsfällen, und Streitigkeiten um Bescheid anzufragen, und zu melden hätten? Soll wohl ein vernünftiger, und doch so vernunft- sinn- hirn- und sorgloser, blödsichtig- unvor- und unfürsichtiger, stumpfer und tölpischer Regent — — unter den vernünftigen Menschen möglich seyn? Und sollte es nicht unendlich mehr unmöglich seyn, nach dem Naturrechte, und mit Vernunft nur denken zu können, daß ein unendlich weiser, gütig- und gerechter Gott, Herrscher, und Gesetzgeber, der nach seiner Vorschrift, und nur nach jenem Verstande, wie er solchen bey sich bestimmet hat, bedienet, und zwar unter einer ewigen Höllenstrafe gottesdienstlich bedienet, und verehret seyn will, welcher auch schon von Ewigkeit her die künftigen widersprechenden falschen privat Dollmetschungen, und den irrigen Verstand seiner Vorschriften, seines heiligen Wortes mit allen Umständen nicht nur vorgesehen, sondern auch zum Theile, da er noch sichtbarlich auf der Erde wandelte, selbst erfahren hat, eben diese Dollmetschungen, Auslegungen, und den ächten Verstand zu bestimmen, eines jeden Menschen (singulorum) Privatfreyheit, Prüfung, Einsicht, und Ueberzeugung, noch weit toller, als jener irdische Regent, unweise, vorsehend, und doch nicht fürsehend, ohne ein sicheres, unbetrügliches, allgemeines, und auch leichtes Mittel in seinem Namen anzuordnen, heimgelassen, tausend Irrthümer, und Privatgeistereyen, ohne solchen noch vor seiner Himmelfahrt zu steuern, müßig vor- und zugesehen habe?

Wenn man von einem Gott, der unendlich barmherzig, und gleich gerecht ist, und welcher will, daß der Mensch zur Erkänntniß der Wahrheit, welche

welche nur einfach ist, und seyn kann, kommen, und selig werden solle, welcher aber auch dem Christen, der aus seiner Schuld nicht so glaubet, wie Gott sein geoffenbartes Wort verstanden haben will, ewig verdammet, wenn man, wiederholen wir, von Gott nicht gotteslästerlich reden, oder denken will; so ist der Schluß aus dem Vorgehenden vollkommen, und ewig unwidersprechlich: Deus prævidit; ergo providit; Gott hat alles, alle Irrthümer, alle Misdeutungen seines Wortes, alle privat- und einzelne Freygeistereyen, Meynungen, und Irrlehren (wofür nun viele, daß sie solche sind, dermalen von allen die Offenbarung glaubenden Christen durchaus gleich angesehen werden) vorgesehen; also hat er auch wider alle fehlsame, irrige privat Glaubensmeynungen, und hieraus unvermeidlich entspringende Widersprech- und Verwirrungen Fürsehung gethan, und ein Mittel, und zwar solch eines, wie obgesagt, als ein unendlich weiser, gütiger, heiliger Gott wirklich angeordnet, und, in hac Providentia, als ein gerechter, die Misdeutungen, und falschen Irrlehren ewig strafender Gott Fürsehung thun, und ein zureichendes Mittel dagegen anordnen müssen.

Es muß demnach der Götz des Privatgeistes, des *proprii Judicii*, (wovon ad Titum cap. 3. verſ. 11. etwas anzutreffen) des eignen Urtheiles, der böhmerschen Freyheit zu urtheilen, zu glauben, und zu handeln, nicht auf den Altar gesetzet, sondern gestürzet, und der göttlichen Anordnung unterworfen werden. Nur durch diese Anordnung, durch jene Fürsehung, und durch dieses in der Schrift wirklich verordnete Mittel, welches alleinig in der durch Gottes besondern Beystand verliehenen Unfehlbarkeit der lehrenden allgemeinen christlichen Kirche bestehet, kann allen Verwirrungen ein Ende gemachet, und die Einigkeit im Glauben, die von Gott ausdrücklich befohlene Einigkeit hergestellet, und erhalten werden. Polemisch weiter hievon zu handeln, ist hier der Ort nicht.

Wohl aber, weil anderseits vermeynet werden will, dort, wo die genannte Freyheit des Gewissens nicht die Oberhand hat, und die Regierung führet, dort sey nichts als Gewissenszwang, a) wie der Herr Hofrath gleich im ersten Absatze auch hievon schreibet, müssen wir desselben Worte noch hieher setzen, und hierüber auch eine Anmerkung machen. Er sagt: Die

a) Es giebt einige, welche, wenn man sie um eine schulgerechte Definition, oder doch nur etwelche Beschreibung der Gewissensfreyheit ankommet, um noch kürzer als der Herr Böhmer, zu entwischen, nur soviel sagen: sie sey halt eben das, was dem Gewissenszwange entgegen gesetzet ist; dieß heißt nun ungefähr eben soviel: der Tag ist nicht Nacht, und Weiß ist nicht Schwarz; indessen wissen wir doch nicht, was eigentlich der Tag, was das Weisse sey.

Die Religion ist nichts anders als die Verbindlichkeit, Gott nach dem erkannten Wohlgefallen seines Willens zu dienen; darum kömmt es hiebey lediglich auf die innere Erkänntniß von dem Wohlgefallen des göttlichen Willens an; diese innere Erkänntniß gründet sich auf Ueberzeugungen, und Einsichten; so wenig nun diese durch eine äußere Macht gewircket werden können; so wenig kann in Religionssachen einiger Zwang Platz finden. Behüte uns der liebe Gott von *Coactionen*, von Zwang, von Tyranneyen, und von des im dritten Absatze angezogenen französischen Herrn Gesandten Grafens Servient, *Imperare conscientiis*! Nur von oben, von dem Vater des Lichtes, à Patre Luminum müssen die Erleuchtungen durch die Motiva Credibilitatis Intellectum illustrantia, & Voluntatem moventia herab kommen. Aber eben so viel bewahre uns Gott auch von dem Eigensinne, von nur eignem Urtheile, von eigner privat Erkänntniß, und Ueberzeugungen! denn, wenn es nur auf eigne Einsichten, und Ueberzeugungen ankömmt, und man sich hiebey ohne weiters beruhigen, somit nach dem böhmerschen *Sentiant &c.* ein jeder für sich nach den Grundsätzen, die ihm beygebracht, und eingeflößet worden sind, oder die er sich durch seine eignen Einsichten, Erkänntnissen, und Privatüberzeugungen selbst erworben, und zugeleget hat, secundum Principia, quibus quisque imbutus est, urtheilen, glauben, und handeln darf; so fällt durch diese dergestalt erklärte Freyheit des Gewissens, alles Glaubenswesen, alle Göttlichkeit des Glaubens vollkommen hinweg; nicht mehr Gott, sondern sich selbst, seiner Einsicht, seiner Prüfung, und eignen Ueberzeugung fängt man, ob, und wie, und in welchem Verstande Gott geredet habe, zu glauben, an; und so viel unterschiedene, und sich unter Menschen widersprechende Privatüberzeugungen sind, eben so unterschieden, und widersprechend müßte auch Gott geredet haben, und verstanden werden wollen, oder dörfen. Man muß nicht nur glauben, daß, sondern auch was, wie, und in welchem Verstande Gott geredet habe, und zwar dieses aus einem von Gottes Offenbarung herkommenden Bewegungsgrunde, sonst kann der Glaube, wie es doch seyn muß, unmöglich göttlich seyn; und zum selig werden, nützet der alleinige menschliche Glaube sauber nichts.

Solchergestalt hätte endlich ein jeder Protestant, der sich an solch eine Gewissensfreyheit hält, das Recht, oder wenigst die Freyheit, auch sogar an dem, ob, und daß Gott geredet habe zu zweifeln, und die ganze Schrift zu verläugnen; als wozu mehr nicht erfodert wurde, als daß er nur sagte: ihm käme nicht für, er sey nicht überzeuget, daß die Bibel etwas göttliches an sich habe: Und warum sollte dann diese Freyheit des Gewissens nur einigen Christen eigen, und solche nicht auch andern, als Juden, Türken, Deisten, Natura-

alisten, Heyden, Vielgöttern, Polytheisten, oder gar Atheisten zu gönnen, zu
ut zu halten, oder zu passiren seyn? alle diese können sagen: Ich lasse mir
ie Freyheit des Gewissens auch nicht nehmen, oder beschränken, nach den
3ründen, die mir von Kindesbeinen an beygebracht, und eingeflößet worden
nd, die ich nach meinen Einsichten, und innerlichen Ueberzeugungen für rich-
g halte, ungezwungen zu urtheilen, zu glauben und zu handeln, wie ichs vor
ieinem Gott, oder vor meinen Göttern recht zu seyn, dafür halte; und der
ltheist machete es noch kürzer, und sagte: die Existenz eines, was andere Gott
ennen, ist mir genüglich noch nicht erwiesen; ich bin hievon niemals unter-
chtet worden, ja nicht einmal habe ich von solch etwas gehöret, weniger daß
h dessen bey mir überzeugend vergewissert wäre. Non declines Cor meum ad
ccusandas Excusationes in peccatis, Psal. 140. v. 4. So weit kömmts mit
er böhmerschen Gewissensfreyheit; oder wenigst muß es dieser, und eines je-
en eingeflößten Gründen, Principien, Einsichten, und Ueberzeugungen ge-
äß, vor Gott gleichviel gelten, was man für eine Religion, wenn sie nur
ristlich ist, annehme. Nun ein Protestant, ein Reformirter, oder derglei-
en anderer, welcher die Freyheit des Gewissens behauptet, und den einmal
ngeflößten Principien anhängt, und fest anhangen bleibt, dieser ist freylich
in Indifferentist, kann auch ein solcher für sich, für sein erwähltes, und
eständig bleibendes Glaubens-System ohne Unbild nicht genennet wer-
en: aber (welch erschreckliche, gotteslästerliche Folge ist diese!) wenn solche
3ewissensfreyheit von Gott herkömmt, wenn er ihr Urheber, ihr Begünsti-
er ist, und wenn es Gott eben darum gleichgültig wäre, und seyn müßte, nach
elchen verschiedenen privat Einflössungen, Principien, Gründen, und nach
elcher verschiedenen Religionsart (wenn sie gleich valentinianisch, arianisch,
elagianisch, eunominianisch, samosatenisch, nestorianisch, socinianisch, oder
ergleichen etwas, doch in der Hauptsache, in den wenigen genannten Fun-
amental-Artickeln nur christlich ist) ein jeder gewissensfreyer Christ an ihn
auben, und ihn gottesdienstlich verehren wolle; so folgte aus den jenseitigen
Vorausssätzen ganz unvermeidlich, daß nicht jener Christenmensch, sondern
Gott selbst der erste, größte, und alleinige wahre Indifferentist sey. Aus die-
n gotteslästerlichen Früchten wird man doch endlich die gesegnete Großmut-
r aller Religions-Unterschiedenheiten erkennen lernen.

Wer übrigens, etwas mehr, und ächtes von der genannten Freyheit
s Gewissens zu lesen verlanget, der mag des P. Oddonis Scharz Dissertatio-
m præambulam de vera, & falsa Conscientiæ Libertate ad Lib. III. Decre-
lium, Salisburgi 1738. einsehen, wo er gegen des Herrn Böhmers Disser-
tion mit vieler Lebhaftig- und Gründlichkeit geschrieben hat.

falls auf die vergl̈übden Ordenspersonen zu erstrecken sey, und zwar um so weniger, weil nach des Sleidanus, und anderer Zeugniß an den Klostergelübden, folglich auch in ihren wesentlichen Wirkungen im Jahre 1530. nichts nachgelassen, und nach der Hand von diesem Punkte nicht einmal mehr eine Meldung gethan, vielweniger etwas Widriges, und zwar Vertragmäßig entschieden worden.

Ad §. V.

Ob ein *Deserteur* Eigenthums, und Erbschafts fähig werde.

Hier fängt das richtige Voraussetzen eines unrichtigen Satzes, nämlich dessen, worüber erst die Frage ist, schon wiederum an. Nach katholischen Gründen kann einem vergl̈übden Ordensmanne weder da er noch im Kloster ist, noch eben so wenig nach geänderter Religion etwas rechtlich anfallen; dieses ist ja eben, worüber wir streiten. Es will auch aus diesem Absatze schier abzunehmen seyn, daß der Herr Hofrath jene seine ehevorige Ausnahme, von der wir Cap. 7. M. 1. §. 12. & seqq. gehandelt haben, sich auch bey reiferm Alter noch wirklich nicht misfallen lasse.

Ad §. VI.

Wo es erwiesen werden will.

Wir nehmen mit Dank an, daß ein Ordensgeistlicher so lange er in diesem Stande bleibet, nichts eignes besitzen könne; denn hieraus folget doch wenigst soviel, daß die Gelübde nicht ungültig, unkräftig, unbindig, und, weis nicht, was noch, sondern wirksam seyn. Daß durch eine rechtmäßige, *legale* Macht ex monacho non-monachus gemachet werden, und dieser sodann etwas eignes erwerben, und besitzen könne, hat seine guten Wege; und wir lassen uns nicht nur beygehen, sondern wir behaupten auch, daß das Gelübd der Armuth auch alsdann noch binde, wann er zur protestantischen Religion wirklich getreten ist; wenigst ist dieses nirgends entschieden; das ist noch immer, worüber gefraget wird; und was sollen dann die symbolischen Bücher auch wiederum hier? Wir haben uns in den Meditationen hierüber und zwar mehrmal schon überflüßig erkläret; wohl nichts minder, als daß die reichsgesetzmäßige Gleichheit beyder Religionen hierdurch umgestossen wird; man läßt ja einen Deserteur bey, und vor sich urtheilen, glauben, und handeln, wie es seine neu angenommenen Meynungen mit sich bringen; nur dieses (und was könnte mehr billig, gerecht, und der Gleichheit gemäßer seyn?) verlanget man, daß er, als ein Vergl̈übd bleibender Deserteur, auf die katholische Seite, die

er verlassen, zu ihrem Nachtheil nicht mehr herüber greifen soll; gäbe es auf protestantischer Seite auch lebenslänglich, und rechtmäßig verglübde Personen, und gienge eine von diesen zu uns herüber; so würde sich auch dießfalls von einer wechselweisen Gleichheit reden lassen; so aber läßt sich in Fällen, wo nichts gleiches ist, von keiner Gleichheit sprechen. Ueber das, was von der Rechtmäßigkeit der Weise, wodurch eine Ordensperson, solche zu seyn, aufhöret, noch angehänget wird, sind wir eben noch immer streitig; und da muß jenes, was im Streit ist, nicht so schmeichelhaft voraus gesetzet, sondern von dem bejahenden Theile erwiesen werden.

Ad §. VII.

Ob der Orden, oder das Kloster durch die Profession einiges Recht erlange.

Hier heisset es: vergebens würde man einwenden (und doch hat es bis auf die Stunde, den hellen Rechten entgegen, noch Niemand geläugnet) daß das Kloster durch Ablegung der Profeßion auf alles ihm, dem Professen, anfallendes Vermögen (wenn doch nur einmal der nichtigen Suppositionen ein Ende wäre! dem Unfähigen kann ja nichts rechtlich anfallen) ein Recht erlanget habe. Auch was gleich weiter darauf folget, sind wieder nichts als eitle Supposita. Und warum sollte dann noch keinem Kloster beygefallen seyn, einen Anspruch auf dasjenige zu machen, was ein Klostergeistlicher auf andere Weise, als durch angefallene (das ist, vermeyntlich angefallene) Erbschaften, zum Beyspiele durch seine etwaige Besoldung, oder andern Verdienst erworben hat? — — und wir glauben, wie es auch nur gar zu gewiß ist, daß nicht einem Klostergeistlichen, sich von einer Besoldung, oder dergleichen b) etwas eignes anzumassen, jemals beygefal-

b) Wird für einen mit Erlaubniß des geistlichen Obern durch eine Ordensperson einem Dritten geleisteten Dienst, für eine Arbeit ein Honorarium, eine Vergeltung gereichet; so fällt es ohne allen Zweifel jure Repræsentationis dem Kloster zu. Dieses Jus des Klosters, und auf Seite des Deserteurs die Unfähigkeit etwas eignes zu erwerben, und zu besitzen, dauert immerfort: warum aber das Kloster auf dasjenige, was der Deserteur nach vermeyntlich abgeschüttelten Gehorsams-Gelübde aus eigner Anmassung an Besoldung, an andern Verdiensten an sich zieht, wie in dem unumstößlichen Beweise hierüber §. 26. hat raisonniret werden wollen, keinen Anspruch machet, dessen giebt die Biga §. 5. n. 47. pag 27. die gute Ursache, daß das Kloster an den male partis an der bösen, unerlaubten Errungenschaft seines Deserteurs keinen Antheil haben wolle.

falls auf die verglübden Ordenspersonen zu erstrecken sey, und zwar um so weniger, weil nach des Sleidanus, und anderer Zeugniß an den Klostergelübden, folglich auch in ihren wesentlichen Wirkungen im Jahre 1530. nichts nachgelassen, und nach der Hand von diesem Punkte nicht einmal mehr eine Meldung gethan, vielweniger etwas Widriges, und zwar Vertragmäßig entschieden worden.

Ad §. V.

Ob ein *Deserteur* Eigenthums, und Erbschafts fähig werde.

Hier fängt das richtige Voraussetzen eines unrichtigen Satzes, nämlich dessen, worüber erst die Frage ist, schon wiederum an. Nach katholischen Gründen kann einem verglübden Ordensmanne weder da er noch im Kloster ist, noch eben so wenig nach geänderter Religion etwas rechtlich anfallen; dieses ist ja eben, worüber wir streiten. Es will auch aus diesem Absatze schier abzunehmen seyn, daß der Herr Hofrath jene seine ehevorige Ausnahme, von der wir Cap. 7. M. 1. §. 12. & seqq. gehandelt haben, sich auch bey reiferm Alter noch wirklich nicht misfallen lasse.

Ad §. VI.

Wo es erwiesen werden will.

Wir nehmen mit Dank an, daß ein Ordensgeistlicher so lange er in diesem Stande bleibet, nichts eignes besitzen könne; denn hieraus folget doch wenigst soviel, daß die Gelübde nicht ungültig, unkräftig, unbindig, und, weis nicht, was noch, sondern wirksam seyn. Daß durch eine rechtmäßige, *legale* Macht ex monacho non-monachus gemachet werden, und dieser sodann etwas eignes erwerben, und besitzen könne, hat seine guten Wege; und wir lassen uns nicht nur beygehen, sondern wir behaupten auch, daß das Gelübd der Armuth auch alsdann noch binde, wann er zur protestantischen Religion wirklich getreten ist; wenigst ist dieses nirgends entschieden; das ist noch immer, worüber gefraget wird; und was sollen dann die symbolischen Bücher auch wiederum hier? Wir haben uns in den Meditationen hierüber und zwar mehrmal schon überflüßig erkläret; wohl nichts minder, als daß die reichsgesetzmäßige Gleichheit beyder Religionen hierdurch umgestossen wird; man läßt ja einen Deserteur bey, und vor sich urtheilen, glauben, und handeln, wie es seine neu angenommenen Meynungen mit sich bringen; nur dieses (und was könnte mehr billig, gerecht, und der Gleichheit gemäßer seyn?) verlanget man, daß er, als ein Verglübd bleibender Deserteur, auf die katholische Seite, die

er verlassen, zu ihrem Nachtheil nicht mehr herüber greifen soll; gäbe es auf protestantischer Seite auch lebenslänglich, und rechtmäßig verglübde Personen, und gienge eine von diesen zu uns herüber; so würde sich auch dießfalls von einer wechselweisen Gleichheit reden lassen; so aber läßt sich in Fällen, wo nichts gleiches ist, von keiner Gleichheit sprechen. Ueber das, was von der Rechtmäßigkeit der Weise, wodurch eine Ordensperson, solche zu seyn, aufhöret, noch angehänget wird, sind wir eben noch immer streitig; und da muß jenes, was im Streit ist, nicht so schmeichelhaft voraus gesetzet, sondern von dem bejahenden Theile erwiesen werden.

Ad §. VII.

Ob der Orden, oder das Kloster durch die Profession einiges Recht erlange.

Hier heisset es: vergebens würde man einwenden (und doch hat es bis auf die Stunde, den hellen Rechten entgegen, noch Niemand geläugnet) daß das Kloster durch Ablegung der Professiون auf alles ihm, dem Professen, anfallendes Vermögen (wenn doch nur einmal der nichtigen Suppositionen ein Ende wäre! dem Unfähigen kann ja nichts rechtlich anfallen) ein Recht erlanget habe. Auch was gleich weiter darauf folget, sind wieder nichts als eitle Supposita. Und warum sollte dann noch keinem Kloster beygefallen seyn, einen Anspruch auf dasjenige zu machen, was ein Klostergeistlicher auf andere Weise, als durch angefallene (das ist, vermeyntlich angefallene) Erbschaften, zum Beyspiele durch seine etwaige Besoldung, oder andern Verdienst erworben hat? — — und wir glauben, wie es auch nur gar zu gewiß ist, daß nicht einem Klostergeistlichen, sich von einer Besoldung, oder dergleichen b) etwas eignes anzumassen, jemals beygefal-

b) Wird für einen mit Erlaubniß des geistlichen Obern durch eine Ordensperson einem Dritten geleisteten Dienst, für eine Arbeit ein Honorarium, eine Vergeltung gereichet; so fällt es ohne allen Zweifel jure Repræsentationis dem Kloster zu. Dieses Jus des Klosters, und auf Seite des Deserteurs die Unfähigkeit etwas eignes zu erwerben, und zu besitzen, dauert immerfort: warum aber das Kloster auf dasjenige, was der Deserteur nach vermeyntlich abgeschütteltem Gehorsams-Gelübde aus eigner Anmassung an Besoldung, an andern Verdiensten an sich zieht, wie in dem unumstößlichen Beweise hierüber §. 26. hat raisonniret werden wollen, keinen Anspruch machet, dessen giebt die Biga §. 5. n. 47. pag 27. die gute Ursache, daß das Kloster an den male partis an der bösen, unerlaubten Errungenschaft seines Deserteurs keinen Antheil haben wolle.

gefallen sey; es fehlt halt hier wiederum an rechten Begriffen des Gelübdes der ewigen Armuth; und dieses sammt dessen Materie soll durch die Religionsänderung weggefallen seyn? supponiren, welches freylich leichter, als zu erweisen ist, läßt sich es schon. Und so schicket sich die Stelle aus des Herrn geheimen Rath Barthels Dissertation de Jure Abbatum Cap. 4. §. 7. n. 2. gar nicht hieher, besonders da gleich n. 4. die drey vota essentialia namentlich ausgenommen werden.

Ad §. VIII. IX. X. XI.

Von einem Mönchbischoffe.

Nun kommen wir wiederum nach Altheim auf das dortige Concilium, so aber nicht mehr, wie in dem unumstößlichen Beweise pag. 55. der Kaiser Conrad I. und Papst Johannes X. mit einander gehalten haben, sondern welches nach dem 8. §. nur in Gegenwart des König Conrads gehalten worden. Hier müssen wir schon um Erlaubniß bitten, klar, und unwidersprechlich darthun zu dürfen, daß aus dem Text in dem can. un. C. 18. q. 1. welcher, wie es §. 11. heißt, die größte Aufmerksamkeit verdiene, durchaus nur gar nichts schickliches hieher anzuwenden sey; denn

1) Ist es vollkommen ohne Grund, daß jener Mönch, quem sacra ordinatio de Monacho Episcopum fecit, ein Mönch wesentlich zu seyn aufgehöret habe; und eben darum ist es

2) wiederum grundlos, daß er durch das Bischoffwerden von den drey Ordensgelübden (voto Obedientiæ in S. Pontificem tanquam omnium Ordinum Caput, & Generalem translato, *Engel Tit. de Regular.* n. 65.) entbunden worden sey; à professione religiosa ne papale quidem fastigium, si ad illud Monachus sublimatus fuerit, per sese absolvit; igitur *in cit. Can.* absolvi dicitur *a jugo regulæ*, cui per monasticam Professionem se subdiderat, in quantum ab observantiis Regulæ (non a Votis substantialibus) extra monasterium censetur esse immunis, præsertim ab actuali Obedientia tanquam Superior. Nihilominus obligationem Observantiæ regularis non extinctam esse, minus autem Vota soluta, declaravit Benedictus XIII. in Bulla: *Postulat.* data 7. Mart. 1725. ubi cum Alexandro IV. & Clemente IV. ad Cardinalatum, Episcopatum, aliasque Dignitates ecclesiasticas promotos Religiosos, in specie ad Votum Paupertatis obstrictos adseverat, *Biga Discuss. 1. §. 5. n. 47.* & communis omnium. Nun bleibt es also

3) in Regula bey dem ganz unbeweglich stehen, daß ein vergelübder Religios nichts eigenes erwerben könne, sondern solches Namens des Profeß in dem Kloster nach Verordnung der Rechte zugehe.

4) In

Ad §. XII.

Dergleichen alberns Wesen.

Weil der Herr Verfasser hier gar zu deutlich an den Tag geleget hat, ß er von der allda vorgebrachten Dimission, ihrer Eigenschaft, und ihren Zirkungen nicht einmal einen Unterricht, weniger dann einen wahren Be- iff habe, und es uns, solche Unterweisungen mitzutheilen, an der Zeit ge- icht; so wollen wir diese Nichtigkeiten mit Stillschweigen umgehen, und nur merken, daß eben durch diese Beobachtung jene von uns in den Meditatio- n Cap. 6. gemachte Staatsbetrachtungen ganz ungemein bestärket werden.

Ad §. XIII.

Eine verglübdte, aber päpstlich *dispensirte* Ordensperson.

Mit den päpstlichen Dispensationen hat es seine gute Richtigkeit; man inget auch keinem Protestanten solche auf; nur ist es halt immer die beja- nd nirgends entschiedene Frage, ob durch das gewissensfrey Denken, und rch die Religionsänderung die Gelübde, und ihre Wirkungen aufgehoben rden; wenn, wie es hier selbst gesagt wird, ein jeder Religionstheil nach sei- n eignen Grundsätzen zu beurtheilen ist, und wenn beyderley Religionen llig gleiche Rechte zugestatten sind; so wäre es ja ungeschickt, wenn das Klo- :, als *Pars rea*, nach den protestantischen Grundsätzen nicht nur beurtheilet, ndern auch verurtheilet, und verdammet werden sollte. Wir beziehen s auf unser viertes Kapitel der Meditationen, und sonderlich auch auf das, is allda über das böhmersche, nicht 41ste, wie es im Drucke gefehlet, son- n 43ste Responsum angemerket worden ist.

Ad §. XIV.

Die fünfte Novell des Kaisers Justinian *Cap.* 4, 6, 7.

Hier verlohnet es sich kaum, nur etliche Zeilen daran zu wenden. Wenn verglübder Ordensmann, solcher, durch rechtmäßige Auflösung seiner Ge- de zu seyn, aufhöret; so hat es seine gute Sache, daß er nach Verlassung Klosters, auch über das Seinige frey schalten, und walten mag; nur sind über das *Atqui* noch bejahender Weise noch immer uneins; und wenn ch allem dem, was in der Novell, und *Auth. si qua mulier Cod. de SS. Eccles.* finden ist, wirklich also noch wäre; so ließ sich von dortigem ganz unterschie-

 denen

denen Fall auf unsern Streit doch nichts gerades schliessen. Sodann wäre sehr gut gewesen, wenn der Herr Hofrath den damaligen Zustand, und die Beschaffenheit der eigentlichen Mönche, wie es zu den Zeiten, da sie noch keine Clerici, sondern nur in Gemeinschaft beysammen lebende Layen waren, auch der Gelübde, und des freyen Austrittes halber um sie bewandt gewesen sey, vorher eingesehen, und solches dem Leser aufrichtig entdecket, somit nicht alles untereinander geworfen hätte. Man muß einem Leser, wenn man haben will, daß er von einer Sache ächte, wahre, und nicht irrige, falsche Begriffe sich machen, somit redlich, vernünftig und wahrhaft davon urtheilen könne, vorher keine verwirrte, und unvollkommene, sondern ächte, wahre, adæquate, vollkommene Gestalten, Vorbildungen, und Entwürfe redlich beybringen; sonst geht alles verkehrt und überzwerch in die Quere. Und endlich, wenn es, wie es nicht ist, nach dem 26sten §. wahr wäre, daß die Ablegung der Gelübde zu Folge des westphälischen Friedens und der genannten Freyheit des Gewissens niemals auf eine absolute, und ewig verbindende Art, sondern jederzeit nur unter den stillen, darunter schon verstandenen Bedingungen geschähe, in soferne nämlich solch ein Religios in Kraft gedachten Friedens, und der festgesetzten Freyheit nicht zur protestantischen Kirche treten würde; so kann es unmöglich gereimt seyn, erwähnte Novell hieher zu misbrauchen. Wer einmal zugiebt, daß das *Præstitum*, das, was dem Kloster schon vor dem Austritt zugekommen ist, nicht mehr zurück gefodert werden könne, der kann, wenn er immer nur noch ein bisgen rechtlich, juridisch sprechen will, unmöglich mehr sagen, Obligationem Votorum non absolute, sed sub tacita Conditione resolutiva, cujus Implementum subsecutum est, fuisse initam, das ist, daß die gelübdliche Verbindung nicht absolut, sondern nur unter jener stillen Bedingung, welche hierauf auch erfüllet worden, geschehen sey. Dieß sind, wie wir in den Meditationen Cap. 7. m. 1. §. 12. ganz unüberwindlich dargethan haben, nichts als lauter juridische Vulpanseres, Fuchsgänse, dergleichen auf den elysischen glückseligen Feldern nach der Menge, so, wie bey uns im Herbst, die Schneegänse, herumfliegen. Wer nur ein wenig juridisches Känntniß von der Zurückwirkung der erfüllten *resolutiven*, auflösenden Bedingungen hat, der kann mit juridischer Vernunft hieran nimmermehr zweifeln. Was hier noch aus dem Herrn Böhmer J. E. P. lib. 3. tit. 25. §. 18. hat angefüget werden wollen, läßt sich in einem hier nachtheiligen Verstand allda nicht antreffen.

Ad §. XV.

Vermög des westphälischen Friedens dörfe wegen dem Uebergang zur augsburgischen *Confession* Niemand von Erbschaften ausgeschlossen werden.

Von dem Innhalt, und der Absicht dieses Absatzes haben wir in den Meditationen schon durchaus, und überflüßig gehandelt; und wenn auch die genannte Gewissensfreyheit allgemein ist; so folget hieraus nur soviel, daß ein jeder die Religion ändern dörfe; und es war, wenn man etwas neues wider die im Jahre 1530. geschehene Erklärung des katholischen Theiles (in his nihil remittebant Pontificii) vertragmäßig hätte einführen wollen, allerdings, und durchaus nothwendig, deutlich, bestimmt, ausdrücklich, und sonderheitlich, davon zu sprechen; und auf solche Umstände, oder Fälle schickt sich nun das sonst bekannte: Lege non distinguente, nec nostrum est distinguere, nur gar nicht; und eben so wenig passet hieher, was von der Auslegung eines Textes angehänget worden.

Ad §. XVI.

Katholischer Einwurf: der Religios werde nicht wegen der Religionsänderung, sondern weil er Profeß gethan, und auf alles Eigne verziehen hat, ausgeschlossen.

Allerdings ist dieses, und zwar mit Beyfügung dessen, was erst gesagt worden, ein mächtiger Einwurf. Ad 1mum ist, was die Sachen mit einem Mönchbischoff für eine Bewandtniß haben, schon oben genüglich entdecket worden; und mit Beybehaltung der katholischen Religion kann kein Mönch, oder Religios weltlich werden, außer die Gelübde werden durch päpstliche Dispensation aufgelöset, welchen Falls er dann ohne Zweifel erbschaftsfähig wird; ob aber durch Annehmung der protestantischen Religion jemand, ein Ordensgeistlicher (verstehet sich, was die lebenslängliche Verbindung, und Wirkung der Gelübde anlanget) zu seyn aufhöre, das ist immer die alte Leyer. Und nichts weniger, als offenbar ist es, daß dieses einem protestant gewordenem diejenigen Rechten versagen hieße; die er unstreitig gehabt hätte, wenn er katholisch (aber halt erst nach den durch eine Dispensation aufgelößten Gelübden) geblieben wäre. Ad 2dum. Dieß ist wohl sehr listig gesprochen, und läßt sich, da wir ohnehin die Klausel des 17ten Art. §. 3. in unserm achten Kapitel von Misdeutungen überflüssig gerettet haben, mit Kurzem, und also beantworten: wenn in dem ganzen Friedensschluße der Gelübde nur ein einziges

denen Fall auf unsern Streit doch nichts gerades schliessen. Sodann wäre sehr gut gewesen, wenn der Herr Hofrath den damaligen Zustand, und die Beschaffenheit der eigentlichen Mönche, wie es zu den Zeiten, da sie noch keine Clerici, sondern nur in Gemeinschaft beysammen lebende Layen waren, auch der Gelübde, und des freyen Austrittes halber um sie bewandt gewesen sey, vorher eingesehen, und solches dem Leser aufrichtig entdecket, somit nicht alles untereinander geworfen hätte. Man muß einem Leser, wenn man haben will, daß er von einer Sache ächte, wahre, und nicht irrige, falsche Begriffe sich machen, somit redlich, vernünftig und wahrhaft davon urtheilen könne, vorher keine verwirrte, und unvollkommene, sondern ächte, wahre, adæquate, vollkommene Gestalten, Vorbildungen, und Entwürfe redlich beybringen; sonst geht alles verkehrt und überzwerch in die Quere. Und endlich, wenn es, wie es nicht ist, nach dem 26sten §. wahr wäre, daß die Ablegung der Gelübde zu Folge des westphälischen Friedens und der genannten Freyheit des Gewissens niemals auf eine absolute, und ewig verbindende Art, sondern jederzeit nur unter den stillen, darunter schon verstandenen Bedingungen geschähe, in soferne nämlich solch ein Religios in Kraft gedachten Friedens, und der festgesetzten Freyheit nicht zur protestantischen Kirche treten würde; so kann es unmöglich gereimt seyn, erwähnte Novell hieher zu misbrauchen. Wer einmal zugiebt, daß das *Præstitum*, das, was dem Kloster schon vor dem Austritt zugekommen ist, nicht mehr zurück gefodert werden könne, der kann, wenn er immer nur noch ein bißgen rechtlich, juridisch sprechen will, unmöglich mehr sagen, Obligationem Votorum non absolute, sed sub tacita Conditione resolutiva, cujus Implementum subsecutum est, fuisse initam, das ist, daß die gelübdliche Verbindung nicht absolut, sondern nur unter jener stillen Bedingung, welche hierauf auch erfüllet worden, geschehen sey. Dieß sind, wie wir in den Meditationen Cap. 7. m. 1. §. 12. ganz unüberwindlich dargethan haben, nichts als lauter juridische Vulpanseres, Fuchsgänse, dergleichen auf den elysischen glückseligen Feldern nach der Menge, so, wie bey uns im Herbst, die Schneegänse, herumfliegen. Wer nur ein wenig juridisches Känntniß von der Zurückwirkung der erfüllten *resolutiven*, auflösenden Bedingungen hat, der kann mit juridischer Vernunft hieran nimmermehr zweifeln. Was hier noch aus dem Herrn Böhmer J. E. P. lib. 3. tit. 25. §. 18. hat angefüget werden wollen, läßt sich in einem hier nachtheiligen Verstand allda nicht antreffen.

Ad §. XV.

Vermög des westphälischen Friedens dörfe wegen dem Uebergang zur augsburgischen *Confession* Niemand von Erbschaften ausgeschlossen werden.

Von dem Innhalt, und der Absicht dieses Absatzes haben wir in den Meditationen schon durchaus, und überflüßig gehandelt; und wenn auch die genannte Gewissensfreyheit allgemein ist; so folget hieraus nur soviel, daß ein jeder die Religion ändern dörfe; und es war, wenn man etwas neues wider die im Jahre 1530. geschehene Erklärung des katholischen Theiles (in his nihil remittebant Pontificii) vertragmäßig hätte einführen wollen, allerdings, und durchaus nothwendig, deutlich, bestimmt, ausdrücklich, und sonderheitlich, davon zu sprechen; und auf solche Umstände, oder Fälle schickt sich nun das sonst bekannte: Lege non distinguente, nec nostrum est distinguere, nur gar nicht; und eben so wenig passet hieher, was von der Auslegung eines Textes angehänget worden.

Ad §. XVI.

Katholischer Einwurf: der Religios werde nicht wegen der Religionsänderung, sondern weil er Profeß gethan, und auf alles Eigne verziehen hat, ausgeschlossen.

Allerdings ist dieses, und zwar mit Beyfügung dessen, was erst gesagt worden, ein mächtiger Einwurf. Ad 1mum ist, was die Sachen mit einem Mönchbischoff für eine Bewandtniß haben, schon oben genüglich entdecket worden; und mit Beybehaltung der katholischen Religion kann kein Mönch, oder Religios weltlich werden, außer die Gelübde werden durch päpstliche Dispensation aufgelöset, welchen Falls er dann ohne Zweifel erbschaftsfähig wird; ob aber durch Annehmung der protestantischen Religion jemand, ein Ordensgeistlicher (verstehet sich, was die lebenslängliche Verbindung, und Wirkung der Gelübde anlanget) zu seyn aufhöre, das ist immer die alte Leyer. Und nichts weniger, als offenbar ist es, daß dieses einem protestant gewordenem diejenigen Rechten versagen hieße; die er unstreitig gehabt hätte, wenn er katholisch (aber halt erst nach den durch eine Dispensation aufgelösten Gelübden) geblieben wäre. Ad 2dum. Dieß ist wohl sehr listig gesprochen, und läßt sich, da wir ohnehin die Klausel des 17ten Art. §. 3. in unserm achten Kapitel von Misdeutungen überflüssig gerettet haben, mit Kurzem, und also beantworten: wenn in dem ganzen Friedensschluße der Gelübde nur ein einziges

ziges mal, daß sie *per Pacem hoc modo conclusam* aufgehoben seyn, gedacht worden wäre; so hätte es freylich seine Richtigkeit, daß die Gelübde, Canones, Concilia, und dergleichen *contra hanc Transactionem* nicht mehr angeführet werden könnten; so aber bleibt es bey dem Alten: quod non cantat littera. — —

Uebrigens ist es nicht ohne, daß, wie es der Herr von Mejern Part. II. pag. 570. und Part. III. pag. 165. erzählet, von der protestantischen Seite wörtlich in Vorschlag gebracht worden sey. Die evangelischen Unterthanen, jezige und künftige, es mögen ihre Aeltern geist- oder weltlichen Standes gewesen seyn, müssen von ihren Aemtern, Gemeinschaften, Zünften, und Erbschaften — — nicht ausgeschlossen, — oder in einige Wege verächtlich gehalten werden. — — Hierauf schliesset der Herr Hofrath: denn daß also von solchen evangelischen Unterthanen die Rede sey, deren Aeltern katholische Geistliche gewesen, und daß mithin auch dieser lezten Erbschaftsfähigkeit vorausgesezet werde; solches giebt theils der Innhalt selbst, theils die Verbindung mit dem Vorhergehenden, und Nachfolgenden zu erkennen. Alles, alles, was hieraus auf Erbschaften eines Religiosen geschlossen werden will, müssen wir uns aus mehr Ursachen ganz feyerlich verbitten: 1) wenn in dem Vorschlage, oder Monito, immer auch auf Erbschaften religioser Aeltern eine stille Absicht gewesen, so läßt sich fragen, warum hat man aber nicht deutlich gesprochen? und 2.) warum ist nicht einmal etwas besonderes aus diesem Monito von Erbschaften geistlicher Aeltern in das Instrument hinein gekommen? weggelassene Monita machen ja kein Decisum, keine Entscheidung? 3.) Also hat man sogar auch in den Monitis von verglübden Ordenspersonen, und 4.) noch mehr in dem Friedensinstrumente von dem ganzen Monito, in Betreff der geist- oder weltlichen Aeltern Erbschaften abstrahirt? und wohl deßwegen, weil 5.) die Sache dem katholischen Theile etwas verdächtig vorgekommen seyn mag, und schon vor 118. Jahren an den Gelübden, und derer Wirkungen nichts nachgelassen worden? und eben darum, weil 6.) auf dieses Monitum bey dem Schluße keine Rucksicht genommen worden, erhellet auch, daß man katholischer Seits bey dem Alten :. *nihil remittebant* — — verblieben, und gemeinschaftlich nichts Widriges geschlossen worden sey. Endlich aber haben wir nichts, ganz nichts dagegen, daß Titius, welcher von seinem religiosen protestantischen Vater gezeuget worden, und wenn dieser vor seinem Bruder, Schwester, oder Vater (des Titii Oncle, Tante, Anherrn) verstirbt, solche seiner Zeit ab intestato nun auch erben möge; und solchergestalt veroffenbaret sich ganz klar, daß man Niemand wegen geänderter Religion auszuschliessen verlange; nur muß der Herr Titius von einem Eigenthume, und von Erbschaften seines religiosen Herrn Papa sich nichts mehr träumen lassen.

Ad §. XVII.

Ad §. XVII.

Die Ordensgelübde sollten gegen den *Deserteur* nicht angezogen werden.

Wir sind, aber halt in dem ganz widrigen Verstande, auch der Meynung, wie es keinem Zweifel unterworfen seyn könne, es hätten die hohen aciscenten bey Erwähnung der Ordensregeln auf nichts weniger als auf ie Gelübde ihr Augenmerk gerichtet. Wir haben mehr tiefeste Ehrfurcht ür jene höchsten Paciscenten, und mehr Ehre für jene damaligen größten Männer, als daß wir glauben könnten, es sey durchaus allen, sogar auch atholischen Theils, der himmelgroße Unterschied, welcher zwischen den Gelübden, und Ordensregeln obwaltet, und doch sonst jedermann bekannt ist, nbekannt gewesen; und weil der Herr Hof- und Regierungsrath hier auch igt, daß das Votum Paupertatis zu den Ordensregeln gehöre; so müssen vir uns schon die Freyheit nehmen, ihn ersuchen zu dürfen, daß er uns die Ehre, unsere Meditationen Cap. 8. §. 4. & seqq. zu lesen, gönnen möge. Freylich ist es demnach besonders merkwürdig, daß in allen entworfenen Friedensaufsätzen aller Religionsverwandten namentlich nur der Ordensregeln, nd nirgends der Gelübde eine Meldung eben so gleichförmig geschehen, wie ur jene dem Friedensinstrumente einverleibet worden sind d). Es wird auch, wie vermeynet werden will, gar nicht schwer halten, einen andern Fall anzuzeigen, wo die Ordensregeln gegen einen Artickel, oder Clausel des westphälischen Friedens angezogen werden könnten; wenigst hat Deckerr solche Fälle gefunden, und wir haben sie allda §. 7. auch berühret.

Ad §. XVIII.

d) Gleichsam von ohngefähr kommen wir nochmals an des Freyherrn von Cramer 1127te *Observation*, wo §. 17. diese Worte zu finden: *Quæ Vota, Castitatis, Paupertatis, & Obedientiæ, multiplicatis etsi Ordinibus; non obstantibus diversis eorundem Regulis, communia remanserunt, ita ut Monachi* (Religiosi) *quicunque illis ligentur.* Wenigst war nun doch diesem hochangesehenen Herrn Cammergerichtes Assessorn, wenn gleich unsere Herren Kemmerich, Replicator, Sempronius, und auch Herr Hofrath die Unwissenden spielen wollen, der große Unterschied zwischen den Gelübden, und Ordensregeln nicht unbekannt.

Ad §. XVIII.

Der geistliche Vorbehalt.

Wegen dem geistlichen Vorbehalte haben wir uns schon Cap. 5. §. 5. dahin geäußert, daß der daher genommene Einwurf auf lebenslänglich vergelübde, und darum nach katholischen immer hin, und her diesseits beharrten Gründen eines Eigenthums, und des Anfalles einer Erbschaft beständig unfähig bleibende ordensgeistliche Personen, derer Unfähigkeit bey ihrer Religionsänderung fortan auf ihnen hangen bleibt, sich nicht schicken möge; es hat bey dem Alten: in his nihil remittebant Pontificii, immer, und in solange sein Bewenden, bis erwiesen werden kann, daß man katholischer Seits hieran etwas nachgelassen habe, und also das Widrige vertragmäßig beliebet worden sey. Eben hier, wir sagen es selbst, eben hier bey diesem Vorbehalte wäre es an der Zeit, und sonderbar wohl angeleget, oder wohl vielmehr nothwendig gewesen, wenn man auch der Ordenspersonen namentlich gedacht, und gegen ihre katholischer Seits behauptete Unfähigkeit, etwas Eigenes auch nach der Religionsänderung zu erwerben, und zu besitzen, eine ausdrückliche, und zwar die widrige Meldung gethan hätte; es ist daher nur ein irriges, unerwiesenes Suppositum, was der Herr Hofrath von einem Vorwand des Gelübdes, und deßhalbiger Vorenthaltung des Seinigen, und von Eignem, in Ansehung eines Ordensmannes, hat schreiben mögen. In dem Art. 5. J. P. §. 15. (nicht §. 1. wie es in unserm obangezogenem §. 5. fehl gedrucket ist) wird von Erzbischöffen, Bischöffen, und Prälaten, welche geistliche Güter, Nutzungen, und Renten besessen, oder doch verwaltet, und die Religion verändert haben, und eben darum, nicht von vergelübden einzelnen, gemeinen Ordensleuten gehandelt. Um die Erhaltung der geistlichen Güter, Nutzungen, und Renten, wie auch daß jenen in besondern Würden gestandenen Personen ihre Ehre, Reputation, und Leumund, honore tamen, famaque illibatis, vorbehalten bleiben solle, war es zu thun; und so wurde an Privat-Personen, Mönche, oder sonstige gemeine Professen allda nicht einmal gedacht; folglich läßt sich aus dem, was von dem geistlichen Vorbehalte geschrieben steht, hieher schicklich nichts anwenden.

Ad §. XIX.

Festgesetzte Religionsgleichheit.

Von dem, was hier, und zwar aus dem Art. 5. §. 1. Instr. Pacis de *Æqualitate exacta, mutuaque*, von einer genauen, und wechselweisen Gleichheit gesagt wird, haben wir schon Cap. 5. §. 3. gehandelt, wohin wir uns auch

noch beziehen. Wird man uns etwas Wechselweises, und solch etwas von protestantischer Seite herwerts angedeihen machen, und lassen können, wie es an uns dorthin verlanget werden will; so wird man katholischen Theils das exactum Æquale mutuum, und reciprocum zuwidergelten, wohl nicht die mindeste Schwierigkeit jemals machen können, und noch weniger zu machen sich beygehen lassen. Das Instrumentum Pacis redet in seiner Art sowohl hier im ersten, als nachgehends, wo nur von Unterthanen beyder Religionen die Rede ist, im 34. und 35. §§. von *Juribus communibus*, von gemeinsamen Rechten, und Befugnissen, derer sich jeder Religionsverwandter, cæteris paribus, in gleichen Umständen, auf gleiche Weise zu erfreuen haben soll; wenn es aber um solche Dinge, oder Zuständigkeiten zu thun ist, quæ, wie Herr *Kemmerich pag. 33.* selbst sagt, ex natura, indole, institutis, atque principiis suæ cujusdam Religionis profluunt, welche aus der Natur, aus dem gleichsam angebohrnen Wesen, aus der besondern innerlichen Verfassung, Principien, oder Gründen einer Religion herfließen, wie eben die Gelübde, derer Wirkungen, und an sich unaufhörliche Verbindlichkeit sammt des Vergelübden anhaltender Unfähigkeit sind, und wo sodann auf der andern Seite nichts dergleichen anzutreffen ist; da läßt sich schon aus der Natur der Sachen, aus ihren Umständen, und aus dem ungleichen Verhältniße gegen einander selbst nicht mehr von wechselsweisen genauen Gleichheiten reden. In seiner Art mag auch hieher angewendet werden, was *Henniges ad cit. §. 1. lit. aa.* de æqualitate exacta, mutuaque inter Status observanda mit den Worten anmerket: *Præterea in hac æqualitate servanda perpetuo respiciendum est ad eos, qui de cætero ejusdem Status, & Conditionis sunt, excepta tantummodo Religionum disparitate.* Nun aber ist der Unterschied zwischen vergelübden Ordens- und weltlichen Personen, und zwar ex Indole, & Principiis catholicæ Religionis, aus der Natur, aus der besondern innerlichen Verfassung der katholischen Religion nur gar zu groß; gleichwie auch bey dieser die Gelübde, und des Vergelübden Unfähigkeit aus gleichen Gründen, und den nämlichen Religions-Principien weder durch die Religions Aenderung noch in andere freye Wege verändert, und gegen ihre Wesenheit in eine andere Gestalt verwandelt werden können. Und daher ist es mit dem gegenseitigen abermaligen Supposito, daß die Ordensgelübde nach Annehmung der evangelischen Religion doch unmöglich mehr wirksam seyn können, nichts ausgerichtet; von neuem fangen sie nach geänderter Religion nicht an, etwas zu wirken; ob aber die anfängliche Verbindlichkeit auf Lebenslang fortdaure, oder aufhöre, und verstragmäßig aufgehoben worden sey, das ist eben noch immer in Quæstione. Vid. Medit. Cap. 7. m. 1. §. 10. sub n. 6. & §. 11. pag. 121.

Vielleicht dörfte noch jemand den zierlichen Einfall haben, und sagen wollen: auf protestantischer Seite gäbe es keine Gelübde, oder etwas anders dergleichen mehr, wodurch ein Mensch, etwas eignes zu erwerben, oder zu besitzen, unfähig würde; und so hätte nur der katholische Theil den Vortheil, daß mit einem, und zwar, ohne einige Ausnahme, mit jedem katholisch gewordenem Protestanten all sein Vermögen, und Erbschaften auf die katholische Seite übergiengen; da man hingegen protestantischen Theils, wenn eine Ordensperson die Religion änderte, alles entbehren sollte; hiedurch werde je die Æqualität, die Gleichheit zwischen den beyden Religionsverwandten offenbar verletzet. Allein hierauf ist gar leicht zu antworten: die Gleichheit gebühret sich inter homines æqualis Conditionis; & æqualium Circumstantiarum, zwischen Personen von gleichmäßiger Beschaffenheit, und Umständen; auf Seite des katholischen Theiles hat man es bey dem Alten gelassen, nichts geändert, nichts Ungleiches eingeführet; und hätte man auf protestantischer Seite keine Neuerungen angefangen, die Gelübden, und was aus diesen folget, für sich nicht freywillig aufgehoben, oder wurde man ein æquales, ein gleichmäßiges Personale allda noch einführen, also daß unter katholischen, und protestirenden Mutanten eine æquale Gleichheit wäre; so sollte es gewiß nicht fehlen, daß man auch hierinnfalls ein æquale exactum, mutuum, & reciprocum beobachten wurde; aber nur muß nach der Ordnung vorher ein exactum æquale Personale wiederum hergestellet werden; worauf es dann mit dem Mutuo, & reciproco gewiß nicht den mindesten Anstand haben soll.

Ad §. XX.

Die für den *Deserteur* vorgebliche natürliche Billigkeit.

Hier, wo die natürliche Unbilligkeit, einem Deserteur, (dem doch das Kloster hinfür keine Kost, keine Kleidung, und all andere Nothdurft in gesunden und kranken Tagen, nicht mehr reichet) seine Erbschaften vorzuenthalten gezeiget werden will, wimmelt es wieder von lauter eitlen Suppositis; wir wollen solche kürzlich berühren. Das erste ist: mit welchem Scheine der Billigkeit wolle ihm also das Kloster die Erbschaften wegnehmen, (das 2te) die ihm zu der Zeit anfallen (das 3te) da alle Verbindung mit demselben gänzlich aufgehöret habe. Das 4te, er wurde um der Religion willen von Erbschaften (derer er doch unfähig) ausgeschlossen. Nichts weniger, als dessentwegen; wenn er willkührlich aus dem Kloster läuft, und auch katholisch bleibt, gebühret ihm von Rechts wegen sauber nichts. Das 5te ist ohne allen Grund; er bleibt seiner Schuldigkeit nach dennoch, aber halt ein sich selbst absönderndes seines Orts verbundenes Mitglied des Klosters.

Nein!

ein? wenn ein Alimentarius post valide initum contractum vitalitium (der-
ichen zwar nach der Biga Discuss. 1. §. 3. das Verband zwischen dem Pro-
'en, und dem Kloster nicht ist) willkührlich, freywillig davon läuft, außen
um schwärmet, nicht mehr zurück kehret; ist wohl der Alimentans die
st, die Kleidung, und übrige Nothdurft dem Flüchtlinge auswertshin
uzutragen verbunden? Das 6te) das Kloster würde dem Deserteur sagen,
sey alle Verbindung zwischen ihm, und dem Kloster erloschen, und
ns) kömmt das Anfallen der Erbschaft schon wiederum, wie auch 8) daß
1 das Kloster das Seinige hinweg nehme; und so wird, was gründlich
erweisen gewesen wäre, durchaus stattlich supponiret; und wenn man
, wie hier, in einem Suppositionszirkel, auch den ganzen Tag, immer
um läuft; so trägt man zwar am Ende müde Füße davon; weiter kömmt
n aber doch nicht; und solcher Gestalt wäre es besser, man blieb zu Hau-
und schonte seiner Füße.

Ad §. XXI. XXII.

Ein ganz neuerliches *Responsum* einer katholischen Juristenfacultät.

Hier wollen wir, ohne etwas aus dem Responso anzuführen, oder auch von dem Herrn Hof- und Regierungsrathe auf dasselbe ertheilte Ant-rten überflüßig zu wiederholen, uns des kürzern Weges dergestalt bedie-1; daß wer unsere Gegensätze liest, gleich in das Klare kommen wird. berhaupt wären fast alle Antworten des Herrn Hofraths nur schon durch 1 folgenden Satz abgefertiget; nämlich:

Durch die Gelübde, besonders durch jenes der Armuth, wird der Religios, etwas für eigen zu erwerben, zu besitzen, und zwar, wie des Voventen eigne Worte, die wir aus dem Herrn Kemmerich Cap. 7. m. 3. §. 1. angeführet haben, zu Gott lauten, von nun an auf beständig, auf die ganze Lebenszeit unfähig gemachet. Hat er zur Zeit da er dessen vorher noch mächtig, und es ihm erlaubet war, nichts anders verordnet; so ist es eine in allen sowohl canonischen, als bürgerlichen, und zwar dieser Gelübde halber nirgends aufgehobenen Rechten eine entschiedene, klare, unstreitige Sache, daß ein dessen fähiges Kloster, in Belang sowohl alles Gegenwärtigen, als alles Künftigen, in seine des Professen Stelle auch ohne alle ganz unnöthige besondere Cessionen, Verzichten, oder Uebertragungen, in Kraft der deßhalbigen Rechtsverordnungen, und Fürsehungen eintrete, und sich also jenes ex Provisione Juris zueignen könne.

Durch diesen unlaugbaren Satz fallen alle widrige Einstreuungen auf einmal hinweg, also daß wir es billig schon hier schließen könnten; doch wollen wir die Sache, und dermal ad §. XXII. durch lauter Gegensätze noch mehr in das Helle herfür stellen; und

Wie doch so wunderlich! was braucht es dann soviel unnöthiges Vernünfteln, ob das Gelübd der Armuth einen, oder keinen ausdrücklichen, oder stillschweigenden Verzicht zu Gunsten des Klosters mit sich führe? hat er das Gelübd abgeleget, und vorher nichts anderes verordnet; so haben die Rechte, weil er nichts eignes mehr besitzen kann, das Gegenwärtige, und Zukünftige dem Kloster zugeschieden, zugesprochen, und gesetzmäßig zugesprochen.

Und was bedarf es ferner einer Zusicherung des Klosters, solch einem Professen den Unterhalt zu verschaffen? die Verordnungen der Rechte, der geheiligte Contract der Profession thut hier alles schon, und dabey bleibts.

Ad §. XXIII.

Fortsezung.

Mit der hier angezapften, und nicht geschehenden Acceptation des Klosters hat es, wie mit der Verzicht, der Cession, und dem Uebertrage auf das Kloster gleiche Beschaffenheit; zu was sollen dann diese unnöthige Scrupeln seyn? Gesetzt, wie es auch der Wesenheit nach seyn soll, der Vovent habe lediglich an nichts anderes, als daß er (vid. Cap. 7. m. 4. §. 2.) wegen dem Namen des Herrn alles Eignen lebenslänglich entfähiget seyn wolle, und das Kloster, der Obere nicht an die mindeste zeitliche Erwerbung bey Ab- und Annehmung der Profession gedacht, was soll nun dieses hindern? ist etwann nicht genug, daß die Gesetzgeber auf derley Vorgänge gedacht, und fürsehende Verordnung darüber gemachet haben?

Ad §. XXIV.

Fortsezung.

An dem, ob die Profession, welche ein Geistlicher, oder geheiligter Sacer, ein zweybindiger Contractus einmal richtig ist, in seiner Art auch pro negotio civili angesehen werden möge, wird wohl nicht viel gelegen seyn; wir wüßten unsers Orts auch nicht, welch besonderer Vortheil für die diesseitige Glaubenslehre hieraus gezogen werden sollte. Der Grund, die Quelle, das Hauptwesen, woraus die Verbindlichkeit in einem beyderseitig wechselsweise ver-

verbindenden Contract entspringet, kömmt nicht von dem Gegenstande, von dem Objecto eines Contractes her, auch stärket, oder schwächet der Gegenstand die Natur des mutuelen Verbandes nicht im geringsten; dieses gründet sich ledig und allein in der vereinigten, und gleich verbindenden Einwilligung über das, was zugesagt, oder etwann auch gar schon zugleich geleistet wird; der Gegenstand, das Objectum trägt hiezu weder etwas bey, noch ab, sondern machet nur soviel, daß man den Handel eigentlich, und bestimmt zu benennen weis. Wir merken gar wohl, warum das Responsum so geflissen, jedoch ganz unnöthig, auf einen wenigst quasi bürgerlichen, oder weltlichen Contract angetragen, und noch mehr, warum der Herr Hofrath sich so gar sehr dagegen gewehret hat; beyderseits wird man vermeynet haben, als wenn nicht weis was daran gelegen wäre, wenn die Profession nicht für einen gleichsam civilen, für einen bürgerlichen, sondern nur für einen geistlichen Contract angesehen wurde, und zwar mit der besorglichen Folge, daß ersten Falls die Aenderung der Religion die professional Verzicht, und Verbindung nicht aufheben könnte, wohl aber, daß sie in dem Letzten eine ganze Zernichtung der Gelübde nach sich zöge. Dieser Bangigkeit bedarf es aber wohl keines Weges; es ist der geistliche Contract eben so fest, als der weltliche, oder bürgerliche, und zwar noch weit fester verbindend, weil jenes gelübdliche Versprechen auch eine Art eines nicht bestättigenden, sondern versprechenden, und von dem geistlichen Obern statt Gottes angenommenen wahren Eides in sich hält; und daß nun dieses eidliche Versprechen, dieser geistliche Contract, die Gelübde durch den ledigen Uebertritt zur augsburgischen Confession sammt ihren lebenslänglich anklebenden Wirkungen aufgehoben würden, oder vor Gott hätten aufgehoben, und ganz zernichtet werden können, ist eben das, um was wir streiten, was man dieses Theils widerspricht, und was von jenseits, wo man den Beweis zu führen hat, durch nichts, durch gar nichts als mit lauter eiteln *Suppositis* der eigenbeliebigen, einseitigen, und nicht vertragmäßigen Verdollmetschungen der Friedensschlüsse dargethan werden will.

Ad §. XXV.

Fortsezung.

Hier fällt dem Deserteur, nachdem er den Orden auf eine in Rechten erlaubte e) Weise verlassen, schon wiederum eine Erbschaft, an, und er ist nunmehr fähig, etwas Eignes zubesitzen; lauter eitle Supposita!

Ad

e) Dieses muß aber nicht eben so, wie mans gerne hätte, sondern mit seiner Behutsamkeit, wie wir in den Meditationen es erkläret haben, verstanden werden.

Ad §. XXVI.

Fortsezung.

Ja! aber was soll es dann hinderlich, und dem Orden abbrüchig seyn, wenn schon bey dem Gelübde der Armuth (welches nicht Menschen, sondern Gott geschehe) weder von einer Schankung, noch von einem Verzicht, und Uebertrage künftiger Erbschaften keine ausdrückliche Meldung geschiehet? sind dann die geistlichen, und weltlichen Rechte nicht mächtig genug dazu, so zu verordnen, wie sie auch wirklich verordnet haben, als wenn diese äusserliche Verzichten, und Sprüche ausdrücklich geschehen, nett, förmlich, und wechselweise abgesungen worden wären? Man sehe oben ad §. 21. 22.

Ueber die gleich darauf wieder folgende Geist- oder Weltlichkeit eines Contractes bey Ablegung der Profession, halten wir uns nicht mehr auf.

Was aber hiernächst von einem offenbaren Widerspruche dem Responso vorgeworfen wird, ist nur gar zu richtig ohne allen Grund; daß ein Religios, welcher den Orden verläßt, und die Religion ändert, sich eines Meyneides schuldig mache, kann, ohne den katholischen Glaubenssätzen, folglich auch der katholischen Religion zugleich abzusagen, nicht geläugnet werden; sodann hat die katholische Facultät, wie Herr Hofrath setzet, nicht gesagt, daß auch einem katholischen Religiosen der Uebergang zur protestantischen Religion nach dem Religions- und westphälischen Frieden allerdings (in dem Verstande, eines hiezu ertheilten Rechtes, oder positiver Erlaubniß) erlaubet sey; die Facultät sagte nur, daß auch einem katholischen Religiosen der Uebergang nicht benommen sey: und dieses ist nichts weniger, als ein Widerspruch. Herr Kemmerich hat auch mit nicht ungleichen Widersprüchen ebenfalls so ungründlich aufziehen mögen, dem wir dann eine gebührende Antwort Cap. 5. §. 7. schon ertheilet haben; es läßt sich diese in ihrer Wesenheit, und also in gemäßigter, und gegen den Herrn Hof- und Regierungsrath geziemender Art hieher auch anwenden.

Gleich hierauf strotzet es wieder von lauter falschen *Suppositen*; wir geben es, weil alles schon in unsern Meditationen voran weggeraumet ist, hier nur kurz: als 1) ist es ein listiger, unerlaubter Misbrauch, und Verkehrung der Worte, wenn man sagt: das *J. P.* erlaubet einem Religiosen, zur protestantischen Religion zu treten; es erlaubet also auch die protestantischen Glaubenssätze, nach welchen die Gelübde unbindig, und nichtig sind, anzunehmen; *ergo* sprichet das *J. P.* selbst ihn von seinen Gelübden los: dieses heißt man paralogiziren, und ein jeder, wenn er auch nicht gar witzig ist, muß der verdeckte Arglist, wo man mit dem misbrauchten zweydeuti-

tigen Worte: erlaubet, hinaus will, alsobald entdecken können. Auf che Art lautet es 2) nicht weniger sophistisch: was mit Beystimmung J. P. geschehen kann, solches braucht man nicht erst zur Bedinng zu machen; niemals geschieht also die Ablegung der Gelübde auf e absolute, und ewig verbindende Weise, sondern es versteht sich bey allemal die stillschweigende Bedingung in so ferne der Religios olge der in dem J. P. festgesetzten Gewissensfreyheit nicht zur protantischen Kirche treten würde; sind dieses keine irrige, falsche, unersene, und solche Supposita, die in dem vertragmäßigen J. P. nicht den aleringsten Grund haben, und denen der katholische Theil, so lange er kalisch dachte, nimmermehr beystimmen konnte, und eben so wenig beygemet hat? f) 3) ist es gar etwas wunderseltsames, schreiben mögen: Es rde ja jeder zugestehen, daß ein *Deserteur*, welcher in Kraft der Gessensfreyheit den Orden verlassen, nicht mehr nach den katholischen aubenssätzen beurtheilet werden könne; indem der Grund der Unigkeit, nämlich das Gelübd der Armuth, durch Annehmung der evan-

f) Es giebt halt doch allerhand, und besondere Köpfe in dieser Welt. Der Herr Professor Remmerich (den auch der Herr Replicator in der Stille benutzet hat) hat all seine Spitzfindigkeit darauf gewaget, solche fast gänzlich aufgezehret, und es sich so erstaunlich sauer werden lassen, um die Verzichten, oder, wie ers immer selbst heißt, die *Renunciation*en eines profitirenden Religiosen wenigst doch nur scheinbar *respectiv*isch zu machen; der Herr Hofrath aber wußte es ohne einige Bemühung, ohne alle Künsteley kürzer, und bündiger zu geben. Dieser widerspricht, und läugnet gar, daß in den Gelübden ein Verzicht, eine *Renunciation* (denn man rede ja in den Gelübden nicht mit Menschen, sondern nur mit Gott) nur von weitem enthalten sey; mit dem *Supposito* (und *supponi*ren braucht ja nicht viel Kopfbrechens) mit dem *Supposito*: keine Gelübde würden absolut, und auf ewig, sondern jederzeit unter der stillen, und zwar reichsschlußmäßigen Bedingung, in soferne der Profitent sich nicht seiner Gewissensfreyheit gebrauchen, und zur protestantischen Kirche treten würde, abgeleget — — und mit diesem *Supposito* wäre alles gehoben, und in volle Richtigkeit gebracht; nur müsse man halt dabey noch weiter, und zwar etwas wenig stärker *supponi*ren, daß mans auch schon zu Oßnabrück vertragmäßig, und daß eben dieses insonderheit auch der katholische Theil wirklich also mit*supponi*ret habe. Dieses sind nun freylich mächtige, und beynahe auch unumstößliche, doch aber nur *supponi*rte Beweise. Von diesen, und dergleichen mehr andern Spitzfindigkeiten haben wir in unsern Meditationen Cap. 7. m. 2. 3. 4. bis zum Ueberfluße gehandelt.

Ad §. XXVI.

Fortsezung.

Ja! aber was soll es dann hinderlich, und dem Orden abbrüchig seyn, wenn schon bey dem Gelübde der Armuth (welches nicht Menschen, sondern Gott geschehe) weder von einer Schankung, noch von einem Verzicht, und Uebertrage künftiger Erbschaften keine ausdrückliche Meldung geschiehet? sind dann die geistlichen, und weltlichen Rechte nicht mächtig genug dazu, so zu verordnen, wie sie auch wirklich verordnet haben, als wenn diese äusserliche Verzichten, und Sprüche ausdrücklich geschehen, nett, förmlich, und wechselweise abgesungen worden wären? Man sehe oben ad §. 21. 22.

Ueber die gleich darauf wieder folgende Geist- oder Weltlichkeit eines Contractes bey Ablegung der Profession, halten wir uns nicht mehr auf.

Was aber hiernächst von einem offenbaren Widerspruche dem Responso vorgeworfen wird, ist nur gar zu richtig ohne allen Grund; daß ein Religios, welcher den Orden verläßt, und die Religion ändert, sich eines Meyneides schuldig mache, kann, ohne den katholischen Glaubenssätzen, folglich auch der katholischen Religion zugleich abzusagen, nicht geläugnet werden; sodann hat die katholische Facultät, wie Herr Hofrath setzet, nicht gesagt, daß auch einem katholischen Religiosen der Uebergang zur protestantischen Religion nach dem Religions- und westphälischen Frieden allerdings (in dem Verstande, eines hiezu ertheilten Rechtes, oder positiver Erlaubniß) erlaubet sey; die Facultät sagte nur, daß auch einem katholischen Religiosen der Uebergang nicht benommen sey: und dieses ist nichts weniger, als ein Widerspruch. Herr Kemmerich hat auch mit nicht ungleichen Widersprüchen ebenfalls so ungründlich aufziehen mögen, dem wir dann eine gebührende Antwort Cap. 5. §. 7. schon ertheilet haben; es läßt sich diese in ihrer Wesenheit, und also in gemäßigter, und gegen den Herrn Hof- und Regierungsrath geziemender Art hieher auch anwenden.

Gleich hierauf strotzet es wieder von lauter falschen *Suppositen*; wir geben es, weil alles schon in unsern Meditationen voran weggeraumet ist, hier nur kurz: als 1) ist es ein listiger, unerlaubter Misbrauch, und Verkehrung der Worte, wenn man sagt: das *J. P.* erlaubet einem Religiosen, zur protestantischen Religion zu treten; es erlaubet also auch die protestantischen Glaubenssätze, nach welchen die Gelübde unbindig, und nichtig sind, anzunehmen; *ergo* sprichet das *J. P.* selbst ihn von seinen Gelübden los: dieses heißt man paralogiziren, und ein jeder, wenn er auch nicht gar witzig ist, muß der verdeckte Arglist, wo man mit dem misbrauchten zweydeuti-

tigen Worte: erlaubet, hinaus will, alsobald entdecken können. Auf
che Art lautet es 2) nicht weniger sophistisch: was mit Beystimmung
J. P. geschehen kann, solches braucht man nicht erst zur Bedin-
ng zu machen; niemals geschieht also die Ablegung der Gelübde auf
e absolute, und ewig verbindende Weise, sondern es versteht sich
bey allemal die stillschweigende Bedingung in so ferne der Religios
olge der in dem J. P. festgesetzten Gewissensfreyheit nicht zur pro-
tantischen Kirche treten würde; sind dieses keine irrige, falsche, uner-
sene, und solche Supposita, die in dem vertragmäßigen J. P. nicht den al-
leringsten Grund haben, und denen der katholische Theil, so lange er ka-
lisch dachte, nimmermehr beystimmen konnte, und eben so wenig beyge-
immet hat? f) 3) ist es gar etwas wunderseltsames, schreiben mögen: Es
rde ja jeder zugestehen, daß ein *Deserteur*, welcher in Kraft der Ge-
ssensfreyheit den Orden verlassen, nicht mehr nach den katholischen
aubensätzen beurtheilet werden könne; indem der Grund der Un-
igkeit, nämlich das Gelübd der Armuth, durch Annehmung der
evan-

) Es giebt halt doch allerhand, und besondere Köpfe in dieser Welt. Der Herr Professor Kemmerich (den auch der Herr Replicator in der Stille benutzet hat) hat all seine Spitzfindigkeit darauf gewaget, solche fast gänzlich aufgezehret, und es sich so erstaunlich sauer werden lassen, um die Verzichten, oder, wie ers immer selbst heißt, die *Renunciationen* eines profitirenden Religiosen wenigst doch nur scheinbar *respectivisch* zu machen; der Herr Hofrath aber wußte es ohne einige Bemühung, ohne alle Künsteley kürzer, und bündiger zu geben. Dieser widerspricht, und läugnet gar, daß in den Gelübden ein Verzicht, eine *Renunciation* (denn man rede ja in den Gelübden nicht mit Menschen, sondern nur mit Gott) nur von weitem enthalten sey; mit dem *Supposito* (und *supponi*ren braucht ja nicht viel Kopfbrechens) mit dem *Supposito*: keine Gelübde würden absolut, und auf ewig, sondern jederzeit unter der stillen, und zwar reichsschlußmäßigen Bedingung, in soferne der Profitent sich nicht seiner Gewissensfreyheit gebrauchen, und zur protestantischen Kirche treten würde, abgeleget — — und mit diesem *Supposito* wäre alles gehoben, und in volle Richtigkeit gebracht; nur müsse man halt dabey noch weiter, und zwar etwas wenig stärker *supponi*ren, daß mans auch schon zu Oßnabrück vertragmäßig, und daß eben dieses insonderheit auch der katholische Theil wirklich also mit*supponi*ret habe. Dieses sind nun freylich mächtige, und beynahe auch unumstößliche, doch aber nur *supponi*rte Beweise. Von diesen, und dergleichen mehr andern Spitzfindigkeiten haben wir in unsern Meditationen Cap. 7. m. 2. 3. 4. bis zum Ueberfluße gehandelt.

evangelischen Religion gehoben sey. Wie doch gar so wunderlich! der Deserteur soll über einen Vorgang, der sich mit ihm, da er noch katholisch war, verbindlich, und auf lebenslang eidlich zugetragen, nun nicht mehr nach den katholischen Glaubensätzen beurtheilet werden mögen; wohl aber soll nun das Kloster, oder ein Katholick, der Beklagte, aus protestantischen Glaubensätzen über eine Erbschaft nicht nur angesprochen, beurtheilet, sondern auch verurtheilet, und verdammet werden können; warum? weil der Kläger seinen Aufenthalt, seinen Wohnsitz verändert, und anderswohin wo man nach andern Landesrechten lebet, begeben hat; ist das nicht andächtig, oder etwann gar den Rechten gemäß? Auch von diesen übertriebenen Wunderlichkeiten haben wir in unsern Meditationen hin, und wieder vieles gehandelt, und auch öfters angeführet, daß dem Deserteur kein katholischer Mensch, wenn er nach den neu angenommenen Glaubensgründen sich für seine Person beträgt, und auch von der katholischen Religion in der Stille hält, was er will, das geringste in den Weg legen werde; nur muß er auch die Katholicken mit Ansprüchen aus seinen nunmehrigen Glaubenslehren, als ein unbefugter Kläger, mit Ruhe, und ungeschoren lassen; bleibe er, wie es in dem unumstößlichen Beweise pag. 11. heißet, bey seinem wohlbedachten Entschluße, nach welchem er, um das Geschäfft seiner Seligkeit ausführen zu können, Vaterland, Aeltern, Geschwisterten, Anverwandten, Religion, und Kloster sammt dem Fetten der Erde, so er darinn genoß, so großmüthig verlassen hat.

Ad §. XXVII.

Die Art, zu der vermeyntlich angefallenen Erbschaft zu gelangen.

Und wirklich hat der Herr Hof- und Regierungsrath gleich schon hier in diesem Absatze einen kleinen Schizzo, eine Zeichnung, oder einen Entwurf, wie solch ein Deserteur, oder Namens dessen ein nachgelassener *Descendent* anzurufen hätte, um auf allen Fall in Bereitschaft zu stehen, voraus zurecht gemachet; das Wesentliche desselben geht dahin; der *Implorant* dörfe zu Kaiserl. Majestät in der Eigenschaft des allerhöchsten Schutzes der Gesetze nicht nur, sondern auch zu sämmtlich des heiligen Reiches Churfürsten, Fürsten, und Ständen, beyderley Religionstheile, in der Eigenschaft der hohen *Compaciscen*ten des westphälischen Friedens das zuversichtlichste Vertrauen hegen, daß allerhöchst, und höchstdieselben sich der Sache anzunehmen den Friedensschluß mehr als die in Ansehung seiner in demselben ausdrücklich für unbindig erklärte Ordensgelübde zu handhaben, und den Vorwurf der Beschränkung der in dem natürlichen Rechte, und den deutschen Reichsgesetzen gegrün-

ein Katholick, wie es ihm der westphälische Friede unverhindert überläßt, zur augsburgischen Confession hinüber treten; so versuchet man, wenn er es zugiebt, und anhören will, in aller Güte, die nämliche Wege einer Vorstellung eines weitern Unterrichtes, und einer zulänglichen Erklärung über die vorgebrachte Zweifel: hört, und nimmt er es an, bekennet auch, daß die Zweifel innerlich, im Gewissen, in Wahrheit aufgelöset, und ihm benommen seyn; so hat es abermal seine gute Wege: widrigens aber, und wenn alle gütliche Versuche, Vorstell- und Erklärungen nichts verfangen, empfiehlt man ihn, wie den vorigen, auch wiederum Gott, und läßt denselben gleichwohl wandern. Aendert er hierauf die katholische Religion, ja! wenn er auch zu keiner andern wirklich übergeht, doch aber nur einen Glaubensartikel hartnäckig widerspricht; so ist, und wird er von der Gemeinschaft der katholisch Glaubenden, und zwar ohne allermindestes Gepränge, ohne die geringste, vielweniger mit einer zwangmäßigen Ceremonie als einer, der sich, wie Paulus sagt, proprio Judicio, durch seinen Eigensinn selbst abgesöndert hat, für ausgeschlossen, und folglich für solch einen gehalten, der außer der rechtglaubigen Kirche, mithin derselben kein Mitglied mehr ist. Nun in was, wenn man vernünftig, ehrlich, und nicht verleumderisch, wenn man christlich von andern Christen denken, urtheilen, und sprechen, oder schreiben will, in was veroffenbaret sich dann ein Gewissenszwang? Soll etwann dieses ein Zwang, eine Tyranney des Gewissens heißen, wenn man dergleichen einen, welcher zur allgemeinen in Glaubenssachen allgemein, einfach, gleichgesinnet denkenden katholischen Kirche, jedoch aber mit Ausnahme, und mit eigensinnigem Vorbehalt seiner, oder doch einiger widriger Glaubensartikeln sich zu begeben Lust hätte, wenn man solchen in die katholische Allgemeinde nicht an- und aufnimmt? und im widrigen, wenn man einen andern, der es vorhin mit der katholischen Kirche in allem gleichsinnig, und gleichförmig gehalten, nun aber nach seinem eignen Dünkel ganz widrige Gesinnungen heget, und darauf beharret, als einen sich selbst davon absönderenden von derselben ausschließt? Sind etwann die Handwerksinnungen, und Zünften, denen von ihrem Landesherrn gewisse Handwerksartickel unverbrüchlich vorgeschrieben worden, übel daran, oder üben sie Gewalt, Zwang, und Tyranney aus, wenn sie einen Stutzkopf, der sich entweder schon vor der Aufnahme in die Zunft, oder nachgehends den Artickeln widersetzet, wegen seinem Eigensinne dem Gesellen- oder Meisterregister nicht einverleiben, oder hernach seinen Namen auslöschen, und ihn aus dem Handwerk stoßen? was Fausen? welche Träumereyen? was Zudichtungen sind es dann, wenn man von Gewalt, von Gewissenszwang, von Tyranneyen der katholischen Kirche so grundlos verleumderisch redet, schreibt, und spöttelt? Oder läßt dann ein der augsburgischen Confession zugethane protestantische Kirchengemeinde bey eines Aufnahme in ihre Kirchengesellschaft ihr alles gleich,

Nur von oben, von dem Vatter des Lichtes müssen die Erleuchtungen (vermittelst welcher der Verstand durch die ihm lebhaft, und eindringend vorgestellte Glaubwürdigkeitsgründe, und dießfällige bewegenden Ursachen zu Erkänntniß der Glaubenswahrheiten gebracht, und hierauf der Wille in eine innerliche heisame Bewegung gesetzet wird) herab kommen. Nur also doch gar nichts weniger, als daß man in dem katholischen Christenthume so toll, und so unsinnig dächte, und einen zu innerlicher Ueberzeugung zwingen wollte. Diese Einfältig — diese Unthunlich — und sich widersprechende Unmöglichkeit begreift auch ein jeder katholischer Gänsehirt, dessen Kopf statt des Hirnes mit lauter Stroh ganz dichte angestoppelt ist. Die ganz sonderbar vorzügliche Glaubwürdigkeitsgründe, die ganz dringend bewegenden Ursachen, welche auf katholischer Seite sichtbar vorwalten, und auf der andern nicht nur ermangeln, sondern wo auch noch über das hundert andere abschreckende Umstände, und Ursachen den Verstand mit seinem Beyfalle zurück halten, trägt man einem, der zur katholischen Religion eine Neigung zeiget, oder doch sonst in diesen Dingen eine gewisse Unschlüßigkeit zu erkennen giebt, vor; und auch mit jenen Vorstellungen (denn zu was soll ein Zweifelnder, ein heuchelnder Proselyt sich, oder andern nütze seyn?) überraschet, übervortheilt, und gleichsam übertölpelt man niemand, nur im geringsten; man läßt ihm alles zur bedachtsamen Einsicht, zu reifem Nach- und Ueberdenken, zur Prüfung, und zu längerer Ueberlegung heimgestellet; bringt er Zweifel vor; so erkläret man sie ihm; bemühet sich, solche gründlich zu heben, und giebt es ferner zu weiterm Nachdenken, und wiederholter Ueberlegung; man bindet ihm sonderbar ein, daß er Gott den heiligen Geist um die Erleuchtung des Verstandes, und heilige Rührung des Willens eifrigst, und beständig anrufen solle. Kömmt er wiederum, und bekennet vor Gott, dem Forscher des Herzens, und der Nieren, nun von der alleinigen Wahrheit der katholischen Religion in seinem Gewissen selbst überzeuget zu seyn; so hat es seine gute Wege, und kann ohne die allergröbste Verleumdung nicht gesaget werden, daß er zum Katholischwerden innerlich, oder äußerlich gezwungen worden sey. Kömmt er aber, und betheuret, alles wohl geprüfet, und überleget zu haben, und daß er von der Wahrheit der katholischen Religion bey sich innerlich doch noch nicht überzeuget sey, sondern daß ihn seine vorigen Zweifel hievon noch immer abhielten; so versuchet man, wenn er will, etwann noch einen weitern Unterricht; man läßt ihn alles nochmal bedenken, und prüfen; bleibt er hierauf noch ferner bey dem vorigen; so läßt man ihn (ohne einen Zweifler in die Gemeinschaft der recht, und katholisch Glaubenden, wenn er auch solches aus besondern Ursachen nichts destoweniger verlangte, aufzunehmen, oder aufnehmen zu dörfen) gleichwohl gehen, empfiehlt ihn Gott, und mit diesem hat die ganze Geschichte sammt dem fürchterlichen Glaubenszwang ein Ende. Will aber ein

ein Katholick, wie es ihm der westphälische Friede unverhindert überläßt, zur augsburgischen Confession hinüber treten; so versuchet man, wenn er es zugiebt, und anhören will, in aller Güte, die nämliche Wege einer Vorstellung eines weitern Unterrichtes, und einer zulänglichen Erklärung über die vorgebrachte Zweifel: hört, und nimmt er es an, bekennet auch, daß die Zweifel innerlich, im Gewissen, in Wahrheit aufgelöset, und ihm benommen seyn; so hat es abermal seine gute Wege: widrigens aber, und wenn alle gütliche Versuche, Vorstell- und Erklärungen nichts verfangen, empfiehlt man ihn, wie den vorigen, auch wiederum Gott, und läßt denselben gleichwohl wandern. Aendert er hierauf die katholische Religion, ja! wenn er auch zu keiner andern wirklich übergeht, doch aber nur einen Glaubensartikel hartnäckig widerspricht; so ist, und wird er von der Gemeinschaft der katholisch Glaubenden, und zwar ohne allermindestes Gepränge, ohne die geringste, vielweniger mit einer zwangmäßigen Ceremonie als einer, der sich, wie Paulus sagt, proprio Judicio, durch seinen Eigensinn selbst abgesöndert hat, für ausgeschlossen, und folglich für solch einen gehalten, der außer der rechtglaubigen Kirche, mithin derselben kein Mitglied mehr ist. Nun in was, wenn man vernünftig, ehrlich, und nicht verleumderisch, wenn man christlich von andern Christen denken, urtheilen, und sprechen, oder schreiben will, in was veroffenbaret sich dann ein Gewissenszwang? Soll etwann dieses ein Zwang, eine Tyranney des Gewissens heißen, wenn man dergleichen einen, welcher zur allgemeinen in Glaubenssachen allgemein, einfach, gleichgesinnet denkenden katholischen Kirche, jedoch aber mit Ausnahme, und mit eigensinnigem Vorbehalt seiner, oder doch einiger widriger Glaubensartikeln sich zu begeben Lust hätte, wenn man solchen in die katholische Allgemeinde nicht an- und aufnimmt? und im widrigen, wenn man einen andern, der es vorhin mit der katholischen Kirche in allem gleichsinnig, und gleichförmig gehalten, nun aber nach seinem eignen Dünkel ganz widrige Gesinnungen heget, und darauf beharret, als einen sich selbst davon absönderenden von derselben ausschließt? Sind etwann die Handwerksinnungen, und Zünften, denen von ihrem Landesherrn gewisse Handwerksarticfel unverbrüchlich vorgeschrieben worden, übel daran, oder üben sie Gewalt, Zwang, und Tyranney aus, wenn sie einen Stutzkopf, der sich entweder schon vor der Aufnahme in die Zunft, oder nachgehends den Artickeln widersetzet, wegen seinem Eigensinne dem Gesellen- oder Meisterregister nicht einverleiben, oder hernach seinen Namen auslöschen, und ihn aus dem Handwerk stoßen? was Fausen? welche Träumereyen? was Zudichtungen sind es dann, wenn man von Gewalt, von Gewissenszwang, von Tyranneyen der katholischen Kirche so grundlos verleumderisch redet, schreibt, und spöttelt? Oder läßt dann ein der augsburgischen Confession zugethane protestantische Kirchengemeinde bey eines Aufnahme in ihre Kirchengesellschaft ihr alles gleich,

krumm, oder gerade seyn, ob derselbe noch einigen katholischen, oder, weis nicht, welch andern widrigen Glaubensartickeln beystimme, und anhange, oder doch derenthalben ein beständiger Zweifler, und Heuchler sey? oder gedultet man, und schließt man jene Absönderlinge von der Kirchengemeinde nicht aus, welche von der augsburgischen Confession, die doch nach des Herrn Estors Meynung von einer θεοπνευςία mediata, von einer göttlichen mittelbaren Inspiration, oder Eingebung herkommen soll, wie es ihnen, und jedem nach seiner privat Meynung, eignen privat Ueberzeugung anständig, wohl, und recht zu seyn dünken mag, viel oder wenig Artickel davon annehmen oder verwerfen? Nein! wir bezeugen öffentlich, und haben mehr schuldigsten Respect, und Ehre für alle protestantischen Kirchengemeinden, als daß wir von einer, wenns auch sogar nur die zu Querlequitsch seyn sollte, so schlecht, und Glaubens- oder Confessions widrig denken könnten. Aber warum läßt man dann, es sich hingegen auch nur möglich seyn, von der allgemeinen katholischen Kirche also abenteuerlich schlecht, und so verleumderisch zu denken, zu fabeln, zu reden, und zu schreiben? da sie doch nichts anders thut, als was auch andere thun sollten, nämlich da nur sie, ohne allen erdenklichen Zwang, in Kraft der göttlichen Glaubwürdigkeits- und Glaubensgründen, in Glaubenssachen ganz allein (weil auch nur ein Glaube ist) allgemein, einig, gleichförmig, und unveränderlich denket, mithin auch jene, die es in Glaubenssachen mit ihr nicht durchaus halten, in ihre Schooß nicht aufnimmt, oder, wenn sie ausarten, daraus verstosset?

Sollte, wie wir zwar nicht verhoffen wollen, sich jemand das, was wir hier geschrieben haben verdrießen lassen, den ersuchen wir gebührend, und nur gar sehr, daß er bedenken möge, es habe uns, und zwar auch schon vorher ganz außerordentlich empfindlich verdrossen, was von einem katholischen Gewissenszwang so dreiste, so schlecht geschrieben, aber halt doch nur geschrieben worden. Vieles Geschrey, oder Schreiberey, und wenig Wolle giebt nicht warm. Wir haben also die verleumderischen Auflagen, die grundlosen Innzichten eines Gewissenzwanges von der katholischen Kirche vollkommen (und es war ja ein leichtes) abgelehnet, und dagegen gezeiget, auch eben darum unumstößlich bewiesen, und beweisen müssen, daß die böhmersche, oder dergleichen andere Freyheit des Gewissens von Gott ganz unmöglich herab kommen könne. Oder kann die augsburgische Confession geduldig zusehen, und leiden, wie man mit ihr umgehe, ob ein jeder ihr in vielen, oder wenigen Glaubensartikeln beystimmen, oder, wie es eben eines jeden Privatdünkel, und Ueberzeugung verstattet, widersprechen wolle; so ist es unmöglich zu läugnen, daß sie, nämlich die Confession, erstens für kein der Schrift gemäßes, mithin, wie die Schrift, unveränderliches Glaubensbekänntniß gehalten,

und

und zweytens jene Worte des westphälischen Friedens Art. 10. §. 16. sammt dem freyen *Exercitio* evangelischer Religion nach der unveränderten augsburgischen *Confession* unmöglich für etwas wirksam bedeutendes angesehen, noch drittens ein jeder, der nach seinem Privatdünkel auch selbst von der Confession urtheilen, glauben, und somit handeln kann, zu Beschwörung, oder an Eidesstatt geltenden Angelobung der Confession mit Recht, und Gewissen angehalten werden, und sich ein Freygewissensmann darauf einlassen könne. Diese Folgen sind nim nicht von uns; zu diesem Gespinst hat man anderseits den Rocken selbst angeleget, und abgesponnen. Will man aber diesen gräulichen Folgen entgehen; so muß man nothwendig die böhmerschen, oder dergleichen andere vermeynten Freyheiten des Gewissens fahren lassen, aufheben, und glaubensfest setzen, daß keiner, der sich nicht mit Gewissen, Herz, und Mund zu der unveränderten, und (wenn sie der Schrift gemäß) unveränderlichen Confession durchaus bekennet, in eine protestantische Kirchengemeinde aufgenommen werden könne, und widrigens, wenn er nur einem Artickel widerspricht, davon ausgeschlossen werden müsse. Ist aber dieses; so ist nicht mehr zu läugnen, daß auf protestantischer Seite der nämliche Gewissenszwang vorwalte, den man der katholischen Kirche mit so vielem Ungrund vorwirft.

Will jemand der böhmerschen Gewissensfreyheit noch das Wort sprechen, und diese, oder dergleichen eine andere vertheidigen, somit uns dann, in wem die ächte Gewissensfreyheit vor Gott bestehe, eines bessern unterrichten, auch etwann unsere Gründe mit Grund widerlegen; so wollen wir es gleichwohl erwarten, und versichern anbey, daß wir die Bemühung mit all gebührendem Dank erkennen, und vergelten werden.

XVIII. Jo.

XVIII.

Johann Georg Xaver Konenberg

Antwort

auf des Hochfürstlich-Badenschen Herrn Hof- und Regierungsrath Carl Friderich Gerstlachers

Bestättigung der rechtlichen Untersuchung:

ob ein katholischer Ordensmann, wenn er zur protestantischen Kirche getreten ist, wiederum erbschafts-fähig sey.

Vorrede.

Ursachen zu dieser sind vier; und zwar die erste, um den Herrn Hof- und Regierungsrath vor allem nach so glücklich zu Stand gebrachter Bestättigung der rechtlichen Untersuchung, wie hiedurch geschieht, würdig, wenn gleich nur laconisch, zu complimentiren. Die zweyte, zu den herrlichen Lobsprüchen, die Derselbe sogar aus Frankreich her, und zwar von katholischen, mithin unparteyischen Recensenten erhalten hat, gebührend zu gratuliren, und solche, wie sie S. 4. verzeichnet sind, nochmal hieher zu wiederholen; die gelehrte Recension war diese: Rechtliche Untersuchung; C'est à dire, Dissertation juridique, etayée de nouveaux argumens — — par Monsieur Gerstlacher à Carlsrouh 1771. Cette question, que l'Auteur decide affirmativement, est discutée fort au long, & l'Auteur, qui donne à cette occasion des preuves d'une grande erudition, *ne laisse rien à desirer* — — Die dritte, den geziemendsten Dank zusagen für die sehr angenehme Gelegenheit, welche uns durch die Bestättigung widerfahren ist; noch, ehe wir uns beurlauben ein paar Worte mit einander sprechen zukönnen. Und endlich

Die

Die vierte, um nur noch dieses zu erinnern, daß, weil der Herr Hof- und Regierungsrath hauptsächlich wider die in München herausgekommene gründliche Widerlegung, und gegen die Ingolstädter Disputation gehandelt, auf unsere Schreiberenen aber nur über die Achsel einen Blick herab zuwerfen, und, wie es allda heißt, mit uns nur im Vorbeygehen ein Wort zusprechen, sich gewürdiget hat, wir, über andere Dinge uns aufzuhalten, nur in soweit eine Ursache gefunden haben, als diese mit dem Unsrigen verbunden sind, oder wo sich dorthin selbst bezogen wird.

§. I.

Ey ja wohl Friede! ja wohl debellatum est! wie unser voreiliger Kiel, schon dort in der Vorrede zu den Meditationen in die Welt hinein zuschreiben, sich einfallen ließ; wohl nichts weniger! vielmehr scheint es, die lezten Dinge seyn weit schlimmer, als die vorigen; denn der Herr Hof- und Regierungsrath Gerstlacher fängt seine Bestättigung in vollem Ernste, und mit gewaltigem Eifer wirklich mit diesen entsetzlichen Fragen an; Er fragt: 1) Giebt es in Deutschland eine Gewissensfreyheit, oder giebt es keine? 2) Hat die evangelische Religion mit der katholischen gleiche Rechte, oder gehört dieselbe unter die abergläubische Secten? 3) Ist es erlaubt, von der katholischen Religion zur evangelischen zu treten, oder nicht? und 4) Haben insbesondere die katholischen Ordensgeistliche diese Befugniß, oder sind dieselben, wann sie die evangelische Religion annehmen, in die Schooß der katholischen Kirche zurückzubringen, und als Apostaten, als Meyneidige, als Kezer zu bestrafen?

Um unsern Herrn Gegner (denn das weitere wird sich schon geben) indessen gleichwohl nur in etwas wo nicht zu befriedigen, doch ein bißchen zu besänftigen; so antworten wir, jedoch mit feyerlicher Bedingung, daß es nicht wiederum ungleich, und alsbald mit Verdruß übelgenommen werde, auf die 1) Frage: Gewissens-Freyheit (aber nur nicht nochmal misverstanden) Gewissens-Freyheit, welche Friedensschlußmäßig in dem römischen Reiche eingeführet wäre, und wie wir sie bestritten haben, giebt es in dem wahren, eigentlichen, und genauen Verstande keine. Wir haben uns hierüber schon ehedem deutlich, überflüßig, und unter andern in den Medit. S. 491. und in dem Nachtrage S. 593. so deutlich, und zwar wiederholet erkläret, daß man damit gar wohl zufrieden seyn kann, und, Vorwürfe gleichsam eines

im übrigen ein jeder dem andern seine verschiedenen Einsichten, versteht sich im Glaubenswesen, gönnen solle. Dieses widerspricht dem offenbar, was der Herr Hofrath von den ersten Glaubens-Eiferern der protestantischen Religion S. 13, 21, 22, erzählet hat, nämlich, daß ein jeder, der das heilige Evangelium erkennet, verbunden sey, dasselbe allen Creaturen zu zubringen, und sie mit christlichen Mitteln dazu zubewegen. Wessen Sinnes der Herr Gegner hierunnfalls sey, und wo derselbe mit der ursprünglichen Simplicität der Religion mit dem Herrn Abt Jerusalem hinaus wolle, zeiget sich schon allgemach; und deutlicher kömmt es unten §. 19. vor.

Von den ungemeinen, das ist lächerlichen Vortheilen, welche die sogenannte Reformation auch dem katholischen Religionstheile zuwege gebracht haben solle, ist nichts bewußt. Was Cyprian dort aufschneidet, und was weiter hingeschrieben wird, verdienet keine Antwort; und wegen der neuerlichen Abstellung einiger Feyertäge, sollte der Herr Hof- und Regierungsrath, ehe er dieses geschrieben hat, doch so viel Unterricht besessen haben, daß die katholischen Regenten solches auf keine Weise von Reformationswegen vorgenommen haben, und daß dieses keineswegs ohne vorherige Erlaub- und Bewilligung des päpstlichen Stuhles geschehen sey; dieß sind freylich ganz neue, und große Vortheile.

§. V.

Ad §. 2. Hier geht es, jedoch für dermal nur insgemein, auf unsere Meditationen los. Sie sollen nach dem Tone eines Weißlingers gestimmet seyn. Da ließ sich vieles reden; wir mögen aber nicht. Gott weis, daß wir wohl nichts minders, als jemand zu beleidigen, viel weniger dann zu beschimpfen, im Sinne gehabt, und deßwegen haben wir uns auch schon dort in der Vorrede, und sonst genugsam erkläret, und erklären es hiemit nochmal. Es ist doch ein wunderliches, jedoch gar nicht seltenes Ding, und bey vielen ist es schier etwas gewöhnliches, daß, wenn Sempronius auf den Cajus entsetzlich schilt, und der Angegriffene seinen Rucken nicht unempfindlich darstrecket, sondern sich nur mit etwas Lebhaftigkeit wehret, dieser sogleich ein Lästerer seyn muß.

In dem unumstößlichen Beweise, den nun der Herr Verfasser S. 3. für eine Maculatur selbst hält, schalt derselbe S. 11. auf die katholische Religion wegen ihrer Unreinigkeit schandhaft zu, und S. 49 nannte er diese Kirche das apocalipsische Babel; und wenn er von Katholicken zu reden kömmt, scheuet er sich nicht, dieselben, und zwar ohne Unterschied öfters mit dem Worte unverschämt zu beschimpfen. Glaublich wird das verdammte

und Regierungsrath gewiß mit ganzer Offenherzigkeit, daß es uns von Untergrabung der erwähnten Religionswahl, oder Freyheit, soweit, und in welchem Verstande solche Vertrag- und Friedensschlußmäßig ist, bisher noch nichts geträumet hat, und auch fernerhin, nichts träumen wird; dahingegen aber eine Böhmersche, oder dergleichen andere misverstandene Gewissens-Freyheit zu untergraben, und zwar völlig zu untergraben, der Ursachen eine platte Unmöglichkeit ist, weil es von dieser Art keine giebt.

§. III.

Auf die zweyte Frage: Wer hat dann, wenigst wir haben es ja nicht gethan, wer hat dann widersprochen, daß die protestantische Religion in der Maß, wie ihr solche durch die Friedensschlüsse zugeleget worden sind, gleiche Rechte mit der katholischen zu genießen habe? und von abergläubischen Secten hat uns ebenfalls nichts geträumet.

Auf die dritte: Nur bitten wir noch einmal, das gefährliche Wort: Erlauben, worüber sowohl in den Medit. als in dem Nachtrage mehrfältige Erinnerung geschehen, darauf aber nichts geantwortet worden ist, nicht zu misbrauchen, und allerhand unstatthafte Consequenzen daraus ziehen zu wollen; dieser Misbrauch kömmt auch folgends noch öfters vor.

Auf die vierte Frage: Hierüber, ob nämlich einem Ordensgeistlichen, die katholische Religion zu ändern, reichsschlußmäßig unverwehrt sey, haben wir uns schon in den Medit. S. 518. §. 7. — und in dem Nachtrage ad §. 4. sattsam erkläret, wobey es auch noch sein Verbleiben hat; und deßwegen finden wir keine Ursache, uns auf das Nachfolgende, in soweit dieses einen Bezug auf diese vierte Frage hat, unnöthig einzulassen; und wir bitten gar sehr, dieses doch nicht so zu nehmen, als wenn die jenseitigen Bemühungen richtig, und etwas dahinter wäre; es geschieht nur, um die Zeit nützlicher, und auf solche Dinge anzuwenden, welche uns auch betreffen; und auf solche Art soll, wie es doch der Herr Hof- und Regierungsrath gemachet hat, nichts vorbey gegangen werden.

§. IV.

Freylich, wie es in dem Eingange des Reichsabschiedes von 1530. heißt, sind wir alle unter einem Christo, welcher nicht nur ein allgemeiner Richter, sondern auch der Anfänger, und Urheber unsers Glaubens, und der durchaus wesentlich erfoderlichen Einigkeit in diesem ist. Es ist also (ganz, und immer ohne uns untereinander zu hassen, und zu verfolgen) nach dieses Herrn Christus Willen, und Lehre gar nicht christlich gesprochen, wenn gesaget wird, daß

im übrigen ein jeder dem andern seine verschiedenen Einsichten, versteht sich im Glaubenswesen, gönnen solle. Dieses widerspricht dem offenbar, was der Herr Hofrath von den ersten Glaubens-Eiferern der protestantischen Religion S. 13, 21, 22, erzählet hat, nämlich, daß ein jeder, der das heilige Evangelium erkennet, verbunden sey, dasselbe allen Creaturen zu zubringen, und sie mit christlichen Mitteln dazu zubewegen. Wessen Sinnes der Herr Gegner hierinnfalls sey, und wo derselbe mit der ursprünglichen Simplicität der Religion mit dem Herrn Abt Jerusalem hinaus wolle, zeiget sich schon allgemach; und deutlicher kömmt es unten §. 19. vor.

Von den ungemeinen, das ist lächerlichen Vortheilen, welche die sogenannte Reformation auch dem katholischen Religionstheile zuwege gebracht haben solle, ist nichts bewußt. Was Cyprian dort aufschneidet, und was weiter hingeschrieben wird, verdienet keine Antwort; und wegen der neuerlichen Abstellung einiger Feyertäge, sollte der Herr Hof- und Regierungsrath, ehe er dieses geschrieben hat, doch so viel Unterricht besessen haben, daß die katholischen Regenten solches auf keine Weise von Reformationswegen vorgenommen haben, und daß dieses keineswegs ohne vorherige Erlaub- und Bewilligung des päpstlichen Stuhles geschehen sey; dieß sind freylich ganz neue, und große Vortheile.

§. V.

Ad §. 2. Hier geht es, jedoch für dermal nur insgemein, auf unsere Meditationen los. Sie sollen nach dem Tone eines Weißlingers gestimmet seyn. Da ließ sich vieles reden; wir mögen aber nicht. Gott weis, daß wir wohl nichts minders, als jemand zu beleidigen, viel weniger dann zu beschimpfen, im Sinne gehabt, und deßwegen haben wir uns auch schon dort in der Vorrede, und sonst genugsam erkläret, und erklären es hiemit nochmal. Es ist doch ein wunderliches, jedoch gar nicht seltenes Ding, und bey vielen ist es schier etwas gewöhnliches, daß, wenn Sempronius auf den Cajus entsetzlich schilt, und der Angegriffene seinen Rucken nicht unempfindlich darstrecket, sondern sich nur mit etwas Lebhaftigkeit wehret, dieser sogleich ein Lästerer seyn muß.

In dem unumstößlichen Beweise, den nun der Herr Verfasser S. 3. für eine Maculatur selbst hält, scholt derselbe S. 11. auf die katholische Religion wegen ihrer Unreinigkeit schandbhaft zu, und S. 49 nannte er diese Kirche das apocalipsische Babel; und wenn er von Katholicken zu reden kömmt, scheuet er sich nicht, dieselben, und zwar ohne Unterschied öfters mit dem Worte unverschämt zu beschimpfen. Glaublich wird das verdammte

Babel, welches unter Christo, wie oben gesagt, gewiß nicht ist, und dieses infame Scheltwort ganz ohne allen Vergleich unleidlicher, empfindlicher, und unerträglicher seyn, als was man immer sagen kann. Diesseits ist kein unschönes, viel weniger ein Läster- Schelt- oder Schimpfwort gegen die jenseitige Religion entfallen; und nun ist bey dem Ukalegon doch schon Feuer im Dache, nur deßwegen, daß man über den Zuwurf des Babels, der Unreinigkeit der katholischen Kirche, und der Unverschämtheit der Katholicken sich nicht mit vielem Gepränge solenniter bedanket hat. Nach dieser Etiquette wird ja keine neue Mode eingeführet werden wollen.

§. VI.

§. 2. heißt es: da schimpfet der Mann in den Meditationen entsetzlich auf den verstorbenen Hofrath Kemmerich, auf den Herrn geheimen Justizrath Pütter, und vornehmlich auf mich, das ist, den Herrn Gegner, los.

Wohl gut, daß der Herr Hofrath in dieser Sache der Richter nicht ist! denn es scheint, wie aus dem gleich vorgehendem zu ersehen ist, es müsse an dem Willen (nicht an dem Begriffe) ziemlich fehlen, unterscheiden zu wollen, was eine Lästerung, eine Schimpfung, und eine nach der von einem Particular geschehenen gröbsten Vorwürfe eingerichtete lebhafte, und (wer sollte es, bewandten Umständen nach, wohl übel deuten?) etwas wenig stachlichte Gegenantwort, und Widerlegung sey. Wir überlassen es der ganzen unpartheyischen Welt, über des Herrn Hofrath Kemmerichs Sätze, und unsere Gegensätze, da jene ex professo, um die katholischen Gründe zu zernichten, geschrieben worden sind, zu urtheilen; und der Herr Hof- und Regierungsrath hat ja die Kemmerichsche Sätze, wenn immer hieran was gelegen gewesen wäre, in Vertheidigung zunehmen, sich nicht getrauet. Allein, wenn man einmal von der Rechthaberey eingenommen, und verblendet ist; so sehen die delicaten Rechthaber alles, was entgegen steht, und mit Grunde nicht beseitiget werden kann, für feindselig, lästernd, und schimpfend an.

§. VII.

Des Herrn geheimen Justizrath Pütters haben wir namentlich nicht gedacht; und zwar der Ursachen, weil wir für diesen hochberühmten großen Gelehrten eine ganz besondere Verehrung tragen. Da nun aber der Herr Gegner, der den sonst fast durchaus unbekannten Namen des Herrn Replicators aufgedecket hat, es mit Gewalt an uns bringet; so müssen wir uns, jedoch wiederum nur vertheidigungsweise, und ohne die allergeringste Beleidigung

schon etwas deutlicher vernehmen lassen. Wer nur allein dieses großen Mannes auserlesene Rechtsfälle, worinn jener Streit P. IV. enthalten ist, in Handen, diejenigen Schriften aber, die von daher gekommen, und sowohl bey dem höchstpreißlichen Reichshofrathe, als bey dem Vorderösterreichischen hochlöblichen Lehenhofe zu Freyburg exhibiret worden sind, nicht gelesen hat, wie solche der Herr Hofrath vermuthlich, oder vielmehr sicher nicht gesehen haben wird, der ist nicht im Stande, über diese Sache ein gesundes Urtheil zufällen, vielweniger muß er dann seine hiezu nicht taugliche Hand nach der Censors-Ruthe ausstrecken, und mit dieser so gleich darein schlagen. Der Herr geheime Justizrath hat in berührten Judicialschriften nicht nur fast an allem, was bey dem Herrn Hofrathe Kemmerich anzutreffen ist, Theil genommen, und solches wiederholet, sondern auch noch neue Erfindungen, wie diese alle in den Meditationen vorgekommen sind, hinzu gesetzet. Von all diesen Dingen, die man doch zu gerichtlichem Vor- und Anbringen angerathen, und auch gerichtlich angebracht hat, ist nichts in den auserlesenen Rechtsfällen anzutreffen. Nun kömmt es nur auf die Frage an, und die Antwort lassen wir einem jeden zu weiterm Nachdenken über: aus welcher Ursache hat man berührte Kemmerichische Einfälle, und andere Erfindungen in jenem Rechtsfalle nicht auch drucken, und doch zu Durchtreibung des Handels gerichtlich anbringen lassen? hat man sie für bewähret, und gründlich angesehen; warum sollte man solche kräftigen Dinge zum Vortheil des dortigen Rechtsfalles dem Publicum misgönnet haben? oder hat man sie damals schon selbst für ringhaltig, und schwach angesehen, und doch versuchungsweise, auf gerath wohl, in den gerichtlichen Schriften mitlaufen lassen, dem Drucke aber anzuvertrauen nicht für rathsam gehalten? Da wir also solche wahrhaft unbegründte, und von dem Herrn Replicator für juridisch, und des Druckes selbst nicht würdig gehaltene Homersche Dormitationen mit Rechte geahndet haben, wer soll uns dessen wohl verdenken können? Gescheider wäre es also gewesen, wenn es der Herr Gegner, wie wir, nur bey dem Worte: Replicator, gelassen hätte.

Salz, und Pfeffer (dieß sind allerdings unsere Worte) waren zu dem unumstößlichen Beweise, den wir damals allein vor uns hatten, ganz unvermeidlich nothwendig; sonst wäre das ungesalzene Wesen, diese, von dem Herrn Gegner selbst so genannte Maculatur ja gar nicht zugebrauchen gewesen. Nun gehen wir, aus der oben auf die vierte Frage befindlichen Ursache, gleich auf den 52. §. über, jedoch so, daß, wenn der Herr Gegner etwas aus dem Vorgehenden herleiten will, auch dieses unbeantwortet gewiß nicht bleiben wird.

§. VIII.

§. VIII.

Ad §. 52. Hier wundert uns sehr, wie es möglich gewesen, daß un-
Herr Gegner, dem es doch an der Zeit gebricht, ohne Abbruch seiner
erufs- und Standesarbeiten auf die bisherigen 51. §. §. so viele habe ver-
nden können, als diese erfodert haben; sie zeugen von einer weitschichtigen
ctur, und Erfahrenheit, dergleichen in den vorigen Schriften nichts anzu-
ffen war; und über das, wenn es auch wahr, daß einem Religiosen, die
eligion zu ändern tolerando nachgesehen sey; so wurde doch mit allem, so
ige der Gelübdspunct vertragmäßig nicht abgethan ist, nichts ausgerichtet
n; es wäre also besser, und auch uns lieber gewesen, wenn man uns Schritt
r Schritt gefolget, und die Sache an dem rechten Orte angefasset hätte.
isere so sehr misfallende Wiederholungen hatten, wie in der lateinischen Vorrede
nnert worden ist, die besten Absichten; und wären die jenseitigen, unrichtigen,
d ewigen Wiederholungen falscher Suppositorum nicht immer voran ge-
ngen; so wären unsere Wiederholungen nicht nachgefolget; und dessen doch
geachtet hat der Herr Hof- und Regierungsrath in seinem Vorbeygehen
: Menge nach übersehen; wie es sich und zwar öfters, als ihm, und uns
> seyn mag, zeigen wird. Wegen den jenseitigen unaufhörlichen Wieder-
lungen unerwiesener falscher Voraussätze, und Suppositionen machen wir
r noch diese Anmerkung: vor dem, noch zu Maculaturszeiten, da der un-
nstößliche Beweis an das Licht kam, war mit dem Herrn Gegner noch
er etwas zu thun; er schrieb damals wegen der nun auf einmal abandonir-
Clausel des Rebus sic stantibus aus den Auctoren heraus, was ihm unter
: Sichel fiel; er versuchte doch, aus dem bürgerlichen, aus dem geistlichen
echte, und sogar aus dem westphälischen Friedensschluße Proben zu machen,
viel sich nur immer machen ließen, und es schien ihm, als wenn derer sehr
le, oder gar alle unvergleichlich wohl gerathen wären. Nachdem aber,
e die Erleuchtungen, sich eben erst nach, und nach vollkommen zu ereignen,
egen, derselbe bey reifen Jahren, in den Zeiten der rechtlichen Untersu-
ung die Suppositions-Gabe, die Gabe des unerwiesenen Voraussetzens
l empfangen, und sich hiemit ausgerüstet hat; so gieng es ganz anders, und
: Herr Gegner fand, daß in Kraft solcher Gabe in einer Viertelstunde mehr
f das Papier zu bringen sey, als man durch Proben in langer Zeit nicht
srichten kann; und so muß man indessen schon zufrieden seyn.

§. IX.

Ad §. 53. Bleibt es noch immer dabey, daß, wenn man zum voraus
pponiret, es wäre einem zur protestantischen Kirche getretenen Religiosen
die

die Erbschaft rechtlich, und auf die Art, wie es in dem unumstößlichen Beweise vermeynet worden ist, angefallen, der Handel schon für ausgemachet zu halten, und also der Status Controversiæ nicht recht formiret sey. Der Herr Gegner nimmt und hat das Anfallen in dem Verstande, und mit der Wirkung genommen, daß die angefallene Erbschaft jenem, dem sie, so zu reden, anfällt, eigen werde, ita ut Desertor sibi, in suum commodum acquirat, & retineat; deßwegen schicket sich, womit das Vergehen gerne entschuldiget werden möchte, die Lehre des Pater Leß sammt dem Ausdrucke des churbaierischen Landrechtes, wie auch das bekannte: quidquid *acquirit* Monachus, *acquirit* Monasterio, ganz nicht hieher; weil diese alle nicht de acquisitione propria, in sui commodum, sed impropria verstanden seyn wollen; man sagte auf solche Weise schon von den Servis romanis ja auch, quod, quidquid *acquirunt*, *acquirunt* suis Dominis, ohne daß dieselben des geringsten eigentlichen Anfalles, oder einer Acquisition, außer ihrer Herren Willen, jemals fähig waren; es wird aber dem Herrn Hof- und Regierungsrathe mit solch einem Anfalle in Commodum Monasterii allem Ansehen nach nicht gedienet seyn.

§. X.

Ad §. 54. Wir gestehen es aufrichtig, und bleiben noch immer dabey, daß wir uns auf jenes Argumentum negativum, wie es Cap. 1. der Medit. vorangesetzet ist, und auf die unwidersprochenen Worte des Sleidanus ungemein viel zu gute thun; und zwar billig; denn jenes ist unüberwindlich, und diese sind halsbrechend. Wir dörfen es schon sagen (denn die Vernunft läßt es anders nicht zu) wie kein vernünftiger Mensch wiedersprechen kann, daß dem bejahenden Theile gegen den, der das Argumentum negativum, den Besitzstand, sogar das gegnerische Geständniß vor sich hat, der klare Beweis des Widrigen obliege; quod non mutatum, cur stare prohibeatur, saget man; die Poßeßion, und daß es vor dem durch die ganze christliche Welt von jeher also gewesen ist, kann dem katholischen hohen Religionstheile nicht widersprochen werden, und der Herr Gegner gesteht §. 21. selbst ein, daß, ob man sich zwar im Jahre 1541, die streitigen Religionspuncten zu vergleichen, große Mühe gegeben hat, dennoch sonderheitlich auch über die Kloster- und Priester-Gelübde nichts verglichen worden sey; und auf solche Art hat dem Herrn Gegner sowohl allda, als S. 70, wo er das Geständniß des Sleidans auf die Zeit des Jahres 1530. einschränket, das Argumentum negativum selbst fest zusetzen beliebet. Es ist also dieses, da gesagt wird: es komme überhaupt nicht darauf an, wie dieses, oder jenes vor der Reformation gehalten worden sey, etwas, das man, ohne wiederum einzubüßen, nicht weis, wie man es arg genug heißen soll; wenigst uns kömmt es, bewandten Umständen

ständen nach, und doch ohne Maaßgab, der Vernunft gemäß zu seyn, nicht vor.

§. XI.

Daß nun ferner erstlich das äußerste Verderbniß der christlichen Religion (mithin in Glaubenssachen) lange vor Luthers Zeiten, und zwar einmüthig erkannt worden sey, dieses kann kein Katholick, symbolisch zu reden, anders, als für die gröbste Lästerung der Religion, und aller Katholicken halten; und symbolisch zu handeln, wird einem Katholicken wohl auch nicht verwehret seyn.

Deßwegen, lautet es weiter, fand eben des Luthers Lehre so vielen Eingang, und der katholische hohe Religions-Theil miskannte selbst nicht die Nothwendigkeit einer Reformation. Ey ja wohl deswegen! wenn es unsers Thuns, und (wie es dann hievon, und so zureden, sehr einfältig ist) hier angeleget wäre; so wollten wir dem Herrn Hof- und Regierungsrathe ganz andere Dinge erzählen. Dieses, und ferner von einer Nothwendigkeit einer Reformation, ohne zu entscheiden, in was, und durch wen, sprechen wollen, sind Sachen, die man einem, der von dem Babel theologisch groß zu sprechen weis, und es nicht besser versteht, mit Verachtung gleichwohl hingehen lassen kann.

Aber das ist wohl ein Wunder, welches der Herr Hofrath aus des ehemaligen Nürnbergischen Predigers, Johann Sauberts, Wunderwerken der augsburgischen Confession, erzählet, und noch mit merkwürdigen Zeugnissen zu bewähren bereit ist, nämlich daß, und wie aufmerksam der Kaiser, und die katholischen hohen Stände bey Verlesung der augsburgischen Confession gewesen seyn, und wie großen Eingang solches bey vielen gefunden habe. Wir versichern, daß dieses Wunderwerk der Aufmerksamkeit die vernünftigen, und einfältigen Katholicken ohne alles Zeugniß glauben; und sogar einfältige giebt es keine, die sich über die Aufmerksamkeit desjenigen verwundern sollten, dem man etwas unerwartetes, etwas nagelneues, etwas unerhörtes vorliest, was das wahre Christenthum niemals geglaubet hat; hingegen widersprechen sie, die Katholicken, die verleumderische Erzfabel, welche von dem Herzoge Wilhelm zu Baiern schändlich angeführet wird. Um uns über solche Mährchen gewisser Geschichtmacher nicht lange aufzuhalten, berufen wir uns auf eine Rede, die erst in letzt verflossenen Weihnachts Feyrtägen dem Herrn Magister Schade, der ebenfalls mit diesen Aufschneidereyen auf- und los zog, zu besondern Ehren hier feyerlich gehalten worden ist; in dem Verlage bey Joseph Wolf kann man sie alle Tage

haben. Das weitere des Melanchtons ist ein einfältiges Geschwätz; und wer soll dann über das: *tantum quosdam abusus*, wenn er die Confession, und was sonst geschehen ist, dagegen hält, und so auch über das weitere nicht lachen? denn dieser Redensarten, um seine Glaubensneuerungen zu bemänteln, kann sich ein jeder anderer, so gut, als Melanchton, bedienen.

§. XII.

Zweytens saget Herr Gegner, es sey schon zur Zeit der Reformation unstreitigen Rechtens gewesen, daß jemand, der auf eine rechtmäßige Weise das Kloster verlassen, und die Gelübde aufgehoben, dadurch wiederum succeßions fähig geworden sey; und hiezu soll ein Mönchbischoff, oder ein anderer päpstlich dispensirter Mönch zum Beyspiele dienen. Könnte dann wohl etwas erbärmlicheres seyn, als diesen Satz hier, und hoffentlich in der Absicht anführen, um hievon einen Gebrauch auf den Fall einer Religionsänderung machen zu wollen? und ist es wohl redlich, und aufrichtig geschrieben, wenn man hinschreibt, ein päpstlich dispensirter habe das Kloster verlassen, und die Gelübde aufgehoben? Daß jemand für sich, durch seine eigne That die Gelübde aufzuheben, den Gewalt zu selbiger Zeit gehabt, oder auch dermalen habe, hievon ist nichts bekannt; und dieses, ob die freye Religionsänderung die Aufhebung der Gelübde nach sich ziehe, ist ja eben unsre unentschiedene Frage, worüber wir wirklich im Dispute sind. Doch eben recht! denn

Drittens möchte der Herr Gegner gerne behaupten a) die Friedensschlüsse erlaubten einem jeden die evangelische Religion, folglich auch die einen Theil davon ausmachende Lehre von Nichtig- und Unbindigkeit der Gelübde anzunehmen, und sich darnach zu achten §. 9 – 19. b) des Sleidanus Worte: *de votis nihil remittebant Pontificii* seyn nur auf das Jahr 1530. nicht aber auf die folgenden Zeiten zu verstehen; indem der in solchem Jahre von dem katholischen Religionstheile einseitig gemachte Reichsabschied, so viel die Religion, und mithin auch das darinn enthaltene Verboth, die Gelübden zu verlassen, anlange, durch die nachherigen Reichsgesetze ausdrücklich aufgehoben worden sey §. 20, 21, 22. Diese nichtigen, grund und bodenlosen Einstreuungen sind zwar in unsern Meditationen schon zum voraus alle reinlich weggeräumet worden; doch wollen wir, um den Herrn Gegner eine Unterhaltung zu machen, nochmals kurz, und deutlich antworten; und zwar

§. XIII.

§. XIII.

Ad a) ist es aller Wahrheit zuwider, daß etwas dergleichen jemals in einem Friedensschluße vertragmäßig, auch von katholischer Seite, und in dem Verstande, wie mans jetzt gerne haben möchte, erlaubet worden sey; grundfalsch ist, daß man sich dieses Wortes in den Friedensschlüssen nur einmal bedienet habe; und es ist ganz keine leere, sondern eine sehr merkwürdige Beobachtung, die wir wegen der genauen Redensart, und Vermeidung aller Worte, welche zu einer Zweifelhaft- oder Zweydeutigkeit, und zu einem Misbrauche Anlaß geben könnten, in den Medit. Cap. 3. §. 12. in fin. und 13. in fin. bedächtlich gemachet haben. Dieses Wort hat der Herr Hofrath schon vor dem in seiner rechtlichen Untersuchung §. 26. einer katholischen Juristenfacultät fälschlich angedichtet; wir haben ihn darüber S. 616. des Nachtrages zu Rede gestellet, und doch bessert er sich nicht. Wörtlich haben wir die Worte der Friedensschlüsse Cap. 3. §. 7. angezogen; und was antwortet der Herr Gegner hierauf? weil er nichts wußte, machet er sich kurz davon, und saget §. 58. er habe nicht Lust, sich auf Sophistereyen einzulassen. Unser Herr Gegner ist doch sonst auf alles gleich beschossen, hurtig und fertig. Wir haben uns auch, und die Sache selbst allda §. 2, 14, und 16, und sonst öfters erkläret; sogar hat Böhmer Cap. 7. m. 1. §. 17. das seinige auch beygetragen; doch alles umsonst, und ohne Frucht; und es ist doch halt richtig und bewähret, wer von der Seuche des eigensinnigen Supponirens einmal angesteckt ist, bey dem ist alles verlohren; derley Patienten werden hievon gleichsam durch, und durch electrisiret, und wenn es zu dieser fatalen Crisis kömmt; so ist kein Mittel mehr übrig, sie sind ohne Rettung, und incurrabel.

Alle §§. vom 9. bis 19ten taugen nichts, und am wenigsten schicket sich der 16te, auf den doch so gut, als auf Sand, gebauet wird, nur des geringsten, wo wir von der Auflös- und Zernichtung der Gelübde handeln, hieher. Und wer soll dann über den neu Mode Vernunftschluß, wenn dialecktisch ohngefähr also geschlossen, oder doch gesprochen wird, nicht lachen? man will nämlich soviel sagen: auch ein Ordensmann wird, sich zu der augsburgischen Confession zu bekennen, Friedensschlußmäßig nicht verhindert; atqui die Richtig- und Unbindigkeit der Gelübde ist ein Theil der augsburgischen Confession; ergo ist es einem Ordensmanne, auch das Kloster zu verlassen, und die Gelübde aufzuheben, und zwar mit positiver gutheißenden Einstimmung des katholischen Theiles, mit allen Wirkungen, wie solche der augsburgischen Confession angemessen sind, Vertrag- und Friedensschlußmäßig vor Gott erlaubet.

§. XIV.

Und weil (um auf die nämliche neu philosophische Art in einem Athem fortzuraisoniren) und weil alle andere Puncten, und Artikeln, in welchen man unterschieden ist, auch einen Theil der protestantischen Religion, dann der symbolischen Bücher ausmachen, und den augsburgischen Confessionsverwandten nach dem 16ten §. der ungehinderte freye Gebrauch dieser Bücher, so sie vor, oder nach dem Religionsfrieden dafür angenommen, oder noch annehmen möchten, durch die kaiserliche Wahlcapitulation Art. 2. §. 8. garantiret ist; so folget schnurgerade, daß der katholische Theil sich nach allem, was in den protestantischen bisherigen, und künftigen symbolischen Büchern enthalten ist, zu achten, und zu handeln, somit also auch das, was zum Beyspiele nur von der Messe in dem Concordiebuche S. 141. Tübingischen Druckes vom Jahre 1580. mit den Worten: *Nun aber die Messe nichts anders ist, dann ein Werk der Menschen, auch böser Buben — — —. Ueber das alles hat dieser Drackenschwanz, die Messe, viel Unziefers, und Geschmeiß, mancherley Abgötterey gezeiget,* befindlich ist, positive gutheißend erlaubet, und, wie der Herr Gegner in dem 16ten §. von den Kloster-Gelübden redet, solche zu verlassen, *die Freyheit gegeben habe.* Wenn diese Albernheiten zur Bestättigung der rechtlichen Untersuchung etwas beytragen; so müssen wir es gleichwohl geschehen lassen; wenigst hat sich der Herr Gegner hierauf ungemein viel zu gute gethan, und die Katholicken müssen schon daran; und alles, was in den symbolischen Büchern steht, oder noch weiter in dieselben hineinkommen wird, gutwillig zu geben; aus Ursache, weil solche Bücher einen Theil der augsburgischen Confession ausmachen, und weil dieselben alles vertragmäßig, und in des Herrn Gegners Verstand gutheissend erlaubet haben, oder nicht so?

§. XV.

Ad b) was dort vorgebracht worden, ist gänzlich ungereimt. Daß des Sleidans Worte auf das Jahr, vom welchem er in dem 7. Kapitel geschrieben hat, zu verstehen seyn, läugnet kein Mensch; und es gesteht also der Herr Gegner doch so viel, daß jenes in his nihil remittebant Pontificii, für damals wahr gewesen sey. Es kömmt also nur darauf an, daß der Herr Hof- und Regierungsrath uns den noch nöthigen Unterricht gebe, wann, wo, und in welchem Friedensschluße der katholische hohe Religionstheil seinen Willen geänderet, und wegen den Gelübden etwas nachgelassen hat. Sodann hat man nicht erst im Jahre 1530. in damaligem Reichsabschiede wegen

den

Gelübden den Schluß gefasset; das war schon etwas altes, ein immer wehrender katholischer Glaubens Satz, wie ers fortan bleiben wird.

§. XVI.

Die zu hilfgerufene §§. 20, 21, 22. (seyn sie her, woher sie immer llen) sind offenbar ohne Grund, und zum Theile auch widersprechend; deßwegen, ob sie es schon vor sich nicht verdienen, wollen wir sie durch-en. §. 20. saget man, es hätten von Anfange der Reformation viele send Religiosen die Klöster verlassen; und es wäre dem katholischen ligionstheile kein einzigmal beygegangen, dieselben als Leute zu andeln, die an die Gelübden noch gebunden seyn. Dieser edle Ein- wird freylich bey allen jenen eine große Aufmerksamkeit erwecken, welche ht wissen, oder doch nicht bedenken, was für Zeiten, was für ruhige, dsame, und ordentliche Zeiten von Anfange, von dem Ursprung der soge-nnten Reformation her bis zum westphälischen Frieden gewesen sind; wie g man doch die Leute mit so grundlosen Dingen äffen? vielmehr, und mit hrerem Grunde läßt sich fragen, wie viel Fälle sind dann von jenseits bey-ringen, in welchen die Erbschaften derley Ueberläufern aus Ursache der fgehobenen Gelübde von diesseits gutwillig abgefolget worden sind, oder e auf solche Erbschaften nur einen Anspruch gemachet haben? In der ersten formationshitze wurden dergleichen abgestandene Religiosen mehrsten Theils arrer, Predicanten, oder wohl gar Mitreformatoren, welche schon zufrie- waren, wenn ihnen nur, wie aus dem Arnold in unsern Medit. S. 527. ählet worden, ein vermeyntes Eheweib (wie sich der Abschied vom Jahre 30. §. 50. ausdrücket) zu Theil geworden ist. Artig lautet es, was wir, dem Erasmus einmal gelesen zu haben, uns erinnern: es schrieb ihm einer, und nannte es eine Tragödie, daß so viele aus den Klöstern sprängen; mo vero, antwortete er darauf, non Tragœdiæ, sed Commœdiæ sunt; quia nper in Nuptias desinunt. Nun weiter im Texte; noch schöner ist, was ich darauf folget; Man durchgehe alle Friedens- und Reichstags-ndlungen; so werde man nichts finden, als was in dem Jahre 1530. machten Reichsabschied davon steht; dieses ist in Wahrheit recht bün-g gesprochen! Wenn der katholische hohe Religionstheil damals wegen der harreten Verbündlichkeit der Gelübde sich deutlich genug, und auch regel-äßig erkläret hat, und in gefolgten Friedenshandlungen seines Orts nie-als davon abgegangen ist, somit also der protestantische hohe Religions-eil dem katholischen etwas weiteres und widriges auch nur anzusinnen, h (wie gleich darauf gegen diesen hohen Theil gesprochen wird) nicht ge-auet hat; so sind wir auf einmal verstanden; denn eben dieses, daß man

protestantischer Seits die Nichtigkeit der Gelübde für sich statuiret, hieran aber der katholische Theil ledig nichts nachgelassen hat, mithin Vertrag- und Friedensschlußmäßig nichts ausgemachet worden ist, eben dieses ist das Argument, welches wir in den Medit. öfters, und so betrieben haben, daß unser Herr Gegner nichts darauf zu versetzen im Stande gewesen ist; und soll dieses Geständniß kein Widerspruch dessen seyn, daß die ungeänderte Realität der Worte des Sleidanus nur auf das Jahr 1530 einzuschränkeu sey?

§. XVII.

Hiernächst läßt sich der Herr Gegner S. 29. schier merken, als verdröße es ihn, daß man das Laufen aus den Klöstern, und das sich vermeyntlich verehlichen der Manns- und Frauen-Ordenspersonen unter die Beschwer- und Neuerungen gerechnet habe; dieses ist doch gar zu schlecht, als daß wir darauf antworten sollten.

Aber (aufgemerkt!) eben dieser einseitige Reichsabschied ist ein unwiderstehlicher Beweis von der auch den Religiosen zu gute kommenden Religions- und Gewissensfreyheit. Und wie so? Ja! denn einmal würde da nicht daran gedacht, zu verlangen, daß die vom Anfange der Reformation bis 1530. zur evangelischen Kirche getretene Religiosen zur katholischen Kirche, und in ihre Klöster zurück kehren sollen, welches überaus merkwürdig, und allemal ein Beweis ist, daß man denenselben die Religions- und Gewissensfreyheit streitig zu machen, sich nicht getrauet habe. Wie ist es doch möglich, daß ein gesunder Mensch wider allen Menschensinn gar so entsetzlich quasi raisonniren kann! Man lese doch nur die Stellen, die wir in den Medit. Cap. 2. §. 3. aus dem Abschiede angezogen haben; wer, der immer nur ein wenig bey Vernunft ist, wird hieraus den unwiderstehlichen Beweis ziehen, daß den Religiosen, auch in Kraft dieses Abschiedes die Religions- und Gewissensheit zukomme? Sind dann Verboth bey Leibes-Lebens- und Gutsstrafe nicht ein unwiderstehlicher Gegenbeweis? Wäre es wohl ein vernünftiges, ein für Kaiser Carl den V. und für das Reich würdiges Unternehmen gewesen, wenn man in selbigen Zeiten die seit dem Anfange der sogenannten Reformation bis 1530. ausgetretenen Religiosen, und Nonnen sammt ihren vermeynten Weibern, Männern, und Kindern, sammt Hebammen, Ammen, und Kindsmägden in die Klöster zurücke, oder hinein zu weisen verlanget hätte. Und weil es nicht geschehen; so ist es überaus merkwürdig, und allemal ein Beweis, daß man denenselben die Religions- und Gewissensfreyheit streitig zu machen sich nicht getrauet habe; lauter unwiderstehliche Beweise!

Der

Dergleichen folget gleich wiederum einer; denn einige haben sogleich, in etreff der Religionssachen, wider diesen Reichsabschied protestiret; ergo) liederliche, so abscheulich elende Consequenzen haben wir doch die Tage sers Lebens weder irgendwo gelesen, noch gehöret) *ergo* hat der katholische)eil das Recht, die Klöster sammt den Gelübden und derer Verbind-)keit zu verlassen, allen Religiosen zugestanden; und

§. XVIII.

Auch dieses (Himmel! wo führet der Herr Gegner uns dann noch !) und auch dieses zu beweisen, sey ganz leicht, heißt es §. 21. Und dann? so: denn als man auf dem Reichstage zu Regensburg im hre 1541. sich große Mühe gab, die streitigen Religionspuncte zu gleichen, kam es namentlich wiederum wegen den Klostergelübden Sprache; und was ist dann gesprochen, und ausgemachet worden? as selbst Geständniß S. 31. zeiget es uns mit diesen Worten an: allein wurde über diesen Punct, wie noch über mehrere andere Artickel hts verglichen. Ja! was sind dieses aber wiederum für Widersprüche? s dem Abschiede vom Jahre 1530. ist die auch den Religiosen zukommende ligions- und Gewissensfreyheit unwiderstehlich erwiesen; doch hat der holische Theil nach widriger Geständniß selbigen Jahrs an den Kloster- übden noch nichts nachgelassen; ferner schon im Jahre 1530, oder noch vor- war es frey, die Klöster, und Gelübde zuverlassen; aber im Jahre 1541, der streitige Religionspunct wegen den Gelübden namentlich wiederum Sprache kam, wurde nichts verglichen; Hysteron proteron! Sodann nn die Religions- und Gewissensfreyheit schon so lange vorher den Religio- zugestanden, und doch auch im Jahre 1541. über den immerher streitigen nct der Gelübde nichts verglichen worden ist; so folget nothwendig, daß Herr Gegner die Religionsfreyheit, und den Punct der Kloster Gelübde unterschiedene, abgesonderte Dinge halte, und halten müsse. In was walt, oder aus wessen Vollmacht untersteht sich dann Derselbe von unter- edenen, abgesönderten, und keine Verbindung mit- und gegeneinander ha- den- auf andere ebenmäßig unterschiedene, abgesönderte, und keine Ver- dung mit- und gegeneinander habende Dinge, das ist, von der Religions- hl, oder Freyheit auf das Verlassen, Aufheben, Zernichten der Gelübde Folge, einen Schluß zu machen? Hieraus wird der Herr Hof- und Re- ungsrath allgemach begreifen können, daß, wie es dessen eigne Wider- che lehren, einem Religiosen, wovon wir abstrahierten, ja wenn man es h zugiebt, die Religionswahl, oder Freyheit tolerando zustehen, und er noch an die Gelübde, derhalben nichts nachgelassen, nichts vergli- chen

chen worden ist, gebunden, somit Eigenthums, und Erbschafts immer unfähig bleiben möge; und hiebey muß man wie es zwar unsern Herrn Gegner gleich ankommen wird, sich von nichts weniger, als auch von Widersprüchen träumen lassen; als die gleich verschwinden, sobald man die ächten katholischen Principien anzuwenden weis; denn, nur kurz zu sagen, die Religionsänderung, wenn es auch mit dieser seine ungestörte Richtigkeit hat, wird nur, der Gelübde, an denen nichts nachgelassen, nichts verglichen worden ist, unbeschadet nicht verhindert, sondern töleriret. Und auf solche Weise hätte es des Geschreyes, des Lärmens, des Getöses, welches der Herr Gegner gleich im Eingange des ersten §. vergebens, und mit größter Eitelkeit zum Lachen gemachet hat, alles nicht gebrauchet. Und, mit Erlaub nochmals zu fragen, wenn also auch im Jahre 1541. der streitige Punct wegen den Gelübden wiederum vorgekommen, und, wie man jenseits saget, und selbst recht schön beweiset, nichts verglichen worden ist, zu was Zeit, und wo ist dann etwas daran nachgelassen, und verglichen worden? Vielleicht eilf Jahre hernach in dem passauer Vertrage, oder zwey Jahre darauf in dem Religions- oder endlich erst in dem westphälischen Frieden? In jenen, wie wir schon Cap. 3. §. 7. angemerket haben, findet sich nichts, als daß man niemand wider seine Conscienz, wissen, und Willen dringen, verachten, sondern solchen bey seiner Religion, und Glauben ruhiglich, und friedlich bleiben lassen soll; und in diesem ist nichts anderes, als in der Hauptsache eben dieses vertragen, und der Gelübde nicht einmal gedacht worden; und wenn man die in dem 5ten Art. §. 34, und 7ten Art. §. 1. vorkommende Worte: *Conscientia libera*, und *Conscientiæ libertas* weiter ausdeuten, und in einem uneigentlichen Verstande paßiren lassen will; so ist ja unser Herr Gegner immer ebenderjenige, welcher zwischen der Gewissensfreyheit, und dem noch bis dato streitigen Puncte der Gelübde den größten Unterschied machet, und gemachet hat. Wie ist dann zu helfen? Das wissen wir einmal nicht; und der Herr Hof- und Regierungsrath noch weit weniger; weil er durch seine Bestättigung den Riegel wirklich also verschoben hat, daß er nicht mehr heraus kann; und so haben wir dann von Ausfällen auf dieser Seite der 20, 21, und 22. §§. nichts mehr zu besorgen. Und, damit auch das Publicum hievon Nachricht habe, wissen, und sagen wir hiemit dem Herrn Hof- und Regierungsrathe recht vielen, großen, und den verbindlichsten Dank, daß Derselbe, oder wer immer in diesen Paragraphen mit Durchblätterung des Hortleders, und des Martin Lucers sich so erstaunliche Mühe, die wir, um nur Widersprüche zu sammeln, auf uns gewiß nicht genommen hätten, gegeben hat.

§. XIX.

Ad §. 55. und was wir sowohl in den Meditationen, als in dem Nachtrage

trage von Gewissen, und Freyheit, von einer Gewissensfreyheit nach dem Böhmerschen Verstande (in hoc quippe *videtur* consistere conscientiæ libertas, sind dessen Worte) mit überzeugendem Grunde geschrieben, nicht aber im geringsten geschimpfet haben, bey dem hat es noch, und immer sein Verbleiben. Die genannte, die gerühmte Gewissensfreyheit, wie sie genommen wird, machet, wie wir schon in den Medit. S. 494. hier §. 1. gesagt haben, einen wesentlichen, einen Haupttheil, einen Hauptpunct des protestantischen Wesens aus; mithin geziemet es sich, und ist schlechterdings höchst nothwendig, zu wissen, und gründlich zu verstehen, was sie eigentlich sey, was sie sagen wolle, wie, und in wieweit man sich derselben bedienen, oder nicht gebrauchen dörfe. Nun in dieser höchst wichtigen Sache mit dem Herrn geheimen Rathe Böhmer sich verlauten lassen, *videtur in hoc consistere*: es scheint, sie bestehe in diesem, ist doch für einen Hauptartickel gar zu armselig verzweifelnd gesprochen — — Wir haben uns in den Medit. S. 491, und in seiner Art in dem Nachtrage S. 593. gegen alle wohl vorgesehenen Misdeuter feyerlich verwahret.

Und wenn nach dem Böhmerschen *videtur*, wie wir Medit. S. 495. aus ihm gesaget haben, einem jeden, singulis, nicht nur das freye Dafürhalten, und Glauben, sentire, und credere, sondern auch das Handeln, Thun, oder Lassen nach eines jeden eigens gefaßten, oder eingeflößten Grundsätzen, agere secundum principia, quibus singuli imbuti sunt, mithin nach dem Privatgeiste, und eines jeden Meynung, wie ers vor Gott dafür halten zu dörfen, und zu müssen, putantque se coram Deo hoc modo agere, & sentire posse, & debere, zu denken, zu glauben, zu handeln, freygelassen, und erlaubet ist; so möchten wir wohl wissen, woher sich dann die Macht herschreibt, kraft welcher der Herr Hof- und Regierungsrath auch uns die Gewissensfreyheit an- oder absprechen, und nicht erlauben will, über die genannte Freyheit des Gewissens selbst, was wir von derselben halten, die Gedanken nach unsern Einsichten, Begriffen, Ueberzeugungen, und so, wie wir es vor Gott thun zudörfen, und zumüssen, in dem Gewissen überführet, und verbunden sind, zueröffnen? Der Herr Gegner wird ja über uns keinen Gewissenszwang, weßhalben wir ihn in dem Nachtrage S. 620. — so sehr heimgeschicket haben, ausüben wollen? Ja wohl Schimpfen! dieser so grundlos ohne die nur allergeringste Probe uns gemachte schändliche Vorwurf ist nur bey gewissen Personen im Brauche, welche, wenn sie in die Enge getrieben sind, sich mit nichts mehr zuhelfen, und zuwehren wissen, als daß sie ihren unschuldigen Gegentheil einen Schimpfer, einen Lästerer schelten, und mit diesem Siegesgeschreye kurz abbrechen, davon laufen, und auswerts Lerm schreyen. So, eben so hat es unser Herr Gegner gemachet. Er antwortet

auf alles, was wir von der böhmerschen Gewissensfreyheit in beyden Schriften ohne alle Beschimpfung gesagt haben, nicht ein Wort, er kann, und weis es auch nicht; und wir bitten gar, oder auch ganz entsetzlich sehr, es doch für keinen Schimpf zunehmen, wenn wir, ohne jemand zubeleidigen, nochmals sagen, daß die böhmersche Gewissensfreyheit nichts, als, wie es selbst nennet, ein grundloses *videtur*, sey; kömmt eine andere und schulgerechte Definition einsmal vor; so läßt sich dann weiter hierüber sprechen.

§. XX.

Seite 594, des Nachtrages sagten wir: es sey ja kein so vernunft-sinn-hirn-und sorgloser — — — Regent — — — eine Probe der Schreibart des Mannes, setzet der Herr Gegner §. 55. bey. Und wen haben wir dann hiedurch beleidiget? Niemand; denn wir sagten, und behaupteten, sagen, und behaupten ja noch, daß dergleichen einer unter den vernünftigen Menschen nicht einmal möglich sey; und jene Beywörter vermehrten wir nur der Ursachen; um, wie es der Zusammenhang klar anzeiget, eines Theils die Nichtexistenz, das Nichtdaseyn solch eines Regenten unter den Menschen begreiflicher zu machen; und andern Theils aller gesunden Vernunft vor Augen zulegen, wie es unendlich mehr unmöglich sey, nach dem Naturrechte, und mit Vernunft nur denken zukönnen, daß ein unendlich weiser, gütig, und gerechter Gott, als Gesetzgeber, auf die Art regiere, welche nicht einmal unter Menschen vernünftig heißen könnte. Und was antwortet man hierauf? Nichts; denn man wußte nichts zu sagen; nur über die Schreibart, die wir über einen nicht möglichen Menschen-Regenten gebrauchet haben, spasset man, man ziehet solche spöttisch durch, und all anderes, was von Gott gesaget worden ist, und aus jenseitigen Voraussätzen ganz unvermeidlich folgen müßte, läßt man gleichwohl auf sich liegen. Wir müssen es schon nochmals wiederholen: es ist unser Herr Gegner, und so auch andere, dasjenige, was von der Böhmerschen Gewissensfreyheit geschrieben worden, mit Grunde zu widerlegen, nicht im Stande; hierinnfalls ist die scholastische Philosophie, oder vielmehr Theologie durchaus unüberwindlich, und halsbrechend.

§. XXI.

Aber jezt, saget Derselbe, denkt man anders. Jezt, fährt er fort, jezt erkennet man, daß die Freyheit des Gewissens sich auf die erste Regel des Naturrechts: was du nicht willst, daß dir die Leute thun sollen, das thu du ihnen auch nicht, gründe. Jezt erkennet man die ungemeinen Vortheile, welche die Freyheit zu denken, und zu schreiben

ı, der christlichen Religion zuwege gebracht hat. Wer schreibet so? r Herr Hof- und Regierungsrath Gerstlacher? Ein augsburgischer Con- onsverwandter? Dieses gefragt, und vorher seine Worte angeführet zu en, wird für dermalen genug seyn; es kömmt ohnehin noch besser. Doch ? die Freyheit des Gewissens soll sich auf jene erste Regel des Naturrechts nden? Vor lauter Naturrecht ist es uns nicht möglich, hier lange zu ver- en; nur fragen wir noch in der Eile, und wir lassen uns gerne eines bes- unterrichten: 1) Kann wohl derjenige, der die Freyheit des Gewissens erwähnte erste Regel des Naturrechts gründet, für einen augsburgischen feßionsverwandten, gehalten werden, oder ist er nicht für einen offenba- , aufgelegten Freygeist, oder Freydenker anzusehen? 2) Wer ist wohl der eber, und Gesetzgeber des Naturrechts? 3) Geht nicht jene Regel die nschen an, wie sich einer gegen den andern gutthätig, und ohne Beleidi- g zu verhalten habe? 4) Will man hieraus die Folge ziehen, daß (ferne dem Gewissenszwange) ein Mensch dem andern die Freyheit, in Reli- nssachen zu denken, und zu schreiben, zügelfrey, und ungekränkt, auch in eit lassen soll, daß man, um jene erste Regel des Naturrechts nicht zu hen, einem nicht einmal die Glaubensbewegungsgründe dem zuwider, der Herr Gegner S. 13. 15. 16. 21. 22. doch selbst bestättiget hat, nach n Vermögen beybringen dörfe? und muß 5) sodann auch Gott, der Ge- eber, sich gleichwohl in Gottesnamen zufrieden geben, daß, und wenn , und zwar wie ein jeder, mit der geoffenbarten Religion, (das ist, mit Vorschrift, wenn es immer noch eine giebt, mit der Vorschrift, wie tt von den Menschen, von seinen Geschöpfen gottesdienstlich bedienet seyn) zu handthieren, davon zu denken, und zu schreiben, die Freyheit hat? t weiterm Fragen wollen wir unsern Herrn Gegner in seinem Vorbeygan- nicht überlästig fallen.

§. XXII.

Vielleicht aber sind wir auch schon mit dem Worte einer geoffenbar- Religion nicht wohl angekommen; denn, wenigst nach unserm Begriffe, , so zu reden, wenn man so reden darf, oder kann, nach unsrer Gewis- sfreyheit steht eine Freyheit in Religionssachen denken, und schreiben zu sen, derselben geraden weges entgegen; und dieses ist die Ursache, warum Freydenker nicht nur von katholischen, sondern auch von protestantischen edigern, und Schriftstellern bestritten werden. Und doch gleich hierauf t sich der Herr Hof- und Regierungsrath zu Trost der christlichen Reli- n mit folgendem vernehmen: **Wäre kein Tindal, Spinoza, Collin, linbrocke u. s. w. gewesen; die Schönheit der christlichen Religion rde weit kein so helles Licht von sich verbreiten**; nun, schreibt der

 unver-

unvergleichliche Jerusalem, da der Unglaube, unter dem gemisbrauchten Schutze der Freyheit zu denken, sich das Recht nimmt, alles, was der Vernunft, und der Menschlichkeit nur je heilig gewesen ist, mit der frechesten Verwegenheit anzugreifen, nun gewinnet ihre Wahrheit von allen Seiten. -- -- -- Was dieser unvergleichliche Mann, dem zu Ehren hier auch schon ein und andere Lobreden gehalten worden, und in obgedachtem Verlage zu haben sind, mit den Worten des gemisbrauchten Schutzes der Freyheit zu denken sagen wolle, und wie der Herr Gegner den Misbrauch mit der in seinen Schutz genommenen Freyheit zu denken, und zu schreiben, oder, welches nach dem Böhmerschen übeln Verstande auf eines hinaus läuft, mit der Gewissensfreyheit, vereinbaren möge, das verstehen wir dermalen noch nicht. Hat diese Freyheit zu denken, und zu schreiben Gränzen, oder hat sie keine? und, jenen Falls, von wem sind sie wohl bestimmet, und ordentlich gemarket worden? und wie kann man sie auf solche Weise die Freyheit zu denken und zu schreiben nennen? Hat sie aber keine, wer darf, oder kann sie eines Misbrauches, einer frechesten Verwegenheit beschuldigen? Doch indessen genug von diesem; wegen den übrigen vier großen Geistern aber ist es dem Herrn Gegner, und auch andern zu lieb schon der Mühe werth, eine nähere Känntniß sich anzuschaffen; denn, wie Derselbe saget, und weil es gar zu schön ist, so müssen wir es schon noch einmal wiederholen, wären diese vier, und mehr andere, nicht gewesen; so würde die Schönheit der christlichen Religion weit kein so helles Licht um sich verbreitet haben; mithin muß man von der Schönheit der christlichen Religion, und ihrem Lichte, ehe diese Männer aufgestanden sind, nicht viel, oder doch nicht so viel Wesens machen; darum machet, und gebet doch Platz, ihr übrigens schon wackern Männer, die ihr aus vormaligen alten Heyden, Atheisten, und Polytheisten, und aus was immer noch anderm Geschmeiße einen Christen formiret habet; machet Platz diesen Herren, welche, wenn sie gleich nicht eben gerade zu, und directe die Ursache, sondern doch wenigst, durch den gemisbrauchten Schutz der Freyheit zu denken, und zu schreiben die Gelegenheitmacher sind, daß die Schönheit der christlichen Religion erst in diesen letzten Zeiten ein weit helleres Licht um sich verbreitet hat, als vorhin niemals geschehen ist. Auch ihr, heiligen Apostel! und die, welche ihr ausgeschicket habet, müsset schon etwas wenig auf die Seite gehen, und zurück weichen; denn auch zu eurer Zeit gab es noch keinen Patriarchen Spinoza, keinen Tindal, Collin, und keinen Bolingbrocke. Erst jetzt, nachdem diese großen Geister entstanden sind, hat die geoffenbarte, die christliche Religion (eben wie der Schatten das Licht besser auszudrücken pflegt) aus deren Veranlassung, mittelst eifriger Gegenbestreb- Bearbeit- und Polirung anderer nachgefolgten Menschenkinder ihren dermaligen Schimmer empfangen,

der-

dergleichen gehabt zu haben in allen vorigen Zeiten, auch in den ersten Jahrhunderten des Christenthums, da die reine unverfälschte Lehre des Evangeliums noch im Schwunge war, sie sich auf keine Weise rühmen kann. Und auch sehr lange nach der Reformation, nach dem Luther muß es noch sehr stark, gräulich stark daran gefehlet haben, bis endlich, da die Zeit erfüllet ward, der liebe Gott diese Nothhelfer, den Spinoza, den Tindal, den Collin, und den Bolingbrocke — — in die Welt gesandt hat. So christlich schön hat man zwar vor Zeiten von der Schönheit der christlichen Religion, und ihrem Lichte, nicht gesprochen; jetzt aber denket man anders, und viel stärker; und wenns, wie es das Ansehen immer besser gewinnet, so fortgeht; so ist leider! zu hoffen, daß man das verbreitete helle Licht, wohl guten Theils auspußen werde. Und wer sind dann endlich diese Wunderleute gewesen?

§. XXIII.

Von dem Spinoza ist in dem großen Universal-Lexicon unter seinem Namen sehr vieles, und nur kurz dieses verzeichnet: „Man rühmet an ihm „seine Scharfsinnigkeit, die ihn aber veranlasset, der erste zu seyn, welcher „den Atheismum in ein System nach mathematischer Ordnung gebracht - - - „er hat sich einen so abscheulichen Namen gemachet, daß er für einen Patriarchen aller Atheisten gehalten wird — —“

§. XXIV.

Und wer war Tindal? Hier geben wir das Portrait aus des Herrn Johann Justus Herwig hochfürstlich Wirzburgischen Commercien Raths anaskevistischen Briefen wegen seiner Religions Veränderung, ersten Sammlung S. 42. —

„Tindal, ein Rohr, das der Wind hin, und her wehte, ein Mann, „der, nach Popens Ausdruck, zum Spott über die Priester fertig genug „war, aber sich doch stillschweigend für Christus Königreich beugte, das nicht „hier auf Erden ist; dieser wagte es mit der dreistesten Verwegenheit, ein „Buch zu schreiben, bey dessen Lesen ich, und eine ganze Gesellschaft noch vor „zehn Jahren vieles Vergnügen finden konnten. Es ist durch seine deutsche „Uebersetzung bekannt genug, daß es von einem Christenthume handle, wel„ches so alt als die Schöpfung seyn soll, oder von dem Evangelio als „einer neuen Verkündigung, und Bekanntmachung der natürlichen „Religion. Von diesem Buche durfte nur der erste Theil gedruckt werden, „indem dieser schon gottlos genug war. Tindal verwirft alle geoffenbarte „Religion; und wenn er ihr auch bisweilen einen Werth beyleget; so suchet

„er ihn nur in dem, was sie von der natürlichen Weisheit in sich enthält. „Seine Religion ist also nur allein die natürliche, jene Ordnung der Gesetze „und Begebenheiten, wie sie in dem einmal festgesetzten Laufe auf einander „folgen; und seine Moral ist das natürliche Verhältniß, welches Tugend, „und Laster, Wohl, und Verderbniß gegeneinander haben. Die Bücher „der heiligen Schrift sind bey ihm nichts anders, als Allegorien nach orienta„lischer Denkungsart, Geburten des Enthusiasmus, der sich bald auf die „steilsten Höhen schwinget, bald in den dunkelsten Tiefen verlieret. Die „Wunderwerke finden bey ihm gar keinen Glauben, folglich dienen sie ihm zu „keinem Beweise, weil auch Apollonius von Thyana, Muhamed, und die „ägyptischen Zauberer dergleichen sollen verrichtet haben. Daher kam es nun „auch, daß ihm die Offenbarung Geheimnisse enthielt, die gegen die gesunde „Vernunft streiten; und eben daher sind die Spöttereyen, und Sophiste„reyen ganz unerträglich, mit welchen er sich über alles, was christlich, und „übernatürlich heißt, auf die frecheste Weise verbreitet. Sein Stolz, ver„bunden mit dem damals herrschenden Staatsinteresse, bestimmte ihn, unter „Jakob dem zweyten, unsre Religion anzunehmen; aber diese Religion, viel „zu einfach für seinen gährenden Geist, konnte ihm nicht lang gefallen; er „verließ sie, und bekannte sich wieder zur Gemeinschaft derjenigen Kirche, die „ihm nach ihren Grundsätzen erlaubte, seinen Gedanken freyen, und unum„schränkten Lauf zu lassen. Und wenn gleich noch so viele protestantische Ge„lehrte gegen ihn schrieben, so konnten sie doch nichts gegen ihn vermögen, „weil er jedesmal Gründe genug hatte, womit er seinen Willkühr gegen den „ihrigen bestärkte. Ein Beweis davon ist der Hirtenbrief, den Gibson Bi„schoff zu Londen an seine Diöcesanen wider den sich immer weiter ausbreiten„den Unglauben ergehen ließ; Tindal ließ dagegen eine Zuschrift an die Ein„wohner von Londen drucken, in welcher er die nackende Blöße des Protestan„tismus mit den lebhaftesten Farben malet. Ein Jahr vor seinem Tode gab „er noch eine Untersuchung über das kanonische Ansehen des Evangeliums „Matthäi, nebst den Ursachen heraus, weswegen dasselbe von den alten Ke„tzern verworfen worden. Es ist erweislich, daß sich einige protestantischen „Lehrer dieser Schrift, wiewohl stillschweigend, bedienen, um die paradoxen „Sätze zur Beurtheilung des Kanons der Kirche daraus herzunehmen."

§. XXV.

Von dem Collin ist bey demselben S. 48. folgendes zu lesen:

„Collins, der bey aller Tugend, die er in seinem Wandel bewies, mit den „gröbsten Irrthümern stritte, lehret uns an seinem Beyspiele, wie unvermeid„lich

ch die Gefahr sey, in den Abgrund eines unüberwindlichen Unglaubens zu fal-
n, wenn man die Aussprüche der Kirche, die den möglichsten Grad der Gewiß-
:it erreicht haben, aus Stolz, Unwissenheit, und Eigenliebe verwirft. Er be-
ß die vortrefflichsten Fähigkeiten des Geistes, ein edles, und gutes Herz; und
elleicht wurde die Geschichte in der Anpreisung seiner vorzüglichen Eigenschaf-
n noch mehr Rühml.ches sagen können, wenn sie ihn nicht zugleich beklagen
üßte, daß ihn seine Freyheit zu denken, zu welcher er durch Geburt, und Re-
;ion ein unbestrittenes Recht zu haben vermeynen könnte, die Grundsätze
:r ganzen christlichen Religion verächtlich zu machen verleitet habe. Seine
5chriften über die Artikel der anglikanischen Religion sind uns von dieser
ztern Behauptung eine vollständige Probe. Sein Discurs über das Frey-
nken, nebst einem andern über die Beweisgründe der christlichen Religion
ıd lebende Zeugen, daß nur allein der Mangel eines sichern Fundaments
:s Glaubens in seiner Religion alle verunstaltete Geburten seiner erhitzten
hantasie hervorgebracht habe. Seine Gegner, denen er selbst seine ganze
ibliothek zum Gebrauche wider ihn mit Vergnügen öffnete, waren nicht
rmögend seine Zweifel zuheben, da sie ihm die vornehmsten, und wichtig-
n derselben aus keinen zuverläßigen Gründen benehmen konnten. Die lez-
ı Gesinnungen, die er noch vor seinem Tode äußerte, waren diese: Er
be immer gedacht, daß jedermann sich hauptsächlich darum bemühen solle,
ott, seinem Fürsten, und dem Vaterlande mit dem besten Vermögen zu
:nen, und daß der Grund der Religion in der Liebe Gottes, und des
ächsten bestehe."

§. XXVI.

Und wer war dann endlich Bolingbrocke? Es wird genug seyn, eben
er S. 57. (denn unsers Orts treiben wir mit diesen Patriarchen keinen
ndel) nachstehendes noch zu entlehnen:

"Ich würde ihnen, mein Freund, noch sehr vieles zu sagen haben,
nn ich ihnen von den englischen Freydenkern neuerer Zeiten eine kleine An-
ȝe machen wollte. Aber die Namen eines Lyons, Parvisch, Bollingbro-
, Hume, und anderer verdienen aus keiner andern Betrachtung genen-
: zu werden, als uns zu erinnern, daß wir nicht vielmehr neues in ihnen
den, als was wir aus den Schriften ihrer ältern Brüder zusammen
ragen."

Wer von dem Lord Bolingbrocke noch weiter etwas zu lesen Lust hat,
kann in den Uebersezungen einiger poetischen, und prosaischen Werke
besten englischen Schriftsteller, zweyten Band, dritten Stück S. 20,
, 252, 283, und 299. nachsuchen.

§. XXVII.

§. XXVII.

Nun wollen wir eben nicht sagen, und auf keine Weise sagen wir es, als wenn der Herr Gegner diesen vier Freydenkern, welche der christlichen Religion ungemeine Vortheile zu wege gebracht haben, in ihren Gesinnungen anhange; doch muß, oder wenigst kann Derselbe niemand verdenken, wenn man nach solchen unerwarteten Aeusserungen da, und dort dahin gestellet seyn lasset, ob Er wohl einer der drey Religionen innerlich, wie äußerlich in wahrem Ernste beypflichte, welche in dem römischen Reiche Friedensschlußmässig in der Uebung sind. Gewissensfreyheit, und eine Freyheit in Religions Sachen zu denken, und zu schreiben, hat bisher Niemand als gleichviel bedeutende, und sagende Dinge verstanden, und angenommen. Es möchte scheinen, als statuire dieser Herr mit einigen eine universal Religions-Autonomie; vid. *Banniza Dissert. vera Religionis libertas in tritico per Zizania non suffocando.* Das J. P. art. 7. §. 2. saget: *sed præter Religiones supra nominatas nulla alia in sacro Romano Imperio recipiatur, vel toleretur.*

Es scheint auch wirklich, es wolle sich das vorgedachte immer mehr begründen; denn Derselbe ist §. 56. über die Intoleranz wirklich sehr ungehalten, und sogar nimmt er sich die Freyheit, zu sagen, und zuschreiben: Man fange auch schon in der katholischen Kirche an, die Billigkeit, und den großen Nutzen der Gewissensfreyheit, so wie die Schädlichkeit der Intoleranz mehr, und mehr einzusehen. Dieses ist in jenseitigem Verstande, und wie es der katholischen Kirche vorgeworfen wird, grundlos, falsch, und unwahrhaft; und das, was aus dem Traite sur l'Intolerance, worinn die obige erste Regel des Naturrechts für den Grund der Gewissensfreyheit angenommen, und gesetzet wird, im französischen ausgeschrieben, und ebenfalls auf die katholische Kirche angewandt worden ist, (und der katholische hohe Theil wird schon so sprechen dörfen) ist erz grob, und sehr frech gesprochen.

§. XXVIII.

Ad §. 57. Nichts ungereimter, als aus einer nicht statuirten Böhmerschen Gewissensfreyheit auf einen Gewissenszwang schließen wollen; wir sind also mit dem Herrn Gegner in soweit auch zufrieden. Das wegen den Motivis credibilitatis &c. ist ein Scherz, den wir nicht achten. Im übrigen aber scheint der Herr Hof- und Regierungsrath habe, ungeachtet wir so viel, und deutlich davon geschrieben, ja auch mit seinem Verdruße öfters wiederholet haben, uns doch bisher noch nicht recht verstanden, da er sagte: das sey eben die Religions- und Gewissensfreyheit, von der die Rede sey,

welche

welche die Friedensschlüsse festsetzen, und worauf wir kurz vorher so heftig geschimpfet hätten. Nein! so war es nicht gemeynet. Unser Streit, und des Herrn Hofraths besondere Angelegenheit besteht in dem, ob ein Ordens-Deserteur wider seine Gelübden auf nachfolgende Erbschaftsfälle in sui commodum, für sich fähig werde; wir sagen, nein! nicht eben aus dem Grunde, und wegen der Frage, ob es mit Ordenspersonen wegen der Religionsänderung eine unterschiedene Beschaffenheit habe (als wovon wir bekannter Dinge abstrahiren) sondern aus vielen andern rechtlichen Ursachen, gegen welche nichts erhebliches beygebracht worden ist, oder werden kann. Es ist also ein großer Unterschied, den der Herr Gegner aus unsern Schriften doch hätte merken sollen, zwischen der Religions- und zwischen der Böhmerschen, oder dergleichen so vermeynter Gewissens-Freyheit; jene haben wir einem Religiosen weder ab- noch zugesprochen, sondern davon abstrahiret, und erwiesen, daß er doch auch letzten Falls, der Religionsfreyheit ungeachtet, und der Friedensschlüsse unbeschadet wegen den nicht aufgelößten Gelübden, immer Erbschafts- oder einer Acquisition, sich, oder seiner Descendenz zu eignem Nutzen, und zu Schaden der Katholischen, unfähig bleibe. Gewissensfreyheit, in Religionssachen zu denken, und zu schreiben, wie es einem jeden nach seinen privat Einfällen beliebet (wie oft müssen es wir noch sagen?) und die Religions-Freyheit, nämlich eine in dem römischen Reiche recipirte, und tolerirte Religion unverhindert annehmen zu mögen, sind ungemein, und himmelweit unterschieden; von jener in dem gegenseitigen, und sonderbar in dem Böhmerschen Verstande hat es zur Zeit der Friedensschlüsse keinem, ganz gewiß keinem katholischen Menschen nur geträumet, viel weniger dann, daß solche Vertragmäßig statuiret worden wäre. In dem Medit. Cap. 3. §. 2., wie auch anderswo haben wir redlich, aufrichtig, überzeugend, und dergestalt hievon gesprochen, daß (ohne der Gelübde sonderheitlich zu gedenken) auch insgemein von der genannten Gewissensfreyheit unmöglich, und ohne einen, wie den andern hohen Religionstheil verwegenst zu beleidigen, gesagt, oder nur gedacht werden kann, es habe der Protestantische, dem Katholischen, in Religionssachen frey denken, und schreiben zu dörfen, angesonnen, und dieser vertragmäßig darein gewilliget; und zu was wären dann die augsburgischen Confeßions-Glaubensartickel, die nach des Herrn Estors Ausdruck eine θεοπνευστίαν in sich haben, Medit. §. 497. vorgebracht worden? nur vor die lange Weile? zum äußerlichen Scheine? wie kann man über, und auf derselben Festhaltung sich eidlich verpflichten, wenn man in Religionssachen, und zwar vermög der ersten Regel des Naturrechts, gewissensfrey denken, und schreiben darf? geht es auf diese Art anders, als zu Oxfort, und Cambridge mit jenen 39 Artickeln? Es ist also ein leerer, unbegründeter, und aus Uebelverstand herrührender böser Vorwurf, daß wir

auf die in den Friedensschlüssen festgesetzte Gewissensfreyheit, nämlich, in Religionssachen frey zu denken, und zu schreiben so heftig geschimpfet hätten. Schimpfen heißt durchaus nichts; dieses ist auch für die schlechtesten Leute unanständig; aber wider etwas, was nicht, und nichts ist, und was doch, daß es sey, und zwar etwas Großes sey, sich ein anderer ankommen läßt, gründlich schreiben, ist ehrlicher Männer Arbeit. Zu dem sind wir ja gar nichts weniger, als hartnäckig, und bezeugen hiemit öffentlich, daß wir dem Herrn Hof- und Regierungsrathe ungemein vielen Dank wissen, und auch sagen werden, wenn Derselbe uns eines bessern freundlich belehren mag; aber gründliche Ueberzeugungen nur für Schimpfungen, ohne etwas gründliches entgegen setzen zu wissen, halten, ausgeben, und darüber lästern, steht einmal nicht gut.

Auf das, was Vers: Man halte also — suppositionsweise, als wären die Gelübde aufgelöset, gesaget wird, bedienen wir uns der Worte, mit welchen man uns abgefertiget hat, nämlich: dieß verdienet nicht gelesen, zu geschweigen, als leere Supposita, wiederleget zu werden. Und

§. XXIX.

Was haben wir dann S. 500. der Medit. des Lesens so gar unwürdiges geschrieben, oder wohl sonst pecciret? Unsers Wissens nichts, als daß wir die zu jenseitiger Absicht nichts beweisenden Stellen der Friedensschlüsse wörtlich angezogen, und hierauf zwischen einem wahren, eigentlichen Rechte, die katholische Religion gegen die protestantische zu ändern, welches Recht der Katholische, als mitvergleichende hohe Theil neuerlich wider die ehemaligen Verbothe ertheilet hätte, aber nirgends ertheilet hat, und zwischen der pactirten Toleranz der neu angenommenen Religion einen aller Vernunft gemäßen Unterschied gemachet haben; und das, rufet der Herr Hofrath im Vorbeygehen noch, das ist Sophisterey, worauf Er sich einzulassen, nicht Lust habe; und wir haben halt auch keinen, uns mit seinen schon voraus weggearbeiteten Gnugheiten aufzuhalten. Hätten jene zween katholischen Rechtsgelehrte sich beyfallen lassen, daß es jemals einige Leute geben möge, die aus der Vernachläßigung jenes Unterschiedes großen Misbrauch machen wurden; so wurden sie gewiß auch eigentlicher, und strenger geredet haben. Und was wäre es dann, wenn wir dem Herrn Gegner die Freude ließen (wozu wir aber ganz keine gescheide Ursache finden) und per transeat, wie man in der scholastischen Philosophie in derley Umständen zu Gefallen redet, auf eine kurze Weile zugäben, daß jener Unterschied nichts sonderliches zu bedeuten habe; mein! was folgte dann hieraus? daß ein Ordens- und Religions-

gionsdeserteur von allem, zu was er sich gelübdlich, und auch eidlich verpflichtet hat, vor Gott, und der katholischen Welt los geworden sey? Jene beyde katholischen Rechtsgelehrte sprechen nicht so genau, wie wir, sie machen jenen Unterschied nicht, und doch sind sie mit uns in der Hauptsache, in diesem Streite gleicher Meynung. Wenn doch (nicht der Mann, sondern) der Herr Hof- und Regierungsrath nicht so empfindlich wäre, und gleich böse würde; so ließ sich mehres ausrichten; so aber hat er allzuviele gute Meynung für sich, und für seine nichts werthe Sache.

§. XXX.

Ad §. 59. Da haben wir eben wiederum schlechte Ehre eingeleget, und gleichen Dank erhalten. Doch gut! daß wir bey dem Herrn Gegner weder eines gesuchet, noch das andere von daher erwartet haben.

Daß der Schluß von der Freylassung, die katholische Religion zu ändern, auf ein Recht, von den Gelübden abzugehen, nicht, und gar nicht gelte, ist S. 518 bis 520, und anderswo, in den Medit. unumstößlich dargethan worden.

Der Vorwurf eines Widerspruches, den der Herr Professor Kemmerich gemachet hat, und der nun auch mit dem Zusatze, daß dessen Worte sehr vernünftig seyn, gegen uns angewendet wird, könnte (wir sagen es mit der allervortrefflichsten Ehrenbezeugung) nicht wohl einfältiger seyn; und wo haben dann wir, wie Herr Hofrath Kemmerich, gesagt, *quod monacho, mutata Religione Catholica, nihilominus in monasterio Catholico persistendi, ac Vota porro observandi necessitas imponatur?* Ist es dann ein Wunder, wenn man über derley kahle, unleidliche Vorwürfe eines Widerspruches ein bißchen böse wird? Und haben wir die offenbare Nichtigkeit dieses vorgeblichen Widerspruches S. 518. — §. 7. nicht augenscheinlich aufgedecket? Der Herr Gegner hätte nur ein wenig dabey stehen bleiben, und nicht so flüchtig vorbeylaufen sollen; vielleicht hätte er sich doch nach, und nach gefasset.

§. XXXI.

Dieser Herr will uns noch in seine ordentliche Federfechtschule führen; Er saget, und es ist uns wohl sehr betrübt, seine Worte nachzuschreiben, Er saget: 1) unsre ganze Antwort sey diese, daß ein Religiose, welcher zur protestantischen Kirche übergeht, nach katholischen Grundbegriffen deßwegen *pro foro interno*, worauf man katholischer Seits mit sehe, seiner Gelübde nicht entbunden werde; allein, das thue nichts zur

Sache: Wir gestünden 2) selbst ein, daß nach der protestantischen Glaubenseinrichtung die Gelübde auch vor Gott unbündig seyn; nun komme es 3) nicht auf das Glauben des einen, oder andern Theils, sondern auf die Friedensschlüsse an; diese erlauben einem jeden zur evangelischen Kirche zutreten, und vermöge der symbolischen Bücher die Gelübde zuverlassen; ja da die kaiserlichen Wahlcapitulationen den ungehinderten freyen Gebrauch dieser Bücher sicher stellen, billigten sie sammt den Friedensschlüssen durch eine nothwendige Folge auch die Verlassung der Gelübde, und stellten solche zu eines jeden Willkuhr. 4) Das in dem Reichsabschiede vom Jahre 1530. enthaltene Verboth, von den Gelübden abzugehen, sey durch die nachherigen Reichsgesetze ausdrücklich aufgehoben, und also die Verlassung der Gelübde allen Religiosen frey gegeben worden; die Einwendung hingegen, daß solchergestalt 5) die guten Katholicken zu ihrem Nachtheile an die augsburgische Confession glauben, und sich darnach richten lassen müßten, sey durchaus nicht treffend; man hoffe dieses schon §. 39. gründlich abgelehnet zu haben. Dieses heißt freylich weit anders, und zwar ordentlich federgefochten. Nur Schade, daß wir nicht jünger, sondern schon sehr bey Jahren sind! Da, in dieser Fechtschule während ein Paar wohlangelegter Gänge ließ sich lernen, wie man auf eine regulaire Art nicht nur behende auspariren, sondern auch zugleich ganz unerwartete contrecoups, lauter Coups de Maitre anbringen soll; fünf Muster hievon werden wir gleich vor die Hand nehmen; denn

§. XXXII.

Ad 1) wenn man doch nicht so unbedacht überall vorbeyschleichen möchte; so würde man wahrgenommen haben, daß dieses gar viel zur Sache thue, und derselben den vollkommenen Ausschlag gebe. Es ist doch zu verdrüßig, wenn man sich gar so wunderartig, und eigensinnig aufführen mag; wir verlangen ja nichts, als daß man nicht gleich vorbeyschnurren, sondern, was S. 518, und 519. unüberwindlich geschrieben steht, nur mit halbem Bedachte, und das ist ja nicht viel, lesen möge. Und was ist dann das

Ad 2) für ein faux Coup? wir hätten eingestanden, daß nach der protestantischen Glaubenseinrichtung die Gelübde auch vor Gott pro foro interno in Ernst, mit Wahrheit, und wirklich unbündig seyn? wem hat wohl so geträumet? hat man dann in dieser Fechtschule nicht einmal von dem, was eine Ironie ist, ein Erkenntniß? das wäre wohl schlecht. Sodann

Ad 3) ist das dort geführte Raisonnement, soviel den dadurch versuchten irrigen Schluß anlanget, vollkommen ohne allen Grund, und, wenn mans sagen

sagen darf, und mit dem ganzen katholischen hohen Religionstheile sagen muß, erzeinfältig. Freylich kömmt es auf das Glauben des einen, oder andern Theils in soweit nicht an, daß man einander etwas aufdringen kann; doch wer etwas solches, welches in das practische Verhältniß gegen einander, wie unser Fall der Gelübde, einschlägt, vor allen Friedensschlüssen geglaubet, und immer fest darüber gehalten hat, noch haltet (in his, mit Erlaub, nihil remittebant Pontificii) und weshalben in den daraufgefolgten Friedensschlüssen, nicht geändert worden ist, dem kann mit Recht nicht zugemuthet werden, daß er, und zwar nur zu seinem Nachtheile davon abstehen solle. Und was neues ist dann durch jene Schlüsse hauptsächlich eingeführet, und vertragmäßig statuiret worden? hauptsächlich die Religions- oder wenn man es für gleichviel, aber nicht mehr sagend annehmen will, die Gewissensfreyheit, jedoch nur der drey Religionen, und zwar nur nach ihren Glaubensartikeln, und Bekänntnissen. Wenn nun die Religionswahl ungekränket bleibt; wenn hierauf dem, welcher die Religion geänderet hat, auch freygelassen, und unverwehret ist, sich seiner neu angenommenen symbolischen Bücher nicht nur zu bedienen, sondern auch nach diesen in seinem Glaubenswesen sich zu achten, und zu betragen; wenn dieser Proselyt auch hinfür bey sich, seinen Büchern gemäß vermeynet, er habe seine Gelübde wirklich verlassen, und aufgehoben; wenn er eine Glaubensübung nach der andern darüber erwecket, so oft er will; wenn ihm kein Mensch das geringste in den Weg leget; setzen wir, und sey dieß alles; was folget hieraus? etwann dieses, daß, weil die Friedensschlüsse, und die kaiserlichen Wahlcapitulationen den ungehinderten Gebrauch der symbolischen Bücher sicherstellen, sie eben darum auch die Verlassung der Gelübde durch eine nothwendige Folge erlauben, billigen, zu eines jeden Macht, Belieben, und Willkühr stellen? Das hat nicht einmal nur den düstersten Schein einer Wahrheit, oder gesunden Consequenz. Und woher muß sich der katholische hohe Theil alles, was in den jenseitigen symbolischen Büchern enthalten ist, in der Art, mit der Wirkung, und in dem Verstande als Vertrag- Friedensschluß- und Wahlcapitulationsmäßig dergestalt gefallen lassen, als wenn er von seinen katholischen Glaubensbekänntnissen abgegangen wäre, und nicht mehr katholisch-symbolisch denken dörfte? Das ist freylich nach der scholastischen Philosophie nicht Vernunftschlußmäßig; aber diese, aber diese saget der Herr Gegner, ist nicht mehr Mode; jezt, in diesem spiegelhellen Jahrhunderte, denket man anders. Kurz, und gut praktisch könnte man die Sache auch so geben: der Deserteur vermeynet nach Innhalt seiner protestantischen symbolischen Bücher von den Gelübden loszuseyn, und spricht daher als Kläger in Kraft derselben eine Erbschaft an; das Kloster, als Beklagter, welches jenes los geworden seyn widerspricht, und die anhaltende Verbindlichkeit der Gelübde vermög seiner katholischen symbolischen

 Bücher

Bücher fest glaubet, und dabey das Argumentum negativum offenbar für sich hat, verlanget, von der Klage losgesprochen zu werden. Was hat nun der Richter, wenn er gerade, und unparteyisch darein geht, zuthun? wird er nicht dem Kläger, daß er sein Fundamentum agendi, den Grund seiner Klage, nämlich eine vertragmäßige (denn eine andere nützet nichts) eine vertragmäßige Unverbindlichkeit der Gelübde beweise, durch ein Interlocut auferlegen, und in dessen Abgange den Beklagten in der Hauptsache ledig sprechen, den unbefugten Kläger aber wenigst zu Erstattung aller Kosten verurtheilen? und wo wird dann dieser Kläger den Friedensschluß mäßigen Beweis hernehmen? Von unserm Herrn Gegner hat er sicher nichts zu hoffen.

§. XXXIII.

Ad 4) hat die Freyheit, zu denken, und zuschreiben, der christlichen Religion so ungemeine Vortheile zuwege gebracht §. 55; so wird sie (mag der Herr Hof- und Regierungsrath wohl gedacht haben) auch in dieser Streitsache nicht schaden können; darum schreibt Derselbe nochmal frey hinweg: Das Verboth, von den Gelübden abzugehen, sey durch die nachherige Reichsgesetze ausdrücklich aufgehoben, und also die Verlassung der Gelübde allen Religiosen frey gegeben worden. Das ist doch gar zu frey! Hat dann unser Herr Gegner im Vorbeygehen nicht einmal angesehen, was wir S. 619. unsers Nachtrages so deutlich geschrieben haben?

Ad 5) Das nicht treffend wird wohl ein Kunstwort aus der Fechtschule seyn, worinn wir eben, leider! nicht bewandert sind. Was? daß die guten Katholicken auf solche Art an die augsburgische Confession in soweit auch glauben, und sich ergebenen Falls darnach richten, verurtheilen, und verdammen lassen müßten, das, wie Er S. 77 saget, verlanget niemand? Wie kann man doch so wunderlich seyn? Und wie kömmt es dann? Nach den katholischen Grundsätzen kann ein Kloster, die Probstey Beyerberg, als der beklagte Theil, unmöglich für sachfällig erkannt, und verurtheilet werden; man verlanget aber, es also zu verurtheilen, und zwar nur aus Sätzen der augsburgischen Confession; außer es wäre unwahrhaft, daß die Gelübde durch die Reichsgesetze, und zwar, wie es der Herr Gegner ganz allein zu sehen bekommen hat, ausdrücklich aufgehoben seyn. Von dieser Verurtheil- und Verdammung, ist weder S. 515. noch weniger S. 519. (so gehts im Vorbeygehen) wohl aber 510, 533, 581, und folg. — der Medit. und S. 634, 635, 646 des Nachtrages etwas deutlicher geschrieben worden. Der §. 38. (denn wir fangen nun auch allgemach schon an, kunstmäßig zu reden,) ist

ist durchaus nicht treffend. Ueber das Suppositum, welches man Vers. Dieses aber — S. 53. wiederholet, wird ein vernünftiger Katholick des Lachens sich wohl nicht enthalten können; und der vernünftigere katholische hohe Religionstheil soll über den dortigen Widerspruch etwa nicht lachen? freylich, wenn man durch ewige Petitiones principii voraussetzet, daß die Gelübde durch den Uebergang zur protestantischen Kirche aufgehoben seyn, und wenn man katholischen Theils durch das unüberwindliche Argumentum negativum dieses eitle, und nichtige Suppositum negiret; so ist der Widerspruch zwischen den zwo Parteyen richtig, und unlaugbar; das beste wird also seyn, wenn ein unbefugter Kläger zu Hause bleibt; so ist aller Widerspruch vermieden.

§. XXXIV.

Ad §. 60, dieser ist schon wiederum nicht treffend; aber unsre Vergleichung S. 506 — ist halt auch unschicklich; und warum? Darum, heißt es: denn aus dem Gleichniße folge nur soviel, daß ein solcher Religiose seines Uebertritts zur evangelischen Religion ungeachtet an seinem Taufbunde verbunden bleibe, und das läugne niemand. Es scheint schier, oder vielmehr erhellet hieraus, daß unser Herr Gegner von dem, was der Taufbund ausweiset, keinen ächten Begriff habe; wir recommendiren also den dortigen Franz Neumayr noch einmal. Um seine Herren Pastoren, welche bey dem Katholischwerden einen Taufbund- und Confirmationsbruch statuiren, oder doch vorbilden, nimmt sich der Herr Hof- und Regierungsrath auch nichts an: und weil unser Vernunftsschluß S. 508. sammt der scholastischen Philosophie nicht mehr Mode, und jener nicht zubeantworten ist; so geziemte es sich allerdings, oder doch war es sicherer, nur geschwinde Vorüberzugehen. In dem Nachtrage S. 599. haben wir auch etwas weniges davon gemeldet, welches ebenfalls en passant unberühret liegen geblieben ist.

§. XXXV.

Ad 61. Mit dem, was in der Replick vorkam, haben wir damals zu thun gehabt, solches gründlich widerleget, und den Herrn geheimen Justizrath, für den wir sonst alle besondere Ehre bezeugen, niemals genannt. Das Windemachen, und das Scheltwort eines so ungesitteten Mannes (auf diese Art verstehen wir es) wird der Herr Hof- und Regierungsrath auf uns eben nicht gemeynet haben; und so sind wir schon wiederum gut.

Nur (denn sonst geschähe es gewiß nicht) nur Demselben zur Ehre, setzen wir bey, was Er gleich darauf herkommen läßt; es ist sehr merkwürdig, und

und verdienet, weil es sonst nirgend zu finden ist, billig alle Aufmerksamkeit; er saget: Freylich, wenn man mit ihm (mit uns) voraussetzet, daß der Uebertritt zur protestantischen Kirche keine in Rechten erlaubte Weise sey, die Gelübden zu verlassen, wie er durchgehends thut; so läßt sich die angezeigte Folge nicht machen. In Wahrheit! so weit, auch in diesem großgeistigen Jahrhunderte, hat es noch keiner gebracht! In dieser, nur in dieser Schule läßt sich auf einmal lernen, wie man nach der Kunst gelehrt supponiren, und ohne mindeste Probe das, was zu beweisen ist, überzeugend voraus setzen soll. Vor dem, in den noch allzuneblichten, und scholastischen Zeiten würde man jenen freylich tapfer, aber nur scholastisch ausgelachet haben, welcher, daß der Uebertritt zu der protestantischen Kirche eine in den Friedensschlüssen, mithin vertragmäßig erlaubte Weise, die Gelübde zu verlassen, und aufzuheben sey, vorausgesetzet, und doch mit nichts bewiesen hat, dem Gegentheile (wie uns) den Vorwurf gemachet hätte: dieser setze voraus, daß jener Uebertritt solch eine vertragmäßige Weise nicht sey! Jetzt aber nach der heutigen Mode-Philosophie, und Vernunftschlußmachern denket man anders, saget der Herr Hof- und Regierungsrath. Aber doch wiederum ernsthaft, und ein bißchen scholastisch zu reden; welche Vernunft hat wohl jemals widersprochen, oder was für eine andere neue, so lange sie gesund bleibet, wird wohl zu widersprechen im Stande seyn können, daß jener, welcher sich in Argumento negativo gründet, und zu gründen unwidersprechlich befuget ist, seine negativam in so lange voraussetzen könne, und müsse, bis der Gegner die ihm obliegende widrige Probe gemachet hat? Dieses, ob die Probe, und zwar aus den Verträgen, und Friedensschlüssen nach beyderseitig gleichem Verstande vollbracht sey, ist eben immer in quæstione. Beweisen, gründlich, und standhaft beweisen, muß man diese Dinge. Ehe dieses gründlich, und vergnüglich zu Werk gebracht wird, heißt es nichts, als ein eitles, schlechtes, nichtsnütziges Suppositum, ein einseitiger widersprochener Voraussatz, und das in andere Wege unwiderlegliche Argumentum negativum bleibt immer in seinem ruhigen Besitzstande. Wir hoffen nicht daß jemand anderer, welcher Religion er auch sey, als nur der Herr Gegner, solches widersprechen wird.

§. XXXVI.

Freylich sind dieses schier immer die alten, schon gesagten, und so oft geprediгten Dinge, worüber unser Herr Gegner schon in dem 52. §. seinen Eckel deutlich zu erkennen gegeben hat. O wie wäre zu wünschen, wir möchten mit unserm Herrn Hofrath es doch einmal soweit bringen, daß Derselbe das, was wir Ihm vorsetzen, anstatt des Vorbeygehens, anfangs nur ansehen, darauf ein bißchen verkosten, hernach genießen, endlich lateinisch ruminiren,

, und deutsch wiederkäuen möchte! es gäbe gewiß gute Nahrung, und für
sichere Gedeihen stehen wir auch. Allein unser Zuspruch hilft nichts; wir
en schon allen Credit bey Ihm verlohren; denn es eckelt, und verdrießt
nselben schon wieder, daß wir bey einem Ordens- und Religions-Deser-
r uns der Worte: Gelübdbruch, *Sacrilegium*, und Meyneid, bedie-
, und so zu schreiben, uns nicht gescheuet haben. Dieser Herr ist doch
zu entsetzlich delicat; Er scheint schier noch etwas von der Maculatur sei-
unumstößlichen Beweises an sich zu haben. Was ist es dann (wir wol-
lieber nur fragen, als es gleich selbst sagen) was ist es dann, und wie muß
n es, ohne wiederum einzubüßen, heißen, wenn man von der neuen Mode-
ilosophie, und von Mode-Rechtswegen so erbärmlich raisonniret, näm-
: nach den zu freyem Gebrauche stehenden protestantischen symbolischen
ichern sind die Gelübden null, und nichtig; ergo sollen die Katholicken ka-
lisch-symbolisch zu denken, zu reden, zu schreiben durchaus verabscheuen,
sich dessen nicht mehr unterstehen; das ist doch in Wahrheit ein neuer
ımstößlicher Beweis. Schon in dem Nachtrage S. 616. hat man dem
rrn Hofrathe gesagt, daß man bey solch einem Deserteur von den Wor-
: Gelübdebruch, *Sacrilegium*, und Meyneid, oder Eidbruch nicht
ichen könne, ohne den katholischen Glaubenssätzen, folglich auch der katho-
ıen Religion zugleich abzusagen; warum antwortet dann Derselbe nichts
ades hierauf, und prellet mit dem Verabscheuen doch wiederum an?

Die gleich hernach folgende Frage: ob die päpstlichen Rechte, oder die
ichsgesetze mehr gälten, ist wiederum nicht treffend; auf scholastisch saget
n: negatur Suppositum, nämlich wir widersprechen, daß unser Streit
den Reichsgesetzen entschieden, ja nur daran gedacht worden sey; und so
ägt der Spruch: posita eadem Caussa efficiente, ponitur idem Effectus,
h nicht an, er trifft nicht.

§. XXXVII.

Ad §. 62. Unsere Volte auf die Böhmersche Rechtslehre Tom 1.
t. 1. Resp. 43, wie der Herr Gegner vermeynet, und Er es im schnellen
rbeyschleichen nur nicht recht eingenommen haben wird, hat so übel nicht
athen, vielweniger ist sie, wie man schreibet, aber nur hinschreibt, offenbar
ich, wenn man kriteln, und Ausstellungen machen will; so muß man die
achen vorhin fein recht, und fix anschauen, und betrachten; sonst laufet man
an, und wird ausgelachet. In wem bestund dann unsre Anwendung,
die Stärke derselben. In dem, daß eine päpstliche, richtige Dispensa-
n nach der Lehre des Responsi einem protestantischen Agnaten nicht präjudi-

 ciren

ciren möge; was saget nun der Herr Gegner hierauf, und warum ist unsre Volte offenbar falsch? Der Ursachen, weil die Böhmersche Lehre einen Geistlichen voraussezet, der schon Priester geworden ist, und *sacros Ordines* angenommen hat, und den der Papst nach den katholischen Sätzen selbst nicht mehr zu einem Layen machen kann. Gut, wohl, und recht; aber wo haben wir dann uns von diesem Falle etwas träumen lassen? So setzen wir dann, der Papst dispensire mit einem Ordensmanne, der noch keine sacros Ordines hat, in den drey Gelübden; wird wohl nach der Böhmerschen Lehre der nächste protestantische Agnat zugeben, daß ihn jener ausschließe? Setzen wir weiter, der Papst dispensire mit einem Clerico Sacerdote in Betreff des Gelübdes des Cölibats (vid. *Bœhmer ibid. n. 177.*) wird wohl nach der Böhmerschen Lehre jener Agnat geschehen lassen, daß er von dem dispensirten, oder dessen Sohne ausgeschlossen werde?

Sodann, wenn wir auch alles, was in jenem Responso von den Feudis Imperii majoribus gelehret wird, für richtig setzen; so schlägt es doch auf den Casum, den der hochgeschätzte Herr Replicatör vormals in Caussa Truchsessiana verfochten hat, nicht an; indem der hochwürdigste Besitzer, der letzte selbiger Linie, ein Priester, und Fürst-Bischoff gewesen ist, und die Stamm-Fideicommiß-und Lehen-Herrschaften doch inne gehabt hat; und wenn also dieser Besitzer noch als Priester eine päpstliche Dispensation über das Gelübd des Cölibats erhalten, und den Stamm fortgepflanzet hätte; wie wurde es wohl gegangen seyn? wurde man die Lehre des Responsi auch haben anwenden können?

Der Herr Hof- und Regierungsrath hat zwar vermeynet, uns bey dieser Volte rechtschaffen gepacket zuhaben; Er ist aber, wie jedermann sieht, dabey jämmerlich angelaufen, und tapfer heimgeschicket worden.

§. XXXVIII.

Daß die Gelübde einem Kloster kein Recht zur Erbschaft, sondern nur eine Hoffnung dazu beylegten, und daß diese verschwinde, sobald ein Religiose das Kloster auf eine in Rechten erlaubte Weise verlasse, ist, in Betreff des letzten, wegen den aufgehobenen Gelübden immer die alte Suppositions-Leyer; hat das Suppositum keinen Bestand; so fällt der ganze Plunder zusammen: in Belang des ersten aber, wenn auch berühmte katholische Schriftsteller also zu reden belieben; so ist es doch nur eine leere Spiegelfechterey, ob wir es eine rechtmäßig zustehende Hoffnung, oder ein bedingnißweises Recht nennen mögen; einem Sohne wird wohl niemand das Recht, den Vater, ergebe-

nen

nen Falls, zu erben, abſprechen; in Anſehung deſſen aber, daß jeder vor dieſem ſterben kann, darf mans ja, ohne Abbruch des Rechts, auch eine Hoffnung nennen; gar ſo delicat ſeyn wollen, iſt nichts nütze; lieber brav, und wacker nach den Rechten geſprochen; das läßt weit beſſer.

§. XXXIX.

Ad §. 63. Nein! das haben wir dort in des Herrn Gegners Verſtand, und nach deſſen Abſicht nicht geſagt. Und wir hätten an dem Mönchbiſchoffe ebenmäßig ſchon einmal genug, noch mehr aber an dem, was kaum nach etlichen Zeilen von der rechtmäßigen Verlaſſung der Gelübde mit den ſupponirten Wirkungen ſchon wiederum vorgeleyert wird. Die von dem Mönchbiſchoffe nach der neueſten Mode entlehnte Schlußrede iſt dieſe: bey einem Mönchbiſchoffe kömmt es auf dieſes, ob er von den Gelübden frey werde, ingleichen ob er ſeine väterliche Erbſchaft, als ein Eigenthum erlange, oder ob ſolche der biſchöfflichen Kirche gehöre, nicht an; und dennoch ſteht dem Kloſter, woraus er zur biſchöfflichen Würde erhoben worden iſt, auf die nachherigen acquiſita kein weiteres Recht mehr zu; ergo, aufgemerket! ergo kömmt es auch bey unſerm ehemaligen Ordens- und Religions-Deſerteur auf dieſes, ob er von den Gelübden frey geworden ſey, und ob er ſeine väterliche Erbſchaft als ein Eigenthum erlanget habe, ebenfalls nicht an, und der Probſtey Beyrberg ſtehet auf die nachherigen Erwerbungen kein Recht mehr zu. Iſt etwann das nicht bündig, und zwar nach der neuen Philoſophie geſchloſſen? Hiezu kömmt auch noch das nicht minder koſtbare Corollarium: denn hieraus folget (nur muß man es fortan ſupponiren) folget ſodann ſchon, daß die rechtmäßige Verlaſſung des Kloſterlebens alle Befugniß des Kloſters auf die nachherigen Erwerbungen aufhebe, und mehr brauche ich gegen die Probſtey Beyrberg nicht. Könnte wohl einem von erbſchaftlichen Acquiſitionen leichter, und annehmlicher träumen?

Am Ende müſſen wir aus Gelegenheit des angezogenen §. 43. wie in dem Nachtrage S. 603, ſchon nochmals fragen, ob unſer Deſerteur auch ein Biſchoff geworden, oder in einen ſtrengern Orden übergangen ſey.

Das quaſi ſecularizari des van Eſpen gefällt uns bis auf dieſe Stunde noch nicht; und was braucht es dann, wie man uns vorwirft, ſich dagegen zu helfen, indem jene Worte weiter nichts, als ein ohngefährer quaſi Ausdruck deſſelben ſind? und warum hat dann der Herr Gegner auf deſſen Stelle, die wir in dem Nachtrage S. 604. angezogen haben, gar nichts geantwortet? und ferner, warum hat Er in ſeiner rechtlichen Unterſuchung

§. 9. des van Espen weitern Anhang alleg. ibi pag. 111. *quod a moribus nostris alienum est; similiter & gallicanis, uti notavit Antonius Bengenus Advocatus Parisiensis* — verschwiegen?

§. XL.

Ad §. 65. Jetzt geht es uns böse, und zwar nicht unbillig; denn wir haben den Fleck, jedoch nur nach des Herrn Gegners Meynung, und wie Ers im Vorbeygehen darum angesehen hat, an den unrechten Ort gesetzt. Es scheint (und scheinen darf es ja) daß Derselbe in der Kunst zudenken, und mögliche Fälle sich vorsichtig vorzustellen, nicht viel geübet seyn müsse. Was saget Er dann? Er saget: alle diese vorgeblichen Zerrüttungen betreffen nur die Fälle, wenn die Anverwandten eines Religiosen erben. Nun haben wir dann das eigne Bekänntniß, worauf aber der Herr Hofrath nicht gedacht haben wird, daß alle Zerrüttungen schon all jene Fälle betreffend, wenn ein Religiose aus einem der zeitlichen Güter unfähigem Orden austritt, und die Religion änderet; denn in diesen haben vorhin Niemand, als die alleinigen Anverwandte geerbet, oder jene, zu derer Gunsten er, da er noch fähig war, testiret hat. Und was weiter? wenn hingegen, fährt Derselbe fort, die Klöster die Erbschaften in Empfang nehmen, und dieß ist ohnehin der gewöhnlichste Fall (aber bey weitem nicht der alleinige Fall) wenn also die Güter in todte Hände fallen, die Familien hingegen nichts bekommen, da sind diese (jene) vor allen Ansprüchen auf ewig sicher. Und überhaupt behalten die Klöster, und Anverwandten dasjenige, was einem Religiosen wehrendem Klosterleben angefallen ist, und in dessen Besitz sie sind, somit ist nicht in einer einzigen, zugeschweigen dann in so viel tausenden Familien die mindeste Unsicherheit, oder eine Zerrüttung zu besorgen; das ganze Unglück besteht darinn, daß man sich auf erst noch künftige Erbschaften vergebliche Hoffnung mache. Hier fehlet es nicht nur an der Kunst, wohl zu denken, sondern auch am Gedächtniße, und drittens an dem Zusammenhange eigner Lehren, oder Meynungen. Wir wollen es nur kurz machen, denn in den Medit. und in dem Nachtrage ist alles schon enthalten. In der rechtlichen Untersuchung §. 26. hat der Herr Hofrath behauptet, das ist, in Druck gegeben, aber nicht bewiesen: Niemals, heißt es ganz pragmatisch, niemals geschicht die Ablegung der Gelübde auf eine absolute, und ewig dauerende Weise, sondern es versteht sich dabey allemal die stillschweigende Bedingung: in so ferne ein solcher Religiose zu Folge der in dem Religions, und westphälischen Frieden festgesezten Gewissensfreyheit nicht zur protestantischen Kirche treten würde. Dieses wäre also eine Conditio resolutiva, eine zuruck auflösende, eine zuruckwirkende Bedingung auf den

Fall,

Fall, wann sie in die Erfüllung kömmt. Von ihrer Wesenheit, und wesentlichen Wirkung haben wir in den Medit. cap. 7. m. 1. §. 12. seqq. ganz unumstößlich überzeugend gelehret, und dargethan, daß es eine juridische absolute Unschicklichkeit sey, nach erfüllter dieser Bedingung, zwischen dem, was unter dieser Condition dem Kloster, oder den Anverwandten schon angefallen, und prästiret, oder noch nicht angefallen, und prästiret worden ist, einen Unterschied machen zu wollen. Was antwortet unser Herr Gegner hierauf? nicht ein Wort; sondern Er distinguiret dessen ungeachtet noch immer munter fort, läßt sich nichts hindern, nicht aufhalten, geht vorbey, und beweiset hiedurch, ohne eine Sylbe zu verlieren, auf das stattlichste, daß wir den Fleck auf den unrechten Ort gesetzet haben. Wir bitten Ihn aber, sich hierüber von allen juridischen Facultäten der drey Religionen über besagte Wirkungen der resolutiven Condition Responsa stellen zu lassen; und wenn nur eines, nur ein einziges über diese Frage wider uns ausfällt; so wollen wir (daß ist ja raisonnabel) verlohren haben, und mit Schande abziehen. Wir haben doch den Herrn Hof- und Regierungsrath in dem Nachtrage ad §. 5. und 14. so treulich, aber fruchtlos darauf erinneret; und so können wir halt auch nicht dafür, daß die frechen Füchsgänse, die so überlästigen Füchsgänse, wie wir allda S. 606. mit billigem Jammer erzählet haben, noch immer wirklich franko frey herumschwärmen.

Auf solche Weise sind demnach die gräulichen Zerrüttungen sowohl bey den Klöstern, als Anverwandten, in Ansehen dessen, was dem Religiosen während seinem Klosterleben angefallen ist, und in dessen Besitz sich jene wirklich befinden, noch immer treffend, oder der Herr Gegner muß seiner pragmatischen Lehre der bedingten Gelübde absolute, ohne alle Bedingung renunciren. Freylich wird eines, wie das andere den Herrn Hof- und Regierungsrath überaus schwer ankommen; allein anders ist nicht zu helfen; und wir können ja nicht davor, daß Derselbe den Karren in eine so enge Gasse unvorsichtig hinein geschoben hat, wo man weder vor, noch hinter sich mehr kann, sondern sich gleichwohl auf Discretion ergeben muß.

§. XLI.

Wer hätte den Anverwandten gethan, folget weiter, wenn ein solcher Religiose von dem Papste Dispensation erhalten hätte, wieder weltlich zu werden? wer hätte dem Orden gethan, wenn ein solcher Religiose noch vor dem Anfalle der Erbschaft gestorben wäre .. .. ..? denn in allen diesen Fällen hätte der Orden eben auch nichts bekommen. Aber dieß heißt anders, und wohl recht meisterlich, den Fleck auf den

rechten Ort, oder ohngefähr ein Klafter weit davon angebracht! Hat dann der Herr Gegner nicht so viel wenige Einsicht gehabt, und vermerket, daß, wenn man, von Unsicherheiten, und Zerrüttungen bey Familien redet, wie wir geredet haben, solchen Falls nur von schon erlangten, und in Besitz gehabten Erbschaften, welche der Deserteur zurück fodert, und die man ihm wegen nun erfüllter, oder purificirter jenseitiger resolutiven Condition nicht mehr aufhalten kann, sondern abfolgen lassen müßte, eine vernünftige Rede seyn könne; wie schicken sich dann die erst noch künftigen Erbschaften hieher? Nicht wahr, eben so wenig, als das Vorbey- oder Vorübergehen zum reifen Nach- und Ueberdenken einer Sache tauglich, und schicklich ist?

Endlich was dünket dann Demselben über die zween Fälle, die wir S. 528. -- der Medit. angeführet haben? sind sie nicht treffend? oder werden auch diese, wie bisher mit andern geschehen ist, en passant gar nicht einmal nur angesehen? Auf solche Art, nämlich mit Supponiren, und mit Vorbeygehen, lassen sich binnen acht Tagen sechs Dutzend Gegenschriften in Folio nach der neuen Mode in Grund hinein zusammen refutiren.

§. XLII.

Ad §. 66. Ist wohl das: Die Klausel, *rebus sic stantibus* sey recht nach unserm Geschmacke; indem wir solche von S. 534 bis 554. abhandelten, für den Herrn Hofrath anständig, und ohne Verletzung der eignen Ehre, geschrieben? Hätte Derselbe in seiner unumstößlichen Maculatur nicht vorher seine Hauptstütze auf diese Klausel gebauet, und alles, was nur immer möglich war, von andern ausgeschrieben, und dabey (man lese es nur) so prächtig groß gethan, als wenn Vermög dieser herrlichen Fickmühle alles richtig, und der Handel schon gewonnen wäre; so hätten wir, nur etwas hievon zu schreiben, uns wohl keine viertelstündige Mühe gegeben. Nur das abgeschmackte jenseitige Wesen, und nicht unser Geschmack, nur das durch den entsetzlichen Misverstand, und Misbrauch der Klausel gegebene Aergerniß, endlich auch die zum Theile misgebrauchten, Theils selbst etwas wunderlich schreibenden Auctoren waren Ursache, daß wir uns dabey etwas längers aufgehalten, und die vorgekommenen Luft- und Seitensprünge, sammt dergleichen mehr andern Ungereimtheiten aufgedeckt, und (wenn es doch sich etwas weniges hiebey zu gute gethan seyn muß) den wahren Verstand, sammt der richtig- und falschen Anwendung dieser renomirten Klausel, etwas mehr, als von andern geschehen ist, hergestellet haben, und hiebey lassen wir uns noch dato etwas wohl seyn. Besser und rühmlicher wurde der Herr Hof- und Regierungsrath gethan haben, wenn Derselbe, anstatt uns einen gar so übel angebrachten Vorwurf zu machen, auch bey dieser Klausel ganz in der Stille vorbey geschlichen wäre.

Der

Der Herr Gegner bezieht sich auch auf den 41. §. und da saget er: wenn es Ihm darum zu thun wäre, die Klausel hieher anzuwenden; so wurde er selbst katholische Schriftsteller mit Nutzen hiezu gebrauchen können; allein dieses glauben wir nicht. Das Katholisch- oder Protestantischseyn giebt und nimmt der Wahrheit, und der gerechten Anwendung der Klausel sauber nichts; was der Don Andreas Molfesius von einem Mönchbischoffe, das ist, von einem Mönchbischoffe saget, lassen wir auf seinem Werthe, und Unwerthe beruhen; nur hätten wir an dem liederlichen Supposito der Vergleichung mit einem Mönchbischoffe, wie schon gesagt, doch einmal genug; derley Wiederholungen thun uns allgemach wehe; gleichwie Demselben das wahrhafte, immerfort dauerende, in his nihil remittebant Pontificii, wie Er sich dessen im 54ten §. gar sehr beklaget, auch nicht wohl bekommen ist. Der Herr Hofrath hat recht, daß Er der Sache besser nachgedacht, und die Klausel weder in seiner rechtlichen Untersuchung, noch in seinem Memorial angezogen hat; darum hat Er auf eine andere feinere Art, und zwar mittelst des simplen Grundsatzes: cessante Caussa cessat Effectus, nur allein das, über was die Frage ist, frisch zu supponiren, angefangen; mithin nimmt nun, wie Er ferner lehret, der Deserteur seine Erbschaften selbst in Empfang, und zwar sogar den canonischen Rechten gemäß; denn diese statuiren es so bey einem Mönchbischoffe, bey einem päpstlich dispensirten, und bey einem Religiosen, der in einen strengern Orden getreten ist; und da läßt sich eine gleichnißweise Consequenz ja auch leicht supponiren. Eine fette Erbschaft ist endlich ein paar Dutzend Suppositen schon werth; und wegen jenem cessante Caussa — wird er unsere Medit. Cap. 7. m. 4. §. 5. nicht eingesehen haben.

Was die besondern Vorzüge, und außerordentlichen Wunderwürdigkeiten unsers dermaligen Jahrhunderts in Religions-Sachen anlanget, da sind wir mit unserm Herrn Hofrathe ganz (Er versteht uns schon) und zumal auch in diesem verstanden, daß jüngere Leute, welche durch die gütige Vorsicht der Natur erst, da die Sonne, die Klarheit dieses Jahrhunderts schon ziemlich in der Höhe war, an das Tageslicht sparsam hervorgekommen sind, immer etwas ausgeschiedenes, etwas ausnehmendes, etwas reizendes, etwas glänzendes, etwas geistiges, und etwas freyeres gegen jene voraus haben, die eine voreilige Geburt zu, oder bald nach Anfange dieses aufgeklärten Jahrhunderts, und also gleichsam noch an den düstern Gränzen des vorigen in die Welt hingeworfen hat. Jene jüngern Leute können zu Nutzen, und ungemeinen Vortheil der christlichen Religion in der Wunderkraft ihrer Freyheit zudenken, und zuschreiben, Böckhirsche, oder Hirschböcke, und Fuchsgänse nun selbst machen, und die Aeltere (welches in Wahrheit schier eine

Schande ist) diese Aelteren haben kaum so viel Witz, daß sie diese Gänse, und Chimeren von der neuesten Mode würdig genug bewundern können.

§. XLIII.

Hier bey dem 67. §, und was der Herr Gegner noch aus dem 37 und 38. §. dazu nachholet, geht es uns in Wahrheit ziemlich nahe an die Bundriemen. Um nicht durch den Schwall auf einmal überrumpelt, und hingerissen zu werden, wollen wir es zifferweis eintheilen.

1) Nimmt der Herr Hof- und Regierungsrath unser Geständniß S. 605. des Nachtrags mit grossem Danke an, nämlich, daß ein vergelübdter Ordensmann, nachdem er, solcher durch rechtmässige Auflösung seiner Gelübde zu seyn, aufhöre, über das Seinige frey schalten, und walten möge; und dieses können wir Ihm ja gleich zum voraus von Herzen gerne gönnen.

2) Hätten wir S. 605, 606. nicht zu widersprechen vermocht, daß nach der fünften Novell dem Kloster blos dasjenige gebühre, was ein Mönch hineingebracht, wie auch, was demselben wehrendem Klosterleben angefallen ist, nicht aber jenes, was ihm hernach anfällt, da er, ein Mönch zu seyn, schon aufgehöret hat; vid. §. 37.

3) Soviel habe dann seine rechtliche Untersuchung doch schon gewirket, daß, zu Folge besagtere Novell, und nach unsrer eignen Geständniß, es also nur noch darauf ankomme, ob der Uebergang eines Religiosen zur protestantischen Kirche eine in Rechten erlaubte Weise sey, das Kloster und die Gelübde zu verlassen; und dieses hoffe Er, in seiner Beståttigung §. 9 – 26. überzeugend, (oder nach Gewohnheit, gar unumstößlich) dargethan zu haben.

4) Und so ändere sich der Status Controversiæ auf einmal; denn sobald man annehme, daß der Uebergang eines Religiosen in Gefolge der Religions- und Gewissensfreyheit erlaubet sey, (nur, bitten wir doch gar sehr, doch nur mit dem erlaubt seyn ein bißchen langsam, oder doch wenigst behutsam) so bald werde man ihm auch eben die Erbfähigkeit eingestehen, welche einem mit päpstlicher Dispensation weltlich gewordenen Mönchen niemand streitig mache.

5) Die bisher vorgegebene Verzicht zu Favor des Klosters werde eben so wegfallen, als wenig man bey einem Mönchbischoffe, bey einem päpstlich Dispensirten, oder bey einem in einen strengern Orden getretenen Religiosen

auch

auch nach katholischen Grundbegriffen nur daran denke, unter diesen Vorwänden dem Kloster ein Recht auf die nachherigen Acquisita beyzulegen, vid. §. 38, und 42.

§. XLIV.

Hier wird es uns schon etwas sehen lassen, wenn wir mit Ehren durchkommen wollen; vielleicht geräth es doch; und wenigst versuchen kostet nichts. Somit

Ad 1. lassen wir es nochmals bey der bedingten Geständniß freygebigst bewenden. Es ist doch eine erbärmliche Sache, daß unser Herr Gegner mit dem ewigen irrigen Supponiren nicht fertig werden kann.

Ad 2) Wir haben Denselben in dem Nachtrage S. 606. so treulich, wohl bestmeynend gewarnet, daß, wenn Er aus der Novell einen vernünftigen Schluß auf die nachgefolgten Zeiten machen will, Derselbe den vormaligen Zustand, und die Beschaffenheit der eigentlichen Mönche, auch der Gelübde, und des freyen Austrittes vorher gründlich wohl einsehen, und dem Leser fein aufrichtig vorlegen solle; jetzt, nachdem Er nichts gethan, oder zu thun, und dem Leser vorzulegen, nicht im Stande gewesen ist, kömmt Er wiederum mit dem alten Argument aus der Novell aufgezogen, nicht anders, als wenn es mit den eigentlichen Mönchen zu Zeiten des Justinians ein durchaus vollkommen gleiche Verhältniß, wie es mit unsern dermaligen Religiosen hat, gehabt hätte. Sind wir dann gar so commod, daß es, nur den alleinigen Böhmer in *J. E. P. Lib. 3. Tit. 31. §. 31.* einzusehen, zu mühesam geschienen hat? Und was bedeuten dann die Worte, welche der Herr Gegner §. 37. aus der 76sten Novell præf. zu eigner Beschämung selbst anführet: *& si quidem discesserint, manere etiam sic eorum substantias in monasterium* — —? So ist dann, das gemeinschaftliche Leben, das in der Gemeinschaft Beysammenwohnen, jedoch mit Zurücklassung des Hineingebrachten, aufzugeben, damals erlaubet gewesen? wie schicket sich dieses auf unsere dermaligen Professen, und Religiosen, die an das Kloster, ohne solches verlassen zu dörfen, fortan gebunden sind, und derer Gelübde, derer Unfähigkeit, etwas eignes, eine Erbschaft zu besitzen, außer sie werden von des dispensirten Geistlichen hohen Obern aufgehoben, ohne allen Unterschied zwischen gegenwärtigen, oder künftigen Erbschaften, lebenslänglich fortdauret? Es wird also wohl sehr gut seyn, wenn der Herr Gegner mit der Novell sich zum Einpacken anschicket, und sie so lange wohl verwahret, und sicher aufbehält, bis sie wieder Mode wird, und es mit unsern Religiosen dahin kömmt, wie es mit den Mönchen zu Zeiten Justinians beschaffen gewesen ist; man sehe hierüber unten den 57. §.

§. XLV.

Ad 3) Lassen wir einem jeden zu urtheilen über, ob es wahr sey, daß wir in dem Nachtrage eingestanden hätten: ein Religiose unserer Zeiten acquirire (so zureden) seinem Kloster nur dasjenige, was er in das Kloster wirklich eingebracht hat, oder ihm währenden Klosterlebens angefallen ist; ein anders sey aber, wenn er, nach dem Sinne der Novell, ein Mönch zu seyn, aufgehöret hat; der Herr Gegner confundiret nach seiner neuen Lehrart die novellischen Mönchen mit unsern dermaligen Religiosen. Somit hat dann die rechtliche Untersuchung bey uns sauber nichts ausgerichtet, und von Ueberzeugungen, die sich hieher schickten, aus dem 9 bis 26. §. ist hier zu Lande auch nicht das mindeste bekannt. Indessen aber wäre es doch

Ad 4) ganz erschrecklich, ärger, als arg, und in Wahrheit einer vollkommenen Niederlage gleich, wenn es, wie es nicht ist, wahr seyn sollte, daß der Herr Hof- und Regierungsrath uns gar über die Gränzen des bisherigen Status Controversiæ hinaus getrieben habe; wenigst supponiret es Derselbe so; und wer es nicht glaubet, der kann es bey Ihm nochmals lesen, und sich dabey umsonst divertiren; wir aber können dem Jammer nicht mehr länger zusehen, sondern gehen weiter

Ad 5) und was dort von einem Verzicht zu Favor des Klosters gemeldet wird, deßhalben beziehen wir uns auf den Nachtrag S. 613 bis 616. Dem Herrn Gegner, vermuthlich, weil Er nichts wußte, war es, hierauf etwas zu antworten, im Vorbeygehen nicht gefällig. Von einem päpstlich Dispensirten auf einen Ordensdeserteur, der die katholische Religion geänderet hat, schließen wollen, ist doch gar zu ungereimt; bey jenem hat es seine Richtigkeit, jedoch aber auch nur in soweit, daß die Dispensation nach dem Böhmerschen Responso 43. Tom. I. part. I. auf keine Weise zum Präjudiz eines Protestanten gereichen darf, vid. supra §. 37. bey diesem ist, und bleibt es immer erst in der streitigen Frage, ob deßhalben vertrag- und friedensschlußmäßig etwas entschieden sey. Mit dem Mönchbischoffe immer aufziehen, ist eben so ungerathen. Ob dieser sich etwas eigen acquirire, ist noch nicht richtig; und wenn es auch wäre, so müßte es nur in Kraft einer canonischen Decision seyn; und endlich von einem, der in einen strengern Orden getreten, ist gar nichts zu reden, und der Herr Gegner, hierüber einen Casum vernünftig zugestalten, nicht einmal im Stande; denn dieser erwirbt ja für sich nichts; er bleibt auch in dem strengern Orden, immer unfähig; und die Aenderung auf Seite der Klöster, wo eine ist, geschieht ebenfalls vermög der geistlichen Rechte; somit schicken sich diese ungereimten Consequenzmachereyen

zu

zu Entscheidung unsers zwischen beyden hohen Religionstheilen noch streitigen Falles nur gar im geringsten nicht.

§. XLVI.

Hier wird auch, und zwar Vers: dieses aber — — noch etwas merkwürdiges aus dem 38. §. eingemenget. Dieser ist wider die Gewohnheit unsers Herrn Gegners ziemlich rührend geschrieben, und lautet folgender Massen: Dieses aber wird man katholischer Seits doch auch für billig halten, wenn verlanget wird, daß man einen Religiosen, welcher zur protestantischen Kirche getreten, der also dadurch von den Klostergelübden gänzlich befreyet ist, und in gar keiner Verbindung mehr mit dem Kloster steht, nicht mehr, als einen Religiosen, nicht mehr als ein Mitglied desselben Klosters ansehen, und behandeln solle; daß man hingegen ihm, als einem nunmehrigen Gliede der evangelischen Kirche erlaube, in Gefolge der symbolischen Bücher von den Klostergelübden abzugehen, und daß man dem Kloster, worinnen er sich vorher befunden, in Ansehung seiner kein weiteres Recht beylege, als welches dasselbe gehabt haben würde, wenn er auf eine nach den canonischen Rechten erlaubte Weise von den Klostergelübden frey geworden, dabey aber der katholischen Religion beygethan verblieben wäre. Ist das nicht von Herzen demüthig, und allerbittersüß gesprochen? wer sollte dem Herrn Supplicanten doch seine nur etlich, und zwanzig Supposita abschlagen können.

Das folgende ist noch ärgerlicher; es heißt: Nur zween Fälle sind möglich: Entweder ist ein Religiose, welcher zur protestantischen Kirche getreten, noch an die Klostergelübde gebunden, wie vorhin, oder nicht. Jenes wird der vernünftigere katholische hohe Religionstheil selbst nicht behaupten; denn es wäre ein Widerspruch, der evangelischen Religion zugethan, und doch dabey an die Klostergelübde gebunden seyn. Ist aber leztes; so cessiret nunmehr der Grund, warum er vorhin alles dem Kloster, und nichts ihm selbst erworben hat. Der Herr Gegner fängt nun ex Principio Contradictionis, jedoch sehr unglücklich, zu argumentiren an; und wir antworten: Kein vernünftiger Katholick wird, und kann, seines Glaubens unverletzet, sich jemals, so zu reden, nur träumen lassen, daß solch ein Ordens- und Glaubensdeserteur von den Gelübden entbunden sey. Das wäre aber ein Widerspruch! saget der Herr Hofrath, und wir sagen, es ist nichts weniger; nur muß man sich keine eitle, falsche Vorbildungen machen. Der Proselyt vermeynet, und bil-

bildet sich ein, er sey, vermög seiner Glaubensänderung, und der protestantischen symbolischen Bücher von den Gelübden frey, er stehe mit dem Kloster in keiner Verbindung mehr; und der Katholick glaubt es nicht, und zwar aus gleicher Ursache, nämlich vermög seiner katholischen symbolischen Glaubenssatzungen. Vermeynen, sich irrig einbilden, frey, los zu seyn, und in Wahrheit nicht frey, nicht los seyn, ist kein Widerspruch; einer, welcher der protestantischen Religion zugethan ist, und niemals einige Gelübde abgeleget hat, könnte ohne Widerspruch an solche nicht gebunden seyn; giebt es dann, wie es in dergleichen Umständen eben anders nicht gehen kann, zwischen beyden hohen Religionstheilen nicht nach der Menge noch anderley gemüssigte, tolerirte, indessen aber nur leer vorgebildete, und vermeynte Widersprüche!

Der Herr Gegner ist doch gar zu gescheid, gar zu verschmitzt; Er möchte den Leuten gerne weiß machen, die guten Katholicken hätten von der Zeit an, da es hieß: in his nihil remittebant Pontificii, bisher um nichts anders sich beflissen, und gestritten, als daß, und wie sie Bockhirsche, und lächerliche, zugleich aber auch wahrhafte Widersprüche an einem Protestanten, der ehedem als ein Religiose die Gelübden abgeleget hat, herzustellen, vermögend seyn. Es ist sich doch zuverwundern, und nur ewig Schade, daß im Jahre 1541. zu Regensburg auf dortigem Reichstage dieser herrliche Einfall eines, wenn man so sagen kann, eines so hochgelehrten Widerspruches keinem Katholicken, und so gar keinem einzigen Protestanten zu Sinne gekommen ist; wir versichern, sobald man nur das schreckbare Wort eines so entsetzlichen Widerspruches gehöret hätte, würden sich die Katholicken gleich zum Ziele geleget haben, und wenigst dieser streitige Punct der Gelübde gewiß, und zwar hurtig verglichen worden seyn; so aber, wie der Herr Hofrath §. 21. selbst bezeuget, wurde nichts daraus; und zwar nur der leidigen Ursache halben, weil damals noch Niemand fähig war, von den erst in diesem Jahrhunderte erfundenen Widersprüchen sich etwas gescheides träumen zu lassen. Man merket doch ziemlich stark, daß der Herr Gegner in der scholastischen Philosophie nicht zu Hause, und noch weniger darinnen bewandert ist, sondern ganz neu denket.

Uebrigens nehmen auch wir mit großem Danke an, daß, wenn der Uebertreter nach katholischer Lehre an die Gelübde verbunden bleibt, und also der Grund nicht cessiret, er solcher Gestalt alles dem Kloster, und nichts für sich selbst erwerbe; welches, weil es der Herr Gegner selbst also statuiret, wohl zu merken ist.

§. XLVII.

§. XLVII.

Ad §. 68. In Betreff der Religionsgleichheit lassen auch wir, das Publicum darüber urtheilen, und wiederholen durchaus, was wir in dem Nachtrage ad §. 19. geschrieben haben. Wenn die jenseitige Antwort, und das, was aus den vorgehenden §§. 42, 61, 67. um Hülfe angerufen wird, keine offenbare Petitiones Principii sind, welche andere sollen es dann seyn können? Scherzet dann unser Herr Gegner, da er S. 86. saget: Die Natur, die innerliche Verfassung der katholischen Religion brächten es durchaus nicht mit sich, daß die Gelübde auch alsdann noch wirksam seyn sollen, wann jemand auf eine rechtmäßige Weise davon entbunden worden? Durchaus zögen dieselben keine unaufhörliche und anhaltende Unfähigkeit nach sich. Wir gestünden dieses durch das mehrmal angeführte Beyspiel einer päpstlichen Dispensation ja selbst ein, wodurch alles in das helleste Licht gesetzet werde, und das Gegentheil erhelle aus der Glosse über das *Decretum Gratiani.* Um des Himmelswillen! Herr Hof- und Regierungsrath! raisonniret man so nach der neuen Mode? Wir geben es nur ganz kurz: Regelmäßig ist der Gelübde Verbindlichkeit nach dem katholischen Glaubensatz unaufhörlich, und die Unfähigkeit immer anhaltend, außer es werde, durch eine Ausnahme, von der rechtmäßigen Obrigkeit darinn dispensiret, und die Gelübde werden von daher aufgehoben; und ob, oder daß die Gelübde, durch den Uebergang zur andern Religion, zuverbinden Vertragmäßig aufhöreten, das ist in quæstione, der Punct, worüber wir streiten, die alte Petitio Principii, das immerwährende nichtige *Suppositum*; und weil des unaufhörlichen Supponirens kein Ende gemachet wird; so muß auch der Herr Gegner schon etwas übriges thun, und mit uns, wie wirs in Wahrheit wohl verdienen, Geduld tragen, wenn Er die uns angemüssigte gleichmäßige Wiederholungen eben so oft anhören muß. Die Glosse ist wohl unvergleichlich treffend; denn es braucht nichts, als nur wiederum frisch supponiren, es verhalte sich das Wesen mit einem Deserteur eben so, wie mit einem Mönchbischoffe.

Jedermann sieht also, wie weit, wenn man nur in der Kunst zu supponiren fest gegründet und geübet ist, eine Sache in kurzem, und ohne Aufwand einiger Mühe umsonst gebracht werden könne; und wir beziehen uns, ohne die allergeringste Beleidigung der Religionsgleichheit, nochmals auf den Nachtrag.

§. XLVIII.

Ad §. 70. wer einmal nach den katholischen Glaubensätzen die an sich unaufhörliche Verbindlichkeit der Gelübde (und hiezu braucht es aus der

 hand-

handgreiflichen Ursache, weil es von jeher, vor allen Religionsirrungen so gewesen ist, und der katholische Theil das Argumentum negativum offenbar für sich hat, nichts verträgmäßiges) statuiret, und statuiren muß, der kann ohne Nachtheil seines Glaubens von einem Deserteur unmöglich anders reden, als daß er seine Gelübde verlezet, und den Orden muthwillig verlassen habe; und so sehen wir also sammt allen Katholischglaubenden in Ansehung der Gelübde keinen Unterschied zwischen einem, der diese muthwillig bricht, doch aber katholisch bleibt, und zwischen einem andern, der die Religion zugleich änderet; denn, wenn wir auch setzen, daß dieses mit Erduldung der Friedensschlüsse, in Kraft einer unverhinderten Religionswahl, und Toleranz geschehe; so muß doch solches nicht in dem immer nur supponirten Misverstande genommen werden, als wenn der katholische hohe Religionstheil den versuchten Gelübdbruch, und daß durch die Religionsänderung auch vor Gott alles richtig gemachet, und die Gelübde aufgehoben wären, verträgmäßig gebilliget, das ist, gutheißend, und positive gebilliget hätte; ein anderes ist, etwas gutheißen, und in diesem Verstande billigen; und ganz ein anderes ist es, etwas, was man offenbar misbilliget, und verwirft, Friedenshalber aus Gedinge nachgeben, und erdulden; wie wir solches in dem Medit. Cap. 3. §. 14, und 16, dann cap. 7. m. 1. §. 17. S. 551. aus den eignen Worten des Herrn geheimen Rath Böhmers erwiesen haben. Katholisch glauben, und sich nach den katholisch-symbolischen Satzungen auch betragen dörfen, wird der Herr Gegner ja nicht verhindern wollen; widrigens solche Dinge zusammen vereinigen, wäre es ja (der Böckhirsche, und der Fuchsgänse nicht mehr zu denken) auch ein aufgelegter Widerspruch. In his nihil remittebant Pontificii; und dieses ist, alles gegenseitigen Supponirens ungeachtet, noch heutigen Tages gäng, und gebe.

§. XLIX

Ad §. 71. Hier wimmelt wieder alles von lauter alten Suppositionen, die wir in dem Nachtrage ad §. 20. bemerket haben, und nebst andern auch diese, daß alle Verbindung des Deserteurs mit dem Kloster aufgehöret habe. Hilft dann gar nichts? muß es immer fortsupponiret seyn? Die §. 70. uns ertheilte Antwort haben wir eben in vorgehenden §. auch schon abgefertiget. Zu desertiren, die Gott geschwornen Gelübde zu brechen, giebt es bey den Katholicken keine rechtmäßige Ursache; und jenes kann bey uns niemals anders, als nur muthwillig geschehen. Wenn auch die Religionswahl einem Religiosen, tolerando, frey steht; so ist es sehr ungereimt, sprechen, daß er deßwegen zu desertiren rechtmäßige Ursachen habe. Und wo steht es doch geschrieben, daß das Kloster einem Ausreisser, einem Deserteur, wenn er katholisch geblieben

wäre, die Kosten des Unterhalts auch auswertshin hätte reichen müssen? ıß die Klöster, so gar auch den um Missethat willen verstossenen Religio- den Unterhalt zureichen, schuldig seyn; da müssen wir unsre Unwissenheit ın frey bekennen; gut wäre es gewesen, wenn der Herr Gegner einen Ca- ı, der sich hieher schickte, formiret hätte; so würden wir es eher gefasset en. Jenes wegen den unehelichen Kindern riecht noch etwas von der ıculatur; und der Wurf auf die Probstey Beyrberg ist eine Lästerung, ı diese ist allzu schlecht, als daß wir etwas darauf versetzen möchten. Da- wir aber das Böse recht christlich mit Gutem vergelten, wir auch aus ı 47. §. wahrgenommen haben, daß unser Herr Gegner wirklich in näch- Gefahr, von einem Indignations-Fieber ergriffen zu werden, sich be- ıet; so rathen wir Demselben, als das beste, und sicherste Mittel, nur ei- gute Diät zupflegen, und sich von allem eitlen Supponiren gänzlich zu halten; es hilft gewiß; Probatum est. Da wirds nun, wie S. 84, wohl derum heißen: Das ist ein dem Manne eigner witzig seyn sollender sdruck; allein, man muß mit uns schon Geduld tragen; wir können und stehen es halt nicht besser; und die diesem schon soweit fortgerücktem Jahr- ıderte angemessenen hohen, und neuen Gedanken schicken sich für uns ıt mehr.

§. L.

Ad §. 73. S. 88. Aus diesem §. erhellet (wie wir uns auf eines jeden, er partey- oder unparteyisch, Einsicht berufen) augenscheinlich, daß der rr Gegner sich schon ganz matt geschrieben, und ausgesponnen habe. Wir ıen also, weil Derselbe nichts mehr zu antworten weis, keine Ursache, vie- zu repliciren; es bleibt bey dem, was wir in dem Nachtrage ad §. 21. seqq. gethan haben. Nur wolle es der Herr Hof- und Regierungsrath uns ı nicht gleich wiederum übel nehmen, wenn wir (so will es die Wahrheit, wir dienen, von uns haben) als etwas derselben nicht gemäßes feyerlich ıersprechen, daß wir jenes Responsum durchaus gutgeheißen, und das wei- ?, wie man sich rühmet, im gegnerschen supponirten Verstande in der ındlichen Widerlegung ausdrücklich eingeräumet, und so auch von uns ıst nicht geläugnet worden sey. Hierauf kömmt wiederum das ewige Sup- itum der in Rechten supponirten Weise, ein Mitglied des Klosters, das von den Gelübden durch die Desertion frey zu seyn; und endlich wird der chluß mit dem gewaltigen Epiphonem gemachet: Und damit wäre das nze Argument gehoben. Somit dann, holla! und der Herr Gegner ist t uns fertig.

§. LI.

Aber wir mit Demselben nicht; plagen wollen wir Jhn in seinen matten Zustande zwar nicht, noch mit Verlangung einer Antwort überlästig seyn, vielmehr zu etwelcher Unterhaltung, zum Zeitvertreibe nur erzählen, was unser Herr Gegner im Vorbeygehen mit Fleiße, und ohne Gefährde übersehen hat.

1) Wäre zu wünschen, und sehr wohl nöthig gewesen, Derselbe, anstatt von dem elend- ungereimtesten Vorwurfe eines weislingerschen Tones zu sprechen, hätte sich sowohl gegen die Meditationen, als gegen den Nachtrag über die Böhmersche Gewissensfreyheit wenigst in etwas einlassen mögen; denn sonst (und das ist klar) so lange man nicht weis, und miteinander nicht verstanden ist, was, wie, und in welchem Verstande etwas Vertrag- und also Gesetz- und Friedensschlußmäßig statuiret, oder nicht statuiret worden ist, in so lange supponiret, und fährt man zu supponiren immer fort, was zu supponiren tauglich und gefällig ist. Diesseits hat man das olim non sic, das grundfeste Argumentum negativum so lange für sich, bis eine Vertragmäßige deutliche Veränderung klar bewiesen wird. Bey dieser Anmerkung nehmen, und wiederholen wir schon wiederum zum Beyspiele, nur das hauptsächliche, ewige, und eitelste Supponiren, daß durch die Aenderung der katholischen Religion, durch das Protestantischwerden ohne weiters alle Gelübde, alle vorige Verbindungen Reichsgesetz- Friedensschluß- und Vertragmäßig, folglich auch mit positiver Beystimmung des katholischen hohen Religionstheilles vor Gott, und dem ganzen römischen Reiche zernichtet, und aufgehoben seyn; könnte dann, ohne ein vertragmäßiges Wort hievon aufzutreiben, etwas ungründlicheres, als dieses eitle Supponiren seyn?

Dem Herrn Hof- und Regierungsrathe (denn, Jhn nicht mehr zu plagen, haben wir schon zugesagt) wollen wir nicht zumuthen, daß Er sich über diese Dinge mit uns abgeben solle; Er hat nicht Zeit, und Derselbe begnüget sich an der insgemeinen Freyheit zu denken, und zu schreiben, und ist zufrieden, mit dieser der christlichen Religion so gut, als immer ein Tindal, Spinoza, Collin, und ein Bolingbrocke, ungemeine Vortheile wenigst indirecte zuwege bringen zukönnen. Weil aber auch andere durchaus so geizig, und hinterhaltisch sind, daß sie es Niemand gönnen, wissen zulassen, wie es dann um die Böhmersche, oder um eine andere dergleichen Gewissensfreyheit in eigentlichem, und genauem Verstande beschaffen sey; so muß man der Unsrigen keinem Verargen, bey dem dieses stille ansichhaltende Wesen billig großen Verdacht, und wenig vortheilhaftes Nachdenken wider der-

ley

ley Freyheit erwecken muß. Wir beziehen uns übrigens noch ein- und für allemal auf das, was wir S. 491, der Medit. und im Nachtrage S. 593, wohlbedächtlich vorangesetzet haben.

§. LII.

2) Von Vernunftschlüssen muß unser Herr Gegner allem Ansehen nach kein Liebhaber seyn; sonst hätte Er sich auch über den, welcher S. 50. befindlich ist, und wo von positiver Erlaubniß, und Billigung der Aenderung katholischer Religion gehandelt wird, ohne Zweifel hergemachet; es geschah aber nichts, sondern man gieng vorbey.

3) Von des Brunnemanns sehr artiger Anmerkung S. 67. der doch, wie aus den Vorreden des Commentar in Pand. zu sehen, in sehr großem Credit seiner Religion gestanden, ist auch nichts gemeldet worden.

4) Item nichts von dem Art. 5. §. 14. J. P. S. 68, 69.

5) Wiederum nichts von dem 15. §. S. 70. und

6) abermal nichts besonderes wegen den, wie Er §. 2. saget, entsetzlichen Schimpfungen auf den Herrn Hofrath Kemmerich; wenn wir an dem Platze unsers Herrn Gegners gewesen wären; so hätten wir doch versuchet, oder wenigst dergleichen gethan, als wollten wir dem vielfältig so sehr gepacktem Herrn Hofrathe Kemmerich, weil dieser über den Handel ex Professo, & Mandato geschrieben hat, wie auch dem Herrn geheimen Rathe Böhmer S. 148. seqq. zu Hülfe eilen, und wenigst jenen aus dem Gedränge gegen den Heyden Seneca retten.

7) Gehet das Wesen, was unser Herr Gegner ehemals in seinem sogenannten unumstößlichen Beweise, und nun in der Bestättigung geschrieben hat, gar nicht auf einander; dort saget er S. 10, der Sempronius, sein Vater, sey nach dem Befehle, und Willen (das muß man, um nicht aus der Gewohnheit zu kommen, supponiren) seiner Aeltern in dem 14. Jahre seines Alters in das Kloster gekommen, und habe folgendes Jahr, ehe er noch einmal das 15. Jahr erfüllet, die Profession abgeleget; in der Bestättigung aber heißt es S. 5, sey Ihm, dem Herrn Gegner, anders nicht bewußt, als daß sein Vater schon in seinem vierzehnten Jahre Profession gethan habe, und sey ihm von der von demselben nach erlangter Majorennität (dieß ist sehr übel schulgerecht gesprochen) im Jahre 1722.

geschehen seyn sollender Erneuerung dessen Gelübde nichts bekannt. Wenn es so geht, und wenn der Herr Gegner von dieser Sache nochmals schreibt; so werden die Gelübde wohl schon im dreyzehnten Alters Jahre abgeleget worden seyn, und endlich geht es immer um ein Jahre zurücke. Wir haben unverwerfliche Nachrichten bey Handen, daß keine von jenen widersprechenden Erzählungen der Wahrheit gemäß, sondern durchaus falsch, und daß jener Sempronius den 16. Nov. 1700. gebohren sey, die Gelübde nach dem Probierjahre den 7. August 1718. feyerlich abgeleget, und hierauf, da ihn ein Schwindel angekommen seyn muß, seine Profession ordentlich, nicht aber als majorenn, renoviret habe; die von ihm geschriebene, und noch vorhandene Schedula lautet folgendermaßen: *Anno 1722. renovavi vota mea coram Capitulo absolute, & sine omni Conditione, idque testor manu propria, & jurejurando confirmo.* Mit diesen bisherigen Anecdoten werden wir bey dem Herrn Hof- und Regierungsrathe hoffentlich keine Unehre eingeleget haben, und wenn wegen den merkwürdigen Worten: *absolute, & sine omni. Conditione* über die im Jahre 1718. gethane Profession ratione modi etwa ein Anstand getragen werden wollte; so wird sich aus unserm 7. Kapitel m. 3. gleich helfen lassen. Uebrigens anstatt solche grundfalsche Undinge zu Verleumdung der Probstey Beyrberg, als wann man allda die Profession im 14. oder 15. Jahre ablegen ließ, öffentlich in den Tag hineinzuschreiben, hätte es, wenigst doch bey des Herrn Gegners nunmehrig reifern Jahren, sich geziemet, bey gedachter Probstey vorher Erkundigung einzuziehen, ehe Derselbe in der Beståttigung mit einer noch größern Unwahrheit öffentlich zu erscheinen, sich die Freyheit genommen hat; die Probstey wurde, Ihm mit den nämlichen Anecdoten zu willfahren, um so weniger einen Anstand genommen haben, als diese nur zu ihrem Vortheile gereichen.

§. LIII.

8) Mit der Klausel des westphälischen Friedens Art. 17. §. 3. mit welcher ehedem von allen Orten, und Seiten entsetzlich hergelärmet worden, ist nun alles mausstille. Etwas (denn auf dieses, ob es Grund habe, oder nicht, wird es ja nicht ankommen) etwas hätte doch versetzet werden sollen; denn sonst möchten die Leute glauben, wir hätten diesen blinden Lärm in unserm 8. Kapitel vollkommen gestillet, und sammt den Anführern ganz zu Grunde gerichtet. Vielleicht mag, und wird es auch nicht leer seyn.

9) Mit dem Vorwitze S. 202. §. 12. müssen wir uns schon bis auf bessere Zeiten noch gedulden; doch gestehen wir frey, wenn uns einer so gekommen

mmen wäre; so wurden wir solch einem vorwitzigen Katholicken gewiß derstalt heimgeleuchtet haben, daß er hinfüro sicher ausbleiben wurde.

10) Mit den Corollarien Cap. 9. hat der Herr Hof- und Regierungsth gar nichts zu thun; somit lassen es auch wir dabey bewenden.

§. LIV.

11) In dem Nachtrage, was den Misbrauch einer Gewissensfreyheit trifft, thut Er dergleichen, als wenn Er, wie andere, nichts zu antwor-n wisse; und wir können es schon so gelten lassen; nur ist es jämmerlich zu dauren, daß, wenn man nichts gründlich zuantworten weis, nicht kann, id deßwegen nicht will, es immerfort bey dem alten verbleibet, und man s in die lange Ewigkeit fort supponiret. Auch nur ein etwas wenig nach-nkender Herr Protestant (von den Katholicken haben wir schon oben n. 1. redt.) muß sich, wenigst wäre es uns so, über derley Stillschweigen, und vermögenheit ziemlich ärgern.

12) Das weiland unvergleichliche Argument, welches aus dem Herrn n Mejern hat entlehnet werden wollen, und weil wir es S. 608. des Nach-iges gänzlich in die Pfanne gehauen haben, hat nicht mehr zurecht, und f die Füße gebracht, somit auch nicht mehr bestättiget werden können, id deßwegen wurde es mit Stillschweigen rühmlichst umgegangen. Entge-n, weil dort nach dem Monito des protestantischen hohen Theiles die Rede n geistlicher Aeltern Erbschaften war, und der Herr Gegner solches zu sei-m Vortheile anwenden wollte, auf das Monitum aber in dem Friedens-lusse keine Attention gemachet, sondern dasselbe Zweifels ohne aus den von is beygebrachten Ursachen vorbeygelassen worden ist, deßwegen beziehen wir is nochmals ausdrücklich auf unsere Antworten; woraus eben das Widrige ssen erhellet, was Derselbe aus dem auf die Seite gelegtem Monito wegen n Erbschaften von geistlichen Aeltern zu seinem Nutzen unglücklicher Weise it schliessen wollen; und dieses, weil es nun von dem Herrn Hof- und Re-erungsrathe durch stillen Consens bestättiget worden ist, verdienet, wohl obachtet zu werden.

13) Die elendeste, und (man darf es nun schon sagen) die einfältigste, ich von mehr andern, oder wohl von allen Orten her gemisbrauchte Ver-isch- und Verwirrung der Ordensregeln mit den Ordensgelübden hat nun ich auf einmal ein Ende. Was die kundbare Natur einer Sache, die ei-em jeden einleuchtende verschiedene Wesenheit derselben nicht hat vermocht, as hat nun der alleinige Freyherr von Cramer S. 36. zuwege gebracht.

Wäre dieser nur ein Katholick gewesen; so hätte alles nichts geholfen; so aber ist es nun ruhig und stille. Der Herr Hof- und Regierungsrath sieht das mächtige Argument, welches ehedem aus dieser derogatorischen Klausel des Friedensschlußes mit allgemeinem Lärmgeschreye hergeholet worden ist, nicht einmal mehr an, sondern geht in der Stille vorbey. Indessen aber ist es uns mit diesem müßigen Vorbeywandern gar nicht gedienet; uns wäre viel lieber gewesen, die erlauchteten Einfälle unsers Herrn Gegners vernehmen, und daraus wo nicht einen Vortheil ziehen, doch etwas lernen zu können. Und warum ist dann

§. LV.

14) wegen dem neuerlichen Responsum, worüber wir doch in dem Nachtrage ad §. 21. — und zwar auf jenseitiges Ausfodern ziemlich weitläufig uns geäußert haben, gar so sparsam, und schier gar nichts, als wenn es mit dem Herrn Gegner wirklich schon zum Stocken gekommen wäre, geantwortet worden? Da hätte sich doch eine Menge neuer guten Fausen über die fruchtbaren Sätze, Fragen, und über die von uns hierauf ertheilten Antworten, als wegen dem, ob das Gelübd der Armuth einen, oder keinen Verzicht zu Gunsten des Klosters mit sich führe, wegen der Acceptation, wegen der bürgerlichen, oder geistlichen Contractsart, von unterbliebener ausdrücklichen Meldung einer Schankung, eines Verzichtes, eines Uebertrages künftiger Erbschaften, und endlich auch wegen einem garstigen Widerspruche des Responses — — da hätten sich, sagen wir, doch eine Menge neuer guten Fausen anbringen lassen.

15) Von dem fürchterlichen Widerspruche, eines Theils zwischen dem erträumten Supposito, daß die Gelübde niemals auf eine absolute, oder ewig, das ist, auf lebenslang dauernde Weise abgeleget würden, und andern Theils zwischen jener rechtswidrigen nur vollkommen unschicklichen Distinction haben wir zwar schon oben im 40. §. eine Meldung gethan; Ehren halber aber, wollten wir diesem wichtigen, und großen Punct, weil er im Vorbeygehen so aufmerksam, und vorsichtig übersehen worden ist, doch auch noch einen eignen Platz unter andern dergleichen Seltsamkeiten hier nicht misgönnen.

16) Der Schizzo über die Art, wie am leichtest- und geschwindesten zu der vermeyntlich eigens angefallenen Erbschaft zu gelangen sey, wird wohl indessen schon fertig geworden seyn; weil aber der Herr Gegner davon abstrahiret; so thuns wir halt auch so. Nur dieses müssen wir uns bey dieser Gelegenheit

17) noch

17) noch ausbitten, daß der Herr Hof- und Regierungsrath ein Exemplar, oder doch ein Manuscript von dem Friedensschluße, worinn die Ordensgelübde ausdrücklich für unbündig erkläret worden sind, uns, und auch eines, oder zwey der Probstey Beyrberg um Geld, und gute Worte zukommen lassen möge. Doch noch eines, und zwar

18) welches wir schier vergessen hätten. In dem 28sten §. zieht, und rühmet der Herr Hofrath den sehr gelehrten, und weit billigern katholischen Herrn Schriftsteller, und Verfasser der rechtlichen Abfertigung in der hochgräflich Truchseßischen vormaligen Successionssache über desselben erfundene heutige Reichsverfassung gar hoch an. Wir wetten, dieser katholische Herr Verfasser wurde wohl nichts minder, als hochgelehrt, ja nicht einmal nur gelehrt gescholten worden seyn, wenn er sich nicht durch sein Vergehen, so er in dem 35sten §. wegen einer heutigen gleichsam neuen Reichsverfassung sich zu Schuld gebracht hat, bestens empfohlen, und so sehr beliebt gemachet hätte. Wir haben, deßwegen (denn daß es so gehen werde, war leicht voraus zu sehen) in unsern Medit. Cap. 9. §. 4. hievon beflissenst ausdrücklich gesprochen, und in der Nota gegen den Misbrauch dieses Versehens jeden gewarnet. Hat unser Herr Gegner nichts hievon gelesen? hat er diese Stelle, sammt dem ganzen 4ten §. auch vorbeygegangen? oder hat Derselbe nichts darauf zu antworten gewußt? Es ist doch sehr artig! die Passage in jener rechtlichen Abfertigung hat unser Herr Hofrath gleich zu finden gewußt, und, weil sie ohne Grund war, doch in den Kram taugte, dieselbe mit Ruhmsprechen anzuführen, sich das Vergnügen gegeben; was Er aber, als ein Censor, immer vor Augen hat, das sieht er nicht, oder geht hurtig vorbey. So geht es aber wenn man von der Höhe, von oben auf die niedrigen kleinen Geschöpfe nur im Vorbeygehen verachtend herab schauet; da bleibt immer etwas, das ist, das mehrste unbeobachtet, und mit einer sehr commoden Fertigkeit unbeantwortet.

§. LVI.

Uebrigens wollen wir, und zwar sehr zuverläßig hoffen, es werde unserm Herrn Gegner endlich doch einmal selbst ein schaudernder Eckel über die ewige Supponirerey aufstoßen, und, wenn dieses, wie wir von Herzen wünschen, zu seiner vollkommenen Genesung gewiß anschlagen wird, uns, eine weitere Antwort zu ertheilen, sich nicht mehr würdigen; denn sobald das Supponiren dessen, was im Streite liegt, und die immerwährenden Petitiones Principii aufhören; so hat es mit der jenseitigen Stärke ohnehin ein Ende, und es bleibt einmal allezeit, von dem Jahre 1530 an, bis auf diese

gegenwärtige Stunde, und sofort, bey dem verdrießlichen Alten: In his nihil remittebant Pontificii, und so endlich kann, darf, und wird man mit Wahrheit sagen können: tandem debellatum est.

Zugabe.

§. LVII.

Der Herr Hof- und Regierungsrath meldet §. 74, daß Er währendem Drucke seiner Schrift eine zu Ingolstadt heraus gekommene Disputation erhalten habe, die Er dann auch durchgeht, und zuwiderlegen, sich die Mühe giebt. Wir lassen diese Disputation ledig auf sich beruhen, und werden daher nur jenes berühren, was in unsre Abhandlung einschlägt, und damit eine Verbindung hat.

Ad §. 77. Abermal ein Beweis, saget der frohe Herr Hofrath, wie ängstiglich die gegenseitigen Herren Schriftstellern sich drehen, um einen Verzicht zu Gunsten des Klosters auf zeitliche Güter, und zwar einen solchen, der auch in Ansehung des einem Religiosen erst nach Verlassung des Klosters anfallenden Vermögens noch wirksam seyn möge, heraus zu bringen. Und wir sagen ganz misgetröst: vor lauter Freymüthigkeit, vor lauter Supponiren, und vor lauter supponirtem Vertrauen auf seine Sache scheinet es, Derselbe wisse selbst nicht mehr, woran er ist. Nebst ängstiglichster Beziehung auf das, was wir in dem Nachtrage von S. 613. bis 616. ganz freymüthig, und weitläuftig gesagt haben, und worauf Er, gründlich zu antworten, nicht im Stande gewesen ist, doch aber dessen ungeachtet, solche höhnischen Schlechtigkeiten hinzuschreiben, sich getrauet hat, sagen wir kurz noch einmal, vielleicht wird es endlich doch eingehen, oder, wenn bey Ihm alles verloren ist, so können es doch andere Vernünftigere lesen: Vermög der Profession, insonderheit vermög des Gelübdes der Armuth wird der Religiose (und durch den Uebertritt in die protestantische Kirche wird es nicht aufgehoben) auf Lebenslang alles Eigenthumes unfähig; wenn soll es, wem sollen dann die Erbschaften, wenn er nicht zu rechter Zeit darüber verordnet hat, zukommen? ohne Maßgab glaubten wir dem, welchem es die Rechte auf solchen Fall zugeschieden haben; und wem haben sie es dann zugeschieden? Der Herr Gegner zieht die Novellen, und die Authenticas für die Klöster selbst an, und jenen können auch noch das C. 9. Caussa 19. q. 3. und das Cap. 9. §. 4. de Testam. beygesellet werden. Bisher sind wir, gottlob! verstanden. Aber in Ansehung künftiger Erbschaften,

ten, nachdem das Kloster schon verlassen worden ist, wird es wohl einen Anstand haben, und sehr ängstiglich zugehen? Nichts weniger. Hat dann der Herr Gegner der §. 37. selbst beygebrachten 76ten Novell præf. schon wiederum vergessen? und beliebe Er doch auch das Gesetz von eben dem Kaiser Justinian in L. 55. Cod. de Episc. & Cler. aufzuschlagen. In jener heißt es: *Et si quidem discesserint*, wenn der Mönch den Mönchsstand verlassen hat, wenn er davon, und dahin, woher er gekommen, zurück gewandert ist; in diesem aber: *quodsi Monasteria, aut Ecclesias relinquant, atque mundani fiant* — wenn sie die Klöster, oder ihre Kirchen verlassen, und weltlich, laien werden — Nun kommen wir, aber zu des Herrn Gegners Unglücke, schon etwas näher zusammen, und das ganze Geheimniß besteht nur in dem, daß der Herr Hof- und Regierungsrath nicht gewußt, oder sich doch so verstellet hat, als wußte Er nicht, daß die justinianschen Mönchen von unsern Religiosen (§. 44.) desperat weit unterschieden, und nicht so, wie diese, gebunden gewesen sind. Dieses wird zwar wiederum Verdruß absetzen; allein dem, der die Wahrheit liebet, und suchet, thut es nicht schaden; und wir glauben also selbst, daß, wie Er vermeynet, guter Rath für Ihn wohl sehr theuer seyn werde; denn von dorther, worauf sich bezogen wird, nämlich aus jenen in soweit abgenützten Novellen ist sicher keine Hülfe zu hoffen; und der Herr Verfasser der Disputation wird über das eigne Geständniß: Stante professione, & voto, wohl von Herzen lachen; indem schon wiederum supponiret wird, daß durch den Uebertritt zur protestantischen Kirche die Profession, und Gelübde aufgehoben seyn. Um supponirte Beweise, ist es doch in Wahrheit eine sehr kommentliche, und ringmüthige Sache; da giebt es nichts ängstigliches; man kann immer guter Dinge seyn, und sich mit fabulosen Ideen, mit Vor- und Einbildungen, mit Träumereyen, mit Supponiren beschäftigen, und die Langeweile vertreiben; andere aber, wie wir, die gerade, redlich, und aufrichtig darein gehen, müssen sich, weis nicht, wie ängstiglich drehen, bis sie etwas herausbringen; so saget unser Herr Μεγαλανδρος Σαρκασικος

Wir vermeynten Anfangs, es gäbe etwas mehres, worüber aus Gelegenheit der Disputation Anmerkungen zumachen wären; wir finden aber nichts weiter; mithin Adieu!

Beysatz.

Das Avertissement, welches in den Ulmischen wochentlichen Anzeigen vom 3ten Jul. vorigen Jahrs, und darauf in der augsburgischen ordinari Post-

zeitung vom 17ten befindlich ist, lautet folgender Maßen: der Reichsgräflich Fuggersche gemeinschäftliche Herr Kanzler hat neulichhin Meditationes de Desertore Cath. Ordinis religiosi &c. in das Publicum gehen lassen, zu welchem bald darauf ein Nachtrag erschienen ist. In dessen 16ten §. zu Ende vers. Endlich auch ꝛc. wird etwas von des Titii Successions Rechte bejahend angehänget. Es miskennet aber der Herr Verfasser diese ganze Stelle, und versicheret, daß, wie aus dem Manuscript zu ersehen, ein nur gar zu vertraulicher Dritter, dem die Obsorge des Druckes in desselben Abwesenheit auf einige Tage anvertrauet worden ist, solche nun erst selbst wahrgenommene Stelle anzuflicken, und hiedurch dem Nachtrage den nicht vermutheten Undienst zu erweisen, sich unbefugtest ermächtiget habe.

INDEX I.

INDEX I.

AUCTORES DISSERTATIONUM SEPTEM HISCE TOMIS INSERTARUM ORDINE ALPHABETICO SISTENS.

Escher-

INDEX II.

INDEX II.
ET GENERALIS
RERUM TOTIUS THESAURI JURIS ECCLESIASTICI POTISSIMUM GERMANICI MEMORABILIUM.

Numerus romanus Tomum, paginam vero arabicus indicat.

Civi-

Male

CAPITULUM II.

De his, quæ fiunt a Prælato.

CAPITULUM I.

De Juramento Calumniæ.

Tttt 3 Alii

Pace

Clementinæ.

Clerici.

Non

Correcto-

Effectus

Decretales Ifidori.

Decretum Gratiani.

Alia

Duel-

Formam

Electio Abbatum.

Lati-

He

Fœdus

Guaran-

Varia

Impraegnatio.

Inauguratio Regum.

Incardinatio.

Incorporatio Parochiarum.

Indulgentiæ.

Indultum Archiepiſcopale.

Vera

In

Huma-

Leges

Utrius-

Luthe-

Judi-

Hinc

Parochia.

Postul

Poteſtas Clavium.

Præbenda.

Varia

Rectius

Tempus

Ex

et

Strata

T. *Tal-*

Transi-

Transitus Episcoporum ad alias Ecclesias.

Translatio Episcoporum.

A. M. D. G.

